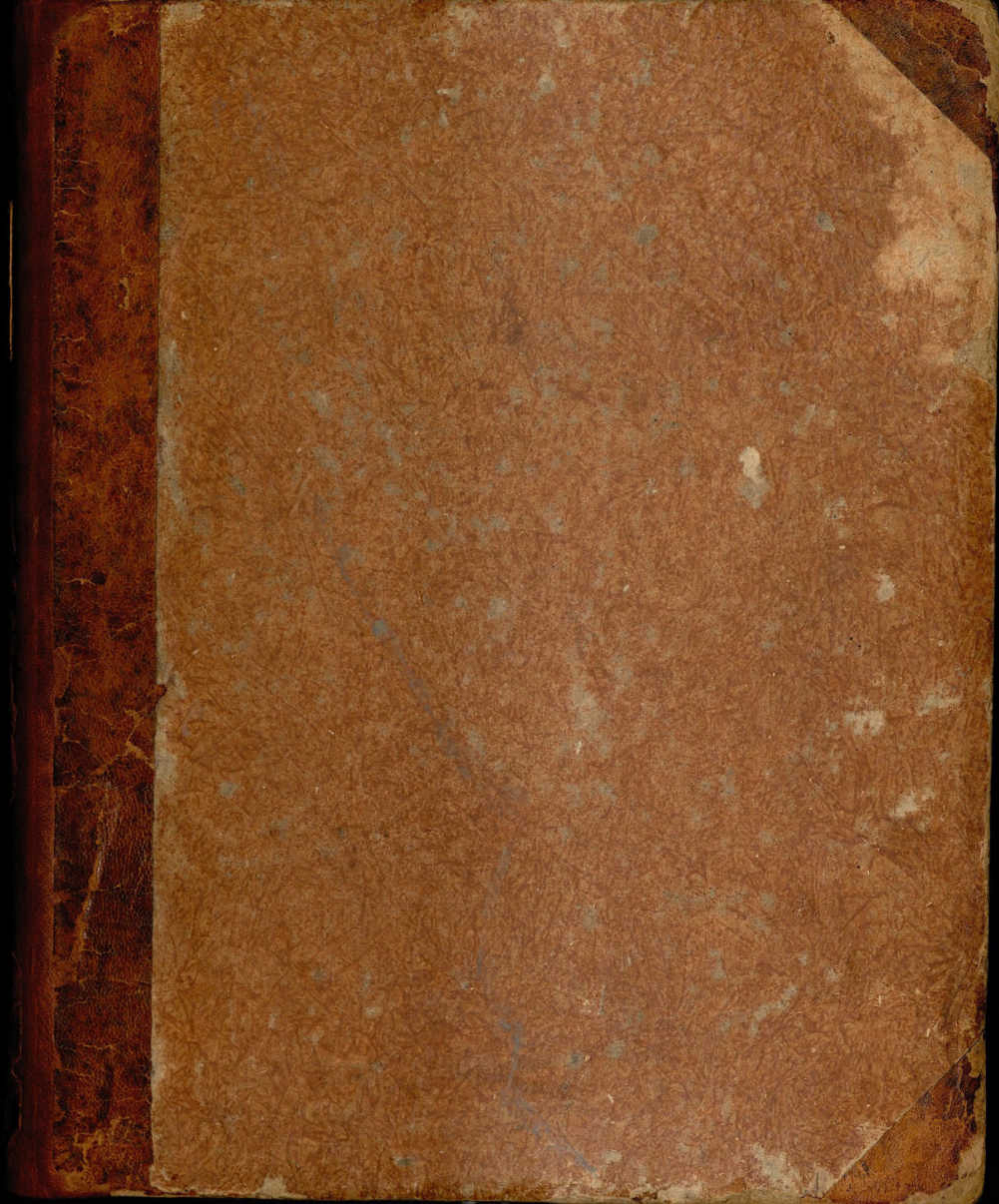

Dr
Koch

DISPUTATIONES
AD MORBORUM
HISTORIAM ET CURATIONEM
FACIENTES.

QUAS COLLEGIT, EDIDIT ET RECENSUIT

ALBERTUS HALLERUS.

TOMUS SEXTUS.

AD MORBOS, QUI CORPORIS UNIVERSITATEM OBSIDENT.

LAUSANNÆ,
Sumptibus MARCI-MICHAEL. BOUSQUET & Socior.
MDCCLVIII.

DISPUTATIONUM
AD
HISTORIAM
ET
CURATIONEM MORBORUM
PERTINENTIUM
PARS QUINTA
MORBI CORPORIS OBSIDENTES
UNIVERSITATEM.

CXC.

JOANNIS ZELLER

ET AUCTORIS

CHRISTOPH. ABRAHAMI RUOFF

DISPUTAT.

DE

MORBIS EX STRICTURA GLANDULARUM
PRÆTER NATURAM NATIS.

Tubingæ Decemb. 1694.

PARS PRIOR.

PRÆFATIO.

Varia Glandularum, quæcunque in corpore nostro sunt & recensentur, facies est p. n. secundum quarum diversitatem alia atque alia generantur aut nascuntur symptomata. Innumera sequuntur earum apertionem nimiam, dilatationem atque laxitatem, quæ eruditissime ac perspicue Amplissimus facultatis Med. Decanus atque Senior Dn. D. Camerarius, cui Deus vires vitamque largiatur ad Nestoreos annos, in Disputatione sua de glandulis p. n. patulis habita ostendit. Non minora fluunt ex earum Strictura, angustia, compressione atque obstructione in omnibus partibus corporis nostri, quæ omnes fere glandulosæ sunt, osseæ æque ac carnosæ; potissima brevibus hisce tabellis adumbrabimus. In enumeratione autem eorum hanc observabimus methodum, qua usi fuerunt hactenus Physici recentiores naturalissimam, quæque ob hoc ipsum, medicis non familiaris saltem, sed necessaria est, sine qua aliquid concludere difficile est. Quotiescunque enim ægros vel accedunt, vel hi medicos conveniunt, omnium primum est, ut vel ægri referant, quid senserint hactenus incommodi, quales actiones fuerint læsæ, quidque exinde metuant: ad minimum obstinati & rudiores urinam exhibent, ut morbum exinde colligant medici, & quid deficiat corpori, edicant. Sapientiores autem ægri, nisi timor & tristitia nimia obstet, non venerabuntur consilium medicum aut spem de valetudine recuperanda exinde concipient, si medicum vix audito uno vel altero de statu patientis verbulo, ad chartam & calamum, recipeque suum conscribendum confugientem vident, non pensitatis prius omnibus phænomenis, quorum in diversissimis morbis nonnulla eadem esse solent, sicque veram morbi causam indagasse medicum non sine ratione sæpissime dubitant. Hanc itaque methodum cum potissimi observent ægri, medici autem sequi debeant in praxi sua, & hinc secundum omnes actiones corporis nostri & alios fontes in institutionibus notatos in veram causam mediantibus illis inquirere, animus est eadem quoque via incedere, & primo omnium effectus, variaque phænomena, symptomata contingentia & observata, horumque circumstantias, una cum differentiis recensere, ea inter se invicem conferre, quæque causa vera sit sponte ex eorum collatione fluens, quæque demum medicamenta illi ex vera hypothesi opponenda sint, ostendere. Deus nobis assistat sapientiæ suæ spiritu, ut omnia plane & plene tradamus in supremi sui nominis honorem, proximique commodum atque salutem.

CAPUT I.

Recensens phœnomena, effectus & symptomata glandularum p. n. strictarum.

ACcensiones sanguinis, inflammationes, tumores, dolores, suppurationes nascuntur ex p. n. angustia & strictura glandularum corporis nostri, sive conglomeratæ, conglobatæ, conglutinatæ, sive simplices, miliares, lenticulares illæ sint, aut quocunque nomine veniant.

1. *Febris Ephemera*, imo *Synochus simplex* sæpissime accenditur in puerperis post subito natos in *mammis* earum *tumores*, dictos vernacula nostra *die Knürtzel*, postquam vel vinum copiosius justo hauserunt, (licet in illis, quibus potus hic non quotidianus est, rusticis sc. aliisque impune hoc ut plurimum fiat, modo non adeo excesserint;) vel primo aut secundo a partu die jusculis non contentæ cibis solidioribus sese repleverunt, vel nimium locutæ fuerunt, vel aerem frigidiorem admiserunt in partibus solum superioribus, quæ propter calorem externum apertæ sunt, ubi mox dolorem tensivum sub axillis mammas versus sentiunt, calorem totius p. n. sitim, vigilias, quæ omnia cessant evanescentibus in mammis tumoribus & subtracta ciborum quantitate.

2. Nec ephemeræ solæ sunt vel synochi simplices, quæ sedem suam atque focum in glandulis secundum recentiores figere dicuntur, sed & *putridæ*, *continuæ*, *ardentes*, *catarrhales*, *erysipelatæ*, imo *febres intermittentes*, *sive simplices*, *duplices*, *triplices*, *aut magis compositæ* sint.

3. Dum autem dictorum morborum & symptomatum focum in glandulis esse dicimus, id intelligimus, ac si omnium febrium aut unius speciei una semper ac constans sedes esset, h. e. quod semper vel ex miliarium externarum vel conglobatarum vitio oriantur, vel internarum, pancreatis, ventriculi, intestinorum, mesenterii, sed nunc hæ laborent, nunc aliæ, nunc externæ, nunc internæ, & hinc etiam variare horum circunstantias, nec constantes aut unas easdemque semper in omnibus observari vel in continuis, vel in intermittentibus.

4. In *Synocho* enim *putrida* ægri præter communia, lassitudinem, virium prostrationem subitaneam (quæ quidem proxime præteritis annis, ubi febres istæ continuæ larvatæ admodum fuerunt & morbis, ægris alias domesticis quasi, tussi, podagræ, arthritidi, calculo, catarrhis sese associarunt, non statim a principio sese manifestavit, sed quinto, sexto aut septimo demum die, donec neglecta cum impetu erupit, multosque jugulavit) sentiunt, *horrorem*, *rigorem*, *calorem*, *lancinationes* totius corporis, *tensiones*, *contractiones*, *dolores ulcerosos* in artubus maximos & *gravitatem*, *inquietudinem*, *jectigationes*, *angustiam* circa ventriculum, cor-

cordisque scrobiculum *pressionem*, *dolorem* & *anxietatem* inexplicabilem, *ardorem*, per totum œsophagi ductum, ut & *apthas*. Interdum in toto corpore elevantur *pustulæ*, interdum in una parte major percipitur *dolor* ac in altera; sæpe etiam *tumores* exoriuntur particulares, qui post mortem *lividi* apparent & evanescunt. Alii in *abdomine* conqueruntur de *igne*, qui absque omni dubio *inflammationis* indicium.

5. De *catarrhis* constat, illos *in capite* & circa *caput* frequentissimos esse, ab his *partem brachii superiorem ad humerum* usque & *collum*, ubi nil nisi *glandulæ* & *vasa lymphatica* præ aliis affici, illosque in tusses ac coryzam terminari, causamque ex remotioribus communissimam esse frigus externum vel improvide, potissimum calefacto prius corpore, vel ex necessitate inevitabili in itineribus & negotiis admissum, ubi simul prima incommoda febrilia in dictis partibus deprehenduntur.

Observatur porro *erysipelas* pedum quam maxime nasci præter errores in diæta commissos, potum vini liberaliorem, varios corporis animique motus vehementiores, ab *aere pluvioso*, *frigido*, *austero*, *acido*, huncque effectum eo facilius obtineri, si partes illæ non bene munitæ, vel idem malum, aliasque injurias antea perpessæ fuerint, quæ elaterem fibrarum tum carnearum, tum glandulosarum, h. e. nervearum ac tendinosarum debilitarunt, illas laxando, harum poros comprimendo, obstruendo, adstringendo, ut spiritus tam libere & sufficienter influere nequeant, nec eas debite tendere, expandere, roborare, munire possint, ut causas stagnationem producentes vel non admittant, vel eas iterum ejiciant; in quo robur & debilitatem partis consistere credimus.

7. Denique notatur, *febres intermittentes* antecedere *lassitudinem* spontaneam, conqueri ægros sæpissime de *appetitu dejecto*, *gravitate quadam* & *angustia circa ventriculum*, ordiri has a *frigore*, *horrore* & *rigore*, *contrahi cutem* pariter ac ab *aere externo frigido*, *nec pulsum debilem* esse, uti in defectu cordis fieri solet; sed sensim sensimque tardiorem illum evadere ut a frigore externo contingit, a quo partes & vasa contrahuntur, ut libere sanguis influere nequeat; unde etiam fit, quod propter contractas alias fibras os ad loquelam disponere aut formare nequeant, hincque vel plane non, vel difficulter loquantur, qui in aere frigido diu versati fuerunt; interdum una cum accessu febris accedere *tormina ventris*, *suffocationes hypochondriacas*, *interdum tusses* & *asthma* cum difficili respiratione invadere; in *dorso* deprehendi *gravitatem*, *exæstuationem* quandam & *dolorem* (*auch ein Grussel*, uti loqui solet vulgus) postea calorem in totum corpus propelli; & tandem calorem sequi *sudorem*, qui si copiosus est & facilis cum refectione virium, non solum particularis paroxysmi finem, sed plerumque universalis terminum indicat, e contrario si vel in fine paroxysmi particularis non laudabilis est, vel post exhibitionem solennium febrifugorum alias decantatorum ante accessum neque largius neque cum euphoria profluit, diutius duraturam febrem colligere oportet, quæ alias illo

illo subsecuto vel penitus cessat vel brevis est. Sæpissime illæ tolluntur assumpto vomitorio absque ulla recidiva nullo alio exhibito medicamento, certius autem supperadduntur febrifuga.

8. Huc pertinent *febres malignæ*, *pestilentiales*, *ut & aliæ inflammationes*, *quarum desideratissimus D. Screta l. 4 lib. de febr. castrens.* limatissimo meminit, quarum nomina adduxisse sufficiet: *phrenitis*, *lethargus*, *pleuritis*, *peripneumonia*, *cholera*, *dysenteria*, *diarrhœa biliosa*, *variolæ*, *morbilli*, *purpuræ*, *maculosæ febres*.

Haud raro inflammantur quoque *aurium glandulæ* in meatu auditorio, doloremque movent acutissimum; hanc inflammationem sequuntur sæpe *abscessus & suppurationes*, continuusque materiæ purulentæ atque serosæ effluxus absque ullo incommodo. Novi hic locorum virum, cui ex eadem causa tale contigit & cui continuo ex hoc meatu quasi ex fonticulo materia serosa & purulenta effluit, quo fluxu salvo manente bene sese habet, impedito vero dolores sentit enormes, Similium meminit *D. Duvernay in tract. suo de auditus organo.* Dictas has inflammationes aurium comitatur tinnitus, murmura atque sibili.

10. Grave *incendium* exoritur quoque in *glandulis sinuum frontalium* totum corpus in flammam rapiens. Retulit *exc. Dn. D. Magerlinus Archiater Oetingensis primarius*, *senex venerandus*, *rara experientia chymicus* Dn. Præsidi reverendum D. *Filium* suum pastorem in dicto principatu ante triennium subito correptum fuisse symptomatibus febrilibus, calore intensissimo, dolore capitis, præprimis autem *frontis* intolerabili; inter deliria, metum convulsionum continuo digitis rasisse *frontem*, perfossurum quasi unguibus illam; (ibi enim manus ubi dolor) ab hoc non solum partes vicinas capitis, sed totum corpus intumuisse, imo omnia symptomata ita exasperata, ut de vita ejus actum esse adstantes judicarint, donec accedens *Excell. parens* atque prudentissime injectiones in nares suadens ex ○o○ amygd. dulc. ac ∽ ✻c. copiosissimum pus abscessu rupto fuerit excretum, quo facto omnia symptomata remiserunt, continuatisque sudoriferis corpus detumescere incepit, moxque æger per *Dei* gratiam felicissime evasit, qui morti fuit proximus.

11. Eundem furorem expertus fuit *Dn. Præses* in proprio suo corpore & quidem in *sinu maxillari* dextro: sensit is calorem p. n. in dextra parte capitis, temporum præprimis atque anguli in dextro oculo: (non bulbi) ut & totius districtus, quem occupat os maxillare superius, cui dolor accessit, qui in principio mediocris fuit, sensim autem sensimque auctus atque pulsatorius factus in medio dicti ossis maxillaris, quem nec pro singulari habuit, nec quod plus portenderet ac vicinarum partium dolor existimavit, licet ille quin in dicto osse hærebat, major erat, nec etiam inflammationem aut abscessum modo memorati sinus metuebat, sed a defluxionibus lymphæque acris stagnatione natum dolorem judicavit, hinc acida, deobstruentia, demulcentia & anodyna assumpsit, partique do-

lenti sacculos discutientes imposuit, donec continuato horum usu dolor cessaret: dum autem convaluisse visus fuit, ex inopinato fœtorem sensit gravissimum, qui cito periit citoque rediit: nesciebat autem an ille externis vel internis causis adscribendus esset cum vaporis instar accesserit & evanuerit, donec magno iteratoque nisu emunctis naribus observavit ex earum caverna illum prodire, cum non solum in muccinio eum deprehenderit graviorem, verum & punctula albicantia purulenta lympha narium diluta reperierit, quorum occasione demum in illos conceptus incidit, in *sinu maxillari*, ubi dolor omnium intensissimus sentiebatur, *inflammationem & abscessum* fuisse, facto pure illum imminutum, rupto abscessu, quod & alibi in levioribus tarde contingit, pus cum lympha istius sinus ad nares delatum eoque dilutum aerem quidem infecisse, propter paucitatem vero emungi non potuisse; sponte autem absque ullo medicamine fœtor ille sensim diminutus fuit, donec penitus cessavit.

12. Haud levem dolorem & molestiam inferunt *glandularum lachrymalium inflammationes*, ut & *narium in* coryza tam *humida* quam *sicca*, quas egregie descripsit supra laudatus *Excell. Dn. D. Camer. in Disp. de coryza sicca.*

13. Sub *axillis* nascuntur *bubones*, nunc *benigni* ex inflammatione & abscessus manus in parte præsertim tendinosa, vel ex punctura tendinis vel nervi manus aut digiti; vel *maligni pestilentiales*, iique vel *critici* vel *symptomatici*, dum primo statim insultu per se, antequam adhuc pestem suspicamur, exoriuntur; generantur autem hi non solum in *axillaribus & inguinalibus glandulis*, *sed etiam in parotidibus*, imo suspicandum est *internas varias*, *intestinorum*, *mesenterii*, *ventriculi*, *pancreatis*, *glandulas* affici, harumque inflammationes & necroses sine dubio celeriorem mortem inferre ac externarum corruptiones. Qui in *inguinibus* exsurgunt benigni, erysipelas vel antecedunt vel sequuntur, aut læsioni vel puncturæ pedis superveniunt. Vidi nuper quendam, qui sublaturus saccum frumentarium tritico plenum in dictis rupturam sensit, quam mox calor atque tumor secuta sunt, totiusque inflammatio, ruptumque abscessum copiosi puris evacuatio. In Venere vetita & impura valde quoque patiuntur hæ glandulæ, bubonesque contrahunt, qui vero raro inflammantur.

14. *Prostata* una cum *testiculis* & *scroto* mirum in modum inflammantur atque intumescunt, quando fluxus earum, gonorrhœa notha dictus, intempestive per repellentia & adstringentia sistitur; fluxus hic nascitur ab impuro coitu, quando virus in vagina uteri latens & rarefactum ab æstu venereo, mediante aëre impellitur in urethram, & ad prostatas usque propellitur, vel secundum alios attrahitur, & in orificia earum, quæ propter illam effervescentiam veneream valde patent, mediante itidem aëre intruditur, illas rodit, exulcerat, fermentat, fluxumque dictum producit; hic intempestive sistitur per topica frigida & adstringentia, vel per interna similia, unde fermentum istud venereum acidum retinetur,

quod

quod ſuccos coagulat & ſanguinem, ut in debita ac ſufficienti quantitate, uti par eſſet, non revehantur, ſed ſtagnent, & hinc dictas partes in talem tumorem, qui caput infantis ſæpe referre ſolet, elevent, quod eo facilius contingit, in quantum virus illud mediante ſanguine, qui in proſtatis infectus refluit, ad alias remotiores & vicinas quoque defertur, acorem conceptum vel aliam qualitatem ſpecificam occultam illis imprimit, glandulis præſertim, ſuccoſque in illis craſſiores reddit, ad reditum & refluxum tardiores atque difficiliores, qui poſtmodum accedentibus illis externis adſtringentibus facile retinentur, & ſtagnantes neceſſario in dictum tumorem partes memoratas diſtendere debent.

In externarum partium glandulis varii quoque deprehenduntur tumores & ex dicta diſpoſitione naſcuntur *phyma*, *phygetlon*, *furunculus*, *anthrax*, &c. aliis ſuperſedebimus.

II. Phoenomenon.

Non omnes tumores, qui ex glandularum anguſtia naſcuntur, inflammatorii ſunt, nec ſubito, ſed ſenſim generantur & abſque calore ſenſibili & colore rubicundo deprehenduntur.

1. Hujus generis varii ſunt variam ac diverſam materiam continentes, nunc lympham tenuiorem, nunc craſſiorem pituitam dictam, nunc chylum crudum, aut aliam quamcunque.

2. In *Hydrocephalo glandulam pituitariam* una cum infundibulo muco obductam totumque cerebrum inundatum vidit *Excel. Dn. Brunnerus*, ejuſque in *Diſp. ſua de glandula pituitaria* meminit.

3. Poſt febres malignas ſæpiſſime critico modo dejicitur materia morbifica *in glandulas meatus auditorii*, ibique *ſurditatem*, vel *obauditionem* relinquit; idem contingit in catarrhis aurium ab aëre frigido, auſtero contractis; in eandem difficultatem incurrunt quoque lue venerea affecti.

4. *Gravedo* adeſt in capite, obtuſio, ſomnolentia, dolor capitis gravativus *naribus* ſiccis vel non debite aut ſufficienter fluentibus.

5. In *oculis* ſentitur nonnunquam motus eorum difficultas abſque ſenſibili inflammatione in vaſis vel palpebris obſervanda, obnubilatione interim præſente moleſta atque gravedine.

6. Valde etiam intumeſcunt *glandulæ parotides*, *colli*, *ut & maxillares inferiores* in ſtrumis, quæ nunc latam nunc minorem baſin habent: in- & decreſcere dicuntur ſecundum in- & decrementum lunæ, conſtans tamen illud non eſt, præprimis ſi illi principio inſiſtitur, humorum matrem & dominam eſſe lunam.

7. Frequentiſſime delabitur *uvula* & deglutitionem difficilem reddit, quando humoribus turgida eſt.

8. Ex tumoribus *glandularum œſophagi* varia naſcuntur ſymptomata, partibus vicinis alias adſcribi ſolita; dolor gravativus ſentitur ſæpe a ſcrobiculo cordis per medium pectus, reſpiratio fit inde difficilis & *tuſſis* adeſt ſæpe gravis; tum plerumque accuſari ſolent pulmones, qui tamen ſalvi & immunes ſunt, curaque longe felicius & facilius ſuccedit, quando illa ad hanc partem, ejuſque glandulas dirigitur potius, quam ad pulmones. Pariter *aſthma* fit affectis unice *fere hiſce glandulis*, quod itidem pulmonibus organiſque reſpiratoriis adſcribitur ſemper, in dictis vero cauſa ſæpe unice hæret; cum reſpiratio facilior ſit, nec tanta laſſitudo conjuncta, copioſioremque auram una inſpiratione haurire poſſint, ac ſi in pulmonibus malum ſederet, imo aſſumto uno vel altero cochleari ♁-uum ſolvatur, qui etiam tuſſim, quæ antea deerat, in ipſa deglutitione movere poſſunt in ipſo hoc canali.

9. Dum hæ intumeſcunt *glandulæ*, cibi difficulter demittuntur in ventriculum, ut inde homines ex hac unica cauſa fame necentur. Retulit modo laudatus *ampliſſimus Dn. D. Camerarius Dn. Præſidi*, ſe vidiſſe, cum adhuc ſtudioſus erat, *Excell. Dn. D. Brotbequium* hoc in loco tractare ægrum, qui ex hac unica cauſa, uti tum colligere licuit, obierit, cum de nullo alio malo conqueſtus fuerit, niſi de abolita deglutitione; quoad cætera enim bene ſeſe habuiſſe, facile in conclavi reſpiraſſe, appetitum fuiſſe ſalvum, nec tuſſiiſſe, nec raucum evaſiſſe, quamprimum vero cibos vel craſſioris conſiſtentiæ vel potulenta deglutire voluerit, ilico inſtitiſſe ſuffocationem; ab initio quidem res mediæ conſiſtentiæ inter potulenta ciboſque ſolidiores demiſit, ægre tamen, donec difficiliori ſemper reddita hac actione, imo abolita ſpiritum miſere emiſerit. In cura exhibuit *excell. Dn. D. Brotbeq.* ſal commune ⊖-li vomitivum hac intentione, quod ſi forte mucus vel aliud quid in gula hæreret, per vomitum ejiceretur, ſicque via cibis libera redderetur, ſed fruſtra res fuit tentata, poſt mortem cadaver fuit apertum, pulmones toti exſucci & exſangues quaſi fuerunt deprehenſi, ita ut *excell. Dn. D. Camerarius* crediderit, expreſſos pulmones vix ℥ß. liquoris præbuiſſe; œſophagus quidem quoad faciem externam videbatur ſalvus & naturalis.

10. Porro obſervantur quoque in his *gulæ glandulis catarrhi*, & *raucedines*, ex potu vel nimio, vel ab aëre frigido, auſtero inſpirato & deglutito contractæ.

11. Harum *glandularum gulæ ſcil.*, *vel œſophagi tumores & exulcerationes* ſæpe fingunt phthiſin, quando copioſa mediante tuſſi pituita varii coloris exſpuitur, poſt hauſtum aquæ frigidæ in incaleſcentia nimia ſumptæ, ubi ægri pariter de reſpiratione difficili conqueruntur, non tamen tanta ac in illo pulmonum ulcere alias deprehenditur; gravitas inſuper non in toto pectore, ſed prope faucium principium & clavicularum medium ſentitur, inſpiratio quoque plenior atque fortior hoc in caſu deprehenditur, vires ad quosvis labores ſuſcipiendos integræ ſunt, ſecus ac in pulmonum ulcere, alacritas autem hic minor, & promptitudo poſt ſomnum ac ante illum erat, obſervata fuit.

12. Huic *glandularum* dispositioni debetur quoque *soda* affectus alias communissimus, ratione naturæ suæ ut cognitu, ita curatu difficillimus sæpe: sensus ardoris illius in ventriculi parte superiori ac tota gula est, familiaris scorbuticis, cachecticis & hypochondriacis; oritur post pinguium, aliarumque rerum usum: post potationes nimias, vini præsertim austeri & mustei potum nimium, post digestionem vitiosam, ut & in febribus tam benignis, quam malignis; post exhalationes calidas acres: levissimis sæpe tollitur, potu lactis, præcipitantibus, creta aliisque, spiritu vini item; sæpissime omnia hæc ridet, & contumax admodum est.

13. Pariter symptomata *phthisin* minantia imo veram inducentia ex *glandularum ventriculi & intestinorum* tumoribus & exulcerationibus oriuntur teste *Barbette aliisque.* Istiusmodi ægrum tractavit *Dn. Præses*, qui ab esu pomorum gelatorum incidit in tussim cum dolore gravativo ventriculi totius; quotiescunque is tussire incepit, in illa regione titillationem sensit, conatus ille diu semper duravit, antequam aliquid egerere potuit, sensit autem æger in ipso conatu materiam ex ventriculo provenire, qui tandem consumptus tabe obiit.

14. His ipsis *glandulis ventriculi* forsan adscribenda est hujus *palpitatio* ejusque orificii, scrobiculi cordis cum cardialgia conjuncta; quam *Dn. Præses* observavit hic loci, in ægro quodam qui venenum sibi exhibitum fuisse constanter ad mortem usque asseruit, id quod exinde collegit; quod ab isto tempore, ex quo a persona sibi suspecta antequam ad labores suos rurales progressus placentulas quasdam frixas ferventes comedendas sumpserit, male sese habuerit, atque hanc palpitationem (quæ adeo vehemens fuit, ut & togam elevarit in regione ventriculi) cum pressione, gravitate atque anxietate, difficili item respiratione absque notabili tussi, viriumque summa debilitate, senserit. Huic *Dn. Præses*, postquam diu variis medicamentis absque ullo felici effectu usus fuisset, propinavit tandem vomitorium, supperadditis postea & continuatis terrestribus, alcalinis & demulcentibus, a quibus per integrum semestre haud exiguum levamen sensit; ita ut labores suos longe melius absque tanta lassitudine perficere potuerit; sed mox redierunt priora symptomata, donec subito expiraverit; cum sanus ad speciem cubitum ivisset, & peractis laboribus suis diurnis, bene cœnatus, ad horam quartam matutinam placide dormivisset, excitatus insuper ab uxore, quæ illa hora domum ex torculari rediit, bene adhucdum valeret, facile cum ea loquutus, quæstione habita, quota hora sit; vix autem exuit vestes uxor, lectum petens, audit virum bis leviter ingementem, quem mox interrogavit, quid rerum ageret, cum autem nihil responderet ad interrogata, etiam ab ipsa concussus, candelam accendit, virumque mortuum deprehendit, qui vix elapsis ante aliquot momentis optime se valere dixit. Doluit summopere *Dn. Præses*, id in absentia sua nullo medicorum apertum fuisse, ut per sectionem, inquisitum fuisset, quænam vera causa symptomatum

per 6. annos toleratorum ac mortis subitaneæ, quisque status ventriculi fuerit.

15. Ab *hepatis glandulis* p. n. tumidis abdomen distentum vidi cum *Dn. Præside* & D. Condiscipulis meis in infante rachitico, ac si a flatibus tensum esset, uti in tympanitide fieri solet. Infans erat XI. annorum, laboravit *rachitide* 6. 7. annos, ni fallor, venter ejus, uti modo dixi mirum in modum tumuit, pedes erant incurvati, pectus elevatum, nodi circa articulos, gibbosus insuper, in reliquo corpore totus emaciatus, mortuum tandem dissecuit *Dn. Præs.* me præsente & condiscipulis meis. Concepimus tum omnes, tumorem ventris a flatibus esse, hinc etiam exiguum foramen in abdomine fecit *Dn. Præs.* ut sensim illos emitteret, postquam autem nihil auræ egressum est, ampliavit foramen, ventre autem nil diminuto, sed tumido manente, imaginati fuimus flatus in intestinis incarceratos esse; cruciatim itaque incidit totum ventrem, mediocriter autem distenta intestina deprehendit, detrusa vero ab hepatis corpore mirum in modum tumido quaquaversum, non solum in latere dextro, ubi multum descendit, verum etiam sub ventriculo & latere sinistro, ubi lobus hepatis longius ac ipsum lien descendit. Turgebant quidem intestina, sed parum. Acor qui expiravit ex abdomine aperto insignis admodum atque penetrantissimus fuit, sanguis & succus ex vasis extillans lentus & tenax valde, digitosque conglutinans. Mesenterii glandulæ pariter insignes erant magnitudine aliquot pisorum connexorum, nonnullæ autem instar globulorum, quæ alias vix visibiles sunt; ossa adeo mollia fuerunt, ut tibiam incurvatam aliaque facili levique opera scalpello discindere potuerit, sanguine turgentia. Eo in loco, ubi sternum jungitur costis, nodi erant insignes in utroque latere; discissi isti pariter sanguinem stillarunt; vertebræ itidem dorsales facile scalpello scissæ fuerunt. Qualis itaque status glandularum mesenterii & ossium in rachitide præter hepatis glandulas, quæ forte sæpius ita intumuerunt in simili casu, ac creditum & traditum fuit, egregie ex hac sectione patuit. Parum muci in intestinis, præter naturalem, vidimus.

18. Has ipsas *glandulas mesenterii* obstructas & tumidas sequitur *hydrops ascites*, vel subito post potum frigidum copiosum in incalescentia nimia haustum, vel sensim generatus, uti *Lowerus*, aliique testantur.

17. In *abdomine* vel toto, vel parte ejus dimidia, aut aliqua solum, si ad tactum sentiuntur *granula miliaria, vel hordei*, haud raro signum est imminentis hydropis, notant enim intumescentiam glandularum miliarium, quarum tumores mox majorum intus latitantium obstructiones sequuntur.

18. In *mammarum* corpore plures sæpe *tumores duri* absque calore & dolore sensibili, nisi rudius tangantur, deprehenduntur, & vel a compressione, vel aere frigidiori admisso, vel a pleniori victu lacteque generato & non sufficienter ab infante exsucto, eoque stagnante nascuntur. Ubi plures

istiusmodi tumores in mammis exoriuntur, lac deficere solet; tumores isti facile quoque exulcerantur; sæpe etiam scirrhosi fiunt, imo cancrosi, prout sanguis vel corrumpitur, vel tractantur, evadunt.

10. Totum corpus a capite ad calcem usque intumescit, nunc æqualiter, nunc inæqualiter, in habitu & ambitu suo, tumore aquoso seroso pituitoso in *anasarca* & *leucophlegmatia*, ob eandem *miliarium glandularum* angustiam & stricturam.

20. In *artubus* aliquoties observantur *tumores s. globuli* copiosi albicentes, molles, mobiles, rotundi, ovales, nunc magnitudine ovi columbini, nunc majori, nunc minori, sine dolore, calore & colore rubicundo, qui non animadvertuntur, donec sensibilem jam magnitudinem contraxerint; signum sunt podagræ, interdum etiam luis venereæ.

21. In *inguine* fiunt tumores seu *bubones* benigni absque calore in *glandulis istius loci*, & vel ob equitationes aut motus fortiores, a quiete diuturna factos, aut in pueris dum crescunt (quod etiam sub axillis accidit) nascuntur.

22. Haud inepte aut male *glandulis* specifice infessa dicitur *lues venerea*, utpote quas præ aliis infestat & afficit, & a quarum strictura ab hoc veneno facta innumera in corpore oriuntur symptomata: prima principia quidem in partibus genitalibus aut his proximis ponuntur, *prostatis scil.*, *vesiculis seminalibus*, *glandulisque inguinalibus*; vel in *labiorum*, *linguarum*, *faucium*, *palati*, *nariumque glandulis*, prout scilicet communicatio veneni istius venerei facta est, per coitum, vel per oscula; postea vero cancellis illis haud contentum serpit ad omnes, *frontis*, *ani*, imo haud raro *aurium*, *ossium*, *totiusque corporis glandulas*, & nunc districtum certum miliarium occupat, pustulas elevat, & ulcera excitat, donec auctum valde in ossibus non solum dolores moveat intolerabiles, sed & nodos, atque exostoses producat. Dolores illi, qui in tibiis ejusmodi infectorum, vel cubito aut radio, imo cranii osse præ aliis sentiuntur, & manum tangentis vix ferunt, non semper nodos aut exostoses inferunt, utut ossis jam infecti vel infecturi signum sint; sed sæpe iterum evanescunt absque istiusmodi vel excrescentiis vel tumoribus, & absque cura eo directa, remanentibus interim reliquis symptomatibus, quæ lues illa induxit; sed demum salivationi supervenirunt, rite etiam peractæ secundum omnes leges & requisita: ita ut diu absque interrupione continuata illa, materia insuper copiosa eaque fœtidissima excreta, totumque os exulceratum fuerit, ut inde noctes diesque illa fluxerit. Post illas inquam salivationes bis etiam, vel ter aut quater susceptas, doloribus in ipsa salivatione cessantibus penitus, elapso aliquo tempore post salivationes redeunt non solum dolores in osse tibiæ, ubi antea quoque cruciabant, vel osse frontali & maxillari superiori, in quibus ante salivationem pariter sentiebantur intensissimi, verum nodi & exostoses, quæ ante salivationem plane deerant, accedunt, tum scilicet temporis, ubi massa sanguinea correcta videbatur, reliquaque symptomata omnia cessarunt. Fit autem hoc, quando virus diu in corpore latuit, totamque massam sanguineam corrupit, & hinc ossa eorumque glandulas invasit; licet itaque salivatio secundum omnes regulas peracta fuerit, sanguis inde quidem corrigitur, dolores remittunt, ex ossibus vero terrestreitates illæ mediante salivatione non educuntur; nec caries cedit, etiamsi centies institueretur; reliquiæ igitur in ossibus hærentes levissimo admisso errore reviviscunt, repullulant, iterum iterumque in partes superjacentes agunt, eas rodunt, scindunt, vellicant, dictumque dolorem primo etiam majorem non solum, sed & nodos istos & exostoses producunt, quæ præ dolore indicibili tangi non possunt, ex quibus apertis materia picis instar nigerrimæ extrahitur. Quo autem modo fiat, quod hæ partes glandulosæ præ carnosis afficiantur ab hoc veneno, non omnium eadem est sententia: licet enim rejicias modum specificum, terminum præter unicum verbum nihil explicantem, qualitatem occultam, & certæ pororum configurationi insistis, qs. res longe melius & clarius inde illustraretur & qs. demonstraretur, multis tamen æque obscura illa ac occulta qualitas videtur, quia in morbis epidemicis una semper eademque causa præsente eædem semper partes in diversissimis licet subjectis, afficiuntur, & anginæ, pleuritides &c. nascuntur, ac unæ semper eædemque, non diversæ partes inflammantur, licet una eademque configuratio pororum omnium vasorum capillarium, ratione circulationis sanguinis nonnullis dicatur, causaque insuper in aëre hæreat communis, quæ omnes partes ambit & pervadit, nihilominus autem una eademque pars semper afficiatur; ubi sane specifica hostilitas aut convenientia non in sola pororum configuratione consistens, statuenda videtur, sed peculiari modo hanc & non aliam afficiens; uti cantharides vesicam urinariam afficiunt, non alias, etiam morbosas partes, quarum gratia illæ in empl. vesicatoriis imponuntur, nihilominus vesicam præ aliis lædant. Verum cum causæ illæ communes morborum epidemicorum modificentur, cujus, ut & aliarum circumstantiarum ratione aliquid peculiare in illis, puta causis, deprehenditur, earum intuitu fit, quod hæc solum pars a causa alias communi afficiatur & non aliæ quoque, ut itaque posterior illa sententia de pororum certa configuratione in speciali hac invasione glandularum in lue venerea plus veritatis atque favoris recipiat.

III. Phoenomenon.

Glandularum stricturam p. n. variæ sequuntur rosiones, puncturæ, tensiones, contractiones spasmodicæ, dolores contumacissimi, potissimi autem absque inflammatione.

1. In *capite* est *Hemicrania*, affectus molestissimus, pertinacissimus, recidi-

cidivans nonnunquam, certis ac ſtatis temporibus accedens, nonnunquam erratica, utraque nunc ſiniſtram capitis partem occupat, nunc dextram.

2. Eundem fontem h. e. *glandularum* indiſpoſitionem ſtricte ſic dictam & quidem infimi ventris agnoſcunt *affectiones hypochondriacæ*, *hiſtericæ*, *colica ſpaſmodica*, *ſcorbutica*, quando tormina in ventre ſentiuntur & dolores acuti valde, ubi nunc hypochondrium dextrum, nunc ſiniſtrum contrahitur, nunc globuli in hac vel illa parte abdominis exoriuntur, umbilicus nunc retrahitur, nunc inteſtina contrahuntur, contorquentur, ventriculus invertitur, facies icterica evadit, veſica [illegible]aria comprimitur, & hinc urina vel plane non emittitur vel guttatim cum ſummo ardore & rubore: teſticuli re & extrahuntur, nunc artus ſpaſmodice trahuntur, nunc totum genus nervoſum afficitur, nunc caput dolet ac ſi diffringeretur, nunc dolor lumbos occupat ſecundum lineam oſſis ſacri regionis inguinalis & hypogaſtricæ, ut æger, corpus flectere nequeat, ubi ſæpiſſime dolores inter ſe invicem reſpondent, ita ut ſi in oſſe ſacro ſentiuntur, inſimul in ventre & circa umbilicum ſint acuti; præſentibus his doloribus modo omnibus, modo quibusdam ſolum, imo ceſſantibus etiam, æger contabeſcit.

3. In inteſtinorum ambitu atque circuitu ægri *ſenſum inflammationis* percipiunt, quaſi ignis inibi accenſus eſſet, absque tamen ſiti p. n., non tamen absque torminibus colicis.

4. Aliquoties *ardoris ſ. uſtionis ſenſus* ille occupat in *hypochondriacis utraque hypochondria* cum parte anteriori, ſpatiumque cinguli cingentis ſumit, contumax pariter diuque durans, nullis neque mucilaginoſis, ſalibus, alcalinis, neque emulſionibus, antacidis cedens, extinctus tamen uſu diuturno & continuo jusculorum alterantium ex antiſcorbuticis paratorum, hæcque excipientium acidularum, ut & confortantium analepticorum.

IV. Phoenomenon.

Dictæ glandularum diſpoſitioni debentur quoque ſiccitates variæ, extenuationes, atrophiæ, variæque actiones læſæ,

1. *Glandulæ miliares*, dictæ alias *nutritiæ* ubicunque ſint, ſi intumeſcunt, *maciem & contabeſcentiam* inferunt, ſive intra, ſive extra corpus ſit.

2. *Atrophia* generalis, febres hecticæ pariter harum vitio naſcuntur.

3. Similiter contabeſcunt *rachitici* infantes non ſolum ab intumeſcentia *glandularum meſenterii*, ſed & aliarum nutritiarum anguſtiam, unde parum ſucci nutritii & alibilis ſecernitur.

4. Ob eandem glandularum diſpoſitionem contabeſcunt etiam lue *venerea affecti.*

5. In *febribus*, iisque vel *benignis*, vel *malignis* aut *continuis*, a cacochymia item pituitoſa, ab aëre calidiori & acidiori oris atque linguæ glandulæ ſi ſtringuntur, deficit ſaliva in ore, in faucibus naſcitur ſitis, deglutitio difficilis evadit, in ventriculo appetitus dejicitur, digeſtio vitiatur, in naribus olfactus diminuitur, in auribus auditus, alvus ſiccior evadit in hypochondriacis vitio dicto glandularum inteſtinalium, urinæ ſecretio imminuitur, imo ad tempus aboletur ob infarctas glandulas renales, ſudor nullus contingit ob eandem miliarium diſpoſitionem, ſeminis generatio læditur ob ſcirrhum, compreſſionem & contabeſcentiam glandularum teſticulorum in hominibus æque ac animalibus, & quidem in illis per infortunium, aut aliam cauſam, in his ſtudio in caſtratione per compreſſionem facta, non exſciſſionem. Motus imminuitur, imo qs. aboletur ſimili vitio glandularum cerebri. Tacebo plura ob pagellarum anguſtiam.

F I N I S.

POSTE-

CXCI.

PARS POSTERIOR.

CAPUT II.

De Caussis & Observationibus tanquam fundamentis futuræ deductionis phœnomenorum in primo Capite enarratorum.

OBSERVATIO I.

Copia materiæ, sanguinis, seri, lymphæ, aliorumque succorum viam sibi ipsi intercipit, motum eorum tardat, vasa, canales comprimit, coarctat, fluxumque impedit.

EA quidem vasorum, sive sanguivehorum, sive serivehorum aut aliorum quorumcunque canalium mollium est constitutio, ut dilatari quidem mirum in modum possint & distendi sæpe absque ruptura, debitum tamen tempus requirunt, intra quod illud contingat, nisi subito disrumpi velint: hoc si ipsis conceditur, successive illa, quæ vix atomum transmittere visa fuerunt, adeo ampla redduntur, ut digitum admittant; porro necesse est quoque ad obtinendam hanc in corpore vasorum extensionem celeriorem ac promptiorem, ut libera sint, partibus non adeo impacta; nec ut partes ipsæ firmioris compactiorisque sint texturæ aut structuræ; ac denique ut semper aliquid vehant & transmittant liquoris, h. e. non quiescant nunc ab ista transcolatione, nunc iterum aliquid transvehant; eo n. pacto contrahuntur vasa, illis sc. temporibus, quando otiosa fuerunt, ut vel penitus nihil secundum nonnullos, vel parum liquoris, quod verius, per illa trajiciatur. Præterea notandum quoque est, partes corporis nostri inservire vel ad motum, vel ad secretionem & præparationem alicujus liquoris; in his vasorum etiam exilimorum in se convolutionem, contorsionem ac complicaturam majorem esse, ac in carnosis; licet & ibi ob secretionem succi nutritii aliqualis fit & requiratur. Denique vasa illa majora sanguiveha materiamque pro secernendo peculiari quodam liquore advehentia, quando viscus aut aliam partem, in qua secretio aliqua fiat, ingrediuntur, non statim in ingressu obliterantur, sed quia omnibus acinis glandulosis ramusculos impertiri debent, eousque progrediuntur, sensim diminuta, donec penitus deficiant. Si itaque sanguis, vel alius quicunque liquor ad partem quandam glandulosam transmittendus citatius justo movetur, a quacunque demum

demum caussa id factum fuerit, sique in majori copia affluit, ac alias, salvo manente circulo, deberet, illa ipsa materia sive sanguis, sive chylus vel lympha copiosior advecta, vasa majora distendit; hæcque postmodum glandulas, quas transeunt, ob suam distensionem comprimunt, ut & vasa minora, eaque tam venosa, quam secretoria, ut tam promte materiam revehendam sufficienter, prout quantitas affluxæ requireret, non recipiant, hinc necessario urgente a tergo eadem vi continuanteque fluxu, illa suo modo stagnare atque morari cogitur, quo facto partes non possunt non distendi, elevari, intumescere, nunc magis nunc minus, pro diversitate copiæ materiæ, aliarumque caussarum. Aucto autem motu sanguinis, hujus influxu & compressione partium, vasa etiam magis distenduntur, e contra capillarium extremitates magis coangustantur; quod enim diametro vasorum & canalium mollium accedit ante illam extremitatem, huic demum decedit. Si tandem caussæ constringentes, ut *aer externus*, aliaque *frigida*; vel obstruentes, *pinguium* titulo accedunt, eo facilius effectus ille obstructionis obtinetur atque producitur: clauduntur enim non solum pori externi, materiaque stagnationem fovens retinetur, sed & interiores, & nunc admisso leviori sæpe aere frigido externo, nunc rigidiori, qui profundius longe agit & penetrat, quam intrat: ruditer enim affectis extremitatibus fibrarum nervearum ad cutem terminantium, sensus ille ingratus & molestus introrsum quoque vergit, & quidem eo magis, cum partes tum rarefactæ sint ob calorem & motum, laxioresque redditæ; dumque extremitates illarum fibrarum nervearum contrahuntur & constringuntur ab aere illo frigido, interiores pariter trahuntur, stringuntur cum partibus quibus adhærent & insertæ sunt, ut itaque accedentibus dictis hactenus caussis omnibus externis & internis, copia materiæ eo fortius agat. Hanc autem copiam & abundantiam materiæ augent varia ex rebus *naturalibus*, *nonnaturalibus*, & *p. naturalibus*; præter *temperamentum* & *ætatem*, *excessus ingestorum variorum*; *evacuationes consuetæ suppressæ*, ut & p. n. varia, quibus hac vice supersedebimus.

OBSERVATIO II.

Fluida quæcunque corporis nostri, quam primum evadunt viscida, lenta, crassa, difficilius non solum atque tardius moventur sed & facilius subsistunt, adhærent, stagnant, & obstruunt, præprimis si illa etiam eveniunt acida.

SAnguinis motus intestinus secundum *ingeniosissimum Bohnium Circul. Anatom. Progymnas. 4to p.* 57. fit, quando non tantum globuli, tanquam partes magis compositæ, & sensibiliores portionem ejus rubicundam constituentes, quam diu hæc fluorem naturalem retinent, modo sursum, modo

modo deorſum, modo ad hæc vel illa latera feruntur, prout quidem per microſcopia cernere licet, & *Excell. Dn. Præſes*, quoque oſtendit, ſed ſimpliciores quoque & ſenſus noſtros fugientes moleculas ſcl. pingues, ſalinas, aqueas, terreas, quæ diverſos ſuos impetus & niſus habent. Hiſce globulis ſi accedunt multæ *ramoſæ* h. e. *lympha viſcida & chylus crudus indigeſtus*, quæ difficulter a ſe invicem disjunguntur, ſed ſibi implicitæ manent, ſique moleculæ iſtæ non minus crudis iſtis involvuntur, circumvolutio globulorum iſtorum non ſolum tardior atque difficilior evadit, ſed & actio molecularum ramoſis intertextarum & obvolutarum ſegnior eſt; hinc motus totius mixti debilior in vaſis, ſpiritusque minus activi fiunt. Præterea hæ ipſæ particulæ, ſi tranſcolentur per capillaria, ob figuram ſuam irregularem in anfractibus vaſorumque complicaturis anguſtiſſimis, glandulis ſcil. facile *adhærent*, & auctæ reliquis humoribus moram injiciunt, ut *ſtagnent*, *partemque tumidam* reddant. His *ramoſis* poſtea ſi accedunt iſtæ *rigidæ*, *acidæ*, tenacius longe ſibi invicem combinantur, conglutinantur, motusque ſanguinis non ſolum redditur tardior, ſed & parietibus iſtorum capillarium firmius adhærent, pertinacioresque producunt ſtagnationes & obſtructiones. Si denique uti ſæpius contingit, illis *acredo* jungitur, dum in vaſorum anguſtiis ſubſiſtunt, rodunt, lacerant, pungunt, lancinant, conſtringunt, contrahunt fibras nerveas, quæ iſtis glandulis intertextæ ſunt, doloresque producunt acerbiſſimos, qui non ſolum in parte, cui infixæ ſunt, ſubſiſtunt, ſed & ad alias vicinas & remotas mediantibus nervis propagantur & transferuntur; utque dictarum fibrarum ope modo dicti dolores in glandulis harumque plexibus exorti aliis quoque partibus communicantur; ita ob vaſa ſanguiveha diſtenta pariter, ſanguinemque ſtagnantem ſi dolor natus eſt in parte quadam aut certo illius diſtrictu, vicinam quoque in conſenſum rapit, doloremque ibi excitat; vaſa n. ſanguiveha, v. g. capitis (quod a. de capite dicitur, de reliquis corporis noſtri partibus valet quoque) cohærent inter ſe invicem, non ſolum ratione majorum, verum etiam minorum ramorum, ita ut rami cum ramis correſpondeant, venoſi ſc. cum venoſis, arterioſi cum arterioſis, & mediantibus his &.. partes capitis externæ cum internis; ſi itaque in uno horum vaſorum fit ſtagnatio quædam, ita ut motus ibi aliquando impediatur, illico in vicinis idem vitium quoque ſentitur, ut nec ibi circulatio libera ſit, ſed pariter ſanguis tardius moveatur, hincque vaſa magis diſtendantur & dolor naſcatur; econtra in vicinia ſolvantur obſtructio & dolor, ſi vel depletio quædam ſanguinis in prioribus vaſis præceſſerit aut alio modo obſtructio ſublata fuerit; reddito enim liberiori motu ſanguinis in uno vaſorum, mox in reliquis in vicinia ſanguis, qui in aliqua parte ſtagnare coactus fuit, libertatem ſuam nanciſcitur, vaſaque omnia in priſtinum ſtatum redeunt, dolorque ceſſat exinde natus, & quidem non ſolum in partibus externis, ſed etiam internis. Hæc lympha autem craſſa, viſcida,

viſcida, acida, acris, aut ſi magis placent, particulæ hæ ramoſæ acidis & acribus mixtæ, non ſolum ubi ſtagnant, & ſubſiſtunt fibras tendinoſas & nerveas vellicant, pungunt, rodunt, ſed & illas lacerant, ſcindunt & diſrumpunt, eo penitus modo, ac ſi ab externis acidis corroſæ fuiſſent, excavant certum aliquod, ubi ſtagnant, ſpatium, in quo ex ſciſſis illis & diſruptis fibris, tubulis & vaſis humores confluunt, quorum particulæ, ex quibus conſtabant, a ſe invicem ſecedunt in primam quaſi materiam ſuam, hinc pus, ulcera & abſceſſus generant. Sique partes iſtæ glanduloſæ, fibroſæ, carnoſæ, in quibus ſtagnabant dictæ particulæ, oſſibus adſtant aut ſuperincumbunt, nec has rodere, ſcindere deſiſtunt, donec & illorum fibras corroſerint, illasque ut carnoſas conſumpſerint, ut integra fruſtula extrahi poſſint, ac ſi a ſpiritibus acidis corroſæ fuiſſent, quod dentibus, uti *Muys* loquitur, accidit ab oleo vitrioli, quod ipſis applicatur, a quo carioſi redduntur ac fruſtulatim nigri excidunt. Ad fluidi autem hujus vel M. S. corruptionem viſcidam, acidam, acrem, varia conferunt: *ex naturalibus* multum ſane contribuit *temperamentum* ſic dictum *phlegmaticum*, ut & *melancholicum*, vel quorum *ſanguis a prima quaſi conceptione vel ætate ſuccis craſſis, crudis, vel ⊖bus fixis, tartareis & acribus ſcatuit*, talemque labem tenellis partibus impreſſit non ſolum, ſed & partium poros ita formavit, ut illorum collectioni poſtmodum faverent magis: cui demum ſuccedit *hæreditaria diſpoſitio* non minus valida. In *nonnaturalibus* ſunt aer frigidus, humidus, craſſus, ſalſus, acidus, acribus particulis impregnatus; cibi craſſi, crudi, ſalſi, acidi, infumati, pinguia, piſces varii recentes, & exſiccati, legumina, fructus horrei, dulcia, ſaccharata; omnia hæc frequenter ac in nimia quantitate aſſumpta, potus inconveniens, quantitate, qualitate ac utendi modo peccans, ſomnus turbatus, vigiliæ exceſſivæ, lucubrationes, quies ſtatim poſt paſtum, fæces alvinæ, urina, menſes, hœmorrhoides, tranſpiratio ſuppreſſa, &c. Ex *P. naturalibus* eſt vitioſa præprimis digeſtio ventriculi, quæ omnem paginam abſolvit; hæc enim ſi infelix eſt, partes ciboſæ non attenuantur aut debite ſolvuntur, viſcoſæ evadunt, aceſcunt, aut ſi particulis acribus conſtant, illæ quoque remanent, nec ſecernuntur, inde non poteſt non talis maſſa indigeſta, cruda, acida, ſalſa, acris evadere & talis quoque ſanguis; *malum hypochondriacum*, *ſcorbuticum*, *ovula degenerantia in ovario & corrupta*, *lues venerea &c.* ſimilem characterem imprimunt.

OBSRVATIO III.

Stagnationem humorum in glandulis producunt & fovent eorum morbi intemperiei, conformationis & solutæ unitatis.

Duplex maxime ab authoribus hic accusari solet *intemperies* in glandulis, occasionem præbens stagnationi & subsequentibus obstructionibus, *calida* scil. & *frigida*; utraque vel *universalis* vel *particularis*, quæ quidem a M. S. non dependens a recentioribus rejicitur, quanquam rationibus suis destituta non sit, & glandulæ sæpe intemperatæ sint, etiam si non a sanguine intemperato, puto quoad subsequentem quandam qualitatem excessivam, a qua intemperies illa tum in corpore determinatur, & quæ post primam partis scilicet intemperiem & ab illa nata est: si scil. a causis externis variis, aere, c°c is, mercurio, fermentis variorum morborum qualitates quædam sive particulæ, a quibus demum illa exoritur, glandulis inferuntur, ut tonsillarum, aurium, narium, aut prostatarum, a quibus primo intemperies particularis, postea universalis exurgit. Si v. totus sanguis est intemperatus, facile in & afficientur quoque glandulæ, sique is incaluerit, & hæ calorem concipiunt, quem haud raro stagnatio & obstructio sequuntur; tum enim partes rarefiunt, sanguis qui celerius movetur, impetuosius irruit & admittitur inter interstitia, imo propter acidum præsens in glandulis etiam magis effervescit, ut copiosior influat, qui cum prompte refluere nequeat, intra complicaturas vasorum stagnat & subsistit. In *intemperie frigida* contingit hoc, vel quod sanguis aut lympha ista glutinosa, viscida, crassa, ob frigiditatem suam tardius nimis moveatur, vel ob particulas activas suppressas, vel quod spiritus non sufficienter influant, fibras glandularum non debite, ut ita dicamus, animent, ut propellere sanguinem in motu suo tardum possint, sed aliquid ex ista visciditate hæreat, donec sensim sensimque aucta viam occludat. Per *compressionem* vasa glandularum coarctantur, ut sanguis vel alia materia secreta debite pergere nequeat, illaque obstruantur. Compressio autem illa est vel *interna* vel *externa*, *immediata* vel *mediata* mediantibus sc. vasis, & vel a *corpore solido*, *vel humoribus*, *vel flatibus* contingit. Interdum autem *a nisu violentiori* vasa in illis *rumpuntur*, ut sanguis extravasetur, in interstitiis, & pelvibus confluat, vasa revehentia potissimam partem comprimat, cum novo affluente sanguine effervescat, calorem in toto accendat, ut inde affluxus major fiat, majorque stagnatio, obstructio & intumescentia. Vel ab *externis* variis vulnerantur etiam & scinduntur.

OBSERVATIO IV.

Obstruuntur, obstrui possunt omnes glandulæ totius corporis nostri; imo secundum nonnullos etiam obstrui debent ad inferendam ebullitionem, effervescentiam, & despumationem sanguinis, ad dolores diuturnos, intumescentias & abscessus vel leves, vel graves; nec stagnant humores, nisi in folliculo incarcerati hæreant, aut inepti plane sint, qui non exhalationes transmittant in sanguinem; utque materia stagnans diversa est, ita & diversi vapores putridi, calidi, acres, acidi, frigidi exsurgunt, diversique inde nascuntur effectus frigoris, accensionis, caloris, lancinationis, rosionis, consumtionis. Ob varietatem autem organorum nunc debilium nunc robustiorum, causarumque diversitatem, nunc in has nunc alias agentium, præ aliis quoque contingit obstructio nunc in his, nunc aliis, nunc pluribus, nunc paucioribus glandulis. Si obstructio valida est & stricta, vasa tenuiora simplicibus, quoad visum, membranis instructa, transeuntia, ob denegatum materiæ transitum facile rumpuntur, eamque in cavitatem effundunt.

Vix ulla existit glandula, minima etiam corporis nostri, in qua non *obstructiones* vel experientia aut sectio anatomica deprehenderit: ad illarum vero generationem *aptas esse illas* nemo, qui sanæ rationis usu adhuc gaudet, inficias ibit, ob vasorum mire contortorum angustias & materiæ in corpore nostro ad adhærendum & subsistendum convenientiam. An vero ad dictos affectus producendos necessario *stagnatio & obstructio* requiratur, aliud est, multum tamen probabilitatis præ se fert atque favoris: ut effervescentia sanguinis fiat, opus est, ut fermentum aliquod, sive heterogeneum, confundatur sanguini, cum quo partes ejus colluctentur; ut vero istud generetur, quiete opus habet, quæ in vasis concipienda non est; ergo ibi, ubi contorsio est, ubi angustia, quæ non nisi in glandulis reperitur; nisi autem & ibi, a quacunque demum causa externa vel interna factum fuerit, ab humoribus aut rebus nonnaturalibus obstructio fit, illud generari aut colligi non poterit; sanguine enim continuo a corde propulso, pariter ut in vasis, ita in glandulis quoque propelletur atque promovebitur; ut ergo colligi possit ac in debita quantitate generari, qua scil. sufficit ad bellum illud & pugnam, obstructio necessaria est. In febribus catarrhalibus res est palpabilis, ut & in lacteis *den Milchfiebern*; in utrisque vulgus accusat ab aere frigido constrictionem & obstructionem glandularum narium, oris & colli quarundam, mammarum item, ita, ut etiam mulierculæ calore febrili observato statim mammas inspiciant, an tumores adsint, illisque prospiciant. De *intumescentiis* res clara est. *Dolores diuturni* pariter requirunt talem focum & locum, qui conveniens sit istorum generationi. Horum enim causa gravis non

levis est, incarcerata, non libera esse debet aut facile mobilis; præsupponit enim corruptionem magnam & intuitu qualitatum suarum & conditionum acidam, ⊖nam, acrem, & ut talis evadat, stagnationem, quæ vero non in cavitate aut canali libero, ubi facilis absterfio est, sed locum angustum & talem quidem, ubi affluxus est, & spatium nihilominus ad luctum & pugnam particularum sanguinis aptum requirit, & denique talem partem, quæ nervis sit instructissima. Jam si totum corpus examinamus, omnesque partes lustramus, nullam sane deprehendemus, cui omnia hæc competant, nisi glandulas; quo magis autem tensæ illæ sunt, vel liberæ, aut membranis etiam intertextæ, eo intensior est dolor, quia vibratio fortior est, perceptio auctior. Intenditur autem ille etiam pro diversitate materiæ, prout vel acrior est, fervidior vel acidior. *Abscessus* omniaque *ulcuscula* omnium consensu obstructionem dicunt, fibrarumque discisionem: ubicunque a. est stagnatio, *ibi humores eorumque particulæ incipiunt in se invicem agere, subtiliores avolare, & nunc citius, nunc tardius, prout ♀eæ magis vel acidæ, acres, ⊖næ, terreæ immixtæ sunt.* In naturali secretionum opere idem fit, & videmus, quod ubicunque secretio fiat, ibi naturam glandulas constituisse, in quarum anfractibus & angustissimis contorsionibus sanguinis motus tardior est, imo subsistere cogitur aliquantulum, ut partes secernendæ ob paulatinam solum moram disjungantur & postmodum transcolentur. *Ex illis ♀eis* omnium consensu & sensu *exhalant vapores ignei* in inflammationibus glandularum, inde non potest non ignis accendi in corpore, continuoque durare, quia in inflammationibus illi non deficiunt: *ex acidis prædominantibus* exsurgunt *acidi*, sensum frigoris inducentes, quocunque incidant & ubicunque nati fuerint; hi vero non uno in loco in febrium paroxismis sentiuntur, sed nunc in dorso, nunc in ventriculo, nunc in interioribus, nunc magis in exterioribus, nunc in pectore &c. & œsophago, uti hisce diebus observavit Exc. Dn. Præses, quod frigus in pectore inceperit cum gravitate quadam, deglutitionisque difficultate, hancque majorem fuisse durante frigore, leviorem vero effuso calore. Frigus autem, ejusque sensum ab acidis provenire externa acida ingesta illud satis abunde probant. Ab *humoribus acribus ⊖inis* tales itidem in sanguinem redeunt, cum eo in toto corpore per omnes partes feruntur & rapiuntur, hinc etiam omnes rodunt, abradunt, earumque gluten absumunt pro indole & natura sua, quæ illis competit & quod ab externis acidis in corpore contingit. Quod autem non eædem semper glandulæ afficiantur & obstruantur, sed nunc externæ in febribus, nunc internæ, nunc mesenterii, intestinorum, pancreatis, ventriculi, pulmonum, œsophagi, asperæ arteriæ, narium, sinus frontalis, maxillaris &c. id tam a parte, quæ præ aliis a causa, licet communi, afficitur, dependet, quam ab ipsis causis, quarum alia fortius in hanc, ac aliam agit; e. g. si partes externæ totius corporis nostri incalescentes aeri frigidiori exponuntur, aut in aquam immittuntur; aut nonnullæ

nullæ solum; tunc vel omnes, l. nonnullæ etiam obstruentur; aër ferit præ aliis partibus corporis nostri collum, nares, asperam arteriam & œsophagi partem superiorem, hinc etiam præ aliis ab eo læduntur, constringuntur. Errores in diæta commissos omnes quidem partes luunt, primario vero ventriculus, intestina partesque glandulosæ vicinæ, quæ a chylo isto crudo, lympha viscida, muco seu pituita obstruuntur præ reliquis, hinc etiam prima symptomata sentiuntur ibi, imo medicamenta eo directa felicius etiam operantur, obstructionesque citius solvunt, ac si respectus ad totum haberetur. In lue ♀ea immediate virus seu fermentum immittitur in prostatas, hinc & illæ præ aliis laborare incipiunt. In equitationibus nimiisque motibus patiuntur magis glandulæ inguinales, in potu frigido faucium, asperæ arteriæ, gulæ, ventriculi, pancreatis, intestinorum & mesenterii. In reliquis aliud peccabit. Denique si in glandulis conglobatis obstructio atque humoris infarctura strictior & firmior est, vasa lymphatica, quæ transire debent, & haud raro in illis in minimos ramulos desinunt & obliterantur, non possunt non etiam comprimi & obstrui, & quidem eo facilius, cum & lympham viscidiorem vehant; facta autem obstructione, fluxuque ulteriori denegato, vasa illa tenuissima post factam nimiam dilatationem rumpi debent & lympham in cavitatem effundere; si enim orificia vasorum lymphaticorum in cutaneis glandulis ita obstruuntur, ut nihil amplius per ea refluat & revehatur; & vasa sanguiveha, quorum structura tn. fortior est, non minus comprimantur sæpe & ita obstruuntur, ut refluxus sanguinis per illa penitus inhibitus fit, hincque etiam rumpantur; qui resistent tenuissima illa lymphatica? disrumpentur ergo pariter & lympham suam dimittent.

OBSERVATIO V.

Ubi obstructio, ibi nulla est secretio, nulla excretio aut reductio.

Obstructio fit, quando lympha quædam viscida aut crassa collecta & infarcta est non solum in interstitiis vasorum, sed & quando in ipsis vasis vel orificiis eorum, vel etiam ante eorum extremitates illa hæret, omneque spatium occupat, vel aliquam solum partem; si tota cavitas aut orificia repleta sunt, totalis obstructio est, hinc etiam plane nihil admittere, emittere vasaque excretoria recipere possunt, defectusque variorum succorum nascitur, prout partes sunt aut liquorem secernunt; lactis sc. in mammis, salivæ in ore, muci in intestinis naturalis &c. dum vero hæc dicimus, non ab hac sola causa defectum illum oriri semper statuimus, cum ratione materiæ varia adhuc accusanda veniant, quæ vero hujus loci non sunt.

CAPUT.

C A P U T III.

De Hypothesibus quibusdam nonnullorum authorum de subjecto atque causis phaenomenorum recensitorum.

1. Ut collatio phoenomenorum cum causis fieri possit in praefamine promissa, veriorque nonnullorum pateat statim, atque in sensus incurrat, necesse est, ut aliquot authorum hypotheses enumeremus. Tribus autem, cum potissimae jam ab authoribus discussae & excussae sint, referre illas pagellarum angustia jubet.

2. De *febribus* earumque *subjecto causali* hypotheses tantum non innumerae sunt; consule de his *eruditissimam atque utilissimam Disput. Spectatiss. D. D. Camerarii Senior. de febribus in genere*; *reperies ibi quae animum tuum ad votum satiant, meliora dici aut scribi non possunt. Egregie n. tradidit essentiam earum, & diversorum authorum sententias conciliavit, rogamus ipsius nob. excell. velit propter bonum publicum, quod hactenus in omnibus observavit ardentissime, reliqua, quae supersunt, superaddere, atque difficultates illas de intermissionis, statarumque periodorum causis enodare, veramque tradere.* Has uti in vasis nunc majoribus, nunc minoribus, nunc mediis, pro speciei diversitate, ex putredine humorum oriri antiquitas veneranda statuit; ita ex recentioribus nonnulli intermittentium omnium focum angustum pariter constituerunt. Ex omnibus brevitatis studio adducemus *Celeberrim. Sylvium, qui Pr. Lib. I. p. m. 227. de febr. omnium intermittentium* causam esse dixit *succum pancreaticum*, aliqua sui parte in uno pluribusve pancreatis ductibus lateralibus obstructis stagnantem, remora sua ibi acriorem factum, atque acrimonia ista acida per pituitam plus minusve viscidam & notatae obstructionis causam via vi parata penetrantem ac in tenue intestinum effusum, vitiosamque ibi cum bile atque pituita effervescentiam excitantem.

3. De *Tussi* communissima est sententia, subjectum partemque affectam esse organa respirationi inservientia primaria & principalia, causamque immediatam organorum horum contractionem spasmodicam, magna cum vi aerem inspiratum repellentem; cum enim tussis varium sonum edat, qui ab aeris percussione partiumque quas transiit varia dispositione dependeat, symptomatis hujus subjectum esse debere illas partes, quas ille ingreditur & in quibus circulatur; has autem nullas alias esse nisi *laryngem, asperam arteriam ac bronchia*, ergo etiam nullum aliud subjectum tussis immediatum existere posse nisi dictas partes, non autem *oesophagum* aut *ventriculum*. Continere quidem posse partes hasce causam mediatam proximiorem, continuoque illam ad pulmones transmittere, tussim tamen immediate non excitare; cum hujus cum respiratione haud adeo proximum intercedat commercium, ac praeterea ab acrioribus succis ad singultum atque vomitum concitari saltem observetur. Ita haud inepte contra *Lindanum* argumentatur *Juncken in praxi sua Med. Cap. de Tussi.*

4. Ex eodem fundamento communis fert opinio, *asthma* tam *humorosum* quam *siccum* non nisi in pulmonibus fieri, cum hoc respiratio difficilis atque laesa sit, quae non in *oesophago* perficiatur aut *ventriculo*, sed in respirationis organis.

5. Non minus recepta & ubivis comprobata est illa de *raucedine* sententia, quod subjectum ejus immediatum & quidem levioris sit *larynx*, contumacioris & gravioris *aspera arteria & bronchia*, cum *vocis depravatio* sit illa, quae nullibi fieri possit, nisi in illis partibus, ubi alias naturalis vox formatur, aer circulatur & modificatur.

6. *Catarrhorum faucium, oris, colli, ejusque partium internarum* causam qui negant a cerebro defluere, illam vel in principio laryngis circa fauces, vel in aspera arteria aut bronchiis quaerunt, illamque lympham esse dicunt ex partium harum glandulis extillantem, illas inundantem & irritantem; sique illa acrior fuerit, subitoque in epiglottidem inciderit, illam constringere, & alias partes inferiores asperam atteriam scilicet, si nempe eo quoque venerit, vel ex ejus glandulis effluxerit, suffocare, *catarrhum* dictum *suffocativum* producere. Hi, inquam, causam hujus catarrhi unice in dictis partibus, non vero extra illas, & sic nec in *oesophago* statuunt.

7. In *soda* ejusque causa communiter confugiunt ad *exhalationes calidas, acres, ventriculi partem superiorem gulamque* ferientes valde, ab esu pinguium aliorumque rerum excitatas, vel ab effervescentia humorum in ventriculum regurgitantium cum ingestis natas, vel a lympha acida in ventriculum effusa, vel a prava ejus concoctione, dum vel fermentum nimis calidum est, vel crudiores humores in eo permanent & acescunt, & accedente bile seu ♁e lixivioso ebulliunt, ut conquerantur etiam *die Gall sey ihnen in Magen geloffen.* Hi causam unice in ventriculo exurgentem quaerunt, membranas gulae afficientem doloresque producentem.

8. Ex *Ephemerid. N. C. Observ. 47. Ann. 1.* quae sectionem *Hydrocephali* dissecti continet & ubi notatum fuit, in capite neque de *glandula pineali* neque de *pituitaria* ullum apparuisse vestigium, nonnullis oborta fuit cogitatio, ac si pituitariae obstructio illius causa esse nequeat, alias conspicua magis fuisset.

9. Lympha acris abundans ♁e scorbutico, gravesque illos dolores hinc inde in corpore producens *hemicraniam, colicos, nephriticosque dolores* intra membranas libere stagnare dicitur. Plura possemus adducere, quae tamen cum e re esse dubitamus, brevitati studentes, mittemus.

C A P U T IV.

Deducens pleraque phœnomena Cap. I. recenſita ex obſervationibus tanquam cauſis ſuis, quæque verior atque probabilior ſit, oſtendens.

Præmiſſis itaque fundamentis ſeu cauſis generalioribus viſuri nunc erimus phœnomenorum rationes, quæque veræ eorum cauſæ ſint.

Cum ingeſta laudabilia augeant chylum & ſanguinem *juxta Obſ.* 1. ejusque motus pariter affluxum liquoris ſecernendi in partem ſecretricem præprimis, vaſa autem anguſtiora omni quantitati vehendæ aut recipiendæ non ſufficiant, nec ſubito diſtendi patiantur, imo potius in extremitatibus contrahantur, juxta *eand. Obſ.*, in promptu cauſa eſt *tumorum acinorum glanduloſorum in mammis*, *doloris tenſivi* ſub axillis, vaſorum ſc. diſtentorum nimis, in quibus propter obſtructionem, quæ ab aere augetur externo, ſanguis pergere juxta quantitatem influxus non poteſt; cumque *juxta Obſerv. IV.* ex ſanguine ſtagnante & inflammato ſtatim particulæ ſecedant ♃eæ, iſtæ in ſanguinem tranſmittantur, quibus adhuc via patet, ratio coloris iſtius accenſi in toto corpore quoque facilis eſt, ut evaneſcentis tumoris; ſoluta obſtructione aut ſubtracta & diminuta materiæ quantitate.

Uti res confecta eſt & abſoluta, effervescentiæ febrilis cauſam eſſe fermentum quoddam heterogeneum, & *ex Obſ. IV.* patet, illud non niſi ex obſtructis glandulis naſci poſſe, apparet febrium putridarum, continuarum, ardentium, catarrhalium, eryſipelatum, febrium intermittentium, quæcunque demum ſint, ſive ſimplices, duplices, triplices aut magis compoſitæ, focum & ſedem eſſe glandulas obſtructas.

Conſtat etiam ex *Obſerv. IV.* & teſtatur *experientia quotidiana* non ſolum pro diverſitate febrium, ſed & ægrorum acceſſum febrilem ſecundum varia ſymptomata ſentiri in variis partibus corporis noſtri, h. e. primum frigus exoriri nunc circa ſcapulas; nunc in ventriculo, inteſtinis, nunc in ambitu corporis, nunc in pectore, aut antecedere cardialgias, anxietates, tormina ventris, tuſſes, aſthmata &c. quæ omnia ſane diverſum locum indicant, a quo febres iſtæ ordiuntur. Si autem unica ſemper & conſtans febrium intermittentium ſedes atque focus eſſet, etiam circa iſtum locum ſemper prima ſymptomata ſentiri deberent, quod autem experientiæ reclamat; concludendum itaque eſt febrium dictarum intermittentium ſubjectum aut focum non eſſe unum idemque, ſed omnes glandulas totius corporis noſtri, non ſimul tamen, ſed nunc has in hac ſpecie, nunc alias in alia; atque itaque clariſſ. Sylvio ſubſcribi non poſſe: omnes intermittentes oriri ex ductus pancreatici obſtructione; alias omnium

febrium primordia circa eundem locum deberent ſentiri, quod tamen non eſt.

Ut in *febribus intermittentibus* non unum idemque ſemper peccat *ſubjectum*; ita nec in *continuis* illud concipiendum eſt aut quærendum. Hinc facile patet, cur in *ſynocho putrida* præter horrorem in pedibus ſentiantur *contractiones*, *dolores ulceroſi*, qui diu ſæpe continuantur, *tumorque*, & *impotentia motus* ſeu rigiditas circa *collum* & *caput*; alii econtra conquerantur de *cardialgia*, *inquietudinibus*, aliis exoriantur *aphthæ*, aliis exurgant *tumores particulares* (non critici,) qui poſt mortem evadunt *lividi*, & cur in febribus intemittentibus ſymptomata quæ in §. 7. recenſita fuerunt, adeo varient.

Nec mirari opus eſt *inflammari glandulas ſinus frontalis*, *maxillaris*, *aurium*, *narium*, *axillarium*, *inguinalium*, *proſtatarum*, ut & *aliarum externarum omnium*, quia *vi Obſerv. IV.* glandulæ totius corporis obſtruuntur & obſtrui poſſunt, & varietas invaſionum, quod nunc hæ inflammentur, nunc aliæ præ aliis, a partis diſpoſitione cauſarumque magis in hanc ac aliam irruentium conditione dependeat: pariter quoque non mirandum eſt, cur dolor in inflammationibus aurium, glandularum frontalium, ut & maxillar. intenſior ſit ac aliarum partium, quia juxta *Obſ. IV.* omnes dolores acutiores ſunt, qui in glandulis in expanſis membranis exiſtentibus oriuntur, & incendium in totum corpus abierit, ob particulas ♃eas in ſanguinem raptas juxta eand. *Obſerv. IV.* ſpiritusque ferociores redditos.

Cum porro ex *Obſ. II.* fluidorum quorumvis, cum primum viſcida evaſerunt, motus non ſolum tardior ſit, ſed & ſubſiſtant, ſenſim parietibus adhærentia; aucta autem illa in vaſculis non ſolum obturent ea, ſed & partem elevent, ſuccosque copioſiores in interſtitia cogant, apparet facile, quomodo glandula pituitaria obſtruatur atque hydrocephalus fiat, parotides & ſtrumæ generentur, uvula longior evadat, hepar adeo intumeſcat cum meſenterii glandulis in rachitide, præpr. cum 2dum obſ. eand. iſtæ ſtagnationes atque obſtructiones pertinaciores ſint accedente acido, quod hic ſummum erat; totum corpus aqua tumeat in anaſarca & bubones in inguinibus exſurgant in equitationibus, cum per motum materia copioſior eo pellatur, quam revehi poteſt, vaſaque etiam aliquomodo comprimantur.

Quomodo obſtruantur glandulæ meatus auditorii, jam ſatis conſtat; cur autem in febribus malignis earumque fine ut plurimum id fiat hucque materia trudatur præ aliis, cauſa generalis petenda eſt ex obſ. IV. ex peculiari ſcil. quadam a cauſis n. n. paſſione, ut & ipſarum glandularum diſpoſitione; quod vero reliquæ in corpore glandulæ in iſta ſecretione penitus liberæ ſint nihilque particularum iſtarum a ſanguine ſecretarum recipiant, valde dubito, quod vero ideo non aſſeritur, cum illas non videamus, nec earum affectiones diſtinguere poſſimus. Surditatis autem

ſub-

ſubſecutæ eadem eſt ratio, per obſtructionem enim illam glandulæ valde intumeſcunt undiquaque in meatu illo; hæ licet exiguæ, multæ tamen ſint, ita ut tumidæ totum meatum claudant, quod facile concipi poteſt, ſi narium glandulas minores quidem illis toto die aerem excludere experimur; excluſo autem ſufficienti aere, auditus difficultas fieri debet.

Oculi difficulter moventur, quod glandulæ eorum lachrymales dictæ, obſtructæ ſint, & hinc parum liquoris excernant, qui ad lubricationem eorum & mobilitatem neceſſarius eſt; dumque lympha illa ſtagnat vaſa vicina ſecundum obſ. IV. pariter diſtenduntur, ut nec ſanguis ſuperſtes nec lympha debite revehi poſſint, vaſa inde vicina dilatentur, craſſiores humores effundantur, humoribusque oculorum miſceantur, qui viſum turbare neceſſario debent.

Quomodo hydrops aſcites ob glandulas meſenterii obſtructas generetur, probat obſ. IV. quod vaſa lymphatica rumpi debeant, obſtructis eorum in dictis glandulis extremitatibus fluxuque ulteriori negato.

Quod autem talis glandularum miliarium in abdomine tumorem ſequi ſoleat, facile judicatur; ſcil. cum harum tumor ex materia viſcida & quidem univerſali in toto peccante natus fuerit, idem quoque in meſenterio peccabit, & aſcites modo jam dicto fiet, quod aliquoties obſervavit excell. Dn. Præſes, ubi alia ſymptomata ex eadem tamen cauſa fluentia quidem, adjuncta fuerunt, ut in muliere quadam aſthma, in alia tympanites.

Difficilius autem videtur reddi poſſe cauſam, qui globuli iſti molles, albicantes, mobiles in artubus apparentes vel podagram (quod quidem experientia docuit) prædicant, vel luem ♀eam, cum nullum dolorem inferant, reliquumque corpus purum nitidumque ſit. Tumoris origo una eademque quidem eſt, ac reliquorum; cauſa acida & viſcida, quæ *obſ. I.* accuſata fuit, & hic peccat; quod autem artus præ aliis prehendantur, qui etiam reliquis ſymptomatibus vel podagricis vel ♀eis exponuntur præ aliis, ſubjectamque dolorum conſtituant, forſan hæc erit, quam mihi concepi: præter id, quod partes hæ etiam præ aliis variis aeris injuriis obnoxiæ ſint, accedit, ſanguinis ſuccorumque motum debiliorem eſſe in partibus remotioribus a corde, ac in illis, quæ proximiores ſunt; hinc impulſum etiam aliquo modo infirmiorem in venas & glandulas usque penetrantem eſſe & hinc liquores viſcidos acidos, vel lympham talem, quæ alias tarda eſt ob qualitates dictas impreſſas, in motu majorem moram nectere & ad majorem obſtructionem anſam præbere ad generandos tumores hos, globulos ac dolores.

Naſcitur *aſthma* ex tumefactis œſophagi glandulis, pulmonibus ſalvis; dolorque gravativus in pectore ſecundum ejus ductum, ad latera etiam vergens, quod canalis ejus non ſolum quoad exteriora, ſed etiam interiora reddatur anguſtior, membranæ communes, quibus cohærent inter ſe invicem contrahantur, bronchia ſecundum partem aliquam & aſpera arte-

ria comprimantur & conſtringantur, ut ſufficienter pro reſpiratione plena dilatari nequeant, ſimulque ponderis ſenſum faciant. Videtur quidem tantam compreſſionem & conſtrictionem, quæ aeris ingreſſum ſufficientem impediat, a canalis hujus conſtrictione & coarctatione venire non poſſe, cum parvus ſit, ita ut niſi corpus illud conſtringens fortius quaſi in aſperam arteriam agat ac in gulam, reſpirationem inde difficilem non reddi; a bolo inhærente & ſubſiſtente in gula argumentari non licere. Quod vero tumor ille glandularum dictarum aptus ſit compreſſionem inferre aſperæ arteriæ & bronchiorum, mox patebit. Nemo negabit contractionem œſophagi ab acidis & fructibus immaturis ſæpiſſime cohibere ſpiritum; nihil dicam de liquoribus acidioribus idem efficientibus, aut catarrhis gulæ, de quibus mox agetur quoque, qui tamen manifeſte aerem intercipiunt. Si igitur anguſtia & coarctatio gulæ ſeu œſophagi ab acidis reſpirationem impedit, idem faciet illa, quæ a tumoribus nata eſt; anguſtia enim hoc loco illud produxit, quæ ſi inducitur, alter effectus quoque infertur; cum ab anguſtia enim qua anguſtia ille ortus ſit. Dices forſan nervi pulmonum in conſenſum trahuntur percepto eodem acore: at ille, de quo nobis ſermo eſt, tantæ efficaciæ non eſt, ut eo usque penetret, in ponticis illud non negabimus. Si vero nec his fidem quis adhibere velit, curationi celeriori longe, cujus mentionem fecimus, illam non negare poterit. Denique ſubjectum hujusque ſymptomatis œſophagum eſſe non dicimus, ſed cauſale proximius potius, cum reſpiratio nullibi, niſi in pulmonibus fiat.

Porro cum *œſophagus* ob intumeſcentiam glandularum ſuarum ſenſim claudatur, facile concipitur, cibos amplius deglutiri non poſſe; antequam vero illud contingat, aliquid demitti ſenſim aut diminui juxta diminutum ſpatium; fieri hoc poteſt etiam ob paralyſin, in caſu vero noſtro obſtructionem potius fuiſſe a glandulis, ac nervorum reſolutionem exinde colligimus 1. aut paralyſi affectus fuit ramus ſtomachicus, aut inde egreſſi ramuli: ſi totus ramus, omnis deglutitio ſubito periiſſet, quod obſervatur in canibus, ſi ſcil. ille abſcinditur; ſi aliqui ſolum ramuſculi, non in toto ductu ceſſaret deglutitio, ſed in certo ſpatio difficultas ſolum oriretur. 2. Imo ſi ramuli quidam fuiſſent obſtructi, compenſaretur illud per alios, uti in vaſis ſanguivehis fieri ſolet, quod in abſciſſione nervi recurrentis obſervant anatomici, ſi vocem auferre volunt canibus; niſi enim ramos & ſuperiores & inferiores utriusque lateris abſcindant, non omnem dement.

Abſurdum haud absque ratione videri poteſt *raucedinis* ſubjectum dicere *œſophagum*, pariter ac *aſthmatis*, & aliquoties *ventriculum tuſſis*, uti *Lindanus* voluit, ſed cadet forſan hoc dubium, ſi mentem noſtram explicaverimus. 1. Nemo negabit aerem eſſe in ventriculo. 2. Irritationis & titillationis ſenſum ægri ipſi oſtendunt in ventriculo, ita ut ſemper illa ſonitum præcedat. 3. Mane & noctu tuſſis ſemper gravior eſt. 5. So-

nitus ex profundo emergit, *als wenn es aus einem holen Hafen gienge*, hinc etiam conatus exſcreationis ſæpiſſime fruſtraneus eſt, ita ut diu ſeſe fatigent, donec aliquid ejiciant. 6. Reſpiratio liberior eſt tum. 7. Fortem multumque aerem inſpirant ægri, repetitis vicibus, absque tuſſi, quod ſi malum in pulmonibus eſſet, uti obſerv. teſtantur, fieri non poſſet. Cum itaque a cauſa acrida, ꝯſa vellicetur ventriculus & quidem aliter ac in vomitu & ſingultu fieri ſolet, quod vero explicare non cuivis contingit, interim tamen certum eſt, quod aliud ſit acidum, quod absque dolore trahat ſolum, ut in convulſionibus, aliud quod miſere vellicet, aliud quod depaſcat abſque dolore. Ita & hic ventriculus vellicari poteſt, certo modo & concuti, ut loco ciborum ſolum quatiat aerem & ejiciat, indeque ſonus excitetur, qui ab illo, qui ex pulmonibus egreditur, diſtinguitur: ſic pariter in *raucedine* ſubjectum irritationis eſt *œſophagus*, quod exinde colligitur, quod ex cibis & potu deglutitis dolorem ſentiant, & exceſſu in potu vini auſteritas contrahatur; dum itaque ibi irritatio quædam fit, paucus ille aer quoque excutitur, quod absque ſonitu non contingit; facta autem illa irritatione non negamus inſimul irritari aſperam arteriam, uti in tuſſi.

Unde *gravitas capitis* oriatur, naribus ſiccis, facile judicatu eſt; adeſt tum obſtructio glandularum narium, diſtenduntur vaſa a ſanguine etiam fervidiori reddito; conſtat autem *ex Obſerv. II.* diffundi malum & ſtagnationem ſæpe in totam viciniam ob vaſa ſangiveha communia inter ſe invicem, ab internis ad externa, & ab his ad interna; a diſtentis itaque vaſis ſanguivehis narium, & reliqui rami cohærentes cum his pariter diſtenduntur, dolorque gravativus naſcitur. *Obtuſio* fit, quia iſta diſtenſio etiam ad interna cerebri penetrat vi dictæ *Obſ. II.* vaſis itaque ſanguivehis cerebri diſtentis, fibræ nerveæ comprimuntur, nec ſpiritus in cerebro rite moventur, nec extra illud; inde obtuſio, laſſitudo.

Et cum *dolores diuturni* præſupponant pro ſubjecto glandulas, materiam incuneatam, quæ vix moveri poteſt, promoveri & excerni per *Obſ. IV.* non dubitamus, ſed aſſerimus potius, ut plurimum *hemicranias* ſedere in glandulis & quidem *ſinuum capitis*, cum diu ſæpe adhibeamus omnis generis medicamenta absque ullo levamine, quod ſane non fieret, ſi intra cutem & cranium hæreret cauſa, alias fere impoſſibile eſſet, quod non cederet & moveretur, per applicata varia externa & interna diu continuata, ut & veſicatoria &c. Nec obſtat id, quod dolor non in iſtis locis ſentiatur, ut nulli ſinus ſunt, ſed nunc totum dimidium latus doleat, nunc pars ſuperior lateralis. Conſtat autem 1. ex *Obſ. II.* obſtructionem unius diſtrictus exigui licet extendi & ſentiri in tota vicinia. 2. Ut plur. fere ſemper dolorem incipere ibi, ubi tales exiſtunt ſinus. 3. Ceſſare & in remotioribus capitis partibus facta ſolutione in ſinubus. 4. Obſervavit *Excell. Dn. præſes* attractionem aquarum deſtill. in nares copioſiſſimas defluxiones in fauces frigidiſſimas inſtar glaciei, (quod indicium erat fuiſſe acidos humores, qui ſtagnarunt doloresque capitis excitarunt, utpote qui juxta *Obſ. IV.* frigidi, ſunt talemque ſenſum faciunt) continuatarum aliquandiu juſſu ſuo ſecutas fuiſſe, doloresque ſolutos non ſolum in fronte, ſed totius lateris ſiniſtri capitis, quod ante doluit. Meminit *Excell. Dn. Præſes Celeberr. iſtum Practicum Oswaldum* multoties in *hemicraniis* feliciſſime ſuaſiſſe attractionem in nares ſolius aquæ fontanæ, quod & *Galli* obſervant.

Quod autem valet de *hemicraniis*, illud & locum habebit in *doloribus hypochondriacorum, hiſtericarum, ſcorbuticorum, ut & in colica ſpasmodica, ardoris ſenſu & inflammationis in abdomine & hypochondriis*, ratione ſedis glanduloſæ, quam dicimus eſſe *glandulas meſenterii* omnium modo recenſitorum ſymptomatum, nullumque locum in abdomine toto eſſe, in quo omnia illa generari & a quo iſtæ partes in conſenſum trahi, & cui ſententiæ omnes effectus ac phœnomena tam apte & congrue accommodari poſſint, & exinde deduci, niſi has ipſas glandulas. Ponamus enim hærere in cavitate inteſtinorum aut intra horum tunicas; quomodo quæſo explicabis tot ſymptomata, globulos in ventre, retractiones umbilici, faciem ictericam, iſchuriam, ſtranguriam, vagos in abdominis muſculis dolores & artubus, quod nunc umbilicus retrahatur, nunc ſtupor femoris aut dolor ejus oriatur, aut inde contabeſcat totum corpus? Quomodo materia inquam iſta vel in cavo inteſtinorum vel abdominis intra tunicas inteſtinorum exiſtens & collecta iſta producet? Dices per conſenſum membranarum & nervearum fibrarum fieri: verum qui fit, quod in dyſenteria, ubi excoriata ſunt inteſtina, doloresque acutiſſimi dicta hæc ſymptomata non naſcantur, ubi tamen ille conſenſus fieri deberet? Si vero has glandulas aſſumimus facile & feliciſſime omnia expedire poſſumus: his adſtant plexus nervei, imo illis intertextæ ſunt; ex his egrediuntur fibræ & ramuli ad inteſtina, quibus contractis & illæ contrahuntur, occludunrur, ut excrementa retineantur; hæ communicant cum hepaticis & biliariis, unde obſtructio ductus choledochi, facies icterica, coeunt cum ramis intercoſtabilibus & ſpinalibus, inſeruntur muſculis abdominis, teſticulis, veſicæ [illegible]riæ, pedibus: irritato itaque uno ramo majori, ſubito trahuntur omnes, aut nunc pars præ alia, prout ex hoc plexu fibrilla quædam egrediens fortius ac alia trahitur. Ex harum loco intelligimus pariter facile, ubi ſedeat dolor ille, quem ægri multos ſæpe annos conſtanter ſentiunt in oſſe ſacro, lumbis & oppoſita regione umbilicali, aut tribus hiſce regionibus ſimul, cum vagis contractionibus in abdominis muſculis ad femur usque extenſis, & unde ſenſus ardoris hujus & ignis in regione hypochondriorum & epigaſtrica ſit & ubi lateat.

Cum itaque ex glandularum meſenterii obſtructionibus pro materiæ conditione contractiones atque lancinationes tot tantarumque partium fiant; idem in aliis partibus fieri poſſe credimus, concipimusque *palpitatio-*

tationem ſtomachi eſſe a contractione quadam fibrillarum nervearum ejus ab irritatione particularum acidarum & acrium in glandulis ſtomachi ſtagnantium facta, qua percepta fibrillæ iſtæ contrahuntur, contractæ autem vaſa ſanguiveha, quæ copioſiſſima in ventriculo ſunt, conſtringuntur, (illis enim fibræ iſtæ pariter inſertæ ſunt) ut ſanguis momentum temporis ſubſiſtat, a tergo ſequens vero eum propellat, propulſus autem arterias magis dilatet, ut pulſent fortius, pariter ac aorta pulſat, ſi a contracto cordis ventriculo ſiniſtro ſanguis propellitur. Commota autem certa portione ventriculi, commoventur & membranæ adhærentes, & cartilago enſiformis, uti coſtæ totius ſiniſtri lateris a commotione cordis & aortæ. Levis iſta arteriarum quarundam ventriculi commotio videtur quidem non ſufficere ad commotionem iſtius cartilaginis; verum ſi aliarum rerum libere pendentium commotiones fortes ex leviſſimi objecti motu, in vicinia tamen excitato, factas perpendimus, & hanc concedere poſſumus. Fateor equidem fibrarum muſculoſarum contractione, ut in ſpaſmis ſæpe fiunt iſtiusmodi pulſus in carnibus, me hunc deduxiſſe primo, verum cum hi tremuli valde ſint, & celeres admodum, illi vero magis ſanguinis pulſui ſimiles, adductæ priori rationi, quam tamen nemini obtrudere volo, adſcribere placuit. *Hypochondriacis* iſtiusmodi *pulſationes* & *palpitationes* familiares admodum ſunt, oppoſitis autem ♂libus & abſorbentibus cedunt. In *abdomine* quoque obſervantur diuturnæ.

Sique particulæ ſanguinis in glandulis acriores & acidiores redditæ *juxta Obſer. II.* fibras carnoſas & oſſeas ſcindunt & diſrumpunt inſtar acidorum extrinſecus applicatorum, abſceſſus & ulcera producunt, & ſecundum Obſ. IV. iſtiusmodi particulæ in ſanguinem redeunt & pro ſua indole agunt, rodendo, abradendo, ſcindendo, rumpendo, ratio facicilis mirumque non eſt, quod glandulæ œſophagi, ventriculi & inteſtinorum exulcerentur, phthiſis partiumque contrabeſcentia inducatur, & cur acidum ♀eum carnes & oſſa adeo depaſcat.

Si obſtructis vaſorum ſecretoriorum orificiolis, vel compreſſis ſpatium nullum eſt recipiendi aliquid juxta *Obſ. IV.* facile cognoſcitur, cur obſtructis glandulis, vaſculis ſalivalibus *os exſiccetur* aut reliquæ *actiones* in §. 5. deficiant, de quibus plura verba, cum notiſſima ſint, facere nolumus.

Ob eandem rationem fiunt quoque *contabeſcentiæ* & *atrophiæ*, ob deficientem ſc. ſecretionem ſucci nutritii, quæ cauſa quid rarior eſt, frequentius autem fit, quod *juxta Obſ. IV.* ab acidis & acrioribus conſtringantur orificia in *hectica*, *lue ♀ea*, *rachitide*, quo minus ſufficienter excerni ſuccus poſſit, vel *ſecundum Obſ. IV.* gluten abradatur.

CAPUT

CAPUT V.

Continens curationem ſymptomatum in I. Capite enumeratorum.

Licet omnia recenſita ſymptomata ex obſtructione, anguſtia & ſtrictura glandularum nata ſint, cum vero materia non una eademque ſit, indicationes quoque variant, nec una eademque indicata valent in quibusvis. Adeſt obſtructio, inflammatio, tumores frigidi, roſio, lancinatio, contractio, punctura, exulceratio: peccat materia calida, 🜍ea, frigida, viſcida, craſſa, acida, acris, ſalina. Motus nunc tardior, nunc celerior eſt. Reſpectus habendus eſt vel ad *totum* vel ad *partem*: ſanguis & humores vel celerius moventur vel tardius: peccant illi vel quantitate, vel qualitate, eaque varia, ſpiritus vel ſunt exaltati nimium, vel ſuppreſſi. Ratione *partium*, illæ diſtenduntur, obruuntur, ac tument; vel ſanguine calido, tenui, vel craſſo lympha craſſa viſcida, acida & acri: vel contrahuntur nimium, vel dolent multum aut parum. Brevibus autem absque ulla verborum ambage comprehendemus omnia, tum ratione *totius*, tum ratione *partium*, quæ ſemper aliquid peculiare indicant, tum ratione materiæ: motus celerior eſt refrænandus, tardior accelerandus: ſanguis & humores craſſi tam evacuandi, quam corrigendi, attenuandi, incidendi, reſolvendi; acidi acres deſtruendi, demulcendi, diluendi quæ ordine nunc, non ſolum ratione totius, quoad ſingula ſymptomata, ſed & ratione partis, quæ etiam peculiarem indicationem facit, luſtrabimus. Ad hæc omnia nobis inſerviunt fons *chirurgicus*, *pharmaceuticus* & *diæteticus*.

Primus nobis exhibet *V. S.*, *veſicatoria*, *paracentheſin*, *apertionem* etiam tumorum ante coctionem, ut & in maturatione.

Febres intermittentes, ubi ſanguinis copia & motus celerior, *phrenitis*, *lethargus*, *pleuritis*, *peripneumonia*, *inflammationes glandularum*, *ſinuum frontalium*, *maxillarium*, & *proſtatarum*, ſive a repellentibus, ſive aliis producta, indicant V. S., niſi in nonnullis malignitas contra indicet; depleto enim ſanguine fluxus non ſolum ad partem tumidam imminuitur, verum & aliqua ſymptomata ab hac copia & motu dependentia tolluntur, imo reliqua medicamenta etiam facilius effectum ſuum nanciſcuntur: *dolores*, qui in *affectionibus hypochondriacis, hyſtericis, colica ſpaſmodica*, *ſcorbuto*, *hemicrania* urgentiſſimi ſæpe ſunt, diminuuntur veſicatoriis, quibus quidem parum materiæ evacuatur, ſpiritus a. avocantur, ut non in tanta copia & furore ad partem affectam confluant, ſicque dolor minor fiat, imo etiam conſtrictio aliquando ceſſet, quæ ob ſpirituum animalium influxum impetuoſum pertinax eſt. Si *humores* quidam collecti ſtagnant in cavitate & vel *ſeroſi* in *abdomine*, illi educendi ſunt per *paracentheſin*,

aut

aut ſi alius tumor peſtiferus, *bubo* aperiendus, vel ſi venereus eſt & metus retrogredi materiam, veſicatoriis aut inciſionibus apertio maturanda eſt.

Ex *Fonte Pharmaceutico* petuntur *evacuantia* & *alterantia*: illa movent vel *ſurſum* vel *deorſum* nomine *purgantium*, & *vomitoriorum* venientia. Locum habent *vomitoria* in febribus intermittentibus, ſi ſcil. focus vel in ventriculo, inteſtinis, pancreate, vel meſenterio hæret. In *continuis* ubi pariter ſaburra in primis viis eſt, & in principio ſtatim id fieri poteſt, etiam conveniunt. In *affectione hypochondriaca*, *ſcorbutica* niſi acor ſummus prohibeat, maxime etiam laudantur & feliciſſime operantur. Nec in *colica ſpaſmodica* negligenda ſunt, ubi ſcil. compertum fuerit a bile acida viſcida potius natum fuiſſe, ac acri & motis ſpiritibus. *Purgantia* conveniunt, ubi humores, viſcidi, craſſi, crudi & vel in primis viis vel in toto ſanguine peccant, ſive lympha cruda ſimplex, ſive acida ſimplex, ſive acida ramoſis illis particulis obvoluta, felicius autem operantur, ſi cum aromaticis, incidentibus maritantur, qualia ſunt H. marrub. majoran. fœnic. menth. origan. chamædr. chamæpyt. Fl. lavend. ſtœchad. arab. roriſmar. ſalv. rad. angel. helen. polypod. bryon. ireos fl. ſem. fœnic. anis. cartham. cinam. Mac. N M. purgantia his jungenda ſunt agar. albiſſ. vel trochiſc. fol. ſenn. Rad. Bryon. polypod. helleb. n. Gum. Ammon. Trochiſc. alhand. Magiſter G G. reſin. jalapp. l. leviora pill. de ſuccin. ☿. d. Maſſ. pil. de Hier. c. agaric. In *febribus intermittentibus* ubi purgantia locum habent, tanta pompa opus non eſt, ſufficiunt ſimpliciora. *Continuæ* vero *febres* hæc omnia reſpuunt, niſi in principio, antequam æger decubuerit, adhibeantur, ubi ſæpius egregie juvant & varia ſymptomata removent. *Tumores* autem *inflammatorios* non juvant, imo ſæpe exacerbant potius. Conveniunt etiam in *Hydrocephalo*, *ſurditate critica*, *gravedine capitis*, *ſtrumis*, *parotidibus*, *frequentiori uvulæ delapſu*, *hydrope facto & fiente*. (ubi quidem cautela opus eſt) ut & lue ♀ea, aut mitioribus ejus gradibus, *hemicrania*. *Affect. hypochondr. hyſter. ſcorbut.* ea non ſemper ferunt, niſi mitiora ſint, ut & reliquæ *actiones læſæ* in IV. Phœnom.

Evacuantia excipiunt *alterantia*, quæ varia ſunt pro varietate particularum prædominantium. *Lymphæ viſcidæ*, *ſanguini crudo* opponuntur *aromatica* omnia ſupra dicta; quibus addimus ſudorifera ex decoctis lign: aliaque mox ſeqq.

Ubi bilis peccat, conveniunt acida; ut ſpir. nitr. dulc. vitriol. Nitravaria. ſucci granat. citr. berb. rib. &c. quibus addi poſſunt opiata.

Acorem corrigentia varia ſunt, uti ipſorum *acidorum* ingens eſt proſapia, acidis ſpecificis opponenda ſunt ſpecifica antacida. Communit. illa ſolent infringi per *alcalia tam fixa*, *quam volatilia*. *Fixa* decantata ſunt: Oc. ♋, mater perl. margarit. Creta, lap. hæmatit. boli, C. C. uſt. unicorn. foſſ. ſuccin. ♂ alia &c. inter *volatilia* veniunt aromatica illa, ligna

varia, ∽ oſa, quæ ſal volat. abundant, aqu. cinam. cochlear. fœnic. menth. ſal ſuccin. vol. C. C. vol. viperar. vol. °o° ſa; ut ſal vol. °o° s. Sylvii, & omni °o° a deſtilata. Elæoſacch. cinam. anis. fœnic. aneth. In *febribus intermittentibus* communiter laudantur aqu. febrif. Myns. ſpecif. febrif. Croll. præprimis autem cortex peruv. jungi his ſolent alia, Oc. ♋. ♁ Diaph. & ſal abſynth.

In *continuis* præ aliis in uſu ſunt pulv. Alexipharm. D. D. Camer. pannon. 1. Mixtur. ſimpl. Elect. Diaſcord. confect. de hyacinth. Bezoard. miner. C. C. Ebur. Diaph. ♂ tial. &c.

In Catarrhis eſt ſuccinum & omnia ex eo parata.

In *lue* ♀ ea præter *ligna ejus ſpiritus & eſſentias*, ſpecifica ſunt ☿ alia.

In *affectione hypochondr.* unice deprædicantur ♂ alia.

In *contractionibus ſpaſmodicis* cinnabarina ſunt.

2. *Acida* obtundunt *pinguia* & °o° ſa ſpecifica itidem.

In *pleuritide* eſt °o° lini, in *tuſſi* ſperma ceti, eleoſacch. anis. fœnic. hyſſop. in *diſenteria* °o° olivar.. in *affect. hypochondr. hyſteric. colicis*, *contractionibus* caſtor. in *ardore*, *inflammat. ſenſu*, *atrophia* gelatinæ, pin. piſtac. oryz. ſemin. varia.

3. *Acida* temperant, & diluunt, *aquoſa*, quod præſtat vel ſimpl. aqua, vel herbis alterata, decoct. chin. hord. quo pertinent potus Thee, Caffée, Acidulæ, & externe, thermæ.

In *globulis* illis *artuum mollium* feliciſſimum experiuntur decoct. chinæ. *ſcorbutici*, *colici*, & qui *hemicrania* & *ſoda* laborant, juſcula alterata; *Hypochondriacorum* unicum ſolatium ſunt acidulæ, ut & illorum, qui *ardorem in hypochondriis* ſentiunt. Thermæ noſtræ Zellenſes mirum quantum præſtant juxta acidulas in iſtis *doloribus diuturnis circa regionem lumbarem*, *hypogaſtricam*, *cum tabe corporis* in ſequiore ſexu obviis.

4. Tandem acida corrigunt *opiata* & *papaveracea*.

Quoad partes in ſpecie in tumoribus inflammatoriis vel nihil agendum, vel acidum infringentia exhibenda, ut ſpir. Vin. lumbr. terr. minium, ceruſſa, Lythargyr & herb. aromat. In frigidioribus diſcutientia, emollientia conveniunt, ubi camphora non omittenda. Plura cum addere non liceat, ſpecialiora, ut & diæta ex practicis hauriantur.

CXCII.

J. VALENTINI CHUDEN,

DE

METHODO PRÆSERVANDI ET CURANDI ATROPHIAM INFANTUM.

Göttingæ 31 Decemb. 1756.

PROOEMIUM.

E*Diderat venerandus* Pater *meus* 1724 *schediasma*, *quo methodum novam praeservandi & curandi atrophiam infantum*, *quique eam nonnunquam insequi solet*, *morbum Anglicanum*, *proposuit*, *viro summo b.* Steigerthalio, *Archiatro Regio*, *nuncupatum. Id scriptum Cl.* Boeli *in dissertatione sua inaugurali*, *praeside Ill.* Alberti *Halae* 1729 *habita*, *impugnavit. Movit me adversus optimum Parentem pietas*, *ut cum specimen inaugurale edendum esset*, *id ejus potissimum defensioni destinarem*, *eamque ob rem commentarioli ejus*, *vel magnae saltem illius partis*, *denuo edendi*, *atque notis*, *quae vindiciarum loco essent*, *illustrandi*, *consilium caperem. Neque vitio mihi verti posse putavi*, *quod eam rationem in specimine inaugurali exhibendo secutus sim*, *maxime cum exemplum non dissimilis instituti in dissertatione inaugurali D.* Schlotterbeckii *exstet*, *quae* 1729, *praeside Ill.* Elia Camerario *Tubingae habita est*, *atque historiam Abbatis de* Saint Pierre, *diario Trevolcensi insertam*, *de mortuo*, *qui amicis suis apparuerit*, *medicis illustratam notis*, *exhibet.*

§. I.

§. I.

Quemadmodum omnes evacuationes & excretiones, quas provida natura in corpore nostro instituit, hunc in finem præ primis suscipiuntur, ut quicquid molestum, infensum, nocivum corpori esse possit, maturius ejiciatur & expellatur: ita excretio illa cutanea, quæ sub nomine transpirationis insensibilis apud Auctores reperitur, merito in hunc censum venire debet, quippe hujus ope omnes illæ sordes ac inquinamenta, quæ sanguinem fœdare & ad plurimos morbos ansam dare possunt, quotidie, & fere per singula momenta leniter, blande & moderate, per hiantes cutis porulos eliminantur, sicque corpus nostrum hac ratione a multis incommodis præservatur.

§. II.

Igitur facile ex pathologicis abundeque perspectum esse debet, quanta incommoda ex hac transpiratione impedita aut suppressa ortum trahere possint, & licet *Sanctorii* opinionem, quam in *medicina statica* affert, tantum materiæ per inconspicua cutis spiracula in una die evacuari, quantum per alvum in quindecim, pro infallibili & perfecta non declaremus: tamen hoc cum toto medicorum choro affirmare non dubitamus, plures morbos ab impedita transpiratione, quam ab omnibus aliis evacuationibus suppressis, oriri posse. Præsto sunt exempla non tantum in adultis, ubi prohibitionem transpirationis (*a*), aliquando solam, quantum patebat, aliquando cum aliis conjunctam causis manifestis, asthmata, tusses, coryzæ, graves pleuritides, aliique morbi secuti fuerunt: sed & de corporibus infantilibus notum est, ab horrido aëre, & subita refrigeratione, febres catarrhales, crustas lacteas, achores & multa alia incommoda, sua capere primordia. Imo de variolis & aliis febribus exanthematicis, de scabie, de articularibus morbis, præsertim rheumatismo, aliisque plurimis constat, quam male sibi consulant, qui aut corpus frigidiori aëri tum exponunt, aut alia ratione liberam exhalationem miasmatum præpediunt.

§. III.

(*a*) Discrimina transpirationis ab exhalatione illa inorganica, quæ omnibus communis corporibus est, vulgoque cum altera illa confunditur, primus notavit Præceptor meus longe honoratissimus *Ill. Hallerus Praelect. Boerhaav. Vol. III. p.* 514.

§. III.

Quæ cum ita sint, & veritate practica nitantur, merito in id summo studio est incumbendum, ut transpiratio illa in utero materno apud embryonem, gestationis tempore prohibita, simulac infans in lucem publicam emittitur, statim quantum possibile, libera reddatur & promoveatur. Infantem enim in utero neque respirare, neque transpirare ex hac ratione potissimum credimus, cum aëris usu, quamdiu in ergastulo suo latet, non gaudeat, & cum absque aëre nihil possit egredi e corpore, nec in illud intrare, imo neque respiratio neque transpiratio sine aëre fieri possit, utique embryonem in domicilio suo aëris usura carere, necessum erit ut fidem adhibeamus. Validissimum vero argumentum quod impedit, quo minus credamus, embryonem in utero transpirare, dabit glutinositas illa viscida (*b*), qua tenellulum infantis in publicum ex utero emissi corpusculum, semper, sæpius vero, quasi glutine obductum est, ut obstetricibus multum negotii faciat, ad sordes illas abstergendas. Hæc ipsa viscositas corpori quasi agglutinata, simul causa erit, transpirationem in embryone (*c*) nullatenus succedere posse. Equidem non ignoramus *Rodericum a Castro* in tractatu *de natura mulierum*, & post eum *Drelincurtium*, in illa opinione esse, quod liquor ille clarus in amnio contentus sit ipse sudor, & ex transpirationis negotio proveniat. Sed cum argumenta eorum ab aliis, inprimis a *Cel. Bergero* in *physiologia p.* 478, sint destructa: potius statuimus, transpirationis actionem in embryone præpediri.

§. IV.

Interim ex hacce cohibita transpiratione illud provenit incommodum, quod omnes illæ impuritates toto gestationis tempore collectæ, & ex massa sanguinea in poris cutis segregatæ, ibidem subsistant, adeoque nisi statim post partum eliminentur, causam præbeant primariam illius affectus, qui apud auctores atrophia, macies, *das Abnehmen der Kinder*, vocari solet. Etenim, quamvis infans in corpore materno, liquore alimen-

(*b*) An mucus ille, quo omne corpus fœtus modo nati oblitum deprehenditur, inde a prima ejus origine, an ultimis demum mensibus, adesse soleat, nondum plane expeditum, quod sciam, est. In embryonis sex circiter hebdomadum corpore, vix muci alicujus vestigia, in quadrimestri jam longe plus deprehensum vel nuper fuisse, audire a præceptoribus memini.

(*c*) Inde de illo tempore, quo corpusculum jam absolutius transpirationi aptum esse potest, ut facile patet, intelligendus est parens optimus.

mentoſo puro & optimo nutriatur, ut proinde ſecretione partium inutilium excernendarum non opus eſſe videatur; attamen lympham illam nutribilem non adeo ſubactam aut percolatam eſſe, ut nullæ impuritates ex hac ſegregandæ ſint, ex (*d*) meconio, urina, & per conſequens, ex ſordibus in poris cutis hærentibus, abunde perſpici poteſt: hinc ob puritatem hujus humoris alibilis, hæcce differentia ſolummodo, aderit, quod infans hac ratione non opus habeat omni die excernere, ſed facili negotio ab omnibus illis excretionibus ad tempus egreſſionis ex utero vacare poſſit.

§. V.

Simul ac itaque infans ex utero in publicam lucem ejectus eſt, ac circum ambientis aëris uſura frui incipit, non tantum ab aëre mox affluente, & per os & nares ingruente, otioſi hactenus pulmones explicantur, & reſpirationis actio incipit: ſed & omnes cæteræ ſecretiones & excretiones per cutem, per alvum, per urinam, per nares, & porro, ſua capiunt primordia ac initia, imo ipſe ſanguinis circulus aliter, quam apud embryonem in utero, procedit. Ubi vero circa tranſpirationis negotium notandum, quo pauciores illæ ſunt impuritates, quæ ex cohibita tranſpiratione (*e*) in utero collectæ ſunt, eo melius & tranſpirationem poſtea ſuccedere, & ſæpius ſola ope reſpirationis, quippe quæ duæ actiones tranſpiratio & reſpiratio aliquam inter ſe analogiam habere videntur, has ſordes ejici poſſe: quo major vero copia impuritatum adeſt, & quo viſcoſius illud ipſum excrementum in poris cutis hæret, eo minor erit actio illa tranſpirationis corpori adeo neceſſaria, ut proinde ab hocce ſolo impedimento infantes nutritionis augmentum capere non poſſint, ſed pedetentim paulatim ad atrophiam ſeu maciem diſponantur.

(*d*) Qui fœtum in utero tranſpiratione ſine detrimento carere aſſerunt, argumento potiſſimum utuntur, ab humoribus, nutritioni deſtinatis, in matris jam corpore puritatem ſuam adeptis. Sed hæc ipſa recrementorum genera, meconium potiſſimum & urina, ſatis, niſi fallor, commonſtrant, eſſe in illis humoribus aliquid excrementitii, inque nutritionem denuo non impendendi. Quicunque ſint liquoris amnii fontes, negari ſaltem non poteſt, in communi iſto matris fœtuſque humorum circulo, eſſe huic aliquid cum matris humoribus commercii: ſi potiſſima eſt per arterias umbilicales nutritio, unde ab illo puriſſimo ſucco per has delato, in animalium quorundam embryonibus fabricæ vitio ſine rictu natis, quorum exempla affert *Ill. Hallerus Prælect. Boerb. Vol. V. P. II. p.* 357, meconium inteſtinis contentum oriri potuit? Si per cutem aliquid nutrimenti ſorbetur, conceſſeriſque ob mucum ſupra memoratum id fieri poſſe, diſceptatio ad liquorem amnii redit. Nolim uti argumentis a morbis matris hæreditariis, aliiſque ſub ipſa geſtatione ſupervenientibus, cum alia ante ſint excutienda ad hoc argumentum non pertinentia.

(*e*) Cohibitam perſpirationem non ſolum nocere quantitate retenti humoris, qui exterminandus per illas vias erat, ſed etiam qualitate ejus, quod foras amittendum fuerat, & particulas, quæ perſpirant, ad alcalini oleoſi volatilis naturam evectas videri, iiſque de cauſis contingere, ut retentæ adeo noceant, neque abſtinentia a cibo noxas repercuſſæ reſpirationis ſanare poſſit, licet corpus ad ſolitum pondus redeat; præclare monet *Ill. Hallerus L. C. T. III. p.* 591. Unde cum paulo ante probatum ſit, liquores fœtus nutritios habere aliquid excrementitii; idque ullis indubitatis ex principiis nequeat negari: facile patet, tranſpirationis in utero ſecundum naturam cohibitæ, eſſe omnino noxas, ſimulac nato infanti ejus libertas non conciliatur. Nam & ſecundum naturam in utero, rariſſimis exceptis de evacuato meconio exemplis, neque mingit neque alvum exonerat receptiſſima ſententia, & tamen veſicæ alvique a partu expediendorum inter primas cura eſſe debet. Quodſi etiam conceſſerim, id quod cohibetur, perſpiratione nondum procedente ob inſigne ab adulto nutrimenti diſcrimen, non ejuſdem haberi poſſe indolis, pravitatiſque, cujus eſt in homine nato: ſufficiet tamen, qualitatis a nutriendi facultate alienæ, adeoque excrementitium id eſſe. Cujus autem indolis ſit, ex ipſis infantilibus nutrimentis, corruptelam naturæ ſuæ debitam ſecutis, ſi vires vitæ mutandis illis non ſufficiant, colligi poteſt. Cum enim maximam inde ab edito infante partem alimoniæ conſtituat lac muliebre, frequenti carnium eſu a lacte vegetabili animalium domeſticorum plurimum diſcriminis habens, deinde pulmenta aceſcentia, inque glutinoſum ſpontaneum degenerantia, vireſque vitæ frequens & crebra nimis ingeſtio facile vincat, eædemque deinde ſuccumbant ſaburræ ex ſaburra natæ; conficitur inde, id quod corpore a partu non ſatis tranſpirabili reddito, intus retinetur, accedere potiſſimum ad indolem glutinoſi & acidi ſpontanei; neque tamen alcali ſpontaneum prorſus abeſſe: iſtaque per particulas viſcidas & mucidas intelligenda. Atque hinc ſimul eluceſcit, qua ratione cum ſuppreſſa perſpiratione nutritionis vitia conjuncta ſint, hujuſque tum imminutio, tum depravatio, & quicquid malorum tum intra primæ officinæ ambitum, tum in ipſo ſanguinis circulo, tum in ſecretionibus enaſcitur, ſequi ſoleant.

§. VI.

Hic autem eſt ille morbus, omnibus regionibus frequens ac familiaris, ubi ſæpius admirari ſatis non poſſumus infantes nuperrime natos, quippe quorum corpora non tantum deformata, ſed & fere omni carne privata adeo flaccida ſæpe cernimus, ut oſſa vix muſculis tegantur, unde vulgus in ratione reddenda ad ridiculas fabulas, a ſagis incoliſque ſubterraneis, quidni etiam a faunis ſatyriſque petitas, dilabitur. At potius hæc ipſa atrophia ſeu macies infantum conſiſtit in corporis emaciatione & fruſtrata nutritione, quæ originem trahit ex particulis viſcidis, mucidis, in poris cutis, ob ſuppreſſam tranſpirationem in utero; ſecundario vero, ab obſtructione ductuum & oſculorum lacteorum, nec non infarctu glandularum meſaraicarum; ſequentibus vero ſignis ſeſe manifeſtare ſolet. Infantes ejuſmodi, quorum corporis pori tali modo obſtructi ſunt, fere ſemper cutis quandam aſperitatem in dorſo, femoribus & pedibus habent, macilenti ſunt, atque ex materno aut nutricum lacte nullum percipiunt nutrimentum, inſuper clamore fere perpetuo dolorem, ex torminibus ventris ortum, produnt, ſomnus adeſt parvus, & interruptus

ruptus, alvi fluxus viridis, particulis caseosis mixtus, urget; inflatio & elevatio adest hypochondriorum, corpus pallet, tandem pectus & abdomen paulatim solent inæqualiter protuberare, & duritiem aliqualem concipere, præ primis quando accedit consumtio partium carnosarum & summa flacciditas, ubi tunc brachia & pedes simul decrescunt, nec infantes pedibus inniti possunt; ultimo vero, quando cura diu protrahitur, ipsa macies in febrem hecticam & mortem terminari solet.

§. VII.

Jam dispiciendæ erunt causæ, ex quibus hic morbus ortum suum trahit; ubi in §. antecedenti duas allegavimus, nempe primo obstructionem pororum cutaneorum ex transpirationis defectu, secundo vero infarctum & occlusionem glandularum mesaraicarum, idque certe non sine ratione. Cum enim transpiratione suppressa, quicquid hic impuritatum evacuari debuit, necessario, negato ibi transitu & exitu familiari, in alia corporis loca deferatur: ita certe plus ibi damni affert, quam postea, quantum libet libera porta, reparari queat, hinc apud infantes, quorum corporis pori jam tum in utero materno spissitudine excrementitia repleti sunt, quando aëris usura utuntur, & lacte materno nutriuntur, ob defectum transpirationis, serum illud impurum excernendum in aliis locis corporis stagnat, ibidemque multa affert incommoda, & ad hoc malum procurandum maximam dat ansam. Obstructis enim poris cutaneis (*utor verbis Wedelii ex pathologia p. 506 desumtis*) viscidi humores colliguntur intra cutem & carnem, ibique impediunt transpirationem fuliginum, unde non solum calor suffocatur, sed etiam alimentum inficitur, quæ causa est affectus illius infantum, quem vocant crinones. Quapropter firmissime credimus, illam ipsam suppressam transpirationem non tantum primariam causam hujus affectus esse, sed & alteram, nempe obstructionem glandularum mesenterii, ex hac fluere, nimirum serum illud retentum inquinat & alterat alimentum infantis, idque in spissitudinem & muciditatem convertit, ut chylus hac ratione non recte separari, nec per glandulas mesenterii transfluere possit, unde hæ glandulæ a tali viscido alimento eo magis occluduntur & totum tenelluli corpus sufficiente nutritione defraudatur, privatur, tandemque plenissime consumitur.

§. VIII.

Cæterum, quando hasce duas causas pro fundamento hujus morbi posuimus, nullatenus alias causas occasionales, ad hunc affectum disponentes, excludimus. Optime enim novimus, quanta incommoda oriantur ex nimia voracitate infantum, ex pane calido, ex potu nocturno & aliis esculentis & fæculentis, quæ infantibus obtruduntur & conceduntur,

quæque

quæque concoctionem & assumtorum resolutionem multum impediunt, & ex quibus causis primariam originem atrophiæ *Dni. Wratislavienses, in historia morborum p.* 22. deduxerunt; sed cum noster sermo non sit, de macie illa, quæ post ablactationem infantibus accidit, qui ante hanc carnosi & optimæ constitutionis fuerunt, & de qua Cl. *Ludovicus in Miscell. Nat. Curios. Dec. I. Anni III. p.* 453. conqueritur, quod ibi sit familiaris, & quod tales ablactati instar sceleti lenta atrophia consumantur; potius nos jam in eo occupati simus, ut illas causas enodemus, quare infantes statim primis mensibus post partum nullum incrementum capiant, sed contra marcescant, has causas occasionales alias multum nostrum affectum promoventes, jam non attingimus,

I X.

Non occupati etiam erimus in causa supranaturali eruenda, nempe an atrophia infantilis fascinationi & incantamento sit adscribenda, nec ne, cum hæc opinio multis tenebris adhuc sit involuta, & quanquam *Schenckius in peculiari dissertatione* maciem puerorum ex fascino ortam tractaverit, illamque ut plurimum a sagis induci credat, imo ipse *Wedelius de morbis infantum & alibi* duas species atrophiæ a vulgo laudatas, recenseat, alteram a fascino, alteram a comedonibus, cum illo tamen potius credimus hanc speciem a fascino ortam esse rarissimam, hancque hypothesin vulgi opinioni receptæ esse adscribendam, medicumque etiam in hoc ultra vulgus sapere debere

§. X.

Illud autem disquirendum utique venit, quid de crinonibus seu comedonibus sit sentiendum, quippe qui in poris cutis hærentes, ad vermium genus ab omnibus fere auctoribus referuntur, & quibus vermiculis atrophiæ causa primaria adscribitur. *Joh. Langius in epist. p.* 174 jam apud veteres tale genus vermium notum fuisse refert. *Timæus vero p.* 259, *Ettmullerus in operibus p.* 1212 & 1717, *Dolæus in Encyclopædia p.* 482, *Ammanus in parænesi p.* 150, *Bierling in thesauro p.* 485. *Nenterus in fundam. Tom. I. p.* 956, *Zwingerus in theatro, p.* 341, *Franc, Low. ab Ersfeld in Medic. pract. p.* 379. & plures alii, quos recensere supersedemus, quando de crinonibus & comedonibus verba faciunt, unanimi consensu illos pro vermiculis habent. Imo Cl Ettmullerus in operibus figuram eorum per microscopium detectam satis accurate exhibuit, quando illos nominat vermiculos, seu animalcula viva, coloris subcinericii, cornibus seu potius antennis binis longe prominentibus instructos, oculis rotundis, crassiusculis cum cauda oblonga, in fine villosi, uno verbo, aspectu satis horridos. Verum enim vero, quamquam e-

go

go ipse plus quam centies hos ipsos crinones tum nudis oculis, tum etiam per microscopium contemplatus sim, & præprimis per hoc formam seu figuram mirabilem observaverim, attamen multa experientia & rationibus convictus hisce Illustribus viris symbolum addere prohibeor, potius firmissime credo, hos ipsos crinones & comedones ex cute prolectos nihil aliud esse, quam excrementum viscosum, lentum, (*f*) in poris cutis tempore gestationis in utero, & quidem a cohibita transpiratione congestum, & postea in publico aere ulterius condensatum, omnibus infantibus neonatis familiare, stagnatione sua ansam præbens, ut infantes omni fere nutritione defraudentur.

§. XI.

Equidem non negavero, in statu præternaturali, & ubi corpus adest plane

(*f*) Crinones a subtilitate, comedones a subrepti consumtique alimenti opinione dictas, magna pars antiquitatis ad vermium genus retulit. *Ettmullerus* deinde, antequam opera ejus prodiissent, quæ posthuma sunt, in *Actis Erudit.* 1682. *p.* 316. figuram, tanquam animalculorum a se primo visam, descripsit. Si consulueris tot historias repertorum in omnibus prope corporis partibus vermium; iis etiam, quorsum non dispari difficultate delata ovula credibile est; & addideris, quæ speciatim de dracunculis, post *Leonidæ fragmentum* apud *Ætium*, *Tetrabibl.* 4. *serm.* 2. *c.* 85. & græcos item alios, *Actuarium*, *Method. med. L.* 4. *c.* 16 & *Aeginetam de re medica*, *L.* 9. 59. Arabes literis consignata reliquerunt, quamquam incerti, esset ne animal, an potius lenta materies: quæ deinde *Georgius Cunelius*, raro *de dracunculis* commentariolo, demumque *Welschius*, eleganti illo *de vena Medinensi* libro, & *Kempferus in Amœnitatibus exoticis* de dracunculis ad littora sinus Persici endemiis, hic quidem suapte observatione, ne de *Andryo* & *Clerico* dicam, complexi sunt: non dubitare quidem licebit, subcutaneos dari vermes posse; sed an ideo hi crinones sint vermes, minime quidem consequitur. Nam ne de ancipiti motu extracti ejusmodi e cutaneo poro fili, inque tepidam aquam conjecti, deque aliis id genus argumentis fallaciæ opportunis agam: id cuivis evidens est, dracunculum illum alia plane symptomata excitasse; aliumque mali decursum esse consuevisse, atque ab istis comedonibus solet. Nam quæ veteres de dracunculo memorant, præclare confirmantur experientia, conspectuque ipsius *Kempferi*, quo teste potissimum constat, his, qui littora sinus Persici incolunt, maxime quidem crura, rarius dorsum, rarissime alias corporis partes eo vitio sic infestari, ut simulac circa cutem delata, aut exclusa bestiola consederit, hausto ovulo, ut *Kempfero* placet, ex aqua cisternarum stagnante, qua incolæ non possunt non uti, explicatura sese per cellulosam tunicam, & proximorum musculorum interstitia: statim tuberculum inflammatorium, furunculi instar, non sine gravi dolore ac febre oboriatur, eoque non pari semper facilitate ad suppurationem perducto, apertoque, animal protinus eminere, tumque ulcus fovendo, id agendum esse, ut lente blandeque, attracta singulis diebus portiuncula, ligneo cylindro circumvolvenda, omne tandem vermis corpus educatur; abruptum vero gravissima symptomata consequi. At nihil simile comedones infantiles habent: unde valde probabile est, animalia non esse, saltem multitudine sua non minus inflammationum & abscessuum, quam quæ majorem dracunculi unius molem comitantur, productura; si quid argumentum analogicum valet.

plane cocochymicum, ex hac ipsa excrementitia, viscida materia, in putredinem redacta vermiculos generari posse, verum ex illa observatione quæ reperta in *Miscell: Nat. curios. Dec. I. Ann. VI & VII p.* 8 & ubi ex pueri corpusculo post assumtam theriacam, minutissimos vermiculos albos egressos esse, recensetur, existentia horum vermiculorum non erit probanda, quid quod & mellis inunctio, cujus ope *Dn. D. Fischer* in *Samlungen von Natur-und Kunst-Geschichten, und zwar im 4ten Versuch*, vermiculos allectos esse credit, eorum præsentiam demonstrare non poterit, cum egressus viscidæ materiæ ex cutis poris non dulcedini mellis, sed potius ejus mucilagini & balneo tepido, sit adscribendum.

§. XII.

Ex quibus omnibus hæ veritates practicæ aperte fluunt. Atrophia seu macies infantum est morbus, primario dependens a cohibita in utero insensibili transpiratione, & collecta inde in poris cutis materia mucido viscida, quæ quo diutius ibidem stagnat, eo magis tenellulum corpus destruere, & ad obstructiones glandularum & infimi ventris cruditates coacervandas apta est, secundario vero ortum trahens a glandularum mesenterii occlusione. (*g*) Omnes infantes, quotquot eorum nascuntur, ha-

(*g*) Hæc est potissimum libelli paterni pars illa, quæ afferenda, & a *Cl.* Adversarii objectionibus vindicanda mihi erit. Ipse quidem *Experientissimi* illius *Viri* orationem ex dissertatione memorata. *p.* 22. §. 12. huc transfero. *Causam obstructionem pororum cutaneorum esse putat Cl. Dn. D. Chuden in scripto cui titulus, methodus nova præservandi & curandi atrophiam, seu maciem infantum, dum scilicet transpiratio non possit fieri in utero materno, multæ impuritates in sanguinis massa colligerentur, quæ nutrimentum bonum acrimonia sua conspurcarent, hocque modo impediretur, quo minus corpus tenelluli incrementum capere possit. Licet non negare audeam, quod a transpiratione prohibita multi morbi infantiles sua trahant incunabula, multique viscidi atque acres colligantur humores, qui etiam interdum obstructionem mesenterii causari possunt, inprimis quando vitium in diæta commissum accedit, attamen non possum cum hocce Viro Doctissimo obstructionem pororum cutaneorum pro causa immediata sive proxima Atrophiæ, uti ille venditat, habere, sed saltem pro causa remota, quæ occasionem suppeditat, ut obstructio in mesenterio fieri possit, & si hæc adest, tum primo oritur Atrophia. Si enim verum esset assertum Dn. D. Chuden, sequeretur, ut omnes infantes, quotquot hanc aspicerent lucem, deberent, nisi sæpius essent loti, accipere atrophiam, quod vero contra omnem quotidianam experientiam. Scribit enim vir Cl. in scripto cit.* §. 12. *quod omnes infantes, quotquot nascerentur, habeant obstructos cutis poros tali materia, quæ vocatur crinones, obsessos.*

II.

Ac primo quidem dicere liceat, Cl. Adversarium, nisi prorsus fallor, id agere, ut ita intelligat parentis verba, ac ad conflictum instituendum illi commodum est. Pa-

habent obstructos cutis poros tali materia, hac solummodo cum differentia, quod quo purior materia alibilis in utero a matre ipsis exhibita, eo minor erit ejusmodi collectio, & contra, quo impurius alimentum, eo major coacervatio sordium in poris.

Hæ viscidæ impuritates non sunt vermes crinones vel comedones dicti,

Parentem ait venditare pororum obstructionem cutaneorum pro causa immediata sive proxima Atrophiæ: quæ hujus sententia minime omnium est. Primario quippe dependere atrophiam ab illa pororum obstructione, quam simul ex utero attulerit infans, non tempestive soluta & expedita, statuit: secundario a glandularum mesenterii infarctu. At inter causam primariam, & immediatam sive proximam, quibus vocibus nullibi utitur ven. Parens, plurimum interest. Ne enim obsoletas illas de causa continente sive proxima controversias recoquam; in confesso id hodie plerisque est, causam proximam non differre a morbo ipso, neque seorsim existere, ut antecedentes & procatarcticas, quæ adesse aliquamdiu possunt, nondum præsente morbo; sed sola cogitatione, tanquam communia a singularibus, sejungi hanc causam proximam, morbi essentiam exprimentem, ut sit aliquis ultimus finis, quem in curatione respicere per tot intermedios possimus, cum amoliri causam proximam raro statim liceat, nisi aditu per causarum antecedentium obstacula, & procatarcticarum sequelas non sine multo labore præmunito, quæ quidem utræque causæ curationem ad sese primo convertere solent.

III.

Antecedentium vero & procatarcticarum causarum ut aliæ primariæ, & vicissim sibi junctæ vel pedissequæ, esse queunt: ita facile patet. Vener. Parentem, cum atrophiam primario pendere ab illa pororum cutaneorum obstructione statuit, loqui de causa antecedente & procatarctica primaria. Nam obstructio illa ad antecedentes, & neglectus ejus solvendæ expediendæque, ad vitia sex rerum non naturalium, adeoque ad causas procatarcticas, quæ illis fere continentur classibus, pertinet. Utque generatim antecedentes causæ, si hæreditarios traduces exceperis, sunt fere sequelæ procatarcticarum diu afficientium: ita ex ipsis Cl. Adversarii verbis mecum conventurum opinor, sanguine per ea retenta vitiato, quæ excerni debebant: succedere vitia humorum in primis viis ingesta solventium & immutantium, & hinc imminutam horum viscerum vim: adeoque ingesta abire in varia cruda liquamina, potissimum glutinosa, quæ tum ad ipsa lacteorum oscula, tum si quid his receptum est, in lacteorum canalibus, & glandularum vagarum angiportibus, inerti quiete & difficulter excutienda, hærent.

IV.

Quæ si ita se habent, ex ipsis autem a Cl. *Viro* p. 23. §. 12. concessis loquor, merito causam primariam dixerim, cui maxima est, & prima citissimaque nocendi opportunitas. Quid autem potest hic citius afficere, quam spiracula cutis, muco liquoris amnii farta, non tempestive expediri, qui exhalante humidiore parte in lentorem tenacissimum non secus verti, firmiterque hærere potest, atque observationes docent, lac repulsum longo tempore post, in canalibus lactiferis inventum fuisse caseosum, tenax, flavum atque impactum? Loquitur præterea ven. Parens, ut perspicue §. 8. præmonet, non de omnibus & singulis atrophiæ cujuscunque causis

ti, & improprie *Mitteſſer* vocantur, neque ullo modo ad seminium animatum referendum, cum experientia quotidiana contrarium edoceat.

Hinc in cura tum præservatoria, tum curatoria unicum atque præcipuum remedium est, ut sordes istæ in poris cutis hærentes removeantur & exstirpentur, motusque transpirationis prohibitus liber ac idoneus restituatur, deinde ut infarctus glandularum ductuumque lacteorum ac tubulorum chyliferorum quantocyus tollatur, chyloque alibi liber transitus concedatur.

sis antecedentibus & procatarcticis, sed de illis potissimum, quæ statim primis a partu mensibus frequenter nocere, contrahique solent. Quarum quidem primarias esse, obstructionem pororum, & corpus non transpirabile redditum, vel inde patet, quod altera pro connata haberi possit, & inde ab exitu ex utero omnium maxime infestare soleat, reliquis nondum eandem afficiendi facultatem nactis. Ita intermissam meconii evacuationem, causam primariam inde productæ epilepsiæ, inde inquam, productæ, nullis præsentibus aliis causis, vulgo, & merito dicimus illius causam primariam, non bene proximam, quæ cum morbo ita conjuncta est, ut eo perspecto, ipsa perspecta sit, nihilque aliud est, quam essentia morbi ex comparatione phænomenorum cum fabrica affectarum partium eruta. Quantillum autem interest, cum Cl. *Viro* concedere, ut ipsa ejus verba docent: *Obstructionem pororum cutaneorum suppeditare occasionem, ut obstructio in mesenterio fieri possit, & si hæc affuerit, tum primo oriri atrophiam*: vicissim autem cum Ven. Parente asserere, interceptam transpirationis libertatem in primariis causis esse; secundariam atrophiæ hujus primis mensibus infestæ, a mesenterii obstructione petendam.

V.

Objicit deinde clarissimus vir, *si verum esset* ven. Parentis *assertum*, *sequi debere*, ipsa ejus hæc verba sunt, *ut omnes infantes quotquot hanc, aspicerent lucem, deberent nisi sæpius loti essent, accipere atrophiam, quod vero contra omnem quotidianam experientiam sit.* Sed venia mihi esto, dubitandi, quomodo huic Cl. Viri sententiæ cum illa conveniat, quam *p.* 40 §. 23 expressit. *Observasse sedulo ait, D. D. Chuden, infantes, qui sæpius post partum lavantur, non tam facile non modo in hunc verum, etiam in alios cutaneos morbos incurrere, quam alios, in quibus hoc sit, intermissum. Quod cum rationi & experientiæ respondeat, auctorem se esse & suasorem, ut balnea iteratis vicibus primo mense post partum adhibeantur. Modum applicandi & cautelas satis bene tradita esse.* Si igitur quod largitur Cl. Vir, infantes sæpius loti minus sunt in atrophiam proclives: quid hoc est aliud, quam balneis imminui illam ex atrophiæ causis, cui, cum cervici velut immineat, prima sit nocendi opportunitas, id est, causam primariam? Et si hoc ipsum rationi experientiæque respondet, quod paulo ante contra omnem quotidianam esse experientiam *Viro* Cl. placebat, infantes quippe balneis tutiores præstari, quid restare mihi potest officii, quam gratias clarissimo *Viro* persolvendi, quod cogitatis posterioribus priora ἐβόλευσε gravatus non fuerit.

VI.

Neque vero concesserim, infantibus non sæpius lotis, ut concludit Cl. *Vir*, de affutura atrophia certo timendum fore, quod omnibus obstructi inde a partu cutis pori sint. Nam ne dicam, eandem causam procatarcticam, immo eandem antecedentem & internam, multis sæpe esse communem, & paucos tamen afficere; ut, si nonnullis saltem locus exemplis est, grassata pleuritis minime omnes adoritur, & elementa calculi omnes nobiscum circumferimus: tum facile patet, dis-

§. X I I I.

Quod ſi nunc ſecundum hæc indicantia tum præſervatoria, tum curatoria methodus inſtitui debeat, merito de cura præſervandi hanc maciem infantum initium facimus, ubi certe benevolus lector a nobis non expectet aliquod præpollens & eximium medicamentum noviter detectum vel inventum, quorum copia in novellis publicis ad nauſeam uſque plenis buccis deprædicatur, ſed potius audiat, nos ad hunc ſcopum obtinendum & obtentum ſimpliciſſimam methodum adhibuiſſe. Eſt & fuit ille repetitus balneorum uſus, præprimis tempore puerperii, tertia, quarta, ſexta hebdomade poſt partum. Hic benevolus lector, quando uſus balneorum commendatur, jure ſuccenſere poſſet, quod pro novo quid balnea ſuaſerim, cum id jam antea ab omnibus auctoribus factum: verum ex ſequentibus patefiet, noſtram adhibitam methodum ab aliorum modo multum differre, adeoque omni jure novam appellari poſſe. Nimirum *Doleus*, *Ettmullerus*, *Nenterus* & alii multi ſuadent quidem balnea ex aqua dulci, cui parum mellis additum, putantque hac ratione vermiculos, comedones, dulcedine correptos, per poros cutis capite prominere & egredi, atque deinde vel cultro extrahi, vel novacula aut cruſta panis abradi poſſe; verum, an finem optatum ſemper obtinuerint, adhuc eſſet diſquirendum. Illud certum, quod hæc balnea nunquam præſervationis ſed curationis gratia, nunquam primis ſeptimanis poſt partum, & quidem indiſtincte apud omnes infantes, ſed atrophia jam præſente, commendaverint. Non dicam jam de periculo, quod infantibus, ſeſe parum moventibus, ex cultro vel novacula, inferri poſſit, imo aliqui auctores videntur hunc modum curandi atrophiam, non tanquam ex propria praxi deſumtum ſuaſiſſe, ſed quod feliciter *Ettmullerum* & *Doleum* ſecuti fuerint. Nos vero cum ſub initium praxeos in noſtra hypothe-

crimina corporum, quæ præcepta medica ubivis circumſcribunt, & hic eſſe, quæ efficiant, ne eadem omnibus ſors infantibus eſſe poſſit. Deinde pervulgatum eſt, omnes, quoquot naſcuntur infantes, balneo de more excipi, eamque legem inter primas tuendæ recens natorum valetudinis eſſe: quodſi vero atrophia ſequatur nihilominus primis ſtatim menſibus; inter potiſſimas cauſas, male curatam corpuſculi munditiem, cutiſque clauſa ſordibus ſpiracula, deprehendi. Frequentius quippe balnea menſibus primis negligi, ut ab illo veterum more parum conſulto diſceſſimus, quam alios in victu reliquo errores committi, videmus, ad quos audaciores ſunt matres confirmato jam nonnihil corpuſculo. Unde *Gliſſonius* rhachitidem nunquam hæreditariam, connatam nunquam, ſed ſemper adventitiam, a ſexto inde menſe obſervatam, teſtatur. Cumque demum effectus, quod aiunt, cauſam arguat, & Vén. Parenti ſuapte experientia conſtiterit, de præclaro ad hunc morbum primis menſibus obortum, frictionum inter balnea effectu, cum ultimorum aucta oſcillatione vaſorum, humorum motus augeatur, attenuetur, & mobile reddatur, reductionique per lateralia vaſcula aptiſſimum, quod iners hæſitabat: quidni prona via patebat in illam ſententiam, primariam cauſam, id eſt, cui primaria & citior eſſet opportunitas nocendi, in illa non expedita pororum cutis obſtructione eſſe collocandam?

theſi a *Cl. Rolfincio in conſult. p.* 195. & *Wedelio in diſput. de atrophia p.* 30, & *aliis* confirmaremur, originem horum comedonum eſſe prohibitam tranſpirationem, non vero vermes: omnem intendimus cogitationem, quo ſtatim ab initio, priuſquam materia in poris cutis hærens indurata fuit, omni modo, quantum poſſibile, hanc tranſpirationis actionem promoveremus. Secuti etiam ſumus *Cl. Dn. Criſtoph. Ioh. Langium* in operibus part. III. pag. 613. quando ait: *Quapropter balneo imponitur infans, fricatque tunc balneatrix manu ſua artus, ventrem, & ſic omnem viſcidam materiam adhærentem detergit, & hæc ſordium remotio abſolute eſt neceſſaria, quippe ſine qua inſenſibilis illa, ad vitæ ſalubritatem adeo neceſſaria tranſpiratio, ſuccedere nequit, eſtque hæc lotio ſub forma balnei tuta & omni periculo carens.*

§. X I V.

Methodus vero noſtra, qua per dei gratiam ſemper cum maximo commodo uſi ſumus, ſequens fuit. Nempe poſt primam lotionem poſt partum neceſſariam, & ubique locorum receptam, apud omnes infantes; iterum tertia vel quarta ſeptimana poſt balneum adhibetur, & quidem hoc modo. Paratur balneum ex herbis nervinis & emollientibus verbi gratia, meliſſa, chamomilla aa miij & roſmarino Mj. Aqua virtute harum herbarum impregnata tepido calida vaſi ligneo, longo, excavato, concavo infunditur, tunc obſtetrix pedetentim dimittit in hoc balneum infantem nudum, & provide ſiniſtra illum tenens manu, ita ut caput ab altera perſona ſimul ſuffulciatur, manu dextra hac aqua tepido calida optime totum lavat infantis corpuſculum, præprimis in dorſo, femoribus, brachiis, circa regionem ſcapulæ, etiam in facie & temporibus: hoc facto ad manus ſtat orbis, farina triticea tenuiſſima repletus, in hanc palmam manus dextræ intingit, & hac farina in rotunditate totum dorſum & nominatas regiones optime fricat, iterum palma manus abluit, denuo tali modo farina fricat, idque tam diu, uſque dum hi comedones dicti ſub forma ſetarum craſſiorum, inſtar vermiculorum alborum ex poris cuti prodeant. Ubi notandum aquam non nimis calidam, neque etiam frigidam eſſe debere: quando enim nimis calida eſt, infantem lædit, & quando nimis frigida, pori cutis non aperiuntur: deinde notandum, frictionem non in longitudine & digitis, ſed palma & in rotunditate eſſe inſtituendam, cum enim pori corporis rotundi, etiam in rotunditate fieri debet frictio, alias comprimuntur pori nec comedones, ſeu ſordes iſtæ mucidæ, prodeunt: porro ſemper adhibenda eſt farina triticea finiſſima ad poros emolliendos & vias patulas reddendas, pura aqua enim aut melle, veluti nimis unctuoſo, pori non ſemper aperiuntur. Hic mos balneis utendi bis, ter, quater, pro neceſſitate, eſt repetendus, quavis ſeptimana, quando enim ſub primo balneo hi ſic dicti comedones non pro-

G 2 deunt,

deunt, ſub ſecunda certe lotione in maxima copia, & quidem in femoribus, muſculis humeri, dorſo, ſcapula, etiam in muſculis temporum, ſeſe præſentant; in tertio balneo cum frictione copia eorum longe minor eſt, (*b*) in quarto nil amplius cernitur, & hoc eſt ſignum, omnem illam viſcidam materiam hac ratione ex poris cutis eſſe protruſam, adeoque liberum actum tranſpirationis redditum eſſe. Sæpius tamen accidit, tenellulum corpus hiſce comedonibus adeo cumulatum eſſe, ut tres, quatuor lotiones non ſufficiant, hinc ne debilis fiat infans, brevi ſpatio balneum eſt abſolvendum, & contra eo ſæpius reiterandum. Poſt peractum balneum infans involvitur mappulæ manuali, *eine feine* ſerviette, optime calefactæ, & quidem circum circa totum corpus, leniterque hæc mappula corpori apprimitur; ubi ſordes iſtæ viſcoſæ huic mappulæ adhærent, & hinc non opus eſt novacula, vel cruſta panis uti, nec refert, an ſordium aliquid in cute hæreſcat, cum exareſactæ, ſponte decidant. Hoc facto mammæ porriguntur infanti, de novo induitur & cunis imponitur, ubi ſtatim ſomnus placidus illum obrepit.

§. XV.

Uſum horum balneorum, tali modo apud infantes adhibitorum, non ſatis certe collaudare poſſum. Quando enim infantes poſt partum ſemper inquieti fuerunt, ita, ut nec geſtati, nec in cunis moti quieverint, mirum quantum poſt balneum primum & ſecundum quieti redduntur; ad ſomnum componuntur & placide dormiunt. Ope horum balneorum præſervantur ab achoribus, tinea, & aliis cutis defœdationibus, tranſpiratione quippe reſtituta, ſerum illud ſcorbuticum coacervatum inſenſibiliter defluit. Maximum vero commodum ex his balneis proveniens eſt, quod nutrimentum & augmentum corporis ex hac cauſa impeditum, egregie reparetur, & infantes viſibiliter cum *εὐεξίᾳ* pinguefiant, adeoque a macie & atrophia præſerventur. Interim notandum adhuc venit, nos ſimul cum balneis primis ſeptimanis uſurpatis ad cruditates primarum viarum acido viſcidas ſimul eliminandas, dediſſe pulveris jalap. gr. j. ij. cum pulvere epilept: March. gr. iij, & ſic totum lactationis tempus, infantes, niſi nutrix in erroribus diætæ peccaverit, aut ejus lac in qualitate vitioſum fuerit, quiete ſine clamoribus tranſegerunt. Hinc non immerito miramur, cum teſtante *Cl. Wedelio in libro de morbis infantum p.* 19. jam olim continuatio balneorum in uſu fuerit, quod nunc eorum uſus fere obſoletus ſit, &

(*b*) Perſpicuum inde eſt, nihil hic latere fallaciæ cauſarum, inde forſan petendæ, quod infantes farina exfricentur. Nam objicere poſſes, eductum ſpiraculis cutis lentæ illius & ductilis ſorditiei proventum deberi farinæ humectata ante cute, affrictæ: ſed cum certum ſit a tertio cum frictione balneo illum minui, a quarto plane abeſſe; tuto inde efficitur, fila iſta fuiſſe gluten, quod pridem in canaliculis cutaneis hæſerat.

& apud infantes ea non adhibeantur, cum certe tutus eorum uſus omni periculo caret. Nos ſane pro certo affirmamus, remedium eſſe optimum, præſervativum, univerſale, & praxi quotidiana confirmatum. Ut ex multis centenis exemplis unicum ſaltem luci demus: cum ante annum & quod excurrit, medicinam facerem apud generoſiſſimam quandam familiam in Ducatu Luneburgico vicino, infans neo-natus, alias optime conſtitutus, niſi quod inquietus fuerit, tertia ſeptimana poſt partum, more noſtro balneo impoſitus eſt, adſtiterunt generoſiſſimi parentes, adfuerunt generoſiſſimi vicini, interque hos aliquot increduli, ſed propriis oculis turmam comedonum ex poris cutis hac methodo prolectorum viderunt, tertia ſeptimana poſt reiteratum fuit balneum, & proceſſerunt comedones in minori copia. In reliquis balneis ne veſtigium comedonum adfuit. Hic infans poſtea, Deo ſit laus, per totum annum & quod excurrit, nil incommodi fere ſenſit, ut certe hoc tempore omnes, qui illum adſpexerunt, & habitum corporis optime conſtitutum, toroſum, obeſum, ſanum conſideraverunt, in admirationem conjecti fuerint. Simili ratione hoc anno inſtitutum fuit balneum ante tres menſes apud alterum puerulum neo-natum, ubi demtis & abactis ſic dictis comedonibus, infans optime nutritus fuit.

§. XVI.

Quemadmodum autem in adplicatione horum balneorum facile ab improvidis peccari poteſt, ita horum gratia aliquot cautelæ erunt apponendæ. Balneum igitur non prius eſt in uſum vocandum, niſi de umbilico optime exſiccato certi ſimus, non adhibendum in oppletione pectoris infantum catarrhali cum febricula præſente, ſed differendum. Cave, ne balneum ſit nimis calidum, neque nimis frigidum, id quod prudens obſtetrix facile diſcernere poterit. Non opus eſt, ut infans uſque ad collum in balneo maneat, ſufficit juſta & optima ablutio ad poros cutis reſerandos. Non ultra ſemiquadrantem horæ hoc balneum duret, quo celerior operatio fieri poterit, eo melior. Omnis aër frigidus quovis modo arceatur. Mappula manualis ad abſtergendum adhibenda probe ſit calefacta, ut & induſium induendum. Hæ cautelæ ſi probe obſerventur, nunquam infans ex balneis detrimentum, ſed potius ſummum uſum capiet.

§. XVII.

Accedimus ad alteram methodum maciei curatoriam. Hæc locum habet, quando ipſa atrophia ex neglectu balneorum adhibendorum jam præſens eſt, & radices egit, ſcilicet, quando una cum pororum cutis obſtructione fere plenaria, adeſt quoque glandularum infimi ventris & tubulorum lacteorum infarctus, ita ut chyli reſolutio non recte fieri poſſit,

& transitus in sanguinem impediatur, & de qua causa elegans observatio reperitur *in Ephemeridibus Nat. Curios. Cent. V. & VI. p.* 205. In hac macie sane infantes omni spoliantur nutrimento, & vires inde adeo debiles sunt, ut nec manus attollere nec pedibus inniti possint, proinde si auxilium differatur, accedente febre lenta consumuntur. Ibi præter repetita balnea ad poros cutis referandos etiam necessario interna sunt adhibenda medicamenta, & faciunt hic omnia ea, quæ viscididati acidæ ex infimo ventre educendæ, obstructioni glandularum tollendæ, concoctioni ventriculi juvandæ & distributioni chyli promovendæ apta sunt, uno verbo, aperientia, laxantia, temperantia, corrigentia & roborantia. Præ ceteris laudanda est, Tinctura vitrioli martis tartarisata *Ludovici* cum interpolatis laxantibus, hæc tinctura est medicamentum summum nobile, & revera polychrestum. Ex multis aliis innumeris exemplis operæ pretium erit unicum hic afferre. Nempe ante duos annos, cum generosissima quædam familia in Ducatu Magdeburgico meo uteretur consilio; egoque ipse hanc domum inviserem, oblatus mihi est infans pauper 4 annorum adeo macilentus & atrophia consumtus, ut cutis vix ossibus hæreret. In femoribus enim & brachiis fere nulla conspiciebatur caro, abdomen erat tensum, pectus elevatum, facies longa, caput non erectum, sed pendulum, suasi cum balneorum repetitione ex herbis optimis paratorum, usum sequentem 4 pulverum omni septimana unum, sumendum, scilicet pulveris jalap. gr. VI, mercurii dulcis gr. ii, diagryd. Crem. tartar. aa gr j, simulque dedi tincturam vitrioli martis tartarisatam Lud: unciam semis, Eff: trif. fibr. Drachm. ii, macis Drachm. I, omni die bis ad 20 guttas sumendam, unaque prædixi, fore ut a primo balneo comedones non sint prodituri, adeoque continuandum balneum, id quod eventus etiam ita docuit, cum post sex menses iterum ad generosissimam domum vocarer, offerebatur mihi idem infans plane mutatus, obesus, sanus, optimus, & mater, non satis edicere potuit, quanta copia comedonum in secundo, præ primis vero in tertio & quarto balneo fuerit eliminata. Possem plura ejusmodi exempla afferre, sed hisce lectorem detinere non opus esse existimo, sufficit, & unumquemque experientia docebit, usum balneorum secundum nostram methodum tum præservandi tum curandi fine in atrophia esse optimum.

§. XVIII.

Superest ut de illa ipsa macie, qua post ablactationem infantes nihilominus aliquando corripiuntur, licet primis septimanis ope balneorum viscida lympha in poris latitans fuerit abacta, pauca dicamus. Hæc atrophia, cum sæpissime puras occasionales causas pro fundamento habeat, impossibile est, ut methodo nostra infantes ab illa præcaveri possint. Scimus enim, & unicuique cognitum est, quanta copia nutrices, cibos du-

duros, acidos, spissos, impastantes, crassos, pultaceos, panem recentem & sic porro infantibus obtrudant, ut necessario inde resolutio ciborum consequi non possit, sed potius chylo & reliquis humoribus incrassatis, glandulæ, organa colatoria hinc infarciri debeant, accedit commune illud malum, nempe potus nocturni in maxima copia infantibus concessi, ex qua causa quantum detrimenti pusiones capiant, ubivis notum. Quid, quod sæpius febres, obstructio lienis, hepatis ulcera, aliæque causæ ansam præbeant huic malo, ubi per se clarum est, balneis applicatis hancce maciem neutiquam præservari potuisse. Interim in cura hujus mali, quæ sæpius difficillima est, quod infantes medicamentorum internorum usum reformident, balnea una cum aliis optimum præstant effectum.

§. XIX.

Quamvis nunc, uti paragrapho antecedente diximus, præservatio hujus mali in tali casu, locum non habeat tamen præsentiorem nobis effectum in illo morbo, Anglis endemio & rachitis dicto, promittimus. Cum enim secundum plurimos auctores hic affectus cum atrophia eximiam affinitatem habeat, & sese prodat non tantum cum deformitate articulorum; sed etiam cum qualicunque corporis successiva contabescentia, imo testante *Dolaeo* infantes in Anglia a sexto mense suæ ætatis ad finem usque secundi anni illo morbo infestentur, adeoque probabile, & illam ipsam transpirationis prohibitam actionem pro causa quoque adduci posse: nihil impedit, quo minus credamus, methodum nostram, qua omnibus infantibus, primis mensibus post partum balnea adhibemus, & hujus ope transpirationis negotium promovemus, insigne quoque huic morbo præservativum fore. In nostris oris hoc genus morbi rarum quid est, & *Dolaeus in Encycl.* bigis infantum tempore praxeos, tantum medicinam fecisse, testatur, *Lentilius tamen in jatromnem. p.* 101 plures rachiticos Suevia ostendi affirmat. Quod si ab aliis methodus nostra in usum vocabitur, dies docebit, qualis effectus inde sit sperandus.

§. XX.

Unicum illud adhuc addendum, nos anno præterlapso cum Variolæ hic & alibi maximam stragem facerent, & aliquot centeni infantes hoc morbo correpti essent, nos certo apud illos infantes, quibus primis mensibus post partum balnea applicata, confluentes variolas non observasse, illosque fere omnes præ ceteris evasisse, & licet hanc observationem pro infallibili non declaremus, cum variolæ per multos annos, non confluentes sed discretæ, excepto anno superiori, hic regnaverint, adeoque plures observationes ad hanc thesin probandam, requirantur: illud tamen certum est, quod in liberiore transpiratione una simul cura variolorum consistat. Tempus interea, & plures observationes de hac veritate, qua tali testari poterunt.

FINIS.

M I-

CXCIII.

MICHAEL. ERN. ETTMULLER,

PROGRAMMA.

DE SCABIE.

Lipſiæ 1731.

B. B.

Dulcamaram vocavit *Plato* ſcabiem, vel πάθος γλυκύπικρον. ſive enim vermiculi rodant cutem, ſive ſalinus ſtimulus vellicet fibrillas ſenſibiles, pruritus oritur, qui veſperi & noctu potiſſimum exacerbatur, vel quia ſtato ſuo movetur tempore humor, inſtar aliorum, qui a ſero ſunt, affectuum, vel quia calor ipſe ſanguini a lecto vel paſtu inductus excitat & expandit quietam prius cauſam. Hinc fricando, ſcalpendo procuratur voluptas, eo quod exitus paretur cauſæ, vel quod ipſa obtunditur, vel quod nova impreſſio priorem quaſi leviorem obliterat. Excipit vero eandem mox dolor; excoriata enim cutis & laceratæ fibrillæ hoc ipſo fiunt ſenſiliores, delicatiores, & patiuntur acrius ſub affluxu humorum, præ quo jam turgent carnes repletæ & tenſæ ægre flectuntur. Cujus quidem conſequentiæ adeo incurius eſſe ſolet ſcalpturiens, ut ſæpe ſtoicus vix videatur ferendo aut continentiam præſtare poſſit. Etenim hic quoque neceſſitas voluptatis cujuſdam mater ſit, aut nimis læſa patientia tandem in furorem quaſi quendam erumpit, quem dein graviter luit æger. Quam magna autem etiam fuerit illa voluptas ſcalpendi tempore, dubito tamen, an quis ob inſecuturam amaritiem dulcedine iſta diutius vel frequentius frui optet, aut imitaturus ſit Cardanum italum, qui ob titillationem in vulneribus ſanationi proximis adeo gratam & dulcem ſemet ipſe crebro vulneraſſe dicitur. Non enim cuivis illa obtingit felicitas, quæ Herculi, qui labore fatigatus inſtituto a nymphis balneo mitem valde ſcabiem ſoloque pruritu infeſtantem ſuſcepiſſe fertur; ſæpe gravior accidit, mali moris, fœda, diuturna & lepræ proxima. Singularem mihi morbi hujus dulcamari caſum in noſocomio noſtro obſervaſſe contigit, quem nunc communicabo. „ Johanna Dieterica,
„ puella quatuordecim annorum, temperamenti phlegmatici, quæ villico

„ a ſervitiis erat, conqueritur de pruritu totius corporis, quem excipi-
„ unt maculæ inſtar pulicum morſuum in veſiculas ad ovi gallinacei uſque
„ magnitudinem exurgentes, quæ vel ſponte ruptæ, vel poſt ſcalptum
„ ſerum fundebant acerrimum, & ſquamas cuticulæ abraſæ poſt ſe relin-
„ quebant. Et quoniam exſiccatis prioribus novæ propullulabant puſtulæ,
„ ad tres quatuorve ſeptimanas lectum cuſtodire cogebatur. Revertebatur
„ malum prioribus binis annis frequentius, & quanquam a menſium
„ emanſione illud ortum crederetur, recurrebat tamen ſecundo poſt pri-
„ mam invaſionem anno his erumpentibus, ita tamen ut per unum alterum-
„ ve annum ſemel ſuam luſerit ſcenam, ab omnibus aliis ſymptomatibus libe-
„ rum. Salivationem interim mercurialem ſuſtinebat ægra, thermas carolinas
„ adibat, poſt quarum uſum ad quatuor annos ſiluit morbus, hinc
„ reverſus. Curatur denuo, & per ſex annos integros ſana atque incolumis
„ degens novum paroxyſmum ſuperiori anno patitur morbi, moleſtia atque
„ dolore pleniſſimi. Dum in ætiologiam hujus affectus accuratius inquirebatur, ediſſerebat patiens, ſe, cum rem domeſtiam curaſſet villici, ob lectorum penuriam lana ab ovibus tonſis collecta ſe tegere atque ab injuriis frigoris nocturni præmunire fuiſſe juſſam, accepiſſeque a cognatis, culpam morbi lanæ impuræ eſſe tribuendam; quid vero per lanam impuram intelligendum ſit, ipſa per mentis hebetudinem explicare neſciebat. Impura lana eſt, quæ alias ſuccida vocatur, pinguis ſcilicet illa ac ſudoribus referta, a collo & feminibus ovium decerpta. Verum tantum abeſt, ut moleſtiam aliquam hæc corpori humano afferre poſſit, ut tam ipſa, quam ſeparata pinguedo, œſypus dicta, innumeros habeat in medicina uſus. vid *Plinius Hiſt. Nat. Lib. XXIX. cap.* 2. An vero pediculos retinuit lana, qui morſibus pruritum & puſtulas excitarunt? At ovibus & capris denegant auctores pediculos, ricinis ſolum vexari exiſtimantes. Quanquam autem ovillum genus certum pediculorum genus alere non negem, ſiquidem magna eorum datur differentia, qui ut variis animalibus ita generi humano ſunt infeſta; vix tamen credendum, morſus horum animalculorum præter pruritum tot puſtulas, tam copioſo ſero turgidas, per totum corpus excitaſſe, & totidem periodis anſam præbuiſſe. Supereſt igitur, ut credamus, lanam illam impuram oves ſcabie infectas ſuppeditaſſe. Notum enim eſt, quod ſicuti canes ad rabiem, vulpes ad alopeciam, equi ad febres, galli ad podagram, paſſeres ad epilepſiam inclinant, ita oves ad ſcabiem contrahendam admodum ſint proclives, ita ut non ſolum

Morbida facta pecus totum corrumpat ovile;

ſed & ſanæ oves morboſarum tantum tramites in paſcuis legentes eadem labe infeſtentur, & per ſtabula inficiantur. Et quis dubitabit, poſſe ſcabiem ovillam hominibus communicari? Differt quidem unius animalis natura ab alterius conſtitutione, nec omnia ejuſdem ſpeciei individua eandem ſervant indolem. Non enim, quæ genus humanum internecioni

dat peftis, inter pecora ftragem edit, & viciffim; nec qui pefte laborantium curam agunt homines, femper ab illis inficiuntur. Interim vel fola rabies canina docet, poffe morbum contagiofum cujufdam animalis ad homines tranfire. Inter alios morbos, qui per contagium propagantur, fcabies procul dubio communiffima eft. Non folum enim, qui fcabiofis accumbunt, immediate ἀποῤῥοίας νοσερὰς cute excipiunt, fed & qui iifdem contubernales utuntur mantilibus, ftrophiolis, aliifque utenfilibus, æger fanum fimili labe inficit, vel qui lectis utitur, in quibus olim fcabiofus dormivit, eodem modo defœdatur. Scabiem igitur puftulofam contraxit puella a lana ab ovibus fcabiofis decerpta. Non autem multum refert, noffe, unde primum oves luem contraxerint, an per contagium, an a frigore, cujus funt impatientiffimæ, an ex humorum impuritate, an quia a lupis fuerunt laceratæ; quemadmodum *Ælianus* perhibet, quod, qui lanam ovis a lupis dilaniatæ pexerit, atque ex ea veftem confecerit, fcabiem provocaturus fit ei, qui illa veftietur. Sufficit, omnia adfuiffe requifita, ad conftituendum morbum contagiofum. Adfuit enim fubjectum, quod morbo, fcabie, laboravit, ovis fcilicet una alterave. Et quanquam immediatus contractus inter fanum & morbofum corpus hic non præfumatur, adfuit tamen fomes commodus, pro recipiendis & affervandis miafmatibus illis fcabiofis. Lana enim aptiffimum conftituit medium, quod peccantes & ex ove exhalantes particulas reforbere potuit. Eft enim rara, laxa, foraminulenta, & porofa, intra quam fubftantiam miafmata contagiofa lubentiffime hofpitantur & diutiffime retineri poffunt, impediente vifciditate, ne mox in auras difpergantur. Eft quemadmodum odores linteaminibus, veftibus, chirothecis &c. diu inhærent, ita effluvia illa contagiofa fub lana per aliquod temporis fpatium fubfiftere folent. Hinc ob rerum lanearum pinguium tractationem fartores præ aliis hoc morbo inquinari dicit *Cofchwizius Pathol. pag.* 349. Accedente denique calore corporis puellæ, particulæ illæ activæ evolutæ, actuatæ & difpofitæ fuerunt, ut energiam fuam in ejus corpus exerere potuerint. Cum autem puella omnem occafionem novum ab extra recipiendi miafma per loci, ftragulorum & vitæ generis mutationem folerter evitare ftuduerit, merito quæritur, unde tot recidivæ novique paroxyfmi eandem prehenferint? Ego exiftimo, priorem paroxyfmum, forfan etiam plures eum infequentes, contagio effe adfcribendos. Non enim fola externa corporis fuperficies in puella fuit contaminata, quemadmodum *Hellmontius* manus fuas a chirothecæ ufu infectas credidit, fed altius penetravit hoc feminium, & a poris receptum caloreque mediante rarefactum & expanfum humoribus fe immifcuit, eorumque mixturam turbavit, qui lege circulationis fanguinis ad habitum propulfi & in puftulas elevati funt; haud fecus ac cantharides cuti impofitæ hanc non folum exulcerant, verum etiam ad interiora fe recipiunt, quod pathemata organorum urinariorum harum applicationem in- fe-

fequentia abunde teftantur. Perquam aptum etiam fuit corpus puellæ ratione temperamenti ad hanc fcabiei fpeciem contrahendam, partim propter habitum laxum & fpongiofum, partim ob feri copiam in ea abundantis. Pituitam enim in fcabie non folum *Hippocrates lib. περὶ παθῶν* accufat, verum & temperamentum phlegmaticum fulphur vitale obtundit, & ad fcabiem difponit non ficcam vel cruftofam, fed humidam & puftulofam. Præterea me latet, qua ratione tum temporis contra hunc hoftem fuerit dimicatum, num ad antevertendos novos recurfus corpus ab impuritatibus fatis fuerit purgatum, an vero ad menfium fluxum promovendum calidioribus medicamentis motus fuerint exacerbati. Quodfi enim tantillum fermenti hujus peregrini humoribus permixtum remanfit, fefe multiplicando novum paroxyfmum concitare facile potuit. Eodem enim fere modo fefe res habet in fcabie atque in lue venerea; funt enim congeneres affectus; de hac vero ita *Ballonius Epid. lib. II. pag.* 219. *Obfervarunt peritiores chirurgi, ulcufcula, etiam leviffima, imo, ut ita dicam, excoriationes ipfas in iis, qui olim lue venerea laborarunt, & curati funt etiam, difficillime fanari, adeo veteris fermenti veftigium aliquod remanet, quod mala leviffima exacerbat, & deteriora* reddit. Sicque fuo exemplo docuit per vitiofum circulum noftra, effectum fieri caufam, & productum morbi fieri fubjectum caufæ. Quod vero reliquos paroxyfmos attinet, credendum eft, eorum culpam non foli contagio fed & affuetudini effe tribuendam. Non enim adeo rara funt exempla hujufmodi affuefactionis in œconomia animali, five præfto fit caufa aliqua materialis fui expulfionem efflagitans, five defit. Qui fomnum meridianum femel aut bis admiferunt, fequentibus diebus ad eundem capeffendum invitantur, eoque neglecto per totum diem de tædio quodam conqueruntur. Simile quid notum eft de ftatis horis evigilandi, jentandi, ventris onus deponendi per nudam confuetudinem determinatis; in febribus intermittentibus paroxyfmi ftatis diebus & horis redeunt, omni licet fubftantia materiali ex corpore profcripta; & eryfipelas, quod femel infeftavit, poft iram, terrorem, &c. mox repetit membrum. Multo citius hoc obfervatur, fi materia aliqua noxia ad motus redintegrandos naturam ftimulat. Novi aliquos, qui fere fingulis annis febribus acutis graviter detenti, ita ut etiam ultimam benedictionem acceperint, feliciter tamen eluctati funt, modo confuetos naturæ motus non turbaverint. Alii, fi in morbum inciderunt, vel per fomnum vel oborta diarrhœa critica eundem fuperarunt. Ut de iis nihil dicam, qui venæ fectionibus femeftribus adfueti, revertente tempore debito, ut hoc præfidio naturam adjuvent, variis monentur motibus. Quemadmodum enim natura, quamvis juxta *Coum* incrudita, motus tamen facit, qui expediunt feu ad prærervationem feu ad confervationem; ita femper follicita eft eadem excrementa, feu ea, quæ molefta funt, a nobilioribus ad ignobiliores protrudere partes, fic etiam in fcabie non minus eo nititur, ut hu-

humores illos vitiosos in sanguine latentes ad emunctorium ejusdem universale, cutem puta, protrudat, ac quo sæpius eandem motus speciem exercuit, eo promtius non solum eundem adhibere denuo sibi proponit, sed etiam repetito, & imprimis sæpius, usu organorum ad hanc rem hinc inducta agilitas atque habilitas imposterum facilius totum effectum exequitur. Eodem modo in nostra ægra natura, postquam materiam morbificam ad habitum expellere hactenus tot vicibus solita fuit, eosdem tramites repetiit, quamprimum lympha quacunque data causa occasionali mucidior & spissior facta atque coacervata fuit, sub reliquo humorum circulo ad glandulas subcutaneas, habitudinem nunc ad receptionem nactas, eandem amandavit, quæ stagnatione, quam hic subiit, ad corruptionem salsam ulcerosam abiit, cutim in continuitate sua læsit, erosit, pustulasque produxit. Rariores vero ultimis annis fuerunt paroxysmi, vel quia medici sub mensium eruptione, eorum emansionem in culpa non esse advertentes, methodum medendi forsan mutarunt & ad præcavendum uberiorem materiæ peccantis proventum salutaria præscripserunt remedia: vel quia una cum mensium fluxu multum de illa e corpore fuit ejectum, ita ut tam cito cumulari & ad sui eliminationem naturam stimulare non necesse habuerit. Prius ut credamus, suadet ptyalismus & thermarum usus salutaris, quarum ope cacochymia correcta & humores noxii ex corpore profligati, organum etiam forsan roboratum fuit, quo minus adeo promte impuritates admittere & imbibere potuerit. Posterius testantur tardius recurrentes post mensium eruptionem paroxysmi, & ultimus, qui superiori anno obtigit, eo scilicet tempore, quo menses per ætatem cessaverant. Potuisse forsan malum penitus eradicari, si perito medico temporibus intercalaribus per causarum antecedentium remotionem, aut per tempestivam motuum anomalorum præoccupationem ipsum affectum præscindendi & aliquando successive tollendi, copiam facere, vel thermarum usum repetere congruaque uti diæta res angusta domi permisisset miseræ.

CXCIV.

CASIMIRI CHRISTOPH. SCHMIEDEL,

ET AUCTORIS

J. CHRISTIANI VOIGT,

DE LEPRA,

DISPUTATIO.

Erlangæ 1750.

§. I.

DUm in ſtatu naturali vita noſtra ea vivitur lege, ut vaſorum plenitudo, ſub diverſa tamen diametro ſemper adſit, multa autem de noſtris liquidis per nutritionem corporis, aut per ſecretiones & excretiones deperdantur, jactura hæc ut iterum per ingeſta ſufficienter reſtituatur, neceſſe erit. Hæc reſtitutio, quum per adſumta varii generis perpetratur, efficiet, ut omnes, qui fluunt per vaſa noſtra, humores, vel ingeſtorum naturam adhuc retineant, vel per miſcelam liquidorum humanorum, viſcerumque vires, propria indole depoſita, in noſtram tranſeant naturam. Etſi autem ingeſta in corpore humano antequam nutriant, & in ultima puncta corporis diſpertiantur, plane mutentur; attamen non ſolum experientia, ſed & varia alia momenta vix concedunt, quo minus hanc alimentorum mutationem perfectiſſimam & ab illorum indole & natura prorſus recedentem credamus. Namque urina poſt paſtum aut potum, principio ſalino acri volatili impræegnatum, aut poſt aloen adſumtam, reddita, imo ſudores & aliæ excretiones, quin & fonticulus, allium comeſtum aliave redolens, nec minus volucrum, ſolis piſcibus viventium, carnes ingratum piſcium fœtorem retinentes, atque turdorum, rhamni cathartici baccis veſcentium, carnes purgantes, firmo ſententiæ noſtræ eſſe poſſunt argumento.

§. II.

Noſtra alimenta & ingerenda vel ex regno vegetabili vel ex aliis animalibus deſumuntur; ex foſſibilibus paucis, niſi quis condimenta quædam, ut ſal marinum, culinare, gemmæ &c. vel aquam inter foſſilia numerare vellet, veſcimur. Generaliter pro certo ſcimus, vegetabilia, nec minus lac animalium, plerumque ad naturam magis acidam, quam animalia ipſa, atque hæc ad indolem magis alcalinam quam regnum vegetabile accedere. Si enim vegetabilia & inter illa inprimis legumina, cerealia, farinoſa uti & horæi fere omnes fructus, tali calori, qualem noſtrum corpus habet, exponuntur, tunc in acrimoniam acidam vel in glutinoſum pingue mutantur. Hæc autem, ubi in corpus ſanum ingeſta ſunt, per fermentationem, prout generaliori ſenſu ſumitur, & præcipue per admixtionem variorum liquidorum ſale ſaponaceo & alcalico, inter ſe optime mixtis, ſcatentium, nec minus per vim vaſorum atque viſcerum ſic immutantur, ut exuta ſua indole; in noſtram convertantur naturam. Ut primum vero organa illa digeſtioni famulantia, a quacunque cauſſa debilia atque præternaturaliter conſtituta, vel liquida ea admiſcenda, immutantia & reſolventia depravata vel deficientia deprehendun-

duntur, ingesta minus mutantur, & tunc suam aut sequuntur naturam, aut in corruptelam facile degenerant. Certam solummodo semper adesse quantitatem horum resolventium liquidorum, quæ ex ingestis tertium illud emergens nempe chylum conficere valent, ex justa fluidorum nostri corporis proportione edocti sumus. Si quis igitur plus alimentorum acidæ indolis capit, quam quæ ope horum liquidorum in bonum chylum transmutari possunt; fieri vix potest, quin chylus talem indolem salinam acidam acquirat, qualem ingesta ex sua possident natura, simulque bonam nostri sanguinis mixtionem deturbet, eique eminentiam partium salinarum acidarum ac depravationem sensim sensimque inducat. De quarum abundantia atque explicita actione tum pustulæ, serum acre fundentes, saliva salsa, tum vomitus acidi ex ventriculo, lac in mammis serosum &c. satis superque testantur: Ut eos taceamus homines, qui vegetabilia, vinum austerum, lactucam, carnem assam, aceto maceratam & conditam majori ingerunt copia, quam ut hæc ex illorum liquidis digerentibus ac debita solidorum reactione in ingesta plenariam mutationem subire possit. Quem in modum chylus hisce partibus salinis acidis, non bene subactis & alteratis refertus, sicque adhuc magis crudus, massam sanguineam intrabit, ejusque bonam mixtionem mutare poterit. Ex Physiologia compertum habemus, sanguinem bonum in se recondere materialiter plures inter se intime mixtos humores, bilem, salivam &c. illosque a sanguine secretos humores, sanguinis naturam sequi: qui bonus erit quando ex assimilatis constat humoribus; crudus vero, dum ingesta adhuc aliquid retinent de sua natura. Ubi ergo boni sanguinis defectus, ibi deficit vis princeps immutans ingesta in nostram naturam.

§. III.

Idem quoque de alimentis, ex animalium carnibus, ut & quibusdam herbis & seminibus aromaticis, desumtis valebit. Quarum naturam in alcalinam indolem vergere, experimenta de animalibus & quibusdam plantis per destillationem & putrefactionem huc usque instituta clare demonstrant (a). Unde procul dubio salis alcalini origo in corpore nostro, vel ab humoribus nostris spontanea degeneratione, aut mutua reactione corruptis, vel ab ingestis, quæ talem indolem possident, ut sponte sua in putredinem abeant, vel denique ab adsumtis salibus alcalinis pendere poterit. De quarum præsentia ructus nidorosi & varia exanthemata &c. testes producunt; plura vero de effectibus recenset immortalis Boerhaave in suis Aphorismis §. 85. Similiter alimenta dura, crassa, terrestria, viscida,

(a) *Boerhaave* chym. Tom. I. pag. 765 & 803.

cida farinosa non fermentata, leguminosa, ex piscibus parata, nec minus sulphurea, nimirum nimis pinguia variaque potulenta spirituosa per fermentationem confecta, vinum austerum &c. sanguinem nostrum ejusmodi particulis implere atque inficere valent. Quæ omnia modo recensita nos de possibilitate, quod nempe salia acria & acida & alcalina, partes terreæ & sulphureæ, in nostro sanguine eminere vel augeri possint, evidenter convincunt. Quare adhuc de salium indole & actione pauca addere a nostro instituto haud alienum esse judicamus. Generaliter enim scimus, quod salia cujuscunque generis, si decenter sunt soluta, vix nisi admodum concentrata ex figura acuta, atque actione prout vocatur mere mechanica operentur, sed potius propter insignem tam subtilitatem quam cohærendi facilitatem vires exserant; & quod exinde ad minimum æque bene concipi possit, quomodo ita penetrando in interstitia, non solum fluidorum compositionem & miscelam resolvant aut mutent, sed etiam solidorum corporum cohæsionem augeant, & proinde, si fibra est, in quam agunt, eam stimulent & irritent, quando debiliore vi prædita sunt, aut forte in renisum experiuntur: solvant vero & destruant, quando plures moleculæ contra unum punctum adplicantur, sive quod idem est, pro vario gradu concentrata atque sic viribus potentiora sunt, aut imbecillem in fibris offendunt resistentiam. Quo subtiliora igitur sunt salia, quo magis concentrata, & quo melius cohærent cum parte quadam, eo luculentiores edunt effectus.

§. IV.

Sanguinis humani statum naturalem salium præsentiam jam poscere, tot phænomena evincunt: porro eundem vitalem laticem quodcunque eorum genus continere posse, supra demonstratum dedimus. Quo meliorem itaque hæc salia mixtionem, proportionemque tam inter se, quam cum aliis partibus conservant, eo adcommodatior temperies & constitutio sanguinis evadit, ac homo, quod ad fluida attinet, sanus existimari potest: sin contraria ratione hæc accidunt, in fluidis variam patitur intemperiem, & morbis inde emergentibus fit obnoxius. Quando igitur sal acidum in sanguine eminet, fiet, ut partes sulphureæ passim præsentes præsertim bonæ nutrientes in sero nostro solutæ, præcipitentur & coagulentur, hinc indolem viscidam adipiscantur. Quia igitur a fluxilitate magnum motus momentum in massa sanguinea pendet, ad utrumque vero plurimum conferunt & calorem potissimum gignunt igneæ partes, quas & liberas & sub sulphurearum oleosarumque partium forma copiosas adesse novimus, his ita depravatis, sanguis & calore & motu decrescit, atque ad obstructiones varias disponitur. Salibus dum alcalicis facile cohæret & unitum cum illis aut in concretum alius genii abit, aut saltem eorum vires infringit, actionem eorundem in partes sulphureas, quæ pas-

passim requiritur, impedit & bilis efficaciam eo ipso debilitat. Non tamen his solum modis nocere, sed etiam alia adhuc via spissitatem, immobilitatem intemperiemque sanguinis augere potest, quando in humoribus vel in primis viis, ut vocantur, nidulans, quod inter alios hypochondriacis & infantibus familiare est, partes terrestres, aut cum ingestis illatas, aut ibi collectas, nimis quam par est resolvit, dividit, ad resorptionem in oscula bibula aptat, vel illis junctum in ipsum sanguinem & ad vasa minoris capacitatis penetrat. Ea enim est experientia teste salis hujus indolis, ut facile cum terra congrediatur, & ea quoque caussa est; cur fibris nostris adplicatum, vel cum reliquis humoribus ad illarum interstitia translatum insigniter solida stimulare, irritare, atque pro concentrationis gradu solvere, corrodere & destruere valeat.

V.

Ad salium alcalicorum effectum in sanguine nostro nunc devolvimur. Si enim hæc abundant, partes igneas & sulphureas, quibus bene adhærent, majori retineri quantitate, calorem, expansionem augeri ac liquida jam naturaliter acria, inter quæ bilis primas partes tenet, magis acui, actionemque horum ubicunque multiplicari facile cuique patet. Extensio atque vis fluidorum ita crescens, comitem & pedissequam habens solidorum stimulum & dilatationem, fortiorem operatur horum constrictionem. Attenuantur ulterius & resolvuntur, atque valentius propelluntur humores, segregantur fluidiores & eliminantur, usque dum dissipatis diluentibus mobilioribus & tenuioribus, compinguntur residui, & spissi, concentrati, acres evadunt. His ipsis succinctam descriptionem subministravimus, quomodo maximam ad partem indicari debeat actio sulphurearum, præsertim excedens. Neque terrearum potentia obscura erit illi, qui considerat quales edere possint effectus ex gravitate specifica ita dicta, quomodo sibi uniunt & retinent salia & sulphura omnis generis, acria non raro reddunt, difficilius mobiles quiescunt, subsistunt, & inde deducta mala creant. Plura equidem de singulis his excitare possemus, supersedemus vero reliqua fusius pertractare, sed seligimus modo ea, quæ forsitan aliquam tractationi nostræ lucem adfundere possunt, & concludimus: quando sanguini nostro ubicunque sub inopia partium aquearum inducitur is status præternaturalis, quod eminent salia alcalina & sulphura, cacochymiam biliosam: si vero salia omnis generis acria, deinde acida, postea sulphura, tandem terreæ partes nimia copia peccant, cacochymiam atrabilariam communiter a pathologis vocari.

§. VI.

Qua nunc breviter considerata fluidorum corporis humani alterata & vitiata proportione, necesse esset, ut pauca, nostro instituto idonea, adderemus, quatenus nempe partibus solidis, ob hanc morbosam constitutionem status præternaturalis induci queat. Fluida enim omnis generis, cum nutritioni tum secretioni & excretioni destinata, non solum vasis contineri ac versus omne punctum corporis propelli, sed & nostrum corpus in tota sua superficie externa & interna perspirabile, ac innumeris vasculis & glandulis ornatum esse, nec minus liquida secreta naturam fluidorum, a quibus secernuntur, semper sequi per principia anatomica & physiologica constat. Quæ autem omnia modo adlata si ruminamus, nihil obstat, quin facile perspiciamus, fluidis sic præternaturaliter constitutis, partes solidas, quibus vehuntur, propelluntur, secernuntur & adponuntur, salvas esse non posse, sed ab universali intemperie lædi debere. Nimis longum foret, si omnes adfectiones, quibus solida succumbere possunt, prolixe recensere susciperemus; multa enim de iis jam immiscuimus §phis præcedentibus III. IV. & V. quædam forsitan filum argumenti nostri adhuc suppeditabit. Sufficit nunc præmonuisse, dari statum præternaturalem, sub quo neque solida continuitate amplius prædita sunt, neque fluida simul suis limitibus naturalibus coercentur. Is itaque utrisque communis est, & soluta unitas vocari consuevit. Quæ si partes molles invadit cum corruptione consistentium & liquidorum, ulcus nominatur.

§. VII.

Ulcerum alia totam superficiem corporis, alia partem quandam occupant, unde illa universalia, hæc particularia dicuntur. Quæ ichorem, vel saniem, vel pus exstillant humida, quæ vero nihil horum reddunt, sicca adpellantur. Quæ caussas aut in vermibus habent, aut quæ vermes, ob rariorem & neglectam deligationem atque expurgationem, continent, erunt verminosa. Si curationem vel periculum respiciamus, nonnulla benigna, quæ pus coctum bonumque fundunt, remediisque facilius obtemperant, ubi vero contrarium obtinet, maligna seu mali moris habentur, & ob hanc rationem ut & eventum, in sanabilia & insanabilia dispescuntur. Si quædam quaquaversum depascunt, alia e contrario unum locum tenent, hæc sub permanentium, illa serpentium nomine veniunt. Sic & alia altius se insinuant, alia leviter rodunt, unde profunda & superficiaria dicuntur; quædam pro loci varietate iterum vel interna vel externa audiunt. Tandem ratione durationis seu ætatis in recentia atque in inveterata dividi solent.

§. VIII.

Cutis, corpus humanum undique fere circumdans, ut & intra illud

lud varie producta, epidermide, ubi opus est tecta, ex corpore reti culari Malpighiano, papillis fibrilisque nervorum, glandulis, tela cellulosa, pinguedine & myriadibus vasculorum, varia transmittentium, conflata est, & his ipsis dotibus commodam adeo aptamque sedem soluto per putredinem continuo molli, sive ulceri, subministrare potest. Non animus est mihi, neque spatium permittit, omnes ulcerum classes prosequi, quas quotidiana experientia in cute obvias sistit, & quarum singularum penitior consideratio, etsi plerumque insuper habeatur, non tamen levem subinde propter abstrusos fiendi modos operam facessat, separatum fere videtur argumentum. Pedem potius figo in ulceris cutanei unica specie, quæ propter squamas, quibus corpus fœdat, *lepra* vocatur. Ejus itaque genium pro tenuitate virium, quibus polleo sequentibus expedire conabor.

§. IX.

Lepra in varias partes trahitur, & ab auctoribus non uni eidemque speciei adfectuum cutaneorum adnumeratur: adeoque cum hujus mali adpellationes varie confundantur, & forsan natura ejus ac causa in diversis regionibus diversimode se habuerit, neque prorsus eadem sit nostro seculo ac fuit olim, idcirco non ex libris, sed ex propria ægrotantium observatione morbum hunc describendum esse censet *Willisius de Medic. operat.* S. III. c. 7. de lepra Græcorum. Quum non ita multo ante sub directione illustris D. prætidis & præceptoris mei in æternum devenerandi juvenes duos hocce malo infectos administrare, visitationibus interesse, & totum morbi decursum secundum normam methodi, ab ipso institutæ, curamque absolutam spectare, fortuna mihi, quæ paucis contigit, eo minus hunc morbum ceu dissertationis thema eligere hæsitavi, quo magis de ejus natura, curatione atque eventu convictus fui.

§. X.

Verum enim vero, ut ordine tanquam conveniente ejus tractationem exordiamur, primo tum remotiores tum proximiores causas, quæ huic affectui suam symbolam conferre valeant, disquiramus, necesse est. Quarum omnes, sanguini & præcipue ejus parti serosæ dispositionem viscidam, salinam acrem conciliantes, atque fluxilitatem decentem auferentes aut hujusmodi constitutionem jam præsentem adaugentes & excitantes, merito in hanc classem recipiuntur. Primo igitur res non naturales nobis se sistunt, ubi aër non plane excludendus est, quippe qui, si nimis calidus est, ob partes igneas humidissima dissipans, humores residuos spissiores & lentiores reddit, partes vero sulphureas, salinas acres & terrestres majori copia in corpore accumulat, quæ deinde ad nostrum morbum

bum producendum, amplissimum suggerunt fomitem. Quo & aër frigidus merito referri debet, qui partes igneas e corpore absumit, sanguinem densat, atque decentes excretiones partium corpori nocivarum & inertium impedit, sicque corpus humanum ad hoc malum concipiendum itidem prædisponit, priori opposita licet qualitate operetur. Variæ quoque noxæ a potulentis spirituosis sic dictis ardentibus, humorum acrimoniam eorumque coagula vix resolvenda producentibus, prout recenset *Boerhaavius* instit. §. 762. nec minus vino acido, austero &c. ut & a cibis vel ex regno vegetabili vel animali desumtis, secundum eorum naturam & quantitatem in corpore pullulabunt, si intemperanter usurpantur: harum aliquas §. III. adduximus & iisdem alimentis minus salubribus carnem ferinam, præcipue vetustam, tum etiam omnem salitam & fumo induratam, potissimum vero suillam adhuc adnumeramus, ex cujus esu crebriori filius lanionis nostratis Erlangensis ante breve tempus morbum, de quo agimus, sibi contraxerat: prout hujus carnis usum frequentem in aliis morbis cutaneis nonnulli damnant, & vel hoc intuitu Judæis (qui lepræ a nostra quidem differenti multum erant obnoxii) fuisse prohibitam, sunt qui adferunt; contrarium licet aliis probabilius videatur. Motus nimius, inedia, vigiliæ excedentes, atque ex animi commotionibus præsertim ira; ut & immoderata in venerem proclivitas, meditatio profunda, lucubratio, quia aut vim musculorum, aut humorum velocitatem, eorumque resolutionem atque excretionem partium blandarum, mobilissimarum & humidissimarum, primario liquidi nervorum, primum valde augent, longius vero continuata corpus enervant & debilitant, non potest non, quin fluidis reliquis, prout res dat, partium acrium, terrestrium, salinarum, acidarum, & sulphurearum major abundantia & actio liberior emergat. Pari ratione quies & somnus æque ac tristitia aut mœror, si diu permanent, fluida cogunt, nociva cumulant, solida infirmant & hebetant. Quæ cum ita sint, facile patet, quomodo cuncta ista mox recensita, etsi per se sola tanta præstare non possint, attamen juncta aliis simul rebus concurrentibus, dispositionem ad contrahendum morbum ejus indolis, quam hic tractamus, corpori conciliare vel malum, si stamina pro ejus formatione jam exstant, exasperare valeant.

§. XI.

Ex rebus naturalibus dispositio hæreditaria, vitæ genus, habitus corporis & temperamentum præcipuam affectui nostro ansam præbent. Quum enim partes principes fere omnes leprosorum sint vitiatæ, atque massa sanguinis partibus male dispositis, & præsertim salibus acribus terraque acida austera referta est, hoc ipso fieri nequit, quin semen quoque ipsum a mare, aut quod fere plus adhuc valet, embryonis nutrimentum in utero matris infectum & inquinatum a vitiato semine aut sanguine ortum du-

cens, prolem sibi quoque similem nimirum leprosam edat. Quod ad vitæ genus attinet, hoc si nimis mobile, vel sedentarium est, quoniam ea fere, quæ motus nimius vel quies præstat, eadem corpori inducet, quæ de his §pho præcedente dicta sunt. Vitæ conditio vero illa pariter accusanda erit, sordide si quis ac immunde educatus fuerit, vel squalorem lubenter tulerit: varia quoque adhuc sese offerrent dicenda, si loca & tempora respiceremus, sub quibus vitam degere subinde coguntur mortales. Docuit enim experientia, aliquas forte terræ plagas, aliquasque cœli temperies magis huic morbo excitando favere. Tractus ita depressi, paludosi, impuram aquam & insalubrem aerem habentes, huc referuntur. Quemadmodum autumnus & bruma, ob aerem gravem, humidum, caussæ vicem subit, quatenus partes corpori universo & potissimum bonæ fluidorum mixtioni inimicas, quæ antea in auram per transpirationem liberam ex corpore avolabant & ejiciebantur, in corpore colligit ac tales humorum dyscrasias suscitat, quæ, cæteris rebus circumstantibus opem ferentibus, diram hanc ægritudinem procreant. Quando in habitum corporis varium inquirimus, ille potissimum considerari meretur qui robustus vel carnosus dicitur. Huic enim cum strictior & firmior structura fibrarum contingat, unde etiam actio in liquida crescit, a qua deinde pendet pulsus, calor & motus major ubicunque; expelluntur sic humidissima, diluentia & sanguinis crasin bonam conservantia, restant spissiora, mixtio blanda solvitur, & liberantur acria. Neque prætermittendus videtur habitus gracilis, vel etiam certo respectu tumidus, quorum uterque parvam in liquida vim exercet, & multa sanitati minus convenientia retinet, ille insuper seri benigni defectu frequenter laborat, hic vero cruditatibus abundat. Subjungimus denique temperamenta, quorum nos primariam rationem, ne ipsa cum habitu corporis confundamus, in fluidorum mixtione ac proportione ponimus. Sufficiet ferme ea nominasse solum, quæ hujus loci esse debent, & statim in aprico erit, quomodo corpus humanum ita disponere possunt, ut morbo huic concipiendo apta fiant. Et nempe unum ex illis, quod ob minorem copiam seri & lymphæ, insigniorem vero purpuræ, & simul sulphurearum & salinarum alcalicarum partium abundantiam, calidum & siccum seu cholericum dicitur. Scimus hujus singularem proclivitatem in omnes præcipites, celeres, impetuosasque actiones, ad iram, rixas &c. Quæ omnia circulum humorum cujuscunque indolis concitatiorem reddunt, bilis efficaciam exaltant, & longæ morborum inde derivandorum seriei portam aperiunt; observatione ita constat fere quotidiana, quod ad morbos non solum cum motu excedente, nimirum ad febres præsertim acutas, sed etiam ad omnia mala oriunda, ab aere calido, cibo salino, acri, alcalino, sulphureo, potu pauco, calido, spirituoso, ira, & quæ sunt reliqua supra jam explicata, inclinet. Alterum, quod excitamus, est temperamentum ob abundantiam salium in primis acidorum & molecularum terrestrium, ob partes

partes autem sulphureas, alcalinas & aqueas deficientes frigidum & siccum seu melancholicum vocatur. Idem istud plerumque ad morbos, a cibis acidis, viscidis, terrestribus, salinis, sulphureis, potu deficiente præsertim diluto vel frigido, motu nimio, vigiliis excedentibus, excreto humido copioso productos, nimirum ad glandularum viscerumque obturationem, scorbutum, ulcera, podagram, siccam scabiem, herpetem &c. corpus adcommodat: de quibus fusius legi meretur Celebr. *Frid. Hoffmanni* Differt. de temperamento fundamento morum & morborum in gentibus. Quare cunctis his, ea qua fieri potuit brevitate enarratis, in proclivi esse existimamus, quantum & fomiti & caussæ ad lepram procreandam ministrare, aut hujus partes morbificas jam præsentes vel collectas innumeris modis adaugere, atque malum in pejus vertere valeant.

§. XII.

Si caussarum proximiorum classes percurrimus, offendimus interea, quod illud fluidorum vitium, vi cujus quantitate peccant, ac quod sub plethoræ nomine notum est, omitti non debeat. Sunt equidem adeo plethoræ sui patroni, qui eam ita amant, ut ipsam primariam, quin imo solam fere morborum caussam statuant: nos vero prægnantibus motivis adducti credimus, istam, prout passim immerenter culpatur, nec huic ægritudini multa propius conferre posse. Ideo tamen eam non penitus seponimus, quia si reliquis caussis proximioribus superadditur, morbi gradum & symptomatum violentiam exacerbare valeat. Fluidorum nempe abundantia ut per se sola absque ulla qualitate vitiata in corpore diu persistat, vix concipi potest: multo minus ista innocens prædicari debet, morbo quodam jam præsente vel invalescente. Multis vero numeris excellentius momentum tribuimus qualitati fluidorum alteratæ, tam nunc expendendæ, quam supra passim ventilatæ. Quandocunque igitur humorum tota humani corporis massa variis partibus, cacochymiam biliosam præcipue vero atrabilariam, quam per eminentiam hic culpamus, constituentibus, jamque §pho V. prolixius recensitis, scatet, ut dein per circuitum perpetuum versus corporis quodcunque punctum nutriendum, ubi penetrare possunt, partes ejusmodi male dispositæ simul devehantur, procul dubio sequitur. Abunde constat quod fluida secundum regulas hydrostaticas tendentiam versus illa loca exerceant, ubi iisdem minus resistitur. Supra §pho VIII. brevibus verbis notavimus, cutis totam superficiem externam copiosissimis vasis etiam exhalantibus pertusam esse, quæ cum præter aerem nihil habeant, quod renitatur, facillimum liquidis aditum præbent, & eas notabili satis copia educunt, quæ deinde, quia ab athmosphæra ambiente auferuntur, vel saltem intra corpus non redeunt, excerni dicuntur. Dum itaque hæc, durante statu quam maxime naturali jam fiunt, facile concipi poterit, quæ sit ratio, cur

cur etiam partes ejusmodi morbofæ, craffiores & fpiffiores, fulphureæ, falinæ, terreftres aufteræ aliusve indolis una cum reliquis liquidis verfus cutim exteriorem, ex mera neceffitate mechanica & hydroftatica, absque ulla intentione falutari, copia majori, quam in alia loca deponantur: cum cutanea vafa, vi ipfius hujus phœnomeni aut reliquis vafis exhalantibus fere ampliora, aut fub hoc ftatu per aliquam anaftomofin dilatata ftatui poffint. Accedit ad hoc, quod cuticula & ipfum corpus reticulare Malpighianum ex fententia, certe non vilipendenda, virorum in arte anatomica celeberrimorum, non nifi ex fucco mucofo, blando & tenaci, jugiter ibi advecto, fecreto, ab aere externo exficcato, atque in folidam formam concreto, potiffimum confiftant & fiant; per fe liquet, in partes easdem nunc nominatas, loco liquidorum blandorum, quibus antea nutritæ & confervatæ fuerunt, vitiatos humores deponi, & ftructuram naturalem non folum alterari, corrodi, deftrui, fed &, accedentibus novis, quæ magna copia fub indicatis intemperiei fpeciebus adfunt, adeo immutari oportere, ut exinde materia in totum aliena obductæ, peregrinam faciem induant, & in portiones & fquamas albicantes, modo majores modo minores, fecundum modulum & copiam depofitionis, & pro gradu cohæfionis ipfius concrementi, abeant, omnemque fere facultatem fluida decenter transmittendi amittant, ac tandem a fubftratis partibus liberata, fatisque per aerem exficcata, decidant. Hoc itaque modo fuperficiei corporis unitas folvitur, refiftentiæ folidorum fluidis præftandæ imminuuntur, vafa autem & folida ea, quæ adhuc falva funt, & in tantum ab hac labe immunia manferunt, ab ejusmodi partibus acribus ibi continuo ftimulantur, unde & fimiliter fluidorum adfluxus & determinatio major in hæc, quam in alia loca excretoria, nec minus fquamarum redintegratio & productio de novo, quoad usque nempe copia hujus materiæ adeft vitiofæ, femper efficiuntur. Quia vero profundior cutis fabrica non in univerfum deftruitur, nifi forte in quibusdam locis vel fub majori morbi gradu, de quo infra aliquid occurret, fed fanitas, abfoluto morbo & demta materiæ morbificæ virulentia, cuti redit, ac fenfus & perfpiratio priftinum vigorem recuperat, cum contrarium in omnibus reliquis partium folidarum deftructionibus & inde ortis cicatricibus (*) eveniat; id omne non folum magnum pondus fententiæ fupra adductæ de ortu corporis reticularis Malpighiani & cuticulæ addere videtur, fed etiam morbi hujus propriam fedem adcuratius declarat. Neque minus cauffam in eodem pofitam effe credimus, cur durante eruptione fquamarum furfuracearum nullus putis bene cocti proventus deprehendatur. Cui infuper adjungimus defectum fanguinis purpurei quiefcentis in partibus indicatis, & quod partes morbificæ aut minus ficcæ in fe, aut fortius

(*) Hæc ratio eft, cur ii, quibus magnæ cicatrices v. g. poft vulnera & ulcera in tibiis & pedibus fuerunt, faciliime in pedum œdemata incurrant.

fortius unitæ, adeoque, præfertim fi de acida indole multum participant, tali motui intrinfeco excitando, qualis ad fuppurationem bonam requiritur, minus aptæ funt, aut quia partes magis organicas non corrumpunt, aut demum citius exficcantur, antequam magnam fuppurationem producere valent. Neutiquam vero hic excludimus fecretiones partium ejusmodi morbofarum intra corpus in aliis locis fecretoriis & excretoriis, vel vifceribus eandem fere cum cute ftructuram habentibus, fimul contingentes, fiquidem unus ægrotantium noftrorum fquamas fere fimiles cum urina reddiderit, & aliquoties per leniffima purgantia, inter curam adhibita, mirum quantum vacuatus fuerit. Valde tamen probabile eft, hasce partes ideo fimilem fcenam ibi non ludere, quia non tam diu fubfiftere, vel remoram fatis longam pati poffunt, fed a liquidis a tergo urgentibus aliisque cauffis concurrentibus prius abfterguntur, & ad expulfionem promoventur, quam noxam aliquam inferre poffunt.

§. XIII.

Tali modo lepræ cauffis tam conjunctis quam procatarcticis explicatis, morbum ipfum, & quæ funt reliqua, vt recenfeamus, ordo nunc jubet. Signa ac fymptomata plerumque eadem, quæ impetigini, etfi hæc mitius malum fit, communia habenda funt, etiam huic adfectui competunt, quando homines corripit. Siquidem lepra, tanquam gradus impetiginis major confiderari poteft, & homines nunquam adeo vehementer & uno impetu adgreditur, quin adfectus leviores antecedentes agnofcat. Quemadmodum *Frid. Hoffmannus* in *Medic. fyftemat. rat.* Tom. IV. parte V. Cap. V. §. 3. *Lommius in obfervat. Medic. libro II.* pag. 257. *A. Corn. Celfus lib. V.* Cap. 28. §. 17. *Hippocrates* L. *de affect.* C. XXV. *G. Wolff. Wedelius in pathologia medica dogmatica* Sect. III. Cap. IV. atque noftra experientia in ægrotis hoc evidenter evicerunt. Potiffimum enim hoc malum in una alterave parte corporis, modo in fronte, brachio, modo in alio membro cum duritie, rubedine atque afperitate cutis initium fumit, ac locum adfectum cum pruritu enormi ac erodente laceffit, idque *Lommio* prurigo nuncupatur, & fimilitudine fcabiem ficcam repræfentare dicitur. Si malum ulterius ferpit & rofio major accidit, cutis fere fcabie fquamofa atque cruftofa infeftatur, multæ fquamulæ decedunt, & poft cuticulæ vel efcharæ abrafionem ftigmata fub cute cruenta relinquuntur, calor & pruritus dolorificus accedunt, tandem ejusmodi eruptiones certioribus temporibus & fiunt & ceffant, is gradus tunc major eft nimirum impetigo ipfa, ab A. C. *Celfo* impetigo rubra, græce λειχὴν cognominatus. Cuncta hæc maxime in principio, ubi nondum de lepra quid conftat, obfervantur: ut primum vero hujusmodi malo medela non adfertur, ac major fordium iftiusmodi copia verfus loca cutis excretoria advehitur, adfectus ille atrocior atque pejor antecedentibus oritur, qui nunquam

quam ex toto poſſe tolli creditur, & nomine pſoræ, ab A. C. *Celſo* impetigo nigra, ob ſquamas quas habet ſubnigras furfuribus haud diſſimiles, inſignitur: ubi cutis prœcraſſa, valde dura, tumens, magis eroſa, neque raro fiſſa aut dehiſcens deprehenditur.

§. XIV.

Omnia hæc mala, unam aut alteram partem corporis tantum occupant, ac magnitudine eruptionum in locis affectis, nec minus gradu ſymptomatum inter ſe differunt, quare & his ſingulis nomina indita ſunt. Ubi vero ejusmodi adfectibus non ſuccurritur, totaque maſſa humorum tandem ſucceſſu temporis prorſus vitiatur; peſſimum illud malum, de quo noſtra tractatio eſt, quartum nimirum impetiginis genus provenit, quod *Lommius* atque A. *Corn. Celſus* inſanabile declarant. Græce λέπρα dicitur, cujus formatio ἀπὼ τῶν λεπίδων (a ſquamis) unde τὸ λεπρύνεσθαι, quod ſignificat ſcabrum fieri & ſimul albeſcere, originem trahit; quemadmodum hoc verbum *Nicandro* de quibusdam ſerpentibus uſitatum interpretatur J. *Gorræus* ſchol. in Nicand. Theriac. pag. 77. & 82. *Lommius* vero *in obſervat. Medic.* pag. 258. ita de hoc malo „ſcribit: „Quartum genus impetiginis eſt illud peſſimum atque inſana- „bile, quod græce λέπρα adpellatur. Id eroſione latius procedit, to- „tumque cum ſubjecto humore ſubalbidum eſt, ac ſpeciem recentis cica- „tricis repræſentat: ad hæc cutis fiſſa ac vehementer dura eſt, ex qua „cum ſquamulis (quas ea habet ſubalbidas vel pallidas) ſanguis fertur. „Facile lichen neglectus in pſoram & hæc in lepram vertitur.„ Cui quoque *A. Corn. Celſus Libr. V.* Cap. 28. §. 17. ex toto adſentitur, etſi cognomen mali hujus & reliquarum impetiginis ſpecierum reticeat.

§. XV.

Reliqua ſymptomata, noſtrum adfectum concomitantia, perſequi inſtituimus, quorum prolixiorem expoſitionem, una cum aliis notatu dignis, ideo eo lubentius ſuppeditamus ex phænomenis nobis oblatis, quia non omnium, prout requiri videtur, mentio diſtincta in ſcriptis medicis, fortaſſis ob morbi infrequentiam, hactenus exſtat. Hæc itaque erunt ex noſtra obſervatione, oppreſſiones pectoris, dolores capitis lancinantes, odor admodum teter & ingratior magisque nauſeoſus illo, qui variolas præſertim mali moris comitari ſolet, vox non parum rauca, æſtus magnus, urens, internus, graviter adfligens, unde & ſitis fere inſatiabilis, inquietudines nocturnæ, pruritus ingens, artuum rigor continuus, cutis tenſio valde moleſta, & interdum obſtipationes alvi pertinaces, interdum nimium ex leviſſima cauſſa profluvium: quæ per totum fere morbi decurſum perduraverunt. Quibus inſuper maximus character eſſentialis accedit, nimirum facies totius corporis externa, quam æger eo tempore præfert, & quæ differentiam ſpecificam, noſtro morbo, ab aliis adfectibus cutaneis dijudicando, præcipue conciliat; ſuper totum corpus nempe cruſta inſtar nivis conglaciatæ albiſſima fuit, & fere eam formam exhibuit, quaſi multa & craſſitie notabili incumbente farina conſperſa eſſet. Adſpectus ægri horrendus fuit, caput totum tumidiſſimum, rubens cum tuberibus multis circa frontem, & ſquamis ubique, ne parte quidem capillata excepta, tectum: facies albiſſima, cruſta undique ad minimum quoque punctum fere tecta exſtitit, exceptis labiis, quæ rubuere, & ſanguinem mota ploraverunt. Organa ſenſoria pleraque valde paſſa ſunt in ambobus ægrotis. Tactus per totum corpus, ubi nempe cruſtis obductum fuit, ita abolitus fuit, ut ſubinde ne puncturæ quidem acus perſentirentur. Oculi clauſi fuerunt utrisque, & palpebras ſatis diu præ rigiditate elevare nequiverunt, quin etiam conqueſti ſunt de luminis magna obſcuritate, adeo ut rerum umbram quaſi ſolum videre dicerent; rediit tamen viſus abſque detrimento relicto, poſt corporis vacuationem & morbo declinante. Alterum adhuc obauditio bis per aliquot dies prehendit, cum dolore obtuſo & ſenſatione, quaſi cuneus inibi intruſus eſſet, & quæ deinde alternis vicibus modo in ſuſurrum modo in tinnitum aurium tranſibat, idque præſertim eo tempore factum eſt, quum deſquamatio circa aures procederet. Manus præterea inflatæ, e quibus, uti ex aliis partibus nil minus quam pus, ſed meræ ſquamæ ſunt redditæ, magna cuticulæ fruſta ſemel in uno ægro chirothecam ferre integram imitantia ſolvebantur, & quod reſiduum fuit albiſſimum, & in plicas rugasque coivit. Totus truncus ſimiliter ubique deſquamatus eſt, etſi tumor non adeo inſignis ut alias partes illum occuparet, neque penis immunis fuit, ſed in vaginæ modum excorticatus eſt; pedes vero admodum tumidi, usque ultra genua, & cruſtæ ad volæ manus magnitudinem & ultra abſcedentes dependerunt, ſubjacente cuticula rubente. Lecti in quibus cubuerunt ægri, quia neque incedere neque erecti, tot malis obruti, perſiſtere potuerunt, ſquamarum tanta quantitate quotidie referti deprehenſi ſunt, quantum volæ aliquot capiunt; quæ inſuper minime indolem aliorum in cute exanthematum cum inflammatione, rubore & ſuppuratione ordinario provenientium, ſecutæ ſunt, ſed quarum exſiccatio & deſquamatio potiùs poſt brevem tumorem in initio adfuit. Omnium curioſiſſima viſu fuit deſquamatio in plantis pedum per portiones inſignes peracta; cruſta hæc etſi ultra lineam pollicis craſſa eſſet, ſulcos, lineas ſpirales & gyros iſtos, quibus cutis conſueto more exaratur, pofundiores & magis elevatos in interiori ſuperficie, qua corpori cohæſit, extus non adeo conſpicuos etſi bene diſtinctos adhuc retinuit; naturalibus tamen generatim omnes craſſiores fuerunt. Eadem hæc cruſta, de qua loquimur, ſolummodo ſemel ſeceſſit, ſuccedente & manente cute naturali, per quam ab eo tempore ſudor copioſus erupit, in aliis vero partibus ſæpius

sæpius, ac præcipue circa frontem & tempora, ut & in artubus, deinde in uno ægrotorum novies circa regionem hypogastricam, in altero vero duodecim imo quindecim vicibus renovatio facta est. Ungues pedum & manuum sensim etiam abscesserunt, elevati & detrusi per depositionem materiæ calcariæ inter superficiem inferiorem, qua digitis incumbunt, ac potissimum versus illorum apicem, unde ipsi ungues solito friabiliores & asperiores facti sunt, novelli tamen alii sani mox succreverunt. Capilli capitis in neutro ægrotorum depravati aut mutati sunt, neque defluxerunt, pili vero, per cutim copiose naturaliter disseminati, inter lacinias crustarum exsucci hærentes, de reliquo autem vix alterati, plerumque simul ablati sunt. Processit hæc desquamatio in ægris, quos tractavimus, usque ad dies quatuordecim in toto corpore, deinde eadem modo in partibus quibusdam, secundum materiæ morbificæ copiam præsentem, partim squamulis furfuraceis & partim frustis magnis cuticulæ coloris semper albi & pallidi sese manifestavit. Semper nova cuticula ruberrima quidem jam supposita deprehensa est, brevi tamen ipsa similem elevationem ibi passa est, & in crustas subinde efflorescens, pari modo iterum atque iterum desquamata est. Verum etiam esse, pluries observavimus, id quod *Celsus* ac *Lommius* innuunt, quod ubique cutis præsertim novella passim fissa fuerit, & sanguinem stillaverit, & quod sub squamarum recenter detractarum, non vero sponte secedentium, superficie interna mucus albidus & satis humidus consederit.

§. XVI.

Hæc tum in principio tum in statu lepræ, de qua agimus, acciderunt: ubi vero ad ejus decrementum seu declinationem ventum fuit, symptomata omnia, prout facile colligitur, mitiora observata sunt, præsertim æstus, inflatio totius corporis, artuum rigor, desquamatio copiosa remiserunt; cutis in quibusdam solum locis præsertim in artubus & circa tempora, aspera, paullulum squamosa, rugosa, rubore undique perfusa, interspersis tamen maculis adhuc rubicundioribus & elevatioribus, se ostendit, in aliis vero statui naturali magis accessit, & polita ac tersa rursus adparuit. Sudores interim, hucusque cohibiti copiosissime eruperunt, interdum tanto cum impetu, præcipue vero primis tenebris & cubitum eundo, ut guttatim fere exiverint & omnia maduerint, fœtorem quoque insignem adhuc sparserunt, qui tamen sensim etiam cessavit. Pariter quoque urina, huc usque cruda, valde rubra, rufa & coloris saturati, nunc turbida mejitur, atque cum sedimento copioso, & odore ingrato, ut & squamulis parvis furfuraceis in medietate suspensis, in ejus autem superficie cuticula tenuis sub forma pinguedinis coagulatæ vel vappæ apparet. Quæ cuncta partium morbificarum factam resolutionem & aptitudinem ad excretiones clare demonstrant. Unus quoque ægrotorum

rum circa hoc tempus per alvum, quam valde lubricam habuit, magnam quantitatem muci aquosi flavi, male olentis sine incommodo deposuit, postea febre ex inopinato correptus est, quæ circa vesperam inter alia cum torminibus ventris, pectoris oppressionibus, & nisibus validis ad vomendum doloribusque capitis lancinantibus invasit, primis tribus diebus consequentibus oculi tunicas & totam corporis superficiem colore subflavo inquinavit, sudores, lintea colore flavo tingentes, dimisit, deinde vero in tertianam intermittentem transiit, intra octiduum cessantem. Quod ideo non perfunctorie notamus, quia idem, antequam in eum lepræ gradum, quem hucusque descripsimus incurreret, tertiana intermittente valde anomala laboraverat. Tandem successu temporis cuncta ita decreverunt, ut sanitas, cura rite instituta & absoluta, ægris, qui tot malis & cruciatibus superstites fuerunt, ex toto rediverit. Deberemus equidem singulorum symptomatum prolixas rationes, modosque fiendi speciales in medium proferre; ne tamen leni abutamur patientia lectoris benevoli, satius duximus de omnibus tacuisse, quam parum de iis dixisse; diffusa namque limites tractationis nostræ non ferunt. Confidimus interim, ea, quæ in antecedentibus passim, in primis vero §pho 12. exposuimus, ita suffectura fore, ut & hæc non difficilia intellectu existimari debeant. Pergimus potius & adfirmamus, ægritudinem hanc, quam nunc descripsimus *lepram Græcorum* adpellandam esse, quæ consistit in ulcere maligno universali, neque critico neque typico evidenter, corporis superficiem externam, & quidem cutis corpus reticulare & epidermidem occupante, pus non fundente, sed mox crustam squamosam, furfuraceam, albam, frequenter continuam, copiose plerumque renovatam producente.

§. XVII.

Magnus est inter medicos scriptores dissensus, quando lepram in sacris litteris notatam, lepram Græcorum atque Elephantiasin Græcorum, nec minus lepram Arabum ac Elephantiasin Arabum, & similiter vitiliginis species inter se vario modo mox conjungunt, mox distinguunt, adeoque characteres unicuique proprios, hoc ipso turbant & confundunt. Quam ob rem liceat pauca verba facere, quid mihi de his omnibus videatur. Elephantiasis itaque Græcorum gradus est major adfectus illius, quem nunc lepræ Græcorum nomine indicavimus, & passim ab auctoribus universi corporis cancer dicitur: symptomata pleraque adhuc atrociora sunt, ut ossa quoque inde vitientur, summa pars corporis crebris maculis subnigris, modo subflavis, modo subalbidis inspergitur, crebrosque tumores maxime juxta summam frontem ac mentum habet: varicosæ venæ subnigræ, in modum verrucarum aut grandinum in linguæ radice, sub palpebris, poneque aures cernuntur: frons rugosa fit

Leonum more, unde Leoninus morbus etiam vocatur: ipſe vultus hor-
ridus, ac, qualis Satyrorum eſſe fingitur, deformatus deprehenditur,
& quæ ſunt plura (*a*). Ideo autem, quia cutis tunc cuti Elephantinæ
ſimilis fit, vel quia major cunctis animantibus Elephas exſtat, ingens
malum hoc nomine inſignitum creditur. *Steph. Blancardus* in tractatu
de morbo Gallico, & *Lommius* in obſervat. med. p. 60. Elephantiaſin
veterum cum morbo Gallico inveterato & conſummato convenire exiſti-
mant. Quod ad lepram Arabum attinet, ex collatione ſedula ſympto-
matum eluceſcit, quod admodum multum vel penitus coincidat cum
Elephantiaſi Græcorum, & eidem ſententiæ favens *Avicenna* & reliqui
Arabes, nec minus *G. Wolffg. Wedelius* in pathol. med. dogmat. Sect.
III. Cap. IV. No. 2. diſertis verbis " Elephantiaſin Græcorum eſſe
„ veram lepram Arabum perhibet; prout & *Dolæus*, in Encyclopæd.
„ chirurg. rational. Libr. V. ita ſcribit: ut ſcabies ad lepram Græcorum
„ quaſi via eſt, ſic lepra Græcorum ad lepram Arabum ſeu Elephantia-
ſin Græcorum. Obſervationem valde memorabilem legimus in Epheme-
rid. Curioſ. decuria II. Anni 2. Obſ. 5. quæ cum Elephantiaſi Græco-
rum ſeu lepra Arabum multa communia habere videtur. Quod nimirum
incolæ Javæ horrendo quodam morbo adfligi coeperint, qui digitos ma-
nuum pedumque conſumſit, duris atque horrendis tumoribus, qui poſ-
tea exulcerati in putrida atque caoëthica ulcera cum carie oſſium dege-
nerant, facies defoedatur, neque ullis medicamentis vicinæ partes ab
hac infectione reddi poſſunt immunes, niſi membrum exſtirpetur. Pus
tam acre & corroſivum eſt, ut, quando tubercula ſponte non aperiun-
tur, poſtea fuerit animadverſum, illud in oſſa ſubjecta ſæviiſſe: in ini-
tio lividæ apparent maculæ omnis ſenſus expertes, capillitium, barba &
ſupercilia decidunt &c. His itaque ſic ſe habentibus patet, quod lepra
Arabum ſimiliter ſicuti Elephantiaſis Græcorum, ſecundum ſigna patho-
gnomica a lepra Græcorum, paſſim & in pluribus differat: ita tamen
inter ſe cohærere videntur, ut tranſitus ex uno in alium fieri poſſit,
ſi veſtutatem unus alterve horum morborum accepit. Si vero lepram
Græcorum conferimus cum Elephantiaſi Arabum, hanc eſſe morbum par-
ticularem & admodum ab illa diverſum, cuique facile apparebit; ſiqui-
dem hic adfectus cum tumore rubicundo, livido, nigricante, cum ul-
ceribus ſerpentibus lymphamque acrem fundentibus pedibus ſeu cruribus
potiſſimum ſe ſe exſerat. (*b*) *Kæmpferus*, qui peregrinatoris curioſiſſi-
mi titulum magno merito ſuo gerit apud Celeber. *Linnæum*, varia de
ad-

(*a* Vid. *Lommius* in obſervat. med. p. 57. *Fernel.* 1. 6. part. morb. & Symptomat. G. *Bertinus* campan. 1. 12. de morb. & Sympt. part. intern. *Ambr. Paraeus* oper. chirurg. Libr. XIX. Cap. 6. 7. & 8. *Aretaeus* Libr. IV. cap. XIII. & *Celſus* Libr. III. cap. XXV.

(*b*) Vid. *G. Wedelii* pathol. med. dogmat. Sect. III. cap. IV. *Avicennæ* libr. IV. Tom. III. cap. 3. canonis Tract. I.

adfectu ſimili vel plane eodem Memoriæ prodidit: Quod malabaris & chriſtianis S. Thomæ, valde ſit familiaris, & cum tumore œdematoſo corporis partem non aliam, quam pedem invadat, & incremento menſtruo ita tandem expandat, ut ſimilem Elephantino cruri figuram exhibeat, atque indigenis *Perical* ſeu *Pircal* vocetur. Sed & lepra Græcorum a vitiliginis tribus ſpeciebus, quæ ſunt Alphos, Melas & Leuce, diſtinguenda erit, etiamſi cutis maculis modo albis modo nigris infeſtetur; quia vero maculæ iſtæ diſjunctæ & vagantes ſunt, profunde etiam interdum uſque ad oſſa carnem exedunt, tandem pili defluunt & lanugini ſimiles fiunt: eam ob cauſſam partim, partim quia morbus magis particularis ſecundum deſcriptiones ab Auctoribus ſuppeditatas haberi poteſt, a nobis ſeparatur (*c*). Reſtat tandem lepra Judæorum, circa quam non pauca quoque adeſt differentia, lepræ enim Judæorum tria ſunt genera צרעת veniunt, diſtincte recenſita in lege Levit XIII. & XIV. lepra nempe cutis, ſi peccatum maximum, veſtium vero, ubi non adeo magnum, & ædium in parietibus, quando peccatum parvum fuit (*d*) Ex quibus illa veſtium & ædium noſtris temporibus vix amplius apparet, neque huic ſimile, neque endemium aliis gentibus & regionibus malum apud medicos alioſque auctores conſignatum invenimus. Unde vir. Celeber. J. J. *Baierus* in animadverſ. phyſico-medicis in quædam loca novi fœderis, de lepra una cum *Voglero* de rebus naturalibus ac medicis S. S. p. 115. haud dubitat ſuſpicari, „ quod fortaſſe divini quidpiam, & a „ ſupernaturalibus cauſſis profectum hic ſubfuerit. „ Quod vero ad lepram cutis attinet, illam *Baierus* vir in variis ſcientiarum generibus impenſe doctus, leuce ſeu vitiligini albæ adnumerare, quin eundem prorſus eſſe adfectum oſtendere l. c. adnititur. Præterea in lepra apud Judæos colorem tam cutis quam pilorum in album præternaturalem mutatum fuiſſe relatum legimus, quod in leuce quidem ſimiliter, in lepra vero Græcorum cuti ſolummodo contingit. Porro etiam æger, tam diu lepra Judæorum certas corporis partes occupavit, impurus & ab hominum conſortio ſegregandus, ubi vero totam corporis faciem prehendit, purus iterumque recipiendus judicatus eſt, quæ autem in partem contrariam lepræ accidunt Græcorum. Pariter & ſuperficies loci adfecti, quæ ſemper humilior, quam reliqua cutis plaga fuit, & quod ſubinde in vitiliginis aliqua ſpecie nimirum in leuce, in contrarium vero in lepra Græcorum evenit, differentiam adhuc notabilem adfert. Quibus tandem accedit, quod, ungues leproſorum apud Judæos abſciſſos eſſe, *Lundius* tradat, qui in lepra Græcorum ſponte decidunt.

§. XVIII.

(*c*) Aurel. Corn. *Celſ.* Libr. V. Cap. 28. *Lommii* Obſervat. Medic. p. 259.

(*d*) Vid. Celeberrimi *Nicolai Nonnen* S. Th. D. & Prof. pupl. Bremenſis diſſert. de Lepræ ædium myſterio & *Amat. Luſitan.* Curat. Medic. Centur. II. Cura 34. *Lundius non alte judiſchen Heiligthumern* p. 670. *Franciſcus Joel* L. X. pract. ſect. III. No. 7.

§. XVIII.

Sed antequam ulterius progredimur, morborum prægressorum, sive caussarum præternaturalium, mentionem paucis adhuc faciendam esse reminiscimur. Ita *Ambrosius Paræus* in Oper. chirurg. Libr. XIX. Cap. VI. memoriæ tradidit, quod a retentis tam hæmorrhoidibus, quam in sequiori sexu mensibus, deinde post morbillorum, febris quoque quartanæ, certis tempestatum intervallis, redire solitæ, suppressionem, & ubi ulcera antiqua intempestive resiccata sunt; quibus *Frid. Hoffmannus* in Medic. Systemat. rat. Tom. IV. part. V. Cap. V. §. XXI. hæmorrhagias in juvenili ætate per nares suppressas, nec non omissas in plethoricis subjectis consuetas venæ sectiones adjungit, lepra ortum trahere queat, atque exinde tempus durationis brevius vel longius, symptomata autem inde emergentia mitiora vel atrociora evenire possint. In nostris nos quoque experti sumus, quod unus, qui morbi, mitioribus paullo symptomatibus stipati, decursum intra XL. dies absolvit, antequam in lepræ adfectum incideret, scabie sicca, unguentis tamen variis præpostere solum sanata, laboraverit. Alter vero morbum diutius trahens, & gravius decumbens, non solum a nonnullis annis prurigine adfectus fuit, sed & breve ante lepræ accessum ex febre anomala & erratica tertiana, prout jam §. XVI. innuimus, absque ullo autem reprimentium usu expugnata, ægrotavit. Ne tamen in his nimis diu moremur, properamus ad ipsam prognosin de diri hujus mali periculo atque eventu: ubi rationem cum adstantium tum ipsius ægtoti habendam esse censemus. Quantum itaque ad eos attinet, qui circa ægros leprosos versari debent, illi omnino sibi ut caveant necesse est, ne contagio quodam inter tractandum inquinentur. Quem admodum enim exhalationes ex corporibus, maligno & contagioso morbo decumbentibus, spirantes pro vario materiæ morbificæ genio aut insigni subtilitate præditæ sunt, aut sub qualibet quantitate vires suas exserere valent, facili ita negotio fieri potest, quod etiam experientiæ consentaneum est, ut improvidis vel circa ægros diutius commorantibus, per sudorem receptum labes communicetur, nec minus per caligas, tibialia, linteamina ac mantilia, vel per inspirationem validam & deglutitionem salivæ, aut si ex poculis ægrotorum & cochlearibus, quibus adhuc saliva præsertim adhuc calens adhæret, incuriose aliquid hauriant, in massam sanguineam partes nocivæ diffundantur, & ad alios ceteroquin sanos, vel aptos ad concipiendum similem luem transferantur. Adeo cum extra dubitationem positum sit, & omnia huc usque adducta satis evincant, morbum hunc magna virulentia ubicumque sævire, etiam non absque insigni periculo erit, cum infectis ejusmodi negotiosam rem habere, vel quod plus est, conversationem, adcubitus vel coitus instituere; præsertim si quis raro, spongioso & succoso corporis habitu præditus est, qui præcipue in ætate juvenili, facillime injurias suscipit. Sufficiat

ciat nobis, quendam casum in ephemerid. Nat, Curios. D. I. A. III. obs. 97. pag. 157. memoriæ proditum in medium hic proferre, ubi leprosæ cutis fœditas ex adcubitu contracta est: dum virgo, quæ alias quod ad formam & nitorem, fuerat elegantissima, cum ancilla impura per noctem in uno lecto dormiens, inscia illam esse impuram, unica nocte, se ex solo adcubitu ita conspurcavit. Quæ sine dubio ratio est, cur Deus tam solicite immundos separaverit a castris & ab hominum consortio. Levit. Cap. XIII. v. 45. multum ergo sibi consulent ii, qui tales impuros manibus tractant, vel iis opem ferunt, quando, ut plura prætermittam, oleo aut pingui alio, manus vel digitos illinunt atque aërem ambientem suffitu, odorem fortem vel acrem spargente diligenter corrigunt. Qualis vero prognosis in ægro ipso instituenda sit, ex diversis ejus dispositionibus atque ex caussis concurrentibus evidens fit. Quare generaliter præmitti debet, quod quo impurius corpus est, & partibus morbificis huic adfectui per §phum XII. congruis, impensius refertum, eo majori impetu corpora infestabit malum, eo longius protrahetur, atque eo pejora & acerbiora symptomata generabuntur, quæ & curam difficiliorem exposcent, eoque tristiorem promittent eventum. Interim de toto durationis tempore nihil specialioris in universum decernere licet, nisi quod hunc morbum Corn. *Celsus* & Cælius *Aurelianus* longis seu chronicis adnumerent morbis. Ex nostris quidem ægris malum illud, post inchoatam curam, quod supra diximus, unum quadraginta circiter dies, alterum vero usque in quartum mensem vexavit, antequam cum sanitate in gratiam redierint. Neuter tamen eorum, forsitan ob naturæ bonitatem, id expertus est, quod *Lommius* aliique adfirmant, eos nempe, quos lepra contaminavit, paullatim emarcescere. Nullum etsi dubium supersit, non solum hæc, sed multo pejora quoque emergere posse; adeo ut adfectus in Elephantiasin Græcorum vertatur, vel curationem vix admittat, vel de vita etiam æger periclitetur: si naturæ vires languent, vel morbi violentia franguntur: si viscus aliquod nobile labem inde contrahit: porro si malum inveteratum, temporisque diuturnitate confirmatum, aut jam medicamentis perversis tractatum fuit: tandem si malum hæreditate in progeniem propagatum est, vel tempore medicationis per abusum rerum non naturalium fomes morbi, aut ægrorum incuria, aut medicantium negligentia fovetur, imo adhuc augetur. Sicuti enim quotidie convincimur, quod leviorem etiam humorum acredinem, quæ se interdum in sanguinem insinuavit, brevi tempore per medicamenta corrigere aut radicitus exstirpare, non parvus labor sit, qui non raro exspectationem & medicorum & ægrotorum destituit; quoniam ea, quæ medicamentorum vel alimentorum sub specie ingeruntur, semper ob admixtionem liquidorum jam in corpore præsentium, ac insigni activitate & penetratione sub hoc statu præditorum, mox depravantur, & in similem naturam prius transeunt, quam vim alterantem aliquam in san-

sanguinem exercere valent. Multo magis idem omnino statuendum est, de conditione sanguinis ita vitiata, & acredine adeo concentrata, qualis in cacochymiis supra §. V. descriptis deprehenditur, & lepræ procreandæ caussam suggerit. Inde factum est, ut eadem a plerisque auctoribus incurabilis pronunciata fuerit; quare ut medicus gravi huic malo, si curare cupit, apta & studiose concinnata remedia opponat, æger vero ea, quæ medicus injungit & præcipit, impigre fervet atque exsequatur non solum, sed & magna animi constantia usu & continuo in efficaciam deducat, necesse est. In quem finem nunc methodum medendi aliquam succincta enarratione subjungemus, quam cito, tute atque sine magnis sumptibus opitulantem, & experientiæ ex voto respondentem deprehendimus.

§. XIX.

Cum cura atrocis & tetri hujus mali, clarissimos quoque scriptores practicos suspensos & incertos teneat, optimum erit, si indicamus breviter, quid proficuum censemus, & quam viam calcavimus. Vt autem ad metam propositam perveniamus, indicationes sequentes ex principiis rite adplicatis elicimus: ut nimirum

(I) Abundantia sanguinis purpurei, si urgeat, imminuatur.

(II) Acredo humorum obtundatur, ac partes omnis generis morbificæ incidantur & resolvantur.

(III) Materia morbi quovis modo eliminetur &

(IV) Cutis superficies emolliatur, abstergatur & lævigetur.

Prima igitur indicatio artificialibus sanguinis missionibus, venæsectione & scarificatione, & quæ plures sunt, expletur. De iisdem autem non inutiliter monemus, quod *Dolæus* jam omnes sanguinem educendi modos ex methodo serio proscripserit; idque non omnino absonum, eo respectu præsertim de venæ sectione dicitur, quia nocere etiam posset, quando aut materiam morbi in interioribus magis continere creditur, vel certe impulsum sanguinis versus peripheriam pro conditione rerum circumstantium minuit. Nos quoque ipsi, probe quamvis memores, quod sanguinis imminutiones, aliquos morbos cutaneos leviores per se solæ interdum solvant, in uno ægrotorum, ad quem malo jam multum provecto accessimus, experti sumus, quod æque feliciter & citius quidem, quam alter, cui ante morbum invalescentem sanguis detractus est, liberaretur, etsi præpediti fuerimus non solum impedimentis mox exponendis, sed etiam ætate juniore, minus commoda hisce rebus. Interim tamen plethoræ remotionem non plane excludimus, sed virium & constitutionis ægrotantium, liquidorum præsentium copiæ, & symptomatum occurrentium (§. XII.) rationem habendam esse omnino arbitramur. In primis autem censemus, quod si sanguis mitti debet, id aut statim in principio fiat, (nam si semel corpus undique squamis contegitur, his operationibus vix amplius locus

cus superarit) aut post exantlatum morbum in sanitatis confirmationem, & ad præcavendos ulteriores insultus instituatur.

Secundæ indicationi satis fit per decocta infusa, ex herbis radicibusque resolventibus, demulcentibus & obtundentibus composita, quibus lapathum acutum atque juniperum magno ægrorum emolumento adjunximus. Hæc mane cum regimine modice diapnoico calida sorbentur, per reliquum diem vero pro potu ordinario exhibentur. Interponuntur utiliter decocta ex mucilagineis, avena vel hordeo cum passulis minoribus, vel aliis alvum leniter subducentibus. Egregie etiam prodest serum lactis vel dulce vel acidulatum, largiter haustum. Commodissime denum interdiu junguntur essentiæ resolventes, diapnoicæ & corrigentes, atque noctu pulveres in eundem scopum directi ex adcommodatis salinis, absorbentibus & sudoriferis simplicibus conflati. Quorum omnium recensionem specialem in medio relinquere cogimur, ne nimia prolixitate molesti simus.

Tertia indicatio absolvitur ultra ea supra sub indicatione II) recensita leniter diapnoica, excretiones per cutim & urinam adjuvantia, specialim per talia remedia, quæ per alvum educunt nociva & priori methodo resoluta. Huic scopo admodum apta invenimus leniora, quæ non cum impetu aut torminibus evacuant, sed potius simul humectant & temperant. In quem censum salia, ob hoc commodum satis nota, Anglicanum, Sedlizense, polychrestum aliaque, tum & potiones vel infusa, quæ rhabarbarum, mannam vel sennam recipiunt, & serum lactis ipsum referenda sunt. Extractum quoque hellebori nigri, convenienter paratum, & aliis similibus sociatum sub forma pillularum paullo majori dosi propinatum, conspicui usus fuit. Præstant autem hæc, quia sæpius, ad minimum quovis octiduo, reiteranda sunt, nec vi §phi V. simul atque semel serum detrahi debet. Antequam autem ulterius progredimur de Hydrargyri efficacia, præcedentibus ambabus indicationibus quadrante, aliqua excitamus. Permulti isti nos haud quaquam fugiunt, qui Mercurium dulcem quasi athletam fortissimum in pertinacibus morbis serosis, sic & in hoc & similibus adfectibus non solum valde prædicant; sed & copia larga pluribus morbis eum opponere familiare habent, imo & teneris infantum corporibus indiscriminatim offerre non pertimescunt. Invenimus equidem in Actor. Phys. Med. Ac. Nat. Cur. Vol. I. Obs. VIII. casum pueri, ob crustam lacteam & scabiem perverse tractatam leprosi, mercurio dulci una cum paucis aliis in auxilium vocatis remediis, sanati. E contraria autem parte *Willisius* Sect. III. Cap. VII. confitetur, quod in quatuor ægris, impetigine solum, morbo leviori, laborantibus frustra omnino levamen eo remedio tentaverit. Illustris atque excellentissimus D. præses, suspectam mercurii fidem, passim & pluries sese manifestantem considerans, in id cogitavit, quomodo minus secura evitaret, & medicaminum aliorum securiorum vires indagaret & experiretur, hinc ne tantillum quidem mercurii hic adhibuit; hoc tamen

tamen non obſtante curam in ambobus ægris h. c. Deo feliciſſime per eum modo ſupra enunciata & infra denominanda ad finem perduxit.

Quartam indicationem concernunt medicamenta externa, ad cutis ſuperficiem leniendam, lævigandam & abſtergendam: cui fini balnea linimenta, atque aquæ abſtergentes & coſmeticæ in primis conveniunt; quæ etſi raro aut numquam per ſe juvent, niſi cauſſa procatarctica, nimirum mala & vitiata humorum diſpoſitio prius corrigatur; interim tamen omitti nullo modo poſſunt. Farrago quidem ingens hujusmodi topicorum tum apud auctores medicos tum alibi vulgo proſtant. Optima autem experti ſumus balnea, modice calentia, ex aqua dulci, cui quædam herbæ emollientes & abſtergentes incoctæ ſunt, quibus ad mediam circiter horam inſedeat æger, toto corpore immerſus; poſtea per totum corpus illinatur butyro inſulſo recenti, ut cutis demulceatur & ſquamæ ſeparentur. Hæc iteratis vicibus repetenda ſunt, prout res exigit, ſub ſtatu morbi, & dum ſquamæ paſſim elevari & ſolvi incipiunt. Quando vero ſquamæ non amplius tanta copia pullulant, ſed hinc inde ſolum efflorescunt, aqua coſmetica ex aqua Roſar. vel calcis vivæ, vel fontana & lapide medicamentoſo Crollii parata ſufficere poteſt. Plura adhuc præſtat liquor abſtergens illuſtris præſidis, in impuritatibus cutis multiplici uſu probatus.

§. XX.

Verum enim vero, cum ad felicem morborum curationem diæta multum conferat, reſtant nunc quædam ex fonte diætetico hic ſubnectenda; hac enim multorum morborum fomitem præſcindi atque illorum curationem accelerari poſſe, & rationi & experientiæ conſentaneum eſt. Aerem ergo purum, ſiccum atque temperatum, quantum fieri poteſt, æger hauriat: impurum autem, humidum & frigidum, aut nimis calidum vitet. Alimenta ſumat mucilaginoſa, facilis digeſtionis, carnes molles, elixas potius, quam aſſatas, earumque juſcula; proſcribantur aromata, ſale condita aut fumo indurata, & alia minus congrua jam §phis III. & X. tractata. Exulet potus vinoſus, ſpirituoſus & cereviſia præſertim inebrians & feculenta; eligantur e contrario infuſa & decocta, vel cereviſia defæcata, & reliqua §pho præcedenti commendata, quæ largiter bibantur. Hæc fere ſunt quæ durante morbo obſervari debent. Non tamen ſeponantur poſt ſanitatem recuperatam. Vanum eſſet motum corporis commendare graviter ita decumbentibus & impotentibus moveri: morbo autem abſoluto præſidium contra recurſum omnino quæratur in exercitio decenti corporis; illud tamen æque ac quies, ſomnus & vigiliæ in mediocritate conſiſtant. Alvus & aliæ excretiones in ordine ſerventur; uſus autem veneris angue pejus & cane vitetur *a)* & animi pathemata ad uſum rectæ ratio-

(*a*) Lepidum conſilium circa hanc rem videatur apud *Paræum.* l. c. Cap. VIII. quod homines in hunc morbum proni caſtrari debeant.

rationis inſtituantur. Tandem ſanguinis detractiones per venæ ſectionem, præſertim vero per ſcarificationes crebrius inſtituantur. Plura paſſim cavenda vel facienda prudenti medico ſana theoria & individuorum corporum conſideratio facile ſuppeditabit. His quoque ducibus methodum ipſam medendi variare, & poſcente neceſſitate efficaciorem reddere poterit. Hinc ſi v. g. ulcera vel aliæ reliquiæ remanerent, convenienter proſpiciet, & variis ſymptomatibus etiam gravioribus, ſi urgent, ſuccurrere ſciet. Horum moleſtiſſima ferme ſunt, æſtus & dolor. Prior parcam anodynorum quantitatem permittit, ne æger viribus nimis cadat, aut moræ pertæſus medicationem reſpuat & ſuccumbat. Nihil vero hic inconſiderate agendum eſſe, ſuademus.

FINIS.

VIRO PRÆNOBILISSIMO ATQUE
DOCTISSIMO
JO. CHRISTIANO VOIGTIO
MEDICINÆ DOCTORANDO
GRATIAM DEI ET LÆTA QUÆCUNQUE
CASPARUS JACOBUS HUTHIUS
S. S. TH. D. ET P. P. O.

Litteras haſce dum publicum mei in te adfectus extare volo monumentum, *ornatiſſime Voigti!* de *lepra Moſaica* pauca diſſeram: neque enim verborum, quo commenderis, longo ſyrmate te indigere arbitror. *Morbum* lepræ & *plagam* lepræ haud exigua eruditorum pars confundit. De illo medicus tractet: de hac theologus.

Vitiliginem albam, quam Græci *λεύκην* vocant, commemorat *Celſus, Medic. Lib. V.* c. XXVIII. eamque ita deſcribit, ut a lepra legali proximius omnino abeſſe videatur. Elephantiaſin peculiare Aegypti fuiſſe malum, auctor eſt *Plinius Hiſt. Nat.* L. XXVI. c. 1. Utrumque lepram referre Moſaicam ut morbum *vulgarem notumque in oriente*, inde confecit *Daniel Clericus*, nec ſine inſigni eruditionis adparatu; ut ex ſchedis ejus collegit *Joannes* frater, in Diſſ. de *lepra Moſaica*, ad calcem *Comm. in Libr. Hiſtor.* Conſentientes habet quam plures tam ex medicorum,

quam Thelogorum ordine. Ego vero tametſi analoga quædam cum iſtis ſcabierum ſpeciebus libenter largiar: toto tamen genere multiſque modis differre lepram legalem, penitus perſuadeor. Etenim (1) contagioſi quam maxime fuerunt tam leuce quam Elephantiaſis, ut qui ea deprehendebantur correpti, luis ſerpentis metu ab hominum ſtatim conſortio ſemoverentur, pluribus id docente ipſo *Clerico*: ſed in lepra legali nullum prorſus occurrebat contagii periculum. Omnis ejus impuritas pendebat ab ore ſacerdotis; nec phyſica erat, ſed moralis. Sacerdos donec decerneret, libere inter homines verſabatur leproſus. Quin immo purus declarabatur, quando totum corpus lepra cernebatur defœdatum *Lev*, XIII. 12. 13. Nec inficiebatur ſacerdos, cum reliqui omnes redderentur immundi. (2) Vitiligo orientalis cauſſas agnoſcebat naturales: ſed lepra legalis citra naturæ ordinem, miraculoſe infligebatur. Teſtantur non ſolum exempla Miriami *Num*. XII. 10. Uſiæ II. *Chron*. XXVII. 19. 20. Gehaſi II. *Reg*. V. 27. ſed & divinæ comminationes loquuntur. *Lev*. XIV. 34 *Dedero autem plagam*. & *Deut*. XXIV. 8. *Cave tibi a plaga lepræ, cavendo valde & faciendo, juxta omne quod docebunt vos ſacerdotes*. (3) Vitiligo orientis medicorum cum maxime indigebat opera: ſed medicamina prorſus removit a lepræ legalis ſanatione Deus. (4) Vitiliginis albæ ſanatio quantumvis rarior eſſet tardiuſque procederet, erat tamen nonnunquam in medico ut revaleſceret æger: at leproſi reſtitutio uni ſoli Deo reſervabatur II. *Reg*. V. 7. *Matth*. VIII. 2. (5) Lepra medica e morborum numero erat: ſed lepra ſacerdotalis nunquam morbus, ubique *plaga* audit, quin a morbo notanter diſtinguitur *Matth*. X. 8. (6) De lepra dum præcipit Deus, tres ejus conſtituit ſpecies, non ſolam cutis, ſed & alteram veſtium, alteram ædium; quarum quidem inter populos orientis nullum uſpiam exſtitit exemplum. (7) Accedit operoſa illa lepræ ſacerdotalis *Lev*. XIII. & XIV. deſcriptio: qua certe non indiguiſſet, ſi morbus fuiſſet orienti notior. (8) Ut nihil dicam de plagæ illius duratione, ut pote quæ, finita œconomia legali, inter ipſos Canaanis incolas exolevit. (9) Nec nomen lepræ Judaicæ, ad gentes tranſiit. Græci voce generali reddunt, λέπραν dicentes; non leucen non elephantiaſin: quinnec ipſi Judæi vocis Zaraath originem indicare poſſunt. Compoſita videtur ex duabus vocibus Zar & Raah: ut idem ſit ac *anguſtia & congeries malorum*.

Operam itaque, me judice, perdunt & oleum, qui de lepra Judæorum ex Hippocrate & Galeno philoſophantur, de natura ejus atque cauſſis moleſte ſoliciti. Ita laboraſſe video *Franciſcum Valleſium*, Medicinæ in Academia Complutenſi Profeſſorem, de *Sacra philoſophia* c. XIX. *Henr. Voglerum* Prof. Helmſtad. in Comm. de *rebus ſcript. natural. & medicis* p. 104. ſeqq. *Henr. Bartholinum* Prof. Hafnienſem, de *morbis biblicis* p. 39. ſeqq. inprimis *Aug. Calmetum*, celebratiſſimum Galliæ Abbatem, qui novo inſtituto ex vermiculorum quadam ſpecie rem omnem confici poſſe

al-

autumat *in den bibliſchen Unterſuchungen*. P. II. p. 143. ſeqq. ex ed. ven. *Moſchemii*; alioſque. Conſultius egiſti *Clariſſime Voigti*! qui lepram medicam a ſacerdotali diſtinxiſti curatius: non enim de plaga præter ordinem naturæ divinitus immiſſa, ſed de morbo tibi, hygienes filio, tractandum fuit.

Subnaſceretur vero dubium, qui fieri potuerit, ut communior ille orientis morbus nonniſi Aegyptios, Phœnicios, Tyrios invaderet, graſſante tantum inter Canaanis incolas lepræ ſacerdotalis plaga. Ad hoc non inconcinne reſponderim, ſi ſingulari numinis divini curæ tribuerem. Hanc equidem a morbis Ægypti immunitatem peculiari privilegio populo ſuo addixit Deus, ſi ſtatuta ejus cuſtodiverit, *Exod*. XV. 26. notanter addens, *quia ego Jehovah ſum medicus tuus*: quocum conferas c. XXIII. 25. *Deut*. VII. 15. c. XXVIII. 60. 61. Neque imo totum orientem pervagata eſt illa Arabum vitiligo, ſed intra Nili terminos conſedit, teſtante *Lucretio* L. VI.

Eſt Elephas morbus, qui inter flumina Nili
Gignitur Aegypto in media, neque præterea uſquam.

Idem de leuce Græcorum & Piſagis Perſarum dixeris. Cæterum non defuerunt varia ulcerum genera, quibus populi peccatis iratus eſt Deus: diverſa vero extiterunt a plaga lepræ, tanta ideo ſolicitudine in lege diſtincta. Lepram Naamanis, Syri, non ex numero morborum orientis fuiſſe, ſed peculiari numinis judicio, ut Deus Iſraëlis inter Syros celebraretur, immiſſam, ex ipſa hiſtoria facillime collegeris.

Devenio ad lepræ ſacerdotalis myſterium, quod & œconomiæ legalis generalis ratio *Ebr*. X. 1. coll. c. IX. 23. & ſpecialis Dei de ejus cognitione & expiatione ordinatio *Lev*. XIII. & XIV. & eccleſiæ Iſraëliticæ priſca confeſſio *Ps*. LI, 9. coll. *Lev*. XIV. 4. *Eſai* LXIV. 6. coll. *Lev*. XIII. 45. & arcana Dei, quæ ejus emundationem inter criteria Meſſiæ ſcripturaria poſuit, ſapientia *Matth*. XI. 5. adverſus ſæculi noſtri inſipidam incredulitatem, abunde demonſtrant. In ipſa vero myſterii definitione diſcrepare interpretes, non diffiteor. Mihi, ut pauciſſimis expediam, lepra Judaica inter ſtigmata pœnalia videtur referenda, immorigeris durante œconomia ſervili in cute divinitus inuſta, ut de peccati, quod diſſimulabant, atrocia conſtaret publice, fœditas ejus atque reatus tetro emblemate pingeretur, reique ad pœnitentiam & quærendam in typica mediatoris expiatione, peccatorum remiſſionem adigerentur. Crimina, in quorum vindictam immiſſa ſit lepra, ſilet ſcriptura. Septem enumerant Judæi apud *Jac. Rhenferdum* de *lepra cutis Hebræorum* §. XX. malignam obtrectationem, ſuperbiam, furtum, invidiam, homicidium, perjurium, ſcortationem: verum ultionem fuiſſe cujuſcunque gravioris tranſgreſſionis, libera Dei voluntate inflictam, ſed omnibus metuendam, tutius concludo ex *Deut*. XXIV. 8. 9. Stigma vero pœnale dum ſtatuo peccati, idemque peccati emblema; hæc neutiquam ſe tollere exiſtimo, uti quidem

nu-

nuperrime visum est viro eruditissimo *Nic. Nonnen*, in Diss. de *lepra ædium mysterio* §. XVI. Eadem pœna propter peccatum immissa peccati pingebat naturam, & sapienti numinis consilio hoc modo conformata fuit, ut eam adumbraret. Ita Deus universæ civitati leprosum in exemplum posuit fœditatis peccati, ut in hoc speculum intuentes horrerent omnes. Contagium tametsi physicum a plaga lepræ abesset, morale tamen ei constanter inhærebat; quod vir eruditus non satis attendit. Levitica enim ista contagio peccati, quæcunque hominum inficientis, eo certius & luculentius est emblema: quo magis destinato ad id consilio selegisse videtur divina sapientia, cum in ipsa lepræ natura nihil prorsus contagiosi inesse deprehendatur.

Similitudinis partes haut difficulter exvelabimus. Figurabat nempe lepra *cutis* (1) hominis, post lapsum nudi, abominabilem ex peccato fœditatem, (2) conscientiæ dissimulantis manifestam turpitudinem, (3) mali in se hæreditarii execrandam luem, (4) delicti, quod peccatorem a Deo ejusque civitate separat, tristissimum effectum, (5) contagii peccato inhærentis certissimum periculum, (6) auxilii humani desperatam caussam, (7) Sacerdotalis Christi officii infinitam virtutem, (8) contritionis divinæ, qua totos nos deploramus immundos, evangelicam præstantiam, (9) expiationis per sanguinem mediatoris morituri, sepeliendi, & resurrecturi necessitatem & efficaciam. Nam & mori debebat altera avium, & sepeliri: & sanguine mactatæ conspersa altera evolabat. (10) ut nihil dicam de aquæ sanguine lustrali rubentis illustri antitypo, œconomiæ perfectiori in mysterio baptismi reservato.

Lepra *vestium* habitus operum externi pingebat spurcitiem, aut resecandam aut igne ultionis divinæ comburendam. Lepra *ædium*, quæ nonnisi interiorem earum partem corripiebat, intrinsecam familiæ designabat turpitudinem, aut emendandam, aut evertendam.

Philologica nonnulla supersunt, quibus ista de lepra sacerdotali sanctio lucem fœnerari possit: sed otium fecerunt viri clarissimi *Phil. Ouseelius* in Diss. de *lepra cutis Hebræorum*, Franeck. 1709. & *Jac. Rhenferdus* in Diss. cit. recusa in b. *Meuschenii N. T. ex Talmude illustrato p.* 1057. *seqq.* Mihi spiculam post messem instituisse sufficit. Scripsi vero ea mente, ut summum, quem nunc attingis, tibi gratuler in arte salutari gradum, *Suavissime Voigti.* Quadriennium in hac nostra egisti Academia, providentiæ divinæ alumnus, morum elegantia omnibus bonis acceptus. Condecoraris *Præsidis tui* vere illustris elogio: Tuaque te industria non degenerum adhuc tanti viri probavit auditorem. Pietatis tuæ haut fucatæ cominus testis fui: nunc & de præmiis, quibus ornandus es, absens lætabor. Deo duce, & in amplexus fere sponsæ omnibus sui sexus virtutibus ornatissimæ, conjunctissimumque ex ejus sorore adfinem, maxime reverendum Dn. *Orlichium*, Lobensteinensium Superintendentem meritissimum, meo nomine saluta. Ita vale, resque tuas age feliciter. Scribebam in Academia Fridericiana Erlangensi d. IX. Ianuarii 1750.

J.

CXCV.

J. FRID. BACHSTROM,

OBSERVATIONES

CIRCA

SCORBUTUM EJUSQUE INDOLEM,

CAUSAS, SIGNA ET CURAM INSTITUTAM

EORUM PRÆPRIMIS IN USUM

QUI GROENLANDIAM ET INDIAS ORIENTALES PETUNT.

Leydæ 1734.

SCorbutus eſt inquinatio ſanguinis & ſeri ac aliorum humorum humani corporis, per diætam nutrimentaque prava, aliaſque cauſas ſecundarias contracta, cujus ope prædicti humores putredinem & acrimoniam contrahunt, quibus vaſa ſic extenduntur, labefactantur & eroduntur, ut ex partibus debilioribus, cujuſmodi ſunt gingivæ, fauces & inteſtina pleraque, poſt prægreſſos dolores & tumores, ad quamvis irritationem ſanguis merus profluat, in partibus vero fortioribus poſt torporem totius corporis & artuum maculæ & ſtriæ varie coloratæ producantur, quæ mox in puſtulas & ulcera mala, & tandem in hydropem, tabem & mortem deſinunt.

Ad naturam & hiſtoriam hujus morbi præprimis pertinet, quod ille in nonnullis terræ locis magis quam in aliis homines inficiat, aut certo generi & ſtatui hominum videatur eſſe familiarior.

Præcipuam & regiam ſuam ſedem habere dicitur in regionibus ſeptentrionalibus, qua de cauſa nec antiquis creditur fuiſſe cognitus: aſt, quod non tantas ſtrages in locis calidioribus edidit, nec edere potuit, hinc illis *Stomacaces* nomine potius leviter deſcriptus, quam plane ignotus fuit. Vix enim poſtulandum eſt a medicis etiam celeberrimis, ut morbos, qui ipſorum regionibus minus frequentes ſunt, penitius cognoſcere, deſcribere, aut etiam curare queant: nam omnis ſcientia & ars ex crebra obſervatione & conſtat & augetur, qua ſi quis deſtituitur, non ſine inſigni errore ejuſmodi res aut ex aliorum recenſione tradere, aut ex proprio cerebro fingere poteſt.

Hanc ob cauſam illi, qui ſine ſufficienti hiſtoria morbi mox ad ejus deſcriptionem & curam properant, ſeptentrionale frigus, & humiditatem maris, ciboſque ſale & muria conditos ſic accuſarunt, ut circumſpectos alios medicos fere quoſvis in ſententiam ſuam traherent. Chymiatri vero, qui ex furnis ſuis omnia producere & excludere ſolent, protinus alcali quoddam generari & foveri dixerunt, cui ſalia contraria, & alia valida remedia oppoſuerunt ex hypotheſi, plerumque irrito conamine, imo malo ſæpius magis irritato & aucto.

Si vero patientius & penitius hiſtoriam & indolem hujus morbi introſpicias & examines, longe alia tibi patebunt, quibus & theoria & praxis circa hunc morbum maxime promovebitur, erroreſque omnes hypotheſibus adſtricti evitabuntur.

Primo omnium equidem conſtat, quod ſcorbutus magis in ſeptentrione, quam in aliis locis graſſetur. Ibi enim non ſolum indigenæ cujuſvis ætatis, generis vitæ, aut ſtatus, eo afficiuntur; ſed peregrini quoque, qui pro capiendis balænis ex quibuſvis gentibus illuc proficiſcuntur, ac per aliquod tempus in ſalo Grœnlandiæ detinentur, maximum ex hoc morbo patiuntur incommodum.

Ne vero salum aut mare solum accuses, eorum historiam lege, qui ibidem in continente hyemem transegerunt, hi enim omnes fere scorbuto extincti sunt. Sic ut magis propter hunc morbum, quam propter frigus & alia gravissima licet impedimenta de compendiosa & utilissima via ad Indias orientales, inprimis in Japoniam & Chinam invenienda, Belgæ desperaverint.

Quid autem magis oppositum frigori & locis septentrionalibus, quam zona torrida, & fervidissimæ sub ipso sole plagæ: attamen ibidem navigantes in Indiam occupat hic morbus, & complures eorum aut mactat, aut saltem ad labores ineptos reddit, sic ut nulla plaga his itineribus sit nocentior & impeditior. Hoc quomodo cum sententia eorum conciliari queat, qui frigori & septentrioni hunc morbum tribuerunt, plane ignoro, nisi quod jactationem in mari, incommoda itineris, & cibos sale conditos, superiori causa de frigore interim neglecta, accusabunt. Sed quo omnem ipsis elabendi occasionem adimamus, e mari & a navigantibus in continentem, historia duce, hic morbus nobis erit educendus, & quidem paulatim a borealibus ad reliquos, qui calidiores inhabitant regiones, progrediendn.

Satis nota enim Thorunensis obsidio, cum urbs a rege Sueciæ per totam æstatem cingeretur, nam tum in ea ultra quinque vel sex millia militum præsidiariorum, & ingens multitudo incolarum hoc solo morbo abrepti sunt, adeo ut hoc magis malo, quam Suecico valore urbs expugnata, & ad deditionem coacta fuerit. Ne vero cæli temperiem, aut loci occultam aliquam qualitatem accuses, hoc probe tenendum est: factam esse obsidionem æstivo tempore, præterea suecis obsidentibus nihil quicquam hujus mali accidisse, licet populi fuerint septentrionales, quorum corpora aut ad hunc morbum procliviora, aut antea jam infecta videri poterant. Obsidiche vero cincti & inclusi erant & Saxones, & incolæ ejus urbis, hos tamen non adeo cito neque tam violenter quam Saxones invasit hic morbus, sic ut posthæc præsidio fere deleto ipsi cives circa finem obsidionis excubias agere, & reliqua officia militum supplere cogerentur. Ab his ego accepi, quod illos pigros & lassos reddiderit, ut vix artus movere potuerint, quoniam se in juncturis artuum magis omnium manifestavit, hinc plures solo motu corporis se levari posse crediderunt, sed citius reliquis fuisse enervatos & enecaos; eos vero, qui blandiori motu corpus magis foverunt quam exercuerunt, diutius vitam traxisse, non tamen hoc remedio morbum abigere potuisse.

Finito ultimo bello Turcico in Hungaria exercitus cæsareus circa Temesvariam, nec regionem nec urbem septentrionalem, qualis adhuc Thorunium, videri poterat, in hyberna deductus fuit. Ibi morbus adeo invaluit, ut complura millia militum corriperet & extingueret. Cum vero medicus campestris, omnibus remediis inprimis omnibus essentiis, extractis ac salibus antiscorbuticis frustra adhibitis, consilium totius collegii medici Viennensis anxie requireret, responsum tulit, quod mutatis duntaxat formulis eadem fere suadebat, neque omnino levabantur ægri, ut potius hic morbus magis invalesceret, donec circa vernale tempus sponte quasi cessaret. Notabilis vero hic non est reticenda circumstantia, quæ medici hujus sive admirationem sive trepidationem magis auxit, nempe quod morbus hicce ibidem nullum omnino præfectum, nec infimi quidem ordinis, sed solos gregarios milites extingueret: quam causam cum ipsi ex natura hujus mali explicarem, tantopere gavisus est, quantopere antea de infausto hoc morbo ejusque irrita cura doluerat. Idem medicus posthæc diligentius & attentius in historiam hujus morbi inquisivit, ubi inter alia in orphanotrophio superioris Germaniæ malum hoc maxime viguisse observavit, nec non apud illos, qui carceribus diu inclusi latitaverant.

Quoniam vero regiones calidiores præsertim Mediterraneæ ab hoc malo immunes esse creduntur & dicuntur, hinc a militibus cæsareis, qui diu in Italia & quidem satis procul a mari commorati erant, inquirens hæc accepi: ibidem durante bello præsidium aliquod cæsareum sic hoc morbo correptum fuisse, ut complures eodem extinguerentur. Ipse vero officialis, qui mihi hæc narrabat, natione Italus sic infectus fuerat, ut singulæ votæ utriusque manus in pustulam unam abivissent: qua de causa a medicis suis hunc morbum fere ignorantibus desertus fuerat, quem tamen chirurgus Germanus aliis antiscorbuticis, quam Itali propinaverant, tritum vel quatuor dierum cura ex mortis faucibus eripuit.

Præter hos vero ubique terrarum & locorum & quovis anni tempore, cujusvis ætatis homines nonnullos sed parcius infestat, quod ex historia antiquiori & recentiori omnibus constat, sic ut exemplis allegandis vix opus esse videatur. Sed in his, quæ supra recensuimus, morbus tantum auctior, validior & frequentior.

Ad historiam & indolem hujus morbi etiam cura ejus tam ab antiquis quam a modernis partim feliciter partim infeliciter tentata pertinet. Sæpius enim remedia fortuito inventa causas morborum detegunt, & a theoria hypothetica penitus liberant ac vindicant, quod hic inprimis accidisse videbimus, ubi remedia causis plerumque secundariis opposita fuere. Quorum autem felicior cura fuit, eorum praxis fere theoriæ plurimum adversari videtur.

Nuper aliquis nautarum ex Grœnlandia redux curam hujus mali ibidem usitatam mihi graphice depinxit, hæc inter alia narrans: se malo hoc adeo fuisse correptum & occupatum, ut nec manibus nec pedibus valeret, itaque post absolutam piscaturam a sociis cymbæ injectum & in continentem expositum fuisse, magis ut ibi mortis ultimam vim, quam sanationem experiretur. Quod vero nec manibus tantum valeret, ut cochleariam ibi copiose provenientem evellere posset, hinc eam pecudum ad instar ore depascere coactus fuit, & nihilominus hoc solo remedio,

crude occupato & assumto, paucorum dierum spatio in integrum fuit restitutus. Iisdem fere herbis & reliqui septentrionales populi utuntur etiam sine ulla manuductione medica, cum natura ipsa ultimis septentrioni accolis harum herbarum vim ingentem magis obtruserit quam obtulerit. Frigori vero, quod medici plerique accusaverunt, remedium invenire, potius ad lignarios rusticos, quam ad eos pertinet. Sed cum in longioribus Belgarum & Anglorum itineribus maritimis remedia pharmaceutica etiam ex antiscorbuticis herbis parata fere nullius sint efficaciæ, hinc medici cibos muria conditos, fumoque induratos, piscesque & incommoda maritima tanquam, inevitabilia & insuperabilia accusant; adjiciunt tamen quasi ovantes, quod navigantes hoc malo correpti, per paucos dies in terram expositi, præsertim itinere ad finem perducto, sine ullo medicamento solo fructuum usu restituantur: ex horum tamen numero omnino exemti sunt, qui ex hoc morbo jam exstincti & piscibus pabulum facti sunt, aut quorum corpora hydrops corrupit & rupit, sic ut incurabilia aut insigniter saltem depravata maneant. Quibus itaque ex aliorum sanatione parum solatii accedit.

Thorunienses causam morbi præprimis tribuebant stramini, quod cerevisiæ coquendæ colatorii loco adhibetur, nam quoniam & ejus defectu laborabant, hinc idem sæpius exsiccatum fuit, ut pluribus coctionibus inserviret, ex quo maximam corruptionem potus ortam esse credebant, cibos vero sale conditos & fumo induratos hoc malum magnopere auxisse. Sed eadem narrantes læti adjiciebant, vix soluta obsidione atque apertis portis, cum oleribus se implessent, malum protinus evanuisse.

Sic etiam omnes ii medici, qui feliciorem eventum curæ suæ experti sunt solis fere vegetabilibus acidis & subacidis & demum amaricantibus, quæ ab ipsis Grœnlandiæ barbaris nullo suadente medico utiliter adhibentur, id omnino prætiterunt, quamvis nonnulli eorum saltem spiritus nitri & salis his cum fructu adjici posse credant.

Chymiatri vel metallurgici potius hoc animadvertentes, ex acidis vegetabilibus parari remedia antiscorbutica, neglectis vegetabilibus acido tantum intenti fuere, quod in duumviratu salium apud ipsos alteram paginam facit, audacter morbum alcalinæ naturæ esse declararunt, cujus salis tamen reliquiæ plerumque ex fortissimo igne supersunt & quidem vegetabilium, non vero ex sale & muria & carnibus animalium, aut ex fuligine & fumo, quem nobis sæpius vendunt, præsertim dum vegetabilium usum fere omnem proscribant. Itaque ex hypothesi acida subterranea quævis inprimis acerrimum illud vitrioli suaserunt. Qua de causa aliquis medicorum nuper in septentrionalibus locis propter alchymiam satis famosus, oleum vitrioli acerrimum omnibus fere medicamentis suis admiscuit, quo specifico omnes septentrionalium morbos ob perpetuum scorbuti cum iisdem commercium expugnari posse credebat, eadem fiducia & eventu, quam aurum ipsum inde confici posse olim cum damno & ignominia

minia sua maxime crediderat. Non equidem inficior, in omnibus morbis horum populorum, medico suspicionem scorbuti esse necessariam, sed acido vitrioli specificam aliquam virtutem tribuendam esse, audacter nego, quod infra pluribus demonstrabo.

Num igitur cochlearia superius tantopere laudata, aut ejus essentia, aut extractum, aut sal ejus chymicum, constituet aliquod, vel unicum etiam medicamentum antiscorbuticum? minime gentium. Nam & hanc sæpius nocere in hoc morbo, practici optimi optime norunt. Est autem prudentis medici, omnes & minimas circumstantias morbi & ægrorum probe expendere, ne illud, quod in alio casu & in alio corpore salubre est, in alio rursus nocivum imo pestiferum evadat. Maxime omnium vero decet sapientem medicum, in veram & adæquatam causam mali inquirere, ne sine omni ratione ad solam praxim, & sæpius fictam experientiam & remedia provocare opus habeat, quod solum fere empiricorum est.

Probe itaque pensitatis omnibus circumstantiis, quæ superius in historia & cura hujus morbi narravimus, imo pluribus aliis, quas hic ob brevitatem omittimus, concludendum nobis esse videtur: *Causam veram & primariam scorbuti nullam aliam esse, quam abstinentiam diuturniorem a quocunque genere recentium vegetabilium*, sive illa climatis indoli, sive coactioni & necessitati, sive neglectui sit tribuenda. Cui nunc causæ quasi per inductionem omnia prædicta exempla cum eorum circumstantiis singularibus prorsus sunt adplicanda; antequam autem id fiat, monendum omnino quod etiam aliæ causæ secundariæ concurrere, malumque augere possint, cujusmodi sunt nimium frigus, aer infectus paludum, earumque humiditas & squalor, alimentorum pravitas, motus impeditus, sanguinis antecedens corruptio, alii morbi, & propria corporum ad hunc morbum proclivitas, & id genus alia.

Quod vero causam primariam attinet, populi septentrionales sane primum ordinem tenent, quibus hyems diuturnior vegetabilium productionem aut penitus inhibet, aut ea saltem nivibus altioribus sepulta tenet, ne iisdem incolæ se contra hunc morbum quovis tempore tueri possint. Concessit tamen his providum omnis necessitatis humanæ numen ingentem cochleariæ, lepidii, lactucæ agninæ, & nasturtiorum copiam quæ sub ipsa nive perpetuo aut nascuntur, aut saltem vigent virentque, addidit & ingentem vim baccarum mirtilli rubri, quæ hyemis tempore acescunt, atque sub nive conservantur, adæquata & sufficientia hujus mali remedia. Sed miserrimi mortalium aut iis uti nesciunt, aut longius versus septentrionem progressi ob nivium altitudinem & frigoris immanitatem ea conquirere minus valent, quod Hemskirchio aliisque in illa tristissima loca delatis accidit.

Secundam classem constituunt piscatores balænarum ex quibusvis gentibus, hi enim lucri causa diutissime inter glacies in salo hærent, neque in continentem, ubi remedia sola nascuntur nisi absoluta piscatura descen-

cendunt, quamvis remedium aliquo modo habeant cognitum, illudque parvo labore & temporis diſpendio conquirere poſſent, ſuis forſitan remediis pharmaceuticis plus tribuentes, atque hæc vilia pro more aſpernantes aut ſaltem negligentes.

Hos excipiunt, qui mercaturæ cauſa alia itinera maritima diuturna ſuſcipere coguntur, ubi rurſus hi, qui in Indias orientales proficiſcuntur hoc morbo magis premuntur, quam illi qui propinquiora Americæ loca petunt, ubi iter eſt diuturnius, ibi etiam longior ſolet eſſe a vegetabilibus recentibus abſtinentia. Magis vero hic morbus eos vexat, qui illuc proficiſcuntur, quam qui inde redeunt, eo quod in locis calidioribus fructus recentes varios comedant, atque ſic corpora & humores ſcorbuto tolerando præparent, aut quod inter alia commeatus genera horum largiorem copiam navibus ſuis imponant. Cum vero invaluerit præjudicium ex carnibus muria conſervatis hoc malum originem trahere, hinc ſæpius ad inſulam Helenæ adpellunt, ut ibi ex copioſis & prægrandibus teſtudinibus earumque recentibus carnibus aliquod adipiſcantur ſolatium, præſertim cum animalia ſine ullo nutrimento fere per integrum menſem viva conſervari poſſint.

Veniamus ad urbes & loca diuturna obſidione cincta, brevior enim obſidio tantam corruptionem humorum corpori humano vix inducere valebit, cujuſmodi ſupra Thorunienſem dedimus, quæ ultra quinque menſes fuit protracta. Cum loca munita & caſtella rarius hortis poſſint abundare hinc coacti fuere, & ibidem ex aliis cibis vario modo conſervatis ſibi nutrimenta parare: cives vero & incolæ urbis horum recentium vegetabilium adhuc aliquam habebant copiam, hinc, licet ignari hujus remedii, ſcorbuto diutius reſiſtere poterant, ſed milites præſertim gregarii piſis, fabis aliiſque granis, & pane durato atque biſcocto famem tolerare coacti fuere. Aliquoties tamen intra obſidionis tempus cum hoſte pactum fuit, ut mala nonnulla citria nobilioribus ægris unicum ante mortem ſolatium importari permitterentur, & cum aliquando permiſſu regis Sueciæ currus totus vegetabilibus onuſtus in familiæ cujuſdam gratiam intromitteretur, hæ viles alias res a præfectis raptæ, & eorum menſæ tanquam ſummæ deliciæ, natura ipſa id poſtulante, impoſitæ fuerunt, ſic ut pauciſſima horum oleorum ad eam familiam, cui miſſa erant, pervenerint. Illi ipſi vero, qui mihi cauſas & circumſtantias hujus mali narrabant, ultro addebant, cum apertis portis ſe vegetabilibus ſufficienter repleſſent, morbum protinus extinctum fuiſſe, eodem modo, quo ii, qui in Indias proficiſcuntur, vix deguſtatis vegetabilibus & fructibus recentioribus ſine ullo alio pharmaceutico remedio ſanitatem recuperant.

Ordo jam eos tangit, quos Temeſvariæ morbus hicce mirus miris circumſtantiis invaſit: hyems erat diuturnior, hortique & olera propter obſidionem præcedentem vaſtata, quid quod propter paludes vegetabilia & olera, quibus ordinarie homines veſcuntur, longius remota erant,

hinc inter gregarios milites, qui ſiccatis & duris cibis utebantur, hoc malum unice viguit. Præfecti enim vel officiales, qui vel manipulos ducebant, ſæpius apud caupones & lixas campeſtres ſaltem juſcula cum herbis comedebant, hinc omnes ab hoc morbo immunes, quod medico illi campeſtri quaſi miraculi loco habitum, neque a toto collegio medico Viennenſium perſpectum fuit, eſt enim caſus alias rariſſimus, ſed ex noſtra cauſa optime explicatur, quæ eſt *abſentia*, *carentia & abſtinentia* a vegetabillbus recentibus, eo quod hic in Hungaria carnium recentium nullus omnino eſſet defectus. Quapropter etiam hoc malum *verno tempore* ob vegetabilium ſe ultro offerentium copiam ſponte ut medicus ille dicebat, elanguit & ceſſavit. Hic præterea notandum, longiorem hyemem ubique terrarum in hoc caſu ſeptentrioni eſſe æquiparandam, eo quod frigus ubique vegetabilia diutius intra terram coerceat.

In orphanotrophiis & xenodochiis imo in carceribus, ſi propter hyememvel defectum vegetabilium diutius alius generis alimenta diſtribuuntur ſcorbuto omnino panduntur fores, in quibus locis poſthæc & ſqualor, & coarctatio & immundities & contagium, imo cauſæ quævis, primum medicis obviæ, culpam hujus mali ferre immerito coguntur. Verum quidem & ſqualorem & anguſtias locorum ſuos pati manes & morbos, qui ſaltem ſpeciem ſcorbuti præ ſe ferre, aut morbum augere, non tamen producere valent.

Sic etiam ſæpius fieri ſolet, ut aliquis in quocunque terrarum loco a vegetabilibus aut defectu aut neglectu abſtineat, aut etiam abhorreat, præſertim cum lautiores hæc ruſticorum fercula paſſim faſtidiant, aromatibuſque acerrimis appetitum magis obruant quam excitent. Quod ſi ab his, dum ſcorbutus eos occupat, quæras, num ejuſmodi cibis uſi ſint nec ne, ſemper aut abſtinentiam aut neglectum eorum invenies, id quod me in praxi mea circa hunc morbum nunquam fefellit. Cum enim illum Italum ſupradictum de morbo ſuo examinarem, & num vegetabilibus caruerit, aut ab iis abſtinuerit, rogarem: quinimo reſpondit, nam ſi hoc feciſſem, nunquam hoc morbo laboraſſem, & niſi poſthæc iis uſus fuiſſem, non amplius vitam ducerem; cum enim ab Italis deſertus eſſet, incidit in Germanum chirurgum, qui ob iter aliquod feſtinans quaſi tranſeundo præcepit, ægrotanti ut ſervum ſuum in agros mitteret, quo varias herbas præcipue ſyſimbrium ibi copioſum colligeret, has aut crudas cum aceto, aut oleo, ut comederet, juſſit, vel ut ſuccos expreſſos biberet, vel ut in juſculis illas adhiberet, atque ſic ſtupentibus fere medicis Italis vitæ fuit redditus æger.

Eodem prorſus modo pauperiores in locis paludoſis vitam agentes, & piſcatores, qui littora maris infertilia incolunt, ac navigantium mores imitantur, ab hoc morbo frequentius corripi, imo corripi debere, manifeſtum eſt.

Quot vero menſium aut dierum abſtinentia ad producendum hunc mor-

bum præciſe requirantur, ex natura ac conſtitutione cujuſvis individui pendet, quoniam in aliis major poteſt eſſe ad hunc morbum proclivitas, in aliis vero diuturnior reſiſtentia, prout inter diverſos unius ejuſdem itineris ſocios patet, quod non omnes, aut ſaltem non eodem tempore, aut eadem violentia oppugnentur, quamvis rariſſima ſint ejuſmodi corpora, dum ne vigeſimus quidem in itineribus Indicis ſæpius ab hac labe immunis maneat; cum etiam chirurgi nautici non obſtante medicamentorum copia & corripiantur & abripiantur.

Ex his nonnulli, medicorum qui protinus ad curam & remedia ſpecifica properant, exiſtimabunt, ſe jam indolem hujus morbi ac curam ſufficienter imo abundanter noſſe. Sed ut medicus in patientum numerum tranſeat, omnino neceſſe eſt, ſcilicet ut ferrea quaſi patientia utatur, tum in examinandis omnibus circumſtantiis morbi quem vel centies ſuperavit, magis tamen in adplicandis & corrigendis remediis, in quo caſu alia conveniant aut noceant, aliave alio tempore & loco ſint adhibenda. Hinc etiam mihi non videtur ſufficere, quod ſuperius longam ſatis deſcriptionem hujus morbi dederim, ſed antequam juſtam ejus curam ac remedia tradam, nonnulla, quæ ad diagnoſin hujus morbi pertinent, addere opus eſſe duxi. Sic autem communiter hic morbus ſe habet: primo omnium torpor, indies auctior, occupat artus, poſthæc ſalivæ & oris viſciditas, mox ibi gingivarum, palati & faucium tumor adeſt cum dolore, quibus cruentatio harum partium & eroſiones ſuccedunt; nunc maculæ ubique, pruritus, ſcabioſa & fere leproſa indoles, puſtulæ aqua flavida repletæ, ulcera, faciei pallor & luridus aſpectus; interne fere ex iiſdem cauſis febriles varii motus, anxietas, vomendi conatus, nauſea, ructus, diarrhæa, hæmorrhagiæ internarum partium, præſertim hepatis corruptio & ruptio, hinc apud complures hydrops, tabes, & tandem apud alios pro temperamenti ratione mors ſubitanea, apud alios tamen longe languidior; poſt mortem vero cadavera citius quam aliorum putredini & corruptioni cum inſigni fœtore ſunt obnoxia.

Ex his itaque non ſolum natura & indoles hujus morbi, ſed etiam integra fere ejus cura ad oculum patet quibuſvis, ſed quod ſingulari circumſpectione & prudentia medica in quovis caſu & quibuſvis etiam minimis circumſtantiis opus ſit, ubi de humano corio agitur, ſoli ſaniores & experti medici norunt: itaque ſicuti in inquirenda cauſa & indole hujus morbi valde ſolliciti fuimus, ſic magis adhuc circumſpecti in curando morbo & eligendis remediis erimus. Omnes equidem medici primum nonniſi a poſteriori vel per experientiam ſolam vim medicamentorum & adplicandi methodum cognoſcere poſſunt. Sed his perſpectis etiam naturam morbi & medicamentorum vim & agendi modum a priori, quod dicunt examinare, rimari & cognoſcere atque pernoſcere debet diligens & indefeſſus naturæ ſcrutator, ut his principiis generalioribus cognitis longius artem extendere, & tutius ubique remedia ſelectiſſi-

ſima adplicare poſſit. Quibus, ut & hic ſatisfaciam, pro virili annitendum erit.

Experientia plurium artium magiſtra ultimos & barbaros ſeptentrionis accolas, cujuſmodi ſunt & Grœnlandi & Samojedæ, qui ſine medicis doctis vitam agunt, remedia contra hunc morbum docuit, eo quod natura ipſis horum ingentem copiam magis obtruſerit quam adpoſuerit, quæ ſub nivibus quovis anni tempore latent & læte virent, æſtatis vero tempore campos eorum opplent. Dedit enim ſummus medicus ad mala & incommoda, quæ ex mundi terræque ſitu redundant, etiam ubivis locorum remedia plus quam ſufficientia, ſed hominum eſt ratione uti, & earum acquiſitionem ac vim omni modo ſcrutari, alias enim in nos ipſi injurii ſumus, culpamque oſcitantiæ comitem ac pediſſequam per doloroſos morbos experiri cogimur. Quoniam vero per longiorem hyemem ingentes & altiſſimæ nives has herbas antiſcorbuticas tegunt, aut hyems rigidior earum proventum maxime impedit, hinc magis curandi quam præſervandi ſcopo hæ herbæ a natura datæ videntur: Sed ne etiam & hic conquerendi anſam genus mortalium arriperet, inſevit divina benignitas omnibus fontibus per hyemem ſatis calidis & manantibus, ut nives injectas a tempeſtate ſolvere queant, maximam copiam beccabungæ, ſyſimbrii & aliorum naſturtiorum, ex quibus ubivis locorum ſufficientia remedia parari queant. Sed fac, hæc omnia deficere, tunc ſane artis & rationis eſt, ut ea recentia conſervare, aut recentiſſima producere queas; hominibus enim terra data eſt, non ut ſponte omnium ingentem vim quovis anni tempore producat, ſed ut homo eam ubique colat, atque ſic ex labore ſuo fructum & remedia obtineat: hic itaque inprimis notanda venit *Naſturtii hortenſis* natura & conſtitutio, huic enim Deus præter copioſum ſemen etiam ejuſmodi indolem dedit, ut omnium citius & prius vel in cellis aut cubiculis aliquo modo calefactis ipſius hyemis tempore progerminet; de quo nonnulli per jocum quaſi prodiderunt, quod hanc herbam, antequam menſæ accubuerint, terræ commiſiſſent, & quod circa finem prandii aut cœnæ ea ſic ex ſemine & terra egreſſa fuerit, ut illa oleo & aceto condita, quod ſalatam vocant, veſci potuerint: Sed certior eſt ejus copioſus proventus, qui poſt aliquot duntaxat dies ſe exſerit. Quod ſi vero naturam herbarum & horticulturæ diligentius examinaveris, plures ſane ejuſmodi herbas pro climatum ratione invenies, ſic ut te nullibi deficiet remediorum antiſcorbuticorum recentium tanta copia, quanta pro cura peragenda ſufficere poterit.

Sed acriores haſce herbas in praxi ſæpius nonnullis nocere videbis, habent enim ſpeciem aliquam veneni, hoc eſt, quod in minima doſi propinatæ vim vitæ ſuperare & extinguere poſſunt, hinc etiam complures herbæ cauſticæ & venenatæ aut ſaltem narcoticæ in ipſo rigore hyemis producuntur & florent, quaſi naturali calore non haberent opus, ſed igne & calore ſummo intra ſe jam eſſent præditæ, in quorum numero

ſunt & crocus & colchicum & hellebori ſpecies, & ranunculi nonnulli, & lau.
reola, aliæque, Et quamvis ſupra recenſitæ non adeo violentæ ſint, at.
tamen & eædem, niſi cautiſſime adhibeantur, ſæpius ingentia mala pro.
ducere, morbum augere, aut mortem omnino accelerare queunt. Ita,
que leniter eſt procedendum, & per blandiſſima remedia ad aſperrima quæ.
que progrediendum, præſertim in morbis chronicis, in quorum numero
& noſter eſt, qui pauciſſimorum dierum patientia, & gradatim adpli.
catis remediis feliciter ſuperari poteſt, ſic ut nulla feſtinatione opus ſit.
Optimus autem medendi modus eſt, ubi nullis omnino remediis &
medicamentis opus habemus, hoc eſt, ſi morbis ex conſilio medici ob.
viam eatur, antequam naſcantur, & in corpore humano ſe palam om.
nibus manifeſtent, nempe modo præſervativo, nam ſæpius ad eundem
gradum morbi aſcendunt, ut nullus medicorum ſed Deus tantum ejus
curam certam efficere valeat. Hoc enim in caſu noſtro ingens hominum
multitudo remedii prorſus ignara, facit, dum vel pauperiores ipſi oleribus
& herbis plerumque vitam laborioſam ſuſtinent; hoc enim vectigalis ipſis
horti & agri, imo prata & loca fere inculta reddunt. Et ſi qui inter
paludes deliteſcunt, atque hortis & oleribus ordinariis deſtituantur, ſup.
petit tamen ipſis & naſturtiorum & trifolii aquatici inſignis abundantia,
quamvis hæ & aliæ herbæ hactenus inter numerum olerum, hoc eſt her.
barum eſculentarum nondum ſint receptæ. Sic nec illis, qui mare ma.
gis quam terram arant, hæc remedia deſunt, quibus ſe præſervare ab
hoc malo poſſent, cum herbæ natantes ipſis ultro occurrant, ut conqui.
rendi laborem adimant, dummodo his uti ſciat ad mala ſua magis quam
ad ſalutem proclivis humana natura, quæ altioribus intenta, & auro
Indico plerumque inhians, his pretioſiora prætervehitur, & cum diſcri-
mine vitæ ſuæ aut negligit aut aſpernatur.

Hos ut ad ſanitatem & mentis & coporis ſaltem in hoc caſu reduca-
mus, omnem medicamentorum efficacium numerum in claſſes ſuas vel
gradus diſtinguemus, & modum adhibendi docebimus. Simulque incerta
ac dubia imo nociva potius remedia expungemus & rejiciemus. Optima
igitur, quantum ex noſtra experientia omniumque practicorum pruden-
tum obſervationibus conſtat, ſunt viliſſimæ herbæ & fructus recentes,
non pharmaceutica ſed domeſtica & ruſtica fere remedia.

Primam claſſem horum conſtituunt olera & herbæ fere inſipidæ aut ſal-
tem dulces, cum omnibus arborum fructibus hujus ſaporis & naturæ,
ex quorum numero in defectu aliorum ne teneriora gramina, alias ſolis
pecudibus pabulum, ſunt eximenda, longe præſtantiori effectu, eo quod
leniter ſimul purgant, quam quo graminis ipſius exſiccatæ radices ad pu-
rificandum ſanguinem pharmacopoliis porrigi ſolent. His ratione vilita-
tis & in defectu aliorum annumeranda ſunt dulcia & teneriora arborum
folia, imo Juli, & nucamenta & pinuum ſummitates per hyemem vi-
rentes, quamvis nonnulla horum ob inſignem amaritudinem potius in
ſequentibus claſſibus locum invenient. Se-

Secundam claſſem occupant omnia vegetabilia ſubacida & acida, cujuſ-
modi ſunt omnes acetoſæ & acetoſellæ ſpecies, cum malis citriis, & aliis
vix numerandis baccis & fructibus, a quibus nec ejuſmodi radices re-
centes exemtas eſſe velim. Hæc claſſis ſecunda eſt quaſi media inter in-
ſipidas dulceſque, & inter amariſſimas herbas poſita, hinc ſe effectu ma-
xime omnium commendavit, ſcilicet quod ſæpius inſipidorum effectum ſu-
peravit, aut incommoda fortiorum evitavit; ſed cuivis ſua laus & virtus
conſtat, dummodo iis rite utaris, nam cui ex ſubmerſione in aquis vitæ
imminet periculum, ni blandiori modo ac fune extrahi poteſt, vel un-
co ferreo in corpus injecto ex morte eſt eripiendus.

Tertiam claſſem implent omnes herbæ radices & fructus recentiores,
qui guſtu ſunt amariores vel ſaltem fortiores, cujus modi ſunt: cochlea-
ria, lepidium, naſturtium, trifolium aquaticum & innumera alia, quæ
agmen quaſi claudunt.

Nos equidem vegetabilia fortiſſima venenatorum nomine e foro medi-
co ejecimus, ſed perperam, dum alia a majoribus accepta gratiore no-
mine ibi relicta ſint, ex quibus ob efficaciam ſingularem nonnulli medi-
ci inſignem ſibi famam conciliarunt, ſcilicet magnum illud narcoticum
vel opium, quod in Græcia ex totius papaveris adhuc lacteſcentis ſub-
ſtantia, hoc eſt ex contuſis ejus radicibus, caulibus, foliis & capitulis
præparari ſolet. Sic etiam novi medicum, qui pro carcinomate curando
interne folia ſolani furioſi inſigni utilitate adhibet. Sic & reliquis inſignem
vim ineſſe credo, dummodo medicus eorum vim ſatis extendere aut deſ-
peratis malis adhibere norit hæc violenta remedia. Sed hæc nondum com-
mendata velim, donec eorum virtutes, ſicuti nunc nomina, ſint melius
expoſitæ, indagatæ & exploratæ. Eadem quoque cautela cum ſuperio-
ribus tertiæ claſſis acrioribus eſt obſervanda, ne ſit nimius eorum, aut
præcipitatus ac præpoſterus uſus medicus, præſertim initio curæ, quo-
niam per imprudentiam etiam res innocentiſſimæ in ordinem venenorum
tranſire, aut medelæ loco mortem producere vel ſaltem accelerare poſſunt.

Quod vero remedia ex regno vegetabili laborioſius præparata, imo ex
aliis regnis tam animali quam minerali attinet, infra explicabimus, &
quæ inter ea nobis aut inefficacia aut ſuperflua, aut dubia aut noxia
eſſe videntur, indicabimus. Jam autem ad adplicationem medicamento-
rum ſupra recenſitorum progredimur.

Claſſes ipſæ indicant, quod pro uſu tam præſervativo quam curativo
leniora præcedere debent ubivis, ſi vero his non ſopiatur morbus, tunc
demum & fortioribus & fortiſſimis per gradus utendum, qui modus natu-
ræ humanæ & omnibus morbis, ubi nullum periculum in mora eſt,
maxime convenit. Noſter enim morbus in acutorum eſt numero, ſed
lentius ſerpit, quam ut præpoſtero modo illum aggredi vel expugnare
opus habeamus, niſi ubi lenioribus deſtitutus medicus prudens, medica-
mentorum fortiorum virtutem extendere vel diluere noverit. Sed cum

remedia copioſiſſima ubivis terrarum obvia præſcripſerimus, rariſſime medicus ordinem naturalem invertere cogetur. Sunt equidem & in vegetabilibus doſes concentratæ, quo nomine chymici ſua ſola pharmaca commendant ægris, qui ut plurimum largiſſimos potus faſtidiunt; ſed illas extra claſſes ordinarias ſepoſuimus, quod vulgo pro venenatis habeantur, & quod medicaſtri audaces his ipſis tantum mali effecerint, ut etiam prudentiſſimi medici ab eorum uſu adhuc abhorreant.

Præparatio laborioſa noſtrorum medicamentorum fere nulla, nam nuda & cruda atque ſucci plena, hoc eſt recentia ſunt adhibenda, in ipſa eorum naturali ſubſtantia, ſaltem ab immunditie & ſordibus purgata, niſi eorum nonnulla præſertim duriora vario modo coquere, aliſque cibis admiſcere velis. Sic etiam oleo & aceto condita, aut ſucci eorum ſaccharo & melle temperati, & demum in caſu neceſſitatis vario modo conſervata adhiberi poſſunt. In extractis vero jam virtutes eorum videntur eſſe immutatæ, attamen adhuc aliquam utilitatem præſtare poterunt, præſertim, ubi ſaltem amarioribus opus eſt.

Internus uſus, hic ut externum præcedat, omnino neceſſe eſt, præſertim cum totius maſſæ ſanguineæ corruptio & depravatio nullis externis reſtitui poſſe videatur. Sine interna enim cura nullis remediis topicis ceſſant ſcorbutica ſæpius peſſima ulcera. Mirus hic ſane effectus, ut ex ſuperioribus patet, quod pauciſſimis diebus ſtatus fere deſperatus fuerit reſtitutus. Si vero ulcera varia poſt internam curam nondum ceſſaverint, tunc oris ulcera acidioribus ſuccis, cujuſmodi ſunt ſucci limoniorum aut mori imo ipſo aceto & ſale purganda, alia vero pro natura rei mundanda & fovenda. Hic tamen non eſt reticendum, poſſe corpus humanum, neglecta ejus cura, hoc morbo adeo corrumpi, erodi atque depravari, imo in hydropem incurabilem dejici, ut tunc omnino contra vim mortis, nulla ſit amplius herba in hortis. Quapropter & ſanis adhuc & magis ægrotis, maxime tamen medico allaborandum, ne eo anguſtiæ res deveniant, omnes enim probe norunt, quod ſero medicina paratur. Hic itaque de caſibus variis & fere omnibus eſt diſpiciendum, præſertim in quibus & ægro & medico aqua hærere ſolet.

Primo omnium ſeptentrionalibus populis conſilium eſt dandum, quod fere hujuſmodi eſt. Per vernum & æſtivum magis tamen per autumnale tempus foveant corpus ſuum oleribus & fructibus variis, maxime iis, quos eorum tellus ferre ſolet, ſic ſaltem corpus erit præparatum, ut etiam diutius ſcorbuto hyeme ingruenti reſiſtere poſſit. Præterea colligant & ſervent eorum copiam, quæ hyemis tempore virere ſolent, non tantum conſuetorum olerum & hortenſium fructuum, ſed etiam agreſtium arvenſium & ſilveſtrium, aut ſaltem de locis & fontibus, ubi in caſu neceſſitatis inveniri poterunt, tempeſtive diſpiciant. Quid quod horti cultura non ſolum conſueta ſed inconſueta etiam vegetabilia loco illorum exoticorum, quæ frigore corrumpuntur, alere poteſt. Quod ſi libero aë-

ri

ri & frigori expoſitas herbas minus commode producere poſſint, unicum naſturtium hortenſe hunc defectum ſupplebit, hoc enim & intra cubicula brevi tempore & adeo copioſe poreſt produci, ut non tantum uſui medico ſed etiam uſui communi & culinari ſufficiat. In defectu vero virentium, fructus & baccæ recentes ubique conſervari poterunt; non ego aurantia mala & quoſvis pretioſos fructus in ſeptentrione requiro, ſed viliſſima quæque, dummodo virtute ſua antiſcorbutica præſtent. Sic radices variæ eſculentæ, cujuſmodi ſunt & ſiſer & napus & raphanus uterque ſine labore conſervari poſſunt. Magnam vero utilitatem cepa & porrum varium præſtat, quæ ne terræ quidem commiſſa progerminant, & recentia ſua folia vel fiſtulas ægris offerunt. Quod ſi nec horum fuerit ſufficiens copia, aut ſaltem inopia timeatur, tunc varia olera & herbæ aut folia arborum recentia ſale condita ſic conſerventur, ut ſponte aceſcant, aut aceto ipſo committantur, ſicuti in nonnullis regionibus fieri ſolet cum ſola braſſica capitata, quæ fere per totam hyemem durat, aliter tamen ea quam hic in belgio præparari ſolet. Quoniam vero & hæc circa vernum tempus ſolet corrumpi, ubi tamen ſcorbutus maximas acquirit vires, præſertim ſi hyems longior productionem recentium vegetabilium impediverit, hinc modus docendus, quo prædicta braſſica & cucumeres fere uſque ad paſchale tempus, ubi eorum præcipuus eſt uſus, conſervari poſſunt. Primo minutim diſſecentur quaſi in filamenta, poſt hæc impleantur his integra dolia, in quibus vegetabilia illa copioſo ſale aſpergantur, & probe comprimantur, tunc dolia illa optime obturentur, atque in aquam demergantur, ut ſub glacie lateant, donec iis opus fuerit, & ubi alia in cellis aſſervata corruptioni amplius reſiſtere nequeunt; eodem modo fructus recentes inprimis prunæ ſatis diu conſervari poſſunt. Si lagenæ vel vaſi ſtanneo probe obturato includantur, atque in puteum immittantur, quæ poſt duorum menſium ſpatium inde extractæ adeo recentes apparent, ac ſi eo momento ex arboribus decerptæ eſſent, ſed ſeligendæ ſunt duriores, quoniam molliores corruptioni jam ſunt obnoxiæ. Hoc autem de cucumeribus notandum, quod ſponte aceſcant, ſi illos ad maturitatem pervenire ſinas, ſic ut ſatis diu in propria ſua & naturali aciditate conſervari poſſint, quam communiter in immaturis arte antevertimus.

Jam fere patet, quid illis, qui in Groenlandiam contra balænas expeditionem ſuſcipiunt, in hoc caſu ſit faciendum. Primo enim corpus prædicto modo præſervent & muniant, deinde ut maximam copiam vegetabilium, quæ diutus conſervari recentia poſſunt, navibus imponant, præſertim radicum eſculentarum ſupra indicatarum. Poſthæc integra dolia braſſicæ capitatæ acidæ ſibi comparent. Hæc vero ſi defecerint, nonnulli nautarum ad terram ſunt ablegandi, qui herbas ibi a Creatore in uſum medicum & culinarum productas copioſe colligant, eaſque & ſanis & ægris advehant. His itaque & piſces & carnes ſuos condiant, neue pa-

tian-

tiantur navium præfecti, ut folis durioribus & exficcatis cibis in maximum difcrimen adducatur nautarum vita, quibus non folum cum hoc hoste fed etiam cum aliis malis eft confli&andum.

Si vero rediret unquam cupiditas illius viæ compendiofæ circum mare glaciale in Japoniam inveniendæ, his fane cibis & afferendis, & colligendis & confervandis præcipua cura effet impendenda; fed hoc prætérea monendum, quod in illis locis pro frigore intenfiffimo abigendo hypocauftum germanicum belgico camino fit longe præferendum, imo fornax potius fub eorum pavimento occultandus, ne pedum aut faltem digitorum, ut fæpe fieri folet, ex frigore jacturam patiantur.

Nunc illis fuccurrendum, qui ad Indos proficifcuntur, atque in itinere non cum frigore boreali, fed cum calore intenfiffimo fimulque cum fcorbuto confli&antur. Et his corpora præfervanda fuadeo, ne ftatim circa initia itineris fuccumbant. Sic etiam recentia quæque, aut acida vegetabilia inter commeatum reponant. Ceparum itemque porri fe&tilis, quæ fponte progerminant, fit infignis copia, inprimis vero femen nafturtii hortenfis in horum fit numero, quod in vafis variis faltem pro ufu medico produci poterit; his itaque muniti magis quam antifcorbuticorum pharmaceuticorum inutili farragine fecuri vela faciant. Hæc fi deficiant, terræ adpellendum erit, prout fæpius in defe&u aquæ recentis aquandi caufa, aut colligendarum teftudinum caufa infulis adpellunt, ibidem potius herbas & fru&us, quam carnes recentes colligant: chirurgi vero nautici & medici difcant, aut faltem ex guftu cognofcant, quæ herbæ potius in quibufvis terrarum locis huic morbo, aut fuis ægrotis fint convenientes, hæc enim res & notitiam botanicam egregie promovere poffet. Si vero hoc propter varias caufas minus commode facere poffent, aut eorum iter nullum remoram pateretur, tunc autor ipfis fuerim, ut herbas natantes circa *caput viride* aut alibi ja&tatas deguftent, nam has ego ficuti herbas feptentrionales navigantium ufui a medico fupremo deftinatas effe exiftimo, licet earum indolem adhuc ignorent, quam tamen illuc navigantibus faltem pro hoc ufu facillime experiri licebit. Si vero aliquas jam alicubi hominum ufu comprobatas invenerint, tanto tutius iis uti poterunt. Sic lapathum illud aquaticum ingens olim pro fpecifico antifcorbutico eft habitum, fed ego hujus tituli maxime prodigus, cum quibufvis herbis tribuo, quæ in fuperiores claffes trahi poffunt, ne fucculentis imo ne falfis herbis kali ab hoc officio remotis, quicquid immerito fali ab ignaris imo infulfis objici foleat.

Poft navigantes etiam promptiffimum auxilium ferendum eft iis, qui obfidione diuturna premuntur. Noftris temporibus equidem raro obfidiones ob artem debellandi fatis excultam longius protrahuntur, vel quod obfeffos communiter commeatus aut alia maxime neceffaria deftituant, accidit tamen prout fuperius dixi, in urbe munita Thorunienfi, ubi abundantia omnium, folorum vegetabilium defe&us erat, eo quidem pejor, quod

quod hunc omnes ignorarent, atque fic inopinata morte opprimerentur. Qui itaque obfidionem prævident, his fibi omnibus profpiciant, non equidem dantur in urbibus munitis ampliffimi horti; fed horum loco fint valli & foffæ, ex quibus nunc fere fortalitia conftant; hi valli conferantur ejufmodi herbis antifcorbuticis, la&uca agnina, cochlearia, lepidio, acetofa; foffæ vero circa margines lapatho aquatico, trifolio aquatico, nymphæa & aliis. Hæc enim producenda & colenda forent a providis & gnaris præfe&is ab ipfa fundatione fortalitiorum, nam quamvis hæ herbæ paffim fponte crefcant, naturæ tamen labore humano eft fubveniendum, ut loca illa, quæ folo gramine teguntur, aut inculta jacent, potius neceffariis oleribus, margines vero foffarum, imo aqua profundior his plantis exornentur & oppleantur; reliqua vero, ficuti in navigationibus fuafimus, undiquaque erunt conferenda. Si vero res eorum ad anguftias unius caftelli circa finem obfidionis, ubi fcorbutus magis infeftat, redigatur, tunc quidem locus his herbis medicis deeft, fed fi fufficiens fuerit copia feminis nafturtii hortenfis, tunc ea vel in te&is, vel in cellis, vel in ipfis muris produci poteft, ut taceam fedum efculentum, imo illud acreminimum, quod fponte in ipfis muris æque ac alia nafcitur, inter noftra remedia effe collocandum. Narratum eft fæpius ab hominibus obfidione preffis neceffitate fumma urgente, vel gramina devorata fuiffe, fed hæc miferia nunc potius in medicinam erit mutanda, fic ut nec his miferis ægrotis folatium defit vel deeffe poffit, quamvis non pro cibo fufficienti, quod ego obfeffis promittere nolim, fed tantum pro ufu medico, cujus ego unice curam habeo.

Eadem fane ratio habenda erit in hyberniis & præfidiis, ubi liberior eft campus, fic ut neceffitati militum fubveniatur, præfertim cum viliffima quæque, quæ neque a pecudibus depafcuntur, cujufmodi funt trifolium aquaticum, centaurium minus &c. hic fortiffima fane medicamenta conftituant, hæc enim divina benignitas folis hominibus reliquit, fi modo herbarum harum abje&tarum virtutes noffent, aut faltem addifcere vellent, quin confido fore, ut per frequentiorem horum ufum in morbis complicatis fpecifica complurium virtus detegatur.

De orphanotrophiis & xenodochiis imo carceribus idem fere dicendum, incumbit enim infpe&toribus & medicis eorum, ut hominibus ibi coacervatis, qui ut plurimum ex defe&u motus alios morbos fatis graves contrahunt, faltem in hoc cafu confulant, ne vegetabilium defe&u in difcrimen vitæ adducantur. Quid raphano aut cepis vilius! his tamen idem morbus, fi reliqua medicamenta defint, & evitatur & abigitur.

Alios vero cujufcunque conditionis & ftatus homines, fi oppugnet hic morbus, primo lenioribus eft tentandus, & his adhibitis ad fortiora eft progrediendum. Et ficuti hic morbus fæpius aliquot menfium abftinentia a vegetabilibus, quibus fe præfervare potuiffent, eft contra&us, fic etiam neceffe eft, ut patientes fint patientiffimi in reftituenda valetudine,

& purificanda tota massa sanguinea, ubi communiter & ab aegris & a medicis peccatur, qui nimia festinatione malum saepe acerbius imo plane insuperabile reddunt; si enim illi, qui famem in obsidionibus diu tolerarunt, vel panem avidissime arripiant & comedant, aut etiam alios cibos innocuos, ex iisdem remedii loco mortem tam diu evitatam sibi accersunt, sicuti olim in hac ipsa urbe Leidensi factum est. Quanti quaeso morbi ex repentino haustu frigidae aquae aut aliorum liquidorum! & sicuti utilitas proverbii illius, festina lente, egregia esse poterit, in usu & praxi medica ea sane erit maxima.

Haec itaque pro praxi & utilitate sufficere possent, sunt enim non mei solius experientia, sed virorum quoque summorum observationibus comprobata, nam quotquot eorum in praxi aliquid boni circa hunc morbum praestiterunt, nihil sane nisi herbis & fructibus subacidos laudant, quos ego in secundam & mediam classem collocavi. Cum horum suffragiis convenit quoque multiplex navigantium, in quorum usum haec praeprimis scribuntur, experientia & in Groenlandia & in India facti, dum terrae adpellentes nullis aliis remediis, nisi herbis subamaris aut fructibus subacidis intra paucos dies miraculi ad instar reconvalescant, ita ut nullum in hac re debeat aut possit superesse dubium, & quod inde quasi mathematica certitudine concludere possumus: *Si herbae & fructus morbum adeo manifeste depellunt*, ergo *ex eorum defectu necessario est prognatus*, ergo & *praeservatio & cura iisdem rite adhibitis omnino constat.* Verum enim vero quoniam usus medicus antiquus invaluit, ut alia in hoc morbo suadeant remedia, sive ex hoc ipso regno vegetabilia extracta & praeparata, sive ex aliis regnis ingenti labore & arte confecta, alia vero rursus dissuadeant, inprimis varia alimenta fumo indurata aut muria condita, saleque conservata, itaque haec omnia sub examen vocanda, atque de harum rerum indole & virtutibus aut noxa partim a priori ex ipsis principiis, partim a posteriori ex observationibus & experientia pluribus erit differendum & philosophandum, quo etiam doctis, si fieri potest, haec persuadeantur, magis tamen, ut praejudicia docti & errores eruditi hic evitentur.

Communi omnium hominum experientia constat, carnem & plerosque ex regno animali cibos corruptioni & putredini summopere esse obnoxios, nisi variis modis & artibus condiantur, atque sic a putredine praeserventur. Haec non protinus ad corpora animalium viva sunt adplicanda, quae a nonnullis medicis tam repentinae corruptioni subjecta creduntur, ut fere miraculi illis sit; quod vitae virtute, ut ipsi loquuntur, corpus animale quovis momento conservetur. Itaque quid putredo sit, & quomodo putredo in genere & ubivis etiam a mortuis cadaveribus, in specie vero a corpore vivo arceatur, & quam putredinem cibi hi corruptibiles in corpus vivum introducere possint, hic omnino explicandum est, praesertim cum & putredo & fermentatio aliaque genera motuum, & aliae resolutiones sive vegetabilium sive animalium, sive etiam rerum fossilium non

non adeo clare neque a chymicis neque a physico mechanicis sint descripta: est enim haec notitia maxime utilis, non solum in rem physicam, sed etiam in rem medicam, qua plures morborum causae facilius detegi & remedia varia tutius adplicari possunt.

Est autem putredo corporum ex plurimis mixtis congestorum, & in formas varias dispositorum ultima resolutio, ubi certo ac moderato caloris gradu utplurimum aeris auxilio compages & forma horum corporum sic dissolvitur & destruitur, ut plurimae partes volatiles in auras abeant, sensumque odorandi partim majori, partim minori molestia afficiant, reliquae vero partes, sive fluidae, sive solidae, non amplius structuram mechanicam motibus definitis a Creatore destinatam, sed potius generales motuum leges, quae fluidis & solidis conveniunt, unice observent.

Requiritur itaque ad putredinem, *ut corpus aliquod ex plurimis & variis mixtis constet, simulque ut in formam aliquam mechanicam sit dispositum*, cujusmodi sunt & vegetabilia & animalia, in quibus sunt varia mixta, & solida & fluida, atque in his & aqua & oleum, & salia &c. simulque sunt in figuram dispositia, cujus ope varii motus in iis & per ea peraguntur, haec alii organa & vasa dixerunt, ut vocabulum mechanices evitarent, quo nos & organa & vasa imo omne id intelligimus, quod per figuram ad motum aliquem vel sustinendum vel perficiendum aptum redditur. Itaque putredo proprie non convenit simplicioribus, quorum motus aut hydrostatices aut alio nomine exprimitur, neque fossilibus & metallis, utpote in quibus non sunt tot diversa mixta, hinc potius aut fusio aut calcinatio his adscribenda, quamvis chymici nostri, cum faetorem ex variis admixtis in metallorum operationibus sentirent, etiam hoc nomine iis putredinem attribuerent, ut alchymistas taceam, qui inconditis suis metaphoris nullibi non putredinem inveniunt.

Sic etiam simplicia alia, cujusmodi sunt terra & lapides & aqua, non sunt per se putredini & corruptioni faetidae subjecta, nisi quatenus alia ejusmodi corpuscula ipsis admisceantur, tunc enim non amplius pro simplicibus & puris haberi possunt; putredinem vero aquae infra plurimis explicabimus.

Ultima quoque dicitur *resolutio animalium & vegetabilium*, ut nulla certe ars humana eadem in pristinum statum & figuram restituere possit. Si itaque metallorum figura arte elaborata vel contundendo vel fundendo destruitur, rursus eadem opera potest resuscitari. Sic etiam vegetabilium partes e. g. ligna & ex iis formata possunt & destrui & mutari & restitui, vel alia inde formari. Sed quodcunque corpus vel vegetabile vel animale putredinem subiit, sic est resolutum, ut nullis humanis viribus in pristinam formam, dispositionem & figuram possit compingi & restaurari.

Jam *calor & ignis ejusque gradus*, quem allegavimus erit explicandus. Utinam nos illi Philosophi per ignem hoc labore sublevassent, sed ut sunt pleraque eorum obscura, sic etiam ignis clarissimus, & cujus nomen u-

ſurpant, maximis adhuc apud eos laborat tenebris, e quibus nunc eripiendus.

Ignis itaque eſt celerrima agitatio particularum, quas oleoſas dicimus, & quæ in omnibus fere corporibus plus vel minus latent, qua agitatione omnes hæ particulæ quaquaverſum, hoc eſt in orbem (vel ut mechanici loqui amant in ſphæram) diſperguntur, ejaculantur & promoventur, donec aut ab aliis corporibus impeditæ, aut propria virtute deſtitutæ, rurſus in quietem deducantur. Flamma vero eſt tanta agitatio & particularum harum minimarum ejaculatio, quæ etiam oculis percipitur, harum vero notabilis progreſſus per lineas rectis in aere notatus lux & radii lucis dicuntur. Ignis vero in reſpectu ad noſtra corpora & ſenſum tactus, calor dicitur, ſcilicet quem gradum harum particularum ea commode ferre poſſint, quæ hunc ſuperant fervida, quæ vero deficiunt tepida, vel etiam frigida dicuntur, extremus vero gradus vel ceſſatio hujus agitationis eodem reſpectu ſenſuum rigor ſummus dicitur. Ignis autem non ſolum in motu fictarum particularum æthærearum, ſed in peculiaribus quibuſdam ad hunc motum a Deo conſtitutis & fabricatis particulis conſiſtit, quarum ulteriorem anatomen in generaliora principia hic omnino declinamus, ſed iis tantum nomen oleoſorum, quo ab omnibus aliis diſtinguantur attribuimus; aliis ſulphureæ dictæ, ſed minus bene, quoniam in ſulphure non ſolum oleum, ſed etiam acidum aliquod metallicum latitet, igitur ſolo nomine oleoſorum aut pinguium nobis veniunt, quamvis & ab aliis τὸ φλογιςὸν i. e. inflammabile dicta fuerint. Flamma vero in omnibus hiſce pinguibus vel inflammabilibus plerumque eſt mixtum & ex his oleoſis & ex aliis fluidis & ſolidis, maxime tamen ex aëre intra poros corporum contento, quo ignis motus ad reliquas partes corporis inflammabilis vel pinguis violenter propagari ſolet, & ob quem ea, quæ rotunda eſſe deberet vel globularis & ſphærica in cuſpidem vel pyramidalem formam aſſurgit, qua violentia ſimul partes plurimæ fluidæ & ſolidæ imo adhuc inflammabiles, nomine volatilium aut fumorum, ſurſum in auras evehuntur, cum aliæ partes vix intenſiſſimo igne evehendæ, atque ſic ſuperſtites in genere fixorum & cinerum nomine remaneant. Notandum præterea, quod pauciſſimæ pingues particulæ in motum concitatiſſimum, ſive attritu, ſive alio modo perductæ, vel etiam flamma exigua acris violento motu & afflatu in cuſpidem coacti, tantos effectus edere poteſt, quantos alias a maxima copia earum vix exſpectes. Sic ſiphonis afflatu ope ellychnii & metalla & lapides liquefiunt; ſic ex validiſſimo attritu chalybis & lapidis durioris particulæ oleoſæ pauciſſimæ ibidem quieſcentes & latitantes adeo ſuſcitantur, ut micas chalybis & lapidis in globulos ſcoriarum & vitri convertant, ut mirum nemini eſſe debeat, ſi validiſſima & cuſpidata fulguris flamma corpora adeo dura adeo pervadat & disjiciat. Ad hujus tamen faciliorem intellectum pertinet, quod particulæ hæ caloris vel ignis ſint omnium in tota natura mini-

minimæ quæ in minimos poros corporum penetrare; & ſi copioſius irruant intimam compagem eorum diſſolvere queunt.

Hic autem ignis cum motu & agilitate eſt cauſa omnis fluiditatis, nam omnia per ſe ſunt ſolida, & diverſo ignis gradu in fluida, ne lapidibus quidem exceptis, reduci poſſunt. Reſolutio vero violentior, in metallis fuſio, in vegetabilibus autem & animalibus & conflagratio & combuſtio dici ſolet, quæ tamen a putredine diverſa ſunt, ad quam nunc poſt aliquam explicationem ignis & caloris redimus.

Ad hanc igitur perficiendam non tam violentus gradus ignis, quo omnia torrentur, aſſantur, conflagrantur & comburuntur, ſed *lenior aliquis ac lentior gradus* requiritur, qui paulatim omnia pervadere poteſt, non ejectis tot fluidis, ut in combuſtione & repentina exſiccatione fieri ſolet; ex quo rurſus conſequitur, quod frigus vel ceſſatio caloris putredinem omnino ſuſpendat, vel ab ea præſervet corpora, hinc corpora humana in ultimo ſeptentrione eodem modo præſervantur, ſicuti illa corpora, quæ aut in furnis aut in Ægypti ſuperioris arena, vel etiam ſicuti piſces in Norwegicis cautibus exſiccantur, eodem modo a putredinoſa corruptione eximuntur.

Requiritur etiam ut *aer copioſus in iis corporibus ſit incluſus*, qui ope ignis maxime dilatatur, atque vaſis corporum corruptibilium maximam vim infert, hinc ea corpora, quæ perfodiuntur, ut aer cito exire poſſit, minus corruptioni ſunt obnoxia, idem facit calor inſignis, qui perfodiens & pervadens ejuſmodi corpora aerem mox expellit, & eadem exſiccat, ut diutius putredini reſiſtere poſſint: hunc etiam effectum ventus edit, qui partim refrigerat, partim effluxum liquidorum abigendo & corpora pervadendo maxime promovet, quod in ſuſpenſis cadaveribus furum eſt maxime conſpicuum, quæ & ſolis calore & ventorum perſpiratione ſæpius diutiſſime a putrefactione præſervantur. Eandem ob rationem ex piſcibus exſiccandis ſuccus maximam partem antea exprimitur.

Requiritur etiam, ut *liquida certa portione inprimis varii generis* adſint, neque admodum copioſe, quoniam per ea aer cito provolat & exprimitur, (id quod etiam in reſolutione limaturæ martis calori expoſitæ animadvertimus, ubi non incipit reſolutio & calor, niſi ubi fluida maximam partem ſint evaporata) neque nimis parce, ne cito exſiccentur corpora. Hinc in fluidis immerſa corpora tardius putreſcunt, & quaſi macerantur, exſiccata vero plane immunes ſunt a putredine. Qua de cauſa ſæpius accidit, quod exſiccata corpora humana in arenam aut terram, quæ reliquos humores avidius imbibit reponantur, quæ frigus porro conſervat integra, ut ſæpius cum maxima admiratione vulgi extrahantur, atque pro Sanctorum corporibus habeantur, qua Deo ita grata ſint, ut ea ſingulari gratia & quaſi per miraculum a corruptione immunia conſervet, præſertim ſi aut craſſa ignorantia harum rerum, aut aviditas cleri hæc miracula maxime deprædicet, cum tamen plures cauſæ meræ naturales

hic concurrere possint, quarum series nobis ad finem est perducenda.

Requiritur enim adhuc ad putrefactionem, *ut vasa & textura horum corporum sint aliquo modo firma & tenacia*, ut vim sibi inferri patiantur, ubi enim laxa compages, ibi partes liquidæ & aereæ cito permeant, & nulla ejusmodi resolutio locum invenit. Eandem tenacitatem & in fermentatione massæ farinaceæ & liquorum requirimus, in aliis vero ingens caloris gradus & motus requiritur, qui vices tenacitatis supplet, & effervescentiam vel ebullitionem producere valet, sed propterea non cum putrefactione confundendæ, quam ultimam horum corporum resolutionem diximus.

Quo major est requisitorum horum in corpore *alternatio aut* successio, eo melius & citius putrefactio absolvitur, scilicet si per vices & calor & fluida jam absumta, imo aer expulsus, rursus meatus horum corporum subintrent, sic ligna, quæ sæpius incalescunt & iterum aqua humectantur, longe citius putrescunt & corrumpuntur, quod in palis, qui aquæ infixi sunt, manifestum est, ubi neque illa pars, quæ intra aquam abscondita est, neque illa, quæ ex aqua prominet, tam cito putrescit, quam illa, quæ superficiei aquæ est proxima; ibi enim perpetua & successiva requisitorum mutatio. Hinc etiam illæ res, quæ aquæ ingressum denegant, cujusmodi sunt resinæ & pix, simulque aëris loca implent, quam maxime corpora quævis, sive vegetabilia, sive animalia, corruptione immunia conservant, quod in mumiis Ægyptiacis & arboribus resinosis est clarissimum.

Ultimum vero & maximum putrefactionis adminiculum sunt *fœtus insectorum vel vermes.* Dum enim hæc corpora calore foventur, qui motu & attritu inprimis aëris omnia permeantis, sicuti in flamma fere fieri solet, magis augetur, sentiunt id innumerabilia insecta, ubique circumvolitantia, locumque commodum norunt, ubi non solum ovula eorum ibi deposita excludi queant, sed simul fœtui sit sufficiens pabulum, donec ad justam magnitudinem auctus per varias mutationes in animalcula sui generis transire possit. Hos autem fœtus vel vermes antiqui sine ullo semine ex solis putrefactis corporibus progigni credebant, ut in Ægypto ex putrefactione post inundationem Nili non solum mures, sed etiam initio mundi hominum genus inde prognatum esse statuerunt. Sed recentiorum cura a putrefactis corporibus animalcula illa arguit, neque unquam sic vermes deprehendit. Sic etiam ipsa antiquitas animadvertit, quod amara & nimis spirituosa nonnulla corpora præservarent, quamvis ignorarent, hoc tantum modo fieri, quod insecta plurima his minime delectentur, hinc aromatum sæpe cumularunt maximam copiam, quorum præcipua erant & aloës & myrrha, aliaque resinosa & balsamica & oleosa, ne oleo olivarum, imo ne melle quidem exceptis; sic terebinthina, imo fumo abiguntur insecta, quo corpora alias corruptibilia quam maxime a putredine conservantur. Spiritus vero vini salino oleosus & humores absorbet, & insecta abigit, & simul transparens est, hinc eo nunc in præservatione tot corporum merito utimur.

Sic etiam *salia pleraque putredini resistunt*, quod & calorem aliquo modo absorbeant, aut frigus augeant, sed maxime quod vermibus compluribus sint summopere adversa. Hoc enim & sal commune & nitrum & alumen & vitriolum, imo sal illud medium, vegetabilis cujusdam, nempe saccharum præstat, hinc iisdem varia condiri, & a putredine conservari possunt atque solent, ut in carnibus & piscibus muria conditis id maxime sit spectandum.

Incredibile fere dictu est, quantum insecta infinitæ copiæ & parvitatis ad putredinem & resolutionem plurimorum corporum conferant, a quibus ne viva quidem corpora sunt immunia. Hinc etiam cervi caloris æstivi tempore silvas æstumque ibi inclusum relinquunt, & montes perspirabiles adeunt, ne tabani in tergis ipsorum perfodiendo aculeis suis, imo in ipsis faucibus ova deponant, ex his enim exclusa animalcula cutim pervadunt, ut eorum terga æstatis tempore prorsus perforata & nullius pretii sint, quod mali sæpius quoque armentis ibidem pascentibus accidit, ut ex eorum corporibus vivis cadavera semiputrida & vermibus scatentia fiant, qui postea vermes in vulvis vaccarum sæpe calce viva extingui solent; hinc etiam Deus plurimis animalibus caudas dedit, quo insecta abigant, quibus tamen cervi destituuntur, hinc ut tanta patiantur, necesse est. His itaque perspectis nemini mirum esse debet, si etiam in nostris corporibus, sine tamen eorum ultima resolutione & majores vermes ac lumbrici, & minutissima animalcula nasci, & ibidem diutius in rebus putrescentibus manere possint, quos ingratos hospites ex nostro corpore & amaris & aliis rebus quæ vermibus ingratæ, nec tamen corpori noxiæ sunt abigimus; quo inprimis omnia olea empyreumatica, & oleum cedri, magis tamen succus mori pertinet, quoniam hujus arboris succus omnia animalcula arcet, & solos sericos fovet atque alit.

Sic aquæ stagnantis putredo nullam plane aliam causam agnoscit, nisi animalcula æstivo calore copiose ibidem exclusa, atque rursus cum plurimis simul vegetabilibus corrupta. Hinc Deus & maribus præter validum ventorum motum etiam ingentem copiam salis dedit, quem plurima insecta ferre nequeunt. Aquas vero dulces aut frigore aut ventis, aut descensu, motuque continuo a putredine, maxime tamen ab exclusione insectorum præservat, paucissimam autem stagnantis aquæ copiam vermibus ad exclusionem & alimenta concessit, ejusmodi ita aqua putrefacta & verminosa hominum potui non convenit, omne enim cadaverosum humanæ naturæ adversum & noxium est.

Hæc, qui probe tenet atque perspicit, non solum cognoscit, quæ ad putredinem omnium celerrimam & perfectam producendam requiruntur, sed etiam, quod majus est, quibus modis omnis balsamatio vel mumisatio

fatio, ut cum barbaris barbare loquar, hoc est omnis præservatio a putredine & corruptione, perficiatur; quo enim plures causæ utrobique concurrunt, eo melius finis tanquam per media obtineri potest. Sic cadaver aliquod humanum aut naturaliter potest salibus abundare, aut in terra in vim aliquam nitri incidere, ut vel hoc solo conservari possit: si vero reliqua nempe exsiccatio, perspiratio, inunctio amaris &c. accedant, tunc omnibus numeris absoluta conservatio a putredine obtineri potest, quod cujusvis proprio labori & ulteriori indagationi relinquo, unicum autem addendum opus esse existimo, scilicet, quibus potissimum modis aqua, quam secum in maximis itineribus ferunt nautæ, & quæ corrupta hominibus & adversa & noxia est, a putrefactione præservari possit.

Naturalem totius oceani præservationem, quem Deus muria quasi replevit, superius vidimus, sed nimius salis usus homini æque ac aqua putrefacta noxia esse deprehenditur. Motus & concit[illegible] hic nihil valent, frigus, quo enecantur vermes, in regione calidissima vix inveniendum; itaque de aliis mediis & remediis est dispiciendum. Primo sumatur aqua, si fieri potest, frigidissima, imo ex nive vel glacie soluta, aut glacies eidem injiciatur æstivo tempore, quo animalcula extinguantur, eadem probe percoletur, ut horum copia una cum ovulis arceatur, tunc vasa probe obturentur operculis, quæ oleo terebinthinæ illita sunt, quod insecta plerumque abigit, sic enim in lagenis vitreis, quorum collum longius est, aliquod guttæ olei olivarum idem fere præstant & vina diutius præservant. Tandem doliis injiciantur aliquot frusta corticis mori, aut aliorum amarorum vegetabilium, sic tamen, ne hominibus prorsus ingrata evadat, aut copia vegetabilium in alium motum, quem fermentationem dicimus, deducatur. Ejusmodi equidem aqua clara reddi potest, si aliquot guttæ spiritus salis, vel etiam aquæ fortis instillentur, tunc enim mucus aliquis in fundum vasorum decidit, qui nihil aliud est, nisi animalculorum his corrosivis enecatorum reliquiæ, aut exuviæ, aut cadavercula in putredinem resoluta, hinc ea non amplius moventur & aquam turbant, sed gravitatis legibus in fundum deciduntur. Hæc vero ob acrimoniam nimiam non sunt suadenda, quamvis spiritus salis, imo ipsius salis moderatus usus non solum corporibus enecatis, sed etiam vivis sit utilissimus, tantum abest, ut noceat. Quinino plurimis rationibus moveor ut credam, febres adeo frequentes in Belgio, inter alias hanc maxime agnoscere causam, quod homines præjudicio illo de evitando scorbuto inducti, ab hoc naturali & summo condimento, plus quam par est, abstineant, atque sic evitantes scyllam in charybdim incidant. Acrimonia enim & aciditas utraque moderata, sunt maxima & scorbuti & omnis corruptionis remedia, utrisque enim putredo etiam a carnibus mortuorum animalium arcetur, imo ulcera oris ex scorbuto orta optime aceto cum sale mixtis sanantur, tantum abest, quod iterum ite-

rum-

rumque moneo, ut noceant vel nocere possint. Sic etiam fuligo carnibus fumo duratis adhærens, nihil mali corpori humano noxii in se habet, ut potius ex eo remedia sanguinis orgasmum inhibentia parentur: sic, ut omnino fundamento destituantur, qui his aliis primariam causam scorbuti attribuerunt. Sed hoc tamen ipse quoque moneo, ut excessus eodem modo quo defectus nimius rerum humano corpori necessariarum, quanta fieri potest cura, semper & ubique evitetur.

Post aliqualem apologiam rerum innocuarum convenit, ut accuratius naturam remediorum, quæ in hoc morbo tanquam salutifera præscripsimus, examinemus & perscrutemur, scilicet & fermentationem & aciditatem, quibus se longe diutius quam animalium partes, a putredine & corruptione aut ultima resolutione tuentur vegetabilia, imo quibus maxime vim medicamentosam sibi acquirunt, & quo nomine omnibus aliis, saltem in hoc morbo, sunt præferenda.

Triplex autem est vegetabilium recentium status vel conservatio, antequam in putredinem vel corruptionem abeant. His tamen non accenseo exsiccationem variis modis peractam, quoniam in his & fermentatio & aciditas, quibus tamen maximum effectum tribuimus, ut plurimum inhibentur aut suspenduntur; hinc est, quod nec essentias herbarum antiscorbuticarum, experientia edoctus, quicquam commendare velim, omnis enim acrimonia & aciditas hic perit, & nihil nisi oleosum, vel resinosum, vel salinum volatile, herbarum amararum & odorantium in spiritu vini extrahitur & conservatur. Nulla igitur ratio est, cur credas, omnes omnium herbarum virtutes hoc menstruo posse extrahi & concentrari, nam sal omne fixum & acrimonia cum succo nutrimentoso perit, & loco ejus, spiritus vini qui vehementius sanguinem excitat, nobis propinari solet, non contemnendus in aliis morbis, dummodo hic exulet, & nobis vegetabilia recentia vel cum succis suis solis conservatis relinquat; his itaque remotis ad recensionem triplicis conservationis vegetabilium succulentorum accedimus.

Sunt autem vegetabilia, corpora mechanica, hoc est certa figura & vasibus atque integumentis prædita, quibus ex terra, ope caloris, solida & liquida, ad sui incrementum attrahunt, ac augentur, atque sic aut fructibus, aut floribus, aut foliis, aut caule, aut demum radicibus nutrimentum, vel aliam utilitatem animalibus præstant.

Ubi *mechanica* dico, nihil aliud intelligo, nisi quod figura & dispositione partium sic est artificiose elaboratum, ut ad motum quendam perficiendum aptum reddatur. Hinc etiam in hominum mechanicis artificiis, ea opera hoc nomen inprimis merentur, per quæ insignis & varius motus præstari solet; ubi vero nihil nisi figura intenditur, ibi non adeo magnum artificium, hinc etiam ejusmodi labores non tam mechanicæ artes, sed potius sellularia opificia dicuntur. Dei vero artificia in re qualibet maxima omnino sunt, longe majora in animalibus, quæ va-

rios & miros motus quasi libere peragunt, & nutrimenta sibi conquirunt. In vegetabilibus vero etiam magna, quamvis hæc potius certo loco firmiter adnexa sint, aut saltem in aquis circumnatent, ex quibus nutrimenta sua attrahunt, qua de causa non opus habent sensibus, nihilominus tamen omnia, quæ ad sui conservationem pertinent in se habent, & mechanica ratione perficiunt.

Partes ex quibus plurima constant, sunt *radix*, *caulis*, *folia*, *flores* & *fructus cum seminibus*, quamvis & vegetabile perfectum sola saltem radice constare possit, sicuti tubera, & sicuti numero partium, sic etiam figura & magnitudine harum partium sunt maximopere diversa, quæ omnia ex divina dispositione & prima constitutione, hoc est crescendi ratione vel Φύσει pendent. Non ego hic botanices rationem habebo, sed ea tantum, quæ ad nutrimenta & conservationem pertinent, describenda & notanda sumsi, hinc plura alia omittens, his solus intentus ero.

Ea, quibus constant plantæ, & quibus nutriuntur, atque incrementum debitum acquirunt, sunt *solida* & *fluida*. Duo sunt solida quæ nutritionem eorum ingrediuntur, nempe *terra* & *sal*, & duo fluida, *aqua* & *oleum*, quæ in plantis variis, varia copia & portione sunt distributa. Non equidem ego prima omnium principia cum chymicis requiro & assero, alias ne quidem distinctionem in fluida & solida admisissem, nam omnia sunt solida; solius ignis diverso calore in fluida convertenda. Sic etiam hæ quatuor res, nempe *terra* & *sal* & *aqua* & *oleum*, male principiorum nomine insigniuntur, nam & sal & oleum sunt in alia adhuc principia resolvenda; scilicet violentissimo igne, adeo ut tandem proprie loquendo omnia ad unum principium materiæ, quod terram dicimus, reduci possint. Sed hoc solum nomine principia dici possent, quod sibi propriam texturam & substantiam artificio divino compositam satis diu conservent, sicut ex illis non tantum vegetabilia, sed etiam animalia sint conflata & elaborata, etiam interior vel firmior unio quoque sæpius inter hæc quatuor principia contingit, ut ægre a se divellantur; hinc salia, quibus oleum tenacius adhæret, dicuntur volatilia, quod ignis ea citius tollat & evehat; ubi vero terrestre illud sali intimius & arctius adhæret, ut a calore satis intenso non possit in auras vel in sublime tolli, sed quod ea relinquere inter residua cogatur, fixum sal dicitur. Hoc magis in vegetabilium, illud vero magis in animalium mixtura & textura est reperiundum. Sic etiam tria, imo omnia quatuor, horum principiorum diversa proportione satis arcte conjunguntur, quam ob causam varia & varia sortiuutur nomina, sæpius obscura & magnifica.

Hæc principia quoque humanum corpus ingrediuntur, ex iis crescit & augetur, atque omnibus certa proportione assumtis & selectis opus habet, quicquid vitii alias chymici & terræ damnatæ, capitis mortui nomine, & phlegmati insipido, hoc est aquæ ex hypothesi sua tribuant.

Proportio vel distributio horum principiorum in vegetabilibus est diversissima, imo in omnibus partibus ejusdem vegetabilis est diversa; nam caules & ligna plantarum & arborum plus terræ & salis & olei continent, in floribus vero aqua reliquis est copiosior, sicuti in seminibus oleum communiter prævalet, reliquis tamen non prorsus exclusis, ut taceam eam proportionem quæ ex anni & temporis ratione maxime mutatur. Sic in respectu ad alimenta animalium, si vegetabilia consideres, alia abundant terra & sale, cujusmodi sunt omnia leguminosa, pisa & fabæ; in aliis, cujusmodi sunt grana cerealia, insignis quoque olei copia est addita, sed humor vel aqua pauca; in aliis succulentis fructibus justa est mixtio & terræ & salis & olei, aqua tamen ibidem est reliquis copiosior; ubi vero aqua copiosissima, ut reliqua longe superet, ea vegetabilia insipidorum nomine nobis veniunt. In præcedentibus enim sal sufficiens palatum afficit, hinc sapida dicuntur, oleum vero cum aliqua parte salis emissum per exhalationes a calore causatas, nasum nostrum ferit, hinc odor vegetabilium.

Si vero hæc omnia ratione durationis consideres, vel quæ se diutius ab ultima resolutione & putredine defendunt, hoc tenendum, quod plantæ insipidæ, ubi copiosior est humor, omnium citius in putrefactionem ruunt. Saporida & quidem ubi acrimonia salis oleum superat, quod nos aciditatem dicimus, hoc ipso diutius putredini resistunt. Ubi justa horum omnium mixtio, ut in fructibus saporosis & dulcioribus, ibi adhuc diuturnior conservatio, siquidem & per fermentationem & per aciditatem demum ad ultimam resolutionem vel putrefactionem progrediuntur. Quæ vero aut siccitate, aut oleo copiosæ terræ admixto, cujusmodi sunt balsama, resinæ, & gummata & quibus nonnihil salis inest, aut quæ etiam sale abundant, ea vel a fermentatione, vel ab aciditate, vel a putredine diutissime immunia manent, quoniam his principiis, aut a nimio calore, aut ab injuriis aëris, aut ab insectis se defendunt, ut alias causas putredinis taceam, quas superius in putrefactione animalium satis superque indicavi.

Male tamen faceret, qui corruptibilia quæquæ extra corpus humanum considerata, hoc solo nomine hominibus ad incorruptibilitatem vel vitæ longævitatem tanquam arcanum & specificum aliquod vitale commendaret, sicuti aliquis chymicorum fecit, qui essentiam cedri, hoc est resinam hujus arboris dilutam, sali ejus volatili conjunctam, qua & aquæ & aëri & vermibus vel teredinibus in monte libano frigidissimo, hoc est causis putrefactionis hæc arbor resistit, frusta ad longævam vitam commendavit. Hic enim corpus & nutrimenta nostra probe consideranda veniunt, antequam horum adplicationem facias, & sic de remediis justis contra putrefactionem & corruptionem judicium ac sententiam formes. Corpus nostrum ad alimenta & augmentum suum requirit sufficientem humiditatem & succum, quibus solida quæquæ ubique distribuere, & locis convenientibus adplicare potest, alias enim nomine solius incorruptibilitatis & lapides & adamantes & alia durissima devoranda essent. Sed nostra alimenta maxime diluta esse debent, &

& pura aqua, natura ad potum urgente, ſunt diluenda, hinc ex vegetabilibus dura illa & exſiccata leguminoſa tantum liquore aqueo deficiunt; optimum nutrimentum vero quantum inſipida vegetabilia eo abundant; quo nomine ſe fructus ſapore præbent, ubi æqualis fere omnium eſt mixtura, & ſucco pleno commendant; & poſt hos, ubi ſapor propter admixtum ſalem eſt acrior, quos ſubacidos & acidos vocamus, & tandem ea vegetabilia, quæ copioſo oleo & fragantia ſunt prædita. quamvis omnia hæc in diverſo hominum ſtatu ſuam utilitatem etiam medicinalem habeant, ut juſta & conſtituta mixtura omnium humorum corporis humani, præſertim maſſæ ſanguineæ, in quo omnia ſunt congregata, obtineatur, & pro uſu vitali omnis corruptionis inimico conſervetur. Hic tamen omnino monendum, quod ſal in animalibus ſit magis aut prorſus volatile, ſed in plantis magis fixum, cujus ope in aciditatem & longiorem conſervationem poſt fermentationem tranſeunt, dum animalium partes poſt aliqualem inflationem, fermentationis æmulam, emiſſis per fætorem ſalibus oleoſis vel volatilibus, ſine omni aciditate atque diuturniori conſervatione ad ſtatum corruptionis vel ultimæ reſolutionis ruant. Itaque & hoc nomine vegetabilia hominibus ad alimenta ſaniora magis, aut ſaltem in majori copia, quam animalium partes, ſunt commendanda, ubi & acrimonia, tum pure ſalina, tum acida, ſæpius inſignia medicamenta præſtant, tantum abeſt, ut corruptionis principium & cauſa in humano corpore dici poſſint. Quod poſt explicatam fermentationem & aceſcentiam vegetabilium pluribus demonſtrabimus.

Herbæ ſucculentæ atque fructus ſunt corpora & integumentis & vaſculis prædita, quæ liquore illo mixto ſunt repletæ. Horum itaque integumentorum & vaſorum firmitate, ſuccus ſatis diu a corruptione præſervatur; hæc enim, ſi inſigniter poſt maturationem lædantur, mox in putredinem abeunt illa loca læſa, & per calorem ibi excitatum longius ſerpit hæc gangræna, atque ejuſmodi fructum totum pervadit, imo alios contiguos inficit. Si vero fructus maturus illæſus ſervetur, tunc ſuccus illius aliquem motum & mutationem ſubit, quibus ſapor blandior excitatur, fermentationi mox deſcribendæ per omnia ſimilem; tandem vero fere circa tempus, ubi ejuſmodi fructus progignuntur, in putrefactionem abeunt, quæ tamen per cauſas ſupradictas aut diu evitari, aut accelerari poteſt.

Si itaque ſucci fructuum ſaporoſorum dulcium exprimuntur, vel etiam ex granis & aliis vegetabilibus excoquuntur, & ſibi permittuntur, ac blando calore foventur, tunc aer omnibus particulis incluſus, atque moderato calore expanſus, omnem adhuc reliquam compagem veſicularum & vaſculorum in ſucco circumnatantium, & dulcedinis ſaporem augentium, ſolvit, eodem modo ac ſupra de putrefactione diximus. Dum itaque aer has veſiculas expandit, ex legibus hydroſtaticis aſcendunt, ubi vero ruptæ ſunt, illæ membranulæ graviores factæ rurſus decidunt, hinc motus ſpumoſus, quo copia liquoris tam magnopere augetur, ut etiam vaſa ex-

ce-

cedat, ſimulque hoc motu, quo alia aſcendunt & alia deſcendunt calor augetur. Hæc duo conjunctim ſumta efferveſcentiam dicimus, etiam in ſalium ſolutorum mixtione, & in nonnullis metallicis ſolutionibus maxime conſpicuam, ſed aliquo tamen modo diverſam. Ubi deferbuit ſuccus, ſcilicet, ubi maximam partem illa vaſcula rupta ſunt, hic motus per ſatis longum tempus equidem continuat, & quamvis ſit longe blandior, ima tamen ſummis commiſcet, & ſi neque per frigus, neque per alia impedimenta artificialia inhibetur, tam diu continuat, donec omnia & vel minima vaſcula ruperit, quæ fæcium nomine decidunt.

Succus vero ille defæcatus vel probe fermentatus dicitur; tunc enim ejecto copioſiori aere, qui tam in efferveſcentia, quam poſtea in fermentatione maximam copiam olei & ſalis volatilis abripit, principia illa ſaltem vaſculis liberantur, manent tamen adhuc intimius mixta, quamvis poſthæc citius arte a ſe invicem ſeparari, & ſalino oleoſa cum aliquo liquore diluta, ſpiritus nomine induci poſſint, quod ante fermentationem minus bene ſuccedit, quam ubi jam facta eſt ſeparatio, & nonnulla ſummopere volatilia cum aere in auras abierunt. Quo tardius illa fermentatio ſuccedit, vel etiam vaſa & dolia non tam late patent, eo plus illarum rerum volatilium vel ſalino oleoſorum in potu conſervantur, vel tanto fortior redditur potus, cum etiam exhalationes ipſæ in efferveſcentia in locis clauſis ſenſus ibi commorantium obfuſcare, & ſoporem ethalem inducere valeant; hoc enim ſæpius experiuntur ii qui his rebus aut conficiendis aut conſervandis operam dant. Sed quoniam hic ſalia plura fixa ſunt, hinc non tantus aut nullus ſane fætor, neque tam ſubitanea corruptio aut putrefactio, ſed potius correctio & longior conſervatio. Et quamvis fermentatio ſit cum putredine fere ſimillima agitatio & reſolutio, in hoc tamen differt, quod non ſit ultima reſolutio, vel liquoris illius totalis corruptio.

Hanc itaque mutationem ſuccorum ex vegetabilibus ſaporoſis expreſſorum, vel excoctorum, excipit aceſcentia: nam ſi fermentatus ille ac defæcatus potus negligentius aſſervatur, aut calori rurſus exponitur, præſertim, ut liberiori aeri pateat aditus, tunc alius oritur motus & incaleſcentia, qua plurimæ particulæ olei & ſalis volatilis abiguntur, ſic ut tantum ſalia fixa prædominent, quæ nobis alium ſenſum in lingua moleſtiorem equidem; ſed gratum, imo magis deſiderabilem in calore & æſtu ejuſmodi morbis præbent; & ſicuti vermes & inſecta oleum illud cum ſale volatili in fermentatione ſuperſtes minus ferre poterant, ſic nunc inſectorum quoddam genus ad acetum copioſo agmine advolat, & totum quaſi replet, quoniam nunc gratum ibi nutrimentum invenit. Quo plus vero potus fermentatus antea ſpirituum continuerat, eo fortius quoque acetum inde conficitur, quo minus vero continebat, ſed aquæ & phlegmatis plus, eo minorem aciditatem conſequitur, imo eo citius in vappam abit, hoc eſt ultimam reſolutionem & putrefactionem experitur, hinc

 il-

illæ herbæ insipidæ, aut eorum succi parum fermentant, parumque acescunt, sed omnium prius in putrefactionem abeunt.

Dantur vero herbæ, quæ aciditatem jam maturæ possident, & quibus natura minus olei atque dulcedinis per calorem & maturitatem conciliavit, quam fructibus aliis initio summopere acidis, solis calor excoquendo, hoc est abigendo humores copiosos, & attrahendo pinguedinem terræ indidit, hinc eæ quoque herbæ, & eorum succi sine propria fermentatione in acetnm convertuntur, eandemque aciditatem quoque & herbæ insipidæ assequuntur, si copioso sale asperguntur, & oneribus succus illis aliquo modo exprimitur, vel si saltem his oneribus cohibentur, ut sal ea penetrare & post motum non fermentationis sed acescentiæ, ut ita loquar, ea in statum acidorum sicuti priora deducere possit.

In hoc itaque statu omnia vegetabilia & eorum succi putrefactionem vel ultimam resolutionem expectant, Cave autem, ut acida & acetum jam nomine corruptorum oneres, eisque maculam aspergas, tunc enim summum medicamentum facta sunt, non solum in nostro morbo, hoc est scorbuto, sed etiam in plurimis aliis, ubi ex calore nimio non solum æstus febrilis in corpore humano, sed etiam inflammatio, imo aliqualis putrefactio, quam malignitatem medici vocant, oborta sunt; dummodo non summa sit corruptio partium nobilorum, quibus structura & compages & vita, hoc est aptitudo ad motus necessarios, minime subsistere potest. Imo quid est scorbutus noster, nisi inquinatio & aliqualis putrefactio sanguinis, & corruptio plurium partium exteriorum & interiorum, quæ solis acidis blandis & fortioribus interne & externe corriguntur. Sic natura ipsa docet, quod post crapulam, aut copiosum potum spirituosorum liquorum, quæ sanguini æstum & quasi effervescentiam conciliant nihil magis quam acida ebriosi appetunt: Sic in febribus plurimis ægroti ignorantibus & disuadentibus medicis, naturæ instinctu acida desiderant, commedunt & eorum virtute febri finem imponunt. Sic ego, rationibus sufficientibus adductus, febrem ardentem sæpius unico malo citrio sustuli; sic in gangrænosa fere inflammatione cum summa utilitate acidiora propinavi; sic aliquem a vipera morsum, cui jam venter a veneno intumescere ceperat, aceto exhibito, simulque incisione vulnusculorum a dentibus pertusorum, præsentaneo quasi effectu, a morte liberavi. Hinc illi, qui acidi vegetabilis virtutem, aut ignoram aut damnant, egregio se medicamento privant, saltem nihil quicquam in nostro morbo præstare poterunt. Sed hoc etiam ubique est inculcandum, quod omne nimium vertatur in vitium; nam justa & conveniens debet esse principiorum in corpore humano mixtura, quam nosse, & resarcire posse, prudentis est medici. Neque hoc omittendum, quod carnes & partes animalium aceto aspersæ, aut aceto conditæ, eodem modo ac a sale diutius conserventur. Carnes vero cum aceto coctæ citius in gelatinam abeunt, quam consistentiam sanguis noster refrigeratus, & lac acidum, vel coagulatum repræsentat. Ut alia ta-

ceam, quæ ex aciditate ad concoctionem promovendam, & nutrimenta hominum in corpore rite præparanda, elicere possem argumenta, nisi hanc rem & superius ex effectu, vel a posteriori, hic vero ex principiis, vel a priori, satis superque demonstraverim.

Post igitur statum aciditatis, vegetabilia & succi eorum in putredinem, vel ultimam resolutionem abeunt, tunc enim maxima copia olei, salisque volatilis sensim abit, & reliquum adhuc cum salibus in mucum mutatur, a quo phlegma, vel aqua insipida nunc se separat, ut nullius fere usus esse videatur, sed quod & salia volatilia cum oleis jam avolaverint, aut non tam copiose adfuerint, hinc etiam non tantum fætorem quam animalia in sua putrefactione spirare possunt vegetabilia corrupta, ingratus tamen hominibus odor eorum est.

Longe alia vero est putrefactio, si excrementa animalium cum vegetabilibus mixta fuerint, uti in fimo videndum est; ibi enim & ingratior odor, & calor, & ejectis volatilibus terra subtilior superstes.

Est adhuc alia corruptio vel ultima resolutio vegetabilium, scilicet, ubi vegetabilia, ejecto maximam partem humido, copiosa pinguedine, aut oleo, aut resina abundant, sale tamen & terra quoque superstitibus; tunc enim igne subjecto accenduntur, quo non solum reliqua aqua, sed etiam maxima pars olei ejicitur & abigitur, sic ut & oleo ignis nihil nisi sal aliquali pinguedine injunctum, atque terra cinerum nomine relinquatur. Hoc autem sal fixum Chymici dicunt, & quod herbæ Kali, magis sale communi, quam nitro, aut sale medio refertæ, hujus insignem copiam præbeant, hinc omnia ejusmodi salia alcalia dicta fuere. Imo omnia salia a Chymicis in duas classes, nempe acidorum & alcalinorum sunt disposita, quæ perpetua inimicitia contendere dicuntur, ut aliud ab alio destruatur, & quod morbum nostrum acidis expugnari viderent, hinc alcalinum dixerunt: verum quod ipsi cum acido vegetabilium perpetuam quoque inimicitiam gerunt hinc acidum suum acerrimum metallicum substituerunt, sed quo successu id fiat, mox erit examinandum.

Jam itaque ad medicamenta ex regno subterraneo, vel ex fossilibus deprompta progredimur. Primum, quod nobis occurrit, est nitrum. Quoniam vero id copiose plantis est admixtum, & ad fertilitatem plurimum confert, hinc non est laude sua in hoc morbo deprivandum, sed majorem utilitatem præstat, si in & cum plantis adsumatur, quoniam ibi & alia hominibus maxime necessaria concurrunt, quæ soli nitro minime in hoc morbo tribui poterunt.

Succedit sal sive marinum, quod aliquam amaritudinem a pinguedine terrestri aliquali oriundam, habet adjunctam, sive fossile illud, sive ex fontibus & aquis salsis excoctum. Huic fere omnem hujus morbi culpam tribuerunt, & propter pinguedinem in muria admixtam, in alcali perniciosum mutari, ex hypothesi crediderunt nonnulli medicorum, præsertim chymicorum: Sed sine sale nulla mixtura principiorum neque in anima-

malibus, neque in vegetabilibus fieri poſſet. Terra equidem facilius & cum ſale & cum oleo conjungitur, ſic etiam aqua cum ſale facillime u. nionem init, magis tamen cum illo ſale, cujus compages per inten. ſiſſimum ignem eſt ſoluta, & admixtione oleoſi ejus concretio firmi. or, quam cryſtalliſationem ſalium acidorum vocant, impedita, qua cum ſalibus magis cohærentibus, quam ob rem ſalia alcalia humores ex aëre, neſcio quo magnetiſmo, attrahere dicuntur. Sed aqua cum oleoſis nullo alio modo, niſi ſalis commixtione conjungi & miſceri poteſt. Primo enim ſal illud igne ſolutum, vel alcali cum o. leoſis optime conjungitur, & ſaponem conſtituit, tunc aqua purior, hæc duo conjuncta, ſine omni renitentia intrat, ex quibus gelatinoſum quo. que confici poteſt, quod in corpore animali eſt maximæ utilitatis & neceſſitatis. Nam ſine ſale ſufficienti nulla principiorum in corpore ani. mali commixtio aut concoctio; hinc etiam & ſaliva imo bilis omnino ſunt ſaponaceæ naturæ, qua de cauſa etiam non ſine ratione hic in belgio plures quam alibi febres progigni credo, ſcilicet quod ex formidine ſcor. buti ſalis ſufficientis uſum homines evitent, atque ſic concoctionem vel mixtionem debitam impediant, quam natura impetuoſiori ſuo motu fe. brili ſupplere conatur. Quod ſi & his acida, in quibus ſal copioſum eſt, a medicis hæc ignorantibus diſſuadeantur, qualis quæſo eſſe poteſt uſus illorum medicamentorum inſulſorum antifebrilium, cujuſmodi eſt cortex chinæ, quibus equidem motus inhibetur, ſed cauſa mali non corrigitur aut tollitur, ut potius in alios morbos putridos & hydropem, motus ille febrilis auxiliatrix, imo in ultimam corruptionem machinæ noſtræ, hoc eſt in mortem mutetur.

Facillimum hic foret pugnam illam horrendam alcalinorum & acidorum ex legibus motuum hydroſtaticorum explicare, imo aliam pugnam exci- tare, quodnam in efferveſcentia calcis vivæ cum aqua, aut alcali aut acidum conſtituat, imo eandem efferveſcentiam, vel ebullitionem metal- lorum, cum menſtruis ſolvendorum, luci exponere, ſed cum hujus loci non ſint, illas lubentes hic prætermittimus, & potius ad examen medi- camentorum ſubterraneorum, in noſtro morbo laudatorum, progredimur.

Non tria, antiquis ficta: *ſal ſulphur*, & *mercurius*, ſed duo tantum, nempe *ſulphur* & *arſenicum*, ſunt omnis mineraliſationis vera principia, aut ſi mavis ſumma volatilia, quæ omnem minerarum mixtionem cum terrea fundamentali ſubſtantia ingrediuntur, ſi non prorſus perficiunt, horum ope illa terra ex imis globi noſtri lapidei penetralibus, per e- juſdem fiſſuras & poros fumorum & exhalationis ſpecie evehitur, atque in venis metallicis vario modo figurata reponitur, ex quibus hæ mineræ depromptæ, & dum torrendo & urendo maxima pars arſenici aut ſul- phuris rurſus abigitur, metalla tenacia aut liquida ſaltem prodeunt; quorum vero minor eſt tenacitas, illa ſemimetallorum nomine veniunt. Mineræ vero quæ nullum metallum ſibi excoqui patiuntur, rigidarum, quæ

quæ vero copioſiſſimo arſenico aut ſulphure metalla in auras dimittunt, rapacium nomine inſigniuntur. Sunt autem & ſulphur & arſenicum rapa- ciſſima, utpote quæ metalli foſſoribus non ſolum metalla ſed etiam vitam rapiunt, ſi fumi ſpecie, ſive extra terram ab igne ſublata, ſive intra terram exhalationis & fumi metallici nomine miſeris occurrant, atque cum aëre in pulmones attrahantur. Hinc credula antiquitas homunculos & pygmæos ſubterraneos cobaltorum nomine finxit, cum cobaltum ſit minera vera arſenicalis, aut arſenico refertiſſima, ex qua cæruleus figu- lorum & lavatricum color conficitur; aut purum putum arſenicum, quod ali- quali reſolutione in terræ viſceribus commotum & ſublimatum, ſæpius metalli foſſores involvit & ſubito ſtrangulat, qui vero inde evadunt, ob ſummam anxietatem, & ideas animis a puero impreſſas, phantaſmata ſe opprimentia vidiſſe ſibi videntur.

Eſt autem ſulphur oleoſæ naturæ, quoniam cum omnibus oleis aliis ſolvitur; male faciunt, qui omnia olea ſulphur dicunt, quoniam oleum hoc terreſtre cum acerrimo vitriolo conjunctum, demum ſulphur conſtituat, hinc etiam in conflagratione acerrimum fumum vel exhalationem emittit, qui ſpiritus ſulphuris nomine capi & conſervari ſolet. Sulphur vero illud commune ex ſubflavida minera, quæ pyrites dicitur ope ignis quaſi per retortam extrahitur. Si vero illa minera libero aëri exponitur, ut inca- leſcat & fatiſcat, quo acidum illud ſulphureum, vel oleoſum, in auras abeat, tunc ope ſolutionis in aqua, quam elixivationem dicunt, omne ſalinum ex reſiduo extrahitur, atque coctione ſimplici in vitriolum mu- tatur, quod more conſueto refrigeratum, in cryſtallos concreſcit, propria figura præditas. Quod ſi vero ope ignis fortioris ex pyrite omne ſulphur extrahatur, tunc ex reſiduo capite mortuo nullum vitriolum confici poteſt. Vitriolum adhuc eximiam partem, aut ferri, aut cupri, in pyrite repe- riundi admixtam habet, quæ metalla, ſi intenſiſſimo igne vitriolo omnis ſpiritus & oleum ſubtrahatur, ſæpius dura relinquuntur. Sulphur vero etiam cuprum, vel tincturam aliquam continet, quam tamen aviculam ob ſummam volatilitatem rariſſime capere poſſunt auri aucupes, per ignem philoſophi, qui & ſuum proprium ſulphur habent, & quibus vitriolum, atque oleum ejus, omnia & nihil ſunt.

Quod vero uſum medicinalem attinet, ſulphur egregium eſt medica- mentum, ſi ab omni arſenicali commercio ſit liberatum, quod ut plu- rimum ex ejus pallido colore cognoſcitur: quo vero magis ad aurantiorum colorem accedit, eo magis eſt arſenico inquinatum, quamvis & tum pic- toribus gratum auripigmenti colorem exhibeat. Hæc mixtura ſæpius ex terra effoditur, in qua etiam purum ſulphur a pyritis reliquiis liberatum & ſolius naturæ igne extractum, ſulphuris virginei nomine invenitur, ut alias ejus formas & mutationes taceam. Hoc itaque & aciditate præſtat inſigni & ſimul oleo abundat, hinc in morbis a nimio calore oriundis inſignem uſum præſtat, ſic etiam volatilitate ſua ſudores excitat, & corruptionem ſcabi- oſam

osam corrigit, & alia plura efficit. Quoniam vero in nostro morbo simul & humor copiosus, & aciditas non summa, sed minor, quæ in fructibus subacidis est, omnino requiritur, hinc non possum non illius usum hic dissuadere. Vitriolum vero purum, hoc est sal illud metallicum acerrimum, omni fere oleo sulphuris orbatum, vel etiam ejus spiritum & oleum hic multo minus adhiberi velim, nisi alibi, ubi sola salsissima aciditas in corpore humano deficit, tunc enim nimis solutus sanguis cito gelatinosus reddi potest, sed caute hic, & lente ut in aliis plerisque est procedendum.

Alumen equidem etiam ex vegetabilibus intra terram sepultis, simulque ex sale insignem contraxit aciditatem, vel potius acerbitatem, quam præcipitatio ejus cum urina auxit. Sed quoniam maximam vim terræ adjunctam habet, hinc potius externo usui caustico & styptico quam interno videtur esse adhibendum.

Salibus non tam terrestribus quam vegetabilium est annumerandus tartarus, vel etiam cremor & sal tartari, quod ob aciditatem blandam nullo modo est dissuadendum, qamvis hic commixtionem cum acido vitrioli potius evitandam esse censeam.

Ferrum, cum ejus croco equidem satis innocuum est, si ex mineris arsenico destitutis fuerit conflatum; est tamen ut plurimum merum absorbens terrestre, hinc in nostro morbo nihil omnino efficere potest. Si vero artificiose in vitriolum mutatur, tunc eandem cum vitriolo fere naturam & usum habet.

Superest mercurius, chirurgorum sacra anchora, ad nostrum morbum sine necessitate & ratione a pluribus maximopere commendatus, quamobrem paulo penitius ejus natura erit hic examinanda.

Est primo ejus minera ob solum sulphur sine arsenico adjuncto satis innoxia, quæ cinnabaris nativa dicitur. Cinnabaris vero factitia inversa actione ex mercurio & adjecto sulphure, quod antea ignis abegerat, rursus sublimatione conficitur, eundem prorsus usum cum nativa præstat, quicquid alias nativæ, ob admixtum solum silicem laudis a nonnullis præ factitia tribui soleat. Quo vero nomine antispasmodici titulum obtinuerit nescio, quoniam corpus nostrum difficilius sulphur ejus conjunctum solvere potest, quod tamen a ferro avidius absorbetur, tunc enim & fumo & aliis modis adhibita, eundem cum mercurio usum præstat, nisi quod jucundissimo ruberrimo colore alios pulveres terrestres & salinos tingere soleat.

Mercurius vero in magna dosi nudus & crudus adhibitus, ob summam gravitatem intestina cito permeat, atque hoc modo alvum movere solet, hinc in obstinatissima constipatione & miserere mei etiam porrigitur. Si vero salibus commiscetur, aut cum iisdem in corpore nostro obviis conjungitur, tunc fit summum resolvens, imo corrosivum, aut si verum fatendum est, arsenicalem naturam adsciscit. Titulus enim mer-

mercurii dulcis nihilum quidem ejus corrosivitatem imminuit. Qua de causa non solum vermes in corpore humano, sed etiam si incautius fuerit adhibitus, homines ipsos enecat. Si vero omnia bene cesserint, sua summa salina corrosivitate omnia corporum olea vel pinguedinem solvit, atque sic illa in saponaceum mucum salivæ æmulum, & per eosdem ductus salivales, salivationis tædiosæ & periculosæ nomine educit, atque morbum ex corruptione oleosorum oriundum omnino sanat. Non vero opus est, ut eum salibus extra corpus copules, nam resinis mixtus & distributus, vel oleorum ope corpori illinitus, atque sic in corpus humanum assumtus vel ingestus, per salia ibidem reperiunda, fit omnino corrosivus, aut summum resolvens, & eundem cum illo sic dicto mercurio dulci effectum præstat. Quoniam vero in nostro morbo hæc resolutio minime requiritur, hinc non solum inutilis, sed aucta resolutione corrosiva omnino noxius. Quod si vero morbus ex scorbuto & lue venerea fuerit complicatus, tunc primo a scorbutica corruptione corpus esset liberandum, & demum illa lues venerea primo lenioribus & posthæc mercurialibus remediis exterminanda. Quæ vero cautelæ in usu mercurii sint adhibendæ, non est hujus loci, ubi nobis cum solo scorbuto res est, ex cujus remediis mercurius ille, sive dulcis, sive corrosivus, omnino erat eliminandus.

Quoniam arsenici facta est mentio, hinc etiam, quæ sit ejus natura, & ubi sit reperiundum, pluribus explicare opus esse videtur. Est equidem salinæ naturæ arsenicum, sed nonnisi ab aqua ebulliente tardius solvitur, & quoniam in terra fere nullibi non est reperiendum, hinc laudanda est divina benignitas, quod aqua frigida id minus solvat, alias longe plures haberemus venenatos fontes, ut sunt in Hungaria, quamvis protinus lapidibus aut obruantur aut obstruantur, aut etiam stygias aquas, in Græcia poëtarum fabulis claras. Sed summopere monendi sunt omnes chymiatri, aut medici metallurgici, ut in quibusvis fossilibus semper arsenici suspicionem & rationem habeant. Notissimum enim est, quod & cornu fossile, aut creta, & alia in usum medicum ex terra protracta copioso abundaverint arsenico. Sic ego gravissimis rationibus inducor, ut credam, plicam polonicam illam sæpius lethalem huic soli adscribendam esse, quod copioso sali fossili polonico, sine ulla præcautione cum sordibus terrestribus adhibito, insignis quoque portio arsenici sit admixta. Hoc vero paucis notum esse potest, quod pleraque metalla loco mercurii illius, quem chymici suum dicunt, arsenicum adhuc copiosum contineant; imo quod salibus additis illud resuscitetur omnino & revivificetur. Ab hac enim corrosione, aut si mavis resolutione, & mercurii salivatio cum summa nausea; in antimonio salibus abundante eadem nausea cum vomitu, si vero salibus magnam partem liberatum fuerit, saltem diaphoresis; in cupro quoque nausea & vomitus

& anxietas fumma, imo etiam falivatio; in plumbo aceti ope refoluto, fapor equidem dulcis, fed maxima interior corrofio, ex qua tabes lentiffima; ejufdem quoque efficaciæ eft ftannum, imo argentum, quod per falia fummopere fit corrofivum, magis externo quam interno ufui dicandum, ne auro quidem fulminante excepto, quod in concifa dofi exhibitum, ficuti & antimonium & pleraque horum diaphorefin, vel refolutionem leniorem per fudores promovet. Salibus vero copiofis copulata, corrofiva maxima, & quafi arfenicum fiunt, quo etiam fal martis alias innocui pertinet.

Eft autem arfenicum refpectu ad corpus hominum habito, fummum refolvens, vel corrofivum imo fummum venenum, fummæ equidem efficaciæ, quo nomine & febrem quartanam refolvendo abigit, fed ejus loco tabem lentam inducit, quamvis pauciffimis granis fuerit exhibitum, fic ut fere dilui non queat, aut fic præparari, ut nulla inde noxa corpori humano fit pertimefcenda: nam quamvis pinguibus rebus poffit involvi, metus tamen eft, ne refufcitetur, aut tandem poft ichorem copiofum virus in corpore ægroto invalefcat. Hinc omnia medicamenta ex foffilibus aut metallis præparata, imo ipfæ tincturæ folares, quæ omnia pervadere dicuntur, qua virtute forfitan ob fuam corrofivitatem pollent, cautiffime funt adhibendæ, in noftro vero morbo penitus & prorfus evitanda & fugienda, ne amplius refolvant & diffolvant atque corruptionem augeant & mortem accelerent.

Hæc equidem chymiatris minime grata erunt, quod mercuriale illorum tandem in arfenicum mutaverim, fed vera funt, & ex ipfa metallorum intima natura & conftitutione deprompta. Ea quidem non didici in ipforum laboratoriis & obfcuriffimis libris, ubi ut plurimum auri facra fames ipfos obcæcat, ut vocabulis magnificis & obfcuris fua myfteria, quæ ipfimet ignorant, defcribant & fic fe ipfos atque alios feducant; fed in ipfa naturæ officina fubterranea & diligenti cuniculorum perreptatione, confideratione & examine rerum ibidem inveniendarum, fimulque in uftrinis prope furnos metalleuticorum, ubi tanta fulphuris & arfenici, tum torrendo, quam fundendo abigitur copia, ut etiam cæcus homo utriufque fumum faltem odore cognofcere & diftinguere poffit. Ibi fane fine labore cernitur, & odore percipitur, quod fulphur eorum inflammabile vel vigefies ignem tranfeat, & quafi fixum metallis adhuc infit, ibi forfitan ex arfenico fumme volatili & penetrante maximam utilitatem in tranfmutandis metallis difcere poffent. Sed hæc nihil ad me, dummodo morbum hic noftrum nullis ejufmodi fortiffimis metallicis tentent remediis; fed fola galenica vel vegetabilia fubacida & accida hic inculpata medicamenta nobis relinquant.

Plura equidem de his philofophari, aut in vires medicamentorum inquirere poffemus, fed ea aliis temporibus & tractatibus refervamus. Sufficit, quod fuperius magis ex obfervationibus & experientia indolem & curam fcorbuti indicavimus. Hæc autem maxime in utilitatem earum gentium fcripfimus, quæ longiffimis & diuturnis navigationibus oceanum ad fines terræ permeare folent. Quod fi eis hic exiguus labor meus gratus atque acceptus aliquo modo fuerit, erit hoc mihi incitamento, ut longe utiliora phyfica & mechanica, quibus vita complurium millium nautarum confervari, & navigationes longe tutius peragi poterunt, aliquando publici juris faciam.

Cum vero nihil omnino fit, quod ab erroribus immunitatem habeat, hinc ea quoque, quæ hic fcripfi, judicio prudentum & expertorum medicorum permitto, ab his fi alia edoctus fuero, non folum iis gratias agam, fed meam quoque fententiam lubentiffime revocabo, cum mihi nihil magis curæ cordique fit, quam, per omnia fibi conftans & falutifera veritas.

FINIS.

CXCVI.

J. GEORGII HENRICI KRAMER

DISPUT. EPISTOLICA

DE SCORBUTO,

AD CHRISTOPH. JAC. TREW.

Norimberg 1737.

VIR NOBILISSIME, EXPERIENTISSIME ATQUE EXCELLENTISSIME.

IN publicum teſtimonium grati mei propenſique in *Te* animi, pro contracta inter nos amicitia perpetua, præcipue vero in ejus teſtificationem publice abs *Te* mihi adſcripta doctiſſima epiſtola de *differentiis quibuſdam inter hominem natum & naſcendum intercedentibus*, refero *Tibi*, præter debitas gratias, *Tractatum de Scorbuto*, inter medicos tam ignoto, quam eſt vena illa Mœdinenſis: quem ſpero *Tibi* æque gratum futurum, ac cupide illum amici plurimi ſæpius a me petierunt, ne ſcilicet morte mea interiret; quum ſchediaſmata illa ab incluta facultate medica Viennenſi typis exſcripta tam pauca ſint, ut ad manus exterorum pervenire necdum potuerint, mihi autem morbus iſte plurimo labore & ſudore, præ plurimis aliis, conſtiterit, longeque aliter a me deſcribatur, quam a medicis anteceſſoribus, aliiſque auctoribus claſſicis, ſaporoſis & acidiſtis hodiernis, hucuſque deſcriptus eſt; ideoque etiam alia lux, quantulacunque demum ſit, bono publico per eundem præberi poſſit. Ut autem tractatum hunc ordine aggrediar, ante omnia 1. *conſilium meum de ſcorbuto inter militem Cæſareum* 1720. *in Dacia Ripenſi graſſato ad Inclutam Facultatem medicam datum*, deinde vero 2. *ejuſdem amiciſſime mihi ad id datum reſponſum repeto*, & 3. quum hæc valde ſuccincta ſint, majoris dilucidationis ergo *novas experientias de ſcorbuto tam Viennæ, quam in aliis regionibus, a me obſervatas* ſubjungo, ut rem *Tibi* & Reipublicæ medicæ gratiorem redderem, quæ omnia ut benigne ſuſcipias, enixe rogo. Vale & me amare perge. Dabam Viennæ Auſtriæ menſe Decembri, A. C. 1736.

CASUS.

CASUS.

MOrbi hic enormiter graſſantis ſigna & ſymptomata, quæ apud Plinium ſtomachaces aut ſcelotyrbes nomine deſcripta ſunt, quo milites Romani olim in Belgiæ maritimis ſubito correpti fuerunt, hic non exſcribam, uti etiam neque illa, quæ apud Lucretium l. 6. extare dicuntur, de ſtrage illa horrenda, qua infelices quondam Athenienſes excruciati ſunt: qualis epidemice etiam Pariſiis 1699. ſecundum D. Poupart in obſerv. Reg. p. 157. graſſata fuiſſe legitur, aut quæ ab Eugaleno antiquiſſimo medico cap. de ſcorbuto exactiſſime deſcripta ſunt: enim vero quamvis hæ ſtrages omnes tam inter ſe, quam cum noſtra hujate, multum commune habeant, ſymptomata tamen omnia & ſingula ibi deſcripta noſtratem non comitantur, neque noſter morbus hucuſque contagioſus obſervatus eſt, ſicut ibi, niſi forte, quod tamen obſervare necdum licuit, aliquis alterius cochlear ſaliva, aut plane pure oris tinctum ori ingereret, aut oſcula maleſana &c. miſceret.

Multo minus morbus noſter primarius eſt, ſicut ibi, ſed ex certis obſervationibus perpetuo ſecundarius, id eſt, aliis febribus intermittentibus, continuis, atque malignis per multas diuturnas recidivas ex neglecta a medico inculcata magis minuſve tenui diæta debita ſuccedaneus, quod oculariter, prætereundo alia, probare poſſum.

Primo: quod, cum elapſa æſtate febres hic ſicut ubique epidemice graſſarentur, plurimi autem ex certis quibuſdam legionibus hujatibus diætam dictam adeo neglexerint, ut vel febribus intermittentibus diutius longe, quam juſtum eſſet, laborarent, meiſque curis, certe reſpectu febrium infallibilibus, conveniret, vel in illicitam diætam, poſt curationem mox relapſi toties totieſque in eaſdem febres aut morbos alios v. g. continuas acutas & lentas, dyſenteriam &c. prioribus longe pejores reciderint, ego his omnibus, teſtibus illorum officialibus, ſcorbutum proximo vere, ſcilicet moderno, ſemper ſemperque proh dolor! infallibiliter prædixerim: e contrario

Secundo: idem probo ab alia Legione, quæ cum ſupradictis in eodem præſidio vixit, totque pertinaciſſime fœbrientes ſecum elapſa æſtate huc introduxit, ut nulla centuria inter illam fuerit, quæ 24 quartana laborantes ad minimum non habuiſſet; hos autem omnes intra 14 dies abſque ulla recidiva (exceptis 4 qui hodie etiam ſcorbutici ſunt, & inter hos unus aut 2 convaleſcentes) aut ſuperveniente ſcorbuto integerrime reſtitui, ita ut ab eo tempore raro 7 vel 8 patientes, inter quos 2 vel 3 pleuritis hodie hic epidemica affligit, ex tota Legione habeam.

Cauſa autem remota & quidem moralis tantum hujus contrarii mihi non alia videtur, quam quod hæc Legio conſiſtat ex pluribus Suevis,

juſculis alias & conſequenter etiam diætæ tenui, præ ſupradictis Bohemis, ex aliis Legionibus, magis aſſuetis, quæ una cum medicamentis datis ipſos non tam à recidivis, quam a fatali ſcorbuto uſque ad hodiernum diem ſalvavit, & certo certius ſalvabit.

Subſumo itaque, ſtragem noſtram hujatem a ſupradictis Plinianis, Lucretianis, Eugalenianis, & Poupartianis in eo differre, quod

Primo: omnia ibi deſcripta ſymptomata hujati non adſint.

Secundo: contagioſa, ſicut ea, non ſit: &

Tertio: neque primaria ſed ſuccedanea, ὑςερογενης & ſecundaria tantum, idque ex meris recidivis a non legitime obſervata diæta ortis: minime vero ex alia cauſa antecedente, niſi, quod hujus aër, humidior & paludoſus magis, ad eum forſan diſponat, & adjuvet, in cujus approbationem & veritatis majorem confirmationem hiſce omnes medicos campeſtres, ad quos fortaſſis præſentes devenerint, appello, ut mihi ullum ſcorbuticum in quolibet regimine nominent, qui viſitatu mihi poſſibilis eſſet, ob mihi incumbens grave officium meum, qui vel abſque prægreſſis multis recidivis, ſcorbuto, qui etiam in patria innatus eſſe poſſet, aut alio morbo diutino ſcorbutica noſtra ſtrage affectus eſſet: offero enim me ob ſummam neceſſitatem boni publici, quod pro eo videndo & examinando nequidem expenſis poſtalibus parcere velim; cum ea tamen conditione, ut, ſi talis ſcorbuticus aſſignatus a me deprehenderetur, ego expenſas luam, ſi vero contrarium confirmetur, aſſerenti incumbet pro poſta expenſarum mearum refuſio, in cujus certioritatem utraque pars mediam expenſarum partem vobis Perilluſtres, Spectabiles & Excell. D. D. in emolumentum boni publici prius deponet.

Symptomata autem, quæ ſtragem hujatem comitantur, ſunt in primo gradu gingivarum pruritus, tumor, ex tactu hæmorrhagiæ leves, gingivæ magis minuſve ſugillatæ, quæ ſugillationes mox putreſiunt, & ſuppurantur, ex quo gingivarum imo ipſarum maxillarum eroſiones luxuriantes, dentium vacillationes & caſus, oris cadaveroſus fœtor: præterea adeſt membrorum major vel minor debilitas, ſicut in

Secundo gradu præterea plerumque crurum, rariſſime autem brachiorum rigidiſſima contractio, ut ægri tibias extendere nequeant, quam in partibus contractis imo ſæpiſſime etiam in reliquis articulis adhuc ſanis ſimiles venereis comitantur atrociſſimi dolores lancinantes; his contracturis ſemper adeſt ingens articuli contracti tumor ſcirrhoſus, incredibiliſque ejuſdem tendinum rigor & dolor, cutiſque exterioris undique cærulea ſugillatio, cum interſperſis certis exanthematis granorum milii ſimilibus: ſugillantur perſæpe una nocte ægrorum oculorum alba cum vel ſine palpebris ſuis ſponte ſua adeo, ac ſi in pugnos incurriſſent, quod idem etiam in aliis partibus ſæpiſſime evenit, ideo tamen dolore nullo affectis: accedunt variorum integrorum muſculorum præcipue crurum,

tibiarum & buccarum duriſſimi & maximi tumores, imo totales indurationes, quæ tamen una cum ſupradictis ſugillationibus nunquam ſuppurantur. Sed vel ad mortem uſque perdurant, imo augentur, aut in convaleſcentibus infra dicendis iterum exacte reſolvuntur: pulſus ſemper, etiam in levi morbi hujus principio, eſt frequens, celer, parvus, & durus, verbo febrilis: hic vero eo frequentior, celerior, minor, & durior, quo majora & diriora adſunt ſymptomata: urina etiam eſt febrilis, id eſt rubra, cum craſſo & inæquali ſedimento: ſi denique per malam diætam (quæ apud milites gregarios ex defectu hoſpitalium ordinatorum ordinatu impoſſibilis in tota Hungaria eſt) invaleat morbus ad

Tertium uſque gradum, gingivæ putridæ cum buccis incredibiliter in omnem ſuperficiem intumeſcunt, atque etiam in gangrænam & maxillarum cariem abeunt, à qua nullus redimi poteſt; accedunt morbum hunc invaleſcentem dyſpnœæ tantæ, ut non tantum ex leviſſimo motu in deliquia incidant, verum etiam ſæpiſſime inter eundem ſubito ſuffocentur ægri: de quo ſymptomate omnes moribundi aliquot dies ante mortem intenſe conqueruntur, licet non tuſſiant, minus quid exſcreent.

Omnes dicti ægri in deſcripto morbo invaleſcente, id eſt gradu tertio (qui pro prognoſi etiam valet) patiuntur omnes ſpecies hydropis, tumorumque œdematoſorum, adeo, ut ex decubitu decliviori facies intra mediam horam adeo intumeſcat, ut oculos aperire amplius nequeant, qui tamen ſæpius iterum evaneſcit brevi, atque redit: ſic hydropici ſive cachectici etiam non raro in immanes narium hæmorrhagias incidunt; quibus omnibus in deſperatis plerumque diarrhœæ & dyſenteriæ ſuperveniunt, nunquam non lethales: in principio morbi, ſitis & appetitus naturaliter ſe habent, ſi ægrorum quæſtui magis, quam ſupradictis circumſtantiis credere fas ſit, in fine autem morbi, id eſt in tertio hujus gradu, omnis appetitus eſt emortuus, ſitis tamen plerumque eo intenſior. E cæteris ſymptomatis ab aliis authoribus deſcriptis præterea omnino nulla adſunt, ſed hæc ſola & pauca noſtros miſellos conficiunt, hocque ad ſummum intra 2. vel 3. menſes, plerumque autem intra 3. & 4. ſeptimanas, quod tempus ſi elapſum ſit, ita, ut æſtas redierit; ægri raro amplius moriuntur, ſed incurabiliter contracti manent, adeo, ut morbum hunc vere nominem ſcorbutum, qui nihil aliud eſt, quam ſanguinis, aliorumque ſuccorum ſemiputredinoſa diſcraſia, cruditas, & viſciditas, imo ſtaſia ex fibrarum motricium languore, ſtupore, aut plane rigore, & imminuta humorum circulatione, excernendorumque ſecretione, a multis endemicarum hujatum febrium omnis generis recidivis orta, atque ſupradicta ſymptomata faceſſens.

Ex qua definitione patet primo cauſa proxima formalis, quæ in putredinoſa & impedita M. S. circulatione præternaturali, id eſt in ſuſ-

pen-

penſis, aut potius imminutis & impeditis ob lentorem ſuum naturalibus ſecretionibus conſiſtit, a cauſa ſecundo proxima materiali derivandis, ſcilicet a maſſa ſanguinea lenta, viſcida, craſſa, & ob id ad circulationem, id eſt, ſecretiones naturales inepta, ideoque hinc inde in ſubtiliſſimis, imo etiam apud moribundos, in majoribus vaſis ſtagnante, putreſcente, aut plane in his, utpote tubulis, glanduliſque nervorum, tendinum aliiſque excretoriis, colatoriis & lymphaticis vaſis inſeparabili, idque iterum a cauſa tertio remota, formali, ſcilicet a tot febrium variarum incredibilibus recidivis, aut, ut ſupra monui, diuturnitatibus a cauſa quarto remota materiali, ſcilicet a cibis crudis, præprimis in paroxyſmo febrium, hic ſcilicet in tota Hungaria epidemice & endemice ſemper & ubique ob clima paludoſum & humidius, ſemperque inæquale graſſantium, ingeſtis. Quales præcipue ſunt carnes, & farinacea, non fermentata, imo ipſe panis crudus, gravis, non rite fermentatus, qualis campeſtris eſt ordinarius, alias comis-panis nominatus, & illæ placentæ *Rolatſchen* nominatæ, quibus Bohemi mordicitus præ omnibus inhiant, tanquam optimis ferculis, ob paupertatem putatitiis. Præter hunc cibum dictum inſolite in febrium, aut extra harum paroxyſmus ingeſtum, quamvis etiam alias res non naturales præcipue aera ſupradictum & certa temperamenta accuſare poſſem, eas tamen hic prætereo, & pro meris cauſis vel adjuvantibus, vel diſponentibus tantum habeo, quod ſequentibus probo duobus verbis.

Primo. Si aer Hungaricus humidus & paludoſus & inæqualis in cauſa eſſet, cur non omnes, aut ſaltem aliqui ditiores, qui etiam hic ex mala diæta, non tamen tam cruda ſicut ſupradicta, ſæpiſſime recidivant, & diutiſſime febricitant, in ſcorbutum incidunt.

Secundo. Cur in Italia in ſpecie in Pedemontibus, ubi ſaniſſimus creditur aer & aqua, omniſque ſcorbutus apud incolas exulat, Cæſareani gregarii idem paſſi ſunt & adhuc patiuntur malum? quod inclytum regimen olim Regal, hodie Walliſianum teſtatur, &c.

Idem argumentum valet de aqua ſeu potu, ſomno & vigiliis, motu, & quiete, animi pathematis, excretis, & retentis.

Repeto ergo hic ſummatim ex ſupradictis, morbum deſcriptum aliunde non provenire, quam a multis febrium omnis generis hic, ſicut in Italia ob idem cum Hungaria clima mathematicum, endemicarum recidivis, Germanis, & præ his Bohemis (diætæ tenui & juſculis non aſſuetis) præprimis contingentibus: quod oculariter vobis hodie viri perilluſtres, ſpectabiles, & excellentiſſimi demonſtrare poſſem, ſi hic eſſetis, meoſque 60. aliquot hodie ſcorbuticos videretis, inter quos vix alius, quam Bohemus, licet & is etiam Germanicus: meminiſſe lubeat ſupradictorum meorum, uti etiam, quid febris ſit?

Quare, & quomodo hæc fiat? aliunde ſcilicet & aliud nihil eſt, quam quod humores vel a cauſa externa, qualis præcipue elapſi anni conſtitu-

tio

tio humida, auſtrina erat, ut aër Hungaricus ob paludes & loci ſitum adhuc quotidie eſt fere ſemper, vel ab interna lenteſcant, ob id ne ſtagnent, & putreſiant, fibræ motrices ſe moveant, conſtringant, vaſa mulgeant, cor ſæpius vibret, cum arteriis pulſet, contenta moveat, & agitet tam diu, donec aut calore, aut colliſione mutua ſe fundant, & ad circulationem & ſecretiones aptiora fiant, ideoque cruditates, ſeu excrementa febrificantia per vaſa debita more ſolito eliminari, aliæque ſecretiones naturales iterum fieri poſſint, poſt quod optata redit tranquillitas, donec malum recrudeſcat.

Recordari etiam vobis lubeat! quoties intermittentes continuæ, imo malignæ fiant, ſi paroxyſmi tempore cruda ingerantur? aut quamdiu paroxyſmus intermittentis extraordinarie exaſperetur, & prolongetur, ſi modo juſculum tenue præcipue carneum contra interdictum Hip. noſtri §. 65. S. 7. & §. 10. S. 2. &c. durante illo propinentur? his perponderatis concludite, quid non futurum ſit, ſi hoc ſæpius fiat, nonne humores magis lenteſcunt, & ad ſtagnationes diſponuntur? unde enim alias poſt febres chronicas, cachexiæ, hydropes, aut ſaltem pedum tumores, nonne ab humoribus his lenteſcentibus etiam lympha gaſtrica cum digeſtione languet, chylus crudus fit, crudus in inteſtina dejicitur, poſt hæc crudus in lymphæ ductus ſeparatur, ibi ſtagnat, hos vellicat, inflammat, corrodit? unde vaſorum tenerrimorum & anguſtiorum adſtrictio, ad circulandum ineptitudo & putredo? his, repeto, ſic habentibus, atque labefactatis lenta, craſſa, & ob ſecretiones impeditas urinoſa & vere ſemiputrida maſſa ſanguinea in vaſis ſanguiferis, deinceps ex magna parte circulatur, arteriisque adeo ob nimiam lympham multum diſtendi, harumque pulſum impediri, aut potius frequentari, neceſſe eſt. Hinc pulſus ſupradictus febrilis, dyſpnoeæ, &c. nonne a motu hoc ſanguinis ægro in vaſis capillaribus ipſiſque ductibus excretoriis ob languorem ſanguinis coaleſcere & ſtagnare aptus fiat? hinc illæ ſugillationes, tendinum, ob defectum nutrimenti ſive lymphæ tenuis dulcis & humectantis, rigiditates, tumores, hydropes, a chylo ſcilicet & lympha crudis, & minime circuire aptis: hique iterum eo duriores, quo urinoſiores & magis ſeptici humores. Nonne hinc dolores ſupradicti lancinantes? cauſa laſſitudinum &c. &c.

Quod autem gingivæ intumeſcere, cruentari, exulcerari &c. ſoleant, & præ omnibus aliis partibus corporis in hac ſtrage magis afficiantur, ratio mihi videtur, præter Liſterianam, quod lympha lenta a ſanguinis craſſamento ægre ſeparari poſſit, & propter ſupradicto modo jam vitiatos lymphæ ductus, ad ductus ſalivales excretorios propellatur ab arteriis, ubi in ſalivam lentam, ſalſamque conficitur, non adeo effundi aptam, gingiviſque ideo impacta ibi ſubſiſtit, & amplius corrupta eas tumefacit; putreſcendo eaſdem exulcerat, imo plane gangrænat; idque eo magis præ aliis partibus, quo vaſcula gingivarum tenuiora ſunt, atque qui-

quidem adeo, ut etiam ſanguis in ſtatu naturali ibi pelluceat, ut ideo præ omnibus aliis partibus rubeant. Ex qua hypotheſi reliqua ſupradicta ſymptomata omnia explicatu mihi facillima eſſent, niſi brevitati ſtuderem, veſtriſque ingeniis bene fiderem.

Id tantum curioſum adhuc memorans, quod hic morbus in Hungaria tota æſtate autumno & hyeme ſilere, & non niſi impendente vere ſingulo ſe oſtendere ſoleat, quæ cauſa eſſe poſſit?

Cui repono, rem cuique patere conſideranti revolutionem globi, & approximationem ſolis, omnia animalia & vegetabilia ad novos motus impellentis, præcipue temperie ſua auſtrali concurrente, quæ propter pluvioſum & auſtralem aërem nimis humidum & rarefactum tonum fibrarum labefactat, hinc circulus humorum & ex eo pendentes excrementorum ſecretiones ſegnius procedunt, putredo & conſequenter ſupradictus morbus etiam augetur, veriſſimum itaque dictum *Hip. l. de nat* §. 18. *morbos partim ex diætis, partim ex ſpiritu, quem attrahimus, fieri.*

Ad curas progredior hucuſque partim a me, partim ab aliis incaſſum adhibitas: præmitto tantum, me a nullo indicante adigi potuiſſe, ut cum illis Semendrienſibus prope Bellegrad. ex inſtigatione plurimorum officialium hujatum per mercurialia ſalivationem inſtituiſſem; memor enim ſemper fui Hartmanni & Liſteri Angli, meorumque ſupra poſtulatorum a mercurio lymphæ ductus, nervos & tendines magis infirmari, atque quod lympha in ſcorbuticis craſſior & lentior eſſet, quam quæ ſalivæ ductibus effundi poſſet, quod etiam fatalis eventus approbavit, ubi Semendriæ dictæ ante biennium 400. ſcorbutici ex gregariis Cæſareanis in ſalivatione periere, ideo alias ego, ut curetur malum, indicationes formavi nempe:

Ut chyloſis in primis viis recte perficiatur, ſaburræque ibi proculdubio hærentes eliminentur, ut ſpecifica deinde eo exquiſitius in M. S. penetrent, ſanguis craſſus, & viſcidus incidatur, attenuetur, ſicque libere a ſtaſibus circuletur, perque ſolitas ſecretiones depuretur & expurgetur, atque ſic ab ulteriori putredine vindicari, omnique naturalitati reſtitui poſſit.

Pro quibus obtinendis ob rationes ſupradictas, ſalivationem vetantes, purgavi nunquam, ſed ſemper vomitoria dedi, uſualia varia, & ob nullam differentiam hic prætereunda ſilentio.

Deinde adhibui Rad. Raphani, Armorac. Taraxaci, Ari, Aſari, Gentianæ, Angelicæ, Helenii, Acori, ſarſaparillæ, Chinæ, Zedoariæ, Galangæ, folia & herbas aridas (quia virides hic haberi nequeunt,) Beccabungæ, naſturtiorum, Trifolii Fibrini, Cochleariæ, acetoſæ, Virgæ aureæ, Scordii, Perſicariæ, Rutæ murar. Roſmar. Salv. C. B. Cent. min. Lign. ſanct. Lign. Saſſafr. in ſpecie autem illud in ephemerid. German. Ann. 6. obſerv. 22. tantopere contra ſcorbutum decantatum ſedum minimum, ſicut ibi præcipitur.

Eo-

Eodem modo periclitatus ſum Strobil. Pin. cort. fraxin. Winteranum, Guajac. aurantiarum, baccas Juniperi, & Lauri, hæcque omnia in omni excogitabili forma, prout in infra citandis authoribus inveniri poſſent.

Item adhibui ⊖lia omnis generis, volatilia & fixa, in ſpecie: ⊖vol. C. C. quotidie bis in vino. Arcanum duplicatum. ⊕ tartarus fix. tria ⊖lia, ⊖ cum crem. tartari cum chalybeatis omnis generis, ∼. ⊕lis ✳ci. ⊖. vol. °₀° ſa. ∼. tartarus Tinct. ejusdem Tinct. bez. M. mixtur. ſimpl. ∼ cochlear. ordin.

Succorum loco contra ſcorbutum decantatorum pomorum citrorum, granatorum, limonum hic nimis rarorum, cum Liſtero propinavi etiam vel acetum theriacale vel acetum, cui ſupradicta infuſa erant, præcipue radix illa decantata armoriacæ, quam itidem cum cereviſia fermentari permiſi.

Ipſis Tinct. ♁ ♂. Lunæ Helvetianæ &c. non peperci, quamvis cariſſimis: aſt omnia proh dolor! incaſſum.

Verbo, nihil eſt, quod in authoribus claſſicis, Dolæo, Willis, Liſter. Barbette, Biblioth. Mangetti, Waldſchmid., Weinhard. Zwinger, Blancard, Muſitano, Etmuller Michaele Valentino, Bonetto, Junken, Wedelio, Lentilio &c. invenire eſſet, quod intentatum reliquiſſem, exceptis ſuccis antiſcorbuticarum herbarum recentium, & harum præparatis quintis eſſentiis, qualem Tuliſurgii apud Dominum May celebrem pharmacopolam 1713. vidiſſe memini, ex cochlearia factam, cujus unica gutta integram menſuram vini albi vel aquæ odore, ſapore, & colore exquiſitiſſime tinxit, aſt his præparandis & procurandis & quidem in copia ſufficiente, quis par eſt? ſuccos autem hic conficere non valemus, quia herbæ, ut jam monui, hic non creſcunt antiſcorbuticæ, excepta ſola & unica eruca lutea & rapiſtro arvorum, ſed quis pro tot ſcorbuticis ſatis has colliget?

Lac etiam ob cruditates primarum viarum, comitantem febrim lentam, & proclivitatem ſuam in putredinem ſcorbuticis dare, timui, præcipue cum pro tot ægris in copia emi etiam nequeat, idem de ſero lactis intelligere placeat.

In ſpecie autem, ſupradictarum indicationum ergo, hoc anno aliquot ſeptimanas propinavi una cum decoct. lignorum pro potu ordinario ſequentia:

℞. ſummitat Pinaſtr.
Strobil. Pin.
rad. chin. a ℥j.

M. & incis. coq. in aq. com. ℔. 4. ad medietatem. colat. d. ſ. *darvon morgens und abends ein Trunck.* Iterum ſequens fortius

℞. ras, lign. Saſſafr.
guajac. a ℥ij.
Hb. inciſ. Roſmarin.

Salv.

Salv. a Mi.
Bacc. lauri.
Junip. a cont. ℥ij.
M. coq. in
vin. alb. &
△ com. a ℔ ſ.

In vaſe bene tecto ad conſumpt. ℔ I. colat.

Adde

∼. Theriac. ℥iv.
⊕ ✳ci. ℥iſs.
Syrup. de menth. j.

M. d. ſ. *Davon alle tag zwey mal ein Trunck zum ſchwitzen.*

Huic colaturæ etiam addidi, loco dictorum ∼. tum. v. ∼. cochlear. ordinarium. v. Tinct. Bez. M. v. mixtur. ſimpl. rectif. cum vel ſine ſale commu. ✳ci. ſimpl. v. aniſ. aſt iterum iterumque incaſſum!

Item

Adhibui illum antichronicum Helmontianum, ſcilicet rad. aſari. c. C. B. vel cent. min. ſequenti modo.

℞. hb. C. B. mij.
rad. aſari. ℥j.

M. inciſ. coq. in ▽. fontan. IV. ad conſumtionem ℔. I. d. S. *Alle Zag zwen mal* ad ℥vj. *Morgens und Abends zum ſchwiken*, quod egregium medicamentum etiam a Rulando commendatum quamvis pertinaciſſimas febres intermittentes cum cachexiis & hydropibus ex fundamento curet, nihilominus tamen ſcorbutum curare nequit.

Hinc tandem altius perpenſis ſupradictis ſymptomatis cauſisque antecedentibus, prægreſſis diutinis febribus & hunc morbum adhuc comitante febri lenta incidi in corticem peruvianum vel in infuſo vel in forma elect. ſequentis.

℞. Pulvis. cort. peruv. ſubtiliſſ. ℥j.
♁ diaphor. ʒiij.
Arcan. 2plic. ℥ß.
ſal commu. abſynth. ℥j.
Conſerv. roſ. ℥iß.
Syrup. de acetos. citr. q. ſ.

M. f. elect. d. ſ. *Davon ein Welliſche Nuß groß Zags brey mal nebſt obgedachten* decoctum.

Et ut verum fatear coram Deo omniſcio ſatisfecit integre ante biennium apud inclytum Regimen Bagnianum, ubi ſexaginta aliquot in gradu ſecundo ſcorbuticos adhibita & impetrata pene diæta ſtricta, tenui, & febrili in meris juſculis conſiſtente intra paucos dies integerrime reſtitui; in cujus teſtimonium illius regiminis DD. Locumtenentum Colonnellum Baronem de Schulz, ubilibet hodie terrarum ſit, invoco, aſt hanc diæ-

tam

tam ſtrictam ab illo tempore uſque ad hodie impetrare ab aliis nequeo, quia occaſiones hodiernæ ei ſunt impares, hoſpitalibus, aliiſque ad hæc neceſſariis hic caremus, ideoque omni etiam effectu hodie fruſtror, licet 3. aut 4. nihilominus hoc anno curarim, elect. dictum plerumque cum Ther. A. miſcendo.

Ideoque iterum hodie ſemen Sinapis adhibeo cum rad. gentian. & cort. fraxini. ſal commu. abſynth. cum Rob. ebul. ſudorif. in forma elect. quod ſemen Rochellienſes a ſcorbuto in diriſſima obſidione ſua tam egregie atque mire ſalvaſſe dicitur, aſt hic etiam incaſſum hucuſque.

Medicamenta extrinſeca nolo, quia eadem de iiſdem intelligi poſſunt, quæ dixi, ſi enim tam generoſa intrinſeca inertia ſint, quid topica evincent in corpore ſcorbutico?

Hoc tantum annoto, quod a variis regiminibus inclytis Cæſareanis in ſpecie Sickingenſi hujates thermæ, ab aliis autem Magnosſvaradinenſes & Budenſes etiam incaſſum adhibitæ fuerint, an autem acidulæ quid in hoc poſſint, neſcio, quia iis hic caremus, niſi quod nuper modo de quibuſdam in hoc Bannatu necdum probatis levis fama ad me devenerit.

Quid ergo conſilii adhuc in veſtris ſcriniis contra Herculeum hunc morbum haberi, & ſupereſſe poſſit, quod hunc tam curaret, quam præſervaret, hiſce vos humillime rogo, ut id cito me docere non dedignemini, an non forſan aliquis veſtrum contra hunc aliud arcanum, vel panaceam aliam poſſideat: v. g. ☿. fixum, ſalivationem non moventem, qualem ſe habuiſſe Helmontius & ipſe Dolæus, in capite de ſcorbuto, jactitant, vel ſulphur aliquod minerale fixum, vel ſal tartari. volatiſatum vel ſal quoddam metallicum, præcipue mercuriale, quale Hallæ Magdeburgicæ in Noſocomio venale eſt ab illius Kunſtelio elaboratum, vel aliquid fabis Ignatii aut lapidi Porcino nimis caris & raris ſimile &c. quibus malum curari & præſervari poſſet, abſque eo, quod diæta tam ſtricta (extra hoſpitalia bene ordinata equidem impoſſibilis) adminiſtranda eſſet, quibus permaneo, ut in literis.

Caſus hic Medicus Cæſaream Militiam attinens, Temeſwarino, & Belgrado ex Regno Serviæ, per Dominum Doctorem Kramer, Cæſareum ibidem Campeſtrem Medicum, nobis Decano, Inclytæque Facultati Medicæ Viennenſi tranſmiſſus, ſingulis Facultatis Medicæ Commembris hiſce communicatur, ſuper quem quiſque ſententiam medelæ Decano ad manus intra triduum ſcriptotenus communicare non gravetur,

Joan. Franciſc. FABER,

Phil. & Med. Doctor, Inclytæ Facultatis Medicæ p. t. Decanus.

EPISTO-

EPISTOLA RESPONSORIA INCLYTÆ FACULTATIS MEDICÆ.

PRÆNOBILIS AC EXCELLENTISSIME DOMINE COLLEGA.

Admodum exactam deſcriptionem ſcorbuti, verno præcipue tempore, epidemice, imo ſporadice (nec ſine magna ſtrage) militem Cæſareum affligentis ad nos dediſti; fatemur ſcriptum eſſe limatum, ſuoque auctore dignum, de quo tibi gratulari potes, id adeo placuiſſe excellentiſſimæ Commiſſioni, ut illud quantocyus typis mandandum curaverit.

Licet autem Facultas Inclyta ſatis perſpectam habeat capacitatem, dexteritatem, ſedulitatemque tuam, ſuccinctam nihilominus informationem (qua equidem non egeres) tranſmittit, tam, ut petito tuo, quam Excellentiſſimæ Commiſſionis voluntati, fiat ſatis.

Dolet autem præliminariter Facultas, tam parce militiæ Cæſareæ Medicis proviſum eſſe, ut ille, cui una ſtatio contigit, eidem obeundæ ac providendæ non ſufficiat, ſed ſtare debeat fide, ac relatione chirurgorum, de quorum capacitate non tantum Facultati non conſtat, imo de quibus eadem, nec ſine ratione dubitat. Sed hæc illis in aurem, quorum intereſt.

Convocatis autem viris de Facultate primariis, & maxime expertis, ac mature penſitatis circumſtantiis, viſum eſt accuratam circa rerum N. N. uſum regulam præmittere: hac enim inſuper habita, remedia etiam generoſiſſima vim ſuam perdent, ea autem bene obſervata, perſæpe remedia, quantumvis mediocria, grandia fiunt.

Igitur cum prima mali hujus radix dependere videatur a vitio Athmoſphæræ, particulis & effluviis ſylveſtribus, crudis, nitroſis, aluminoſis, imo & arſenicalibus refertæ, quæ tam ex ipſo terræ fundo, quam aquis paludoſis, & ſtagnantibus, hæcque aeris conſtitutio levi negotio corrigibilis non exiſtat: eo ſaltem annitendum eſt, ut impediamus, ne eadem altas in corporibus impreſſiones faciat. Ad quam intentionem conſequendam optima foret ſæpius repetita ſtationum permutatio, ſi non omni tri- ſaltem ſemeſtri, eo fine, ut miles gregarius ad aerem ſubinde liberiorem transferatur. Illi vero, quibus ibidem perſiſtendum erit, quantum fieri poterit, præmuniantur, ne tam cito infectioni ſubjaceant. Et cum impreſſiones iſtæ non tantum contingant per

 reſ-

respirationem, verum etiam in corpora, nuda in humo decumbentia se insinuent, præcipue noctu rigente cœlo.

Primæ impressiones utcunque corrigentur fumo tabacæ, ligni, summitatum & baccarum Juniperi &c.

Posteriores vero evitabuntur, si humus, in qua defatigato militi decumbendum est, insternatur vel stramine, vel fœno arefacto.

Quo ad victus potusque regulam, militi gregario, & qui exiguo stipendio victitat, incassum lautus ordinatur, sed illi potissimæ cupediæ panis erit: quia tamen inter omnes repletiones panis repletio ab Hippocrate pessima vocatur, ea tanto erit nocentior, quanto ipse panis a sua bonitate deflectet. Providendum igitur erit, ut saltem sit bene subactus, convenienter fermentatus, sufficienter salitus, & ex bona farina pistus, alias pastæ instar in ventriculo jacens, ejusdemque fundum gravans, cruditatum, & exinde resultantium obstructionum radix erit.

Caro itidem suilla, vel bubula nimis juvenis, ejusdem sunt commatis, quæ tanto difficilius digeruntur, quanto miles pacis tempore minus exercetur, adeoque minus difflat.

Quo ad potum: aquas palustres, vel ex puteis recens effossis haustas, omnes malas esse Hippocrates pronunciavit L. de aquis, aere, & locis.

Harum quidem vitium aliqualiter corrigi posset, si liquoris nitri fixi aliquot guttulæ potui ordinario instillentur: hoc tamen fieri non potest, nisi ubi abest suspicio profluviorum alvi. Præstaret igitur aqua fluvialis intermixto potu vini, non admodum fortis, vel generosi.

Quantum autem desidia militi noceat, satis hucusque per experientiam edocti sumus: vidimus enim plerumque milites minus ægrotasse illis temporibus, quibus exercebantur labore circa fossas ducendas, aggeres jaciendos &c. reliquas rerum N. N. species tacito pede transilimus, quoniam de illarum observatione militi frustra canitur; generaliter siquidem hoc axioma (quod moderata durent) iis ignotum est. Quod si sperare liceret has reflexiones effectum fortituras, non ad pharmocopolium, sed ad commissariatum te ablegaremus.

Hisce prælibatis ad curam progredimur horrendi hujus affectus: & quemadmodum atro carbone notamus curam illam salivatoriam a medicinæ destructoribus potius, quam perfectoribus perperam institutam, ita præferimus vomitoria, non quidem violenta illa ♁lia, ☿lia, arsenicalia citrina &c. qualia pro libitu cujuscunque, seu temerarii chyrurgi, sive jactabundi medicastri sine selectu, & insuper perspecta habita legitima præparatione, vel dosi passim, & indiscriminatim exhibere solent: sed præferimus blandiora, maxime secura, qualia sunt vel gilla Theophrasti, vel pulv. rad. hypecacoannæ, quam tutissimam experimur, eoque magis illam recommendamus, quoniam pretio valde tolerabili modo venalis prostat, cujus

drachma una, vel etiam plus, præmisso, si opus videbitur, digestivo, non tantum exhiberi, verum etiam pro re nata repeti poterit.

Primis viis hac methodo liberatis, ad materiæ peccantis correctionem, & imminutionem accingeris, quam commodissime quidem exequeris per anti-scorbutica illa decantata a vegetabilium classe deprompta, qualia suppeditant: v. g. cochlearia, beccabunga, nasturtium utrumque, fumaria, hypericon, præ primis ejusdem flores, trifolium fibrinum, chærefolium, radix armoraciæ, stroboli pini &c. ex quibus utique succi expressi, extracta, tinct. decocta &c. vel cum sero caprillo, vel alio, jure carnis &c. formulæ concinnari possent.

Sed quoniam horum simplicium proventu destitueris, eorum semina tibi transmittenda curamus, ex quibus commodo terreno sementem institues, tibi olim in ingentem gloriæ messem excreturam.

Interim quo patientius expectes, quousque germinent, & collecturæ aptæ reddantur, earum exsiccatarum sufficientem quantitatem subministramus. Nec non succos ex iisdem simplicibus expressos, & (aqua spirituosa destillata) ad melleaginem inspissatos, una cum aqua illa spirituosa submittimus, ut illis tam in forma extracti, quam in aqua propria rursus affusa dissolutis in forma dilutiori uti possis.

Præterea duo remedia palmaria, non ex vana vulgi persuasione, sed effectu famam adepta, & hucusque sustinentia tecum communicamus, nimirum.

℞. Pulvis Rad. Chin.
Salsæparill. aa. ℥iij.
Sacch. ℔ß.
Farinæ hordei ℔j. m. & vasi novo vitreato indita, operculoque bene lutato pistentur. Jam

℞. Hujus mixturæ cochlear unum, extracti succorum anti-scorbuticorum drachmam unam. Hanc mixturam in jusculi carnis non saliti ℔ß. per modum pannatellæ exhibe mane, & vesperi superbibendo aquæ alicujus anti-scorbuticæ, vel decocti ejusdem ad uncias tres, aut quatuor, sicque remedium efficies utramque implens paginam, scilicet nutritivo-medicamentosum.

Alterum est destillatum anti-scorbuticum hac formula celeberrimum.

℞. Herb. recent. Nasturtii aquatic.
Chærefolii
Cochlear.
Beccabung.
Trifol. Fibrin. a. ℔ß.
Rad. armoraciæ
apii hortens. aa. ℥vj.

Incis. & contus. affunde vel aquæ simplicis, vel aquæ & vini aa. q. s. digerantur per diem, & noctem. Tunc adde globulorum equinorum

recentium ex caballo avena pasto collectorum ℔iij. & statim destilla ex MB. cujus dosis erit propinare tres uncias mane, totidemque vesperi, superbibendo jusculum ex decoctis anti-scorbuticis. Hæc remedia, licet primo intuitu vulgaria videantur, non spernendæ tamen esse solent efficaciæ, moleculas enim obtinent magis flexiles, & liquori gastrico magis ausculantes; hinc inservient salibus sylvestribus diluendis, & ad eliminationem disponendis. Adeoque mirari desine, nos illis plus tribuere, quam aliis quibuscunque e mineralium regno petitis, quoniam hæc & particularum rigiditate gaudent indomita, nec fermentis jam labefactatis ausculant.

Noli tamen credere ea nobis omnino esse rejicula: novimus enim egregium illorum usum, si cum grano salis iisdem remedia Galenica quodammodo condiantur, & exaltentur: proinde ulteriorem eorum usum tibi recommendare non veremur. Superiora tamen præ his eligimus, utpote quibus longa experientia constat, non semper Herculeis medicamentis curandi scopum obtineri, sed naturam sæpius manuduci, quam impelli. Insuper jam ab olim tibi perspectum esse novimus, non omnem scorbutum eadem ferre remedia, sed unum exposcere remedia magis attemperantia (quale est potus theeatus, vel illi succedaneus ex veronica, aliisve herbulis appropriatis) alium gaudere acidiusculis, alium aromaticis, & spirituosis &c. alium amaricantibus salinis &c. & solo hoc phænomeno recte dijudicando medicum rationalem empyricis præcellere.

Præterea si tibi ex usu fore videbuntur alcalia, terrea, fixa, macra, vel oleosa, si quid fidis cortici peruviano, præcipue in febrium intermittentium contumacia, liberis, mundisque primis viis, si denique materiam præparatam discutere vis decocto lignorum anti-scorbuticis maritato; ea omnia quidem adhibe, hoc tamen cum regimine, & cautela, ne particulas balsamicas apud militem in pauca quantitate forsan adhuc residuas nimium agitando facias evolare. Prout aliquando contingit in cura febrium &c.

Quapropter ea, quæ scripsimus, non eo sensu intellecta volumus, quasi vero iisdem solis tibi inhærendum, omnibusque aliis valedicendum foret, remedia enim dexteritas tua mille reperiet, si tandem quibus destitueris, nobis, vestrove protomedico cæsareo-campestri viro integerrimo rescribe, conatu omni adlaborabimus eadem tibi transmittenda.

Curationi tandem coronidem impones levi abstersivo, sennato, vel Rhabarbarino &c. Qualia non solum in fine, sed & in cura interposita, atque etiam in principio adhibere poteris, præcipue in iis, qui vomitoria non ferunt.

Hisce peractis etiam symptomatum urgentiorum rationem habebis, quæ quidem remediis ex propriis capitibus desumptis impugnabis eo tamen semper oculo ad morbum primarium intento.

Oris, & gingivarum ulcera (scorbuto commune symptoma) mundabis

dabis, vel os colluendo, decocto ex herbis absynthii, scordii, & hordei parato, addito parum melle rosato, spiritu cochlear. Spiritu salis, nec minus tincturæ laccæ Mynf. &c. te raro destituet. Majori etiam abstersioni unguentum Ægypt. inserviet. Et quia vinum non omnibus conducit, aquam coctam parabis v. g. Rad. Bardan. Mai. Scorzoneræ, Charyophilat. Cichor. Sylvestris, visci Quercini, Anis. liquiriz. &c.

Omnia autem ex pino (quia picea balsamica dicta, qua de causa inclementias hyemis asperrimas illudens) ut strobuli, summitates ejusdem &c. cum aliis appropriatis in jusculis, vel potu theeato &c.

Te non latet inter alias historias illa, dum Uladislaus rex Poloniæ olim bellum in Moscovitas gereret, morbus tuis patientibus non impar epidemicus in castris sæviret, plurima quoque generosissima respuens remedia, adeo atrox, ut militibus crura convelleret, qui nil aliud, quam paralysis scorbutica audit, quam clarissimus Erbenius prædicti regis t. t. Archiater solo decocto strobulorum pini, ejusdemque summitatum, modico addito sem. anis. liquiriz. felix, tum in jusculis carnis, tum pro potu ordinario, pristinæ restituit valetudini.

Hæc erant, quæ tibi rescribenda videbantur.

Tu quo cæpisti tramite, feliciter perge, ac certus esto, quod, quot sedulitate tua Cæsareos servasti milites, tot hostium decades occidisti. Vale.

Excellentiæ Tuæ

Ex musæo nostro die 6. Maji 1726.

Addictissimi

N. DECANUS,

&

Facultas Medica Vienn.

His

His itaque præmissis, ut succincta magis explicem, sequentia addo & repeto ex prioribus.

SCORBUTUM nempe

1mo. Neminem *impetere*, nisi qui prius multis febrium diuturnarum speciebus, ac recidivis, & quidem

2do. Ex cruda neque eupepta diæta fuerit afflictus, ideoque

3tio. Nullum fere præfectum, imo ne quidem equitem gregarium, utpote hibernis melioribus salarioque majore gaudentem. Harum febrium recidivas (æquivoce licet & tacite) *Boerhaave* §. 1150. etiam vocat caussas, quum dicit, illos subjectos esse scorbuto, qui morbis lentis obnoxii sunt, maxime vero qui cortice Peruviano fuerunt usi: addit in commentario suo pag. 104. auctoritatem clarissimi *Sydenhami*, dicentis, ab usu hujus corticis observatum a se esse, quod scorbutum producat; nemo autem unquam utitur hoc cortice, nisi contra febres, aut morbos has sequentes: hinc clare patet veritas 1. mei § præcipue quum ipse *Boerhaave* l. c. sui commentarii ex morbis lentis specialissime nominet quartanam, de qua expresse dicit, quod nemo fere ex quartana resurgat, quin in scorbutum incidat: in observationem autem *Sydenhami* commentatur ibidem dicens, quod ideo usum corticis sequatur scorbutus, quia materia a febri ejicienda necdum est educta; corticis autem hujus vires scorbuto ipsi contrarias supra in casu vidisti; id etiam de quartana ex solida praxi addendum & monendum habeo, quod rarissime & vix unquam homo statim & immediate in quartanam incidat, sed post prægressas febres alias intermittentes, sive quotidianis, sive tertianas male excoctas, quartana in praxi, plerumque occurrat; ideoque quartanam perpessi in scorbutum certe præ reliquis sint proniores.

4to. Toto anno scorbutum supra descriptum ex certa observatione, neque in Germania, neque in Hungaria, neque in Italia dari, nisi *in principio veris*, quod in Italia & Dacia Ripensi, vulgo Bannatu Temeswarienfi, incipit in Martio, in Germania vero 4. septimanis serius.

5to. Hunc morbum neque Italiæ, neque Daciæ incolas alios invasisse, nisi *advenas cæsareos gregarios*, num, 1. 2. 3. confer consuetudo & natio, num. 36. 37.

6to. Affligere tamen in Germania etiam tunc sporadice illos, qui præter caussam, num. 2. dictam, *herbis & fructibus horræis* coctis raro vel plane non vescuntur, sed meris *leguminibus* coctis pascuntur. Hinc quolibet anno fere observatur Dresdæ in ptochotrophio, vulgo *Waisenhausse*, imo in urbibus longa obsidione cinctis, veluti in Gallia Rupellis, ubi dirissime ob annonam grassatus legitur scorbutus: Ita etiam grassabatur

batur Thoruni, sanissima alias Prussiæ Polonicæ urbe, quum rex Suecïæ illam 4. septimanas obsedisset: item Stettini sub ultimam ipsius expugnationem, licet aer ubique sit purissimus, & scorbutus ante & post obsidiones dictas nunquam nisi sporadice & valde raro fuerit visus. Notus etiam mihi est unus & alter ab usu ciborum vegetabilium abstinens, & meris carnibus non salsis nec fumo induratis vescens, qui non semel verno tempore in gingivarum stigmata supradicta scorbutica incidit in locis Germaniæ saluberrimis. Sic etiam

7mo. Certum est, *ex defectu ciborum viridium* nautas, diu in mari circumnavigantes, præcipue in zona torrida, post febres prægressas, maxime scorbuto affici; imo etiam eos, qui in Grœnlandia diu a viridibus abstinere coguntur; *juventutem* tamen

8vo. cito aut *herba cochlearia* in regionibus septentrionalibus, aut in calidioribus, v. g. Lusitania, *succo pomorum aureorum Lusitanicorum*: imo

9no. Eosdem nautas hodie ubique præservari a scorbuto, crebra, aut saltem bina, per septimanam cibatione *brassicæ muria conditæ*, vulgo *Sauerkraut* dictæ.

10mo. Quoties præter meum consilium, ob dyspnœam supra recensitam scorbuticam & hinc impendentem suffocationem, vena fuerat secta, toties *sanguinem scorbuticum* omni sero fuisse destitutum, & in superficie sua crusta alba lardiformi obductum.

11mo. *Contractionem articulorum* supradictam nullibi, id est, in nullo alio articulo, nisi *in solis genubus*, evenire.

12mo. *Scorbutum* constanter & semper *incipere* signis suis primi gradus in casu supra proposito enarratis: & deinde, pedetentim & sensim, ad gradum secundum & tertium increscere, nunquam vero incipere signis sive symptomatis gradus secundi, multo minus tertii; & quidem

13mo. *Scorbutum* nunquam hoc *principium suum capere* in vigilantibus, sed perpetuo *in dormientibus*: ita ut scorbuto recens afflicti paullo ante somnum apparenter, excepta physiognomia plerumque cachectica, sanissimi fuerint, ex somno autem horis matutinis evigilantes dicta scorbutica symptomata primi gradus sentiant, absque ulla caussa externa manifesta. Scilicet ex somno evigilantium.

14to. Quidam primo *gingivas tumentes & sugillatas* cum *pulsu & urina* febrilibus tantum & solum ostendunt, quod tamen rarius evenit, sed plerumque simul *sugillationes unius vel utriusque oculi* supra recensitæ comitantur, & post has sugillationes tam gingivarum, quam oculorum, intra aliquot dies *contractio unius vel utriusque genuum* supradicta succedit; quibusdam autem statim principio vel sola gingivarum sugillatio, vel etiam simul altera oculorum sugillatio, cum dicta contractione, sive potius convulsione tibiæ unius vel utriusque simul evenit.

15to. Nemini autem ullum scorbuticum signum, sive symptoma accidit unquam, cui non simul gingivarum sugillationes eveniant: ita ut *primarium & perpetuum hujus morbi symptoma* sit dicta *gingivarum sugillatio, cum pulsu & urina febrili, & febri lenta*, ex quibus deinde in gradum secundum, & ex hoc in tertium increscit, nisi cito medela fiat: quæ in tertio gradu, ubi orthopnœa, hydrops & dysenteria &c. jam præsto sunt, uti in casu dictum est, nunquam amplius inveniri potest. Ceterum

16to. de *doloribus artuum lancinantibus rheumaticis* in secundo scorbuti gradu evenientibus notabile est, eos æqualiter diu noctuque per intervalla inæqualia affligere, & a calore, sive stragulis non exacerbari. Sic etiam

17mo. *tumorem genuum* in gradu secundo duritiei *scirrhosum* dixi, non quod verus scirrhus sit, sed quod duritiei suæ similitudine ad duritiem scirrhosam accedat, quem tumorem etiam in principio suo *sugillatione magna notatum & maculatum* recte dixi; quæ tamen sugillationes mox iterum aliarum more decrescunt, & sensim evanescunt: in peripheria sua nimirum flavere, & viridescere, & sic absque suppuratione diminui & sensim evanescere observantur; atque hæc de tumore & sugillatione genuum & oculorum puta, non vero gingivarum, quæ perpetuo *suppurantur & exulcerantur*, &c. sicut etiam non raro ipsæ genæ tumidæ: *Tendines rigidos* in genu convulso non intelligo superiores tibiam extendentes, sed inferiores & *tibiam flectentes*, eosque præcipue internos, scilicet *musculorum seminervosi & semimembranosi*.

18vo. De *sugillationibus & musculorum indurationibus* id etiam adhuc addere possum, me sugillationes nullibi observavisse, nisi circa genua convulsa & oculos, & in genis; & tumores hos principio suo sugillatos semper esse.

19no. Hæ *veritates positivæ* sunt; nunc, ut plurimorum practicorum de scorbuto phanthasmata, in quolibet ferme morbo im plagis septentrionalibus nil nisi scorbutum aut canentia, aut subolfacientia, illustrem, *veritates* addo *negativas*. Hinc

20mo. notandum est, *scorbutum evenire populis non tantum plagas boreales, sed etiam temperatas zonas incolentibus*, cujusmodi est, *Italia* (num. 4.) præcipue *Pedemontium*, imo etiam *Gallia* (num. 6. & ex observat *Poupart.* in casu Parisiis observato) *Lusitania* & ipsa *zona torrida* (num. 7.) imo, testibus itinerariis variis, in *Summatra* & *Guinea*: ex quibus numeris etiam concidit quorundam opinio, quasi in plagis maritimis tantum grassetur. Notandum porro est *in regionibus* dictis *calidioribus herbas antiscorbuticas*, humum humidam poscentes, *non quidem crescere*, verum *crescere* tamen ibi *alia vegetabilia antiscorbutica* (num. 8. & 9. quibus plagæ boreales carent. Plura de his sequentur in cura hujus affectus; addo tantum, me etiam observare non potuisse, quod *aromatum usus* in morbis, ut quidam volunt, contribuerit ad scorbutum; potius suspicor contrarium ex num. 2. & 3.

21mo. *Tormina* scorbuticis accidunt, quando ex mala diæta scorbuto accedit diarrhœa, aut dysenteria, alias vero nunquam.

22do. Addo, me nunquam in aliquot millibus scorbuticorum observasse *pleuritidem*, *nephritidem*, *stranguriam*, *varices venarum raninarum*, *hæmorrhagias in cute externa spontaneas & sinceras*, exceptis dysentericis, aut ex vulnere, labiis, pulmonibus, stomacho, alvo &c.

23tio. Neque vidisse ullibi in corpore *ulcera*, quam supradicta in gingivis & buccis, multo minus *scabiei species* unquam mihi in conspectum venisse, neque

24to. Unquam scorbutum stipatum animadvertisse *tabe* (nisi maciem corporis a morbo emaciati sic dicere velis) *motibus epilepticis*, *tremore*, *paralysi*; sed ægros omnes tranquille, lenteque mori, si difficilem semper & anhelosam excipias respirationem.

25to. Hoc tamen certum est, *plagas & urbes paludosas*, præcipue *calidiorum regionum*, aut post *æstates fervidiores*, præ reliquis scorbuto subjectas esse, at nunquam aliter, nisi mediate, sive remote, scilicet, si eædem febrium nidi sint, & ad num. 1. restringi debeant. Tales sunt in Hungaria *Temeswar*, *Karansebes*, *Orsava*, *Belgrade*, *Esseck*, *Kinz*, *Cassovia*, tota *Wallachia* ad Danubium non montosa; in Italia *Ferrara*, *Mantua*, & *totus tractus Padi inferior* post prægressas *exundationes* a *Ramazzini* tam accurate descriptus; in Germania, ob lacum quendam assitum, *Stutgardia* quondam erat, nunc ob exsiccatum lacum sana; e contrario vero totus *tractus Rheni*, Durlaco ad Moguntiam usque, post *exundationes majores Rheni* male notatur, præcipue *Philippiburgum*; in Lusatia superiore Misniæ assita *Ayerswerda* cum sociis suis annumeratur, de quibus omnibus videatur *Dissertat. inauguralis D. D. Mayer Heidelbergæ A.* 1735. *habita*, *de febri tertiana continua castrensi*; *item Lancisii tractat. de noxiis paludum effluviis*.

26to. Probabile etiam est, in defunctis ex scorbuto *hepar*, *lienem*, *pancreas*, *mesenræum*, *putrida & consumpta* fuisse inventa: *trifolium* vero *aquaticum* certam scorbuti speciem curare posse inter XII. dies, aliam autem scorbuti speciem *cochlearia* inter VI dies curari; sin vero hæc cochlearia in illa specie detur, *hepar inde crepare*, sicuti quidam scribunt, minime credendum est, quoniam ex frequentissima praxi scorbutica, *non nisi unica species veri scorbuti* mihi datur, eaque *fœtida*, *putrida*, & hinc *alcalescens* pro diversitate temperamentorum &c. in paucis accidentalibus circumstantiis variabilis, modo supradicto. Gravissimusque quoque est error, *quamlibet cacochymiam*, imo etiam *cachexiam*, & ipsam *luem veneream*, a medicis superficialibus, methaphysicis illis physico-medicis, omnes scilicet morbos a solo acido deducentibus, *scorbutum putari*: quum *verus scorbutus species cacochymiæ singularis* sit.

 27mo.

27mo. Ex his præmiſſis patet, definitionem in caſu propoſitam veram eſſe, quod ſcilicet *ſcorbutus* ſit *totius maſſæ ſanguineæ ſemiputrida viſcidaque diſcraſia & ſtaſis* ex fibræ motricis *Baglivii* languore & rigore, circulatione maſſæ ſanguineæ & ipſis ſecretionibus imminutis, a multis antegreſſarum febrium recidivis contractis. Sive

28vo. *Scorbutus verus eſt totius maſſæ ſanguineæ putredinoſa gelatineſcensque, & inde ad varias ſtaſes proniſſima, ad ſecretiones autem & excretiones ineptiſſima cacochymia, cum atonia variarum partium & viſcerum, horumque tandem infarctu & corruptione a multis aut chronicis febribus, præcipue intermittentibus, male curatis orta: & ideo* (ut magis ſpecificem & §. 19. extirpem) *ſymptomatibus in caſu & ſupra dictis, ante omnia autem gingivis ſugillatis, ſtipata.*

29no. Eluceſcit autem & facile probatur hujus morbi *putredinoſa conditio, & inde alcaleſcentia*, ex fœtore halitus cadaveroſo in caſu allegato, ex ſugillationibus gingivarum vere ſphaceloſis, &c. &. ex §. 6. 7. 8. 9. & 26. &c. *gelatinoſitas* autem ex §. 10. & 17. ubi muſculi ſemimembranoſus & ſeminervoſus ex defectu boni roris, ſive roridæ lymphæ, intra tam breve tempus exſiccantur, tabeſiunt & convelluntur: quumque tales muſculi in toto corpore non dentur, mirum etiam non eſt, ſolas tibias, neque ullas alias partes in hoc morbo convelli. Sic etiam ipſa dyſpnœa, tandem ultimis vitæ diebus in orthopnœam tranſiens, & in caſu hujus morbi comes recenſita, gelatinoſitatem & ſpiſſitudinem maſſæ ſanguineæ ſatis probat, ut pote quibus anheloſis pectoris & ipſarum clavicularum motibus reſpiratoriis natura maſſam ſanguinis omnibus viribus per pulmones transprimere allaborat, ſicut in chloroſi ex levi motu. *Staſes* probant num. 14. & 15. ad viſum & tactum ſugillationes & tumores gingivarum & genuum genarumque, imo etiam num. 26. *Ineptitudinem ad ſecretiones & excretiones* probat I. Atonia partium & viſcerum, de qua mox; II. num. 14. & 15. & num. 26. ſi enim viſcera colatoria infarcta & obſtructa ſunt; eandem probat ipſa febris lenta, hujus morbi perpetua comes in caſu recenſita. *Atoniam partium & viſcerum*, maſſam ſanguineam gelatineſcentem non ſatis promulgentium & per poros ſive vaſa capillaria promoventium, probant num. 13. 17. 18. & 26. & gradus tertius, ſive prognoſis morbi in caſu recenſita, ut & ſequentia. *Cauſam* vero *antecedentem proximam* probat §. in caſu, his verbis *p.* 6. incipiens: *tertio neque primaria, ſed ſuccedanea* &c. Item ſupra num. 1. & 3. & caſus ipſe.

30mo. Definitione cauſiſque proximis, formalibus & materialibus, ſic ſtabilitis, ad *cauſas remotas tam diſponentes, quam adjuvantes & occaſionales*, transeundum mihi eſt, & poſtea ad *circumſtantias & ſymptomata quædam ſpecialia* huic affectui familiaria ſupra & in caſu necdum explicata, & fere portentoſa.

31mo. Dividuntur autem optime cauſſæ adjuvantes in internas & externas:

32do. *Internæ* ſunt ætas, ſexus, temperamentum, & conſuetudo, ſenſibilitas, imo etiam natio.

33tio. Ex *ætate* nulla eminet, neque poſtponenda eſt, quæcunque cauſſam antecedentem proximam incurrit; ſenem tamen nullum habui curæ meæ commiſſum, procul dubio, quod cauſſis externis febrium ſeſe minus exponunt, aut quod durioribus jam aſſueti ſunt.

34to. Ex *ſexu* omnes mei ſcorbutici, quotquot recordor, virilis ſexus, & quidem juvenes, erant, præter unam aliquam fœminam, Viennenſem, quæ febrem quartanam chronicam diæta male Viennæ excoctam 1720. paſſa fuerat, & 1721. Aprili & pincipio Maji in ſcorbutum inciderat, eumque medicina ſecunda feliciter ſuperaverat.

35to. Pro *temperamentorum* ratione, ſanguineo-phlegmaticos & phlegmatico-ſanguineos præcipue, deinde ſanguineo-melancholicos & melancholico-ſanguineos; item mere ſanguineos, ſine dubio ad regulas diætæ in febribus proniores, ad ſcorbutum proclives, imo eo affectos obſervavi: cholerici nullius, ſive puri, ſive mixti, recordor.

36to. Ex *conſuetudine* (minore ſcilicet, aut plane adhuc nulla contracta 1. ad aërem Hungaricum, de quo infra. 2. ad victum militarem, de quo ſupra & infra. 3. ad morbos ipſos ſuperandos, præcipue febres, conveniente diæta) recens in ſupplementum conſcripti milites, vulgo *recroutes*, in febres eoque ipſo etiam ſcorbutum fuerunt proni, præ reliquis vero ex

37mo. *Natione* Bohemica, ſicut in caſu eſt videre: hæc enim natio victui ſicco, crudo & quidem NB. per totum annum apud plebem ruſticam, plane excarni aſſueta, ſolo pane, piſis, farinaceis, braſſica & rapis, præcipue muria conditis, & lacticiniis in patria ſua vivens, in Hungariam fervidam ex aere patrio montano & valde frigido traducta & præter panem ſuum militarem, non niſi juſculis carneis & bubula ſola veſcens (nam vegetabilia ibi rara & cara ſunt) mox in febres, populi Iſraelitici inſtar in deſerto ex ſuis coturnicibus, & ex his ſupradicto modo in ſcorbutum proniſſimi incidunt, accedentibus præcipue reliquis ſupradictis, & infra dicendis; minus vero Itali, a carnibus præ reliquis nationibus magis abſtinentes, & in vitæ regulis accuratiores: præ his incolæ Rhaſciani & Wallachi Græco ritui, & hinc abſtinentiæ a carnibus & jejunio multo & magno cum vita agreſti & naturali, addicti, a febribus & ſcorbuto ſunt immunes, vitamque longævam ad Ann. 100mum 130mum imo 190mum, & ultra non raro attingunt, in ipſa Dacia Ripenſi Germanis adeo exitiali.

38vo. Ex *cauſis occaſionalibus*, ſive adjuvantibus, primarius eſt *aër*, per æſtatem in Dacia Ripenſi, vulgo Bannatu, ab Aprilis usque in Septembrem tam *fervidus*, quam in ullo loco Italiæ eſſe poteſt: augent hunc æſtum tentæ caſtrenſes, caſæ Turcicæ ex mero ligno exſtructæ, & quidem

indiſcriminatim plerumque feneſtris ſuis aut paludes, aut auſtrum, & ferè nunquam ſeptentrionem, reſpicientes: & quidem hic fervor dictis menſibus, contra rumorem plebis, *diu noctuque continuat*, & noctes frigidiusculæ raro ante Octobrem prodeunt: auget hunc aeris ſqualorem *raritas umbræ* ex altioribus ædificiis, ſylvis & arboribus intra civitates & in Hungaria finitima raris: ex quo æſtu, diu noctuque durante, maſſa ſanguinea colliquatur in ſerum excrementitium tam copioſum, ut motibus naturalibus placidis per ſua excernicula, præcipue in necdum aſſuetis, ſatis depurare nequeat, ſed potius magis ſpiſſeſcat, tam a copioſo ſero, quam humidi defectu (num. 39.) non ſecus ac illi, qui diutius ſub æquatore in mari circumnavigare ſolent, & inde paſſim in febres tertianas continuas, imo ipſas peſtilentiales ruunt, a quibus omnes perirent, niſi ad terras firmas citiſſime appellerent, ibique refrigerio ſe a dictis febribus, carbunculis & ſtigmatis ſcorbutico-peſtilentialibus, vi certæ relationis, ſtipatis liberarent: & profecto itineraria (vide ſcripta miſſionariorum Halenſium, *Dellavalle* &c. teſtantur, & ego non raro ipſe in Hungaria, quando æſtus erat inſolitus, obſervavi, quod febres tertianæ intermittentes in Malabar ex hac cauſſa ſint periculoſiſſimæ.

39no. Augentur hæc mala ex ſiti maxima, per talem continuum æſtum atque præterea non raro ſimul corporis motum majorem, de quo infra &c. producta &, pro ea reſtinguenda fluoreque maſſæ ſanguineæ cum ipſis ſecretionibus & excretionibus conſervandis, *potu fere continuo*, qui plerumque *aqua* (de qua infra) plebi eſt: & licet pro nobilioribus hæc ex Auſtriæ montibus eo apportetur, aut vinum merum ſit, nihilo minus frequentiſſimis & fere continuis ſuis hauſtibus digeſtiones turbat, ventriculum inteſtinaque emollit & debilitat, vaſa lactea extendit, ideoque ad febres, diarrhœas, dyſenterias &c. præcipitat, ita, ut ipſe *princeps Eugenius* A. 1717. in Belgradenſi expeditione, optimis diætæ regulis, pro more ſuo, & vino cum aquis ſaluberrimis ex Auſtria ipſi ſingulis ſeptimanis eo advectis uſus, nihilominus in periculoſiſſimam inciderit dyſenteriam.

40mo. Neque hujus mali aeris qualitas adhuc ſubſiſtit, ſed augetur præterea æſtus 1mo. dictæ regionis *profunditate*, reſpectu Bohemiæ & Germaniæ habito, *incredibili* ex longitudine interfluentis eam Danubii metienda, eaque in ſtagnis & paludibus adhuc majore, & hinc foco ſolis propiore, & a ventis ſanioribus ſitu ſuo nimis profundo impedita; deinde 2do. *ſolis radiis ab ipſis aquis paludum reflexis* & ſic duplicatis: quibus omnibus

41mo. Aëris malignitas accedit *ex ſtagnorum, paludum*, quin & *cloacarum Turcicarum*, aut etiam *caſtrenſium, cadaverum ſepultorum* &c. *effluviis putridis*, æſtu dicto exaltatis, ex fœtore ſuo, vi experimentorum phyſicorum medicorum, certe oleoſo ſalinis, putrefacientibus, & continua reſpiratione, imo etiam potu, copioſiſſime hauſtis, & maſſæ ſanguineæ mixtis, fermenti inſtar, non tantum num. 38. dicta continuo augentibus & producentibus ſed forte etiam (ſicut ſpiritus ſalis armoniaci ſulfureus *Hoffmanni* cum ſero ſanguinis mixtus illud ſtatim coagulat, ſive potius in maſſam ſolidam inſpiſſat) noſtros humores cogentibus & mille modis deſtructuris: de quibus confer num. 75. quibus omnibus, ut majorem inveniant fidem, addo, æſtatis principio, in vere & hyeme loca num. 25. nuncupata, præcipue Hungarica, eſſe ſatis ſana ita, ut præter ſcobutum veris, vix ullus morbus graſſetur, menſibus nempe Novembri, Decembri, Januario, Februario, Martio, Majo, Junio, ac Julio; quam primum autem Auguſtus ad finem ſuum ruere cœpit, aut caniculares potius dies incipiunt, tunc incolæ militares ſupradicti numeroſe in febres malignas & benignas continuas & intermittentes tertianas, diarrhœas, dyſenterias, harumque pediſſequas quotidie incidunt. Aer præterea hic paludoſus, ſecundum experimenta phyſica humidus & minus elaſticus, & probabiliter cum maſſa noſtra ſanguinea, mere oleoſa & inflammabili, minus miſcibilis eſt, & hinc ſanguinem minus ſpumefacit, aut ſubtiliorem reddit: quas ultimas qualitates, præcipue ex effluviis paludoſis, Itali recte Malria vocant.

42do. Ex *cibo*, qui ad febres & ſcorbutum contribuit, taxo num. 37. continuo *carneum*, præcipue ex bubula, quæ in Hungaria, ob vile ſuum pretium, vel vaccina, vel mediæ ætatis inter bubulam & vitulinam eſt, & præterea fracida juſcula & carnes præbet: chylus enim carneus mere glutinoſus, & gelatinoſus adhuc etiam longe putreſcibilior eſt, quam chylus ex vegetabilibus, quæ, vi ſupradictorum & experimentorum phyſico-medicorum, non tantum corporis humores minus putreſcibiles faciunt, ſed etiam curant conf. num. 37. item raritatem & caritatem vegetabilium in caſtris & recenter expugnatis fortalitiis. num. 2. 3. 6. 7. 8. 9. in caſu: ex *potu* aquas Hungaricas, tam Danubiales conſtanter turbidas, & in non aſſuetis alvum laxantes, quam, & præcipue, paludoſas num. 41. ſive immediate ex paludibus, ſive ex fontibus proxime ad & intra eas effoſſis hauſtas; deinde etiam potus nimis tepidos & fere continuos, num. 38. adde etiam num. 37.

43tio. *Motus corporis, magna, longa & multa itinera, labores, exercitus* præcipue in ſummo æſtu diurno revera concurrunt cum num. 38. Medetur autem quies & mora in umbroſis domibus, more Hiſpanorum altis, ſeptentrionem (utpote ex quo ſolus continuus aëris ſpiritus & motus, procul dubio ob glaciem & nives ibi in æſtate deliqueſcentes) feneſtris ſuis reſpicientibus ex lapideis muris craſſis exſtructis, &, ſi poſſibile ſit, duplicibus cameris inſtructis, tam ſeptentrionem, quam occidentem & orientem ſpectantibus, ita, ut tranſeatur tempore opportuno ex una in aliam Italorum more; &, ſi haberi nequeant, præſtant caſæ rhaſcianæ conditionibus dictis in terra effoſſæ & ſuperius bene tectæ: plura vide in prophylaxi.

44to. *Excreta & retenta* cum *animi paſſionibus*, præcipue *patrimonii* cupiditate plebi militari non rara, per ſe *tibi*, *vir excellentiſſime*, nota ſunt.

Sic

Sic etiam ex retentis transſpiratio & ſudores, in fine cujusvis paroxiſmi febrilis non ſatis apud plebem obſervati, multum contribuunt, utpote a cujus transſpirationis impedimentis *perilluſtris D. Archiater de Garelli* duos trientes morborum caſtrenſium recte derivat.

45to. Ex his præmiſſis colligo nunc & repeto *modum, quomodo ſcorbutus fiat*: ſcilicet maſſa ſanguinea ipſisque viſceribus ſecretoriis & excretoriis contaminatis & labefactatis 28. 29. ex cauſſis 33. usque ad 44. natura, ſive principium vitale, quidem reſiſtit inſtituendo, augendo, & multiplicando motus ſuos ſecretorios & excretorios, quos febrim apellamus, eosque pro majore vel minore neceſſitate & conſtante proportione &c. vel in uno continuo, vel per intervalla, & ſic vel per modum febris continuæ, vel intermittentis, continuat, donec dicta vitia præparaverit, ſecreverit & excreverit, & ſic tranquillitas motuum vitalium, quam ſanitatem appellamus, redierit.

46to. Ubi itaque per malum in caſu & ſupra paſſim repetitum regimen & in congruas medicationes principium vitale in ſuis intentionibus & operationibus non turbatur, ibi hæc brevi fiunt, & viſcerum tonus non multum labefactatur: ſed perſtat eorum vigor, cum omnibus œconomiæ naturali congruis motibus & viribus. Ubi autem

47mo. per dicta mala turbatur, motus vitales ſecretorii & excretorii a natura præternaturaliter intenſius & frequentius, pro corporis ſui conſervatione, diutiusque continuandi ſunt, v. g. in chronica quartana, vid. num. 3. & tunc viſcerum tonus ſive fibra *Baglivii* debilitatur & relaxatur: id quod ad viſum probant pedum œdemata poſt quartanam chronicam fere ſemper evenientia, item viſcerum internorum inflammationes & hinc factæ eorum nimiæ extenſiones, ubi conſtanter aliqua remanet nota, aut alteratio: ſicut remanet in ipſis ſtrenue laborantium membris externis certa labes, ſive defectus agilitatis & motus, quam Germani *Steiffigkeit* appellant, clariſſimeque apparet in omnibus ruſticis laborioſis, in equorum pedibus anterioribus, poſt nimium exercitium, imo etiam canibus venaticis, leporibus, cervisque nimia venatione exercitis, quibus inde tibiæ non raro adeo rigent, ut eas movere amplius nequeant, & canibus venaticis ſuccumbere cogantur. Viſcerum internorum autem tonum labefactatum & ſic dictam atoniam, clare, præter œdemata pedum, oſtendit phyſioguomia cachectica poſt febres chronicas perpetua, ſicut ipſe *infarctus lienis*, vulgo *Fieberzelten*, qui poſt omnem febrem chronicam, præcipue quartanam, in Hungaria conſtans & perpetuus eſt pedisſequus, & quem per multiplices ſectiones anatomicas infarctum lienis eſſe certe ſcio, & teſtari poſſum; quoties vero, & ubicunque ego hunc lienis infarctum inveni, toties etiam ſimul *hepar* plus minusve infarctum deprehendi, item *meſenterium*: confer. 26. ex *Boerhaave*, ita, ut de debilitato viſcerum tono poſt febres vehementes & chronicas *tibi* dubium ſuper eſſe nullum poſſit: ut autem clarius *tibi, vir excellentiſſime*, omnes meas cogita-

tiones de ſcorbuto ex multa mea experientia explanem, temperare mihi non poſſum, quin longius ad ipſas *febrium epidemicarum cauſſas & modum fiendi* excurram, & deinde more meo demonſtrativo connectam & ex notis ignota deducam.

48vo. Communicavi quidem has meas cogitationes de febri epidemica 1735. caſtrenſi ad Rhenum cum D. D. *Majer*, qui enim illas ſuæ ſupra citatæ diſſertationi inaugurali inſeruit; quoniam tamen illa forte rara eſt, hinc pro bono publico eas hic iterum repetam: ſcilicet obſervavi, tam in illa, quam Hungarica epidemica febre tertiana, ſemper conqueſtos eſſe ægros de *dolore dorſi interno*, qui dolor aliquot diebus citius impetebat ægros, quam ipſa febris, neque ceſſaſſe febrim prius, quam dolor evanuerat. Plurimi ægri diu ante ullam febrim conqueſti fuerunt de magno *dolore cardialgico* & premente, qualis in ictericis obſervatur: attentius conſiderata *phyſiognomia* talium febricitantium, aut tantum ad hanc febrim inclinantium, erat *flava & albuginea oculorum* tanta *flavedine tincta*, quanta in ictericis incipientibus tingi ſolet: in *cruribus* præterea ſentiebant omnes febricitantes magnos, frequentes dolores trahentes, & lancinantes, quos *Dolæus* tertianæ intermittenti proprios dicit: æſtas tunc, poſt ver humidum & magnas exundationes Rheni, erat fervidiſſima, & ſicciſſima, & conſequenter qualitatis & effectus num. 38. 39. 40. 41. maſſam ſanguinis ſcilicet in ſerum excrementitium ſemiputridum colliquandi, & tam ex ſe, quam per ipſum hoc ſerum excrementitium inſpiſſandi &c. ideo

49no. *Spiſſeſcebat* multo facilius illis in locis, in quibus (ſicut *tibi, magne anatomice*, melius quam mihi conſtat) pro chymo & chylo diluendo, *copioſa lympha* per glandulas meſenterii, pancreatis, & inteſtinorum a ſanguine ſeparatur, & ubi naturaliter tardius, quam in reliquis corporis partibus, circumagitur, & ad ſecretionem bilis magis ſpiſſeſcit, ſcilicet *in toto tractu venæ portæ, liene, meſenterio & hepate*, imo etiam in ipſis *vaſis cruralibus*. Quid ergo

50mo. aliud inde fiet, quam vaſorum & viſcerum dictorum repletio & extenſio, a ſtaſi humorum & circulo maſſæ ſanguineæ nimis ſpiſſæ impedito, & conſequenter ſecretiones, præcipue bilis, difficiles, hinc cachectica & icterica phyſiognomia, dolores cardialgici & dorſi prementes, in cruribus autem lancinantes, ſpiſſam & ad ſtaſin pronam maſſam ibi ſanguineam propellentes, promulgentes & tranſprimentes, ſicut num. 48. inſinuavi.

51mo. Hæc ſi non juverint num. 50. & plane maſſæ ſanguineæ putredo adfuerit, num. 38. 39. 40. 41. &c. ſi impendeat natura, plane *febrim* 45. 46. 47. *inſtituit*, qua licet feliciter & ſecundo cum effectu expedita, nihilo minus viſcerum atonia, & infarctus num. 40. 48. 49. adhuc remanet, & præterea ſimul, ſicut phyſiognomia febres paſſorum cachectica, diu poſt curatas febres ſæpe adhuc ſuperſtes, docet, ſecretiones & excretiones in viſceribus abdominalibus impeditas, præcipue perſiſtentibus præterea num. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 25. 37. 38. &c. & inde dedu-

cendæ

cendæ ſunt *febrium periodi* certis diebus redeuntes: ſicut enim certa
maſſa ſanguinea datur ſpiſſior & gelatinoſior, hincque ad ſtaſin pronior,
quam altera, ita, ut vix per unum paroxyſmum diſcuſſa ejus in dictis
locis ſtaſi, nova iterum incipiat quotidie, aut minus promte, ſcilicet al-
terno, aut tertio die, unde vel *quotidiana*, *tertiana* vel *quartana*; ſic e-
tiam certum eſt, quod in quibusdam caſibus, præcipue epidemicis, talis
ſtaſis uno integro paroxyſmo, longiſſimo licet, reſolvi nequeat, & talis
febris aut conſtanter, aut ſaltem primis diebus, *continuam* ſimulet: omnia
autem hæc reſpective deteriora fiunt, vel a nimio ſero excrementitio,
putredinoſo, intra maſſam derepente accumulato, vel ab effluviis mali-
gnis, paludoſis &c. copioſe inſpiratis & maſſæ ſanguineæ admixtis. num.
25. 41. Item a malo regimine, præcipue cibis carneis, iisque in ipſo
paroxyſmo ſumptis, mox vel paroxiſmum longiorem, vel quotidianum,
vel plane continuum ex quartana efficientibus, ſpiſſitudinem &c. maſſæ
ſanguineæ cruditate ſua ſcilicet augendo, quæ omnia tam in caſu, quam
ſupradictis in praxi fundata apparent: id tamen pro confirmatione addo,
quod *quartana duplex* aliunde non fiat, quam quod febricitans in ipſo
paroxiſmo quartanæ vel juſculum carneum, vel plane cibos ſolidos, ederit,
quibus omiſſis & paroxyſmi fine patiente regimine exantlato mox quar-
tana duplex emanet.

52do. Quis mirabitur inde, ſi maſſa ſanguinis *per hyemem* ſenſim
magis ſpiſſeſcat, ſero excrementitio copioſiore 49. 50. 51. oneretur, &,
globo revoluto ſolem verſus, lumine ſuo omnia fluida motu inteſtino
moventem, id eſt, *vere* & appropinquante majore calore *inter dormien-*
dum, ubi tonus alias relaxatus, & circulus maſſæ ſanguineæ tardior eſt,
in caſu recenſita ſigna ſcorbuti, & num 28. dicta derepente incipiant, &
ſecundum diagnoſin caſus continuent &c.

53tio. Sed necdum mihi adhuc temperare queo, quin pauca adhuc
addam de ſupra num. 47. dicta *placenta febrili*, & quidem propria expe-
rientia ex proprio corpore hauſta, utpote qui talem poſt multarum febri-
um recidivas, aut potius ſingulis annis exantlationes in Hungaria 5. annis
factas, ex Bannatu mecum Dresdam in Miſniam tranſportavi, & ſic ab
an. 1716. usque ad an. 1726. eo laboravi & ſucceſſu temporis plane
perdidi, ex bona potius aura Miſnica & bono regimine, quam ulla me-
dicatione, niſi quod ſemel contra eam 18. urceos acidularum egranarum,
ubi jam in maximo decremento fuerat, biberim.

54to. De hac placenta tam in memet, quam in aliis, obſervavi,
quod ſæpe & ex improviſo atque derepente dolores obſcuros pungentes,
per plures horas durantes, ſat moleſtos conciliaverit, & niſi tunc ap-
petitui temperavi, ſed largos paſtus carneos, præcipue ex bubula, feci,
mox in febrim intermittentem inciderim, ſtantibus præcipue & concur-
rentibus ſimul ſupradictis ſpecialiter de fine æſtatis; quotiescunque vero
tunc abſtinueram, toties non ſolum nulla febris rediit, ſed etiam pla-

centa ſenſim diminui incepit, manifeſto indicio, quod natura continuo contra reliquias febrium num. 47. 48. 49. 50. 51. laboret, & facile ſtantibus reliquis num. 57. evenire ſoleant.

55to. Hæcque de theoria ſufficiant, quum reliqua, in prognoſi caſus recenſita, partim per ſe clara ſint, partim ex dictis facile erui poſſint.

56to. *Curam* quod attinet, eam in duplicem diſtinguo, *curativam* ſcilicet & *prophylacticam*.

57mo. *Curativam* iterum diſtinguo, in illam ſcilicet *propriam* in caſu allegatam & nullius effectus; *alteram*, quæ mihi benigne a facultate inclyta Viennenſi communicata in præmiſſo reſponſo legitur, & tandem *tertiam*, poſt hæc nova experientia corroboratam.

58vo. Curativam in caſu conſcientioſe deſcripſi, quam quilibet facile perſpiciet.

59no. De *altera* ab inclyta facultate medica mihi transmiſſa obſervavi ſimiliter, inefficax fuiſſe *hippoenteron* ibi conſultum *Zwingeri*, ſicut etiam *maſſam* ibi commendatam *Hofferi* ex ſarſaparilla, farina hordei & ſaccharo: ibidem autem promiſſa *ſemina antiſcorbutica* non obtinui, neque *aquas deſtillatas*, ſpirituoſas, ibi dictas, ſed *ſucci ad mellaginem inſpiſſati antiſcorbutici* IV. libras, quæ parva quantitas, quum pro ſupradictis numeroſis ſcorbuticis non ſufficeret, tribus vel 4. tantum ægris, methodo præſcripta exhibui, & effectum parvum ab eo adverti; quoniam vero illius parva quantitas dicta pro cura plenaria non ſuffecerat, nullus ab eo integre fuit reſtitutus, ſed quilibet eorum tibias retinuit convulſas.

60mo. *Tincturam laccæ M.* quod concernit, ad gingivas ulceroſas ab inclyta facultate commendatam, de ea iterum, ſicut de omnibus topicis, hic repetere poſſum, quod neque hæc tinctura, neque omnia reliqua *topica* quidpiam efficiant aut proſint, niſi ſpecificis internis labes ſcorbutica prius extinguatur, & quod ſine ullis talibus topicis omnia ſymptomata ſcorbuti ſolis ſpecificis internis extingui conſtanter poſſint: nunquam vero *ſtrobilis pini*, aut *ſedo minimo vermiculari* aliisque, de quibus in caſu jam dixi.

61mo. An autem ſecundum quorundam obſervationes *aquæ Spadanæ* hunc morbum etiam curent, aut forte etiam *aliæ acidulæ*, aut *decoctum graminis*, ſive *herbarum a bove devoratarum* & in hujus ventriculo præprimis primo inveni bilium, a *Boerhaaven mille-floreum decoctum* apellatum, blande acidulum & diureticum, neſcio.

62do. Ex plus quam millena experientia, tam aliorum, quam propria, autem ſcio, quod *herbæ naſturtii* & *cochleariæ ſuccus* hunc morbum certo curent ſive inter ſe mixti, ſive ſingulatim ad uncias III. quotidie bis vel ter, in juſculo non fervido, ſed tantum tepido, exhibiti.

63tio. *Hæ herbæ* autem ſolum amant udum climaque temperatum,
hinc *rariſſimæ ſunt in calida Italia*, *aut Hungaria finitima*, niſi circa Ka-
ranſebes; nullibi autem tam copioſæ, ut quotidie v. g. pro 60. ægris
XXX. libræ ſucci earum haberi poſſint. Hinc

64to. *Methodus invenienda*, *qua cito & in magna quantitate haberi*
poſſint, eaque optima eſt, quam inclyta facultas medica in ſuo conſilio
propoſuit: ſcilicet ex ſeminibus cochleariæ & naſturtii hortenſis in locis
laboratis & umbroſis ſatis eas in copia ſat magna procurandi: excreſcunt
etiam hæ herbæ intra 8. dies bene cultæ in tantam magnitudinem, ut
ad uſum ſat cito applicari poſſint: creſcunt etiam ſub ipſa nive, ita ut
medicus, quum ſcorbuticos ex ſupradictis epidemiis & recidivis prævideat,
hæc ſemina opportuno tempore ſibi procurare, etiam e longinquo, poſſit.

65to. Tota autem *virtus harum herbarum* conſiſtit in ſale ipſarum
volatili macro, halitus & vaporis inſtar, totum corpus penetrante, &
phlogoſes non raro ad genarum rubores usque, ſed valde breves, exci-
tante, carminativo, & fibras præterea motrices ſubtiliſſime ſtimulante,
& tam diureſin, quam tranſpirationem promovente: fibræ motricis ſti-
mulus ab hoc ſale autem ad viſum patet ex frequentiſſimis ructibus do-
ſes ſingulas ſequentibus, qui, ut ſal volatile conſervetur, omni etiam
ſtudio ab ægris compeſcendi ſunt.

66to. Sic etiam *naſturtium & cochlearia* in locis valde diſſitis cum
ſacchari quantitate ſufficiente in mortario lapideo contundi, atque ita *in*
conſervam non coctam redigi, & ſic condita in vaſis terreis & ligneis in
maxima quantitate, etiam ex maxime diſſitis regionibus, haberi, ita au-
tem condita, vel per modum conſervæ ad unciæ dimidium quotidie bis
vel ter propinari, aut more recentium herbarum exprimi poſſunt.

67mo. Supra mentionem feci de *eſſentia quinta cochleariæ* Dr. *Maji*
Brunſwigenſis, quam deinde etiam vidi, guſtavi & probavi in pharma-
copolio regio Dresdenſi, nihilque aliud eſt, quam oleum ex ſemine co-
chleariæ cum aqua deſtillatum, odorem & ſaporem cochleariæ reliqua-
que ſupradicta quidem poſſidens, ſed non tam halituoſum, exhalabile,
& cito penetrans, multo minus excernibile, ſicut herbarum ſuccus, hinc
enormem, ſat diu & periculoſe ad hæmorrhagias narium usque excurren-
tem, (quoniam diutius juſto intra corpus moratur) maſſamque ſangui-
neam magis cogentem æſtum efficit, & contra ſcorbutum noſtrum mini-
me prodeſt: eſt etiam hoc oleum tam volatile, & per accuratiſſima ob-
turamenta adeo penetrans, ut nulla alia arte conſervari poſſit, niſi in
vitris obturaculo vitreo munitis, & præterea, ut omne commercium aëris
cum eo intercludatur, in aqua frigida continuo ſubmerſis. Eſt tamen
præterea tam grave, ut, olei cariophyllorum inſtar vel cinnamomi, aquæ
communi inſtillatum fundum petat, confer *Hoffmanni obſerv. chym.*

68vo.

68vo. Defectum harum herbarum ſupplet etiam *ſuccus citri vel po-*
morum aurantiorum ad uncias 3. vel 4. cum ſufficiente ſacchari quan-
titate & I. libra vel aquæ communis, vel melius *ſeri lactis*, bis quoti-
die propinatus: quod ſerum cum ſucco citri D. D. *Pfundheller* ante ali-
quot annos, dum 20. & aliquot ſcorbuticos ad S. Marcum Viennæ cu-
randi ei fuerint, valde efficax deprehendit, atque laudatur etiam a *Boer-*
haaven.

69no. *Diæta* autem ſit excarnis durante tota cura & quantum poſ-
ſibile eſt ex vegetabilibus, ceterum excretiones omnes tutæ conſerventur,
reliqua vide ſupra.

70mo. Ad *prophylaxin* quod pertinet, eam etiam divido in *remotam*
& *proximam*, ſive mediatam & immediatam:

71mo. *Remota ſive mediata* conſiſtit in præſervatione a febribus, efflu-
viisque paludoſis febrilibus num. 48. 49. 50. &c. & eo ipſo etiam num.
1. ab ipſo ſcorbuto, taleque medicamentum eſt vel *privativum* vel *poſi-*
tivum:

72do. *Privativa remedia* ſunt *fuga* a num. 1. 2. 3. 38. 39. 40.
& 42. quibus addo, ut illi, quibus fuga hæc impoſſibilis eſt, paludes
exſiccari, aut aquas fluentibus elui, aut *arbores* (ſecundum experi-
menta *Lanciſiana*) inter civitatem & paludes denſe plantari curent, qui-
bus id efficietur, ut aër effluviis paludoſis plenus per folia ramosque
arborum cribretur & depuretur a ſuis dictis effluviis, antequam ad ur-
bem penetret: his autem in terris paludoſis aliæ arbores coli aut creſcere
nequeunt, quam *ſalices*, præcipue *ſalix altiſſima anguſtiſſimo folio*, *ramis*
non erectis ſed pendulis, & quidem, ſecundum Turcarum fabulas, ex
reſpectu erga Mahometem, dum ſub ipſius umbra quondam quieſcebat:
reliquæ enim arbores omnes, aut humiliores juſto manent, aut ramis
rarioribus effectum non præſtant, aut, quod omnibus arboribus aliis,
præter ſalices, contingit, in radicibus ob terram paludoſam nimis humi-
dam putreſiunt, & poſt paucos annos emoriuntur: doleo autem ſum-
mopere, quod hæ arbores a Turcis adeo cultæ, in locis ſupra nominatis
Hungaricis a Germanis iterum omnes fuerint exciſæ:

73tio. Poſitivum unicum mihi conſtat ab experientia, ſcilicet *eſſentia*
cort. Peruviani, vel pura, vel cum ſpeciebus aliis amaricantibus præparata,
& quotidie ante ſomnum ad drachmas II. vel unciam dimidiam ſumpta,
vel etiam ſimul mane: ne autem ab hac abſterrearis, tanquam medica-
mento ſanitati ſuſpecto, ſcias ex relatione & teſtimonio excellentiſſ. & il-
luſtriſſimi, *D. Comitis & Campi Mareſchalli Cæſarei de H.* quod hujus eſſen-
tiæ dictæ quotidiano uſu, ſe cum tota ſua aula, multos annos in Hun-
gariæ dictis inſalubribus locis habitantem conſtanter ab omni febri præ-
ſervaverit famoſus ille dux belli *Bonneval*, hodie dum hæc ſcribo, Con-
ſtantinopoli ſeptuagenario major & vegetiſſime vivens: manſit hic cum
ſuis domeſticis in dictis Hungariæ locis conſtanter ſalvus ad invidiam

 omnium

omnium reliquorum prætorum, quorum vix unus (multo minus vero eorum domestici) fuit, qui a febribus paludosis supra descriptis mansisset immunis. Rationem erue ex supradictis, præcipue num. 48. 49. 50. 51. &c. interim per parenthesin moneo, quod item hic cortex contra *dysenteriam* egregie valeat.

Prophylaxis proxima & immediata a scorbuto, quatenus immediate etiam a scorbuto præservat, imo illum juvat, est eadem cum num. 72. & alia in prioribus dicta, præcipue num. 7. 8. 9.

CENSURA.

Hydram esse scorbutum, non maris duntaxat Balthici accolis endemiam, sed bellatoribus, hodie cumprimis, ubivis terrarum exitialem, in propatulo est. Ad monstrum hoc immane conficiendum Herculе opus erat alexicaco, qui & nodosæ munitus robore clavæ in arenam descenderet, & calami ad hujusmodi pugnam attemperati acumine confoderet bestiam malignam ac truculentam. Fecit hoc scripto prorsus eximio, & bonæ frugis pleno *celebratissimus ac primarius copiarum cæsarearum medicus* D. D. *Jo. Georgius Henricus Kramerus*, cujus epistolicam hoc de argumento dissertationem ubi ex procerum mandato cum cura perlegi, mirificam inde animo percepisse voluptatem ingenue denuncio, dignamque adeo profiteor, quæ typis expressa in manus cupidorum doctrinæ melioris, & quæ salutaris fulcro experientiæ sit innixa, philiatrorum sine tergiversatione exponatur. Scr. ipsis Idibus Jun. an. ær. *Chr.* CIↃ IↃ CC XXXVII.

GODEFRIDUS THOMASIUS.

GEOR-

CXCVII.

GEORGII ERNESTI STAHL
ET
GEORGII DANIEL THEBESII,
DE
SCORBUTI ET VENEREÆ LUIS
DIVERSIS SIGNIS ET MEDICINIS.

Halæ 1706. Februarii.

PROOEMIUM.

SI usquam judicium, agnoscente jam Hippocrate, difficile est, & ambiguus ϛοχασμὸς medicus, est certe in illis morbis eorumque circumstantiis, quibus non solum magna inter se convenientia inest, sed etiam communis quædam ambiguitas atque minor evidentia familiaris est. Sicut enim minus certa agnitio, cognitionis penitioris certitudini ingentem obicem ponit, ita eo magis plurium rerum, singulatim non satis distinguendarum, qualiscunque generalior similitudo, non potest non ingens præjudicium & impedimentum objicere, cuicunque tentamini exquisitioris distinctionis. Cum autem incertitudo veræ morbi indolis nihil aliud parere possit, quam methodi etiam justæ occurrendi atque subveniendi insuperabilem difficultatem: quoquo modo proinde necessarium certe est correctioni hujus defectus, quanta unquam sperari possit, invigilare, imo insudare. Planior autem via ad metam hanc pertingendi, alia certa verior nulla est, quam ut singulorum seorsim morborum symptomata certa, evidentia, adeoque communiter etiam eminentia & præcipua, quam maxime attendantur; sepositis interim dubiis magis, & dubii præsertim cum directa morbi essentia, nexus: & illorum deinde in diversis morbis solertior atque curiosior comparatio instituatur. Hac enim methodo fieri certe non poterit, quin cujusque morbi veluti specifica magis indoles ab altera rectius discerni, atque inde etiam solidius tractari, atque efficacius expugnari possit. Sicut autem in morbis manifestius discrepantibus, minus imo nullum fere circa hanc discretionem occurrit negotium; ita eo majori peritia certe tractari meretur hæc intentio in illis casibus, ubi major similitudo ambiguitatem auget: aut intimior disparitas causarum, & consequenter medicationum, errorem periculosiorem reddit. Seorsim autem maxime consultum est, loquacitatem αἰτιολογουμένην, hodiernæ medicinæ familiarem, in ejusmodi casibus continere, ne de imaginariis humoralibus circumstantiis confidenter asseveret, quæ vel anatomicis posthac patescentibus examinibus, vel spontaneis tandem eruptionibus materiarum, vel tandem liquidius ad ἀκμὴν suam pervenientis morbi, dilucidioribus effectibus refellantur. Possent harum rerum exempla allegari, sed tanto minus opus est, cum hodiernis moribus abunde notum sit, quam raro numero plures medici, de una eademque re consulti, si specialius aliquod effatum edere debeant, consona proferre soleant. Interim cum & veritatis, & usus, imo subinde securitatis patientium, omnino intersit, ut quantum fieri potest, constans aliquid atque verum circa propriam indolem affectuum qui aliquam inter se analogiam præ se ferunt, dispiciatur atque decernatur: dignus certe medico suarum rerum satagente est labor, hujusmodi implicationibus extricandis, solertem manum accommodare, & tenebris his lucem fœnerari. Placet par-

ticulam hujus operis speciminis inauguralis loco desumere, & *quid in illa valeant nostræ vires*, *experiri*. Scorbutus, *famosum hodie nomen nimium quam sæpe variis valetudinis vitiis*, *imprimis autem quæcunque solidius nominare atque verius enucleare non liqueat*, *passim imputari solitum*, *hinc inde etiam temere transfertur*, *ad* Venereorum, *familiarissimorum hodie*, *inquinamentorum*, *non satis agnitas aut intellectas*, *jam passiones*, *jam corruptelas: quam inconsulto vero*, *imo inauspicato tale quidquam serio fiat*, *satis certe dilucescere potest ex eo*, *quod varia*, & *fere efficaciora alterutrius mali remedia*, *alteri non modo nullum commodum*, *sed satis prompte periculum imo damnum*, *afferre possint*. *Ut itaque in his rebus nihil temere hallucinari contingat*, *distinguere nobis placet scorbuti* & *luis venereæ indolem*, *nec ibi solum crassiorum specialissimarum circumstantiarum differentiam determinare*, *sed tenuiorum etiam*, & *quadantenus alienæ personæ induendæ capaciorum*, *verius discrimen constituere*.

Faxit Deus T. O. M. *ut* & *bene succedat hoc nostrum propositum*, & *ad usum etiam generis humani feliciter cedat*.

I.

QUemadmodum variæ sunt morborum externæ facies secundum varios sui *progressus*, & conceptum aut impetratum *successum*; ita solent etiam subinde mutuis *similitudinibus* fallere, & obscurioribus *indiciis*, veram sui diagnosin difficilem reddere.

II.

Faciunt autem hoc tanto magis & facilius, quanto *lentiores* progressus servando aut nanciscendo, a vera sui formali ratione longius adhuc distant, adeoque non nisi *generaliores* sensus discretiones admittendo, minus perita judicia vel subterfugiunt, vel præoccupant. Unde quidem ingens hic esse debet & *peritia* veræ indolis, & circumspectio atque cunctatio *judicii*, ne ex solis circumstantiis prout in præsenti jacent, de summa rei aliquid statuatur, sed potius ad *præterita*, ad progressus, inquam, jam factos, & adhuc etiam *futuros*, comparatio dirigatur.

III.

Lues venerea, uti morbus est priscis non solum seculis in orbe antiquitus cognito ignotus, sed etiam in hunc usque diem propterea vulgari medicorum catervæ minus ex asse perspectus, quoniam cura ejus familiarius *empiricis* methodis, & *manualibus* administrationibus destinatur, quam solertioribus sive *pensitationibus*, sive *methodi* scitis directionibus aut executionibus: & hoc quidem tanto magis, quo magis veras suas formales, ut loquuntur, corruptelas, jam vere subit atque infert: fieri hinc non mirum est, ut minus cognita illa sui facie, & *immaturiorum* symptomatum schemate illis imponat, qui totam ejus efficaciæ historiam, & ut vulgo ajunt *motus generationis progressum*, ex ipsa experientia non affatim conquisiverunt. Magnum autem esse talium non medicastrorum solum, sed etiam magis systematice, juxta libros, per libros, & quantum in libris, practicorum numerum, non certum solum, sed notum etiam est.

IV.

Sunt autem *tres* inprimis generaliores circa veram indolem *luis venereæ* dubitationes, imo ex parte *fluctuationes*, in *theoria*, & hinc offensiones in *praxi*. *Prima*, quando lues venerea habetur pro *lepra* simpliciter. Quam causam pro se & aliis orare suscepit, quamvis non perorasse appareat, *Ammannus medic. crit.* *Secundo*, quando *mussitantia* adhuc ejus circa artus & exteriorem habitum corporis pathemata, simplicius pro *arthriticis*, aut *rheumaticis* (nec his ipsis etiam affectibus debite discretis) reputantur atque proclamantur. *Tertio*, quando tum sub modo dictis, *arthritica* schemata mentientibus, tum aliis *pruriginoso-scabiosis*, *maculosis*, & adhuc levius *ulcerosis* affectibus, pro simplici *scorbutica* dyscrasia judicantur.

V.

Ubi quidem, uti fere nulla disciplina opinionum quarumlibet feracissimo proventu magis luxuriat, quam ipsa medicina, rarior forte est, sed tamen non deest plane, illa etiam opinio, quod universus, vulgo aliis, quomodocunque etiam & agnitus & descriptus *scorbutus*, nihil aliud sit, quam vera *lues venerea*.

VI.

Interim licet forte pauciores huic opinioni subscribant, multos tamen revera audias indies, qui ex adverso *venereos* affectus *scorbutici* mali appellatione salutent.

VII.

Nullum est dubium hic etiam alibi *voluntate* peccari, alibi vero *intellectu*. Ita enim non solum medici sæpissime hoc dant morum, uti volunt, elegantiæ, ut *veneream* impuritatem corporis, *scorbuticorum salium* nomi-

nomine pallient: sed ipsi cumprimis patientes, quando ipsos præpostero, sed recepto, morum habitu, effectus magis pudet quam causæ, jam vel crassos *venereos* impuros eventus, ad medicum denuntiant, *sie hätten so* scorbu*tich geblüte*, *scharbockische schärffe im geblüte*, *scharbockische gesaltzene flüsse*, *an sich*.

VIII.

Quod quidem tanto solennius faciunt, quanto magis cum *medicis*, *medicastris*, *fœminis* sexum suum sapientia evasuris, *tonsoribus*, & *balneatoribus* conversati, jam nihil simpliciter, sed omnia philosophice & pathologice eloqui gestientes, puras putas *ætiologias* ad medicum afferunt, & non *quid* sentiant, sed quid sentire se *intelligant*, eloquuntur, & per mera *nomina*, nulla vero *phænomena*, medicis molesti sunt: imprudentibus etiam, cum gravi sæpe sui proprio periculo, scandalosi.

IX.

Interim est tamen etiam altera, *intellectus* hic aberratio nequaquam insolita aut infrequens, ut utique sine fuco aut dolo, *luem veneream* pro *scorbutica intemperie* hinc inde haberi, teste ipsa medendi methodo & materia, obtingat.

X.

Cum vero non solum *à priori* singuli hi affectus a se invicem vere differant; sed eo ipso etiam medicatio, & medicamenta, una eademque, singulis convenire & conducere, nedum satisfacere, minime possint: adeoque etiam *à posteriori* incondita quorumlibet remediorum, ad quoslibet morbos adhibitio, non solum prodesse non possit, sed nocere etiam subinde soleat: putamus hinc tanto utiliorem futurum esse laborem, quo hæ diversæ morborum species a se mutuo distinguantur, & quid alterutris minus quadret, debite discernatur.

XI.

Vix autem commodior methodus ad justam harum rerum discretionem suppetit, quam illa, quæ primo loco diversitatem *totius indolis*, & consequenter etiam *signorum*, atque ita *diagnoseos* utriusque horum affectuum, debite & sufficienter evolvat: deinde tum *experientiam*, tum *rationes* producat, quam incommode *methodi* & *remedia*, alterutris specialius convenientes, ad utrasque indifferenter sese habeant, aut applicari patiantur.

XII.

Prima, quæ hoc nomine occurrit, diversitas, est inprimis *Ortus* ingens disparitas. Cum enim *scorbutus* primo præcipue cooriri soleat in *locis frigidis humidis*, aut sane *humido-nebulosis* atque *vaporosis*: *diæta* alimentari etiam crassa atque simul salsa, motusque corporis & sanguinis majore torpore: *lues venerea* e contra, & primam suam, ac veluti originariam sedem, magis observata est habere in locis *calidioribus*, sine peculiari ad *humiditatis* aereæ influxum respectu: & *agilitati* reliquæ tam corporis universi, quam *humorum*, imo *floridissimæ* quoque reliquæ horum crasi, & promptius imminet, & profundius insidet, quam ut peculiaribus *dyscrasiis* ad *fomitem* sui indigeat.

XIII.

Ratione *progressus* autem atque status sui, *scorbutus* quidem etiam *contagio* diffundi atque serpere potest, sed etiam proprio *ortu ac proventu* corporibus innasci, & *spontaneo* velut ortu in illis generari. Cum ex adverso *lues venerea*, nunquam, nisi *contagio* unice generetur, & de corporibus in corpora disseminetur atque propagetur.

XIV.

In quo ipso tamen negotio dispar omnino est utriusque hujus affectus invadendi seu disseminandi *promptitudo*. Licet enim de *lue venerea* notissimum sit, quod illa promptissime ex uno corpore in alterum communicetur: de *scorbuto* tamen minime respondet veræ atque solidæ experientiæ par penitus ratio, cum vere *scorbuticos* tam facile alios, vere & sensibiliter contagio sui mali afficere, nullo modo observetur.

XV.

Tanto major autem est differentia *modi* tam invadendi quam progrediendi, intuitu partium affectarum, & modi effectuum seu affectuum. Cum enim *scorbutus* plurimum *ore*, *lues venerea* plurimum *genitalibus*, communicetur: quamvis etiam *ore lues venerea* communicari possit: *scorbutum* tamen *genitalibus*, & actibus *cohabitationis* magis directe, de corpore in corpus communicari, inauditum fuerit, & exemplo caruerit solido & *evidente*.

XVI.

Tantum enim damna *venerea* circa *genitalia*, à *scorbuticis* symptomatibus absunt, ut ne quidem exquisitissimi *scorbuti* symptomatibus ullo respectu accenseri possint: cum, quicquid hic de qualicunque *salacitate aut prurigine* forte narrari solet, vix ulla *seria* probabilitate *scorbuto*, sed longe verius *individuali* reliquæ propensioni, posthac ejusmodi prætextibus colorandæ, in acceptis ferendum sit: vel etiam *medicationibus* interdum variis, per *empiriam*, & *mirabiles ætiologias* varie institutis, inprimis per *castorina*, ex *formicis* parata, subinde etiam *analeptica*, *moschata* &c. imputandum.

XVII.

Cum præterea etiam *effectus luis venereæ*, *per os* sese insinuantes, aut in illud redundantes, longe plurimum discrepent a *scorbuticis*, facilis hinc est utrorumque affectuum etiam in hac parte discretio. Dum enim *scorbutus* in ore *gingivas* magis afficit, *cruentas*, *laxas*, & sensim veluti in tabum *fatiscentes* reddit; *linguam* atque *fauces* anginode magis *æstu*, & *inflatione*, æstuosiore quam *acriore*, obsidet, dentesque *cariosos* reddit: *lues venerea* ex adverso lentoribus *mucidis*, *pruriginoso acribus*, *ulcerosum* ardorem formantibus, imo non solum *arrosionem*, sed profundiores etiam *erosiones* prompte atque vehementer progignentibus, effectibus sese exserit, quæ non tam *gingivas* atque *dentes*, quam *tonsillas*, inprimis *uvulam*, *infundibulum*, *nares*, quin *ossa palati* atque *narium*, & *cartilaginem* harum, prompte & potenter corripit, imo corrumpit: à quibus rebus *scorbutus* etiam *ferocior*, vel penitus abstinet, vel certe neque progressus hujusmodi, neque corruptionis propriam formam, efficit aut inducit.

XVIII.

Ita etiam lues venerea, circa *os externum crustosis*, *salso acri* ardore subinde asperius infestantibus, & *nauseosum*, veluti *mucidum* atque situlentum nidorem spirantibus, *ulcerationibus*, nimio promptius & familiarius sese exserit: quales a *scorbuto* etiam in hac parte, cum universo reliquo corpore, velut insolidum alienæ sunt, qui magis *sanguinolentis*, *ichorosis*, *nigricantibus*, *livescentibus*, omni modo vero potius humidis atque *tenuiter manantibus*, quam *crustosis*, *glutinosis*, & *siccam escharam* sive facile formantibus, sive pertinacius foventibus, ulceribus gignendis fœcundum sese gerit.

XIX.

Unde etiam est, quod *scorbutus* quidem *maculas* gignere solet, vel *cruentis* collectionibus atque stigmatibus evidentius similes; vel *tumores* etiam, cum paris *coloris* concursu, *duritie* insuper & infarctu copiosiore, satis sæpe tamen etiam in sat longum tempus, *spontaneas corruptiones* nullas concipiente.

XX.

Lues venerea ex adverso, collectiones *crassiores*, *nodosas*, *gummatosas*, *glutinosas*, *exsangues* gignit, *steatomata*, *atheromata*, *meliceridés*, *bubones*: pallida, lenti & glutinosi muci proventu, non solum intus fœda, sed etiam in sui ambitu spissa atque densa, ulcera atque tubera: omni modo vero in *ulcerationes* actuales, licet *lentas*, *salsas* magis quam *putrilaginosas*, proclivior est, quam *scorbutus* sibi relictus, nec incommodis remediis aut methodis temere irritatus.

XXI.

Inprimis etiam quod *ossium* corruptiones attinet, & longe feracior harum, & in illis longe ferocior est *lues venerea*, quam *scorbutus*. Cum enim tarde satis atque raro, *sibi* inprimis *relictus* scorbutus, aliis præter *dentes*, *ossibus*, directe negotium facessat: contra, nimio facilius hoc facit *venerea* corruptela, & non invadit solummodo atque corripit, sed corrumpit etiam *ossa*, progressibus non contemnendis.

XXII.

Conspirat præterea *scorbutus* plurimum cum *viscerum* inprimis autem *abdominis*, pathematibus, ita, ut rarissime sine illis, solum corpus *externum* afficiat, communissime vero *reciprocis* pathematibus, aut connexis & intus, & exterius, male afficiat patientes.

XXIII.

Ex adverso *lues venerea*, inprimis *directe*, *sibi relicta*, sine remediorum aliquid commoventium culpa, sæpe pessime habet *exteriores* aliquas corporis partes, vix effatu digna aliqua circa *interiores* molestia.

XXIV.

Dolores, quibus uterque affectus fatis fœcundus eſt, in ſcorbuto fatis ſenſibiliter differunt a *venereis*, quod longe *acutiores*, *ſubtiliores*, ſimplicius *æſtuoſi*, percipiantur; fere etiam propria ſua indole magis *tranſitorii*: ita ad minimum, ut poſt aliquod temporis ſpatium *miteſcant*, imo in malo adhuc mitiore *ceſſent*, & alio demum tempore, quaſi paroxyſmo quodam revertantur.

XXV.

Venerei vero *dolores* quantumcunque etiam vehementes atque feroces, diſtinctius *rodentem* quendam, & *ſalſi* veluti ardoris, & acris morſus participem, nec tam acute *lancinantem*, quam, ut ipſi patientes enunciant, *terebrantem*, quendam ſenſum exhibent. Sunt præterea magis *ſtatarii*, diu unum eundemque locum obſidentes: & licet admodum familiariter varietatem quandam, majoris aut minoris ſui impetus, exhibeant, breviſſimæ tamen periodi eſt eadem, dum ſingulis *noctibus* gravius affligit, interdiu ſenſibilius miteſcens doloris ferocia.

XXVI.

Quantumlibet etiam uterque affectus *prurituum* feraciſſimus ſit, differt tamen *ſcorbuticus* pruritus ſatis ſenſibiliter à *venereo*, quod longe *ſubtilior* atque tenerior, *æſtuoſi* magis, quam acris *ulceroſi* ardoris compos exiſtat; præterea leni etiam *frictioni* magis quam *ſcalptioni*, ſenſibiliter obtemperet atque ad tempus cedat, inprimis excutiæ (*einer bürſte*) non nimium rigidæ *frictioni*: *venereus* contra pruritus ſcalpendo ordinarie exacerbetur, neque vere inducias det prius, quam *excoriatis* partibus *acrior* dolor ingruens, manus ultra adhibere vetet.

XXVII.

Quod autem jam ſupra de *ulcerationibus ſcorbuticis* à *venereis* differentiibus notatum, illud huc etiam referendum eſt; dum *ſcorbutici* quidem pruritus etiam ad *excoriationes* uſque confricti, magis *ſanguinolenta* ſtigmata, & ardentiores, magis *inflammatorios* ambitus formare ſolent. *Ulcera venerea* vero magis *ſeroſo mucidam* humiditatem exſudare conſueverunt, quæ in pertinaces *cruſtas* abeat ab *inflammationibus* parum incommodi habentes, ſed ſolum *rodente* quodam ardore maxime moleſtas.

XXVIII.

Sicut autem univerſaliores *languores ſcorbutici*, cum *venereis laſſitudinibus* in eo minime conveniunt, quod hæ, *venereæ* inquam, longe majus *onus*, & quaſi pondus corpori una conciliare videantur: dum ſcilicet & *gravitatis* in membris, & intimioris cujuſdam *obtuſi doloris* contuſorii ſenſum incutiunt:

XXIX.

Ita ex adverſo ſcorbuticæ virium jacturæ, vel directam quandam velut à priori, virium inopiam, ſine peculiari oneris ſenſu, exhibent: vel non niſi ſub peculiari ſitu aut motu corporis ſeſe ſiſtunt, v. gr. dum patienti jacenti quidem, ſic ſatis bene eſſe videtur: erigenti autem corpus, *lipothymia* ingruit, aut evenit.

XXX.

Ubi etiam illa differentia attendi meretur, quod *ſcorbutici* quidem non ſolum in genere *decubitum*, ſed in ſpecie etiam *lectum*, ſic ſatis tolerent: *venereis* autem non ſolum à *decubitu*, ſed fere eo magis à *lecto* dolores augeſcant.

XXXI.

Neque vero obiter ſive memorari, ſive obſervari, meretur, differentia dolorum in *artubus*, ſcorbuticorum & venereorum. *Scorbutici*, ut omnia reliqua ejus claſſis, *teneriores* veluti & quaſi *ſubtiliores*, *acuti*, *penetrantes*, immo *mobiles* ſubinde, *vagi* & *volatici*, exiſtunt; *æſtuoſi* magis & ſi non *inflammatorii*, tamen ſenſu quodam *ſubtili caloris* urentis conſpicui:

XXXII.

Venerei vero quaſi *rodentes* magis, *fixiores*, *obtuſiores*, *gravitatem* veluti atque preſſionem parti inferentes: communiter etiam magis *ſtatarii* aut certe *contumaces*, atque pervicaces.

XXXIII.

Eſt vero etiam notabilis differentia in *excretis*, inprimis *urina*. Hæc enim in *ſcorbuticis* vel *tenuior* eſt, ſimulque *coloratior*: vel ſi *craſſa* quoque appareat, *fuſca* magis aut *nigricans*: ſi etiam *odorem* fortiorem ſpirat, *acrior* ille fere eſt, *ſubtilior*, penetrantior.

XXXIV.

Venerea vero urina familiarius *craſſa* eſt, minus colorata, *ſubturbida*, *ſedimento* tenaciore, ſubmucido, quaſi *grandinoſo* affecta: ſi quem etiam *odorem* ſenſibilius ſpargit, *fœdus* ille eſt, *putidus* & *nauſeoſus*, qualem Germani *ſubdulcem* vocitant.

XXXV.

Sicut autem hæc omnino ita ſeſe habent; ita certiſſima tamen methodus eſt, non ſolum *ſpecialiſſimis*, ſed ſimul etiam *evidentiſſimis* præcipue *ſignis* differentibus inniti; qualia præcipua ſunt, quæ primis locis allegavimus, circa *os* & *nares*, *infundibulum* & *fauces*, inprimis autem circa *genitalia*. Diverſam etiam notabiliter indolem, tam ſtaſium quam corruptionum *ulceroſarum*, atque *dolorum* hic conſiderare, pro cynoſura eſſe poterit, neceſſariæ, debitæ diſcretionis.

XXXVI.

Non poſſumus autem, quin adhuc ſpecialem diſtinctionem laudemus, differentiarum, quæ ſe partim circa *ſubjectorum*, partim ipſorum, horum *affectuum*, diverſam *ætatem*, exerunt. Ubi quidem ad prius, *ſubjectorum* ætatem, quod attinet, obſervatur conſtantius, quod *infantili* inprimis, immo vel *puerili* adhuc ætati, neque *ſcorbutus*, nec ipſa *lues venerea*, adeo æque communiter *graviſſima* damna, *breviſſimis* omnino progreſſibus, inoutere ſoleat, uti fere familiarius evenire ſolet *adultæ*.

XXXVII.

Quando vero hoc etiam contingit, ut nempe *gravius* etiam hanc ætatem alteruter affectus corripiat, exhibet certius atque ſolennius evidentiora ſigna inprimis *lues venerea*, quibus à ſuſpicione aliena *ſcorbuti* facile liberetur. Dum nempe vel *fauces* atque *nares ulceroſis* affectibus & effectibus evidentius inficit; quin circa *labra* etiam fœdas ejuſmodi *tenues* atque *depreſſas*, *languidiores* autem, *refractarias* inſuper, *cruſtas* inducit; tum etiam, in malo inprimis prævalido, circa *anum* infantum, *verrucoſa* quædam ulcera, & veluti *mariſcas* efformat: in *puerili* vero corpore *ſteatomata*, *atheromata*, *meliceriides*, malignas *ſcabies*, cum *tabidis*, & *atrophicis* ſymptomatibus, & amuum quoque fixioribus doloribus, format.

XXXVIII.

Cum ex adverſo *ſcorbutus* tum magis reliquis communibus ſignis, tum in ſpecie floridioribus *maculis*, ſeſe propius manifeſtet; tum etiam *gingivarum* cruentatione, & ſucceſſiva velut *abſumtione*, *dentium* vero nimis quam matura *denigratione* non magis, quam actuali *carie* & hinc *anhelitus graveolentia*.

XXXIX.

Sicut autem jam diximus, quod neuter affectus huic *ætati*, æque uti reliquis, præſentanee pernicioſus obſervetur; ita valet hoc tanto magis de *ſcorbutico*. Probabiliter propterea, quoniam in his ætatibus tam *motus*, quam *ventilationes* excretoriæ ſanguinis adhuc *vegetiores*, *ſcorbuticæ* dyſcraſiæ difficilius locum præbent.

XL.

Lues venerea tamen, vel gravius *ſcorbuto*, vel certe facilius aliquanto, etiam huic ætati ſeſe ingerit; & ſi nihil aliud, *radices* tamen profundiores agit, quæ creſcente tandem ætate & ſatis mature ſeſe exſerant, inamœnis ſuis fructibus, & certe *difficillime funditus* iterum *eradicantur*: longe profecto difficilius, quam in *adultiore* corpore etiam ſatis jam ferocientes.

XLI.

Deinde de affectuum horum ipſorum etiam *ætate*, in genere quidem illud verius eſt, quod magis jam *inveterati*, aut gravius *ferocientes*, certiora exhibeant ſui ſigna propria, quibus ſatis ſolide diſcerni poſſint. Aut, quamdiu hoc non faciunt, minus etiam fere poſtulent ejuſmodi *methodos atque medicationes*, quibus, ſi *diagnoſis* non ſatis perite facta ſit, ita facile gravius impingi poſſit.

XLII.

Interim excipi forte hic meretur *infantilis* aut *puerilis* ætas, utpote in qua, ceu proxime monuimus, præſertim *venereum* inquinamentum altiores radices agit per tempus, quibus adeoque *præoccupandis* operam dare convenientius videatur. Poteſt tamen modo data diſtinctio, etiam quam maxime hoc loco recte ſubvenire; nempe, ut quidem medicamentis* ſatis *tempeſtive*, occurratur, ſed ſolum à *fortioribus* temperetur, quamdiu affectus adhuc quietior & magis *clandeſtinius*, etiam ſecundum reliquam indicationum proportionem, talia poſcere non æque apparet.

XLIII.

Ita nempe, uti *diagnosis* horum duorum affectuum certa atque *solida*, propterea inprimis necessaria est, ne præposteram acceptionem etiam aliena *tractatio* sequatur: ita hæc tractationis ambiguitas propterea maxime evitanda est, quoniam non solum *aliena alienis* non conducunt, sed alias hinc inde, & hic etiam certius, *nocent* atque damnum afferunt.

XLIV.

Hoc quomodo fieri possit, ut *methodo* & *medicamentis* alteri horum affectuum debitis, alteri *damnum* aliquod inferatur, licet jam supra subindicaverimus, non incommodum tamen erit hoc ipso quoque loco ejus iterum diserte mentionem facere.

XLV.

Cum uterque horum affectuum in totum *sanguinem* diffundi vel interdum videatur vel aliquando etiam soleat; & propterea communiter non solum medicamentis, *totam* sanguinis *massam commoventibus*, sed etiam methodis talibus atque regiminibus tractari consueverit, inprimis *lues venerea*; *scorbutus* autem rudiores horum generum *commotiones* molestissime ferat: ingruit inde mox ab hoc initio, & velut in genere, ingens perturbatio, si *fortiores* illæ commotiones quæ *lui venereæ* magis vere debentur, *scorbuto* adhibeantur.

XLVI.

Ex adverso *scorbutus*, cum medicamenta quidem universam massam humorum *pervadentia* postulare videatur, *excretionum* vero *stimulos* non pariter toleret, nedum exigat: *lui venereæ* autem commotio humorum *sine exitu*, non modo nihil commodi, sed etiam aliquid *detrimenti* afferre possit: fit etiam hoc intuitu *perversio* harum methodorum atque medicationum inutilis, quin facile *noxia*.

XLVII.

Tanto magis cum remedia *antiscorbutica* veriora, pleraque *subtili* sua *acredine* sanguinis quidem *grumosæ spissescentiæ* consulere possint: *seri* vero, præsertim jam in *salinas* corruptiones fatiscentis *acrimoniæ* magis *exagitandæ* quam abigendæ inserviant, incommode certe immo non sine nocumenti periculo, perversa ratione *venereo malo* adhibentur.

XLVIII.

XLVIII.

Valet hoc adhuc magis de illis *scorbuticarum* exacerbationum, imo aliquando *universaliorum* talium constitutionum, casibus, ubi *fervidiori* commotioni per *acidula* remedia succurrere, convenit. Siquidem talia *lui venereæ* adhibita, tum reliqua ejus symptomata, tum inprimis *ulcerosa*, tantum abest ut juvent, aut solum nihil perturbent, ut potius revera positivum *nocumentum* illis afferant.

XLIX.

Ad *medicamenta* ipsa quod attinet, nota est *antiscorbuticorum* verior familia de *Raphanaceorum*, & *Thlaspidiorum* acrium sensu, inter quæ primatum ducit *cochlearia*. Sicuti rem uti vere sese habet eloquendo, *proprie* atque *certius cochlearia simpliciter*, & *integra* quidem magis, scorbuto, *oris* cum primis, certius opitulatur: alia vero magis ad hujus *similitudinem* tentantur atque suadentur. Aliis, in *fervidiori* quam maxime corporum habitu placet *acetosella*, aliis *acetosa*, de *lapathorum* prosapia: e quibus à *Muntingio* laude penitus peculiari, (quamvis *efficacia*, vel ex ipsius authoris præfiguratione, summe *segni*) extollitur *hydrolapathum*, tanquam rediviva *Britannica*. Aliis *amara*, sanguinem alias simul *purificantia* placent, *trifolium fibrinum*, *beccabunga*, *alsine major* (aliis *pulmonaria aquatica*) communissimo consensu *fumaria* &c.

L.

Sicut autem prima & ultima, *acriora* inquam illa & *amara*, velut indubium primatum ducunt, ita de prioribus non magis notandum, quam re ipsa notum est, quod *acria* talia *venereis* pathematibus minime conducant, sed potius *moderato* usu, nihil prosint, *largiore* vero etiam incommoda afferant, & nil nisi majorem *acrimoniam* corruptelæ venereæ veluti superaddant.

LI.

Quid, quod intempestivus usus *acrium* talium, *venerea lue* correptis peculiare damnum ad *pectus* adducere videatur, cui alias *directe* ab hoc malo, & sibi relicti patientes, non temere obnoxii fiunt.

LII.

Posteriora vero, nempe *amara* illa, inprimis *fumaria* ad subjiciendos *venereos* ægros penitiori insinuationi *ulcerosæ* suæ corruptelæ in *totam humorum*

morum massam; atque distributioni velut *expulsoriæ* ad superficiem corporis, vergunt. Immo, si *regimina* minus convenientia concurrant, exagitant revera etiam *crudiores venereas* corruptelas, & efficiunt, penitiore sanguinis interagitatione, tanto *fervidiores*, *ichorosiores*. Siquidem hæc etiam amara, certissime omnium autem *fumaria*, sanguinis inprimis penitioribus agitationibus inserviunt; *stricte dicti*, inquam, *sanguinis* magis, quam *serosæ* colluviei.

L I I I.

Communius remedium inprimis plebis nauticæ, sed omnino etiam satis notæ efficaciæ, cæteris debite paribus, sunt *cepæ*; quin etiam *allium* temperanter usurpatum, ad scorbutica pathemata. Quis autem nisi imperitissimus hæc suaserit, immo tantum indifferenter concesserit, *venereis?*

L I V.

Ita etiam condimenta alia *aromatica* acria prudenter usurpata, quantum ad averruncandum æque atque dissipandum *scorbutum* conferant, notum est. *Venerea* vero corruptela affectis non alias tantum pleraque horum incommode cedunt; sed formidantur etiam, nec id injuria, in *curationibus*, sive per *ligna* atque *diaphoresin*, sive per *Mercurium* atque *salivationem*, perpetrandis.

L V.

Quantum etiam utilitatis adferat tam ad præfocandum atque excludendum *scorbutum*, quam ad *excutiendum*, tolerabilis *motus* corporis, imo priore intuitu etiam *vegetus* imo *laboriosus*, notissimum est illis inter quos de reliquo familiarior est hujus mali proventus.

L V I.

Ast vero *venereo* malo, tantum abest ut quidquam veri commodi aut emolumenti adferat *motus*, ut potius jam acerbiori malo, non solum tolerabilis non sit, sed revera etiam positive noxius.

L V I I.

Sicut autem *dyscrasiæ* sanguinis *scorbuticæ*, medicamenta debentur, quæ *grumosam* ejus densationem in fluxili sero, subtiliter resolvant: ita ex adverso, *ulcerosis* statibus ejusmodi sanguinis; *sanguinis* inquam in *fervidas putrilaginosas acerrimas* corruptiones *propendentis*, tanto magis autem jam actu in illas prolapsi, *temperantia*, *mitigantia*, *subtiliter*, uti vocant *refrigerantia*, debentur: abstinendo a *septicis*, *colliquantibus*, fortius *abstergentibus*.

L V I I I.

Ex adverso *venereæ* ulcerationes, nisi *acrioribus* abstergentibus, *fortiter* emollientibus, immo *colliquantibus*, quin ipsis subinde *septicis*, perite atque dextre tractentur, frustra est omnis alia industria. A talibus autem, temperantibus fervores, & uti vocant leniter refrigerantibus, & læduntur familiarius, à posteriori; & à priori nulla verisimili ratione aut circumstantia talia postulare apparent.

L I X.

Lui vero *venereæ*, quæ verius conducere observantur, tam *remedia*, quam *regimina*, sunt quidem etiam quædam *acriuscula* & subtilium partium, ut lignum *guajacum*, *sassafras*, radix *chinæ*, *sarsaparilliæ*, *pimpinella* nostras umbellifera, neque contemnenda *saponaria*, *succinum* etiam non plane postremo loco collocandum, immo ipsæ alicubi *cantharides*: magis tamen directe in *serosam* atque *salivalem* colluviem, quam stricte dictum rubicundum sulphureum *sanguinem* hæc agere, commonstrat non solum manifestissimus singulorum, & inprimis præsentius efficaciorum, effectus insignis *diureticus*: sed etiam plerorumque *diaphoreticus*: aut sane ad minimum *regiminis diaphoretici* efficacia non magis utilis, quam necessaria.

L X.

Exemplar etiam hujus rei insigne est usus in venereis affectibus *tincturæ alcalicæ*, eo melioris, quanto *acrior* est. Quam nudam atque simplicem, licet pro *arcano specifico* & *per se* sufficiente remedio luis venereæ, agnoscere, nedum venditare, nemini cordato in mentem venerit: prudenter tamen usurpatam, insigne *solamen* immo *levamen* huic etiam malo, *in genere* magis, adferre, non magis experientiæ testimonio, quam rationis suffragio consonum est.

L X I.

Jam quod ad *methodum* attinet, qua hujus generis remedia utilitatem suam, etiam illi cui verius conducunt *venereo* malo, præstare valeant, notum certe est peritis, quam parum illa efficiant, nisi ad minimum *affatim* & insigni quantitate, *continue* insuper, per longius tempus, offerantur; aut una cum *quantitatis* satis largæ exhibitione, *regimen* insigniter diapnoicum nonsolum continuum, immo subinde, bis per diem ad mi-

minimum, *augendum*, ad largiorem usque actualem *sudationem*: sed insuper etiam multis diebus, ad minimum 14. ita jugiter *continuandum*, adhibeatur.

L X I I.

Ubi, sicut præsentis loci non est, prolixe tractare, quid observandum sit circa proportionem *remediorum*, & *methodorum*, tam respectu *gradus* morbi, quam mutuo quoque & reciproco, intuitu, nempe, quænam horum remediorum, majore copia etiam *sine regimine* dari possint, & contra, quæ regimen requirant, sine illo facilius nocitura: ita valet tamen hoc de comparatione aut translatione talium ad *scorbutum*, quod, quo magis & medicamenta & regimina *ad illum modum* instruuntur, quo efficaciam suam *venereo* malo exhibere possent, eo magis *scorbuto* non solum usum, sed revera damnum, portendant.

L X I I I.

Quamvis enim illa *antiscorbutica*, quæ *generaliorem* quandam *anticatarrhalem* etiam efficaciam spondent, nonnullis etiam *scorbuticis*, nempe *serosioribus*, *provido usu* conducere possint: minime tamen hoc faciunt *directa*, ad universum adfectum efficacia: sed magis unice *accidentali*, *individuali* illo respectu *seroso-catarrhalis* constitutionis certorum patientium.

L X I V.

Ubi profecto ad *levitates* medicas pertinet, hominibus medicinæ notorie imperitis, quando commenta, omni fundamento destituta effutiunt, grandium commentatorum dignitatem non magis tribuere, quam afferere. Quale quid ad aliquam multo tempore circa usum *acrium fervidarum aromaticarum* compositionum, & formularum, adversus *scorbutum*, non magis præservative quam curative laudatarum, factum esse, ipsa dies docet.

L X V.

Tanto minus autem *acriora*, sive *specie*, sive *formula*, *scorbuto* conveniunt, aut *tolerabilia* solum sunt. Adeo certe, ut ipsa etiam *tinctura alcalica*, quanto *acrior*, (eoque *lui venereæ* utilior) eo minus *scorbuto*, *directe* & *indifferenter* conveniat. Quamvis hæc ipsa diversum habeat agendi modum, a reliquis *antivenereis*, & tam in *serosas* mucositates, quam *sanguineam* sulphureitatem, ambidextram efficaciam.

LXVI.

L X V I.

Quanto vero *universalior* est, efficacia Mercurii vivi *salivatoria*, quod totum certe corporis systema penetrans, & non solum ad caput universim, sed tanto magis ad *dentes*, *gingivas*, *fauces*, quin totum *os internum*, concentrata veluti energia, contendat: nulla interim directa efficacia in sanguinis stricte dicti crasin:

L X V I I.

Potest inde, tanquam mox *à priori*, facile conjici, quid commodi aut incommodi promittat hujus generis medicatio, tali adfectui, qui magis directe, & per se jam, *dentibus gingivis ori interno*, graves molestias conciliat, si per *mercurialia* illa facinora, sponte jam adflictis partibus adflictio temere augeatur.

L X V I I I.

Certe, postquam etiam optime succedens *salivatio*, nisi externis circa collum & ipsas fauces, partim *gargarismatibus*, & oris *collutionibus*, juvetur atque sublevetur, ad *periculosas* circa gingivas imo totum os internum, *stases*, *inflammationes*, & malignas *ulcerationes*, non magis prona, quam præceps est: ita ubi jam sanguinis universi talis constitutio præsto est, ad *stases* in tenuissime spongioso-tubulosis, & privatissime quidem *oris* interni atque *gingivarum*, partibus, propensa, quanto majus ibi horum rerum sit periculum, quilibet facillime agnoverit.

L X I X.

Non semel certe in hoc negotio graves committi errores, quotidiana experientia suadet. Quando ab *intempestivo*, aut *impetuoso* usu *salivationis*, in corporibus non solum alias *cacochymicis*, sed speciatim *scorbuticis*, tanquam ex improviso, tam vehementes, *stases*, *inflationes*, *inflammationes*, & anomalæ *ulcerationes*, *putredinoso corrosivæ* cooriuntur, ut illis vix ullum auxilium satis tempestive adhiberi possit, quin vel ad minimum aliquatenus, & fere graviter, *deformatum* relinquat os, aut reliquum vultum: vel penitus *jugulet* patientem.

L X X.

Frustra vero hic omnino sunt, qui usum *salivationis*, jam *arthritico-contractis*, jam *œdematoso hydropicis* proficuum esse posse, alii quidem, secundum suas, vel etiam vulgo receptas hypotheses, ratiociniis hypotheticis

contendunt : alii etiam ad ſuas experientias provocant : utrique vero ex eadem communiter, imo vulgariter, recepta, hypotheſi, hos affectus *ſcorbuto* pariter imputant.

LXXI.

Sicut enim hypotheſes illæ, tam circa veram *indolem* morborum talium, quam veram *operandi* rationem atque methodum plerorumque *remediorum*, communiſſime mirifice ſibi indulgent, & loco *ſubſumtionis* ex hypotheſi, licentiſſime potius puras novas propoſitiones, ſeu ulteriores gratuitas *hypotheſes* producunt, adeoque non inferunt, ſed ſolum adferunt : ita tanto magis ſterilis communiſſime eſt illa allegatio *experientiæ* in hiſce caſibus.

LXXII.

Teſtatum enim indies facit longe ſolidior, & nihil uſquam ſubleſtæ fidei *experientia*, quod hujuſmodi allegari ſolitæ hiſtoriæ, vel penitus a veritate univerſa alienæ exiſtant : vel ad minimum hallucinatione, nec ita difficili, neque tam facillime effugienda, *venereæ luis* quædam conſectaria & ſchemata, pro aliis, & inprimis per trivia *ſcorbuto* adſcribi ſolitis, venditent & interpretentur.

LXXIII.

Quamlibet enim præſens locus neque poſtulet, nec æque ferat, ut condigne hanc rem tractemus, integrum tamen omnino, imo conveniens erit, breviter notare, & ſolerti animadverſioni commendare, familiariter obvium illud ſchema *arthritῶdες*, quod *venerea lue* obſeſſis haud paucis obtingere, indies deprehenditur; dum nimirum ſive minus, ſive interdum etiam ſatis manifeſte, obviis occaſionibus externis, ex *vi*, à *medicatione*, ab *alterationibus aëris* ambientis, *humectationibus*, *refrigerationibus*, *relaxationibus*, aut repentinis *obſtipationibus*, interdum etiam *irritationibus &c.* jam à *decubitu* materiæ *venereæ*, jam a motuum *ſpaſticorum* præſentiore in partem impetu, dolores tales hic illis coriuntur, quos de vera cauſarum atque circumſtantiarum perveſtigatione minus ſolliciti, ſed omnia in illud profundum *ſcorbuti* mergere promti, pro *ſcorbuticæ arthritide*, aut prorſus tandem nuda atque ſimplici, interpretentur.

LXXIV.

Adeoque ſicubi in tali forte patiente, inter multos fruſtra ita tentatos, *ſalivatio* profuiſſe videatur, ex illa diſtinguendi *genios* ſpeciales inopia, promiſcue omnibus & ſingulis eandem unam methodum atque medicationem deſtinare nihil dubitent.

LXXV.

Poſſemus certe allegare exempla, niſi alibi patientium, alibi agentium nominibus parcere præſtaret. Siquidem v. gr. nec ita dudum eſt, quod quidam *arthriticus* ab audaci, & his negotiis operam ſuam non magis locante, aut offerente, quam obtrudente & ingerente, tonſore, hanc operationem pro certiſſimo remedio jactatam audiens, ſpretis peritis præſagiis, *ſalivationi* ſeſe ſubmiſit : ſed licet nullum, præter 50 ad minimum thalerorum frivolam impenſam, damnum in inſtanti incurrerit, tamen nec obulo melius inde habuit, ſive ſub *ſalivatione*, ſive ullo poſt illam tempore.

LXXVI.

Antequam hanc *comparationem* tam *adfectuum* quam *curationum*, & differentiæ mutuæ, obſignemus, placet illam adhuc adjicere diverſitatem, quod *ſcorbutus*; nonſolum nudo *regimine*, & conveniente diæta, *præoccupari* poſſit, quantumlibet inter cauſas ejus homo verſetur; ſed etiam jam actu *ſuſceptus* iterum *excuti* : utrumque ſine medicatione alia, quam ſimpliciter *diætetica*, inprimis *motuum corporis* & *humidi frigoris*, aut *caloris*, magis exquiſita ſubordinatione, & prudenti horum *regimine*, ciborum vero alieniorum evitatione. Tale vero nihil expectare licet *venereo malo* affectis. Sed niſi hi plane ſpeciali *medicatione*, tam *præparationem* ad exitum, quam actualem *eliminationem* inquinamenti illius adventitii impetrent, neceſſe utique habent ingentem ejus ſævitiam ſerius ocyus late graſſaturam expectare : aut omni penitus *diætetica* circumſpectione atque cautione, nihil aliud obtinebunt, niſi ut ad ſummum *prœmaturum* prævalidum impetum cohibeant, ſenſim tamen non ſolum profundius *innidulantem*, ſed etiam latius *divagantem*, & omnino ſi tandem male diſſimulatam pravitatem collectis viribus effundit eo *terribiliorem* & vix compeſcendam, nedum in ſolidum *extirpandam* amplius. Nunquam autem ulla tali ratione, ſine *artificioſis* auxiliis, totum malum iterum ſuperabunt.

LXXVII.

Ex omnibus hiſce, ita ſufficienter monſtratis, diluceſcere confidimus, non ſolum quod talis realis *differentia* inter hos adfectus intercedat, ſed etiam, uti quidem ratio dictare poteſt, *tractatio* proinde ſeu *curatio* utrorumque, eandem utique diverſitatem neceſſario inferat. Et eo ipſo tum *cauto* hic opus ſit, ne irrita adhibeatur altrinſecus *methodus* tum ne *noxia* remedia plane eligantur, qualia *diverſo reſpectu* eſſe in alterum, quæ alteri conferant, abunde non magis monitum, quam monſtratum eſſe confidimus.

LXXVIII.

Sicut autem ex his merito colligi debet neceſſaria illa cautela, ne remedia *alteri* adfectui *debita*, *alteri* temere adhibeantur; ita negligi tamen neque poteſt, nec proinde debet illa conſideratio, quid conſilii capiendum ſit, quando non jam amplius error male ſuadus inducit, ſed ipſa neceſſitas poſtulat, ut *alteri malo altera medicatio ſuperinducatur.*

LXXIX.

Non enim necesse est *fingere*, ut vulgo loquuntur, casus, sed contingit potius offendere illum casum, ut revera *scorbuticus*, *lue venerea* corripiatur; aut *venerea lue* affectus *scorbuticam* insuper sanguinis dyscrasiam incurrat. Huic itaque constitutioni, quomodo mederi conveniat, & ita quidem efficaciter, ut cum sana ratione coepta cura, etiam felicem eventum sortiri possit, breviter dispiciendum erit.

LXXX.

Primo autem ex dictis facile agnosci poterit, quod *lues venerea*, & *scorbutus*, ita a se invicem differant, ut si utrinque summum sui gradum vehementiae attigerint, & concursu tam diversae corruptelae gravissimos effectus edere conjunctis viribus possint: & difficillimam etiam *curationem* admissura sit haec associatio, propter *indolem* uti *affectuum*, ita etiam *remediorum*, si non *contrariam*, certe tamen plurimum inter se mutuo *distantem*. Unde revera, sicubi hic casus occurrat, longe cautissime procedendum fuerit, neque quicquam per remedia, alterutri affectui fortius occurrentia, sed leniora potius quaelibet, agendum.

LXXXI.

Quando vero etiam *alterutrum*, imo *utrumque* horum malorum, quod familiarius contingit, *levius* fuerit, tunc tanto proclivius etiam erit a methodis quoque *lenioribus* bonum effectum exspectare.

LXXXII.

Caeterum, cum *scorbutica* intemperies revera praesentius *lenimen* admittat, quam *venerea* inquinamenta; imo etiam ad hunc effectum *lenioribus* remediis disponi possit: haec ipsa etiam *leniora venereo* malo nullum praejudicium adferant: optime hinc agetur, si *leniora* anti-scorbutica & praemittantur, & conjungantur illis, quae *venereo* malo debentur.

LXXXIII.

Erit autem methodus optima, imo potius etiam necessaria ad bonum successum, ut semper initium fiat à *lenioribus*; ut si nihil aliud, tantisper ad minimum eximie *mitescat* alterutrum malum, inprimis autem *venereum*, donec altero, ut *scorbutico*, efficacius imminuto, huic ipsi etiam audentius occurri possit, & directe contra resisti.

LXXXIV.

Velificatur autem etiam huic intentioni supra jam dicta *venereae luis* indoles, magis fere ad *externos* ulcerosos affectus, graviore sui corruptela vergens, quam *interna* aut *universam massam* humorum concernente efficacia, tam prompte insolescens. Unde quidem satis utilitatis habere potest talis etiam methodus, quae per interna quidem *leniora*, nec ipsi etiam *scorbuto* peculiare praejudicium adferentia, praeoccupando, & quasi sub manu *detrahendo*, consulatur. Exterius autem circa unum magis aliquem locum, magis immediate affectum, illa successive securius usurpentur, quae tali speciei pressius quadrent.

LXXXV.

Est autem ex illis, quae *venereo* quidem malo interne non inutiliter nec inefficaciter subveniunt, e peregrinis inprimis *sarsaparilla*: e nostratibus etiam *pimpinella alba* seu umbellifera, *succinum*, *tinctura alcalica* dextre usurpatae, *nitrum*. Abstinendo a coactis *regiminibus sudoriferis*, sed potius illis insistendo, quae cum aliquo *motu corporis leniorem* sudationis successum provocant: utpote quae *utrisque* his affectibus aequaliter conferunt.

LXXXVI.

In genere vero revera *scorbuti* longe facilius aliqualis veluti neglectus committi valet (nisi quidem ille *summum* aliquem *gradum*, quod certe rarius obtingit, adeptus sit) quam *venerei* mali altius radicati, seu potius ferocius erumpentis: quamlibet, uti dictum, etiam raro casus illi contingant, ut uterque affectus pari ferocia grassentur: aut ad summum *venereus* ita magis externis effectibus insolescens, securius per *externa*, sine universaliore *interna* ambigua commotione, quantum necesse est, circurari tantisper possit.

LXXXVII.

Tandem autem perpetuae veritatis est, & omnino manebit, *quod necessitas non habeat legem*. Omni modo interim intelligere has res decet, ne & *praeter* omnem *necessitatem* temere tentetur, ubi potius circumspectione sit opus: aut plane ignorata atque insuper habita universa harum rerum *theoria*, ita plane in diem, citra omnem aestimationem, quicquid in mentem venit, id agere liberum esse reputetur.

Haec quidem hactenus dicta, proposito nostro satisfacere posse confidimus, quamobrem pedem hic figimus. Divinae autem Benedictioni devotas gratias pro praestito nobis gratiosissimo auxilio, humillime nuncupamus.

FINIS.

EBER-

CXCVIII.

EBERHARDI ROSEN
E T
JOANN. BORG,
D E
SYMPTOMATIBUS PURPURÆ
CHRONICÆ SCORBUTICÆ.

Lond. Gothor. 1756.

D. D.

SCorbuti quidem, & quæ inde pendent ſymptomatum varia fuiſſe fata, ex hiſtoria medica ſatis edocemur (*a*). Alii enim hunc morbum ubique præſentem incuſant, alii iterum rarius eundem adeſſe contendunt. Ab hac quidem ſententia, non plane alienum fuiſſe celeb. Sydenhamum (*b*), ſcripta ejus non obſcure docent; cum tamen commendata ab ipſo medicamenta, quamvis non nomini morbi hujus, morbo tamen ipſi debellando, ſatis ſæpe evidenter deſtinentur. Ut, quemadmodum corticis peruviani oſoribus uſu venire quandoque comperimus; palam nempe damnaret remedium, quod clanculum ægrotantibus, ſpe non minus, quam ſucceſſu optimo propinabat. Forte quidem eadem Britannis ac Germanis (*c*) noſtriſque hominibus de ſcorbuto fuit opinio, in hoc morbi genere, turpitudinem neſcio quam poſitam eſſe putare; quaſi quidem pigritiæ unius & diætæ, non climatis pœnas luerent, affecti inde homines. Qui enim Scaniæ inter maria conſideraverit ſitum, magnatum ſæpius ſtagnis paludibuſque circumvallata palatia, nebulas denique frequentes, ſolum vero pingue & humidum; is quidem non admodum mirabitur morbum hunc noſtratibus ſatis eſſe frequentem. Ecquis enim putaret, corpus noſtrum, nulla labe contaminaturum aëra; cui in tectis noſtris eorundemque fulcris & ornamentis corrumpendis, quam par eſt, repentinam magis ineſſe facultatem, quotidie experimur? E re igitur eſſe putavimus, morbi hujus ſobolem, *purpuram chronicam ſcorbuticam*, brevi diſſertatione illuſtrare, quod frequentior ſit huic, in quo medicinam facimus, climati, & ſubdole magis varia ſub larva, in hominum graſſetur perniciem.

§. I.

Purpuræ chronicæ nomine, intelligimus affectum exanthematicum cum pruritu, aſperitate cutis, & ſudore peculiaris odoris conjunctum; febre quandoque ſtipatum, identidem cedentem ac redeuntem.

§. II.

Hunc quidem morbum, cum recentiores demum medici ſingulari nomine diſtinxerint; jure quærere licebit, an novus ſit & antiquis minus cogni-

(*a*) Conf. Drawitz. Præf. ad Tract. *Vom Schmertz machendem Scharbock.*
(*b*) Sect. VI. Cap. V. pag. 349. 350.
(*c*) Drawitz. citato loco.

gnitus affectus. De quo quidem haberi debere noſtro judicio, putamus; morbum hunc, antiquis non plane incognitum, longe tamen minus quam noſtris temporibus fuiſſe frequentem. Purpuram chronicam & acutam; magnam invicem cognationem habere, extra dubium poſitum judicamus; cum aliam ſæpe aliam excipere, experientia teſte habeamus compertum. Harum quidem acutam novum plane morbum eſſe puerperarum Lipſienſium, Saxoniæ demum Ao. 1652 endemium factum: peculiari diſſertatione Godofredus Welſchius (*d*) conatus eſt evincere. Hunc ſecutus celeberrimus Fridericus Hoffmannus (*e*) *oritur*, inquit, *difficilis quæſtio, cur purpura, præſentibus omnibus, quæ ad ejus generationem faciunt cauſis, ante aliquot demum luſtra producta ſit.* Nec injuria tamen novum morbum queſti fuerunt celeberrimi, quos nuncupavimus medici, quum & ingentem ederet hominum ſtragem, & ſi non ipſum morbum, idonea ſaltem ad eum rite ſanandum auxilia, in veterum deſiderarent ſcriptis.

§. III.

Ipſum tamen, de quo agimus, morbum, remotioris ævi medicis non plane fuiſſe ignotum, plura ſunt, quæ evincunt. Num locus Hippocr. Epid. II. Sect. 3. p. m. Edit. Lind 697. *Fiebant in febribus æſtivis, circa ſeptimam, octavam & nonam diem aſperitudines in cute miliaceæ: culicum morſibus maxime ſimiles non valde pruriginoſæ;* ad purpuram referri debeat acutam, in medio relinquimus. Id certe evidens nobis videtur, Foreſtum, non chronicæ minus quam acutæ purpuræ aliquot vidiſſe exempla. Libro enim ſexto de febribus obſ. 59, *de purpura loquitur intus repercuſſa.* Idem obſervat. 60, puerperam commemorat, An. 1556 papulas rubentes habentem. Qua de re infra in ſcholio addit: *ejuſmodi autem rubores ſeu purpuræ, canicula æſtuante magis infeſtant, ob calorem quoque & æſtum foras protruſæ, præcipue vero in puerperis febricitantibus, aliquando etiam ſine febre.* Adjungit laudatus auctor ibidem ſequentia: *Si neglectim habeantur & intro repercutiantur, facile in ſyncopen, aliquando in mortem incidunt ſubitaneam.* Et paulo infra, *Si aër conclavi non bene occluſo, ſubito ingrediatur, ſudamina & purpuras intus revocat.* Speciatim autem de purpura chronica, ſequenttia a Foreſto, citato loco pronunciari putamus: *Non tamen omnia hydroa & ſudamina adeo periculoſa ſunt, quæ enim ſine febribus ſunt, nihil mali adferre ſolent: interea tamen neque has puſtulas contemnere debemus: quocunque enim modo repercutiantur, motum naturæ facile lædere poſſunt, & graviſſima quoque ſymptomata inducere.* Cujus quoque exemplum rei, ejuſdem libri obſ. 61, idem proponit Foreſtus, de muliere, ſudamina habente, unde tandem ſubſequuta mors fuit

(*d*) Hiſtoria medica novum puerperarum morbum continens. Lipſiæ Ao. 1655.
(*e*) Med. Syſt. Tom. IV. p. III. p. m. 402.

fuit. Quod ſi hæc contendere placuerit cum iis, quæ nuperi auctores de purpuræ indole commemorant, facile erit intellectu, eundem utrinque indigitari & morbum. Sic enim de indole purpuræ chronicæ recens ſcriptor exponit (*e*): *Imo nec in ipſa purpura chronica, quæ ſine febre eſt, adeo omni noxa caret, frigidioris aëris ad pectus præſertim appulſus, ut non ad minimum retroceſſis puſtulis circa reſpirationem incommoda ſtatim ſentiantur, ac dyſpnoea, tuſſis, raucedo, vel artuum ſaltem laſſitudines, appetitus proſtrationes, ſimiliaque mala inde eveniant, haud citius haudque melius iterum ceſſantia, quam per ejuſdem purpuræ ad cutim revocationem.*

§. IV.

Sequuntur auctores, qui purpuræ, quam tractamus, non cognitionem ſolum habuerunt, ſed talem quoque, ut ad diatheſin humorum ſcorbuticam, mala, quæ inde eveniunt referenda judicaverunt. Ecquid enim putandum erit eryſipelas ſcorbuticum, quod ex Eugal. obſ. 49 Sennertus deſcribit (*f*)? Ita certe genius morbi hujus enarratur, ut ad purpuram chronicam jure referri poſſe videatur. Idem quoque auctor p: 260 ex Eugal. Obſ: 58 ſequentia habet: *Interdum etiam circa pectus & in collo & facie (maculæ) efflореſcunt, modo evaneſcentes, modo iterum erumpentes.* Ibidem quoque ex Salom. Alberti theſi 19. *Hæ lituræ nonnunquam in quaſdam velut ſquamas reſolvuntur, quæ a reliqua cute non ſecus, ac in eryſipelate ſeparantur.* Neque minus ad purpuram pertinere ſymptoma putamus, quod in tractatu ſuo de ſcorbuto, proponit Drawitzius, (*g*) cujus in latinum tranſlata verba ita habent: *quod ſi hæc obtineri nequeant* (ſeceſſus nempe humorum per alvum) *extus ad cutim acria vergunt ſalia, ipſa vero inde cutis fragilis velut & exuſta redditur; quin & pedes manuſque urens velut occupat dolor & pruritus hinc inde intenſus.* Inprimis vero morbum hunc ejuſque natales evidenter commemorat Ettmuller. (*h*) *Præter maculas*, inquit *pruritum ſcorbutus interdum ſolet inferre, pruriginoſam ſimiliter purpuram, quæ certum ſignum eſt ſcorbuti latentis.*

§. V.

Poſt hæc vero tempora de purpura ſcorbutica curatius cognoſcenda, ſerio cogitare cœperunt medici illorum præcipue locorum, quibus ſcorbutus familiaris eſſe alias ſuevit. In primis vero ea gloria celeb. Frid. Hoffmanno tribuenda erit, qui malum hoc peculiari capite ſolita ſibi perſpicacitate pertractavit (*i*). Certe quidem, ſi ad conſueta olim ſcorbuti gra-

(*e*) Chriſt. Georg. Juſti de purpura p, 12 Gotting.
(*f*) De Scorbuto p. m. 260.
(*g*) *Vom Schmertz machendem Scharbock.*
(*h*) Praxis Med. p. m. 398
(*i*) Med. Syſt. Tom. IV. p. III. p. m. 397.

gravioris ſigna attendere velimus, ſtomacacen nempe Scelotyrben, tumentes maculis lividis ſuras, & ulcera cacoethea: rariorem niſi in nautis forte & plebejis ſcorbutum Scanico in ſolo nunc eſſe diceres. Tanto autem frequentior purpura chronica ſucceſſit, quæ cum levi ſub ſpecie imperitis imponat, gravem tamen medicis eandem ſanaturis crucem figit.

Qua de re inſignis apud celeb. Hoffm. (*k*) locus eſt: *Notatu*, inquit, *perquam dignum eſt, quod ubi jam graſſetur purpura chronica, & incolas affligit; dolores illi ſcorbutici lancinantes artuum, ulcera cacoëthea, putridæ & ſanguinolentæ gingivæ, maculæ latæ & cæruleæ, quæ omnia & ſingula propria & eſſentialia ſcorbuti ſunt ſymptomata, rarius vel non in tanta frequentia & ſævitia amplius obſerventur.*

§. VI.

Verſatile admodum eſſe ſcorbuti ingenium & *novas* ipſum *induere, anteaque incognitas formas*, ſuo jam tempore Drawitzius (*l*) novit. Quo olim ſchemate in ſcenam prodibit ſcorbutus, alio forte introducto vivendi genere; difficile dictu putamus. Quod vero jam purpuræ ſub ſpecie ſæpius lateat, id diætæ, cui quam olim lautiori ne dicam an teneriori, aſſuevimus, tribuendum maxime judicamus. Præeuntem hac in opinione habemus celeb. Hoffmannum (*m*) *Quam primum vero*, inquit, *civium plurimi, calidiores potus in deliciis habere, & præſertim Coffemania laborare cœperunt, ſenſim paulatimque ſcorbuto diſparente, purpura tam maligna, quam benigna chronica, hinc inde apparuit, & inter initia ubi veram hujus morbi indolem pauciſſimi intelligebant, ingentem edidit ſtragem. Neque vero hoc loco ſolum talia contigiſſe memini, ſed poſt hæc etiam Oſtfriſiæ, aliiſque regionibus ſcorbuto olim infeſtatis, ſimilia ab eadem cauſa eveniſſe comperi: ut adeo de ſcorbuto purpuræ origine minus dubitandum ſit.* Non parum igitur intereſt, morborum per ſecula mutationes obſervaſſe, quum e mutatis vitæ victuſque rationibus, alium quandoque habitum induant, ut eoſdem eſſe ac ante non facile quis judicaret.

§. VII.

Qua autem ratione ex mutata victus ratione, ſequioribus temporibus, præ aliis ſcorbuti ſymptomatibus, ſecuta purpura fuerit, merito erit diſquirendum. Sciendum ergo erit, in omnibus quidem ſcorbuticis, obtinere talem degenerationem humorum, ut magis lenteſcant, ſimulque huic

(*k*) Med. Syſt. Tom. IV. p. III. p. 403. §. 30.
(*l*) In Præf. p. 5.
(*m*) Cit. loco. §. 35.

lentori junctam habeant acrimoniam (*n*). Commune ergo hoc vitium recentioris ævi ſcorbuticis nunc eſt, æque ac remotioris temporis hominibus quondam fuit. Differentiam autem in eo poſitam eſſe putamus, quod acrimonia humorum antiquioribus craſſa magis, noſtris vero hominibus ſubtilior ſit, neque tamen ideo lenior cenſenda. Utebantur veteres cibis magis ſolidis, & jentaculi loco, non ut nunc moris eſt ignotum ſibi infuſum Thee, ſed ſolidiora quævis edulia aſſumebant. Neque tamen ſi hanc utriuſque ævi diætam contendimus, ſequi putamus, uberiorem ſic acrimoniam noſtris hominibus generari, quum revera potus Thee horis aſſumtus medicis ſcorbuticos craſſiores e corpore eliminet ſales: In eo autem a noſtris peccari putamus, quod decocto fabarum Coffee ciborumque aromaticorum nimio uſu, humoribus inſignem affricent noxam. Accedit, quod noxios quos ſales, potus Thee e corpore eliminat, eoſdem forte nimio uſu, corpori e longinquo reddit: cibo non ſatis, viſcerum chylopojeticorum virtute imminuta, contrito; unde viſcidi tenaciſque humoris prima duci poterunt incunabula. Nocent vero hæc præcipue illis, qui ſedentariam vitam degunt; nec admodum falli nos putamus, ſi noſtri ævi fœminas negotia domeſtica plus roboris poſtulantia, minus quam veteres curare, cum ſeculi moribus repugnet, affirmaverimus. Frequentior & ideo fœminis quam viris purpura obſervatur. Ex nimia autem quiete motum periſtalticum languere, ſatis putamus evidens eſſe. Naſcitur hinc tarda alvus. Aſſumuntur interea crebo calidi potus Thee ac Coffee; qui propriam acrimoniam excrementorum ſalibus acuatam, ad corporis peripheriam pellunt. Accedat aër humido frigidus, cutis ſpiracula obſtruens; videbimus collectas circa cutim acredines, purpuræ ſcorbuticæ primordia ponere. Acria autem maxime incuſamus aromata, quæ ſubtilitate ſua intimos videntur occupare nervorum receſſus, & oleoſa tenacitate parti, quam occuparunt diutius adhærent. Merito igitur concludimus, plebejos duriorique victu utentes homines, evidenti ſæpius ſcorbuto laborare, lautiori vero diætæ deditos, purpuræ magis incommoda perpeti.

§. VIII.

Non immerito hinc quæritur, utrum melius eſſet optione data, evidentem ſcorbutum pati, an vero purpuræ incommoda tolerare. Qua quidem in quæſtione experientiam, æquiſſimum provocamus judicem. Videmus autem navigantes duriori diæta aquarumque vitiis ſcorbutum cito, non lente tamen contrahentes; ubi ad littus appulerint, idoneis auxiliis non difficillime a morbo hoc convaleſcere, (*o*) dummodo integra adhuc

(*n*) Conf. V. Swit. Comment. T. III. p. m. 592.
(*o*) Idem ibid. p. 594.

viſcera ſint, & in humoribus tantummodo ſcorbuticum virus oberret. Contra vero, qui chronicam ſemel contraxerit purpuram, rarius inde i-ta ſaneſcere, ut non ſæpius, per totius fere vitæ decurſum, revertentis ejus patiatur incommoda. Cujus quidem rei non aliam eſſe rationem pu-tamus, quam quod in majoribus vaſis evidentis ſcorbuti ſedes plerum-que contineatur, in minimis vero vaſculis purpuræ materia hæreat in-fixa. Sic quoque natam in vaſis majuſculis inflammationem rubram, ci-tius videmus periodum abſolvere; contra vero ortam in arteriis minimis lymphaticis obſtructionem, rheumatiſmum nempe, pertinaciter ſæpe di-utiuſque durare. Hujus vero indolis purpuram ſcorbuticam eſſe; ſpaſmo-dici, qui illam ſæpius comitantur affectus, evidenter evincunt. Neque autem hinc inferre licebit, craſſiorem diætam teneriori lautiorique ad ſa-nitatem tuendam præferri debere. Craſſior enim ſedentariis otioſiſque cer-ta mala portendit, tenerior vero, non niſi eadem abutentibus vere no-cet. Abſit enim Thee Coffeeque maxime abuſus, exſulent frequentiora aromata (cibi exquiſitioris guſtus *haut gout* vocant); ſpiritus vini inque his Arrak Indorum, vinaque calidiora, medicamentorum non alimento-rum loco uſurpanda; moderata ſint excercitia corporis, nec mœrore ſan-guis lenteſcat: videbis diætam recentioris ævi. priſtini temporis conſue-tudini, ut corpus a ſcorbuto & purpura immune maneat, vere ante-cellere.

§. IX.

Solam igitur victus rationem, ut ſcorbutum ſic quoque purpuram chro-nicam gignere facile quis hinc concluderet. Neutiquam vero in his pla-ne conſentire nos poſſe, plura ſunt, quæ ſuadent. Requiri enim etiam exiſtimamus, ut quis ejuſmodi in loco degat, cujus ad ſcorbutum pro-ducendum facultas, nota quoque quondam fuit; vel & calidæ, quam vi-tuperavimus diætæ, craſſam quoque adjungat, carnium fumo indurata-rum, piſcium ſalitorum, alimentorumque hujus generis aliorum, quo-rum in ſcorbuto producendo facultas, nota itidem antiquitus fuit. Id ni-ſi eſſet, per totam omnino Sueciam, ubi calida diæta viget, frequens pur-pura eſſet; quod tamen experientiæ minus videtur conſentaneum; cum mediterraneis ſaltem Sueciæ locis, ut ſcorbutus ipſe, ita quoque chro-nica purpura rarus admodum morbus ſit. Quod igitur diætæ hoc vitio, purpura Scaniæ frequens ſit, ſoli quod habitamus vitio plurimum fieri judicamus. Marinæ enim nebulæ, ſtagnantiumque aquarum vapores, pe-culiari ſæpe fœtore ingrati, intimos corporis noſtri receſſus, reſpiratione hauſti occupant; quorum in producenda ſcorbutica labe vires, ut oc-cultæ, ita quoque antiquitus, experiundo ſatis fuerunt cognitæ (*p*). Ac-ce-

(*p*) Conf. V. Sw. Com. Tom. III. p. 595 & 505.

cedunt aquæ Malmogiæ atque Londini admodum impuræ, quæ ad ſcor-buticos e corpore eluendos ſales, minus ſunt idoneæ. Ut taceamus do-morum, quas habitamus rationem, quarum inſignis humiditas, cum li-gna domorumque ornamenta facile corrumpat; perſpirationem Sanctoria-nam (*q*) inhibet, & humores acres non retinet modo, ſed & corruptio-ni magis reddit aptos. Ita quidem calida diæta, humores cum ipſa cor-rumpat; tum vero maxime ſcorbutica labe contaminatos eoſdem in cor-pore offendens, exaltat, acriores reddit, ad cutim propellit & purpuram, quam loquimur chronicam producit.

§. X.

Ex hiſce autem cauſis procatarcticis § 7-10. nata purpura, cauſam pro-ximam agnoſcere videtur, corruptionem humorum ſalino ſulphuream; i-ta tamen, ut magna rubri ſeroſique humoris pars lenta ſit atque craſſa, pars vero maxime lymphatica acribus referta ſalibus, admodum que tenuis, Hæc vero ita eſſe, ſanguis e venis eductus, ſæpius docet. Plerumque enim ut in ſcorbuticis quoque ſit, pellis velut verſicolor ex flavo vireſ-cens, mucoſa & ſatis ſæpe tenax, frigefactum ſanguinem obducit; ſub qua tenuis admodum tegitur liquor, in fundo vero ſubſidet craſſamentum rubrum, atrabiliario, quem vocant ſanguini, admodum ſimile (*r*). Len-tore igitur irretitur acre, ne promte per cutis ſpiracula urinæque emunc-toria tranſeat. Subtile vero ſit & acre admodum id, quod purpuræ ma-xime ſymptomata producit exinde judicamus, quod cito admodum fri-gore admiſſo interiora petat, haud aliter ac tuſſim ſæpe frequentem ex-perimur, dum Sanctorianum perſpirabile frigoris vi repercuſſum, bron-chia pulmonum ſtimulo ſuo concitat. Salini vero plurimum in his conti-neri, & ſtimulus docet & urina laborantium, quæ tartareas matulæ la-teribus concretiones rubicundas affigit, & nonnunquam (in ſcorbuto ta-men confirmato), verſicolore velut pellicula, ut de ſanguine di-ximus, urinam tegit, quam ob ſimilitudinem aliquam pavonis caudam Ettmuller vocat (*ſ*). Neque autem acria hæc, unius ſemper ejuſdem-que indolis eſſe putandum erit. Pro vario enim ægrotantium victus gene-re, vel alcalina magis præſto eſt, vel acida vel muriatica, vel oleoſa de-nique acrimonia; quam quidem ultimam, ut in purpura frequentiorem eſ-ſe, ſic quoque curatu eam difficiliorem reddere, non ſine ratione judi-camus. Non multum igitur a ſententia Celeb. Hoffmanni (*t*) diſcedi-mus, qui *purpuram rubram a ſero impuro ſalſo, acri ſulphureo excremen-titio*

(*q*) Sanctorii Aphor. 469.
(*r*) Conf. V. Sw. Tom. III. §. 1151 p. m. 610.
(*ſ*) De ſcorbuto p. m. 398.
(*t*) Hoffm. Syſt. Med. Tom. IV. p. V. p. 399.

titio originem ducere contendit. Quod enim albam purpuram laudatus Auctor (*u*) *a lympha & succo nutritio ad acido vappidam putridam naturam accedente*, suboriri contendat, nostræ non hoc loco facimus disquisitionis.

§. XI.

Qui vero ex his caufis §. 10. oriuntur effectus, figna haberi possunt purpuræ diagnostica. Præcedit torpor corporis insignis & angustia aliqua pectoris fæpius cum tufficula ficca, ut fieri quoque in aliis morbis exanthematicis fuevit, fomnolentia quædam alios occupat, vigiliæ iterum alios. Neque conftans habemus horrorem morbum hunc præcedere, idque rarius in illis contingit, quibus familiaris ante morbus fuit. Præcedunt in multis affectus cutis fpafmodici vagi, & in plerifque fenfus cutis fequitur compunctorius, quafi leni acu vellicarentur pori. Tum quidem cum leni fudore, quando tamen abfque eo, maculæ erumpunt rubicundæ diverfis corporis locis manifeftæ, quæ cito admodum, varorum inftar minimorum elevantur, fubflavæ plerumque, ita tamen ut nifi attentius infpicienti, vix quidquam præter rubedinem cutis & afpredinem elevatam appareat. Conjungitur peculiaris odoris fudor, nifi fenfus fefellerint, fubacidus; quem quidem fudorem adeo purpuræ proprium putamus, ut fignum ejus pathognomicon nobis videatur conftituere, ex quo etiam vifo nondum ægrotante, de morbi poffumus judicare præfentia. Ceffat tum quidem anguftia pectoris; lenitur faltem tuffícula, & definit, fi quæ forte ab initio febris adfuit. Evanefcunt aliquot dierum fpatio puftulæ exficcatæ cum infigni pruritu, & fquamæ complures albicantes ut in morbillis fit; earundem occupant locum: ægro a gravioribus ultra fymptomatibus admodum libero.

XII.

Sunt hæc §. 11. figna purpuræ chronicæ, quæ vario interpofito tempore cedunt atque recedunt. Quemadmodum autem acutam purpuram in benignam & malignam diftinguere auctores folent; ita quoque chronicam pari modo fejungi debere putamus. Malignam igitur vifceris cujufdam obftructione vel exulceratione niti putamus, quæ lentam quoque comitem febrim habet, urinas fimiles, illifque fæpius folet contingere, qui diutius chronicam purpuram neglectim habuerunt, puerperæ poftea fiunt vel ad phthifin funt difpofitæ; vel malo denique hypochondriaco graviori afficiuntur, ut exemplis poffemus evincere diverfis. His quidem, præter commemorata §. 11. fymptomata cuncta graviora, puftulæ primum in collo, pectore atque dorfo apparent, quo modo in acuta fieri purpura folet. Adfunt fæpe in his variationes crebræ caloris & frigoris, & vix dum exficcatis primis puftulis, nova iterum earundem feges progerminat; cui jungitur fudor admodum copiofus, vires potius exhauriens quam levans.

(*u*) citato loco.

§. XVI.

Ex his vero §. 11. 12. prognofis duci purpuræ chronicæ poterit. De qua quidem experientia comprobante, cum Hoffmanno (*x*) pronuntiare generatim licet: quod *molestiffimum malum fit; renitens, difficilis fanationis, quod mire torquere & fatigare foleat & medicos & ægros.*

§. XIV.

Longe autem hæc §. 13. magis valent de fcorbutica purpura intus latente, quod fieri tum exiftimandum erit, dum caufa purpuræ proxima §. 10. in humoribus latet, ad habitum vero corporis propelli nequit. Neque enim ad dignofcendam illam fufficiunt tum figna, quæ dedimus §. 11. 12, purpuræ evidentis, & raro adeo vel nunquam fanatur malum quod, quid fit ignoratur. Gravia funt quoque fymptomata, quæ ex oberrante fic purpureo malo in corpus redundant; neque male *veneni æmulas operationes patrare* Hoffmannus (*y*) affirmat. Pro diverfitate igitur partis vel vifceris, quod occupat, confueta cuique parti mala fimulat & vere adeo, ut de venerea lue conftat, aliorum morborum fimulacra induit & fchemata, plerumque ceffatura, quam primum ad habitum corporis purpureum propellatur malum. Non inepte igitur judicamus, cuncta ifta mala, quæ in tractatu *vom Schmertz machendem Scharbock* Drawitzius quondam commemoravit; ad cognatam fcorbuto delitefcentem intus materiam purpuraceam, jure quoque poffe referri. Quod vero non femper ad habitum corporis purpura tendat; id vires vitæ imminutæ, partes quædam corporis interiores infirmæ, vel externæ quædam cauffæ, cutis fpiracula obftruentes, efficiunt.

§. XV.

Quo autem intelligi melius poffit mobile purpuræ ingenium, quæque mala intus delitefcens patret, quidque levaminis erumpens adferat; exemplo rem nupero declarabo.

Perfona illuftris fexagenaria circiter, pathematibus colicis & hyftericis

(*x*) Med. Syft. Tom. p. V. p. 405.
(*y*) citato loco §. VII. p. 398.

per intervalla obnoxia, mœrori per aliquod tempus nimium indulgens, quæque cibo utitur exquisitioris gustus, qualem coqui magnatum nostri temporis parare artificiose norunt; præterlapso autumno, gravitatem corporis cum pruritu pati cœpit. Jungebantur turbercula hinc inde per corpus sparsa & febris satis valida. Post hæc facies per triduum intumuit, (z) cum gravitate capitis, sine dolore tamen. Faciei tumore evanescente, vomendi conatus cum nausea appetituque deleto, sequebantur, ut lectum repetere necesse fuit. Paucis vero elapsis diebus, totum corpus maculæ rubræ prurientes occupaverunt, & sanitas utcunque constans reddita videbatur. Quatuordecim vero elapsis diebus, vesperi cubitum ituram gravis vertigo & capitis temulentia, ut se loco movere non posset, occupavit. Conjungebatur insignis cardialgia & vomitus, donec viridis quoque prodiret bilis, & repetebant hæc sæpius per noctem, usque dum mane iterum erumperet purpura & symptomata cuncta silerent. Post hæc per aliquot septimanas sanitas constans fuit, donec febris valida nycthemeron durans, cum dolore brachiorum invaderet; qui dextrum mox unice occupans brachium, a manu ad humerum usque rubicundum velut radium duorum digitorum latitudinis, constituit. Quievit inde dolor, nec tumuit nec doluit, nisi contrectatus rubor & speciem præ se tulit ambusti. Post id tempus debilitas major corpus occupavit, somnus fuit irrequietus, sudores multi maxime matutini. Semel sub morbo indicia fuerunt hæmorrhoidum. Quæritur consilium.

Ex historia hac elucescere arbitramur, febrim, nauseam, vomitum, capitis temulentiam, dolores brachiorum, ex intus delitescente materia purpuracea ortos fuisse; erumpente vero illa quievisse. Quod vero ultimam in brachio eruptionem, non ut ante perfecta secuta fuit euphoria, id imperfectæ crisi & sufficienti minus purpuræ eruptioni, cujus maxima pars intus adhuc delituit, tribuendum judicamus. Dignus quoque est, qui ad hunc illustrandum casum, legatur locus Hoffmanni: (*aa*) *Sicuti in omnibus exanthematibus, ut petechiis, variolis & morbillis; gutta rosacea, scabie, tinea capitis, nec non podagra, arthritide &c. materia quædam, vitali corporis conservationi inimica ad extrema semel propulsa, longe vehementiorem efficit symptomatum insultum, si interiora repetit, & vitalibus succis denuo permiscetur; ita ejusdem noxiæ & pernicialis facultatis esse receptas in corporis penetralia, purpura disparente, sordes; ipsa experientia luculenter testatur.*

§. XVI.

Quæ autem in singulis corporis partibus, latens scorbutica purpura

(z) vide, si placet, similia apud Sennertum de scorbuto. p. m. 269.
(*aa*) Hoffm. cit. loc. §. VII. p. m. 390.

pura symptomata producat; experientia docti ulterius videamus. Ut vero a capite initia malorum ducamus, sciendum erit, non temulentiam modo inde, & vertiginem & faciei tumorem quod §. 15. vidimus, oriri, sed urentem quoque integumentorum capitis dolorem, ad dentes subinde devolutum, cui nec vulgaria doloris dentium remedia opitulantur, nec vesicatoria; solantur vero quandoque pustulæ aphthoides sponte natura erumpentes. Gravis quoque est, qui ex hac causa quandoque oritur *rigor maxillarum*, qui ex masseterum musculorumque temporalium spasmodica, ut videtur nascitur constrictione; quem frustra validioribus, emplastris camphoratis tentaveris, cum emollientibus & leniter discutientibus vegetabilibus, cataplasmatis sub forma, cum lacte coctis cedat, quod dudum simili in casu commendavit Sennertus (*bb*). Ita fœminam novimus triginta annorum, purpuræ frequentius obnoxiam, quæ cum eandem pateretur, ita tamen ut negotia sua curare posset, in culina vero frigori semet tantillum exponeret, disparente purpura, in rigorem incidit maxillarum per octiduum durantem adeo gravem absque febre tamen, ut nisi siphone per evulsi antea dentis locum alimenta simul & medicamenta administrare licuisset; de exitu mali perquam fuisset dubium. Similem quoque de virgine casum, brevitati navantes tacemus. Virum quoque quinquagenarium ex eadem causa *Otalgia* (auris sinistræ) gravissima, cum febre laborantem vidimus, sanguine materiaque purulenta ex aure, summo cum dolore emanante. Eruperat simul ad labia & genas ejusdem lateris unum vel alterum ulcusculum dolorificum squamosum siccum, quod munditiei nimiæ studens, exsiccantibus sensim dispulit. Sequebantur vel jungebantur simul aphthæ aliquot in labiis, interius sudores profusi graves fuerunt, & prodiit tandem purpura rubra cum levamine, quam excepit Podagra; triumque quatuorve septimanarum spatio tota hæc malorum scena, in sanitatem tandem transiit. Ad latentem quoque purpuram *salivationes spontaneas* pertinere vidimus: ut mercurio delibutos fuisse ægrotantes credere, cujusmodi quid scorbuticis evenire ex Eugaleno observavit Sennertus. (*cc*) Quæ vero alia ex hac causa, capiti incumbere mala solent, sequentibus Hoffmannus exponit, (*dd*) *Si ad caput, inquit, impetus vergit, cephalagiæ, aurium tinnitus, memoriæ debilitas, aphonia, imo quandoque furores, insaniæ, insultus apoplectici & lethargus, ab intus retenta materia purpuracea, oboriuntur:*

§. XVII.

(*bb*) De scorbuto p. m. 281. conf. p. 265. Constrictionis & convulsionis maxillarum in purpura alba exemplum habetur: Annal. Vratislav. *Versuch* 33. pag. 336.
(*cc*) De scorbuto p. m. 266. & Hoffmannus in simili fere nobiscum casu; Med. Consult. p. m. 192. Confer. Hoffm. M. R. S. Tom. IV. p. m. 399. §. 12.
(*dd*) Cit. Loc. pag. 405. §. 38.

§. XVII.

Laryngen vero, asperam arteriam, pulmones atque thoracem quandoque affligit latens materia purpuracea. Ita in fœmina quadragenaria *raucedinem* observavimus gravem, quæ pro eo, ac ex datis medicamentis purpura prodiit, cessavit, ne minima quidem pulmonis labe relicta. Frequentissima vero ex hac causa per Scaniam tussis est, cum gravitate pectoris, quæ ab initio semper sicca cum sit, accerrimo stimulo ægrotantes vexat, & humida dein tractu temporis redditur. Nascuntur hinc aliquando hæmoptyses, & nisi diligentius cuncta attenderit medicus, nulla quoque prævia hæmoptysi in phthisin pulmonalem delabuntur ægrotantes; cum parvi sæpe tussim hanc crebro redeuntem & decedentem, pendant ægrotantes. Placet vero tussis ex purpura variis symptomatibus junctæ, brevem dare historiam: Virgo nobilis 25 annorum temperamenti sanguineo cholerici, quæ sexennis a tussi sicca cum deleto appetitu, lactis caprini ope sanata fuerat: per quadriennium ex mœrore tussim passa est siccam, cum premente thoracis gravitate, anxietate & palpitatione cordis. Post usum acidularum Ramlosiensium, tumor œdematosus cum levi quandoque ad motum dolore & rigiditate aliqua, alterutrum genu occuparit, pectoris vero inde mala multum emiserunt. Disparente post annum tumore in genu; tussis sicca cum pectoris gravitate admodum increverunt, cum rubore alternante faciei & tumore matutino labiorum frigido, loquelam aliquantum impediente. Jungebantur sæpe anxietates, palpitationes cordis doloresque colici. Menstrua respondebant, nisi quod frequentius quandoque, quam par esset, redirent. Ex venæ sectione nihil levaminis fuit. Intra annuum tamen tempus lenioribus adhibitis cum sero lactis antiscorbuticis, pectoralibus atque stomachicis amaris cum martialibus conjunctis, erumpente demum affatim purpura, perfecte convaluit. Præter hæc, quæ recensuimus mala, thoracem quoque ex eadem causa graves sæpe rheumatismi & dolores pleuriticis æmuli occupant, quales in scorbuto adesse dudum observarunt Practici (*ee*). Tandem de affectibus thoracis a purpura latente oriundis, celeb. Hoffmanni afferre placet judicium: *Si ad pulmones*, inquit, *& sensiles diaphragmatis membranas fertur; asthmata sequuntur spasmodica*, *nec non punctorii & lancinantes in pectore dolores* (*ff*).

§. XVIII.

In abdomine quidem a latente purpura non *cardialgiæ* solum & *vomitus*, ut ante vidimus, oriuntur; sed frequentes quoque colici & iliaci do-

(*ee*) Drawitz. *Vom Schmerk machendem Scharboct.* p. m. 233.
(*ff*) M. R. S. Tom. IV. P. V. p. 405. 538.

dolores, alvo alias obstructa, alias respondente. Non abs re fore putamus exemplum hujusmodi colicæ, ut ab ipso ægrotante accepimus breviter enarrare: Vir 36 annorum, macilentus, qui ante septennium hæmoptysi ex eadem hac causa laboraverat, cum tussi & raucedine; hisce liberatus malis ab illo tempore, serpigine, ut vocat, occupatus est, quæ sensim a nucha infimaque facie ad genua usque proserpsit. Levamen quærit mali, quod purpuræ vel erysipelatis factum putat latibulum, ob frequentia simul & fœtentia sudamina. Quandocunque enim hæc serpigo disparet, febriles patitur insultus cum dolore iliaco, sub umbilico incipiente ad præcordia dein protenso. Jungitur calor ventriculi cum dolore alterius lateris, sudore & purpuræ excretione cum levamine subsequente. Si frigori corporis objecerit, graviora hæc fiunt, colica vero desinente, tussis cum insigni raucedine succedit. Sublividus salsusque mucus tussi eliditur; amarities quandoque oris observatur, dolores pariter pectoris rheumatici, tinnitus aurium cum levi vertigine. Appetitus interea satis constat, alvus respondet, & ubi purpura in brachiis quoque efflorescit, cuncta levantur mala.

In fœmina triginta annorum, decima a puerperio septimana, simile observavimus malum, sed cum alvo pertinacissime adstricta, & colica adeo cum lenta febri longe graviori. Frustra hujus mali levamen laxantibus & clysteribus fortioribus tentaverant Chirurgi, sed facile dein sanatum fuit emulsionibus & laxantibus, quibus satis inditum fuit olei amygdalarum dulcium; interposita mixtura simplici antiscorbutica, unde latens prodiit purpura.

§. XIX.

Vix autem cuipiam graviora mala quam *puerperis* minatur, latens antea in sanguine purpura. Cum enim ex puerperio infirmus admodum uterus fit; istuc facile, quicquid in sanguine impuri fuerit, confluit, unde tot de purpura puerperarum, querelæ, quæ ab auctoribus passim tractantur. Nec minus *menses* in feminis irregulares reddit, latens purpura; præcipue vero ut citius justo intervalla sua repetant, idque majori plerumque quam par est, copia efficit. Quod quidem adeo certum hoc in solo esse comperimus, ut vix fœminam noverimus, cui 14 vel 21 quovis die menses intempestive redeunt, quin certo de illa pronuntiare possimus, latente illam purpura vel scorbutica sanguinis diathesi laborare. Non mirum igitur est *hæmorrhagiam uteri* pertinacem, ex hac quoque eadem causa foveri. *Dysuriæ* quoque & *stranguriæ* in viris, maxime vero in fœminis puerperis, frequentes satis ex purpura observantur. Imo vero nigras ex hac causa in fœmina 64 annorum urinas vidimus, quales Sennertus ex Eugaleno refert (*gg*). Nec rarus inde *fluor albus* evenit, qui ubi sistatur, dolores passim in corpore rheumaticos cum febre graves red-

(*gg*) P. m. 266. & Hoffm. M. R. S. p. 399. §. 12. Bartholin. vero in Epist. Cent. IV. Epist. XIV.

reddit, & erumpente quamvis purpura ex toto non quiescunt, nisi & simul redierit fluxus. Ad abdominis quoque mala non inepte forte retu- lerimus, *melancholiam*, qualem in uxore æditui quadragenaria observa- vimus adeo gravem, ut liberum sæpe mortis occupare vellet arbitrium. Sanata vero fuit, aquis mineralibus artificialibus, ex aqua fontana, tar- taro solubili & vitriolo martis; prodeunte dein affatim purpura. Simi- liter quoque fœminam novimus generosam, quæ 30 fere annorum spatio melancholica, purpuram sæpius passa est chronicam miris junctam sym- ptomatibus. Cum vero fatiscente demum natura, per triennium, pur- pura non ultra prodiret; sexagenaria hydropica mortua est, liene ad- modum magno, scirrhoso & tuberculoso post mortem reperto. Ulteriorem enim disquisitionem, cultro anatomico instituendam, demortuæ non passi sunt necessarii,

§. X X.

Quandoque autem artus occupat latens materia purpuracea, dolores in illis & spasmos, quales *rheumatismos scorbuticos* Sydenhamus (*bb*) quon- dam vocavit excitat. Horum autem cum scorbuto cognationem sequen- tibus declarat Etmuller. Pr. M. p. m. 410. *Terminatur arthritis vaga nunc per sudores & urinam, nunc etiam excipit excretio cutanea instar pur- puræ, & tota superficies corporis fit aspera.* Hi autem rheumatismi quan- doque fixi cum sint, sæpius tamen observantur vagi, & miræ, nisi pur- pura effloruerit, observantur pertinaciæ. Referri quoque huc possunt *tu- mores repentini manuum*, sæpe indolentes & absque rubore, quorum magis originem mirantur, quam gravitatem experiuntur affecti inde homines; cum cito & absque incommodo, ut vidimus, transeant. Qua de re ex Eugaleno, Sennertus de scorbuto p. m. 269. sequentia habet: *an- tequam* inquit, *sedem figit certam scorbutus, aliam atque aliam corporis partem, momentaneo tumore ac inflatione attollit & distendit.* Gravior au- tem est, quæ ab hac causa oritur *paresis* vel *paralysis* artuum. Harum quidem alia, si tempestive sanetur, cito transit erumpente purpura; alia vero morbum facit pertinacissimum. A leviori hujusmodi paralysi cruris pedisque alterutrius, affectum vidimus puerum nobilem sexennem, qui matre erat natus, cui rheumatismi purpuracei pertinaces æque erant ac frequentes. In hoc vero cito admodum malum transiit, purpura i- doneis remediis propulsa. In viro quoque, cujus uxor purpura labo- rabat chronica pertinaci, paresin & stuporem brachii observavimus post toleratam leniorem purpuram rubram acutam. Cuncta autem is in vado esse existimans, a frigore sibi non satis cavit, unde stupor brachium oc- capavit, cessans erumpente denuo purpura. Gravioris vero hinc ortæ paralyseos exempla, scientes præterimus, id solum monentes, quod a paralysi ordinaria sollicite debeat distingui, cum aliam omnino medelam poscat & venæ sectionibus reddatur deterior. Id quod exteris medicis, qui-

(*bb*) Conf. v. Swit. Com. Tom. III. §. 1151. p. m. 605.

quibus ex nostris terris sanandus obveniat advena, diligenter esse obser- vandum; experientia teste, habemus cognitum. Bene vero Paralysin scor- buticam ab ordinaria, his verbis distinguit Ettmuller: (*ii*) *Sensim in- choat & primo saltem vagus stupor aut insensilitas, cum formicationis sensu partem prehendit sensus manet utplurimum, aut saltem aliqualis stupor in- ducitur: subinde cum dolore gravi, ut plurimum vago, raro fixo, juncta est; jacentes fere commode movere membra possunt, sed stantes vix denuo pergere. Non rarum est, ut in talibus ægris scorbuticis, membrum nunc spasmo contractum rigidum reddatur, nunc paralysi affectum idem flaccescat & plus minus stupeat* (*kk*).

§. X X I.

Cum ergo hæc §. 15. 20. in aliis atque aliis corporibus purpuram chro- nicam latentem comitentur symptomata; plurimum interest signa nosse ex quibus judicari queat, num hæc vel alia causa, præsens produxerit malum. In hoc vero omnem ingenii aciem intendat, necesse est, me- dicus; cum quomodo scorbuti latentis, sic etiam purpuræ hujus, diffi- cillima sit cognitio. Quemadmodum autem in morbo hoc scorbuticam humorum diathesin adesse novimus, quam indicant sæpe maculæ lividæ & corruptæ gingivæ in iisdem subjectis, redeuntis purpuræ intervalla quandoque distinguentes; ita quoque scorbuti incipientis, vel provecti- oris signa, purpuram quoque præsentem poterunt manifestare. De quo quidem ita Ettmuller p. 398: *Ut igitur*, inquit, *cognoscatur latens scor- butus, consideret medicus urinam, quæ nimis flammea, vel cum arenulis istis rufis impregnata, vel & cauda pavonis est instructa; præter urinam attendat medicus symptomata dolorosa &c.* Vere quidem, si absque febre & siti, urina mentur rubra, præsentis scorbuti certum habemus indicium, (*ll*) raro vere hæc nisi in provectiori malo, locum habere sueverunt. Observavimus vero urinam dilutiorem, & sanorum similem, si fortius oleat, & hypostasin non nubeculam deponat uberiorem albicantem vel roseam, diutiusque ita pergat, homine interea utcunque sano apparente; latentis sæpius scorbuti & purpuræ præbere indicia. Omnium vero ma- xime latentem designant purpuram dolores spasmodici vagi, sudores pe- culiaris odoris §. 11, temulentia denique quædam capitis aut levis sæpe ingruens vertigo, quam tantum non semper in hoc observavimus adesse malo. Addantur his causæ enarratæ §. 7-10 procatarcticæ, & præci- pue quidem favens scorbuto solum; habebis ad latentem detegendum mor- bum, præeuntes non obscuras faces.

§. X X I I.

Quemadmodum duplex datum novimus medico officium, præsentes nempe sanare morbos, futuros vero præmunire & antevertere; ita quo- que

(*ii*) De Paralysi p. m. 321.
(*kk*) Conf. Drawitz. *Von Schmerk machenden Scharbock*, Cap. de Paralysi scorbutica p. m. 139. sequent. speciatim vero p. 142. 145.
(*ll*) Conf. Rega de Urinis, in meth. Med. p. 292 & 293

que ut de prophylaxi purpuræ chronicæ pauca commemoremus, dignitas rei poſtulat. Præcavetur autem, ſi cauſſas §. 6. 10. quoad fieri poſſit, ſollicite evitemus. Imprimis vero diætam, quam damnavimus §. 7. calidam vitent, quicunque alvum patiuntur ſegniorem, uberius enim inde non minus quam fortius ad cutim vergunt collectæ impuritates, purpuræ latibulum conſtituturæ. Hæmorrhoidum porro rationem habeant diſpoſiti utriuſque ſexus homines, cum neminem morbo huic magis viderimus obnoxium, quam hæmorrhoidarios: ubi tamen effectus ne ſint purpuraceæ materiæ, an cauſæ, hæmorrhoidaria molimina, difficile ſæpe eſt judicatu. Porro quoque aquarum maxime rationem habeant; quæ quo ſint puriores, eo quoque plus ſalium peregrinorum e corpore educunt & a purpura præſervant. Quamvis enim non confectum putemus (*mm*) Germanici Cæſaris exercitum trans Rhenum deductum (*nn*) fontis cujuſdam unius vitio ſcorbutum contraxiſſe; mala tamen hæc ab impuris aquis foveri, non rei ſolum natura, ſed peregre maxime navigantium ærumnæ, abunde docent (*oo*). Poſt hæc domorum, quas habitamus ſollicitam habere curam decet. Ut enim *frigida* (adde ſi placet humida] *murorum exhalatione morbum hunc foveri*, *intra tabulata miteſcere* illum vere ait Olaus magnus (*pp*); ita quoque ad præcavendam cognatam ſcorbuto purpuram magni momenti res erit, muros interius tabulis quorumcunque lignorum cooperire. Ubicunque etiam facultas fuerit; ſuperiorem domus contignationem habitare præſtat, ab humiditate noxiiſque vaporibus magis liberam. Neque demum fumum vendere nos exiſtimandum erit, dum ſuaſerimus, aere humido nebuloſoque exiſtente, conclavia ſuccino aliiſque ſimilibus accenſis odoramentis, gratiora pariter reddere ac ſalubriora. Tandem vero locum ſubinde mutare & in clima ſcorbuto minus obnoxium ſecedere in potiſſimis erit auxiliis, ut ſuo jam tempore expertus eſt Profeſſor Lips. Johan Michælis, Roſtochio Wittebergam tranſmigrans (*qq*).

§. XXIII.

Ubi vero cum ſignis §. 11. enarratis, evidens conſpicitur præſens purpura, regimine adhibito moderato, paucis adjuta remediis, malo tantiſper tollendo ſufficere natura ſuevit. Præſtant igitur, quæ ſpaſmos moderantur, acre quodvis deleniunt, & æquabilem ſanguinis circulum, medicamenta promovent. Quod ſi igitur vis vitæ in expellendis exanthematibus ſatis ipſa valeat, diaphoreticis calcaria velut naturæ ſubdere minime putamus tutum; ſatis enim eſt potionibus mediocriter calentibus, exha-

(*mm*) Conf. Sennert. de ſcorbuto p. m. 246.
(*nn*) Plinius in hiſt. nat. Lib. 25. Cap. 3.
(*oo*) Conf. v. Sw. Comment Tom. III p m 596.
(*pp*) In ſeptentr Gent. Hiſt. Lib. 16 Cap. §. I. Qua de re confer. Sennert. p. m. 256. & v. Sw. Tom. III §. 1150 p m 596.
(*qq*) Conf. Præf. Michaelis ad tract. Drawitzii de Scorbuto.

exhalantium tenuiorum humorum diſpendia penſare. Ptiſana igitur ex ſcorzonera, in qua tuſa fuerint emulſiva ſemina, frigida dicta, & alia hujuſmodi, addita liquoris anodyni mineralis portiuncula, egregiam opem præſtant. Segnior autem natura, quæ fuerit, juvatur commode remediis, quæ ſanguinis circulum naturali paulo reddunt citatiorem. Pertinent huc bezoardici dicti pulveres, quorum ab antimonio diaphoretico, cornu cervi uſto & unicornu marino, nitri tantillum addito, medicata vis pendet. Ubi vero deterioris indolis §. 12. purpura fuerit, non hæc modo, quæ diximus, erunt obſervanda, ſed ſingulari viſceris cujuſvis vitio, idoneis remediis pro cauſarum diverſitate erit proſpiciendum. In pleriſque autem hujuſmodi caſibus egregiam cum Hoffmanno obſervavimus virtutem Selteranarum aquarum, dummodo horis a ſudore vacuis tepide potentur, & ſic de cetero curetur, ut medicamentis tranſpiratio inſenſibilis ſarta nihilominus maneat ac tecta. Ubivis vero ſollicita habenda ratio alvi erit, quæ quo magis in hoc morbi genere vel citata vel tarda nimis eſſe conſuevit, eo quoque ſtudioſius, ita erit moderanda, ut naturæ niſui, quam proxime reſpondeat

§. XXIV.

Quando ex propriis ſignis §. 21, dignoſcenda latens purpura chronica §. 14, variis corpus humanum exagitat ſymptomatibus §. 16-20; prudenti molimime in id erit incumbendum, ut relictis interioribus ſedibus, ad habitum corporis, proprium ipſi emunctorium purpura vergat. Si igitur fatiſcentis naturæ vitio intus deliteſcat malum, roborantibus medicamentis ipſi erit ſuccurrendum, quæ alia atque alia eſſe debent, pro eo ac abſens fuerit vel præſens febris. Illo enim in caſu moderata proſunt alexipharmaca, hoc vero urgente, bezoardici pulveres, admixtis acidis lenioribus cardiacis, deſideratam opem non fruſtrantur. Utrinque vero ſpecificam edere virtutem videtur mixtura ſimplex antiſcorbutica Werlhofio (*rr*) dicta, quæ penetrabili virtute latentem ex ſedibus ſuis dimovere valet materiam purpuraceam, & viribus, cum ſpiritu aperitivo Penoti, Hoffmanno una cum liquore ejus anodyno, adeo in hoc morbo commendabili, ita certat, ut primas nobis partes jure videatur tueri. Quod ſi vero pulmonem §. 17. afflixerit materia purpuracea; ob acidum quod fovet mixtura hæc ſimplex, præcipue quidem validiori igne per retortam, vel figulinam vel ferream parata; huic non erit fidendum remedio. Sed ne ſic quidem, tuta ope deſtituuntur ægrotantes. Emulſionibus enim leniter diaphoreticis addi commode pulveres poſſunt, qui una cum lactis ſaccharo unum vel alterum granum, ſulphuris aurati contineant antimonii tertiæ præcipitationis, ita tamen ut de vera ejus præparatione ſecurus ſit medicus, nec vomitus tutum per ſe remedium refracta doſi datum, ſequatur. Dum autem viſceri cuipiam aut parti

(*rr*) Werlhof. obſerv. de febribus p. 145.

parti corporis infirmæ pertinacius adhæserit materia purpuræ; oscillationibus fibrarum labefactatis, externis quoque succurrendum erit auxiliis. Quem in finem nervini sacculi, similibus acuati spiritibus, vere sunt commendabiles. Tandem vero ubi causæ quædam externæ, frigus nempe improvide admissum cutis spiracula obturaverit; moderato calore hæc erunt removenda obstacula. Idem quoque de spasmis valet & doloribus gravioribus purpuræ eruptionem impedientibus; qui anodynis prudenter deliniti, remoram nitenti ad cutim malo, ultra non ponunt.

§. XXV.

Adhibitis quæ laudavimus §. 23. 24. auxiliis, cum cessaverit purpura, meminisse oportet, eam morbi hujus indolem esse, ut interjecto tempore sponte iterum recrudescat. In id igitur erit laborandum, ut vacuis a morbo intervallis, minera mali hujus e massa sanguinea repurgetur. Efficiunt hoc ipsum medicamenta, quæ viscidum solvunt, peregrinos e corpore sales educunt, & fibris denique consuetum robur reddunt. Cum vero in diathesi quadam sanguinis scorbutica fomes mali hæreat & plerumque acrimonia quædam sanguinis alcalina præsto sit & oleosa: intelligitur facile succos recens expressos vegetabilium, & in his subacidos quoque, saponacea sua virtute plurimum boni præstare. Egregius igitur observatur succus beccabungæ, nasturtii aquatici, acetosellæ, cochleariæ aliarumque similium herbarum, quibus pro eo ac major adfuerit vel minor humorum in corpore putredo, addi possunt succi recentes chamæmori, pomorum citreorum, aurantiorum vel limoniorum. Ita tamen hæc cum sero lactis vel jusculis vitulinarum carnium erunt miscenda, ut & vires ægrotantibus constent, & nausea ingrato maxime & diuturno remedio familiaris, prohibeatur. Hæc dum vernali maxime tempore instituuntur; æstivis mensibus minerales aquæ in usum revocentur; quarum quidem pro diversitate subjecti & symptomatum selectus, prudenti erit relinquendus Medico. Caveant vero ægrotantes, ne frigidas has aquas vel affatim hauriant. Subdolum enim mali genus purpura est, tum quoque, ubi vel maxime latet & nullis plane molesta observatur symptomatibus. Raucedines enim, tusses, colicæ & cardialgiæ gravissimæ, consueto alias modo aquis mineralibns utentes, hic ubi latuerit morbus, facile prehendunt. Atque hæc quidem ea sunt, quæ de purpura chronica monere, necessaria maxime duximus. Quæ vero singulares cuivis symptomati animadversiones debentur, brevis dissertationis limites comprehendere non valent.

TANTUM.

CXCIX.

SAM. THEODOR. QUELMALZ

PROGRAMMA.

QUO FRIGORIS ACRIORIS IN CORPORE HUMANO EFFECTUS EXPENDIT.

Lipsiæ 13. April. 1755.

Cum annis abhinc quibusdam de fervidioris tunc æſtatis prægreſſæ calore, ejusque in vitam ac ſanitatem influxu quædam in medium protulerim, non abs re fore opinor, ſi, oblata hac opportunitate in præſenti, acerbi illius frigoris, quod præterita hyeme noſtram atque univerſas propemodum Europæ regiones ſtrenue exercuit, bene memor, ejusdem in corpus humanum effectus brevi ſcriptura expendam. Paucisſimis in frigoris explicanda natura morari expedit. Diſſenſum phyſicum, utrum in ſola caloris abſentia vel privatione, ſine aliarum cauſarum concurſu, aut particularum ætherearum quiete tantum conſiſtat, haud meum faciam. Ex altera enim parte radiorum ſolarium longiorem remotionem, ſole de nocte infra horizontem commorante, aut illorum nimis obliquam in terræ ſuperficiem directionem, hyeme in regionibus ſeptentrionem occidentemque verſus ſitis accidentem, frigoris manifeſtam conſtituere cauſſam nemo inficiabitur. Mirandos autem in natura effectus poſitivos idem quoque præſtare, corporibusque naturalibus minus exiſtere proprium, facile largior. Ex altera vero non minus parte preſſionem a motu rectilineo centrum verſus partium ætherearum ſubtiliſſimarum denſiorumque frigus ſemper præſupponere non obſcuris indiciis atque experimentis evincitur. In cujus aſſerti probatione otia mihi fecit ſolertiſſimus naturæ ſcrutator *du Hamel* in *Reg. Scient. Acad.* pluresque neotericorum. Qui gravioris compreſſique ætheris motus in fibras nerveas ſenſiles ceterasque corporis partes, gradibus etſi diverſis, impingens non poteſt non frigiditatis excitare ſenſum, ſicuti e contrario, ejusdem impulſu, contraria ratione, ſive a centro ad peripheriam accidente, rapidiſſime calor, ceu effectus e regione oppoſitus, exſurgit. Quibus ſic conſtitutis, non obſcure intelligitur, qui unus idemque aër ipſa labiorum oris majori diductione aut conſtrictione viciſſim ea, qua minima ſaltem relinquitur apertura, aut flabellatione, pro motus ſolius directione ac diverſa preſſione, jam calidus, jam frigidus fieri queat. Ipſa vero per univerſam atmoſphæram magna probabilitate diſperſa corpuſcula ſalina variæ indolis diverſis ex rationibus aſſerenda frigori propter eandem aëris condenſationem augendo paria eſſe in aprico eſt. Quod vero nitro ſolum debeantur, ex allegat. Commercii liter. Norimb. a. 1736. p. 40. *Leſſerus*, autor annotationum in ſpeluncam *Baumannianam* &c. §. 9. de frigore gravitatem aëris augente perhibet: *hoc vero*, inquit, *dependet tum a ſolis abſentia, tum nitri, quod aër frigidus continet, copia.* Nitro ſcilicet aërem hyemali tempore impregnatum eſſe, auctor probare conatur ex parietibus ædium ſacrarum ac cellularum, itemque ſtabulorum, & potiſſimum aſininorum, quod ex figura particularum acidorſalinis particulis ignis contrarietur, ſeu harum motum celerem impediat.

 Verum

Verum enim vero tantum abesse puto, ut sal ex parietibus, recenter, quod observavi, calce obductis sepulchrisque atque concamerationibus variis subterraneis hyeme efflorescens, nitrum verum nuncupem, ut potius idem, sollicite collectum, amaricans in modum tartari vitriolati ficque alius indolis non semel observaverim, quod etiam ob miscelam cum calcis cæmento aliter comparere haud poterat. *Gassendum* tamen atque *Bartholinum* nitrosas partes e nive, spagyrica arte, eduxisse *Schraderus* in Dissert. de *Frigore* meminit. Vulgaria interim loquantur experimenta, quibus jam sal commune, jam sal ammoniacum in pollinem redactum siccissimum nivi, vel glaciei, ope cultri rasæ, admixtum frigus intensius longe, imo manibus vix tolerabile producimus, cum idem sal, aquæ additum frigidæ, post girationem præviam, frigoris atmosphæræ gradum gradibus viginti octo superasse, deprehensum fuerit. Notatu digna semper mihi visa sunt, quæ incomparab. *Boerhaave* in Elem. Chem. ad Exper. IV. de *igne* corrolario 4. p. mihi 147. ex *Fahrenheitii* ipsi communicato tentamine percepisse gratus profitetur. Scilicet laudatum virum *glaciei minutim contusæ affudisse duas uncias spiritus nitri fortis*, cujus utriusque calor graduum 48. fuisset, unde momento temporis frigus natum esset, ut thermoscopium, illico immersum illi misto, subsideret ultra quatuor gradus sub O. Quod experimentum cum illo postmodum ab eodem *Fahrenheitio* confecto thermometro, mercurium vivum in cylindro angustissimo recipiente, & ita constructo, ut supra bulbum adhuc gradus accuratissime divisi notatique 76. infra O. essent, ad minimam caloris varietatem facillime mobili, postquam aqua supernatans effusa, recensque aqua fortis glaciei contusæ denuo repetitisque vicibus affusa esset, longe adhuc majorem frigoris, arte producti, gradum eumque manifestavit, ut ad 29. infra O. descenderet. Nec dubium, quin repetita operatione idem plus plusque increvisset. Sponte hinc patere arbitror, ultimum summumque frigoris gradum, qui omnem prorsus excludat ignis vel levissimi, seu vis rarefacientis præsentiam, ut ne unquam ullibique major reperiatur, determinatu nisi impossibilem, tamen difficillimum esse. Quæ dum scribo, temperare mihi haud possum, quin ipsum thermometrum indicem frigoris certissimum omni exceptione majorem haud venditem. Etenim non solum præterita hyeme, sed superioribus quoque annis asserti veritatem tunc aperte cognovi, cum frigus nonnunquam existeret fatis intensum, thermometro idem minus indicante. E contrario designante eodem alio tempore idem acerbum fatis, ad tactum tamen tale haud extitit. Cujus phænomeni notatu dignissimi rationem vaporibus in aere dispersis nebulosæque humiditati, ex spiculis minoribus congelatis, in aere sereno versus solem conspicuis metiendam recte tribui experientia quemlibet docebit. Has scilicet frigus longe sensibilius sistere animadvertimus. Idem esto judicium de frigore gelido, quod, loquente *Boerhaave* in Elem. Chemiæ Edit. Lipf. p. 170. *gelida vento spirante forti*

satis, corpori nostro longe magis infestum est, ita quidem, ut nemo illi ferendo sit, quin ipsi brevi admodum gangræna perimantur membra. Quibus præmissis, quæ jam noxæ a frigoris inclementia corporibus animalibus, quæ præ plerisque vegetabilibus eandem difficilius ferunt, præcipue etiam hominibus immineat, dispiciamus. Equidem hyeme ventres esse calidiores, sapientissime dicit *Hippocrates*, nec negandum, appetitum tunc magis vigere, digestionem ciborum gnaviter peragi, roburque musculorum validius esse, quam æstuante cœlo, quod corpora non nisi soluta reddit. Verum aliud de frigore atrociori censendum erit, quod in externum impingens corporis habitum, poros cutis vasaque cutem perreptantia minora adeo constringit, ut liberum humorum per eadem iter, neque ipsa ex parte transpiratio non solum intercipiatur plenarie, sed ut iidem ad interiora ruant, aliasque vias pro seri eliminatione quærere cogantur. Nec in superficie solum distributos canaliculos afficit, sed ipsa sanguiflua per musculos excurrentia vasa stringit, sanguinemque versus truncos majores repellit, non raro in ipsis arteriis eundem in motu plane sistit. Tendentibus simul fibris muscularibus harumque filamentis versus centrum, inque mutuos nexus euntibus densior exsurgit partium rigiditas. Veluti autem extremitates & artus præ ipso corporis trunco frigoris atrocitati magis expositi sunt, sic etiam frequentiores in iisdem perniones, inflammationes, imo ipsas gangrænas eandem excipere, tristis experientia nos hic loci olim, cum utraque crura ex eadem causa sphacelata misero intra unicam horam extirpanda essent, & ipso anno 1740. imo hoc ipso tempore abunde docuit. Digitos non semel frigoris vi enectos excidisse, ipse *Galenus* L. III. de *Usu Part.* c. 5. tradit. Nonnullos e Perside in Thraciam sæviente frigore iter facientes, post reditum naribus auribusque destitutos comparuisse *Xenophon* commemorat. Haud aliter nempe partes corporis vivi omni vitalitate privari frigoris morsu, quam a cauterio actuali aut alio medicamento caustico, ut plane resecentur animadvertimus. vid. & *Borell.* Cent. 3. Obs. 32. it. obs. 24. *Hippocrates* de *Humid. Usu* IV. Sect. V. aphor. 10. cerebro, spinali medullæ nervisque admodum hostile existere gelu, nec minus idem autor Sect. V. aph. 17. causam convulsionum crebro frigus exquisitum constituere, affirmat. Quid mirum, & tremorem & paralysin pedum aliarumque partium eo obrigescentium diu insequi? Equites congelati, per Alpes equitantes, & habenas tenentes manibus a *Camerario Syllog. Memorab. Cent.* V. *part.* 60. adducuntur. De borealibus regionibus narrasse mihi advenas bene recordor, ex incolis pagorum, diebus dominicis, frigore hyeme existente vehementiori, ante concionem in diversorii hypocausto, ut calescant iterum, convenientibus, campanarumque postmodum sonitu monitis una exeuntibus, inque templum se conferentibus, sæpius quosdam jam apoplexiæ, jam peripneumoniæ, aut pleuritidis insultu, imo syncope opprimi. Quod ipsum & in his, etsi temperatioribus, regionibus, frigore crebro fieri constat. Nec mirum illi vi-

debi-

debitur, qui ſanguinem ceterosque humores eadem cauſa & ſubitanea alteratione ad interiora, ſicque ad corticem cerebri tenuioraque plexus choroidei vaſcula adeo reprimi cogitat, ut vel compreſſio principiorum nervoſorum, vel perruptio eorundem humorum in ventriculos cerebri, apoplexiæ cauſa frequens, inde conſequi debeat. Citius adhuc in partes, quæ acceſſum ipſi per aperturas externas concedunt, in fauces puta ac pulmones calidiores, per inſpirationem uterumque admiſſa aeris frigiditatis aſperitas ſumme pernicioſas hæmoptyſes, inflammationes, in pulmonibus, pleura atque faucibus, phthiſin, catarrhos, tuſſes, varios aſthmaticos affectus, ſuppreſſionem menſium atque lochiorum excitare ſolet. Quid in reliquis abdominis partibus internis valeat, quantos cruciatus colicos, hyſtericos, dyſentericos, calculoſos, quam, inquam, ſingultum, diarrhœas, imo annotante *Ætio* Tetr. III. Serm. I. c. 28. paſſionem iliacam: pluraque alia incommoda ex repulſis humoribus acrioribus creet, quamque ipſis organis ſenſoriis externis inſidietur, obſcurum eſſe nequit. Utut ſolidas inter corporis partes atque fluidas perpetua ſit harmonia, nec ulla ex illis male ſe habeat, quin hæ ſimul ægre afficiantur, inque conſenſum quendam trahantur: peculiarem tamen reſpectum etiam fluidæ poſtulare videntur. Eminet has inter ſanguis, qui a gelu ambiente exceſſivo compreſſioneque vaſorum periphericorum, in corporis interioribus cordi vicinis partibus mire coacervatur, ſique inſitus calor a motu progreſſivo jam multum ſuppreſſo extinguatur, ſucceſſive in grumos cogitur, ſicque ineptus evadit, qui per vaſa anguſtiſſima, inprimis viſcerum circumeat. Cujus cum ſint diverſæ partes, annon una præ altera frigoris violentia fortius alteretur, nolim dubitare. Præ ceteris immunes magis æſtimarem oleoſas ſeu ſulphureas ejus portiones, quas frigoris impetu penitus coagulatas vel condenſatas vel nunquam, vel rariſſime, repertas fuiſſe invenies. Quod niſi ex obſervationibus abunde conſtaret, ſimpliciſſimum tamen experimentum, quo ex aqua, ſpiritibus vinoſis atque oleis deſtillatis, in unico vaſe contentis, intenſum frigus aquoſas quidem partes in glaciem cogere conſuevit, minus autem ſpiritus vel olea, præcipue æitherea, ſi illa ex ſemine aniſi pauciſſimisque ſimplicibus producta, quæ in cryſtallos abeunt, excipias. Major nimirum ætheris copia, quæ in iis detinetur, in motu quaſi undulatorio eorum partes conſervat, ut, urgente licet frigore, tametſi eædem ita comprimantur, ut minori tunc ſpatio contineantur, teſtantibus thermometris, cohærere facile nequeunt. Idem eſto judicium de ſumme mobilibus activiſſimisque ſpirituoſis ſanguinis laudabili maritatis partibus. Quo ipſo clare patet, ſerum ſanguinis, quod per varia tentamina maximam cruoris efficit partem, quæque ipſi admixta ſunt ſalia, frigoris injuriis eſſe expoſita maxime, eoque citius, quo largiorem pituitam viſcidam, per præcedentem diu tempeſtatem humidam & frigidam antea contractam, commixtam tenet. Quoties namque, ſi vis vitæ humores circumagens deficiat, in

ſeni-

ſenibus digeſtionis vitia ingruunt, vel ſi torpeat motus voluntarius, fluidaque inquilina aſſimilantia fatua quaſi exiſtunt, inque aliis quoque, cum pectoris pulmonumque debilitate atque affectionibus morbidis conflictantibus, humorum decens præparatio atque elaſticitas remittit, toties lentorem lymphæ comitem eis experimur fideliſſimum. Qui igitur temperato corporis calore ſuum difficulter ſatis conſervat fluorem, is ab excedente frigore, ut in pulmonibus, ſic quoque in univerſo corpore glutinis conſiſtentiam induit. Quin imo, ſecedente tenuiori lymphæ parte, cum filamentis ſanguinis ceu elementis ſolidis in polypoſa coagula ex eadem cauſa degenerat. Confirmat id evidenter ipſa anatome ſenis ſeptuageſimum ætatis annum transgreſſi, quam A. 1726. demonſtrationibus publicis tunc præfixus inſtitui. Cujus in itinere, menſe Januarii, conſtituti, prope Zwenckaviam, frigore vehementi extincti oppreſſique cadaver in theatrum anatomicum delatum, blandoque calore, ob rigiditatem ejus fotum, præter alia in cunctis vaſis ſanguifluis, tam arterioſis, quam venoſis paullo capacioribus polypoſas concretiones longas, teretes, figuram de reliquo vaſorum ſuorum poſt extractionem æmulantes, ſimulque vaſa meningum ſanguine turgida lymphamque viſcidam in ventriculis obſervanda præbebat. Illorum igitur pleroſque, quotquot gelu exceſſivo intereunt, ex apoplexia, perrupto vel ſanguine, vel ſero accumulato in cerebri ventriculis ſuccumbere, vero videtur ſimillimum. Ipſe ſopor vel ſomnus, in quem adeo proclives ſunt, ante mortem, ſerumque largius in cerebri ventriculis poſt mortem repertum, non obſcurum ejus rei præbet teſtimonium. Enim vero impetuoſam repreſſionem ſanguinis, qui craſſitiem ex eadem ratione contraxit, ab externis partibus ad cerebrum, & ſomnolentiæ & apoplexiæ viam manifeſto pandere extra dubitationis aleam eſt poſitum. Ipſe *Galenus* libr. de *morborum Different.* c. 5. Iter hyeme facientes apoplecticis ſimilia ſymptomata paſſos notat. Utrumne famulus ille, de quo novellæ ſuperiori menſe commemorabant, quod frigore ſummo extinctus de curru decidiſſet, inque via retro a domino atque domeſticis ipſius revertentibus inventus, nive interim coopertus, & quaſi ſepultus eſſet, quo diebus aliquot elapſis, reduces facti cadaver ejusdem currui impoſitum, ſecum domum deportare poſſent, redivivus in hoſpitio præter omnem ſpem atque opinionem repertus, ſoporem talem apoplecticum fuerit perpeſſus, nolim dubitare. Non abſimile exemplum vide ſis in *Boyle Hiſt. Frig.* & ex ea in *actis Anglic. philoſ.* menſ. Maj. 1665. Metuo inſuper, ne ſpiritus vini aut aquæ ſic dictæ vitæ, largius hoc ipſo tempore ingurgitatæ ſerum ſanguinis inſpiſſent, & mortem in miſeris accelerent. Sæpius certe miratus ſum, illos, qui pro frigore exquiſito arcendo ſpirituoſis talibus potulentis delectati fuere, niſi motus per ambulationem ſimul fuerit junctus, illo fortius potius fuiſſe correptos, quod ipſum phænomenon infra quædam addenda, ut puto, illuſtrabunt. Quas vero polypoſas concretiones a gelu in adducto exemplo notavimus, tales in febribus

cum

cum magno frigore paſſim, una cum ſcirrhis glandularum, alii obſervavere. Cumque frigus in febribus diu durans ſenibus inprimis ac inbecillis valde non ſolum periculoſum, ſed mortem ipſam in intermittentibus illis, frigoris tempore accidere notum ſit, cur parem ejus cauſam allegare haud debeam, non video. Eſt præterea nonnullorum hominum ea, tum totius corporis, tum ſyſtematis ejus nervoſi tenerioris ac ipſius temperiie diſpoſitio a teneris per ſollicitiorem frigoris evitationem, vel morbos etiam præcedentes inducta, ut vel a mediocri frigore vehementius afficiantur. Quibus illos per multam experientiam annumerare juvat, qui calidiores terræ regiones, imo ipſas Indiæ orientalis frequentarunt, iterque trans mare, propter intolerabilem æſtum moleſtiſſimumque ſuſtinuerunt. Sic *Ludovicum Saladinum* ad primum hyemis initium non domo ſolum, ſed etiam cubiculo quaſi carcere incluſum hærere fuiſſe coactum, refert *Theophil. Bonetus* in *ſepulchreto* additque eundem adeo metuiſſe frigidi aëris invaſionem, ut omnes rimas curatius firmaret, reditum hirundinum expectaturus. Exemplum porro iſtiusmodi ſingularis prorſus ſenſationis a frigore Exper. *Haſeneſtius* Commerc. litter. Norimb. ejusque anno 1736. hebd. 49. inſeruit. Viri nimirum mentionem injicit tenerioris hincque ſenſibilioris, qui, quum in cœlibatu adhuc viveret, in nimis calefactis hypocauſtis commoratus eſſet, ſub finem vero anni 1730. tempore conjugii, poſt prægreſſos magnos languores & ſitim admodum fortem, inviſiſſent eum ſudores continui per X. aut XIV. dies, qui ægrotum adeo vexaſſent, ut nullum aëris acceſſum liberiorem pati poſſet, contra vero ſub lecto detineri, vel extra hunc pellibus circumvolvi deberet, niſi triſtiſſimam ſenſationem, qualem glacies noſtro corpori impoſita edit, experiri vellet. Qui ſtatus eo uſque increvit, ut & media æſtate omnes corporis partes, imo genas pellibus contegere cogeretur, quid quod ipſas denique oculorum palpebras cooperire voluiſſet, niſi amicus impediviſſet, adeo triſtem ſenſationem cum pruritu ac vellicatione conjunctam in cute allegans, quæ urgeret hæc velamenta. Nullus dubito, fore plures tenerioris indolis, qui ab ineunte ætate auram frigidiorem, hyeme, cane pejus & angue fugientes in conclavibus potius calidis educati, ex paullo intenſiori frigore ſenſationem ſint percepturi triſtiſſimam, aliaque incommoda. Quid contra ea eſt, teſte *Pechlino* ejusque libr. 3. *Obſerv. Phyſico-Med.* 33., quod climatis borealis ſive zonarum ſic dictarum frigidarum incolas, Suecos, Finnos, Lappones, Norwegas, Ruſſos, &c. obfirmat, frigorique tolerando idoneos ſiſtit, quam quod a teneris tempeſtatum viciſſitudinibus atque gelu aſſueſcere fuerunt coacti? Quodſi inopinati iſtjusmodi caſus medico obveniant, uti paullo ſupra adduxi, hominum gelu recenter extinctorum, aut ſaltem partium corporis congelatarum, conſilium & promtum ac rationi conforme, & inprimis experientia confirmatum præſentiſſimumque ſatis exigitur. Profecto vereor, ne ſpe ſalutis excidamus, ſi rerum medicarum Antiſtitis *Hippocratis* dicto

Sect. 3. *aphor.* 19. audientes ſimus: *calefacere oportet*, inquientis, *quæ perfrigerata ſunt*, & *Tract.* de *Humid. Uſu* II. p. 606. *quæcunque præ frigore aut moriuntur, aut ulcerantur, his maxime conducit aqua calida.* Aſt præcedente p. 600. contrariam aperte manifeſtat ſententiam, dum ipſe fatetur: *ex calida perfuſione pedes decidiſſe perfrigeratos.* Cum ideo inconſtantem in eo animum prodat, magis nobis amica ſit veritas experientiæ confiſa. Septentrionalium potius regionum incolarum methodum ſectemur ſecuriſſimam, qua alter alteri in via obvenienti membra ac partes gelu penetratas rigidasque, quaſi ex cera alba confectas, nive ſtrenue ac tamdiu perfricare conſuevit, donec rubeſcant, vividumque colorem denuo induant: vix diverſorium aut domum ingrediuntur peregrinantes, & manus, pedes, nec non auriculas atque naſi extremitates congelatas, nive probe perfricant, artusve in aquam frigidam ilico immergunt, aut nive obtegunt. Sique gelu vita ipſa privatos miſeros reperiunt Ruſſi, ocyus eosdem in conclave frigidum deportant, fortiter eos fricantes, imo, ſi e re viſum ipſis fuerit, totum corpus in gelidam aquam demergunt: quo facto gelu undique ex corpore erumpit, ut glacie quaſi idem obductum conſpiciatur, quemadmodum cum ovis pomisque congelatis matres familias facere aſſolent. Nec citius calori per gradus ſolum temperato, vel vaporario quaſi redivivos committunt, niſi in conclavi frigidiori prius fuerint expoſiti. Haud abſonum videretur, pellibus hiſpidis paullo, uti lupinis, corpora, probe antea pannis perfricata, demum obtegere atque involvere, continuatisque frictionibus ſucceſſive regiones denudandas diutius exercere, internisque analepticis, ſi vel calidioris indolis potentia ſint, locum dare, quemadmodum ipſe *Galenus* libr. 3. de *ſimplicibus medicam. facult.* c. 20. de ſe profitetur: quod quendam extreme jam refrigeratum vini Lesbii potione ſervaverit. Quotus jam eſt quisque, qui non remedium pro recens congelato illo, cujus memini, ex nive depromtum probet, illisque meditationibus, quæ novis Hamburgenſibus non ita pridem inſertæ erant, magna ex parte ſuffragetur? Utut vero hæc ipſa medendi ratio canonem illum, quo contraria contrariis curare jubemur, poſthabere videatur, effectus tamen, quem malo præſtat, minime exiſtit contrarius. Et quid impedit, quo minus nivem calore quodam perfundi profiteamur, cum ex campis agrisque progerminantes plantas atque frumenta terræ mandata, horumque prolificam virtutem a gelu deſtructione defendat. Nec mirari ſatis valeo, qui actu calida nivi addita ejus frigiditatem exaltent, quod de ſale communi, ammoniaco atque nitro, calidis ad ignem factis, conſtat. Idem vero efficere ſpiritum vini, magisque ſi calidus ſit, imo ipſam aquam calidam nivem ſiſtere frigidiorem, arenam calidiſſimam eandem reddere frigidiſſimam, autor eſt Exper. *Nebelius* in Diſſert. de *lapide Nephritico novo*, Heidelbergæ 1733. habita ejusque Corollario 5. & 6. Ex quibus non obſcure evinceretur, quare regimen calidum actuque calida partibus fri-

gore confectis plus detrimenti, quam utilitatis afferant. Posthabitis multis observationibus, quas pro roborando asserto in proclivi mihi esset adducere, illius a *Borello* Cent. I. Obs. 84. commemorati famuli meminisse hic juvat, qui, cum frigore enectus reperiretur, positus in fimo, ut ejus calore resuscitaretur. Tantum vero abfuit, ut fuerit restitutus, ut potius post pauca, quæ indignabundus proferebat, verba animam subito efflaret. Quæ enim frigida applicata pororum & tubulorum partium corporis æqualitatem tamdiu servant, donec humores condensati coagulatique in fluorem naturalem sensim fuerint redacti, peractu calida cum impetu resolvuntur, relictisque partibus solidis corruptis quasi emortuis flaccidisque. Partes hinc gelu atroci læsas, subito calori ignique admotas decidisse prorsus, toties relatum legimus.

GEORG.

C. C.

GEORG. CHRISTOPH. DETHARDING

ET

J. DANIEL SCHÆFFER,

DE

CORTICIS CHINÆ EFFICACIA
IN GANGRÆNA ET SPHACELO
ADHUC DUBIA

Rostoch 25 August. 1746.

PRÆFATIO.

Novitatis amor, si unquam in disciplina quadam reperitur, in medicina certe plurimum exercet auctoritatis. Vix enim medicamentum vel casu quodam invenitur, vel medici cujusdam speculationibus in medium producitur, statim a plurimis, præjudicio auctoritatis, vel præconceptæ opinionis laborantibus, ad cælum usque extollitur, licet efficacia ejusdem admodum sit dubia, nec experientia satis comprobata. In Anglia in primis, quæ ceteroquin medicos generavit exasciatos, summoque ingenii, & judicii acumine præditos, nova remedia esse admodum grata, experientia dudum comprobavit. Quam celeri vero progressu, subinde hujus medicamenti laudes per totam regionem ebuccinantur, tam cito quoque iterum silere solent, ut non raro oblivione plane sepeliantur. Curæ avenaceæ, a Lowero *primum commendatæ, quam stupendæ non adscribebantur virtutes! ut fere in omnibus morbis, tam chronicis quam acutis adhiberetur, & in specie, eandem longævitatem conciliare posse prædicaretur, adducto exemplo medici* Johannis de Catharina, *qui solo hoc remedio annum centesimum & vigesimum attigerit. Hodiernis autem temporibus admodum deferbuit ardor hicce, ut quidem laude sua non privetur, ast non nisi sub specialioribus circumstantiis adhibeatur.* Nemini *quoque ignotum, variolarum insitionem eadem experta fuisse fata. Desiderium, se suosque, hacce methodo a variolis per totum vitæ stadium liberandi, instar torrentis defluxit per quoscunque hujus insulæ tractus, ita ut vix quispiam fuerit repertus, qui ab eadem abstinuerit, imo Augustissima domus* Regia *huic operationi se subjecerit. Verum enim vero, postquam successiva experientia, methodum hanc ad remedia variolarum prophilactica non pertinere docuerat, plane illam observamus abrogatam, & altum ejus in annalibus medicorum silentium. Remedium lithontripticum, a matrona* Joanna Steffens, *nescio quo casu, vel qua occasione inventum, tanto habebatur in pretio, ut pro ejus detectione ingens nummorum quantitas fuerit soluta. Patefactis vero nunc ingredientibus, unicuique patet, efficaciam ejus calculum comminuendi præcariam satis esse. Conf.* Dn. Junckeri Dissert. de Calculi curatione nova nuper in Britannia publicata, & D. Schultzii *Abhandlung von der Stein-Cur. Usus infusi axungiæ pini aquosi, Germanis: Theer-Wasser, quam cito ex Hybernia in Angliam, & ex hac per totam fere Europam transmigraverit, & ad hunc usque diem continuetur, res est & lippis & tonsoribus nota. Quod vero subinde corvos illuserit hiantes, experientia quotidiana docuit. Unicum liceat adhuc addere exemplum de Cortice Chinæ. Hocce medicamentum peculiaria plane sustinuit fata. Ab eo siquidem tempore, quo in Europam fuit translatum, innumeros fere habuit præcones & veneratores, qui pro certissimo & maxime securo antifebrili illud venditarunt quos inter* Badius, Didericus, Decker, Faber,

Geuder,

Geuder, Lentilius, Lancisius, Morton, Raimannus, Sponius, Sydenhamius, Tortus, Cohausen, Berger, *&c. potissimum numerandi veniunt. Observatis postmodum hinc inde noxis, ab ejus usu subortis, a* Chifletio, Ramazino, Caudatio, Cosato, Magnesio, Plempio, Stahlio, Alberti, Junckero, Gohlio, Goelicke, Woodwardto, *aliisque, ad infida, imo damnosa fuit relatum remedia. Continuatus tamen ejusdem, a sui amatoribus usus, & exinde enatæ observationes, felicis, imo quandoque non sperati successus, effecere, ut de novo inter medicamina maxime præstabilia locum occupaverit, & hodiernis jam temporibus, non tantum ad febres intermittentes domandas, verum & in variis aliis morbis, tanquam summe polychrestum adhiberetur. Erit de illo differendi locus in subsequentibus; hoc tamen præmonere volui, præeunte* Amyando *& hunc sequente* Douglasio, *lithotomo anglicano, mirificam huic cortici fuisse assignatam efficaciam in gangræna & sphacelo, a causis præsertim internis oriundis, sistendo. Dissertationem ergo inauguralem conscripturus, mecum constitui, inquirere ulterius in veritatem hujus adserti, & detegere, effectum votis non semper respondisse, sed experimenta cum hoc cortice instituta; laborare quandoque fallacia causæ non causæ. Clar. Dom.* Vater, *Professor Vitebergensis famigeratissimus, in* Dissertatione de Efficacia admiranda Chinchinæ ad gangrænam sistendam in Anglia observata, *varias quidem observationes felicis successus in medium protulit. Quia vero modo laudatus* Author *in fine hujus Dissertationis ipse fatetur, propria se destitui experientia, crambem semel coctam me recocturum non autumo, quando, quæ propria experientia, & observationes, a Dom.* Præside *mecum communicatæ detexerunt, in medium adduxero. Det Deus cœptis rebus felicem successum!*

CAP. I.

CAPUT PRIMUM.

Historiam Corticis Peruviani sistit.

§. I.

Corticem hunc ab arbore quadam depromi, extra omne quidem dubium positum, sed cujus indolis eadem sit, non parva olim nata sunt dissidia. Quam enim *Bartholinus* (*a*) describit, quod ab incolis Peruvianis voce ut *garmaparide*, ab Hispanis *palo de calenturas*, id quod lignum febrifugum denotat, & cui suffragatur *Jonstonus* (*b*), hanc negat *Doncellus* (*c*) & cum hoc *Rajus* (*d*). Huic iterum contradicit *Tancredus Robinson*, & iconem longe aliam adfert, quæ in musæo Curtiniano adservetur. Ab omnibus his iterum distat *Ringotus*, qui ad amicum provocat *Gratianum*, utpote qui frequenter ex Lusitania in Indiam profectus sit, cum quo facit *Krautermannus* (*e*) quod sit arbor cerasi instar, cujus folia prunorum non dissimilia, flores malorum punicorum, semina vel nuclea cucurbitæ.

§. II.

Hodiernis temporibus magis inter se conveniunt historiographi plantarum, secundum quos (*f*) est arbor, cerasorum magnitudine, cortice brunneo vestita, atque in ramos plurimos, eosque sæpius inflexos terminata: quibus ramulis, intermedio brevi petiolo, adhærent alterne opposita folia nervosa, figura inverse ovata, apice obtuso margineque ciliato. Florem fert monopetalum, infundibuliformem, tubo prælongo, cylindraceo, ac limbo patulo quinquifido, serraturisque acutis instructum, atque periantheo minimo, monophyllo quinquifido persistente, sustentatum. Quinque stamina, stilumque unicum includit, qui peracta fructificatione, abit in capsulam subrotundam calice coronatam, bilocularem, semina oblonga at compressa (*g*) continentem. Genus maxime convenit cum genipa (*h*) a qua calyce tamen differt. Nam germinis membranæ in genipa extenduntur in marginem, integrum, corollam sistentem. Pariter a coffea, calyce quadridentato, nec non fructu acumina-

(*a*) Vid ejus Historia cent. V. hist. 50.
(*b*) In dendrographia pag. 476.
(*c*) Vid ejus theatrum pharmaceuticum.
(*d*) In histor. Plantar. Libr. XXXII. p. 1796.
(*e*) Vid ejus lexicon exoticorum p. 116.
(*f*) V. *Pomet* Histoire des Drogues Livr. IV. Chap. VI. pag. 132.
(*g*) v. *Linæi* Genera Plantar. 1021.
(*h*) v. *Tournefort.* Instit. 436.

to, feminibusque hæmisphæricis, hinc convexis, inde planis, distinguitur. Colitur in provincia Peruana, Quitto nuncupata, atque crescit prope urbem Loxam (*i*).

§. III.

Cortex hujus arboris, sub variis innotuit nominibus, adpellatur enim *Cinchona*, *Chinchina*, *China Chinæ*, *Kinkina*, *Quinquina*, cujus nominis variæ adducuntur rationes (*k*). Majorem tamen inter omnes probabilitatem obtinet derivatio *Bœcleri* (*l*), qui ita nominari adfert, in honorem Comitissæ de Cinchon, proreginæ regni Peruani, quæ corticis hujus usu a febre fuit liberata, unde etiam nomen *pulveris Comitissæ* obtinuisse, idem auctor contendit. Audit itidem *cortex antiquartius*, quia in febri quartana fuit adhibitus, *Peruvianus*, a loco scilicet natali. Pulverisatus quoque dicitur *pulvis Talbotii*, *Cardinalis de Lugo*, *Jesuiticus*, *Patrum*, & sic designatus est, quia a patribus Jesuiticis primo in Europam translatus, & tanquam arcanum remedium febrifugum fuit dispensatus.

§. IV.

Ex his nominibus elucescit, in America virtutes corticis hujus antifebriles jam diu cognitas fuisse. Quod vero non statim ab eo tempore, quo orbis novus ab Europæis fuit detectus, usus ejusdem innotuerit, fortassis ex odio insigni erga Hispanos, eorumque crudelitatem inhumanam derivandum, quo permoti Americani remedium hocce omni studio celare voluerint (*m*). Donec tandem circa medium elapsi seculi (*n*) Comitissa de *Cinchon*, febri tertiana sævissima correpta, consilio Hispani, corticem hunc adhibuerit, & subsecuto, brevi temporis spatio, exoptato successu, ejus fama quaquaversum increbuerit.

§. V.

In Europa, patres Jesuitarum procul dubio primi fuere, qui corticem huncce in febribus intermittentibus debellandis adhibuerunt, & cum exinde insigne lucrum reportaverint, variis modis eundem occultare fuere adnisi. Intervallo autem non levi interjecto, hoc medicamentum, nescio quo fato, penitus fere exolevit, donec *Talbotius*, empyricus Anglicanus, qui notitiam hujus remedii in Anglia sibi comparaverat, illud in tenebris quasi sepultum, luci iterum reddidit, pristinoque restituit ni-

(*i*) Teste *Pometo* l. c.
(*k*) v. P. G. *Werlhof.* Observ. de febrib. pag. 31.
(*l*) v. Ejus notæ in P. *Hermanni* cynosuram materiæ medicæ pag. 204.
(*m*) Teste *Bœclero* l. c.
(*n*) *Gerar.* v. *Swieten*, comment. *Bœrhav.* Aphor. Tom. II. pag. 559. it. *Bœclerus.* l. c.

nitori. Delphino enim febricitanti, qui nullo potuit curari remedio, tam felici cum successu corticem hunc tradidit, ut brevi pristinam recuperaverit sanitatem. Hoc vero medicamentum, cum sibi arcanum esse dixerit, nec cuiquam communicare voluerit, *Ludovicus XIV.* Rex Galliæ, magno tandem pretio revelationem impetravit, & in solamen subditorum, corticis hujus efficaciam antifebrilem, publico scripto divulgandam curavit (*o*). Hinc *Talbotium*, restauratorem hujus remedii, jure meritoque nuncupare possumus.

§. VI.

Quamtumvis vero efficacia hujus remedii, modo jam recensito, universo orbi fuerit communicata, tantum tamen abfuit, ut ad unum omnes medici huic adstipulaverint, ut potius in varias hinc inde abierint sententias. Quidam enim, variis adductis exemplis, chinam maxime fallacem, & corpori humano damnosam pronuntiarunt; alii e contrario, inter saluberrima, tutissima, & tantum non divina collocarunt (*p*) immo veriti sunt, ne tandem *Deo*, medicinæ datori, isti difficulter ratio-
„ nem reddituri sint, qui ex vana timiditate, vel præfracta, in mor-
„ borum impetu permittendo, temeritate, immitique, in omittendo mi-
„ serorum ægrotantium levamine, pertinacia abunde moniti, meliora ac-
„ ceptare, candide profiteri nolunt (*q*).

§. VII.

Ratio diversæ de cortice chinæ opinionis, tam in perversa ejusdem exhibitione, quam in bonitate hujus reposita esse videtur. Prouti enim optima, & probatæ fidei medicamina, damna ægrotis conciliare possunt non levidensia, nisi debita cum cautela, & consideratis prius indicantibus & contraindicantibus adhibeantur, ita & cum usu hujus corticis tumultuario & intempestivo comparatum fuit, a quo, non nisi mala, morbo priori graviora, & difficilius eradicanda, ortum trahere potuerunt. Quando vero provida manu ægrotis porrigitur, & imprimis selectus corticis hujus instituitur, de effectu salutari certus esse potest Medicus; sicque corruit omnis suspicio noxiæ & deleteriæ ejus qualitatis (*r*).

§. VIII.

(*o*) Vid. *Richard. Morton*: Exerc. I. Cap. 7. de morbis universalibus. It. *Nicol* de *Blegny* Zodiac. Gallic.
(*p*) Testante *Werlhofio*, in observat. de febr. sect. V. §. 2. p. 182. seqq. ubi magnum catalogum clarissimorum medicorum, sollicita experientia corticis usum certissimum atque innoxium reddidit, refert.
(*q*) Cf *Werlhof.* l c pag. 335.
(*r*) Corticem peruvianum, in se consideratum, medicamentum esse, tuto adhibendum, ab omnibusque noxiis & deleteriis qualitatibus liberum, testatur van *Swie-*

ten

§. VIII.

Ut ergo in electione ejusdem nullus contingat error, sinistro eventui ansam suppeditans, notas bonitatis perspectas habeat Medicus, necesse est. Eligendus ergo est ille cortex, qui colore brunneo, albicante quasi hinc inde tunica extus obductus existit (*s*). Superficies externa sit aliquomodo scabra, levioribus sulcis distincta. Præstat itidem tenuior, mediocrem tantum crassitiem habens, a ramis detractus, & ab omni ligno liberatus; facile sit frangendus, ita ut nullæ fibræ lignosæ protrahantur, fracti vero color internus sit cinnanomum quodammodo referens, vel magis obscurus seu ferragineus (*t*). *Werlhofius* tanquam præcipua bonitatis indicia refert saporem atque odorem (*v*). " Eligimus, sunt ipsius verba „ (*w*), qui masticatus, gustum, acrimonia & amarore multis nauseoso, „ aliqua adstrictione ferit, sine eximia austera acerbitate, sapore, qui ex „ acri & amaro velut leniter aromaticus sit, & peculiari modo aliquan- „ tum mucidus, cui sapori odor etiam exacte respondeat, sine corrup- „ tionis putridæ notis." Sunt, qui cum *Walthero Harris* (*x*) ad solis radios corticis diffracti frusta contemplantur, an non conspiciant splendescentes nitri crystallisati quasi atomos, quod fieri in genuino volunt, sed abesse in adulterato, sive obsoleto. Sed ad hanc ἀκρίβειαν raro adtenditur; modo supra memoratas notas bonitatis hic cortex habeat, qui officinis exinde vocatur *die feine China*, crassior vero & lignosa *die grobe China* audit.

§. IX.

Elementa hujus corticis quod concernit, varia quidem, pro modulo ingenii & phantasiæ, a medicis producuntur. Subscribendum tamen puto *Caspari Neumanno* (*y*) in separandis & detegendis simplicium partibus constitutivis admodum sedulo, qui particulas terrestres subtiliores, resinosas, gummosas atque salinas, analysi instituta chymica, in eodem detexit. *Werlhofius* (*z*) eidem adscribit principia salino-sulphurea, gummi-resi-

ten, in comment. in *Boerhav.* Aphor. pag. 560. experimento in suo ipsius corpore instituto. Dicit enim: cum quondam, simplicium medicamentorum historiæ colligendæ intentus, plurium vires, vel in proprio corpore tentarem, sumsi mane jejunus, bihorii spatio, integram corticis peruviani, in pollinem contriti, unciam neque aliquid inde detrimenti percipere potui.

(*s*) v. *Herman.* Cynosura mater. Med. pag. 203.

(*t*) *Werlhof.* Tractat. de febr. Sect. III §. 3. pag. 83.

(*v*) ibid. pag. 85

(*w*) ibid. pag. 82

(*x*) vid. Ejus pharmacologia antiempyrica cap. 12

(*y*) v. Ejus prælect. chymic. Part. III. Cap. 53. pag. 813.

(*z*) l. c. pag. 261.

resinosa, suaveolentia, diuretica atque balsamica. Quibus vero ex his elementis, quam maxime competat virtus medica, determinare quidem non audeo. Licet enim resinosis partibus potiorem energiam competere videatur, crediderim tamen, integram substantiam, a *Deo* Protomedico, compositam, certiorem exserere effectum, quam si divulsæ partes separatim exhibentur.

§. X.

Circa modum enim propinandi valde discrepant auctores. Alii in substantia porrigendum esse corticem nolunt, alii contra jubent. Inter *illos* plurimum auctoritatis habet *Samuel Scharschmidt* (*aa*) Medicus Berolinensis Celeberrimus, utpote qui terram, quam crassam atque stypticam dicit, corpori humano noxiam, & effectus salutares prohibentem, a cortice hoc separandam esse monet. Commendat potius infusum vinosum, vel elixyrium, vel extractum ex illo paratum. Inter *hos* antesignanus est „ *Werlhofius* (*bb*) qui dicit: pulverem corticis electi subtilissime tritum, „ in substantia, quod dicunt, longe quippe, uti in confesso est, & in „ vulgus notum, efficacissima, omnibus anteponimus præparationibus phar- „ maceuticis & chemicis, quas ipsi magni alioquin æstimamus.

§. XI.

Si meam his subjungere licet sententiam, variis itidem edoctus sum observationibus, exhibitionem sub forma pulveris, reliquis omnibus & artificiosissimis compositionibus validiorem fuisse. Si enim sub forma electuarii porrigitur, constituens roob, vel conserva, vel syrupus qualitatem intrinsecam quodammodo immutat, imo fermentationem in primis viis excitare potest. Corrigentia & adjuvantia varia in primis salina aliquando electuario tali addita, saporem non tantum reddunt magis ingratum, verum & tormina ac diarrhoeas quandoque excitare possunt. Sub forma pilularum, si præscribitur pulverisatus cortex, quantitate ægroto sunt molestæ, & accessu constituentis, vis admodum infringitur, vel saltem retardatur. Infusum vinosum sæpius irrito cum successu fuisse propinatum, imo tempore matutino, & in vino non adsuetis, somnolentiam, cephalalgiam, ac majorem æstum sanguinis aliquando excitasse, deprehensium est. Essentia corticis chinæ, item extractum, non nisi infantibus atque sensibilioribus auxilium ferre potis est. Idem sentiendum de enematibus chinatis. Quando ergo quantitas pulveris adsumendi ægroto molesta esse videtur, nausea quodammodo tolli potest, si in plures doses dividatur, & pulvis ex caliculo vel vitreo, vel porcellanico, mediante aqua, una vice hauriatur.

§. XII.

(*aa*) v. Ejus *Medicinische und Chirurgische Nachrichten* pag. 357.

(*bb*) In Observ. de febr. pag. 88.

§. XII.

Modum operandi determinaturus, libenter confiteor, me exactam, & ad singula phœnomena adplicandam ejus delineationem ſuppeditare haud quaquam poſſe. Virtutes ſiquidem mirificæ hujus corticis in oculos incurrunt, ratio vero earum abſcondita eſt (*cc*). Quouſque beneficio ſenſuum, atque analyſeos chimicæ pervenire licuit, ſubadſtringentis, vel magis tonicæ exiſtit indolis. Amarities detegit qualitatem aperitivam & certo modo deoppilantem, quæ inſimul adſtrictoriam illam indoles blande moderatur & determinat (*dd*). In partibus reſinoſo-gummoſis deliteſcit balſamica quaſi indoles, quæ fermentationi putredinoſæ reſiſtere, vappidam indolem corrigere, & humores in ſanguine delitеſcentes, reſolutioni mutuæ proximos coadunare poſſe dicitur. Miſcela vero harum partium conſtitutivarum ita affabre eſt concinnata, ut intentioni medici prudentis ex voto reſpondeat. Verbo, eſt medicamentum ſpecificum (*ee*) polychreſtum, admiratione dignum.

CAP. II.

Vires Corticis Chinæ Medicas exhibet.

§. I.

A prima hujus corticis detectione, ad noſtra uſque tempora, virtutem antifebrilem inter præcipuas exſtitiſſe, præcedenti capite fuit allatum. Exhibetur nempe exoptatiſſimo utplurimum ſucceſſu, in quibuſcunque febribus intermittentibus, modo debita methodo, & obſervatis cautelis, in libris practicis reperibilibus, in uſum trahatur. Nolo circa hocce negotium eſſe prolixe occupatus, ſed ad conſenſum omnium fere Clinicorum provoco. Et, quod præfiſcini dixerim, obſervatum eſt, etiam eos, qui ex præjudicio præconceptæ opinionis, ab ejus exhibitione abhorruerunt, aliquando, id exigente neceſſitate, ad hoc remedium, tanquam

(*cc*) Vid. *Schelhammer* de genuina febres curando methodo pag. 131. ſeqq. ubi, laudatis remediis, quorum virtutes experientia probat, licet ratio illorum agendi adcurate determinari non poſſit, dicitu ejuſdem remedium agnitum atque admiſſum „ eſt cortex ille peruvianus, cujus agendi modum multi quidam explicare adgreſſi, ſed, „ meo judicio nemo adhuc expedivit.

(*dd*) Adſtringentem virtutem ſatis temperatam eſſe, vel exinde conſtat, quia alvum non ita reddit obſtipatam, quin potius, additis e. g. paucis granis rhabarbari, eandem blande movet.

(*ee*) Vid. *Werlhof*, l. c. 263, ubi ingenue fatetur, ſe corticem peruvianum inter ſpecifica referre debere medicamenta.

quam ad ſacram anchoram, licet clandeſtine, confugere debuiſſe (*ff*).

§. II.

An porro conſideratio elementorum corticis chinæ ſupra (Cap. præc. §. 9.) adlatorum, an vero caſus fortuiti inopinati, ſalutares tamen ſub tot millenis exhibitionibus ejuſdem, anſam ſuppeditaverint, & felicem ſucceſſum fuerint experti, mearum non eſt inquirere. Sufficiat adduxiſſe, plures eſſe ægritudines, quæ ab uſu hujus corticis cum euphoria tolluntur.

§. III.

Non jam morabor conamina quorundam, qui in *febribus acutis* eundem in uſum trahere ſolent, crediderim enim, tentamina hæcce periculoſa, & fida experientia nondum ſatis munita, in primis quando in incremento & ſtatu morbi propinatur. Pariter experientiæ relinquendum, an, præeunte *Johanne Baptiſta Bianchi* (*gg*) in *febribus bilioſis*, præmiſſo evacuante, primo curationis ſtadio, nullaque exſpectata coctione, peruvianum febrifugum liberali manu præſcribi poſſit. Ulteriori itidem inquiſitione indiget methodus *Richardi Mortoni* (*hh*), qui, febrim in *variolis* recidivam hocce cortice omnium certiſſime profligari, imo faciem a foveis præſervari poſſe, monet.

§. IV.

In *febribus* e contrario *lentis*, chronicis, reſolutionem ſanguinis in ſerum poſt ſe trahentibus, ingentis eſſe efficaciæ hunc corticem, ratio atque experientia dictitat. Conſtat enim, ſub motibus febrilibus chronicis, lympham in dies magis reſolvi, partes ſulphureas hebetiores fieri, totam maſſam ſanguineam in ſerum fatiſcere, & tonum fibrarum relaxari, admodumque debilitari, teſtibus cachexia, œdematibus, leucophlegmatia, & denique diarrhœa & ſudoribus colliquativis. Hiſce moleſtiis, præparato prius corpore, egregie conducit China. Conſiſtentiam enim ſanguinis debitam reſtituit (*ii*), tonum partium adauget, & roborat, atque

(*ff*) Lubet ad probandum hocce adſertum, verba adducere van *Swieten*, in comment. in boerh. Aphoriſm. pag. 560. ita dicentis: infamiæ notam inuſſiſſe ſalutari huic remedio novi quoſdam, qui palam illud damnabant, tanquam nocen„ tiſſimum: clam vero eodem, aliis additis, fucato, utebantur, dum curam fe„ brium arcanis remediis perficere, turpiſſime gloriabantur, miſeroſque ægros; lar„ giſſimo pretio extorto emungebant. Medicorum nomine indigni.

(*gg*) In hiſtoria hepatis part. III. pag. 282.

(*hh*) Tom. III. pag. 154.

(*ii*) vid. Experimentum *Hoffmanni* in medic. Syſtem, Tom. III. Sect. I. Cap. 13. §. 13. adlatum.

que ſua ſpecifica indole, motus febriles compeſcit. Ex quo eſt, quod obſervemus, tales ægrotantes habitum corporis exinde induere floridiorem, adpetitum & vires proſtratas pedetentim reſtitui, ſicque omnia in melius commutari (*kk*). Imo licet cauſa, quandoque febrim talem lentam inducens, radicitus auferri, ſicque ſanitas reſtitui non poſſit, prout illud evenire ſolet ſub læſionibus viſcerum internorum incurabilibus, *hecticam* conſtitutionem poſt ſe trahentibus, palliativa tamen cura a china expectari, & vita quadantenus procraſtinari poteſt.

§. V.

Hæmorrhagiis ſuccurrere poſſe corticem peruvianum, experimenta ab aliquo tempore inſtituta, docuerunt. *Hæmoptyſin* ſæpius ſublatam fuiſſe ab uſu ejuſdem, admixtione pulveris abſorbentis *Wedelii*, celeb. *Wagnerus* (*ll*) variis adductis exemplis probat. Nec dubito, fore, ut itidem in *vomitu cruento*, præmiſſis nempe præmittendis, parili modo adhiberi poſſit, quod tamen experientia adhuc comprobandum. In *Hæmorrhagia uteri* ſalutarem ejus uſum obſervavit *Johannes Baptiſta Bianchi* (*mm*). In *mictu cruento* enormi, nuper Cel. *Dom. Præſes* efficaciam hujus corticis egregiam expertus eſt, quem ſub forma electuarrii, cum conſerva roſarum antiqua propinavit. Ratio fruſti hujus ſucceſſus eſt in aprico. Orgaſmus enim ſanguinis, qui hæmorrhagias iſtas activas nunquam non comitari ſolet, a china temperatur, tonus vaſorum, vim ſanguinis irruentis infringit, & ſub imminuta diametro, huncce aliorſum pellit. Hæc eſt ratio cur ad *abortum* præcavendum, qui hæmorrhagiam uteri preſſo pede ſequi ſolet, inſigni cum euphoria, præmiſſa venæſectione revulſoria, gravidis porrigi poſſit, prouti id jamdum *Mauriceau* (*nn*) *Apinus* (*oo*) *Boerhavius* (*pp*) aliique dudum comprobarunt.

§. VI.

Ex modo adlata ratione fluit, in *menſibus referandis*, uſum corticis peruviani quandoque proficuum exſtitiſſe, ita ut eodem modo, circa hoc negotium agat, ac de martialibus medicamentis conſtat, illa adſtringendo aperire, ſicque in referandis menſibus, a medicis ſubinde exhiberi. Quo ef-

(*kk*) Cf. *Brunneri* Tracta de Pancreate pag. 101.
(*ll*) In differt, de hæmoptoes, inprimis vero habitualis ſeu phthiſici, expeditiori quadam efficaciorique curatione.
(*mm*) vid. Hiſtoria *hepatis* part. III. Schol. 5.
(*nn*) v. Obſervations ſur la groſſeſſe & l'accouchement obſ. 272. 697. & aliis.
(*oo*) In Hiſt. febr. epidem. pag. 93. ſeqq.
(*pp*) De medicamentorum facultatibus P. 3. cap. 18. legatur item *Schelhammeri* Lib. de natura pag. 248.

effectu permotus, ſupra nominatus *Bianchi*, gravidis corticem hunc propinare non auſus fuit, ex metu ſubſequuturi abortus, quem tribus vicibus ſe exinde obſervaſſe refert. Crediderim tamen, hanc rem ulteriori indagationi committendam, nec temere huncce corticem ſub obſtructione menſium in uſum vocandum eſſe.

§. VII.

Amarities huic cortici propria permovit fortaſſis medicos, ut ejus periculum in pellendis *vermibus* fecerint. Legimus enim, a *Johanne Lanzono* relatum (*qq*) uſum chinæ ad necandos lumbricos admodum proficuum fuiſſe, additis exemplis, febrem verminoſam, ægrotis ſummum vitæ periculum minitantem, ab exhibito vino chinato, quod *ἄνω, καὶ κάτω* ingentem vermium quantitatem expulſerat, feliciter ſuperatam fuiſſe, Nec improbanda mihi videtur hæcce methodus in febri verminoſa, præſertim quando ſtimulo leni laxante, virtus chinæ intenditur (vid. præced. Cap. §. 12. ſub notis lit c).

§. VIII.

Sed non in morbis jam recenſitis, verum & in aliis, virtutes ſuas exſerit cortex chinæ. In *ſoporoſis adfectibus* cum fructu exhibitum fuiſſe, ſæpe laudatus *Werlhofius* (*rr*) variis adductis exemplis comprobat. In *Cephalæa periodica* ſine febre, exacte periodos ſuas quotidie tenente, ſolum hunc corticem, cum cinnabari nativa maritatum, deſideratiſſimam opem tuliſſe, refert *Riedlinus* (*ſſ*). *Phthiſin* pulmonalem moderari poſſe hocce cortice, *Irenæus Vehr* (*tt*) adfert, & *Mortono* ſimpliciter ſubſcribit. *Hydropem* ab uſu corticis hujus feliciter curatum, ſingulari exemplo probat *Elias Heiſterus* (*uu*). Dom. *Heldius* (*vv*), a *Sydenhamio* edoctus, in *podagricis* inſultibus hunc corticem utiliter adhiberi poſſe, refert, eundemque exinde *remedium antipodagricum ſine pari* appellat. *Bianchi* (*xx*) multiplici praxi ſe edoctum refert, corticem chinæ pallidis virginum coloribus, indeque & menſium ſuppreſſionibus profuiſſe, "
„ *illis* tamen, quibus non frigida, languida, mucoſa, obſtruens cauſa,
„ ſed vaſorum contractio, illaqueatio, &, ut dicitur, liberiori voca-
„ bulo, criſpatura, adauctum, uno verbo, ſolidorum momentum in-
„ cunabula præbuit. Addit porro: in ſtimulis cicurandis ſpaſmodicis,
„ ſo-

(*qq*) In Ephemer. N. C. Dec. X. Obſ. 140.
(*rr*) In Obſerv. de febr. pag 106. ſeqq.
(*ſſ*) Vid ejus lineæ medicæ pag. 131.
(*tt*) In Diſſert. de Phthiſi pulmonali p. 24.
(*uu*) Cf. Diſſert. de quartana & hydrope, per corticem peruvianum curatis,
(*vv*) In Ephem. N. C. Cent. II. Obſ. 152.
(*xx*) Vid. I. §. 5 c.

„ folidisque hoc pacto ftrictioribus redditis, relaxandis, in hypo-
„ chondriacis, hyftericis, colicis, ftomachalibus, ipfisque epilep-
„ ticis, dolorificis aut non dolorificis, fixis aut vagis, univerfalibus
„ aut particularibus adfectibus, in ipfo infultu, vel ante, admodum
„ conduxiffe peruvianum corticem. Itidem denique *fpafmos* abdominis u-
„ niverfales, aut folum inteftinales, enemata ex infufione china chinæ
„ in aqua ceraforum nigrorum, faufte fublevaffe, narrat.

§. I X.

Non equidem audeo, fimpliciter fufcribere encomiis, ab amatoribus corticis peruviani ebuccinatis. Penfitatius enim eadem indaganti, & ad lapidem lydium experientiæ, omni circumfpectione inftitutæ, adplicanti, occurrunt fubinde cafus, limitationes virtutum corticis monentes. Huc referendæ obfervationes nonnullorum Medicorum, de fpecifica hujus medicamenti efficacia in gangræna & fphacelo curandis. Operæ ergo pretium futurum effe judicavi, quando, quæ circa hunc fpecialem ufum, mihi obvenere phœnomena, prolixius paulum expofuero.

C A P. I I I.

Inquirit in efficaciam corticis Chinæ fpecialem, ad curandam Gangrænam & Sphacelum.

§. I.

Explicatis elementis & partibus conftitutivis corticis Chinæ, & fubjuncto ejufdem ufu, non tantum antifebrili, verum & polychrefto, ut fcopo mihi præfixo fatisfaciam, inquirendum eft, utrum in gangræna & fphacelo curandis, tam certam indubitatam atque evidentem exferat efficaciam, quanta a celeberrimis Medicis, hifce temporibus eidem obfervamus attributam. Præmonendum vero duco, fermonem non effe de ipfis fphacelatis & gangræna jam correptis partibus, utpote quas diffolutioni putredinofæ jam proximas, vel jam putrefcentes, nulla arte medica in integrum ftatum reduci poffe, & ratio & experientia dictitat. Pariter a propofito alienus exiftit fphacelus, ex fola læfione externa, & inepta medicatione oriundus, talis enim corticis hujus ufu non indiget, fed, nifi nimis jamdum invaluerit, vel ætas decrepita, vel cacochymia, vel fumma virium proftratio obfiftat, manu chirurgica abfque magno remediorum internorum apparatu, feliciter aufferri poteft. Sed confiderandum faltem, an corruptio illa putredinofa, a caufa interna oriunda, mediante hocce remedio arceri ita poffit, ut non tantum vicinæ partes fanæ, a

à ferpente putrilagine immunes exiftant, verum & in locum jam corruptarum, nova caro gigni queat.

§. I I.

Superfluum effe arbitror, hiftoriam gangrænæ atque fphaceli integram, ejus figna, fymptomata, varias caufas, prognofin, & methodum medendi in medium proferre. Proftant enim abunde in libris medicorum, quos confulere Benevolus Lector poterit. Sufficiat faltem, adduxiffe, ftagnationem, & exinde oriundam ftafin fanguinis & humorum, caufam proximam gangrænæ & fphaceli nuncupandam effe; ad caufas vero remotas referri debere, nunc fanguinis difcrafiam, in ftafin & putredinem admodum proclivem, nunc externas læfiones, motum humorum in parte adfecta fufflaminantes, & refolutioni putredinofæ velificantes. Elementa enim fanguinis ita funt comparata, ut, quamdiu motu, tam inteftino quam progreffivo, per fubtiliffimos partium mæandros propellitur, invicem conjuncta maneant, & homogeneam, externo adfpectu, qualitatem exhibeant, aft, ficubi mora iifdem conceditur, ex diverfa indole facile fe feparent, & refolutione tali, putrilaginem incurrant fermentefcentem, partibus folidis, ex iifdem fere principiis conflatis, facillime communicabilem, quas exinde mortificatas nominamus.

§. I I I.

His fuppofitis, quæftio allata refolvenda, an huic cortici peruviano virtus decantata in gangræna & fphacelo perfecte competat, & quæ fit ratio hujus efficaciæ fingularis? Elementis ejufdem gummofo-refinofis, cap. I, §. 9. adlatis, eandem potiffimum atribuendam effe, liquet quidem, hæc vero, utrum balfamica quadam vel fpecifica energia operentur, adhuc fub judice lis eft.

§. I V.

Balfamicorum nomine veniunt talia remedia, quæ, ut verbis *Hoffmanni* (yy) utar „ tenui æthereo & fubtili volatili oleo, naturæ ad-
„ modum blando & amico, in fluida non minus ac folida corporis noftri
„ agunt, virtutemque fuam diffundunt, & partes fulphureas calidas &
„ æthereas, in fanguine, & humoribus deficientes reftituunt, augent,
„ atque motum inteftinum calidum & fpiritutefcentiam vitalibus humo-
„ ribus fœnerant. Pollent vero etiam fale fubtili acri balfamico, eo-
„ demque cordis, arteriarum & fibrarum mufculofarum vim & potentiam
„ elafticam intendendo, fanguinis & humorum progreffum ac circulum
„ egregie promovent, quo poftea fit, ut humores craffi & vifcidi at-

 „ te-

(yy) Vid. Ejus Med. Syftem. Tom. III. Sect. II. Cap. 6. p. 519.

„ tenuentur, obſtructiones ſolvantur, & ſaluberrimum perſpirationis „ negotium, quo optime morbi arceantur, integrum ſervetur, ac illi„ batum." Verum, an potiora hæc prædicata cortici peruviano competant, affirmare non audeo; æthereum quippe & ſubtile oleum volatile, vel ſal aliquod ſubtile balſamicum, nec ſapor nec odor, nec ulla analyſis chemica in eodem detegit, mediantibus quibus partes ſulphureas calidas & æthereas, in ſanguine & humoribus deficientes, reſtituere, augere, atque motum inteſtinum calidum, & ſpirituefcentiam vitalibus humoribus fœnerari poſſit. Si quæ ergo virtus in curanda gangræna & ſphacelo a cortice hocce exſpectari poteſt, repoſita eſſe videtur in ſanguine, reſolutioni proximo, quodammodo coagulando, febrim ſymptomaticam vulnerariam compeſcendo, & tono roborando.

§. V.

Primum momentum roboratur experimento, cum ſaturato corticis chinæ decocto inſtituto, hoc enim, ſi ſanguini fluenti admiſcetur, illum in coagulum cogit. Quando ergo ſub imminente putredine, diſſolutio humorum metuenda, propinatione corticis hujus, arceri eadem, & partes ſeſe ſeparantes, ad priſtinam cohæſionem quodammodo diſponi poſſent. Ex quo infimul ratio fluit, cur in febribus lentis, & hecticis cum fructu ſæpius adhibeatur (vid. Cap. 2. §. 4.

§. VI.

Præter energiam hanc Chinæ ſanguinis reſolutionem inhibentem, itidem vis ſpecifica in moderandis & ſufflaminandis motibus febrilibus attentionem meretur. Exſerere ſe eandem, non tantum in febribus intermittentibus, verum & aliis, eiſdemque ſymptomaticis. Cap. II. §. 3. ſeqq. allatum. Quando itaque ſub gangræna pulſus citatus, æſtus magnus, lingua arida, ſiticuloſitas, &c. febrim adeſſe, nuntiant, huic reſiſtere poſſet, pro modulo qualitatis ſpecificæ (Cap. I. §. 12.) cortex peruvianus, temperat quippe æſtum, motum ſanguinis celeriorem infringit, ſicque ſymptomata aliquomodo tollit, quæ inflammationes tales, preſſo pede ſequi ſolent.

§. VII.

Quod a reſtituto & adaucto fibrarum tono, ſub gangræna & ſphacelo non parum ſolaminis experiantur ægroti, negari quidem non poterit. Labefactatum tonum indicant impotentia ſeſe movendi, proſtratio virium, flacciditas membrorum, & turgidus eorundem adſpectus & contactus. Si ergo a China tonus quadantenus reſtituitur, & fibræ roborantur, virium ma-

majus obſervatur incrementum, & quod palmarium, ſeparatio partis ſanæ a corrupta citius procedit, hæc enim quodammodo ſeſe contrahens, facile divelltur a mortificata, quæ ex putrilagine jam macerata exiſtit, prouti id in ſphacelo remediis externis auſcultante toto die videmus. Sub triplici ergo ejus corticis efficacia quando imprimis præſidia externa chirurgica adceſſerint, evenire poſſet, ut ægrotus, morti proximus, cum ſanitate in gratiam redire queat.

§. VIII.

Nihilo tamen ſecius arctioribus limitibus, medelam cum hoc cortice inſtituendam, circumſcriptam eſſe, res ipſa jubet. In ætate enim decrepita, tantum non ſemper nocivam eſſe perſuaſum habeo. Sanguis etenim ſpiſſus ſane, per fibras rigidiores, in primis in extremis partibus, ex vi vitæ deficiente, tranſire commode non poteſt. Si ergo ibidem ſtagnans in coagulum abit, mortificationem partis iſtius poſt ſe trahens, neſcio ſane, quodnam auxilium, a China ſit exſpectandum. Hæc quippe ſanguinem per ſe reddit ſpiſſiorem, (Cap. I. §. 4.) fibras ſanas, per ſe ſtrictas, ulterius ſtringit, ſicque loco ſperatæ ſalutis, mortem accelerare potis eſt. Pariter in ſcorbuticis, acribus, & rodentibus ſuccis repletis individuis, uſum corticis peruviani exiguum eſſe crediderim. Correctioni enim humorum plenariæ non inſervit, §. IV.) nec heterogeneitates tales e corpore expellit (zz), hinc medela perfecta ab ſolo hoc remedio non exſpectanda, prout caſus mox recenſendi ulterius probabunt. Denique & Præcones virtutum corticis hujus antigangrænoidearum diſſimulare non poſſunt, in viſceribus inflammatis, ſideratis, in abſceſſu, inſuperabili putredine, aut ſpaſmorum fluxionumque impetu continente, (*aaa*) vix ac ne vix quidem auxilium ab eodem exſpectari poſſe. Et ſane ita ſe res habet, cauſa enim harum ægritudinum tolli non poteſt, ſic & effectus, ab remedio hocce exſpectandus, foret fruſtraneus.

§. IX.

Quam ſpecioſa præterea videatur ſupra recenſita virtutum chinæ antigangrænoidearum theoria, & quantæ etiam afferantur obſervationes felicis ſucceſſus, non poſſum tamen non, quin adhuc dum eandem inter dubia, & fida experientia nondum munita remedia collocem. Sphacelus ſiquidem a cauſis internis oriundus, inter rariſſimos morbos pertinet, hinc unum alterumque exemplum nondum probare videtur, in omnibus, vel ſaltem quam plurimis individuis, parilem effectum futurum eſſe; quia

(zz) Vid van *Swieten* l. c. pag. 767 pag. 560.
(*aaa*) Vid. *Werlhof.* l. c. pag. 335.

quin tot, imo plures exiſtant caſus contrarii, in quibus, china haud exigua quantitate exhibita, exſpectationem medicorum decepit, qui huic nimium confiſi, in formanda prognoſi, juſto liberaliores fuerunt. Placet ad probandum hocce adſertum, unum alterumque exemplum in medium proferre.

Vir generoſus & illuſtris, belli pacíſque artibus clarus, corpore gaudens ſucci pleno, temperamenti ſanguineo-phlegmatici, poſt vomitus, per integram noctem durantes, poſtero die dolorem atrociſſimum in pede extremo experitur, quem tandem excipit ſphacelus metatarſi regionem mortificans, abſque ulla externa prægreſſa læſione, ipſaque oſſa eadem adficiens labe, ut poſt carnis ſeceſſum triſti nigredine imbuta, brevi ruinam minitarentur. Chirurgus in arte expertus, exſtirpationem in conſueto ſub genu loco ſuadet, aſt medici in diverſas abiere ſententias, & medicamentis, malum oppugnandum convenere. Præter alia medicamenta, præſertim ad corticem Peruvianum confugerunt, ab ejuſque efficacia optimum ſibi pronuntiarunt eventum. Factum quoque eſt poſt totius menſis intervallum, ut pes extremus a tibia ſeceſſum fecerit, & quidem adeo placide ac clementer, ut æger in deligatione id ne quidem perceperit, niſi tum demum, cum in lectum rurſus delatus, pedem obſervaret altero breviorem. Magnum hoc ex eventu, quem cortici peruviano adſcripſerunt, penes medicos ſubortum eſt gaudium, quo permoti, hac incepta perrexerunt methodo. Aſt, loco ſperatæ reſtitutionis, ſphacelus ulterius ſerpendo, parteſque vicinas adrodendo, eam reddidit ægroti conditionem, ut omnis ſpes penitus decollaverit, præſertim quia exhauſtis ægroti viribus, amputatio impoſſibilis reddebatur. Per 5 ergo menſes ægrotus, tot diris tormentis, inedia, vigiliis, febreque tabifica exhauſtus, animam creatori reddidit, vir meliori fato dignus.

Præſens caſus ex manuſcriptis *B. Burchardi*, Profeſſoris almæ hujus olim famigeratiſſimi, mihi communicatus, innuere videtur, efficaciæ corticis Chinæ tribuendam eſſe ſeparationem ſpontaneam pedis extremi, & ſuſſlaminatum corruptionis ſphaceloſæ progreſſum. Verum, me quidem judice, illa ſeparatio autocratiæ naturæ & colliquatis a putredine ligamentis magis, quam huic cortici competit. Primum eluceſcit ex obſervationibus partium corporis ſphacelatarum ſua ſponte deciduarum (*bbb*) alterum ſub contrectatione pedis extremi, ſingulis diebus tot vicibus repetita, oriri potuit, dum ligamenta, ex putredine macerata, in ſolutionem continui abierunt, ſicque ſeceſſum a connexis partibus firmioribus ſe-

(*bbb*) Vid. *Borell.* Obſerv. Med. Phyſ. Cent. II. Obſ. 14. & 16. It. *Bartholin* Obſ. Anat. Cent. I. Obſ. 69.
It. Acad. des Scientes l'an 1702. Mem. pag. 270. &c.
It. La *Motte* Traite complet de Chirurg Tom III pag. 365.
Penem ſphacelatum ſua ſponte deciduum, in milite obſervavit Dom. *Præſes.*

fecerunt. Accedit, quod ulterior progreſſus ſphaceli arceri non potuerit, licet tarde ſatis inceſſerit. Si enim tanta vis balſamica & corruptelam humorum infringens, in hoc cortice chinæ exſtitiſſet, per tot menſium ſpatium certiſſime ſe exſerere debuiſſet. Nec obſtat, quod caries oſſium denudatorum huic obſecundare non potuerit; illam enim manus chirurgica, ſi reliquæ partes ſalvæ manſiſſent, facile auferre potuiſſet. Quod tardum ſphaceli progreſſum in hoc caſu concernit, ut plurimum talis contingere ſolet, in ſphacelo a cauſis internis oriundo, ut raro, niſi ingens cacochymica adfuerit conſtitutio, brevi terminetur. Sic notum eſt Dom. *Præſidi* exemplum de ſupremo quodam belli duce, ſphacelo pollicis pedis ſpontaneo correpto, quo amputato, & vulnere conſolidato, poſt ſex ſeptimanarum ſpatium pollex alterius pedis parilia fata ſuſtinebat, & hoc quoque ablato, mora trium hebdomadum interjecta, ſphacelus proximum digitum attingebat, cujus exſtirpationem vero ægrotus recuſabat, ſe certo moriturum eſſe, ſibi habens perſuaſum, donec admodum lentis progreſſibus, ſpatio nempe bimeſtri, ad genu uſque provecta putredine, ſub exhauſtis plane viribus, mors finem hiſce miſeriis imponebat. Quod ergo in hoc caſu allato cortici peruviano tribuendum eſſe videtur, a virtute antifebrili & tonica exſpectandum fuit, ex qua, juncto externorum remediorum infimul apparatu, ægrotus per dimidium anni ſpatium, vitam tranſigere potuit.

§. X.

Femina quædam annorum circiter triginta, temperamenti ſanguinei, lautiori diæta gaudens, dolorem quendam urentem dextro in femore percipiens, atque doloris in cauſam inquirens, maculas quaſdam rubicundas in illa regione, ubi caput oſſis femoris in acetabulo oſſium innominatorum articulatur, deprehendebat. Chirurgus adcerſitus, ad inflammationem, cujus ſigna aderant evidentia, tollendam, præmiſſa venæſectione in brachio, omnia quidem adhibebat medicamenta diſcutientia, abſque ullo tamen effectu, ita, ut brevi potius ſigna apparuerint gangrænæ, quæ vero, methodo in hoc malo conſueta, funditus tandem eradicabatur. Spatio aliquo temporis interjecto, in eadem ſiniſtri femoris regione, parilem gangræna ludebat ſcenam, quæ ſimili ſucceſſu feliciter itidem curabatur. Tertia denique vice rediens malum in dextro femore, paulo tamen inferius ſeſe exſerebat, quod ad tollendum malum, priſtina reiterabantur remedia, ſed plane contrario ſucceſſu, ita, ut gangræna ulterius ſerpendo, adjacentibus ſanis partibus eandem communicaret labem, & totum fere femur pedetentim emoreretur. Continuabatur methodus conſueta & quum malum ex interna cauſa originem traxiſſe, judicaretur a medico in conſilium vocato, cortex peruvianus, cujus ſucceſſive integram libram, & quod excurrit, devoravit ægrota, po-

porrigebatur. Ast & huic remedio malum cedere penitus recusabat, ægrotaque tandem misere occumbebat.

Si in ullo subjecto, gangræna correpto, cortex chinæ suam efficaciam specificam evidenter exserere potuit, sane in hacce fœmina fuisset evidentissima Corruptela enim sanguinis eximia non aderat, iste e vena missus a statu naturali haud multum secedebat, in viride ætate adhuc erat constituta, nulla aderant signa visceris alicujus corrupti, vires non admodum erant attritæ, verbo, non existebant status interni conclamati indicia, nihilo tamen secius, morbus vim corticis hujus illudebat penitus, nec cuidam causæ procatarcticæ fortuitæ lethalis eventus tribui poterat.

§. XI.

Verbi divini minister, sanguineo melancholici temperamenti, ætatis 50 circiter annorum, diæta crassiori usus, & carnibus muriaticis, & fumo induratis delectatus, experiebatur quotannis symptomata, quæ dyscrasiam scorbuticam comitari assolent, quam tamen motu corporis laborioso, sanguinis ventilationibus, infusis herbarum scorbuticarum theiformibus, & laxantibus per epicrasin sumtis, quadantenus tollere consueverat. Ante biennium tumoribus pedum durioribus, maculis scorbuticis refertis, item intumescentia quadam abdominis corripiebatur, ut futurum exinde hydropem metueret. Adhibitis vero antiscorbuticis, diureticis, & ad alvum sæpius obstructam referandam, laxantibus lenioribus, juncta convenienti diæta, mitigabatur & hic adfectus, ut absque impedimento officio suo præesse posset. Quæ medicamenta ergo, recrudescente subinde hoc malo, ab ægroto parili cum successu iterabantur, donec medio hyeme, animi adfectibus agitatus, in dextro pede persentisceret extraordinariam rubedinem, secundum tractum tibiæ, inferiora versus se extendentem, dolor in loco affecto erat urens, sociabant se motus febriles, pulsus continuo celer, agrypnia, appetitus depravatus, anxietas animi, ad lipothymiam usque quandoque invalescens. Auxilium ergo anxie quærens, avide adsumebat, quæ ad diluendum & mundificandum sanguinem, & motus febriles compescendos, e re esse videbantur, non negligebantur fomentationes ex herbis convenientibus cum vino factæ, ast in cassum, quantumvis enim induciæ quædam remediis hisce viderentur conciliatæ, rubedo & dolor imminuerentur, & febris quodammodo cessaret, tantum tamen aberat, ut in totum auferri fonticum hoc malum potuerit, ut potius ex improviso, omnia in deterius ruerent. Exserebant sese, sub repullulantibus omnibus modo recensitis symptomatibus, futuræ gangrænæ indicia, sub hoc rerum statu ad chinam chinæ, tanquam ad sacram anchoram, confugiebatur, quam ægrotus singulis 24 horis ad unciam semis adsumebat, nihil autem hisce efficiebatur, sed in dies pejus se habebat æger, donec sexto post adsumtio-

tio-

tionem chinæ die, sub extremorum frigore, singultu, & vagis mentis alienationibus, ægrotus placide animum deposuerat.

Habet & hic casus, quod dubiam reddere videtur efficaciam corticis Kinæ in sistenda gangræna. Licet enim objici fortassis possit, neglectæ venæsectioni, & nimis serotinæ exhibitioni corticis chinæ, mortem ægroti tribuendam esse; ast, quod *primum* concernit, haud diu ante insultum morbi venam sibi tundendam curaverat æger, cujus vires, sub ipso morbo dejectæ admodum, omnem sanguinis missionem contraindicabant. *Alterum* experientia refellitur, quando relatum legimus, spatio viginti quatuor horarum, exhibitum corticem jamjam virtutes exseruisse suas, & omnia in melius fuisse commutata. Crediderim potius, si succos ex herbis antiscorbuticis recenter expressos ægroto propinandi copia fuisset, eundem fortassis inter vivos conservari potuisse. Ad hoc statuminandum sequenti, a Dn. *Præside* mihi suppeditato casu permoveor.

§. XII.

Vir temperamenti melancholici, vitæ sedentariæ, esui frigidorum magis, quam calidorum alimentorum, pauco potui, sed haustui crebriori spiritus frumenti adsuetus, ceteroquin tamen sanus, stomacacem quandoque experiebatur, quam illinitione mellis rosarum, cum unguento ægyptiaco commixti, tollebat iterum, sed jacturam successivam dentium, carie corruptorum, patiebatur. Tandem circa malleolum pedis sinistri internum pustulæ prodibant rubicundæ, rodentes, quas scalpendo irritabat, adeo, ut inflammatæ in ulcera commutarentur, saniem fœtidi odoris plorantia. Ex parsimonia auxilium chirurgi recusabat, ipsemet sibi opem laturus applicando unguentum album camphoratum, & emplastrum diapalmæ, ast infelici cum successu, rubor saturatissimus in plumbeum, denique in nigricantem commutabatur, sensatio penitus cessabat, & odor ulceris mephitim spirans, verum sphacelum adesse, detegebat. His phœnomenis perterritus medicum & Chirurgum adcersi curat, ille, a cel. *Werlhofio* edoctus, corticem Kinæ ad drachmas tres singulis diebus ægroto porrigit, hic ferrum & pharmaca consueta adhibet, sed nil efficitur solidi, præter quod gradum quodammodo stetisse corruptio putredinosa videretur. Tandem post octo dierum decursum, scorbuticæ cacochymiæ rationem habens medicus, succos recenter expressos herbarum antiscorbuticarum ad ℥iij quotidie cum sero lactis citrato propinat, & tunc brevi mutabatur scena, secedebant nempe partes putridæ a sanis, odor cadaverosus in dies imminuebatur, & generata nova caro consolidationem hujus ulceris accelerabat.

Ex-

Ex hoc casu elucescit, in gangræna, a scorbuto ortum ducente, a Kina parum auxilii expectandum esse, corrigere enim talem dyscrasiam nullatenus poterit (Cap. II. §. 4.) nec evacuationi rerum peregrinarum apta existit. (Cap. II. §. 8.) An vero ulterior hujus sphaceli progressus exhibitioni Kinæ tribuendus sit, adhuc dubitandum, præter enim, quod putrilaginosa scorbuticorum ulcera tam cito adjacentes partes vicinas depascere non soleant, remediis externis defensivis & balsamicis a chirurgo adplicatis, sufflaminatam corruptelam jure competere posse videtur, prouti illud toto die in sideratione a causis externis oriunda, observare licet, eandem solis externis remediis cogi posse, ut in parte adfecta subsistat.

§. XIII.

Si dicendum ergo, quod res est, non equidem in totum negaverim, tribuendam esse huic cortici peruviano virtutem aliquam in gangræna & sphacelo se exserentem, inque virtute tonica & antifebrili potissimum repositam, (Cap. III. §. 6) si debita cum circumspectione, & ponderatis cautelis, prudenti medico notis, in usum trahatur; tantum vero abesse, ut restitutio corruptelæ putridæ præcipue eidem adscribi possit, ut potius reliquis externis & internis remediis, atque diætæ convenienti palmaria efficacia competat.

§. XIV.

Sint in exemplum unguentum armarium, & pulvis sympatheticus. Quantane binis hisce remediis olim fuerunt attributa miracula, in sistendis hæmorrhagiis, consolidandis vulneribus, refrigerando & calefaciendo sanguine, excludendis per diaphoresin, diuresin, & alvum, heterogeneitatibus, quorum miraculorum plurima, examini curatiori subjecta, laborant fallacia causæ non causæ. Et probari facile posset, nisi tempori & chartæ parcerem, ab αὐτοκρατείᾳ naturæ ortum fuisse totum ferme restitutionis negotium, modo externa impedimenta fuerint remota.

§. XV.

Parili ergo modo cum efficacia hac corticis peruviani comparatum. In usum enim insimul trahuntur fomentationes, scarificationes, balsamica, defensiva; ægroto porriguntur talia alimenta, & potulenta, quæ sanguinem & humores corrigere potis sunt; animus in hisce ægro-

grotantibus admodum abjectus, inter impedimenta felicis curationis sæpe collocandus, erigitur verbis, & restitutionis mox recuperandæ blandis pollicitationibus, cortice peruviano tanquam accessorio saltem existente. Provoco inter alia exempla ad fide dignissimum auctorem *Hoffmannum* (ccc), qui gravissimum & refractarium sphacelum, a causa interna oriundum, absque ulla exhibitione corticis Kinæ, parili felicitate restituit.

§. XVII.

Hæc prolata vero, omni exceptione majora non reputo, sed argumenta saltem in medium producere volui, quæ dubiam adhuc corticis efficaciam, in gangræna & sphacelo specificam innuere mihi videntur. Relinquo ambabus ulteriorem ejus inquisitionem aliis, quibus contingit, plurimis experimentis adcurate institutis, tandem certitudinem reddere magis evidentem, quo, (quod maxime optandum) morbus hicce, inter periculosissimos jure reputandus, eadem dexteritate, ac febris curari possit.

(ccc) Vid ejus Dissertatio inauguralis de Sphacelo ex causa interna feliciter curato, Halæ 1717.

TANTUM.

C C I.

PHILIPPI FRIDER. GMELIN,

E T

ACHATII GAERTNER,

SPECIFICA METHODUS RECENTIOR, CANCRUM SANANDI, CUJUS HISTORIAM, ANALYSIMQUE CHEMICAM, ET MEDICAM PRACTICAM EXPONIT.

Tubingæ 5 Martii 1757.

Q. D. B. V.

PRÆFATIO.

TOt inter, tantaque mala, quæ miſeros cruciant mortales, ac felicitati, ſanitati, & vitæ inſidias ſtruunt maximas, jure meritoque primum occupat locum ſonticus ille morbus, qui medicis diu cancri *nomine innotuit. Hic enim omnia illa loca, quæ corripit, deſtruit, omnia devaſtat, & ſic nonnunquam lentam, nonnunquam citam, & celerem cauſſatur mortem, omnibus medicorum tentaminibus, omnibus conaminibus, quibus huic debellando, & extirpando ſtuduerunt, ſæpe ſæpius inſultat, & atrociſſimis doloribus torquet miſeros infectos, intolerabili fœtore replet omnia, &, qui plane confirmatus eſt, certo certius animam e ſua ſede corporea exterminat. Hæc mali atrocitas, & morbi contumacia, protracta diuturnitas, & ſummum periculum impulerunt omnis ævi medicos, ut ſerio cogitarent de remedio certo, quo & ipſum domare morbum, & crudeles ejus effectus lenire, ac ſedare quodammodo poſſent. Alii hanc, alii aliam, id ut obtinerent, ſelegerunt viam; alii unice in ferrum & ignem omnem ſalutis, & exoptati eventus ſpem poſuerunt, alii his externis, non ubique pro ratione loci, ob metum deſtructionis vaſorum majorum, & nervorum adjacentium, vel admittendis, vel alibi non ſufficientibus, non contenti, triplex naturæ regnum omni cura perquiſiverunt, quo remedia eruerent interne danda, ſufficientia, præſtantia, non neglectis tamen omnibus externis remediis, exſiccantibus, mundificantibus, ut ſic junctis viribus debellarent hoſtem horrendum, & infenſiſſimum. E vegetabilibus illa corpora, quibus narcotica vis ineſt, revera multum præſtiterunt, ſic exempli gratia cicuta, atropa, hyoſciamus, papaver album, in & externe applicata, multum levaminis attulerunt (a). Atropæ grj. in aqua fontana infuſum, ægroque, cancro jam ad ſummum gradum producto laboranti, quotidie propinatum, poſt ſumtas dicto modo ſex hujus herbæ drachmas, abſtulit plenarie ſævum hoc malum, & perfectæ reddidit ſanitati ægrum hoc obſeſſum. Sic etiam phytolaccæ folia recentia, cataplaſmatis forma impoſita cancro, multis abhinc annis obſervationibus edocti laudaverunt Angli, tanquam ſpecifica virtute plenam ejus perſanationem præſtantia. Nec minus e regno animali millepedum ſuccum, & juſcula ſaturata e*

carne

(a) In *novellis Gœttingenſibus* tota hæc cura a Prof. Grœningenſi *Tiberio Lambergen* inſtituta & communicata recenſetur. vid. A. 1755. plenius autem e lectione inaugurali hujus medici, ſiſtente ephemeridem perſanati carcinomatis, Grœningæ 1754. apud Henr. Fechner. habet hanc methodum promtuarium Hamburgicum, cui tit. *Hamburgiſches magazin*, T. XVI. P. I. *Hamburg und Leipſig* 1756, vernacula editum. pag. 511. ſq.

carne viperarum singularibus aliqui extulerunt laudibus. E familia mineralium medici practici interna æque, ac externa sumserunt pharmaca, quæ inter mercurius, & ejus præparata eminent; hic etiam dulcis redditus, provide corpori ingestus, progressum cancri teste multa experientia retardavit; singularem enim corpus hoc, & quasi specificum, in sedem cancri communem, glandulam scilicet, exerit effectum. Quæ igitur ab ullo remedio speranda erit medela in hoc indomabili fere morbo, certo certius hanc præstabit argentum vivum, ex ratione, & effectu recensitis. Sunt quidem, qui plane denegant remediis specificam, & constantem efficaciam in unumquodque individuum, diversam ætatem, sexum varium, consuetudinem, victus & vitæ rationem, idiosyncrasiam, quæ omnia mirum in modum variant, talem determinatum effectum non admittere profitentes. Nec ibo inficias, carere humanam cognitionem specificis talibus, quæ nullos ullo in casu limites metuant, ea vero, qui desiderat & expectat, humanum omne, id est, imperfectionis minutias abesse vult ab homine; non alia sperari debent specifica, quam quæ sua efficacia individualibus morbis, forsan & partibus humani corporis vivi constantissimum, exemplisque rarissimis fallentem salutiferum effectum opponunt, & imprimunt. Atque sic habemus oppido nonnulla medicamenta, quorum constans effectus innuit, non plane rejicienda esse hoc sensu specifica. Sic jalappa, & reliqua purgantia semper movent alvum; opium nervis Europæorum constanter soporem inducit; Mercurius ptyalismum excitat; rubia tinctorum ossa rubro colore tingit; Peruvianus cortex certo certius febriles motus supprimit, datura insaniam creat; forte plura talia latent ad alios morbos remedia; felices medici, si novissent! Nonne ergo hæc probare videntur, certam, immutabilem, & specificam vim remediis multis datam, & a natura concessam esse, quæ, quanquam a diversitate constitutionis ægrorum, quibus propinantur, limitetur quodammodo, attamen semper efficaciæ suæ directionem eandem servat. Non autem negandum est, multa remedia pro specificis venditari, quæ talia non sunt, & contra vero est simile, dari plurima, quæ ignorantur, & futuræ ætati detegenda adhucdum sunt. Placuit dissertatione hac inaugurali discutere remedium singulare contra cancrum, & ratiociniis, ac observationibus disquirere, quantum adversus hunc morbum rebellem id præstare possit, & qua ratione agat? Est compositum quidem, sed potissimus rei cardo videtur in præparato chemico mercuriali verti. Describam illud cum suis effectibus candide, tumque, ut felicius ejus analysin, & agendi modum prosequi possim, præmittam concisam cancri historiam, quæ fideliter genesin, & naturam ejus, caussas & phænomena exponat. Sequetur hanc, anatome ipsius remedii specifici chemico-medica solicita. Ex his autem omnibus inter se collatis, & mutuo sibi applicatis modestam construam epicrisin, quæ a priori etiam illustret quodammodo possibilitatem hujus effectus, cum prudens medicus non absque opprobrio credulitatis adeo facile specifica talia obtrudere sibi patiatur.

TRACTATIO.

§. I.

COlligam primo curate data omnia, quæ themati præsenti enodando serviunt. Atqui vero inter ea præcipua est specifici contra cancrum plena historia, quam paucos ante annos Petropoli Tubingam perscripsit *B. D. D. Gmelino*, Excell. Dn. Præsidis Fratri, Chemiæ & Botanic. Professori heic olim publ. ord. *Dn. D. Sanchez*, nunc Lutetiis Parisiorum vivens, natione Lusitanus, practicus felicissimus, & observator candoris puritate celeberrimus. Verba ejus in his literis ita habent: *Mitto tibi ad finem descripta remedia, quibus vidi persanatum nasi cancrum, qui jam ad ossa penetraverat, & ad jugalia usque semet extenderat.* Dn. Nitch, *cui ego hanc impertitus fui methodum, applicuerat eam ægro per trimestre, cujus sub finem perfecte sanatus fuit, nec metue quicquam ab ejus usu, observatis cautelis adjectis; optimo cum successu ea sic usus fui, ego plus quam vicies in lue venerea; omnis medendi methodus huc redit: ℞. Mercurii sublimati albi corrosivi grana quatuor, spiritus vini uncias quadraginta octo, m. exactissime, serventur; singulis diebus assumenda uncia una mane, alia vesperi, desuper bibendæ sex unciæ fervidi decocti. ℞. Rad. sarsaparill. uncias quatuor, rad. althea unciam unam, lign. sassafr. drachmam unam, coq. sec. a. in V. quadrant. aquæ per horas duas, lento igne, clauso vase; colaturæ quatuor librarum, capiat uncias sex, post spiritum vini, & singulis bihoriis mane in lecto ad sudorem componatur corpus, tectum semper servandum in perspiratione, capite, collo, auribus bene munitis, aliter tussis, diarrhœa, capitis immanes dolores superveniunt. Cancro externe applicentur sequentia: ℞. Acet. sambuc. unciam dimidiam, aquæ rosarum, & samb. aa. libr. dim. salis ammon. drachmam dim. spiritus matric. drachm. unam, vitrioli cyprici grana quinque, m. f. fotus, pannis laneis excipiendus, quater de die applicandus egelide, & per dimidiam horam servandus, post linimento inuncto, plumaceolo excepto, sc. ℞. Aceti litharg. unciam unam, sacchari Saturni scrupulum semis, succi sempervivi majoris recenter expressi unciam unam, unguenti nutriti unciam unam semis, subigantur inter se optime, fiatque linimentum; sic per tres menses ad sanationem usque hæc applicentur omnia interna & externa.* Hæc sunt ipsissima cel. *D. Sanchez* verba, & ex iis apparere videtur, illum in mercurium sublimatum omnem felicis eventus rationem posuisse, ab eoque specificam, propriamque medelam expectare.

§. II.

Subjungam ſtatim cancri hiſtoriam in prologo promiſſam: *cancer*, *carcinoma* (*b*) eſt tumor durus, ſolidus, a potiori glanduloſus, a parvo principio lente increſcens, difficile reſolubilis, ſub cujus incremento doloris ſenſus major eſt, minorve, intimaque corruptio, rupturam minitans malignam, inſanabilem, vel & ipſa tumoris accidit ruptura.

§. III.

Ergo cancri rudimentum primum eſt tumor durus in glandulis, ortus parvo principio; talem tumorem appellant ſcirrhum autores. Dividitur ſcirrhus in exquiſitum, & non exquiſitum; exquiſitus dicitur: ſenſu & dolore carens, non exquiſitus, dolorem quidem non habens, ſed tamen ſenſum. Debemus probe diſcernere reliquos in corpore obvios, duros tumores a ſcirrho, differunt enim ab hoc actu ratione eventus, & ſaltim ratione duritiei conveniunt (*c*). Tumores ergo ſcirrhoides appellandi ſunt magis; locus, materiæ contentæ denſitas, pertinax, quam omnibus remediis opponit reſiſtentia, & facilis in cancrum degeneratio diſtinguunt ſcirrhum a multis aliis tumoribus duris.

§. IV.

Veteres latius quidem ſumſerunt ſcirrhi vocabulum, eoque omnes fere indurationes, prominenteſque ſupra cutem excreſcentias e quacunque cauſſa ortas, reſolubiles, vel irreſolubiles inſigniverunt nomine. Sed hac ratione nullus eſſet ſcirrhus determinatus affectus præternaturalis. Multæ occurrunt inſuper eminentiæ duræ, propriis etiam nominibus inſignitæ, quæ per totam vitam innocuæ manent, &, licet aperiantur, cancri tamen naturam non facile induunt. Huc mea ſententia referendi ſunt ſequentes tumores, ex gr. ſcrophulæ, phyma, phygethlon, bubo, parotis, epinyctis, furunculus, omnes verrucarum ſpecies &c. quæ omnes, & ſingulæ indurationes, experientia teſte, vel reſolvuntur, vel, ſi in abſceſſum migrant, facilius digeruntur, conſolidantur, ſananturque. Si etiam unus, vel alter ex hiſce dictis tumoribus malignitatis quid alat, magis

(*b*) Veteres uſi fuerunt vocabulo cancri, quo recentiores pro carcinomate utuntur, ut exprimerent gangrænam, frequentius, carcinomatis contra vocem ſoli dederunt cancro, eadem ſignificatione, quam hodie cum veteribus tribuunt carcinomati, quod probat *Heiſterus* in ſuis *chirurgiæ inſtitutionibus* e variis *Celſi* locis.

(*c*) Clar. *van Swieten commentaria in Boerhaave aphoriſmos de cognoſcendis & curandis morbis*, T. I. p. 844. *edit. Hildburgh.*

magis tamen remediis adhibitis obſecundant, minus ſerpunt, crebriuſque curantur, ac ſcirrhus malignus, & cancroſus redditus. Tumores illi cyſtici, folliculoſi: meliceris, atheroma, ſteatoma, ſponte nonnunquam in abſceſſum deſinunt, vel inciſione & remotione materiæ contentæ feliciter ſanantur; excreſcentiæ autem fungoſæ, carnoſæ: ut fungus, ficus, epulis, ſarcoma, ſarcocele, ratione ortus, incrementi, naturæ, duritiei, ſymptomatum, atque eventus magis cum ſcirrho conveniunt, & hos tumores, ut ſcirrhos male tractatos in cancrum abire docuerunt (*d*) obſervata practicorum.

§. V.

Scirrhus ergo eſt, & manet peculiaris, atque diſtinctus tumor, qui ſiniſtre medicatus, intempeſtive motus, ſummum malignitatis, & deteſtabilis corruptionis gradum, quem *cancrum* tum appellamus, induit.

§. VI.

Individuus ergo *carcinoma* eſt ſcirrhi maligni comes; ſarcomata exulcerata etiam deplorabilem talem devaſtationem afferunt, ſimilemque partibus inurunt necem; ambo hi tumores duri, parvum ſumunt initium, ambo doloris ſunt expertes, ambo recentes, nec inveterati ſenſum habent, ambo in augmento adjacentia vaſa turgida, varicoſa reddunt, hæcque atro, & craſſo replent ſanguine; ambo medicationem reſpuunt, utrumque denique malum tandem in horrendam illam exulcerationem cancroſam terminatur (*e*); hinc color ulceris, ſqualor, odor, abominabilis, ipſo malo fere intolerabilior in utroque caſu unus & idem (*f*). Denique etiam ratione cauſſarum maxime inter ſe conveniunt; unica, & characteriſtica differentia in loco affecto quærenda erit. Sarcoma glandulam etiam obſidere poteſt, quanquam non ſemper obſideat, ſcirrhus autem non aliam ſedem, quam in glandula eligit (*g*).

§. VII.

Cauſſæ hujus mali remotæ infinitæ eſſe poſſunt; errores in diæta, qui ſpiſſos,

(*d*) *Joh. Grashuis exercitatio medico-chirurgica de ſcirrho & carcinomate*, cap. 5. p. 56. *edit. Amſtelod.* 1741.

(*e*) Idem loco cit.

(*f*) *Joh. Grashuis* loco cit.

(*g*) *Hippocrates de morbis mul.* l. 2. *Celſus* l. 5. cap. 38. *Galenus de præcognoſcendis ex pulſu* l. 4. it. ad *Glauc.* l. 2. cap. 4. *Veſalius chir. magn.* l. 5. cap. 17. *Frid. Hoffmann, med. rat. ſyſt.* T. IV. P. V. cap. 6. *Boerhaave aph. de cognoſcendis & cur. morb.* p. 484.

ſpiſſos, viſcidos, pituitoſos gignunt humores; animi pathemata, ira, mœror, terror, vel & contuſiones, nec non evacuationes, aut artificiales, aut naturales interceptæ, & omiſſæ, inflammatio partium prægreſſa; proxima cauſſa ſcirrhi, & antecedens cancri eſt obſtructio, & induratio humoris in glandula.

§. VIII.

Glandula eſt congeries, vel faſciculus vaſorum minimorum diverſæ ſortis, in glomus peculiare diverſimode inter ſe complicatorum, contortorum, implicatorum, medianteque celluloſa tunica inter ſe conjunctorum natus, eum in finem, ut determinatum huc advectum fluidum ſecernant, colligant, mutent & corrigant. Vaſa in dicta glandula conſpicua ſunt: (1) arterioſa, (2) venoſa, & lymphatica duplicis generis, unum, quod ſuccum in cavum quoddam, alias folliculum nuncupant, exonerat, alterum, quod iterum reſorbet, & denique fibrillæ nerveæ ubique obviæ; hæc omnia tandem vaſculoſa teguntur membrana, totumque hoc corpus ſalutatur glandula.

§. IX.

Trifariam hæc glanduloſa corpora diſpeſcunt anatomici utplurimum: illa, quæ receptum & ſecretum ſuccum in ſuis folliculis ad debitum uſque tempus recondunt, & denique per proprium excretorium ductum ulterius pellunt, ſimplices appellant glandulas, quæ autem & folliculo, & excretorio ductu carent, ſaltimque vaſis lymphaticis, lacteiſque tranſitum concedunt, conglobatas ſalutant, ſi denique plures ſimplices glandulæ collectæ, coacervatæ, atque per celluloſam inter ſe junctæ, utcunque laxe, propriis ſuis emiſſariis in unum communem confluunt excretorium ductum, propriaque membrana communi cinguntur, conglomeratam nominant glandulam alii, alii ſimplicem compoſitam (*h*).

§. X.

Apparet ex hac glandulæ notione, nullibi magis ſtagnationem ſuboriri poſſe, quam in ipſa glanduloſa compage, & ſcirrhum facile hic naſci. Mira convolutio enim, & implicatio vaſorum ſubtiliſſimorum facit, ut liquida juſto craſſiora, tenacia, hæc vaſa non ſubire queant, ſed ea magis oppilent.

§. XI.

(*h*) *Ruyſchius* in *reſp. ad epiſt. Boerhaavii*, de glandula. *Haller in notis ad prælect. acad. Boerhaavii in inſtitutiones rei medicæ*, Vol. II. p. 387. ſq.

§. XI.

Ex antecedentibus §§. patet, glandulam e minimis vaſis diverſæ ſortis conflari, multum ergo intererit, inquirere, ubi, & in quo vaſe proprie occurrat obſtructio? Hæc enim conſideratio in therapia magni eſt momenti. Si vaſi adferenti hæret impacta craſſa materia, ſpes ſupereſt, ut unda a tergo premens, atque a vi vitæ impulſa, hanc ſolvat, protrudatque; ſi vero in ſecernente vaſe tale quid obtinet, ubi impulſus jam minor eſt, plus erit periculi; ſi in cavo, ubi deponitur ſecretum fluidum, ſimilis occurrit ſtaſis, multo minus ſperanda erit reſolutio; ſi denique in interſtitiis celluloſæ tunicæ, vaſa glandularum inter ſe cingentis, ſuboritur talis inſpiſſatio, vix reſolutio obtinenda erit, quoniam quaſi extra leges circulationis impactum poſitum eſt; deinde non ſolum ratione loci, ſed etiam ratione materiæ diverſæ, quæ in hac glandula alia, in illa iterum alia exiſtit, ſtaſis occurrens conſideranda erit.

§. XII.

Si in tali deſcripta glandula tranſcolandum fluidum, ob craſſitiem immeabile, retardatur, fluidiore parte reſorpta, reliqua craſſa materia immobilis hæret, auctaque per affluxum novi, itidem ſpiſſi, liquoris diſtendet glandulam, tandemque magis magiſque indurata efformabit ſcirrhum, qui diu abſque omni incommodo parva mole, & ſine celeri augmento in uno eodemque ſtatu permanere poteſt, ſi ſaltim in adferentibus vaſis, præparantibuſque hæreat impactum, irreſolubile; ſi e contra in interſtitiis, atque alveolis cellularis tunicæ, valde extenſilis, reſideat, eoque deponatur tenax, ſpiſſa materia, brevi in ingentem molem poteſt excreſcere tumor durus; conſtat enim e phyſiologicis, hanc cellularem tunicam miram pati extenſionem, atque contractionem; docent id obeſi homines, a morbo prægreſſo macilenti redditi, brevi poſt ſuperatum morbum iterum pingues evadentes; hæ ergo cellulæ in ſtatu naturali a depoſito adipe extenſæ, atque dilatatæ patientur in ſtatu præternaturali eadem, ſimilemque admittent expanſionem; probat id etiam emphyſema, vel artificialis inflatio; ſi denique lumina vaſorum reſorbentium ſunt obſtructa, ut nec liquidiorem partem magis recipere valeant, celerius augebitur diſtenſio, creſcetque tumor ſcirrhoſus.

§. XIII.

Natus priori §. deſcriptus ſcirrhus, per multos annos innocuus, omniſque doloris expers permanere poteſt; ſi autem incongruis medicamentis movetur, vel diætæ erroribus, animique affectibus irritatur malum,

acce-

accedentibus ataxiis evacuationum naturalium, in refractarium illum morbum, *cancrum* nempe, transire solet.

§. XIV.

Indolentia hujus tumoris dependere videtur a pressione nervorum, qua influxus fluidi nervei in has partes quodammodo imminuitur, a lenta compressione fibrarum omnium, & hinc inducta plenaria tandem anæsthesia, quamvis & raritas pauciorum, quæ glandulas a potiori adeunt, fibrillarum nervearum hic pariter aliquam pro absentia doloris symbolam conferat.

§. XV.

Impacta, condensata, incarcerata massa, quiescens, expers hactenus acrimoniæ, nulla creans incommoda, saltimque parti, cui inhæret, functionem suffurans, vicina non turbans, & hac ratione mitis, atque blanda, a caussa quacunque, vel externa, vel interna mota, inflammatione orta in vicinis vasis, indolem mutat suam, indolentiam excipit dolor, magis inflatur tumor, fit lividus, fuscus, niger, adjacentia vasa inflammata tument, & varicosa redduntur, atque sic scirrhi in cancrum transitus peragitur, eoque præsente, integris tamen, nec adhuc exesis involucris, *occultum* appellant *cancrum*; quando autem a materia jam acri eroduntur pelles hactenus coercentes, ut foras effluat sanies putrida, corrodens, fœtida; *apertum* dicunt *cancrum*.

§. XVI.

Dictum fuit hactenus, cancrum nasci utplurimum e scirrho: interim non negandum est, in aliis etiam corporis partibus præter glandulam simile oriri posse malum, & quidem absque prægresso scirrho, inprimis autem in illis, quæ ratione functionis certam quasi cum glandulis habent analogiam, & ad quas multa vasa excurrunt lymphatica, quæ scilicet etiam secretorium munus administrant, liquoremque a sanguine jam distinctum, & ad coagulationem, ac spissitudinem aptissimum vehunt; hoc autem non obstante, sententia usque dum assumta, firmo stat talo; a potiori enim fit denominatio.

§. XVII.

Cancer apertus redditus omnia devastat, corrodit, campum ulcerosum inæqualem, alibi madente superficie, alibi retorridis, callosis, asperis labiis, ubique valde anomalum aperit, intolerabilem spargit odorem, cadaverosum, vix tolerandum, miserrime cruciat ægros, vasa majora adjacentia exedit, perpetuo ulterius serpit, rodendo, dilacerando obvia vasa majora, hæmorrhagias caussatur lethales, diesque noctesque torquet miseros, ichor exudans linamenta illico destruit, intolerabilis odor famulantes inficit, ut contagiosi quid alere videatur (*i*); tandem accedentibus aliis symptomatibus, sc. vigiliis, pavoribus, anxietatibus, lipothymiis, spasmis vehementibus, motibus convulsivis, tremoribus, mentis alienationibus, & quæ sunt rel. mortem, tanquam ultimum solamen patiuntur ægri, afflictissimamque exspirant animam.

§. XVIII.

Descriptus ergo hactenus horrendus morbus est ille, cui medendi specifica methodus in præsenti dissertatione proponenda, & examinanda resistere perhibetur, & quæ methodus diversis vicibus applicata a clar. de *Sanchez* virus actu extraxit omne optimo cum successu.

§. XIX.

Caussam inquirentes medici proximam, repentinæ mutationis, materiæ antea blandæ apparenter, quietæ, stagnantis, in indolem tam acrem, rodentem, putridam, fœtidam, in diversas descenderunt sententias. Alii acidam, corrosivam admiserunt catastrophen (*k*); alii alcalescentem causticam declaraverunt materiam (*l*). Alii putredinosum una cum rodente acido statuerunt principium (*m*).

§. XX.

(*i*) *Hildanus cent.* 2. *observ.* 78. it. *Tulpius l.* 4. *c.* 8.

(*k*) *Ettmüllerus oper. medic. Tom. II. P. II. p.* 1239. de caussa cancri agens, sic ait: „Caussa proxima cancri communiter statuitur humor melancholicus, adustus, „seu, ut alio nomine venit, atra bilis, i. e. si intelligibili sensu explicetur, aci„dum volatile, insigniter corrosivum, de natura quasi arsenicali; & seq. §. hoc ip„sum acidum est occultum in cancro incipiente, increscente, & nondum exulcera„to, manifestum autem est in cancro exulcerato. *Berchelmann abhandlung vom* „*Krebs* p. 28. *Es ist also der Krebs ein in denen* glanduln, *oder andern* lympatischen „*gefässen von einer sauer, und* corrosivisch *gewordenen* lympha *herrührendes, ent*„*weder verborgenes, oder offenes um sich fressendes geschwür.*

(*l*) *Heuermann in den abhandlungen* chirurgischer operationen cap. 20. *vom Krebs* p. 299. §. 477. „*nach innen in der harten geschwulst zeigt sich gemeiniglich eine* al„calische, *scharfe* materie, *die zulezt um sich frißt, die haut durchbohret, und den* „*verborgenen Krebs in einen offenen verwandelt.*

(*m*) *Stahlius theor. med.* p. 1315. artic. de cancro sic scripsit: „corruptio ista „ratione consistentiæ suæ est, ut optime monent veteres, neque simpliciter corrosi„va, nec etiam simpliciter putredinosa, sed de utroque participans, nequaquam autem „neque purulenta, nec etiam lenius, & simplicius ulcerosa, sed omnino valde acris, „manifestius acido salina, ut instrumenta metallica corrodat.

§. XX.

Multum intereſt, ut perſpecte videamus, quid proprie in materia illa corrodente ſit accuſandum, hac enim cognitione deſtituti fruſtra applicabimus remedia, niſi forſan unum, vel alterum oblatum magis caſu, quam ex præviſo eventu proficiat, ſuumque præſtet effectum.

§. XXI.

Mea opinione, ſalvis quidem aliorum judiciis, alcalinum principium, ſumme acre, cauſticum, ſtupendæ atque horrendæ putredinoſæ corruptionis effectus eſt in ſcirrho maligno; probabo hanc meam ſententiam, auxiliante chemia, ſequentibus argumentis, quantum quidem licet ab analogia experimentorum, quæ fiunt extra corpus humanum vivum, concludere ad mutationes inrra corpus hoc accidentes.

§. XXII.

Primo ars nulla hactenus ullo experimento, & in ſolidis, & in fluidis partibus corporis humani vi vitæ, atque vaſorum in humanam naturam converſis, atque aſſimilatis acidi tam manifeſti detexit præſentiam; neque ipſa id perſuadere nobis videntur experimenta cel. *Homberg*, quæ allegat in actis Pariſinis (*n*), cum in ſanguine variorum animalium, & ſolo victu vegetabili, & ſolo animali, & mixto paſtorum deſtillatione acidi paſſim veſtigia invenit; fatetur enim *Hombergius* ipſe ad finem deſtillationis demum fortiſſimo igne liquorem obtineri rubrum, qui & acidi & alcali notas præ ſe ferat; ſcribit, quod e ſedecim libris cruoris deſtillati, non niſi duas uncias liquoris acidi aciditate aceti deſtillati obtinuerit; poſt rectificationem productorum primorum ſuper capite mortuo ipſius ſanguinis inſtitutam; quis autem neſcit, eſſe inſignem admodum vim ignis violenti, mutantem, ſeparantem, deſtruentem, ſæpe quoque nova reſolvendo producentem; quis neſcit, non mutatum in ſanguine, ut humano, ita & brutorum ſal manere immixtum marinum, vel culinare, cujus concentratum acidum, inflammabili unitum, ex ultimo urinæ deſtillatæ liquamine præcipuam conſtituit phoſphori materiam? Quis ergo non ſuſpicetur acidum hoc Hombergianum, ultima Vulcani tortura productum, hoc ipſum eſſe ſalis marini acidum, dilutum adhuc magis, ac eſt in phoſphoro? Optaſſem etiam, ut indicaſſet *Hombergius*, quo a paſtu tempore homini, brutiſque ſubtractus fuerit ille ſanguis, quem

(*n*) Vid. *Hiſtoire de l'Academie Royale des Sciences*, A. 1712. edit. Amſtel. 1715. pag. 58. ſq. & pag. 9. ſq. p. 352. ſq.

quem deſtillavit; niſi enim inediam per biduum triduumve pro rato paſſum fuerit ante ſubtractionem animal, ſemper erit ſuſpectus, quod non ſatis aſſimilatam adhuc habeat aliquam ex ingeſtis materiam; quid, quod nemo acidus adeo, & auſterus eſſe poſſit acidi animalis Patronus, ut ſalvis etiam experimentis his Hombergianis, & quibuſcunque deducendis inde corollariis largiri mihi non debeat, longe ſuperius prædominium eſſe materiæ alcalinæ in ſanguine, humoribuſque noſtris putreſcentibus, vel deſtillatis, ſi addamus etiam, butyrum, adipem, ſebum, deſtillatione ſemper in manifeſtum reſolvi phlegma acidulum, & oleum (*o*).

§. XXIII.

Acidum ex ingeſtis præcipue farinaceis, vegetabilibus, in primis viis ortum, cumque chymo remixtum nondum pertinet ad humanam naturam, & partim chymo dilutum, diverſimode mutatur, atque infringitur, partim cum fæcibus alvinis e corpore eliminatur; id etiam, quod forſan reſorbentia vaſa intrat, tantæ aciditatis non eſt, ut tam ingentes poſſit creare noxas, quales in cancro aperto obſervamus. Vegetabile enim eſt acidum, non minerale, mitiorem etiam indolem acidi hujus e vegetabilibus ingeſtis orti probat facilis reſorptio per vaſa lactea; ſi enim nimis acre foret, conſtringerentur hoc lumina vaſorum lacteorum, ſic, ut non admittere magis poſſent. Denique in officinis primæ digeſtionis affuſione diverſorum liquidorum quam maxime diluitur, & tandem cum chylo ſanguini admixtum, cordis, pulmonum atque vaſorum efficaciam, & actionem paſſum, deletur in ſanis corporibus, ſic, ut in illis partibus jamjam aſſimilatis inquilinis, ne minimum veſtigium ulla arte chemica detegi poſſit; quando etiam in corporibus laxis, debilibus ob defectum roboris non bene ſubiguntur, & mutantur ingeſta in noſtram naturam, & acidum adhucdum cum crudis non mutatis humoribus vaſa pererrat, multa inde provenire poſſunt mala, in ipſo torrente ſanguinis non ſolum, ſed etiam in ſolidis partibus, ut taceam ea incommoda, quæ jam in primis viis a nimia quantitate talis acidi vegetabilis gignuntur, ſc. ructus acidi, ardores ventriculi, iliaci dolores, flatus, tormina &c.; aſt plane aliter ſe habet hoc acidum in illo ſtatu putredinis, quæ in cancro conſideranda eſt; docent nos chemica pericula ex omnibus vegetabilibus, etiam acidiſſimis per fermentationem educi ardentes ſpiritus, hac autem nimis diu protracta digeſtione putridum naſci fœtorem ſtercoreum, tandemque omnia abire in corruptionem fœtidam, putredinoſam, alcaleſcentem, deleto omni acido, & ſpirituoſo, e qua denique maſſa putrida, & fracida, igne ſicco verus ſal alcalinus, aſt volatilis elicitur; ſi quis hoc

 phæ-

(*o*) *Macquer elem. de chem. practiq.* T. II. à Paris 1751. pag. 436. ſq. & p. 437.

phænomenon rite perpendit, illico videbit, quid, & quantum acidum in fummo illo corruptionis cancrofæ gradu efficiat, facileque intelliget, in perfecta tali putredine, qualis etiam in cancro adeft, hoc acidum plane deftructum, ab ejus ergo effectu nil metuendum effe.

§. XXIV.

Secundo. Argumentum e facili lactis animalis inclinatione ad acefcentiam fumtum, quo probare conantur, non folum acidi præfentiam in noftris humoribus, fed etiam ab eodem acido frequentiores in mammis obortos cancros, non multum valet. Lac enim eft fluidum, nondum plane in humanam naturam converfum, & affimilantes, atque mutantes illas vires aliquoties circulando per vafa nondum paffum eft (p). Chylus, dum venæ finiftræ fubclaviæ infunditur, mox una cum fanguine a vena cava fuperiori receptus, dextroque cordis ventriculo infufus, per arteriam pulmonalem pulmonibus advectus, ibique agitatus, revehitur per pulmonalem venam ad finiftrum cordis ventriculum, ab hoc iterum in aortam projectus, certa quantitas a fubclaviis arteriis recipitur, & per mammarias, ab his originem ducentes, mammis ad lac educendum educitur; breve ergo hoc iter, & unus faltem per cor & pulmones tranfitus nondum ad immutandum fufficit chylum, quamvis contendere nolim, omnem lactis materiam breviffimam hanc emetiri viam, fed & paucam affimilationem, & nativam indolem ingeftorum remanentem demonftrat odor & fapor, quem e multis retinet lac feparatum. Ad ipfam autem acefcentiam, quod attinet, certus ad hanc inducendam requiritur caloris gradus, qui auctus adhuc lac etiam in putredinem, ab alcalefcente non parum abludentem, tefte fœtore, præcipitat; evidenter ex his apparet, lactis degenerationem intra mammas in acefcentiam multa producere mala, fed cancri cauffam proximam, quæ in fumma putredine, qua vegetabiles & animales partes in alcalefcentem naturam mutantur, confiftit, non poffe conftituere.

§. XXV.

(p) *Bohnius circul. anat. phyf. progymn.* 12. p. m. 174. „Lac nil nifi chylus, „aut lympha crudior eft, cum fanguine mammis adductus, ab illo intra harum glandulas fecretus, in earum alveos lactiferos depofitus *Stablii theoria* pag. 364. Hæc „ipfa vero media adhuc ejus indoles præbet proprie præcipuum argumentum, quod „lac revera nihil aliud fit, nifi chylus, fubftantia nempe adhuc quadantenus crudior, „& a crafi animali remotior, nempe propinquior adhuc illi, unde procefiit. *Hoffmanni fyft. med. rat.* T. I. p. 251. lac eft chylus, non vero fanguinis immutatus. „Notæ *Halleri in prælect acad. Herm. Boerhaavii in inftitutiones rei med.* Vol. II. „pag. 222. chylus non tranfmutatur fubito, atque una circumductione per pulmonem. „*Lowerus* chylum in animalibus quatuor vel quinque horis a paftu innatantem reperit, „lacti, & chylo receptaculi, fimillimum. cap. 5. pag. 237. deinde in homine ex vena „fecta poft paftum effluxiffe lac, idem obfervat".

§. XXV.

Tertio. Denique facta cum fanguine, & fero chemica experimenta nullum, uti antea jam dictum, in his manifeftant acidum. Si fero a rubra fanguinis parte liberato affunditur fal alcali, nulla fequitur ebullitio, quæ quidem neque acidum affufum comitatur, unde in neutram partem experimenta hæc decidere aliquid videntur; quando autem idem ferum calore fovetur, tunc ex inodoro, infipido mutatur in fœtidam, acrem, fracidam indolem, alcalefcit, intolerabilem fpirat odorem, cum acidis effervefcit, & deftillatione dat fal alcalinum volatile; cum albumine ovi, liquido animali perfectiffimo, prorfus elaborato, eundem obtinemus effectum, & urina putrefacta fimilia offert producta. Si autem hifce animalibus dictis partibus fpiritus vini alcoholifatus affunditur, denfantur, coeunt, & ab omni putredine immunes per innumeros annos confervantur. Sic etiam reliquæ animalium partes, nec deftillando, nec putrefcendo fuppeditant acidum præter illud, quod eft de fale marino, exceptis obfcuris acidi veftigiis in pinguedine, manifeftifque in lacte non putrefcente, largiuntur contra plurimæ, refolutæ fat magnam alcali volatilis quantitatem.

§. XXVI.

Quarto. Acida, nifi fint fortiora, mineralia, carnes magis confervant, quam deftruunt, & fortiffima etiam, etfi carnofas corrodant partes, omnem tamen ab his arcent putredinem, ut recentiffime repetitis experimentis didici. Si fruftum carnis recentis oleo vitrioli rectificatiffimo immergitur, intra viginti quatuor horas tota maffa in unum liquidum homogeneum fanguinei coloris migrat, & fornacis etiam calori expofita non mutatur ulterius, nec ullus putredinis percipitur fenfus. Spiritus nitri fumans fimili modo folvit carnem, fed colorem carni proprium plane mutat; a putredine autem infimul præfervat. Solutio hæc ultima diaphana, atque pellucida eft. Quem denique fugit mos, fale culinari animalium carnes, peregre longe lateque mittendas, condiendi confervationis gratia? nonne folutio etiam aluminis infecta, & integra animalia per multos annos a corruptione vindicat?

§. XXVII.

Inter fe his collatis experimentis prono fluit alveo, acidum corruptionis putredinofæ animalium partium nec cauffam proximam, nec effectum effe, illos ergo quam maxime falli, qui ftatuunt, putredinem cancrofam ab hoc acido gigni. Neque pro eo quicquam probat corrofivus effectus, quem inftrumentis exploratoriis metallicis ichor ex ulcere cancrofo

 ema-

emanans affricat, quod argumentum *Stahlius* urget: quis enim neſcit, ferrum præſertim, & cuprum ab omni humore, quem vix impurum cognoveris, arrodi tantiſper? quis neſcit, ſolis etiam alcalibus volatilibus ſingularem eſſe, propriamque in plures materias metallicas, maxime cuprum, efficaciam, ut ex ære ſpecioſiſſime cœruleam extrahant tincturam; quo experimento tincturæ vere ſpuriæ argenti nituntur (*q*); quem fugit ſublimatio ferri ope ſalis ammoniaci, quæ non fit abſque ſolutione, quamvis in ea non ſatis tuti ſimus ab omni ſuſpicione immixti acidi, quod quidem terræ, partibuſque oleoſis arctiſſime unitum ipſum componit alcali volatile (*r*); quidni ergo varius ille glutinoſus, corruptuſque humor exulceratione cancroſa natus acerrimo alcali volatili fœtus eadem præſtare poſſet?

§. XXVIII.

Jam vero propius videam, quid in partes animales alcalia valeant volatilia æque ac fixa? Si carnis fruſtum recens oleo tartari per deliquium humectatur, atque calori exponitur, mutat ſuave rubentem colorem in luridum, & brevi putreſcit cum fœtore: ſed aperte fateor, alcali volatile ſimilem effectum non præſtare, hoc enim affuſum non ſolum carnis colorem rubrum naturalem conſervat, ſed putredinem etiam diu arcet, unde mea hactenus aſſumta theſis, quæ alcali in putredinoſa corruptione cancri roſionis malignæ cauſſam agere primariam affirmabat, corruere videtur. Cum vero examen chemicum abſciſſarum cancroſarum partium alcalici ſalis volatilis præſentiam ſatis ſuperque comprobet (*s*), & inſuper etiam Clar. *Boerhaave* hujus effectum cauſticum in ſanas partes extra omnem

(*q*) *Macquer elem. de chem. theor. à Paris* 1753. p. 235.
(*r*) *Macquer* ibidem, pag. 230.
(*s*) *Memoires de l'Academie Royale de chirurgie*, *Tom. I. part.* 3. *pag.* 377. *à Paris.* Dans le memoire ſur une tumeur chancreuſe à la mammelle, par M. *Faget.* Clar. Auctor reſectam cancroſam mammam in partes diviſit, unam harum partium magis ulceroſam in aqua excoxit, ut videret poſtea, quales, & cujus indolis extraherentur ſucci ſub coctione per quatuor fere horas, adhibito fortiori igne durante, ſpumam denſam, quam a lympha, vel ſucco albumini ovorum ſimili derivat, in ſuperficie obſervavit, & inde concluſit: vitiatam lympham in hoc tumore cancroſo extitiſſe cauſſam. De chemica diſquiſitione remanentis a coctione juſculi en ipſa auctoris verba! p. 314. „Je fis le lendemain différentes épreuves ſur le bouillon, il ne laiſſa aucun „veſtige d'acidité ſur le cuivre, ni ſur le papier bleu; au contraire, étant mêlé „avec le ſyrop de violette, il parut contenir un ſel, qui tendoit déja beaucoup „à l'alcaliſation; en effet, le ſyrop prit une couleur verte fort ſenſible, quoique „le bouillon n'eut encore contracté aucune mauvaiſe odeur, qui fit ſoupçonner quel- „que commencement de pourriture; le ſuc de la tumeur exprimée apporta le mê- „me changement à la couleur du ſyrop, & ne fit aucune impreſſion ſur le papier „bleu; & p. 316, le ſuc exprimé étoit un peu épais, je tâchai par différens mélan-

omnem dubitationis aleam poſuerit (*t*), plane non dimittam theſim, & a ſententia diſcedam, hoc enim abſolute verum eſt, acidum non adeſſe, alcali autem poſſe demonſtrari; forſan etiam adhucdum aliud in ſummo putrefactionis cancroſæ ſtatu per factam partium reſolutionem produci poteſt principium, quod ſali volatili mixtum magis tunc putredinem auget, & promovet, & ſic applicationem experimenti, quo probari videtur, animalium carnes affuſione ſoluti ſalis volatilis alcalici puri, & ab inquinamento reliquarum omnium, inprimis oleoſarum partium craſſiorum liberi, non tam ſponte in corruptionem tendere, limitat? Et ipſa profecto ſingularis natura humoris in plurimis depoſiti, & elaborati glandulis, glutinoſa, ſaponacea, unguinoſa, quæ facit, ut recentes multæ glandulæ animales ipſis quibuſdam brutis vulgato experimento nauſeam, & vomitus creent, perſuadet nobis, putrefactionem hanc aliunde quoque augeri, & materiam ex hac putrefactione natam ſingularis eſſe debere indolis mixtæ, etſi, quantum chemice determinare licet, atque ad cognitas acrimonias reducere illam, quæ hic eminet, continuo adhuc inſiſtam prædominio alcalinæ volatilis.

§. XXIX.

Denique ad concipiendam putredinem facilis, nec impeditus acceſſus aëris abſolute requiritur, in vacuo enim nulla corruptio, nulla putredo locum habet; liquet ex his, cur materia ſcirrhoſo tumori incluſa tam diu abſque omni noxa inhærere poſſit, & cur tandem tam ab intus irritata, quam etiam tergoribus ruptis ab admiſſo aere mota, cito in ſummam ruat malignitatem.

§. XXX.

„ melanges de découvrir quelque ſubſtance, qui pût le diſſoudre, j'eſſaiai ſur tous „les agens, qui me parurent les plus actifs & les plus puiſſans. Mr. *de la Caſſaigne* „apoticaire du Roi, qui me les fournit, déſira être préſent à nos expériences; el- „les nous firent aſſés appercevoir, que cette humeur reconnoit peu de diſſolvans; „car l'huile de tartre par défaillance la coagula ſur le champ, l'eſprit de vitriol y „excita une efferveſcence, & l'epaiſſit enſuite, le vinaigre diſtillé l'a fit auſſi fer- „menter légérement, & la coagula un peu &c.
(*t*) Clar. *Boerhaave in P. II. Chem Elem. p.* 321. de ſale volatili agens: „Sal, „ille inquit, actus calore corporis humani ſani, ocyſſime inflammat, exurit, in „gangrænoſam eſcharam convertit, hinc penitus deſtruit omnem partem corporis „humani, cui ita apponitur, ut motus ejus calore dicto natus cogatur retundi in „illam partem, cui applicatur. Si enim ſcrupulum puri ſalis cornu cervi volatilis „cuti externæ impoſuerit quis, moxque tenax ſuperpoſuerit de pice emplaſtrum, „intra ſemiquadrantem horæ atrum carbunculum excitatum mirabitur, haud aliter, „quam ſi ferri igniti applicatu pars fuiſſet exuſta. Quin color, dolor, calor, criſpatio cutis ſemper eodem modo obtinent, humores vero reſolvit in ſanioſam te- „nuitatem.

§. XXX.

Cancrum medicamentis curaturus ex dictis attendat, necesse est, lymphaticum utplurimum, glutinosum succum in glandulosa compage, vel vasis lymphaticis, vel horum cellulosa tunica hærere condensatum, spissum, quem vis vitæ, actio vasorum, & impulsus humorum ægre possunt legibus circulationis iterum subjicere, quare neque scirrhi benigna sperari unquam suppuratio, prout etiam rupto carcere, tam ob summam corrupti, & copiosi humoris malignitatem, quam etiam ob profundam solidorum labem, bonæ notæ pus generari non potest. Hinc ergo cogitet, excitatos, evigilantes, auctos e quacunque caussa, & ad hanc obstructam, semimortuam partem invitatos, determinatos, ruentesque vitales impetus inducere sensim, & sensim impactæ massæ talem intestinum motum, quem omnem putrefactionem antecedere observamus, tandemque facere, ut omnia putrescant, atque alcalescant, vicinaque sana fluida & solida circumjacentia ab hoc singulari putrido alcalescente erodantur, atque corrumpantur, propria quidem corruptione, mixtaque alcalescentia, cujus virus facile contiguis sanis partibus, & solidis, & fluidis affricatur, miscetur, permanensque damnum impertitur, & infundit, ut paucum fermentum materiam oppido multam, in fermentationem, sponte ad minimum ægerrime lapsuram, satis cito ad eam disponit.

§. XXXI.

Tradita hactenus *Cancri*, hujusque caussarum, & effectuum historia ad examen *mercurii sublimati* transeo chemicum, cum indicata medendi methodus, opposita Cancro, hoc in veneno potiorem salutis, & sanationis cardinem ponere videatur; expenam producti hujus chemici constitutivas partes, & indicabo insimul, quo modo hoc compositum salino-mercuriale, arsenico inquinatum, & adulteratum, optime sit examinandum, atque explorandum, sic, ut certi simus, id ab omni arsenicali contagio liberum, tuto atque secure in usus medicos adhiberi posse. Hæc disquisitio eo magis necessaria est, quo pluris interest, nosse medicum, pro usibus præsertim internis, bonæ notæ esse mercurium sublimatum, & quo certius constat, a quæstuosis hominibus nefandi lucri caussa, ut videlicet augeant pondus sine magnis sumtibus, nonnunquam arsenicum ante sublimationem secundariam, quam eo fine adornant, immisceri, & sic sublimatum mercurium ad medica pericula noxium, atque ineptum ab his divendi. Sunt quidem, qui non admittunt, arsenicum, & mercurium sublimatum in sublimatione combinari posse, ac si fraus cum hac merce admittatur, ambo in forma pulveris debere inter se misceri;

ceri;

ceri; patebit autem e sequentibus, sublimatione intime conjungi mercurium sublimatum cum arsenico, non destructa crystallina solida sua facie.

§. XXXII.

Mercurius sublimatus corrosivus albus genuinus ex arctissimo acidi salis communis connubio cum argento vivo solo, auxiliante sublimatione sicca emergit. Methodus, qua hanc artifices combinationem efficiunt, variat, omnis autem eo redit, ut ingrediens utrumque probe ac intime conjungatur; usitato modo fit, si ex. gr. unciæ duodecim mercurii vivi depurati duplo aquæ fortis solvuntur, solutio in balneo sicco ad siccitatem abstrahitur, atque residuo adduntur vitrioli ad rubedinem calcinati sex unciæ salis decrepitati culinaris, longa trituratione intime omnia hæc inter se mixta in vitreo vase, leni sub initium adhibito igne, sensimque aucto, denique fortissimo, sublimantur, massa internos capitelli parietes obducens alba, solida, crystallina formam referens ipsum mercurium sublimatum constituit album. Rationes processus nituntur sequentibus: spiritus nitri saltim ad dividendum mercurium melioribus mixtionis cum reliquis ingredientibus caussa additur, & maxima pars hujus abstrahendo aufertur; residuum, mercurium in minores particulas divisum continens, si cum vitriolo calcinato, & sale culinari decrepitato miscetur, & actione ignis totum mixtum movetur, tunc acida diversa heic contenta liberantur, & certa quasi sympatia, & singulari magnetismo junguntur aliis materiis, nova ineunt conjugia, & mutua. Vitriolicum acidum deserit sponte suam metallicam terram, arripitque mox, dum volatile aquæ fortis acidum fugam capit, alcalinam salis communis basin, cujus acidum, ab acido vitriolico sic expulsum e sua combinatione cum alcalina terra, nubit mercurio, tandemque fortiori accedente igne salis communis acidum hic subtilissimum, purissimum, concentratissimum in sublime una cum mercurio, intime sibi juncto fertur; manet adeoque in capite mortuo, & metallica vitrioli terra cum suo acido, & alcalina salis communis basis, utramque materiam nunc vitriolicum acidum detinet, acidum enim salis id singulare habet, ut metallis albis, licet ponderosissimis certam quasi addat sub connubio volatilitatem, sic, ut hæc corpora cito ab igne sursum pellantur, teste cornua luna, intimeque etiam cum dictis albis metallis se conjungit, in sicca, vel vaporosa forma; in fluida autem ea certe non solvit. Sic enim salis spiritus argentum vivum etiam accedente coctione non mutat, cui contra, uti processus præsens docet, in sicca forma immiscetur exacte, & intime. Denique ascensus etiam ex ipsa hydrargyri volatilitate, quam additum salis culinaris acidum magis auget, quam minuit, facile potest concipi; reliqua ergo acida, vitriolicum nempe, & nitrosum saltim divisionis, liberationis, atque separationis gratia addita esse, probat illud experimentum, quo constat, mercurium nasci sublimatum corrosivum, simpli-

simpli-

ſimplici miſcela acidi ſalis, & argenti vivi absque vitriolico, & nitroſo; hac methodo hactenus recenſita in Batavia integri centenarii, aſt in diverſis vaſis, præparantur ſublimati mercurii; alii nitrum addunt in ſubſtantia, alii ordinariam methodum ſecuti, ejus ſpiritu ſolvunt argentum vivum; alii plane id excludunt, tamquam rem ſuperfluam; præter hunc traditum modum diverſi adhuc ſunt alii, quibus mercurius ſublimatus impetratur, placet curioſitatis gratia quosdam hic apponere: ſi ſolutioni argenti vivi, aqua forti factæ adduntur quatuor ſalis culinaris decrepitati partes, mixtura retortæ includitur, ſex horarum ſpatio poſt abſtractum nitri ſpiritum ſublimatur mercurius corroſivus albus; itidem mercurius currens in aqua forti ſolutus, ſale communi præcipitatus, & ſublimatus præbebit mercurium corroſivum ſublimatum. Si denique ſecundum Bouldue, Gallum, una pars Turpethi mineralis cum tribus ſalis marini miſcetur, & ſublimatio inſtituitur, obtinetur idem mercurius ſublimatus albus; ſic ſemper naſcetur, ubi ſalis acidum cum argento vivo ſicca forma exacte combinatur.

§. XXXIII.

Productum hoc ſalino-merçuriale per ſe, nec immutatum, animalium corporibus ſi applicatur, exedit & deſtruit horum partes illico, interne ſumtum ad pauciſſima grana, non ſatis dilutum, nec aliis cicuratum præſentaneum eſt venenum; ſi e contra nova quantitate addita mercurii vivi, reiterata ſublimatione, ſalis acidum agiliſſimum magis infringitur, & mitigatur, emergit pharmacum egregium laxans, tutum, interne dandum, quod in morbis a vitiata lympha ortis, rebellibus, vix ſibi ſimile habet, vel ſi ad methodum Exc. *Boerhaave*, quæ non multum abludit a propoſita, tractatur, mira, teſte ſummo viro, in multis inſanabilibus alias morbis efficit interne datum. (s) Quando ſublimationes ſæpius repetuntur, omnis effectus laxans deletur, & ſaltim diaphoreſin producendo agit ſub nomine panaceæ mercurialis; acidum autem ſalis, quanquam intime in ſublimato reſolutum habeat mercurium vivum, attamen antimonio addito hunc iterum deſerit, uti ex. gr. accidit, ſi cum antimonii minera ſublimatur mercurius corroſivus albus, ubi dimiſſo mercurio ſalis acidum regulinam antimonii partem aggreditur, cumque eo conſtituit notum antimonii butyrum; hoc experimentum, aliudque, quo arſenicum a ſalis ſpiritu apparenter ſolvi videtur, anſam præbuerunt, ut negarent aliqui, mercurium corroſivum ſublimatum arſenico adulterari poſſe

(s) *Boerhaave Chem. P. II. pag.* 426. „granum unum (ſc. mercurii ſublimati) „aquæ uncia dilutum dat remedium cosmeticum prudenter uſurpantibus. Venenum „omnium inſectorum cutaneorum ſimplici lotura. Si drachma talis mixturæ ſyrupo „violaceo mitificata, potatur bis, terve in die, mira præſtat in multis morbis incurabilibus.

poſſe, quoniam ob aliquam antimonii cum arſenico affinitatem concludebant magis, quam experimento diſcebant, mercurium ſublimatum cum arſenico mixtum non in ſicca cryſtallina forma, ſed butyri antimonii ad inſtar aſcendere, atque mercurium reviviſcere. Experientiſſimus alias chemicus *Neumann* id ipſe aſſeruit, (t) cum aliis. Interim certo certius eſt, optime ſuccedere hanc adulterationem, & mercurium corroſivum, & arſenicum intime ſublimando conjungi; experimenta hunc in finem noviter a me ſuſcepta veritatem rei probantia conſentiunt cum illis, quæ Clar. *Pott*, princeps atque exercitatiſſimus noſtri ævi chemicus inſtituit. (u) Apponam mea pericula eo magis, quo plus damni tali arſenicali labe infectus mercurius adferre poteſt in medicina; adjungam inſimul modum, quo fucatus talis mercurius ſublimatus a genuino diſcernitur optime.

§. XXXIV.

Si uncia una arſenici albi cryſtallini, & pulveriſati cum una uncia mercurii

(t) *Caſp. Neumann Chemia medico-dogmatica experim. T. I. P. II. pag.* 188. §. 15. „*Übrigens haben ſich verſchiedene ſehr vergangen, daſs ſie ſchreiben, es würde der* mercurius ſublimatus corroſivus *mit* arſenico *verfälſcht, und hätte man ſich dafür ſehr* „*in acht zu nehmen; ja es geben einige wohl gar Kunſtſtücke an die Hand, wie* „*man probiren, und erfahren könne, ob er mit* arſenico *verſezt, verfälſcht oder* „*nicht? welches gewiſs lächerlech iſt, maſſen ich denjenigen vor einen rechten Künſt-* „*ler anſehen wolte, welcher dergleichen ins Werck ſetzen ſollte, oder welcher geſchickt* „*wäre,* arſenicum *mit* mercurio ſublimato, ſublimando *zu vereinigen, oder in den* „*cryſtalliniſch ausſehenden* Sublimat *zugleich mit darein zu bringen, ſo, daſs dieſe* „*Herrn den Betrug nicht recht müſſen unterſuchet, oder vorher nicht ſelbſt probiret* „*haben, ob es einmal möglich ſeye,* arſenicum *mit* mercurio ſublimato *zugleich* ſublimi- „miren, *oder zu verfälſchen. Ein anderes wäre es, wenn man dieſe beyde Dinge* „*in Geſtalt eines Pulvers miteinander meliren wollte; hat man aber ganzen, cryſtal-* „*liniſchen, ſtückichten* mercurium ſublimatum, *ſo darf man ſich gewiſslich niemals* „*beſorchten, daſs* arſenicum *darunter ſeye.*

(u) *Clar. Joh. Henr, Pott Obſerv. & animadv. Chem. præcipue circa ſal commune &c. pag.* 75. ubi ait: „Si rationes ejus; ſc. arſenici cum mercurio ſublimato perquirimus equidem jam *Glaſer* in hodego chem. aſſerit, mercurium ſublimatum cum „aa. arſenici mixtum, & deſtillatum formare liquorem gummoſum, & mercurium „revificari; & *D. Sperling* in diſſert. de arſenico aſſeverat, arſenicum cum duabus par- „tibus mercurii ſublimati mixtum, deſtillatumque ſuppeditare butyrum, & ſpiritum „fumantem, qui martem radicaliter ſolvere, & tincturis ingreſſum præbere perhibea- „tur. Sic & collectanea de biſmutho perhibent, mixturam hanc ſola digeſtione ſe- „parari: ex hoc fundamento quoque negatum hactenus fuit, mercurium ſublima- „tum cum arſenico adulterari poſſe, &c. verum, cum ego duas partes ſublimati „cum una parte arſenici miſcui, & deſtillationi ſubjeci, nil in forma ſoluta, ſeu li- „quoris prodiit, ſed ſublimatum pulverulentum aſcendit, quod inſequebantur fumi „cum tota mixtura; pauca demum pars ſub forma cryſtallorum aſcendit, & perparum pulveris levis albi reſtitit in fundo, adeoque hæc omnia ſicca ſublimantur „forma. rel.

rii sublimati albi corrosivi trituratione in mortario serpentino optime misce- tur, mixtum siccum album vitro sublimatorio traditur, atque in arena levi in initio, tandemque fortiori applicato igne suscipitur sublimatio, tota massa sicca forma, & absque omni vestigio cujusdam materiae butyra- ceae superiora petit; fracto vitro in parietibus internis superioribus appa- ret mercurius una cum arsenico in sublime latus albus, ad oras parum friabilis, in medio autem massae sublimatae solidus, densus, crystallinam formam exhibens, ponderosus, in fundo vitri parum pulveris levis, gry- sei coloris remansit.

§. XXXV.

Quando arsenici albi crystallisati dimidia uncia cum uncia integra mercurii sublimati mixtura combinatur, & sublimatio instituitur, itidem ascendunt invicem, constituunt solidum, album, ponderosum sublimatum, cujus margines ambit magis pulverulenta substantia, media autem regio, ut in praecedenti processu, solidam sistit massam. In hac etiam subli- matione restitit in fundo pulvis paucus gryseus.

§. XXXVI.

Si denique arsenici albi crystallisati uncia dimidia cum sesquiuncia mercurii corrosivi sublimati albi lege artis sublimatur, idem productum album, solidum affertur.

§. XXXVII.

Tria haec experimenta satis superque probant possibilitatem adultera- tionis mercurii corrosivi cum arsenico; tria producta solidam constituunt massam albam, & crystallinam, pellucidam habent faciem, sic, ut solo aspectu a sublimato mercurio vero non possint distingui. Excell. Dn. *Praeses*, cui monstravi, testem hujus veritatis fide dignissimum semper aget, & insuper etiam experimenta a Clar. *Pott* instituta certitudinem meorum confirmant. Corruit ergo sententia eorum, qui hactenus contrarium crediderant, seducti experimentis, quibus, & oleum arsenici, & antimonii butyrum conficitur, concludentes inde, sa- lis acidum ab arsenicali substantia, tanquam magnete amabiliori elici e consortio mercuriali, & constituere butyrum. Ast, si rite perpendimus omnes experimenti utriusque conditiones, & rationes, facile intellectu erit, ex utroque parum concludi posse; in praeparatione arsenici olei spiritus salis in dupla portione arsenico pulverisato additur, & de hoc etiam accedente coctione parum solvit. (v) Id autem, quod destillan- do

(v) *Clar. Pott. cit. tract. de sali communi pag. 75.* „Arsenici relationes lustra- „turi

do alembicum transcendit in forma liquida, est materia, magis mixta intimius, quam solutio radicalis; sequitur inde, salis acidum non tam avide appetere arsenicum, ut mercuriale corpus ex hac ratione tam facile dimittat; sed si hoc etiam fit, uti videtur fieri in elaboratione antimo- nii cinnabaris atque butyri, intercedere debere adhuc tertium, sc. sulphu- reum corpus, cujus ope acidum salis, tanquam per amabiliorem hydrar- gyri magnetem expellitur, & postea cum substantia regulina antimonii conjunctum butyrum praebet, primum in sublimatione ascendens, quod deinde vehementiori igne cinnabaris ipsa sequitur. Sine hac ergo enchei- resi, qua phlogiston additur majori copia, connubium salis acidi cum mercurio additione arsenici non solvi posset, sed, si sublimantur invicem, arsenicum sic se misceret, atque insinuaretur mercurio sublimato, ut unam constituerent massam, aegre discernendam a puro mercurio sublimato, is- que hinc maculam hanc arsenicalem retineret, & alia corpora, cum qui- bus miscetur, itidem inficeret, atque consporcaret, & sic praeparata, quae talis adulteratus mercurius ingreditur, ad medicum usum damnosa, at- que periculosa evaderent.

§. XXXVIII.

Demonstrabo noxae hujus extensionem novo experimento: quando uncia dimidia mercurii sublimati corrosivi, arsenico adulterati cum uncia dimidia mercurii vivi currentis puri in mortario lapideo teritur tam diu, ut omnes globuli mercuriales evanescant, pulvis fit gryseus, similis illi, quem videmus, dum genuinus sublimatus mercurius cum vivo argento ad praeparandum dulcem mercurium subigitur. Si massa haec grysea sub- limatur, ascendit mercurius corrosivus, mere insipidus, dulcis redditus, ast adhucdum ob nimium additum vivum argentum, cujus globuli episto- mio chartaceo sese affigunt, parum lividus atque luridus, quem colorem reiterata sublimatio demit; hic mercurius dulcis sat solidus est, spicula of- fert pellucida, alba, densa, sed nimium ne credas colori, hic inprimis necesse est; latet enim anguis sub herba, fucatus est arsenico, quod in suo sinu intime fovet dulce venenum.

§. XXXIX.

Denique, si ejusdem mercurii sublimati corrosivi albi arsenico conta- minati uncia una cum dimidia uncia antimonii minerae miscetur optime, tunc sublimatione prodit primo butyracea massa, quae actu arsenicales & regulinas antimonii in salis acido solutas in se continet partes, e consortio mercurii liberatas; aucto igne elevatur antimonii cinnabaris, quam pars sul-

„turi advertimus subjectum hoc coquendo in spiritu salis lente resolvi, pulvis levior „sub coctione supernatat, interim pleraque pars ex soluto crystallisando rursus coit. rel.

ſulphurea inflammabilis antimonii cum deſerto ab acido ſalis mercurio juncta format; hæc cinnabaris ab adhærentibus quisquiliis probe purgata, novaque ſublimatione exaltata meo judicio eſt pura, & ab omni labe arſenicali libera, niſi in tanta adſit quantitate ſuperflua arſenicum, ut præſens copia ſalis acidi non ſufficiat, omni arſenico convertendo in butyrum, ſed in actam, nec ſubactam hujus relinquat portionem, quæ deinde omnino ab igne furſum pulſa ſublimatam inficiet cinnabarim; ſemper enim in novis, atque mutatis formis, chemica arte producendis, certæ atque determinatæ relationes, quoad quantitatem, qualitatem, & pondera corporum requiruntur; ſi enim vel in exceſſu, vel indefectu erratur, nunquam id productum deſideratum, & expectatum emerget; in hoc autem proceſſu mercurius ſublimatus cum dimidia parte arſenici maculatus adhibitus fuit, magna ergo ſupereſt ſuſpicio, ut inde nata cinnabaris etiam arſenici quid contineat; ſi autem ille corroſivus mercurius, qui ſaltim tertiam, vel quartam junctam habet arſenici partem, ſumitur, non dubito, quin inde orta cinnabaris eveniat pura, ſincera atque incorrupta, uſibusque medicis apta. Cum butyro e contra, quod in hac operatione provenit, aliter ſeſe habet res: id enim, & inde præparatum vitæ mercurium, & ex hoc confectum minerale bezoardicum, ob contentas veri arſenici particulas, non ſic, uti regulinæ antimonii, mutandas partes reddet ſuſpectum; niſi ſperes, in bezoardico minerali ipſam detonationis cum nitro vim fugare omne arſenicum, & expellere; ſin autem hoc fieret, forſan cum aqua ex hoc butyro præcipitata maſſa, & detonata cum nitro, iterumque in aquam projecta rubro colore detegeret arſenici immixti præſentiam, quod vero experimentum non inſtitui; nullus autem dubito, quin effectus reſpondeat conjecturæ?

§. XL.

Addo paucis modos, quibus mercurius ſublimatus verus a defraudato dignoſcitur: ſi in ſolutionem mercurii corroſivi albi genuini ſublimati, & arſenico inquinati duobus diſtinctis vitris contentam aqua deſtillata factam infunditur oleum tartari per deliquium, turbatur illico ſolutio, præcipitatur pulvis fuſco rubens, vel aurantius colore; quemadmodum etiam hoc accidere videmus, ab aqua calcis vivæ, quæ pauco ſublimato permixta phagadænicam chirurgorum aquam conſtituit: ita etiam, quando ſiccæ mercurii ſublimati & puri & arſenico mangoniſati glebæ paucæ olei tartari per deliquium guttæ inſtillantur, utrobique mox humectata nivea ſublimati ſuperficies ſaturate citrinam contrahit maculam, claro argumento: nihil prorſus experimentum probare, quo affirmant, ſolum genuinum ſublimatum mercurium ab hoc affuſo liquore ſalino talem induere maculam, alterum autem, id eſt, arſenicalem atro inde carbone notari, vel nigram concipere maculam, & obſcuriſſimam. Eidem ſolutioni mercurii

curii ſublimati genuini & ſpurii aqua fontana factæ, ſi additur vitrioli ſpiritus, nulla obſervatur mutatio. limpida manet ſolutio; aqua fortis infuſa eundem præſtat effectum, nullimode turbatur enim ſolutio, clara, & pellucida permanens. Salia denique volatilia genuinum exhibent lapidem lydium, qui illico prodit contentum arſenicum; ſalis ammoniaci enim ſpiritus, & cum ſale tartari, & cum calce viva paratus, infuſusque ſolutioni mercurii ſublimati albi genuini lacteo & niveo colore hanc præcipitat; fucatam e contra nigro tingit colore, ex hac enim id, quod præceps datur, pullo aſpectu, atraque facie ſeſe ſiſtit. Exactam ergo exhibet diſtinctionem, notamque tradit perfectam, qua diſcernere licet adulteratum ſublimatum mercurium genuinum, & verum. Ultimo tandem corruptus arſenico ſublimatus mercurius corroſivus ignitis carbonibus inſperſus alliaceum offert odorem, cujus præſentia teſtatur ſemper arſenicum, licet huic experimento fidem dare non ſemper liceat, ſi quidem pauca eſt immixti arſenici quantitas. Habemus ſic methodum certam, atque veram, qua intelligimus, & diſcimus cognoſcere, ac dijudicare, an oblatus, & ad medicos uſus adhibendus ſublimatus mercurius albus corroſivus venalis tuto atque ſecure poſſit admitti, ut ſic omne avertatur damnum.

§. XLI.

His præmiſſis diſquiram nunc a priori, & poſteriori, quid talis mercurius albus ſublimatus genuinus in cancro efficiat, & quæ ab ejus uſu interno ſint ſperanda? Auctor methodi hujus medendi cancro quatuor grana in unciis ſpiritus vini quadraginta octo ſolvere, atque ſingulis diebus mane, & veſperi unciam unam hujus mixturæ aſſumere jubet, ſuperbibat æger ex præſcripto uncias ſex decocti calidi, ſingulisque bihoriis mane in lecto ad ſudorem componatur corpus ægri, tectum ſemper ſervandum in perſpiratione, capite, collo, auribus bene munitis; aliter tuſſis, diarrhœæ, capitis immanes dolores ſuperveniunt; externe cancro applicentur epithema præſcriptum, pannis laneis excipiendum, quater de die egelide, & linimentum ordinatum inungendum, poſt tres menſes his tam externis, quam internis continuo adhibitis *Clar.* de *Sanchez* perſanatum vidit naſi cancrum, qui jam ad oſſa penetraverat, & ad jugalia usque ſeſe extenderat.

§. XLII.

Conſtat e §. XXX. in affecta parte cancroſa ſummum adeſſe virus, indolis alcalicæ, rodens, devaſtans totam viciniam, ſerpens perpetuo, ſanas adjacentes partes inficiens, tandemque omnia deſtruens; innuunt hæc, cardinem totius curæ verſari circa remotionem partium, jamjam corruptarum, & defenſionem ſanarum, ne pariter inficiantur-

ficiantur, ulcerisque denique consolidationem. Sed hæc tria, ut obtineantur, in deplorabili statu cancri ex omnibus viribus tentarunt medici, sed summa veneni agilitas, miraque subtilitas, qua sese insinuabat sanis partibus, hasque una corrumpebat, vix ac ne vix quidem admisit effectum remediorum salutarem, ut potius præsertim in initio cancri, inprimis occulti adhucdum, a viris exercitatissimis in praxi, hunc crudelem morbum magis augere, exasperare, quam minuere consueta cancri antidota observatum fuerit. Hac experientia prisca jam monita ætas abhorruit ab omni medicatione, magis ratum habens, relinquere sibi plane scirrhosum tumorem, ad cancrum jamjam vergentem (x). Quid ferrum, & ignis efficiat? Prolixius proposuit, & examinavit *Clar. Triller* (y), qui nonnullis tristissimis exemplis motus, plane damnosam declaravit exstirpationem inveterati cancri, ferro factam chirurgico. Constat interim aliorum exemplis, inprimis exercitatissimi *Hildani*, *Clar. Heisteri* &c. tumorem cancrosum recentem feliciter extirpatum fuisse ferro; ratio etiam præcipue suadet excisionem, qua, ictu quasi uno removetur malum, & alias inextirpabilis rivus exhauritur, atque fons damni indomabilis obturatur. Sed locus atque regio, sedesque morbi non semper hanc admittunt medelam, &, si concedunt hanc, eventus non semper respondet voto, si altius, atque profundius jam egerit radices malum. Ex his colligitur facile, ferrum & ignem non semper, sed saltim sub certa conditione a loco, regione, sede atque ætate morbi desumta præstare opem, nonnunquam etiam plane excludi, si ad locum affectum nullus datur aditus; in tali autem statu a remediis, quæ applicationem admittunt, unica expectanda erit medela. In nostro morbo talia inprimis utilia atque proficua esse, quæ omni vi putredini non solum, sed etiam summæ acrimoniæ alcalicæ resistunt, atque tam solidas, quam fluidas nostri corporis partes sic disponunt, ne facile a materia morbifica, hic præcipue lethifera, inficiantur, & quæ insuper singulari dote, & quasi specifica gaudent, qua immediate in partem morbosam agunt, satis superque elucet, deinde apparet, in- & externa adhibenda esse remedia, ut sic conjunctis viribus oppugnetur malum, & etiam injuriæ ab extus metuendæ arceantur solicite; quid enim, & quantum aër ad promovendam putrefactionem valeat, satis constat, hic ergo semper & diligenter avertendus est, defendendo topicis impositis mali fontem. Nimis prolixum foret, si enarrare vellem omnia, hunc in finem a medicis adhibita pharmaca in- & externa. His ergo missis perscrutabor solam methodum propositam: Imo medicamentum e vini spiritu, atque mercurio sublimato

corro-

(x) *Hippocrates in libro aphorism. Sect VI.* §. 38. „quibuscunque occulti cancri „sunt, eos non curare melius est, si enim curantur, citius moriuntur, si vero non „curentur, multum tempus perdurant.

(y) *Dan. Wilh. Triller Dissert. medica de nocivo cancri inveterati extirpatione, novis exemplis demonstrata, Witteberga*, 1752.

corrosivo, corporibus ægrorum ingerendum ad unciam unam pro dosi, bis de die, mane & vesperi, primariam meretur attentionem, cum in hoc residere videatur vis illa, quæ ut ad arcendam putredinem, ita & ad dirigendum motum, & actionem ad locum affectum desideratur. Mercurius sublimatus corrosivus albus genuinus, & vini spiritus constituunt hoc pharmacon, ab his ergo ingredientibus salutaris effectus præcipue derivandus erit.

§. XLIII.

Spiritus vini, consentiente experientia quotidiana, miram possidet efficaciam, custodiendi omnes animalium partes ab omni putredine, animalia integra, infecta, per dimidia secula, & ultra perfecte conservat, & sic disponit, ut nec aër, nec aliud quid effectum in hæc putredinosum producere valeant, & si in parte quadam carnosa aeri, vel calori exposita jam quædam putredinis apparent signa, affuso vini spiritu incipiens corruptio deletur, tale frustum carnis, quando vini spiritus diligenter, & semper novo addito spiritu restituitur, ab omni vindicatur putrilagine. Animalium partes, inprimis fluidæ, & inter has lympha primario, si putrere incipiunt, soliditatem suam amittunt, fluidiora redduntur, confluunt in liquamen fœtidum; retardat affusus vini spiritus confestim hoc liquamen, coagulando, adunandoque denuo inter se partes jamjam resolutas, quas deinde tuetur ab omni ulteriori putredine. Differt hic effectus ratione adhibiti spiritus; summe rectificatus id præstat ocyus, quam simplex, nondum concentratus, posterior ergo jure meritoque ad usus internos præferendus est, cum prior plus justo haustus nimium coagularet lymphaticum laticem; plus ergo damni, quam emolumenti adferret, & in sano, & morboso statu. Simplex e contra vini spiritus multo adhucdum phlegmate dilutus inspissat leviter humores hujus conditionis, & sine notabili noxa; id certissimum est, & lex quasi æterna: ubi vini spiritus, ibi nulla putredo, & in animalibus, & in vegetabilibus observatur; caste interim hæc applicemus ad vivum corpus, & cum salis grano admittamus in medendi methodo necesse est; facile enim quis posset regerere, cur tot, tantisque dotibus antisepticis imprægnatus vini spiritus, cancroso infusus ulceri non illico sisteret diri mali progressum, omnesque averteret mox horrendi morbi effectus putredinosos. Respondeo: vini spiritum actu in diversis vulneribus, atque ulceribus arcere omnem putredinem, miramque præstare consolidationem læsis partibus; sed ubi jamjam sunt emortuæ, atque corruptæ partes, quæ adhucdum principium recondunt agilissimum, chemice intelligendum, sanam inficiens viciniam, vixque compescibile, alcalicæ indolis, non tam cito spiritum vini subigere hoc, & ejus effectus sufflaminare posse illico; tanta enim hic adest acrimonia, tantusque summæ putredinis gradus,

ut

ut etiam aliis alias valde comprobatis remediis vix obſecundent, nec niſi ſenſim ſenſimque continuatæ applicationi, ſi ſpes felicis eventus ſupereſt, ſaltim cedant. Interim ex analogia conſtat, ſi unquam ullum remedium cancroſæ corruptioni putredinoſæ poſſit reſiſtere, id certo certius præſtare vini ſpiritum, miræ hujus enim virtuti antiſepticæ debemus artificium balſamandi cadavera integra, quæ per annorum fere millia reponuntur incorrupta. Concedam interim, vini ſpiritum in vivo corpore vi vitæ, atque vaſorum agitatum alium effectum edere, ac in mortuis partibus: aſt ſemper manebit antiſepticus, & cum ipſa humana natura, vel vis illa vitæ ſic adornet ſemper ſuos motus, ut arceatur, & avertatur omne id, quod vitæ ac ſanitati poſſit eſſe detrimento, promovebit hac ipſa ratione ſpiritus vini efficaciam, ut declinetur putredo. Denique ſcimus, ea medicamenta, quæ ſomnolentiam atque temulentiam excitant, mirum profuiſſe in cancro; exemplum de Atropæ uſu efficaci jam ſuperius allatum hoc probat, & alia etiam. Quem autem fugit ſimilis ſpiritus vini vis, qui nimia quantitate ingurgitatus pari modo hanc exerit, ſi ergo in hoc ſingulari effectu ſopiente, impreſſo nervoſo ſyſtemati ſpecifici quid contra cancrum reſidet, quis non videt, id in vini ſpiritu non ſolum deprehendi, ſed inſuper adhucdum tutius atque ſecurius, quam in plantis illis ſumme narcoticis, quæ ad inſaniam usque agunt, nervosque mirum in modum afficiunt, atque debilitant, cum e contra temulentia illa a vini ſpiritu inducta magis ſuperficiaria fit, nec tam moleſtas poſt ſe trahat conſequentias. Semper autem intelligendus eſt modicus hujus ſpiritus vini uſus, abuſus enim perpetuo nocet in genere, & conſuetas potulentas alias res, & edules convertit in venenum. Alcohol lumina vaſorum ruptorum mox ſic contrahit, ut hac inducta ſtrictura præcaveatur lethalis nonnunquam hæmorrhagia, nervos, quos tangit, immediate privat quodammodo ſuo ſenſu. Concludamus ex his: quod, & quantum cancroſo ulceri infuſus valeat ad compeſcendos atque ſedandos dolores horrendos intolerabiles, atque ad avertendas hæmorrhagias, nec non contrahendo reſorbentia vaſa ad excludendum miaſma cancroſum; talis autem ſumme rectificatus ſpiritus ad uſum internum merito rejicitur, & loco ejus ſecundum ductum Clar. de *Sanchez* adhibetur phlegmate multo adhucdum dilutus vini ſpiritus, hic enim omnem præſcindet metum nimiæ coagulationis, ebullitionis humorum, atque irritationis nervorum noxiæ, diffundet ſe per omnia vaſorum genera, placide conſtringendo vaſa novum his addet robur, augebit horum functiones, promovebit ſe - & excretiones; purgabit ratione hac œconomiam totam animalem ab omni heterogeneo, accelerabit humorum progreſſivum, & inteſtinum motum, inducet ſic talem corporis ſtatum, qui non facile putredinem admittit, & ea, quæ hanc producere poſſent, ad peripheriam pellet. (z)

§. XLIV.

(z) *Clar. Boerhaave Chem. Element. T. II. pag.* 174. de ſpiritu vini agens, inquit: „in corpore humano vivente odore, ſapore, halitu ſuo ſpiritus animales, na„turales, vitales, nervos, cerebrum mirifice excitat, grate afficit, movet; unde ani„mos, ſenſus, agilitatem auget, alitque; inde varios per gradus tandem temulen„tiam excitat, quam ocyſſime, ſed & quam celerrime evaneſcentem.

§. XLIV.

Hæc vis vini ſpiritus non ſolum experientia probatur, ſed facile etiam poteſt deduci ex partibus ejus conſtituivis; conſtant hæc oleo ſubtiliſſimo eſſentiali, ſummæ agilitatis & efficaciæ miræ, oleum interveniente acido finiſſimo, aſt perpauco cum aqua multa ſic exacte conjunctum eſt, ut unum conſtituant homogeneum liquidum, cujus vis tamen propria ab oleo pendet. Summa hæc partium, inprimis olei ſubtilitas, facit, ut corpori humano ingeſtus ſpiritus omnia vaſa capillaria ſubire facile absque omni impedimento, & effectus ubilibet præſtare queat ſuos, diluit aqua, roborat oleum, & una cum ſubtili acido putredini reſiſtunt. Si deinde alio accedente novo pharmaco figitur, atque determinatur actio hujus ſpiritus ad locum certum morboſum, & in præſenti caſu cancroſum, ibi præſtabit dictos effectus conſervatorios, antiſepticos, & cum ulcus cancroſum foveat alcalinum principium, coagulando ejus agilitatem infringet. Exemplum analogicum hujus veritatis habemus clarum in offa Helmontiana, ubi ſpiritus vini rectificatus ſalis ammoniaci ſpiritui affuſus hunc illico coagulat. Simplex ſpiritus id etiam efficiet, aſt non tam cito, & in minori gradu, nec tam evidenter, præſtabit interim aliquid, & retardabit quodammodo ex allegata ratione progreſſum mali ad interiora verſus. Interim ab hoc ſpiritu non expectanda erit ſalus unice; disquiram igitur, quid alterum ingrediens unitum valeat, & qua ratione id agat, atque felicem promoveat eventum?

§. XLV.

Mercurius ſublimatus corroſivus albus unciis quadraginta octo ſpiritus, ad quatuor ſaltim admixtus grana, ſecundum conſtituit ingrediens medicamenti. Objicient multi confeſtim: quid hoc ſibi velit, qualis ſit ſperanda medela a quantitate adeo parva mercurii ſublimati, qui in tanta copia vini ſpiritus ſolutus, atque diviſus vix exiſtentiæ ſuæ relinquat ulla veſtigia? Sed his reſpondetur: mercurium in partes infinite parvas eſſe diviſibilem, & minimam adhucdum partem eſſe mercurium, qui ſemper retineat ſuas virtutes, & ſal denique mercurio unitum itidem ſummæ eſſe diviſibilitatis; optima microſcopia in calcibus mercurii alcoholiſatis detexerunt globulos; intima ergo, & ad ſenſus externos apparens ſolutio plenaria hujus metalli nihil aliud eſt, quam diviſio in minimos globulos, qui dividenti exacte adhærent; ſumi mercuriales, in quibus mercurius in

in forma inviſibili exhalat, ſi lamina frigida excipiuntur, confluunt in viſibiles iterum globulos, ſphærulasque perfectas exhibent mercuriales; in minima ergo mole mercurii vis ſuperſtes eſt, quæ ſemper ſuum præſtat effectum. Chemia multa ſuppeditat adhucdum exempla, quibus confirmatur, metalla in infinitum eſſe diviſibilia, ſic, ut diviſione hac non obſtante retineant ſemper ſuam efficaciam. Unum auri granum in aqua regis ſolutum ſex ſpiritus vini libras metallico imbuit ſapore, & nonnullas aquæ menſuras flavo tingit colore. Cupri ſolutio in ſale volatili cærulea colorem hunc impertitur multis aquæ menſuris, in vegetabili regno flores ſuaveolentes totum conclave ſuis replent exhalationibus, ſine ullo ponderis ſui ſenſibiliter amiſſo grano; hæ tranſpirationes plantarum in hypocauſto verſantis nares afficiunt mirum in modum, & nervos, immanesque capitis excitant ſæpe dolores. Ex his videmus: non quantitatis pondus ſemper producere tantos effectus, ſed partium agilitatem, miram ſubtilitatem & concentrationem. Quod autem de mercurio hactenus dixi, pari jure applicari poteſt ſalis acido; hoc enim ſimili modo ex partibus valde concentratis in mercurio ſublimato, & ſumme diviſibilibus, ac penetrantibus conſtat; deſtillationes hujus acidi comprobant id perfecte; dum enim ſub forma vaporis alembicum tranſcendit, vix vaſis coerceri poteſt, optime luta incaſſum adhibentur, viam ſibi aperit per hæc, fugamque capit in auras, parva quantitas hujus vaporis improvide inſpirando hauſta unumquemque convincet, quid, & quantum valeat minima pars acidi ſalis concentrati; his exemplis & experimentis de utroque ingrediente mercurii ſublimati, extra omnem dubitationis aleam poſitis, mercurii ſublimati effectum in cancro compoſitum examinabo.

§. XLVI.

Mercurius vim ſuam, atque efficaciam in glanduloſum exerit ſyſtema, probant id externæ inunctionis efficacia, quin & admiſſi ad oris interiora cinnabaris accenſæ vapores, & deglutitio mercurii cum ſalibus remixti, crudus enim ægre id præſtat, etiam interne ſumtus; ſed requiruntur ſalia, illi admixta, & inprimis ſalis marini acidum, ut citius hunc effectum exhibeat; ptyaliſmum tunc excitat ſummum, ſi ejus præparata dulcia, ſaltim ad grana aliquot, bis de die, propinantur per tempus aliquod; additione enim ſalium dividuntur mercuriales globuli in minores, ut citius atque promtius orificia vaſorum reſorbentium in tubo inteſtinali affatim ſparſorum ſubire queant, cum e contra crudus mercurius ob ſummam ſuam gravitatem interiora verſus magis premat, & denique cum alvinis fæcibus egeratur; neque putem, theoriæ huic dividenti cinnabaris exemplum obloqui, cum ſciamus, eam e ſolo ſulphure conflatam & mercurio, larga etiam doſi datam, in ſubſtantia rariſſime tamen, vel nunquam movere ſalivam, prout eſt in illo ſuo ſtatu concreto, nullo

mutata igne, quo in vapores reſoluta, plenoque hauſta ore, mox ſalivam copioſam provocat, deſtructa ſcilicet cinnabari, & minutiſſimas in ſphærulas diviſo ejus mercurio. Etenim, ſi proportionem inſignem hydrargyri cogites in cinnabari ad ſulphur, recte procul dubio ſuſpicaberis, nec forſan ſulphuris acidum adeo profunde diviſiſſe mercurium, ut eſt diviſus in præparatis cum acido ſalis marini, nec adeo prorſus innocentem eſſe ſulphuris in cinnabaris cum mercurio unionem, quin aliquid inde patiatur, ſuisque viribus impediatur ſialogogis mercurius. Fundit tunc interne datus, atque liquat lymphaticum laticem, & tunc ex omni corporis regione ad ſalivales glandulas ducit, & per has e corpore educit. In ſubjectis ſanis atque robuſtis, quibus inſunt bonæ indolis ſucci, tardius efficaciam exerit ſuam, ubi e contra cacochymicæ, atque ſcorbuticæ conditiones fluidorum prædominantur, ad dimidium ſaltim porrectus granum mercurius dulcis cito citius agit; in genere, ubi nimis rigida, vel ſpaſmo conſtricta ſunt vaſa, ut nimium reſiſtant preſſioni globulorum mercurialium, qui ſuo pondere inprimis agunt, & quando vim vaſorum reſiſtentem ſuperare non valent, horumque ordines ſubtiliſſimos ſubire non poſſunt, ſuam efficaciam ſalivantem nunquam exhibebit mercurius; ſi e contra laxa præſto ſunt vaſa, uti hæc ſcorbuticis, & cachecticis ſunt communia, & propria, mercurius ſe ubique inſinuando mox deſideratum producet ptyaliſmum. Omnis enim effectus, quem mercurius in humano corpore edit, fluit ab ejus gravitate, diviſibilitate ſumma, & motu ab hac pendente celerrimo; receptus enim vaſis reſorbentibus, a vi vaſorum projectus, & pondere proprio protruſus, atque acceleratus ubique ſeſe inſinuat, & vaſa capillaria ob ſummam diviſibilitatem permeat, maxima velocitate, atterit ſuo pondere, vel dividit inſtar cunei ſanguineos globulos, ſolvit nexum eorum, & fluidiora reddit omnia, promovet ex hac lege omnis generis ſecretiones, lymphamque fundit, & ſic omnes impuritates, præcipue autem eas, quæ in ſyſtemate glanduloſo, atque lymphaticorum vaſorum compage ſtabulantur, efficaciter tollit. In Syphilitico malo contagioſum virus educit, & glandularum indurationes removet; dum ſuum edit effectum ſalivantem, excitat in iſthmo faucium, collo, ore, atque in confiniis tumores, ob nimiam diſtenſionem vaſculorum a perpetuo largiori affluxu materiæ inductam, e quibus tandem, luminibus ſemper magis magisque ampliatis, atque relaxatis viſcidus, tenaxque conſtanter effluit liquor, & dum a potiori latex hic lymphaticus quandam in ſe recondit acrimoniam, eroſiones, atque inflammationes, & omnia, quæ has comitantur, inducit ſymptomata, dolores adjacentium partium, capitis inquietudines, ſitim, inſomnes noctes, febrem, & quæ ſunt rel. Ab hoc effectu mercurii in humanum corpus apparet evidenter, quod ille in ſtatu cancri perfecto atque completo tantum poſſit nocere, quantum valet in initio hujus morbi, ſi nempe ad ptyaliſmum usque continuetur. Scimus exaſperari cancrum nimis mo-

tum ; id autem actu ſit, ſi ſalivatione lenire hunc volumus, mercurius fundet magis id, quod quietum hæret in ſcirrhoſo tumore, & ſic eo ipſo promovebit degenerationem blandæ adhucdum materiæ in putridum ſtatum; practici ex hac ratione jure meritoque repudiant uſum mercurii in cancro tam diu protractum, ut cieat ſalivationem. Aliter ſe res habet, ſi in principio tumoris ſcirrhoſi, nondum plane confirmati, nec adhucdum in lapideam duritiem indurati in uſum trahitur, vel externe, vel interne ad ſalivationem uſque; tunc enim multa habemus exempla, quibus edocemur, feliciter talem tumorem nondum inveteratum extirpatum fuiſſe (*a*).

§. XLVII.

Quæ hactenus dixi, ſaltim de uſu mercurii ad ptyaliſmum uſque intelligenda eſſe, unuſquiſque videbit. Aliter autem ſe habet mercurius ſublimatus corroſivus albus, qui per ſe datus ſummum exiſtit venenum, & hac ratione alium etiam in corpore humano edit effectum, ſemper tamen ob mercurium in glanduloſum ſyſtema directum, ad vehementiorem, & magis rodentem, quam reliqua mercurialia præparata; ruber ſic dictus præcipitatus, turpethum minerale, arcanum corallinum, nimia copia ſi aſſumuntur, deleteriam ſuam efficaciam certo certius exhibent, interim, ſi ad aliquot grana provide ingeruntur, reiteratis etiam vicibus non ſolum non nocent, ſed & mira efficacia rebellibus alias medentur morbis. In ipſa peſte Vigo virtutem rubri præcipitati deprædicavit (*b*). Effectus, quem præter ſalivationem edunt mercurialia præparata, pendet a ſalibus adhærentibus; quo ſubtiliora hæc ſunt, eo fortior erit vis, unde ſublimatus mercurius corroſivus, qui ſalis acidum concentratiſſimum, & ſubtiliſſimum junctum habet, præ reliquis mercurialibus præparatis perniciem inducit ſummam, ſi per ſe datur. E conſilio veterum chemicorum optima methodus, mercurialia præparata corrigendi, atque tutiora reddendi conſiſtit in illa encheireſi, qua bis, vel ter vini ſpiritum ſuper his præparatis deflagrant, hoc enim acidum adhærens mitigatur; conſtat enim ex chemicis, fortiſſimos ſpiritus minerales, concentratiſſimos, ſuis ſaltim exhalationibus ſuffocantes, addito vini ſpiritu, ſic infringi atque caſtrari, ut poſtea tutiſſima, atque præſtantiſſima exhibeant interna pharmaca. Venenum ſublimatum mercuriale album e ſalis acido concentratiſſimo, quod præcipue pernicialem cauſſatur effectum,

(*a*) *Clar. van Swieten Commentaria in Boerhaavii Aphoriſmos de cognoſcendis atque curandis morbis*, *T. I. pag.* 865. „& in ſcirrhis reſolvendis ſæpe argenti vivi uſus „profuit tam internus, quam externus, ſed tantum in ſcirrho benigno incipiente, ubi „enim in lapideam duritiem converſus eſt, & malignus fieri incipit, nullum omnino „a fortiſſimis etiam mercurialibus præparatis, neque ab ipſa ſalivatione argento vivo „excitata levamen expectari poteſt; quin potius exacerbantur omnia, & aucto humorum motu per hoc remedium ſcirrhus citius in cancrum mutatur.

(*b*) Vid. *Joh. de Vigo Wund-Artzney oder kleine practica 5tes Buches*, *pag.* 176.

ctum, & mercurialibus globulis ſubtiliſſimis conſtans, pari ratione per ſolutionem in vini ſpiritu mitigatur, oleoſa pars ſpiritus obvolvit ſpicula ſalina, & impedit, ut non tam rodere, quam potius blande, placideque roborando vaſa agere queat; cum autem, uti ſæpius jam monui, omnia ſint ſubtiliſſima, ſic etiam ultima & minima vaſorum genera pervagantur, atque ſuam efficaciam quaquaverſum extendunt. Mercurius dirigit motum ad glandulas, & lymphatica vaſa, & cum cancer his inhæreat a potiori, attingit hunc etiam, ſolvit ſtagnans, ad putredinem inclinans, reſerat obſtructa, fundit viſcidum in vicinia ob motus defectum, impertitur omnibus liberum circulum. Salis acidum, quod ſemper ſocium habet mercurius, immutat acrimoniam ſpecificam alcalinam, cancroſi ulceris ſobolem, & effectum, & impedit ejus progreſſum in ſana loca proxima, mutat ejus indolem rodentem cauſticam in materiam blandam; fortiſſimum enim acidum cum ſale ſumme cauſtico alcalino mixtum migrat in tertium quoddam cum hoc, & ambo ex nocentiſſimis fiunt mitiſſima, & ad internum uſum aptiſſima. Habemus plura exempla, miræ efficaciæ ſalis ſpiritus diluti contra cancrum (*c*); ex eadem ratione putredini ex natura omnium ſalium acidorum fortiter reſiſtit, & inſuper vim vitæ, ſtringendo ſolida, auget; a ſalis enim ſpiritu hoc acidum ſiccum non aliter abludit, quam quod ſecum vehat, & intermixtos habeat mercuriales globulos, puriſſimum eſt, ut ſæpe ſæpius repetii, & facili negotio in fluida forma ab omni heterogeneo liberum ſiſti poteſt. Si butyrum antimonii, quod in confectione cinnabaris ex antimonio & mercurio ſublimato primum prodit, aquæ infunditur, pulvis albus præcipitatur, aqua ſupernatans decantata, eſt acidula parum, & ſi deſtillationi ſubjicitur, inſipida tranſcendit alembicum, igne leni centum tantum graduum, aucto igne aſcendit phlegma acidulum, remoto igne, id quod remanſit in vitro, jam magis eſt acidum, & ſi denuo ex retorta deſtillatur, exhibet limpidiſſimum, acidiſſimum, pinguem, fumantem parum, ſalis culinaris ſpiritum; fluit ex his: acidum ſiccum effectum parum differentem ab illo ſpiritus ſalis edere; poſſet quis objicere: in ipſo ſale culinari latere hoc acidum, interim ſal culinare tuto atque ſecure introſumi, ergo hoc acidum non ſeparatum, nec ſibi ipſi relictum, ſed aliis immixtum nullum ſpecificum effectum præſtare. Sed reſpondetur: aliter ſe habere tales acidos ſpiritus, ubi cum ſalibus miſcentur, aliter ſi metallis ſociantur; in priori caſu plane obtunduntur, in poſteriori autem eorum vis rodens manet, quam blandiſſimis etiam

 me-

(*c*) *Exc. van Swieten Commentaria in Boerhaavii Aphoriſmos de cognoſcendis & curandis morbis*, *T. I. pag.* 901. „Spiritus ſalis marini, cum adeo efficaciter omni „putredini reſiſtat, ſummi pariter uſus erit, modo tanta copia aquæ diluatur, ut „oculo inſtillatum hoc liquidum vix dolorem faciat, cancrum exulceratum mammæ „in paupercula muliere, cæteroquin ſaniſſima per quindecim menſes totius hujus re„medii uſu ſic ſuſtinere, ut vix in deterius vergeret. rel.

metallis communicant, & his uniti ſummum corroſivum edunt effectum, revera parum diſtinctum ab illo, quem efficiunt per ſe dati. Acidum ergo ſalis forma ſicca mercurio junctum, & vini ſpiritu mitigatum non multum differt a ſalis ſpiritu, vini ſpiritu dulcificato, quis autem neſcit, hoc ſpiritu miros in arcenda putredine produci effectus (*d*). Tandem vini ſpiritus temperat, mitigat, & determinat effectum utriuſque, impedit ex parte blande coagulando, ne nimium fundat mercurius humores, & avertatur ipſa ſalivatio, ex parte autem noxium, atque roſivum, uti jam monui, acidum ſalis oleoſo ſuo principio obtundit, & ejus effectum lenit. Sic unum alterum corrigit, & mutuum limitat effectum, atque unitis ſic viribus in ægri ſalutem agunt, diluendo, deobſtruendo, roborando, expellendo, putredini reſiſtendo, & ſic non ſolum ad cancroſum ulcus cum humoribus delata id corrigunt, purificant, acrimoniam invertunt, immutant & abſtergunt, ſed inſuper ulteriorem progreſſum hujus diri mali cohibent, a vi vitæ ſuffulta morboſum tollunt, corruptum ſeparant, novam ſemimortuis & ſemianimis infundunt vitam, reſtituunt ſanitatem, quod non fieret, ſi ſingula ſigillatim atque ſeorſim darentur, compoſitio ergo neceſſaria fuit, e qua demum emergit pharmacon tutum atque efficax. Specificam vim compoſiti hujus remedii in glanduloſum ſyſtema comprobare videntur etiam tuſſes & diarrhœæ, ex negligentia atque incuria in regimine obortæ; ſi enim non perfecte ſemper tectus jacet æger, & perſpiratio ſufflaminatur, illico hæc ſentiuntur ſymptomata; humores nempe ab improvido refrigerio, dum totum corpus ſudore a pharmaco dato madet, e corporis ſuperficie conſtrictis a frigore vaſorum exhalantium oſtiis, retropelluntur, & cum mercurius inſimul agat, diriguntur naturæ motus non ſolum, ut ad alia emunctoria, ſic inprimis ad illas glandulas, quarum emiſſaria in cavum quoddam corporis hiant; cum autem in larynge, pharynge, aſpera arteria, bronchiis, pulmonibus, atque ſubjacente œſophago ingens glandularum adſit numerus, hæ facile a juſto copioſiori affluxu extenduntur, irritantur nervei ramuli a pulmonali plexu, & recurrente nervo oriundi, excitatur tunc facile tuſſis, & ob inſignem affluxus ad caput impetum, ſub quo tamen nulla motis humoribus porta patet, ſed quæ pateret naturaliter, perverſo regimine clauditur, vaſorum infarctus tenſivos creant capitis dolores. Quem denique fugiunt Peyerianæ, & Brunnerianæ glandulæ, in toto inteſtinali tubo affatim ſparſæ, nec non ſumma vaſorum exhalantium copia, quorum eructante rore interna ſuperficies hujus canalis perpetuo madet? Quis neſcit, a largiori ſecretione,

tam

(*d*) *Clar. Boerbaave Elementa chem. T. II. pag.* 357. de uſu ſalis ſpiritus: „hic „ſpiritus habet proprietates acido communes, & ſingulares; ſingularis eſt ſtomacho „grata, appetitum ciens, mucoſa attenuans, digeſtionem promovens, putredini „adverſa, bili corrigendæ, ubi acri copia putrido peccat, apta. Gangrænæ gingivarum, oris, linguæ, extirpandæ pulchre prodeſt: ſed verbo dixerim, omnes ſuperat laudes liquidum hoc ſalis marini acidum.

tam in glandulis, quam in vaſis exhalantibus inteſtinorum, & ſic a nimia excretione, ac infuſione materiæ in hoc cavum obortam fuiſſe diarrhœam? Quid mirum, talem etiam naſci, ſi in propoſita medendi methodo ex regiminis errore ad has internas partes a peripheria copioſius ducuntur eo excernenda fluida? In ipſa ſalivatione, ſi non rite procedit, reliquæ ſecretiones ſunt largiores, ſi autem perfecte hæc ſuccedat, imminuuntur reliquæ evacuationes (*e*). Intelligimus ex his facile, quomodo perſpiratione a dato medicamento inducta, aſt imprudenter ſuppreſſa, & tuſſis, & capitis dolor, & diarrhœa poſſint induci?

§. XLVIII.

Poſt conſideratum agendi modum laudati medicamenti a priori, ſupereſt, ut paucis adhucdum videam, quid, & quantum proſit potus calidus ſuperbibendus? Practici in omni humorum impuritate, inprimis in lymphæ vitiis decoctis talibus calidis ſummam attribuerunt laudem; ſelegerunt inter alia radices *ſalſaparillæ*, & lignum *ſaſſafras*, quibus ſingularem ineſſe credebant virtutem, ad corrigendos vitioſos lymphaticos liquores; perplures hic allegare poſſem autores, qui veritatem dicti probarent, aſt ſtudio his ſuperſedeo; ſufficit, me dixiſſe, potum talem calidum diluere, temperare, expellere, corrigere, ſe- & excretiones promovere, & ſic reliquis medicamentis offerendis, & oblatis ad melius agendum ſternere viam; talia enim decocta ſubeunt minima vaſa capillaria, &, cum ſecum vehant extractas, & ſolutas e materiis adhibitis vegetabilibus ſalino-oleoſas ſaponaceæ indolis, ſubtiliores partes, his armis inſtructa eo melius & fortius agunt; ex hac ratione differt etiam effectus ratione qualitatis, & quantitatis ſubjecti decoquendi; alia enim majorem, alia minorem poſſident hujus, vel illius partis, vel oleoſæ, vel ſalinæ, vel mucilaginoſæ copiam, in aliis mixtio partium a natura ſic ordinata eſt, ut menſtruo ſpirituoſo meliorem concedant introitum, quam aquoſo, & vice verſa. In præſenti decocto *ſaſſaparillæ*, & *altheæ* radice, nec non *ſaſſafras* ligno utimur; mixtio phyſica radicis *ſalſaparillæ* teſte chemica analyſi conſtat e multis partibus terreſtribus, non ſolubilibus, e mucilaginoſis paucioribus, reſpectu terreſtrium, ſolubilibus, & perpaucis reſinoſis; quando unciæ duæ hujus radicis in aqua excoquuntur, evaporatione inſpiſſata, antea autem colata, dat ſex drachmas extracti aquoſi, e reſiduo poſt decoctionem cum vini ſpiritu extrahitur ſaltim dimidius ſcrupulus reſinoſi extracti; id autem, quod adhucdum remanet, pendet novem drachmas, & ſcrupulos

duos:

(*e*) *Aſtruc de morbis venereis, l. 2. cap. 8. pag.* 149. „aliquando tamen, ſed raro „nullam, vel perexiguam ſalivationem cieri, & oris interiora nullo modo, vel parum affici, quamvis cæteroquin mercurius & debita doſi, & modo debito, adhibeatur, ſed tunc plerumque paulo largiores eſſe, vel ceteras omnes excretiones, „vel ſaltim unam alteramve, quæ idcirco ſunt velut vicariæ deficientis ſalivationis.

duos: ſi loco aquæ primo vini ſpiritus raſuræ hujus radicis affunditur, ſolvit ob intimum nexum reſinoſarum partium cum gummoſis notabilem harum copiam, ſed hac methodo poſtrema remanent drachmæ decem reſidui inertis, quando poſt extractionem cum vini ſpiritu ope aquæ mucilaginoſum extractum eductum fuit, claro indicio, partes terreſtres inutiles prædominari, agiles autem in mucilaginoſo, & reſinoſo principio hoſpitari. *Althea* radix e principiis, vel partibus conſtitutivis mere mucilaginoſis conſtat, ſic, ut coctione in aqua purum putum exhibeat gelatinoſum, & mucilaginoſum ſuccum, lignum *ſaſſafras* denique ultimum decocti ingrediens communicat aquæ, ſi ejus uncia una cum hac coquitur, duas drachmas extracti gummoſi. Intelligimus ex his, quibus proprie noſtrum decoctum ſcateat partibus, & quales poſſideat medicatas vires? Præter aquam, quæ optimum eſt diluens remedium, mucilaginoſæ partes leniunt, lubricant, dolores ſedant, gummoſæ, reſinoſæ particulæ, quæ principio ſalino ſubtili intermedio exacte cohærent, & ſaponem quendam conſtituunt, roborant, ſtimulum addunt, abſtergunt; in methodo propoſita decoctum ergo hoc mirum prodeſt, & juvat actionem ſalutarem reliquorum remediorum.

§. XLIX.

Ultimo adhucdum remedia externa conſideranda veniunt. Sunt illa *fotus* & *linimentum*, quæ partim ad purgandum, & conſolidandum cancroſum ulcus, partim ad arcendum aëris ſemper hic noxii afflatum imponuntur. Experientia docuit quidem, topica talia ad domandum rebelle virus cancroſum non ſuffeciſſe, ſi ſola per aliquot etiam tempus applicata fuerunt, quin potius magis augeri ferocitatem ulceris, ſi inprimis acria quædam ad tales compoſitiones adhibentur; quando autem huic malo pertinaci etiam interna, & quidem efficacia, atque ſpecifica opponuntur pharmaca, quæ in fontem mali agunt, & notabilem in eo producunt immutationem, atque inverſionem agiliſſimæ putridæ maſſæ, tunc etiam topica immediate applicata, atque internis remediis adjuta certiorem, atque feliciorem ſpondent eventum; conjunctis tunc viribus reſiſtunt morbo, & ejus efficaciam infringunt. Inter hæc topica primariam attentionem merentur illa, quæ alcalini principii cauſticam rodendi facultatem tollunt, carnem putrem ſeparant, & quæ impediunt, quo minus ulcus nimium ſerpat. *Acetum*, blandiſſimum vegetabile acidum, mirum conducit: ex hac etiam ratione optimi practici ſemper ſuis remediis cancro externe imponendis immiſcuerunt acetum (*f*), non tam vehementer agit hoc acidum vegetabile, quam minerale, ut etiam tuto intro ſumi poſſit, & ſufficit tamen ad invertendum, & immutandum alcali, teſte tartari arcano; nititur virtute hac egregia antiſeptica aceti methodus con-

(*f*) *Platner inſtitut. chir. rationalis pag.* 164. Tr. de cancro & ſcirrho: „idonea eſt compoſitio, quæ habet acetum, quod argenti ſpumam excepit, & oleum „roſarum, quale vulgo linimentum nutritum appellant.

conficiendi ex herbis ſic dictis vulnerariis cum aceto officinales aquas vulnerarias, quorum uſum internum, & externum in omnis generis vulneribus, ulceribus cacoëthicis, gangrænoſis, & ad ipſum declinandum ſphacelum mirum attollunt; in ipſa peſte acetum virus contagioſum agiliſſimum enervat, putredini ergo ſemper, & efficaciter reſiſtet etiam in cancroſo ulcere. Vaſa enim ſtringit, hæmorrhagias impedit, alcaleſcentem tabum obtundit, & ſic ex ſua parte opem atque auxilium fert eximium, reliquis & internis & externis adhibitis remediis. *Plumbacea* tandem virtutem ſuam exſiccantem comprobaverunt diu, imbibunt ſaniem, atque ichorem corruptum, exſiccant ulcus, novæ bonæ carnis incrementum augent, ſemper ergo inter primaria epulotica habita, & in omnibus ulceribus malignis tanquam optima mundificantia applicata fuerunt. Cancro exulcerato impoſuerunt, tanquam ſpecifica, & laminam ex plumbo confectam in cancro nondum rupto, hac ſemper tecto, deprædicarunt, ut optimum defendens ab aëris afflatu damnoſo. Sempervivi majoris ſucco vim refrigerantem, & adſtringentem tribuunt medici; non ſine ratione ergo hic etiam ſuccus noſtrum ingreditur unguentum, conſtringendo placide dilatata, & ex parte rupta, atque eroſa oſcula, novum is etiam creabit tonum, ad promovendam ſanationem neceſſarium, & refrigerando moleſtum atque doloroſum inflammationis ſenſum levabit, qualem etiam effectum temperantem *roſarum* atque *ſambuci* aqua præſtant. *Sal ammoniacum*, & *vitriolum de cypro* ad auferendam luxuriantem, & mortuam jam carnem addita eſſe per ſe patet; cum autem omnia ac in tam-infenſa ſint alias cancro, putaremus, hæc non optimo conſilio adjecta eſſe, ſed ſcimus generaliter, omnia externa parum levaminis adferre, niſi etiam per interna efficacia occurratur malo remedia; nocerent forſan, ſi non aliis jam morbi vehementia eſſet infracta: hoc autem facto abſque omni damno, & noxa tollunt carnem mortuam, conjunctis enim & congregatis viribus agunt omnia, & niſi hæc combinatio facta fuiſſet, fruſtra expectaremus bonum eventum; pro topicis in præſenti noſtro caſu optima ergo ſelecta fuiſſe, quæ auxiliantibus reliquis internis felicem ſpondent effectum, ex dictis patet.

§. L.

Pertractaſſem atque expoſuiſſem nunc omnia, quæ ad enodandam & probandam a priori methodum ſpecialiorem, & ſingularem medendi cancro neceſſaria fuerunt? Feci id pro modulo virium mearum; ultra poſſe nemo obligatur, nec obligari poteſt; experientia ordine præcedit in medicina, ratio ſequitur; priorem non ſolum a Clar. de *Sanchez* habemus plenam in communicata methodo, qua feliciter cancrum jam profunde ſerpentem, & quaquaverſum ſe extendentem exacte curatum vidimus; ſed etiam præter illum Exc. *Van Swieten* tanquam infallibile remedium con-

contra atrocem, rebellem, atque dirum inimicum nostræ sanitatis & vitæ, quem cancer, si adest, perpetuo agit, commendavit mercurii sublimati usum: dimidium hujus granum in frumenti spiritus uncia una solutum mane & vesperi ad duo cochlearia sumtum, non solum luem veneream, sed ipsum cancrum profligasse testatur (*g*). Ratio denique consentit, & a priori summam habemus probabilitatem, quod hactenus perpensa remedia egregium talem effectum salutarem ex sua indole, atque natura edere possint. Quid dubitemus? Alacres occasione oblata imitemur & methodum hanc, ut experientiam tantorum virorum fide dignissimorum nostra ipsa comprobemus. Sed omni cura, omni attentione, omni prudentia, atque exacta consideratione circumstantiarum omnium eadem tentemus, quam maxime necesse est. Vela nunc contraho, & colophonem dum addo pertractationi, utor dicto Quintiliani: *Si quid desit operi, id supplet ætas, &, si quæ sunt dicta juveniliter, pro indole accipiuntur!*

(g) Vid. *Jos. Benevenuto medici Lucensis dissertatio historica epistolaris ad Clar. Jac. Barth. Beccarium, qua epidemicæ febres in Lucensis dominii quibusdam pagis describuntur grassantes, nec non mercurii atque corticis Peruviani usus in earum usu rationis examini subjiciuntur, Lucc.* 1754. *in* 4.

TANTUM.

J. PETRI

CCII.

J. PETRI BUCHNER;

DE

RACHITIDE PERFECTA

ET IMPERFECTA,

DISPUTATIO.

Argentor. 4 April. 1754.

Empiria Rachitidis.

§. I.

RAchitis, græcis Νόσος Ῥαχῖτις, aut Νόσος τῆς Ῥαχέος, hinc latinis *morbus ſpinalis*, aut *ſpinæ dorſi*, Anglis *the Richets* dicta, eſt morbus, ſub quo articulares oſſium proceſſus intument, ipſaque oſſa incurvantur, & dorſi ſpina ex naturali ſitu ſuo diſtorquetur. Quamdiu oſſium proceſſus ſolum tument, ingredi vero ægro per morbi vim adhuc licet, *Rachitidem imperfectam, Galli Chartre*, & inde *Enfans en Chartre, Enfans noueux*, Noſtrates *verknupft ſeyn*, ſublata vero etiam ingrediendi facultate *Rachitidem perfectam*, germani *Engliſche Kranckheit*, in patria mea & alibi *Wechſeldag*, vocant.

Sed ut hiſtoriam pathologicam hujus morbi, ſeu quæ nihil quam quod omni individuo hac ægritudine decumbenti competit, complectatur, rite concinnemus, ad hiſtorias prius empiricas, quas nempe individuales determinationes ingrediuntur, deſcendendum putavi, propterea quod, quæ pluribus entibus communia ſunt, recenſere nequeamus, niſi ſingula ſpeciali contemplationi noſtræ ſubjecerimus. Hoc vero opus aggredienti una Parens quinque rachiticas proles, & ſex alias ab hoc morbo non multum deflectentes obtulit. Quarum ſingularum adeoque en

---

Hiſtorias Empiricas Rachitidis.

§. II.

1. PUella natu maxima ſupra annum tres menſes ætate attingens, primo abſque convulſionibus dentes gignere incepit, mox ab eo tempore nodos articuli exhibuerant, brachia & pedes curvabantur, ac tertio anno etiam gradi prohibita, in perfectum morbum ſpinalem incidit. Abdomen prætumidum, & pectus ad latera compreſſum, anterius elevatum geſtabat. Caput prægrande, caro pendula & laxa, diſpnœa continua. Sæpe per hebdomadem obſtructa alvo laborabat: deinde ingentibus cruciatibus, & nervorum diſtenſionibus (deinceps enim *nervorum diſtenſiones* cum veteribus, & ſpaſmos ſeu contracturas, & membrorum rigidas, ſeu Tetanoideas extenſiones, & convulſiones ſeu agitationes partium perinde dicemus, ac vulgus germano nomine, *Gichter*, omnes tres haſce affectiones deſignat (indurata & lapidea ſcybala, ea vi extrudebat, ut fiſſis,

 ſeu

seu rhagadibus distinctis ani marginibus, satis copiosis rivis sanguis proflueret. Caeterum plurimum comedebat addephaga; & a secunda pomeridiana usque ad septimam vespertinam, ubi tres cum dimidio annos nata vivis excessit, convulsionibus & nervorum distensionibus, cum clamore ingruentibus, divexata est. Quartam vero horae partem ante obitum crepitans sonitus ex ipsius corpore exaudiebatur, qui, cum moreretur, repetebatur.

§. III.

2. Quae huic natalibus successit puella, dimidium annum nata, ablactabatur; sana nihilominus & vegeta erat, donec secundo demum anno, postquam & loqui & ire jam didicisset, dentes erumperent absque convulsionibus quidem, sed magno cum aestu corporis, & delirantis animae ludibriis, cum modo equorum, modo aliarum rerum phantasmatibus territa tremisceret. Ita dentitio cum articulorum nodis ad quintum usque annum successerat, sternum elevabatur, abdomen & caput intumescebant, nec pedes amplius ad praestandum officium suum tam prompti vegetique erant. Mox vero dentes primo flavi, post nigri redditi, iterum exciderant. Septimo autem aetatis anno reparabantur. Eodem hoc anno antica tibiarum parte proxime infra genua candenti ferro admodum comburebatur. Atque ab eo tempore, etsi feliciter consolidato ulcere, morbus tamen spinalis incrementum, nondum vero perfectum statum seu ἀκμὴν acquisivit: quem undecimo primum anno attigit. Hic enim simul & semel una nocte omnem gradiendi potentiam amisit; postea longitudine ita corpus detruncabatur, ut integro pede brevius redderetur, & magno capite, ac inter elevatas scapulas, quasi gomphosi immisso, brachiis & pedibus curvatis, mirumque intortis, elevato sterno & eminente abdomine, ex homine in monstrum degeneraret. Tunc ne quidem sedere valens, ex brachiis & dorso, miserandum spectaculum! suspendenda erat. Et retro, nisi caput perpetuo muniretur, mox totum cadebat, quo nempe curvatura concava vertebrarum colli divertebatur. Praeterea continuo quodam interno aestu, aut lenta febricula comburebatur. Intellectu semper pollebat, & expleto decimo sexto aetatis anno, vespertino tempore, vita, sub levibus nervorum distensionibus, functa est.

Sed ecce, quaenam alia adhuc memorabilia phaenomena morbo accesserint! Extremo vitae tempore hydrophobiae quadam specie per quatuor aut quinque hebdomades ita correpta fuit, ut, etiamsi siti detenta, bibere tamen semper prohiberetur, facta sensatione, quasi quid ex vertice in os descenderet quantocyus, ac poculum labiis admotum esset. Sub hoc statu octo ante obitum dies, pedibus & manibus praecipue sinistris intumescere, sinistro quoque oculo illachrymari coepit, ac brevi post, potum quoque assumere; quo sumpto, tumor etiam increvit. Tribus ante mortem diebus pedibus emori, ita ut nihil amplius sentirent, & visio obscu-

curari incepit. Per totum vitae decursum frequentibus narium haemorrhagiis subjecta erat, quae primo sensationem vermis ex fronte in nares descendentis, & iterum recedentis, supremo autem tempore sensationem quasi gladii ex infirmo abdomine sursum ea doloris potestate protrusi, ut in clamores misera puella effunderetur, sequebantur. Perpetuo duro fibulatorio thorax includendus, & custodiendus erat; quo semel ablato in suffocationem & gravem haemoptoen incidit. Iisdem extremis temporibus femur supra genua levissima vi fractum dissiliit.

Porro clinico non inutile erit, & sequentia annotasse. Ab esu qualiumcunque dulcium, ut saccharatorum, pomorum, pyrorum, passularum, tam male habuit, ut inde in horrores, aestus, continuos vomitus, per tres aut quatuor dies saevientes, inciderit. Eadem mala semel, a comesto raphani frustulo, per octo dies perpessa est. Rheno navi descendens, pessime habuit, dein a thermis Baadensibus quoque. Etsi ergo rachitica haec puella fuerit, admodum tamen sensibilem fuisse, necesse est. Adhuc addes, quod decimo quinto aetatis anno de dolore, intra articulationum eminentes nodos fervescente, majorem in modum conqueri inceperit. Demum tussi & dyspnoea semper augebatur: eaque extremo vitae die in orthopnoeam aucta, ex brachiis continuo suspendi voluit, una ore tetram mephitim exspirans, a qua sanissimus volucris, caveae, quae puellae vertici pendens imminebat, inclusus, mox enecatus est.

§. IV.

3, Jam duae gemellae sequuntur, utraque sequioris sexus, quae etsi neque dentes, neque morbum spinalem attigerint, huc tamen pertinere deinceps intelliges. Una tres quartas partes anni, altera ultra annum vivendo explevit. Utraque perpulchra quidem erat, sed magnum tamen caput, & genae relaxatae, licet jucunde rubentes; magnum quoque abdomen, admodum addephagae, vere epilepticae erant, ore spumantes, & digitis in pugnum collectis, admodum trementes convulsaeque. Per diem saepe instabat hic paroxysmus, cum acuto clamore exorsus, & cum terroribus alternans. Miserum visu! subinde sub pastu convellebantur, post tamen aeque ac antea admodum ingurgitabant, & vix dimidia a pastu hora elapsa, redibant convulsiones. Extra domum delatis certa epilepsia instabat. Ano saepe obstructae erant, tuncque graviores convulsiones, dato tamen clystere mitigatae. Pulvis epilepticus Marchionis saepe ad duos dies terrores & epilepsiam distulit. Saepe pedibus, saepe toto corpore tumebant, saepe quoque tumor successive solutus fuit, & mortuis uni dexter, alteri sinister pes tumidus erat. Obibant autem convulsionibus & terroribus, per duos dies, continuo alternantibus. Non vero pulchritudinem faciei mors vicit, alias abunde miseras hippocratica facie dedecorare nolens.

§. V.

§. V.

4. Quæ gemellas excepit puella, inter vivos adhuc agit. Hæc a dentitione, absque convulsione succedente, nodosa facta est; sed septimo anno morbum spinalem adhuc imperfectum exuit. Semper adhuc puellæ corrupti dentes excidunt, sed reparantur. Variolis discretis bis laborabat & tertio ætatis anno, & decimo quarto. Nimirum statim secundæ ægræ ad septimum usque annum servavit.

§. VI.

5. Quæ succedit, variolis confluentibus, sero livido repletis, bis laboravit, septimo nimirum ætatis mense, & duodecimo anno, decimo autem quarto, cum superiorem annum longa tempestas Austrina clauderet, vesperi fatis cessit.

Per duos ferme annos lactata bene habuit, increvitque, etsi a nervorum distensionibus non plane libera. Postea dum dentes edere incepit, continuis convulsionibus ita infestata fuit, ut sanguis e faucibus sæpe evolveretur. Præterea meticulosa erat. Geniti demum dentes huic tragœdiæ finem dederant, sed nodosa fieri & in imperfectum morbum spinalem præceps agi, dentesque denuo, flavi primo, dein nigri facti, excidere inceperant. Ita per quinque annos sine dentibus vixit, donec undecimo anno novus succederet, quem ad tumulum asportavit. Ætatis 3½ anno in platea currens, os femoris fregit, & cum a primo ætatis anno pedibus uti valuerit, ab eo tamen tempore, etsi consolidatum femur sectio anatomica mortuæ docuerit, gradiendi non solum facultate privata fuit, sed miserum corpusculum in eam figuram, quam huic tractatui affixa tabula exhibet, degeneravit. Perfecte ergo spinosa facta fuit. Porro ab eodem tempore bono appetitu, ac multo somno fruebatur. Diarrhœa ferme assidua per 14-20. dies durante, dein per incertum & vagum dierum numerum intermittente, non tamen in obstructiones ullas terminata, tenebatur. Hæc autem ultimis sex vitæ mensibus sponte cessavit: & ultimis duobus obstructio alvi successit, bis ante mortem per octiduum durans. At vero diarrhœæ in locum distensiones nervorum, & animi deliquia, quibus ingruentibus modo in præceps sese agi lamentabatur, modo auxilium implorabat, subrogatæ, alternisque diebus, antequam extremis temporibus in anomaliam abierint, exacerbatæ sunt. Præterea lenta febricula accessit, & ultimis duobus vitæ mensibus per tres sæpe dies urinam retinuit, ultima vero septimana per omnes fere horæ quadrantes paucam, & ultimo die, quo ad vesperum inclinato, mortua est, guttis continuis stillantem misit. Flaccida & inflata facies quatuor supra decem dies circiter ante, quam decessisset, collapsa est. Pede & brachio sinistro primo in-

intumuit, dein ad dextras partes tumor transiit, & ita quoque per 14. dies ante mortem serum ex oculo dextro, seu lateris magis tumentis, exstillavit. Tribus ultimis vitæ diebus de nebula, oculos obfuscante, conquesta est, & pessimam mephytim ore exhalavit, atque extremo die, ob orthopnœam suspensa esse voluit. Quibus junge, quod dulcibus assumptis per tres dies pessime habuerit, quin tamen vomitus accederent, sed ut distensiones tantum nervorum & animi deliquia intenderentur. Leniores demum nervorum distensiones vitæ imposuerant finem.

Sectio Anatomica,

CUi mortuam subjeci, hæc docuit. Externa corporis facies talis erat, qualem & figura exhibet, & historia secunda jam contemplati sumus. A morte corpus non obriguit, sed extremo gradu flaccidum erat, sponte propendentibus membris, quo gravitas, aut secantis voluntas traheret. Neque obfriguit, sed diu a morte caloris quendam gradum retinuit, sanguis summopere tenuis, resolutus, & rutilus erat. Cutis non modo flaccida, & extendenti obedientissima, sed justo quoque densior erat. Flaccida, & in spatium justo majus propendens vulva. Cellulosa omnis, tam cuti substrata, quam omentorum & mesenterii plane evacuata fuit. Nec sive in hac, sive in vasis reperire fuit, quod dextrum maxime latus in tumorem levasset: hinc emphysematicum, aut aereum, fuisse dubitare non potui. Flaccidi ac cum suis tendinibus relaxati musculi, a naturali sua rubedine abhorrentes, album admixtum habebant. Supra modum molles, & scissu faciles cartilagines erant. Ipsa vero ossa cartilagineam naturam, & mollitie, & facie ipsa æmulata sunt. Cultro anatomico absque vi totum os femoris discidi. Articuli a naturali sua constitutione, uti totum corpus, degeneraverant. Ita contracta ac collapsa pelvis ossa erant, ut digitum ano immissum vix admitterent, atque ut inde tota vesica in abdomen expulsa peregrinaret. Cavum ossium fistulosorum ex binis oppositis lateribus admodum compressum erat; ut cavitas cylindrica in planam, & parallelogrammiformem mutata esset; rubellum tamen serum continebat, resolutum, & neutiquam pinguedinosum, quod pressis lateribus plorabat. Spongiosa nullas cellulas exploranti exhibuerant. In abdomine vesica urinaria stupendæ erat molis, urinaque tota repleta; ita ut dimidia superior pars ultra umbilicum assurgeret, inferior vero lata basi abdominis tegmini accreta esset. Porro valde densæ ejus membranæ erant, nec dissectæ, ac excussa urina, ullo elatere sese contrahebant. Magna intestinorum pars præcipue coli initium induratis scybalis repleta, altera flatibus ita distensa erat, ut diametro illam multo vinceret. Ventriculus vacuus, sed nequaquam pro more evacuati contractus, sed flaccidus, & distentus fuit. Sanissimum erat hepar, sed mole auctum. Vesicula fel-

lea ne veſtigium bilis, aut alterius liquidi, ſed expanſa, aërem continebat; id quod opinionem meam confirmabit, credentis, tumorem etiam dextri lateris emphyſematicum fuiſſe. Saniſſimi renes & pancreas, ſed lien juſto & minus & durius, tangentique digito ſenſationem cujuſdam aſpredinis exhibuit. In thorace excolores & pallidi pulmones, cæterum ſaniſſimi, nullis tophis, nullis tuberculis, nullis vomicis, nulla ſuppuratione &c. læſi, nec pleuræ ullibi accreti. Sed mole cor flaccidum excedebat, non enim puellæ aliquot ſpithamarum, ſed viri erat. Caput aperire & nox, & defectus inſtrumentorum, & feſtinatio me invitiſſimum prohibuit. Sed cum perpetuo ſtupida eſſet ægrota, ſecus ac illa, de qua hiſtoria ſecunda agit, non dubito, quin humidum cerebrum occurriſſet, propterea quod tale ſtupidis infantibus eſſe, tot ſectiones jam teſtatæ fuerint. *Vide Bonnet. Sepulchret. Lib. I. Sect. XIV. Obſerv. I. II. III. VII.* Ita quoque *Authore citato Libr. II. Sect. XII. Obſerv. IV.* refertur, in rachiticis aliis humidum, & ſeroſa colluvie inundatum cerebrum, quale ſtupentibus eſſe mox percepimus, repertum fuiſſe, in aliis firmum & inculpabile, quale puellæ hiſtoriæ II, quæ intellectu ſemper vigebat, fuiſſe nullus ambiges. Porro *Loco cit. Obſerv. III.* de rachitide agitur, in qua non modo cerebrum, ſed & tota ſpinalis medulla humida, & vertebræ emollitæ erant. Itidem *Libr. II. Sect. VII. Obſerv. LXXIX.* perhibetur, cerebrum in rachitico aquoſius repertum: idemque innuere videtur *Obſerv. II. Libr. II. Sect. XII.*

§. V I I.

6. Poſt has puellas parentes primum tandem maſculum dederant, qui vero ſequiori ſexu non fortior, ejuſdem morbi tyrannidi, poſtquam ſeptem annos & aliquot dies vivendo attigit, ſuccubuit. Balbutire, ire poterat, & facultatibus animæ præmature valebat, antequam, ætatis anno ſuper tres menſes expleto, ſub plurimis convulſionibus, & nervorum diſtenſionibus dentes fudiſſet. Quo tempore nodoſus fieri, & difficilius gradi incepit, ita tamen, ut ad eundum æſtate expeditior, quam hyeme eſſet. Sexto ætatis vix exacto anno, omni eundi potentia intercepta in perfectam ſpinam incidit. Quoque verno tempore exanthema purpureum rubrum expertus eſt, quod copioſiſſima cutis deſquammatione ſolvebatur, atque ab eo per æſtatem melius habuit. Sexto anno, antequam in perfectam rachitidem ageretur, bis æſtate variolas diſcretas, aquoſas, nec recte ſuppurantes, per tres dies præeuntibus, & concomitantibus quoque convulſionibus, paſſus eſt. Diſpnoea ſubinde ſummopere angebatur, quæ in ferinam tuſſim, copioſum ſanguinem excutientem, ſolvebatur. Quare per quatuor hebdomadas nihil ſoliti, nil certius quam hanc diſpnoeam illaturi, ſed fluida ſolum aſſumebat. Huic hæmoptyſi quatuor ante obitum ſeptimanis largiſſima narium hæmorrhagia ſucceſſit. Plenaria etiam alopecia dimidio anno, & major pedum tumor, non tamen ultra ma-

malleolos aſſurgens, quatuor hebdomadibus mortem antevertit. Quatuordecim quoque ante obitum diebus facies, quæ plena, flaccida tamen, & pulchro rubore tincta erat, ita collapſa, & in rugas contracta eſt, ut vetulam referret; atque ſingulis noctibus ſordibus, oculis, & naſo effuſis, ita conſpurcabatur, ut purgatu difficilis eſſet. Per eoſdem quatuordecim dies urinam, niſi acri epithemate ad hypogaſtria admoto, urgeretur, per duos dies retinuit. Porro admodum addephagus erat, nec cibo unquam ſatiandus. Et vere epilepticus, ſpuma oris, & in pugnum coactis digitis, cum malis ſuis dimicabat. Dimidio jam ætatis anno per novem dies identidem ſibi ſuccedentibus paroxiſmis, & cum ſingultibus, æſtu corporis, & frequenti frontis frictione junctis, dein duorum dierum induciis factis, per quatuor alios vexabatur. Ita quoque mane in lecto mortuus repertus eſt, ad amuſſim tota dextra corporis medietate cærulëus, aperto oculo dextro, ſiniſtro clauſo, & ſpumæ quid ore adhuc referens. Quibus addere potes immanes teneſmos quibus perpetuo, præſertim ad vitæ finem, urgebatur, ita ut eadem hora repetitis vicibus ſellæ imponendus fuerit, modo particula exeunte ſcybalorum, modo inani conatu.

§. V I I I.

7. Alter puer tribus menſibus ſupra annum expletis, levibus nervorum diſtenſionibus obiit. Tertio ætatis menſe ablactabatur, dein per totum vitæ curſum, ſeu per integrum annum, plane nihil amplius fluidi, ſed ſolida omnia, denſa, & ſicca aſſumpſit. Addephagus erat. Alvo ſæpe per tres & quatuor dies obſtructus. Non convellebatur. Abdomen magnum, altum pectus, articuli non nodoſi, facies plena, pulchra, flaccidior. Quadrantem horæ ante obitum cum ſubmiſſo clamore nigram & cadaveroſam alvum depoſuit.

§. I X.

8. Puella, pueros ordine natalium ſecuta, ſupra annum tres menſes vivendo, non dentes attigit. Facies valde plena, vere epileptica, magnum & tumidum abdomen, altum pectus, manus ſiniſtra per ſex ſeptimanas ante mortem frigida & paralytica. Convulſionibus comitata tuſſis demum in epilepſiam per viginti quatuor horas continentem, & perpetuo ſudori junctam, atque hæc veſpertino tempore in mortem tranſiit. Nodoſa non erat, nec mortua facie hippocratica terrebat.

§. X.

9. Hanc puer excepit, qui adhuc inter vivos agens, ſeptimum annum mox ingreditur. Hic uno & dimidio ætatis anno ſine convulſionibus quidem, ſed cum hæmorrhagiis narium, prævio æſtui ſuccedentibus,

dentes edidit: inde tamen nodosus factus est, & hæmorrhagiæ continuant. Anno ætatis quinto bis in hyeme uno mense variolas discretas maturantes habuit. Non loquitur, stupore quodam detentus, & purgatu difficilis. Æstate hactenus pedum officio magis valuit, quam hyeme. Præsertim proxime elapsa æstate, quæ siccior erat, bene habuit. Sed diuturniori tempestate austrina, quæ superiorem annum finiebat, ita prostratus est, ut ingredi non valens, in perfectam rachitidem adactus sit. Ab eo tempore non rara alvi obstructio, urinæ quædam retentio, una cum lenta febri vexare incepit. Ab esculentis dulcibus hactenus abhorret, & corporis externam faciem talem gerit, qualem rachiticis esse, jam sæpius percepisti. Corpusculum hoc per aliquod tempus alternis diebus fortioribus stricturis affici, pulsus me docuit, atque sub ejusmodi strictura ita invalescente, ut pedes rigidos redderet, subito olim intumuit, tumore brevi iterum & sponte evanescente. An septimus quoque annus huic puero lethalis, uti alteri historiæ VI. mortem attulit? perinde nimirum ac pubertatis tempus puellas historiæ II. & V. ad lethum deduxit.

X I.

10. Natu minima denuo puella fuit. Crescendo staturam infantis annum unum nati, non excessit, nec vivendo tres annos. Uno cum dimidio anno convulsa, & vomens dentes protrusit. Et etsi a cunis misera esset, debilior tamen ab eo tempore extitit, nec ire, nec sedere valens. Abdomen tumidum, pectus elevatum, addephaga, vere epileptica, & paucissimi somni erat, ita, ut intra viginti quatuor vix duas horas dormiret. Sub paroxysmis epilepticis urina & scybala vi excludebantur. Strabisticam convulsiones fecerant perpulchram alias puellam, & facie plenissimam, licet flaccidiorem. Sed id memorabile est, quod omnis color vestisque ruber ab ipsius oculis procul removendus fuerit, nihil certius, quam epilepticum insultum excitaturus: porro quod aliquando per duos dies mirum in modum toto corpore intumuerit; tertio summopere inquieta, ab omnibus exspiratura credebatur, sed vesperi uno vomitu, & dejectione nigra, ac ova putrida redolente, & mortem elusit, & simul atque semel omnis corporis tumor evanuit. Tenesmis inanibus quoque pluribus per horam vicibus correpta fuit. Vitæ extremo anno bis hyeme variolas, sero livido non satis impletas, experta est, & sub posterioribus decem dentes, caninos, & molares, raro phænomeno una protulit. Postquam per quatuordecim dies & facies in rugas collapsa ex infante anum finxerat, & tribus abhinc diebus dormire inceperat, epilepsia continente vivis erepta est. Nodosa fuisse negabatur, reliqua tamen morbi spinalis symptomata erant.

§. XII.

§. X I I.

Undecim harum prolium mater scrophulosa est, & quadragesimo ætatis anno ita vetulam facie mentitur, ut mirarer de anomaliis mensium querentem. Pater & ante, & quam diu genuit, inconcussæ valetudinis sese semper fuisse affirmat, vermibus tamen majorem in modum olim laborasse constitit, & hodie quoque exsucco ac rheumatico corpore senium anticipat. Cæterum sedentariæ vitæ homo acu durum panem lucratur, atque eos inter est, quos vitam merendi difficultas conterit, ac consumit.

§. X I I I.

Cæterum adhuc subjungere placet, quæ vaga praxis de rachitide præterea docuit.

Observatio 1. Non alium adhuc, quam a dentitione ortum spinalem morbum vidi.

Obs. 2. Stantis aut erecti rachitici spina lumbaris eo convexo arcu antrorsum non curvatur, quo in sanis, sed retrorsum in lineam rectam magis propulsa recedit.

Obs. 3. Retrorsum caput inclinare solent, quo nempe concava vertebrarum colli inflexio ducit.

Obs. 4. Ego saltem plures stupidos rachiticos, quam facultatibus animæ valentes hactenus vidi: etsi hos quoque viderim.

Obs. 5. In castello, quod humidius cœlum, quam ipsa urbs, sortitum est, mirabar numerum, & rachiticorum, & cachecticorum prolium.

Obs. 6. Hic morbus inter juventutem Argentoratensem, ubi ob cœli humiditatem corpora pulchra & relaxata frequentiora sunt, creberrimus occurrit.

Obs. 7. Excepta puella ultimæ historiæ somnolentos esse rachiticos, & ægre per nares spiritum trahere observavi.

Obs. 8, Vidi, quibus dormientibus admodum in pectore ebulliret, qui deinde quamdam materiam, in fauces tussi evolutam, deglutirent. Vidi, quibus vigilantibus idem contingeret.

Obs. 9. Vidi ætatis cursu rachitide imperfecta exemptos, scrophulosos fieri.

Obs. 10. Mutato argentoratensi cœlo, pubertatis tempore imperfecta rachitide liberatam novi, & in corpus strictum ex flaccido mutatam.

Obs. 11. Pueros novi, qui circa eundem annorum terminum rachitidem imperfectam exuere, & crescere inceperant; laxi tamen, non mutato cœlo, esse perseverant, imo diu adhuc retentam, & facile exacerbandam, dispnœam demum cum annis quoque amiserant. Novi porro, qui rachitide eluctati, facile in pleuritidem quandam spuriam, cum suffocationis periculo junctam, incidunt: quæ venæ sectione male tentata,

 tata,

tata, jusculo vinoso cum melle sumpto, & cathartico, aut epithemati acri mox cessit. Porro hos, perinde ac ipsos stupidiores rachiticos, admodum disemetos & discatarticos esse, expertus sum.

Obs. 12. In rachiticis linguam mole exsuperantem observavi.

Obs. 13. Infantem nodosum, unius & dimidii circiter anni pedibus, abdomine, scroto non rugoso, facie tumentem, flaccescentem, plane stupidum, eundi loquendique potentia quadam, qua antea pollebat, defraudatum, cum largis dosibus Resinæ Scammonii, Tartari Emetici, & Sulphuris Antimonii aurati, ad vitam, sensibilitatem, ac debitam stricturam revocare frustra tentassem, tandem amplo cingulo mercuriali, cum spiritu vini sæpius fricata dorsi spina, & tinctura Veneris Helvetii, quæ Vitriolum Cyprium spiritu vini solutum continet, ita data, ut vomituriendi quidem conatus, raros tamen vomitus cieret, & appetitum plane prosterneret, in integrum restitui furibundam praxin! Exclamabunt, quibus venus in omni casu venenum est. Sed venerabundi Senis nostri æterno præcepto. *Sect. I. Aph. VI. Ad extremos morbos extrema exquisite comparata remedia optima*; ad extremum igitur stuporem & relaxationem extrema stringentia adhibenda.

Id adhuc notabis, etsi doseos dati tartari emetici, & vitrioli veneri oblitus sim, me tamen obstupuisse, ad excitandam nauseam ac inappetentiam ea copia opus esse: non propterea, quod stupido drastica convenire, ex dogmatibus vetustatis ignorarem, sed quod, eam vim requiri, non augurarer.

Jam ex his historiis empiricis seu therapeuticis ea collecturi, quæ omni individuo, morbo spinali decumbenti, communia esse observavimus, ad condendam præsentis ægritudinis pathologicam historiam accedemus.

Historia Pathologica Morbi Spinalis.

§. XIV.

A Dentibus oritur iste morbus. Ossa mollia & cartilaginea reddit. Hinc processus articulares, & pari ratione omnia ossa spongiosa intumescunt. Fistulosa cylindricam suam cavitatem in planiformem, & ex binis lateribus compressam mutant, ac vario modo inflectuntur. Ipsi articuli diversam, & a natura abhorrentem constitutionem induunt. Flaccidæ fiunt, seu admodum relaxantur partes flexiles. Inde densæ membranæ & cutis, magna viscera, quibus & caput nimiam molem exporrigitur, & thorax, retro spina dorsi, antrorsum sterno in gibbum elevato, deformatur, & abdomen præsertim dextrum ob hepatis magnitudinem (*Hist. V. Sect. Anat*), ac regio hypogostrica ob vesicam (*Hist. cit.*) majorem in modum extumescit, spina, ubi lumbos distinguit, retro propulsa.

Caput, emollita antrorsum convexa spina, quæ collo inest, retro inflexum portatur, nec rite sustentatum inter assurgentes scapularum summitates procumbit. Ob mollitiem collabentibus, quæ non nominant, ossibus, pelvis angustata, deformatur. Relaxati musculi primo difficulter, & cunctantes officia sua exercent, deinde, spreto animi imperio, agere plane recusant. Inde eundi, loquendi impotentia, respirationis difficultas, seu dispnœa, rachitidis imperfectæ in perfectam mutatio. Hic tandem lenta febricula, noctu exacerbari solita, accenditur, plane consumens corpusculum, quod jam antea, evacuata omni substantia cellulari, contabuit, & faciem, quæ antea plena, & rubore superba erat, in æruginea rugas, squammasque comburit. Una admodum dyspnœa increscit, tumores accedunt, emphysematici mihi visi (*Hist. & Sect. Anat. cit.*), atque urinæ, aut oculorum stillicidia, visusque obscuratio. Demum nervorum distensio mortem infert, miseræ huic vitæ longe præhabendam. Adde adhuc, addephagos esse hos ægros, bile destitui, & resolutum sanguinem venis circumagi, sæpe fluidum quoddam copiosius in pulmones excretum in rhonchos exagitare, demum in fauces evolutum deglutire, dentes flavos fieri, dein nigros excidere. A morte quoque flaccidum corpus non obrigescit, nec innatum calorem omnem mox exuit. Hæc constantia morbi spinosi symptomata sunt. Variabilia sunt, quæ sequuntur. Obstructio, nimia lubricitas alvi, tenesmi immanes, convulsiones, epilepsiæ, hydrophobiæ species, terrores, stupor, ingenium, paralyses, hæmorrhagiæ omnis generis &c. Porro ex historiis empiricis hæc fluunt.

Prognostica.

§. XV.

1. SI infans relaxati seu fluentis corporis sit, si abdomen tumidum, & altius pectus præ se ferat, si serius, post primum annum, v. g. anno uno & dimidio aut quadrante, aut plane expleto jam annorum binario, dentes edat, ut ut antea vegetus & alacris fuerit, metuendum est, ne in morbum spinalem incidat, sive convulsiones dentitioni accedant, sive non.

2. Rachitis imperfecta causis externis violentis, casu, fractura, ambustione, facile vel augetur, vel plane in perfectam mutatur (*Hist. II. V*).

3. Rachitis imperfecta circa septimum annum, & tempus pubertatis salutariter solvitur (*Hist. IV. Obs. 10. & 11*): Secus, septimo anno, aut undecimo in perfectam mutatur (*Hist. IX. & II*).

4. Rachitis imperfecta difficulter, perfecta vix, ac raro curatur. Saltem oblata licet occasione, curam periclitari nolui. In ipsa autem imperfecta *opportet non modo se ipsum exhibere promptum ad ea, quæ decent facien-*

cienda, *ſed & ægrum, & præſentes, & externa*: quod primum Hippocratis præceptum non alibi magis quam hic obtinet, præſertim, ubi ſordida parentum œconomia eſt.

5. Auſtrina tempeſtas rachiticis mala (*hiſt. V. & IX*; mala hyems, ſed ſerena ſiccaque æſtas opportuna (*hiſt. VI. & IX.*)

6. Cælum humidum rachiticos facit (*Obſ. 5. & 6.*): hinc & morbum auget.

7. Si febris lenta rachitidi ſuperveniat, ſi facies in rugas collabeſcat, ſi conſtantes extremitatum tumores accedant, atque ab uno latere ad aliud migrent (*hiſt. V*). ſi oculus e directo tumoris ſtillet (*hiſt. II. & V.*) ſi dolor, quo ſanguis hæmorrhagicus exprimitur (*hiſt. II*). aut teneſmi (*hiſt. VI*). aut alii ſtricturarum morbi augeantur, (*hiſt. V*). mors imminet.

8. Si viſus obfuſcari, & pedes emori incipiunt, non ultra tres aut quatuor dies mors inducias agit (*hiſt. II. & V.*).

9. Variolæ rachiticis lethales non ſunt, raro tamen bonæ, & ſæpius occupant.

10. Tumor, qui rachiticos ſub ſtricturis corripit, conſtans non eſt, & uno vomitu ſolubilis (*hiſt. IX. & X.*).

11. Epilepſia ſpinoſorum in continentem facile tranſit, quæ jugulat (*hiſt. X.*).

12. Si facies tandem collabeſcat, vix ultra quatuordecim dies mors differtur (*hiſt. X. & VI.*], quam obſervationem quoque apud *Bonnet. Sepulchret. Libr. II. Sect. XII. Obſ. IV. Nro I.* reperire eſt.

13. In rachitide imperfecta dentes, carie ejecti, ſeptimo anno reparantur (*hiſt. II.*), non vero in perfecta (*hiſt. V.*).

14. Subitæ mutationes, ut diarrhœæ in obſtructionem & urinæ retentionem, in rachitide lethum indigitant (*hiſt. V. &c.*).

15. Inſignis graveolentia oris rachitidi ſuperveniens mala, & facile lethalis (*hiſt. V. & II.*).

16. Hæmorrhagiæ rachiticorum ſalutares non ſunt, ſed neque lethales, ſeu adiaphoræ (*hiſt. II. & IX.*), neque exanthemata lethi metum incutiant.

Theoria ſeu Tractatio Dogmatica de Rachitide.

§. XVI.

EMpirici olim dicebantur, qui omnem medicinam non niſi experientia magiſtra conſtare defendebant, *Dogmatici* ſeu *Theoretici*, qui rationem jungebant, *Methodici*, qui a ſtricto, & laxo, ſeu fluente, atque mixto totam artem derivabant. His *Pneumaticos* ſubjungere potes, qui calido, frigido, ſicco, humido quintum elementum, quod *ſpiritum* dicebant, addiderant. Jam veterum monumenta evolventi liquebit, ab Hippocrate & Galeno terminis *ligare*, *carnem duram reddere*, *cogere*, *colligare*, alibi quoque terminis *extenuare*, *exſiccare* idem indicari, quod a methodicis verbis *ſtringere*, ab Aretæo, & pneumaticis *exſiccati*, & *excalefacti ſpiritus* nomine traditur. Porro dogmaticorum illi duumviri *ſolvere*, *emollire*, *carnes molles reddere*, ſæpe *implere*, *incraſſare*, *humectare*, *refrigerare* dicunt, ubi methodici *fluoris* & *relaxationis*, pneumatici *frigidi*, & *humidi ſpiritus* nominibus utuntur. Præterea veteribus dogmaticis *bilioſos*, & *a bile morbos* dici, qui methodicis *ſtricti*, & *a ſtricto morbi* vocitantur: ſtrictura enim excreta tenuia facit, quæ *bilioſa* Hippocrati nominantur: relaxatio craſſa reddit, ab eodem *pituitoſa* dicta. Unde homines, & *morbi frigidi ac pituitoſi* idem Hippocrati & Galeno ſunt, qui *relaxati aut fluentes* methodicis.

Ita quoque dogmatici *cholagoga*, ſeu bilem educentia dicebant, quæ lenius purgantia, minuſque ſtringentia bilioſis ſeu ſtrictis ad fluida tenuiora evacuanda propinabant, *phlegmagoga & hydragoga*, quæ acriora magiſque ſtringentia relaxatis, ſeu phlegmaticis, aut ad craſſiora, aut ad aquam œdematoſam educendam exhibebant.

Nempe vetuſtas nihil, quod non obſervarit, conſcripſerat. Sed ut eas notiones cum ipſorum terminis, loquendique modis jungas, quas ipſi animo fovebant, cum vetuſtate exoleverint, ſingulari ſtudio, & interpretandi arte opus eſt. Porro ut has notiones, diverſorum temporum & ſeculorum authoribus uſitatas, inter ſe conferas, earumque identitatem perſpicias, opus ingenio. Vides ergo, methodicos & pneumaticos nullis novis dogmatibus Medicinam auxiſſe, ſed novis tantum terminis, atque erroribus, utpote omnem catharſin rejicientes, morbos ſæpe, & medicamina magis pro voluntate, quam pro ratione in relaxationis, & ſtricturæ claſſes diſtribuentes, imo præter laxum, ſtrictum, & mixtum omnium aliorum in Medicina ignaros. Unde non abſque cauſa a Galeno Theſſalum vituperante, qui inter Coryphæos methodicorum erat, quique intra ſex menſes cuique, ſive eruditionis alicujus compoti, ſive experti, omnem medicinam ſeſe traditurum pollicebatur, ejus ſectatores *Theſſali Aſinos* ſalutatos fuiſſe confido. Id quod cum & hodie multi imitentur, quot & Theſſalos, & Theſſali aſinos adhuc numerabimus? Oportet tamen in Medicina methodicorum terminos retinere, & quod in Latio conditi maxime latini ſunt, & quod aptius, veriuſque id exprimunt, cujus ſigna methodicorum placidum conſtituit, præſertim quod in Galeni latinis verſionibus *tenſionis* ſeu ſtricturæ, & *relaxationis* nomina me reperire memini. Quibus prænotatis, evolutaque morbi ſpinalis empiria, jam ad dogmaticam partem convertimur.

§. XVII.

Rachitis est morbus magnæ relaxationis, quippe quemadmodum tensio stricturæ, ita flacciditas relaxationis signum est. Quare cum rachitici admodum flaccidi existant: hic morbus nimiæ relaxationis nota insigniendus. Quoniam ergo exficcatio stringit, humectatio autem relaxat; *partes solidæ rachiticorum nimium humectatæ sunt*. Inde est, quod glutine, perinde ac machinæ Papinianæ ope, nimis humectato, ossa spinosorum mollescant, cartilagineam naturam induta. Inde est, quod humidius Argentinensium, & præcipue Castelli cœlum rachiticos generet. Inde est, quod mari circumfusa Anglia, quod Hollandia, quod Lutetiæ, quod humidæ quæque septentrionis regiones rachiticis frequentes sint. Inde est, quod in regionibus siccis rarior sit morbus.

De cœlo Argentoratensi id adhuc notabis, quod, cum apertum, & omni vento pervium sit, salubritate sese admodum commendet; quod vero, cum frequentes rivi, urbem interlabendo distinguant, circumque fluant, cum proximus quoque Rhenus in aerem evolutos vapores suos transmittat, cum demum gremium vallis, levibus paludibus penes Rhenum notatæ, occupet, humidius utique cœlum nostrum existat. Inde est, quod magis relaxata corpora, atque hinc pulchritudine quoque insignia hic reperias. Inde est, quod quæque tempestas humida mox officinas nostras formulis medicis repleat.

In specie de Castello tenebis, me novisse, qui dum huc ex urbe migrassent, brevi ita relaxatos esse, unum, ut cachecticum facie ferret, in incompletam herniam, & quartanam incideret, alterum, ut strictior antea exsucciorque, laxata cute, totus repleretur.

§. XVIII.

Infantia de se ætatum omnium maxime relaxata est. Quare si relaxanti sive diæta sive regimine, sive pharmacia nimium obruatur, cum summæ relaxationis morbus spinalis sit (§. ant.): *cur*, recensente *Bœrhaavio Aphor.* §. 1484. qui praxin exercuit, ubi rachitidis patria est, *diæta aquosa*, *mucosa*, *farinacea*, *horæacea cruda*, *saccharata*, *piscibus frequentior*, *balnea*, *fotus*, *linimenta*, *unguenta* (relaxantia utique) *vapores humidi*, *perpetua quies*, *frigida ac humida in genere*, *rachiticos reddant*, intelligis. Ita quoque quia *quartana* ipsa morbus relaxationis est, & quia *morbi acuti* in magnam relaxationem solvi observantur, *ad rachitidem tenellam ætatem disponunt*

Nimirum hæ ad morbum spinalem disponentes, seu proegumenæ causæ sunt; quem nos quidem hactenus non aliter, quam a dentitione ortum, observavimus. Dentitio ergo ipsa, nobis vera causa esse videtur, quæ in subjecto, per alias causas prædispofito, rachitidem determinet. Non enim

enim absolutæ sunt aut morborum, aut salutis, aut mortis causæ, sed relativæ, cum non absolute in quoque subjecto effectum edant suum, sed in eo solum, quod per alias causas, quas prædisponentes, aut *proegumenas* dicunt, quæque, ita nuncupatam, *receptivitatem* subjecto inducunt, ad suscipiendam causæ primariæ, & procatarcticæ actionem, idoneum aptumque redditum est. Jam a Galeno tradita hæc doctrina infinitis exemplis practicis illustrari potest. Ita enim tinctura veneris Helvetii stricto seu bilioso data, hyperemeses, & facile mortem invitat, laxo & stupido propinata saluti est. Aer pestilentialis, qui optimi *Sydenhami* tempore civibus Londinensibus incubuit, multis salubris fuit, & a morbis chronicis liberavit, sed infinitos alios interemit. Vidi olim vehementer strictum, cui austrinis tempestatibus bene semper erat, sereno, sicco, stringentique cœlo pejus, qui adeoque a communi hominum natura abhorruit. Sic humido cubili alios læsos, alios a chronicis levatos fuisse, memini, læsos nempe phlegmaticos seu laxos, levatos biliosos, seu strictos. Germanorum methodus morborum Syndromen malum hypochondriacum acribus lacessendi, quam male biliosis & strictis cedit, quot inde mala in meo ipsius corpore accensa dolui! quam vero convenit morbis viscerum abdominalium laborantibus laxis & pituitosis! Sed ab observationibus, a præsenti materie alienis, reversi, videamus quoque, quinam parentes prolem suam ad rachitidem disponant.

§. XIX.

Quoniam parentes corporis sui constitutionem proli impertiri, quotidianæ observationis est, a laxis parentibus laxa proles generanda est; & cum corporis relaxatione tenellam ætatem ad rachitidem disponi §. 17. demonstratum sit: *relaxati ad rachitidem dispositum pusionem generent.* Inde est, quod, observatore eodem *Bœrhaavio* Aphor. §. 1482. *Rachitis maxime infesta sit liberis, quorum parentes laxa & debili conditione corporis, otiosi, molles, opipera mensa, cibis pinguibus, saccharatis, pane pauco, vinis dulcissimis, & aqua multa calida usi sunt.* Hæc enim & diæta & regimen genitores ipsos nimium relaxat. Porro cum morbi venerei in secundo stadio frigidi, seu relaxationis sint, id quod & observatio, & suis *consultationibus Med. Tom. II. Consult. LXXXVIII. A Fonseca* te docebit, ubi ita habet: *Lues venerea est morbus a tota substantia venenatus & occultus; præterea intemperies calida & sicca ipsius jecoris, quæ utplurimum a principio cum hoc affectu copulatur, quia fit ebullitio quædam, licet progressu temporis degeneret in affectum frigidum & humidum.* Cur quoque *venere & gonorrhœa laborantes, prolem ad rachitidem disponant* (*observante Bœrhaavio loc. cit.*), seu, cur lues venerea parentum in prole in rachitidem degeneret, testante *Astruc de Morbis Venereis. Libr. II. C. I.* intelligis. Demum *senes*, etsi exficcati, naturaliter stricti sint, cum tamen fluidi nervei, seu vi-

vitæ debito in partes influxu ſublato, vitaliter relaxentur, *ſobolem ad rachitidem properantem enituntur*, *vide Bœrh. loc. cit.*

§. X X.

Jam conſideratis cauſis prædiſponentibus, examinandum quoque veniret, cur rachitis a dentitione potius, quam ab alia cauſa primaria actu ingruat. Enim vero hæc cauſa repertu difficilis, & ejus cognitio praxin exercentibus forte ſupervacanea, forte utilis erit. Viam tamen, quam reperturus teneat, ſternemus. Et ante, & cum dentes erumpunt, magna in corpore mutatio, magnos ſtricturarum tumultus cietur, modo vomitum, modo diarrhœam, modo alvinam obſtructionem, modo largam diureſin, modo convulſiones, epilepſias, febres, corporis incendia, deliria, ſitim, inappetentiam &c. exſuſcitans. Sub his turbis mole aucti, intumeſcenteſve dentes, diviſa gingivarum carne, prornunt. Sic etiam ſub ſtricturis, quæ variolas & antecedunt, & comitantur, octo dentes alveolis ſuis emerſiſſe hiſtoria X, docuit. Jam vero, ſi in hoc rerum articulo oſſium proceſſus, & quæque oſſa ſpongioſa æque in ſpatium amplius, ac ipſi dentes eniterentur? Vel quid, ſi eo tempore oſſa omnia conſtanti quadam naturæ lege molliora eſſent, quam alio? Quid etiam ſi ſtrictis vaſis, uti Manica Hippocratis, expreſſa aqua lamellas fibraſque oſſium nimia vi inundaret, & ita emolliret, ut Papiniana machina? Sed, quod mihi quidem videtur, nondum ſatis obſervationum collegimus, ad hanc cauſam intelligendam conducentium. Adhuc tamen, quæ ſequentur, addito. Scio oſſa aquis ſepticis macerando, plane emolliri poſſe, ſcio in altero ſtadio morborum venereorum, & ſcorbuto, quos relaxationis morbos eſſe hiſtoriæ docent, ſubin mollia reddi: quare cum magnam, dentes edentium, ſtricturam, magna quoque relaxatio ſequatur, cum porro relaxatio acris cacochymiæ parens exiſtat; forte eadem cauſa emolliendorum oſſium & in rachiticis, & in venereis ſeu ſyphiliticis, & in ſcorbuticis occurrit, cacochymiæ nimirum ſepſis.

§. X X I.

Quia gibboſi omni tempore occurrebant, etiam Hippocrati, ut ex aphoriſmis, & libris de articulis intelliges, quia quoque, quibus extremitatum oſſa incurvata eſſent, haud minus frequentes fuiſſe, confido: a rachitide morbo autem & gibbi & oſſium inflexiones dependent: *Non ipſa rachitis, ſed obſervatio rachitidis ſola mihi nova eſſe videtur.* Nam *Hippocrates Aph, 46, Sect. 6.* enuntians, *qui gibboſi ex aſthmate & tuſſi fiunt, ante pubertatem moriuntur*, vel ut apud alios lego, *qui gibboſi ex aſthmate & tuſſi ante pubertatem fiunt, moriuntur*, quid, quæſo, aliud, quam ipſam rachitidem, ſolo omiſſo termino technico, qui hodie in uſu

eſt, deſcribit? Atque cum maritimum cœlum ob madorem ſuum cauſam proegumenam morbo ſpinali præbeat (§. 17.): quin ex inſula Coo nato Seni noſtro, obſervatorum principi, hic morbus obviam factus fuerit, quis dubitabit? Nimirum uti methodici, pneumaticique, quod novos terminos condidiſſent, propterea nova theoria medicinam a ſe ornatam, putabant, ita hodie quoque non raro ex terminis de morborum ætate ſeu duratione ſtatuimus. Jam, ſpectatis morbi ſpinalis cauſis, ad ſymptomata explicanda doctrinæ ordo deducit.

§. X X I I.

Cum relaxatæ fibræ difficilior ſit motus muſcularis, quam debito gradu ſtrictæ: rachitici vero magna relaxatione laborent (§. 17.); vides, cur, *ſi antea & ire & loqui potuerint, ſpinoſi tamen facti, difficilius & gradiuntur, & in voces exſpiratum aërem moduleutur*, aut cur *ambulare vel loqui plane non addiſcant.* Atque quod ipſa reſpiratio motu muſculari peragitur, cur *difficulter reſpirent*, ſeu aſthmate aut diſpnœa teneantur. Imo cur *caput*, quod motu muſculari erectum tenetur, *ſuſtentare nequeant*, retrorſum, quo inflexio vertebrarum colli vergit, prolapſum. Porro vides, cur *morbo*, hinc relaxatione, aut fluore *aucto*, *pedes*, *officii ſui plane obliviſcantur*, cur *diſpnœa quoque in orthopnœam increſcat* [*hiſt. II. & V.*]. Scio malam pectoris conformationem diſpnœæ rachiticorum cauſam haberi, verum, cum tot viderim pectore male conformatos, qui, quam diu ſanitate fruebantur, procul ab omni aſthmate remoti erant, nolim conſentire.

§. X X I I I.

Cum relaxatæ partes, fibræque majus ſpatium occupent, quam ſtrictæ: id quod ſub diuturniori tempeſtate auſtrina ex ſubtumentibus hominum faciebus legere eſt: eodem modo ac §. ant. intelliges, cur *ſpinoſis viſcera mole aucta*, ut inde & ſternum & ſpina dorſi, utpote emollita, in gibbos eleventur, ut abdomen in monſtrum turgeat, ut amplis ſuturis diſtinctum caput (quod *Bœrhaavius Aphor.* §. 1784. *tradit*) ſe ipſum magnitudine exſuperet. Cur porro cutis & membranæ juſto denſiores ſint, & veſica urinaria tantæ molis a me ſub ſectione reperta.

§. X X I V.

Bilis rachiticis deficere debet, Sect. Anat. hiſt. V. Namque ſpinoſis in cellulari omni, & omentis pinguedinem deficere hiſt. cit. vidimus. Quare cum bilis amareſcentia pinguedinis, ex omentis, ex meſenterio, ex ſtratis adipoſis & appendicibus epiploicis coli & recti ramificationibus venoſis venæ portarum abſorptæ, & in hepate per ramificationes ar-

teriosas ejusdem venæ secretæ, generetur: bile spinosos destitutos esse, liquet.

§. XXV.

Sanguis spinosis resolutus, & humores mucosi. Namque miseris hisce bilem deesse, mox ostendimus. Sed chymi ea solum portio, quæ cum sufficienti oleo bilis combinatur, in chylum & lac atque fluida albuminosa mutatur, altera in mucum abit. Quare spinosis humores mucosi sint, necesse est, propterea quod, deficiente bile, cum oleo chymus combinari nequeat, non itaque in lac, sed in mucum tantum abeat. Quoniam igitur sanguini quoque potissimam cohæsionem a materie caseosa lactis, & pituitosis seu albuminosis fluidis accedere, hic suppono: sanguis spinosorum levi cohæsione gaudebit. Cum ergo imminuta cohæsio resolutio dicatur, rachiticorum sanguis resolutus erit. Utique sanguini maximam cohæsionem a lactis materia caseosa, & fluidis albuminosis largiri, recte supposui, quod hæc ipsa sæpe super cruoris placentam corii tenacitate concrescant.

§. XXVI.

Spinosi ad hæmorrhagias per anastomosin dispositi. Quippe sanguinem ipsis admodum resolutum, & flaccida vasa nullo tono esse percepisti. Quare ille per non obstantia vasculorum ultimorum extrema orificia facile elabi potest. Atqui hæmorrhagiam per anastomosin dicunt extravasationem sanguinis, quæ per vasorum sive excretoriorum, sive inhalantium aperta oscula fit, nulla nec ruptura, nec erosione facta; quare spinosi ad hæmorrhagias per anastomosin dispositi. Inde est, quod tam frequentes rachiticorum hæmorrhagias historiis empiricis spectaverimus.

§. XXVII.

Spinosis branchus frequens, præsertim sub somno, & justo gravior vox. Etenim ipsis totum corpus, hinc & pulmones flaccidi & relaxati, præterea mucosa fluida sunt (§. 25.), quare quia relaxatio excreta crassa facit, augetque: rachitici affatim mucosorum humorum in pulmones & asperam arteriam ex frequentissimis harum partium mucosis glandulis exudabunt. Sed nimia ejusmodi in pulmones & asperam arteriam excretio branchus audit: hic itaque spinosis frequens fit, necessum est, præsertim corpore & pulmonibus insuper per somnum relaxatis. Inde ad tussim sollicitantur, vel alio labore ex pulmonibus evolutum mucum deglutiunt (Obs. 9.). Porro laryngis strictura acutam, saltem respectiva relaxatio graviorem vocem reddit, cum adeoque spinosi toto corpore, hinc etiam larynge relaxati sint, cur gravior ipsis vox sit, me observante, pervides.

§. XXVIII.

Spinosi somnolenti & addephagi. Namque relaxati sunt: fluidum igitur nerveum non satis in partes movetur. Pone enim contrarium, cum a fluidi nervei influxu partes stringantur, spinosi non erunt summopere relaxati, sed stricti; id quod absurdum (§ 17.). Quare miseræ huic soboli pacatus fluidi nervei motus est. Atqui hujus fluidi pacatus motus, in partes non sufficienter illati, somnum invitat. Spinosi ergo somnolenti sunt. Porro centies observabis, relaxatione appetitum augeri, strictura prosterni: quare rachitici addephagi, seu edaces erunt.

§. XXIX.

Jam difficilius opus aggredimur, *statum mixtum* ex rachitide distincte explicaturi. Rachiticos autem, etsi majorem in modum relaxati sint, diversis tamen stricturarum paroxysmis, epilepsia, tenesmis immanibus, nervorum distensionibus qualibuscunque, frigore, æstu, vomitibus, lenta febri, hæmorrhagiis activis corripi, historiæ empiricæ abunde testatæ sunt. Quare cum relaxatorum stricturæ *mixti* nomine methodicis venerint: *mixtum dari*, & quidem *in Rachitide* quoque vides. Sed quid? an non satius esset, misso exotico hoc termino, *stricturas* rachiticorum, aut *relaxatorum* dicere?

§. XXX.

Si missis motu musculari, & mentis affectibus, jucunda animi quiete fruaris, aut dormias, pulsus magnus, fortis, tardus, rarus, mollis est. Quare cum jucunda animi quies, ac somnus sanitati competentem relaxationem inducant; debitæ relaxationis pulsus magnus, fortis, tardus, rarus, mollis est. Pone nimiam relaxationem, uti puellæ cacheticæ aut rachiticæ, aut somno longiori tempore producto, tunc pulsum parvum, debilem, tardum, rarum, mollem esse observabis. Jam cacheticam, seu relaxatam, & fluentem ejusmodi puellam ad cundum incitato, prout, hujus ægritudinis non satis gnari, Practici sæpe faciunt, tunc pulsus parvus, debilis, celer admodum, & frequens, mollis tamen adhuc, etsi minus quam antea, seu mollem inter & durum vacillans, reddetur, cor palpitabit, dyspnœa pectus angustabit, vertigo & animi deliquium imminebit. Atqui motus muscularis stringit, & hi stricturarum effectus sunt. Vides ergo, *quænam pathemata nimium relaxatis superveniens strictura excitet*, sive hæc strictura a causa externa, sive ab interna, uti ab acri cacochymia proficiscatur. Inde est, quod spinosi ab acribus subito,

bito, & nulla arte applicatis, uti fecundæ hiftoriæ puella a raphano fumpto, & thermis Marchionatus Baadenfis tam male fefe habuerit. Stringunt enim acria. Si igitur propofitum ftricturæ gradum laxatis inducant, non poffunt non male cedere. Ita quoque quam fæpe puellæ cachecticæ ab ufu martis, qui tamen maxime indicatur, initio infeftantur, cum tamen, continuato ac arte Sydenhami gubernato remedio, ultra primum hunc ftricturæ in mixto gradum deductæ, læte convalefcere incipiant. Non ex theoria quadam commentata, fed quæ fieri vidi, in medium profero. Non ergo melius fecerunt, qui, vifis hifce malis, calybem in relaxatis fœminis damnaverant, ignari & methodi ea præcavendi, & bonorum, quæ inde confequuntur, quam illi, qui propterea opium & theriacam rejecerant; quod verum ufum nefcirent, ut & veneris tincturas, quod ftrictis, aut fanis, aut faltem non fummopere relaxatis porrectæ, damna intulerint. Nullum enim medicamen verus ufus, fed abufus, noxium fecit.

XXXI.

Sed aliam adhuc relaxatorum, feu in mixto ftricturam contemplabimur, quæ tunc ingruit, cum corpus ultra ftatum pulfus parvi, debilis, tardi, rari, mollis relaxatur. Ubi has obfervationes teneto: fi relaxatus rachiticus dulci & relaxanti diæta, ut pomis, pyris dulcibus, paffulis, ac faccharatis tractetur, in continuos vomitus, frigus febrile, & æftum incidit (*hift. II.*): vel faltem debilitates & nervorum diftenfiones per tres aut quatuor dies incrementum capiunt (*hift. V.*). Porro quo propius, morbo hinc & relaxatione, aucto, mors rachiticis imminet, eo magis & nervorum diftenfiones, & deliquia animi, & tenefmos augeri, atque lentam etiam febriculam accedere, hiftoriis empiricis edocti fumus. Quare cum hæc omnia ftricturarum fint phænomena, *Quænam ftricturarum fymptomata ultra gradum pulfus parvi, debilis, tardi, rari, mollis relaxatis fuperveniant, vides.* Quæ hic evolvimus ex aliorum morborum curfu, fimili obfervatione colligi poffunt, quos omittimus de rachitide, non de univerfa pathologia fcribentes. Sed adhuc notandum, quod cum *rachiticos* nervorum diftenfionibus emori viderimus, illos *frictura in mixto interimi.* Et profecto hactenus tam hominibus, quam brutis nondum aliter mortem, quam ftricturis vel fimpliciter talibus, vel in mixto inferri videbam. Unde diu anceps hæfi, an de morte, an de morbo rachitide mihi difputandum effet.

§. XXXII.

Jam vero rationem amabis percipere, cur eo gradu relaxati, quo pulfus parvus, debilis, tardus, rarus, mollis eft, five rachitici five alii, tam frictura, quam ulteriori relaxatione accedente, variis ftricturarum fymptomatibus, quæ ftatum mixtum abfolvant, abripiantur. Sed hæc a pofteriori, & ex aliis morbis prius adhuc, quam ex ipfa rachitide obfervando intellexiffe, mihi fufficit. Et quamquam non eo fcientiarum nos unquam venturos prævideam, ut plane omnium, quæ quotidie in animali corpore contingunt, rationes fufficientes, veras intelligo, non precarias, & vaniffimum quemque intellectum maxime fallentes, a priori eruamus: in hac tamen materie futuras obfervationes quid adhuc largituras fpero.

In (*Hift. V. & IX.*) ftricturas alternis diebus exacerbatas attulimus, atque hanc obfervationem pluries & ipfe & a me moniti alii fecere. Ita in me ipfo, atque in aliis ftricturas tam a caufis externis, quam ab internis exfufcitatas modo tertio, modo quarto die, poftquam prius exacerbabantur, vel plane tolli, vel notabiliter faltem remitti, & circa feptimum demum plane evanefcere vidi. Quænam quæfo horum fimiliumve phœnomenorum ratio fufficiens? forte in fingendo me felicior eris. Sed fcire, non fingere medicum, cui praxis exercenda eft, juvat. Hæc quoque caufas rationefque fufficientes fingendi licentia me eo impulit, ut nullam unquam morbi cognitionem theoricam feu dogmaticam concipiendam effe putem, nifi prius omnem ejufdem morbi empiriam tam pathologicam quam therapeuticam intellexerimus.

§. XXXIII.

Ex his intelligis, quidnam de diverfis ftricturarum morbis, quo etiam hæmorrhagiæ activæ pertinent, rachitidi fupervenientibus judicandum atque ratiocinandum fit. Hæc igitur, ne præfixos limites fupergrediar, induftriæ tuæ relinquo, id folum addens, rachiticorum mortem tribus aut quatuor imo quatuordecim diebus notabili mutatione anteverti (*hift. II. X. & V.*). Quæ obfervationes, cum aliis junctæ, utilia dogmata offerent contemplanti.

§. XXXIV.

Spinofi cacochymici funt. Namque cum pulfus debilis fit, vires vitæ admodum remiffas effe, neceffum eft. Sed hifce viribus excretiones, progenita acria corpore eluentes, præftantur. Quare hæc, una cum materia perfpirabili in corpore retenta, acri faburra humores confpurcant. Cum itaque humorum acrimonia cacochymia vocitetur, rachitici non poffunt non cacochymici effe. Inde rachiticis exanthemata varia, & frequentes variolæ. Sed demum omnem hanc materiam terminabit.

Therapia dogmatica.

§. XXXV.

MOrbum ſpinalem, cum magnæ relaxationis & humectationis ſit, curare tentanti, prima indicatio hæc occurrit: *Admodum ſtringenti ac exſiccanti & diæta & regimine & pharmacia tractandus æger, rite tamen, quæ hoc ſcopo imperantur, viribus ægri vitalibus, & ſtupore, aut ſenſibilitate æſtimando.* Nam ſtupor & ſenſibilitas individui ægrotantis indicata pharmaca mutant: quæ enim ſtupido acerrima ſtringentia competunt, ſenſibili mitiganda.

Diæta ergo nec farinoſa nec aquoſa, nec oleoſa, butyracea, pinguis, ſaccharata, dulcis, nec ex vaccino lacte, piſcibus, fructibus horæis, inteſtinis, omentis, naſo, ungulis, pedibus & articulis animalium, nec ex carnibus coctis aut gelatinis comparata ſit, ſed ex aſſatis, aromatibus, magis minuſve vinoſis, ſolidiori forma, quam fluidiori concinnatis.

Regimen tale ſit: aër & natura & arte ſiccus comparetur, in loco lucido & tumultuoſo hoſpitent, in animi affectus, quos ferre poſſe prævidentur, cieantur, motu, quem ferent, fortiſſimo concutientur, lecto & frictione dura utantur, utraque enim, mollis ſi eſt, relaxat: a ſordibus cum cura purgentur, veſtis aut rubra aut alba ſit, & ſæpe mutetur: hic enim color & mutatio corpus ſtringit. Et frigori & multo ac ſicco calori exponantur. Præſertim tempeſtate humida & auſtrali eorum cura geratur, & ſuccenſis reſinoſis &c. quem colunt, aër ſiccetur.

Pharmacia acribus & exſiccantibus tam interne, quam externe, ſive in balneis, ſive in vaporibus, ſuffimigiis, ſtuphis, ſive in fotu, ſive in epithemate, cataplaſmate, unguento, emplaſtro, præſertim ad ſpinam dorſi, nucham, caput, plantas pedum, & manuum volas, articulos, & ubicunque major in corpore ſenſibilitas viget, applicatis, abſolvitur. Interna ore ingerenda ſunt, eadem ratione acria, ſive purgantia, ſive emetica, ſive ſepſi quadam agentia, ea tantum copia propinanda ſunt, ut conatus potius vomendi, quam ipſos vomitus cieant, atque ut appetitum proſternant; fames enim docente *Hippocrate Aph.* 59. *Sect.* 7. exſiccat, non vero ea copia, ut actu evacuationes exſuſcitent, has enim, etſi ſtricturis fiant, relaxationibus tamen excipi ſæpenumero videre eſt, niſi ſemel cœptas has evacuationes, cœptamque ſtricturam continuato pharmaco proſequi velis. Id quod oppido *Sydenham* agnovit, *in diſſertatione epiſtolari ad Guiliel. Cole.* monens: *in rachitide vera catharſin locum non habere, niſi ut ſemel aut bis ad plurimum æger purgandus, antequam uſum alterantium aggrediatur*, atque eandem obſervationem in cura mali hyſterici, relaxatas occupantis, & hydropis repetit. Quæ omnia quam vera ſint, qui praxi obſervandi induſtriam jungit, experietur.

§. XXXVI.

§. XXXVI.

Altera indicatio hæc eſto: *rachitico brevi a paſtu bilis inſpiſſata, aut ſapo venetus*, aliuſve cum oleo præparatus, *offeratur.* Quippe rachiticis bilis deeſt, atque hinc nullius conſiſtentiæ, ſeu cohæſionis ſanguinem & mucoſos humores ſortiuntur (§. 25.). Quare hunc defectum emendaturus a paſtu ocyus, ac chymificationem peractam eſſe judicabis, bilem, vel, ob olei vim, bilis vicarium ſaponem ſubjunges. Sic enim cum oleo aut bilis aut ſaponis combinatus chimus, in verum chylum & lac, ac inde in ſanguinem debitæ conſiſtentiæ, nec mucoſum abibit. His adde, acredine bilis, aut ſaponis incitato motu periſtaltico, primam digeſtionem adjutum iri, atque ex parte primæ indicationi, acria & ſtringentia poſtulanti, ſatisfieri. Hæ *indicationes univerſales* ſunt, quas, morbum ſpinalem ſublaturus, ſervabit, *individuales* ex determinationibus individualibus ſubjecti quique ingenio & doctrina excultus therapeuta derivabit. Admodum enim falluntur, qui omnem morbis medendi methodum ſcriptis comprehendi, & in ſcientias colligi poſſe, ſibi perſuadent. Nam cum ſcientiæ non niſi genera & ſpecies, quæque iis competunt, attingant, ad individuales vero determinationes, utpote quæ infinitæ ſunt, nunquam deſcendant, quæ ab his indicationes, individuales a nobis dictæ, offeruntur, libris ſcientiiſque exulent, neceſſe eſt, non niſi ab eo datis caſibus eruendæ, quem & ingenium & eruditio & cultura aptum reddidit, etiam ad ea perſpicienda, quæ natura intimo determinationum individualium receſſu abſcondidit.

THESES.

I. EMpiria facit medicum theoreticum, ſeu omnis morbi empiria cognoſcenda eſt, antequam theoria de ipſo condi poſſit.

II. Uſus remediorum draſticorum in quibuſdam morbis neceſſarius, hancque neceſſitatem veteres perſpexerunt.

III. Plethora ſine ſtricturis eſt non ens.

IV. Dantur phtyſes ſine pulmonum ulcere.

V. Epilepſia a terrore orta incurabilis.

VI. In pleuritide putrida & maligna ſive exanthematica ſive non, qualis ſuperiori verno tempore graſſata fuit, venam ſecare non licet.

VII. An in pleuritide venæſectio continuanda ſit, nec ne, ſanguis primo miſſus indicabit.

VIII. Sanguis vena miſſus, num febris continua ſive ſimplex, ſive cum exacerbationibus juncta, putrida & maligna ſit, nec ne, oſtendit.

IX. Podagra, quamdiu non eſt habitualis, curari poteſt. Quando autem

tem in habitum abivit, tunc iisdem remediis exacerbatur, quibus antea curanda erat.

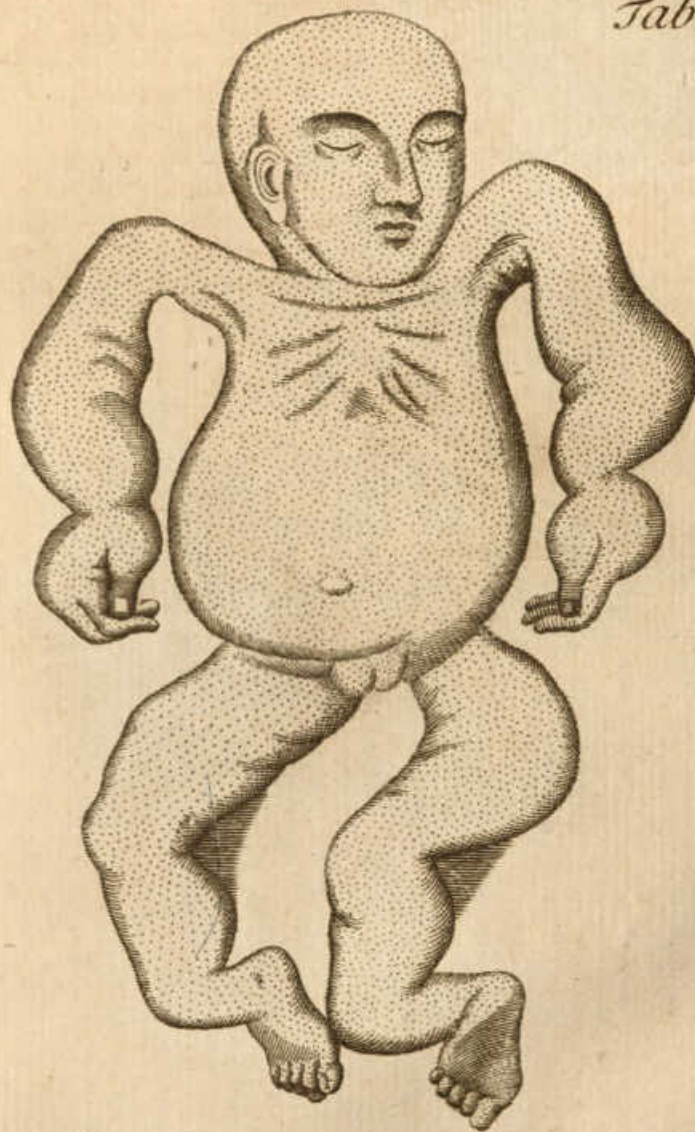
X. Materia podagricorum albuminosa & gypsea est, nequaquam calcarea.

XI. Febris, græce, πῦρ, seu ignis, non aliter nisi per æstum præternaturalem definiri potest, & periodici absque æstu horrores febres nec sunt, nec a Galeno dicebantur.

XII. Cum puerum octo annorum noverim qui jam a tertio ætatis anno quotidie sex mensuras aquæ bibat, plus ingurgitaturus, si a parentibus non prohiberetur: ut addephagi, seu edaces, ita, quos bibulos, seu potatores dicere posses, occurrunt. Sed unde? certe hic puer admodum strictus, sanus, vegetus est, atque subtracto poculo, labiis siccis & asperis, & maculis rubris genas variegantibus exæstuat, urinæ integrum torrentem una vice reddit.

F I N I S.

Tab. XXVIII.

Puella Rachitica Historiæ quintæ. 14 annor.

Disput. Medico-Pract. Tom. VI. BUCHNER DE RACHITIDE. pag. 300.

CCIII.

GEORGII AUG. LANGGUTH

ET

SAM. GOTTLIEB EICHLER,

DE

POLYPO INFANTIS RHACHITICI.

DISPUTATIO.

Vitemberg. 29 Octob. 1744.

P R O OE M I U M.

Multiplex non minus, quam plane egregius, ille utilitatis fructus est, quem, in omni arte nostra, habet, practica vulgo sive Pathologica, quæ dicitur, Anatome; in primis vero illi medicinæ parti, quæ de morborum caussis, abditis plerumque & multa caligine involutis, exponit, lucem illa accendi longe clarissimam. Nulla huic rei argumenta dico. Medicum diem a sole illuminari laboriosa argumentatione nemo contendit.

Enim vero, hæc illa caussa est, quam ob rem nonnulli ex clarissimis medicinæ professoribus, quos superior ætas vidit, media inter cadavera, Democriti *more, quasi cum voluptate quadam, versati sunt. Veneramur* Wepferos, Bonetos, Kerckringios, Ruyschios, Bidloos, Bartholinos (*a*) *etiam, si fata modo & invidus ille Vulcanus siverint, veneraturi. Cara hæc nobis sunt, & digna, quæ imitemur, nomina. Sed utile nisi est, quod quærimus, stultam scimus esse gloriam.*

Hæc est spectata illa utilitas, propter quam doctissimi, apud Edimburgenses, medici, in societatem hodie coiverunt; propter quam non experientias solum & observationes colligunt, apteque disponunt, sed id omnium maxime urgent atque inculcant (*b*), *ut homines, morte sua peremtos, diligentes dissecemus, &, qua fieri potest, adcuratione, in morbi, mortisque, caussas inquiramus, &, quæ visa, pro eo, qui bonos viros decet, candore, medico cum orbe, communicemus.*

Sic, scilicet, facile tandem, sic unice, fieri posse, recte sibi persuadent, ut medicina ad majorem perfectionis gradum paullatim evehatur; &, qui illam profitentur, atque exercent, non divinare, non ariolari, amplius, sed summa cum probabilitate conjecturare, & tantum non demonstrare, dicantur.

At enim vero, quod illa Vulcani invidia Bartholino *olim denegavit, id sancta hominum nostrorum simplicitas, id puerilis quædam & anilis plane superstitio, &, si quid turpius istis, quotidie nobis vel omnino denegat, vel summis difficultatibus intricat atque involvit. Videas, enim, o philosophica*

(*a*) Ipse *Thomas Bartholinus* acerbissime conqueritur. *Exerc. de Anatom. Practic. Quidquid tot annorum studiis ad anatomen practicam ex observationibus propriis & aliorum, in arena hac exercitatorum, congesseram, invidus ille Vulcanus, voraxque fortunarum mearum helluo consumsit, & momento citius in cineres convertit. Cujus jacturæ inæstimabilis nunquam sine animi quodam motu, sed inter sapientis moderationem temperato, memoria occurrit acerba.*

(*b*) *Medical Essais and observations, Præf. T. I.*

phica noſtra tempora! Videas, qui a diſſectoris crudelitate male ſibi etiam poſt fata adhuc metuunt, atque, vel ſuprema tabula, vermibus ita ſeſe apponi, jubeant, ut non exenteratas ſuas amicis ſuis Trimalchio delicias. Videas, qui, ut ne in conjuges, in liberos, in propinquos, Thracum more, impii poſt mortem videantur, id nullo a ſe modo impetrari patiuntur, ut medici, quod dicunt, in viſcera ſuorum graſſentur, &, quo morbo, qua mortis cauſſa, diem ſuum obierint, in aliorum demum utilitatem doceantur. Videas de plebe, de perditiſſima & infima populi fæce, homines, qui pro impudentia, pro ſtupiditate, ſua, fœdiſſima quævis & omnes contumelias, in, cadavera ſuorum, judicis vel juſſu, vel favore, ſecaturos, ſecanteſque, evomant, & omne cum illis commercium, ut mitiſſime dicam, cane pejus & angue, tum quidem maxime, devitent. Proh, dii immortales, quæ laborum medicorum condimenta, quæ voluptates, quæ deliciæ!

Sic, credo, rara ſatis, ſic difficilis admodum, illa nobis efficitur occaſio, qua optimæ artis perfectionem noſtra qualicunque ſymbola juvare, qua in commune prodeſſe, nos quoque poſſemus. Scilicet

Dum tumidis alii tranſmittunt æquora velis,
Ignava legimus littora ſumma rate.

Hæc fundi noſtri, ut ita dicam, calamitas facile nos invitat, ut primam quamvis opportunitatem avidiſſime arripiamus, qua, quo affectu in Anatomen Practicam feramur, quam ſcilicet impenſe ipſi faveamus, demonſtrare permittitur. Propter ea, cum talem nuper ex voto nacti ſimus, Diſputationi huic Inaugurali argumentum voluimus eſſe Anatomico-Pathologicum. F. S. N. F!

INFANTIS

INFANTIS RHACHITICI ANATOME.

PUella, ruſtici filia, tres annos cum tribus menſibus nata, ſed rhachitica, & ab ubere matris cachecticæ, ex hydrope paulo poſt demortuæ, varie vexata, ſubita morte extinguitur. Judex, juſtis ex cauſſis metuens, ne violenti impetu peremta ſit, legalem cadaveris inſpectionem atque ſectionem decenter imperat; quam & medicus & chirurgus, præſentibus in officio judiciali conſtitutis, tertia poſt obitum die, ut artis eſt, inſtituunt & abſolvunt. Quæ notatu digniſſima deprehenderunt, hæc fere ſunt.

A. Erat puella (*a*), pro ætatis ratione, perparvula, ut dimidiæ ætatis illam vix habueris (*b*); tabe ſimul conſumta (*c*); ſumma partium laxitate atque mollitie (*d*); capite juſto majori (*e*); pectore a lateribus anguſto, anterius non nihil acuminato (*f*); abdomine tumido, paululum prominente (*g*); clavicula mirifice contorta (*h*); oſſibus brachii & femoris, non arcuatim, ſed in medio ad angulum fere, incurvatis (*i*); articulis valde nodoſis (*k*); ſpina dorſi extreme vitiata, & figuram literæ S quadantenus exprimente; uno verbo, & primo ſtatim intuitu, rhachitica; nullis cæteroquin externæ cujuſdam violentiæ veſtigiis, ſugillatione nulla, comparentibus.

B. Inciſis, & ad latera inclinatis, integumentis & muſculis abdominalibus, conſpiciebantur (*a*) inteſtina craſſa flatibus turgida, inania, rectum vero fæcibus exſiccatis, ad ſphincterem, non nihil obturatum (*b*); inteſtina tenuia conſtricta, exiguæ admodum diametri, ad inſertionem ilei in cœcum lumbricis aliquot teretibus, ſpithamam longis, glomeris inſtar in ſe involutis, oppleta (*c*); tunica earum externa, jam putredine, infecta, lividaque, a ſero (*d*), in cavitate abdominis copioſe collecto, jam ſatis fœtente (*e*); glandulæ meſenterii & meſocoli diſtinctæ, tumidæ, induratæ (*f*); hepar, præter naturam, duplo majus, parte ſiniſtra ventriculum omnem obtegens, cætera, ſanum (*g*); ventriculus, reliqua viſcera, ſecundum naturam conſtituta (*h*); omentum, ad fundum ventriculi, retractum, parvum, tenue, nulla pinguedine diſtinctum.

C. Pectore aperto (*a*), pulmones comparebant exigui, collapſi, ſani, pleuræ non adnati (*b*); pericardium cor laxe ambiens, ſero extravaſato non nihil diſtentum (*c*); cor ipſum parvum, contractum, omni ſanguine vacuum; ſed (*d*), venæ ipſius Coronariæ egregie conſpicuæ, ad rupturam tumidæ (*e*). In primis vero auricula cordis dextra ſiniſtram, ex altera parte, ſuperabat, cum ſinu venæ cavæ ſic quidem coalita, ut, a ſe invicem non diſtinguenda, pro uno ſacculo, turgidiuſculo, habueris; ſollicite inciſa polypum dabat craſſiuſculum, ſpithama lon-

longiorem, auriculam corpore contorto replentem, venam cavam superiorem altera extremitate obstruentem, membranaceum, multo cruore arctius cinctum (*f*); venæ jugulares, in utroque latere, plenissimæ.

D. Capite ferra dissecto (*a*), calvaria cum dura matre arctissime conjuncta cernebatur, adeo, ut hæc simul incidi, & cum cranio auferri, deberet; tum vero, penitus cum ipso coalita, tamquam verum pericranium internum, sine dilaceratione plenaria ab osse separari non poterat (*b*); moles cerebri major, mollior, turgidiuscula, erat (*c*); vasa sanguifera Piæ Matris, turgidissima (*d*); & in anterioribus cerebri ventriculis extravasati seri portio satis conspicua inveniebatur. Sic diem suum, ex polypo maxime, sanguinis circuitum sufflaminante, puella obiisse judicata est.

---

§. I.

UT Anatomen Pathologicam suas etiam difficultates pati *Bohnius* (*a*) probet, ad *Glissonium* (*b*) in primis provocat, haud perperam, ut ipsi videtur, monentem: *Anatomicos non infrequenter in suis observationibus lapsos fuisse, dum, quæ ad alium morbum spectant, alteri, cum quo ante obitum complicatus erat æger, adscripserunt.* Quanta igitur cum adcuratione circumspicere in præsenti debebimus, ut suum cuique tribuatur, ne errorem toties erratum denuo erremus, qui puellam nostram ex tricipiti quodam cerbero, ex rachitide, polypo, vermibus, ad vitæ exitum, laborasse didicimus; triplicisque hujus morbi luculenta satis vestigia, dissecto explicatoque corpore, observavimus.

§. II.

Primus ex his morbus, cum quo, quoad in vivis fuisse videtur, conflictari misera hæc puella debuit, rachitis, sine dubio, habenda est. Illam, enim, nisi a matre sua, hæreditario veluti jure, adultam jam, accepit, primum tamen mali hujus fomitem, teneramque infantiam, perditissimis cachecticæ parentis succis, & lacti hanc ob caussam nocentissimo, tribuendam esse, nemo facile negaverit. Primam igitur attentionem nostram, primasque lineas, occupet.

§. III.

(*a*) *Dissertat. de exper. fallac.* §. 60. *Lips.* 1710. Ipsam tamen practicam anatomen propterea non negligendam putat; sed varios potius auctores excitat, qui omnibus illam modis commendavere, *Eustachium*, *Donatum*, *C. Pisonem*, *Riolanum*, *Tulpium*, *Helmontium*, *Wepferum*, alios; enim vero, id, quod artis administri peccavere, quis est, qui ipsi arti tribuendum censeat?

(*b*) *De rachitide*, *c.* 2.

§. III.

Seculum nunc, & quod excurrit, est, ex quo hic morbus infantibus potissimum, omnis generis calamitatem importans, in occidentalibus & australibus Britanniæ oris cœpisse, communiter dicitur. *Franciscus* enim *Glissonius* (*c*), qui, quidquid de hoc morbo habemus, primus nobiscum communicavit, & suum de novo hoc affectu libellum, anno Seculi XVI quinquagesimo, Londini in lucem prodire passus est, quantum quidem ex aliorum relatione, diligenti facto examine, colligere potuit, triginta circiter retro abhinc annis primum innotuisse hunc morbum clare docet. Sed, qui ipsum nomine suo longe antiquiorem esse statuant, non pauci inveniuntur. Sic ita, ut *Johannes Grauntius* (*d*) observat, in catalogis mortuorum, quotannis Londini typis publicis exscribi solitis, the Rickets, rachitidem, ante annum seculi superioris trigesimum quartum, non occurrere; exinde tamen conficiendum statim non putant, non inveniri aliud morbi genus in istis catalogis, sub quo vel potuerit illa tum latere, vel debeat intelligi. Multa scilicet cum probabilitate *Heisterus* (*e*) docet, hunc morbum tam novum non esse, ut vulgo creditur, ostenditque, infantes, olim pro a diabolo suppositis habitos, re vera nihil aliud, quam infantes rhachiticos, fuisse. Et *Alex. Camerarius* (*f*) collectis undique & consideratis phænomenis, cardiaca Germanorum & rhachitis Anglorum in quo non conveniant, quid commune ipsis non sit, se omnino non invenire, neque differentiam aliquam essentialem vel deprehendere vel agnoscere, aperte profitetur. Immo vero, eodem jure utuntur, qui *Galeno* & *Hippocrati* ipsum hunc morbum spinalem jam cognitum fuisse, ne quid optimum senem artisque conditorem latuisse forte videatur, adstruunt (*g*), quamvis nec apud hunc, nec apud illum, nomen rhachitis inveniatur.

§. IV.

(*c*) *Tractatus de rhachitide, seu morbo puerili, Rickets dicto, Londini, ap. Sadlerum*, 16.0. 8.

(*d*) *Graunts Annotations upon the bills of mortality.*

(*e*) *Progr. de rhachitide*, *Helmstad.* 1725. conf. *medicin. practic. compend.* p. 190.

(*f*) *Dissert de rhachitide*, *Tubing.* 1735.

(*g*) *Sultzberger diss. de rhachitide*, *Lips.* 1668. cap. 1. §. 5. *Quod rhachitidem concernit, jam antiquitus Hippocrates, ex spinali medulla gravissime & difficillime homines ægrotare, haud obscure innuit.* libr. de loc. in hom. *ex fluxione scilicet in medullam spinalem, tabem suboriri, occultam itemque syncopem, si illa in vertebras, & carnes, defluxerit, quæ omnia* lib. 2. de morb. *confirmat.* lib. 2. Prorrhetic. *expresse innuit, etiam, si sua sponte medulla spinæ ægrotaverit, hominem cruribus impotentem fieri;* Sect. porro, 1. Aph. 25. *vertebrarum in occipitio introrsum luxationes morbis puerorum annumerat.* conf. *Jac. Sponius* Aph. Nov. Sect. 3. §. 71.

§. IV.

Parum noſtra intereſſet, novus ne, tranſmarinus hic hoſpes, haberi morbus deberet, an *Hippocrates* jam intus & in cute illum noverit; utrum Anglia, an Græcia (*h*), venenatam hanc prolem, hanc hydram vere lernæam, excluſerit; Tros Rutuluſve fuat; modo neſciret tranſmare latus hoſpitari! modo tenelli cunarum hoſpites tuti forent ab hoc hoſpite! Sed jam dudum eſt, quod experti didiſcimus, ad omnes illum populos, ad Gallos (*i*), ad Batavos (*k*), ad Germanos (*l*), frequentius divertere, utque indigenam plane decet, apud illos diverſari. Æquo pulſat pede pauperum tabernas, regumque turres (*m*). Toto notiſſimus orbe notas & ſcelerum ſuorum veſtigia ubique reliquit.

§. V.

Veſtigia, quibus rhachitis præſentiam ſuam manifeſtat, & luculenta ſatis ſunt, & numero non pauca. Inde eſt, cur hunc morbum ſyndromen plurimorum atque graviſſimorum ſymptomatum, quibus tenelli primis

(*h*) Neque claſſicus ille auctor, *Gliſſonius*, novit, unde Anglicum nomen, *the Rickets*, originem habeat, & a quo, quamque ob cauſſam, huic morbo impoſitum ſit. Collegium medicorum Regiorum, nomine, latina civitate donato, rachitidis, hunc affectum appellavit; non, quod illud deductum ſit ab Anglico *the Rickets*, cum quo caſu ſaltim coincidat, ſed, quia affecta in primis ſedes, ſpina dorſi, ſit, quæ Græcis ῥάχις audit. Notari, credo, meretur, eodem modo Germanorum vocabulum, *der Rucken*, quod dorſum eſt, a Græcorum ῥάχις pariter atque Anglorum *the Rickets*, non admodum diſſonare, rhachitidemque ſic commode ſatis, *die Rucken-Sucht*, dici poſſe.

(*i*) Gallia neutiquam excipitur; facile enim & impune transfretare potuit. *Lutetiæ Pariſiorum rhachitidem ſæpius ſibi viſam Arnold. Bootius* teſtatur. *Obſervat. medic. de affectib. omiſſ. cap.* 12. *Londini* 1649.

(*k*) Etiam Belgio valde gravis eſt. *v. Boerhaavius de cogn. & cur. morb. aphoriſm.* §. 1480. *ſqq.*

(*l*) Doctam profecto ſuam putarent ignorantiam, ſi, quid ſibi velit *die Engliſche Kranckheit*, neſcirent. Sed tam pulcre nobiſcum non agitur.

(*m*) *Horat. carm.* I. 4. 13. *Primeroſius* quidem notandum eſſe ait, vix umquam cerni rhachitidem in ruſticorum puerulis, ſed nobilium, maxime atque ditiorum civium cunis illam infenſam deprehendi, propterea, quod horum infantes mollius atque delicatius tractentur, *v. Camerar. cit. diſſ.* Aliam, non minus gravem, cauſſam *Platnerus* excitat, *Diſſert. de thoracibus* § 4. Lipſ. 1735. hab. *Hoc certe a veritate alienum haud videtur, dictum illum, & hac ætate adeo frequentem puerorum morbum, rhachitidem, cujus plures cauſſæ, fonteſque, ſunt, non raro ab hac gravidi ventris coarctatione oriri, ad minimum hanc, ſi materni corporis habitudo aliæque occaſiones præſto ſunt, non parum conferre.* Nihilo tamen ſecius, ruſticula noſtra, mollius, certe, atque delicatius, non tractata, communem hunc generis humani hoſtem & caſulas humi jacentes intrare, experta loquitur.

mis plerumque tribus annis obruantur, a pleriſque definiri videas. Sed, uti hæc ſymptomata, quoad gravitatem, ſibi non ubique æqualia ſunt; ita neque numero eodem apud omnes obſervantur. Eorum, enim, alia ad eſſentiam morbi pertinent; alia, vero, vel abeſſe & adeſſe, vel ad diverſum plane affectum, nunc cognitum ſatis, nunc plane latentem, ſpectare, poſſunt atque ſolent. Ut igitur, quæ in caſu noſtro obveniunt, rite diſtinguere, ſimulque, quæ eſſentialia rhachitidis ſymptomata, ſecundum *Gliſſonium*, ſint, quidve, in obſervatione noſtra, pro ſingulari, & non ubivis obvia, apparitione habendum, continuo quaſi oculorum obtutu & ſine temporis impendio, cognoſcere atque judicare poſſimus, en illa, quæ perpetuo adeſſe *Gliſſonius* (*n*) obſervavit, præmiſſa hic, &, *minori literarum forma*, exſcripta, adjectis noſtris, & breviter repetitis, annotationibus.

§. VI.

Quæ exterius, & denudato defuncto, ſtatim occurrunt, hæc fere ſunt;

(1) *Irregularis ſeu irrationalis partium proportio; caput nempe juſto majus, facieſque habitior, reſpectu reliquarum partium: atque hoc quidem in omnibus hoc morbo extinctis, quos hactenus vidimus, apparuit, unico tantum excepto, qui ſimul cum hoc affectu ſuppuratos habuit pulmones, phthiſique confectus eſt.* A. e. Sed facies noſtræ habitior non erat; tabes enim univerſalis nullum ullius pinguedinis veſtigium, neque in omento quidem, reliquerat; vermibus, ſcilicet, quidquid laudabile, depaſcentibus. (2) *Membra externa, muſculique totius corporis graciles & emaciati, quaſi atrophia vel tabe abſumti, cernuntur, atque hoc, quantum quidem ſcimus, perpetuo obſervatur in iis, qui ab hoc affectu intereunt.* A. a. & b. (3) *Cutis univerſa, tum vera, tum membrana carnoſa & adipoſa, flaccida & quaſi pendula, laxæque inſtar chirothecæ, apparet, ita, ut multo plus carnium eas continere poſſe putes.* A. c. (4) *Circa articulos, præſertim in carpis & talis, protuberantiæ quædam exſtant.* A. i. (5) *Articuli, artus, habituſque omnium externarum partium, minus firmi ac rigidi.* A. c. (6) *Pectus exterius macrum, & valde anguſtum, præſertim ſub alis, & a lateribus quaſi compreſſum, conſpicitur; ſternum vero nonnihil acuminatum, inſtar carinæ navis, aut pectoris gallinæ.* A. e. Sternum, hoc loco, non ita erat acuminatum; in genere vero pectus propterea anguſtum compreſſumque apparet, quia nullis carnibus inveſtitur. (7) *Coſtarum extrema, quibus cum cartilaginibus ſterni committuntur, nodoſa ſunt, quem ad modum de articulis carpi & tali diximus.* Hujus coſtarum excreſcentiæ & nodoſitatis nihil deprehendimus. (8) *Abdomen exterius quidem,*

(*n*) Cit. *Tr. de rhach.* cap. 2. p. 19. ſqq.

quidem, respectu nempe partium continentium, macrum est, interius vero, respectu contentarum, non nihil prominens, tumidiusculum sentitur. A. f. Integumenta communia, cum musculis, valde erant extenuata; facile propterea, intestinis tumidis & hepati praegrandi, omnia abdominis viscera urgente, cedere debebant. *Atque haec observavimus nondum reseratis ventribus.*

§. VII.

Nos vero, ex observatione nostra addimus, A. g. claviculam mirifice deformem, A. r. spinam dorsi extreme vitiatam; praecipue vero, A. h. ossa brachii & femoris, non arcuatim, sed in medio ad angulum fere, incurvata; notamusque: (1) hanc ossium brachii, sive humeri, & femoris, curvationem rarius omnino occurrere, cum, contra, radius & ulna, cum tibia fibulaque, frequentius a linea recta aberrare soleant. Sic enim ingeniosae illae hypothesi, quam *Jo. Mayow* (o) probabilem efficere, summo opere annisus est, aperte vis infertur. Ita vero ille: *Liceat hypothesin hanc nostram exemplo illustrare: si arbori tenerae & crescenti chorda superius & inferius alligetur, ita tamen, ut eadem a chorda non tendatur, nullus dubito, quin arbor dicta, crescendo,* (intra utramque ligaturam) *incurvabitur.* Nunc pergit: *radius & ulna, cum tibia, fibulaque, sola in rhachiticis incurvantur. Ossa, in hoc affectu, inter partes affectas, nutritionis respectu, numeranda non sunt; non minus igitur, quam in sanis, aluntur atque crescunt. Partes, contra, nervosae & musculosae, propter succi nervosi defectum, non excrescunt; & tibiae in primis, suram constituentes musculi, posterius affixi sunt; vices ergo ligaturae illius in arbore sustinent, idque efficiunt, ut, dum ossa intra utramque musculi insertionem continuo crescant, & elongari non possint, necessario, tamquam arcus a chorda, incurventur.* Ad experientiam tandem, cui vero nostra observatio ex diametro contraria est, confidenter provocat, sententiae suae majus adhuc pondus addicturus: *In crure & humero, ubi ossa a musculis, ab omni latere affixis, aequaliter restringuntur, ea, in aequilibrio posita, a nulla parte, nisi rarius, inflectuntur; cum tamen ea in longitudinem extendi nequeant, necesse est, ut in magnitudinem, uti fit, & aliquando etiam in nodos, excrescant.* (2) Deinde vero neque hoc, quod haec ossa non arcuatim, sed ad angulum quasi, (sicuti non numquam ossa fracta, minus recte tractata, coalescunt) incurvata fuerint, ex sua *Mayowius* hypothesi commode satis explicare poterit. Ejus, enim, ut largissimus sim, exemplo utar: si linea quaevis, intra eosdem terminos elongatur, necesse est, ut ea, a recta, in obliquam, non, vero, in duas, angulum obtusum constituentes, mutetur; id quod tamen ossibus brachii & femoris, secundum observationem nostram, fere contigit.

(o) *Opera omnia medico-physica, Tr. V. de rhachitide, Hagae-Comit.* 1681.

§. VIII.

Aperto abdomine haec porro notavimus: (1) *Hepar, in omnibus a nobis dissectis, justo majus, alias autem non male coloratum, neque valde induratum, aliove aliquo vitio notabili contaminatum.* B. f. (2) *Lienem non contemnendum, sive magnitudinem, sive colorem, & substantiam ejus species.* B. g. (3) *Aquam serosam, in cavitatem abdominis elapsam, aliquoties vidimus, sed neque frequenter, neque eam valde copiosam;* B. d. Supra quidem, copiose collectam, diximus, quod nemo tamen, ad mensuras, librasve, interpretabitur; omnem humorem spongia paullatim ebibit. (4) *Ventriculum & intestina, non nihil ultra morem sanorum, flatibus repleta, quae, ex parte, caussa esse potest tensionis hypochondriorum, supra memoratae.* B. a. (5) *Mesenterium aliquando inculpatum, aliquando glandibus justo majoribus, si non strumis, affectum.* B. e. (6) *Renes, ureteres, vesicam, nisi alius adfuerit morbus, satis sanos.* B. g. Omenti *Glissonius* mentionem non facit; illud tamen, B. h. parvum, tenue, & omni pinguedine destitutum, deprehendimus; id quod, sine dubio, tabi illi universali adscribendum, quae puellam nostram paullatim consumserat; vel humori in abdomine collecto. Forsan & lumbrici illi teretes, quos ileum intestinum continebat, B. b. partem de tunica, ut ita dicam, sibi sumsere. His tenellorum tortoribus rhachiticos haud raro excruciari, *Camerarius* (p) etiam expertus est: *Neque vermium*, inquit, *hic oblivitscar, qui comitari malum, quin adgravare, admodum frequenter solent.* Alios consulere nunc non vacat. Multum probabilitatis tamen haec res mihi habere videtur; in primis quidem, si caussam illam meditor atque perpendo, unde lumbricorum in infantibus originem, subtilitate prorsus verisimili, *Ettmullerus* (q) deducit, quae, quod frequentem cerealium usum, ventriculique debilitatem, attinet, meam, ad minimum, pauperculam puellam, verminare fecit.

§. IX.

Detracto sterno, in thorace, haec sese ostentarunt: (1) *Adnascentia quaedam pulmonum cum pleura, quae in omnibus, quos hactenus dissecuimus, plus minusve adfuit. Arbitramur tamen contingere posse hunc affectum sine hujusmodi coalescentia, licet ea in progressu morbi plerumque ante obitum superveniat.* Et recte quidem arbitratus est; nos enim pulmones pleurae adnatos non deprehendimus, C. a. quod polypo forte, consuetum, per pulmones, sanguinis circuitum turbanti, tribuendum. (2) *Pulmonum infarctus, non minus frequentes, praesertim in ipsis partibus adnascentibus.* Horum

(p) *Differt. cit. de rhach.*
(q) *Valetudinar. infantil.* cap. 2. §. 24. *Opp. omn.* Lugduni 1685.

Horum nihil vidimus; pulmones enim fani erant. C. r. (3) *In cavitate thoracis vidimus aliquando aquas serosas, collectas, & frequentius quidem, quam in cavitate abdominis, non tamen in omnibus.* In thoracis cavitate nihil humoris extravafati hærebat; fed pericardium illo tantifper diftentum offendebatur; quem venæ cordis coronariæ, fanguine ad rupturam tumidæ, ploraffe facile poffunt; C. b. C. d. forfan & auricula cordis dextra, polypo nimium extenfa, fymbolam fuam conferente. (4) *Thymus in puerili ætate semper magnus solet deprehendi; & forte adhuc major in iis, qui ex hoc morbo intereunt.* Concedo, fed nihil confirmo. Nam, ut ingenue fatear, attentionem meam huc non direxi. Putarem tamen fi præter naturam major, prægrandifque, fuerit, oculos illum meos ita plane non effugiffe. Hos vero omnes alliciebat, & ad fe quafi trahebat, auricula illa cordis dextra, C. c. quam duplo, ac naturaliter effe debebat, majorem, cumque finu venæ cavæ in unum facculum coalitam, mirari utique, cum præfentibus aliquot commilitonibus meis, debebam. Sed de hac apparitione, hoc loco, non fatis opportuno, nunc non plura.

§. X.

Cranio, tandem, orbiculatim serra circumscisso, ejusque operculo sublato, hæc observavimus: (1) Duram matrem firmius, atque in pluribus locis, quam solet in adultis, cranio adhæsisse; forte idem observari potest in aliis pueris, hoc morbo non affectis, licet, ut opinamur, non tantopere; siquidem certum est, in recens natis multas esse arctas connexiones pericranii cum dura matre, quæ postea abrumpuntur, vixque notari possunt. Quæ fupra, retuli, totidem verbis repetam: capite ferra diffecto, calvaria cum dura matre arctiffime conjuncta cernebatur, adeo, ut hæc fimul incidi, & cum cranio auferri, deberet; tum vero penitus cum ipfo coalita, tamquam verum pericranium internum, fine dilaceratione plenaria, ab offe feparari non poterat (*r*). (2) *Inter duram & piam matrem, atque in ipsis ventriculis cerebri, serosas aquas in nonnullis a nobis dissectis reperimus, unde patet, affectum hunc cum hydrocephalo complicari posse.* Itidem nos in anterioribus cerebri ventriculis feri extravafati aliquid invenimus, quod unum alterumve digitale vix impleverit. D. d. 3) *Cerebrum in aliis a nobis dissectis satis firmum, & inculpabile, neque illuvie serosa inundatum deprehendimus.* Molem cerebri majorem, molliorem, turgidiufculam, obfervavimus; D. d. Sed unius effectus plures poffunt effe cauffæ. 4) *Et ultimo observavimus jam aliquoties in corporibus novissime a nobis apertis, carotides justa proportione ampliores fuisse; similiter quoque venas jugulares; arterias vero venasque, ad exteriores partes delatas, multo exiliores debito exstitisse.* Et nos quoque ultimo vidimus vafa fanguifera piæ matris turgidiffima, D. c. & venas jugulares in utroque latere pleniffimas.

(*r*) Tam fpeciofis nuper argumentis fyftema illud fuum de motu cerebri & duræ matris *Baglivus*, & cum ipfo *Paechionus*, exornatum corroboratumque propofuerunt; ut eorum, qui artem noftram plane tenere, &, geometrarum rigore veritates fuas demonftrare poffe, putabantur, haud fane paucos in partes fuas mox, acciperent, & nemo plane effet, qui has fubtilitates, hypothefin ex cerebro natam, & caduca principia, habere atque declarare auderet. Sed *Fantonus* tandem feliciffime id aufus eft, atque hanc fententiam adeo evertiffe, ut fpes fit, illam in ora hominum non facile redituram effe, nunc cenfetur. Hoc in primis argumento, cum amicis fuis, ufus eft: *Duram matrem suturis omnibus, margini ossis petrosi, eminentiis cranii, quæ falciformes & transversos sinus sustinent, firmissime, deinde omni omnino ambitui ossium frontis, multiformis, sincipitis, occipitis, temporum, in junioribus tenacissime, valide etiam in adultis, vel utraque, uti plerumque, lamina, vel una, ubi altera recedit ab osse, ita adhærere, ut in homine sano non videamus, qua potentia possit dura mater aut ab osse recedere, aut ad os accedere propius.* vid. *Hallerus ad Prælect. Academic Boerh.* Vol. II. p. 364. fqq. Sed omnem fine dubio argumentationem quam longiffime exfuperaverit, illa ad oculos demonftranda, puellæ noftræ, cum calvaria, in omnibus ubique punctulis, firmiffime connata coalitaque, dura mater. Quæ quidem nunc, difficillima hac quæftione foluta, & omni lite jam confecta, hunc utilitatis hac in cauffa fructum habitura eft, ut crambem hanc, fi venia verbo, nemo nifi argumenti hujus virtutem plane non deguftatus, denuo nobis apponere audeat.

§. XI.

Poffemus nunc, his jam rite præmiffis, ad declarandam ipfius hujus morbi effentiam, properare. Hoc vero a fine, quem propofitum nobis hac vice habemus, nimium longe nos abduceret. Partim, enim, quæ alii rachiticorum fata obfervarunt, confirmare, partim, quæ fingularia nobis vifa fint, indicare, atque ex his tandem atque illis, quæ naturalis & præternaturalis hominum ftatus cognitioni velificare videantur, deducere, animum maxime induximus. In amœnam tamen camporum viciniam non mihi exfpatiari, credimus, licebit. *Cum enim rachitidem, affectum, ex inæquali succi nutritii & spirituum distributione obortum, ob cujus defectum vel superabundantiam partes aliæ nutrimento privatæ marcescaut, ac emacientur, aliæ, vero, plus satis nutritæ ad molem justo majorem augeantur,* a plerisque omnibus pathologiæ doctoribus definiri videam, ab omni, placido tamen, commentariolo, me prorfus abftinere non poffum.

§. XII.

Eft utique rachitis, id quod facilis concedo, inæqualis nutritionis quædam fpecies. Carnes, enim, paulatim confumi, offa, vero, & eorum in primis extremitates, excrefcere, nimiumque augeri, in ipfos oculos,

los, qui præstantissimus sine dubio sensus est, incurrit. Atque sic quidem, ea, quæ video, generaliori, a singularibus deducta, abstractione, accurate satis eloquor. Nec ullum, fateor, dubium est, quin hæc definitio, quod ad genus attinet, in semeiotica, in illa doctrina, quæ de iis, quæ sensibus patent, exponit, additis scilicet reliquis sympomatibus, hunc morbum ab alio, non ita dissimili, omnino distinctum efficere possit.

§. XIII.

Sed medici, morbos definientis, primarius extra controversiam finis est, ut fomitem mali, ut adæquatam, & proximam adeo, morbi caussam, modumque, quo agat, & ipse cognoscat, & alios simul edoceat. Medicus, enim, est, atque dicitur, non, ut morbos distinguere satis ipsi sit, sed, ut promte ipsis medeatur. Optime vero, cognita caussa, effectus demum tollitur. Caussam, igitur, modumque, quo agat, in definitione, hactenus recepta, non suppeditari, probare debemus. Atque hæc res multam difficultatem non habet. A priori, hoc est, ex ipsa nutritionis notione, probationem nostram deducamus.

§. XIV.

Hæc duo, nihil præterea, ad nutritionem requiruntur: 1) ut succus laudabilis, quo quid nutriri potest, sufficienti quantitate adsit; 2) ut succus ille nutritius, ad partem nutriendam rite pertingere, atque sic ipsi adplicari, possit. Virtute igitur oppositorum consequitur, duplicem omnis atrophiæ, sive consumptionis, caussam, nullam præterea, esse posse: 1) ut ipse succus laudabilis non sit, sed ratione qualitatis suæ peccet; 2) ut ille, satis quidem laudabilis, ad nutriendam partem, sufficienti quantitate, pertingere non possit. Sed inæqualis nutritio status quidam mixtus est; nutritionis, igitur, & atrophiæ, caussæ, ad hunc producendum, symbolam suam conferunt. Scilicet, 1) si succus laudabilis omnino est, impedimentum adsit, oportet, quo minus, non ad omnes æqualiter partes, pertingere possit; 2) si succus non plane laudabilis est, itidem caussa quædam adesse debet, quæ partem laudabilem, non promiscue modo huc modo illuc, sed ad certum quemdam locum perpetuo, derivari patiatur.

§. XV.

Hæc, sine mora, ad receptam rachitidis definitionem accomodemus. Concedimus, illam esse inæqualis nutritionis speciem; concedimus, hanc inæqualem nutritionem, ab inæquali succi nutritii distributione, recte derivari. Sed in hac caussa acquiescere nondum possumus. Nimis illa remota

remota est. Amplius adhuc quærendum, amplius respondendum est. Quæ, scilicet illa est ratio, propter quam succus nutritius inæqualiter distribuitur? Propter quam aliæ partes in vigore suo conservantur? Aliæ vero, neglectæ prorsus, macie paullatim pereunt? Ipsa interim remota hæc caussa facile efficit, ut proximam invenire possimus. Sic enim pergimus: utrum forte culpa in ipso succo nutritio, quoad partem tantum laudabili, hæret? An impedimentum aliquod adest, quo minus, ad omnes æqualiter partes, ille, satis laudabilis, derivari possit? Probabilis satis ad hæc responsio id efficiet, ut amplius quærere non possis. Tum demum vero intelliges, caussam tuam remotam in proximam decenter esse immutatam.

§. XVI.

Ad propositas has quæstiones varii varie, & summa non nulli cum probabilitate, responderunt; ut adeo, si modo voluerint perfectiorem rachitidis definitionem dare, utique potuissent. Nostra vero, cur noluerint, scire, nihil refert; dummodo conceptus præsto nobis sint, quibus eam ipsi emendare possimus. Sed ego quidem sequentem in modum illam emendarem: *rachitis est morbus infantilis, a succo nutritio, viscitatem reliquorum humorum, & teneriorum vasorum obstructiones caussante, oriundus, carnium in primis atrophia & nimia ossium nutritione, cum articulorum nodis & spinæ dorsi inflexione, sese manifestans*; atque, si per institutum liceret, omnium symtomatum, quæ hunc affectum utplurimum comitari solent, originem atque rationes, me sine difficultate reddere atque deducere ex illa posse, confiderem.

§. XVII.

Sed de rachitide jam satis. Nunc de polypo, qui puellam nostram subita morte peremit, pauca adhuc nobis disserenda sunt. Cujus quidem accuratiori considerationi eo lubentius nos accingimus, quo omnino plura sunt, quæ illam a nobis postulare videntur: sive eorum existentiam in genere spectes; sive apparitiones illas, quas in præsenti casu offendimus; sive tandem, quod cum rachitide, rarissimo prorsus exemplo, complicatus ille fuerit. Ignoscent vero mihi, quod confidentissimus spero, *Th. Kerckringius* & *Andr. Pasta*, *Bergomas*, strenui illi polyporum, in vivis existentium, oppugnatores, quod clarissima nunc edoctus experientia, illorum opinionibus, contraria opinione, adversari audeam. Ac illius quidem pii manes molestiarum nihil abs me perpessuri sunt. Optimi enim viri rationibus, (*s*) quibus, polypum ante mortem existere

Rr. 2 perne-

(*s*) *Spicileg. Anatomic. Observ.* LXXIII. *Pseudopolypi.*

pernegarat, &, post obitum demum concrescere, defenderat, a *Malpighio* (*t*) *Mangeto*, (*u*) *Peyero*, (*x*) aliis, jam dudum satis responsum est, meritoque omnis hæc controversia deinde conticuit. Neque vero etiam *clarissimo viro*, *Andr. Pastæ*, (*y*) cui, hoc bellum revocare, nuper placuit, ipse bellum nunc facturus sum. Quamvis enim, multa adhuc superesse sciam, quæ doctissimo causæ *Kerckringianæ* defensori reponi possint; rem tamen omnem in pauca conferre, & argumento, ab experientia nostra deducto, polyporum in vivis existentiam propugnare, satius videtur.

§. XVIII.

Vidimus nempe, nec, quod videre forte voluimus, nec soli quidem, sed aliquot commilitonibus comitati, auriculam cordis dextram, sinistram, ex altera parte, quoad magnitudinem, exsuperantem, cum sinu venæ cavæ ita prorsus coalitam, ut, a se invicem non distinguenda, pro uno sacculo, turgidiusculo, habuerimus; incidimus deinde illam, atque polypum crassiusculum, membranaceum, multo cruore induratoque sanguine, arcte vestitum, auriculam, contorto suo corpore, replentem, spithama longiorem, adeoque venam cavam superiorem, sive ascendentem, altera sua extremitate obstruentem, invenimus, protraximus, & omnibus nostris oculis attenti consideravimus. C. e.

§. XIX.

Unicam hanc observationem, omnibus illis opponimus argumentis, quibus, polypos in vivis animalibus generari posse, imo, plures dies, menses, annos, ante obitum, generatos fuisse, vel pertinacissimi hactenus impugnari posse putaverunt. Dicant, si placet, si quam ingenio comminisci caussam possunt, quid alteram hanc auriculam alteri tam dissimilem effecerit? Cogitent, ventriculum cordis dextrum fuisse omnino constrictum, & omni sanguine vacuum; cogitent, sanguinem per pulmones, exiguos quidem, sed naturaliter constitutos, libere potuisse circulari: ut adeo, ab hac parte, nulla resistentia fingi quidem possit, quæ sanguinem venosum in auricula, & venæ sinu, retinere, & illam paullatim, ad tantam diametrum, distendere potuerit; cogitent, lusum quempiam, aut aberrationem, naturæ, gratis assumi; & in subjecto, in

(*t*) *Opp. Tom.* II. *Tr. de Polypo Cordis.*
(*u*) *Biblioth. Anatom.* Tom. II.
(*x*) *Parerg. Anatomic.*
(*y*) *Andreæ Pastæ*, *Bergomatis*, *Epistolæ ad Alethophilum duæ*, *altera*, *de motu sanguinis post mortem*, *altera*, *de cordis Polypo in dubium revocato.* Bergomi, 1739. vid. *Act. Erudit.* Nov. A. 1739 *M. Febr.* p. 79. *sqq.*

in quo, quoad conformationem partium, nihil præter naturam exstitit, secundum leges probabilium, expectari non posse.

§. XX.

Sed ad illa quoque phænomena, quæ polypi, sive corporis alicujus peregrini, vasa obstruentis, præsentiam, probabilem efficere solent, quæque in subjecto nostro comparuere, paulisper nobiscum attendant. Et ita quidem attendant, ac si ipsum puellæ corpusculum, dissectum, manibusque explicatum, oculis eorum, manibusque, objectum sit. Adest, primo loco, ventriculus cordis dexter, in systole sua constitutus, omni sanguine inanis; C. e. adsunt pulmones, exigui, collapsi, sanique, & nullo, neque arterioso, neque venoso, sanguine, turgentes; (*z*) C. a. conspiciendus adest sinus venæ pulmonalis, auricula sinistra, ventriculus ejusdem lateris, omnes, sanguine non distenti. (*a*) C. c. Quam vero venæ cordis coronariæ, distinguendæ, & ita sanguine turgentes, adsunt, quasi jam diu depleri non potuerint? C. d. Adest in pericardio serositatis collectæ (*b*) quædam portio, per auriculæ dextræ & venularum poros probabiliter percolatæ; C. b. conspicimus venas jugulares, vasa sanguifera piæ matris, sanguine plenissima, ob impeditum in venam cavam, sinum, auriculamque, descensum; C. f. D. c. ipsa in cerebro effracta vasa, molliorem cerebri habitum, humorem in ventriculis exravasatum; (*c*) D. b. D. d. & duram tandem matrem, calvariæ arctis-

(*z*) Vide, quam observationi nostræ similis illa sit, quæ a *Scheuchzero*, apud *Breslavienses*, A. 1723. M. Dec. consignata legitur: *in ipso corde*, *vitæ aliis fonte*, *heic mortis caussa. Fuit auricula dextra*, *triplo major*, *sinistra*, *excreta prorsus concretione polyposa. Et planum est*, *ex sectione conficere*, *interruptum sanguinis circulum*, *mortis caussam*, *cœpisse in dextra cordis auricula*, & *ejusdem lateris ventriculo*, & *inde nihil prorsus transire potuisse ad pulmones.*
(*a*) Nulla enim caussa erat, quæ has partes distenderet; talem vero *Guilielm. Cowper* observavit: *cor vere flaccidum erat*, & *amplum*; *ventriculus dexter* & *vena cava polypos haud exiguos continebant*; *vena pulmonalis*, *prope cordis basin*, *nimium dilatabatur*, *ventriculus cordis sinister parvum polypum*, *multumque sanguinem grumosum*, *recondebat.* vid. Transact. Philos. Angl. A. 1712. n. 335. & Act. Erudit. A. 1713. p. 449.
(*b*) In hominis, polypo cordis demortui, pericardio serum, loturæ carnis, simile, ad aliquot uncias, repertum est. *Breslavienses*. A. 1723. M. *Septembr.* p. 326. *Pericardium*, *aqua refertum*, vid. infr. §. 24. allegatam ex *Boneto* observationem. In eodem magnam sanguinis copiam invenit *Ramazzini*, *Constitut. Epidemic.* A. 1691. §. 21. *Opp. Omn. Genev.* 1717. p. 171. *Nuper apud nos vir sexagenarius*, *præpinguis habitus*, *subita morte opetiit*; *dissecto cadavere*, *ad explorandam mortis caussam*, *ex pericardio fere duæ libræ concreti sanguinis extractæ sunt*, *ac in trunco arteriæ magnæ ascendentis inventus polypus*, *lacertulæ longitudinem* & *magnitudinem referens.*
(*c*) *Vasa cerebri sanguine turgida. Breslaviens.* A. 1722. p. 389. *Summa cerebri humiditas* & *humorum frigidorum ad nervos defluxio*, *imbecillitatis crurum caussa est*, *Bo-*

 net

arctiſſime adhærentem, adglutinatamque (*d*) D. a. Hæc, ut decet, ſimul ſumta, nunc ſpeculemur. Potuit ne polypus, in ipſo mortis articulo generatus, auriculam ſinumque adeo diſtendere, ut, extracto ipſo, nullum, ullius inter utrumque diſtinctionis, veſtigium deprehendi potuerit? Quæ illa allegari cauſſa poteſt, quam ob rem calvariæ dura mater tam perfracte adhæſerit, ut ſine dilaceratione ſeparari non potuerit, ſi a polypo venas jugulares, vaſa utriusque Menyngis, ſanguine penitus oppleta eſſe, ſi per hæc vaſcula ſubtile ſerum tranſſudaſſe, &, concretione ſua, oſſium parietem cum menynge conjunxiſſe, perfractius longe, negamus.

§. XXI.

Hæc polyporum exempla, quibus hactenus, quæ præcipua nobis viſa fuere, illuſtravimus, ſimul quoque confirmant, illos multo hodie frequentius, quam majorum noſtrorum ætate, ſolicita magis anatomicorum opera, inveniri. Perpauca, enim, ex morbis chronicis demortuorum cadavera, diſſectorum cultro ſubjiciuntur, ex quorum venis majoribus, ſinubus cerebri, cordis auriculis atque ventriculis, ejusmodi polypoſas concretiones, magno numero extrahi non videamus. Sed, ſicuti tenella ætas huic morborum generi expoſita eſſe nequit; ita quoque polypi rariſſime in infantibus occurrunt. Vel hoc igitur, nomine, puellæ noſtræ, tres annos natæ, polypus, dignus videri debuit, cujus memoriam, commentatione noſtra, conſervaremus.

§. XXII.

Aliam, non minus opportunam, ſufficientemque, rationem *Teichmeyerus* (*e*) quidem allegat: *Naſcuntur*, ſcribens, *plerumque polypi ab effectibus vehementiſſimis, terrore, nempe, metu & ira. Quoniam vero in junioribus infantibus affectus animi fortiores tales locum non inveniunt, nec regnant ita, uti in adultis, ideo rariſſime polypi in corporibus infantum inveniuntur.* Sed, cauſſa hæc, & varias admittit exceptiones, cum infan-

net. Sepulchret. Lib. II. Sect. VII. Obſ. 66. Hæc vero, in puella rachitica, obſervata fuiſſe, partim exinde intelligitur, quod auctor, *Fabrit. Hildanus*, Centur. 17. Obſ. 74. adjicit: *tot morbos in hac puella complicatos fuiſſe, ut ne quidem Æſculapius ipſam a morbo liberare potens fuiſſet*; partim ex eo, quod alibi addidit: *puella, a morbis complicatis extincta eſt: ſpina dorſi, a continua defluxione humorum ex capite, adeo erat emollita, adeoque vertebræ relaxatæ, ut figuram hic adjunctam - - - referrent. Prima incurvatio ſiniſtram partem pectoris occupabat; altera, e regione hepatis, cet.* v. laud. *Bonet. Sepulchret. Lib.* II. *Sect.* XII. *Obſ.* 3.

(*d*) Idem modo laudatus *Cowper* obſervavit: *In capite mater dura cum ſuperiori calvariæ parte arctius cohærebat, quam ut potuerit ſeparari; ex ſuprema cerebri vena, quæ ſinus falciformis ſuperior audit, eximebatur polypus.*

(*e*) *Inſtitut. Medic. Patholog.* P. II. Sect. VII. c. 1.

fantes, ut hoc utar, iracundia magis ſæpe exardeſcant, quam adulti; & plures quoque ſocias habet, quibus polypi origines & natales ſuos debere ſolent. Ipſe propterea pergit excitatus auctor: *Interea duos polypos in infante quindecim menſium obſervavi; & Bonetus in ſepulchreto anatomico quoque communicavit obſervationem de polypo in infante obſervato.* Boneti (*f*) vero obſervatio hæc eſt: *Filiolus N. per* 4. *aut* 5. *dies tuſſi, febricula, laboravit; & intra biduum extinctus eſt: pulmones mortui, ſanguine ſtagnante infarcti, reperti ſunt: dum vero lethi adeo ſubiti cauſas adhuc rimamur, corde diſſecto, in ſinubus polypi ingentes animadverſi.* His duobus exemplis tertium adhuc lubentiſſime addo, partim propter aliquam, quæ ipſi cum caſu noſtro intercedit, ſimilitudinem; partim vero, & maxime quidem, quia *optimum* quondam, *ſanctiſſimæ* nunc *memoriæ*, *præceptorem, Schacherum*, illum, inter cimelia ſua anatomica adſervatum, attente conſiderandum, mihi exhibuiſſe, ſumma cum voluptate, recordor. En ipſa *ejus* (*g*) verba: *Sane egomet ipſe plures ejusmodi polypos aſſervo, qui adeo compactam conſiſtentiam ſunt adepti, ut haud difficulter in plures laminas reſolvi poſſent. Eos inter memoratu eſt dignus, qui in infantis quatuor annorum (ex catarrho ſuffocativo, vehementiſſimis cordis palpitationibus ſtipato, demortui) corde generatus eſt; is namque ex una ventriculi dextri parte ſeu cono aſſurgens, & paullatim lateſcens, valvulisque tricuſpidibus inſtratus, non modo auriculam (dextram) quoad maximam partem replet, ſed & ramum inſignem in arteriam pulmonalem ſpargit.*

§. XXIII.

Secundo, nunc, loco neque illud ſilentio plane præterire, ſed diligenter potius notare, debemus, quod hic infantis noſtri polypus non ſolum in auricula dextra (*h*) delituit, ſed etiam, & in primis, quod ſinum auriculamque (*i*) tam mirifice diſtendit, ut nullam adeſſe auriculam, ſed ſacculum venæ cavæ ampliſſimum in ejus locum ſucceſſiſſe, putaveris. Hæc, enim, apparitio firmiſſimum nobis argumentum ſuppedi-

(*f*) *Sepulchreti, ſive, Anatomiæ Practicæ*, Lib. II. Sect. XI. Obſerv. *6.*

(*g*) *Programm Academic. de polypis. Lipſ.* 1721.

(*h*) In infante, V. annorum, & ſiniſtra quidem cordis auricula, polypum jam a *Riverio. Cent. I. Obſ.* 82. inventum, *Ramazzini*, *Opp.* p. 170. lepide deſcribit: *refert quoque Riverius, puerum V. annos natum, ex catarrho decumbentem, poſtmodum lipothymia correptum, ſubito interiiſſe: aperto vero cadavere. in ſiniſtra cordis auricula materiam craſſam, & compactam, repertam fuiſſe, quæ, ut ipſe ait, laridum coctum referret, cui polypi nomen non indidit hic auctor, cum nondum in microcoſmico erythræo polypos expiſcata eſſet anatomicorum ſolertia.*

(*i*) Magis adhuc mirabilem, ſtupendamque, auriculæ expanſionem *Eduardus Tyſon* obſervavit: *cor admodum amplum erat; dextra auricula & ventriculus unam efficiebant cavitatem largam & indiviſam, cui latus inerat polypus* vid. *Tranſact. Anglic.* A. 1687. M. Aug. n. 188. & *Act. Erudit.* A. 1688. p. 282.

peditat, hunc polypum, & in vivo infante generatum fuisse, & non nudius demum tertius, sed multo satis ante tempore, cœpisse, atque ad hanc maturitatem paullatim pervenisse. Deinde, etiam, puellam, vario morborum genere, satisque diu, vexatam, ex polypo tandem diem suum, subitissima morte, obiisse, propter turbatum & suffl aminatum, auricula penitus oppleta, sanguinis circuitum, sic sine difficultate judicari potuit.

§. XXIV.

Tertio, tandem, eoque ultimo, loco, memorandum reponimus, polypum in infante rachitico, rarissimo exemplo, repertum. Unicum, enim, quod huic ad latus ponam, a *Boneto* consignatum invenio; neque vero etiam sub rachitidis & polypi, sed sub *tabis*, *a multiplici vitio partium imi ventris & thoracicarum*, titulo. Ob summam, quam cum observatione nostra habet, consensionem, utramque hoc loco conjungendam putavi: *puella* annorum circiter sex fuit: cum *toto vitæ curriculo morbis obnoxia* fuisset, præsertim vero *tumoribus œdematosis circa articulos manuum:* quibus apertis ossa corrupta inveni, nulla tamen fere materia aderat; dein palpitatione cordis & asthmate divexata, tandem *atrophia* periit. Abdomine aperto, *omenti pinguedo absumta erat; mesenterii glandulæ scirrhosæ; hepar a naturali magnitudine, utpote plus justo magnum, recedebat;* ventriculus chylo vacuus, flatibus distentus; *pericardium distentum, aqua refertum; cordis auricula dextra prætumida, cui inerat materia quædam alba, membranosa, crassa, oblonga;* in ipso autem dextro cordis ventriculo, materia, pinguedini similis.

§. XXV.

Hæc horum exemplorum raritas facile persuadet, fortuitam tantum haberi debere utriusque hujus affectus, in eodem subjecto, societatem; id quod vel ex eo quoque confirmatur, quod multi ex rachitide convalescant, veri autem & adulti polypi discussio difficillima longe sit, immo vero, ex signis maxime ambiguis, (*k*) de illius præsentia, conjecturari debeat. Nihil, interea, prohibet, quo minus periculum faciamus, quo usque, in detegenda aliqua caussarum connexione, ascendere nobis, per conjiciendi facultatem, liceat. Haud multum abest, quin cum *Propertio* (*l*) dicamus:

Ingenium nobis nostra puella facit.

§. XVI.

(*k*) *Non nescio, quam difficile atque abstrusum sit polypum cognoscere, quod tamen aliquando non sine artis honore factum fuisse legimus in* M. N. C. D. III. A. I. *App.* p. 5. *Nuper vero signum polypi diagnosticum, & illud quidem certissimum ac universale, in lectionibus publicis therapeuticis, tradidit Cel. Rivinus noster, titillationis, nempe, inspirationis & exspirationis tempore, circa cor contingentis, sensum.* Sic *Behrens. ap. Breslav. A.* 1722. M. *Apr.* p. 393.

(*l*) Lib. II. Eleg. I. v. 4.

§. XXVI.

Ut caussas illas omnes, quæ polypos producere possunt atque solent, perspectas rite, & quasi præsentes, habeamus, ante omnia necessum est. Illam igitur de nutritionis negotio doctrinam, quam supra exorsi sumus, jam nunc perreximus. Scilicet, ut partes omnes nutriri, & in debito vigore suo conservari, possint, primo loco, succum nutritium laudabilem requiri, diximus. Hæc illius, ut ita dicam, laudabilitas, duplici in primis modo præstatur: præparatione, antequam cum sanguine commisceatur; ulteriori, postquam vasa, sanguinem vehentia, penetravit, elaboratione. Sic, sua natura, clarum est, & sponte sua consequitur: eodem modo peccari debere, ut ille illaudabilis efficiatur. Jam vero, cum rachitis & polypus origines suas, succo, haud rite, præparato, debeant; & eadem oppositorum virtus sit; brevitatis caussa, quibus modis, & præparatio, & ulterior elaboratio, vitiari posse videatur, videamus.

§. XXVII.

Si nulla præsto est materia, ex qua succus nutritius præparari debet; hoc est, si omni cibo potuque strenue nobis carendum est; tunc sane nec bonus nec pravus succus conficitur: sed de coacta hac abstinentia, vel cogitare, quidni philosophari, molestum. Igitur tres potissimum modi, quibus præparationem utplurimum peccare facimus, relicti nobis sunt: 1) si, quæ ingerimus, esculenta atque potulenta, ipsa qualitate sua, corpori nostro minus conveniunt. Qualis enim cibus atque potus, talis chylus, talis deinde omnis succus nutritius. Res erit in exemplo magis clara: puella nostra rachitica, primum, sanguine matris cachecticæ crevit; deinde lacte ejusdem nocentissimo nutrita est; postea cerealibus, leguminosis, semicoctis, famem explevit; vario tandem potu, calido frigidoque, ut occasio tulit, sitim sedavit. 2) Si cibum potumque, alias satis laudabilem, nimia quantitate more helluonum, haurimus; unde ventriculus, & omnes simul humores, præparationem chyli juvantes, omni ingestæ materiæ non sufficiunt: id quod, ut hoc utar, laudabilis illa & matrum & nutricum consuetudo est, quæ, vel ex nimio amore, vel ut eo longius abesse a puerulo possint, & lacte & pultibus eo usque tenellorum ventriculos haud raro explent, ut, id quod nimium, natura vel vomitu rejicere cogatur. 3) Si, tempore minus opportuno, & sæpius quam par est, gulæ indulgemus, titillationi potius litantes, quam stimulo naturæ admoniti. Sic enim natura, in opere suo turbatur, præparationem quidem incipit, sed non perficit, & succum nutritium, minus laudabilem, crudum, viscidumque, ulteriori elaborationi relinquit: hoc, e. g. suo damno tenelli infantes quoque quotidie experiuntur, quibus,

vel

vel pro tenero illo affectu, quo pullos suos quisque deperire solent, omnia promiscue, neglecto omni delectu, permittunutur porriguntur que, vel, quasi *Quinctilianum* noverint: *date puero panem, ne ploret;* dies noctesque, vicies, tricies, mammæ præbentur, pulticulaque delicatissima offertur.

§. XXVIII.

Moneam hoc loco necesse est: mihi, de iis, qui perfecte adhuc sani sunt, quorum neque solida, neque fluida, ullo modo peccant, unice hic sermonem esse. Atque tales quidem, jure meo, mihi sumere possum. Plane, enim, persuasus sum, si parentes omnem, ultimamque, solicitudinem adhibere, atque, ut recte semper valeant, curare, voluerint, rarius utique, ac nunc fieri dolemus, morbidam miseramque illos sobolem esse procreaturos. Addo, ut tales mihi dari velim, casum meum quoque postulare. Nam experientia, puto, satis constat, infantes rarissime rachiticos nasci; &, primis sex mensibus utplurimum elapsis, tales demum fieri. Sic, scilicet, si quid judico, longe facilius intelligere, & manibus caussam palpare, possumus, quam ob rem, hac nostra ætate, multo frequentius, ac majorum tempore, infantes, ex rachitide deformes, conspiciantur. Pessimi, enim, mali fomitem, in prima statim succi nutritii depravata præparatione, & in caussa ejus occasionali, perversa illa perditissimaque tenerrimæ prolis tractatione, si non omnino, maximam tamen partem, radicari, quis tam cæcus nunc, & omnibus captus luminibus, est, quin clare se videre fateatur? Immo vero, ut ingenue fatear, vellem utique, atque optarem, ut dubitare quis paullisper pergeret. Tum, enim, hunc pyrrhonicum meum in anatomiæ practicæ, in deliciarum medicarum, societatem, haud invidus, deducerem, ipsique, ut ipse judicare possit. Ventriculum rachitici, & omnes ejus primas vias, quovis cruditatum genere scatentes, mesenterii glandulas, conspicuas satis, & chyli visciditate, oppilatas, carnium, ob vias obstructas, summam maciem, & quæ non alia, ad oculos demonstrarem, & suis demum sensibus illum abundare, lubentissime permitterem.

§. XXIX.

Ulteriorem succi nutritii, in vasa, sanguinem vehentia, nunc effusi, elaborationem, pluribus modis peccare posse, facile intelligitur. Hanc, enim, & ipse cordis motus, & perpetuus ille sanguinis circuitus, perficit fere atque absolvit. Deinde etiam multum omnino interest, ut attendamus: utrum succus, rite præparatus, in sanguinis officinam adportatus sit? An ille adhuc pluribus peregrinis moleculis scateat, atque, ulteriorem sive subactionem, sive commodam excretionem, experiri atque expectare, debeat. Huc fere præcipua hujus negotii capita, redibunt, quorum præcipua, & ad scopum nostrum facientia, attigisse sufficiet.

§. XXX.

Primarius circulationis sanguinis, quæ perpetuo illi cordis mobili, tantum non unice, adscribenda est, finis in eo consistit: ut omnes corporis partes solidæ, succum suum nutritium, pro diversitate sua, sibi convenientem, ex sanguine accipere, spiritus animales sufficienti quantitate elaborari, adeoque universa machina in suo vigore, in perpetuo suo motu, conservari, possint. Sed princeps hæc sanguificationis officina, cor, in actione, in motu suo, varie turbatur. Aliam turbationis caussam nosmet ipsi sufficimus; dum affectibus nostris, gaudio, timori, iræ, tristitiæ, aliis, nimium indulgemus; dum corpus vehementissimis exercitiis, motu longiori, cursus velocitate, defatigamus; dum voluptatibus, Baccho, Venerique, litamus. Sic, enim, motus cordis inæqualis redditur; nunc intercipitur, tardus, languidus, tremulus, efficitur; modo celer, fortis, plenusque præstatur. Sic circulatio quoque æquabilis non est, & diversas istas partes, quæ sanguinem constituunt, in perpetuo motu conservare non potest. Sic aliæ aliis uniuntur, comprimuntur, conquassantur; aliæ, ab aliis, separantur, adhærent, sui similibus conjunguntur; cetera. Consulamus illos, qui polypi origines docent; videbimusque, nosmet ipsos, multo, ac opinamur, ac aliis credimus, frequentius, infelices esse polyporum architectos. Audiamus *Lowerum*, omnes, qui dolori, timori, curis, anxietatibus, tristitiæ, lacrimis & fletui, indulgent, unico exemplo, sed præsentissimi periculi denuntiatione, terentem: *insigne hujus exemplum in viro forti admodum & robusto, sed tandem graves ob causas afflicto, nuper observavimus, utpote qui, ex magno animi & corporis vigore, eo usque intra paucos menses tristitia dejectus est, ut, pulsu valde debili & intermittente, cum frequentibus suspiriis, cordis gravamine, &, paullo ante obitum, totius corporis refrigeratione magna, laboraverit, neque, fortioribus cardiacis intus exhibitis, aut, pannis calefactis extra applicatis, media licet æstate, ullo modo refocillari potuerit; in cujus corde, post mortem aperto, magnum polypum, sive carneam molem, ventriculos ejus, & præterea vasa majora sanguifera in pulmone, fere penitus opplentem invenimus, cui omnia hæc symptomata merito imputari debuerant.* (m)

§. XXXI.

Aliam cor turbationem, non minus periculosam, ab aliis hostibus, &

(m) *Tractatus de corde, Cap. II. p. m. 146.*

& sanitatis nostræ inimicis, experitur. Scilicet, si chylus minus recte præparatus, sed particulis, quas vocamus, heterogeneis, nulla ejus virtute subigendis, scatens, sanguini affunditur; si diversos ex hoc sanguine humores, quibus diversæ illæ corporis partes conservandæ in suo vigore sunt, exinde elaborare nequit; si hi succi, optime quamvis elaborati, secerni deinde, & ad partes suas, debita quantitate, partium obstructarum vitio, ablegari non possunt; si peccantes & illaudabiles humores diutius in massa sanguinea hospitantur, & ab illa separari, perque convenientes vias eliminari atque excerni nequeunt. Subsistimus hic. Reliquas, easque numero non paucas, turbandæ circulationis caussas, pagina nostra non capit. Hæ, nisi nos convincant, aliæ multo minus effecturæ sunt, ut cognoscamus, mirari prorsus non decere: quam ob rem, sicuti infantes nostri ex rachitide, sic nos, parentes illorum, aliique adulti homines, ex polypis, & morbis id genus aliis, gravissime divexemur, & perpetuo quodam præsentissimæ mortis genere, longæ vitæ cupidissimi, tam graviter, tamque crudeliter, perterreamur.

§. XXXII.

Simul quoque ex his, hactenus expositis, polyporum originibus, prægnantes satis rationes deducere possumus, qui fiat, ut infantes in genere omnes tuti fere ab his hostibus vivant; rarius, ad minimum, ex illis male habeant, diemque suum, ante diem, obire cogantur. Deinde vero etiam, qui finis præcipue nobis propositus hac vice & opportunitate fuit, multa sine difficultate colligere omnes, qui hæc nostra hactenus legerunt, poterunt, quis, ut ita dicam, affinitatis atque consanguinitatis gradus ille sit, qui morbos nostros, rachitidem polypumque, intercedit, & qua copula binæ hæ cognationes conjungantur. Alter, enim, rachitis, a prima statim succi nutritii depravatione; alter, vero, polypus, ab impedita ejus ulteriori elaboratione, multa cum probabilitate deducendus esse conspicitur. Suum, scilicet, vel sub morborum tyrannide, cuique tribuitur. Cuilibet ætati, cuilibet sexui, alius quidem atque alius proprius quasi morbus est, & suo ipsi jure competit; omnes tamen ægritudines, tamquam sub morbonæ vexillis stipendia merentes amica quadam cognatione, commilitonum more, continentur.

CCIV.

CHRIST. GOTLIEB LUDWIG

PROGRAMMA.

QUO OBSERVATA

IN SECTIONE CADAVERIS FEMINÆ

CUJUS OSSA EMOLLITA ERANT

PROPONIT.

Lipsiæ 22 April 1757.

MOrbus graviſſimus, quo femina Pariſina, *Anna Eliſabeth Supiot*, nata *Queriot* (*), laboravit, cujus nimirum oſſa in ceream mollitiem mutata, & adeo flexibilia reddita fuerunt, ut corpus ſuſtinere non poſſent, non ſolum medicos & chirurgos Pariſienſes, ſed alios quoque naturæ animalium indagatores excitavit, ut in naturam & cauſſam inſoliti hujus morbi diligentius inquirerent, & inde ſimiles morborum hiſtorias, ab aliis jam annotatas, conferrent. Et nos quidem ea, quæ in ſcriptis publicis de hac ipſa re tradita fuerunt, non obiter tantum perlegimus, ſed ad varia phænomena, quæ nutritionem oſſium ſanam æque ac læſam declarant, attente reſpeximus, in primis cum aliqua nobis ſubnaſceretur occaſio, examen anatomicum cadaveris feminæ ſuſcipiendi, quod ſub initium anni præcedentis in theatrum noſtrum anatomicum transferebatur, & in quo ſummam oſſium fragilitatem deprehendebamus. Hac itaque jam data dicendi opportunitate, ea, quæ in diſſectione hujus cadaveris obſervavimus, accurate proponere, nihilque addere, quam quæ tunc temporis commilitonibus humaniſſimis demonſtravimus, meditationes autem noſtras de læſa oſſium nutritione, cum aliorum obſervationibus collatas, in alio ſpecimine academico proferre, nobiſcum conſtitutum habemus. Paucis itaque de vitæ conditione hujus feminæ præmiſſis, nonnulla de viſceribus, præcipua tamen de oſſibus, expoſituri ſumus.

Erat vero *Eliſabetha Wincklerin*, ex inferioris ſortis hominibus hic Lipſiæ nata, ſemper macilento, & imbecilli corporis habitu prædicta, victu parco & crudo nutrita, quem partim laboribus, cum vita ſedentaria conjunctis, acquiſiverat, partim ex eleemoſynis publicis, a ſenatu urbis conceſſis, obtinuerat. Illa vero nullam maculam vitæ minus honeſtæ ſibi inuſſerat, nullaque venereæ labis, vel contagii ſimilis, indicia, nec in illa, nec in parentibus, quantum ex ejus amicis cognoſcere potui, umquam deprehenſa fuerant. Ad morbum prægreſſum quod attinet, Noſtra doloribus arthriticis & rheumaticis non tantum artuum, ſed totius corporis dudum jam conquaſſata, ex medicamentis, ei exhibitis, vitæ ratione non mutata, parum ſolatii ſenſit. Cum tandem de impoſſibili curatione medici, hac de re ſolliciti, eos, qui pauperum curam ſuſcipiunt, certiores redderent, in noſodochium publicum delata, ſimilibus fere incommodis uſ-

(*) Vid. Obſerv. *Ambroſii Hoſty* in Tranſact Philoſ. Vol. XLVIII. Part. I. no. 4. p. 26. & ex relatione *Morandi*, Journal des Sçavans 1752. Decembr. art III. repetita *im Hamburgiſchen Magazin* XIII. *Band*, 2 *Stuck*. no. 6. p 319. porro Obſervations ſur l'hiſtoire naturelle, ſur la phyſique, & ſur la peinture par Mr. *Gautier*. à Paris 1752. 4. Tom. II. Part. V. art. X. p. 115. & Obſervations theoriques & pratiques ſur l'amolliſſement des os en general, & ſur celui qui a été obſervé dans la femme Supiot, dont l'hiſtoire a été communiquée à la Faculté de Medecine de Paris, l'ann. 1752. p. Mr. *Navier*. à Paris 1755. 12.

uſque ad finem vitæ afflicta, macie, febreque lenta tandem confecta, quadrageſimo tertio ætatis anno diem obiit ſupremum.

Cadaver ipſum maxime emaciatum erat. Abdomen contractum, thorax incurvatus, gibboſus, & caput mole ſua verſus pectus inclinatum conſpiciebatur, pro eo nimirum ſitu, quo lectulo affixa, ægra ultimis vitæ temporibus diſpoſita fuerat. Externa corporis ſuperficies cuticulam quidem ſiccam & aſperam, qualem & alias in tabe conſumtis obſervavimus, nullum tamen evidens ſcabiei, vel alius morbi cutanei, ſignum referebat. Non vero is tantum, qui in macilentis obſervari ſolet, pinguedinis defectus annotabatur, ſed hujus loco etiam ſanies quædam non nihil rubicunda in cellulis hærebat, quæ reſoluto quaſi & extra vaſa protruſo ſanguini ſimilis erat, & diſquiſitionem anatomicam partium maxime moleſtam reddebat. Ex quibus hactenus recenſitis luculenta jam cachexiæ ſigna colligi poterant.

In aperto abdomine pauca mutata inveniebantur, quæ partim a gibboſitate corporis, abdomen per thoracem comprimente partim ab aliis cauſſis morboſis, in corpore præſentibus inducta fuerant. Coli zona media flatibus maxime diſtenta, contractum magis ventriculum abſcondebat, illa quoque a dextris ſiniſtrorſum procedens, ante quam ad lienem accederet, flexu ſingulari deorſum ferebatur, paullo poſt autem ad veram viam reducebatur. Idem inteſtinum continuatum circa flexus, ſuper os ilium ſiniſtrum collocatos, anguſtum & calloſum erat, ligamentis ipſius longitudinalibus his in locis maxime denſis factis.

Ventriculi ſitum quoque non nihil mutatum deprehendebamus, cum non tantum extremitas ejus magna inſigniter aſcenderet, & curvatura magna ſiniſtrorſum nimis verſus lienem dirigeretur, extremitas quoque parva uſque ad pylorum adeo anguſta & calloſa eſſet, ut cavitas digitum vix admitteret, & inteſtini tenuis partem mentiretur. Hæc etiam ventriculi pars, magis tranſverſim excurrens, duodeni principium ita ex ſitu ſuo deduxerat, ut proxime ad tranſverſam zonam coli accederet, & ventriculus ipſe, qui in naturali ſua expanſione colo proximus eſt, multum retractus cum meſocolo ſubjacens cohæreret. Deodenum poſtpylorum maxime ampliatum, & tandem ad veſiculæ felleæ latus accedens anguſtius inveniebatur.

Hepatis lobus ſiniſter ſive minor, dextro longe major apparebat: incipiebat enim a ſede veſiculæ felleæ, & ligamentum magnum cum implicata vena umbilicali in ligamentum, vulgo ſuſpenſorium dictum, mutata, a latere externo veſiculæ hujus, mira ſatis varietate ſitus inducta, excurrebat, cum alias hoc ligamentum in inciſura magna hepatis, ſcilicet ad internam partem veſiculæ felleæ & loco non nihil diſtante collocetur: hinc in noſtro caſu aut hæc inciſura prorſus deficiebat, aut fellea veſicula, in inciſura magna hærens, adſumenda erat. Primo tamen intuitu tantum lobus hepatis dexter ſive magnus videbatur eſſe minor altero; cum enim in hanc rem accuratius inquireremus, dictus lobus

bus in noſtra gibboſa ſub coſtis ſpuriis ita aſſurgebat, ut convexa ſua parte diaphragma cum inſigni elevatione in thoracem protruderet, ideoque uti vere eſſe ſolet, reſpectu ſiniſtri major deprehenderetur. Hic etiam lobus inferiori ſuo margine renem dextrum ex ſitu ſuo quodam modo dimovebat; id, quod eo magis in incurvato hujus cadaveris ſtatu fieri potuerat, cum & os ileum ab hac dextra parte elevatum renem quoque aliquantum protruſiſſet, & ex conſueta ſede antrorſum & introrſum verſus ſpinam dorſi & majora vaſa in abdomine excurrentia produxiſſet. Hepatis lobus ſiniſter per filamenta longa cum diaphragmate cohærebat, dexter autem cum eodem firmiter coaluerat.

Aperto thorace ſitus partium vix mutatus occurrebat, præter aliquam, quam gibboſitas induxerat, obliquitatem, ob quam mediaſtinum a dextra magis ſiniſtrorſum vergebat. Lobus pulmonum dexter paſſim filamentis a pleura deductis adhærebat, & in anguſto quoque ſpatio collocatus erat, partim quod lobus dexter hepatis, ut paullo ante monuimus, verſus thoracem protrudebatur, partim quod coſtæ hoc in loco depreſſæ anguſtam hanc cavitatem efficiebant. In hoc lobo quoque nonnulla tubercula ſcirrhoſa obſervabamus. Lobus ſiniſter pulmonum paullo liberior præcedente, paucioribus filamentis cum pleura concretus & conſuetis inciſuris diſtinctus conſpiciebatur. Situs cordis naturalis erat, apice nimirum antrorſum, deorſum & ſiniſtrorſum vergente, aorta vero ex ſitu naturali deflexa. Hæc enim in ſanis corporibus poſt arcum formatum ad ductum ſpinæ dorſi ſiniſtrorſum deſcendit; in gibboſis etiam, quando ſpina dorſi a dextra ſiniſtrorſum deflectitur, maximum hunc ſanguinis canalem incurvari & a ſiniſtro latere deſcendere vidimus: in hoc autem cadavere, in quo ſpina dorſi ſiniſtrorſum magis flexa erat, aortæ truncus recta magis via & in media thoracis parte, ideoque quodam modo ad latus dextrum ſpinæ dorſi collocatus erat. Eandem viam ſequebatur œſophagus, quippe qui aortæ incumbebat & cum ea flexu quodam verſus cavitatem thoracis dextram deferebatur. Spina dorſi autem ad ultimas dorſi & primas lumborum vertebras antrorſum quidem, ut in ſanis fieri ſolet, dirigebatur, hic autem flexus major apparebat, aorta tamen & œſophagus ad hunc ſpinæ tractum poſtea accedentes, ſiniſtrorſum & in conſuetam viam directi, in abdomen progrediebantur. Licet etiam diaphragmatis ſitus ex variis nunc indicatis cauſſis obliquus inveniretur, & quoque crura ejus aliquo modo dislocata eſſent: aorta tamen & œſophagus conſueto modo & hic maximam partem inter carneas ejus fibras deſcendebat.

Equidem in partibus mollibus declarandis jam longius detentus fui, ideoque nonnullas differentias curioſas in nervis, arteriis & venis obſervatas, cum ad præſens inſtitutum parum faciant, nunc lubenter omitto, cum alibi & commodiori quidem loco explicari queant. Circa tertiam cavitatem, ſeu potius in ea contentum cerebrum monemus tantum, ejus ſubſtantiam, attente a nobis perluſtratam, nulla prorſus indicia morbo-

ſi-

ſi ſtatus dediſſe, plexum tamen choroideum non nihil varicoſum inventum fuiſſe. Progrediamur itaque ad eam tractationem, quæ inſtituto noſtro magis accommodata eſt, ſcilicet ad ſceleti conſiderationem, & ante quam oſſium mutationes ſigillatim perquiramus, de partibus mollioribus ad oſſa pertinentibus pauca præmittamus. Neque vero in ligamentis & cartilaginibus, neque in glandulis & ipſa articulorum fabrica aliquid perſpeximus, quod a ſtatu naturali multum recederet, in perioſteo tamen & medulla nonnullas attentione noſtra dignas obſervavimus mutationes.

Perioſteum eſt membrana oſſium ſuperficiem inveſtiens, eique in ſtatu ſano firmiter adhærens; hæc vero adhæſio in oſſibus nunc a nobis conſiderandis non adeo arcta erat. Licet enim ipſa oſſium attenuatio & inde pendens mollities ab interna ipſorum parte magis proveniret, nos vero de perioſteo interno non niſi in medullæ conſideratione agere queamus: tamen & externa oſſium ſuperficies ſcabra, quodam modo aſpera, lamellis non adeo arcte cohærentibus conſpicua, noſtram excitabat attentionem. Cum enim caſu cadaver ab adſtantibus verteretur, femur ex inſtanti frangebatur, noſque ad oſſium fabricam inquirendam attentiores reddebat. Inveniebamus itaque, muſculis caute remotis, in medio femoris cylindro, ubi fractum erat, perioſteum totum ſolutum eſſe; non ſine ratione itaque ſuſpicabamur, humorem aliquem morboſum inter perioſteum & oſſis ſubſtantiam intercurrere, cujus vi perioſteum diſtenderetur, ſed re accuratius diquiſita, ſuſpicio tollebatur: in medio enim reliquorum oſſium cylindricorum perioſteum fibris ſuis & vaſis adhærere quidem videbamus, ſed leviori opera & facilius, quam in ſanis, ſcilicet manubrio ſcalpelli, illud ſeparari poterat. Ipſa perioſtei fabrica vix læſa, ſed ſatis denſa reperiebatur, cum acres humores laminas oſſeas magis, quam perioſteum læſerint; & hoc quidem evidentius illis locis apparebat, ubi perioſteum cum ligamentis & tendinibus ad partes has firmandas arctius cohæret. Quamvis enim & hic oſſea ſubſtantia aſpera magis inveniretur & in ſeparatione fibroſarum harum radicum oſſeæ particulæ minime ſecederent: tamen in poroſa hac oſſium parte fibræ ipſæ altiores radices egerant.

Ad medullæ conſiderationem accedentes, primo illud femur, quod caſu fortuito in cadavere fractum erat, diſſecuimus, medullam in illo vix congelatam, ſed maxime mollem & fere fluidam deprehendentes, ita tamen ut intra telam celluloſam contineretur, & ita maſſam quandam cohærentem ſiſteret. Eadem in inferiore femoris parte, quæ tibiam ſpectabat, alba & pura, nullo ſanguine inquinata, & ea tantum, quæ cellulas oſſeas extremitatis replebat, grate rubicunda, in parte ſuperiore autem, prope oſſa innominata, multis grumis ſanguineis referta conſpiciebatur. Neque hæc mutatio fracturæ & in ea forſan factæ vaſorum dilacerationi adſcribenda erat; cum ea poſt mortem tantum in cadavere obvenerit. Quo vero de indole medullæ in hoc cadavere reperiundæ certiores redderemur, reliqua quoque oſſa variæ figuræ diſſecanda erant: In hu-

humero itaque medulla non tantum magis rubra erat, ſed & in medio grumos aliquot ſanguineos oſtendebat: tibiæ cavitatem internam, ob oſſeæ ſubſtantiæ decrementum ſatis amplam, totam quidem medulla alba, ſed fluida & quaſi aquoſa, nullis grumis coagulati ſanguinis interſperſis, replebat. Fibula, nec non radius & ulna, ſimilem medullæ conſtitutionem & colorem, in accurato examine exhibebant. Accidit tunc temporis, ut aliud cadaver feminæ ſexaginta quinque annorum, macie confectum, cultro anatomico ſubjiceretur; cujus itaque os humeri ad diſquirendam medullæ indolem ſerra diffindentes, eandem albam in medio cylindro, non nihil rubicundam, verſus extrema autem magis rubram deprehendebamus, talem certe, qualem *Clopton Havers* (*) deſcribit, & nos in ſanis alias quoque cognovimus; medullam tamen quodam modo laxius in cavo oſſis hæſiſſe, nec illud totum repleviſſe, in hac vetula macilenta obſervabamus. Sed regrediamur ad ulteriorem medullæ in noſtro cadavere diſquiſitionem: eam in diploe oſſium calvæ, in oſſibus manus & pedis, in phalangis nimirum digitorum, carpo & metacarpo, nec non tarſo & metatarſo, rubellam inveniebamus. Oſſa quidem nunc indicata reliquis paullo duriora erant, ita, ut in illam ſententiam duceremur, ac ſi inde medullæ integritas penderet, cum autem patella, quæ maxime mollis erat, diſciſſa rubicundum quoque colorem oſtenderet, & reliqua oſſa cellularia hac in re convenirent, nec hanc cauſſam allegandam eſſe perſpiciebamus.

Dum ad oſſium ſubſtantiam conſiderandam nos nunc accingimus, omniaque ſceleti oſſa intuemur, & lata & his analoga primum, poſt ea etiam cylindrica & cum his convenientia, ſummatim tantum deſcribere ſuſcipiebamus: re autem accuratius perpenſa, & oſſibus ſimilis fabricæ non ſemper ratione mollitiei ſimilibus inventis, totum ſceleton percurrere, & quid in uno & altero oſſe ad doctrinam noſtram declarandam faciat, breviter annotare, alia vero, quæ in pluribus oſſibus ſimili ratione apparebant, in ſubſtantia oſſium in genere conſiderata ſubnectere conſtituimus.

Oſſa capitis, in primis plana, quæ calvam componunt, ſatis dura & ſanis fere ſimilia; in illis tamen diſſectis diploe ampla & duplo fere major, quam in alio ſceleto ſimilis magnitudinis, cum quo comparavimus; tabulæ tamen oſſeæ reſpectu diploes multum attenuatæ inveniebantur. Licet autem in his oſſibus, ſuperiorem & lateralem calvæ partem conſtituentibus, nullæ areæ ob diploen deficientem tranſparentes conſpicerentur, in inferiore tamen parte oſſis frontis productio ad orbitas extenſa, partes laterales foſſam temporalem ſpectantes, ſquamoſa oſſis temporum pars, & os occipitis in baſi calvæ conſpicuum prorſus & magis quidem, quam ut plurimum fieri ſolet, oſſeis laminis tenuiſſimis viſis,

(*) Oſteologia nova. or ſome new Obſervations of the bones. London. 1729. 8. p. 124.

pellucebant. Ossis temporum pars petrosa dura quidem erat, ad duritiem tamen consuetam nondum accedebat. Maxillam superiorem constituentia ossa nihil peculiare observandum exhibebant, & maxilla inferior satis densa erat, ut digitis vix comprimi posset. Dentes quoque respectu duritiei nullam mutationem passi erant; caries enim in non nullis visa, ex morbo ossium universali non derivanda erat; color denique luteus, qui in nostris observabatur, in cacochymicis corporibus vix non semper talis deprehenditur. In osse hyoideo & in cartilaginibus laryngem conformantibus nihil, quod nostram moveret attentionem, inveniebamus. Quo levior vero ossium capitis mutatio erat, eo insignior in ossibus trunci & extremitatum a nobis nunc commemoranda erit.

In ossibus itaque truncum constituentibus, primo columnam spinae dorsi conspiciebamus, cujus vertebrae omnes eodem modo, ut os sacrum, evidentem referebant mollitiem; colli tamen vertebrae paullo duriores erant. Corpora earum magis mollia digito prementi cedebant: processus autem varii, ut semper solidiores esse solent, sic & in nostro cadavere paullo magis resistebant. Non quidem rarum est, gibbositatem a certa quadam dispositione, in prima juventute inductam, & vigesimo circiter aetatis anno confirmatam conspicere: in nostra vero femina ista obvia ex mollitie corporum vertebrarum in adultiore aetate per morborum inducta videbatur, qua nimirum spina dorsi parum tantum versus latus sinistrum inflectebatur. Omnes vertebrae colli & tres priores dorsi a perpendiculari situ parum ad latus sinistrum, magis vero antrorsum inclinatae inveniebantur, in reliquis vero dorsi vertebris usque ad septimam & octavam, curvatura magis conspicua erat: hinc apophyses spinosae retrorsum & sursum directae cernebantur, compressio tamen lateralis corporum vertebrarum, quae alias in gibbosis attendenda est, in nostro sceleto vix notatu digna videbatur; ab octava tandem dorsi vertebra series reliquarum aequalis & consueto modo antrorsum flexa reperiebatur. Morbosus hic spinae dorsi flexus costarum quoque situm mutabat, earum tamen obliquitas minus insignis erat, quam descensus, ab incurvatione pectoris versus anteriora dependens, ita, ut costae ferme ad ossis ilei cristam deflecterentur. Haec incurvatio a pondere capitis versus pectus declinati orta, sterni quoque evidentem depressionem effecerat: prima enim & amplissima sterni pars inter primae & secundae costae insertionem multum inflexa erat, & ab hoc flexu retrorsum potissimum, sed & quodam modo sinistrorsum facto, costae dextri lateris a secunda ad octavam usque, in media & paullo anteriore sui parte introrsum depressae & flexae dextram thoracis cavitatem maxime arctam reddebant. Inflexio haec praeternaturalis eo facilius fieri potuerat, quoniam costae omnes adeo molles & flexiles deprehendebantur, ut instar chartae multiplicis & conglutinatae (*Pappe*) facile & sine fracturae metu introrsum & extrorsum flecti possent: lamina enim ossea externa costarum adeo extenuata erat, ut cellulas transparentes facile, & in his magis, quam in aliis ossibus, distinguere possemus. Similis ferme fabricae mutatio in ossibus innominatis detegebatur, quippe quae mollia quoque erant. & leviori digiti impressioni ita cedebant, ut foveas impressas ad tempus retinerent. Pelvis ossa satis proportionata erant, excepto osse ileum, quod in dextro latere paullulum eminere videbatur, & inde id efficiebat, ut pelvis aliquo modo dextrorsum cederet, & ita synchondrosis ossium pubis ex opposito partis mediae ossis sacri non conspiceretur.

Inter ossa extremitatum superiorum scapulae & claviculae potissimum ob gibbositatem paullo ante descriptam miram quandam figurae mutationem passae erant; sic, ut claviculae, quae quidem solito molliores, attamen longe duriores, quam costae inveniebantur, ad partem, qua sterno articulantur, ob thoracis flexum non tantum maxime incurvatae, sed & antrorsum quasi productae essent, productis his partibus ita a reliqua clavicula distinctis, ut in dextra clavicula pollicis, in sinistra autem pollicis unius & semis longitudinem sisterent, & primo intuitu ita apparerent, ac si claviculae a sterno recessissent, & cartilaginem interpositam osseam factam ad dimensionem nunc descriptam produxissent. Clavicularum vero extremitates anteriores, re accuratius perlustrata, in indicata a sterno distantia quasi fractae & articulo novo praeditae erant, ita, ut ea articuli pars, quae claviculam cum sterno jungit, immobilior deprehenderetur, quam nova illa per praeternaturalem dispositionem inducta. Scapulae, dorso impositae, molles, flexiles, incurvatae & in locis transparentibus chartae tenuissimae similes inveniebantur. Dextra quidem tantum ad apicem sive angulum inferiorem parum incurvata erat, sinistra vero, quae sinistrae costarum curvaturae retrorsum factae incumbebat, adeo flexa vel potius contorta deprehendebatur, ut non tantum in costa sua inferiore fere instar semicirculi convolveretur, sed & pars plana usque ad spinam sic dictam curvaturam hanc continuaret. Humerus, ulna & radius ex tenui tantum lamina constare videbantur, facileque in media & alias densissima parte comprimi poterant. Manus extremae ossa mollia quoque erant facileque comprimenda, attamen in parte media cylindrica ossium metacarpi & phalangarum digitorum, respectu majorum ossium crassiores vel ad minimum aequalis crassitiei parietes ostendebant, quae tamen in sanis corporibus longe minor esse solet. Comparavimus nimirum crassitiem cylindri medii humeri dissecti cum humero dissecto alius cadaveris feminae debilis & macilentae, corporis magnitudine cum nostra conveniente, & in femina hac sana crassitiem unius lateris cylindri humeri triplo majorem, quam in nostro hactenus descripto sceleto invenimus.

Vix opus esse videtur, ut fusiori sermone de extremitatum inferiorum os-

offibus agam, cum in iis fimiles fere, quam in fuperioribus, offeæ fubftantiæ attenuatio appareret, ita, ut mirum videatur, quo modo noftra ægra fine fractura vel notabili inflexione horum offium, primo quidem motus ad inceffum requifitos, poftea vero, cum lectulo femper affixa effet, inverfionem corporis neceffariam præftare potuerit. Notandum autem omnino eft, offium nunc defcriptorum figuram & dimenfionem externam nullo modo mutatam fuiffe, & fupra defcriptos flexus fingulares & incurvationes non nifi in offibus ad truncum fpectantibus, quorfum & fcapulas & claviculas referre liceat, locum habuiffe. Hæc extremitatum offa etiam in cadavere fracturæ refiftebant; femur enim ab inverfione cadaveris in theatro anatomico tertio poft mortem die, rudius forte fufceptа, fractum divifumque fuerat.

De ipfa offium fubftantia pauca adhuc in genere commemoranda reftant. Licet enim fingulorum fere offium defcriptionem dederimus, & mutationem in mollitie & flexilitate defcripferimus; laminarum tamen coagmentatio, quatenus os conftituit, attentionem aliquam mereri videtur. Externa nimirum & denfa fatis offium fuperficies in illis locis, quibus periofteum fortius adhæret, ubi fcilicet ligamenta & tendines inferuntur, paullo afperior erat, lamellis offeis fucco conglutinante deftitutis. Vix vero attendenda foret hæc mutatio, nifi alia & longe evidentior in interioribus obfervata fuiffet. In illis nimirum offibus, ubi cellularis fabrica inter denfas laminas continetur, laminæ illæ five parietes offis magis a fe invicem remotæ & diftentæ erant, ac fi copiofiorem medullam continerent. In omnibus his locis tranfparens cellularis tela obveniebat: non enim tabulæ offeæ denfæ, fed tenuiffima tantum & quafi membranacea lamina cellulas obtegens offis figuram circumfcribebat. Media pars offium cylindricorum, quæ in validis offibus ex ftratis lamellarum offearum, arcte inter fe invicem conjunctarum, componitur, laminis his maximam partem deftituebatur, ut vix magis attenuare poffis offa, fi interius ex cylindro varia ftrata denfarum laminarum cultro abraderes. Hoc infuper in tibiæ offe diffecto curiofum nobis vifum fuit, quod arteria, quæ a parte pofteriore in illud penetrat, & oblique in proprio quafi canali defertur, hic tantum ad duas lineas in tranfparente offis lamina contineretur, de reliquo autem tenui membrana cincta ufque ad mediam tibiam progrederetur. Non tantum vero attenuatio in diaphyfibus offium admiranda erat, fed porofa quoque & fere friabilis fubftantia labem his offibus a læfa nutritione inductam fuiffe, fatis declarabat. Illud tandem in offibus exficcatis obfervavimus, quod foli expofita calcaream quandam materiam efflorefcentem oftenderent, id, quod in fanis, vel prorfus non, vel vix adeo evidenter, fieri folet.

POLYCARP.

CCV.

POLYCARP. GOTTL. SCHACHER,

OBSERVATIONES III.

CIRCA MATERIAM OSSIFICATIONIS PRÆTER NATURAM FACTÆ.

Lipfiæ 1726.

QUantumvis definita ſaltem embryonis ſtamina virtute ſucci nutritii explicata, inque dimenſionem omnem diducta mox poſt conceptionem ſolideſcant, paulatimque dureſcant, ac tandem oſſeam induant naturam, haud raro tamen accidere ſolet, ut partes, quarum textura ad vitæ uſque exitum mollis debet eſſe, ac flexilis, præter conſuetum naturæ ordinem indurentur, oſſeamque adipiſcantur indolem. Animus jam non fert, nec præſentis inſtituti ratio permittit, aliorum obſervationes conquirere, iiſdemque rei hujus ſtabilire veritatem, utpote quo labore eo lubentius ſuperſedeo, quo præclarius eodem Cl. *Salzmann* jamjam eſt perfunctus, quippe qui in diſſertatione de oſſificatione præternaturali quaslibet fere partes ſigillatim ad examinis incudem revocavit, earundemque præternaturalem oſſificationem propriis non minus, quam aliorum obſervationibus illuſtravit. Ut nihil etiam de oſſiculis in humoribus æque, ac variis tumoribus repertis dicam, quorum identidem largam meſſem in laudata diſſertatione invenire licet. Enimvero hoc ingratum nemini fore, aut a præſenti ſcriptione alienum viſum iri, confido, ſi, quæ praxis memet ipſum edocuit, leviter duntaxat adumbrem, atque tres potiſſimum obſervationes memoratu haud indignas conciſe recenſeam. Sane cartilagines ad oſſis naturam cum propius paulo accedant, atque non niſi oſſa mollia, flexibiliaque eſſe videantur, fortaſſis ob analogiam, quæ ipſis cum oſſibus intercedit, nonnihil frequentius id vitii contrahunt. Ejuſmodi cartilaginum indurationem tum in aliis, tum inprimis in quinquagenario quondam obſervavi. Etenim is ſpiritus vini abuſu, vitaque ſedentaria, paulatim in cachexiam, tandemque in lethiferam alvi ſtypticitatem, aliquot dies non ſine horrendis imi ventris torminibus, aliiſque gravioribus ſymptomatibus perſeverantem, omnemque remediorum efficaciam eludentem, inciderat. Quare inſolitæ ſtypticitatis cauſæ indagandæ gratia cadaver diſſecabatur, fœceſque alvinæ lapideam fere conſiſtentiam adeptæ, & in variis coli locis magna quantitate ita coacervatæ inveniebantur, ut inteſtinum quatuor minimum tumores, notabili ſpatio a ſe invicem diſtantes, ac pugni magnitudinem excedentes, formaret. Præterea notatu erat dignum, quod cujuslibet capſulæ, fœces complectentis, pars ima & ſuperna, aliquot digitos tranſverſos longa, funiculi pene in modum contracta, & pollicis circiter craſſitiem æquans comparuerit, ſimulque genuinam lethiferæ obſtructionis cauſam ſatis ſuperque patefecerit. Eodem tempore cupido animum noſtrum ſubiit, thoracis viſcera paululum indagandi. At enimvero pectus vix ac ne vix quidem, & non niſi ſcalpro, malleoque aperiri poterat: adeoque cartilagines, coſtas cum ſterno copulantes, & albedine ſaltem, non æque mollitie a coſtis diſcrepantes, erant induratæ. Inprimis vero cartilago xiphoides inſueti aliquid exhibebat, utpote quæ bifida, juſto longior, craſſiorque, & oſ-

sea, deprehendebatur. Siquidem binæ illæ appendices tres pollices erant longæ, sexiesque minimum crassiores, quam solent esse naturaliter constitutæ, & tam duræ insuper indolis, ut duritie facile costas ipsas antecellerent; quin & acuminatas utrarumque extremitates filum cartilagineum transversim exporrectum laxe invicem conjungebat: quemadmodum vel in ipso sterno curiositatis ergo adhuc dum adservato animadvertendum est. Atque insolita ea xiphoidis conformatio cardialgiæ non sane levem præbuit fomitem, de qua eo cumprimis tempore conquestus est defunctus, quando inclinato corpore imaginibus æri incidendis operam navaret. Vix enim aliter fieri poterat, quam ut duræ illæ, longæque appendices, curvo corporis situ introrsum inclinatæ, diaphragma & ventriculum graviter adficerent, sculptoremque anxietatibus ita redderent plenum, ut aliquando invitus ab opere suo desistere cogeretur. Rarissimæ porro ossificationis testimonium nobis suppeditat non exilis pleuræ portio ossefacta, quam nos pariter inter curiosa etiamnum adservamus. Etenim tametsi jamdudum plurium partium membranæ in os induratæ a prosectoribus fuerint observatæ, me tamen omnino latet, an aliquid ejus simile in pleura sit adnotatum. Id enimvero accidit olim, ut vir quinquagenario major in latere thoracis dextro molestum & obtusum, ac gravativum sensum, cum nonnulla spirandi difficultate conjunctum, perdiu perciperet, tandemque ex febre acuta interiret. Proinde ad explorandam dyspnϾ inveteratæ causam thorax circumspecte incisus aperiebatur, inque eo viscera quidem salva observabantur, at in latere dextro investiganti digito substantia lata, duraque, & ab ultima costa ad septimam protenta, pleuraque obtecta, occurrebat. Ut igitur qualitas ejus sensibus clarius paulo pateret, ea provide separabatur, separata eximebatur, exemta denique, ac pelliculis denudata, os latum, longumque, ac quadratum præ se ferebat, quod medium locum costas inter, pleuramque occupaverat. Longitudo illius duodecim, latitudo quoad imam partem tres, quoad mediam quinque, & quoad superiorem quatuor efficiebat uncias. Ceterum costis erat flexibilius, hisque crassitie vix quidquam cedebat. Et quantumvis pleura, naturaliter constituta, sit membrana tenuis, tensa, ac lævis, eam tamen ex binis lamellis admodum vasculosis contexi, autopsia locuples est testis. Itaque externam ejus laminam, præter naturæ consuetudinem, auctam, crassiorem redditam, induratamque, paulatim osseam induisse formam, veritati maxime videtur consentaneum. Neque vero minus cum ratione congruit, os illud prægrande, costis arctius justo adhærens, adscensum, descensumque costarum impedivisse, infimamque ejusdem portionem, diaphragma contingentem, hujus motui plus vel minus laboris atque molestiæ attulisse, atque hac ratione non modo dyspnϾ suppeditasse occasionem, verum pondere etiam suo gravativum sensum ægro conciliasse. Vasa insuper sanguifera, inprimisque arterias subinde in os durum commutari, ex naturæ scrutatorum monumentis liquidissime conspicitur. Atque similem naturæ lusum quondam in aortæ trunco animadverti. Quando quidem ex viro sexagenario, ceteroqui vegeto & robusto, at diu multumque anxia cordis palpitatione, inæquali arteriarum pulsu, & asthmate vexato, ac tandem apoplexia extincto, cor cum universo aortæ trunco, præcipuisque ejusdem ramis, ac renibus, eum in finem protraximus, ut paulo accuratius in palpitationis causam inquireremus, hincque cordis, vasorumque sanguiferorum constitutionem paulo plenius, exquisitiusve pervestigaremus. Erat vero cor grande admodum, ac crassum, & naturalem fere magnitudinem excedens, in cujus ventriculo dextro non mediocris polypus absconditus delitescebat, idemque ex pelliculis densis, crassisque compactus, & e cono assurgens, atque ad arteriam pulmonalem protensus, non minimum thalami occupabat spatium. Præterea diversis in aortæ locis variæ magnitudinis, figuræ, variæque crassitiei lamellæ osseæ in oculos incurrebant. Siquidem ima arcus aortæ parte, e cujus regione opposita binæ subclaviæ cum intermedia carotide progerminant, ad tractum longitudinalem incisa, atque interna membrana, e fibris longitudinalibus constructa, blanditer remota, laminæ osseæ unguis digiti latitudinem æquantes, crassitiem vero superantes, atque hinc inde dispersæ oculis distincte cernebantur. Similes laminæ osseæ, interna membrana investitæ, in elatiore aortæ descendentis parte, ut & non procul a diaphragmate, nec non in fine, ubi in iliacas dividitur, clare conspiciebantur, nullo alio in iis discrimine observato, quam quod in fine aortæ conspicuæ ceteris fuerint tenuiores, faciliusque flecti possent. Denique quadruplicem arteriam renalem non sine animi voluptate lustravimus; etenim e latere aortæ sinistro quatuor distinctæ arteriæ, separatim ad renem ejusdem excurrentes, prodibant, altero rene unica saltem arteria instructo: uti hæc omnia hodieque in præparato servato plane pleneque conspici queunt. Interim non facile adseruerim, aortam osseis lamellis variis in locis veluti conspersam vitalem sanguinis motum, propter internæ superficiei qualemcunque asperitudinem, turbasse, ac palpitationi cordis, ceterisque malis ansam præbuisse: præcipue cum, non obstantibus iis laminis, aorta & dilatari, & systalticum suum motum exercere potuerit. Potius existimaverim ego, polypum quævis omnino peperisse mala. Præterquam enim, quod amplitudinem ventriculi justo reddidit angustiorem, atque e vena cava adfluenti sanguini remoram injecit, sane is ipse sanguine cordis contractione protruso exagitatus dum ostium arteriæ pulmonariæ plus vel minus obstruxit, facile etiam palpitationem, & inæqualem arteriarum pulsum, aliaque hinc oriunda mala excitare potuit. Profecto harum, similiumve partium ossificatio, quam post ægrorum fata oculis usurpamus, manibusque palpamus, plerumque nobis haud exiguam parit admirationem, fortassis & eam ob causam, quod eam in vivis vix hariolari, nedum secure definire queamus. Licet enim historiæ, ossificationis præternaturalis incommoda delineantes, id

id utilitatis earum gnaris adferant, ut pro varia circumstantiarum indole in obstinato præsertim morbo osseſactam quampiam partem pro mali causa venditare soleant, tamen, cum unius morbi causæ possint esse bene multæ, contumaces, abstrusæ, similemque suspicionem moventes, ossificationem ab iis vix ac ne vix quidem discerni, tutoque cognosci posse, sponte sua innotescit: præsertim cum nonnisi rarissime morbi ab istiusmodi partium induratione natales suos deducant. Id quod *Wepferus*, sagacissimus quondam medicus, proprio suo exemplo confirmavit. Quandoquidem venerabilis ille senex in asthma gravioribus symptomatibus stipatum delapsus, plus simplici quidem vice malorum fontem aortæ ossificationi, mox tamen, animo veluti fluctuante, hydropi pericardii adscripsit. *De ossificatione aortæ monstrosa*, inquit Cl. *Brunnerus*, soceri sui vitam describens, *nemo ex ullis indiciis certus esse potuisset, etsi hujus mentionem sæpius fecerit pie defunctus, & senii morbum adpellavit, quo Deus ter O. M. ipsum quieti addiceret, quam æquo & grato animo, ante insomniis, quiescere nescius, contra omnium spem & expectationem pertulit.* Et alibi scribit: *Suspicio aquæ seu hydropis pericardii, diastolem cordis impedientis, altius animo ægrotantis insedit; omnino autem voluit atque mandavit, ut post obitum in causam tam absconditi mali inquireretur cultro: indignum reputans medico, hominum commodo invidisse, quod vermibus denegari non posset.* Quamvis vero in denati corpore hydrops pericardii animadversus sit nullus, tamen, variorum viscerum obstructionem, serique effusiones ut jam prætermittam, aortam omnino, ut beatus est hariolatus, osseam acquisivisse texturam, ocularis docuit inspectio. Etenim universus truncus a principio ad finem usque, cumprimis quoad superficiem internam, propter multiplices portiones osseas, incertæ figuræ & magnitudinis horridus, salebrosusque, ac scaber comparuit: quemadmodum in memoria Wepferiana, huicque inserta aortæ icone, E. N. C. D. 3. A. 3. appendicis loco adnexa, luculentius videri potest. Neque vero commodum adeo est insigne, quod ex pleniore hujus morbi cognitione in ægrum vel medicum redundat. Siquidem, præternaturali ossificatione præsente, & principem partem occupante, æger infausta prognosi soli eheu! fato est committendus, atque medicus imbecilles medicinæ vires fateri necesse habet, cum contra hujus vim morbi nullum sit medicamen in hortis. Nihilo tamen secius supra laudatus *Wepferus*, id utilitatis inde cepisse perhibetur, ut ea omnia attente considerans, a medicamentis pene abstinuerit, solaque quiete & diæta contentus, aliquamdiu vitam protraxerit. Ceterum in determinanda ossificationis præternaturalis causa tantum abest, ut eruditi concordes sint, atque unanimes, ut potius quilibet ad hypotheseos, cui addictus est, ductum, abstrusi hujus phænomeni rationem explicare conetur. Sunt enim nonnulli qui ad principium universale agens, seu ad spiritum mundi confugiunt, in eo duntaxat discrepantes, quod alii eum, cogitantem, alii intellectu carentem, alii speciatim acidulum, omnis duritiei ac firmitatis auctorem, sibi fingant. Alii, rejecto spiritu universali, principium agens particulare allegant, quatenus corpori humano modo mentem, modo spiritus animales, aut, ad veterum stilum, animam sensitivam & vegetativam, tanquam formam informantem præficiunt, e quibus alii utrumque principium in statu naturali scite prudenterque, in præternaturali sæpe cum errore agere opinantur: alii saltem idea quadam, & in præsenti phænomeno exponendo ossifica sunt contenti. Alii denique definitam & mechanicam partium corporis tum solidarum, tum fluidarum dispositionem crepant, exque ea ossificationis naturalis pariter, ac præternaturalis rationem derivare laborant. De qua postrema hypothesi Cl. *Connor de stupendo ossium coalitu* candidam fert sententiam: *Occulti*, inquiens, *hujus & insoliti phænomeni rationem a principiis mechanicis deducere difficillimum est. Nihilominus tamen, cum res indubitata sit, & certissima, certum quoque est, a physica causa dependere debet.* Interim a ratione haud plane est alienum, senum, quibus potissimum præternaturalis ossificatio accidit, sanguinem particulis salino terrestribus, viscosisque haud parum esse onustum, partisque in os mutandæ porulos immutari, & fortassis ultra diametrum naturalem dilatari, hosque prædictas moleculas majori in copia subire, segregatas vero sanguinis pressione arctius uniri, humidisque moleculis calore abactis, in arctiores complexus ruere, & insuper spirituum, aut, si mavis, particularum aëreo ætherearum agilitate tornari & premi, donec eædem facieculis suis undiquaque se contingentes, arctissimo nexu invicem copulentur, osseamque duritiem nanciscantur.

CCVI.

ABRAHAMI VATER

PROGRAMMA

DE OSSIFICATIONE.

Vitemb. 1726.

Q. D. B. V.

Admiratione certe dignissimum est, omnes ac singulas corporis nostri partes primum in fœtu tenello, ex filamentis tenuissimis atque mollissimis ortum trahere, quæ successu temporis magis magisque explicatæ, tot organa diversissima, tot distinctis usibus destinata, componunt. Omnes istæ partes, utut ex eodem fonte, purpura nimirum vitali, nutrimentum capiant, aliæ tamen præ aliis per omnem vitam mollitiem atque flexilitatem suam servant, aliæ vero in solidiorem cartilagineam, atque aliæ tandem in rigidissimam osseamque substantiam, progressu ætatis, mutantur. Contingit tamen etiam, ut partes quædam, quæ ob usum, quem in corpore habent, specialem, molliores flexilioresque esse & permanere debebant, in quibusdam subjectis, cartilagineam, osseam, vel plane lapideam, duritiem induant. Præbent hujus rei exemplum valvulæ cordis tenuissimæ ac membranosæ, quæ in cervis, imo & bobus annosis, in osseam substantiam abeunt, atque ossa de corde cervi, a superstitiosa antiquitate pro specifico cordiali habita, appellantur. Ista valvularum cordis ossificatio non in brutis tantum annosis, sed ipsis quoque hominibus, senectute decrepitis, usu venire solet. Imo in senibus non tantum, sed & junioribus, in virili ætate constitutis, hoc fieri, docet casus, a Cowpero observatus, ubi in viro XXX. annorum, ulcere primum pedis cum ossis carie afflicto, tandemque phtisi mortuo, qui in vivis frequenti pulsus intermissione laboraverat, principium aortæ in variis locis, ac valvulæ inprimis semilunares osseæ deprehensæ fuerunt, adeo, ut nunquam orificium claudere potuerint, uti testantur *Transact. Phil. Soc. Reg. Britann. n.* 299. Memorabile ossificationis arteriarum exemplum videre contigit in anicula, septuagenarium transgressa, quam superiori anno in Theatro Anatomico cultro subjeci. In hac primum cor in tota sua peripheria cum pericardio concretum erat, ac intus polypos insignes, pulmonalem & aortam occupantes, continebat. Arteria vero aorta in ipso egressu valde extensa, non tantum in principio

pio osseam substantiam præ se ferebat, sed & in progressu atque distributione per corpus in variis locis, maxime superius in axillaribus ac carotidibus, inferius juxta emulgentes, usque ad divaricationem in iliacas, areolas osseas copiosas monstrabat. Sed admirationem inprimis excitabat in omnium animis, ubi aperto cranio cerebrum perlustravimus, cujus arteriæ tum quoad truncos carotidum & vertebralium in basi cerebri, qui ob duritiem hiant, calamorumque scriptoriorum tubulos referunt, tum quoad plerasque ramificationes, etiam ad meditullium cerebri penetrantes, partim osseæ, partim cartilagineæ inventæ fuerunt, uti in præparato a me conservato monstrare possum. Ossea ista metamorphosis non solum arteriarum tunicas, sed alias etiam corporis membranas afficit. Clariss. *Gohl in actis Berolinens. Vol. IX. p.* 56. annotat, in sectione militis, lethargo extincti, juxta sinum falciformem, intra duram matrem duo fimbriata ossicula reperta fuisse, quæ, utut a quibusdam fragmenta, a cranio separata, reputata fuerint, *ipse* tamen, portiones duræ matris, in osseam duritiem degeneratas esse, recte pronunciat. Ejusmodi ossiculum, falci duræ matris cohærens, in viro cephalalgia vehementi defuncto, invenit Cheseldenius, uti in *Transact. Philos.* n. 381, videre est. Nos etiam tale aliquando, in fœmina stupiditate affecta, & de capitis gravitate sæpius conquerente, a falce abstulimus, in quo, per microscopium considerato, strias albicantes, quales in ebore observantur, & puncta quædam coloris obscuri, quo loco haud dubie cum fibris & vasculis duræ matris cohæsit, perspicere licet. An vero ossicula ista prædictorum morborum, lethargi, cephalalgiæ, stupiditatisque causa unica extiterint, affirmare non audeo, neque id probabile est, quia sine dubio ista diutius ibi hæserunt, quam dolor capitis ac lethargus, mortem prægressi, durarunt. Judicat proinde etiam laudatus *Dn. Gohl*, eadem in milite isto, quia horizontaliter sita fuerunt, vix aliquam molestiam creare potuisse.

CCVII.

RUTTGER GOTTL. HOERNIGK,

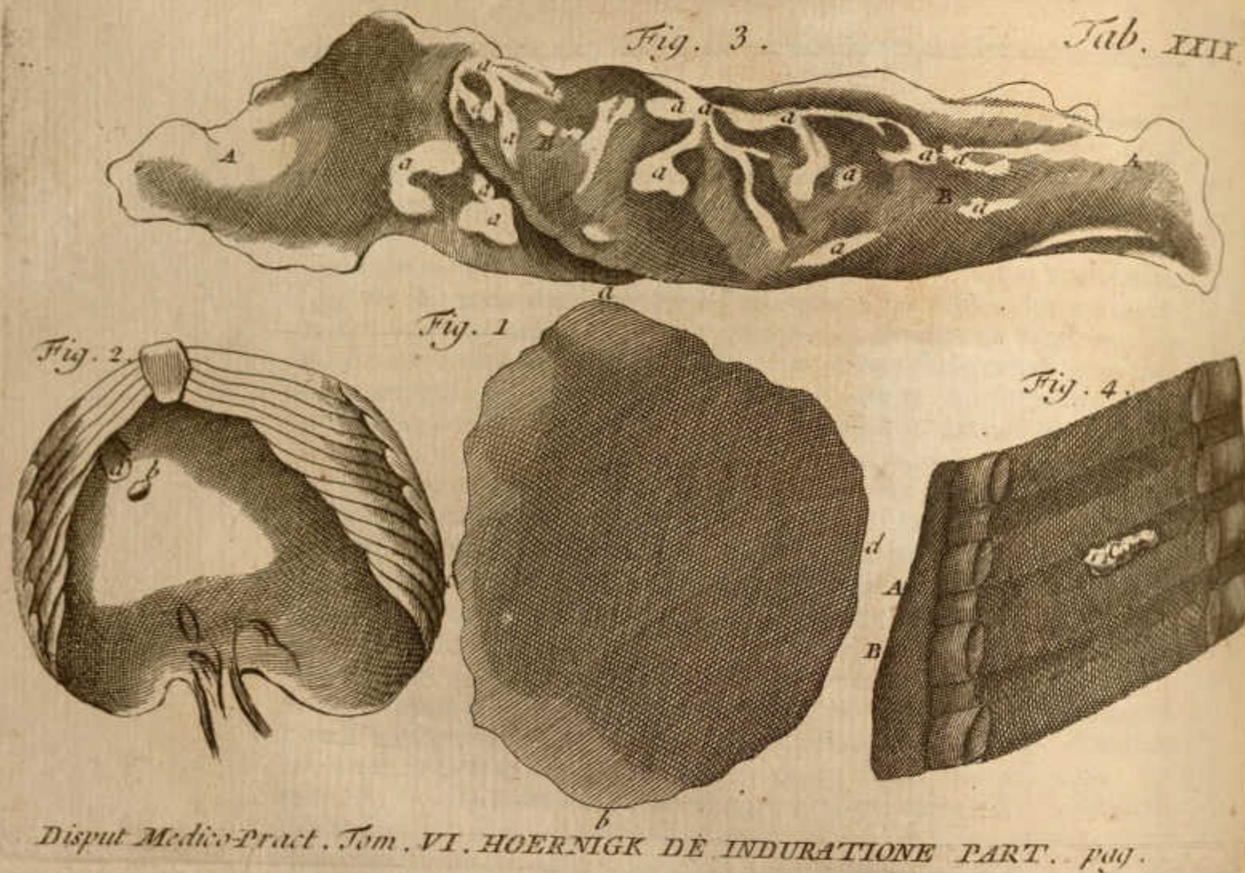
DE

INDURATIONE PARTIUM PRÆTER NATURAM.

Lipsiæ 1750.

N*Otatu digna videntur, & publici fecisse Juris, spes est non pœnitebit:* Quæ ante annum, & quod excurrit, in virili corpore, quod vix quadragesimum annum jam tum confecerat, circa insolitam mollium indurationem observare licuit, Excellentissimo *D. Günzio* duce, ejusdemque permissu, incidendi idem, atque in musculorum præsertim fabricam inquirendi exoptatam opportunitatem, quæ data mihi fuit, apprehendi. Quo vero alia taceam in hoc reperta singularia notatu digna, duo peregrina quasi & peculiaris indolis sive texturæ corpora, alterum in diaphragmatis dextro latere, alterum inter inferiores aut ultimas duas costas veras ejusdem lateris enatum, omnem attentionem meruerunt. Ad alterum quod attinet, illud satis notabile septo transverso inhærebat, ita quidem, ut dimidia sui parte tendineum, reliqua carneum ejus locum ex parte occuparet, & posterior illius pars esset minor, major vero anterior sternum respiciens. Erat autem sic positum in diaphragmatis latere dextro, ut pollicem circiter distaret ab eo foramine, quod venam cavam transmittit, ipsique & anterius & a latere esset. Decurrens ambitu inæquali, atque adscendens quasi e medio diaphragmatis versus anteriora, longum erat tres pollices, cum quarta unius parte, transversa vero linea dimensum, duos pollices cum dimidio latum, tectum velatumque superius pleura, inferius peritonæo inhærescens, ita quidem, ut ligamento vulgo sic dicto coronario hepatis superpositum esset, aliquot lineas crassum exscindebatur. Elasticum hoc omne repertum fuit recens, multo magis, ubi exsiccatum erat, durumque. In superficie læve dum integrum adhuc esset, secus arefactum. Postquam enim aliquandiu detentum atque desiccatum fuit, utraque superficies leniter corrugata fuit, ob fibras crassas membranaceas quasi hinc inde decurrentes, atque rubelli coloris. Alterum quod in infimo thorace erat, illud non minus animadversione dignum est. Occupabat enim non minimam partem ejus musculi, qui infimas duas costas veras in dextro latere intercedit, ita quidem, ut prima ejus vestigia tres circiter transversos digitos a

cor-

Disput Medico-Pract. Tom. VI. HOERNIGK DE INDURATIONE PART. pag.

corporibus vertebrarum dorsi abesse cernerentur, ipsumque in curvatura costarum interna, aut concava thoracis parte positum esset. Figura ejus erat fere ovalis, & positus talis, ut a posteriori parte angustum, oblique sursum latius sensim factum, ascenderet, interim tamen horizontali ductu, sextam septimamque costam, ut musculus semper solet, intercederet. Non plane hoc dissimile erat jam ante descripto, quoad omnem induratam substantiam, ast habebat præterea varia, quæ tabula ænea denotanda curavi, loca tophacea intersperfa, quæ in ipso iterum orta, elevata, magis albidiora, & duriora observabantur. Inæqualis passim erat hujus superficies, atque reliquam musculi partem similia varia loca ejusmodi obsidebant, minus tamen conspicua, & elevata, ob pleuram omnia cingentem.

EXPLICATIO FIGURARUM.

Fig. I.

Corpus peregrinum, aut locus induratus in diaphragmate.
a. b. *Longitudo ejus* $3\frac{1}{4}$ *pollicum.*
c. d. *Latitudo* $2\frac{1}{2}$ *pollicum.*

Fig. II.

Diaphragma exhibet, a parte abdominis.
a. *Induratum in suo situ.*
b. *Foramen pro vena cava.*

Fig. III.

A. A. *Pars musculi intercostalis.*
B. B. *Locus ejus induratus.*
a a a a. *Loca tophacea interspersa.*

Fig. IV.

A. B. *Costa sexta & septima dextri lateris.*
C. *Indurata pars musculi intercostalis in suo situ.*

CCVII.

CAR. FRID. HUNDERTMARK

ET

FRID. JACOB. TITTMANN,

OSTEO-STEATOMATIS CASUS RARIOR.

Lipsiæ 22 April. 1757.

HISTORIA.

Quum fama percrebruisset, hujus adolescentis faciem immani esse corruptam tumore, qui os & plerasque vultus partes ita obtegeret, ut monstri fere referret speciem: Sacra Majestas, Regina Poloniarum, Domina nostra longe Clementissima, quam solatio, & summo beneficio, mortalibus divinitus concessam, nobisque in primis indulgentissimam patriæ matrem obtigisse, merito gloriamur, quæ a se desiderari nihil unquam patitur, quo etiam ex plebe infimorum adjuvari possit & levari miseria, optimo patri meo imperavit, ut miserrimi, vereque depositi hujus hominis morbi naturam diligentius inquireret. Accessimus ad ægrotum, morbo suo jam penitus confectum, omnique de spe depulsum, quem etiam suo cessisse fato, altero die percepimus. Quum vero hoc etiam in mandatis haberet pater meus, ut mortui cadaver curiosius perscrutaretur, tumorem dissecaret, depingendumque curaret, vel hoc in se collato munere pie functus, sequentia invenit. Corpus macie apparebat consumtum, caput in ceteris partibus ad mensuræ leges recte ordinatum erat, tumor quidam oculum dextrum obtegebat (aa), ejusque palpebram inferiorem ita urgebat versus superiorem, ut oculus exinde occluderetur, ipsa tamen acie & visus vigore, si quando vivus diducebatur, integris. Ipse tumor, ex elevato osse maxillari superiori dextri lateris natus, cute & periosteo denudatus, candidissimus erat, atque durissimus, ita, ut pars ejus convexa serrula esset dissecanda, cujus diametrum ultra binorum cum dimidio digitorum latitudinem ampliatum, maxime distentum, pinguique lardo, cui fibræ osseæ erant intertextæ refertum, cognovimus, quo propius vero ille ita extentus accedebat ad alveolos dentium superiorum, hoc erat mollior, & cartilagineus, usque eo, ut stilum, sibi facillimo negotio impressum, continuo reciperet, eidemque liberrimum ad fauces concederet aditum, & tandem ad steatoma ipsum ex ore, faucibusque profectum, perveniens cum eodem in unum confluebat. Ex tumore magno minor aliquis (bb) eminebat, dimidiæ partis ovi gallinacei similis, eo in loco, cui chirurgus quidam, tumore nondum adeo elevato, quem non osseum tunc suspicabatur, inciso, præter spem & opinionem osseo invento, modiolum impresserat, aliquam materiam, quam huic subesse putabat, educturus, quem hiatum callo tenuiore, & teneriore quoque cute rursus obductum, vidimus. Narium (cc), omnino depressarum, pinnæ, utrinque maxime diductæ, consueta sua forma amissa, cum tumore in unum coiisse, animadvertebantur. Labium superius (dd) ad lineæ crassitudinem extenuatum, totumque obliteratum, absorbuerat tumor alius, ex faucium parte, posteriori & superiori profectus, & ex ore propendens, cujus ambitus (ee) palatum cum maxillæ superioris alveolis, dentibus & gingivis omnino implicuerat, quemque labii

superioris tenuior & rubens tunica, mirum, quantum extenta, se obvolutum, comprehendebat. Totus hic polita cute erat obductus, quam eamdem, qua labia, & os internum convestiuntur, & nexus cum interni oris locis, & color, & glandulosa fabrica, ex acinis, cannabini seminis similibus, altius paulo eminentibus, contexta, esse ostendebant. Dentes superioris maxillæ (ff) quatuor adhuc superstites, cartilagineo tumoris involucro sub cute rubra erant infixi, bini maxime vacillantes & foras protrusi, reliqui paulo profundiores, levius tamen alveolis inhærentes. Prodiens ex ore tumor majora capiens incrementa, omnes reliquos dentes superiores, ab initio firmius cum alveolis junctos, sensim paullatimque partim extrusit, partim maxime reddidit vacillantes, quos vel sponte elapsos, vel nullo negotio exemtos, collectos, omnis tamen labis cariosæ expertes, nobis attulit pater vita defuncti. Inferioris maxillæ dentes, quorum ne unus quidem desiderabatur, clavorum ad instar in tumorem intrusi, se absconderant. A sinistra faciei parte, & cutis integra, & os maxillæ superioris nihil mutatum, sed candidum, solidum, ac integrum esse, observabatur. Tumor alimentis aditum omnem ad os præcluserat, usque eo propendens, ut non tantum manibus esset sublevandus, si quando fluida sola, aut sorbilem victum, & parciorem pultis portionem, cochlearibus oblongis, vel cannula, hiatui, inter aurem dextram & labiorum commissuram, speciatim propius ab hac patulo, inserendam curarent, quæ tamen, ita accepta, deglutitionis organa illæsa satis libere ad ventriculum deducebant, sed etiam pondere molestissimo ne deprimeret fere ægrotum, vel saltim nimis fatigaret, brachiis suppositis sustentandus esset, atque suffulciendus. Parcissime ita nutritus ægrotus, elanguit, & febre exedente, non tam ex tumoris utriusque indole depravata, quam non invenire potuimus, sed potius ex boni sufficientisque nutrimenti defectu, enata, ita emaciatus, ut sceleti referret imaginem, diem obiit supremum. Tumor ex ore protentus nobis molem, cute labii superioris obtentam, & sub hac cartilagine obvolutam, lardo pingui tenaciori intus repletam, omnium vasorum distinctorum omnino expertem offerebat, ad tumoris fundum vero vasa apparebant varicosa, minimi digiti crassitudinem æquantia, omnisque hic tumor ad superiores & posteriores faucium partes, unde primam suam traxerat originem, uvula obliterata, textura ligamentorum simili, animadvertebatur adfixus, sex circiter pendens libras. Ablata calvaria, cerebro detecto, ad partes istas nobiliores malum se haud penetrasse, neque viscera reliquarum cavitatum, si a summa eorumdem, & totius corporis tenuitate recesseris, quid contraxisse vitii, cognovimus. Pater ægroti de reliquo enarravit, hunc tumorem illi annum 14 agenti, ex tuberculo, sub dextro oculo os maxillare superius, occupante, primum esse enatum, in oculum ipsum tunc temporis acriori materia destillante, qui quam plurimorum infimorum hominum, capite censorum, & artem vel minime, vel pessime, doctorum, non curæ, sed effrenæ oscitantiæ, relictus, & maxime ineptis acrioribus medicamentis, ne dicam venenis, incitatus & irritatus, indies in pejorem abiens partem, & majora capiens incrementa; ab 24 hebdomadum spatio in illam molem horrendam excrevit.

§. I

§. I.

Nominis reddita ratio.

QUum in præsentia de morbo mixto, &, quoad ex binis potissimum aliis componitur, simplices qui frequentius veniunt usu, omnino rarissimo, dicere adgrediar, in id præcipue mihi animus erit advertendus, ut eumdem ejusmodi nomine designem, quod continuo per propriam sui vim atque significationem cuivis lecturo veram ipsius mali indolem atque naturam reddat cognitam. Arduum vero id hoc magis, equidem, esse, arbitror in illo vere commodo inveniendo, quod simul duplicis tumoris sit habenda ratio, unius sub orbita oculi dextri ex osse maxillari superiori enati, steatomatis nempe, exostosi inclusi, alterius, ex faucium parte posteriori & superiori prodeuntis steatomatis, tunica labii superioris, maxime extenta, obvoluti, & in prodigiosam illam molem, adspectu satis horridam, expansi; re vero diligentius considerata, omnium maxime adpositum esse, mihi persuasi, si totum illud malum, generatim consideratum, *osteo-steatoma* adpellarem. A potiori, id quod fieri consuevit, hæc effecta est denominatio, quod quidem eadem potissimum conveniat tumori osseo, ex osse maxillari superiori, quod lardo repletum, & fibris osseis intertextum, conspeximus, simul vero etiam illum tumorem, mere steatomaticum, ex faucibus protrusum, describat. Est itaque *osteo-steatoma* durarum & mollium, pinguium præcipue, corporis partium, per vasorum inter se junctorum, communionem præter naturam effecta mutatio, qua, cujus modi hoc speciatim in exemplo animadvertimus, in molem, naturali longe majorem, extenduntur, ipsis vasis, sensim paullatimque relaxatis, & ampliatis, vel novis humorum receptaculis, sine ordine & lege naturæ consueta efformatis, in dies fere nova capientes incrementa, & usque eo adauctæ, ut ita male adfectæ vires vitæ, in statu naturali sibi proprias, amittant, & inertes atque emortuæ quasi aliquod tempus perstent, vel ex se ipsis circuitu humorum vitali abolito, putrefactæ destruantur, & pereant, immo partes alias vicinas, & juxta se positas comprimant, & interdum in propriæ labis, si qua subest, trahant consensum, & omni cum corpore communicata acrimonia, atque putredine, hominem trahant, & lenta conficiant morte. Hæc brevis, quæ nostra quidem est qualiscumque sententia, & vere adcommodata, esse videtur osteo-steatomatis, generatim considerati, definitio.

§. II.

§. II.

De speciali osteo-steatomatis definitione.

Quodsi autem ad istum, quem nunc expositurі sumus, tumorem propius respicio, ea occurrit notio, qua argumentum voluminis ossium una cum pinguedine vitiata, illis inclusa, ex pravis humoribus illuc affatim congestis, & ex læsa vasorum nutrientium naturali serie, sistitur. Duo enim morbi in hoc depravato solidorum mollium & durorum, id est pinguedinis, & ossium statu concurrunt, quorum alter fundamentum corporis, & fulcra motus, alter olei animalis receptacula vitiat, & omnia hæc suis muneribus præstandis reddit inepta. Namque sub isto materiæ alicujus vitiosæ, in laxioribus vasis collectæ, aut in spatia, quæ vasis intercedunt, congestæ, in iisdem auctæ, tandemque corruptæ, confluxu non solum ossa hominum, in primis juniorum, in tumorem attolluntur, sed post, quam illorum fibræ osseæ, interfuso peregrino liquido, distentæ, atque una periostei membranæ, vel abolitæ, vel ex aliqua parte mutatæ, fuerunt, id quoque evenit, ut contextus cellulosus, qui periosteo interest, hinc communis tela adiposa vitiato ossi adjacens, ob vasorum communionem, humores ibidem corruptos, qui in osse sunt constituti, in sese recipiant, atque cum illis una intumescant. Post enim quam os, quod huc usque æquale erat, & formæ suæ, sibi a natura datæ, limites servaverat, a forma sua recedit naturali, tunc quidem non potest non illud partes, supra se sitas, molliores similiter elevare, attollere atque expandere; sub ipsis adeoque morbi hujus natalibus adest ossis veluti *scirrhus* (*a*), ita si loqui licet, & aliquis nodus durus, quem *exostosin* (*b*), & quum auctior redditus, partes ossium, in primis spongiosas, humores simul varie vitiatos quæ continent, male habuerit, *hyperostosin* (*c*) appellant, partibus tamen mollibus, quæ vitioso ossi

(*a*) *Johan. Zacharias Platner*, vir, qui hanc universitatem doctrina, & scriptis illustravit *in instit. chirurgiæ rationalis* Lips. 1745. edit. *de ossium morbis* §. 1041. *Exostosis benigna*, inquit, *est veluti scirrhus benignus, cum in eo retenta materia sine metuenda noxa hæreat.*

(*c*) Exostosis cariem non semper habet adjunctam. *Exostosis*, inquit, *Cel. Laur. Heister. vocabulum magis pro certis eminentiis, sive excrescentiis acuminatis, præter naturam in ossibus, post fracturam, collisionem aliamve causam ortis proprie habetur, ubi etiam caries haud raro deest.* in *instit. chir. Amstelod.* 1739. *edit. Part. I. libr.* 5. *c.* 9. §. 1. *p.* 388. Nec veteres quando exostosin nominant, ubique ad cariem advertunt animum. Adde quæ de hac re curiosius habet observata *Jean Louis Petit* in *Traité des maladies des os à Paris* 1723 *edit. Tom. II. chap.* 16. *p.* 339. *seqq.*

(*c*) *Ossa ad extremos fines, ubi spongiosa sunt & minus densata, tacita accretione seu* hyperostosi *sensim dilatantur, ac intumescunt tota quidem mole* vide *Jo. Astruc, de morbis venereis Lutetiæ Paris.* 1740. ed. T. I. libr. 4. c. 1. p. 401. & c. 3. p. 416.

ossi insident, etiamsi extra nativæ suæ directionis lineam non potuerunt non collocari, nondum ita mutatis, ut vitium circuli humorum, & nutritionis debitæ, inde pendentis, defectio nascatur, siquidem os eo usque mutatum nondum est, ut, destructo periosteo suo, molles partes, supra se sitas in consensum mali trahere possit. Confectum enim & demonstratum est, usque eo, donec membrana os morbosum cingens, aliquo veluti contagio correptum est, intactas manere partes molles, quæ ossi superinsternuntur. Ideoque non statim vitiosa pinguedo nascitur, aut exostosi steatoma accedit, sed osseæ fibræ primo loco distenduntur ab interfuso liquido, deinde periosteum etiam & vicina pinguedo eadem de caussa, quæ ossis morbum effecerat, replentur, quæ pinguedo aliquando sola & vitiosa ad sevi accedit indolem, & *steatoma* dicitur (*d*), ita quoque osseo tumori quandoque jungitur, qua in re aliqua naturæ providentia posita est, quando illa, inducto involucro molli & crassiori, quale indurata pinguedo est, periosteum, cui sua pernicies proxime imminebat, obfirmare & increscenti ossi impedimenta, ac aliquos veluti limites, ponere adnititur, eoque major illa vitæ vis in coercendo ossis vitiosi incremento fuisse mihi visa est, quo plus illa in hoc exemplo maxillæ superioris expansionem coercere annisa fuit pinguedine, quum antea illa in lardi speciem indurata esset, insuper in aliquibus locis in cartilaginem conversa, atque fulcris trabibusque osseis intersepta, ut tumori illi ad vitam utcunque sustinendam, aliqua adesset firmitas atque stabilitas. Eo autem major istius vitiosæ pinguedinis copia esse hic potuit, quo major illius ut plurimum quantitas adesse solet circa illum locum (*e*), versus quem aliquando febrilis materia residua fertur per metastasin, & ulterius cocta & præparata inde evocatur (*f*).

§. III.

(*d*) Steatoma est *adauctio pinguedinis præter naturam Galenus* in *definitionibus*. Sevi quid simile est in ipso steatomate, atque ut plurimum tunica quædam membranosa omnia hæc continet. *Galenus de tumoribus præter naturam.*

(*e*) Naturalis aliqua pinguedo musculis, qui faciem regunt, intercedit ea præcipue parte, qua ductus Stenonianus ex glandula, quæ pone aurem est, exit, & descendit copiosior hujus, & decens luxuries ac tumor formositatem faciei conciliat. Hæc quum nimis adfluit, deformitatem parit. Hinc *buccones* dicti, qui amplas buccas habent, & pinguedine fartas, quos physiognomi fatuitatis arguere solent.

(*f*) Febre maceratis ad articulos, & circa maxillas maxime abscessus fiunt *Hippocr.* in *Aphor. Sect. IV.* 31. Addit *Jacobus* de *Forlivio* ad hunc aphorismum; carnes quædam spongiosæ, juxta mandibulas exeuntes, ad recipiendas superfluitates deputatæ sunt. Maxillæ igitur dicuntur hæc recipere, quia carnes circa ipsam existentes recipiunt.

§. III.

An tumor oſteoſarcoſis dici poſſit.

Variam hujus tumoris ſpeciem, ejuſque in exteriore & inferiore ſui parte potiſſimum obſervandam rubedinem carnis ſimilem (*g*) attentius mihi contemplanti, eam *oſteoſarcoſin* appellari poſſe, incidit. Nihil enim obſtare videbatur, quo minus tumor aliquis, licet, ſi quoad ſuam ſubſtantiam lardi ſimilis, modo non ſit oſſeus, carneus dicatur, quum nimirum veteribus placuerit, carnis nomine non tantum id, quod muſculus eſt, ſed quamcumque aliam ſubſtantiam excepto oſſe (*h*). Eſt enim *hyperſarcoſis*, latiori ſenſu, non ſolum id, quod carnis ſpeciem refert, ſed omne, quidquid in molli variarum partium compage luxuriat & excreſcit (*i*). Dubium quoque videri cuidam poſſet, tumorne, de quo jam ſermo eſt, *oſteo-ſcirrhus* majori jure dicendus ſit, ſiquidem oſſi duro, dura quoque tunica glanduloſa, ſteatoma conveſtiens, inducta fuit. Scirrhus enim potiſſimum glandularum, & tunicarum, glandulis ſebaceis, ſeu folliculis muciparis, conſitarum, ut & pinguedinis ipſius, indicat tumorem durum, non dolentem (*k*), facile in cancrum occul-

(*g*) Ruborem ſolum, ut tumor aliquis *hyperſarcoſis* dicatur, ſufficere, auctor eſt *Hermannus Boerhaave* in *Prælect. Acad. in proprias inſtitutiones rei medicæ*, quas edidit *Albertus v. Haller* T. VI. Göttingæ 1744. 8. p. 44. *Veteres*, ait *σάρκα dixerunt omnem corporis humani partem rubram mollemque, recentiores anguſtius hac voce utuntur, & carnem dicunt, quæ muſculos efficit, reliquam vaſculoſam corporis ſubſtantiam, quæ fibris deſtituitur, aliis nominibus deſignant.* Sed ex veterum uſu *hyperſarcoſis* vel *ſarcoma* ſumitur pro omni magnitudine præter naturam aucta in parte rubra corporis cum læſa functione. Hujus modi tumores vidi, qui vere in pinguedine ſedem habuerunt, rubræ carni interpoſita, vaſis ita adauctis, ut ex non ſanguiferis rubra fierent. In vera carne fibroſa rarum eſt, hujuſmodi mala videre, & ego quidem nunquam vidi, neque facile crediderim, viſa eſſe. Adipoſa vero ſubſtantia omni fere parti corporis humani circumponitur, & vaſa plurima habet, quæ aucta, paullatim adeo ampla fiunt, ut rubrum ſanguinem recipiant, &, qui adeps erat, nunc rubram carnem mentiatur. Hujus modi tumores in immanem magnitudinem excreſcunt, & quando, ante inciſa, deteguntur, tumor continetur tenui pellicula, totuſque deglubi poteſt. *Ruyſchius* octo librarum pondere talem vidit, cujus ſubſtantia nihil fuit niſi oleum.

(*h*) Sic carunculæ dyſentericæ *Hippocrates* aph. ſect. 4. aph. 26. non caro ſed membranarum ramenta ſunt.

(*i*) *Hyperſarcoſis*, carnis excreſcentia, eſt inutile incrementum in quacunque corporis parte; neque enim in ulceribus ſolum, verum etiam in oculis, auribus, gingivis, naſo, teſticulis & aliis pleriſque partibus ſupercreſcit. *Jo. Gorræus* defin. med. Francof. ad Moen. 1751. f. ſub hac voce.

(*k*) Scirrhus eſt tumor non dolens, ſcaber, durus, in locis glanduloſis. *Boerhaave* l. c. p. 279.

occultum abiturum. Variæ tamen exiſtunt cauſſæ, quæ morbi hujus vel a carne, vel a ſcirrho, deſumtam denominationem minus commodam futuram, nobis perſuadent. Nomina enim ex eruditorum arbitrio ſuam vim atque ſignificationem acceperunt. Veteres in univerſum illos tantum tumores carneos nominarunt, quos ulcera ſequuntur. Ipſe *Aſtruc* alium morbum ab hoc, de quo nunc agimus, plane diſcrepantem, illum ſcilicet, quum oſſa molleſcunt (*l*), & carnis veluti induunt naturam, recte & ordine oſteoſarcoſin dixit. Sed ſcirrhi definitio præſenti morbo minus videtur convenire. Licet enim, æque ac omnes ſcirrhi, dolore, ob nervos, ſua ſentiendi facultate privatos, deſtitueretur, nulla tamen, ſi a tumore oſſeo receſſeris, durities obſervabatur, & mollior ille penduluſque tumor in ſuperficie ſua ſcirrhi æmulans naturam, ob iſtam ſuam molliorem indolem, ſcirrhi titulum minus mereri videtur, ſiquidem tumor ille non tantum e ſua ſuperficie, cui fortaſſe aliquid ſcirrhoſitatis, propter cutem illam ex ore procedentem rubram acinis glanduloſis, cannabis ſeminis ſimilibus obſitam, ineſſe potuit, æſtimandus eſt; ſed univerſus tumor, & quoad interiorem ſuam ſubſtantiam etiam eſt conſiderandus, ut clara & diſtincta legentibus evadat idea.

§. IV.

De hyperoſtoſi & ſarcomate ſingulatim.

Antea autem, quam mixti hujus morbi, indoles indagari queat, nonnulla de ſingulo hoc pathemate, quod ſub hac ægritudine unitum deprehendimus, præmittenda ſunt. Conveniunt tam oſſium, quam pinguedinis, tumores in eo, quod utrinque orta ſit contextus celluloſi, inter fibras tam rigidas, quam flexiles, medii vitiata, id eſt præternaturalis capacitas, in qua cacochymici, putres, acres rodenteſque, aliquando tamen & innoxii, atque mole tantum ſua graves, ſucci, veluti in hoc exemplo, colligantur, & tumor abhinc ſenſim augeatur. Quamvis vero materiam iſtam luxuriantem, vel in oſſa, vel partes molles congeſtam, in circulum cum reliquis humoribus agi, omnino negari nequeat, & illa per aliquam, licet debilem, ſuam vitam ſuſtentata in celerem haud abiret putredinem, ſed in dies augeretur, licet, nutritam ean-

(*l*) *Oſteoſarcoſis eſt lenta & tacita oſſium emollitio, qua cartilagineam, imo etiam carneam naturam adipiſci videntur Jo. Aſtruc de morbis venereis libr.* 4. c. 3. p. 418. *Conſtat quoque obſervatione, oſſa ſeminio venereo, quo alte imbuuntur, aliquando ita molleſcere in oſteoſarcoſi, ut ceræ inſtar inflecti, comprimi & in anguſtius ſpatium redigi poſſint. Idem ibid.* libr. 4. c. 1. p. 402. ſeq. qua de re & *Illuſtris Procancellarius, Patronus & Præceptor* meus, ſumme colendus in Programmate ſubjuncto egit.

eamdem fuiſſe, recte affirmari omnino haud poſſe videatur; ſanguis etiam, quum tumori empiricus aliquando modiolum adplicuiſſet, effuſus, vaſa ſanguifera ipſi ineſſe, oſtenderit, atque ex illis omnibus liqueat, naturam id præcipue curare, ut ne ſcilicet pejus malum inde oriatur, atque carcinoma, ſuo tempore exinde naſciturum, in longum differatur: utraque tamen iſta & oſſis, & carnis, luxuriantis ſpecies nihil aliud quam cadaver eſt, quod ſuccis ſine lege & ordine maſſam pervadentibus utcunque conſervabatur, & ad certum tempus ab interitu ac putredine vindicabatur. Morbus igitur uterque in uno hoc ſchemate mixtus, & cauſſa, & forma, externa conveniebat. Quodſi vero ſpecialis, & oſſis male affecti, & partium illi adjacentium, labes, ex diverſa utriuſque partis compage, duriori in oſſibus, molliori in carnibus dijudicanda eſt, maxima inde tamen prodit diverſitas, qua & curatio in morbi ſaltem principiis ſperanda, & ad eam perficiendam adhibenda medendi methodus, mirum, quantum variatur. Ne igitur id, quod ad pathematis, nunc diſquirendi expoſitionem, ex oſſis affecti indole cognita, aliquid efficere poteſt, deſit, tenendum eſt, quatenus in oſſibus, ſalvis etiam proximis mollibus partibus, morboſa aliqua cellularum, per oleum animale corruptum turgida repletio, earumque abinde præternaturalis expanſio, unde tumor oritur, vario modo provenire poſſint. Non enim laudabiles tantum humores aliquando raras corporis infantilis epiphyſes implent atque expandunt, ut, ob laxitatem, iſti ætati propriam, oriatur capitum, quæ in ſummo oſſis tubiformis loco præfiguntur tuberoſitas, id quod exoſtoſis benigna, & tumor oſſis, a ſuccorum bonæ notæ redundantia, appellatur; ſed & depravati cujuſcunque generis humores, in iſtas oſſium rarioris texturæ cavernulas, ſive errore, ſive metaſtaſi & deſtinatione per naturam, in viſcerum conſervationem, tranſlata materia peccante ad oſſa congeruntur, & tendendo atque rodendo efficiunt, ut, deſtructis vaſis reſorbentibus, adcumulatus humor minus laudabilis, ex cellulis oſſeis per determinata colatoria reduci nequeat, ſed maneat, eoque ipſo oſſis diploen, tanquam præcipuam iſtius mali ſedem, deſtruat atque corrumpat, totiuſque oſſis tumorem, & *hyperoſtoſin* producat (*m*). Nec raro ipſe interfuſus perioſteo & oſſium ſuperficiei humor oſſa nutriens ſenſim indureſcit

(*m*) Sæpe fit, ut lamellæ oſſis a mutuis contactibus recedant, & mirificus inde tumor naſcatur. Vidi oſſa cranii triplo & quadruplo craſſiora quam in ſtatu naturali fungoſa tota, ut pumicem referrent, *Boerhaave* l. c. Quando ſolum perioſteum obſtruitur, deinde intumeſcit, fit tumor mollis in paſtæ modum, referens cornu recens in animali natum. Quando hic tumor magis & magis in acumen adſurgit, & tactui tamen cedit, tunc tophus eſt, quando magis indureſcit, ἐγκεφατώσεις & ἐξοςώσεις naſcuntur quando jam oſſea duritie ſunt: vid. *Boerhaave* l. c.

cit (*n*), ita ut induratum tale concrementum initio molle *gummi*, mox denſius redditum *tophus* dicatur, quo ipſo oſſa omni ſua nutritione privantur, atque illa cariei ſpecies oboritur, quæ ſub perioſteo nata, deinde ad interioris oſſis ſedes verti dicitur; alio vero tempore ab interioribus procedit malum, quod oſſa vario modo corrumpit, ut in alia parte molliora, in alia duriora evadant, unde varias exoſtoſium ſpecies *Aſtrucius* definivit (*o*).

§. V.

De ſteatomate ſpeciatim.

Quemadmodum autem nemo facile dubitabit, & optimos ſuccos, maximeque laudabiles humores, nimium abundantes corpori moleſtos, & tandem nocivos evadere poſſe, ita multo minor movenda erit dubitatio de pinguedinis, in aliqua corporis parte, ex vitio ejuſdem nata, accumulatione, ita ut non tam pinguedo, luxuriantes optimos ſuccos in ſe comprehendens, quam potius ſpiſſiſſimus quaſi viſcus, in concretum duriuſculum compactus, appellari mereatur. De qua licet re generatim multa dici poſſent, ſufficit tamen, ea, quæ ad præſentem ſcopum pertinent, breviter attingere. Quodſi enim nunc de pinguedine ſpuria, in os ægrotum congeſta, atque ex ipſius oſſis vitio naſcente, agendum eſt, ratio ſimul erit reddenda, quare lardum naſci debuerit, quum os eſſet tumore infectum. Veniunt igitur mihi in mentem ea, quæ *Celſus* habet, quum *id quod in oſſe vitiatum eſt, primo fere pingue, deinde vel nigrum, vel carioſum fieri* (*p*), ſcribit, quo aphoriſmo facile quis induci poterit, ut arbitretur, ex oleo maxillæ ſuperioris, per tranſverſos *Haverſii* poros tranſudante (*q*), ſub perioſteo illius oſſis collecto, maſſam iſthanc iner-

(*n*) Oſſa in media & denſiſſima parte in ἐξοςώσεις extument majores minoreſve, modo ſubmolles & quaſi ſemipulpoſas, modo renitentes & vere oſſeas, quæ nunc atrociter, nunc levius, nunc tolerabilius dolent, imo vero quandoque indolentes ſunt *Jo. Aſtruc* de morbis venereis Tom. I. libro 4. c. 1. p. 401. Omnino velut in noſtro caſu.

(*o*) Legitimæ dividuntur in duo genera, alterum quidem, in quo os tumens in fornicem cavum arcuatur, ſubter quem numeroſæ latent cavernulæ, lamellis oſſeis diſtinctæ, & ſubſtantia carnea dura, firma, cartilaginea plenæ; alterum vero, in quo os tumens intus plane ſolidum eſt, ceteroque oſſe candidius inſtar eboris, neque ullis cellulis, quæ conſpicuæ ſint, ſuffoſſum, ſed contra ſolito durius compactiuſque *Idem* libr. 4. c. 5. p. 415. ſeq. Omnino uti in noſtro caſu.

(*p*) *Aurel Corn. Celſus de medicina libr.* 8. 2.

(*q*) Præter poros, vaſis ſanguineis tranſitum concedentes per oſſium laminas, interque illas adhuc alii ſunt, iidemque duplicis generis. Quidam per ipſas laminas penetrant, & a cavitate ad externam oſſium ſuperficiem tranſverſim ſpectant. Alii inter laminas locantur, ſuntque longitudinales & recti, *Clopton Havers de oſſibus Amſtel.*

inertem concreviſſe. Quamquam enim huic ſententiæ ipſa externa contradicat oſſis ſpecies, quum in ſua ſuperficie integrum, albiſſimum, atque ſolidiſſimum apparuerit, id quod ſine perioſtei, proxime oſſi adjuncti, præſentia neutiquam accidere potuiſſet, quum quævis oſſa, perioſteo privata, cariem atque nigritiem contrahant, eamque ob cauſſam inter perioſteum & oſſis ſuperficiem locus haud adfuiſſe videatur, in quem tranſfudans ex oſſe materies colligi potuiſſet. Attamen ipſa illa oſſis albedo præternaturalis fuiſſe videtur, quum oſſa ſana in colorem vergant ex albo cæruleum (*r*), ob vaſa venoſa, ſuo adhuc ſanguine turgentia, quorum ſcilicet, inter oſſium recentium lamellas decurrentium maxima frequentia & in mortuis deprehenditur; ideoque iſta oſſis albedo tantum abeſt, ut ſeparati perioſtei, & loci propter ea, in quem materies effundi poterat, præſentis ſuſpicionem faciat, ut potius exinde oſſis, ſua membrana coercente orbati, & mutationis calcareæ (*s*) in oſſe illo abinde factæ, argumentum ſubminiſtret. Quodſi vero faciamus, & perioſteum ſuo oſſi penitus adhæſiſſe, alius tamen neutiquam deficit locus, qui malæ materiæ, ex vaſis per ſuperficiem oſſis decurrentibus, in perioſtei telam cellularem (*t*) transfuſæ colligendæ, inque concretum album pingue, ſciſſile cogendæ, haud minus aptus exiſtit, interſtitium ſcilicet illud perioſtei ipſum, in quo vaſa omnis generis ad oſſa ſubſtrata deſcendunt, & ab illis revertuntur. Potuit denique & illa ipſa pinguedo, quæ ſuper maxillam, & prope eamdem, in ſtatu naturali adeſſe plenioribus ſolet, ex mala corporis diatheſi intumeſcere, cui id quoque accedit, quod tunica glanduloſa palati, labiique ſuperioris, ſpiſſiori ſalivæ ſecernendæ deſtinata, in ipſius tumoris illius cryptas ſuum deponere potuerit mucum, prima æque, ac in naribus polypoſæ concretioni, ſtamina ſubminiſtrantem. Quidquid enim in iſto prægrandi tumore rubrum inveniebatur, id omne a glanduloſa oris tunica, mirum, quantum extenſa, & extra os prominente continebatur.

§. VI.

Amſtel. 1731. edit. p. 47. Per illos autem oleum animale ad oſſium externam laminam ferri, proponit *ibidem p.* 53. *pag.* autem 52. gelatinoſam materiam inter partem oſſis ſolidiorem & perioſteum reperit.

(*r*) Oſſis integri color eſt ex albo cæruleus, qualem tunica habet exterior oculi, qui color in oſſibus infantum paulo magis ſanguinolentus eſt. *Jo. Zach. Platner l. c.* §. 1048.

(*s*) Si perioſteum corruptum eſt, oſſa fiunt arida, & calci ſimillima, facile friantur. *Id. l. c.* §. 1033.

(*t*) Inter os & membranam contextus eſſe videtur celluloſus, valde tener. *Id. l. c.* §. 1029.

§. VI.

De mixta morbi ſpecie, & quis ex alterutro prior.

Dubium autem cuidam ſubnaſci poſſet, fueritne ſteatoma prius exoſtoſi, an hæc ex illo fuerit nata; quamvis autem hæc res ambigua ſit, miſerum tamen juvenem primum oſſe maxillæ ſuperioris laboraſſe, propterea putandum eſt, quod tumor mollis ſupervenerit ſerius, præceſſerit durior, teſte morbi hiſtoria. Prægreſſum eſt igitur tuberculum, in oſſe abſconditum, a collecto intus humore magis magiſque expanſum, quod denique ſuam vicinis integumentis labem impertiebat, quoniam ichor ex oſſis ſubjacentis cavernulis in pinguem, perioſteo interjacentem telam, effundebatur. Id quod non, niſi e corrupta antea perioſtei parte, fieri potuiſſe, nemo negabit. Omnia enim oſſa, ſuo interno vitio male affecta, partes molles proximas ſimul vario modo in conſenſum trahunt, ut perioſteum ab humore maligno neceſſario depravetur. Felicius ægroti res cedere videntur, ſi forte abſceſſus in ſuperficie corporis, quæ oſſi morboſo reſpondet, naſcatur, quod non malum, ſi ita evenerit, ſed naturæ beneficium eſſe cenſebitur, quod ſi via nunc ſeſe ſponte aperuerit, qua corruptæ oſſium partis exfoliatio, & nova perioſtei reſtitutio, fieri poſſit. Haud raro vero ille triſtis caſus accidit, ubi ſub altis carnibus caries oſſis ſedet, ſubdola & occulta excitari ulcera, non niſi anguſtis, & ſinuoſis fiſtulis inter ſtrata muſculorum lento gradu ſerpentia. Sæpius quoque a latente carie ita vitiari partes molles, experimur, ut illæ ſenſim emoriantur, & ſuæ mortis indicium per venas varicoſas, ac lividam cutem, edant, quæ phænomena, uti cariem ſubſtratis ineſſe teſtantur oſſibus, ita chirurgis locum, ubi mediante efficaciore medicina via latentibus corruptis humoribus ſit pandenda, indicant. Quam ob rem excuſandus quodam modo in hoc noſtro caſu fuiſſet chirurgus, dummodo naturam oſſis, affecti cavernoſi, haud ignoraſſet, quod, quum cariem ſubeſſe huic tumori ſuſpicaretur, inciſa cute, & admoto modiolo corruptis liquidis, qui effluere illa poſſent, viam aperire voluerit, in eo tantum male doctus, quod, quum, corruptum os eſſe, per conſueta ſigna non intellexiſſet, abſceſſum in oſſe ſuppoſuit, de cujus præſentia mutationes cutis conſuetæ, ſenſuſque facile potuiſſent teſtari (*u*). Nulla enim cariei adfuiſſe phænomena, exinde patet, quod morbus ille oſſa, præcipue immediate cuti ſubſtrata, occupans adeo manifeſtis ſignis ſe prodat, ut, ne mediocriter quidem doctus, de eo ambi-

(*u*) Si locus, qui ante vehementem & continuum dolorem habuerat, jam ſine dolore eſt (at juvenis noſter de nullo unquam dolore conqueſtus fuerat) ſi cutis tumida eſt ac plumbea & mollior, & ſi ſub ea humor preſſu circumfluit, & ſi gravitas materiæ, febricula & punctiones ſentiuntur. *Platner l. c.* §. 1046.

ambigere poſſit. Multo minus de carie oſſis vera quidquam conſtitit, quum os maxillæ in ſectione cadaveris, propius inſpiceretur. Quam ob rem, quid ille morbus, & mollium partium, & oſſis reſpectu, vere fuerit, attentius nunc conſiderandum venit. Licet vero mollior tumoris pars ſeorſim inſpecta, ſteatomatica tantum materia repleta obſervaretur, uti ex morbi hiſtoria patet, alias tamen adhuc ſibi incluſas tenebat partes, materiam nimirum oſſeam, fulcrorum, trabium ac columnarum ritu ordinatam, ut propter ea ad fungorum indolem quodam modo acceſſiſſe videatur.

§. VII.

De morbo præſente ad fungos referendo.

Quemadmodum autem in ſcholis phyſicis nomina ſæpius variant, ipſis neutiquam mutatis rebus: ita quoque in præſentis morbi conſideratione dubium videtur, an fungi nomen illi tribui poſſit. Licet vero fungi plerumque ad articulorum ligamenta naſcantur (x), & hoc reſpectu nomen fungi huic, de quo ſermo eſt, tumori haud ita ſuo jure competere videatur, poteſt tamen alio nomine fungis quoque adnumerari, quum fungi alibi quoque in membranis, & perioſteo tam externo (y), quam interno, oriantur. Fungi enim nomen tumorem ſignificat ex partibus membranaceis, carneis, vel oſſeis ab ingredientibus eaſdem depravatis humoribus, eoque ipſo, ſerie fibrarum, partem quam occupat, conſtituentium diſſoluta, elevatum, majora ſemper, ſine lege & ordine, incrementa capientem, ſenſimque in ichorem acrem diffluentem, contagio ſuo humores reliquos, ſi qui boni in corpore ſuperſunt, inficientem. Obſervantur in ejuſmodi fungis, uti etiam in noſtro caſu quoad ſuperficiem externam, vaſa ſanguifera ſatis copioſa & magna, licet naturæ legibus minus convenienter diſtributa, ex partibus vicinis in tumorem tranſmiſſa, & per eumdem continuata. Fungorum itaque ex intimis organorum corruptorum mollis æque, ac ſolidioris oſſeæ texturæ, receſſibus ſic explicandus proventus magno utique eſt argumento, quo evinci queat, præſenti morbo fungi nomen competere, eumque illis adnumerandum eſſe fungis, qui oſſa varie vitiata occupant, & quibus vaſa illa ſpuria arterioſa, per tales protuberantias diſperſa, aliquam nutri-

(x) De fungis, veluti ſint tumor ad articulos, maxime genu, natos, agit *Laur. Heiſter. inſtit. chir. P. libr. 4. c. 19.* eoſque, quod ſint tumores, abſque omni fere calore & dolore pallentes, prorſus ad noſtrum inſtitutum deſcribit.

(y) Si ulcus in cerebro eſt per calvariæ foramen, ſuperque hanc rarus ipſam tumor excreſcit, mollis, putris carnis inſtar, qui quum celerius in majorem molem augetur, fungus cerebri dicitur, *Platner* l. c. §. 571.

nutritionis vegetabilis ſpeciem exhibent. Majori vero jure fungis tumores faciei ſunt adnumerandi, in quibus fibræ oſſeæ variæ, veluti totidem tumoris ſuſtentacula, ex fibris membranaceis interſperſis indurata, per totum ſteatomaticæ illius molis ædificium diſtributæ obſervantur. Quum enim ad putredinem arcendam, hinc ad miſeram hominis vitam ſervandam, natura etiam in ipſo hoc ſuo errore aliquo ordine uſa fuerit, oportebat ſane tuberi iſti ad immanem maſſam & grave pondus, ſenſim magis magisque excreſcenti, comparari fulcra rigida, quæ illud ſuſtinerent, & determinatam aliquam conſiſtentiam illi largirentur, veluti in monſtrorum quoque conformatione ordinem vaſorum, & organorum, ad ſchema illud accommodatum eſſe, obſervationes teſtantur. Ipſa quoque, quæ fungis eſſe ſolet, naſcendi conditio, cum hoc noſtro tumore convenit, namque illos ex oſſis perioſteo, integris licet oſſibus, quod nuper hic Lipſiæ in oſſe ileo viri conſpectum fuit, naſci conſtat. Quod ſi vero os a malis humoribus intra ſe receptis, extenſum intumuit, ichorque malignus, vel e communi ſanguinis corrupti fonte, vel ex humorum, ipſum os replentium, contagio proveniens perioſteum arrodit, eoque ipſo tonum hujus membranæ, oſſa coercentis, quo minus luxuriare queat, infringit, tunc non oſſea tantum materies, huc usque virtute perioſtei coercita, in illos tumores, quos hyperoſtoſes appellant (z), congeritur, ſed accedit etiam illud, membranæ coercentis fibræ ut e vaſorum ultimis ſtaminibus explicatis natæ, a corruptis liquidis, in volumina, noſtri ſimilia, expandantur. Nec obſtat, quo minus hunc noſtrum morbum fungum appellare poſſimus, quod ille nec carcinomatis ſpeciem retulerit, nec manifeſta putredinis ſigna exhibuerit. Parum enim abfuit, quin ille tumor ſubito in voraciſſimum ichorem ſolveretur, adeoque gratiæ quaſi habendæ eſſe videantur circumforaneis & agyrtis, quod illi experimentis ſuis hominem conficere voluerint prius, quam ejus facie a cancro exeſa, ſummos inter periret cruciatus, ſiquidem hoc unicum eſt, quod a viliſſimis iſtis ſcurris cum laude effectum dici forte poſſit, dum neutiquam dubitandum, tractu temporis natum in tumore tabum putridum, primo tumorem ipſum, deinde partes ſanas, fuiſſe devoraturum. Licet alias fungi ſæpius ſuam diu ſervent integritatem, nec ſtatim corrumpantur.

§. VIII.

De oſſibus inflatis & ſpina ventoſa.

Poſſet etiam tumor ille faciei ad *ſpinam ventoſam* referri, præcipue ſi

(z) *Ex eadem cauſa, & vitiatis humoribus nonnunquam oſſa non ex parte, ſed tota intumeſcunt, quod morbi genus a recentioribus appellatur hyperoſtoſis Jo. Zach. Platner* l. c. *de morbis oſſium.* § 1032.

ſi iſtius morbi ſigna ad minimum in oſſe mandibulæ ſuperioris inflato deprehenderentur. Eſt enim *ventoſitas ſpinæ* vi vocis ipſius inflatio oſſium non ſemper dolens (*aa*) cum tumore eorundem abinde nato, conjuncta, dum totum aliquod os, maxime ſi cavernoſum fuerit, veluti in noſtro caſu, ex parte (*bb*) molleſcit atque ita intumeſcit, ut interiores ejus receſſus & cellulæ, laxiores magis, & quaſi aëre tumentes, quam in ſtatu naturali, appareant. Quamvis enim, in ejusmodi oſſibus, morboſam a putredine laxitatem habentibus, aerem vere gigni, non conſtet, ſpecifica tamen eorum levitas, quam in ſiccatis obſervamus, ad pondus ſuum naturale æſtimata, nominis ſine dubio primaria fuit cauſſa, ſiquidem talia oſſa expeditius natant, quam ſana, ex ſano cadavere deſumta. *Eſt ergo ſpinæ ventoſitas totius alicujus oſſis tumor ita auctus, ut & parietes, & cellulæ ejus, quibus medulla continetur, tanquam a cancere occulto interius expandantur & devorentur.* Quem ad modum enim unusquisque morbus oſſium ſæpius ſui ſimilem inter morbos partium mollium invenit, ut v. c. fractura oſſis *vulnus*, exoſtoſis, integro adhuc perioſteo, *ſcirrbus* oſſis dici poſſit; ita quoque, niſi exquiſitæ definitionis, certe illuſtrationis gratia, caries oſſium *ulcus*, tumor oſſis clauſus malignus (*cc*), *cancer occultus*, apertus autem tumor, *cancer oſſis fluens* apellari poſſunt. Vtrumque igitur & in hoc noſtro caſu forſitan accidit. Videtur enim & tumor oſſis maxillæ ſuperioris, & cancer ejus, licet adhuc maxime occultus, adfuiſſe. Namque & os maxillare ſuperius cum quadam, haud adeo levi, oſſium naſi parte, licet nares utrasque, teſtante hiſtoria morbi, tumor occupaverit, in illum prægrandem implicabatur, & tumore oſſeo diſſecto propter anfractus iſtorum oſſium, ſua natura jam ſatis patentes, majorem in modum expanſos, diſtincte in conſpectum veniebat. Nec tumor mollis omnino impedit, quo minus hoc nomine morbus præſens inſigniri

poſſit,

(*aa*) Spinam ventoſam primus apellavit *Avicenna libr.* 4. *Fen.* 4. *c.* 9. ratione tamen non adjecta, cur ita dicatur. Dolorem tamen morbo junctum eſſe debere, affirmat. Aliunde autem apparet omnem tumorem Arabibus medicis inflationem, ventoſitatem dici. *Rhaſes* addit, ideo ſpinam dici, quod perforet oſſa.

Spinam ventoſam ab initio omnis doloris expertem eſſe, teſtatur. *D. Paulus Ammannus* in *Diſp. inaug. Theod. Olitſchii Lipſ.* 1627. *de ſpina ventoſa.*

(*bb*) *Exoſtoſium aliæ ſpuriæ ſunt, quæ ſubmolles prementi digito cedunt aliquantulum, acriterque dolent, immo etiam interdum lancinant Aſtruc.* libr. 4. c. 3. p. 414.

(*cc*) *Nicolaus Tulpius Obſerv. med. IV. c.* 12. quando *Celſi* locum *VIII*, 10. ubi de oſſium cancere legitur, interpretatus eſt: *ſi quis*, ait *conjecturæ locus eſt, videtur hæc vox adumbrare calloſum illud tumoris genus, vel immedicabilem illam eorum mollitiem, quam imprimit oſſi acida pituita, ſolidam ipſius ſubſtantiam plane corrumpens.* Ex ſua autem hypotheſi *Mercklinus in Pandolphinum.* l. c. c. 7. p. 259. *cancerem in cauſa externa in oſſibus ſemper eſſe, ſpinam autem ventoſam in cauſis internis procedere, aſſerit, ut cancer omnino dici nequeat.*

poſſit, quum carnes raræ & laxæ circum oſſa inflata ſæpius ſoleant adeſſe (*).

§. IX.

An morbus hic ad pædarthrocacen referendus.

Nec id male quæritur, an ex indole oſſium in hoc homine, pueritiæ limites non multum transgreſſo, obſervata, morbus fluxerit. Hujus enim tumoris origo in illum incidit ætatis annum, quo pubertas definitur, quo ſcilicet tempore minimus morbus tuberculum ſub orbita natum oſtendebat, prava deinde medicatione in atrox ejus modi malum evectum. Docet autem oſteographia, ſub iſta ætate oſſa corporis, etiamſi ſatis obfirmata, tamen reſpectu completæ ætatis, mollia adhuc raraque eſſe, ſiquidem oſſibus tubiformibus tunc ſuæ adhuc ſuperſunt epiphyſes, quas ſcilicet natura tunc demum delet, quando tota hominis materies in eam ſtaturam, quam unicuique attingere poſſe datum eſt, creſcendo exhauſta fuit. In iſta igitur ætate, uti cetera corporis adoleſcentis oſſa adhuc rara erant & laxa, ita quoque oſſa calvariæ, & faciei debitam firmitatem & conſiſtentiam ſuam nondum fuerant adepta. Propter iſtam igitur puerorum, aut hominum, qui non admodum diu pueri eſſe deſiverunt, ſingularem conditionem, qua eorumdem oſſa omnia, potiſſimum autem cavernoſa, ſuccis pleniora, & amplioribus cellulis donata ſunt, accidit longe frequentius, quam penes adultos fieri ſolet, ut in intimis oſſearum cavernarum receſſibus humor aliquis, licet laudabilis, colligatur, qui mole ſua cellulas oſſium dilatare poteſt (*dd*). Quod ipſum eo citius accidit, ſi humor in cellulis collectis acrimoniam alcalinam, ſolidas fibras oſſeas ſenſim emollientem, receptacula autem medullifera deſtruentem, & medullam ipſam in ſebaceum vertentem liquidum, contraxerit, efficitque ut materies quieſcens (*ee*) in ichorem convertatur, id quod eo citius in puerili oſſe efficitur, quo debiliores ex ratio-

nibus

(*) *Paul. Barbette oper. chirurg. Anat. P. III. c.* 3. *p.* 19. *in ſpina ventoſa* dicit, *carnem mollem, & aliquantum tumefactam minime autem, ut in hyperſarcoſi, ulceroſum excreſcere.* & *Avicenna* libr. IV. Fen 4. Tract. 4. c. 10. *quum oſſi*, ait, *corruptio accedit, vides carnem ſuper ipſum molleſcere.*

(*dd*) *Clopton Havers* nodorum, qui in oſſibus rachiticorum occurrunt, rationem redditurus, ita habet: *quædam obtinet præternaturalis laxitas, majorque in particulis ad unionem indiſpoſitio, indeque debilior preſſuræ nutrientis ſucci reſiſtentia, unde extraordinario modo protruſæ ſpatium concedunt majori ſucci nutrientis quantitati capiundæ, quam quidem pro regulari naturalique incremento neceſſario requirebatur, de oſſibus* Cap. IV p. 177. §. 110.

Galenus libr. VI. de uſu partium c. 3. *Nulla ſubſtantia*, ait, *adeo dura eſt, ut non ſicut alitur, poſſet etiam augeri præter naturam ita, ut in oſſibus quoque uſu venit.*

(*ee*) *Ariſtoteles probl. Sect* 14. 7. 4. & *Meteorol, c.* 2. *Putret*, ait, *omne, quod quieſcit, aut minus quod movetur.*

nibus ætatis fibræ osseæ tunc sunt, & facilius se extendi patiuntur. Neutiquam autem ejus in facie proventus obstat, quo minus hoc ossium vitium *pædarthrocace* dici possit, quum ille puerorum morbus in longis tantum esse soleat ossium tubis (*ff*). In quamcunque enim corporis partem omnis humorum peccantium vis conversa est, in eam quoque unam, qualiscunque sit labes, integris fere ceteris omnibus devolvitur, id quod & in aliis præternaturalibus corporis humani affectionibus accidit, ut, nimirum qua parte morbus semel est, in eam dispersa per totum hominem malorum humorum seminia colligantur, ibidemque figantur, & obfirmentur. Licet vero juniorum spinam ventosam & pædarthrocacem alii unum eumdemque arbitrentur esse morbum, his proprium, (*gg*), alii pro diverso habeant (*hh*), observationes tamen medicæ, adultioribus etiam pædarthrocacem accidisse, testantur (*ii*).

§. X.

De peculiari ossium faciei cavernosorum, ad hunc morbum, suscipiendum habilitate.

Quem ad modum unaquæque corporis humani pars ex singularibus fabricæ suæ rationibus familiaribus quibusdam, ac domesticis veluti, malis est obnoxia; ita quoque faciei ossa, singulariter autem illa maxillæ superioris, & narium, ob sinuum, quibus gaudent, amplitudinem ad pravorum

(*ff*) Articulos proprie longorum ossium apprehendit pædarthrocace ut videtur *M. Aurelio Severino de recondita abscessum natura* Francof. 1643. Lib. V. c. 4.

(*gg*) Spinam ventosam & pædarthrocacem pro synonymis habet *Georg. Abrah. Mercklinus* in suis super *Josephi Pandolphini* tractatum *de spina ventosa* annotationibus Norimb. 1674. 8. Sed alii graves viri spinam ventosam præcipue adultis tribuunt, inter quos sunt *Petrus de Argillata in chirurgia lib. V. tract.* 22. *c.* 2. *Marianus Sanctus Barolitanus in comp. chirurg. l.* 19. *quod agit de emendatione ossium.* Ad rachitidem ossa inflata refert *Frider. Jachwitz de rachitide*, qua affectis copiosi humores caput in grandem molem, ut vastum hydrocephalum, attollunt, augent & inflant. Tale caput magnum descripsit & commentatus est *Antonius Heins de Capitonibus* præside magnif. *Jo. Ern. Hebenstreit* P. P. Facult. med. decano præceptore meo summe colendo Lips. 1743.

(*hh*) *Severinus* exempla abscessuum in ossibus adultis passim adducit, atque Arabes spinam ventosam adultis quoque largiuntur, veluti pædarthrocacen recentiores pueris tribuunt, ut propter ea opus sit, utramque notionem, etiamsi morbus in ceteris conveniat, dividere. Discrimen ventositatis spinæ & pædarthrocaces nullum, præterquam si ulcus accesserit. Qua in re vero auctores non consentiunt.

(*ii*) Etiamsi pædarthrocace *morbum in ossibus infantum* suo nomine indicat, & affectum hunc, teneræ ætati familiarem notat, ut hac de ratione adultioribus ille inesse non possit, siquidem, ut adsit, requiritur summa ossium teneritudo. Animadversum tamen est, malum, cujus primordia penes infantem erant, senioribus recurrere. Vicesimo etiam anno majoribus eumdem evenisse observavit. *Jo. Scultetus* in *armam. chirurg.* p. 2. obs. 90.

vorum humorum collectionem sunt adcommodata (*kk*), ut mirum sit, observatam in misero illo ægrotationem sæpius haud occurrere. Quo amplior enim aliqua cavitas existit, & quo diuturniorem liquida, in illa contenta, patiuntur remoram, eo quoque difficilior esse solet collecti semel humoris dispersus, præcipue quando materia cum spissa & polyposa, tum simul acris est, solidasque partes arrodendo potest destruere. In isto vero ossis maxillaris superioris loco, quem antrum *Highmorianum* appellant, morbi præsentis primum impetum constitisse, neutiquam est dubitandum, quum ex tuberculo infra oculi dextri orbitam posito, totus morbus vi catarrhi, quem rubor oculi ostendebat, natus fuerit, & successu temporis, tumore sensim paullatimque increscente, arcus maxillæ alveolaris usque eo fuerit elevatus, ut dentes extrusi de suis exciderent alveolis. Numquam vero tantum quis sibi ossi maxillari superiori finget inesse robur, quo a collectis intus morbosis liquidis sese expandentibus, perveniens impetus coerceri queat; quum nec firmissima ossa succis malignis, propter suam acrimoniam lamellas osseas emollientibus, devastantibus, & tam mole sua, quam destructura sua facultate, agentibus, resistere possint. Multo igitur minus maxilla superior in parte sua sub orbita posita, ubi illa tenuem lamellam musculis faciei opponit, liquidis distendentibus, atque simul erodentibus, intus collectis, cogendis, compescendis, atque continendis, par fuisset futura. Inde quoque factum est, quod arcus hujus ossis alveolaris, in tumoris hujus exorbitantis commmunionem traheretur. Veluti quoque spongiosa ossa superiora & inferiora, inter quæ foramen aliquod communicans cum prædicto hiatu maxillari patet, non potuerunt non in consensum mali pervenire, atque intumescere.

§. XI.

De caussis hujus tumoris.

Caussam hujus morbi primam internam & προηγουμένην, veri utique est simillimum, illum affectum catarrhalem fuisse, brevi ad oculum redundantem. Sub ipso enim tumoris exortu albuginea rubore fuit suffusa, non quidem tanto, ut vera inflammatio dici potuisset, siquidem ophthalmia non tam caussa, quam effectum & symptoma hujus mali erat futurum, sed leviori ac proinde catarrhoso, quo inepto sine dubio adstringentium & repercutientium usu, humor acris e corpore impuro ad antrum Highmori confluxit. Neutiquam autem obscura est catarrhi hujus, vias

lacri-

(*kk*) Sinus cavernarum ossis frontis, superioris maxillæ, ossis ethmoidei, ossiculorum spongiosorum membranula, internam cavitatem investiente formati, & cum interno nasi cavo communicantes, liquidum, ex glandulosa membrana transsudans, recipiunt vid. *Jo Christoph. Heyne tentamen chirurgico medicum: de præcipuis ossium morbis* Amstel. 1705. p. 6.

lacrimales invadentis, cum prædicta maxillæ cavitate connexio. Declarat enim anatomia, quo modo epidermis, quæ oculi albugineam cingit, & cui conjunctivæ oculorum nomen eſt, a perioſteo, orbitam conveſtiente naſcatur, atque excipiente canali naſali, ſeu lacrimali, ad nares pertingat. Quod ſi igitur conjunctiva oculi cum tunica glanduloſa narium, quam a Schneidero dicunt, atque per hanc cum membrana antrum Highmorianum inveſtiente, committitur, ratio patet, quid conſenſus oculo levius laboranti cum morbo, inde ſequente, intercedat. De quo nexu ſi quis ambigat, poterit de illo per catarrhi effectus alios certior reddi, quibus conſtat, ad omnia loca, ad quæ tunicæ illius pituitariæ proceſſus pertingunt, ad omnes ſcilicet fere caveas, in oſſibus faciei deprehendendas, morboſum liquidum deſtillare. Quæ quum ita ſint, facile patet, ad deſtillationem illam morboſam, in maxillæ ſuperioris cavitatem delatam, tumoris noſtri cauſam materialem referri oportere (*ll*): ſiquidem nec oſſa catarrhi immunitatem habent (*mm*). Accidit enim ſæpenumero, ut narium polypi, &, quod gravius malum eſt, tubercula quoque in pulmonibus, eadem de cauſſa colligantur, ſenſim ſenſimque indurentur, ac denique in ulcera hujus organi, & ortam abinde phthiſin, erumpant, ſi quando fluxionum hujus modi decurſus criticus vel ſiniſtro regimine, vel evacuantium & purgantium uſu inepto, impeditus, vel penitus cohibitus fuerit. Nec poteſt cenſeri, celerius apparuiſſe tuberculum illud, ex quo prægrandis illa moles, ſex libras pendens, ſenſim nata eſt, quam ut iſti cauſſæ, leviori forte viſæ, deſtillationi nimirum catarrhoſæ, tribui queat, ut propterea malum illud, magis ex interfuſo forte aliquo inter perioſteum maxillæ ejusque os, morboſo liquido, quam ex confluxu humorum intra antrum Highmorianum, originem ſuam traxiſſe videatur. Quod ſi enim res hæc ita ſeſe haberet, ut ex humoribus, ſenſim ſub perioſteo collectis, tumor natus eſſet, eumdem mollem omnino, veluti gummata ſolent, eſſe oportuiſſet. Nihil vero ſubeſt, ob quod patri ægrotantis, affirmanti, nodum hunc ſtatim durum ſibi deprehenſum eſſe, fides

(*ll*) *Quum materia eliquata, Herm. Boerhaave Inſtit. med.* §. 834 *quoniam per vias ſero purgando deſtinatas, ferri nequit, illuc fertur, ubi minor eſt reſiſtentia, atque ad glanduloſas potiſſimum rapitur tunicas, hinc ad cava defluit, quorum parietes ejusmodi membranis tectæ ſunt*, catarrhus *eſt*, *latinis* deſtillatio, *qua voce Plinius & Celſus utuntur.* Huic veteres multa tribuunt, conf. *Conr. Vict. Schneider de catarrhis* libror. V. & ult. *de catarrhoſorum diæta, ſpeciatim de catarrho membranæ pituitariæ anterioris. Wittemb.* 1662.

(*mm*) Qua ratione omnes pene corporis noſtri partes, adeoque & oſſa catarrhis obnoxia ſint, indeque oriundis quam plurimi affligantur morbis, prolixe docuit *Id. ibid.* Ex defluxu ad cava oſſium ea inflari propoſuit *Avenzoar libr. I. Theiſir. Tract.* 6. *libr.* 2. *c.* 2. *Intumeſcunt*, ait, *quandoque oſſa in hac ſuperficie ab humoribus, qui infundantur in ipſa oſſa, quæ inde excavantur & inflantur.*

(*nn*) Qui vult varia exempla oſſium tuberoſorum, tota ſua ſubſtantia intumeſcentium, evolvat *Ruyſchii Catal. rarior. Theca A. Repoſ. V. N.* 1. 2.

des ſit deneganda. Proxime igitur a vero abeſt, intra maxillæ ſuperioris cavitatem prima hujus morbi principia orta, & interveniente tunicæ pituitariæ proceſſu, in iſtoc cavo peregrinam materiam qualemcunque effuſam, atque ſuccedentibus ſemper a tergo morboſis liquidis, eo usque adauctam fuiſſe, donec tumor iſtam, ſub quo apparuit, magnitudinem aſſequeretur. Quamvis enim forte nullum exiſtat os, ad quod defluxio aliqua materiæ, cui per conſueta organa tranſitus denegatus eſt, pervenire nequeat (*nn*), oſſa tamen, diploë laxiori inſtructa, ad recipiendos errantes humores magis omnino ſunt idonea, omnique tempore, tumores huic noſtro ſimiles in oſſibus faciei, aut circa illam fuerunt obſervata (*oo*).

§. XII.

De hujus mali probabilibus cauſſis procatarcticis.

Quamvis vero ex vita ægroti ante acta nihil certi de cauſſa, ob quam humores ejus tantam contrahere potuerint immutationem, ut oſſa, partim emollirentur, partim diſtenderentur, colligi potuerit, neque omnes corporis hujus humores impuros exſtitiſſe, adfirmari, nec ex quo fonte hæc cacochymia progreſſa ſit, definiri queat: in univerſum tamen, & ſine reſpectu ad præſentem caſum tragicum, plurimæ exiſtunt cauſſæ procatarcticæ, quæ aliquo veluti contagio corporum juniorum humores contaminent, efficiantque, ut illi verſus oſſa, in quibus ob cavitates majores minor reſiſtentia eſt, valentius convertantur. Quid variolæ, male tractatæ, neglecta præcipue poſt earum decurſum debita evacuatione, ſcabies & tinea capitis retro pulſa, ad morbos oſſium capitis producendos conferre valeant, earum virulentia, ad vicinum os converſa, ibidem hærente, nemo ſane ignorat. Varos faciei per malas artes abigi, eorum venenum ad interiora oſſium propelli, eaque corrumpere ſolere, notiſſima res eſt. Fieri denique ſolet, cujus rei etiam in hoc caſu non levis ſubeſt ſuſpicio, ut mercurii uſus, oſſibus cum omnibus, tum maxi-

(*oo*) Hunc noſtrum morbum animadvertiſſe veteres, quando exoſtoſin malæ *Galenus de tumoribus præternaturam* nominat, a quo exoſtoſes αἱ τοὺς κροτάφους ἐξοχαὶ ὀστώδεις eminentiæ ad tempora oſſeæ vocantur ſatyriſmum illud morbi genus apellaſſe *Galenus & Hippocrates* viſi ſunt interpretibus. Etiamſi enim *Galenus* ſub hac voce tantum glandularum tumores intellectos velit, quum Σατυρισμοὶ ait οἱ περὶ τα προμήκεις ὄγκοι τῶν ἀδένων. Satyriſmi ſunt eminentes tumores glandularum pone aurem. *Gorræus* tamen ſub hac voce de exoſtoſi quoque, & tumoribus oſſium faciei, interpretatus eſt. Subſcribit *Jo. Conr. Dietericus* in *Iatreo Hippocratico* ſub voce Σατυρισμος. Vidit, ait *Hippocrates*, in pueris extuberantias faciei, adſpectu horridas, qua a deformi ſatyrorum figura σατυριασμὸς, ſeu potius σατυρισμὸς, & σατυρίας vocant Græci, quum materia impetum facit, in aurium radici ſubditas glandulas, inque oculum, & frontem. & maxillas, quando non alia eſt corporis pars, quæ tam promte humoribus imbuitur, & tingitur perinde, atque ipſa eſt facies.

maxime illis, prope ad vias ſalivales poſitis magnam calamitatem afferat. Eſt enim opinioni locus, puerum, in quo agyrtæ non pauci omnes ſuas vires experti ſunt, a mercurialium uſu haud immunem manſiſſe, atque illis, ſi non morbi principium, certe ejus augmentum, eſſe tribuendum (*pp*). Licet enim mercurius poſt, quam quacunque demum via, ſive viis lacteis, ſive per abſorbentes cutis venas, ad ſanguinem progreſſus eſt, æqua ratione per totum corpus diſtribuatur; eſt tamen illi aliqua facultas ſingularis, qua quibusdam liquidis, toti ſanguini immixtis, plus adhæreat, quam reliquis. Et ſaponacea quidem illa materies, quæ glandulis ſalivalibus ſecernitur, præ ceteris facillime poteſt, ad legem omnium pinguium, cum hydrargyro intime jungi, cumque illo per deſtinationis ſuæ locum, vias ſcilicet ſalivales, tranſire. Certe ſi quis putaret, a pondere mercurii ſpecifico illud evenire. (cujus tamen inverſa magis eſſet ratio,) quo ille caput plus quam reliquas partes appetat, dubius tamen ſemper hærebit, quoniam ex maſſæ ſolius rationibus deſtinatio medicamentorum ad ſua loca non ſatis evidenter declaratur. Quidquid autem illius eſt, & quocunque modo metallicum illud fluidum in depravatos humores agit, numquam tamen non oſſibus, maxime autem laxioribus, exitiale eſſe poterit, utpote quod, licet etiam cordis vi optime ſubactum, inque minimas moleculas diſceptum fuerit, non poterit tamen non in minimis quoque hiſce ſuis globulis, pondus certum ſpecificum ſervare, quod ſanguinis mole gravius eſt, illumque potiſſimum in vaſis oſſium, minus vegeto gaudentibus pulſu, in liquamen vertet juſto majus, quam quod oſſa nutrire queat, præcipue quum mercurius ad lacunas oſſium, a carie jam deſtructas, vel certe, uti in noſtro caſu, emollitas atque diſtractas, delatus fuerit, tunc enim evitari haud poterit, quo minus ille cum corruptis oſſium medullis jungatur, & acris corroſivi venerei indolem induat, ſiquidem notum eſt, illud liquidum metallicum pinguibus, maxime vero ſalivæ, facillime adhæreſcere, eoque ipſo efficere, ut dentes, laxatis perioſteis atque gingivis, a ſuo fundamento recedant, ita, ut nullo modo dubitandum ſit, ægrotum varia empiricorum tentamina, & quoque illa per mercurium inſtituta, fuiſſe expertum.

§. XIII.

De ſubito hujus tumoris augmento.

Intra quatuor annos, & præcipue XXIV. ultimas ſeptimanas, tumorem

(*pp*) *Excellentiſſimus Præſes meus, fautor & præceptor ſumme colendus*, in ſuo *de Mercurii vivi, & cum ſalibus varie mixti, ſumma in corpus humanum vi atque efficacia, libro Lipſ.* 1754. edit. *p.* 82. de mercurii in oſſa noxis ita habet: *ut taceamus, plurium argento vivo ſæpius largiusque illitorum oſſa, quæ lue venerea vehementiori adfectis jam ſatis friabilia, leniorique vi accedente facilius diffringenda, argento illo vivo in ſpongioſa ſua ſubſtantia in primis exterebrata quaſi, adhuc magis mollire, ita ut diſſectis eorum poſt mortem corporibus, digitis illa conteri potuiſſe meminerimus, majori copia vivi mercurii, ibi collecti, prorumpente.*

rem iſtum a tenui ſuo primordio ad illud, ſub quo fine comparuit, volumen excreviſſe, hiſtoria morbi prodit, & ſubit animum mirari, quæ tam celeris incrementi fuerit cauſſa. Notum enim eſt, ſarcomata, & mixtas cum his exoſtoſes, tam velociter haud procedere, ſed lentius evolvi ideo, quod ſuperſtes vaſorum tonus extenſioni omnibus modis reſiſtat, nec ſinat vaſa, adhuc integra, tam facile expandi. Hinc frequentius occurrunt homines, qui ſcirrhos, tuberoſitates, tunicatos tumores, atque etiam exoſtoſes, magnam vitæ ſuæ partem, tolerant, eoque minus cito ab illis enecantur, ſi ſervato regimine, quod iſtos morbos decet, & conſultis honeſtis viris, artem bene doctis, & expertis, non per experimenta, ſed ſecundum leges artem exercentibus, adhibentur, quæ humorum pravorum congeſtiones ad partem laxam refrenant. Variæ autem in hoc caſu ſeſe offerunt cauſæ, quæ pondus excreſcentis hujus tumoris non potuerunt non ſubinde augere. Inter alia obſtacula, quibus tumorum, vel tunicatorum, vel glanduloſorum augmentum velox coercetur, illud vel primo loco nominandum venit, quod tales tumores, a membrana aliqua, ac veluti folliculo quodam continentur, qui & per ſe validus ſatis eſt, & novum humorum corruptorum, & jam tumore contentorum, affluxum aliquantum retinet, eorumque ſeſe expandendi conatum, ſua reſiſtendi potentia aliquo modo temperat. Sed mixti ejusmodi tumores, præſentis ſimiles, quorum maximam partem pinguedo replet, limites fere habent nullos. Certe, præter cutem palati ac labii ſuperioris glanduloſam, quo tumor incluſus fuit, involucrum aliud apparuit nullum, quam ob cauſſam potuerunt peſſima quævis liquida corporis in tumoris iſtius cryptas liberaliter infundi, illudque celerius expandere. Accidit id præcipue quod, adoleſcentum, qui a pueritia propius abſunt, corpora, illam viridi ætati omnino propriam humorum ubertatem adhuc contineant, cujus magna admodum quantitas, deſtructis vaſis, brevi tempore in tunicam celluloſam copioſius adfluere, & tales producere tumores, animadvertitur. Quæ omnia eum in finem dicta ſunto, quo deinde, quid ars maturius adhibita ad referendum ejus modi tuberculi velocius incrementum conferre potuiſſet, plenius intelligatur.

§. XIV.

De naturæ induſtria in tumore iſtoc a putredine vindicando.

Non ſatis mirari poſſum, qui factum ſit, ut tumor iſte immanis a putredine liber eſſe potuerit, quum tamen in putredinem adeo prona adeſſet materies, concretum ſcilicet luxurians & polypoſum, glandulas obſtruens, & pinguedo iners copioſa, abeſſent autem vaſa, ad vitam ſecundam neceſſaria, tumor tamen integer maneret, nec abiret in carcinoma. Nullum igitur ſupereſt dubium, ad leges canceris occulti, virtute

tute vaſorum collateralium, in partibus ſanis vicinis adhuc reſiduorum, ulcus hoc latitans ſervatum, idque fuiſſe effectum, ut ægrotus ſuam calamitatem patienter, ac ſine dolore, ferret, tumorque, imprudenti medicaſtrorum ſectione licet inepte provocatus, viribus tamen vitæ ſuperioribus ſublevatus, quietus maneret. Id quod ut fieri poſſet, ætatis quoque robur excellens, & viſcerum bonitas, uti ex cadaveris ſectione apparuit, effecerunt; quam eamdem ob cauſſam in ipſo oſſe morboſo nova oſteogenia obſervabatur, ſiquidem vulnus, a chirurgo evacuandi ex tubere ichoris cauſſa, modioli ope excitatum, clauſum, & tenui jam callo obductum, conſpiciebatur. Occultum autem oſteo ſteatomatis hujus cancerem proxime in ulcus rodens erupturum fuiſſe, venæ varicoſæ evidenter demonſtrabant.

§. XV.

De tumoris iſtius effectibus.

Quales vitæ leges, & quæ actiones corporis hoc tumore interceptæ fuerunt, quæque ſymptomata, & mors miſerabilis ægroti tandem fuiſſet inſecuta, ex effectibus patet. Licet enim vires vitæ putredini, ſuo tempore timendæ, adhuc reſiſterent, fieri tamen aliter haud potuit, quam ut prægrandis tumor tam in vicinas ſibi partes, ad œconomiam animalem neceſſarias, quam in univerſum corpus, ſuam exerceret ſævitiam, & ægrotum denique conficeret. Miſſa faciamus illa impedimenta, quæ nutritionis reſpectu, in miſero eo magis ſeſe declarabant, quo tumor ipſe plus magiſque increſceret, & viam alimentorum per os adeo difficilem redderet, immo præcluderet, ut non, niſi ſorbilibus alimentis, a latere ad os advectis, nutriri poſſet, ſiquidem tumor labium utrumque oppreſſerat, quæ res ad maciem, & natam ex ſolidioris nutrimenti defectu atrophiam, atque illam, ſub qua mors conſequuta fuit, corporis tenuitatem, haud parum conferre potuit. Certe & ſine his ſolus tumor, in ſe ſpectatus, tam mole ſua, quam putrida ſua labe, jam præſente, licet adhuc latente, hominem ad extrema deducere potuit. Quod enim ad deformem illam vitioſæ pinguedinis, oſſe depravato ſuffultam, molem ejuſque effectus, ſpectat, fieri non potuit, quin repugnantia cordi exinde oriretur talis, qua febrem, ex ipſa omnis ſcirrhi, ſarcomatis, ſteatomatis & exoſtoſeos, indole, conſequentem, lentam ſcilicet, & exedentem, excitaret. Attentius conſideranti, quatenus tumor ille, ex parte oſſeus, totam hominis faciem occupaverit, & paulo majores arteriarum, a carotide externa huc derivatarum compreſſerit, atque deleverit, ſponte ſua clarius patebit, quanto nunc majorem ſanguinis copiam per carotidem internam ad cerebrum deferri oportuerit, qua in nobili illo ſenſuum internorum ac motus organo ataxia quædam ſecretionis fluidi nervei effecta videtur, quo etiam reſpectu febris lenta, ægro-

tum denique conficiens, neceſſario gigni debebat; omnis enim ſanguis, qui per partes faciei, tumore oppreſſas, progredi non potuit, ſub ſingula cordis ſyſtole ad cerebrum erat mittendus, quo modo deſtructuræ illius febriculæ, quæ corpus ægroti ſceleti ad inſtar emaciavit, cauſa ex rationibus repugnantiæ excitatæ cordi nata intelligitur. Nec parva nervorum pars hoc oſteo ſteatomate fuit ſua vi privata. Per foramina enim ſub orbita, partimque in oſſe maxillari, partim oſſe malæ, invenienda, ramus notabilis *trigemini*, *quinti paris* nervorum prodit. Præcipue de nervo ophthalmico, qui trigemini illius paris primus eſt ramus, progreditur atque in labium ſuperius aliaſque vicinas partes diſpergitur non parvus nervulorum numerus. Accedunt a latere nervuli frequentes, qui *a paris ſeptimi*, *acuſtici dicti*, *portione dura* prope aurem per foramen *ſtilomaſtoideum* proveniunt, & *parotici*, vel *ſympathetici minoris* titulo, adductus ophthalmici ramulis, accedunt, atque cum illis amico conjunguntur conſortio. Deinde intra oſſis maxillaris cellulas & ſinus occurrunt nervi illius rami haud exigui, quem *maxillarem ſuperiorem*, adducti *trigemini alteram ſobolem* dicunt. Tot ſane, tantique nervi, proxime a ſua origine & a cerebro diſtantes, maligno iſtoc futuro oſteo-ſteatomate implicati, non potuerunt non progreſſum fluidi nervei per ſua vaſa mutare, & æqualem ejuſdem circulum tollere, utpote qui non leve ſanitatis momentum conſtituit. Licet vero hæ res forſitan ſubtiliores videri poſſint, quam ut vitæ legibus ſufflaminandis pares exiſtant, ſiquidem æger his adeo parum offendebatur, ut nec de ſtupore, nec de oblivione, nec de deliriis, aliiſve affectibus morboſis, a nervoſo genere dependentibus, quantum conſtat, conqueſtus umquam fuerit; illud tamen primarium mortis lentæ fundamentum fuit, quod ex illo tumore ad totam humorum maſſam lentum ex occulta fortaſſis putredine venenum redundavit. Etiamſi enim manifeſtæ putredinis ſigna deprehenſa non eſſent, ſubdola tamen corruptela neceſſario adfuit, utpote quam interioris oſſium compagis inchoata corruptio, & vaſorum nutrientium, rite ordinatorum, defectus haud obſcure declaravit, & vaſa varicoſa, foris conſpicua, clarius oſtenderunt. Pôſt igitur quam humor ſubputridus, ex tumore ad totam maſſam ſanguineam redundans, humores circumductos parte ſua nutriente privaſſet, lente conſumens febris omnino fuit inducta, quæ vitæ finem optatum tandem ægroto afferebat, cui longior vita triſte fuiſſet donum.

§. XVI.

De impoſſibili illius tumoris, quum adoleviſſet, medela.

Morbos, arti valentius obluctantes, ſanatu difficillimos, quales ſunt vitioſæ carnes, & tumores oſſei, cum his juncti, ſi eo uſque adoleverunt, ut ad vitam facientes actiones ex parte ſint abolitæ, κατ' ἐξοχὴν

magnos dixerunt Græci. Tunc enim lenta putredo oritur, quæ ad ceteras ſanas partes tranſit, licet paulo ſerius lethalis. Præſentem igitur tumorem, qualis ſub ultimo vitæ ægroti ſtadio obſervabatur, nulla unquam ars ſalutaris penitus tollere potuiſſet. Obſtitit ejuſdem moles, & profunda, qua oſſium internis receſſibus junctus erat, cohæſio. Licet enim tumores, etiam majores, oſſium ſuperficiei adhærentes, oſſibus ipſis adhuc ſalvis, audacem, prudentem, & recto artis uſu inſtructum chirurgum deterrere non debeant, quo minus ille, peregrinum corpus e medio tolli poſſe, autumet, probe gnarus, perioſteum etiam cum tumore abſciſſo ſimul ablatum, deraſa externa oſſis tabula reſtitui, & ex vaſis diploicis, ad ſuperficiem oſſis excurrentibus, compingi denuo poſſe. Attamen non ita facile reſecantur exoſtoſes, omnium minime illæ, quæ ex oſſe aliquo cavo protuberant, ſiquidem laxitas fibrarum, in integrum os reſtitui eaſdem non ſinunt, quare etiam accidit, ut in locum excìſi per modiolum orbiculi non verum os, ſed tenuem ſaltim callum, naturæ vis ſubſtituerit. Nec ipſa medicina clinica vel victus, vel medicamentorum, uſu, multum, quod tumori nunc adulto, vel levaminis ſaltim nomine, prodeſſet, in medium fuiſſet allatura, nec quidquam aliud, ſub ſummo iſtoc morbi ſtatu, naturæ miniſtro erat relictum, niſi, ut ea, quibus diffluentes ægri vires ſuſtineret, & morbus, qui curari non poterat, aliquantum traheretur, applicaret.

§. XVII.

De indicatione eorum, quæ, quum recens adhuc malum eſſet, fieri oportuiſſet.

Veluti autem in tempore venire, omnium rerum primum eſt, ut propter ea*, *temporis ars*, *medicina* (oo) recte dicatur, ita quoque naſcentibus oſſium tuberibus mature proſpiciendum eſt, ne illa, quum in majus nunc provecta fuerunt, feram medicinam penitus excludant. Illo itaque tempore, quando tumor ejuſmodi ſeſe in aliquo oſſe, ſive denſiore, ſive laxiore, oſtendit, opus eſt perſpicere, an ſub perioſteo, vel inter hoc & oſſis ſuperficiem, collectus humor ſit, de quo, ne ſenſim condenſetur & in tophum induretur, metui forte poſſet. Quodſi igitur ex infirmato forte per vim aliquam externam perioſteo, originem traxiſſet malum, oportuiſſet tunc humores diſcuti, vaſis perioſtei effuſos, quum illi adhuc tenues eſſent, efficique, ut potuiſſent reſorberi. Hunc finem adſequuturus eſt medicus, ſi ea admovet pharmaca, quæ laxam fibram adſtringunt, in quorum numero eſt *Alcohol* vel ſimplicius, vel illud, cui camphora, vel aliæ ſimul ſpecies aromaticæ ſunt admixtæ, ubi ſpiritus matricalis nomen adipiſcitur, atque epithema ex herbis amaris

(oo) *Ovidius* Rem. Amor. v. 131.

ris ac vino rubro coctum, quod miniſterio linteaminum, iſta medicina tinctorum, loco afflicto applicandum eſt, nec incommodum erit, tumori iſti inchoato, quo valentius comprimatur, faſcias, quas fracto naſo applicamus, injicere. Enimvero, quandoquidem tuber præſens ex catarrhoſa ad antrum Highmori deſtillatione natum eſt, & tumor ex illo ipſo expanſo conſtitit, nihil, uti equidem arbitror, in externorum remediorum uſu poſitum eſt præſidii, quo humorum iſta collectio, etiam ſi recens eſſet, diſſipari ac diſcuti potuiſſet. Quam ob cauſſam medicamentorum internorum virtute, ſi quid effici poſſet, tentandum fuiſſet, adhibitis ſcilicet laxantibus, paulo efficacioribus, quibus mala materia ad ventrem, tamquam cloacam corporis univerſalem, convocari, quod derivare dicunt, debuiſſet (pp). Opportunum tunc fuiſſet, nodulum per epicraſin laxantem adornare, atque herbas amaricantes, abſinthii, cardui benedicti, ſummitates centaurii minoris, radicem gentianæ, cum rhabarbaro & ſale quodam medio, ſub infuſi ſpecie jungere, ut lenta aliqua & ſecura, attamen efficaci, evacuatione tam vitia primarum viarum correcta redderentur, quam quoque motis inteſtinorum liquidis efficeretur, ut poſſent ex loco tumido evocari quieſcentia liquida tunc, quum penitus indurata nondum eſſent. Opportuiſſet quoque medicamentum ejuſmodi in ſanguinem, & dependentes abinde humores ægroti induci, cujus facultas fuiſſet, aucto ſero diluendi id, quod quietem adfectat. Eſt enim tanta illorum medicamentorum ad occulta quoque & recluſa corporis loca pervadendi poteſtas, ut, ſub continuato eorum uſu non omnino dubitandum fuiſſet, fore, quo, humoribus dilutioribus redditis, id quod in antro Highmoriano quieverat, reſorberetur. Etiamſi enim quis objiciat, medicos, quum ſanguinem fluidiorem medicina diluente erant aucturi, affluxum liquidi errantis ad cavum fuiſſe promoturos; probe tamen ſimul perpendat, quod maſſæ inertis augmentum, licet hoc ita factum fuiſſet, haud metuendum, quin potius id exinde commodi conſequutum fuiſſet, ut dilutior in cavo reddita materies eo commodius per vaſa ſorbentia potuiſſet reduci. Adhibenda igitur fuiſſent decocta radicum reſolventium *ſaponariæ*, *chinæ ponderoſæ*, *ſarſaparillæ*, cum *ſaſſafras* ramentis, ſi plenus homo fuiſſet & frigidus, ſi vero tenuis fuiſſet & ſiccus, dictæ radices utique potuiſſent ſufficere. Eo quoque ex mea ſententia fuiſſet reſpiciendum, ut extracta balſamica, amaricantia, cum *gummi*, quibus ferulacei nomen eſt, *gummi ammoniaco*, *ſagapeno*, *galbano*, *aceto ſquillitico* ſolutis, atque cum *ſapone veneto* juncta, interponerentur, potuiſſentque hæc vel ſub pillularum, vel ſub liquida mixturæ ſpecies, mediante *liquore terræ foliatæ tartari* ſoluta, exhiberi. Forte ex variolarum, vel ſcabiei reſiduo vitio illa labes oſſium faciei nata erat, quod tamen frequen-

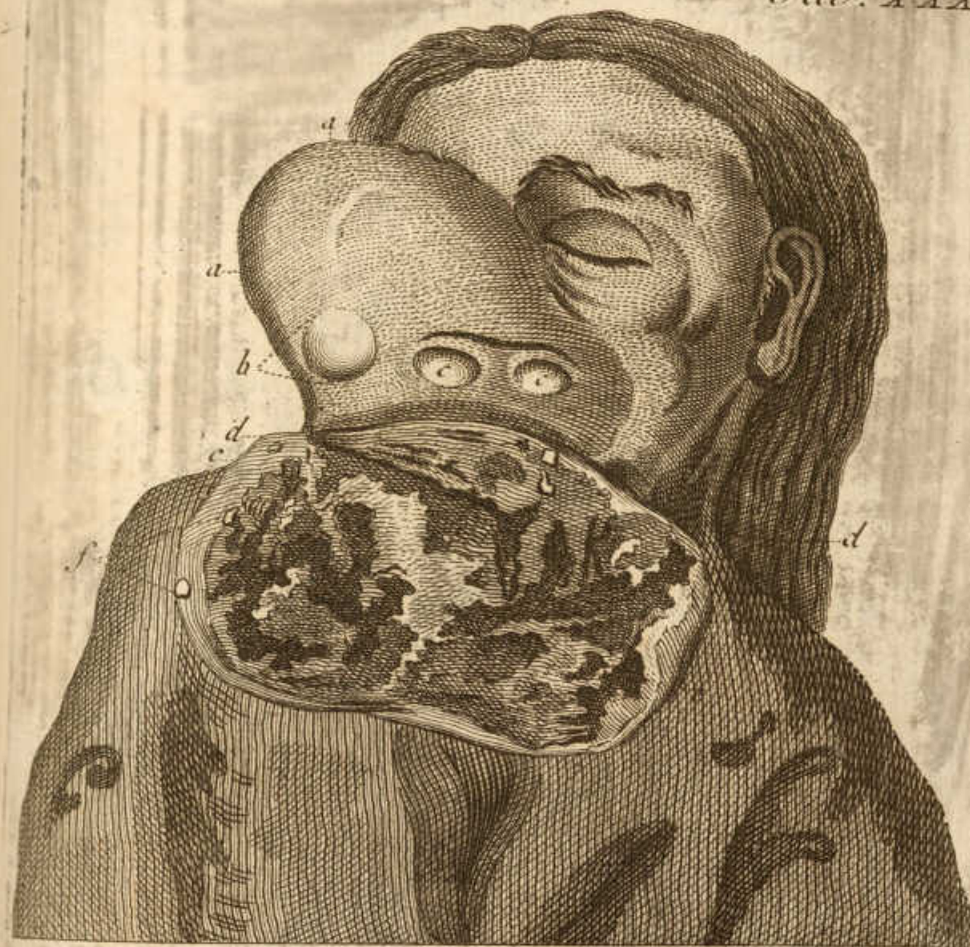
(pp) *Avenzoar* libr. 2. Theiſir. *tr.* 6. *c.* 15. refert: *patrem ſuum, os, paulo tamen mollius, quam naturale, hominis cujuſdam dorſo inſtar cornu concretum excuſſiſſe catarcticis, craſſos humores expellentibus, & exterius ſiccantibus, medicamentis*, adfirmat. Si credere fas eſt.

quentius lippitudines chronicæ, tuſſis ſpaſmodica, ferina, aſthma ſiccum, convulſivum, vel omnium frequentiſſime nervorum irritatorum diſtentiones, ſequi conſueverunt; cujus rei ſi qua ſubfuiſſet ſuſpicio, omnem dediſſem operam, ut ſcabiem, vel ſaltim purpuram revocaſſem ſcorbuticam frictione extremitatum, cum pannis laneis perfecta, uſu interno ſucci betulæ, panaceæ mercurialis cum ſulphure antimonii aurato tertiæ præcipitationis, camphora, antimonio diaphoretico martiali, conjunctæ, ex decocto quodam commemorato ſumendæ. Suaſiſſem balnea, quibus aperirentur cutis viæ, & tranſpiratio augeretur, quæ penes imam plebem ob ſordes vehementer impediri ſolet. Si libertas agendi fuiſſet, quam plebeii homines honeſtis viris plerumque denegant, ſetaceum efficiendum curaſſem, novoque ulcere artificiali tumorem, mox inchoatum, derivando imminuere tentaſſem. Sed ea eſt ruſticæ gentis, ac multorum etiam ex optimatibus, temeritas, ut cuilibet artem profeſſo ſeſe ſtatim committant, & in ſe experimenta inſtitui a viliſſimis (*qq*) patiantur, quibus impune licet occidere (*rr*). Sed vere huc, ſi quem ullum alium in locum, & optime quadrat tritiſſimum illud: *In magnis voluiſſe ſat eſt*, & ingenue fateor, me cum omnibus illis, huc uſque recenſitis, quorum alias in materia morbi prævii, non recte ſubacta, neque critice ejecta, ſed potius per metaſtaſin ad alium locum relata, novos morbos, periculi utplurimum pleniores, efficiente, partim revocanda, partim corrigenda & ejicienda, ſatis cognita eſt vis, & uſu confirmata efficacia, nihil omnino acturum fuiſſe in hoc ægroto, quod ſcilicet morbus ſimul, atque ſui præſentiam per oſſis, & partium mollium, pinguiumque expanſionem præternaturalem præ ſe tuliſſet, nullam plane ſui admiſiſſet medelam.

(*qq*) *Quantæ putatis eſſe vos dementiæ*
Qui capita veſtra non dubitatis credere,
Cui calceandos nemo commiſit pedes
Phædrus Fab. Æſop. lib. 1. fab. 14.

(*rr*) *Nulla lex eſt, quæ puniat inſcitiam capitalem, nullumque exemplum vindictæ. Diſcunt periculis noſtris, experimenta per mortes agunt, & animas noſtras negotiantur.* Plin. H. N. libr. 29. c. 1.

F I N I S.

Disput. Medico-Pract. Tom. VI. HUNDERTMARK HIST. OSTEO-STEATOMATIS. pag. 374.

CCIX.

J. ERNEST HEBENSTREIT

ET AUCTORIS

GOTTL. CAR. SPRINGSFELD,

DISPUTATIO.

DE

PARTIUM COALESCENTIA MORBOSA.

Lipsiæ 11 Jul. 1738.

P R OE M I U M.

Quod commodum quantamque utilitatem medicorum ferant observationes, ex cadaverum sectionibus desumptæ, & ii cognoscunt, qui, primoribus tantum labris, salutarem degustarunt artem. Magno viventium emolumento secantur mortui (1) ; *tunc enim multa sæpe aliter in praxi experimur, quam in theoria fueramus edocti. Quid proderunt igitur medicorum scripta! quid tanti labores! quid theoriæ omni excogitatæ studio! nisi cum experientia conveniant, & cultellus anatomicus doceat, de causa morbi recte vel falso sensisse medicum. Experientia in genere sola firmum dici potest fundamentum, quo tuto confidere potest medicus faciens. Præstantior est theoria medica, quæ observationibus nascitur, docetque experientia rationem, ratio experientiam illustrat* (2). *Quid igitur mirum, si, qui experientia duce suis aliorumque observationibus cum fructu usus est, majora efficit, plusque in re medica promovet; quam qui ingeniosas magis, quam veras, & haud raro fallaces sibi effinxit theorias, Argide* (3) *dignas, ope cujus phænomena satis callide explicat. Ast male facit, dum, si omnia accuratius dijudicantur, facili invenitur negotio, principia, quæ anatomicis non suffulciuntur observationibus, puras esse hypotheses, quas veras esse optant magis, quam demonstrant plerique. Quibus ita se habentibus, non adeo arduum est, eruere conclusiones ex principiis pre-*

(1) Inspectio viscerum omni tempore & nascentis & profectioris medicinæ fulcrum fuit, & stabilimentum. Incisio vivorum animalium in usus philosophicos, extispicia sacerdotum, laniena bestiarum (*Boerhaave* Instit. med. prolegom. §. 11. & 12.) artem primum adjuverunt. Hinc crudelius paullo carceribus extractos vivos homines secasse fertur *Herophilus*. Confer. *Giovan. Valverde* Anatom. del corpo humano, in prologo, fol. 1. ed. Rom. 1560. fol. *Democritus* ad reddendam morborum a bile oriundorum rationem, ut viam quandam bilis ad cerebrum detegeret, multa dissecuit animalia. Refert ea *Hippocrates* in epistolis p. 529 lin. 9. ed. Basil. 1538. Καὶ ἕτερα δέ τινα, ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν αὐτέω παραβέβληται· ἀνετέμνετο δὲ καὶ ζῶα συχνά, ἀνατετμημένα δι' ὅλων. Respondet deinde *Democritus* linea 30. ej. epist. Τά τε γὰρ ζῶα ταῦτα ὁκόσα ὁρῇς, τουτέων μὲν τοίγε ἀνατέμνω εἵνεκα, οὐ μισέων θεοῦ ἔργα, χολῆς δὲ διζήμενος φύσιν καὶ θέσιν. Cadaverum, ad causas morborum cognoscendas, uberiorem explicationem dedit *Theophil. Bonetus* in Sepulchreto seu Anatomia practica ex cadaveribus morbo denatis Tom. I. II. Genev. 1679. fol.

(2) Experientia prior ratione. Prima arti condendæ fundamenta jecit casus fortuitus, naturalis instinctus, eventus haud prævisus. *Bærhaave* proleg §. 8. Dogmatica ab *Hippocrate* primum stabilita secta, empyricam pro fundamento habuit: postquam enim ex tabulis sanitatis, undique per templa *Aesculapii* & aliunde collectis, formasset artem; adjuvante analogia & philosophia opus perfecit. *Bærhaave* ibid.

(3) *Horatius* Epist. Libr. II Ep. 2. v. 129.

- - *fuit haud ignobilis Argis*
Qui sibi fingebat miros audire tragœdos
In vacuo lætus sessor plausorque theatro.

precario adsumtis, atque pro lubitu postulatis. Ingeniosa quidem principiorum, medicorum expositio, generalis quum sit doctrina, nodosos, qui per praxin medicam existunt, continere nequit casus: sed, ut hi ex observationibus anatomicis & practicis compleantur, necesse est. Medico itaque felici practico futuro perutile erit, occasiones nancisci, quibus morbo non adeo frequenter obvio defunctos secare, atque veram indagare caussam mortis possit. Accidere non raro solet, ut tunc demum deprehendatur, morbo medelam haud potuisse parari, si sectio anatomica partium corruptelam, pravum situm, coalitionem aliaque patefacit. Dolendum, aliquando defunctorum àgnatos adeo male sibi medicoque consulere, ut a sectione omni modo abhorreant, medicosque in ampliori scientia impetranda impediant. Quid vero timeant, an sibi fingant demortui manes turbari; an doloris sensum eidem superesse somnient? sane nescio. Videas fortis atque constantis animi homines, qui, quum vitæ terminum certe prævideant, medicosque habeant dubios, diversamque mortis caussam accusantes, suis agnatis, adstantibusque ipsi imperent, velint medicis secandi non denegare copiam. Sæpius si id accideret, certiores redderemur in semiotica phænomenorum cognitione, multaque curatius dici possent in morborum historia. Ego certe magno meo commodo intellexi, tunc recte de morbo judicari, quando hominis, hoc eodem morbo defuncti, & dissecti, ante oculos habetur memoria. Quumque acciderit de coalescentia (4) *partium in dissectione cadaverum, aliquoties meditari potuisse, hinc, annuente* Excel. Dn. Præside, *Præceptore meo ad urnam venerando, talem dissertationis meæ, tanquam specimen academicum conscribendæ, elegi materiam, quæ maximam quoad partem observationibus anatomicis nititur. Præsertim, quum nulla fere sectio cadaveris, cui diuturnior morbus vires consumsit, instituatur, qua non hoc vel illud viscus præter naturam cum vicinis partibus concretum observetur.*

(4) Coalitus & coalescentiæ terminus haud infrequens est. Hoc vocabulo usus est *Nicol. Leonicenus* in interpretatione Libr. *Galeni* de caussis morborum, Venet. 1541. pag. 9. Cl III. sub litera C. *Cavitates*, inquit, *quæ partibus corporis insunt, & earum meatus ob eas, quas subjiciemus, caussas, aboleri contingit: coalitum scilicet, angustiam, obstructionem, compressionem.* Σύμφυσις penes *Hippocratem, Galenum* & *Theophrastum* legitur. Hinc habet *Theophrastus:* δεῖ δὲ ὁμοιοπαθῆ εἶναι τὰ μέλλοντα. *Ejusdem indolis deeet esse, quæ coalescere debent.* Conf. Thesaur. Lingu. græc *Henr. Stephani* aliosque: nec impedit, quo minus statum morbosum indicet σύμφυσις; quia ossa dicuntur naturaliter συμφύεσθαι connasci. *Aretaeus* de morbo semper prædicat, σύμφυσιν περὶ αἰτίων καὶ σημείων ὀξέων καὶ χρονιῶν παθῶν. Edit. Wigan. fol. Συμφυέα μέρεα, coalitæ partes habentur apud eundem. Confer. Index græc. in Aret. Wigan. Synonyma sunt, coalitio, concretio, quo termino *Celsus*, latinique utuntur medici.

§. I.

§. I.

DUm humani nostri corporis machinam attentis perlustramus oculis, mutuam in primis partium connexionem considerando, post tot tantaque jucundissima, quæ nobis sese offerunt, spectacula, animadvertimus, viscera quædam cum aliis esse continua, alia saltem contigua, alia suspensa saltem & pendula hærere. Necesse autem erat, ut viscerum situs obfirmatus esset, ne actiones naturales, animales & vitales dum inconstantius fluctuarent organa, cum vitæ aliquando dispendio, in suis turbentur circulis. Nexus partium inter se necessarius eo magis visus fuit, quo violentis magis quandoque motubus machina nostra, quando illis in communi vita supersedere minime possumus, exercetur. Bajulantibus, equitantibus, semper magnum esset pertimescendum periculum, nisi fortiter adhærerent viscera. Quid? quod, tam pondus cujuscunque visceris proprium, quam actionis in ipso viscere vehementia, frequentiaque firmam quoque deposcunt cohærentiam. Videas naturam in magno suo opere, quod naturalem etiam partium coalescentiam spectat, haud leviter variasse (1) Non omnibus eodem modo firmantur, vel ligamentis sustinentur viscera: quibusdam a nativitate aliquid, quod haud adeo frequens est, accidit, ut contigua cæteroquin in plerisque organa observentur continua, & in se mutuo immersa, exemplo pulmonum, duræ matris, hepatis; id quod recensere velle instituti ratio non fert. Interea negari nequit, morbum, ut ut leviorem, innocentes ejusmodi coalescentias effecisse, ut, si quæ coeunt viscera, præter naturam coalescere ferantur. Si quis rem terminis distinctis declarare vellet, posset concretas haud solenni modo partes, & citra actionem aliquam læsam cohærentes, non naturaliter (2), termino ex galenicorum scholis depromto, coalitas declarare. Distinguenda certe non naturalis concretio a morbosa, quæ actionem læsam comitem habet. Et de ista potissimum coalescentia, quæ morbus, vel morbi caussa, vel morbi effectus est, præsens instituetur meditatio.

§. II.

(1) Modi, quibus viscera in sede firmantur, etiam sanis haud mediocriter variant. Legantur quæ *Morgagnius* contra Bianchium de ligamentis hepatis, laterali dextro, & sinistro, num cum xiphoidea cartilagine committatur, nec ne, fusius monuit. Certe & huic visceri & aliis, lieni, colo, mediastino, adhærendi indoles non semper eadem.

(2) Ex recepto loquendi more non naturale dicitur id, quod a consueta, quæ inter plurima corpora obvenit, lege abscedit, nullam actionem turbat, causa tamen morbi fieri potest Sic adpellantur sex res non naturales. Confer. *Sennertus* Institut. Lib. II Part. II Cap. XI qui non naturale adpellat id, quod ad corporis nostri constitutionem non ita pertinet, nec tamen morbus est, si adfuerit.

§. II.

Hanc autem concretionis fpeciem, quæ præter naturam in corpore noftro evenire folet, veteres ad morbos ex mala conformatione (1) præfertim connexione partium vitiata oriundos referebant, atque peculiaris coalitionis græcis συμφυσις dictæ, comprehendebant nomine. Huic opponebant contrarium morbum, fejunctio ab illis nominatum, cujus exemplum in labio leporino videmus, quo & herniæ aliqua ex parte referendæ. Optime autem definitur coalefcentia, quod fit illa conftitutio præternaturalis, qua partes, quæ contiguæ effe debent, & in plurimis effe obfervantur, nunc funt continuæ. Sicut haud difficile foret de fejunctione & διάστασι partium præternaturali pariter inftituere meditationes.

§. III.

Differt omnis autem concretio five coalefcentia triplici ratione: vel pro partium, quibus concrefcunt, difcrimine: vel pro temporis, quo accidit, varietate: vel pro ultimi finis, quem natura intendit, differentia. Non nunquam enim partes in fœtu, dum utero adhuc tegitur materno, præter naturam concrefcunt, five quod hæreditario jure a matre vitium fœtui communicetur; five pravus embryonis in utero fitus, partiumque cavo contentarum compreffio tale quid inferat. Non nunquam autem in lucem diu jam editis contingit, ut quædam partes, vel vifcera illis coalefcant, quæ antea non cohærebant, fed tantum erant contigua. Diverfitas eft alia inter partium, quæ concrefcunt, fubftantias. Nam conglutinantur vel mollia cum duris, uti dura menynx cum cranio & periofteo externo, pericardium cum fterno: vel dura cum duris, uti offa cum offibus vicinis: vel mollia cum mollibus, uti pulmo cum diaphragmate, vel pleura. Hic denuo diverfitas eft concretionis: funt enim mollia vel ejufdem generis, quando inteftina cum inteftinis, vel diverfi, quando hepar cum diaphragmate, colon cum peritonaeo fortius connafcuntur, prout in fpeciali coalefcentium partium declaratione exponetur uberioribus. Diximus etiam finem ultimum, cur fiant concretiones, variare, aberrante quandoque natura (2) quandoque provida & morbum præcavente.

§. IV.

(1) Morbos conformationis triplicis generis notant fcholaftici, a figura læfa partium, a cavitatum numero aucto vel imminuto, vel diametro earundem læfo, a fuperficie inæquali. Confer. *Sennertus* Inftit. II. Part. I. Cap. VI.

(2) Naturæ termino utimur ex fignificatu, quem confenfu plurium obtinuit. Non reginam deamque mortalium adpellamus cum *Jul. Caes. Vanino*. Nec terminus nobis ille vagus eft dubiique valoris, fed dicitur nobis χέσις & habitus, ex nexu cauffarum viventis animalis fubnatus, quo, fecundum leges circuli, fuapte fponte ftatus

§. IV.

Modum, quo coalefcentia abfolvitur, triplici fieri ratione concipio. Primus per inter pofitam quandam intra corpora contigua heterogeneam maffam, aut vifcidum medium continget. Hoc enim modo, præfertim interjecto vifcido, uti ex phyficis conftat, augetur numerus punctorum contactus. Quo vero funt plura ejufmodi puncta, eo fortior atque tenacior, optime demonftrante Cel. *Hambergero*, Præceptore meo ad mortem ufque venerando, erit cohærentia (1). Particulæ enim, glutcn quafi componentes, ob tenacitatem firmiter inter fe cohærent. Æquali vero vi adhærent parietibus five fuperficiei corporum, quæ contingunt. Ergo eadem vi, qua inter fe connectuntur, partes conglutinant. Sic intelligo varios canales a muco atque tenaci fero impleri, ductus ftenonianos, ductus glandularum ciliarium, & nafales: quamvis improprie magis coaluiffe fic partes cenfendæ fint, quia oppletæ & infarctæ potius fint perhibendæ (2).

§. V.

Secundus autem & verus partium coalitus fit per mutuam utriufque partis aut vifceris quoad vafa & fibrillas infertionem, quoties foluta unitas (3), uti veteres dicere amabant, utrinque interceffit; five hæc per vulnus illatum, five per fuppuratum (4) abfceffum facta fuerit. Quando

tus aliquis morbofus, orta crifi, & facta aliqua corporis mutatione, in fanum verti poteft. Sic elocuti funt omnes antiqui. Confer. *Mundella* Theatr. *Galeni* Fol. Bafil. 1568. Ubi naturæ fignificatus uberioribus explicatur ad mentem *Hippocratis* & *Galeni*.

(1) *Hamberg.* Elem. Phyfic. §. 147. n. 1. 2.

(2) Coalefcentiæ fpeciem præ fe ferunt morbi ab infarctu orti, quos ita defcribit ad mentem antiquorum *Sennertus* Inftitut Lib. II. Part. I Cap. VI. Ἔμφραξις eft cum meatus aliquis ob humorum copiam, vel craffitiem, & tenacitatem occluditur. Στενοχωρία fit ob carnem fungofam vel tumorem in canali exiftentem. Θλίψις fit a re aliqua extus accumbente & cavum premente. Coalitus ab infertione carnium cruentarum: a qua non multum difcrepat συνίζησις feu fubfidentia vaforum, & parietum in illis conjunctio. Nihil difcrepat *Boerhaave*, quando immeabilitatis fpecies iifdem recenfet terminis: Inftitut. § 721.

(3) Confer. *Galenus* de Sympt. Cauff. p. 29. F. Venet. 1541. *Sicuti contra quod ficcum eft, nel in fe ingredi finit, priufquam ipfum aliqua ex parte divifum fit ac velut exulceratum.*

(4) Idem de Cauff. morbor. Claff. III p. 9. A. B. & C. *Nam quum nonnunquam*, inquit, *exulceretur cavitatis interior fuperficies, ac deinceps fimul coalefcant exulceratæ particulæ, formatio naturalis neceffario deftruitur.*

Quando enim vulnus, aliud vulnus in vicino inflictum, contingit, ejusque oræ congruunt; tunc partes vulneratæ, uti quotidie observamus, facillime concrescunt, atque connascuntur. Ratio hæc est: in utraque parte vasa læsa sunt atque aperta. Si hæc per lineam proximi contactus ita disponuntur, ut vasorum orificia unius partis orificiis alterius respondeant; solidiores tunc fibræ, ob particulas nutritivas, & gluten, quo gaudent, naturale, quando se contingunt, cohærent. Fluidæ vero partes, ob insequentem, nec interruptum sanguinis impetum, novas fibras adponunt, commune formant vasculum, quod ab utroque vase læso nutritur. Et sic novæ partes generantur, amissæ redintegrantur, & oræ, quæ disjunctæ erant, conjunguntur, atque cœunt. Tale exemplum videmus in vulnere duobus digitis simul inflicto. Hi enim, quando oræ vulneratæ se contingunt, in continuum mutantur, fitque potissimum, quando, dum vulnera deligantur, una constringuntur fascia, nec interponitur quoddam intermedium contactum mutuum impediens, vasa anastomosi (1) morbosa conjunguntur. Idem judicium esto de labiis cum gingiva, palpebris cum albuginea, ob vulnus prægressum, coalescentibus. Quæ autem in externis observamus partibus, hæc, cæteris paribus, etiam inter viscera & partes internas evenire possunt. Simili modo curtorum chirurgia administrata fuit a veteribus, qua partes amissas restituere curtasque farcire tentaverunt (2).

§. VI.

Tertius modus, quo coalescentiam contingere arbitror, fit per diuturnum mutuum contactum, quo tandem partes concrescunt. Convenit hic modus cum antecedente in materia, hoc tamen quoad formam discrimine, quod læsio, hinc novorum tubulorum formatio minime illum præcedat, sicuti in priori casu necessario requiritur. Duas ejusmodi coalitionis caussas adesse intelligo: alteram vasorum oppositorum perspirantium, hinc semper madentium, lævitatem; duæ enim superficies siccæ non

(1) Anastomosis in sensu anatomico dicitur unio vasorum ejusdem vel diversi generis. Ast aliam significationem in pathologia illi voci tribuit *Sennertus* l. c. dum anastomosin vocat: *quum oscula vasorum nimis aperiuntur atque dilatantur.* Consentit *Boerhaave* §. 707. Instit. & modum quo fiat, addit §. 723. *Quod si soliditas aucta in partibus humorum concipiatur, habeatur vis nimis immutans tam solida, quam fluida, & simul intelligatur in partibus ἀνεσόμοοις.*

(2) Confer. *Caspar. Taliacotii* Chirurg. curtor. L. I Cap II. p. 138. edit. Francof. 1598. *Horum resarciendorum ratio in eo potissimum consistit, ut partibus mutilatis materia connectatur - - & deligationibus idoneis conservetur, quo usque & cutis & curta coalescant. & ce-Jus* Lib. I. C. IX.

consolidantur: (1) alteram, coincidentiam punctorum contactus, seu vicinium diu continuatum, sic partes & viscera valde perspirantia, atque madida intestina, aliave coeunt frequenter, humiditate concretionem adjuvante. Nam quemadmodum tubuli arteriarum ultimi, extra superficiem spectantes, continuo perspirant: ita oscula venarum minimarum, quæ seroso-lymphatica aliis dicuntur, perpetuo resorbent. Quando igitur oscula vasis exsudantis excipiunt absorbentis poros; (2) quod facillimo negotio fieri potest, tam ob numerum indefinitum talium vasorum, quam ob circulum sanguinis insequentem, simulque hunc positum adjuvantem; quamvis enim non directe adplicentur sibi ex opposito orificia, invenient tamen minima vasa sibi semper apta: tunc oritur facilis transitus, atque circulus ex una parte in alteram. Hac ratione intelligo secundum naturam ovulum coalescere cum fundo uteri, (3) quod exemplum clare indicat vasa diversi generis se mutuo subire, atque coalescere posse, ut alia exempla intacta relinquam.

§. VII.

Singularis est coalescendi modus illis, quibus a nativitate concrescunt partes, dum sic formatus in lucem fœtus editur. Nova equidem hæc est coalitionis species ratione temporis, ast forma fiendique modo haud discrepat a præcedente. Putarem enim minime novum hac ratione oriri modum, quo coalescentia intelligi posset, sed necessario fieri per unum ex jam dictis, vel uno cum altero combinato: nisi quis arbitrari vellet, hunc coalitum, de quo nobis sermo est, quique in utero jam accidisse ser-

(1) *Galenus* de symptom. causs. p. 29. F. *Siquidem & quod facilius ac celerius dum agglutinantur, tunc coalescunt, quæ humidiora sunt, quæ vero duriora partim vix, partim nunquam, nemo est qui ignorat.*

(2) Porus medicis græcis ac latinis est hiatus a desinente vase vel in cavo quodam vel in superficie corporis, isque parvus & sensum effugiens. *Aristoteles* de Animal. gener. Libr. I. C. III. & *Aretaeus* πόρους adpellant corporum colatoria, itidemque *Galenus* passim. Confer. *Mundellæ* Theatr. Galeni.

(3) Dari autem ejusmodi vasa revehentia a peripheria versus centrum, uti nonnullis medicis loqui placet, uno verbo absorbentia, plura probant phænomena. Huc merito referendum est, quod interna nostri corporis viscera semper sint humida, qui humor, quum ob insequentem atque pergentem excretionem augetur, stagnaret sane, atque putresceret, nisi resorberetur a venarum ostiolis. Idem confirmant morbi epidemici, & salivatio per inunctionem externam excitata. In illo enim casu caussa, sive materia morbifica; in hoc hydrargyri globuli per apertas venarum angustias resorbentur, & ad massam deferuntur sanguineam. Ut plura taceam de pure absorpto, abscessu resoluto, atque hydrope sanato. Tales fistulas absorbentes in canali intestinorum sibi concipit *Boerhaave* Instit. §. 106.

fertur; aut in ovulo materno, aut vermiculo feminali, (1) jam ita fuiſſe delinearum, hinc non oriri, ſed jam adeſſe: quemadmodum minime adfirmare poſſumus, concretionem naturalem per unum ex adductis abſolvi modum. Alias nulla ratio eſſet, cur partes, quæ ſecundum naturam cohærent, ſemper una eademque coeant ratione, quum in omnibus æqualis cohærendi ſit conatus atque cauſſa. Coaleſcunt autem quædam infantibus ſecundum naturam, & maturiore ætate denuo abſcedunt, vel manu obſtetricis ſeparantur. Hujus exemplum habetur linguæ apex cum oris tunica interna continuus; illius, cilia ſeu palpebrarum tarſi, qui nondum maturo fœtui connivent; quale quid etiam animalibus, quæ cæca naſcuntur, (2) contingit. Ne etiam canalis inteſtinorum embryonibus a contactu parietum villoſæ tunicæ coaleſceret, continuo humorum affluxu cautum eſt. Interea tamen & anum, & fœmellis vaginam a nativitate haud raro connaſci obſervatur.

§. VIII.

Datur concretionis ſpecies, quæ, quum morboſa non ſit, nec omnino naturalis, ſed conſueta inter omnes lege contingens, non naturalis, tranſlato ex galenicorum ſcholis termino, dici debet. Et ſane natura mire atque inſigniter variat in producendis ejuſmodi concretionibus. Connaſcuntur enim interdum partes atque viſcera, illæſa non tantum, ſed obfirmata magis eorum functione; uti experimur, quando hepar pluribus, quam natura alias ſolita fuit, ligamentis adnatum fuiſſe obſervamus. Tale quid & colo & cæco accidit inteſtino, quod indeterminato fere ligamentorum numero, prout infra dicetur, pluribus in utroque hypochondrio vinculis peritonæo concreſcit. Facile intelligitur viſcerum actionem hinc multo validiorem fieri, eo quod ſuſpenſa fortiuſque ligata ſi fuerint, pondere ſuo ſe in proprio officio turbari nequeant. Accidere tamen poteſt, ut partes, quæ ſic non naturaliter erant concretæ, mutatis circumſtantiis, morbum, ſi quis, non tamen ex hac concretione, tanquam effectus ex cauſſa, ortum traxit, pejorem reddere queant; quando ſcilicet partes, quæ concretæ ſunt, magis magiſque obfirmantur, & denique in morboſam cum actionis detrimento mutantur coaleſcentiam. Habuit natura, cur ſic a ſolemni partium firmitudine digreſſa fuerit, rationem, quam adhibito luſus naturæ (1) termino explicare poſſe arbitror. Qua voce nou

(1) Confer. vermiculorum patroni: quos inter eminent *Leeuwenhoek* Arcan. Natur. detect. p. 19. & *Boerhaave* Inſtitut. med. §. 673. & Method. diſcend. art. medic. p. 265.

(2) De iis, quæ cæcos pariunt catulos confer. *Ariſtoteles* Hiſtor. animal. L. VI. C. XX. p. 539. edit. Caſaub. Lugd. 1590.

(3) Confer *Winsl.* Tom. III. §. 333.

(1) Confer. *Winslow* Traité du bas ventre, §. 333.

non temerarium aliquem lubricum & inconſtantem rerum eventum ſignificamus; ſed conditionem corporum, qua ex ſufficientis rationis principio, huic vel illi individuo, ob ſpecialem ejus vitæ conſuetudinem, conceſſa fuit quædam partium diſpoſitio, in accidentalibus ſaltim diſcrepans. Neque enim luſus talis ſolet fieri præter finem, ſed eundem habet certum atque legitimum. Siquidem in ſuo opere nec turbari, nec tanquam ens ſapientiſſimum quidpiam ſuſcipere poſſit, cujus oriundi modum, atque certum, ob quem faciat, non prævideat finem. Interim tales luſus, ſeu diſceſſus a communi regula obſervantur in pluribus. Aliquibus lien diaphragmati adnaſcitur, aliis minus; (1) coli ligamenta paucis interim quibuſdam, nec arteriæ, multo minus venæ, in omnibus æquali modo dividuntur. Videas quibus muſculi luxurient, adſit pſoas parvus vel pyramidalis, in aliis deficiant: adſint oſſa ſeſamoidea his, deſint illis. Vertebra vel coſta una alterave abundet, nunquam deficiat: nam eſſentialibus noluit derogare quidquam creator omnipotens.

§. IX.

His igitur ſic poſitis nunc quoque quarundam partium atque viſcerum præter naturam concretorum referre exempla conabor; prout & brevitatis ratio & thematis conditio poſtulabunt. Dura menynx jure meritoque pro cranii perioſteo habetur interno. Laxe autem adhæret ſecundum naturam calvæ; ſed fortiter circa proceſſus petroſos, os ſphenoideum, præſertim ſuturas, quibus intermediis cum perioſteo externo calvæ conſpirat. Quod factum idcirco fortaſſis eſſe puto, ut ſuſpenſa teneatur illa menynx dura, ne cerebrum, quod valde periculoſum eſſet, prematur, deinde, ut cranium ipſum, præſertim diploe per vaſa ſanguifera, quæ, ſimul illam permeant, accipiant nutritionem. Interim accidere non raro ſolet, ut dura mater ita arcte adnata ſit juxta ſuturas oſſibus etiam bregmatis, ut ab his ſine membranæ ipſius dilaceratione avelli quandoque nequeat. Junioribus ſubjectis dura menynx firmius adhæret cranio, quam ætate provectis. (1) Fieri id ſuevit, quando quidem in ſimili ætate oſſium pori evadunt minores & anguſtiores, quibus ita factis, neceſſarium eſt, quo filamenta & vaſa, quibus adhæſit, ſenſim ſenſimque extenuentur, prorſuſque aboleantur. Aliquando tamen in theatro noſtro anatomico cadaveris adulti ſectioni, quam excelentiſſimus atque celeberrimus Dominus *Platnerus*, Præceptor meus nunquam ſatis laudandus, celebrabat, adſtiti, cujus dura mater toti ſuperficiei concavæ cranii, intervenientibus vaſis ſanguiferis, infinitiſque filis, eadem firmitudine adhærebat, qua perioſteum externum cum oſſibus committi ſolet. Neque poterat in ſeparatione præcaveri, ne membranulæ quædam & partes duræ matris, qua laminam ejus

(1) Idem Traité de la tête §. 20.

ejus exteriorem, *Winslowio* ita dictum, (2) avellerentur, atque remanerent. Similes concretiones a nativitate fieri, duplici ratione adductus adfirmare audeo, quia vaſa ſanguifera ceteræque fibræ connectentes intrant diploen, atque os cranii quaſi perreptant, quod minime factum fuiſſe arbitror, poſtquam cranium jam in os fuit mutatum, ſed eo tempore contigiſſe puto, quum oſſa cranium efformantia adhuc eſſent mucilaginoſa vel membranacea. (3) Præſcire ejuſmodi adhæſionem quum nequeat chirurgus, fieri poteſt, ut a terebræ trepani vel modioli uſu convulſiones & dira fiant ſymptomata: imo vulnera, quibus trepanatio, uti a chirurgis dicitur, adhuc medetur, in talibus ſubjectis fiunt lethalia. Aliquando tamen a carie, (4) vulnere, atque depreſſione calvæ accidit, ut fortiter adeo coaleſcat menynx, qui ſtatus non minus periculoſus; oriuntur enim dolores capitis fixi, nullo cedentes remedio, & fere intolerabiles. Multo tamen rariorem pluſque mirandam obſervationem Excell. Dominus *Præſes* in puero quodam VIII. annos circiter nato, nuper habuit, cui anteriores lobi cerebri inter ſe ita cohæſerunt, ut poſtquam ſinus falciformis eſſet protractus, interventu arachnoideæ membranæ utrinque inter ſe coirent lobi, & quidem ſine noxa, quantum conſtitit, pueri. Dubius hæſito num hic coalitus fuerit a nativitate? num potius infanti jam in lucem edito contigerit? Nil contradicerem illis qui priorem defenderent ſententiam: aſt nec illi ratione carent, qui ab anguſtia cameræ anterioris cranii ita coactos, hinc coalitos fuiſſe lobos aſſerere ſuſtinent.

§. X.

Si ad coaleſcentiam referre quis vellet varia cranii foramina, (1) quæ

(2) Idem l. c. §. 11.

(3) Præter Celeberr. *Albinum* nuper etiam medicus Anglus *Robert. Nesbitt* in libello qui inſcribitur *humain oſteogeny explained in two Lectures, read in the anatomical Theatre of the ſurgeons of London:* Lectur. I. p. 22. London. 1736, 8vo. opinio, oſſa ex cartilagine fieri, oppugnatur.

(4) Quodſi a vitio pericranii externi caries invaſerit oſſa calvæ, tunc in profectiori malo pericranium internum in conſenſum trahitur, & carioſo oſſi fortiter adhæret; hinc graviſſimis ſymptomatibus occaſionem præbet & fata ægri accelerat. Confer. Magnific. *Jo. Zachar. Plattneri* Programma de Curat. τῶ ἀποσκεπαρνισμῶ in calva, edit. 1737 Lipſ. 4to & nova Act. Erudit. 1736. p. 220.

(1) Ad coaleſcentiam non naturalem, pertinent foraminum quorundam, in baſi calvariæ evaneſcentium, atque cum tempore occluſorum, conditio. Eſt in oſſe petroſo aliquid foramen pueris, quod ſuapte ſponte evaneſcit adultis, ut non niſi obſcurum illius aliquando ſuperſit veſtigium, de quo *Kerckringius* in Oſteogenia fœtuum p. 223. mentionem facit. Porro & foramina occipitalia, per quæ venæ cervicales ex ſinu tranſverſali effluunt, deſcribente Illuſtri *Walthero* Exercitat. angiologic. de vaſis vertebralibus, Lipſiæ 1730. 4to p. 9. haud raro obliterantur; ſicut &

quæ cum ætate obliterantur, amplam habiturus eſſet perorandi materiem. Negandum enim non eſt in vitio id aliquando reponi poſſe, ſi ſenibus foramina, pro tranſitu vaſorum inſervientia, præcludantur. In parte capitis calva concreſcit canalis naſalis, quod ſi tunica ejus interna prævia roſione a materia purulenta committatur, quem morbum ampliſſime deſcribit *Jo. Taylor*, (2) multa infimul de coalitis punctis lacrymalibus in medium proferens. Oculi etiam male mulctantur haud raro, tum conjunctiva oculi, vel ipſa cartilago utriuſque palpebræ, prævia inflammatione, ſuppuratione, vel vulnere commituntur. (3) Concreſcunt præter naturam gingivæ cum labiis præſertim in ſtomacace & pravo ſalivationis ſucceſſu. Labium ſuperius in male curato labio leporino, niſi laminæ partibus cruentis interpoſitæ fuerint, cum gingivis haud infrequenter coire ſolet.

§. XI.

Spongioſa pulmonis ſubſtantia, quoad ejus partem convexam, quæ immediate coſtas tangit, minime adnaſci, ſed libera in thorace permanere debet, ut eo melius ſe expandere in reſpirando queat. Obſervare tamen nil ſæpius licet, quam quod non ſolum pulmones a parte poſtica cum pleura coaleſcant; ſed etiam quod pars pulmonum anterior, & tenuiſſima pericardio & mediaſtino, quin in utraque camera (1) pectoris interdum ſterno ipſi, inferior vero diaphragmati firmiter adnaſcatur. (2) Ipſe talem videndi coalitum occaſionem in aſthmatica quadam nactus ſum, quo viſo miratus non ſum cur reſpiratio difficillima, & ſuffocationis metus ſemper adeſſent. Sufflaminabatur enim pulmonis uſus, quum ſe non ſufficienter extendere neque contrahere, nedum plenum haurire ſpiritum poſſet. Quantum inde periculi vitali reſpirationis actioni ſit pertimeſ-

& varia foramina, quo arteriæ carotides externæ per media oſſa bregmatis ad interiora menyngis demittuntur. Aliquibus ſinus frontales nulli ſunt, aut perquam exigui, aliis ampli; num coaleſcentiæ vitio id factum fuerit? liquido haud conſtat.

(2) Vid Mechaniſme ou le nouveau Traité de l'anatomie du globe de l'œil à Paris 1738. 8vo. Ubi diverſos, quo canalis naſalis & puncta lacrymalia coaleſcere poſſint modos expoſuit.

(3) Confer. modo laudatus auctor, qui omnes, qui de oculorum morbis ſcripſerunt accuratione & prolixitate numeroque morborum enarrato, ſuperat.

(1) Siniſtra camera thoracis anguſtior eſt dextra, quia mediaſtinum oblique eſt protenſum, quam ob rem etiam duo ſaltem lobi ſunt pulmonis ſiniſtri, tres autem dextri. Confer. *Winslow.* Traité de la Poitrine §. 96. Hinc facilius in ſiniſtra quam dextra coaleſcentias fieri poſſe arbitror, interea tamen promiſcue id fieri obſervatur.

(2) Confer. *Hoffmannus* in Medic. Syſtem. Ration. T. IV. Sect. II. Cap. VI. p. 439.

mefcendum, pathologia declarat; confentiunt *Boerhaave*, *Riolanus* (3) aliique. Contradicere tamen, quin contrarium probare conantur *Kerckringius*, (4) & *Nicolaus Maffa*, cujus verbo ex adducto *Riolano* tranfcribere fufficiat. Affirmare autem *Maffam* fcribitur: *Iftam cohærentiam pulmonum cum pleura cordi utilem effe, ne pulmonum mole prematur, nec ullam fpirandi difficultatem adferre.* Quodfi fides hifce duobus habenda effet auctoribus, præfertim *Kerckringio*, nefcirem fane, qua ratione aliorum doctiffimorum virorum fententiæ effent conciliandæ, contrarium adfirmantes. (5) In primis quum fana ratio & quotidiana pro *Boerhaavio* militet experientia. Quis enim mente faltim concipere poffet, utramque pulmonis partem effe ulceratam, & cum pleura coaluiffe, fine læfo refpirationis opere, quum accuratiffimi morborum obfervatores tuffim & dyfpnœam tanquam figna referant pulmonis in motu impediti, fuppurati, vel alio modo infarcti. Quibus igitur albus adjiciendus eft calculus? Perplacet *Boerhaavii* & *Lommii* (6) fententia, quorum opinio anatomicis phyficifque argumentis nec non experientia fuftinetur. Extimefcit *Maffa*, ne cordi male fit a premente pulmone, quapropter eundem natura coftis coalefcere jufferit; aft nihil mali perfentifcit cor ab illa preffione, quam exercere debet pulmo, dum fe extendit: quoniam plurima pars viventium, licet illis pulmo minime fit adnatus coftis, nullum tamen a preffione fentit incommodum. Præterea fingamus talem concretionem, nec hæc impedire poterit, quo minus pulmo in parte concava, quæ correfpicit fefe extendat, atque mole fua cor premat, quum ab externa tantum parte pulmonis concretio fiat. In omnem enim partem æqualiter ab irruente fpiritu inflantur veficulæ pulmonales, hinc pulmo æqualiter diftentus fuo pondere minime cordis turbare poteft motum.

§. XII.

Interim me adfirmare poffe autumo, concretiones ejufmodi pulmonis poft nativitatem tantum ortas fuiffe: nam pulmo in fœtu eft collapfus, neque prius ad ufque fternum fe extendit, donec infpiratio procedat, quæ

(3) Confer. *Bœrhaave* de curandis atque cognofc. morb. aphorifm. 897. *Frid. Hoffmann* Med. Syftem. Rat. T. IV. p. 479. & *Riolanus* in Anthropograph. Lib. III. C. XI. Lutet. Parif. 1549. p. 229. *Interdum pulmo pleuræ adnafcitur, non tantum interventu tenuium filamentorum, fed per adhæfionem firmam. Hæc colligatio fi ampla & arcta fuerit, ita ut pulmo immediate coftis adhæreat, moleftam dyfpnœam etiam fanis hominibus adfert.*

(4) Plura quam ipfe *Maffa* defendere contendit in Spicil. anatom. Obferv. 72. ita fcribens: *Quatuor annorum puella febre continua extincta pulmones exhibuit, coftis & fterno firmiffime adhærentes; multis locis duros, multis pure fluentes & utraque parte, quod rarius occurrit pure repletos. Interim hæc neque dyfpnœa, neque tuffi. cula ulla, neque phthifeos fpecie laboraverat.*

(5) Confer. *Bœrhaave* l. c. §. 1188. & *Hoffmannus* l. c. p. 439.

(6) Vid. ejufdem Medic. Francof. & Lipf. edit. p. 141.

quæ vero in utero materno minime poteft peragi. (1) Coalefcit autem pulmo cum partibus vicinis multiplici ex ratione, quando fcilicet, quacunque ex cauffa, fcirrhofus evafit, vel vomica rupta male mulctatus, vel empyemate & pleuritide fuppurata adflictus, vel denique ab injuriis externis corruptus, aut male conformato thorace incarceratus. Hinc enim rumpuntur vafa, vel pleuræ nimium appropinquant, ea etiam quæ pleuram, vel pericardium, vel diaphragma tangunt, congruunt cum vicinis, formant commune quoddam vas, & fic coalitus ex vaforum prava unione oritur. Iftud annotari meretur, nullum vifcus fæpius adnafci, quam pulmonem pleuræ. Pauca videas cadavera morbo diuturno extincta, quibus pulmo non aliqua ex parte, licet non femper morbofe, tamen plerumque non naturali modo cum pleura cohæreat.

§. XIII.

Nec hepar a concretione præternaturali exemtum eft, licet hæc interdum beneficio naturæ fic contingat. Retulit enim mihi excellentiffimus Dn. *præfes* cafum ictericæ cujufdam, cujus hepar, poftquam obftructum, fcirrhofumque redditum effet, non tantum cum membrana peritonæi, fed & per eandem cum mufculis abdominis, hinc cum fundo ventriculi atque omento coaluit. Non negandum eft, naturam, quæ femper vitam coufque producere tentat, quoufque poteft, interdum aliquid moliri, quod in falutem vergat machinæ. Hinc fieri quoque potuit, quod eadem, quum fimilem concretionem falutarem fore prævideat, hanc ideo promoverit, ne pondus hepatis, a fcirrho majus factum, lethalem in corpore effectum nimis augeret. Sicut autem hepar præter naturam cum adjacentibus connafcitur partibus; ita quoque lien ob fcirrhum, vulnus, aliamque cauffam cum peritonæo & diaphragmate concrefcit: (1) imo plerumque fcirrhofo hepati focium fe præbet lien quoque fcirrhofus, id quod vel generali humorum vitio, vel communioni (2) vaforum & ufus, qui lieni cum hepate intercedit, debetur.

§. XIV.

(1) Analogiam refpirationis infantis in utero ftatuunt *Petrus van der Wiel* de fœtus nutrit. p. 36. *Bohnius* Circul. anatomic. Progymn. III. p. 36. aliique, putantes, cum fanguine materno introire aërem. Quicquid illius fit, pulmones certe quiefcunt in nondum natis.

(1) Confer. *Jo. Schenck* Obferv. L. III. de liene p. 466. & 468. ubi obfervationem de membrana fingulari, quæ, a hepate ad lienem fubtenfa, illa vifcera præter naturam conjunxit, addit fimulque adfirmat, quorundam morborum hanc membranam fuiffe fomentum.

(2) Varias auctorum de lienis ufu fententias collegit Celeberr. *Heifterus* in Not. ad comp. anat. p. 72. 73. additque fuam: *quo hepatis obftructio impediatur.* Hinc obftructi hepatis cauffa, quum fit aliquando in liene, utrumque vifcus haud raro fimilia experitur fata.

§. XIV.

Inteſtina in primis tenuia, ſecundum naturam libera quidem, ob motum periſtalticum eſſe debent. Nihilo tamen minus extant obſervationes, quæ nobis inteſtina, tam tenuia, quam craſſa concreta atque adnata ſiſtunt, aliter quam communi modo fieri conſuevit. Duo ſatis notabilia hac de re in noſtro noſocomio Lipſienſi vidi exempla, quorum alterum herniofus quidam, alterum volvulo extinctus præbebant. Priorem ſectionem adminiſtrabat communis noſter præceptor illuſtris *Waltherus*, Patronus meus præ omnibus colendus. Fuerat autem hernia oſcheoceles ſpecies. Peritonæum, ex loco ubi annulus a limbo muſculi obliqui utriuſque formatur, & quem proceſſus peritonæi tranſire debet, ita erat elongatum, minime autem, quod quibuſdam videri poterat, dilaceratum; ut ſacculum, qui uſque in ſcrotum ſe extenderet, formaret, in quo plurima pars inteſtinorum tenuium occluderetur. Aſt in hujus burſæ fundo videbatur maſſa quædam fuſca, carnem fungoſam ſanguine grumoſo intermixtam referens, ope cujus omnis inteſtinorum compages fundo ſacculi, ſive peritonæo, firmiter adhærebat. (1) Nec ſufficiebat hæc concretio, canalis enim inteſtinorum multo firmius adnatus erat annulo, per quem inteſtina elapſa fuerant. Quod ſane beneficio naturæ factum eſſe nemo facile negabit, qui conſiderat, hac ratione non ſolum impediri quin ulterius prolabantur; ſed imminui quoque preſſionem, ab inteſtinorum pondere ortam, & magis magiſque quotidie auctam. Multo tamen viſu dignior erat altera obſervatio illius hominis, quem paſſio iliaca abſumſerat. Defunctus ſeptimo ante obitum die, quo in laudatum deferebatur noſocomium, ſtatim ab initio de pungente, multumque excruciante in cavo abdominis conquerebatur dolore. Erant præterea illi præcordia dura, totumque abdomen aliqua ex parte magis expanſum, quam in ſtatu naturali eſſe ſolet, ut ſonum quoque, dum manu percuteretur, ederet. Inſuper febre acuta laborabat: accedebat id, quod ingeſta non per viam ordinariam, ſed per os, rejiceret. Omnibus licet adhibitis congruis remediis, atque inſtituta in brachio venæ ſectione minime impediebatur, quin ſatis cederet æger. Facta igitur ſectione, apertoque abdominis cavo, alius omnino reperiebatur inteſtinorum, uti dicitur, volvulus, quam obſervari ab auctoribus in paſſione iliaca (2) ſolet. Sed inteſtina omnia, præcipue tamen tenuia, miro modo inter ſe erant connata. Alia quoad ſu-

(1) Legi debet Illuſtr. *Waltheri* Programma de Entero ſarco-cele Lipſ. 1731 p. 12.

(2) Confer beati *Pol. Gottl. Schackeri* Diſſertat. de Morbis a ſitu inteſtinorum præternaturali, Lipſ. 1721. & *Schenckius* l. c. pag. 406. qui inteſtinorum tenuium mutuum ingreſſum accuſat, tanquam cauſſam paſſionis iliacæ; & *Celſus* L. IV. Cap. XIII.

perficiem externam lateralem, immediate ſe tangebant, firmiterque concreta erant: alia, lacertorum ope carnoſorum, plus minus longorum ita cohærebant, ut remotiſſima eſſent connexa. Præterea inteſtini ilei pars admodum adhærebat peritonæo ſub regione umbilicali, fortius tamen circa regionem iliacam & inguinalem. Et hic quoque mortis cauſa latitabat. Omnia enim inteſtina una cum muſculis adjacentibus ſphacelo videbantur corrupta. Quid? quod, abſceſſus ortus erat in illa inteſtini ilei parte, quæ omnium firmiſſime adhæſerat peritonæo, perforatoque inteſtino, in meſenterio intra membranas, a peritonæo ortas, formaverat ſinum, qui apertus erat orificio ſatis magno in cavum abdominis & per quod pauca chymi copia in ipſum deſcenderat abdomen. Hanc inflammationem induxerat ictus brevi ante tempore in illa regione ſatis vehementer inflictus. Sunt quibus dubitare ſuſtineo rationes; num aliquo ante ictum tempore coalitus iſte extiterit; num, id quod magis arridet, poſt illatam injuriam fuerit ortus, vaſis prævia exulceratione inter ſe commiſſis. Sin vero concretio a die natali (3) vel aliquo ab hinc tempore jam adfuit ea propter memoratus ictus potuit mortis cauſſa extitiſſe: quandoquidem in illo factus eſt loco, cui adnata fuerunt inteſtina, quæ poſt contuſionem a vi externa illatam, inflammationem, gangrænam, & tandem ſphacelum paſſa ſunt. Non diſcedam ab inteſtinis, antequam monuero, aliquando ſalubriter admodum eadem cum muſculis abdominis coaleſcere; in vulneribus ſcilicet abdominis, cum vulnere inteſtinorum conjunctis: ubi methodus imperat adducere inteſtina, eademque prævia ſutura cruentis labiis agglutinare. Quod in milite factum narrando comperi, qui alvum per vulnus, in epicolica ſiniſtra factum, prævio tali coalitu, exonerabat. Hinc & inteſtinum aliquod innocenter admodum coaleſcit, vermiforme ſcilicet, annotante Illuſtr. *Walthero* (4).

§. XV.

Omenti cum aliis partibus concretio non adeo frequens eſt. An cellulæ adipoſæ, quum non ſui ſimiles in vicinia, excepto meſenterio, inveniant; num vero particulæ oleoſæ, quæ nimis ſunt lubricæ, in contactu, hanc impediant? quæritur. Evenire tamen nonnunquam poſſe crederem, quod epiploon in herniis, præſertim omphalocele elabatur, & ob diuturnum contactum, atque nimiam quietem, peritonæo tandem adhæreat & adnaſcatur. Omnino huc referri merentur, quæ habet *D. Mongin*, (1) de epiploo quodam in vetula, peritonæo, circa regionem ingui-

(3) Quale exemplum habet adductus *Schenckius* l. c. p. 425.

(4) Confer Illuſtr. *Waltheri* Diſſertat. de inteſtinorum anguſtia ex obfirmato eorum habitus vitio. Lipſ. 1731. §. 14. p. 28.

(1) Dans la diſſertation ſur la pétrification d'un epiploon, a Paris 1734. 8uo. p. 40 & 41. *Il ètoit encore uni, & inſeré par en bas. au corps du péritoine, par une ſuperficie de la largeur d'un petit écu Le gros paquet ligamenteux inferieur, ètoit d'un rouge noir, - - ſur toute la circonference, où il ètoit adherant au péritoine,*

guinalem lateris dextri, ope membranarum, ligamentorum instar, firmiter adnato.

§. XVI.

De vesica urinaria vel utero præter naturam cum alia parte, concretis, nil singulare, neque observatur, neque legitur; nisi quod uterus interdum cum peritonæo, alicujus lateris magis concrescat, quam alterius, Qui coalitus necessario obliquitatem (1) uteri infert. Id quod si accidat, ob obliquam orificii interni directionem, immedicabilis oriri potest sterilitas, vel quod pejus esset difficilis & laboriosus partus, cum matris fœtusque manifesto periculo conjunctus. Concrescit etiam vagina muliebris: tum in nativitate, quod atretis evenit; tum ab ulcere, vel procidentia vaginæ inveterata, aut fluore albo maligno.

§. XVII.

Testiculi cum membrana musculosa, dartos dicta concretio præternaturalis non raro evenit in lue venerea, quando scilicet scirrhosus factus aut exulceratus fuit testiculus; vel in cirsocele, quam haud raro cum sarcocele, confundere solent. Testiculos vero inter se concretos atque in unum coalitos reperit *Kerckringius* (1) in cane quodam: quod, nisi in communionem pertracto septo scroti, vix fieri posse arbitrandum est. Admiratione tamen & notatu digna erat illa observatio, quam nuper habui in defuncto quodam milite, qui, quoniam abdomen haberet admodum tumidum, pedesque œdematosos, asciticus credebatur: quum tamen post obitum in illius cavo abdominis fere nulla aqua, sed corpus satis magnum, quod mesenterio & peritonæo, in regione inguinali dextra, firmiter adhærebat, reperiretur. Referebat autem illud corpus verum steatoma, & dum lanci imponeretur, XL. libras æquabat. Fortassis exactiorem hujus observationis historiam describendi opportuniorem nanciscar occasionem. Ea saltim jam adduxisse juvabit, quæ hujus sunt loci. Omnibus rite pervestigatis, tandem considerabantur partes geni-

ta-

(1) Obliquitas uteri tanquam difficillimi partus caussa, primum, quantum constat, a *De enterio* fuit accusata, qui, sicut uteri ligamenta nimis laxa increpat, unde obliquitas uteri fieri possit. C. IX. ita idem accidere non negat, quando ligamenta uteri fortius stricta sunt. Sic enim dicit: *Sed posito, ligamenta ita omnino non, vel parum laxari.* ibid. Non dubium est, utriusque ligamenti adhæsionem, beneficio esse, nam sic recte continebitur uterus. Ast ponamus unum ligamentum adnatum, alterum laxum: nonne increscente utero inclinatio fiet versus illam partem, qua fortius adhæret. & hinc obliquitas? Sic scribit *Deventer.* C. XI. *Exulceratio etiam & cicatrix, aut glandula obdurata aut obstructio vasculorum in alterutro ligamentorum, vel partibus vicinis, ansam utero præbere poterunt, ut jam inde ab initio expansionum, obliquetur.*

(1) In Spicileg. anatom. observ. 76.

tales: observabaturque, illum sic dictum annulum in latere dextro, sub limbo musculi obliqui externi situm, minime fuisse tectum peritonæo, sed ita extensum, ut tres digitos quis facile immitteret. Per hanc vero aperturam testiculus dexter in cavum abdominis, ope funiculi spermatici, steatomati accreti atque incumbentis, sensim sensimque retractus erat, firmiterque corpori illi steatomatico, in superficie ejus externa, regionem iliacam spectante, adhærebat. Alter autem testiculus bursa sua continebatur. Totum præterea scrotum, sero illo, quod præcipue intra ejusdem tunicas uberrime stagnabat, distentum, hydrocelen referebat. Itaque quum testiculus, limites peritonæi egressus, cavitatem abdominis intrasse omnino videretur: num peritonæum mole steatomatis increscente, & laminam peritonæi internam magis magisque extendente, tandem ruptum fuerit, aliis dijudicandum relinquo. Præsertim, quod recentiores, itidemque doctissimi viri, id sæpius negasse videantur. Vidi enim ipse plus quam simplici vice talis herniæ, præsertim oscheoceles, exempla, in quibus peritonæum dilatatum, per annulum illum una cum intestinis usque ad scrotum descendit, minime vero disruptum fuit.

§. XVIII.

Verum enim vero non solum viscera concrescunt inter se, & cum aliis partibus, sed & ossium & cartilaginum nonnunquam observatur coalescentia. Sic accidere solet, ut ossa, quæ super cartilagines mobilia, & tantum contigua esse debent, inter se, interventu scilicet cartilaginis, coeant, atque, rigidus evadat articulus. Quando enim humor in articulis secundum naturam hærens, atque lævitatem mobilitatemque ejus conservans, inspissatur, vel quacunque alia ex caussa absumitur, simulque articulus diu immotus manet, tunc, ob quietem & contactum nimis longum, per §. VI. superficies, ossium articulos constituentium, concrescunt. (1) Quæritur denique an non adhuc alius supersit casus, quo ossa, ut inter se conglutinentur, fieri queat? hoc accidere mihi posse persuaderem, quando ossa, quæ juxta se posita in unam extensa sunt plagam, uti tibia & fibula, sive radius & ulna, in transversum simul frangantur, neque in cura atque deligatione peculiari constringuntur fascia, ope cujus in illo continentur situ, quo ante fracturam fuerunt: sed inscitia atque negligentia chirurgi ita comprimuntur, ut connasci conantur. Quodsi hoc contingeret, ob prægressam læsionem, ossis vasa, quum nunc sint aperta, mutuo inseri, formari callum, & hoc intermedio, eodem, quem, §. V. adduximus, modo inter se coire posse, sane crederem. Quæ res plerumque cum carie ossium est conjuncta; eo quod periosteum, & ligamentum interosseum, violenter compressa, inflam-

(1) Affirmat hoc *Paul. Barbette* Chirurg. Cap. IV. Geneu. 1668. p. 36.

flammationem conceperint, pus formaverint, quod deinde fibras cellulasque ossium destruit, & medullam utramque, albam & rubram, in saniem pervertit.

§. XIX.

Nunc quædam adhuc dicenda sunt de coalitu præter naturam in foetu obveniente. Huc pertinent ante omnia atretæ, (1) & illi, quibus anus, (2) dum in lucem eduntur, concretus est, vel digiti (3) inter se cohærent, vel lingua per frenulum (4) adnata est regioni sublinguali. Dantur tamen adhuc aliæ concretiones in infantibus, licet non adeo, ut priores, sint obviæ atque frequentes. Quæritur hinc; num embryoni naturaliter concrescant palpebræ, an vero conglutinentur per lemas naturales, atque mucum, qui ex ductibus illis ciliaribus exsudat? puto tamen magis credendum esse, palpebras non sine naturæ beneficio connivere. Quum enim embryo aquis innatat, fluidum illud impedit ponderе atque pressione sua, quo minus elevarentur palpebræ, & variis modis oculus embryonis ab illa, in qua fluctuat, aqua læderetur; nisi tectus esset palpebris. Quum enim amphibii instar vivat embryo, vel ad instar piscium, pulmonibus respirantium, quibus itidem prout foetui canalis arteriosus & foramen ovale (5) concessa sunt: externas partes ad vitam aquatilem embryonis composuit natura, dum conniventes palpebras præclusumque meatum auditorium perfecit. Porro oritur quæstio, an embryoni prorsus sit occlusus meatus auditorius; (6) an saltim per conniventiam tragi & antitragi operiatur? utrumque contingit, est enim peculiaris membrana (7) membranæ tympani prætensa.

§. XX.

Tandem ea, quæ ad curam atque medelam chirurgicam attinent partium concretarum, non omittenda sunt. Quilibet autem facile intelligit, si de internis sermo sit, neque per medicamenta, neque manu chirurgica aliquid effici posse. Verum, quod herniotomiam attinet, id efficiendum

(1) Confer. *Celsus* Lib. VII. C, XXVIII. & *Borellus* Histor. & Observat. med. cent. I. obs. 78.
(2) Idem *Borellus* l. c. obs. 85. non solum de ano concreto agit, sed plures in infantibus obvenientes refert coalescentias.
(3) l. c.
(4) Confer. *Celsus* L. VII. C. XIII.
(5) In cochlea canalem arteriosum & foramen ovale observavit *Mery* allegatus & recensitus nuper admodum ab erudito Viro *Jacob Trew* Dissert. epistol. de Differentiis quibusdam inter hominem natum & nascendum. Norimb. 1736. 4to. p. 65.
(6) Confer. *Celsus* L. V. C. VIII; & *Thom. Bartholinus* Cent. VI. hist. 36.
(7) Confer. *Kerckringius* de Osteogen. foetuum Cap V. p. 221.

dum est, ut intestini coalescentis cum peritonæo portio, si fieri possit, separetur, vel intacta potius relinquatur hernia, quæ coalitu conjuncta esse judicatur. Præterea diagnosis & prognosis talis coalescentiæ ad modum sunt fallaces. Effectus clarus est, nempe dolor surdus aliquis, & in parte coalita fixus, cum actione difficili, subinde cum impedita respiratione, vel duris præcordiis & hypochondriis, imo in diuturnis malis, si morbus remediis cedere nolit, semper plura & immedicabilia substantiæ vitia suspicamur. Ast quis affirmaret, a coalescentia fieri, quod a scirrho, pariter atque ulcere evenire solet. Et ex eadem ratione prognosis semper sinistra, & cura ita comparata est, ne suscipi quidem, multo minus perfici queat. Semper enim remanet coalitio partium, quamvis morbus & symptomata aliquando ex parte cessent. Interim non deserendus est æger, siquidem & de hoc malo valent, quæ singulari occasione de vitiis intestinorum, ex obfirmato eorundem habitu, pronuntiat Illustris *Waltherus*: (1) *nec ex toto unquam sanatur, sed salutaribus consiliis tantum levatur, & veluti intra limites continetur.*

§. XXI.

Multo aliter res se habet atque cura, quæ circa partium externarum concretionem institui debet. In hoc enim casu minime afficiuntur partes ad vitam summe necessariæ, & chirurgus medela sua, atque chirurgia efficaci adhuc aliquid in medium consulere potest. Quorsum refero in infantibus sectionem frenuli; porro divisionem illius membranulæ, quæ, modo anum, modo vaginæ muliebris orificium, modo meatum auditorium operit: quibus adjicio separationem palpebrarum, tunicæ conjunctivæ digitorum, tam in recens natis, quam adultis, & denique labiorum a gingivis, quæ facile concrescunt inter se post curationem labii leporini, nisi impediantur. Minime tandem omittenda est apertio ductus nasalis atque salivalis stenoniani, quando scilicet eorum coaluere parietes. Retulit mihi exercitatus in arte chirurgica experientiss. *Harttramffius*: cuidam orificium ductus stenoniani post erosionem coaluisse, tumoremque a salivæ fluxu cohibito ortum exterius in buccis apparuisse; se itaque integumentis caute incisis ductum, quem saliva tumentem nunc conspiceret, pariter incidisse, & stylo modeste, quam fieri potuit, rursum aperuisse, illumque cicatrice externo cutis vulneri inducta apertum servasse. Ductum autem nasalem, nisi cruenta operatione non persanari, si obstructus fuerit, posse, omnes adfirmant. Quod reliquum est, omnes, quæ huc spectant, operationes chirurgicas fusius declarandi opportunitas haud est, quin delegandus lector ad auctores, qui ex instituto de heroicis ejusmodi operationibus egerunt. Nobis hæc de coalescentia morbosa dixisse sufficiat.

Ddd 2 CAR-

(1) l. c. §. 10. p. 20 & 21.

CCX.

CAR. FRID. KALTSCHMIED,

PROGRAMMA

DE RARO COALITU HEPATIS ET LIENIS IN CADAVERE INVENTO.

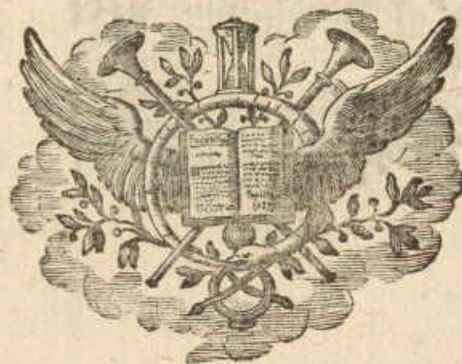
Jenæ 15. Novembr. 1752.

Lienis ſtructuram ſive ſubſtantiam eſſe vaſculoſam & fibroſam in homine, quæ quidem in quibusdam brutis, v. g. vitulis celluloſa deprehenditur, a recentioribus anatomicis comprobatum eſt: & a celeberrimo *Reuſchio* evictum & recentioribus anatomicis aſſertum, neque glandulas in liene reperiri, cum nulla in eodem ſecretio deprehendatur. Uſum itaque lieni vindicarunt, quod ſanguinem præparet, ad feliciorem in hepate bilis ſecretionem ſubeundam, ſpiſſiorem ſcilicet ſanguinem, derivata lymphæ portione, per vaſa lymphatica ad ductum thoracicum dimiſſa, dividendo ac reſolvendo, liquidi nervei quantitatem ſimul ſanguini immittendo & ſic aptiorem reddendo, ut ſanguis ex liene hepati immiſſus per venam portæ volutus facilius per hoc viſcus tranſire & ad ſecretionem bilis in eodem ſymbolam ſuam conferre poſſit. Sanguis vero alias per venam ſplenicam venæ portarum immiſſus in cadavere fœminino quadraginta annorum, ante menſem a me diſſecto, aliam ingrediebatur viam.

Hepar in eo cadavere ſiniſtro in latere ad lienem pergebat, & cum eodem unum conſtituebat viſcus, ita, ut per manus latitudinem ſubſtantia hepatis ac lienis cohæreret. Lienis ſitus alias erat naturalis, nec niſi in parte inferiore per rimam ab hepate diſtingui videbatur.

Convexa hepatis pars non ſolum lieni ita erat juncta, ut plane nulla diviſio, neque in utroque margine appareret, ſed, quod curioſum erat, eundem etiam hepar ſervabat colorem ex fuſco rubrum per quartam lienis partem, quem totum hepar oſtendebat, tum vero color lienis alias naturalis incipiebat, eo usque etiam, quo hepatis color pergebat, ſuperficies magis læva ac nitida tendebat, lienis ſuperficie reliqua quodammodo corrugata & inæquali. In inferiori vero parte hepatis concava, ut ſupra memoratum eſt, juſtum rima quædam limitem ponebat, ut & diviſio viſcerum pateret, & color in utroque viſcere diverſus eſſet. Neque tamen rima ultra profunditatem duarum linearum penetrabat & eo usque etiam

etiam color diverſus & ſubſtantia diverſa hepatis ac lienis pergebat. Innumera in ſuperiori parte vaſa venoſa recto itinere per ſubſtantiam lienis in ſubſtantiam hepatis migrabant, & tandem capſulæ Gliſſonii inſerta & ramulis venæ portæ per anaſtomoſin juncta jucundum exhibebant ſpectaculum, ita, ut omnia de hiſce viſceribus memorata evincerent, non caſu quodam poſt partum coalita eſſe, ſed prima ſtatim formatione eadem coaluiſſe & miram hanc fabricam edidiſſe. Cæterum in veſicula fellea calculus latebat, ovi columbini magnitudinem æquans, duarum drachmarum pondus fere ſuperans, coloris obſcure cinericei, figuræ ovalis ſatis regularis, ſuperficiei tamen aſperæ.

CCXI.

HENRICI BACHERACHT

DE

MORBIS LIGAMENTORUM

DISPUTATIO.

Leyden 20. Febr. 1750.

PRÆLOQUIUM.

Quoniam in hac differtatione de ligamentorum morbis, quatenus funt objectum chirurgiæ, agere, in eorum caufas inquirere, & quænam apta inftrumenta, aliaque artis auxilia ad eos curandos requifita, perfunctorie indicare mecum conftitui. Ne differtatio in volumen excrefcat, Doct. Lect. relego ad virum celeb. Jof. Weidebrecht, medicinæ quondam doctorem academiæ fcientiarum Petropolitanæ membrum & profefforem phyfiologiæ optime meritum. Egregius hic vir indefeffo fedecim annorum ftudio & opere hiftoriam ligamentorum fatis accurate defcripfit in libello, cui titulus *fyndesmologia*, edito Ao. 1742. ubi fingulorum ligamentorum habitum, figuram, colorem, nexum, terminos, ufumque affignavit; omnia ordine, & perfpicua brevitate expofuit, figuras, natura indice, tabulis æneis fumma folertia incifas oculis fubjecit. Plura meditatus, fed præmatura morte in damnum eruditi orbis ereptus eft. Fateor plurimos morbos a præftantiffimis chirurgis, quorum caufæ in ligamentis hærent, defcriptos, verum nonnullos fub alio nomine & plerisque indiftincte confcriptos. Nec mirum, eo quod opera magni Winslowii & præfati autoris de ligamentorum natura prædecefforibus incognita effent. Hifce ducibus & recentiorum monumentis, additis iis, quæ ftudio privato in diffectione cadaverum, repetita per aliquot annos opera, obfervare mihi contigit, & iis quæ a clariffimis profefforibus, præceptoribus meis in æternum venerandis in Nofocomiis Petropolitanis & academia Leidenfi verbo & opere haufi, popofitum thema aggredior. Si interim quædam minus recte, nec fatis elaborata erunt pofita C. L. rogo ut illa ferena fronte legant, corrigant, aut tranfeant.

§. I.

Ligamentorum nomine veniunt illæ partes corporis organicæ, quæ quoad habitum externum, coloris funt albicantis, ex fibris flexilibus, elafticis, plerumque parallele concretis in fubftantiam tenacem, fibrofam, ruptioni fortiter refiftentem & folidam compactæ, eum in finem creatæ, ut duæ pluresve partes, quæ alias divulfæ, per fe fubfifterent, adunentur atque in fitu refpectivo determinentur Confer. clar. Weidebrecht §. 5. Sect. I.

§. II.

Quanquam ex ligamentorum numero excludantur eæ partes, quæ præter officium coërcendi alias partes, ut in fitu & loco retineantur, ali-

quod corpus tertium, alterius usus constituunt. ut sunt ligamenta lata & rotunda uteri, quæ potiori jure receptacula ovariorum, tubarum fallopianarum, ac vasorum sanguiferorum sunt, quam vera ligamenta, quibus uterus in sua sede figatur vid. celeb. Weitbr, §. XV. l. c. Quum tamen iisdem origenetenus nimium laxatis, vagina imo ipse uterus loco excidat, sic & vincula, quæ intestinum rectum ossi sacro adligant, ut & musculi abdominales, qui annulum funniculum spermaticum transmittentem conficiunt, aliaque id genus, quibus laxatis in utroque sexu oriuntur variæ herniarum species, eas inquam, partes de morbis ligamentorum dicturus silentio præterire non possum. Nec illas partes albicantes, elasticæ, cartilagineæ, corpora vertebrarum colligantes omittendæ. Pone eas nimium laxari, adest morbosa flexilitas, aut nimium indurari, elatere destitui, integra spina dorsi inflexilis erit, aut a causa violenta externa rumpi, funesta plerumque præsto erit luxatio. De quibus omnibus infra suis locis dicetur.

§. III.

Dum ligamentum ita a statu naturali recedit, ut functio, ab ejus integritate pendens lædatur, morbus in eo hæret.

§. IV.

Signum est ipsa functio læsa; in quibusdam natura morbi facile patet, ut exilitio tendinum, ruptis armillis coërcentibus, luxationes a causis internis, externisve &c. In plurimis admodum obscura est, notitia anatomica loci, functionis, mutata figura, exploratio tactu instituta ad distinctam ideam chirurgo omni conanime acquirendam plurimum faciunt.

§. V.

Differentiis describendis non immoror, quatenus ex fibris constant, possunt peccare excessu aut defectu cohæsionis. Si organicam structuram consideras; possunt peccare, figura, situ, nexu, coalitu, solutione continui, mala conformatione.

§. VI.

Species singulares ipsa functio læsa, ut & causæ variæ tam prægressæ, quam præsentes cognitæ produnt, adeoque in recensione partium vitio ligamentorum affectarum, quis, qualis, quantusve morbus sit, ex iis determinandum esse duxi.

§. VII.

§. VII.

Causæ sunt externæ vel internæ. Internæ hærent in fluidis, quæ ipsa ligamenta alluunt, lubricant, quæ in juncturis *Gluten Haversianum* aut *Synovia* medicis vocantur, aut quæ ipsa irrigant, nutriunt, dum copia excedente vel deficiente, aut qualitate quippe acrimonia, aut loco, motuve, peccant.

§. VIII.

Effecta inde producta differunt pro ratione causarum istarum, & loco ligamentorum ipsorum. Alia in articulis, capsa conjunctis, alia in interioribus. Nimia copia, cœterum blanda, nimis laxat: inde elongata non sufficiunt officio coërcendi, in situ retinendi &c. Acrimonia rodit, dissolvit, dolores aliaque incommoda efficit, de quibus omnibus infra suis locis dicetur. Tantus enim in iis occurrit causarum & effectuum complexus, ut idea distincta haberi nequeat, nisi ad singulares redigantur.

§. IX.

Ad causas externas refero, omnem violentiam extrinsecus illatam; ut est pressio, distractio, ictus, casus, &c.

§. X.

A capite ut incipiam & per truncum & artus progrediar, ordo exigit. Varia ligamenta physiologus in capite considerat, ut sunt ligamenta duræ martis, palpebrarum cutaneum, auris externæ, internæ, labiorum, uvulæ, frenum linguæ, ligamentum pharyngis, ossis hyoidis, laryngis &c. Quæ & cohæsionis nimiæ, aut deficientis, ut & solutionis incommoda, positis causis, subire possunt, adeoque functiones, ab eorum integritate pendentes, lædi, pleraque tamen eorum chirurgo inaccessa, adeoque succurrere nequit, nisi forte laxitatis aut acrimoniæ vitium subesse, ex notitia causæ applicatæ & læsionibus suspicetur, tum illis causis mutata ratione victus & remediis generalioribus obviam ire conatur. Eorum autem, quæ sensibus magis obvia, ut frenum linguæ & uvula, morbi solertiam & operam chirurgi omnino requirunt.

§. XI.

Frenulum linguæ quandoque in recens natis, nimis longo tractu ad apicem linguæ usque inseritur, itaque eam arctius quam oportet, interiori gingivæ parti adnectit, ut fere immobilis appareat, confer: Weidebr. No. 6. Sect. 6. quod si obtinet, suctio impeditur, eoque magis, quo nexus arctior, tum infantes in actu suctionis laboriosi, summo moli-

mine, aſt inani fere conatu labiis papillam apprehendunt, raro tamen ſuctio inde ex integro impeditur. (Poſſunt quoque aliæ ſubeſſe cauſæ tam in nutrice, quam in tenello, hæ autem huc non pertinent:) proin non temere ad inciſionem procedendum. niſi certo conſtet, frenulum illud eſſe nimis latum, & linguam nimis arcte ſtringens; ſi infantes linguam poſſint movere, & ore exerere, ſibi relinquendum; ſi vero deſcriptum vitium ſubſit, & negligatur, progreſſu ætatis, quo ordinario infantes fari & articulatius loqui incipiunt, balbutient, nec deinceps articulate loqui diſcent, ita ut iſta etiam ætate, imo adultiores facti inciſionem admittere neceſſe habeant. Ipſa autem operatio peritum chirurgum requirit, qui pro re nata exceſſum cohæſionis ſolvit, dum latior plaga requiri videatur, metu hæmorrhagiæ nimiæ pars incidatur, & tum intercedente aliquot dierum intervallo reliqua peragatur; cavendo ne nervi, aut ductus ſalivales aut venæ raninæ ſimul incidantur. Hæmorrhagiam lethalem imprudenti inciſione ortam refert Dionis in ſua chirurgia & Mauriceau in Obſerv. 301.

§. XII.

Inſtrumenta operationi huic apta ſunt furca & forfex, ab Heiſtero delineata in Tab. XXI.

§. XIII.

Dilaceratio unguibus facta periculo non vacat, eo quod in medio, quo requiritur, non fiat ſolutio, ſed qua parte major vis adhibetur, & fibræ ipſæ debiliores, mobilioresque, ut in parte ſuperiori, quæ ſolutio ſine gravi nervorum fibris intermixtorum tenſione non fit. Incommoda inde oritura harum partium gnaro ignota non erunt, vulnuſculum forfice vel ſcalpello acutiſſimo inflictum, ſat cito conſolidatur. Rem feliciter peregi charta pictoria plicata, inciſa, & forfice. Commendant chirurgi detergens ex melle roſar. aut ſyr. violar. digito frequenter applicandum, quæ quidem uſui erunt, verum ſaliva propria infantis & lac nutricis huic ſcopo ſufficiunt.

§. XIV

Uvula ſuo quoque ligamento in ſitu coërcetur, quod formatur ex membrana tenui, totum palati concavum ad mediam ejus longitudinem laxe ambiens, ſic quadam duplicaturæ ſpecie dictum ligamentum efformat, quo uvula in ſtatu naturali verſus linguam recurva & elaſtica ſervatur, vis hæc elaſtica, ex parte ligamento & ex parte muſculo, quem azygum uvulæ vocant, ineſt, & omnino requiritur, ut in actu deglutitionis aëris, cibi, potus retropreſſa in ſedem priſtinam reſiliat confer. Weidebr. N°. 5. Sect. 6ta.

§. XV.

Uti frenulum linguæ nimia ſtrictura, ſic deſcriptum ligamentum uvulæ nimia laxitate imprimis peccat, illud rarius, hoc frequentiſſime, ut vix ſit homo quin noxiam hujus laxitatem aliquoties expertus, maxime in deſtillationibus catarrhoſis, quibus ſæpe adeo laxatur, ut deglutitio & loquela inſigniter lædatur, vox plerumque rauca, difficilis, & ſpecies anginæ præſto eſſe ſolet. Hiſce incommodis varia commendantur remedia. Vulgus faſciculum capillorum in vertice trahit, donec ſonus quidam crepitans audiatur; an hoc conferre poſſit, nulla ratione aſſequor. Alii pipere & ſale, ſpatulæ impoſito, uvulam ſurſum premunt, aliquando cum ſucceſſu. Hic agendi modus ratione quadam innititur, acria ſenſili huic parti applicata, ſpaſmum excitant, quo liquida ſtagnantia exprimuntur, quibus expreſſis vis elaſtica reſtituitur, ſemper tamen tutum non eſt, ob metuendam inde inflammationem. Tutius eſt hydragogum purgans exhibere, gargariſmate ex infuſo flor. Chamem. addito nitro reciprocatis vicibus fauces eluere, id aliquoties repetere, quo ingens muci tenacis copia ſolet prolici & effluere. Membrana oris mucoſa hac colluvie liberata & leni vi ſtimulata, priſtino officio apta redditur, hoc & efficaciſſimum & tutiſſimum remedium eſſe, expertus aſſero. Ipſam anginam inflammatoriam in faucibus apparentem hac medendi methodo ſublatam obſervavi.

§. XVI.

Si autem nimis laxata & usque ad aſperam arteriam propendeat, nec dictis remediis ſibi reſtitui poſſit, arte amputanda eſt, vel ligatura vel cultello ab Heiſtero delineato Tab. XXI. pag. 665.

§. XVII.

Præter laxitatem aliud vitium eundem effectum producens in membrana oris fauces obducente nonnunquam oritur, dum in lue venerea inveterata corruptione fluidorum per univerſum corpus diffuſa exeditur, cui, niſi tempeſtive aptis remediis in & externe obviam eatur, ipſa uvulæ ſubſtantia, palatum molle ſummopere periclitantur.

§. XVIII.

Scorbutus ſepticus partibus oris infeſtiſſimus, gingivas, partium mollium duriſſimas, fœdo ulcere afficit, partes erodit, nec maxillis parcit, alveolis ſe inſinuat, radices dentium abſumit, ut iis elapſis ipſius maxillæ

maxillæ fragmenta aliquando excidant. Quales casus in Nosocomiis Petropolitanis, plures videre mihi contigit, maxime in classiariis, qui longiori temporis intervallo in mari septentrionali degerant. Quidam toto corpore quasi rigebant, omnibus totius corporis ligamentis contractis, erosis, dolores rheumaticos, arthriticos, tum fixos, tum vagos lancinantes, punctorios &c. patiebantur, quibus profuit mutatio aëris, victus, usus largus decoctorum ex rasura lign. guajaci &c.

§. XIX.

Quum scorbutus sit morbus sui indagine dignissimus, imo & causa plurium aliorum morborum inter se effectu diversissimorum, causa efficacissima in accolis Septentrionalibus, Daniæ, Norwegiæ, Russiæ Borealis, ut & in classiariis iter ad utramque Indiam facientibus, aut militiæ maritimæ causa in Oceano circulantibus, de eo quædam scopo nostro non incongrua dicere visum est, quantum observatis præstantissimorum practicorum, celeberrimorum præceptorum lectionibus & propria experientia ediscere potui.

§. XX.

Omisso scorbuto dictis telluris plagis endemico, de marino mihi sermo erit, siquidem per universum oceanum non est diffusus, tractus Septentrionales modo infestat. De causæ primitivæ origine nondum satis constat. an ex tellure in aërem maritimum, an vice versa ex mari in accolas ope venti derivetur; si conjecturæ locus, dixero: in aquis generari & exhalationibus aërem incubum vitiari, ope venti in loca finitima diffundi. Mare, qua mare, solum incusandum non videtur, sed & lacus, paludes in quacumque regione occurrant, data occasione scorbuti causam eructant; Lithuania, Ukrania multis milliaribus a mari septentrionali remota maxime Ukrania (vulgo *Cosaques*) scorbuto obnoxia, quod lacubus & paludibus aqua viva non sufficienter renovatis, nec crebro vento agitatis tribuimus, ut sunt tres insigniores juxta Kudac versus paludem meotidem.

§. XXI.

Sed quæ causa in mari Septentrionali, quod tot ingentia absorbet flumina, tam crebris ventis agitatur, imo sale antiseptico armatum? an in victu navali latet? Victus quidem causæ jam natæ vires addere videtur; aqua, quam classiarii bibunt, sincera profecto non est, neque alimenta satis salubria; ast si hæc sola incusanda, cur illi, qui vina & cerevisiam bibunt, scorbuto immunes non permanent? cur ab Indiis revertentes

tes non æque ac a littoribus borealibus discedentes afficiuntur? Alia igitur subest causæ scorbutiparæ origo.

§. XXII.

Suspicari licet exhalationibus putridis aërem incumbentem inficientibus causam illam primitus nasci: omne piscium genus, ut animalia terrestria, licet minus large, perspirent, olfactu duce prædis inhiant. Notum est majores belluas degi in Oceano septentrionali, quæ effluviis atmosphæram propriam sibi faciunt, excrementa eorum huc pertinent. Continet quidem mare salem communem solutum, putredini resistentem, verum, quo magis ad Polum vergit, eo minor salis copia in data aquæ mensura continetur, minus quidem obstante frigore exhalat, tardiusque effluvia putrescunt, ac in mari a Polo remotiori, imo venti frequentiores, sed æqua non videtur compensatio causarum recensitarum. Forte cœlum & fundus quid contribuit. Quidquid sit, experientia teste, cognitum est scorbutum marinum septicum esse, seu indolis putridæ, acris, mutatione aëris & usu acidorum, acescentiumve cicurari saltem, si ex integro vitari nequeat. Prophylactica optima videntur spiritus salis, nitri dulcis, succus limonum & ejusmodi, plura de eo dicere angusti limites, quos in tam vasto themate mihi proponere necesse habui, non permittunt. Curatio non differt ab ea, quam (§. XVIII.) compendio recensui, (confer. Boerhaave de scorbuto). Redeo igitur in viam unde digressus.

§. XXIII.

Maxillam inferiorem margini cavitatis glenoïdeæ sub radice processus zygomatici ossis temporum insculptæ, alligat capsa membranacea, partim ex margine tuberculi jugi exteriore, partim ex ipsa cavitatis profunditate & meatus auditorii pariete post insertionem membranæ operculi superioris, quæ cum illo concrescens, pressu indurescit & cartilaginem meniscoidem mobilem constituit, cujus peripheria capsæ adnectitur, confer. Weidebr. N°. 1. 2. 3. Sect. 3. in suo sinu folliculos mucosos continet, quæ ad lubricam mobilitatem, quæ hic, ut in frequentissimo actu quippe manducatione, loquela, est, ita maxime necessariam contribuunt. Dum hi fontes exsiccati, oritur in motu molestia. Sic & si noctu gluten illud tenacius redditur, raro interim acrimonia peccare deprehenditur, licet aliquando scorbuto inveterato, aut lue venerea laborantes dolorem in hac junctura persentiscant. Quodsi obtinet, causæ cognitæ seu morbi primarii tollendi sunt.

§. XXIV.

§. XXIV.

Quod si a causa externa uni vel utrique capsæ vis infertur, ictu, casu, oscitatione, ita ut condylus in uno aut altero latere, aut utroque excidat, sine mora illud cognoscendum & curandum est, nisi sponte in situm naturalem reducatur, cujus exempla in recessu alterutrius condyli quidem sunt, verum rarissima. Ob tensionem nervorum, tendinum gravissimæ inflammationes, convulsiones insequuntur. Imo mors ipsa, notante jam olim Hippocrate.

§. XXV.

Dignoscitur facile oris hiatu, tumore externo, sinu in parte inferiore (antrorsum enim tantum prolabi potest) obliquitate menti in oppositam partem distorti &, si alteruter condylus tantum elapsus est. Si uterque, mentum in priora protractum, quod tamen ob hiatum oris non ita advertitur.

§. XXVI.

Repositionem cujusvis casus indicat notitia articulationis, musculorum maxillam moventium, quorum resistentia, quæ in masseter imprimis & temporali ingens, justa directione & sufficienti vi superanda (vid. Heister pag. 219. Cap. VI.)

§. XXVII.

De causis violentis externis ligamenta elongando, ex parte lacerando, aut ex integro dirumpendo, variarum partium luxationes producentibus, quum præclare in præstantissimorum chirurgorum nostri seculi omnia illuc pertinentia descripta sint; nil mihi dicendum ratus, ad morbos a causis internis tantum ortos transeo, primo ad eos qui in vertebrarum ligamentis occurrunt.

§. XXVIII.

Notum est ex anatomicis, universi corporis superiorem molem columnæ vertebrarum super se invicem plus minus mobilium inniti, in omnem partem flecti, medullam spinalem per canalem mirabili earum concatenatione processuum, figura, & ope ligamentorum factum descendere, per hiatus laterales ramos transmittere, eosque in quavis flexione secundum naturam tuto servari, canalem ipsum tum extus tum intus periosteo a dura matre ex parte continuato obductum, ipsas autem vertebras, figura, proportione, processibus concinne adaptari, costis fulcrum præbere,

bere, in collo arteriis vertebralibus transitum ad caput parare, quorum omnium accuratam descriptionem dedit celeberr. Albinus in suo egregio libello de ossibus §. 115. Ligamentorum conditiones variis usibus destinatas absolvit clar. Weidebrecht sect. IV. Musculorum columnam istam moventium, quoad ortum, decursum, insertionem, actionem, in historia musculorum & tabulis suis majoribus ad vivum expressit idem clar. Albinus. Hæc tamen omnia chirurgo vix sufficient; eo quod partium circumpositarum, ut substantiæ cellulosæ, vasorum decursus, naturæ & motus circulatorii fluidorum &c. distinctam ideam inde non consequatur, quæ partes neque ad ossa, neque ad ligamenta, nec ad musculos pertinent, sed earum descriptio ad physiologos ex ipsa partium natura, ratiocinia formantes, igitur inde petenda. Nervorum systema delineavit clar. Eustacius tab. XVIII. aliisque, & cel. Vieussenius in sua neurologia, descripsit clar. Winslow. Quanquam hæc ita habeantur, optimum interim, imo chirurgo necessarium est hæc omnia, quæ firmas partes concernunt, ex ipsis cadaveribus non modo autopsia, verum actuali analysi aliquoties instituta ediscenda. Hæc unica, commodissima & certissima ad distinctas harum partium ideas acquirendas via & ratio in morbis agendorum.

§. XXIX.

Nimia copia humorum pituitosorum in spina decubitus gibbosin aut rachitidem producit. Quibus autem in locis ille decubitus fiat, an in ipso specu circum circa medullam, an in vasis illam ambientibus periosteo intertextis, an in ipsa ligamentorum corpora vertebralia colligantium substantia, an quodlibet simul obtineat, quod forte tractu temporis fieri poterit, non determino. Videtur hic idem contingere posse, quod in hydrocephalo, ubi inertium humorum collectio poterit esse in vasis pericostei externi, substantia cellulosa, diploë cranii, quatenus vasis irrigatur, dura matre & echymosi tractu temporis facta, collectio inter superficies tam externas dictarum partium quam internas. Vasa in pia matre encephalon proxime ambienti humore pituitoso turgidas exhibuere cadavera hydrocephalo extinctorum; uti cranium involucrum defendens encephalon, ita specus vertebrarum medullam spinalem (quæ quasi cerebrum mediante medulla oblongata continuatum est, & nervos, ut illud, utrimque emittens,) continet, dirigit, defendit.

§. XXX.

Hydrops igitur spinæ eodem fere modo ac capitis, origine, incremento, statu, eventu, medendi methodo, sese habet, licet signis externis non ita sensibus obviis, ex causis prægressis, functionibus sensim læsis cognoscendus, videtur primo oriri leucophlegmatia, dum vasis sensim

ſim debilitatis, laxatis, ſolutis, humores congeſti, mora, calore, attenuati effluunt, interſtitia opplent, uti in ſubſtantia celluloſa reliqui corporis, ſtatu hoc poſito, partes ipſæ vertebris interpoſitæ, reliqua ligamenta, tendines tot muſculorum vertebris inſertorum laxantur, reſiſtentiæ cauſis motricibus fiunt inſuperabiles, & quum in partibus verſus concavum abdominis & thoracis calor ſit major, magis enim diſtant ab atmoſphæra refrigerante, minor in illis fit debilitatio, hinc verſus priora fit inflexio, ſcurvatura, verſus poſteriora protuberantia, convexitas, ut verbo dicam, gibboſis a cauſis internis; quatenus proximæ ſunt, & in fluidis conſiſtunt. Cauſæ antecedentes ſunt omnia, quæ vi laxandi pollent, ut alimenta aquoſa, inertia, diutius ingeſta, quies, calor in ſellis perforatis, more belgico, fotus quidem hic infantibus amiciſſimus, ſed mora nimia fotum ipſum noxium reddere videtur. Calor inferiora laxat, affluxum a ſuperioribus auget. Loca humidiora, ut ſtrata lapidea inprimis marmorea; ſtoreis quidem frigus & humiditates arcere conantur, tantum interim abeſt, ut ad temperaturam tabulati lignei accedant; hinc in fœminis menſium nimius fluxus, prolapſus uteri, paſſio hyſterica a ſpaſmis inde productis &c. de quibus inferius, tenelli ætati hæc omnia infeſtiſſima. Gibboſin a cauſis internis *Hippocrati*, *Avicennæ*, *Rhazi*, jam olim cognitam, eorum monumenta oſtendunt.

§. XXXI.

Marcus Aurelius Severinus ad Hippocratem de gibbis differentem (in tractatu de abſceſſuum recondita natura pag. 410.) ſequentia habet: *fit ſpontanea gibboſis ab humorum defluxu, qui ſi diu conſiſtat in vertebris, ſic ut inde non recedat, facit ſua permanſione atque adhæſu firmo, ut gibber abſolvatur & conſummetur, quodſi natura procurante de vertebris, ad quas appulſus fuerat humor, alio abſcedit, vertebras liberat a tuberculo, quod gibboſin pariturum erat, oportet; jam vero duplex hic humoris abſceſſus eſt, tum per decubitum tum per affluxum, & per decubitum quidem alter modus eſt, extra venas: ſic in inguine per ſympathiam conflatam ex materia tuberculum & abſceſſum facit, ut ſolvatur gibbus. Alterum genus eſt intra venas per metaſtaſin ſis excipientibus humorem vaſculis ample diſtentis (varices dicunt) nec non hæmorrhoidis abſolvuntur etiam a gibbere.*

§. XXXII.

Dum humores congeſti, cogia increſcentes nodos, tumores efficiunt, qui ſenſim ligamenta laxando, ſpinam bifidam, ipſam luxationem in tenerioribus producere poſſunt, dum ipſa corpora vertebrarum nimium macerata, aut eroſa materiam oſſificam effundunt, naſcitur gummi, exoſtoſis, ligamentorum officio obſtans, elongans, quæ itidem calamitoſæ

luxationis cauſa, quacunque directione contingat, licet alii lateralem minus periculoſam ſentiant. Perioſteum interim tantam extenſionem ſine diris convulſionibus non fert, nec ipſa medulla ſine vitæ periculoin angulum flectitur; vita quidem protrahitur, ſi lente oriatur, tandem tamen ſuccumbit.

§. XXXIII.

Prognoſin quod attinet, quo recentior eſt ille humorum decubitus, eo facilius curatur & contra. Exoſtoſin ſolvere in artis poteſtate non eſt.

§. XXXIV.

Prophylaxis ex propoſitis cauſis eruenda.

§. XXXV.

Imminens aut jam coepta gibboſis, quum ejus origo chronica ſit, victu, cauſis contrario, aptiſque remediis avertenda.

§. XXXVI.

Curationem præſentis dictat cauſarum notitio, ſi medelæ adhuc locus. Hæc abſolvitur humores inertes ad inferiora derivando, evacuando; extrinſecus fricando, aëre ſicco, cavendo, ne frigus accedat, alimentis eupeptis, roborantibus, potu generoſo, meraco, ætati, copia & qualitate convenienti, ut paucis dicam, eadem hic conveniunt, quæ clar. Boerhaave commendat in rachitide infantum aph. 1489. niſi forte vomitoria exceperis ob metum luxationis. Rachitis enim ab iis cauſis oritur quæ jam dictæ, nempe vitio ligamentorum quibuscunque cauſis internis orta ſit, differt modo quod plures partes affectæ.

§. XXXVII.

Si vero luxatio jam facta, repoſitio tentanda, de qua vid. Heiſter, Petit &c.

§. XXXVIII.

Oppoſitum vitium ligamentorum eſt eorum nimia contractio, extenuatio, rigiditas, tabes; cujus cauſa privativa, defectus quippe humorum irrigantium, nutrientium, quod obtinet in ætate confectis, fatum ſenile vocant, ubi coalitis minimis canalibus, increſcente fluidorum ſubtiliorum defectu, increſcit, atrophia, rigiditas, curvatio in priora, donec terminetur in mortem naturalem. Cur autem ſpina in ſenibus in priora incur-

vetur, non adscribendum musculis flectentibus, scil. abdominalibus, psoæ utrique, verum curvaturæ eorum hominum voluntariæ, dum in priora curvati sedere & cubare consueverint, spontanea illa corporis curvatura, majorem vim acquirunt dicti musculi, quod vel in digitis fabrorum apparet (vid. Boerhaav. de morbis fibræ rigidæ Aphor. 31. & seqq. add. Com. van. Swieten ad dict. aphor.) Morbus hic senibus inevitabilis ipsius vitæ actione citius aut serius plus minus exercitatæ ortus, senectus ipsa est morbus, quem nullus medicorum unquam curavit, nec spes est remediis unquam curatum iri. Ad mortem paulisper deferendam convenit diæta lactea, juscula (vid. Inst. Boerhaav. de Cardiacis No. 1. & aphor. 35.) & ea quæ alvum leviter laxant, ne collectis & siccatis in colo fæcibus lethalis oriatur gangræna.

§. XXXIX.

Tertium ligamentorum recensitorum vitium est corrosio, ab acrimonia fluidorum in iis stagnantium, aut aliunde delatorum, de quibus superius (§. 18.) qua præsente, dolores, convulsiones, tetanus, non secus ac in aliis partibus spasmi concitantur, ubi os, aut periosteum, aut tendo musculi juxta emersionem ex osse, causa irritante, afficitur. Nullibi plures tendines quam in columna vertebrarum, nullibi plura ligamenta, nullibi periosteum vasis, nervisque ditius, nullibi multiplicior fibratum, non modo ex dura matre productarum, sed ex infinitis tum ossium, maxime in corporibus vertebratum, tum ligamentorum enascentium, recta decurrentium, sese infinitis modis intersecantium, inde intervallo quodam emerso ossi, ligamentisve insertorum series, quæ fibræ ubique periosteum conficiunt. Has optime conspicies, si columnam vertebrarum una cum pelvi grosso modo carne liberatam in certo gradu caloris per plures dies maceras, & vario tempore perlustras, miraberis conspiciendo non modo in spina, sed & pelvi stupendas ligamentorum, quæ partes periostei sunt, species, partim videntur oriri ex margine vertebræ superioris, & inseri margini inferioris, sed plurimæ plura corpora superscandunt, antequam iis inserantur, quædam ad extrema processuum spinosorum, aliorumque procedunt, quædam uno extremo fluctuant; densissima harum fibrarum congeries, in fasciculos planos quasi disposita, cujus apparentiæ causa forte est jactura teneriorum maceratione facta, aut forte ordo naturalis; quovis enim tempore ita apparent. Tensæ sunt, splendent, coloris vividissimi ex albo coerulescentis instar argenti recens politi, ita ut ratione originis de periosteo dicendum, illud ex dura matre & ex ossium subjectorum substantia oriri, & non ex illa sola, uti nec arteriæ membranas vasorum percurrentes omnes oriuntur ex coronariis, sed ex vicinis ubique rami intra membranas demerguntur, quod vel impletione in brachio a corpore separato apparet, ubi injectio in truncum

facta,

facta, ramos in membranis penetrat, quod fieri non posset, si a coronariis forent continuati. Ruit igitur utriusque originis sententia, quoad partem. Plura de his infra ubi de morbis periostei ceu ligamenti sermo erit.

§. XL.

Neque intra dictos terminos persistere solet acrimoniæ effectus, sed ipsam vertebrarum substantiam adoritur, quæ porosa, minus resistens, superficie tenus solvitur: inde a materie exsudante exostosis, qua duæ vel plures vetebræ in continuum solidum abeunt, fit anchylosis tuberosa, quæ differt ab ea, quæ oritur ab ossescentia partium cartilaginearum, quibus corpora vertebrarum connectuntur. Ejusmodi anchylosin tuberosam in collo sceleti, scorbuto defuncti, admirabundus vidi, ubi tota columna colli erat unum continuum osseum, tuberosum corpus, processibus, ligamentis omnibus confusis, quod, uti in reliquis corporis juncturis, sic & in columna vertebrarum fieri potest. Ingravescente senio inferiora solent ossescentibus ligamentis cartilagineis concrescere, infima cum osse sacro, ipsum os sacrum cum ossibus ilei, coxa cum osse femoris. Anchylosis tuberosa quavis ætate, quovis loco spinæ, prout materies acris rodens in parte inferiori, intermedia, aut superiori collecta tragœdiam ludit. Imminentem medicus avertere quidem potest, præsentem curare neutiquam.

§. XLI.

Inter notabiles ligamentorum morbos occurrit spina ventosa, licet ejus subjectum primarium omni ratione non sint. Nomine autem spinæ ventosæ omnes medici eundem morbum non intelligunt. Alii in subjecto variant, alii in prædicato, tum nomen *spina*, quam *ventosa* diversam sui præbet ideam. Alii cariem ossium esse dicunt, alii rachitidem, alii tumorem periostei secedentis, materia elastica ossi & periosteo interposita excitatum, alii ipsius periostei & quidem interni inflammationem statuunt. Ita ut varios authores consulendo nescias, cui assensum præbeas. *Petrus de Marchettis observ. medic. chirurg. rarior. sylloge pag.* 118. sequenti theoria, ejus genesin, naturam, sensu complexo concepit: *modus generationis hic est: si pituita nutritioni articulorum dicata putrescat, aut quodammodo fit acrior, primo ossa corrumpit, & quidem dolore nullo, quibus postea corruptis, periosteum labefactatur, cujus signum dolor acutus lancinans, ita ut patiens referat, se quasi spina pungi, unde spinæ nomen ei inductum. Dum vero hujusmodi dolore æger divexatur atque periosteum eroditur, nullus adhuc apparet tumor, corruptis vero & quidem primario osse, secundario periosteo, materia pituitosa libere permeans loca carnosa attollit, articulum affectum in tumorem primo mollem & laxum ac doloris*

exper-

expertem, *cuti concolorem*, *qui putrefactus durior evadit*, *confluente eo humorum copia*, *quorum tenuior pars exhalat*, *superstite crassiori*, *ex quo insuper manat serosa atque specillo os corruptum prodit &c.* Conceptus hic, licet quædam minus recte pro demonstratis habeat, genesin, meo judicio, satis exprimit, plerique in eo conveniunt, quod spina ventosa cariem adjunctam habeat, quæ ejus effectus, quæ interne ossa rodendo perforet; alii teredinem esse dicunt, belgis *Beenvreeter*, *Marc. Aurel. Severinus* nomine *pædarthrocacem*. Eam descripsit in tractatu de recond. abscess. natur. pag. 337. cui displicuit vocabulum spina ventosa a *Rhaze* illi impositum, at, quod substituit, magis ambiguum videtur, nam ex definitione ipsius Severini rachitidi applicari posset. Sequenti tenore eam definit; *pædarthrocace abscessus est corruptorius, seu sphacelismus ossis, circa articulum in pueris*, &c. ibid. pag. 356. De spina ventosa quoque scripsit *Josephus Pandolphinus* a monte martiano, qui de hoc affectu tanquam regioni suæ familiari sæpius a se viso, ac curato librum integrum edidit. Qui duplici modo eum consideravit nempe in fieri & in facto esse, uti quoque *Petr. de Marchettis*.

§. XLII.

Omnibus iis sententiis suum inest pondus, differunt modo pro vario morbi tempore, conditione, dum alii in initio, quo adhuc simplicior eum considerant; alii, dum modo est complicatus; alii quovis tempore & conditione. Si vocabulorum significationem examinas, ratio dubitandi evanescit, non sunt consideranda in sensu composito, uti præfati authores fecerunt, sed in sensu diviso. Si spina a dolore punctorio nomen adepta, in parte molli exquisitissimi sensus, uti est periosteum, hæret, ossa enim sensu expertia; dolor hic a simplici inflammatione oritur, quæ potest esse sine carie & tumore sensibili, licet a carie ut causa oriri possit. Si tumor a secessu partium ab ossibus materiam flatulentam continens *ventosus* appellatur, vocabulum *ventosa* addendum quando talis tumor præsens.

§. XLIII.

Quatenus *spina* appellatur, subjectum proprium est periosteum, sive internum sive externum. De externo mihi sermo est, quod est non tantum universale integumentum sceleti naturalis, sed & ligamentum continuum, uti cutis universi corporis, tam ossa quam ligamenta subjecta, arcte investiens, exceptis tendinum infertionibus, ubi ad juncturas pertingit, superscandit capsas, iisque arcte, imo arctius quam ossibus adhæret, vasis omnis generis ditissimum, quæ itidem ab osse ad os medianti periosteo procedunt, demonstrante *Ruischio Advers. Decas tertia No. IX.* ipse

ipse artificiali impletione vidi in cadavere infantis, ubi capsorum superficies tinctura infinitorum vasculorum rubebant.

§. XLIV.

Quum periosteum descriptum vices ligamenti gerat (ut patet in multis ossibus, quæ, eo separato sponte solvuntur) & a pluribus causis vitiatur maxime inflammatione, subjectis ligamentis infestissima, ejus morbos huc referendos esse existimavi, paries nam proximus ardet: vasa uti ex periosteo in ossis substantiam, ita in eam ligamentorum nutritionis & renovationis causa derivantur; igitur quæ hoc loco de eo dixero, de reliquarum juncturarum affectibus intelligenda sunto. Si ab acri fit erosio, sive a materia purulenta, carie aut alia, non modo acerrimi dolores, inflammatio, sed & musculos dorsales in consensum trahendo horrendas convulsiones concitat. confer. §. 39.

§. XLV.

In curatione investigandum, an corruptio ossis subsit, an metastasi materia noxia huc delata, an in spina tumor appareat, quod vel in extremo processus spinosi contingere potest. Si tantum signa inflammationis adsint, curatio instituenda methodo omnibus inflammationibus communi, si suspicio est, cariem subesse decoct. lign. guajac. addito melle aut pulpa tamarindorum, nitro, palmarium remedium est, penetrat, deterget, putredini resistit, si chirurgo innoxius datur accessus partem incidendo concurrit, quod rarissime in spina dorsi, frequenter in artubus obtinet.

§. XLVI.

Articulatio capitis ossis femoris cum acetabulo binis ligamentis firmata, *capsa* scilicet solida, ex ossibus ilei, ischii & pubis, lata origine producta ab acetabuli margine, quem magnam partem constituit, caput ossis femoris superscandenti ejusque collo inserta, altera cui *teres* nomen, ex cavo acetabuli nato juxta verticem capitis excepti inserto. Hæc sunt præcipua, de cœteris confer. Widebr. Sect. V. Duo hæc ligamenta in homine adulto unita opera, juncturam hanc adeo firmant, ut citius causa violenta applicata, collum tam crassi & robusti ossis disrumpatur, quam excidat, nisi forte ipsa capsa prius vitium debilitatis aut solutionis contraxerit. A causa vero interna caput ex acetabulo protrusum exemplis constat, si conjecturæ locus. Qualem casum in nosocomio marino Petropoli, in classiario, cui caput ossis femoris a causa interna protrusum judicabatur, novi. Talis in repositione deprehendebatur resistentia, ut nulla vi repositum retinere potuerimus, quin mox sone que

quodam edito extruderetur. Æger, irrito omni conatu, sibi relictus post annum rursus fulcro innixus potuit quodammodo incedere, & pedi ex parte insistere, sed in latus inclinando. Probabili indicio, novum acetabulum in ileo paratum. An vero non fuerit simul pars acetabuli in parte superiori aut exteriori simul ablata, non determino. Sed pone tantum fuisse causam internam: unde illa vis protrudens par tantam resistentiam vincendo, quæ in homine adulto vegeto ultra mille libras sustinet, solius capsæ & teretis ligamenti ope. Accedit in contrarium nixus validissimorum musculorum moventium. Ingens igitur vis requiritur ad capitis ex acetabulo detrusionem. Cavum acetabuli osseum est, figuram non mutans, nisi post elapsum, nil contribuens, nisi causæ protrudenti resistentiam. Humores in eo congesti certo causæ sunt. Sed unde isti humores vim acquirunt? Glandula in sinu acetabuli mollis, pulposa, iners. Verum ratio physica dubitantes pro parte expedit & observatio mutationis acetabuli in sceletis eorum, quibus exciderat.

§. XLVII.

Notum ex physiologicis, non modo glandulam muciparam in sinu cavi acetabuli adeo profunde hærere, ut a motu capitis quaquaversum rotati ipsi nulla vis inferatur, nisi forte obstructa intumuerit, sed quoque innumera orificia arteriarum exhalantium, ductuum excretoriorum, humorem mucosum instar albuminis ovi in hoc cavum excernentium; præterea ipsa superficies capitis femoris nullo perichondrio tecta, videtur tenue oleum exsudare. conf. com. van Swieten ad aph. 362. Si nunc ponas aliquam vim circulatoriam in singulis vasculis excretoriis, quorum multa millia sunt, ingens inde vis composita emergit. Accedit quod sensim ligamenta humido laxantissimo, alluente, laxentur, debilitentur, tandem, superata resistentia, caput excidere posse, non difficulter concipies, cavum acetabuli cum osculo excretorio conferando, sunt enim vires in ratione inversa. Notandum interim vix cavum in acetabulo vacuum, nam superficies convexa capitis ossis femoris concavæ acetabuli contigua muco tantum lubricante intermedio; ubi vero spatium formari cæpit, proportionaliter increscunt vires excernentes, ista autem causa interna rarissime, imo forte nunquam sola esse videtur. Si salva celeberr. virorum authoritate judicare mihi integrum, dixerim eam, quam observatio administrat, primas tenere, semper enim acetabula eorum, aut unum aut utrumque, prout in uno aut altero latere sine causa violenta externa claudi fuerant mutata, contracta observantur, quod cariei, aut alii acrimoniæ, ut materiæ podagricæ retropulsæ, aut rheumaticæ erranti, huc depositæ, quo ligamentum capsulare, teres, margines acetabuli exeduntur, *malum seu dolorem Ischiaticum* vocant, adscribendum. Frequentior subest recensita causa dolorem ischiaticum producens, quam capitis ossis ex acetabulo excussio.

excussio, inprimis in iis, qui vitam sedentariam quietam agunt, studiis profundis inhærent; & quidem in provectiori ætate, in quibus sæpe contrarius affectus accidit; nempe concretio acetabuli cum capite ossis femoris, ut unum continuum os referant, sine ullo discretionis vestigio, conf. §. XL. perfectam talem anchylosin videre mihi contigit.

§. XLVIII.

Quamquam ista articulatio in provectæ ætatis hominibus tam firma sit, in junioribus, terminum incrementi nondum adeptis, adeo firma non est, quin a causis internis luxatio contingere possit; quo homo origini propinquior, eo minus resistunt ligamenta causis violentis; imo luxationem fœtui in utero contingere asserit *Hippocrates*, ubi agit de luxatione femoris, dicit, incrementum osse luxato impediri, *Potissimum autem læduntur, quibuscunque, dum in utero sunt, hic articulus elabitur; deinde quibus id accidit, dum in ætate sunt admodum tenera, minime quum jam robusti sunt.* confer. van Swieten comment. ad aphor. 364. pag. 608. de ratione marcoris. Si periosteum ossi nutrimentum præbet, cur, eo in luxatione illæso, incrementum intercipiatur, ratio silet, a nervis & arteriis partem irrigantibus marcorem insequi observatis constat.

§. XLIX.

De curatione horum affectuum nil dicam, quum pro varietate tum causarum, tum effectuum quæ sint agenda, dictat morbi idea, ejus causa, vires, effecta, tum conditio ægri &c.

§. L.

Morbos ligamentorum in reliquis artubus occurrentium discutiendos, ordo quidem jubet, propositum exigit, verum destinatum tempus ex parte mihi præcisum, igitur ipsos silentio præterire cogor. Neque multum refert, eos persequi, quum ex modo dictis facile intelligantur. De prolapsu intestini recti & uteri quædam subjicere decrevi, quatenus vitio ligamentorum, quod semper subest, duo hi affectus contingunt & reliquis recensitis frequentiores sunt, & manum chirurgicam, commodissimaque instrumenta requirunt, maxime posterior.

§. LI.

Intestinum rectum sic dictum, ductu tamen incurvo procedens, in pelvi, pinguedine laxissime circumfusa, hæret, ut in molem crassitie vel quadruplo & ultra naturali majorem sine molestia extendi possit, ultra

ultra hunc terminum extensum perceptio molesta hominem ad removendam causam extendentem cogit, sive sint fæces, sive flatus, (loquor de statu secundum naturam, ubi nulla acrimonia urget) in ipso actu excretionis parum quidem parte inferiori descendit, non vero ejus pars extra sphincterem elabitur, ligamentis retinetur, musculis rursus elevatur.

§. LII.

Ligamenta coërcentia suppeditat peritonæum, quibus ossi sacro, coccygi, vesicæ & in fœminis utero adnectitur, sphincterem fulcit incurva coccyx modo ejus nexus cum sacro firmus sit, molem recti fæcibus gravati sustinet quodammodo curvatura ossis sacri, cui incumbit, adeoque, ut supra dictum, recta non descendit; hæc ossis sacri & coccygis figura in fœminis ad uterum in situ retinendum facit.

§. LIII.

Retinaculis nimium laxatis, quacunque causa id fiat, aut ultra vires tensis in conatu alvum duram aut fœtum exprimendo illud intestinum inversum protruditur, raro sponte elabitur, nisi sphincter & levatores paralytici fuerint, hoc casu nec fæces retineri possunt.

§. LIV.

Illa intestini protrusio quavis ætate utriusque sexus contingere potest. Refert *Muraltus* exemplum intestini recti fœminæ post partum difficilem ad ulnæ, *Saviardus* in puero ad pedis longitudinem elapsi, confer. Heister. cap. 164. pag. 960. No. 6. certe portio coli simul elapsa, quum rectum tam longum non sit.

§. LV.

Causæ laxitatem inducentes sunt debilitas universi corporis, spasmi atoniam inducentes, aut mala conformatio partium, ut os sacrum rectius. coccyx laxata, nimis facile cedens; altera fæx dura, nimia sphincteris resistentia, majus conamen in excernendo requirens, ligamentorum solutio, quod in gangræna contigisse vidi.

§. LVI.

Inter causas antecedentes, partus difficilis, diuturnum alvi profluvium, dysenteria, nixus in laboribus duris obeundis, saltus, itinera, alimenta nimis pinguia, fotus nimium applicati in dolore hæmorrhoidum &c.

§. LVII.

§. LVII.

Quo recentius hoc malum, nisi a paralysi aut sphacelo, eo citius curatur; in puerperis retineri solet, postquam ligamenta vi laxata & coccyx, restituta, pristinum tonum adepta fuerint, modo repositum fasciis interea temporis, aliisque roborantibus interne assumtis & externe applicatis retineatur, de quibus infra.

§. LVIII.

Quamquam in quibusdam intestinum extrusum, post egestionem sponte introtrahatur, sibi relinquendum non est, metuendum enim, ne partes coërcentes elongationi assuefactæ tandem officio suo plane deficiant, quod facile fieri posse, patet, frequenti injectione clysmatum, quæ perpetuam eorum necessitatem ponunt; illa spontanea restitutio tandem cessat, & chirurgi opera requiritur. Præterea, licet aliquoties sponte retrahatur, temperies aëris favens non semper eadem, dum glaciale frigus, aut gelu acrius sentientissimæ huic superficiei applicatus præsentissimam inflammationem & convulsionem inducit. Hinc, qui hoc incommodo affecti sunt, a frigoris applicatione sibi caveant.

§. LVIII.

Methodus curandi ex dictis patet, intestinum protrusum aut elapsum quantocius reponendum, nisi sit indicans ante repositionem aliud quid agendum esse, ut si ob inflammationem, tumorem, dolorem reponi commode nequeat. Si hæc adsunt, missione sanguinis ex brachio, fotus blandus, anodynus applicandus, ut vapor lactis recentis, in quo flores aut semina papaveris contusa, macerantur, aut lac anodynum ope lintei mollissimi intestino applicetur. Symptomatibus mitigatis chirurgus digitis oleo blando inunctis, unguibus præcisis, blande contractando sensim illud reponere adlaborat, ægro in situm pronum collocato, posterioribus, quantum fieri potest, elevatis, abdomen sit ab omni pressione liberum; monendus æger, ne sub operatione profundius inspiret, neque glottide constricta nixum (quod urgente dolore facere solent) edat. Operatio fiat in loco temperato, calidiusculo, frigus omnino cavendum, si forte sphincter vesicæ per consensum contractus urinæ excernendæ obstat, ut in inflammatione, cathetere vesica deplenda.

§. LX.

Si nulla signa inflammationis observentur, & homo cæterum valens, remedium a *Barbetto* propositum in usum vocari poterit, nempe ut nates ægri

ægri palma manus quinquies aut pluries ruditer percutiantur, eo effici fcribit, ut mufculi levatores officio admoniti, mox inteftinum attollant. Antequam vero hoc fimpliciffimum remedium applicetur, elapfum prius oleo inungendum; fi vero vitium in laxatis ligamentis hæret, hoc remedium non fufficit.

§. LXI.

Inteftinum in fitum naturalem redactum remediis roborantibus, fafciisque firmandum, donec fufficienter retineri appareat, vid. clar. Heifter. c. 164. p. 961. No. 3. Æger abftineat ab alimentis pinguibus, interpofito leni remedio purgante, quo congeftio, exficcatio, mora fæcum impediatur, illud vero fit fimul roborans, ut pulpa tamarind. addito Crem. tart. quod in hoc cafu præftantiffimum; ne autem continuato hujus ufu inteftina affuefcant & congerere incipiant, fubinde aliud fubftituendum, ut rheum cum fale polychr. addito gumm. ammon. & ope balf. peruviani in formam pillularum redactum. Plura de hoc affectu fiftunt Bonet. in fua polyalte, felix Platerus aliique practici celebriores.

§. LXII.

Signa integræ reftitutionis funt, fi poft continuatum per aliquot hebdomadas recenfitorum remediorum ufum, fine ullo auxilio adhibito inteftinum reconditum maneat; nimis cito hoc experiundum non eft, nam fi femel rurfus prolabatur, ad principium curationis redeundum.

§. LXIII.

Hernias in utroque fexu confiderare conftitueram; morbus eft in utroque fexu obtinens, frequentius in viris, quam in fœminis, omnes herniarum fpecies accurate apud Heifterum defcriptas, tranfeo, de receffu genitalium in fœminis nonnulla dicturus.

§. LXIV.

Quantum uterus poffit dilatari, docet geftatio fætus, quantum vagina elongari poffit, ejus procidentia oftendit; hanc extra corpus elabi poffe exemplis conftitit, quod fine notabili ejus elongatione contingere nequit, manente utero intra pelvim. An uterus ipfe fedem, falvis retinaculis, mutare poffit, ut extra confpiciatur; nifi plurimis exemplis ab Heiftero aliisque allegatis conftaret, ex natura partium nemo affirmare auderet, nam mediante peritonæo, cavo pelvis adcreto uterum, veficam, & inteftinum rectum magnam partem involvente, undique firmiter adhæret, ut non nifi ingenti vi & non fine partium dilaceratione extra-

extrahi poffit, quæ uteri ligamenta vocantur, potius funt vaforum involucra, fi enim uterum ligarent, ipfe, increfcente fœtu, fupra pelvim intra abdomen ad umbilicum ufque afcendere non poffet, diftinctam horum ligamentorum ideam affequeris apud Weidebr. p. 230. §. 41. Sect. 17.

§. LXV.

Mira profecto debent contingere in prolapfu uteri; tubæ Fallopianæ, ovaria, fuis itidem vinculis firmata fequi debent, & maxime dum utero inverfo concavum ejus evadit convexum, quod in partu laboriofo a rudiori obftetricis actione contingere poteft, dum placentam violente extrahunt, aut ipfam orificii interni fubftantiam dilacerant, qualem cafum in gravidæ defunctæ utero a Clar. D^no^. Camper mihi oftenfo, admiratus fui.

§. LXVI.

Quadruplex partium genitalium in muliere loco motarum poteft contingere cafus; aut vagina tantum prolabitur, diciturque *Prolapfus vaginæ*; aut uterus in vaginam defcendit, *Defcenfum uteri* vocant, aut prominet extra corpus, tum vel orificium arctum adhuc fuftinet uterum; aut eo dilatato uterus inverfus, qui cafus triftiffimus in puerperis obtinens, prolabitur. Hi quatuor cafus chirurgo curaturo adcurate cognofcendi, quod fubinde non ita facile. Prolapfus vaginæ quibufdam aliquando impofuit, accurate os uteri fingendo, ut quilibet ante cadaveris diffectionem crediderit verum uteri prolapfum adeffe, vid. Heift. cap. 154. Crasfiffimus autem error, talem prolapfum pro hermaphrodito habere, qualem duobus adhinc annis in cadavere recens nati vidi, quem quoque inde pro hermaphrodito habebant, examine rite inftituto, patebat vaginam & uterum elapfum. Talis apparentia medicis & chirurgis Tolufanis impofuit. Saviardus autem, quid rei effet oftendit, juvenem putatitium in puellam transformando vid. Heift. L. C.

§. LXVII.

Quum fubftantia uteri & vaginæ admodum differant, foliditate, figura, diagnofis ex ipfis partibus defumenda, non fidendo fpecillo, fed partes molliter attrectando, vertendo, probe examinandæ, qualis conditio in iis obtineat, an inflammatio fubfit nec ne; caufæ prægreffæ quid luminis conferunt v. g. fi partus laboriofus præceffit, an fæminæ incurvato corpore in locis humidis diutius pavimenta detergendo occupatæ fuerint. Num vero uterus prolapfus inverfus fit, nec ne, oculus ipfe decernit, modo utraque fuperficies tam concava quam convexa cognita fit. Si inverfus, orificium internum intra vaginam reconditum non confpicitur.

§. LXVIII.

Causæ modo sunt descriptæ, nempe ligamentorum laxatio, laxitas vaginæ, nixus, manus violenta in puerperis &c.

§. LXIX.

Nullus tam uteri tam vaginæ prolapsus sine periculo; vario tempore, plus minus metuendum: magis aëre frigido & calido, quam temperato existente; uterque inflammat, frigidus constringendo, obstruendo, irritando, calidus exsiccando; inversio uteri in gravidis periculosissima. In genere eo periculosior, quo diuturnior, cæteris paribus, difficiliorque curatu, ob laxitatem retinaculorum magis magisque increscentem.

§. LXX.

Curatio manum promptam prudentis chirurgi requirit, & in commoda repositione & repositi firmatione consistit; cito quidem restituendus prolapsus; verum in ipso opere non festinandum, cunctanter & circumspecte agendum. Si tumor & inflammatio appareat, his prius prospiciendum, ut supra de intestini recti repositione, cætera pro re nata peragenda, quæ late descripta habentur apud Heister. l. c.

§. LXXI.

Ad uterum repositum, in situ retinendum, medicamentis tum internis, tum externis roborantibus & machinamentis opus est, item quies corporis, adductio crurum omnino requiruntur. Caussæ tussis & sternutationis, si adsunt tollendæ. Victus convenit, qui in prolapsu intestini recti §. 61. descriptus, nixus omnis vitandus, quifcunque ille sit. Quoad machinamenta, varia excogitata, variæ pessariorum species descriptæ & delineatæ habentur, miseris fœminis plus, minus molestæ. Commodissimum nuper Parisiis inventum, quo nec corporis inflexio, nec urinæ excretio impeditur, quod nec mole, nec pondere, nec figura molestum, nec calore humoreve alluente intumescens, nec figuram mutans, quale Celeber. Camper in arte obstetricia dexterrimus, nuper Parisiis allatum mihi ostendit, applicationem, usumque exponendo. Est ex ebore affabre confectum, cujus unum extremum vaginam, uterumve sustinet, alterum extra vaginam fasciis firmatur, super juncturam flexile. Id forte in eo incusatur, quod applicatum marito accessum non concedat, adeoque amorem conceptus irritum reddat, quod non ita in vulgaribus pessariis; quibus applicatis modo uterus integer sit, conceptus contingere potest, præstantium virorum testimonio apud Heister. l. c. Conceptu facto fœtus sensim mole increscens, commodissimum evadit pessarium, uteri in vaginam descensum impediens, interea temporis vaginæ restituendæ suffitibus roborantibus prospiciendum, & vagina ope machinæ eburneæ fulcienda. Neque minoris momenti est fascia, machina eburnea instructa ad intestinum rectum repositum in situ retinendum, qualem idem Clar. vir contemplandam curiosis oculis meis concessit. Utriusque fabricam ut inventor aut possessor brevi publici juris faciat, spero.

§. LXXII.

Inter omnes morborum causas internas ligamentis infestas, nulla est magis formidolosa, remediis quibuscunque magis resistens, quam *materia podagrica*, non modo in extremo pede, verum omnium reliquorum artuum juncturis sub alio & alio nomine firmarum substantiam adoritur. Monui quidem superius §. 50. me morbos ligamentorum in artubus occurrentium præteriturum, non possum tamen quin de iis a materia podagrica oriundis quædam ad calcem dissertationis subjiciam. Nota est podagra imperiosa & inexorabilis ista dolorum domina, (ut Lucianus eam vocat) omni ævo quibusvis gentibus cognita, contra quam nemo plus molitus est, quam ipse Sydenham 20. annos podagra detentus, qui præ reliquis consulendus, cujus sincera confessio, quid diaeta, quid medicamenta, quid patientia valeat, quousque illa imperatrix auscultet, & quasnam tandem tragœdias, irritis omnibus auxiliis, ludat.

§. LXXIII.

Dum podagra, repetita per plures annos periodo, nodosa evadit, apparentibus nodis ligamenta afficiuntur, quorum in pede plurima sunt, ut ossium tarsi, metatarsi, calcanei, astragali, digitorum &c. hæc a materia congesta, corrupta, calcarea, rodendi vi prædita sensim in similem materiam convertuntur, conversione hac facta; ossa metatarsi situm mutant, cartilagine incrustante itidem absumpta, in calcem conversa, friabilia evadunt. Tendines inserti solvuntur, confunduntur, ex parte absumuntur, motus determinati abolentur, ut verbo dicam, omnium confusio, malum insuperabile, tandem putrilagine caustica, venis resorpta, ad vitalia deleta cacochymiam infert lethalem, quod amorum lusor jam olim novit, dicendo, *tollere nodosam nescit medicina podagram.* Chirurgus medicinæ internæ non ignarus principiis, quantum in arte est, obstat, incrementum arcere studet, convenientem victus rationem imperando; fotu sicco externo perspirationem promovet, id quod solutum est, ad exteriora allicit. conf. Boerhaav. de podagra aph. 1245. & seqq. applicat liquorem balsamicum, penetrantissimum, facile resorbilem, nervis ami-

amiciſſimum, quo incrementum arcetur, ne ad oſſium meditullia perveniat, cavendus ad vitalia refluxus. Certe circumſpectus medicus plurima in ſolamen ægri conferre poteſt, ſi ægrum habeat obſequioſum. Quidam peſſimo conſilio morbo & ægro adulantes in & externis opiatis dolores ſopiunt, eorum perceptionem, nervis ſtuporem inducendo minuunt, cauſam vero iis augent, utut opiata perſpirationem augeant, hic tamen noxia ſunt, quia non movetur, quod movendum erat, materia illa congeſta nondum mobilis reddita, nec reſorberi, adeoque nec perſpirare poteſt. Mirabile, quod ſyſtema nerveum quatenus ſentiendi facultate pollet, opiatorum uſu iners reddi, quatenus vero motus vitales exerit, magis ab iis ſtimulari, inde motus circulatorius augetur, corruptionem inchoatam auget, hinc podagricis caute & niſi urgente neceſſitate exhibenda additis aut interpoſitis temperantibus, corruptioni reſiſtentibus, ut nitr. &c.

§. LXXIV.

Quæri poſſet, an nodos podagricorum, ſi ſalvis tendinibus & ligamentis fieri poſſit, incidere aut ferro inurere oporteat, ut materiæ noxiæ via paretur, hac ratione enim pars cauſæ deſtructricis continuo aufertur, ejūſque accumulatio, mora præcavetur; medicamentis detergentibus, balſamicis applicatis ad interiora acceſſus conceditur. Aſt podagrico doloribus exercitato non facile perſuadebis, ut pedem ſecandum aut inurendum præbeat. Cauſtico potentiali quidem falli poſſet, ſed quam primum calore & humore perſpirabili in actum deductum, dolores inſignes excitat; eos mora auget, podagricus eorum impatiens & applicatum cauſticum & medicum removebit. Hippocrates inuſtionem in luxatione femoris commendat, ſcribit ope inuſtionis claudicationem antevertі, circa podagram autem de eo ſilet aph. 60. ſect. 16. ita habet, *quibus a dinturno coxendicis morbo vexatis, coxa excidit, his crus tabeſcit, & claudicant, niſi uſti fuerint.* Quomodo autem ferrum urens ad cavum acetabuli ſalvis ligamentis & muſculis pervenire poſſit, ut claudicatio avertatur, aut præſens curetur, non concipio. Hinc ſuperius de iis nil dixi, pars affecta in pede longe minus profunda, adeoque longe tutior poſſet videri inuſtio, tenui cylindro, in uno aut pluribus locis peragenda.

TANTUM.

J. ALB.

CCXII.

J. ALB. HENR. REIMARI

DE

TUMORE LIGAMENTORUM

CIRCA ARTICULOS,

FUNGO ARTICULORUM DICTO.

Leydæ 1757.

PRÆFATIO.

§. I.

Cum in Britannia verſans elapſo biennio, quæ ad amplam victu medicamentis manuve medendi artem pertinent circumſpicerem; occurrit morbus hic, quem tum ob frequentiam inſignem, tum ob inopinatum quod affert ſæpius periculum, animadverſione dignum omnino judicarem (*a*). Idque eo magis, cum de vitio hoc haud levi minus abſolute pleroſque quos inſpicerem auctores agere viderem. Quod etiam notat cel. Heiſterus, qui diſtinctius meliuſque quam alii ſcriptores chirurgici de illo egit (*b*). Binas tamen poſtea quæ in Germania hoc de malo prodierant diſſertationes benevole mecum communicavit vir eruditiſſ. Paul. Jeniſch M. D. Hamburg. alteram, inſcriptam *de tumoribus artuum fungoſis* cl. *Jo. Hadriani Slevogtii*, ſub eoque a cl. Chriſt. Lud. Wucherer defenſam, Jenæ 1715. 4. alteram *de Fungo articulorum* cl. *Herm. Lud. Beckeri* præſide cl. Dethardingio, Roſt. 1743. 4. Hiſce igitur, quæ legendo libros (*c*), conſulendo viros peritos, percunctando ægros, membra affecta diligenter inſpiciendo atque amputatos articulos ſectione ſcrutando, poſſem adjungere quæſivi. In quo quidem, ne dicam de aliis, parum adhuc mihi ipſe ſatisfeci. Sed cum omiſſa ulteriore peregrinatione, jam ſit in Patriam revertendum, liceat mihi ſaltem primitiis his academicis invitare peritiſſimos in arte viros, ut pro experientia ſua & ingenio meliora me docere velint, quæ tuta maxime & efficacia ad curationem reperta ſint indicando, quæ contra noxia aut perniculoſa notando, quibuſve conditionibus. Digna ſane res quæ magna etiamnunc ingenia viroſque cordatos exerceat, quemadmodum recuperari ſalus, ferrum evitando poſſit, cum ferro ſolerter uti a multis jam viris egregie peritis doceamur. Nonne cum voluptate nobis inſigni ante oculos verſari debet æger iſte pedibus ſuis inſiſtens, ambulans, cui ante octiduum præcidere genu fuerat decretum? quique ultra ſpem paucis hebdomadibus balneo aroma-

(*a*) Londini in Noſocomio Georgiano, quod ægros alebat CCLXX, nulla fere per ſuperiorem hiemem effluebat hebdomas, quin unus aut alter ſe offerret articulorum hujuſmodi [illegible]one laborans. Edinburgi, multo pluribus hanc unam ob cauſam quam ob ceteras omnes ſimul ſumtas amputari membra, obſervabat cel. *Monro*.

(*b*) *Chirurg.* P. I. L. IV. c. 19. ubi & cl. *Ulhoornii* animadverſiones edit. Belgicæ adjectæ conferri merentur.

(*c*) Veteres interdum citavi, non quod nihil illorum doctrina melius inventum exiſtimem, ſed quoniam certiora videntur quæ cum experimentis antiquiſſimis conſentiunt. Sed præter *Hippocratem* ac *Celſum* vix alios adhuc inſpicere licuit.

tico calido plane sanatus fuit (*d*). Equidem, si de periculo modo quod levi sæpe de causa supervenire possit quosdam suspicantes minus monuerim, haud inutilem me suscepisse laborem arbitrabor, cum non peritiæ medendi famam quærere debeam, sed specimen saltem studiorum edere. Elaboratius dare cuperem: plura mihi proposueram inquirenda: multos annotaveram auctores etiamnunc inspiciendos, nullum afferendum censens locum nisi quem ipse evolvissem, unde si quando liber haud ad manus esset nomen tantum scriptoris absque indicato loco posui. Sed maturandum jam est opusculum affectum, quod quidem, si facultatem aliquando Deus concesserit, emendare, supplere atque politius edere, doctorum adjutus consiliis, conabor.

NOMINA.

§. II.

Nomen morbi de quo agimus, *Fungus articuli*, vel fungosus tumor, a Germanico *Glied-Schwamm* (*e*), ex ista tantum ejus indole, quod fungi quasi aut agarici elasticitatem tactu referat, desumptum videtur. Notanda vero hic verborum ambiguitas: cum alius generis tumores sint qui aliam ob similitudinem fungi dicuntur, quales nempe in partibus exulceratis aut erosis, perversa novæ carnis progerminatione, a laxitate potissimum vasculorum oriuntur neque huc pertinent. Sed cum labi hic possent haud attendentes (*f*), excrescentiam esse putantes, præstaret forsitan *spongiosum* saltem vel *elasticum* tumorem vocare, cum neque una ex radice tanquam fungi surgat, sed potius *instar* corticis *suberis* undiquaque fere commissuram cingat turgentibus elasticis ligamentorum fibris. Verum, dari quoque qui duri sint digitis non cedentes, infra videbimus.

§. III.

Sed quis primum hancce verborum confusionem invexerit, cum omnes quos cuperem nec dum evolvere potuerim auctores, non licet definire. Atque in voce Germanica quoque idem deprehendi. Nam Wurtzius (*g*) nomine *Glied-Schwamm* non id de quo hic agimus malum, sed

(*d*) V. *Mr. Malöt* Obs. sur une Espece d'Ankylose. *Mem. de l'Ac. des Sc. A.* 1728.

(*e*) *Dolæus Encycl.* L. V. c. 13. *Ettmuller Coll. pract.* L. VI. c. 3. m. 11. p. m. 1244. *Slevogt.* l. c. §. 12.

(*f*) Sic *Juncker Consp. Chir.* T. XXXI ubi de fungis articulorum se acturum promittit, aliena habet, dum de fungis *in partibus ulceratis propullulantibus, erodendis, resecandis, deligandis*, loquitur. *Dolæus* etiam l. c. *Etmullerus*, aliique varia afferunt quæ huc non quadrant.

(*g*) *Chir.* P. I. c. 6.

sed carnem fungosam intelligit e ligamentosis partibus excrescentem. Interim haud negaverim, subesse aliquam affinitatem inter excrescentias istas, ad quas tenaces partes ubi erosio aliqua adest pronas videmus, atque hanc ligamentorum integra cute & absque erosione turgescentiam.

§. IV.

Aliud Germanicum nomen (*h*) *Katzen-Kopf* forte a rotunda tumidi genu figura quam *cati capiti* similem esse finxerunt trahi potuit.

§. V.

Angli hodie κατ' ἐξοχὴν *tumorem album* (*the white Swelling*) vocant (*i*). Atque id quidem a quibusdam latius sumitur, ut & hydropem articuli comprehendant, sed rei forsitan haud minus quam nominis confusione, cum & alii circa articulos morbi haud satis plerumque distinguantur, de quibus infra. Solebat sane cel. Monrous in suis institutionibus secernere hydropem a tumore albo, neque alii desunt quibus proprie is morbus de quo hic acturi sumus significari eo nomine videtur.

§. VI.

Vitia hujusmodi intelligenda esse probabile puto, quæ κέδματα vocavit Hippocrates, diuturnos in articulos defluxiones, ex ipso tantum ut videtur laudato auctore, exponit Galenus. Nam Hipp. de locis in hom. c. XIX Foes. p. 412. ubi suam de fluxionibus, quasi ex capite derivatis, doctrinam proposuerat, „ ubi, ait, multo humore morboso carnes „ irrigantur, hydrope (sub cutem) replentur. Sin parum defluxerit, is„ chias efficitur, & *Kedmata*, ubi fluxio cessaverit. " Nempe, tanquam relictum aliquod a morbo malum describit, ac in seqq. sedem horum *in articulis tumorum* sub cute ponere videtur (*k*), ac, licet affines ischiadi faciat, tamen & ab hoc distinguit, & a podagra quoque & arthritide (*l*), longumque dicit, sed haud mortiferum morbum, nisi quid superve-

(*h*) Sec. *Langium.*

(*i*) Nomen hoc vulgare vocat *Turner Art of Surgery* T. I. p. 156. Attamen *Wisemannus* illud significatione communi de quibusvis tumoribus absque inflammatione apparente ponit, veluti L. IV. c. 4. p. 435. ed. in 8. *a white Swelling between the Eye-brows.* Ac vitio de quo agimus modo idem, ut p. 482. 484. modo alia nomina tribuit.

(*k*) Ἐν τῇ σαρκὶ & ἐς τὸ δέρμα φῦμα ποιέειν scribens.

(*l*) *De Morb.* L. I. c. III. §. 11. 18. *Foes.* p. 447.

venerit. Alibi (*m*), de Scythis agens, habitus laxi, in frigidis humidisque regionibus habitantibus, unde iis articulos humidiores ac infirmos esse dixerat; ab equitatione ait illis oriri *Kedmata*. Conf. quæ nos de caussis dicemus. Ceterum hoc loco, cum de impotentia virorum agat, quam putat a curatione *κεδμάτων* per sectas post aurem venas (vel arterias temporales) induci: factum videtur, ut quidam, quod ait Hesychius, opinati sint, *Kedmata* esse genitalium vitia, quod ex Hippocr. tamen minime colligendum.

§. VII.

Minus autem definitis variis vocabulis varii auctores utuntur. Sic *ganglii* vocem huc extendit Platerus. Alii communi voce *Ankylosis* utuntur (*n*). Verum hæc quemadmodum differant infra ostendemus. *Tendinum tumores* (*Pees-Geswellen*) vocat J. v. Wyck (*o*) cum tamen non in tendinibus sed ligamentis hæreant. Wisemannus (*p*) *Sarcoma* dicit hujusmodi tumorem fungosum ad malleolum internum hærentem: & (*q*) *Hypersarcosin* inesse hujusmodi vitiis ait. *Tumorem pituitosum* (*a pituitous Swelling*) vocat idem (*r*). *Tumorem flatulentum* (*Windt-of Lugt-Geswel*) appellat D. J. Zenguardinus (*s*): de qua opinione infra dicemus (§. 38.)

§. VIII.

Sed cui jam cognitus est morbus, is in descriptionibus historiam singularum, licet variis nominibus designetur (*t*), animadvertere potest quæ prosint. Contra ex iis quæ sub *fungi* nomine congesserunt varii auctores, quos diversa hic vitia confudisse apparet, parum sperare fructus licet.

D E S C R I P T I O.

§. IX.

Est illud tractatum nobis vitium: *tumor diuturnus, diffusus, in quo ipsa circa articulos ligamenta* (*u*) *turgent, ac tela quoque proxima ambiens*

(*m*) Lib. *de aër. loc. & aq.* c. XLVI. §. 11. *Fœs.* p. 292. & c. L. *Fœs.* p. 293.
(*n*) Cl. *Freke Art. of heal* c. XVIII. sect. 1. 12.
(*o*) *Spier-Bandt-en Pees-Geswv.* p. 81. & *Vystig Aanmerk.* n. 50.
(*p*) L. IV. c. 4. p. 448. obs. 8. strumar. caustico exstirp.
(*q*) Ibid. p. 421.
(*r*) Ibid. p. 475. obs. 2. & p. 481. obs. 10.
(*s*) *Aanmerk.* n. 47.
(*t*) Conf. init. Diss. *Slevogtii*.
(*u*) *Ligamenta* a membranis cartilaginibusque, certius quam crassitie, distinguenda puto fibris manifestis, tenacibus, albis, quales nec in tendinibus adeo cernuntur, per

biens infarcta distenditur, sic ut simul in densam fungosam quasi substantiam mutentur.

§. X.

Hinc *exterius* apparet circa articuli ambitum tumor fixus (*v*), plerumque autem inæqualiter turgens, absque cutis rubore, quin cum pallore interdum notabili (*x*), absque calore & micatione, nec fluctuantem intus materiam tactu prodens, intentus, elasticus, sic ut plerumque quidem cedat digitis, sed foveas impressas haud servet: neque tamen ea cum æquali cutis intentione ac ubi propius sub hac turget materia (*y*). *Figura* hinc tumidi genu est ut in cl. J. G. Widmanni Diss. (*z*) Fig. 22. & si simul incurvatum fuerit ut. Fig. 21. seu Scultet. Armam. Chir. T. XXVI. (IV.) Fig. 1.

§. XI.

Observari quoque his juncta solent sequentia. *Debilitas* infertur articulo, ut gressus usufve ejus firmus non sit. Interim, licet fibræ in ligamentorum textura debilitentur, tota tamen eorum compages distenta commissuram minus mollem efficit, *rigorque* articuli adesse solet non laxitas. *Motus* quoque ut plurimum brevi impeditur, in primis extensio (*a*), ita

per longitudinem sibi adjacentibus. Sed a ligamentis quæ circa articulos reperiuntur, capsa nempe ipsam commissuram comprehendere, atque fascia seu aponeurosi superjecta, fibræ aberrant plurimæ similis tenacis naturæ, telæ cellulosæ se immiscentes: unde fieri debet, ut minus illa his in locis, nec fere sine gravioribus symptomatibus distendi queat. De Fasciis tendineis sub communibus integumentis artus ambientibus vid. Ill. *B. S. Albini Hist. musc.* L. III. c. 229. de illa circa genu præcipue c. 183. p. 518. Possumus hujus fibras omnino supra patellam persequi a periosteo tendineo illi inhærente per interjectam telam distinctas. *Adeps* fasciis subjectus subtiliori tela cellulosa penitius intertextus est, ut fere ad corporum illorum adiposorum quæ in commissuris mucosæ glandulæ dicuntur indolem accedat, ac sane glandulosi quid hic quoque circa musculos adesse uti statuit *Clopt. Havers de Ossib.* si morbos quosdam consideres probabile videtur.

(*v*) Ita ut sub integumentis tanquam *cystici tumores* huc illuc moveri haud queat, nec fere pressione ab altera parte ita deprimi ut altera attollatur; ac nescio quomodo a *Slevogtio* §. 20. 22. 28. affirmetur, esse sub cute massam mobilem. Nam neque ipse integer tumor, quippe omnem, fatente etiam cl. *Slevogt* §. 28. amplectens commissuram, nec colliculi in eo eminentes sub cute huc illucve trudi possunt. Vix etiam integumenta super tumorem queunt moveri, adeo huic arcte cohærere solent.

(*x*) Ab impedito ut videtur in vasa cutanea ac cellulosæ telæ sanguinis influxu. Hinc a *Phlegmone* aliisque quibusdam tumoribus distinguitur. Potest tamen interdum accidere, ut integumentorum superveniat inflammatio, intus hærente fungoso tumore.

(*y*) Vid. *Beckeri* Diss. cit. §. 3. (*a*).

(*z*) *De genuum structura & morbis*, Præside cel. *Heistero* Helmstad. 1744. 4. editam & ab Ill. *Hallero Disp. Chir.* T. IV. n. 119. recusam.

(*a*) Conf. *Cels.* V. c. 26. §. 28.

ita ut *recurvata* teneatur junctura, ac ſi extendere conerſis magnus inde dolor ægro exſiſtat. Si fungus genu occupet (de quo potiſſimum loquimur) inſiſtere plerumque pedi nequeunt ægri, vix etiam calce humum tangere ob recurvatum articulum. Tum quoque, quod notabile, quod eſſe deberet *cavum in poplite plenum* intentumque turget.

§. XII.

Dolor ſæpe graviſſimus pungit, vel hac vel illa circa commiſſuram parte, interdum & in poplite, alias quaſi in interiore articulo hærens, licet nullam adfuiſſe corroſionem appareat ſuccedente ſanatione. Sed præcipue ubi ligamenta vel pendente membro vel alia ratione tenduntur dolor exiſtit. Soletque is exacerbari noctu, frigore, variante triſtique cœlo, aliis item cauſis corporis habitum perturbantibus, atque in primis ubi movetur articulus. Sic ſane ſæpius affectos in Britannia vidi ægros. Sic quoque Fel. Wurtzium caput illud (*b*) quo de hoc morbo agit, inſcribere videmus „de genubus duris dolentibus": ac miror, alios auctores (*c*) nullum plerumque vel exiguum ſaltem dolorem inferre fungos, aſſerere. Vidi tamen hujuſmodi tumores interdum dolore fere vacuos, etiam qui a vexatione externa originem traxerant, ſimiliaque legi deſcripta exempla (*d*). Quodſi cum dolore ſubito oriantur, *febris* etiam inflammatoria initio morbum comitari ſolet.

§. XIII.

Durities mollitieſve tumoris valde differunt, pro ſede ſcilicet morbi nec non humorum indole quibus turgent ligamenta. Vetuſti etiam fungi duriores evadere ſolent. Sed recentes quoque obſervantur interdum digito prementi minime cedentes, quos tamen haud in oſſibus ſed forſitan in capſa articuli & ligamentoſis proximis partibus fuiſſe ex curatione colligendum (*e*). Sed fungoſi tumoris nomen hic improprium eſt.

§. XIV.

Venæ non modo infra ſed & paullo ſupra tumidum articulum velut *varicoſæ* intumeſcunt, propter membranas ut videtur diſtentione debilitatas, id quod & in aliis tumoribus fieri aſſolet.

§. XV.

(*b*) *Chir.* P. II. c. 18.
(*c*) Ut cel. *Heiſter. Chir.* P. I. L. IV. c. 19. §. 1. cl. *Slevogt.* Diſſ. cit. §. 14. 20 40. cl. *Becker* Diſſ. cit. §. 1. 3. 14.
(*d*) Viro 56. annos nato, plenioris habitus, ſanguineo-phlegmaticæ naturæ, a contuſione genu dolorem atque inflammationem haud ſuperveniſſe, licet hora elapſa jam tumor inſignis adeſſet, iſque pertinax dein perſiſteret, narrat cl. *Fr. Guil. Gunther Obſ. de contuſ. genu* Guelpherbyti 1755. 4.
(*e*) Velut *A. N. C. D.* II. A. 8. Obſ. 155.

§. XV.

Glandulæ etiam *articulorum* intumeſcere ſolent & circumfuſus *adeps*, qualis potiſſimum utrinque ad latera ligamenti patellæ ſub faſcia hæret, copia majori congeri, de quibus ſeparatim infra §. 50.

§. XVI.

Glandulæ lymphaticæ *conglobatæ* in inguine axillave ejus lateris ubi pedis manuſve aliquis articulus laborat, tumidæ ſæpe evadunt (*f*). Quod cum a reſorpta e tumore materia ad iſtas delata glandulas fieri exiſtimarem (*g*); a ſola nervorum affectione oriri poſſe, ac a tendinum quoque punctura ante generationem ichoris obſervatum eſſe, monuit me cel. Camper Prof. Amſtelod. Vidi autem hujuſmodi glandularum inguinalium tumores, eliſo genu vitio, aut amputato articulo, ſponte abeuntes.

§. XVII.

Denique interdum *abſceſſus* quoque *ſuppurantes* quales *Meliceridas* vocari ait Hippocrates (*h*), hic illic circa articulum exſiſtunt. Aliquo etiam nonnunquam intervallo affectis partibus ligamentoſis, velut ſub faſcia muſculos tegente, oriuntur, unde & *cuniculoſi* ſunt, ſerpente ſubtus ichore (*i*). Hi antequam adaperti ſint, ſi turgeant, diſtentione harum partium dolores ſæpe vehementes, febrim, aliaque mala excitant. Ubi erumpunt aut a chirurgo aperiuntur, pus neutiquam læve & æquale exit, ſed humor tenuis ſubglutinoſus, ſimul cum indigeſta quadam alba aut ſubflava materia, quæ nunc forma maſſarum lactis coagulatarum, aut fæcum cereviſiæ, in tenuiore ſanie fertur, nunc & copioſa craſſa ulceri inhæret, adeo ut exprimenda ſit aut cochleari eximenda. Nonne hæc igitur eſt quam

(*f*) In *A. N. C.* D. I. A. 9. Obſ. 63. p. 162. narratur, viro cui in pollice pedis dextri fungus ex oſſe reſoluto exſtiterit dolorificus, (forſitan morbus qualis in *Com. Ac. Suec.* A. 1754. de quo infra §. 59. (æ)) inguinis dextri glandulas duras tumidaſque, & ſimile in alio ægro obſervatum phænomenon fuiſſe. Conf. & *Wiſeman* L. IV. c. 4. p. 488
(*g*) Vaſa enim lymphatica abſorbentia eſſe, neque arteriis ut creditum fuerat continuari, pluribus argumentis veriſimillime probatum vidi ab amico ingenioſo cl. *Al. Monro* jun. in tractatu necdum edito quem Edinburgi legere mihi licuit. Idem quoque videri cel. *G. Huntero* M. D. Londini ex ejus inſtitutionibus anatomicis intellexi.
(*h*) *Prædict.* II. c. 47. *Fœſ.* p. 112. de quo loco infra. §. 87.
(*i*) Sic a pedis diſtorſione male tractata præter alios & in medio tibiæ hujuſmodi abſceſſum natum refert *Fabric. Hild. de Ichore* c. 29. Neque tamen probabile eſt quod ille putat, cuniculoſos eſſe quod in ipſis vaſis ſanguineis exiſtant.

quam vocat *meliceram* Celſus (*k*)? & quæ deſcribitur ibi „ ſaniei quæ„ dam ſpecies, (quæ eſt ichore) craſſior, glutinoſior, & ſubalbida, „ mellique albo ſubſimilis. Fertur hæc quoque ex malis ulceribus, ubi „ nervi (quo hoc loco deſignantur ligamenta) circa articulos læſi ſunt, „ & inter hæc loca maxime ex genibus "(*l*). Hic ſane magna copia deprehenditur hæc materia. Ceteroquin & ex aliis ulceribus fertur quæ circa partes ligamentoſas exiſtunt, tam circa articulos quam ſub aponeuroſibus e. g. faſcia lata femoris, aponeuroſi lumborum &c. Quin, licet copia minore, ubicunque tunica craſſior aut coacta tela celluloſa circa ſaniei aliquam collectionem in locis ad ſuppurationem tardis formata eſt, velut in ſuppurationibus glandularum aliiſque (*ll*). Quippe partes tenaces, ſive natura, ſeu morbo exiſtentes, deficiente præſertim humorum in vaſculis impetu, propter cohæſionem fibrarum ſuarum haud ſolvi facile poſſunt, inſtar laxiorum, in pus læve & æquale, ſed particulæ emortuæ ſeparantur majores minoreſve, & cum ſanies circumfuſa, dum ulcus clauſum eſt raro ad putredinem vergat, albidæ manent & abſque fœtore. Fit tamen interdum ut putredo accedat, præſertim divulſo jam ulcere aëri patente, ac ubi magnæ emoriuntur laciniæ nec cito ſeparatæ eji-

(*k*) L. V. c. 26. §. 20.

(*l*) *Meliceram* quidem, ſeu *meliceriam* Celſo illam ſignificare ſaniem vult doctiſſ. Fabric. Hild. Tr. *de Ichore & Meliceria Celſi*, quæ copioſa tenuis e vulneratis præſertim articulis fluere ſolet, quam *Synoviam* Paracelſus, Germani chirurgi *Glied-Waſſer* vocant Quo de malo ceteroquin utilia docet: de hujus vero in corpore origine antiquatam exponit doctrinam, quin confundit hic *hydropem articulorum*, cum hydrops tamen non effluens ſed collectus humor intelligatur. Hunc dein ſecuti auctores plures, plura etiam confundentes, ut cl. *Trion Heelkund. Waarneem.* p. 171 *ſeqq.* ulcera quoque oſſium carioſa, fungum articulorum &c. hic admiſcens. Jam præcedens quidem ap. Celſum *ichoris* deſcriptio de Synovia iſthac interpretari poſſet: quamvis ne de hoc quidem quæ ait omnia huc quadrare videntur. Sed *Meliceram* loco allato aliter deſcribit, craſſiorem, &c. Subjungit quoque paullo poſt „ Melicera autem mala eſt multa & *percraſſa*: melior quæ & tenuior & minus copioſa „ eſt." At Synoviam initio inſtar aquæ limpidiſſimæ eſſe, ac bono demum omine craſſiorem fieri, ipſe ait Fabric. l. c. cap. 1. ſub fin. Et meliceram quoque innuere videtur Celſ. V. c. 26. §. 28. „ Si ſub articulo pus naſcitur, *albumque & craſſum* „ diu fertur, nervum præciſum eſſe, credibile eſt." Neque adeo ex vulnere reddi ait meliceram, ſed ex ulcere, (ſive per ſe, ſeu ex vulnere nato) & ubi *Meliceriides* habet *Hippoc.* Prædict. II. ibi Celſus *graves aliquas exulcerationes* ponit L. II. c. 7. p. m. 59. Temere igitur Fabric. ib. ſub fin. c. 1. ait Meliceridem cum Meliceria nullam habere affinitatem. Nam, licet Meliceris ceteroquin abſceſſus velamento incluſi ſpecies cenſeatur, dari tamen & hujuſmodi, ex quibus ſimilia in ſanie coagulata ferantur ſupra ſcripſimus. Atque hic etiam ad articulos tunicæ ſpecies formatur a faſcia cingente, unde pro tumore velamento incluſo habuit, Lupiamque (une *Loupe*) vocat Bailleron ap. le Dran T. II. obſ. 100. & crudeli ſectione iſtam tunicam excidere & exſcalpere conatus eſt, nec tamen penitus id ſe efficere potuiſſe fatetur.

(*ll*) Deſcribere quidem hujuſmodi in abſceſſibus materiam, vel appellationibus varios auctores, ſed minus cognitam habere videmus.

jiciuntur; tunc illæ fiunt atræ, fœtoremque ejuſmodi ulcera haud alium ſpirant ac ubi oſſa putrefacta ſubeſſent licet ulcus oſſa non tangat. Quippe ratio eadem inhærentium illic ſquamarum hic tenacium laciniarum quæ corruptæ ſunt.

§. XVIII.

Præterea, ubi ulcus vulnuſve ad partes ligamentoſas pertinet, excreſcere ſæpe ſolet caro ſpongioſa luxurians, qui *fungus* alterius nominis vitio de quo agimus ſuperveniens ab eo diſtinguendus (*m*), multum ſæpe in curatione hujuſmodi ulcerum negotii faceſſit. De hoc ex articulorum, uti aliorum partium tenacium ulceribus ſubito interdum excreſcente, modo ex albedine rubeſcente modo liveſcente fungo, agit Fabr. Hild. (*n*).

§. XIX.

Neque deſunt exempla, ubi, licet integumentis integris, materia tamen in hoc tumore circa articulum congeſta acris adeo exiſtit, ut partes firmæ reſolvantur, ſicuti apparebit in diſſectione jam deſcribenda.

DISSECTIO.

§. XX.

INcidendo articulos propter vitium hujuſmodi amputatos hæc fere inveni. Quicquid adeſt ligamentoſæ indolis, & *faſcia* ambiens, nec non ipſa articuli *capſa*, & *celluloſa tela* ligamentis circa articulum adjacens horumque fibris interſperſa (*o*), infarcto & quaſi ſpongia abſorpto humore turgidum erat atque fungoſam naturam referebat. Indeque tumorem externum elaſticum & inæqualiter tumentem oriri apparebat, prout hoc illove loco magis turgerent partes nominatæ, cum non unico cavo, nec patentibus cellulis ut diffundi poſſet contentus humor reperiretur, ſed minima tantum fibrarum compactarum interſtitia referta eſſent. Inde nec cutis adeo intenta ac ubi a materia propius ſubjecta inflatur, cum tumor interius in tenacibus partibus hæreat quibus adſtricta cutis eſt. Nam tela quoque celluloſa non ut in hydrope anaſarca humorem continebat diffuſum; ſed ipſius fibræ, ſeu *lamellæ denſiores* arctioreſque factæ erant, ſic ut ea a turgentibus ligamentoſis partibus ſæpe vix poſſet diſtingui, atque inde a cute continua fere ligamentoſa ſubſtantia comprehendi articulus vide-

(*m*) Vid. § 2.

(*n*) *De Ichore* c. 23. & alibi.

(*o*) §. 9. not.

retur, quibusdam partibus ad cartilagineam pæne naturam accedente similive ligamentis illis quibus vertebræ inter se conferuntur: adeo omnia spissa erant reddita. Hinc *hypersarcosin* subesse in hoc vitio haud ineptæ ait Wiseman [*p*].

§. XXI.

Humor ex his exprimi potest glutinosus (*q*). Neque tamen aliqua copia effusus sic mihi humor apparuit in dissectis articulis: verum ubi redundaret aliquid, id erat tenue instar seri, odore vacuum. Interdum vix premendo aliquid glutinosi potest elici, sed variam in variis ægris esse crassitiem credibile est. Neque semper acrem ac rodentem esse constat cum sæpe per aliquot annos nulla in fungo corrosio oriatur, interdum & vix dolor ullus. Quibusdam vero exemplis, in iisque ipsis ubi copiosus tenuis aderat humor, naturam ille adeo acrem ostendebat, ut & *fibræ ligamentorum & musculorum* variis locis *emollitæ* quin omnino *in gelatinam resolutæ*, *vasa* quoque sanguinea *corrosa* essent. Interdum & *ossa* tangit, texturam solvit, exostoses ciet. Loquor autem hic de morbo extra ossa atque capsam oriente haud in ipsis nascente, de quo infra. * Insignia hæc in femina juveni cui genu valde tumidum amputabatur in Edinburgensi nosoc. Vitium quidem ab octo demum mensibus accesserat: [primum autem dolor nulla insigni causa cognita, dein, eo ingravescente,* tumor ortus fuerat.] Attamen jam præter ejusmodi totius fere *ventris musculi gastrocnemii in gelatinam resolutionem*, *ossa* erant *affecta* extra commissuræ capsam, ita ut *festucæ* variæ tenues inde enatæ essent, velut a patellæ margine deorsum in capsæ texturam extensæ & præsertim ad oram musculorum posteriorem femoris versus poplitem eminentes, tenui radice ossi insidentes, quin particulæ osseæ in periosteo mobiles separatim natæ videbantur, & *ossiculum liberum*, nucem fere avellanam æquans, in cellulosa poplitem implente tela reperiebatur. Potissimum vero ad partem femoris anteriorem exteriorem supra condylum, ubi multum ossis superficies ab humore adrosa erat, *nodus* excreverat insignis nucis fere juglandis magnitudine, versus exteriora in cartilagineam dein mucosam naturam desinens, cujus quidem situs superior ostendebat haud potuisse oriri ab humore acri in capsa generato effluente, *nec fere corruptæ erant partes interiores* in commissura, nec lunatæ cartilagines, nec quæ vestiunt extrema ossium corrosæ erant, nisi quod locis quibusdam modo cœperat *textura cartilaginea solvi* paullulum in substantiam mollem submucosam. *Nihil* hic *puris* generatum erat. *Humor* autem, *inodorus*, *tenuis* in cellulosam telam per totum pedem redundaverat. Quicquid gelatinæ speciem habebat, videbatur tantum e resolutis partibus firmis ortum esse. — In aliis interdum hic illic suppuratio aut saniei quid generatur [*r*], vel sparsim parva copia, vel *abscessus* efficiens majores in ligamentis circa capsam.

(*p*) L. IV. c. 4. p. 421. Conf & describit. tumor. fung. hic illic jam suppurationem moventis a cel. *Monro* allatam *Med. Ess.* IV. n. 18.

(*q*) Gelatinosum quoque crassum, viscidum, in tumore fungoso humorem describunt V. V. cel. *Monrous* l. c. & *Heisterus* l. c. §. 2.

§. XXII.

Inspissationis fibrarum jam meminimus, neque eam solum in tela adiposa quæ sub cute est reperi, sed & inter musculos aliasque partes interius, præsertim vero inter fasciam aponeuroticam & articuli capsam. Sic quod circa patellæ ligamentum cellulosæ adest confusum quasi in unam eandemque massam, pollicis crassitie a cute ad os pertinentem, adipis tantum flavi compacti particulis nonnullis distinctam, vidi. Sed insignis etiam quibusdam exemplis erat mutatio illius massæ *cellulosæ* quæ fasciæ subjecta *poplitis* cavum implet, quamque turgere diximus [§. XI.] Nempe tota in pultem quasi seu uniformem massam mollem, nullis distinctam cellulis ac cerebri fere naturam referentem versa erat, veluti & in genu cujus dissectionem modo descripsimus. *Periostea* quoque ossium quæ ad articulum sic laborantem conferuntur crassiora reperi & albidiora, nempe minus transparentia [*s*]. *Nervorum* adeo magni trunci densiores firmioresque videbantur, a tela ut puto fibras illorum connectente spissiore reddita.

§. XXIII.

Adeps plerumque immutatus erat, coloris citrini obscurius flavi quam solet ac firmior factus, quasi coactus ab humore circum fuso & fibrarum inspissatione. Idque vitium cum densa cellulosa tela nonnunquam ultra articulum per aliquam membri partem excurrebat. De augmento adipis juncturæ adjacentis, itemque de glandularum in articulis tumore jam diximus [§. XV.]

§. XXIV.

Ceteroquin intus in commissura sæpe nihil fere vitiatum est: aut si qua illic etiam pravi humoris vestigia exstant, attamen raro collectio insignis. Ut appareat haud intus fuisse sedem tumoris sub oculum extrinsecus cadentis [*t*]: neque exterius etiam collectam insigni cavitate materiam, sed minimis firmarum partium interstitiis tanquam quæ spongia imbibitur receptam hærere.

(*r*) *Monro* l. c.*

(*s*) Quale vitium in cornea sæpe oculorum tunica insidet.

(*t*) Neque tamen diffiteor accidere posse, ut hydrops commissuræ aliusve morbus interior junctus sit externo tumori; sed per se differre constat.

§. XXV.

Vix tamen illud ſibi eripi velle videntur plerique de articulorum fungo agentes: eſſe collectum in capſa commiſſuræ eamque diſtendentem humorem. Hinc accuſatur unguinis articulorum [ſynoviæ] copia & acrimonia [*u*]. Etiam cl. Becker [*v*] expreſſe „ materiam in fungoſo tumore accu„ mulatam in juncturarum cavis collectam hærere ", ait, & fuſius quoque [*x*], differit, humorem fungo contentum eſſe per glandulas articulorum ſecretum. Sed congruunt cum noſtris variorum quos de diſſectione accuratius examinando hoc tumore conſului obſervationes [*y*], & quæ deſcribit a ſe notata in cadavere cel. Brendel Prof. Gœttingenſ. Præceptoris nomine mihi colendus [*z*] „ iſtos ad articulos tumores colliqua„ mentum quoddam fuiſſe *in celluloſam non ſaltem ſubcutaneam*, *ſed etiam* „ *juxta tendines & aponeuroſes*, *quin proxima ligamenta* effuſum, alibi „ liquidius, albuminis ovorum ſimile, alibi ſpiſſius & quaſi ſteatomo„ des, fereque leviſſime flavum ": unde ſuſpicatur hos eſſe abſceſſus qui pro bilioſis habeantur Coac. III. §. 291. Fœſ. p. 492. [*a*] Expertus etiam Wiſemannus [*b*] obſervat „ tumores articulorum eſſe duplicis generis — „ alterum oriri exterius in tendinibus [aponeuroſes ligamentaque intelli„ gere videtur] atque inter illos atque cutim, vel inter illos atque os, — „ ac afficere primum ligamenta atque tendines ": & quæ ſequuntur. Ill. etiam Heiſterus noſter [*c*] in fungo proprie dicto, qui ad œdematum ſimilitudinem proxime accedat, humores noxios extra articulum hærere, & diſtinguendum ab hoc vitio hydropem articulorum, ait. Attamen, cum utriuſque dein vitii miſceat curationem, ſunt quæ in errorem inducere lectores poſſint (*d*). Sed differentiam horum morborum notat & cl. Uihoorn in animadv. ad edit. Belg. Heiſteri [*e*].

RA-

(*u*) V. cl. *Freke Art of Heal.* c. XVIII. Sect. I.
(*v*) Diſſ. cit. §. 5.
(*x*) § 6. ac ſeqq.
(*y*) Veluti cl. *Guil. Butteri* quæ de genu in Edinburgenſi noſocomio, cui ipſe a commentariis eſt. poſtquam inde profectus fuiſſem a ſe inſpecto mecum amice per litteras communicavit.
(*z*) *Diſſ. de Abſceſſibus per materiam & ad nervos.* Goetting. 1755. 4. §. 3. p. 9.
(*a*) Crediderim tamen, verba iſta ἡ χολώδης, & ἡ αἱματώδης potius ad Dyſenteriam quam ad ἀπόστασιν referenda. Conf. *de Affection.* c. 24.
(*b*) *Chir.* L. IV. c 4. p. 421.
(*c*) l. c. § I.
(*d*) Sicuti cl. *Becker* l. c. §. 5. de fungo intelligit humorem punctura facta exſilientem, uti poſt Wurtzium & Purmannum deſcribit *Heiſt.* §. 5. Quæ tamen de hydrope vel collectione ſaltem aliqua humoris a fungoſo tumore diverſa intelligenda ſunt, ut in curatione videbimus.
(*e*) l. c. § 1,

RATIO SYMPTOMATUM.

§. XXVI.

CUm vero in ligamentorum textura ſedem poſuerimus hujus morbi; utrum in illis ſenſus acutior ſit ac doloris adeo ſæpius hic obſervati ratio reddi queat, diſquirendum videtur. Fateor, me olim Gœttingæ præceptoris illuſtris Halleri doctrina & experimentis captum, ſenſu has partes ubique carere crediſiſſe. Ac ſapienter ſane Vir Cel. haud aſſumendas tantum tralaticias cenſet ſententias, verum judicio examinandas & experientia. Memorabile &, quod peritus jam Fabric. ab Aquap. [*f*] & Riverius [*g*] ligamenta ſenſus eſſe expertia dicant. Monebat autem cel. Monrous, aliam eſſe conditionem læſorum quam ſit ſanorum, ipſaque adeo oſſa affecta, inflammata, emollita, recens ex ulceribus creſcentia, ſenſum prodere acutiſſimum: idque curioſius ad varia ægrorum exempla attendens, haud potui quin obſervarem, adeoque ſtatuerem, haud ita tutam eſſe a brutis animalibus ad homines concluſionem, motuſque conſequi in his mala varia trahentes a quibus illa ſint immunia [*h*].

§. XXVII.

Neque noſtrum hic eſt excutere quæ objecerunt cel. Whyt Prof. Edinb. [*i*] cel. Bianchi [*k*] aliive. Ex iis tantum afferam aliqua quæ mihi ſe obtulerunt. * Londini anno elapſo in Georgiano Noſoc. viro ſani habitus XXIII. annos nato ad eximendum e commiſſura genu oſſiculum in illa verſans [de quo infra §. LIV. ſeqq] *parvam inciſionem* d. 23. Januar. meridie faciebat Chirurgus, ad partem exteriorem ſuperiorem patellæ. *Dolorem haud inſignem* ſe percepiſſe dicebat æger, nec poſtea illo die vulnus doluit. Sanguis e vena mittebatur. Erat autem æger animo perterritus, unde forſitan, & quod pedem ſitu minus commodo compoſitum haberet, factum eſt, quod ſomnum capere noctu non potuerit. *Sequentis diei veſpere dolores* genu pedemque invaſerunt acuti, nec a ſecta rurſus vena ceſſarunt. Febris acceſſit. Somnus nullus. Intumuit genu. Aperto die altero vulnere, emiſſus humor tenuis in commiſſura collectus, unde aliquantum levatus fuit æger. *Fotus* & *cataplaſmata* adhibebantur,

ſub

(*f*) *Op. Chir.* L. II. c. 12.
(*g*) *Prax.* L. XVI. c. I.
(*h*) Sic v. g. vulnus inteſtini tenuis ſine ullo moleſto ſymptomate in cane coaluiſſe. legimus in *Phil. Tranſ.* Idem de homine haud ſperandum.
(*i*) In *Phyſiological Eſſays.*
(*k*) In *Epiſt. ad D. Baſſani* dans le *Recueil period. d'Obſ. de Med.* &c. T. IV Janv. p. 46.

ſub quibus invaluit malum, licet ſanguis iterum ac ſæpius mitteretur ac medicamenta quoque refrigerantia & opiata exhiberentur. Summis ita doloribus per menſem integrum torquebatur miſer: *vix ullos* autem *ad locum vulneris* ſentiebat, ſed maximus *dolor* in parte interiore commiſſuræ *ex adverſo inciſionis* & in poplite hæſit. Demum autem vagari cœperunt dolores & *exhibito cortice Peruviano* ejuſque extracto ſenſim remiſerunt. Supererant tamen vagantes & poſt coalitum vulnus, quod non adeo multum fudit humoris. *Spiſſa ac rigida facta* erant juncturæ *ligamenta* ac tumor aliquis circa ligamentum patellæ modo increſcens modo ſubſidens, in eaque tunc regione dolores hærebant —— ** Eodem tempore alio in noſocomio militi cuidam vidi *inciſionem* factam in capſam articuli genu, ſupra patellam, *parte interiori* ad latus muſculi vaſti interni, ad emittendum humorem hydropicum in illa junctura collectum. *Dolorem* tantum *levem* ſentiebat æger. Is erat *phlegmaticus*, ingenii lenti. Neque ante diem quintum acceſſit febris. *Fotus* item & *Cataplaſmata* adhibita. *Dolores orti graves*, febriſque vehemens. Male illum habuit, quod pedem ponere eo ſitu non poſſet ut humor in capſa collectus efflueret, unde hæc diſtendebatur: hinc & *altera inciſio* parte exteriori facta eſt, qua levatum ſe ſenſit. Attamen acceſſit cancer, diarrhœa ſupervenit & exſtinctus eſt æger —— *** Præterea, cum necdum prior ille e Georg. noſoc. exiiſſet, acceſſit alter genu tumente. Hic 29. annorum, bona utens valetudine, ante 13. hebdomades *vulnus* ſibi ipſe inflixerat ſecuri, ad latus externum genu partemque patellæ ſuperiorem in commiſſuram penetrans. Atque, uti læſio ſimilis erat priori exemplo, ita & ſymptomata congruebant. *Vulnus* primo *leve viſum*: poſtridie humor tenuis emanaverat: per tres vero quatuorve dies doloris perparum ſenſit, nec lecto ſe tenuit. *Quarto die* veſperi *ſubito dolor* magnus genu invaſit, itemque *non in vulnere*, *ſed parte* vulneri *oppoſita*. Acceſſit febris vehemens per 5. hebdomades durans, & poſtquam abiiſſet intervallo 14. dierum, cum ſitum pedis recurvati a latere in rectum mutaret, digitis ſurſum verſis, ut genu magis extenderetur, *dolore excitato febris repetiit* & per octiduum vehementer tenuit, cum tumore ac dolore, quo ſemper latus vulneri oppoſitum vexabatur ac interiora ut ajebat commiſſuræ. Demum circa ligamenti patellæ regionem dolor verſatus erat & cum ad noſocomium accederet æger, etiamnunc nec tangi ferebat nec minimum moveri articulus. Atque hæc ſufficiant exempla [*l*].

§. XXVIII.

Neque igitur ſanis ligamentis ubi vulnus infligitur dolorem ſentiri inſi-

(*l*) Quid? quod ab inciſa tantum in ſuperficie tunica ganglii tendini inhærentis, biduo tamen poſt tumorem, febrem, ſpaſmum ſecutum, binis exemplis affirmat cl. *Eller Mem. de Berlin* 1746. T. II. p. 109. ſeq.

ſignem aſſerimus, neque adeo cuivis illorum vulneri ſupervenire (*m*): ſed *intentioni* demum ligamentorum ab irruentibus humoribus ſupervenire ſolere. Quodſi a nervi ramo aliquo majore per vulnus læſo, quales tamen locis ſupra deſignatis haud reperiuntur, dolor exiſteret, deberet is ad vulnus ſentiri: jam vero tota ligamenti juncturæ textura laborare, hinc prodi in illa nervuli latentes videntur, (ſi quidem in his tantum ſenſum eſſe poſitum concedamus,)quibus, accedente ſpaſmo quodam, inexſpectata excitantur mala (*n*). Quin & interdum ſpaſmi hujuſmodi a levi ligamentorum vulnere abſque tumore excitati totiuſque nonnunquam corporis tetanum induxiſſe obſervati ſunt, licet minimi tantum nervorum ramuli hic læſi eſſe potuerint. Jam, pro natura hominis, aut accedentibus evitatiſve caſibus, vel deficere omnino poſſunt iſta ſymptomata, (ſicuti brutis animantibus periculum haud inferri oſtendunt ill. Halleri experimenta,) vel tardius ſupervenire vel citius. Maturantur enim & exacerbantur animi perturbatione, aëris injuriæ aliive læſioni expoſito membro affecto (*o*), itemque, ubi victu imprudenti veluti vino abundantius poto aliave ex cauſa arceſſitur febris.

§. XXIX.

Mala igitur ſymptomata, quæ læſionibus ligamentorum, membranarum ſimilis naturæ, aponeuroſium, tendinumque ſupervenire antiquiſſima obſervatione compertum fuit, cum hiſce fere omnibus communia ſint; a tenaci harum partium fabrica provenire, conjiciendum videtur. Hinc partes has communi *tenacium* voce comprehendamus.

§. XXX.

Mera autem nervi alicujus inſignis læſio ab illis ni fallor diſtinguitur quod dolor hic ſtatim acutus ſentiatur, inflammatio quoque & quæ ſequuntur citius adſint; cum in partibus tenacibus ubi nervi nullus inſignis ramus adeſt, dolor plerumque levis primo aut nullus percipiatur (*p*); ceteraque ſerius, altero demum aut tertio fere die aut tardius quoque accedere ſoleant.

§. XXXI.

(*m*) Sicut & innuit *Fabr. Hild. de Ichore* c. 1. 2. eſſe vulnera articulorum, quæ ſymptomatibus illis non tententur.

(*n*) Neque obſtat ſane, quod nervi in hujuſmodi partibus albis tenacibus cerni nequeant: nam nec vaſcula cerni poſſunt niſi cera repleta. Nervulos tamen ipſi achillis tendini uti & duræ matri inſertos a viris peritis pluribus viſos narrat cl. *Tho. Laghi* in epiſt. ad cl *Cæſ. Pozzi* Bonon. 1756. fol.

(*o*) Conf. hiſt. de inciſa articuli genu capſa, *Med. Eſſ.* IV. n. 20. a cl. *Simſoni* allatam, multis ſane rebus cum noſtris convenientem.

(*p*) Quod ſane hodie qui accuratius ad experientiam attendunt ill. Hallero concedent, cum olim plerique partes haſce albas acutiſſimo ſenſu præditas eſſe putarent, *nervoſas* etiam vocarent & cum ipſis nervis confunderent. Interim nec negandum,

§. XXXI.

Nonne igitur eadem fabrica tenax, nervorum ramulos condens, facere videtur, ut fenfus minor fit vulneris in ftatu integro; cum fimul fere ut premitur intenditurve nervulus etiam fecetur, rumpatur: quæ conditio dein tumore atque inflammatione accedente dolores reddit intolerabiles, cum intentio tunc fequatur maxima? Nam, licet abfque dolore ferme vulnerentur illæ partes, attamen, ni fallor, acute dolent ubi ictu colliduntur, premuntur, aut diftenduntur, & dolorem fane in ligamentis fe fentire fateri videntur miferi, qui, quod homines hominibus facere dedecet, tormentis in equuleo exagitantur. Tum & fi emollitæ fint aliquo vitio; aut ab ulcere renafcantur, fenfus in illis acutus obfervatur.

§. XXXII.

Sic igitur vexatæ affici videntur. Cum propter refiftentiam a læfione minorem, tum ftimulo feu irritatione, hic ut in aliis corporis partibus, imo plus etiam ut videtur quam in aliis, affluxus impetufve major humorum ad partem læfam excitari obfervatur, ifque, prouti homo eft irritabilioris naturæ (q) animique mobilioris, intentior erit: in torpidioribus (r) minor, ac fæpe vix manifeftus. Quo quis præfertim in fpafmos aut febrem eft proclivior, potiffimum fi etiam fanguine plenior fit, eo majus imminere folet periculum. Graviora vero tunc longe fequuntur fymptomata ac in partibus laxioribus, licet hæ dolorem prius fentiant. Tenduntur tenaces partes infignius. Hinc dolor acutus: major inde irritatio, major humorum affluxus (f), ita ut tumor atque dolor fe invicem excitent atque exacerbent. Continuæ quoque partes per tota membra fimul occupantur, unde fæpe longe ab affecto primum loco, levi interdum punctura modo læfo, fub fafciis illis tendinofis hic illic formantur abfceffus. Motus tunc ne minimus quidem ferri poteft, cum eo intendi partes ulterius oporteat. Ex vulnere tenacium partium, poft inflammationem, a vi humorum huc derivata effluere folet *ichor* multus, tenuis,

qua-

aliquando fenfus participes deprehendi etiam fanas. Sic Londini cl. Douglaffium Chirurgum & Anatomicum peritum, præfentibus variis difcipulis, ligamenta tendinefque cani diligenter denudare dein pungere & vellicare vidi, haud abfque animalis clamore. Conf. & cl. Whyt & Bianchi ll. cc. & quæ fumma cura inftituta experimenta narrantur a cl. *Lagbi* l. c. cum adjectis obfervationibus. Etiam homines alias dolorem hic fentiunt, ut in hift. cl. *Simfoni*: alias minus. ut in exemplis noftris.

(q) Cujus conditiones eleganter, ut folet, explicavit cel. *Gaubius Intr. ad Pathol.*). 194. Conf. 173. 174. 176. 179.

(r) Vid. l. c. §. 198.

(f) Dolorem veluti cucurbitulam humores ad partem affectam vocare, lepide dixerunt veteres.

qualem hic in minutis vafculis ferri confentaneum eft, præcipue ex articulis vulneratis copiofior manat, *Synoviæ* nomine a Paracelfo dato celebris (t), atque illic non ex vulneratis modo partibus fed ex toto etiam commiffuræ cavo profluere videtur. Aucto nempe affluxu perinde ut in aliis quoque partibus laceffitis v. g. lacrymali glandula, fieri videmus. Profufione autem ichoris ejus, uti plurium humorum quæ minoribus vafis feruntur, in diarrhœa, fluore albo, &c. magnopere corpus debilitatur. Interim cum dolore febris magna urget. Sæpe hinc delirium, diftentiones mufculorum aliaque mala plurima vulneribus laxarum partium raro fupervenientia. Tandem, infarctis vafculis exiguis, turgidifque ultra modum, motus humorum plane fiftitur, alienantur partes & cancro occupantur. Quæ triftia fane mala læfionibus articulorum fuperveniffe plus femel ipfe vidi. Quæ vero hic de vulnere expofui eadem ratione poffunt & ab alia vexatione accidere (u).

§. XXXIII.

Atque hæc profitenda eo magis cenfui, quod induci jam varios viderem Chirurgos, auctoritate adeo celebri nixos, ut læfiones dictarum partium, dolore minus prodito fallentium, fpernant, haud fine infigni ægrorum periculo.

§. XXXIV.

Tantum vero de ligamentorum natura & acutorum a læfis articulis fymptomatum ratione afferendum videbatur. Solent autem ifthæc fæpe diuturno fungofo tumori locum dare (ut §. 27. hift. 1. & 3.) Nempe fi vel remiffiora fint vel fubigantur, debilitatis vi humorum irruentium ligamentis, hic fere relinquitur, qualis & alias nulla læfione excitatus nafcitur, ut in caufis videbimus. Utrobique & in eo, licet abfque vulnere, fæpe dolores urgent, quod præfertim fi fubito intendantur partes, aut humores acriores inhæreant, accidere poteft. Aliis torpidiores fibræ aut lentius diftentæ, nec acri humore vellicatæ, dolore vacant. Poffunt autem diu fic perfiftere hi tumores, cum fucci harum partium glutinofi, ubi aër arcetur, haud facile corrumpantur (conf. §. LXVI.) Sed difficilem effe difcuffionem apparet tam arcte infinuatæ materiæ, his in partibus ubi humores lente feruntur nec fibrarum diftentarum habitus facile in integrum reftituitur.

(t) De quo vir peritiff. *Fabricius Hild.* *Ichoris & Meliceriæ* nomine fcripfit ut §. 17. (l) diximus. Verum non hic modo ex articulorum vulneribus fed ubicunque e vulneratis tenacibus partibus effufus humor *Glied-Waffer* vel *Geader-Waffer* Germanis dictus fuit, uti paffim ex *Wurtzii* Chirurgia colligimus.

(u) Vid. hiftoriam tali levi diftorfione vexati maleque tractati ap. Fabr. Hild. de Ichore c. 19. ubi & ulcera in commiffuram penetrantia &c. fupervenerunt.

MORBI DIFFERENTES.

§. XXXV.

PRiuſquam procedamus ulterius, varios hic morbos qui circa articulos occurrunt, variis conditionibus diſtinctos nec ubique accurate ſeparatos, exponere commodum videtur, ut melius natura ejus de quo agimus vitii intelligatur.

§. XXXVI.

Et Hippocrates quidem utrum ſedem tumoris qui extra capſam hæret ab eo qui in capſa eſt (de quo mox §. XLVI.) diſtinxerit, dubium eſt, dum muci ſeu unguinis ad articulos lubricandos nati vitio oriri ait tumorem (v), ubi, cum a carne vitioſus humor irruerit, *laborare* articulum dicit ac *dolere*, & in primis, cum haud lubricus ſit ille humor, *rigeſcere*, quæ minus quidem in hydrope articulorum quam in deſcripto nobis ligamentorum tumore obſervantur. Et, quamvis in capſa utique exiſtere unguen illud ſeu mucum ſtatuiſſe eum credam, tamen & de diffuſo circumcirca tumore loqui videtur, dum ait, " propter copiam humoris qui irruit, non comprehendi poteſt junctura, ſed *effunditur*, tum, que male coit, ac *tumefacit nervos* (*i. e. ligamenta*) quibus oſſium commiſſura connectitur, iiſque laxatis & reſolutis, claudicationem infert".

§. XXXVII.

1. *Extra capſæ cavitatem* vero occurrit fungoſus *ligamentorum tumor* de quo agimus. Varias autem hujus morbi ſpecies varioſque gradus exſiſtere ex jam allatis colligendum. Nam vel humor modo aliquis iſque variæ craſſitiei in manifeſtis interſtitiis colligi poteſt, molliorem efficiens tumorem; vel ipſæ adeo fibræ lamellæve turgentes, ſpiſſiores factæ, firmæ quaſi compagis accrementum præ ſe ferre adeoque tactui magis reniti, aut & texturam corruptam habere. (conf. §. XXII.) Præterea magis minuſve alte inſidere vitium, & vel inter aberrantes modo a ligamentis in celluloſam ſubcutaneam fibras (x) vel in faſcia ſeu aponeuroſi ipſa tumefacta, aut inter hanc & capſam commiſſuræ, aut in ipſius denique capſæ hujus textura hærere poteſt.

§. XXXVIII.

(v) *De Loc. in hom.* c. XIV. §. *6. ſeqq.* p. 411. *Fæſ.*

(x) Quibus illam circa articulos a reliqua in corpore celluloſa differre diximus §. 9. (u) ceteroquin in celluloſa hærens humor ſimplex *Oedema* faceret, quale tamen neſcio utrum circa articulos circumſcriptum inveniatur. Differt autem a fungoſo tumore, quod hic digitorum impreſſa veſtigia non ſervet.

§. XXXVIII.

Diſtinctionem aliquam hic meretur *congeſtio* materiæ *inter faſciam* articulum cingentem & *commiſſuræ capſam*, quæ haud raro obſervatur. Diſtinguitur autem a proprio fungo, eo quod hic latius diffuſus ſit, totum fere articulum, licet inæqualiter, ambiens: hujuſmodi vero tumor colliculum efficit majorem minoremve, ac plerumque circa regionem patellæ inferiorem ejuſve ligamenti oritur (y). Humor hic vel glutinoſus eſt, lentus, neque rodens; vel ſuppurationem ſeu meliceridem movens. Exemplum hic ponamus prioris generis. * Virum vidi Londini in Georg. noſoc. XXXVI annos natum, qui *rheumaticis* interdum *doloribus vexatus*, ante duos menſes, cum *febre* laboraſſet, tumorem levem oriri ſenſerat ad partem inferiorem patellæ genu dextri. Primo quidem is exſtitit fere abſque dolore: mox vero dolor acceſſerat, præſertim cum a frigore rurſus in rheumatiſmum incidiſſet, atque hinc & dolor & tumor ille increverat. Chirurgus cl. Guil. Bromfield primo *faſciis* arctis, hiſque ſubjectis ſpleniis albumine ovi cum aceto ac farina ſubacto tinctis, coërcere tumorem tentabat, quod in aliis quidem huic ſimilibus ei ſucceſſerat. Sed cum id per 14 dies efficere haud valeret; *inciſionem* fecit ex utroque latere per longitudinem, levi cum dolore ægri. Trajecto ſtilo apparebat, collectum ſub aponeuroſi humorem fuiſſe, qui prodiit fere limpidus. Impoſitum ad partem patellæ anteriorem ſplenium aceto tinctum *faſciaque adhibita* fuit per 4. dies: qua remota fere *coaluerant* partes ſubjectæ. Mox autem ab inciſione *dolor* acceſſerat, haud ad vulnera, ſed circa commiſſuram oſſium verſans. Profuit Sp. Vini aliquoties affricatus. Atque ſic cum ultra menſem cum aliqua infirmitate articuli duraſſet, dolor genu remiſit, ſenſimque confirmatus fuit articulus: *redibant* vero *per ceteros artus rheumatici dolores* atque exin ultra menſis ſpatium durabant, licet cathartica & medicamenta e Guajaco illi exhiberet Medicus cl. Batt. Demum (cum ſub maxilla tumor durus oriretur, ægro *bolos ex argento vivo* præſcripſit, quibus & ille tumor ceſſit & rheumatici dolores. —— *Meliceridis* hujuſmodi exemplum infra dabimus. Alias autem cavo unico contenta hujuſmodi congeſtio videtur. Accedit tunc ad ganglii naturam, de quo §. 65. differt tamen eo quod ganglii tunica formata demum e coacta in membranæ ſpeciem tela celluloſa ſit, hic naturalibus velamentis comprehendatur materia, niſi quod ad latera forſitan parietes formet compreſſa tela celluloſa. Ab aliis vero tumoribus cyſticis ſeu tunicatis differt eo quod moveri ſic ſub integumentis, quippe faſcia deligatus, nequeat, ut hi qui in laxa celluloſa tantum tela hærent. Alias diſperſa variis propinquis cellulis materia eſt. Hinc cum hujus vitii limites accedant ad fungoſi tu-

 mo-

(y) Figuram exhibet ejus quem cel. Heiſterus curavit *Widmann.* Diſſ. cit. Fig. 19. C.

moris naturam, penitius tantum in ipſam ligamentorum texturam ſe inſinuantis, cumque & curatio affinis ſit, ſed facilior; ſparſim de eo ſimul in ſequentibus mentionem faciemus. — De *flatulentis* quidem *tumoribus* nonnulli hic loquuntur auctores, quales tamen, niſi ubi ſphacelo ac putredine partium emphyſema natum ſit, ad articulos exſiſtere vix mihi perſuadere queo. Verum decipi eos potuiſſe puto, quoniam ad tactum interdum fere emphyſematis inſtar ſtrepitum edunt modo deſcriptæ congeſtiones (z) qualem in proprio fungoſo tumore deprehendi haud memini; tum ſi fungum incidentes nihil prodire humoris obſervarunt, de quo infra.

§. XXXIX.

Ex aliis circa juncturas morbis diſtinguendus *Rheumatiſmus*. A quo quidem tumores ſolent fungoſo ſimiles ad articulos excitari: ſed minus tamen alte ligamentis inſidere videntur, & facilius eliduntur, vagantur, pluresque fere partes ſimul aut per vices occupant. Quodſi vero abeant ex ceteris artubus rheumatici tumores doloreſque ac in unam aliquam juncturam pertinax decumbat tumor, tunc metaſtaſi fungus exortus videtur, ut aliquoties fieri obſervavi. — Ceteroquin in Rheumatiſmo, frequentiſſimo hodie in Britannia morbo, licet ad articulos potiſſimum tumores exiſtere ſoleant, latius tamen extenſum, etiam circa muſculos hæret malum. Propriam ejus ſedem & naturam definire non audeo, experimentis deſtitutus. Gelatinoſus ſupra muſculos effuſus humor repertus fuit, qualis & in eo vitio a veſicatoriis elicitur (a). Verum inde non conſtat, utrum hæc morbi cauſa an effectus tantum dicendus ſit, arceſſito circa dolentes partes humore. Neque tamen negaverim ſpiſſitudinem in hoc morbo humorum adeſſe.

§. XL.

Cum Rheumatiſmo confunditur interdum *Arthritis*; qua *Podagram*, *Chiragram* &c. comprehendimus, in quibus tumores etiam ſuperveniunt ſymptomatici. Hic vero peculiaris indolis humor vitioſus verſari videtur qui vel intus vel circa articulos albis ſæpe cruſtis relictis ſe manifeſtat, ſed & per reliquum corpus fertur (α). Non majores tantopere quam mi-

(z) Vid. *J. v. Wyck Aanmerk.* n. 50. Et hujuſmodi tumores ſunt priora duo exempla *D. J. Zenguardini*, quos flatulentos vocat *Aanmerk.* n. 47 tertium fungum fuiſſe apparet.

(a) Vid *Clopt. Havers de Off.* Serm IV. c. 4. Quæ vero ibidem affert, de obſervatis in abſceſſu femoris albi coaguli fruſtis cum ſero mixtis, ea huc non pertinent ſed erat melicera, a reſolutis faſciæ latæ fibris, qualem deſcripſimus §. 17.

(α) In meſenterio, pancreate, hepate & liene, materiam albam calcariam invenit *Ferd. Grunwardt Med. Obſ.* Sect. VI. c. 1. p. 557. Atque hic, cum venerando Præceptore meo cel. Gaubio licuit mihi inſpicere corpus viri, qui olim podagra laborans hac ceſſante aſthmaticus obiit, intuſque in ejus pulmonibus hic illic deprehendebatur materia alba, quibuſdam partibus ſatis ſpiſſa & gypſeam naturam referens.

minores extremos articulos prehendit: & circuitus habet quibus revertatur hic morbus, quod ſecus in Rheumatiſmo, iſque a cauſa fere exterius illata, uti frigore & humiditate excitari ſolet. — Atque iſto quoque modo cum haud repetat *Iſchiadicum malum*; naturæ id alius eſſe puto, ulterius inquirendæ, & forſitan variæ.

§. XLI.

Præter hæc occurrit *rigor*, *contractio* ſeu *recurvatio* articulorum, quæ ankyloſis ſpuriæ ſpecies eſt, a rigiditate aut concretione ligamentorum vel tendinum ac muſculorum, horumve ſpaſmo oriens (b), atque ab irritatione quadam ſeu dolore circa articulum, item a diuturna quiete, nec non a morbo aliquo relicta (c) ſæpe exiſtens: neque ea ſemper cum tumore juncta. Solet autem plerumque fungoſum tumorem comitari.

§. XLII.

De fracturis, luxationibus, ſimilibuſque læſionibus, tumorem vel acutum, vel & diuturnum fungoſum, ſæpe producentibus nihil monere opus eſt, cum cauſæ perinde ac læſiones manifeſtæ ſint. Sed attentione digna eſt quæ interdum occurrit ac plerumque negligitur *Diſtorſio ligamentorum* commiſſuram comprehendentium, a contuſione aliqua genu, præcipue ſi ligamentum quo patella ad tibiam deligatur ictus aliquis percutiat, aut muſculi magno nixu agant, tum & ſi capſæ pars latera patellæ nectens collidatur. Hinc nempe debilitatæ diſtractæque fibræ muſculis extenſoribus cedunt & patella ultra modum ſurſum, aut ubi altera parte magis debilitatum ſit ligamentum, a vaſtorum altero oblique, trahitur. Exemplum inſigne exſtat in Tr. cl. Guntheri (d) ubi primum lapſu in genu colliſo, poſtea magis etiam nixu ſupine cadentis ægri diſtracto ligamento, patella ultra duorum digitorum intervallum retracta ſurſum fuit ac poſt mortem exile penitus flaccidumque, *emaciatum* quaſi, *ligamentum* repertum eſt, quod per vitam ægri vix percipi digito poterat, ut etiam ruptum videretur. Tumor quoque ſtatim ſecutus, abſque dolore tamen, quod mirum, & inflammatione. Alias tamen dolor inſignis adeſt (e). perinde ut

(b) Qualem adfuiſſe cenſet cl. *Malott* in morbo quem deſcribit loco §. 1 (d) allato.

(c) *A variolis* in utroque cubito, abſque dolore ac tumore relictam unguentis nervinis fricando, ac leniter movendo, ſanavit *J. v. Wyck Beengeſw.* c. 4. p. 112.

(d) Supra §. 12. (d) citato. Conf. & infra § 51.

(e) Velut in caſu, quem litteris Edinburgo datis mihi deſcripſit cl. *Guil. Butter*, ubi ad latus externum inclinabat patella, genu per lapſum gravem offenſum ad lapidem fuerat.

ut in diſtorſione ac diſtentione ligamentorum quæ tendines ad carpum talumve coercent interdum occurrit. De curatione hujus mali infra.

§. XLIII.

Extra capſam circa articulum poſſunt & exiſtere *tumores* ab humore congeſto *in burſis* illis, qualis reperitur ſub ligamento patellæ, ac tendinibus ſubjectos deſcripſit cel. *B. S.* Albinus (*f*). Poſſunt inquam hic exiſtere congeſtiones materiæ, nam ſane & glandulofum quid hiſce in cavis ut in articulis adeſt, & quæ ſub patella reperitur glandula mucoſa, partim ad juncturæ cavum, partim ad burſam ligamento patellæ ſubjectam ſpectat. Neque tamen ad genua morbum hujuſmodi deprehendiſſe me affirmo. Initio tumores in regione ligamenti patellæ in burſa illic ſita hærere putabam, dein vero diſſectione articulorum glandulæ illic poſitæ tumorem reperi. (de quo §. L.) Sed narravit mihi cel. Albinus, ſe burſam illam inſignem, quæ ad calcaneum ſub tendine Achillis eſt (*g*) humore ſpiſſo diſtentam reperiſſe in cadavere. Neque dubito, quin in eadem natum ſit vitium ſuppurationem movens in viro Londini in Georg. noſoc. * Is ante 5. hebdomades, cum vixdum a *febre* convaluiſſet, veſtigio fallente, *talum diſtorſerat.* Inde ſpatio octidui dolor ac tumor ortus. Applicato cataplaſmate emolliente remiſerat malum. Sed cum ambulaſſet per aliquot dies dolor atque tumor natus ad gaſtrocnemium muſculum, cui cataplaſma adhibuit per octiduum. Tunc in noſocomio cum fluctuantem ſub tendine ad latera ejus materiam ſentiret Chirurgus cl. Bromfield, *inciſionem* primo in altero, dein, per immiſſum ſtilum indicato loco, etiam in oppoſito latere fecit, *ægro de dolore multo querente*, & cum inciſio fieret, & cum ſtilo tentaretur pars oppoſita. Exiit pus fluidum. Fruſtum lintei trajectum ſub tendine. Poſtea ſatis bene ſe habuit, niſi quod per triduum, noctu præſertim, dolorem in pede ſentiret. Cum bene procederet ulceris purgatio, linteum extrahebatur. Dein coaluerunt vulnera. Debilitas vero cum rigiditate quadam pedis reſtitit: tumor quoque etiam tunc dorſum pedis tenebat.

§. XLIV.

Ne dicam de *Scirrho*, qualis in poplite haud raro obſervatur. Vide exemplum a cel. Heiſtero viſi, & ex parte jam diſcuſſi, dein, cum cauſtico reliquum ſibi auferri curaviſſet æger, vini intemperans, rupta arteria mortem inducentis (*h*). Alius tumoris in poplite jam exulcerati feliciter

(*f*) *Hiſt. muſc.* p. 532. 537. 551. 559. ac notabilem in primis ſub cruralis tendine p. 547.

(*g*) De qua l. c. p. 563.

(*h*) In *Widmanni* Diſſ. cit. §. 85. ſeq. & fig. 23. D.

ter a ſe exſtirpati hiſtoriam habet Purmannus (*i*). Diſtinguetur facile ſcirrhus a fungoſo tumore, cum ab initio durus ſit, nec ut ille elaſticus, præterea & circumſcriptus &c.

§. XLV.

2. *In cavo* autem *ipſo commiſſuræ* deprehendimus *connexionem extremorum* cartilaginum tela quadam qualis fere ab inflammatione in thorace alibique naſci ſolet: quæ alia *ankyloſis* ſpecies eſt. * Semel hoc vidi in genu pueri Londini in Georg. Noſoc. diſſecante amputatum articulum cl. Jo. Huntero. Vacui intus nihil relictum erat, niſi quod condylus femoris internus haud connexus eſſet cum lunata cartilagine tibiave, atque cruſtæ illic cartilagineæ integræ erant. Humoris in capſa nulla collectio exſtabat, nec extra eam abſceſſus aliquis. *Circa tendines flexores inſpiſſata tela* erat, qua arctius illi cohærebant. Burſa ſub muſculis extenſoribus in femore coaluerat, item in illa quæ ſub ligamento patellæ eſt fibræ quædam latera connectentes ortæ erant. *Cartilagines* in commiſſura quibuſdam partibus *reſolutæ* erant atque *ex condylo* femoris externo *nodulus excreverat.* Ligamenta decuſſata aliquantum turgefacta & molliora. Lapſu offenſum genu fuerat ante 6 annos, unde primo quidem dolor cum tumore aliquo exſtiterat: deinde tamen illa remiſerant, ſed recurvatum genu fuerat. *Pes ac* in primis *femur* inſigniter præ altero *extenuatum* apparebat. —— Telam ejuſmodi inflammatione natam vera habere vaſa, repletione artificioſa, exemplo pulmonum diaphragmati annexorum, oſtendit in lectionibus ſuis anatomicis cel. G. Hunterus M. D. Neque igitur mirum, ſimiliter a cartilaginibus in commiſſura inflammatis, vel a membranula illas tegente, vaſcula progerminare ſuperficies nectentia. In hujuſmodi ankyloſibus fieri poteſt, ut vi ſubito illata, veluti lapſu extenſo aut flexo articulo rumpatur cohæſio, atque motus inde commiſſuræ reſtituatur, qualia reperiuntur exempla. Veluti ap. Job. a Meek'ren (*k*) ubi, quod fotus, cataplaſmata &c. efficere in cubito haud potuerant, ex improviſo, in rigidum brachium lapſu factum eſt ut motus atque uſus reſtitutus fuerit. Neque igitur cum hoc auctore ſtatuere poſſumus, materia quadam ſpiſſa quæ illic coiverit motum fuiſſe impeditum, eamque ſic ſtatim ſolutam eſſe, nec in externis partibus rigoris cauſam poſitam fuiſſe (de quo §. 41.) quas remediis emolliri potuiſſe probabile eſt, nec tamen vere oſſium ſuperficies concreviſſe videntur, quæ diffractæ lubricitatem motus haud habuiſſent. Tela vero hujuſmodi ſuperficies ceteroquin læves connectere poteſt, neque fortiter cohæret.

§. XLVI.

(*i*) *Obſ. Chir.* LXVI.

(*k*) *Obſ.* c. 64. p. 297.

§. XLVI.

Porro confiderandus *Hydrops commiffuræ*, ubi nempe humor in ipfa collectus capfa continetur: quale vitium cum fungofo tumore plurimum confunditur. Poteft autem plerumque ab experta manu ad tactum diftingui, cum alia fit elafticitas & intentio fungi; hic autem, haud infarctas effe partes exteriores fentire poffis, fed intus fluctuare humorem, præfertim fi oppofito latere tumidus articulus leviter percutiatur ut intremifcat. Premendo etiam (in genu) ab altero patellæ latere efficitur ut ex oppofito turgeat, ac infra patellam fi comprimas, plus tumet fuperius. Illic etiam per fe magis extenditur quam infra patellam. Superius enim cum ultra patellam ad duorum] fere] pollicum fpatium etiam abfque morbo in femore extendatur capfæ ambitus (*l*) cumque ibi laxior fit, ftrictior inferius, craffioribus coercita ligamentis; facile apparet, ulterius etiam a collecto fenfim humore furfum extendi, ficuti ultra trium fupra patellam pollicum fpatium afcendere tumorem vidi (*m*). Si mufculis ipfe æger adducat patellam, turgere facit ex utroque latere tumorem. Præterea totus in hydrope æqualiter tumet articulus, cum fungus hic illicve magis eminentes colliculos habere aut in uno alterove latere magis turgere foleat. —— Plura de hoc vitio ad calcem differtationis hujus adjicere animus eft.

§. XLVII.

Præterea *abfceffus fuppuratus* ichorifve interdum in commiffura congeftio exiftit. Hæc autem ubi oritur, diftinguetur fuis notis, dolore inflammatorio &c. Externa ad tactum figna erunt ut in hydrope. Poteft vero & a læfione quadam & ab interno vitio exiftere: maffæque glandulofæ quæ in articulo hærent propter vafculorum copiam in primis illi locum dare videntur (conf. §. 52.) Feminæ cachecticæ a contufione genu ortum tumorem, quo ultra 7 menfes perfiftente magnoque cum dolore increfcente, ad latera æque ac anteriore parte turgido, cum nihil valerent admota medicamenta, atque humor in capfa hærere videretur: in nofocomio Berolinenfi incifionem duos transverfos digitos longam ad latus factam in commiffuram ufque, quo facto faniem craffam, grumofam, fere inodoram, prodiiffe. Ichoris fluxum aqua gryfea (*n*) fuppreffum.

(*l*) Quod etiam notat *Widmannus* Diff. cit. §. 11. & ex *Bourdoni* tabulis pingit Fig. 6. litt. H. Poteft autem commode cerni fi in cadavere per exiguum obliquum foramen fyringe aquam aut aliud quid ad implendam capfam injicias.

(*m*) In milite de quo infra.

(*n*) Quæ ad fynoviæ fluxum pertinacem fiftendum pro infigni medicamento commendatur in *Act. med. Berol.* Dec. I. vol. 3. n. 7. continet autem argentum vivum aqua forti folutum.

fum. Interne mercurialibus cum laxantibus ac decoctis lignor. quotidie adhibitis, fanatam brevi ægram fuiffe, mihi retulit per litteras amicus cl. Pallas jun. M. D. —— Quodfi conftet, abfceffu congeftam in capfa faniem hærere: apparet, emitti materiam deberi quamprimum, ficque fanationem poffe fperari. Ceteroquin, corruptis diuturna mora cartilaginibus atque offibus, fæpe malum fanationem haud recipere.

§. XLVIII.

Accidit &, ut lentius nocens *humor acris* undecunque excitatus in capfa generetur, adrodens offa aut cartilagines, ut infra (§. 58. *feqq.*) defcribetur, idque plerumque cum pungentibus doloribus. Hic *unguinis articulorum acrimonia* in caufa effe poteft, cui tamen plerique nimium tribuunt. Solet autem femper fere recurvatio membri induci ab hujufmodi rodente in articulo humore. Talis vero materia plerumque copia tantum exigua in articulo hæret, neque ejus diftentionem efficit. * Vidi tamen & redundantem lente fic generatam in ægro quodam Londini in Nofc. Georg. qui ex duobus fere annis, ignota caufa, dolorem in genu fenferat, accedente poft aliquod tempus tumore fupra patellam, lente primum, fed extremis 4. aut 5. menfibus velocius increfcente. Dolor modo gravior modo remiffior inhærebat. Cum fluctuans materia in tumore fupra patellam abfceffum referret, incifio illic facta ex utroque latere, emiffaque fanie oftium in capfam pertinens repertum. Intumuit genu: tertio die minus bene fe habuit æger, appetitus defecit, naufea interdum accedente. Femur quoque ac tibia intumuit. *Ichor copiofus* e vulnere fufus eft, fed *fub extremum ceffavit*: *lente & clanculum* fere abfque gravibus fymptomatibus *obrepente cancro*, ac die decimo feptimo ægrum exftinguente. In articulo, a cl. J. Huntero diffecto vidimus maximam cartilaginum partem refolutam. Quod fupererat, uti & ligamenta circa juncturam, coloris fubnigri reperiebantur. A commiffura vero finus in femur excurrebat. —— Ceteroquin eft ubi malum hujufmodi intus exfiftit abfque tumore extrinfecus apparente, ac initio inprimis abeffe tumor folet. Interdum autem, affluentibus dein circa articulum humoribus, excitat & fungofum externarum partium tumorem ejufque adeo peffima caufa exfiftit. Alias hunc prius exfiftentem fequitur, cum, vergentibus ad commiffuram humoribus malis, & qui intus fecerni debent acres afferantur. Neque tamen femper morbus in capfa cum externo fungofo tumore conjunctus eft. (*conf.* §. 24.)

§. XLIX.

Præterea occurrit *unguinis defectus aut infpiffatio*, quæ motus commiffuræ impeditur, *crepitufque* oritur. Hujus exemplum legimus (*o*) ægræ 20. an-

(*o*) In *J. v. Wyck Aanmerk.* n. 43. Idem de hoc articulorum vitio agit *Been-gefwell.* c. 5.

annorum, ceteroquin sanæ, cui maxillæ commissuræ & rigebant sic ut manu eam aperire manibus teneretur, & crepabant ita ut & adstantes audirent sonitum. Quæ unguento quodam nervino, & præsertim vapore calidæ admisso, sanata fuit. Minus forte insolens hoc malum in membrorum articulis est Conf. & §. seq.

§. L.

Observamus & *tumores glandularum commissuræ unguinosarum*, seu massarum illarum pinguium, vasculis & folliculis refertarum, præcipue majoris quæ infra patellam sita est. Hujusmodi tumores aliquoties dissectione articulorum inveni. * Velut in cadavere feminæ cujus mihi copiam Londini fecit cl. Douglas. Ibi in genu dextro inveni *cartilaginem* & quæ femoris extremum & quæ patellam intus vestiret, in exteriori latere *detritam. Ossa se invicem atterentia* mirum quam sibi aptas *variis sulcis expoliverant superficies.* Ibi vero extitit aliquanto tumidior femoris condylus, atque exterius *marginem* quoque habebat *prominentem.* Contra, per hujus condyli protuberantiam remota, patella ad interiorem partem videbatur minus in contactum femoris pervenisse. Ibi restabant *cartilagines*, sed *asperiores redditæ*, patella tumidior erat. Lunatæ cartilagines, ligamenta decussata, &c. integra erant. In sinistro quoque genu, tibiæ, patellæ ac femoris cartilagineæ crustæ aliquantum scabræ erant. Lunatæ cartilagines ac ligamenta pariter integra. Verum haud ita conspicua vitia ut in altero genu. Humoris in commissuris his vix quicquam conspicuum erat. *Nulla ossium caries. Glandularum nulla inflammatio aut corrosio* apparebat: sed insigniter tumebant, & præcipua quidem ea, quæ sub ligamento patellæ hæret, in utroque genu. Fieri hic potuit ut illud ab obstructione quadam in glandulis oriretur, hinc, deficiente unguine, partes in commissura attererentur & irritata ossium extrema hic illic protuberarent. Deinde vero & a pressionis defectu intumuisse glandulæ videbantur. Nam quacunque parte ossa distabant, ibi glandulæ excreverant, ita ut amplæ essent quæ in statu sano vix conspiciuntur. Tales circa patellæ marginem interiorem turgebant, & ex altera parte sub margine prominente exostosis condyli femoris magna in eo hærebat glandula, uti & superius, ubi item margo aliquis protuberantia ossis formatus erat. * 2. In puella 12. annorum cui in Georg. nosoc. a cl. Bromfield genu amputabatur, in junctura, licet *cartilagines* ossis femoris patellæ tibiæque *humore acri erosæ* reperirentur, *glandula* tamen illa infra patellam *plane non adrosa*, minus etiam rubra, *coloris pallide flavi* erat: tumebat autem insigniter ac ex utroque latere ligamenti patellæ turgebat, sicuti & adeps circumfusus & in bursa sub ligamento illo jacente hærens luxuriabat. * 3. In puero quoque §. LV. memorato cui commissuræ superficies internæ connexæ erant, glandula eadem mole valde aucta, haud vero corrosa nec rubicunda, sed flava adi-

adipi plane similis erat. —— Ac probabile est, ipso defectu attritus & motus commissuræ quo exprimi deberent hæ glandulæ, eas turgere & *circumfusum* quoque *adipem* cujus ab iis distingui possunt (p), qualisque extra capsam ab utroque in primis latere ligamenti patellæ hæret, mole augeri (q). Attamen & læsione quadam glandularum excitari nonnunquam tumor videtur. Veluti * 4. in juvene quem vidi in Georg. nosoc. Is ante menses 15. prolapsus genu aliquantum distorserat & offenderat. Inde dolorem sensit, qui ingravescens ultimo præsertim mense urserat. *Haud intumuerat genu* vexatum, quin vel altero exilius factum videbatur. At in parte anteriore *sub patella tumor* aliquis aderat, *quem si hac parte premeres, turgescebat ex altera ligamenti parte: si medius premeretur, aut si ipse æger musculis extensoribus adduceret patellæ ligamentum, tunc ex utraque ejus parte eminebat. At sursum premi aut loco moveri non poterat.* Quæ sane notæ hujus glandulæ tumori convenire videntur. Dum flecteret genu extenderetve, dolorem sentiebat æger majorem, ac *sonitus* quoque aliquis ubi aurem admoveres percipi poterat *velut ubi lubricum quid inter duo corpora interceptum premitur.* —— Atque hoc quidem exemplo per se occurrit ille tumor: ceteroquin uti diximus fungoso tumori aliisve genu vitiis sæpe junctus deprehenditur, potestque & ibi vel irritationi tribui, vel obstructioni, vel quieti.

§. LI.

Contra, a collisione genu, qua ligamentum patellæ læsum, dein etiam fallente vestigio magis distractum fuerat, non hoc modo exilius redditum, (conf. §. XLII.) sed & *glandulam mucosam ac ambientem adipem extabuisse*, reliquis partibus illæsis, affert cl. Gunther, adeo, ut vel cavitas sub patella, loco ligamenti, sub cute sentiretur (r).

§. LII.

Inflammationem quoque atque *suppurationem glandularum* propter vasculorum in illis copiam exsistere posse, facile apparet. (conf. §. XLVII.) Narrabat in institutionibus suis cel. Monro, offenso lapsu femore ad trochanterem majorem, dolorem in coxæ junctura ingentem ortum, nihilque valentibus remediis, misere tandem exstincta ægra, corrosam se in commissura suppuratione glandulam reperisse.

 §. LIII.

(p) Vid. cl. *Walther* Diss. *de articulis* Tab I. lit. O. & p. 7.
(q) Sic censet cl. *Butter*, in epistola, tumoris hujusmodi, qui deficiente a quacunque causa juncturæ motu plerumque observatur, mentionem faciens.
(r) V. Tract. cit. p. 35. 39.

§. LIII.

Ceterum, quod fere fieri solet, ubi quid ostenditur novi, ut id extendatur ulterius quam par est: ita, postquam Cloptonus Havers illa articulorum unguen ferentia corpora demonstrasset, omnes fere morbi articulorum ex aliquo vitio harum glandularum aut liquoris ab illis redditi explicati fuerunt, cum tamen diversa omnino genera esse haud diffitendum sit, ac vel ex levi hac nostra enumeratione, possit colligi. De fungosi tumoris ratione sigillatim diximus §. XXV.

§. LIV.

Alius occurrit morbus singularis in cavo commissuræ genu: neque enim exempla mihi alterius articuli nota sunt. *Ossiculum in capsa* generatum, crusta cartilaginea obductum, libere fluens, ita ut circumagi possit circa patellam, ac sub ea quoque delitescere (s). A cl. Jo. Frid. Henkelio (t) simile corpusculum in capsa genu repertum describitur: aliudque exemplum duorum ejusmodi ossiculorum in commissura genu huc illuc vagantium, aut sub patella delitescentium, incisionibus ex utroque latere factis exemtorum narrat, ubi quinque hebdomadum intervallo absque superveniente malo, sanatus æger fuit (u). Vulgo vocari ait (*Mäuse im Knie*) mures in genu. Bina ex eadem commissura, una incisione se exemisse & superdato Balsamo Arcæi cum Sp. Vini, aptisque circumjectis fasciis, absque molestia vulnus conglutinatum fuisse, mihi narravit cl. Guil. Bromfield Chir. Lond. Ipse cum adessem Londini in Georg. nosoc. vidi hujusmodi ossiculum e genu, incisione facta, eximi a Chir. cl. Guil. Hewit, ubi quidem febris, dolor tumorque superveniebant, ut supra §. XXVII. narratum est. Erat & eodem tempore Londini in alio nosocomio æger cui simile corpusculum in genu versabatur. Ne dicam de aliis exemplis quæ mihi narrata sunt.

§. LV.

Dolorem ægri aliqui sentiunt majorem ubi inter patellam atque os femoris intercipitur ejusmodi corpusculum, atque inde motus articuli magnopere dolorificus exsistit, unde sæpe sistere gradum coguntur, donec id trudendo digitis in alium locum removerint (v). Sic æger quem in Georgi-

(s) Vid. hist. a cel. *T. Simson* relatam *Med. Ess.* vol. IV. n. 20.
(t) *Dritte Samlung medic. u. Chir. Anmerk.* p. 7. *seqq.*
(u) Exiit primo ultra semiunc. humoris ex articulo: amplius dein haud manavit, parumque secutum tumoris. Applicata Ess. vulner. & Bals. Arcæi. Ibid. *5te Saml.* p. 26. ubi & affert *Jo. Nic. Pechlin Obs. Phys. Med.* qui ossiculum ejusmodi, ut vocat cartilagineum circa genu fugitivum, exsecuit.
(v) Vid. *Henkel.* l. c.

giano nosoc. vidi *si patellam subiret* corpusculum, aut extra eam versanti digitus apprimeretur, aut moveretur articulus, *dolorem sentiebat*: unde sensum in commissuris non deesse, colligere licet. Sed in cel. Simsoni historia latens sub patella molestum haud fuisse videtur: infra eam elabens movebat dolorem. & cl. Dav. Middleton, primarius exercitus Britannici Chirurg. mihi narravit, se ægrum curasse, cui, si molecula illa mobilis in genu ad latus patellæ elaberetur, dolor exstiterit, motusque commissuræ impeditus fuerit: sin *sub patellam* repelleretur, *molestam haud fuisse*. Se igitur emplastro adhæsivo circa patellam apposito ac *fasciis circumjectis* effecisse, ne posset elabi. Sic absque incommodo relictam fuisse: imo post aliquot menses etiam remota fascia *haud excidisse rursus*. Simile se etiam alterius ægri exemplum nosse. Verum in illo nosocomii Georg. frustra id auxilium tentabatur, & cum vel major inde dolor existeret dum infra patellam teneretur, licet olim initio absque dolore sub patella latuisset, incisione demendum ossiculum erat. —— Nasci autem & ex hoc casu per irritationem potest vel fungosus tumor, vel, quod pluries accidit, hydrops articuli.

§. LVI.

Originem hujus mali definire non audeo. Collata observatione a cel. Monroo (x) allata, videri posset, vi illata ossium extremis, frustulum alicubi discerpi. Etiam in illo exemplo a cl. Middleton relato corpusculum illud adhærere quasi ligamento cuidam visum erat, ut per totam commissuram vagari non posset. * Æger ille in nosoc. Georg. licet in eodem genu dolorem aliquem jam a tribus annis senserat, accedente & a multo motu tumore; hæc tamen gravia non fuisse, *nec corpusculum illud* omnino *se percepisse* ajebat *antequam genu læserit*. Accidit autem cum equo ferretur, ut sinistræ tibiæ superius extremum a parte exteriori graviter allideret ad appressum bombardæ equestris igniarium. Statim inde moleculam ad commissuræ oppositam superiorem partem perlatam sensit, ubi magnum afferebat dolorem, nec motum commissuræ permittebat nisi postquam deorsum digitis, pressa esset. Intumuit genu magnopere doluitque: hæc tamen adhibitis auxiliis & præsertim *per vesicatorium* circa genu applicatum *dolore discusso* remiserunt: *molecula* etiam ea *latuit sub patella citra molestiam*, donec aliquando, a levi pedis fallente vestigio distorsione, rursus prodiret, atque exinde mobilis tota in commissura versata, ita ut digitis circumagi posset: hinc ille tribus elapsis mensibus ad nosocom. accessit. —— Unde & hanc moleculam ictu decerptam crederes. Attamen exemta cum esset, mole circiter phaseolum æquans, *circumquaque cartilagine æquali vestita* videbatur: in medio ossea erat, pariter ut in cl.

(x) *Med. Ess.* vol. IV. n. 19.

cl. Simsoni historia, ubi nec ulla præcedens læsio accusari poterat. Unde ulteriore plurium exemplorum examinatione opus est.

§. LVII.

3. In *ossium* denique ipsorum quæ articulis inter se conferuntur *extremis* vitia exsistunt, alia per se alia a supra dictis producta. Corroduntur enim vel *foris veniente humore acri*, ut a tumore fungoso maligno & meliceridibus in ligamentis natis (*y*): unde ortas exostoses descripsimus in hist. §. 21. ac *periostea* quoque *affecta* tumescunt.

§. LVIII.

Vel intus in capsa generato humore acri: (§. XLVIII.) *cartilagines* in commissura *emolliuntur*, *resolvuntur*, & plerumque primo *intumescunt* in mollem versus extrema fere gelatinosam pellucentem subrubellam substantiam. Qualem equidem firmæ cartilaginum naturæ mutationem in resectis articulis aliquoties deprehendi, ita ut ossibus etiam tunc haud leviter adhærerent. In genu junctura cartilaginem luxuriantem, cujus tumore patella loco suo mota fuerit, se reperisse refert Garmannus (*z*), (obscura tamen descriptio) talemque se cartilagineam excrescentiam semper advertisse ait in genubus fungoso tumore affectis. Temere tamen, hanc omnium rationem, atque inde spem curationis vanam esse, pronunciat.

§. LIX.

Quodsi vero diutius inhæserit in cavo articuli humor ejusmodi acris: tandem omnino dissolvuntur cartilagineæ crustæ, *afficiuntur ossium extrema*, nudaque, scabra *in commissura* apparent. Interdum etiam hic aliqua ossium excrescentia aut nodulus exsistit. Sæpius tamen accidit, ut ab hoc humore adrosa, nihil intumescant nec propullulent, sed figuram suam retinentia, glutine fibris interposito spoliata, haud emollita quidem, sed rara, ac nonnunquam fere calcinatorum instar levia, fragilia, rarissima evadant. Interdum & ulcera in ossium extrema cavantur absque orarum tumore (*a*). Sic vero affectis cartilaginibus in juncturis atque ossibus, ægri plerumque magnis vexari doloribus solent (*α*).

§. LX.

(*y*) Quod & notavit atque a malo intus orto distinxit *Wiseman*. L. IV. c. 4 p. 241.

(*z*) *A. N. C.* D. I. A. 9. obs. 63.

(*a*) Conf. cel. *Monro Med. Ess.* vol. V. n. 25. p. 298. §. 4.

(*α*) Nescio utrum affinis aliquo modo morbus sit memoratus a cl. *Acrel*, in *Comm. Ac. Suec.* A. 1754. ubi, causa ignota, extremum digiti os ita affectum fuit, ut, quemadmodum describitur, in carnem, pinguedinem, illi quæ in adiposa tela erat

§. LX.

Hæc uti ab acri humore inducta, ita ab unguinis tantum defectu alia in ossium extremis effecta videntur: dum nempe, *detrita cartilagine*, politas sibi invicem superficies moliuntur, absque carie aut adrosione. Hujusmodi supra [§. 50. hist. 1.] descripta: pluraque e variis commissuris sic polita ossium capita Londini in lectionibus suis extendebat cel. G. Hunter M. D.

§. LXI.

Ceteroquin læsa aliquomodo ossium extrema possunt & concrescere *veramque* adeo efficere *ankylosin*, insanabilem, uti pluribus exemplis ubi articuli aliquo modo affecti diu immoti fuerant, constat. In fungoso tamen tumore, quin & ab humore acri in capsa generato (de quo §. XLVIII. LVIII. LIX.) raro id accidit. In vera autem illa ankylosi excrescunt ossium fibræ extremæ & cum alterius ossis extremo conjunguntur. Perinde nempe ut in callo fractorum ossium fieri solet, cujus naturam dum Londini adessem investigabat amicus ornatiss. J. Hunterus in osse femoris ante 3. circiter hebdomades fracto, repletis primo arteriis glutine fabrorum colorato. Reperit autem ossium extrema haud tanquam recenter fracta, marginibus acutis, &c. sed obtusiora reddita, propullulantibus fibris instar crescentis ossis. Similiter & festucæ intumuerant. Mollem autem callum, extremis, ac meditullio in primis firmiter inhærentem, vasis sanguiferis distinctum, quæ cum ramis suis perspicue cernebantur ab ossis meditullio procedentia. Aliis quoque exemplis ossium olim fractorum vasculis colore distinctis in lectionibus suis demonstrabat cel. G. Hunterus M. D. callum, quippe pariter vasis ornatum, haud esse concrementum inorganicum (*b*). Hinc nec succo quodam concrescente ankylosin nasci censemus: sed læsa ossium in articulis crusta exteriore, progerminare vascula fibræque, & cum oppositis conjungi videntur. Congruit, quod (*c*) nar-

erat similem, (nec tamen igne exploratam utrum arserit, legitur) aut pituitam resolveretur, nullo signo exteriore edito per plures annos, neque digito incurvato, magno vero cum ægroti dolore. In altero exemplo post septem annos intumuit digiti extremum ac lumini oppositum fere pellucens visum, amputatum extremum ossis totum resolutum esse repertum fuit in gluten crassum pellucens, excepta lamina tenui ad articulum proxima. Neque igitur hic morbus articulum adeo sed medium extremumve ossis prehendisse videtur.

(*b*) Conf. & Diss. cl. *Dethlef*, *de Callo* Goettingæ ante quadriennium habitam, cum quo tunc in fele, cujus arterias cera repleverat, callum, qui duritiem jam & albedinem cartilaginis acquisiverat, vasculis distinctum observavi.

(*c*) In exemplo ankylosis e *Cheselden. Osteogr.* t. 51. a *Widmanno* l. c. Fig. 16. mutuato.

narratur, partes oſſis femoris cum tibia concretas aliqua vi ſeparatas apparuiſſe ſanguinolentas inſtar oſſis a quo pars carioſa præmature avulſa eſt. — De aliis ankyloſis ſpeciebus diximus §. XLI. & XLV. dum nempe ankyloſis generatim pro rigiditate juncturæ ſumitur: proprie recurvationem ſignificat.

§. LXII.

Alius eſt intus in oſſis plerumque extremo naſcens morbus; *Spina ventoſa* dictus. Suppuratio nempe ſ. ichor circa medullam oriens, unde corroſo oſſis meditullio ſenſim diſtenditur extenuata lamina exterior, donec eroſa ichorem ad exteriora dimittat. Hicce morbus, cum ſtrumis conjunctus, plerumque prehendit juniorem ætatem. * Attamen eodem correptus fuerat vir XXIV. annos natus, cetera ſanus ut videbatur ac robuſtus, cui Londini in Georg. noſoc. genu amputavit cl. Cæſ. Hawkins. Ante biennium *ſubito noctu dolor* vehemens profundus in tibia paullo infra genu ortus fuerat. *Anni intervallo*, poſt varias doloris graves acceſſiones, interpoſitaſque remiſſiones, *intumuerat* oſſis extremum, haud ceſſante dolore. Reſecto articulo, *cavum* fere pugni magnitudinis *in medio tibiæ* capite eroſum: cruſta exterior expanſa integra quidem ſed valde tenuis reperta. Fibula incolumis. — Morbus hicce duritie tumoris, lente orientis, aliiſque ſignis dignoſcendus, cum fungoſo tumore, quod faciunt nonnulli, minime confundendus eſt.

§. LXIII.

Sic & peculiaris eſt *tumor* capitum oſſium *rachiticus*, quo ad articulos quaſi œdematoſa turgent, de quo noſtrum hic non eſt agere. Neque hic tument circumpoſitæ partes molles: quin potius extenuantur, ac celluloſa tela adipe emuncta collabitur. Commiſſuræ tantum abeſt ut rigeſcant, ut potius præter ſolitum flexiles obſerventur. — *Pædarthrocace* vocabulum ambiguum eſt.

§. LXIV.

Tam varii igitur exſiſtunt circa articulos morbi. Neque omnes hic recenſuiſſe videri volumus. Sic & ſcorbutici occurrunt, cum, vel ſine dolore, de quibus auctores de hoc morbo conſulendi: mihi propria illorum natura haud perſpecta eſt. * Vidi autem in Georg. noſoc. feminam 30. circiter annos natam, cui ex biennio jam *tumor durus* tam *genuum* quam *carporum* ortus erat, *abſque* ullo præcedente aut concomitante *dolore* ſed *cum artuum debilitate*, qua & aliæ commiſſuræ laborabant, nec tamen tumentes. Gingivæ malæ diu ſcorbuti labem oſtenderant. Vitium pertinax erat.

§. LXV.

§. LXV.

Ganglium quoque cum tumore fungoſo a quibuſdam confunditur. Verum propria ganglii ſedes non in artuum commiſſuris ſed juxta eas ſupra tendines eſt: funguſque non ſacculo contentus, ſed diffuſus in textura ligamentorum tumor eſt. Ganglion (*d*) circumſcriptum, collectione oritur ſpiſſi humoris, diſtendentis cavernulas telæ celluloſæ tendinibus adjectæ, ex eaque compreſſa velamentum ſibi formantis. Hinc ſphærica eſſe ſolent & quodammodo mobilia, cum anguſtiore baſi tendinibus adhæreant. Cenſet cel. Ellerus (*e*) exiſtere ganglia dum liquor ad lubricandum tendinis motum intra membranam quæ vagina ejus dicitur ſecretus, rupta hac, in telam elabatur celluloſam. Verum hac ratione ad radicem ganglii foramen eſſe deberet in vagina hac reperiundum, cum arctam tamen adhæſionem ad tendinis fibras ipſe deſcribat Ellerus. Videtur igitur accretione hac potius ſecludi a tendine humor qui circa illum deberet effundi. Hinc ſi caſu, vel ictu de induſtria inflicto, rupto velamento liber illi rurſus ad tendinem acceſſus detur, diſcutitur ganglion.

MORBI SIMILES.

§. LXVI.

Tantum de variis differentibus morbis. Similes autem fungo articulorum mihi eſſe videntur *tumores perioſtei*, partis quippe pariter ligamentoſæ ſeu tenacis. Talium vero nonnunquam molis mirandæ hiſtorias reperimus. Veluti quem per ſe ortum deſcribit Chirurgus Pariſinus cl. du Fouart (*f*) ubi ipſum femoris perioſteum enormiter tumefactum fuit: dolores adfuerunt ingentes: oſſiculum quoque liberum in eo inventum fuit, (conf. ſupra §. XXI.) aliaque cum eo quem hic tractamus morbo convenientia. Varia quoque ingenioſe de elicito ex eo tumore ſucco experimenta inſtituit V. cl. cujus maximam quidem partem eſſe gelatinoſam, ceteram lymphaticam reperit, unde & abſque corruptione diu perſiſtere poſſe hujuſmodi tumores concludit. Interim, quas reperit ejus qualitates, non peculiarem aliquem a morbo orientem ſuccum demonſtrare, ſed communes fere eſſe videntur glutini animali, quale quidem in tena-

(*d*) Prouti hodie vox accipitur: veteribus enim aliud quid, nempe durum in capite naſcens tuberculum, ſignificaſſe videmus e *Celſo* L. VII. c. 6.

(*e*) *Hiſt. de l'Ac. de Berl.* 1746. T. II. ganglii diſſectionem deſcribens.

(*f*) Dans les *Mem. de l'Ac. de Chir.* T. I. p. 271.

tenacibus partibus maxima copia reperitur, ficuti & quodammodo glutinis fabrorum exemplo videmus. Hinc ipfam partis fubftantiam tumore adauctam dicere licet, neque adeo abfurdum videtur, quod veteres dixerunt, fuccum nutricium copia majori accumulatum effe, quod quidem vel irritatione quadam, ab externa læfione aut intus generata acrimonia, vel debilitate partis, fieri poteft: neque vero omnia tumorem conftituentia acria aut morbofa cenfenda. Sic & pericranii hujufmodi tumores reperimus, qualis partem in qua capilli gignuntur fere totam occupans, corrofivo remedio circumcirca abfumptus, fenfimque abfque gravibus fupervenientibus fymptomatibus ablatus defcribitur (*g*). Alios ne memorem, Hi igitur abfque externo ulcere nati tumores ubi *fungi* dicuntur, convenit fignificatio cum fungis articulorum, a quibus alios diftinguendos diximus §. II. III. Solet autem iis perioftei tumoribus os plerumque adrofum fubeffe.

MEMBRA AFFECTA.

§. LXVII.

HActenus de natura morbi. Membra quod attinet illo tentata, in omnibus fere brachiorum & pedum articulis accidere poffe, ait Heifterus (*h*). Atque a vexatione quidem aliqua cuivis id articulo accidere poffe mirandum non eft. Sed & per fe, aut translatione humoris noxii, variis locis oritur. Sic in *cubito* natum aliquoties vidi. *Coxæ* tumorem puero trienni ceteroquin fano cum fubita claudicatione ortum, ac a fe difcuffum memorat Wifeman (*i*). Tumorem *carpi* cum rigiditate juncturæ poft rheumatifmum in humero verfantem ortum ac fanatum, narrat cl. Trioen (*k*). *Plures* etiam interdum aliofque ex aliis *articulos fimul* afficit, ut in genubus vidi. A fcabie pulfa in ægro quodam alteram poft alteram carpi juncturam acerbo dolore ac duro tumore affectam, dein & genua tentata: elifum tamen medicamentis malum, narratur (*l*). Quin, virum vidit cel. Cullen Prof. Edinb. cui, cum frigori fuiffet expofitus fub dio cubans, multumque fatigatus, unum primo, dein alterum genu, porroque *omnes membrorum articuli* fungofo tumore affecti motuque capti effent (*ll*). Nullum vero articulum, vel per fe vel ob læ-

(*g*) *A. N. C. D.* II. A. 8. obf. 127.
(*h*) *Chir.* l. c. §. 1.
(*i*) L. IV. c. 4. p. 477.
(*k*) *Waarneem.* p. 183.
(*l*) *A. N. C. D* II. A. 8. obf. 155.
(*ll*) Ut Edinburgo amicus ornatiff. *Rob. Ramfey* ad me fcripfit.

læfionem illatam, fæpius, neque alium majori cum periculo prehendit quam genu, id quod & auctores varii notarunt. Major hic articulus, majori ligamentorum apparatu comprehenditur, ceteris quoque partibus ftructuram aliis magis compofitam faciliufque vitiatam habet, ne dicam, quod motu corporis magis quam alii afficitur, & vexationibus magis eft expofitus. — Hinc & *genuum tumor inprimis* hoc tractatu *fpectandus* nobis videbatur.

TEMPUS.

§. LXVIII.

TEmpus *hibernum* (*m*) atque *autumnale* maxime origini & incremento hujus vitii locum dare obfervamus, atque univerfim trifte ac varians cœlum (*n*), fub quo femper ægri hi pejus fe habere folent. Præterea ab interna caufa, vel apparente vel obfcura fubito exiftentes tumores, *noctu* utplurimum oriri folent, uti variis exemplis notavimus, ubi nihildum fentientes mali cubitum iverant, noctu expergefacti pungente dolore genu; idque mane tumidum repertum erat (*o*).

CAUSÆ.

§. LXIX.

SI caufam examinamus hujus mali, duplicis eam effe generis videmus. Oritur enim vel ab injuria *extrinfecus* articulo illata, quod vulgo notum eft: vel ab *interno* aliquo vitio, quod minus quidem frequenter obfervatum, attamen haud raro occurrit. — Ad *externas*, quæ fere ad *irritationem* & *debilitationem* referri queunt, pertinent vulnus (*p*), nec folum in articulum, fed & juxta eum inflictum, uti & propinqui offis fractura: ictus, contufio, lapfus, preffio, ut in iis qui multum genubus incumbunt: luxatio, aliave circa articulum vexatio. Quin & fola diftorfione levi, nixu mufculorum ligamenta diftendentium, ut veftigio fal-

(*m*) Confer. loc. *Prænot.* infra §. 83.
(*n*) Hujufmodi tempus erat in Perintho quod defcribit *Hipp.* L. VI. *Epid.* Sect. 7. §. 1. cum frequenti ventorum auftralium ac borealium & nivis permutatione; ubi ex tuffibus gravibus articulos fæpe affectos memorat §. 72. Foef. §. 11.
(*o*) Idem notat *Wurtb.* Chir. p. II. c. 18.
(*p*) Conf. *Celf.* V. c. 26. §. 28. *Wurtz.* Chir. p. III. c. 15.

fallente: etiam a motu nimio articuli, ut in fatigatis ambulando, præcipue si frigus accesserit, excitatos hujusmodi tumores vidi. Hippocrates (q) ubi maxime & frequentissime equitent homines, ibi, ait, plurimis κέδματα oritura (de quib. vid. §. VI.) & ischiades ac podagram. & exemplum (r) affert.

§. LXX.

Ab interno vero *vitio* 1. interdum *per se* circa commissuram *accumulantur humores*: rationemque hic sæpe nec ægri reddere ullam queunt nec medicus investigare (ſ). Variam autem subesse posse, colligere licet: nec *humorum* solum qualecunque vitium, seu *lentor* seu irritans *acrimonia* fuerit; sed *partium* quoque *firmarum*, quo fiat ut hoc loco hoc tempore congerantur humores. Et hic potest strictura vasorum *rigiditate* aut *spasmo* laborantium; potest & *laxitate* & *torpore* peccantium vitio congestio fieri. Neque hæc conjectura adeo & vana ratiocinatione assequi licet, quam prudenti nocentium ac juvantium observatione utiliter intelligi.

§. LXXI.

Victus densior ut malum corporis habitum inducere, sic in causa hujus morbi esse potest. In Æno qui propter famem assiduo leguminibus vescerentur, crurum impotentes factos, etiam qui orobo uterentur genuum dolore affectos, notat Hip. (s). In Scotia pauperes quales frequenter hoc articulorum vitio laborant pulte potissimum avenacea vitam sustinent, jam & Solani bulbis esculentis multum vescuntur.

§. LXXII.

Preterea, 2. *derivatis* ab alia quadam corporis parte *humoribus noxiis*, morbus in articulum decumbit, quam quidem μετάςασιν plerumque dicunt medici, ἀπόςασιν Hippocrates (t). sic a *febribus* variis (u), a *morbil-*

(q) *De Aër. loc. & aq.* c. LII. *Fœs.* p. 293. l. 52.
(r) *Epid.* VII. c. LVIII. 11. *Fœs.* 132.
(ſ) Vulgus, ubi dolore aliquo absque causa manifesta præcipue circa articulos corripiantur, guttam sanguinis (*Bluts Tropfen*) eo defluxisse, dicere, memorat *Fabr Hild. Epist.* 3. p. 959.
(s) *Epid.* II. Sect. IV, 34. seq.
(t) Hac voce enim quamlibet materiæ translationem, qua liberata aliqua parte alia prehenditur; nec stricto sensu abscessum cum suppuratione significari, facile ex variis Hippoc. locis intelligitur. Quod & monet cl. *Brendel.* in Diff. cit. *de Abscessibus*. Conf. *Epid.* I p. 944. G. *Fœs.* de quartana, ubi ap. Linden. Sect. 2. §. 34, in Græco textu versus omissus est.
(u) Conf. *Mem. de l'Ac. des Sc.* A. 1728. *Obs. sur une Ankylos.* & Hippocratis loca infra afferenda.

billis a *variolis* (v) natos vidi hujusmodi tumores, a febre ephemera interdum in feminis puerperis oriuntur (x).

§. LXXIII.

A *menstruorum suppressione* variis exstitisse observavi, idque subito aliquando noctu insequente. A *Dysenteria* intempestive suppressa ἀπόςασιν interdum in articulis excitari notatur ab Hipp. (y) Et Cel. Brendel (z) ad hunc ipsum locum addit: aliquoties sibi observatos fuisse a dysenteria tumores ad articulum inprimis utrumque tibiæ subnatos: & cum nonnulli, inter tumores hujusmodi dubie levati; tandem intabuissent, quibusdam convalescentibus abscessus purulentos & in uno alteroque scabiem in societatem vindiciarum venisse [a].

§. LXXIV.

Item ab *hæmorrhoidum* aut *sanguinis e naribus fluxus cessatione*. * Exemplo sit puer Londini a me visus quem curabat Cl. Amb. Dawson M. D. Is per 7 annos copioso sanguinis e naribus fluxu multum debilitatus fuerat, jam vero fluere sanguis cessaverat. Scrophula aut Rheumatismo se laborasse negabat. Articuli facile intumescebant. Nam & genu dextri tumor fungosus indolens ab offensione aliquoties ac demum a nimia ambulatione ortus erat. Tali quoque articulus in eodem pede, qui præ altero debilis videbatur, sæpius a levi distorsione intumuerat: cumque versaretur in nosocomio Georg. subito aliquando absque causa manifesta cubiti sinistri fungosus tumor cum dolore oriebatur, sed absque adhibitis medicamentis quatriduo elapso abibat, rursus postea ingruens. —— Memorabilis hic locus Hippoc. [æ] ubi „ circa articulos dolores ac tumores „ qui a podagricis differant [b] existere ait illis qui *viscerum tumore* laborent [c], & capitis dolore, ac quibus in pueritia & juventute sanguis ex naribus fluxerit, dein fluere desierit ". Ibidem alia signa enarrat, vitium hoc ab hypochondrii morbo oriri ostendentia, ut hæmorrhoides, pruriginem in pectore & dorso, & si quis magnis conflictetur ventris doloribus absque alvi resolutione.

§. LXXV.

(v) Conf. exemplum in cubito ap. *J. v. Wyck Aanmerk.* n. 22.
(x) V. cl. *Simson Med. Ess.* vol. IV. n. 20.
(y) *Coac.* III. 290. *Fœs.* 462. coll. *de Vict. acut.* c. LIV.
(z) Diff. cit.
(a) Conf. §. 25. allata.
(æ) *Prædict.* II. c. 47. *Fœs.* p. 113.
(b) „ Sine podagra similibusque morbis " hæc reddit *Cels.* II. c. 7. p. m. 59.
(c) Sic ægram vidi in Edinburgensi nosoc. cui a morbillis primo abdomen inflatum fuerat: inde in genu incubuerat vitium. De qua §. 84.

§. LXXV.

Libro de humor. (*d*) ait, „ etiam *a tuſſi* perinde ut a febre ad arti„ culos interdum verti materiam „ : innuens obſervationes epidem. (*e*) ubi ſcribit „ a tuſſibus cum laſſitudine etiam ad alia loca infirma im„ petum fieri, maxime autem ad articulos: &, ſi tuſſes ſiccæ, qua„ les in febre cum laſſitudine exſiſtant, ita inhæreant; hinc, & a fe„ bre, articulos prehendi (ἄρθρα σηρίζουσι) ". Et (*f*) tuſſis in in„ fantibus, cum alvo fuſa & febre continua, ſignificat, inclinante morbo „ bimeſtri ſpatio, ſeu ut plurimum *viginti diebus*, ad articulos etiam tu„ mores exſtituros. (*g*). Qui quidem ſi inferiores articulos prehende„ rint, liberant a morbo; minus autem ſi ſuperiores, niſi tamen ad „ ſuppurationem veniant" . (Hinc, non omnes hujuſmodi abſceſſus cum ſuppuratione eſſe, patet.)

§. LXXVI.

In *laxis corporibus*, pueris, feminis, phlegmaticis, *cacochymicis*, maxime oriri hunc morbum obſervat Cl. Slevogt. [*h*]. Sane omnis fere generis vitia in corpore hærentia ad articulos vergere poſſunt. Sic ab *ſcabie intus pulſa*, interdum hoc malum oritur [*i*]. Illos qui *ſtrumis* ſeu *ſcrophulis* laborant ſæpius corripit, ætate præſertim nec dum adulta. Hunc tamen corporis habitum pro unica quaſi fungi articulorum cauſa temere habere videntur in Anglia varii [*k*]. Verum equidem ægros examinans, vix ſcrophuloſos magis quam alios eo laborantes deprehendi: variique, nec ſe ipſos nec parentes fratreſve ſtrumis laboraſſe, affirmarunt: ac ſtrumæ potius oſſa ad articulos afficere ſolent, ſpinam ventoſam inducentes, de qua §. 62.

§. LXXVII.

Frequentius autem vitium, quo laboraverint ægri qui hoc articulorum tumore

(*d*) C. 2. §. 103. *Fæſ.* 35.
(*e*) L. VI. Sect. 7. §. 72. *Fæſ.* 11.
(*f*) *Epid.* VI. Sect. 1. §. 34. *Fæſ.* 11.
(*g*) Vid. Exempl. *Epid.* IV. c. 18. §. 13. *Fæſ.* 29. Conf. *Epid. II.* 1. §. 55. *Fæſ.* 56. Exemplum quoque tumoris genu in puella debili tuſſi laborante affert *Wiſeman* L. IV. c. 4. p. 482.
(*h*) Diſſ. cit. §. 16. *Scorbuticus* fuiſſe videtur vir tumore genu laborans cujus ſymptomata cum fungoſo conveniunt ap. *Hippoc. Epid.* VII. c. 26. §. 13. ſeqq. *Fæſ.* §. 55. ac ſpeciem fuiſſe ait quaſi ſubeſſet ſuppuratio, qua fungum quoque varios decepiſſe infra dicemus.
(*i*) *A.* N. C. D. II. A. 8. obſ. 155.
(*k*) Quod abſque controverſia ita ſe habere ait *Turner art of Surg.* T. I. p. 124. 156. 160. *Wiſemannus* ne diſtinguere quidem omnino hunc morbum a ſcrophuloſis ſymptomatibus videtur: nulla tamen ejus indicia memorat in ægris p. 477. obſ. 5. & 6. quos ſani habitus fuiſſe ait.

more afficiebantur, mihi nullum viſum eſt quam *Rheumatiſmus*, qui quidem morbus vehementer ex aliquot annis in Britannia invaluit, eoque ſe antea conflictatos plures narrabant ægri, variis & ſubito inde fungus natus erat, ac decumbente in aliquem articulum pertinaci hujuſmodi tumore, ceteri artus etiam tunc affecti vago morbo liberati erant [*l*].

§. LXXVIII.

Huc quoque referre poſſumus eos quibus a *frigore ſuſcepto* atque *humiditate* corpori admota, mox in articulo aliquo fungoſus tumor natus erat abſque aliis per corpus vagantibus doloribus, quæ haud rara hujus mali cauſa eſt [*ll*]: eaque media quaſi inter externas internaſque cenſenda, cum ii præſertim hinc laborent qui Rheumatiſmo antea tentati fuerant, neque aeris injuria juncturam aliquam reliquo corpore magis læſerit.

§. LXXIX.

Univerſim notandum: alterutram harum, vel internam vel externam cauſam, ſæpe προηγουμένην eſſe, alteramque προκαταρκτικὴν accedere [*m*], aut ortum jam ab altera malum altera accedente gravari atque confirmari. Sicuti ortos a vexatione quadam articuli tumores exacerbatos vidi a variolis aliiſve febribus, a ſuppreſſis menſtruis, aliove morbo accedente: contra qui ab interno vitio nati erant verſos in deterius a frigore admiſſo, motu nimio, ne dicam de contuſione aut vexatione aliqua graviore.

§. LXXX.

De manifeſtioribus autem cauſis locuti ſumus. Cruditatem, falſum quid, ſimiliave in humoribus vitia memorare, vix melius rem explicat quam caloris nativi defectus ac humidi radicalis imminutio, qualia veteres accuſare ſolebant.

PROGNOSIS.

§. LXXXI.

CUm cauſis *ſigna* conjuncta ſunt. Ea quod attinet, quæ vel ante vel in hoc morbo obſervantur, varia in accuratis reperimus Hippocraticis commentariis, quæ comparatione illuſtrare poterimus, cum ſeorſim ſpectata quædam ſint obſcuriora. Diximus jam de voce ἀπόστασις §. LXXII.

(*l*) Conf. §. 39. & §. 97.
(*ll*) Hujuſmodi exempl. affert & cl. *Becker* Diſſ. cit §. 12.
(*m*) Neque aliter fieri poſſet ut a leviſſima interdum læſione articulus intumeſceret, niſi quia vitioſa jam in corpore lateret materia, quæ facile data occaſione huc incumbit.

Ubi igitur de ſuppuratione nihil additur, de hujuſmodi etiam inveteraſcente tumore, qualem a variis morbis ad articulos interdum oriri modo notavimus, licebit verba Hippocratis explicare. Sane [n] diſtinguit abſceſſus ſuppurantes ab aliis, & alibi [o] adjicitur expreſſe ,, *abſceſſum* doloríficum *ſuppurantem* futurum ad articulos, nempe, quibus in febribus tremores citra judicationem ceſſent ". Conf. locum [p] ubi ait ,, abſceſſus raro fiunt illis qui rigores habent " loquitur autem ſtatim de abſceſſibus ad articulos.

§. LXXXII.

Libro igitur de Humor. [q] notat ,, *Quibus laſſitudinis ſenſus ſit in febre*, iis plerumque vel in articulos, vel in maxillas malum decumbere, ,, prouti hac illave parte dolor oriatur. Ad ſuperiora quidem ut plurimum ,, [r], præſertim ſi pedes frigidi ſint [s]. Sin lentus ſit morbus & deorſum vergat, ac potiſſimum *ubi pedes calidi ſint*, huc ſe inclinaturum ,, vitium, ſignificari. Obſervandum &, utrum ſtatim a morbo aliquo ,, *in manibus pedibuſve dolor* exiſtat, aut etiam ante morbum aliqua pars ,, doluerit: illuc enim incumbere malum ", Atque huc pertinet quod [t] ait ,, Debilitates crurum [obſervandæ [u]] ,, qualem ſentiunt vel qui ,, ante morbum, vel qui mox a morbo inambulant, quia forſitan in articulos malum incubuit atque inde exſiſtunt debilitates ", alibique *fatigationem* in cauſa eſſe innuit ut articuli prehendantur [v]. Hæc uti experientia conſtant, ita ſi mature obſerventur uſus ad curationem inſignis eſſe poſſunt.

§. LXXXIII.

Porro [x] effatur Hippocrates. ,, *Si in longum trahatur febris* nec tamen interitus periculum ſit ægro, ubi dolor adeſt neque ob inflammationem aliquam neque ob aliam quandam cauſam manifeſtam, translatio ,, materiæ *cum tumore & dolore* in articulum aliquem exſpectanda, maxime in membris inferioribus. Potius vero fiunt hæc & breviori tempore ,, iis *qui necdum triginta annos nati* ſunt: ſenioribus minus [y]. Diſpiciendum autem de translatione ſtatim ubi XX. dies exceſſerit febris, ſi ,, continua fuerit. — Sciendum præterea, has translationes *hieme* potiſſimum fieri & tardius ceſſare, minuſque intro recurrere " [z].

(n) *Epid.* VI. Sect. I. 36. conf. ſupra §. LXXV, Sic & in *Prænot.* (*Fœſ.* p. 43.) c. 18. initio loquitur de abſceſſibus ad membra inferiora *in ſinuata ulcera erumpentibus*, quibus ſalutem afferri ait peripneumonicis: dein vero de tumoribus hujuſmodi lentis & qui retrocedere poſſint haud ſine periculo ægri.

(o) *Coac.* I. 198. *Fœſ.* 141.

(p) *Epid.* VI. Sect. I. 25. *Fœſ.* 10.

(q) C. III. §. 97. ſeqq, *Fœſ.* p. 49. coll. *Celſ.* L. II. c. 7. p. m. 65. Atque hinc ſumti *Aphor.* IV. 31-33.

(r) Τὸ σύμπαν, quod male reddiderunt interpretes *in totum*, & hoc & aliis in locis, ſignificat id quod plerumque fit, uti vel ex contextu perſpicere licet. Supplendum: τὸ σύμπαν εἰπεῖν. i. e. *ut ſummatim dicam.* Similiter & alii auctores Græci loquuntur. Vid. Indicem *Dionis Caſſii* Edit. Hamburg.

(s) Conf. *de Vict. acut.* XLV. 3. *Fœſ.* p. 399.

(t) *Epid.* VI. Sect. 1. §. 26. *Fœſ.* 11.

(u) Quippe vox σκεπτέαι in his omittitur. Conf. ib. Sect. II. §. 26. *Fœſ* 11.

(v) Vid. de viro cui in genu ac poplite (de quo conf. ſupra §. 11.) tumor exſtiterit, *Epid.* VII. c. 26. §. 13. *Fœſ.* §. 55. & exempl. pueri *Epid.* IV. c. 18. §. 13-18. *Fœſ.* 29. ubi κρίσις eſt ἀπόστασις, conf. c. 17. *Fœſ.* 26. Adde de paralyſi c. 28. *Fœſ.* 39.

(x) *Prænot.* c. XXIV. §. 9. *Fœſ.* p. 45.

§. LXXXIV.

Alibi [a]: ,, ſi *temporum venæ* [i. e. arteriæ temporales] haud ſubſidant, [nimis diſtentas exponit Galen.] nec ſplendidus [aut forte candidus] virideſcens color ſit, ubi ſpiritus intus hæſerit, aut tuſſis ſicca ,, haud ferox adſit, in articulos malum incubiturum eſſe [ἐς ἄρθρα ςήριξιν] ,, exſpectandum eſt, [cujus & exemplum notatur appoſitum [b]:] idque ut plurimum *eodem latere quo inflatio ventris* adeſt. Plurimi autem ,, horum *ruborem facie* præferunt, licet ceteroquin candidioris habitus ſint, ,, neque iis ſanguis ex naribus profluit aut non niſi paucus: & ubi fluens ,, ceſſaverit, tunc imminet [illa translatio. Conf. loc. §. LXXIV. allat.] ,, Similiter ſi ſitis remanet, & oris ſiccitas, ac ſapor ingratus, cibique ,, faſtidium. Hæ autem febres haud acutæ ſunt, ſed reverti ſolent ". * Sic ægram Edinburgi vidi XVIII. annos natam, quæ *a morbillis* [tuſſi haud vacantibus] *abdominis* primo *tumore* ſe affectam fuiſſe, quo adhibitis remediis mox abeunte, in *genu* decubuiſſe vitium ajebat, quod jam *per 12. annos*, pertinaci, *haud ſuppurato*, olim cedente dein a vexatione rurſus exaſperato, fungoſo tumore laborabat. Erat autem *coloris floridi*, cetero quoque corporis habitu ſana. Et [c] Chr. Fr. Garmannus refert, juvenem XVII. annorum in ſiniſtro hypochondrio primum, poſt circa genu illius lateris leves quoſdam ultra menſem ſenſiſſe dolores, quibus neglectis tumorem circa genu ortum quo claudicaverit. Queſtum eſſe ægrum, e ſiniſtro hypochondrio materiam calidam & acrem ad genu ſibi defluere videri.

(y) Sane ex pluribus quibus ortos hujuſmodi tumores vidi, vix unum atque alterum ætate majorem fuiſſe memini.

(z) Conf. §. 68. Translata hæc, minus tamen diſtincte, & paullum immutata in *Coac.* l. 202-207. *Fœſ.* 143 quo reſpicit *Celſ.* II. c. 7. p. m. 66. l. 21. qui quidem de ſuppuratione hæc exponit & ib. l. 3. Φύματα *abſceſſus* vertit. Congruit & cum hoc loco *Aph.* IV. 44 & VII. 63. (65.) Add. *Coac.* I. 168. *Fœſ.* 118. *de Vict. acut.* c. XLIX. *Fœſ* p. 400. coll. c. XLV. In *Aphoriſm.* autem poſt l. c. ponitur IV. 45. ,, Quibus tubercula ad articulos aut dolores oriuntur ex febribus, ii cibis utuntur ni- ,, miis " & VII. 66. (64.) ,, longa tubercula, aut in articulis dolores. " Pertinet etiam huc illud *Epid.* VI. Sect. 4. §. 1. 3. itemque *de Judic.* X. 3. & *de Humor.* ſub fin. de tuberculis circa aurem haud ſuppurantibus ac diſparentibus itemque *Prænot.* c. 18. *Fœſ.* p. 43. de translatione materiæ *a peripneumonia.*

(a) *Epid.* VI. Sect. 2. §. 27. *Fœſ.* 11.

(b) *Epid.* IV. c. 18. §. 13. *Fœſ.* 29. coll. c. 17. *Fœſ.* 26.

(c) *A. N. C.* D. I. A. 9. obſ. 63.

deri. Quem dein describit incisione supra genu emissum humorem cum portiunculis quas fungosas vocat, materia meliceridis esse videtur quam descripsimus §. XVII. Periosteum in femore consumtum fuisse, atque intus quoque in commissura cartilaginem luxuriantem fuisse deprehensam [de qua §. LVIII.] Eam vero causam fuisse tumoris genu haud magis mihi probat, quam femur quoque inde tumidum fuisse; ac obscurius rem describit.

§. LXXXV.

Pergit Hipp. [*d*] ;, Quæ post judicationem [seu morbi exitum] relin-
,, quuntur, reversiones faciunt. Hujusmodi igitur sunt primum lienis tu-
,, mores, nisi illi in articulorum tumores abeant, aut *e naribus sanguis*
,, *profluat*: tum dextri præcordii inflatio, nisi hæc solvatur urinæ excre-
,, tione [*e*]. Utrumque enim horum ubi post morbum relictum fuerit,
,, febrem reverti probabile est ". Ita quidem reddendus mihi, collatis aliis, hic locus videtur [*f*].

§. LXXXVI.

Porro *ab excretionibus* hæc signa ponit [*g*] ,, Quibus alvus ab initio fusa,
,, urinæ autem paucæ sunt, dein alvus supprimitur, *urina* vero *multa* fer-
,, tur eaque *tenuis*, his incumbet morbus in articulos [*h*]. Huic contra-
,, rium aut mancum videtur, quod [*i*] scribitur " urinam crassam ex qua quod desidit album est, significare circa articulos dolorem ac tumorem —.

§. LXXXVII.

Sane alibi [*k*] testatur ,, *urinam crassam*, *albam*, qualis in febribus
,, cum lassitudinis sensu quarto die aliquando prodeat, (haud imminentem

(*d*) *Epid.* VI. Sect. 2. §. 32. *Fœs.* §. 12.

(*e*) Conf. *Prædict.* II. c. 48. *Fœs.* p. 113. *Epid.* IV. c. 3. *Fœs.* §. 3. ubi sensus inversione nullus redditus, (*Editionem* tamen *Vindobonensem* ad manus mihi haud fuisse, fateor:) sed nulla difficultas esse videtur, si interpreteris: " Lienes aliis tu-
,, midi non erant, quibus vero dextera præcordia inflata fuerunt (forsitan ἐπιτηκύμεν
,, pro ἐκτετ. leg.) & manu admota murmur aliquod edentia. His sanguis fluxit,
,, ac urinis ejiciebatur morbus ac solvebatur. Multo magis vero habebant deorsum
,, (scil. incumbentem materiam, ἀποστάσιας) —— Qui sic affecti non erant, sed lie-
,, nes habebant tumidos, iis *e sinistra nare sanguis manabat.* " Quæ omnino congruunt cum loco hic in textu allato.

(*f*) Similia exstant *Epid.* II. Sect. 3. §. 71. *Fœs.* p. 1027, Add. exempl. tumoris genu *Epid.* IV. c. 14. §. 15. *Fœs.* p. 1129.

(*g*) *Coac.* VI. 61 *Fœs.* 619.

(*h*) Conf. *Prænot.* c. XI. §. 17. *de Judic.* VII. 6. *Coac.* V. 40.

(*i*) *Prædict.* II. c. 10. §. 7. p. 88. *Fœs.*

(*k*) *De humor.* sub fin. *Epid.* VI. Sect. 4. §. 3. *Fœs.* 2. & *de Judic.* X. 5. quorum alter ex altero illustrandus & corrigendus locus.

tem significare, sed) ,, *liberare ab abscessu* (*ad articulos*). Quodsi & præ-
,, terea e naribus sanguis haud parce fluat, omnino securos præstari ": seu ,, plane cito liberari " (*l*). Sic & in loco illo Prædict. (*m*) id ex urina cum aliis enumeratur signis, nempe " Quibus circa articulos dolores at-
,, que tumores oriuntur & desinunt, ratione haud podagrica, in iis in-
,, venies viscera tumida, ac in urina subsidere album quid, ac, si tem-
,, pora attollantur (*n*), ea sæpe dolere dicet æger: dicet & noctu *corpus*
,, *insudare*. Quodsi vero haud subsidat ejusmodi quid in urina, neque su-
,, dores accedant; metus est ne claudi fiant articuli [*o*], aut subnasci in
,, iis exulcerationem quæ μελικηρὶς vocatur ". Item *alvi resolutione* averti articulorum affectionem innuit, dum iis oriri hoc vitium ait quibus magni existant ventris dolores absque dejectione [*p*]. Exemplum febris, vomitu, fluxu sanguinis, urina & sudore [absque abscessu] solutæ, affertur [*q*]. Videtur *febris rheumatica* fuisse, ac membrorum dolores describit κοπιώδεα τρόπον. Nescio igitur an κοπιώδεις πυρετοὶ sint forte rheumaticæ, cum sane & ex hoc morbo fungum articulorum sæpe existere supra notatum fuerit §. LXXVIII.

§. LXXXVIII.

Sanguinis fluxum etiam pueris tussi laborantibus [conf. §. LXXV.] febrem solvere ait ceteroquin tumores articulorum parituram. Fluere autem his minus quam ætate paullo provectioribus [*r*]

§. LXXXIX.

Sed plura excutere non vacat. Atque hæc quidem signa in nosocomiis adeo

(*l*) Ut scribitur *Aph.* IV. 74. *Fœs.* 73. ubi eadem etiam clarius explicantur. Conf. de sanguinis fluxu *Prænot* c. 22. & c. 25. §. 12.

(*m*) II. c. 47. *Fœs.* p. 113.

(*n*) Intelligit forsitan: ubi arteriæ temporales inflentur. Conf. supra §. LXXXIV.

(*o*) Sic *Prænot* c. XVIII. §. 17. *Fœs.* p. 43. ubi *a Peripneumonia* translatio materiæ ad pedes fiat ,, *si sputum non bene reddatur*, neque urina subsidentiam bonam
,, exhibeat, periculum esse, ait, ne claudus fiat articulus aut multum exhibeat negotii ". Quæ aliaque ibi memorata huc spectare videntur.

(*p*) Quæ dein sequuntur: αὕτη γὰρ ἡ ἀρχὴ &c. non adeo de articulorum tumore agere existimo, sed de illo corporis vitio, cujus eum esse signum seu symptoma posuerat, nempe de viscerum (ac potissimum lienis) inflatione, quamvis *Cels.* L. II. c. 7. p. 60. etiam lippitudinem cum articulorum vitiis conjungat. Verum is, laudabilis ceteroquin scriptor, quæ de morborum signis ex Hippocrate decerpsit parum distincte parumque accurate composuit. De lienis autem tumore similia ap. *Hippoc.* alibi dicuntur. vid. *Prædict.* II. c. 41. *Prænot.* c. VI. §. 5. 6. 7, *Fœs.* p. 113. & *de Affection.* c. 21.

(*q*) *Epid.* I. Sect. 3. æg. 6.

(*r*) Præterea vid. *de Vict. ac.* c. XLIX. *Fœs.* p. 400.

adeo accurate animadvertere vix licet : meliora tamen obſervaturus fuiſſem ſi Hippocratem antea legere mihi per tempus licuiſſet. Pauca jam ſubjungamus : quædam & in curatione ſparſim notanda ſigna.

§. X C.

Ubi per aliquod tempus perſiſtit articuli vitium, *caro* ejus *membri manifeſto emarceſcit.* Quod quidem a vitio aliquo circa articulos plerumque fit, ac ab Hippocr. jam obſervatum : quin, ſi in pueritia aliquid circa articulos noxæ inferatur, dein membrum quod affectum fuerat minus quam alterum creſcere [*s*]. Hic vero notabile, quod non ulterius ſolum extenuetur membrum [*t*], ſed & ſuperius, ut puta, non crus tantummodo ubi genu hoc modo laborat, ſed femur quoque inſigniter [*u*]. Unde colligendum, nervorum affectioni altius truncum debilitanti, partim & motus defectui, quod ſentit Hippocr. potius quam compreſſioni vaſorum nutrientium, tribuendam eſſe maciem iſtam : de cujus curatione infra.

§. X C I.

Tandem vero, naturæ relictum, aut male tractatum, aut ubi curationem nullam recipit, ſic procedere & exire hoc malum ſolet. Conficitur æger dolore, reſorptione materiæ acris, qualis hæc vel diuturna ſtagnatione tandem debet evadere, tabeſcit : aut circa ligamenta ortis meliceridibus, ipſa mox perioſtea atque oſſa rodente ſanie corrumpentibus, ſæpe & accedente aut ſimul exiſtente intus in capſa articuli acris humoris affluxu, cartilagines illic reſolventis, oſſa erodentis [*v*], conſumitur, ac niſi tunc reſecetur articulus *tabe perit.*

§. X C I I.

Sanationem vero plerumque *arduam* eſſe fatentur Chirurgi [*x*]. Altius inhærentem tumorem, vetuſtum, atque durum, item, ſi cum exulceratione ſit, curationem habere difficiliorem, facile apparet. Ex diſſectione quoque videmus, quænam diſcuſſionem ægre concedant ac pertinax adeo vitium reddant, ſi nempe ipſa fibrarum textura ſpiſſior ſit reddita aliterve immutata [*y*], nullo fere effuſo apparente humore : cum hiſce

(*s*) Uti poſt ulcera profunda ad humerum, *de Artic.* c. 14. & *Epid.* VI. Sect. I. §. 37. A luxatione, *de Artic.* c. 13. § 9. c. 57. ſeqq.
(*t*) Quemadmodum ponit cel. *Heiſter. Chir.* l. c. §. 2
(*u*) Cujus & exemplum affert cl.. *Becker* Diſſ. cit. §. 16. *J. v. Wick*, *Beengeſwell.* c. 4. p. 114. & conf. *Hippoc. de artic.* c. LIX. 3. & c. XCIII.
(*v*) De quo ſupra §. 48. 58. 59.
(*x*) Cel. *Heiſt.* l. c. §. 3.
(*y*) V. § 22.

ce integris ſi humoris tantum congeſtio adſit in interſtitiis, quod ex tumoris mollitie colligendum, facilius elidatur, niſi tamen acris humor adrodat partes. Attamen dummodo nulla adſit partium intus in commiſſura ſitarum corruptio; concreta diſcuti, rigida ſolvi, aut corrupta jam a ſanis rejici, emaciata quoque habitum recuperare poſſunt, ſi modo adhibeatur attentio ac diligentia Chirurgi. Quodſi vero cartilagines, oſſa cet. intus affecta ſint; ſæpe res omnino deſperata, aut ſi aperto ulcere ſeparari corrupta ac purgari omnia queant, quod ſane, licet in ipſa junctura ſit caries, fieri nonnunquam poſſe videbimus, ankyloſis tamen vix evitanda. Sin extra capſam tantum abſceſſus adſint [de quib. §. 17.] iiſque apertis corruptæ ligamentorum fibræ reſolutæ ſeparentur, ſuppuratio bona fit, atque interdum ita quod malæ materiæ coiverat educitur, tumor ſubſidit, & ſanatur morbus. Alias tamen ligamenta faſciæve longe lateque circum inflammantur, & poſt apertos abſceſſus perſiſtunt mala ſæpeque ex ejuſmodi caſibus teterrima fœtens corrodens omnia ſanies exiſtit & cancri fiunt.

§. X C I I I.

Signa autem hæc poſſumus afferre. *Si* vel ab externa cauſa, vel ab interna quoque *tumor fungoſus brevi exſurgat* [hydrops enim ſuis notis §. 46. dinſtinguitur]; tunc extra commiſſuram tantum hærere malum probabile fit, ac ſpes eſt poſſe ſanari. Contra, *ſi* poſt diuturnos alte ſitos dolores *lente oriatur tumor*, iſque *durus*; metus eſt, ad cartilagines oſſaque in junctura aut in ipſo oſſium meditullio hærere malum : quod quidem ubi amputatos dein articulos inſpicerem, ita deprehendi. Attamen nec ſemper malo hoc omine ſpes abjicienda. Vide exempl. ægri in quo hæc ita ſe habebant ſanati [*z*]. Prius igitur videndum, utrum fruſtra adhibeantur varii generis medicamenta.

§. X C I V.

Ex iis autem qui ſubito oriuntur, plus habent periculi & difficiliores curatu ſunt tumores *qui per ſe*, & potiſſimum ſi *cum liberatione a morbo aliquo*, quam qui ab externa vexatione in corpore ſano oriuntur. Ceteroquin a vitio aliquo in corpore hærente & ad hos accedere mali humoris derivatio poteſt ut prioribus fiant ſimiles.

§. X C V.

Tumor glandulæ ſeu maſſæ illius adipoſæ quæ in articulo ad patellæ ligamentum hæret, huic vitio junctus, [§. 50. extr.] pertinax eſſe ſolet etiam poſt fungoſum articuli tumorem diſcuſſum.

§. XXII.

(*z*) *A. N. C.* D. II. A. 8. Obſ. 155.

§. XCVI.

Fungosi tumores si *soli* adsint, absque interno in capsa vitio, præsertim benigni, dolore vacantes, *per annos plures* possunt *persistere* absque suppuratione & absque alia ægri noxa [a]. Quin, si ex aliquo corporis vitio in articulum incubuerit malum, *melius inde quoad cetera se habere* solet *æger* [b]. Sic, ubi a menstruis suppressis orti erant, præcordiorum oppressio aliaque mala cessaverant: ubi ex rheumatismo nati, desiverant in aliis articulis dolores &c. Atque hæc inprimis denunciant *confirmari* in articulo vitium tale de quo agimus.

§. XCVII.

Contra, si partes olim laborantes rursus prehendantur, velut si rheumatismus qui antea ægrum vexaverit redeat per plures articulos vagans; *liberari* solet is qui fungoso tumore affectus erat.

§. XCVIII.

Verum, *cedente fungoso tumore*, motisque sic diu stagnantibus humoribus aut cum liberatione corporis eo depositis, sæpius *ægri* modo bene se habentes *variis premuntur malis*. Præsertim in mulieribus præcordia opprimi, difficultatem respirandi variaque velut ab obstructis menstruis orti symptomata vidi: ventriculus sæpe aliæque partes internæ afficiuntur. Quod si fiat, graviter ac pertinaciter laborare, interdum adeo interire solent ægri. Qua de re memorabilia videntur hæc exempla. * Ægra quædam 25. circiter annos nata, *habitus floridi*, Londini in Georg. nosoc. medico utens Cl. Dawsono, *tumore genu* laborabat, qui mense Decembri per se ortus erat, & remediis variis haud cesserat. Sed Martio mense *cum febris* illi forte *superveniret*, qua lecto per aliquot dies detinebatur, *sponte abiit genu tumor*. Inde vero *ventris dolor atque tumor* exortus, quo post mensem etiam tunc laborans e nosocomio domum dimittebatur. Tunc accessit *urinæ suppressio*, sic, ut nullum ad reddendam eam stimulum sentiret, nec ullus in regione vesicæ tumor perciperetur. Usu cantharidum expressa urina instar gelatinæ crassa reddita. Balneum tepidum frustra adhibitum: applicatis autem circa lumbos pannis frigida madidis, bis terve lotium elicitum fuit. Vesicatoria regioni utriusque renis ac simul tibiis applicanda suadebat Cl. Dawson, quæ tamen neglexit ægra. Et cum Londino discederem, quintum jam mensem sic laborabat, per LXX.

(a) V. exempl. §. 84. *Maligni* contra i. e. rodentem humorem habentis hist. §. 21. allata.

(b) Hinc merito tunc inter *metastases* censendi.

LXX. tunc dies nihil urinæ reddiderat, atque œdemate per totum corpus affecta erat —** Ad alteram ægram adduxit me Cl. Douglas Chir. Lond. Hæc cum per sex menses, a frigore suscepto, *rheumaticis doloribus* affecta fuisset, circa lumbos præsertim, femoribus quoque simul & *cruribus* adeo *debilitatis*, ut stare vix posset: demum *febris* accessit per tres hebdomades durans. Deinde in *genu* dextrum incubuit omnis morbi vis. Hoc *intumuit* doloribusque pungebatur: *partes antea affectæ liberatæ* fuerunt. Sic per annum jam perstiterat vitium, cum, fallente vestigio, *procideret*, pedibus corpori subjectis. Inde laborans genu dolore tumoreque majori correptum fuit, præsertim, cum altero die insuper *nimis ambulasset*. Tumor tunc circa genu fungosus haud exiguus aderat: glandula quoque sub ligamento patellæ turgebat. Pannos *aceto calido* tinctos adhibere jussit Cl. Douglas, quibus levatum fuit malum. Suadebam deinde ut *hirudines* applicaret circa partem tumentem, quæ sanguinis haud parum sugentes profuerunt illi, uti & *purgans* medicamentum: ita ut melius se habere genu testaretur quam per sex menses elapsos. Supererat tamen tumor, præsertim ad partem interiorem circa flexorum musculorum insertionem, ad tactum valde dolens, item glandulæ tumor. Nec acetum jam, nec alia varia levamentum afferebant. Tunc auctor erat nonnemo, ut Emplastr. mercuriale circa genu applicaret: quod equidem, cum & ante a discussione viscera affici senserit ægra, & habitu ad phtisin prono videretur, dissuadebam, nec Cl. Douglassio placebat. Maluissem sudore ex articulo ope Sp. vini accensi elicito dispellere malum, aut ulcere in pede excitato tumque trahendo, aliave ratione, materiam derivare & elidere. Illa vero consilium ignoti secuta, *emplastrum* istud *mercuriale* applicavit, ac simul per XIV. fere dies quotidie *aquam calidam in genu infudit*. Mox hinc *ventriculus affici*, *ut quavis affusione sentiret nauseam*. Simul supprimebantur menstrua, quæ antea haud defecerant. Oppressiones præcordii cum tumore ac dolore ingravescebant, nec subigi poterant usu aquæ menthæ, amarorum &c. *Sudoribus* quoque *noctu* accedentibus profusis exhauriebatur. *Tumor* interim *genu subsedit*, nec adeo per affusionem calidæ quam postea *cum empl. mercur.* solum *adhiberet*. *Glandula* tantum *adhuc* sub ligamento patellæ *turgere* videbatur, atque extenso pede ab utraque parte eminebat. *Motus* articuli *liberior* redditus erat, *raros* modo *dolores* in eo sentiebat, cum *leviore debilitate*. Demum ventriculi tumor quidem assumtis medicamentis cessit. Sed *tabes* invaluit: pulsus exilis, celer: sudores profusissimi: tussis quoque accessit cum respirandi difficultate, quibus per 14 dies conflictata *obiit*, cum empl. merc. per sex hebdomades in genu tulisset hujusque usus satis expeditus redderetur. — Hippoc. [c] obser-
vat.

(c) *De Vict. acut.* c. XLIX. 11. *Fœs.* p. 401.

vat, quodsi articulorum tumores, & hujusmodi quæ cum liberatione à febre oriantur, retrocedant: si manus contrahantur, vel tremulæ fiant; spasmum accessurum esse & delirium [*d*]. Atque hæc de prædictione sufficiant.

(*d*) Conf. de periculo ab retrocedentibus hujusmodi in articulis a peripneumonia per materiæ translationem exsistentibus tumoribus *Prænot.* c. 28. §. 19. seq. *Fæs.* p. 43. l. 27.

JAm *de curatione* quoque acturus eram, cujus causa cetera dicta sunt; &, observationibus atque cautionibus variis notatis, affectum jam caput habebam. Sed cum vel sic longius quam putassem protracta sit Dissertatio, alias isthæc edenda erunt. Atque hæc interim ut æqui bonique consulant, Viros rogare doctos debeo, & arte peritos de erroribus monentes pluraque benevole suppeditantes grato semper audiam animo. Nunc enim amplius mihi differre non licet reditum in liberam & pacatam Patriam, cui summa hæc in humanis bona constanter benignissimum *Numen*, solusque mortalium *Pater*, velit servare!

ADDENDA.

Ad §. X. fluctuantem - prodens) (*xx*) Interdum tamen hujusmodi specie fallens.
Ad §. XXVI.) ligamenta - dicant) (*gg*) Tendines etiam lente sectos interdum sine dolore ægrorum se observasse ait *Meekren* Obs. Cap. LXV. vaginam illorum sensu majori præditam putat.

QUÆSTIONES.

I.

Oculorum sensu tantum seducti videntur auctores de internis sensibus agentes, cum de notionum omnium imaginibus in cerebro *exstantibus loquuntur, easque non solum pingunt, sed fere tanquam sculptas fingunt.*

I I.

Attamen, ne ab oculis quidem imagines ad cerebrum pervenire constat, nedum ab aliis sensibus. Quid igitur, nisi motus *quidam* tremulus*? At ille durare constanter nequit, & ab alio subsequente suffocatur, ac donec durat præsens & imago persistit, [velut ubi oculi nimia luce perculsi fuerunt.] Quod secus se habet in notionibus memoria reconditis.*

III.

I I I.

Neque igitur in eo quod corporis est notionum sensibus haustarum vestigia relicta demonstrari possint, & de receptaculo imaginum in cerebro *inanis opinio videtur. Sed contineri illas oportet vi entis cogitantis, quod corporis quidem ad eam rem organis opus habet: haud vero intueri tantum expressas in corpore imagines ex eo colligitur, quoniam & componit & mutat, cum ipsæ se in cerebro imagines immutare non possent.*

I V.

Potest igitur quod in corpore tam ad reminiscendum quam ad cogitandum requisitum esse observatur in sola aptitudine ac facilitate usus organorum *positum esse, &, quod recenter aut sæpius oblatæ notiones revocentur facilius, vel ideo tantum fieri, quoniam usu habitus acquiritur, veluti dum aliquis fidibus cantilenam ludere didicit, ubi, quis putet succedentium sonorum in cerebro imagines dispositas esse?*

V.

Ut Archæi *veteres,* Animæ *(a cogitante diversa) Stahliani, sic* Naturæ *vocabulo hodie ludunt multi, Numen fingentes providum & cum deliberatione agens. Quid autem Natura corporis nostri, nisi* mechanismus *a Creatore universum tam sapienter constitutus quam potuit maxime?*

V I.

Hinc declaratur, cur salutifera illinc plurima fluant: singulares effectus incommodi *[quales in Chirurgicis maxime apparent] non potuerint evitari, qui haud inciderent si Natura esset Numen caute de singulis motibus deliberans.*

V I I.

Neque de verbis modo disputatio est: sed errores hinc sequi debent medentis, dum pro salutari molimine *habet qui* necessarius *tantum ac noxius sæpe* effectus *erat.*

V I I I.

Sic febris intermittens *interdum quidem vincit causam suam, & per se salutem efficit: plerumque vero haud salutiferum, sed necessarium tantum & corrigendum esse motum, inde colligimus, quia, quo diutius inhæsit eo magis debilitat hominem, eo difficilius sanatur: tantum abest, ut ad valetudinem tendat. Nec illi suppressæ, sed male curatæ, & causæ relictæ, tribuenda sunt si quæ sequuntur mala.*

CCXIII.

GEORG. ERNESTI STAHL

ET

JOAN. CONR. TIEFFENBACH,

DE

PODAGRÆ

NOVA PATHOLOGIA

DISPUTATIO.

Halæ 9. Junii 1704.

PROOEMIUM.

Qui vulgo queruntur, quod theoria medica cum praxi nihil cohæreat, de ea theoria loqui videntur, quæ vel historiam morborum in genere, vel ad minimum historiam temperamentorum, ætatum, morborum, his utrisque symbolice evenientium, & denique genericam convenientiam morborum, plane insuper habeat. Sane enim, si abstrahamus a generali illo conceptu, qui historiæ, seu experientiæ contrarius est, quasi nempe quilibet homines, cujuslibet temperamenti & ætatis, quolibet tempore, cuilibet morbo expositi vivant, quotiescunque saltem generales istæ causæ in aëre, in cibo & potu, in acido & viscido, & saporibus aliis, in mutatione figuræ humorum & pororum &c. eveniant: & *potius experientia discamus, quod hoc non ita se habeat, sed omnino certis dispositionibus, certa hujusmodi pathemata obtingant: tunc revera nulla insignis difficultas subesse videtur, quæ impediat, quominus non modo rationem facile inveniamus, cur tali constitutioni talia accidant: sed etiam modum practicam tanto facilius concinnemus, quæ his circumstantiis satisf[illegible]t: vel etiam methodos probatæ veritatis, intelligere valeamus, quo nomine & intuitu effectum suum edant: vel denique pertinacis durationis, & contumaciæ adversus curam, rationem, ex assuetudine tanto probabilius percipiamus.*

Ex hoc certe fundamento non difficulter ab experientia discimus, quod & unde, certis temperamentis, junioribus ætatibus, certis vitæ generibus, sanguinis abundantia eveniat. Cur & quomodo abundantia facile impedimentum motus, & inde vitia craseos post sese trahat: quomodo huic ordinarie occurratur & succurratur motu auctiore sanguinis, pulsorio intus, tonico extus: & quomodo hic præcipue motus alteruter, ad ætatem sese habeat, pulsorius nempe ad vegetam fervidam, tonicus ad languidiorem & declivem; quomodo ex his duo summa genera multorum, multorum inquam morborum nascantur, nempe (1 hæmorhagiæ, aut harum proxima soboles, stases, tumores, inflammationes, corruptiones, suppurascentes, ulcerascentes: 2) spasmi, & horum proxima soboles, gravativi, pressorii, rigidi, frigidi, stupidi, aut vellicatorii, palpitatorii, vibrativi, formicatorii &c. dolores.

Actum agerem, si hic multis verbis percenserem affectus istos in praxi adeo frequentes, & numerosos quidem, qui ex hoc fundamento, uni eidemque, aut diversis hominibus, eodem temperamento instructis, evenire solent, per diversas ætates, non genere, imo sæpe ne specie quidem, sed loco tantum variantes. In prima juventute lymphaticæ substantiæ (nondum abundante æque actuali sanguine, sed lympha tantum, tanquam communi materia solidarum porosarum partium, & ipsius sanguinis,) circa caput stases & ulcerationes, crusta lactea, achores, aurium madores, coryzæ, per accidens, aut abundanti-

dantiam, in tussim sese diffundentes: in pueritia hæmorrhagiæ narium: in juventute hæmoptyses, vomitus cruenti: versus consistentis ætatis confinia, internæ hæmorrhoides: circa senectutis initia hæmorrhoides externæ: inter hæc utraque mictus cruentus.

Ex stasibus, hæmorrhagiæ non perrumpenti succedentibus, pueritiæ & adolescentiæ circa caput, cephalalgiæ acutæ æstuosæ, ophthalmiæ, parotides, odontalgiæ, Febres diariæ, synochæ, & similes acutæ valde brevis periodi: juvenibus anginæ, asthmata sicca spasmodica, pleuritides & peripneumoniæ, phthises, vomicæ pulmonum &c. adultioribus & juvenibus, hypochondriacæ passiones, colicæ, alvi vitia, icteri, hecticæ, ascites:

Provectioribus, nephritides & calculi, hæmorrhoides cœcæ dolentes, aut palindromes ad pristina loca. His aut senescentibus, varices crurum.

Infantibus & pueris epilepsiæ & convulsiones promptæ; juvenibus asthmata spasmodica, rheumata circa collum, humeros, scapulas, arthritides vagæ, vomitus, colicæ; provectioribus spasticæ tales & rheumaticæ tensiones & pressiones circa lumbos, os sacrum, coxas: declivioribus, aut ab his initiis ulterius progredientibus, gonagra, podagra, paralyses &c.

Actum, inquam, agerem, si hæc prolixius hic recenserem, cum ab amico nostro, dissertatione de fundamentis morborum ætatum affatim tractata sint: sufficiat inde in genere adstruxisse, quod theoria medica, hac methodo e praxi seu experientia eruta, & ad praxin directa, tantam utique connexionem & cohæsionem cum praxi habeat, ut neque sine illa ullus rationalis practicus existere possit, neque vero, qui hanc assecutus est, aliter quam scite & perfecte prognosin & praxin subire, & accedente exercitio, quod promptitudinem acuet, felicissimus medicus practicus fieri.

Alia forte quæstio fuerit, ubi quis hujus rei avidus manuductionem luculentam ad hanc methodum, scriptam reperire possit? sed quia odiosa & invidiosa, diu ipsi immorari imprudentiæ fuerit. Hoc unum certissima veritate poni posse arbitramur, quod nuspiam nisi in historia medica practica, ejusque scriptoribus antiquioribus longe locupletius, quam recentioribus, materia hujus cognitionis commodissime comprehendatur: forma vero ipsa, collectio, connexio, illustratio, industria & ingenio peragenda sit: hanc enim ignorantiam fateri non erubescimus, quod apud neminem unum adhuc scriptorem hæc connexa, nedum inculcata, fere dixissem indigitata, deprehenderimus.

Placuit proinde loco speciminis inauguralis, partem aliquam hujus dogmatis tractandam assumere, nempe pathologiam Podagræ; *in quo negotio, ex hac theoria medica, ad mentem D. D. præsidis deducto, quantum accedamus ad veritatem, aut aberremus, judicium sit practicorum, non magis activorum, quam passivorum; quæ duplex praxis cum frequentissime in unum subjectum, medicum, concurrat, tanto facilius credo examinatu erit, quid nos medico sensu veri aut falsi inferamus.*

Faxit Deus T. O. T. M. ut non modo veritatem assequamur, sed & evidentiam ejus exsequamur, & scopum nostrum perpetuum, medicinæ fundamentalem comprehensionem, hic etiam consequamur.

CAPUT I.

Historia podagræ generalis.

Brevibus sane expediri hanc posse, haud paucis videbitur, qui non nisi ipsius *passionis* immediate, descriptionem respexerint; at vero, si circumstantiæ *subjecti*, *temporis*, *gradus*, imo ipsius *generis*, denique *successus*, *transitus*, *exitus*, hujus mali, vere percenseri debeant, nihil breve aut præceps satisfacturum esse, satis certi sumus.

Nimirum brevibus describetur podagra, quod sit *dolor pedem infestans*; neque multum crescet prolixitas, si pro illustando *genere* addatur, dolor *gravissimus*, *pertinacissimus*, diversis vicibus *recrudescens*; sed vix exhauserit *speciem* doloris, omnis hæc paraphrasis.

Est vero podagra, minime *unice*, *semper*, *exquisite*, *dolor*. Siquidem quotidianum utique est, videre tales pedibus captos, qui nullum insignem *dolorem*, sed *tensionem* tantum, imo *tractionem*, quæ membrum non nihil contrahat, persentiscant; qui quidem, si tunc temporis in quieto positu retineant membrum, nihil quicquam ibi sentiant; sed solum, quotiescunque illud *concutiunt*, imo leviter *extendunt*. Ubi interim *tensio* illa, continua utique est. Et est ipse effectus ille, quid aliud, quam *podagra*? licet *doloris* sensum non nisi sub frivola *motione* partis, percipiat æger.

Imo vero, qui *gravissimo* dolore podagrico torquentur, annon ordinarie, quo magis, sponte vel arte, imminui incipit dolor, eo magis *contractas* & *rigentes* præ se ferunt, partes immediate affectas: & quidem ante dicto adhuc modo, ut si partes ita *rigentes*, temere *moveant*, qualibet vice penetrantem *doloris* ejusmodi ictum percipiant.

Imo vero ipse sensus *doloris*, exquisitius a patientibus descriptus, ejusmodi *tractorius*, *vellicatorius*, *vibrativus*, *palpitatorius*; quem proinde vix ullo alio termino exprimere solent, quam *Reissen*. Loquaciores vero, multiplici quasi genealogia, *indolem* & *genus* doloris hujus, ad *tractiones* referendo, appellant: *Reissen*, *Zerren*, *Ziehen*, *Zücken*, *hin und wiederfahren*, *Fechten*; *es lebe alles drinnen*; *es lauffe wie Ameisen*, *es arbeite drinnen*; *es reisse sie noch gantz zu Schanden*, *es sey*, *als ob alles zerreissen und zerspringen müste: als ob Nadeln hin und wiederführen.*

Ex hac prolixitate itaque demum breviter, est podagra, *dolor tensivus*; sive jam magis *tacite* trahat, & *pressionis*, aut *rigoris* sensum inferat, magis continuum & uniformem; sive *discreto*, *subtilium* tractionum *motu*, alternante, recursante, *vibratilem* tractionis sensum inferat, qui in tenerioribus & sigillaribus *fibrillis*, *puncturæ* sensationem exprimat.

Occupat *dolor* hic, *pedem.* Non quidem *ſtrictiſſime* dictum, ab infimis *tibiæ* & *fibulæ* terminis usque ad apices *digitorum*: neque ſolam hujus pedis cum tibia *articulationem*; ſed ipſam etiam tibiam, *fibulam, genu, femur*; & quidem non magis aut certius *articulationes* harum partium, quam ipſas etiam *intermedias* earum portiones.

Invadit patientem communiſſime cum præcedanea *gravativa* laſſitudine totius corporis; niſi ubi a præcipitibus *animi pathematibus*, cum impetu exardeſcit, & repentino paroxyſmo erumpit.

Concurſat cum hoc languore, ſubinde *horripilatio* notabilis: imo non raro manifeſtus & inſignis *horror*, *febrili* nihil cedens.

Succedit huic, imo concurrit etiam alias, vel perpetua veluti, vel ad minimum frequenter recurſans *æſtuatio*: & illa quidem modo *minor, volatica*, & quaſi *curſoria* juxta vernaculam expreſſionem; *es überlauffe ſie eine fliegende Hitze*: modo ſatis *ardens*, ad *ſitim* & *impatientiam* uſque.

Variat vero hujus ſymptomatis conditio, maxime ſecundum *diverſitatem* gradus *temperamentorum*, *diætæ* calidioris & vinoſæ *iracundiæ, tempeſtatis*, aut aliarum plus minus ad *febriles* motus paratarum circumſtantiarum.

Incipit abhinc aliis *tenſio* graviſſima, aliis actualis *vibrativa*, & *vellicatoria lancinatio*, & ille *κόπος ἑλκώδης Galeni*, quem *dolorem contuſorium* appellare poſſis, vulgus circumſcribit, *es thue weh, wie Blutſchweren, daß ſie ſich fürchten, es anzurühren, oder anzuregen.* Hic dolor involat, modo *articulationem* circa caput oſſis *femoris*, *genu*; *juncturam pedis*, juncturam maximi *digiti* ſeu *pollicis* pedis, cum oſſe *metatarſi*, ipſi reſpondente: modo *vagatur* per longitudinem *tibiæ*, aut *femoris*: aut *medium* circiter hujus ſpatium premit, non aliter, quam ſi arcta ſtrictura, circum *os* ipſum, comprehenſus eſſet locus. Sæpenumero *vibrat*, *ſalit*, *micat*, & ſubtiliſſime *palpitat* pars affecta, ac ſi *acus* multæ intus vibrarentur, aut *pectine* ferreo locus carperetur & carminaretur.

Subſiſtit, & pergit hæc afflictio per complures *dies*; ſine ulla *plena* intermiſſione, ſed cum ſola temperaria *remiſſione*: aut, ſi omnino *intermiſſio* doloris obtingat, perdurat tamen, (aut ſuccedit in ejus locum,) ſive *rigor*, ſive contractior *tenſio* partis, contra quam, ſi aliquis *niſus* voluntarii motus ſuſcipiatur, recrudeſcit mox univerſus *dolor*, imo *ferocit.*

Sub *dolore* illo, *ſomnus* vix eſt ullus; ſi vero ſub *remiſſione* languidus *ſomnus* obrepat, percelluntur frequentibus *pavoribus*: *erſchrecken im Schlaffe, daß ſie ineninander fahren*: ubi ſæpenumero improvida *alliſione*, pedis, *doloris*, immanitatem revocant.

Sane vero, quamdiu hi *pavores* ſub ſomno, adhuc vigent, nullus eſt paroxyſmi *ſtabilis* finis expectandus, ſed tantum vel leves induciæ, vel ad minimum metus adhuc facile *reviviſcentis* mali, ſi irritetur, neque adhuc *ſtabilem* terminum admiſſuri.

Poſtquam hoc *dolorum* exercitium per *duas*, *tres*, *quatuor* ſeptimanas

dura-

duravit; aut ira, *motu* improvido, *diætæ* vitiis, aliquoties exacerbatum excanduit: incipit denique ratione *doloris*, *decreſcere* & miteſcere: tranſit vero vel in *ſtuporem*, vel in *rigorem*, ſeu ſtabilem *tenſionem* circa partem, quæ hactenus plurimo *dolore* afflicta fuerat.

Tumor quidem, erumpit aliquibus etiam interdum circa ipſum *principium*; aliquibus circa *finem*: neque evenit vero, etiam eidem homini, præciſe & neceſſario, ſingulis paroxyſmis: quoties tamen evenit, & diutius ſtat, languidius vero diſſolvitur, toties fere redeunt alacrius ad ſeſe, & manent diutius a *novo* paroxiſmo immunes, vivunt vero etiam interea, nempe usque ad *novum* paroxyſmum, commodius.

Sub *ſtupore*, ut & *rigore* partis, imo ſub ipſo ſæpe *tumore*, apparet manifeſtiſſime *muſculorum* circa partem, ante omnia vero *interoſſeorum*, in manibus, & pedum *metatarſo*, tam evidens *ſpaſmodica* compreſſio atque *ſtrictura*, ut pars affecta inde quaſi ſumme & *emaciata* exarefacta, oculis occurrat: cui tamen ſtricturæ, contractura & immobilitas membrorum, ad quæ *muſculi* hi pertinent, veluti individuo nexu jungitur.

Primis temporibus hujus doloris, nunquam, aut rariſſime, quicquam *ſudant*; niſi quantum præ *anxietate* interdum prodit. Succedente vero tempore, & jam nonnihil *langueſcente* impetu, erumpit ipſis magis magisque, ad minimum *lenis mador*: non raro vero etiam ſatis *copioſus* & verus *ſudor*: idque præcipue ex ipſa *laborante* parte. Quibus autem ſub *dolore* adhuc ferociente, reliquum corpus *ſudat*, illis communiter ſub hoc ipſo actu, *pars dolens* pertinaciſſime *ſicca* manet.

Appetitus ſub vigore mali, aliis omnino *jacet*; imo *nauſeat*, quin *vomiturit*, & *vomit*, ventriculus; aliis ſic ſatis conſtat.

Prioribus his, concurrit fere cum *dolore* ſuo podagrico, ſyndrome *pathematum* in *abdomine*; ſpeciatim *in ſiniſtro hypochondrio*; frequenter etiam *colici* flatulenti dolores & communiſſime *alvi ſiccitas*. *Poſterioribus*, non æque magnopere hæc eveniunt: magis vero dolores *lumbares*, *renales*, ac *nephritici*, & actualis excretio *ſabuli*, aut *calculorum.*

Servat hoc malum *ſtata* fere *tempora*; ita quidem, ut maxime *autumnali*, aut *hyberno humidiore*, minus *gelido*, tempore potiſſimum invadat patientem: juxta vero hoc, *verno humido frigido* aëre præprimis, recrudeſcat.

Invadit ibi ſatis frequenter cum *pectoris anguſtia*, *tuſſim* mentiente, & *aſthma* humidum; concurrente etiam *gravedine* & *coryza.* Quæ quidem maxime circumſtantia veteres permovit, ut mali hujus cauſam in decubitu *pituitoſorum*, *frigidorum*, ſeu *mucidorum* humorum, collocarent, qui e capite ad ignobiliora hæc membra mittantur.

Experiuntur vero *hoc accidens* illi præprimis, qui pathemata illa circa *abdomen* conjuncta perſentiſcunt.

Exacerbatur vero, & *repullulat*, ſeu revocatur paroxyſmus, etiam maximopere *iracundia*, *terrore*, imo *venereis* quoque abuſibus, & *ebrietate.*

tate. Illis, qui *abdominis* pathemata conjuncta habent, inſoleſcit frequenter malum, ab *eduliis*, ventriculum & primas vias gravantibus, & ibi *colicam*, *cardialgiam*, *nauſeam*, vel etiam *obſtructiones*, inducentibus.

Frigus, præcipue *humidum*, non parum contribuit ad recrudeſcentiam mali. *Concuſſorii* etiam *motus* corporis, irritant efficaciter paroxyſmum: omnia tamen hæc tunc maxime, ſi cum reliquis ante dictis cauſis, & præcipue jam magis aſſuefacta affectus *ferocia* & *recidiva*, concurrant.

CAPUT II.

Hiſtoria ſubjectorum.

QUantum lucis ad cauſarum cognitionem in morbis, afferat notitia *diverſitatis ſubjectorum*, morbis talibus obnoxiorum, innoteſcet forte adhuc illuſtrius, quo magis attendi denuo ceperit. Certe *temperamentorum* ſeu habitus corporis, diverſitas; *ætatum* diſparitas: ſexus differentia *evacuationum* aſſuefactarum prærogativa: *hæreditariæ* diſpoſitiones &c. Quantopere reſtringant atque veluti *determinent*, non modo generalem *diſpoſitionem* ad morbos, ſed præcipue ſpecialem *habilitatem*, ad *certas* ſpecies morborum, ut ex triviali pathologia non innoteſcit; ita ex circumſpecta ipſius experientiæ penſitatione, non poteſt non in ſenſus incurrere.

Luculentum ſane hujus rei exemplar præbent *podagrici*. Hi enim minime e quibuslibet *temperamentis*, *ætatibus*, *ſexu*, aut *vitæ generibus*, naſcuntur, ſed admodum e *certis*, quorum proinde *hiſtoriam* attingere ex uſu erit.

E numeroſis *vera podagra* affectis (quæ nempe non ex *febrili apoſtaſi*, quod hodie *rheumatiſmum* vocant, neque ex aliqua *violenta* partis læſione, per *fracturam*, *contuſionem*, longam ſpongioſam *ulcerationem*, inſignem *perfrigerationem*, *venerea* gummata & viſcoſitates, ſed quaſi ſponte, & veluti tacite, ſuboriatur) e *numeroſis*, inquam talibus, vix *pauciſſimi* invenientur, qui alterius, quam *laxæ*, *poroſæ*, *ſpongioſæ*, *turgidæ* ſint corporis *ſtructuræ*, cum *venis* tamen mediocriter infarctis & *roſeo rubello* colore. *Temperamenti* nempe, quod vulgo *ſanguineum*, *ſanguineo-cholericum*, *ſanguineo-melancholicum*, *phlegmatico-cholericum*, *phlegmatico-melancholicum* appellamus. Status vero *Plethorici.*

Graciliores hoc malo laborantes, ſi occurrant, vel manifeſtam *turgiditatem* tamen *muſculoſarum* partium præ ſeſe ferunt: vel, quod ſæpe obtingit, & tanto magis notari debet, fuerunt olim, imo vel ante parvum adhuc tempus, modo deſcripta corporis *laxitate* conſpicui.

Rariſſimum vero viſu fuerit, exquiſite gracilem, & valde *capacibus* ſimul *venis* inſtructum, quique hoc habitu corporis jam dudum, imo ſemper

ſemper præditus fuerit, vera & exquiſita *podagra* laborare, niſi *hereditaria diſpoſitione* agitetur.

Secundo nequaquam omnis indifferenter *ætas* malo huic expoſita eſt, ſed fere unice, certe plus quam plurimum, ipſa *conſiſtens virilis*, imo *ſenilis*. Quæ enim obſervationes de *incantibus podagricis* allegantur, inter rariores connumerandæ ſunt; & laborant ſuſpicione *certitudinis*: cum quemlibet *Rheumatiſmum*, aut ſimiles affectus, a *febribus* male ſolutis, a *ſcabioſis* inquinamentis *retropulſis*, a *perfrigerationibus* & particulari *tranſpirationis* defectu, imo interdum a *diſtorſione*, *lapſu* in *coxas*, *ab epilepticis* concuſſionibus &c. ſubnatas, pro *podagra* interpretari, noſtri non ſit propoſiti.

Qui ſinceriori *podagra*, adhuc *juniores* afficiuntur, ab aliquot ſupra *viginti* annis ad *triginta*, illi vel *hæreditaria diſpoſitione* præparati obſervantur: vel *hæmorrhoidibus* ante illud tempus manifeſto tentati fuerunt: ſimulque communiter *animi* vel admodum *iracundi*, vel gravibus *terroribus* perculſi, vel denique *diæta vinoſa* vel *ſpiritu vinoſo* gaudentes, deprehenduntur.

Tertium diſcrimen, facit tantiſper *ſexus*. Revera enim rariores occurrunt *fœminæ vera podagra* laborantes; ſed potius vel gravibus *hypochondriaco-hyſtericis* pathematibus, vel *vaga* ad minimum *arthritide*, aut manifeſtioribus *varicibus* crurum. Quæ vero obnoxiæ huic malo fiunt, omnes fere incipiunt ab *Iſchiade*, & communiſſime manifeſtis, imo in *conſuetudinem* apertam deductis *hæmorrhoidibus*, deinceps emanentibus.

In *fœminis* tamen certe, quantum uſpiam, perfrequenter *rheumatiſmi* potius in conſuetudinem deducti, & alii externi *phlegmonodes* & *eryſipelatodes* male tractati affectus, ſimul perquiri, & in ſuſpicionem trahi, merentur.

Virilis vero ſexus frequentius paſſioni huic obnoxius utique deprehenditur.

Quod communiter notare ſolent, *de capite* ampliore, quod nempe qui caput *amplius* & diffuſius habeant, *podagræ* præcipue obnoxii obſerventur: id partim magis ex antiqua hypotheſi aſſeritur, quaſi *catarrhalis* materia, in capite ſeu *cerebro ampliore* coacervata, deinde ad *articulos* depluat: partim connexum utique eſt, cum generali proportione talium *temperamentorum*, ubi videlicet corpori *laxiori & diffuſiori*, non niſi perraro *arctum* & exile caput inſidere ſpectatur, ſed fere his quoque conditionibus corporis moli reſpondet.

Quarto loco memorari debet *conſuetudo evacuationum*; ubi præcipue duæ circumſtantiæ perfrequenter, & vix non ſemper, *veræ podagræ* conjunctæ obſervantur. Nimirum vel ſincera *evacuatio ſanguinis* aſſuefacta, vel copioſæ conſumptoriæ & reſolutoriæ ſanguinis commotiones, per laborioſos motus.

Sanguinis illæ *ſinceræ* evacuationes, modo ante *multum* tempus, in ipſa

ipsa prima juventute aut adolescentia, per *narium hæmorrhagias* frequentes & copiosas, factæ; *intermedia* ætate, per *agilius* vitæ genus interceptæ: jam denique *segniore* denuo vita, *pleniore* tamen simul *victu*, antiquam abundantiam coacervantibus, denuo turbas afferunt: modo *proximis* plane annis, per *mictum cruentum*, aut *hæmorrhoides*, coortæ, postea vero *omissæ*, aut *suppressæ* huic malo *materiam* subministrant: modo etiam *artificiali* assuefactione, deinde temere omissa, turbis hisce velificantur, ut *V. S. in pedibus* sæpe usurpata, postea vero neglecta & *scarificationes.*

Postremus locus, debetur *consuetudini*, sive *connatæ*, seu *hereditariæ* dispositioni: sive *adscititiæ.*

Hereditaria dispositio, obtingit infantibus, quando a *parentibus* generantur, qui maxime isto *tempore* quo hos progignunt, ejusmodi affectibus laborant, qui plurimum in *motibus* & *intentionibus* movendi, consistunt. Qui talium *motuum, intentionum, impressionum*, tacita *memoria* imbutus est infans, ille variis succedentibus temporibus, varios *podagricorum* motuum prodromos, sentit: nempe perfrequentes & impetuosas hæmorrhagias narium, *dolores dentium*, molestas sensationes in *artubus*, *spasmum, epilepsian*, in prima pueritia, *erysipelata* &c. mature & sæpe tolerat & experitur.

Tales iidem incidunt mature, & annis adhuc *junioribus*, quam ordinarie, in *arthriticas* passiones; quæ tamen deinde admodum tempestive in *podagricas*, aut potius, sit venia verbo, *hemiagricas*, abeunt, tales videlicet, quæ totum alterutrum *latus* corporis occupent, & non modo *pedem*, sed & *brachium* unius lateris, infestent.

Adscititia consuetudo, nascitur ex *rheumaticis* ejusmodi affectibus, qui a *febrili apostasi*, maxime vero *quartanaria*, ortum suum ducentes, artum aliquem occuparunt, eumque *spasmodicis* ejusmodi, *tractoriis* & *vibratoriis* palpitationibus exercent: e quo nisi quantocius per *alexipharmaca* diutius continuata, & *temperantia* & leniter *diuretica*, *interne*; *externe* vero, per *camphorata* & *nervina* fugantur, faciunt id, de quo jam loquimur, nempe transeunt in *habitum, arthritico-podagricum*, si vel maxime non pure *sincerum*, mire tamen pertinacem & *refractarium*, quippe promptissime in *vagam arthriticam* passionem degeneret.

In quocunque ergo *subjecto*, hæ causæ, vel omnes, vel ad minimum *pleræque*, concurrunt, ille a *podagra* vix liber & securus manserit, nisi *mobili* admodum vitæ genere, *animi* vero summa moderatione, plurimum supra consuetam negligentiam harum rerum, sese efferat.

Ubi certe inter *fatales* hujusmodi subjectorum difficultates, præcipua illa conjuncta est, quod tempore induciarum morbi, tanto magis vero ante quam ferociam ejus adhuc unquam experti fuerunt, effreni & plane incuria licentia corpori & cupidini suæ indulgere non desistunt; quando vero jam male habere incipiunt, summa impatientia, & perpetua indignatione turbulenti, etiam ad levissima quæque iracundi, sint: & revera perfrequenter falsis & supervacuis quiritationibus, magis ab indignatione ipsorum, quam sensus proportione profectis, sese & alios fatigent.

Imo vero, quemadmodum illi, qui hactenus dictas constitutiones in se sustinent, podagræ expositi vivunt; ita e converso pro monstro sit, reperire *sincere podagricum*, qui non omnes, aut *plerasque* has conditiones, examussim referat.

CAPUT III.

Historia accidentium podagræ, speciales.

PAucis hanc pertexere ex usu fuerit, ut partim *specialissimæ* affectus hujus circumstantiæ, partim magis *accidentariæ*, penitus in conspectum prodeant.

Ad *speciales* ejus circumstantias pertinet, quod *paroxysmum* suum magis ordinarie post *medium* noctis inchoet, ut *Sydenham*, in se ipso & aliis facti *constanti* observatione, deprehendit. Intelligendum tamen hoc solum de *spontanea* & quasi *tacita* magis affectus recrudescentia; illa enim paroxysmi concitatio, quæ a repentino *terrore*, aut gravissima *iracundia*, prorumpit, horas has non expectat: unde novimus casus, ubi in momento veluti *terroris* & *coincidentis* præcipitis *iracundiæ*, *spasmi* illi *podagrici* ita immaniter invaserunt patientem, ut motu necessario in ipso veluti vestigio destitutus, non nisi ministerio familiarium in lectum magis deportari, quam duci, debuerit.

Ejusdem generis est etiam circumstantia illa, quod *podagra autumnali* provectiori, aut *hyberno* plane tempore, cooriri soleat: quod nimirum pariter de sibi quasi relicta, non vero aliunde infigniter *proritata*, intelligendum.

Illud vero notare maxime quam dignum est, quod tantopere inculcat *Sydenham*, quod unus *decubitus* podagricus, seu una veluti *periodus* podagrica, absolvatur numerosis parvis *paroxysmis*: adeo, ut quotidie circa vel post *mediam noctem* præcipue, cooriatur *doloris* impetus, & multiplici *torsione* patientem fatiget, usque ad dimidiam circiter *antemeridiani* temporis partem, ubi mitescens tolerabilius se gerat, usque ad *nocturnum* illud tempus, quo denuo exsurgens, scenam suam prosequatur.

Periodum ipsam absolvere observatur *quatuordecim* diebus, aut *tribus* aut *quatuor* septimanis, quando *ordinatissime* & *sincerissime* affligit; quo magis vero vel *turbatur*, vel *mulcetur*; vel *consopitur*, vel contra *irritatur*, eo *diutius* obsidet patientem. Quod idem etiam facit, quo magis jam *insoluit*, & longa assuetudine in *habitum* magis deducta est.

Certe

Certe vero minime omittenda eſt illa circumſtantia, quod, quo magis *exquiſite* torquet & doloribus *ſenſibilioribus* exercet patientem, eo non modo *brevius*, ſed & *perfectius* deinde periodum ſuam terminet, & pro hac vice deſiſtat, ipſumque patientem *alacriorem* & vegetiorem, diutius etiam a novo inſultu immunem, relinquat.

De *ſpecie* doloris, quod *tenſorius*, *tractorius*, *vibrativus* ille ſit, dictum eſt ſuperius. Exercet vero patientes præcipue etiam *palpitabunda* illa, *formicante*, & *reptili*, vibratione, quæ *ſitum quietum* membri non diu ferat aut admittat, unde perpetua mutatione *ſitus*, effugium aliquod quærunt, quod ſane graphice & plus quam pictoria ſimilitudine delineavit *Sydenham*. Ubi nempe notandum, quod hunc quidem ſenſum, qui ipſos ad hanc inquietudinem & variationem *poſitus* partis adigit, verbis deſcribere non æque noverint plerique, niſi quod illud: *es thue ihnen allenthalben wehe, ſie haben keine Ruhe drinne, es lauffe, als ob ſie in einem Ameiſen Hauffen ſaſſen, es krimmele und wümmele drinnen &c.* adumbrent.

Sudoris eruptio ſpontanea, ejusque *moderamen*, a laudato *Sydenhamio* egregie notatum, ſub finem ſingulorum, maxime tamen poſteriorum *paroxyſmorum*, præcipue quoque recenſeri debet.

Seceſſio vero illa, quaſi ſubtilis *ſquamoſitatis*, aut *furfuris*, non adeo perpetua, & *omnibus* podagricis familiaris eſt: multis tamen evenit utique, imprimis, qui nonnihil magis *cholerici* habitus exiſtunt.

Tophaceæ vero materiæ, & *nodorum* ejus conſiſtentiæ, proventus, non paulo rarior eſt; ſiquidem vix, niſi in admodum *inveterata* & diuturna paſſione, & habitu magis *pituitoſo*, ſimulque externorum remediorum refrigerantium, *coagulantium*, incongruo uſu, evenire ſolet.

Perquam familiare vero eſt, & revera magis inſeparabile ab hoc noſtro affectu, ut patientes, non ſolum ſub toto fere curſu *doloris*, ſed præcipue circa ejus *exitum*, manifeſtiſſima *compreſſione*, *ſtrictura*, & contractura partium muſculoſarum in parte affecta afficiantur: ita quidem, ut non modo *muſculoſæ* illæ partes, veluti prorſus *aridæ* & *macie* conſumptæ appareant, ſed etiam *motus* partis *voluntarius*, rigida illa *tenſione* penitus interceptus ſit, neque niſi cum ſummo *dolore*, ulla ejus *extenſio* aut *diſtractio* ſuſcipi valeat.

Hoc ſane phænomenon, ut nobis inter omnia reliqua podagræ accidentia primarium locum poſſidere videtur, ita unum adhuc eſt, quod immediate ab ipſius latere collocandum arbitramur, nimirum illud, quod inter omnes alios, non modo maxime luculenter, ſed ſolus forte, quod nos ſciamus, *Sydenham* annotavit, *turgida* prorſus *inflatio* & infarctus *vaſorum* per crura excurrentium, præcipue ſub *initium* paroxyſmorum, in genere, ſeu periodi recrudeſcentis.

Urina, quo magis bene, & adeo *ſenſibiliter* dolorifice, ſuccedit affectus, eſt *rubicunda*, valde *craſſa*; *rubedine* videlicet, non illa *rutilante* flam-

flammea, ſed pauliſper tenebricoſa veluti, quales apparere ſolent *cereviſiæ* paulo magis defæcatæ, non admodum nigræ. Deponit *ſedimentum*, crudiore adhuc malo, *pauciſſimum* & valde *leve*: *provectiore*, *craſſius*, & *ſubmucidæ* conſiſtentiæ propius: illic *pallidum albicans*, hic magis *roſeum*: affigit *lateribus vitri*, & dimittit etiam ex parte ad *fundum*, copioſa *granula*: quæ interdum quidem non ultra valde teneri *ſabuli* magnitudinem aſcendunt: interdum contra, *cryſtallulorum tartari* una ſimplici ebullitione & refrigeratione naſcentium, quantitatem repreſentant, *pelluciditate* iſti parum cedunt, *colore* vero quaſi *carneolio*, i. e. *ſaturatiſſimo*, & cum *rutilatione* inſigni, *aurantio*, conſpicua ſunt.

Quibus admodum jam *inveterata* eſt *chiragrico podagrica* paſſio, iis eveniunt perſæpe valde diuturnæ imo tandem *ſtabiles* membrorum horum *contracturæ* & *rigores*. *Nodi* etiam circa *articulos* digitorum; & non ſane injuria a *Sydenhamio* quoque notatus ille *nodus*, ſeu *purus* tumor in ipſa extremitate oſſis *cubiti* ſeu *olecrano*, qui interdum ad exigui *ovi* gallinacei magnitudinem pertingens, ſatis diu ſubſiſtit, & ſi temere *emollientibus* aut *maturantibus* tractetur, tandem in corruptelam *tophaceo-corroſivam* tranſit: calore vero ſolum, & quiete, fovendo, aut *camphoratis* diſcutiendo, mature, ſatis prompte, & penitus, iterum ſolutio fit.

Si *podagra* ex *artubus*, vel *ambulatione* & exercitio ſolos artus movente, vel *adſtringentibus*, cito repellitur; ſuccedit ordinarie periculoſa turba circa *interiora abdominis*: quæ unius generis e *tribus* deprehenditur, nempe vel *primo*, *inflammatio hepatis*, aut *lienis*, aut *ventriculi*, cum *febre acuta* & *lancinationibus* perpetuis valde dubii eventus *junioribus*, paulo abundantius *plethoricis*, & *cholerico-ſanguineis*, *calidiore* etiam *diæta* utentibus, maxime obtingens.

Vel, *ſecundo*, repentina plenaria *appetitus* dejectio, cum mox ſequente omnium *aſſumtorum*, ſæpe etiam *vacuo*, *vomitu* frequentiſſimo: cui graviora *ſplenica* pathemata, *febris lenta* & *hectica*, maxima *dejectio virium*, *agrypnia*, mox concurrunt: imo *vomitus cruentus* non magis poteſt, quam ſolet obrepere: accidit, mediocriter *annoſioribus*, *mucoſioribus*, neque tam *calida* diæta, ſed *cereviſiario* potu affatim, utentibus.

Tertio, *colica* tormina, & copioſa *flatulentia*, ceterum *inappetentia*, *dejectione virium*, defectu *ſomni*, *febricula* &c. non minus, quam præcedens, ſtipata.

Summe notabilis ſimul eſt, illa magis fere vulgi traditio, quam literatorum obſervatio, quod qui admodum *juniores podagra* infeſtari incipiant, ii non ad inſignem *ætatem* perveniant: qui vero maturis annis, *tarde*, *podagra* tententur, ii communiter ad *feram* uſque ſenectutem vivant.

Exitus podagricorum, *juniorum* illorum præcipue, fere eſt vel a *febribus* inflammatoriis acutis, vel ab *hecticis* ſatis æſtuoſis & typo quodam *excandeſcentibus*: vel a *paralyſi* partium, imo *apoplecticis* eventibus. Accidenta-

dentaliter concurrantibus *vomitu cruento*, *colicorum* dolorum defatigationibus, *singultibus*, *lienteriis*, *fluxibus hepaticis* &c.

Seniorum languescentium, exitus, magis fere *marasmodes*, corpore & viribus *extabescens* aut *hydropico - hecticus*, aut *paralytico - apoplecticus*. Apud *vegetiores* tamen, & vividiores etiam, non ita raro *febrilis* acutus.

Inter numerosos *podagricos*, velim mihi *paucos* dari, qui non vel manifeste *sabulo* & *calculis*, vel ad minimum *lumbaribus* illis doloribus, cum *urinæ* vitiis, obnoxii deprehendantur.

Quamvis vero non ita *pauci*, certe tamen neque adeo *multi*, sunt podagrici, & vix ulli crediderim, quo *dimidia* pars podagricorum existat, quin manifestis, aut ad minimum satis sensibiliter enitentibus *fluxibus* aut *motibus hæmorrhoidum* una afficiantur, aut affecti fuerint.

Ex his *præcipuis* circumstantiis, *pathologiam podagræ* eruere, noster erit labor. Possunt autem *historicæ* tales descriptiones *podagræ*, tum hinc inde apud authores legi, tum etiam apud *Forestum*, apud *Pansam* in consiliis antipodagricis, apud *Solenandrum* in consiliis, in pluribus epistolis *Doeringii*, ex propria in se ipso experientia, ad *Sennertum*, item elegans certe in hoc genere *epistolaris* recensitio *Christ. Arcissewski* ad *Johannem de Laët*, de podagra sua per *D. Cræfellium* curata seu mitigata; & denique instar omnium *Sydenhamii*, ex domestica similiter experientia, concinnata, satis perfecta delineatio.

CAPUT IV.

Arthritidis & podagræ cognatio.

Brevissimis hic nos expediemus. *Arthritis* vel sumitur *generaliter*, ut *podagra* sit ejus *species*, idque recte; vel sumitur distincte a *podagra*; similiter *specialiter* κατ' ἐξοχήν, pro *dolore* non *in pedibus*, *genubus*, *coxis*, aut *manibus*: sed *inter scapulas*, *sub scapulis*, in *junctura humeri*, seu *axilla*, in *cubitis*, in *capite ossis* femoris hærente; illis tamen *sensationibus*, quibus podagra *pedem*, has partes exercente.

Si tamen cito ab uno tali *loco* in alterum resiliat, ibi, licet maxime *manus*, *coxas*, *genua*, *pedes*, frequenter una involvet, *arthritis vaga* pellatur.

Qui vero fixius ista loca obsidet, in manibus *chiragra*, in coxis & osse sacro, *malum ischiaticum*, in genubus *gonagra*, in cruribus & pedibus *podagra*, appellatur.

Dixi, & repeto, dolorem *arthriticum*, genere, seu qualitate *sensationis*, convenire cum *podagra*: hanc supra diximus esse *dolorem tensorium*, *tractorium*, *vellicatorium*, *palpitatorium*, *formicatorium*, *reptilem*, *compunctorium*, verbo, subtilissimarum, molestarum *motitationum* sensu, patientem exercere. Hic adjicio, præcipue in junioribus, sensum *ardoris*, non *æstuosi*, sed *pruriginosi*. Dicunt: *es hitzt nicht*, *sondern es brennt*, *feuert*, *daß mans zerkratzen möchte*: disertiores fere conjungunt expressiones: *es krümmele*, *krüble*, *wümble*: omnes vero vix temperant a *scalptione* & *frictione*, eoque ipso sensum potius *rosionis*, seu *pruriginis ferventis*, testantur.

Differentia arthritidis, talis, non *vagæ*, a *podagra* itaque est, 1) ratione loci affecti, quem supra notavimus; hic solum addimus, quod satis frequenter etiam *thoracem*, a *claviculis* ad *hypochondria*, invadere soleat: & ibi quidem præcipue sensu *lancinante*, *notham pleuritidem* exprimere, *arthritis*.

2) Differt *subjecto*. Licet enim quoad *temperamentum*, *corporis* & *animi mores*, *plethoram*, *assuefactiones* generales *hæmorrhagiarum* suppressas, *hæreditariam* dispositionem, conveniant: differentia tamen præcipua est *ætatis*, cum *arthritis* magis *juniores* occupet, *podagra* annosiores.

3) Differt *causa*. Non quidem *generali*, quam cum *podagra* quoque *communem* habet; nempe *molimen*, *sanguinis excretioni*, velut eminus *intentum*, quamvis ad ipsam non perveniens; sed tantum *congestionem*, & *spasmos* ad hanc tendentes, exercens. Differt vero *speciali* hoc molimine, nempe secundum *locum*. Sed de hoc forte inferius plura.

Potest etiam differentia agnosci, ratione *ordinis*, quatenus *arthritis*, *ordine* prior est *podagra*: & transit denique per *ætatem*, in *podagram*: ita, ut reliqua quidem *arthritis*, sæpe cesset nascente *podagra*. Non vero æque contra; sed, licet *podagræ* succedere, seu conjungi videatur, ante adhuc insolita *arthritis*; minime propterea cessat aut remittit ipsa *podagra*, sed extenditur, seu *diffunditur* magis.

Facit vero hoc fere præcipue *arthritis vaga*, quæ sæpe numero *intempestivis* regiminibus *sudoriferis* e *podagra* satis exquisita, seu *fixiore*, quasi *exsuscitatur* & in actum deducitur.

Præter has circumstantias, *coincidit* de reliquo omnino *arthritis* cum ipsa *podagra*, ut supra dictum.

CAPUT V.

Præparatio Pathologica, seu dispositio circumstantiarum, ad causas eruendas & connectendas, pertinentium.

In tanta libertate, imo ambitione hodierna ad *novum* quiddam proferendum & arbitrandum, nemo spero vitio mihi vertet, si illud ipsum, quod hactenus quidem, quantum suspicor, *novum* apparet, quamvis re ipsa

ipsa, nempe quatenus cum re convenit, antiquissimum esse sententiam, amplectar, nempe D. D. præsidis sententiam, de *morborum tonico-spasmodicorum origine*, & *fiendi* atque *vigendi ratione*.

Sicut *pulsus* sanguinem, unico impulsu, *æqualiter* & *jugiter* ad omnes partes pellit, ita, ut ad nullam *specialem* partem, *præ aliis*, per *pulsum*, plus vel minus dirigi, sive dispensari queat, quam quantum ordinarie capacitas, & quidem in se immutabilis, *arteriarum*, admittit; ita *tonus* partium porosarum, quæ sanguinem *pulsu* appulsum, recipiunt & transmittunt, aliter utique sese hic habet, & huic *admissioni* & transmissioni, ita velut imperat, ut si ipse partes *arctet*, seu contrahat, tunc longe minus sanguinis *pulsu* admoti, in ipsas transire queat, sed vel in intermediis spatiis congestus atque coarcervatus, ibidem congeratur, partes illas *distendat*, mora ipsa *coaguletur*, porro *corrumpatur*; aut aliorsum *reprimatur*, quin *exprimatur*.

Hoc negotium, nisi multis hactenus exemplis peroratum est, nos etiam de ulteriori ipsius illustratione fere desperamus. Credimus vero cuilibet, vel mediocriter pensitanti, facile obvium fore, quomodo *strictis* aliquibus partibus musculosis seu porosis, sanguis ab illis quidem tantisper exprimatur & *excludatur*; eo ipso vero, manente pristino gradu *pulsus*, ad alias partes *non* contractas seu *coarctatas* tanto præsentius distribuatur, & quasi redundet. Neque difficiliorem conceptum illum quoque fore speramus, quomodo *strictis* alicubi musculis, vasa *venosa*, quæ alioquin majoribus suis truncis per istos musculos transeunt, horum compressione ita stringantur, ut *refluxus* sanguinis per ramificationes eorum, non modo *impediatur*, sed etiam successive, facta insigniori vasorum ita impeditorum, turgescentia atque infarctu, sensus *pressionis* & renisus, in vicinis partibus eveniat: imo denique, in extremitatibus atque superficiebus aptis, *perruptio* expressoria subsequatur.

His præmonitis, vix quisquam dubitaverit, quin in illis corporibus, in quibus *porosæ* istæ partes magis veluti abundant; in corpore inquam, quod magis *porosas*, plurimis poris instructas, habet partes: quod in tali corpore, plus *tonici* motus requiratur, adeoque etiam ordinarie celebretur, & variis alternationibus dirigatur, quam in *contraria* harum partium dispositione.

Cui tanto magis consentit, *teneritudo vasorum* in hujusmodi, de quibus loquimur, corporibus, velut ordinarie conspicua: e qua nempe facillimo negotio concludere licet, quod in tali constitutione, longe plus *tonici motus*, in partibus *porosis*, impulsu peragi possit, debeat & soleat, quam nuda *pulsus* successione.

Hæc generalis necessitas, *auctioris* motus *tonici*, in tali constitutione, deducitur tanto magis in actum, quando materia, huic motui destinata, *quantitate* abundat; tunc enim non modo in genere magis promoveri debet: sed etiam, facta commotione *intentionis* (quæ hoc *superfluum*, ut corpori

corpori *molestum*, & facile ad fonticas *noxas* inferendas aptum, directe & copiose *exprimere* sibi proponat) per tales utique *pressorios* motus, hinc illinc *reprimi*, atque ad loca *excretionibus* apta restringi necesse habet, ut ita corpus brevi methodo exoneretur. Unde utique *spasmodicas* exacerbationes, sive *intensiones motus Tonici*, causam subministrat, quia hac ratione maxime prompte, & *immediate*, ventilari atque e corpore elidi potest superfluus sanguis.

Fit vero hoc tanto magis, quando natura, si non huic speciei, tamen huic generi excretionis pressoriæ, *assuefacta* est. Quæ sane circumstantia maximopere gravat conceptum, quod hæmorrhagiæ tales a *passiva* obstructione & stasi, & denique *orgastica* turgescente eruptione, fiant: cum tot quotidiana exempla manifestissima sint, quod *recurrentia* gravia pathemata *spasmi* in musculis, *turgescentia* in vasis, *perruptiones* interdum horum, non solum obtingant in illis partibus, in quibus etiam *artificiales arbitrariæ* emissiones, *consuetudinaliter* institutæ fuerunt: sed quod palmarium est, *statis* & *certis* temporibus revertantur, talibus nempe, quæ pristinæ *evacuationis* tempori, non modo plurimum, sed sæpe exquisite *ad diem*, respondeant, *intermediis* vero temporibus, etiam inter *occasionales* causas satis impetuosas, tamen quiescant. Si vero obstructionem illam ita interpretari placeat, quod ab intercepto per *compressionem*, *transitu* sive *refluxu* per venas, obstructio talis inducatur, tunc facile explicationem receperimus.

Quemadmodum vero hæc habitus corporis *porosi*, cum *exiguis vasis*, constitutio, hoc post se trahere apparet, ut sanguinem, si *abundet*, mediante *tractione*, *motitatione*, *constrictione* harum partium (utpote in quibus plurimum commeat) ad *progressum*, aut plane ad *exitum*, disponat & comprimat: adeo, ut talis præcipue *structuræ* & *habitus* corporis homines, *tonicis* talibus *spasmodicis* musculosarum partium motibus expositi sint: ad eum nempe *finem*, ut sanguis necessaria propensione per ipsas, satis *fluxilis* servetur, aut *compressione* versus & per certa loca, *exprimatur*, *evacuetur* & imminuatur.

Ita altera circumstantia, quæ universum negotium morborum *chronicorum* certis *ætatibus* propriorum, fere absolvit, est *diversitas loci excretionis*, per quem sanguinis imminutoriæ illæ *expressiones*, diversis *ætatibus* perpetrari solent.

De qua re cum latius actum sit dissertatione *de fundamentis morborum ætatum*; illam hic prolixius tractare nulla necessitas requirit. Sed suffecerit paucissimis adumbrare.

Omnis *ætas*, corpus vero præcipue *sanum*, & εὔσαρκον, cum animo *libero* & otioso, patet & expositum est, sub *appetitu* superfluo & voraciore, etiam *retentioni* atque assimilationi, præcipue in sanguinem, non modo *abundantiori*, sed non minus *superfluæ*, atque inde *plethoræ*.

Plethora semel facta, longe difficilius toleratur, quam formabatur; unde

unde expeditissima iterum, & tam modo, quam successibus *commodissima* via, est immediata *depletio* & evacuatio per *hæmorrhagias*.

Hæmorrhagiæ hujus generis, instituuntur ita sponte ab intra, per *pressiones* porosarum partium, & ex his *repressione* in vasa, imo denique sincera *expressione* etiam ex vasis, per ipsorum horum majorum truncorum *compressionem*, ipso illo *tonico-spasmodico* motu musculosarum partium, inter quas hi trunci procursant.

Loca vero illa diversa, ad & per quæ *exitus* sanguinis hujusmodi, *diversis ætatibus* diriguntur, sunt in *pueritia*, caput & *nares*; *adolescente & juvenescente* ætate, *pectus*, *hypochondria* & inde *ventriculus* & *hæmorrhoides internæ*: *consistente* magis ætate, *hæmorrhoides externæ*; aut *mictus cruentus*, denique *varices*.

Omnes *hæ evacuationes* sinceri sanguinis, uti *activis pressionibus* ad ista loca, ubi *exitum* sortiri debent, constringuntur, atque diriguntur; ita non modo sensus ejusmodi *pressionum*, *tensionum*, *stricturarum* exterius: & sed *renisus*, *infarctus*, quasi repressionis, *interius* in partibus affectis, post sese trahunt.

Exhibent etiam manifestissimum adspectum *turgidum* atque *inflatum*, *vasorum*, circa illa loca atque partes, quæ *exitum* præbere debent, positorum.

Quemadmodum vero admiratu forte non indignum est, quamobrem *hæmorrhoidum* historia adeo parum in scholis medicis perpensa, & aliqua consequentia digna judicata sit; ita non valde minore admiratione, aut ad minimum attentione digna fuerit, illa pensitatio, cur *varices*, propemodum nudo silentio involuti inveniantur, & variæ ipsorum circumstantiæ, præcipue tamen *ætatis*, & *concurrentis* doloris, velut absolute insuper habeantur atque negligantur.

Ex his profecto quasi *primoribus* fundamentis, nimirum ab *hæmorrhoidali*, præcipue *externo*, & *varicoso motu* sanguinis, & pendentibus inde *pressionibus* atque *tensionibus*, nos *fundamentalem podagræ*, ut in aliis partibus *arthritidis*, *pathologiam* petere posse, & deducere valere, certo confidimus, quod proinde agemus.

CAPUT VI.

Pathologia podagræ.

SI *pathologiam* non solum *antiquiorum*, sed etiam *recentiorum*, sine præjudicio pensitamus, nobis sane perpetuo occurrit illa difficultas, quod causis admodum generalibus, & præcipue omni tempore jugiter præsentibus, effectus adscribantur, qui non modo plane particulares, ut pote sic satis raro evenientes, deprehenduntur; sed etiam, quibuscunque eveniunt,

niunt, certis demum ætatibus, adeoque sic satis tarde, aut non continuo successu, obtingunt.

Ne longius evagemur, ut pathologia *podagræ* recepta, hoc sane, si uspiam, satis monstrare possumus. Ne tamen nimii simus, *tres* potissimum causarum hujusmodi assignationes solemniores, attingemus.

Antiquiores accusant *mucidiorem* sanguinis constitutionem, seu *catarrhales* decubitus; recensent huc *caput* amplius, collectionem *pituitæ* in cerebro, & delapsum ejus ad *articulos ætate* debiliores. Sed evertit opinionem 1) quod talibus utique tale caput per omnem *ætatem* præsto sit, cur vero noxios suos effectus nunquam edit, nisi demum in *senio*?

Deinde, *pituitosiores* abundantissime tales, non laborant *podagra*: & quibus talis *muciditas* & *pituitosa* serositas immaniter distendit membra, *ædematosi*, *hydropici*, non laborant dolore *podagrico*: sed qui laudabilem *colorem* & *sanguineum* magis habitum, etiam in ista *ætate* decrescente, adhuc præ se ferunt, neque *animo* etiam aliter quam *alacri*, aut *acri iracundo*, vigent. De *debilitate* membrorum, non magis vero similis est assertio; siquidem, qui modo membra ista *exercere* suscipiunt, potius a paroxysmo ex ipsis membris, levantur (licet interdum inde magis ad *viscera*, *introrsum*, vergat impetus, notante etiam *Sydenhamio*) cum tamen ex hypothesi, contrarium fieri deberet siquidem membra ex hypothesi *debilia*, *fatigatione* adhuc magis *debilitarentur*: præterea etiam vera horum membrorum *debilitatio*, in *phlegmaticis* temperamentis, *ædematosis* tumoribus, imo *paralyticis*, aut aliis gravibus *enervationibus*, perfrequenter evenit, neque tamen tunc *temporis* & *ætatis*, *podagra* adhuc succedit. Imo potius, secundum solenniorem *veterum* opinionem, *transmissio* illa ad has partes, non pure passive qua *debiles*, sed magis active, qua ignobiles solum, intelligi posset; nisi obstaret eadem objectio, quod ex hoc fundamento *omni ætate* hæc transmissio ita fieri deberet: imo tanto magis *vegetiore* adhuc ætate, adeoque rerum suarum magis efficaciter satagente: *quod tamen non fit*.

Secundo, emersit theoria *rediviva*, aut forte alieno spiritu afflata *Hippocratis*, post *Fienum*, per *ten Rhyne* ad superas auras revocata, quod *dolores arthritici & podagrici*, fiant a materia *flatuosa*, in partes illas delata. Præterea enim quod neque *inustio* illa per *moxam*, *flatum* hunc commode educat: neque *acupunctura* Japonica, *exitum* flatui huic satis patefaciat (quandoquidem acum, præterea *tenerrimam*, aliquandiu infixam potius relinquunt, quam pro *emissione* flatus illius, statim post pertussionem educunt: (*fatale* sane huic etiam *flatulentiæ* est, cur præcise illos demum *annos* expectet, neque *maturioribus* sese pariter exserat: aut ad minimum, cur *diversis ætatibus*, *diversa* præcipue *loca* occupet? Ante omnia vero, cur habitu maxime *laxo* & *flaccido* præditos, *phlegmaticos* puriores, non occupet.

Quæ sane qui expediverit, hypothesin sibi afferat.

Tertio loco, est *Sydenhamii* theoria; viri, quem certe ex commendatione

datione D. D. Præſidis, ex ſua experimentali prorſus ſcribendi & ſubſumendi methodo, maximi facio. Interim *amicus Plato*, *amicus Socrates*, *ſed magis amica veritas.*

Non capio certe *Anti-Praxiam* illam, quam vir Meritiſſimus ſupponit, quod *Apepſia*, ſeu peſſima concoctio, & tamen *fervidi ſanguinis* proventus, una ſtare poſſint. Cui nempe fundamento, ſi verum æſtimes, totam ſuam opinionem ſuperſtruit. Quid enim *debilis ventriculus*, *pedibus* officere poſſit, ſi illi, cum toto corpore, *fervido ſanguine* perfuſi ſint, & quomodo hæc ſimul ſtare poſſint, nos certe non perſpicimus. Sed non prolixe refragabimur Viro plurimis nominibus nobis æſtumatiſſimo, neque in *Antitheſi*, ſed potius in *Theſi*, & applicata *Hypotheſi*, ſententiam noſtram proponemus.

Podagra evenit illis *ætatibus*, quibus *hæmorrhoides externæ* & *varices* evenire ſolent. *Arthriticis* iis, quibus *evacuationes* artificiales, *ſcarificatoriæ*, *venæſectoriæ*, aut magis ſpontaneæ, *narium* hæmorrhagiæ, ſuppreſſæ fuerunt: aut *fœminis*, quibus inter *menſium* vitia, aut plenariam *ſuppreſſionem*, ſtatu corporis *plethorico*, *ſudorificum* regimen cum *calidis* acribus medicamentis, intempeſtive adhibitum fuit: *viris* quoque *plethoricis*, valde *hypochondriacis*, ſimili *regimine* tractatis: maxime omnium, quo magis ejuſmodi individua, *habitus* corporis laxioris ſeu *turgidioris*, *ſanguinei* prædominantis exiſtunt, eoque ipſo ad exſudandum minus prompti.

Iſchiatici arthritici dolores, obortis *hæmorrhoidibus*, aut in tempore adhibitis *hirudinibus*, certiſſime ceſſant: Continuante *hæmorrhoidum* talium, per ſtata tempora fluxu, conſtanter *deſinunt*. Nondum alias percepti, *hæmorrhoidibus*, imo etiam *attricibus* ſive ſerpiginoſis in ano ulcuſculis, diutius geſtatis, aut ſæpius repullulantibus, aliquando vero intentius *conſolidatis*, & ſuppresſis, *iſchiatici* dolores communiſſime, & vix non infallibiliter ſuccedunt.

Apud *Jodocum Lommium*, obſervationum Lib. XI. fin. lego: *Varici magis crura, quam cæteræ partes patent: maximeque in fœminis, quæ utero gerunt: Et in his viris, quibus ſoluta quartana, aut curata* longa Hæmorrhois *eſt*. Non vacavit hanc obſervationem ſive ex *Hippocrate*, ſive *Galeno*, ſive *Avicenna*, aut *Rhaſe*, exſculpere, cum aliquali evolutione nihil comparuerit: *Sennertus* etiam Prax. Lib. V. part. I. Cap. 44. nihil hac re dignum attulerit, adeo, ut neque *Plinii* errori, aut ſi verax eſt, in calidis tantum regionibus forte ita evenienti rei, quod nempe *mulieribus raro*, *ſed viris tantum*, *varices* in cruribus eveniant, nihil quicquam objecerit: diligentiſſimus etiam *Foreſtus*, in ſuis non tantum Medicis, ſed & Chirurgicis obſerv. nihil niſi pure incedenter de *varicibus* meminerit. Interim convenit profecto cum experientia, dicta hæc deſcriptio; præſertim ſi levis diſcretio *ætatis*, & *habitus* corporis ſeu *temperamenti* in *viris* una adjiciatur: & *differentia* varicum, & *varicoſi motus ſanguinis* ſecundum has circumſtantias addatur. Nempe, quibus valde *exilia* ſunt

vaſa, partes vero muſculoſæ crurum *laxiores*, poroſiores, iis non tam *varices* cruris, nempe inſignes ſuperficialium venularum dilatationes ſtabiles, eveniunt; ſed in *profundo*, in ipſis *muſculis*, iſti modo *infarctus*, modo *reniſus*, *preſſiones* & *repreſſiones*, *palpitationes*, *tremulæ* vibrationes, *ardores* quaſi puncticulares, ſeu tenerrime compungentes: interdum, facta ad ſuperficiem eliſione, *eryſipelas* præcipue junioribus, ut ante dicta magis ſenioribus. Qui vero *ampliora* habent *vaſa*, illis citra *externam* violentiam, rarius eveniunt, & ſi maxime eveniant, magis *ſuperficiales*, & directe in *particulis* affectis, quam profundos, aut in diſſitis partibus, *dolores* concitant. Mirum ſane apud *Galenum* de V. S. cap. 6. & de *Atrabile* cap. 4. inter noxas, quæ a *varicibus* intempeſtive ſublatis, ſuccedant, mentionem nullam fieri *doloris vel podagrici*, vel *arthritici*; quod ſane *climati* adſcribendum eſt: in noſtris enim *frigidioribus*, & *diæta* craſſiore, Natura vero de cetero *vegetiore*, hæc fere prima conſectaria ſunt.

Quemadmodum vero *varicibus*, non ſecus quam *hæmorrhoidibus*, inſaniæ ſupervenientibus, ejus ſolutionem fieri, jam *Hippocrates* annotavit, & omnes poſt ipſum hujus loci *Paraphraſtes*, ab experientia conſentiunt: ita ratione adſtruunt, quod hoc fiat per *metatheſin* materiæ, nempe *motum* ſanguinis verſus has partes inferiores. Non quidem tam e capite, ſed quod *pertinacia* illa infarctus *congeſtorii* ad *ſplenem* & ramum *hæmorrhoidalem internum*, directe quidem per hæmorrhoidum *perruptionem* materialiter expediatur & evacuetur: per *varicum* vero inflationem, ſi non eadem illa *materia*, ille idem *numero* ſanguis, tamen ille *motus*, illa *intentio congerendi* & exprimendi, ex iſtis *hypochondriacis* partibus ad crura *deferatur*, adeoque in iſtis locis omittatur.

Ubi certe abſurdus ſit, ſi quis nobis vitio vertat, ſi aſſeramus, *varices* quoque *evacuationis* ſcopo congeri & comprimi: cum certe perruptio eorundem, in ſubjectis, quibus tenerior eſt cutis, perfrequens aliquid exiſtat.

Ut ad rem redeamus, multa exempla novimus eorum qui *podagra*, præſertim ab *iſchiade* cœpta, jam plurimis paroxyſmis cruciati, obortis *hæmorrhoidibus*, & bene poſtea *ſuccedentibus*, per numeroſos annos, ad ſerum ſenium uſque, immunes ab omni *podagra* manſerunt. Contra, quibus largior fluxus *hæmorrhoidum*, poſt inſignes *arthritides* & *iſchiadem*, coortus, ab horum quidem dolorum immanitate ipſos propemodum abſolute liberavit: ſubnata vero fluxus illius *reſtitatione*, mox in *ſtuporem* & *graviſſimam* tenſionem, & intercurrentes vibratorias *lancinationes* in *femore* & *crure*, devoluti ſunt.

Ex his omnibus colligimus, *podagram* nihil aliud eſſe, niſi *dolorificam ſpasmodicam motitationem*, *ex hæmorrhoidali externa*, & *varicoſa* ſanguinis compreſſione intentata, primo ortam, & initia ſua ducentem; ſucceſſive vero, partim non reperto *exitu*, inſigni *pertinacia*, continuantem: partim ipſa *conſuetudine*, cujus objectum formaliter ſunt *motus*, ita inſoleſ-

centem, ut deinde ſæpius, etiam ex *levi* occaſionali cauſa, præcipue tamen ab *animi pathematibus*, utpote *motuum turbas* longe ultra proportionem vel ſubjecti, vel objecti intendentibus, non modo prompte, ſed etiam ferociter, recrudeſcat.

Non deſino mirari, quod tam rara mentio *hæmorrhoidum*, aut aliarum ſanguinis evacuationum, ad *arthritidem fixam*, *vagam* & *podagram*: & horum *dolorum* viciſſim, ad iſtas & alias *hæmorrhagias*, tendentium, apud authores occurrat, ut fere practici magis *empirici*, quam *critice theoretici*, hic veritatem longe acutius ſubolfaciant: quemadmodum vix apud alium quemquam hujus rei ſimilem mentionem vidi, quam nomine ſolo, & quaſi primo aſpectu ἀτόπως, facit Zobelius, in *der* Chymiſch *und* Medicini*ſchen Perle*, cap. 16. de ſcorbuto, ubi aliquoties *ſanguinem ſcorbuticum*, & *ſanguinem hæmorrhoum*, ſynonimice uſurpat.

Certe manifeſtiſſime obvia illa apud eos, quibus pauliſper *capaciora* ſunt *vaſa*, *vaſorum* circa *pedes* laborantes *inflatio*, cujus propterea etiam *Sydenham* percommode mentionem fecit, quid aliud deſignat, quam quod nos loquimur, *varicodem* congeſtionem ſanguinis *verſus* pedes. *Tumores* iſti *phlegmonodes* & *eryſipelatodes*, apud eos, qui *laxioris* hic ſunt habitus, cujusnam alterius, quam hujus *preſſoriæ* congeſtionis ſunt ſoboles? *ardores* podagricorum, quid differunt a *varicoſis*, niſi profunditate ſitus? omnes vero *vibrationes* & *palpitationes* podagricorum, tanquam *occulte varicoſorum*, ſeu temporaria tantum *congeſtione* & compreſſione *varicode* prehenſorum, quid differunt ab aliis manifeſte & *ſuperficialius varicoſorum*, niſi *loco*, qui in *podagricis* latior, in *varicoſis* ſtrictior, interdum tamen inter utroſque par, obſervatur.

Arthritis vaga, ſcorbutica dicta, quo crudelior & diuturnior eſt, eo magis ruit & erumpit ad efferas *narium hæmorrhagias*, *hæmoptyſes*, interdum *vomitus cruentos*, non raro *mictus cruentos*, & ſæpe numero *hæmorrhoides*. Ubi frequentiſſime, quandiu *fluit* ſanguis, requieſcit omnis *dolor*; ſimulatque *fluxus* ſiſtitur, vix non eodem momento recrudeſcit *dolor*.

Inſignis & præſentanea efficacia *maturæ* & ſufficientis V. Snis, ut hinc inde experientia confirmatur, ita inter alias elegantes huc facientes Obſervationes, efficax V. S. in *iſchiadico-podagrico* dolore, præſto eſt apud *Thonerum* in Obſ. ubi de *Iſchiade*: & *Poliſii* in A. N, C. Dec. II. Anno 5. p. 338. de uſu cucurbitularum in dolore iſchiadico.

Quid etiam tempeſtivus & ſufficiens uſus *hirudinum*, in *iſchiadico-podagricis* doloribus poſſit, poterunt dicere Medici peritiſſimi, *Itali*, *Auſtriaci*, *Palatini*, quibus illarum frequentior eſt uſus: ſcimus ejus rei experimenta certiſſima.

Quibus omnibus circumſtantiis perenniter conſpirantibus inducti, hanc *Pathologiam Podagræ* eruimus, & pro certa atque vera agnoſcimus, ac tuemur.

CAPUT VII.

Therapia Podagræ.

NOn arrige aures Pamphile. Non expecta a nobis invidioſam pollicitationem, licet hujus ſeculi ſtylo unice congruam, *percurandæ*, *tollendæ*, *profligandæ*, *proſcribendæ*, *eradicandæ* podagræ. Abunde eſt talium, & ſane nos, quia hic *novam* Pathologiam formavimus, hoc quoque *novum* in Therapia ſubjungemus, ut *nihil* cum *vulgo* pollicitatorum *promittamus*, *ſentiamus*, *aut faciamus*.

Hac methodo certe ſeries dicendorum ad pauca nobis recidet, eaque ad minimum propoſitu *nova*. Hoc ipſo aliorum labores, opiniones, traditiones, neque probamus, neque reprobamus: ſpeculationes, neque probamus, ſi cum noſtra Pathologia conveniunt, facile erit divinari, quantum cum ipſis conveniamus: ſi contra, contrarium.

Podagra cum *materialiter*, ſit a *quantitate* ſanguinis abundante, *depletio* ejus indicabitur.

Cum vero *formaliter*, ſit a *motu* ejus, & quidem *deſtinato* ad certas partes; depletio illa *generaliter* nihil proficiet, niſi vel *quantitate* ad *revulſionem* ſufficiente fiat, vel *loco* plane congruo, ad *ſpecialem* hanc *vergentiam* inſtituatur.

Quantitatem illam evacuationis, quæ *revulſioni* ſufficiat, nempe inſignem, neque *ætas* hæc fert, neque ipſius affectus indoles; ut pote in quo, ut non fruſtra monuimus (& quidem tanto magis, quo magis *inſuevit*) *Menſura commotionis*, non ſequitur exacte, ſed *excedit* communiter *proportionem* ꝗ *movendi*. Unde brevibus, V. S. ſcarificatio, *curative*, hic, ut communiter *curative*, fruſtranea eſt; ſed *præſervative* non temnenda.

In loco vero, aut in locis *originariis*, proſunt *evacuationes ſanguinis*: idque & *præſervative* & *curative*.

Abſurdam nempe illam V. Snis & ſcarificationis adminiſtrationem, *uno* eodemque *loco*, ſine diſcrimine *ætatum* & *affectuum*, hic quidem deducere, non ſinit charta: interim qui *juniore* ætate circa *ſuperiora*, *provehente* circa *inferiora*, *præſervative* evacuationes ſanguinis inſtituunt, ſentient, quid commodi, præ *contraria* methodo, hic percipiant.

Ad *podagram*, ſanguinem, multo & aſſiduo, moderato, ſed diuturno, *motu corporis*, conſumere & diſcutere, eximium eſt; ſed nulli podagricorum placet. *Emiſſio* itaque commodius inſtituitur. *Præſervative* præcipue; aut ſi *curative*, vel in primo *principio* paroxyſmi, *copioſe*: vel in *ſtatu*, moderate: in *declinatione*, etiam *parce*.

Idque vel in *loco originario*, circa *hæmorrhoidalia* loca. Et fortaſſe diſ-

cet adhuc *posteritas*, quid usus sit in *hirudinibus*. *In loco* vero *statario*, immediate, *hirudines* easdem & *scarificationem*, cujuslibet discretioni quidem relinquemus, allegamus tamen obiter commendationem illam, quam *Gottofredus Kirch*, aliquoties calendariis suis adjecit.

Opium in cura, ut semper *in cura*, damnamus. Ad *palliationem* temporariam, vix admittimus: pathemata circa *abdomen*, sub *podagricis* titubationibus, *nitro*, cum *tartro vitriolato* & *cinabari* plus debent, quam ulli anodyno.

Verbo: *hirudines* & *nitrum*, aut *hæmorrhoidum fluxum* & *camphoram*, commendamus *posteritati*.

SOLI DEO GLORIA.

J. GODOFR.

CCXIV.

J. GODOFR. DE HAHN,

HISTORIA PODAGRÆ

PHILIPPI LUDOVICI CARDIN. DE SINZENDORFF.

Norimb. 1759.

MEretur omnino, uti quovis monumentorum publicorum genere conservari, immortalis memoria Eminentissimi Cardinalis a *Sinzendorff*; ita posteritati quoque, in medici orbis gratiam, propagari singularis plane historia articularis morbi, cum quo per optimam pretiosissimæ vitæ partem conflictatus est, & cui altero ab hinc anno, in communes Silesiæ luctus, succubuit princeps integerrima sanitate ad senium usque perdignus. Hæreditatis quidem jure transierat malum in corpus ad obesitatem fere nimiam pronum, pituitoso oleo abundans molliorisque adeo & spongiosæ texturæ, atque iis præterea signis omnibus instructum, quæ suscipiendo morbo favent. Quibus inter alia caput grandiusculum, ingenium fervens, immo vero fabricæ partium inexplicabilis quædam dispositio, adnumerantur. Accedebat ad hæc lautior, & delicatissimorum ciborum copiæ indulgens diætæ ratio, vini nullus quidem abusus, usus tamen liberalior, exercitiorumque, ob pedes præpropere motu privatos, defectus. Primos enim impetus exeruerat articularis dolor jam tum, cum viginti annos natus esset. Quotannis dein modeste invisens pedes, octavo autem anno subito ingravescens, totiusque corporis, præcipue articulorum vires infringens.

Ansam morbi augmentis dederat glacialis haustus. Hunc arthriticus sumens in colicam sævam inciderat, retrogresso ad interiora morbo & abhinc etiam in externis partibus violentiore, sensimque intactas ante superiores corporis partes occupante.

Id sane repetito morbi accessu effectum erat, ut fractis articulorum viribus jam tum pedibus captum deprehenderem optimum principem, cum primum valetudinis tuendæ causa ad eum convocarer. Scilicet per quadriennium ex frictionum siccarum & fervidarum abusu ita invaluerat pedum contractura, ut ægerrime, nec nisi binis servis adjutus, loco eos movere, vacillantemque formare gressum valeret. Sexta erat hac vice, qua articulari morbo decumbebat, dies, pedesque & manus dolore non adeo sævo detinebantur. Et cum cognitorem morbi, quam præfestinantem medicum, agere mallerem, tum irretorto obtutu omnes & singulas mali circumstantias sollicitus observabam tantum, absque ut quidquam molirer.

Primum, quod me, statum morbi considerantem, in admirationem rapiebat, phænomenon, erat juncta articulari dolori *canina fames*. Visa quidem ea in quibusdam aliis podagricis, sed eo, quo hic sæviebat, excessu, nuspiam.

Vellicabat nempe ventriculum adeo molestus titillans, rodensque cibi appetitus, ut, nisi ad primam cibum clamantis vocem accurrerent servi, nutrimentum adportantes, illico vomituritione ingratissima afficere-

tur noster, spasmo gulam tamdiu torquente, usque dum proritatus esurie ventriculus pituitam & bilem cum impetu eructaret. Optime autem reprimebat hanc æstuosam famem panis albus, vel oryza cum lacte præparata, quorum fere semper ad manus erat alterutrum, ne frequentior exsurgeret ex horum defectu vomendi libido.

Usus fuerat Eminentissimus Cardinalis ante hanc podagræ accessionem *diæta lactis* per integros octodecim menses. Toto illo temporis tractu, præter lac, non nisi pisces, panem album, legumina, fructus horæos, assumens. Tale quid enim poscebat diætæ lactis rigor, quo præripere infestum morbi fomitem conabatur.

Re ipsa insigne levamen tali victus ratione se assecutum affirmabat. Durante interim podagræ impetu abstinebamus a lactis usu, quem non nisi finito penitus illo revocabat; id quod hac vice post undecimam diem obtingebat, pace abhinc plurium mensium impetrata.

Vena Majo secta sanguinem & serum justa proportione & consistentia nobis offerebat, raro passim muco oleoso conspicuo.

Novembre autumnalis accessio aderat, vernali illa longe gravior & diuturnior. Prævia per aliquot noctes turbulenta insomnia excipiebat chiragra dextra. Sensim assurgens rubellus tumor octavo die manum levabat, succedentibus eidem primo cubitu, mox & pede dextro. Latus sinistrum simul afficiebatur, costis turgidulis & subrubris. Hinc transitus in manum sinistram, tandemque in pedem. Singulæ partes justam maturitatem consequebantur, mire intumescentes, madentes, cum splendore rubentes, ipsa facie phlogosi repetita perfusa. Ardor quidam, cum igne lambente comparandus, totum caput exagitabat, molesto adeo sensu, ut vel levissima tegumenta jugiter a capite raso removeret princeps.

Erat autem in iis totum a superfluo illo stratorum plumeorum apparatu, quo alii podagrici tantum non suffocantur, alienus. Culcitris quippe, pilorum equinorum infarctu elasticis, corporique resistentibus, incumbebat, levioribus textilibusque stragulis obtectus.

Bis conquiescere visæ dolorum turbæ bis revocabantur, in Decembrem protractæ, fastidio & alvi lubricitate morbi augmentorum prænuntiis, pulsu celebri & debili, & canina fame comitibus. Tricesima septima jam agebatur dies, qua nuchæ tumor & rigor, & calor auctus, & pervigilium, & verticis dolor spasmusque genu alterius, negotium nobis faciebant, urinis ipsis, quæ alias rarissime a naturali deviæ erant, hac vice exaltatis. Succedens tandem sputatio solvebat morbum, ita tamen, ut octoginta demum dierum ambitu penitus is terminaretur. Hoc impetu primum in usum vocavimus massam pilularum de cynoglossa, repetitis dolorum & spasmorum vexationibus invitati, hujusque pharmaci continuationem morbo perquam accommodam experti sumus.

Quam-

Quamprimum liberum se a doloribus sentiebat Cardinalis, devotum Regi animum testandi causa Berolinum proficiscebatur. Constat inter omnes, quanta summi principis, maximi ingeniorum cognitoris, clementia ibidem fuerit susceptus. Ipseque Eminentissimus noster Berolino redux, regiæ, qua gavisus fuerat, consuetudinis suavitatem & animi & corporis vires insigniter refecisse lætus iterato testabatur.

Martio brevis arthritidis accessio pedem alterum & cubitum invisebat. Aquæ potui adsuetus princeps hac occasione fastidiens aquas, protinus has cum cerevisia commutabat, per mensem integrum tres ejus vel quatuor mensuras quotidie cum voluptate exhauriens, usque dum Aprili mense innumeri vomitus nocturni cerevisiæ continuationem nobis dissuaderent. Exin aqua cum vino remixta per aliquod tempus obtinebat. Sanguis hoc vere cum e vena brachii, tum hirudinum ope ex hæmorrhoidalibus vasis extractus. Cœlo tunc perquam blando, calido & pluvio, pacatus aliquamdiu rerum status. Mollioris enim auræ afflatu, ventique tepidi (qualem Itali *Girochi* vocant) demulcente virtute insigne semper vel in ipsis doloribus commodum se percepisse memorabat æger.

Majo perquam moderata podagræ accessio, tertianæ typum observans, undecim diebus absolvebatur.

Julio e contrario gravissimus impetus nos affligebat. Dederat vespertinus aer, in horto admissus, ansam dolori manus sinistræ. Confestim & facies rubore perfundebatur. Altera die pes dexter patiebatur. Hoc non obstante tertia die per aliquot horas in templo commorabatur Eminentissimus Cardinalis, in gratiam Serenissimi Principis Coadjutoris de *Schaffgotsch*, hodierni Episcopi Uratislaviensis, qui tunc Abbas Canonicorum regularium Lateranensium eligendus erat. Tali moræ juncta fervidior paulo occupatissimi simul animi commotio exasperabat dolorum articularium cruciatus, quos insequens septima die mador parum levabat. Recrudescentibus iisdem decima die in usum trahebamus mixturam quandam facilitandæ motuum ad peripheriam directioni dicatam, cujus formula sequens erat:

℞. Aquæ Menthæ sine vino
Card. benedict.
Serpilli aa ℥j.
Theriacæ Smaragdinæ
Pulver. antispasm. aa ʒj.
Liquoris anodyni Hoffm. ℈ij.
bezoard. Bussii ℈j. M.

Hujus pharmaci cochlearia bina quavis hora exhibita, torpentes & interiora obruentes motus feliciter ad extremitates propulerunt olim aliquo-

 ties,

ties, idemque officium & hac vice nobis præſtabant. Undecima quippe die inter validiores pulſuum, quos *expulſorios* ſalutabamus, ictus, per genua, ſcapulas, nucham & artus reliquos diſtribuebatur morbi impetus, triduo poſt reiteratis maſſæ pilularum de cynogloſſa doſibus refrænandus. Quo facto gratus mador, blandus turgor, lætus rubor, ferociam hujus acceſſionis componebant. Mirabar autem pulſuum violentiam, ad inflammatoriæ febris ingenium propius accedentem, urinis colorem febrilem affricare non valuiſſe, quippe quæ a naturalibus toto morbi tractu non deviæ erant.

Nitroſorum pulverum munere fungebantur apud principem noſtrum omnis generis fructus horæi, quorum ſelectiſſimorum ſemper præſto erat abundans apparatus. Nec deficiebant unquam, quamdiu id per anni rationem liceret, mala armeniana, perſica, ceraſa, fraga, pruna, uvæ, ficus, ananas, & quæcunque demum ad ſucculentorum horæorum cenſum ſpectant. His vel recentibus & crudis, vel arte exaltatis, nunquam non delectabatur, inque horum gratiam & olitore peritiſſimo utebatur, & cupedinario in Italia inſtructo, glacie præparare ſuccos quoſvis & fructus horæos callente; artificio naturæ ſocio duplicato illectu tum provocante guſtum. Quibus cupediis merito hic adnumerandum lac glacie concretum & ſolidatum, quod vel ſolo adſpectu convivis ſalivam ſæpe moviſſe recordor, & ad cujus deguſtationem Romanorum *nivatas delicias*, quas *Seneca* ſugillat, tacite excuſavi. Præ reliquis autem Cardinalis in deliciis habebat excellentis bonitatis *melones*, fructus nempe cucurbitinos hortenſes exiguæ molis, denſæ & compactæ conſiſtentiæ, fragrantiſſimi & aromata ſpirantis odoris, ſaporis longe gratiſſimi & ſine ſaccharo dulciſſimi. Horum aliquot quotidie fere abſumebat Eminentiſſimus, cum inſigni quadam gulæ, verum ejuſmodi fructuum meritum exacte dignoſcentis, voluptate. Quo ipſo quidem cum in abuſum deflectere adſtantibus videretur, hique per jocum aliquando in eum increparent, ego, medicus, ut partes ægri tuerer quodammodo, illuſtre in medium afferebam exemplum ex *Julio Capitolino Hiſt. Aug. Tom. I. p.* 699. „ quo *Clodius Albinus* Imperator pomorum tantum hauſiſſe dicitur, quantum ratio humana non patitur. Nam & quingentas ficus paſſarias, „ quas Græci *Calliſtruthias* vocant, jejunum comediſſe dicit *Cordus*, & „ centum perſica campana, & melones Hoſtienſes decem, & uvarum „ Lavicanarum pondo viginti, & ficedulas centum, & oſtrea quadringenta". Subridebat princeps, qui a tali quidem ingluvie longius aberat. Vix enim melones ejus maximum pomorum genus magnitudine ſuperabant, unius libræ pondus utplurimum æquantes, raro libras duas attingentes. Harum familiæ etiam adnumerandas eſſe judico Hoſtienſes illas *Clodii*, quarum decem uno prandio abſumſiſſe dicitur. Et quibus ideo, quod parvæ admodum molis ſint, cucumeres cum *Caſaubono* ſubſtituere

ſtituere minus neceſſe duco, cum nec naturæ, nec ſanitati adeo repugnare videatur, aliquot hujus generis fructus uno prandio epulari. Perſæ certe, ſi itinerum ſcriptores audias (*a*), unico quandoque prandio triginta melonum libras devorare ſolent, quin menſibus quatuor æſtivis ejuſmodi fructus, quorum ingens apud eos varietas occurrit, plebi omnem victum præbent. Ipſi etiam optimates delicatuli, duodecim quotidie libras eorum ſine incommodo ferunt. Neque ego memini ullam unquam Eminentiſſimo Cardinali, ex melonum talium deguſtatione liberaliori, moleſtiam enatam. Conſtans potius nos edocuerat experientia, horum uſu æquo, & ad palati deſideria demenſo, nunquam non temperatos fuiſſe ſanguinis fervores, indeque pendentem perſpirationis exceſſum; quem fructum exſpectandum eſſe a cucumerum & melonum paſtu, lætus aliquando legebat Eminentiſſimus Noſter in elegantiſſimis *Arbuthnoti* Angli (*b*) *de natura alimentorum* Commentariis, quos curioſus totos perluſtrabat.

Auguſti die viceſima ſexta, ſternutatio crebrior levem podagræ & chiragræ acceſſionem introducebat. Quarta die nuchæ dolor & tumor, & faciei rubor obſervabantur. Livores per nucham comparebant, quaſi a percuſſione, hique e longinquo ſonticum nobis minitari raptum ad caput videbantur. Sexta die coſtarum dolor a latere dextro aderat, calore propius ad febrilem accedente ſtipatus, mox iterum diſcuſſus.

Poſtremus hic impetus metum aliquem ſecuturæ olim apoplexiæ nobis incuſſerat. Præſens autem illo erat tempore germanus Eminentiſſimi Cardinalis Frater, Perilluſtris *comes a Sinzendorff*, eques Melitenſis & Præfectus Olſnenſis, fervidiſſimi ingenii Dominus, ſed ſimili hæreditario articulorum dolori obnoxius. Hic per aliquot annos in uſum ſe traxiſſe cum inſigni emolumento aſſerebat therebinthinam, cum Polio montano coctam. Quod remedii genus in Italia frequens, laudatum ibidem, & multiplici experientia comprobatum, nobis valdopere commendabat. Erat autem remedii compoſitio ſequens:

℞. Terebinthinæ Venetæ libr. ij.
Polii montani libr. 4.

Coqu. in aquæ menſuris ſeptem, ad conſiſtentiam maſſæ pilularis. Hujus maſſæ ſumat drachmam integram quovis mane, ad dies vitæ.

Salivam movebat Eminentiſſimo principi, magno exemplorum apparatu confirmatus ſpecifici hujus remedii antipodagrici effectus, præcipue cum præmonſtratores in ejus largiore exhibitione eidem offerrem binos,

(*a*) Vid. Hiſtoire univerſ. traduite de l'Anglois, Tom. III. p. 381.
(*b*) An Eſſay concerning the Nature of Aliments, London 1735.

ſeculorum proxime præterlapſorum medicos illuſtres, *Amatum Luſitanum*, & *Julium Cæſarem Claudinum*, quorum prior (*c*) monachum quendam nephriticum ſex menſium uſu terebinthinæ, nucis magnitudine quovis mane devoratæ, reſtituerat; alter vero (*d*) principi Mirandulenſi podagrico, Frederico Pico, terebinthinam cum pulvere ivæ ſumendam ſuaſerat, externe adhibitis Tettuccianis & Porrettanis novis pro lotione & embrocatione. Idemque poſterior (*e*) in chiragra terebinthinam, cum pulvere ivæ arthriticæ, per temporis tractum ægro exhibuerat.

Eſt autem hæc iva arthritica Polii montani ſpecies, *ajuga* dicta, ſive *Chamæpitys*, ſpecialiſſimo quodam amarore, eoque non ingrato, commendabilis. Illum amarorem coctæ terebinthinæ altiſſime imprimit, maſſamque exhibet globulis formandis & deglutiendis facilem. Quod autem ad ipſam terebinthinam attinet, balſamum illud nativum perquam nobis accommodum videbatur eliminandis per urinarias vias, vel & involvendis ſalibus, perioſteis, tendinibus, ligamentiſque articulorum infeſtis. Eminentiſſimus enim Cardinalis, qui inter blandiſſimas collocutiones non raro graviſſimum ſe in hoc morbo auctorem claſſicum jocans profitebatur, in ea verſabatur opinione, veram arthritidis rationem repetendam eſſe a ſale, quod podagricorum machina copioſius ex alimentis extraheret, quam aliorum hominum. Non abſimili modo, quam fieri tale quid cernimus in ſalinis, in quibus aqua diuturniore mora ad extrahendum & exhibendum ſalem præparatur, fere eadem lege ventriculum & digeſtionis viſcera cuncta favere ſalium extractioni e cibis, e quibus aſſatas carnes majorem præ elixis ſubminiſtrare copiam affirmabat. Triſti enim experientia edoctus, aſſam, inprimis vitulinam, multoties podagram provocaſſe perſenſerat. Non alienus fuit ab hoc, ex intimo rerum ſenſu enato principis noſtri, de podagra ſyſtemate, judicioſiſſimus & in intima morborum ſæpe feliciſſime penetrans *Boerhaavius*, quandoquidem is in opere practico (*f*), podagræ rationem expoſiturus, *ergo*, inquit, *non bilem, non lympham, ſed ſalem hic aliquem accuſo*; pauloque poſt (*g*) elegantiſſime ſubjungit, "podagram eſſe effectum totius „ compagis corporis noſtri, ſuoque tempore æque accidere, ac ſeminis „ ſecretionem in viris, cauſamque habere in nervis ita genitis". Taceo quæ idem *Boerhaavius*, in ſtupendi laboris opere chymico, de ſale animalibus proprio, monuit, miti quidem illo & ſaponaceo, & inter volatilem & fixum medio. Cum quibus omnibus ſi contuleris, quæ non adeo multis retro annis, de ſale alcalico volatili vera podagræ cauſa, erudite

(*c*) Curat medicinal. centur. 1. cur. 63. p. 305.
(*d*) Conſultat. medicar. conſult. 19. p. 49.
(*e*) Conſult. 39. p. 93.
(*f*) Part. 5. p. 198.
(*g*) L. c. p. 200.

erudite commentatus eſt medicus Florentinus, *Michael Pinellus* (*h*), nobiſcum omnino ſenties. Nos certe tali vel experientiæ, vel acutiſſimi ingenii ratiocinio innixi, in uſum trahebamus laudatam illam terebinthinæ cum polio montano coctæ maſſam, propoſitique tenaces continuabamus per integros ſeptendecim menſes, conſtantia a nullo fere privato homine exſpectanda.

Prima podagræ acceſſio, quæ durante hac aëra terebinthinæ Sereniſſimum principem detinebat, ſub finem Septembris obtingebat. Soda & ſitis immodica præviæ erant. Acceſſio ipſa permodeſta pedem dextrum occuparat. Alvus paulo liberior comes. Noctes parum quietæ, ſed non doloris culpa, qui mitiſſimus erat. Appetente vinum ſtomacho, ſumebatur hauſtus generoſioris. Septima die lateris ſiniſtri coſtæ affligebantur. Reſpiratio inde turbata, deglutitioniſque difficultas maxima. Flatuum præterea turbæ. Abhinc latius ſe diffundens dolor, aurem ſiniſtram, cubitumque & manum hujus lateris infeſtabat. Vocabatur in uſum mixtura ſupra laudata recreans, quæ, juncta repetitæ pilularum de cynogloſſa exhibitioni, inſignem & hic effectum præſtabat, ſocia utriuſque pharmaci virtute adjuto cordis & arteriarum vigore, refrænato fibrarum ſpaſmo, invitato molliter madore, partiumque benigno tumore, dolores ſequentium quatuor dierum ambitu blanda quaſi vi emolliente.

Aliquoties obſervaram, & hoc paroxyſmo iterato experiebar, ſeptentrionalem ventum provocaſſe morbum, perinde uti mollioris auræ afflatum, eundem mitigaſſe vidimus ſupra. Obtinuerat ſcilicet per quatuordecim dies boreas, cœlo ſereno & frigido. Huic in horto expoſitus Cardinalis, ſine dubio laterali dolori anſam dederat. In qua ſuſpicione confirmabar catarrho arthritidem excipiente; quanquam familiaris etiam ſit podagricis fere omnibus quædam catarrhorum cum podagra viciſſitudo.

Uſum terebinthinæ noſtræ omittebamus durante acceſſione, uti olim lactis, revocantes eundem finitis doloribus.

Novembre ſanguis e brachio miſſus, ſatis bonæ notæ erat; indeque armiſtitium cum morbo obtinuit ad initium uſque ſequentis anni.

Grave autem hoc nobis exiſtebat. Mox enim prima ejus die dolor principem ſalutabat, cubito primum, mox pede dextro & præcipue genu affectis. Hoc prætumidum, durum, ſpaſmo tentatum, negotium nobis faciebat.

Fervoris ſenſus univerſalis poſcebat aliquot noti pulveris antiſpaſmodici exhibitiones, quibus alvus illico turbabatur, novo dolorum augmento octavi

(*h*) Nuovo ſiſtema dell' Origine o principio della podagra, e ſuo Rimedio. In Roma, 1734.

octavi diei noctem ſomno privante. Feriebat autem manum dextram impetus. Confeſtim interim rubor & tumor comparebant, morbum undecim diebus abſolventes. Catarrhus & hac vice poſt morbum, ſed is quarta die innumera ſternutatione diſſipatus. Abhinc ſilentium turbarum per aliquot menſes. Vena ſecta in pede Aprili menſe, ſub cujus finem primi calores vernales, repetente hiemali frigore repreſſi, anſam reiteratæ podagræ ſubminiſtrabant. Catarrhus cum vocis raucitate comes. Sputa mira quantitate afflua.

Rubor eryſipelaceus per faciem & nucham. Veſpertini algores, pulſuumque durities & inſueta celeritas. Rari quippe alias febriles motus univerſales. Fervor aliquis, cum igne lambente comparandus, per affectarum partium ſuperficiem vagabatur. Septima dies, poſt noctem irrequietam, dolorum augmentum ſecum ferebat, manu ſiniſtra plus quam arthritico rubore perfuſa & præturgida. Non ſecus ea livebat, quam ſi phlegmone in gangrænam prona detineretur, ficui maturæ non abſimilis. Hunc fere excedentem maturitatis gradum conſecuta, veſperi ſubſidebat. Alvus moleſte hærens, enemate officii admonebatur. Recipiente ſe abhinc undecima die dolore, ſudores, ſputa larga & liberior alvus, vernalem hunc impetum feliciter terminabant.

Julio æſtivalis aderat lateris primo ſiniſtri dolor, ſed hic proxime in femur deſcendens, mox in pedem. Blandus & ſuperficialis turgor erat, ruborque lætus. Sexta die latus dextrum eoſdem leves dolores experiebatur, mox in pedem & manum migrantes.

Mirus manus dextræ turgor, nec minus ſiniſtræ intenſe rubentis. Alvus liberior; duodecima die acceſſionis finis.

Vix menſe elapſo modeſtum hunc impetum excipiebat gravior. Bihorio a prandio ſubito aderat chiragræ dextræ perceptio. Protinus ſuccedebat turgor cum rubore. Canina fames præ aliquot prægreſſis vicibus, hac ipſa magis invaleſcebat. Quinta die, altera a prandio hora, indigeſtæ carnis fruſtulum vomitu reddebatur. Alvus naturalis. Nona die, remittere jam tum viſo impetu, dolor latus ſiniſtrum occupabat. Spaſmus hinc excitatus noctem diro cruciatu turbabat. Sciſcitantes comperiebamur, diuturniore extra lectum mora, intenſe frigidum borealem afflatum liberius admiſſum irritaſſe latus. Interim decima die ſudor largus, flatuſque copioſi ſolvebant turbas, quas biduo poſt glacialis hauſtus refricabat.

Notandum ſic, Sereniſſimum principem, aquæ potui adſuetum, etiam in ipſa podagræ acceſſione, reficientem frigidæ hauſtum ſemper calidæ prætuliſſe. Erat enim a frequentibus illis infuſi foliorum theæ ſorbitionibus, quæ adeo familiares nobis ſunt, prorſus alienus. Nec diffiteri poſſum, ſolam aquam, juſta frigidæ admixtione temperatam, ſæpiſſime nobis expellentis & reficientis pharmaci virtutes, præſentiſſimo effectu exhibuiſſe. Eminentiſſimus autem noſter, nunquam non alia utebatur aqua, quam

quam cum glaciali remixto quovis hauſtu. Unde evenit ſubinde, uti hac vice, ut paulo liberalior glacialis aquæ additio, committendi erroris occaſio fieret. Adeoque latus jam dextrum, uti prius ſiniſtrum, dolorum cruciatu afficiebatur, malo non niſi decima quarta die, penitus conquieſcente.

Medio Septembre, poſt nocturnum vomitum, pedis dolor novus aderat, ſimulque pulſus fortior, calor immodicus & rubor. Tertia die benignus tumor cum madore. Quinta pulſus & calor propius ad febrilem accedentes. Inde nox fervida, ſpaſmus genu dextri immitis, faciei rubor, ſputatio ſpumoſa largior. Octava die dolor acerbus & ſpaſmus genu ſiniſtrum quoque occupant, ægreque obſecundant conſuetis noſtris pilulis de cynogloſſa. Decima die mador auctus cum levamine. Mox alvus lubrica, & per aliquot dein dies ſolito importunior, diaſcordium aliquoties eludens, tandem cedens ejuſdem virtuti.

Sub Novembris initium ex refrigerio catarrhus, e catarrho tranſitus in chiragram dextram. Dolor ferendus, tumor æquus & cum madore. Pulſus quarta die violentior. Nox ſpaſtica, rapto in ſocietatem dolorum genu. Alvus abhinc per plures dies lubrica, undecima autem & ſequenti, vomitus aliquot vitellinæ bilis, dein ſtatus pacatus. Hoc menſe ſanguis e pede miſſus catarrhalem mucum ſecum attulit.

Anni 1745. ingreſſus immodica ſiti notabatur, maxime nocturna ea & febrilem colliquationem minitante. Ad hanc permoleſtam & vix reſtinguendam ſitim accedebat phænomenon notatu perquam dignum. Sputa ſcilicet, in noſtro principe ſemper, & tunc inprimis affluentiſſima; tenacia prodibant, ſaporemque & odorem terebinthinæ tota referebant. Nunquam ſolemnis ille terebinthinæ effectus, violaceus nempe odor, ſe prodiderat in urinis. Nunc vero impetu irruere in ſalivalia organa cœperat, ibidemque exitum iterum moliri traditus maſſæ ſanguineæ reſinæ hujus adparatus. Hæc operoſa muci terebinthinoſi per ſalivales ductus excretio, per plures dies nos exagitabat. Quanquam enim ſtatim a primo hujus phænomeni momento abſtineremus ab ulteriore terebinthinæ aſſumtione, fons tamen ejus videbatur inexhauſtus, omniſque ſaliva nil niſi fœcundiſſima terebinthinæ progenies erat. Nec mirum! Adeo longo enim temporis tractu decantati hujus medicaminis frugem periclitati fueramus, ut tota humorum maſſa imbui ejus ſubſtantia commode potuerit. Nec improbabile eſt, inter cauſas excedentis ſitis referri debere protractum hujus reſinæ uſum.

Jam quod ad hanc ſitim attinet, huic quidem reſtinguendæ perquam favens erat ſpiritus nitri dulcis, ordinario aquæ potui jugiter admixtus. Eliminandæ autem terebinthinæ ſuperfluæ non ſtatim in promptu erat conſilium. Tandem vero facilitando ejus a ſanguine divortio, præ reliquis accommoda videbatur emulſio noſtra oleoſa, qua aliquot olei recentis amygdalarum dulcium unciæ, cum ſufficienti ſacchari quantitate &

& vitello ovi recenti exactiſſime ſubactæ, admixta ſenſim juſta aquæ quantitate, in emulſionem gratiſſimam abeunt. Hanc ſaponacea ſua facultate idem præſtituram corpori judicabam, quod vitellus veſtimentis reſinoſa vel picea maſſa contaminatis. Feliciſſime illius ope hanc eluunt artifices.

Hocce conſilium etiam ex voto ſucceſſit, Sereniſſimo principe paucorum dierum continuatione ab hoc incommodo penitus liberato. Felices illas interim, quibus per ſex fere menſes gaviſi fueramus, inducias, pro fructu aſſumtæ conſtanter terebinthinæ jure agnoſcebamus. Sed minoris momenti erat ille fructus, quam ut urgere ulteriorem terebinthinæ uſum fas ducerem. Inceſſerat præterea etiam aliquis metus omnium animos, ſubjugata, quacunque demum arte, podagra, alios; eoſque pariter graves morbos, facile oborituros.

Miſſus Februario ſanguis floridus erat.

Majo levis impetus manum primo, mox cubitum, exin genu tentabat. Reſpiratio contentioſa erat. Sputa uberrima. Phlogoſes univerſales, præcipue faciei, quam ſpongia humida indeſinenter ſolabamur. Cetera nil contra moliebamur, motu omni ad peripheriam expeditiſſimo. Marceſcente undecima die, ſub remiſſioribus doloribus, partium turgore, alvus per aliquot dies fluxa erat, cum moleſto ſenſu. Decima tertia autem die, hæmorrhoides ſine incommodo ſtillabant.

Junio ſimillima huic per omnia acceſſio blanda, decem dierum ambitu circumſcripta, obſervabatur, eaque alvi fluxu terminata, poſt noctem, ab aſſumtis pilulis de cynogloſſa voluptuoſam, uti hanc ipſam ſalutabat princeps, quem hac unica vice recordor hauſiſſe, per paroxyſmi totius decurſum, tenue pulli juſculum, appetente calidum potum ipſo palato.

Julio gravior nobis incumbebat impetus, clamores eliciens, & quinque horarum ſpatio ad ſummum gradum evectus. Quo temporis momento & turgor aderat, & congruens rubor, & pilulis noſtris feliciter promota maturitas, prodeunte madore benigno. Sexta interim die per nucham vagabatur ſuperficialis & rubellus dolor, cito diſcuſſus. Tum demum alvi lævitas cruenta, & exceſſu peccans, & calori coſtæque dolori juncta. Pertinax malum nec diaſcordio, nec abſorbentibus pharmacis morem gerebat. Vinum calidum proderat, inde a die decima tertia ad ſeptimam frequentius hauſtum. Vini iſtius, quod *vin brulé* vocamus, præparatio talis: vini gallici, *hermitage* dicti, vaſculum, tres circiter ſcutellas, theæ ſorbitioni dicatas, capiens, bullire ſinentes, vinum ſaccharo & cinnamomo impragnatum, inter bulliendum accenſum deflagrare permittebamus. Qua arte & gulæ acceptum, & minus inflammans reddebatur vinum, cujus hauſtum, elapſo fere ſemper quatuor horarum ſpatio, ſumſit æger noſter cum euphoria.

Quam-

Quamquam autem conſiſtentior indies hac methodo alvus evadebat, nondum tamen naturalis ea, nec incruenta erat, viriumque lapſus & appetitus proſtratio ita invaluerant, ut attonitos nos redderet inſolitus aliquis ſenſim obrepens corporis & animi marcor. Contriſtatum enim aliquando præter morem conſpicabar Cardinalem noſtrum, vultumque ejus mortifero vulnere affectorum vultui ſimillimum. Tali rerum ſtatu geminata opera extricare nos e dubiis rebus conabamur, voti tandem compotes facti duplicata diaſcordii doſi, victu lactis cum pane albo, & decocto radicis tormentillæ cum cortibus auraatiorum parato, triceſimaque morbi die alvi fluxus cum chiragra brevis durationis commutabatur. Hoc tempore medicus quidam Venetus, ſententiam ſuam circa noſtram medendi methodum rogatus, frequentiorem pilularum de cynogloſſa uſum in ſuſpicionem vocabat, parumque aberat, quin diffidentiam pharmaco excitaſſet, minus conſiderate ſcriptis ad ſereniſſimum principem his verbis: *rimedio da medici tutti di buon ſenno proſcrito.* Præferebat enim ille medicus pilulis noſtris de cynogloſſa, maſſam pilularum de ſtyrace, accuſans in prioribus cum cynogloſſam, tum hyoſcyami ſemen, quippe quod tremores muſculorum & debilitates induceret, aliasque plures nocivas qualitates exerceret. Cui quidem acriori judicio, & inſonti pilularum de cynogloſſa maſſæ minus competenti, opponebam primo auctoritatem gravioris medici Romani, *Proſperi Martiani*, fidelitate & candore cum *Hippocrate & Sydenhamo* merito comparandi, qui tutiſſimum hujus remedii uſum diuturniore experientia compertus, ubi de articulari morbo verba facit (*i*), hæc eloquitur: *ego autem theriaca utor ad ſcrupulum unum, cum granis ſeptem pilularum de cynogloſſa, vel etiam theriaca ipſa, ægri natura inſpecta. Quorum medicamentorum caliditatem & ſiccitatem corrigo victus ratione iis contraria. Hisque omnibus abſolvitur curatio hujus affectus adeo exacte, ut alia omnia remedia irrita habeam, quæ in alium finem tendunt.* Oſtendebam utramque pilularum maſſam eundem agnoſcere auctorem *Alexandrum*, ob magnum in praxi medica nomen κατ᾽ ἐξοχὴν *medicum* dictum, atque adeo eadem antiquitatis prærogativa gaudere.

Incognitas porro mihi plane eſſe regerebam nocivas illas ſpecierum, quæ maſſam pilularum de cynogloſſa ingrediuntur, qualitates. Neque id mea tantum, multiplici ſane experientia, ſed & judicioſiſſimorum medicorum effato confirmabam. Quod enim ad cynogloſſam attinet, perplacent quæ de hac planta profitetur *Fullerus* (*k*): *populus*, inquit, *medicorum uno ore vim ſoporiferam attribuit cynogloſſo. Ipſe vero, licet millies in uſum duxerim, nullam ejusmodi virtutem obſervare potui. Egregium pharmacum in defluxionibus calidis.* Et commemini aſſertum cujusdam medici, in Ephemeridibus his nat. cur. pilulas de cynogloſſa in compeſ-

(*i*) Commentario in Hippocratem, pag. 214.
(*k*) Pharmacopæia extemporanea, p. 355.

cendis convulſionibus ipſi opio præferentis, & tanquam excellentiſſimum antiſpaſmodicum dilaudantis.

Ad hyoſcyamum vero quod ſpectat, non equidem ignoro ſugillare hujus antiquiſſimi dolorum domitoris virtutes haud paucos. Nec diffiteor, culpa non vacare liberaliorem ſeminis doſin. At vero quale damnum emergere poſſit ex minuta adeo ejus quatitate, non video. Unicum enim ſeminis granum duodecim maſſæ ineſſe, norunt omnes. Neque huc trahendas eſſe arbitror triſtes illas hiſtorias, quibus abunde devorati effectus venenoſi memorantur. Cruda ſemina copioſe ingerere alias certe ſequelas excitabit, quam congruo tempore & loco judicioſe in uſum vocare accommodam circumſtantiis quantitatem. Quodvis remedium facile exceſſu peccabit. Quidni potens adeo & generoſum!

Nos vindicatæ hujus pilularum maſſæ uſum, conſtanti aliquot annorum decurſu ita comprobavimus in eminentiſſimo principe, ut nullum unquam in contrarium effectum fuerimus experti. Confeſtim altera vel tertia acceſſionis nocte quinque vel ſex grana deglutiebat æger, rariſſime eandem doſin intra unius diei ſpatium repetere coactus. Utplurimum prima pharmaci exhibitione ſigna promoti ad peripheriam impulſus aderant, mador nempe blandus, turgor æqualis, rubor lætus, excedentisque doloris ſenſus moderamen. Tantum abeſt, ut cohibuerit unquam juſtum morbi articularis ſucceſſum, ut potius commodam viam ad attingendam eo facilius metam præpararit, fibrarum reſiſtentiam amoliendo, partiumque ſpaſmo criſpatarum niſum refrænando. Et ſane hic verus anodynorum rite adhibitorum fructus eſt, a reliquis remediis, contra ſpaſmos adhiberi ſolitis, vix exſpectandus, hocque ratiocinio conquieſcens princeps, cum fiducia uti remedio non deſiit.

Auguſto ſanguis tenax & pituitoſus e pede miſſus.

Septembre, iterumque Octobre leves aliquot dierum acceſſiones aderant, faciem & aures ſcarlatino rubore pefundente ſuperficiali phlogoſi. Exin ſacharo lactis uſus fuit Cardinalis per menſem. Sub finem autem Novembris, prima nive, vigentibus ubivis catarrhis, principem occupabat catarrhus. Nuchæ dolor comes mox & chiragra dextra, ſplendente & quatriduo maturo turgore. Privo quodam jure liberi cenſentur ab epidemicis morbis podagrici; nec quemquam recordor ex meis epidemica febre correptum, quamquam non pauci proſtent, quibus acuta febris, juncta doloribus, auxerit periculum, & quos ſocia utriusque morbi violentia jugularit.

Catarrhorum interim epidemiæ podagricis minus parcunt, quin imo permulti anſam fiunt recrudeſcentis morbi. Quidam etiam per vices vel catarrho laborant, vel articulari morbo, non obſcuro, ni fallor, indicio, acre illud, quod ſupra accuſavimus, podagricorum ſal in illis catarrhoſæ pituitæ vaginis deliteſcere, atque in catarrhis unacum pituita eliminari e

corpore

corpore; in rheumate & arthritide oſſium membranas obſidere & rodere, omnesque illos, quos podagrici experiuntur, cruciatus excitare.

Sub anni 1746. initium importunus gulæ ſpaſmus, deglutitionem turbans, quarta die vomitum proritabat. Oſſa lingualia revera arthritide affecta loquebantur omnes circumſtantiæ, præcipue autem gulam ea ipſa die liberans manus dolor. Dolor erat immitis, pilularum noſtrarum uſum poſcens, quibus octava demum die æqua maturitas promovebatur. Nona mœror aliquis & inſueta moroſitas & extremorum pallidus algor, pulſu duro exiſtente, gravem tempeſtatem portendere videbantur. Sed metu liberabamur proxime, genu dextrum feriente impetu, intra biduum iterum fatiſcente.

Februario ambæ manus & lateris dextri coſtæ ſeptem dierum decurſu vellicabantur, madore affluo liberatæ. Quale quid & Martio nobis obtingebat.

Medio Aprili nocturnæ choleræ anſam dabat repletio aliqua diurna, Pulſus operoſus comes. Malum vino calido repreſſum, poſt magnam ſaburræ nondum bene ſubactæ exturbatam copiam.

Eminentiſſimus Cardinalis, per omnem vitæ tractum ventriculi virtutem nunquam deficientem expertus, hac choleræ occaſione tamen ventriculi aliquem languorem accuſans, potum ſubito mutabat, & loco adſueti potus aquæ ſimplicis, hanc ipſam cum vini Burgundici quarta parte remixtam inde ab hac die hauriebat. Lagenam integram vini iſtius intra unius diei ſpatium ordinarie exſiccans, non ſine blandiente quadam, eaque per totum corpus ſe diffundente ſenſus grati perceptione. Vena hoc menſe in pede ſecta ſanguinem exhibebat floridum.

Prima arthritidis ſalutatio, ex quo vinoſa gaviſi diæta fueramus, eveniebat Maji quarta die. Aëris veſpertini in horto afflatus excitabat dolorem manus & coſtæ, mox & pedis. Pulſus vinoſam diætam decens, alacrior ſolito & a febrili parum abludens. Promotus tali pulſu terminus maturitatis, ſeptima die intra non adeo moleſtos cutis fervores abſolutæ. Perſtabat interim aliquis dolor ruborque, & tumor articulorum duriuſculus, ad decimam quartam uſque diem, madore non ut ante affluo, ſiccioreque ambitus corporis calore.

Medio Junio ex aſſe ſimilis huic chiragra & podagra decem dierum decurſu commodiſſime ſuperabatur. Alvus hac vice præter morem ſiccior, unica magneſiæ drachma in ordinem redigebatur.

Pari ratione Julio & iterum Auguſto leviores chiragræ acceſſiones ſine alvi lubricitate finiebantur.

Sub finem Septembris chiragra & gonagra ſiniſtra repetebant. Hæc quidem cum ſpaſmo circa genu vigente clamoſo & perſeverante etiam tum, cum tumor & rubor & mador ſuccederent. Sputa tenaciſſima. Decima tertia morbi die cholera ſuperveniens, & hæmorrhoidum fluxio artus liberabant. Decima quarta facies uredinibus perfuſa, luculenter indi-

 cabat

cabat, qualis præcedente die internarum partium facies fuerat. Similes enim uredines in primis viis choleram provocaſſe, nullus dubito. Rhabarbari toſti drachma ſumebatur cum effectu optato.

Octobre ſanguis e pede miſſus partim pituitoſus conſpiciebatur, partim floridus. Octiduo a vena ſecta elapſo, hæmorrhoidum fluxio repetebat ſine incommodo.

Novembre manus ſiniſtra denuo affligebatur. Catarrhus doloris ſocius. Status per decem dies violentus. Maturitas tum demum exquiſita. Tumor prægrandis. Sputa tenaciſſima gratiſſimo pharmaco ſaponaceo fluido & mobilia reddebantur, ſucco, ſcilicet pomorum Sinenſium ſaccharato.

Communicaverat illo tempore cum ſereniſſimo principe noſtro aliud quoddam remedii genus, debellandæ podagræ dicatum, Eminentiſſimus Cardinalis *de Rohan*, qui eadem, qua Cardinalis *de Sinzendorff*, dolorum fere menſtruorum catena irretitus, remedio illo per longum annorum tractum uſus fuerat cum notabili fructu. Erat autem hoc ſequens:

℞. Radic. Gentianæ
Ariſtolochiæ
Herb. Centaur. minor.
major.
Chamædryos
Chamæpityos a a ℥j.

Infund. in ſpiritus vini Rhenani libr. iij. digeratur per xv. dies furno bene calido, colatura D.

Hujus guttæ XL. vel L. ſumantur mane & veſperi in infuſo herbæ ariſtolochiæ, & poſt cœnam in vino. Singulis menſibus purgandum ſemel per annum.

Quodſi calefaciat nimium, ſequentis ptiſanæ hauſtus bini vel tres ſumantur poſt prandium.

℞. Radic. Graminis Mijß.
Fragariæ Mj.
Dactylorum No. viij.
Radic. Glycyrrhizæ ℥ß.

Coquantur in aquæ fontanæ libr. IX. leni igne, ad caſum tertiæ partis Purgans ſit ſal Anglicanum. Poſt tres menſes guttæ ſemel de die; dein bis per ſeptimanam ſumantur per omnem vitam.

Sunt fere omnes podagrici iſto animo, ut hac vel illa via reſtitui ſe in integrum poſſe ſperent & metuant, dubioque conſilio a cruciatuum repetitione liberari non minus ardenter deſiderent, quam tremuli vereantur.

Jam quamquam fragrantior paulo nobis videretur mixtura illa ſpirituoſa, periculum tamen ejus faciebamus per unam vel alteram diem. Et cum prima hæc tentamina nimis ferirent linguam, eamque ſiccarent, præ-

terea

terea quoque ſpaſmum coſtarum excitare viderentur, abſtracta ſpiritus dimidia quantitate, mitiorem eam & guſtui magis gratam efficere curabamus. Vix autem per aliquot dies aſſumta erat mixtura hæc temperata, cum continuationem ejus interpellaret chiragra ſiniſtra ſub finem Januarii moleſta. Fervor aliquis univerſalis huic junctus erat, dolorem cito transferens in manum dextram & genua. Alvus ſiccior enemate monendi erat officii. Octavo die pacata omnia.

Fervor ille, præ aliis vicibus notabilior hac acceſſione, ſuſpectam nobis reddebat pharmaci ſpirituoſi virtutem. Neque enim ferebat Eminentiſſimus Cardinalis ptiſanam moderandis caloribus, ab uſu hujus mixturæ exſpectandis, deſtinatam. Obtinebat præterea adhuc aëra Burgundica, uſus ſcilicet vini Burgundici cum duabus vel tribus aquæ partibus remixti, juſtusque adeo ſuberat metus, flammam tandem concepturum ſanguinem vino & ſpirituoſo medicamine ſimul imprægnatum. Abſtinuimus ergo penitus ab hujus continuatione.

Februario medio catarrhus cum tuſſi inani agitabat pectus. Violentia ſtimulantis tuſſis pillulis de ſtyrace perdomita.

Martio ſubitus & longe acutiſſimus dolor petebat pedem, eumque æque cito altera die iterum dimittebat, non ſine metu interiora ferientis impetus. Tertia enim die enormis vomitus inter prandendum obſervabatur, quem quidem magnam etiam vino Burgundico copioſius hauſto, lentibusque, quarum amantiſſimus erat princeps, aceto vini humectis, avidius ingeſtis, tribuebamus. Turbæ ſponte conquievere.

Hoc menſe ſanguis præter morem tenax, luridus, teter, inflammationem ſpirans, e pede emiſſus, inquietos nos reddebat, variaque meditabamur, quæ objici glutinoſo illi pingui cum fructu poſſent. At enim vero quis fructus expectandus erat a quocunque pharmaco, cum primum in pituita diſſolvenda remedium in poteſtate noſtra non eſſet, labor ſcilicet & muſcularis motus, absque cujus adminiculo irritum quemvis conatum prævidebamus.

Erat enim per hos annos, quibus aſſiſtere ſereniſſimo principi datum fuit, impoſſibilis omnis inceſſus, muſcularisque motus quivis, vel tantillum operoſus. Manibus ipſis vix ciborum aſſumtioni, librorumque, quorum lectione nulla non die delectabatur, evolutioni ſufficientibus. Unum motus corporis genus nobis liberum erat: vel curru longius exſpatiari, vel curriculo ſuo triumphali in horto aut conclavi vectari; motus intimæ humorum tenacium miſcelæ juvandæ non adeo magnifice favens, optimus tamen, deficiente omni reliquo, ſi exceperis frictiones humidas in pediluviis & balneis, ſatis ſolenniter in uſum vocatis, adhiberi ſolitas.

Venerat inter alia in mentem noſtro Eminentiſſimo, experiri in ſe ipſo virtutes medicamentoſas pretioſi illius *lapidis hyſtricis*, quem mille florenorum Hollandicorum ſumtu ſibi comparaverat. Notum eſt, medicamenta biliosa, & in his præcipue concretum hoc velleum, glutinoſo pingui ob-

 jici

jici a magno ſeculi noſtri medico *Boerhaavio*, bilemque & lentam pituitam oppoſitam inter ſe habere indolem, obſervante id illuſtri illius commentatore *van Swieten*; minus ergo hæſitabam concedere hoc, ſi non adeo proficuum, innoxium tamen futurum tentamen.

Infudimus lapidem iſtum per viginti minuta in aquæ cardui benedicti unciis quinque vel ſex, & hauſimus jejuni. Affligebant illo tempore matutini quidam pituitæ vomitus principem noſtrum, qui & alias facili cauſa, maxime vero nunc abundante pituita, proritabantur. Hi, repetito per aliquot dies hauſtu illo olioſo, conquieſcebant. Obſervabamus autem ſequentibus experientiis, aquam ſimplicem felicius & citius imbui ſpecifico illo amarore, a quo virtus omnis medica lapidis pendet. Miſſa ergo cardui benedicti aqua, benedictam fontanam præ hac pro menſtruo pharmaci ſeligebamus. Effectus tandem, ſi, quod res eſt, fateamur, nec tantus erat, ut nos ultro alliceret, nec tam nullus, ut ſuſcepti nos pœniteret. Sub finem Aprilis afflatus Boreæ invitabat catarrhum, hic lateris dolorem, quem chiragra levabat, felici humorum ad extrema motu.

Hæc eadem chiragra ſub Maji finem repetebat, ſed violentior & triduo acutiſſima, repetitamque pilularum de cynogloſſa doſin poſcens, antequam blandum illum, maturitatem & levamen adferentem, madorem impetraremus. Quarta die manum alteram feriebat impetus, ſeptima die diſcuſſus, largumque hæmorrhoidum fluxum poſt ſe trahens. Inter ſolennes pilularum noſtrarum effectus conſtanter obſervabatur alvi aliqua ſegnities. Hæc præſenti acceſſione paulo ſolito pertinacior, vinoſaque diæta auctior, repetitis enematibus levanda veniebat. Rhabarbaro illa imprægnata votis ſatisfaciebant ſine incommodo.

Junii octavo die ſubita cholera media nocte magnam aſſumtorum ſaburram per ſuperiora & inferiora exturbabat. Cauſam mali accuſabamus fervente cœlo largiorem ſolito vini Burgundici, cum aqua remixti, hauſtam quantitatem, ſudantique corpori admiſſam noctu frigidiuſculam auram. Irritos plura egerendi conatus, probe vacuatis ſpontaneo illo motu viis, reprimebat medicamentum abſorbens & unica theriacæ doſis.

Julio levis dolorum podagricorum muſſitatio, & octiduo abhinc fluxus hæmorrhoidum parcus aderat, turbis exin pacatis ad primam Auguſti, qua noctu pes, mane coxendix dolebant. Rubellus illico pes. At vero ſuperveniente graviſſimo & non prævisſo animi motu, & dolor & rubor præpropere ſe recipiebant, viſceribus e veſtigio moleſtiſſimo ſenſu preſſis. Hæc prima ſecuturi propediem morbi origo.

Erat Eminentiſſimus Cardinalis, quod magno ei honori eſſe duco, ſummæ animi moderationis, contemnendisque adverſitatibus adſuetus. Hac tamen vice parum aberat, quin momento iis ſuccubiſſet. Animum inſolita quadam afflictione perculſum ſchedula ad me miſſa ipſe profitebatur, viſcera premi ſimul innuens. Scilicet ardentiſſimo princeps flagrabat deſiderio intereſſe electioni Archiepiſcopi Saliſburienſis. Videbatur quippe ei blan-

blandiri aliqua ſpes ſucceſſuræ ex voto electionis, ſi modo daretur eidem dirigendæ præſto eſſe. Quicquid ergo vel remorari Saliſburienſe iter, vel præſcindere conceptam ſpem minabatur, infeſtum erat animo in iſtam gloriæ metam defixo. Levatis obſtaculis levatæ præcordiorum moleſtiæ, iterque inſtitutum die duodecima Auguſti. Neminem latet, rebus Saliſburii minus optabiliter cedentibus, Cardinalem longe graviſſimis maceratum fuiſſe animi turbis. Factum inde, ut altera ab electione die, domum reverſurus, iter iterum inſtrueret. In hoc Danubium navi deſcendens, ſomnoque indulgens, humido refrigerio admiſſo in alvi moleſtum fluxum incidebat.

Hunc alvi fluxum die duodecima Septembris ſequebantur vomitus plane enormes. Exceptus ea die convivio ſplendidiſſimo fuerat ab Epiſcopo Olomucenſi, ad quem diverterat, partim ferente id itineris ratione, partim & recreandi animi cauſa. Vomitus illi, de die in diem importuniores, repetitis theriacæ cœleſtis doſibus ad breve temporis momentum repreſſi, ultro ſemper urgebant. Princeps tandem, intimo ingraveſcentis mali ſenſu perculſus, magnis itineribus Uratislaviam ſuam contendebat, dieque viceſima tertia quatuordecim milliaria abſolvens, verſus mediam noctem domum redux ſalutabatur. Mihi quidem tunc advolanti immane quantum mutatus ab illo videbatur Eminentiſſimus noſter. Obrepſerat notabilis aliquis marcor, conſuetum, & principi plane peculiarem faciei ſplendorem obliterans. Oculi profundi erant & nobis plane peregrini, nimium obtuſa eorum acie. Ad hæc inſolita vocis, acutæ alias, raucitas uſtulatas levi inflammatione oris membranas ſubindicabat.

Ex hiſce ergo junctim conſideratis, cum triſtiores nobis imminere turbas præmetuerem, itineris comites, animum a metu liberaturi, ſuggerebant, omnia hæc operoſi & pulverulenti itineris culpa evenire, conceſſa quiete facile iterum diſparitura. Sumſerat Cardinalis iſtius diei mane, ut compeſceret vomitus, quatuor theriacæ cœleſtis grana, & conquieverant turbæ ad noctem. Lectum ergo petebat absque repetitione pharmaci. Nocte ſomno tranſacta, ſummo mane denuo aderat vomitus. Non obſtante impetuoſa hac ventriculi actione ſoporoſum deprehendebam principem noſtrum. Novus latentis periculi monitor mihi exiſtebat ille ſopor, præcipue cum ſtatum ſonticum tacite declararet pulſus ea die ſubinde, magno meo dolore, intermittens; phænomenon, quod me, pulſuum rationes in principe noſtro exactiſſime ſemper examinantem, protinus attonitum reddebat.

Hac tam implicata rerum facie mirum tutam judicans ſoporiferam nimium theriacam cœleſtem, mitius pharmacum eidem ſubſtituebam, unam ſcilicet diaſcordii Fracaſtorii drachmam. Hæc mane ſumta ab ulteriore vomitu præſervabat totam illam diem, quæ, animo ob reditum magis compoſito, ſic ſatis per omnia tranquilla tranſigebatur; quin & ipſa nox præ priore magis adhuc pacata. Matutinus interim vomitionis repe-

repetentis impetus longius a ſecuritate nos abeſſe indicabat, quam opinaremur. Et quanquam ea die levia ſe manifeſtarent arthritidis molimina, inflatis ſiniſtri pedis venis, ſubrubella cute, dorſoque pedis indolente, eaque omnia conſtantem nobis podagræ acceſſionem & hoc ipſo ſalutarem vomituum medelam, pollicerentur; mox tamen evanida erat illa ſpes, intra brevia temporis momenta cum ipſo podagræ apparatu diffluens. Idem enim impetus, qui paulo ante extremum pedem petere viſus fuerat, confeſtim inverſo ordine ventriculum feriebat, noctemque, reiteratis poſt quævis aſſumta vomitibus, turbabat. Erat autem vomituum ratio talis: ſinguli hauſtus commorabantur aliquamdiu in ventriculo, usque dum proxime in inteſtina tranſitum moliri viderentur. Tum vero jugi impetu rapidus aſſumtorum torrens, diſtento ore, liberalius effundebatur, manifeſto indicio, denegatum aſſumtorum tranſitum in inteſtina provocare ventriculi, diaphragmatis, omniumque thoracis & abdominis muſculorum convulſionem, veram vomituum verendorum cauſam! Et par erat, ſive frigide, ſive calide aſſumtorum fatum. Calidorum quidem ſummum aderat per plures dies faſtidium. Aegrius ergo illa aſſumebat æger; aſſumebat tamen rogatus theam. Calida ſcilicet adſtantibus magis blandiebantur; ſed eadem mora, eadem, qua ingurgitata erant, via, regurgitabant & illa. Quin & ipſa medicamina, vomitibus objecta, ne excepto quidem, felici alias in his reprimendis, laudano liquido *Sydenhamii*, aliquoties poſt vomituum violentiam exhibito.

Tum vero rebus aperte deſperatis, periculoque pulſuum inconſtantia confirmato, anxii confugiebamus ad lapidis hyſtricis infuſum, ad mixturam noſtram arthriticam, ad enemata varia, ad decoctum corticum aurantiorum cum tormentilla, iterumque ad theriacam illam, ſi diis placet, cœleſtem; ſucceſſu nullibi votis noſtris reſpondente, niſi quod ſopor auctus inducias quasdam proficuas mentiretur. Sub veſperam tantillum vini generoſiſſimi Tockavienſis, cum pane albo ſumtum, compeſcere indomitos vomitus videbatur, Eminentiſſimusque, refectis tantillum viribus, per aliquot horas tranquillus blande madeſcebat, cumque paulo poſt, aliquot theæ vaſcula hauſta nauſeam vomibundam revocarent, motus illos commorſo citro feliciter reprimebat. Nox præter expectationem profundiore ſomno tranquilla erat, niſi quod pavores, in ſomno a me obſervati, fulgures mihi viderentur, certo imminentem proxime annunciantes tempeſtatem graviorem. Quam inevitabilem, magno tamen conatu prævertere annitebamur, fotu, frictu, ſinapiſmo, veſicantibus, motuum directionem ad extremas partes invitaturi, decollantemque ſpem reſuſcitabat nunc gratus ſudor, nunc plenior & ordinatus pulſus. Comparebat præterea rubellus turgor, ambas manus occupans, faciemque ſimul perfundens. Soli pedes minus tumori ſe adaptabant, ſicco calore rigentes. Matutinæ aliquot horæ ſtatum adeo tranquillum adſtantibus offerebant, ut ſingulorum animis ſpem inſpirarent, res deſperatas adhuc dum

in

in integrum reſtitui poſſe. Conjunctos ideo cum ſopore & nunquam non verendos pavores, molliter in ægri gratiam ſentientes, interpretabamur oboriri a podagrico molimine; ſolam podagram, debita loca attingentem, ſolvendo morbo, alias inſuperabili, parem pronunciantes. Quibus auditis attentiſſimus ad quævis Sereniſſimus princeps: *Ergo vero*, inquit, *ſtatus noſter ſimillimus eſt ei, quo occubuit Carolus VII. Imperator!* Congruum ſane judicium & appoſita comparatio! *niſi enim*, triſtis monebam, *criſis noſtra ad peripheriam cito abſolvatur, æque cito actum de nobis eſt, ac de illo.* Cui acerbiſſimo effato proxime reſpondebat acerbior eventus.

Nam poſt meridiem ſubito remittebat ſalutaris ille viſus & ad peripheriam tendens humorum motus. Turgori rubello ſuccedebat ſqualidus marcor. Invaleſcebat ſopor, ita quidem, ut de potu aut alia quadam re admonitus Cardinalis, ſemper quaſi ex alto ſomno excitatus cum terrore aperiret oculos, &, quid rerum adeſſet, ſciſcitaret, mox iterum clauſis oculis. Ad pavores accedebant artuum tremores, reliquo corpore immota quadam ſitus ratione propius ad tetanum accedente. Tuſſim provocabat vel parciſſima liquidorum deglutitio, quorum juſtam exhibitionem præpediebat maxillarum ſpaſmus, os tenacius conſtringens. Oculi tunc vitrei & altius immerſi. Urinæ ſuppreſſæ. Stertor ſenſim obrepens. Singultus quoque & tandem fatiſcentibus per noctem cunctis vitæ motibus, ſtertoroſa mors, quæ conſequebatur die Septembris viceſima octava, hora octava matutina, tabo cruento, conſummatæ inflammationis gangrænoſæ teſte, paulo poſt mortem per omnes poros magnos penetrante, corpore ad crepaturam inflato.

Tantum valuere cum itineris moleſtiæ, tum graviſſimæ animi iterato vulnerati afflictiones, forte & vini Burgundici adulterati uſus, & lubricæ in itinere, uti muſſitant adſtantes, diætæ ratio. Quibus junctis vigor cordis tandem infractus fatiſcere cœpit. Imminente poſtmodum arthritide non amplius attingere potens remotiora a centro loca, & penetrare per vias vel ſpaſmo ſtrictas, vel tophis obſtructas, vel coalitu deletas, detento adeo malorum fomite in ipſis viſceribus, lethalique ibidem incendio producto. Nullus enim dubito, gangrænoſum reperturos nos fuiſſe ventriculum, præcipue circa pylorum, ſi ſectioni corporis Eminentiſſimi Cardinalis locus fuiſſet. Notaram quippe inter repetitos vomitus, manu aliquando leviter contrectans abdomen, locum aliquem duriuſculum in regione gaſtrica dextra, eumque renitentem & ad contactum confeſtim convulſione jactatum; tremulo ſubſultu exquiſitiſſimum ſenſum prodente, focumque incendii manifeſte indicante. Quanquam de reliquo non aliena etiam a vero videatur ſuſpicio, hærentis ſimul in veſicula fellea calculi, ſanitatis vitæque deſtructoris. Præterquam enim quod huic choleras & indomitos vomitus proritare ſolenne ſit: hæreditaria quoque diſpoſitio quædam favebat calculi generationi apud Cardinalem, utpote cujus illuſtriſſimus Pater magnæ molis calculum in hepate

 exhi-

exhibuerat; notumque insuper, similem vesiculæ felleæ calculum exhibuisse insuperabili cholera humanis rebus ereptum Augustissimum olim Cæsarem *Carolum sextum.*

Quod autem attinet ad historiam mortis *Caroli septimi* Imperatoris, ad quam provocabat moriturus Cardinalis, e re esse judico brevibus eandem hic commemorare, ob aliquam morbi interemtoris affinitatem.

Quinta Januarii die chiragra laborare cœperat Imperator. Hanc octava inde die exceperat podagra, mox & gonagra. Die decimo quarto morbi, superato jam viso accessu, madore humectus æger in conclave subgelidum se conferebat. Vix horæ quadrantem ibidem commoratus, lectum tremulus repetere coactus, convellitur. Per horæ dimidium vix respirans, dentibus stridens, secta in brachio vena tandem ad se rediens, pulmonalesque ardores accusans. Artus omnes inscii dolorum. Urinæ parcissimæ. Tussicula sicca. Alvi lubricitas ominosa. Respiratio turbatissima. Diserti lethalis nobilissimorum viscerum incendii testes. Nullum a repetita venæsectione auxilium, sed præceps, prævio linguæ livore, mors, die morbi decima septima. Sectum corpus adstantium oculis offerebat pulmonum & ventriculi sphacelum, cordis polypum, calculum renum; uti hæc omnia in memoriis publicis (*Pommerische Nachrichten* 1745. *im* 21. *Stück pag.* 238.) recensuit Cæsareus Archiater *Wolterus.*

FINIS.

J. FRID.

CCXV.

J. FRIDERICI BAUER ET CAROL. JOAN. MICH. OTTO, *EXERCITATIO* DE SCARIFICATIONE CERTO ET SECURO REMEDIO ANTIPODAGRICO.

Lipsiæ 25 Octob. 1732.

Q. D. B. V.

Quanta cum industria ad hoc usque tempus a Medicinæ Cultoribus Medicina contra podagram sit quæsita, neminem nec ipsum vulgum latere potest. Ecquis mirabitur hoc specificum a quovis omnino Medico adeo anxie optari, cum videamus, tam stupendam hujus morbi esse potentiam, ut nulla tyrannorum vis illi æqui parari queat.

Bellicosissimi heroes, qui nunquam nisi victoriosi revertuntur, victi jacent, nec sua fortitudine plagas has insanabiles avertere possunt. Quin adeo furiose hæc lues in genus humanum grassatur, ut ipsius vitæ pertæsi nil magis sæpe quam mortem ægrotantes exoptent, dum omnium Medicorum artem eludit. Mirum non esset Crassi *divitias medicum reportare, si unum quemvis ex voto ab hac tortura liberare posset.*

Fridericus Wilhelmus, *Elector Brandenburgicus gloriosæ memoriæ, aliquando hic Lipsiæ in ædibus Welschianis degens, hospiti suo D. Welschio centum mille imperiales obtulit, si ipsum a Podagra posset liberare, hic vero Electori pro gratiosa liberalitate gratias agens, morbum hunc prorsus incurabilem professus est.*

Quæ cum ita sint, B. L. forsan me nimis audacem pronunciabit, quod morbum hunc adeo rebellem impugnare audeam, vel putabit, quod Medica mea antipodagrica ejusdem sit valoris cum illa, quam a non paucis speciosis sane encomiis in una & altera plagula ad lucrum capessendum commendatam, effectu tamen minus felici, in lucem quotidie prodire videmus. Sed mitiorem mihi polliceor sententiam, quum mea medendi methodus non solum rationi apprime respondeat, sed etiam ipsa experientia eam infallibilem reddat, denique ratio hujus instituti non in eo consistat, ut vanum arcanum jactitem, sed unice, ut Reipublicæ inserviam.

§. I.

Est podagra morbus articularis chronicus, virili sexui imprimis familiaris, doloribus tensivis, lancinantibus & corrodentibus complicatus, vel regulari vel irregulari tempore recurrens.

§. II.

Omnes ossium cohaesiones, sive sint cum motu manifesto sive obscuro, hujus morbi constituunt subjectum, ita ut nihil prohibeat, si podagram sensu latiori capias, ne reliquae arthritidis species, videlicet *gonagra*, *malum ischiadicum*, *dolor scapularis*, *spinalis & chiragra* comprehendantur. Praecipue vero pedum articuli immensos hosce dolores experiuntur, dum observamus, primum pedis digitum ad quoscunque motus fieri ineptum, & istius juncturam, quae cum metatarso cohaeret, maxime cruciari. In chiragra simili modo digitorum articuli huic morbo pandunt portam, cum primo pollex, postea vero reliqui digiti & denique Metacarpi ossa in consensum rapiantur. Par esto judicium de sede gonagrae, dum ex anatomicis constat, eo in loco, ubi os femoris & tibia cohaerent, nec non patella genu conformat, multo grandiorem esse juncturam, quae pariter tam vehementi dolore afficitur. Nec illas ossium cohaesiones, ubi motus vel plane nullus, vel admodum obscurus animadvertitur, esse immunes, probat Celeberrimus *Boerhaave*, qui in naso ejusmodi podagricum observavit dolorem. vid. *Prax. Med. p.* 197.

§. III.

Inter morbos chronicos hoc malum esse referendum, nemo facile dubitabit, quum quotidiana experientia nos doceat, aegros, qui semel hoc morbo sunt vexati, nil magis quam crebriorem ejus recursum sibi promittere posse, imo malo inveterascente per totam vitam eodem cruciari. Sicuti enim omnes morbi chronici in corpore debili diutius durant, ita simile judicium de podagra ferendum, quae debiles homines infestat, & viribus exhaustis diutius durat.

§. IV.

Sexus imprimis virilis hoc morbo vexatur, perraro femineus, ni, asserente *Hippocrate L. VI.* sint vetulae, corpore masculino praeditae, vel menstrua sint suppressa. Huic vero contrarius est *Seneca Ep.* 95. quando dicit, quod tempore Hippocratis mulieres moderate victitaverint, nec luxui vel voluptati se dederint, hodie vero non ob mutatam femineam naturam, sed ob varii generis debacchationes, podagram sibi contrahant, cui & Lipsius in Comment. ad Senecam adstipulatur.

§. V.

Dolores, quibus podagrici cruciantur, diversae sunt indolis. Ab initio aegri nihil fere sentiunt praeter ventriculi cruditates, affectus spasmodicos & animadvertente *Sydenhamio Opusc. Prax. p.* 547, torporem & quasi flatuum descensum per femorum carnes, quibus post aliquot septimanas, sensus praecipue in articulis sese adjungit exquisitior, cui aliquando ardor & rubor succedunt. Caeterum dolores sunt tensivi & lancinantes, qui vel genu, vel longitudinem tibiae, vel inferiorem pedem occupant, temporis successu vero adeo exacerbantur, ut pars affecta ad quoscunque levidenses motus inepta reddatur, & linteamentorum pondus vel pavimenti levem motum, vel ullum fortiorem strepitum sine dolorum augmento perferre nequeat. Hi dolores gradatim intenduntur, &, cum unicum articulum ab initio occupaverint, reliquos successive in consensum rapiunt, imo, si materia peccans exuberet, qui in unicum saltim pedem sunt grassati, utrosque pari vehementia occupant.

§. VI.

Podagra est vel regularis vel irregularis, dum vel partis affectae vel temporis invasionis ratione eam variare intelligimus. Regularis appellatur, quae non solum regulari tempore, e. g. circa solstitia & aequinoctia, sed etiam certa corporis parte e. g. in genu, extremo pede vel manu fixam sedem sibi format. Irregularis e contra modo has modo illas partes afficit & corpus pervagatur, modo diversis temporibus homines dispositos exercet, nec constantes servat periodos.

§. VII.

Causa proxima hujus affectus non in spiritibus & genere nervoso est quaerenda, sicuti sibi persuadet *Dolaeus*, cum spiritus animales nequaquam adeo crassos & exuberantes credere debeamus, ut materia peccans podagrica pro eorundem faecibus haberi debeat. Majori fundamento statuimus, quod sanguis acris & tartareus, particulis salinis & austeris refertus, causam efformet podagrae proximam. Probatur hoc assertum inde, quod horum aegrotantium sanguis V. S. missus, apprime pleuriticorum sanguini respondeat, & vasa sanguifera cruralia circa principium paroxysmorum tumida & inflata conspiciantur. Nec quis vocabit in dubium, nephriticae passionis causam, videlicet materiam tartaream & ▽eo ⊕nam, consanguinitatis vinculo cum materia podagrica junctam, a sanguine ad renes trans-

transferri, ita, ut fimili ratione fanguis impurus fuam fæculentiam & impuritatem, quæ fecundum analyfin a *Kerkringio* inftitutam tartari ✱co non diffimilis eft, in articulis & extremitatibus corporis deponere foleat. vid. *Spicil. Anat. Obf.* 28.

§. VIII.

Quando vero fpiritus animales eatenus pro caufa hujus affectus agnofcuntur, quatenus eorum defectus auxiliatrices manus præbet, libentiffime & ego calculum adjicio. Notum eft, nil magis, quam frigus externum, fpiritus animales offendere noftrofque in corpore congelare poffe humores, ita ut viatores hyemali tempore iter facientes, non raro artus combuftos reportent, & quotannis dolores fentiant podagræ correfpondentes, ficut *Borrichius* hoc confirmat, ubi in *Act. Hafn. Vol. IV. p.* 169. meminit, fe aliquando ad ægrum fuiffe vocatum, qui chiragram fibi contraxit, quod per aliquot horas in fcribendo menfæ marmoreæ incubuit. Quod fi denique ad propriam experientiam provocare fas eft, nota mihi eft perfona, cujus fidem magni facio, quæ ab inhabitatione hypocauftorum pavimentis marmoreis inftructorum podagram fe accepiffe fancte teftatur. Quidam Capitaneus de fua valetudine verba mecum faciens, inter alia referebat, fe ab eo tempore, cum locum paludofum cum fuis militibus tranfgrederetur, podagram fenfiffe, quod confirmat *Bœrhaave*, dum præter milites venatores podagræ fubjectos cenfet, quia pedes fudantes frigori exponunt.

§. IX.

Sicuti a refrigerio, ita ab immodica venere ignis naturalis extinguitur, ita ut mirum non fit, quod libidinofi a podagra caftigentur. Nil magis ad humorum circuitum accelerandum confert, quam fpirituum animalium integritas, quæ veneris abufu adeo offenditur, ut omnes humores poftea lente progrediantur, ftagnent & in minimis extremitatum tubulis impuritatem, podagricorum dolorum matrem, relinquant.

§. X.

Eandem ob rationem iracundi & qui animi pathematibus indulgent, præ aliis ad podagram funt proni, cum quævis animi paffiones fpiritibus fint nocivæ. Nec quis vocabit in dubium, ab effufione bilis ventriculum maxime lædi, ita ut chylus crudus elaboretur & pneumatofis turbetur, imo ob bilem fanguini admiftam, materia cruori adferatur ad podagræ generationem apta. Præclarum exemplum habemus in calculis, quos fæpe numero in veficula fellea reperimus, quippe qui quadantenus cum apillis podagricorum conveniunt.

§. XI.

§. XI.

Duplici modo literarum cultores ad podagræ generationem fymbolum fuum conferunt. Dum enim diurnis ac nocturnis laboribus fe fatigant, & profunda meditatione omnes nervos intendunt, ignis naturalis & fpiritus extinguuntur, ut mirum non fit, fi corporis macies & pallor fequantur. Spiritus, fi ingeniofis laboribus & meditationibus unice impenduntur, cæteris œconomiæ animalis functionibus infervire nequeunt, unde fit, ut cruditates fpiffique humores generentur, qui per exilia vafa non progrediuntur, fed ftagnant & vitio fuo intrinfeco tempore fuo dolores pariunt. Qui literatos, ferio literarum ftudio operam dantes in fuis mufeis videt, faciliime affirmabit eos, quantum mente funt negotiofi, tantum corpore effe otiofos, ita ut omnia vitæ fedentariæ incommoda reportent. Dum in legendo & fcribendo caput & pectus inclinantes libris incumbunt, ventriculum & cætera inferioris ventris vifcera comprimunt, ut fere nullus inveniatur, qui de ftomachi languore & appetitu depravato non conqueratur. Quid vero labefactata chylificatio ad podagræ generationem conferre valeat, mox fufius, Sydenhamii fententia examinata, deducam.

§. XI.

Quod alimenta, five fint efculenta five potulenta, conferant ad morbos articulares, principes imprimis & magnates experiuntur, dum frequentius in palatiis, quam in cafis rufticorum eos refidere obfervamus. Potulenta & imprimis vinum large hauftum, quantas in hoc affectu generando habeant vires, ipfa experientia docet, dum vinum quod tartaro gaudet, uti Rhenanum & Werthemenfe, materiam in articulis calciformem & lapidofam generat, quæ ob corrodentem naturam, partes nervofas vellicat, pungit, hofque dolores producit. Hanc ob caufam *Mr. Smith* potum aquæ antipodagricum appellat remedium, multaque recenfet exempla, ubi fola abftinentia a potulentis fpirituofis, continuato aquæ potu, ægri a podagra liberati funt. Vid. *Traité des vertus Medicinales de l'eau commune p.* 33.

§. XIII.

Ne vero tibi perfuadeas, omne vinum cui materia tartarea ineft, gignere podagram, non inficias eo, quod tartari genera, pro diverforum affumtorum natura fint diverfa, alia craffiora, mitiora, acutiora, fubtiliora magis ferientia & penitius intrantia, ita ut vinum tartaro adeo abundans, ficuti Jenenfe, neutiquam neque podagram neque calculum generet, quum tartarus, qui illi ineft, adeo crudus & difproportionatus fit, ut per vafa lactea ad fanguinem penetrare nequeat, fed omnis potius faburra cum fæcibus excernatur; ficuti hoc probari poteft, quando

 vini

vini certa quantitas mensæ politæ infunditur & per aliquot horas ita relinquitur, quod præter maculam, quam vinum relinquit, tartarum instar sabuli abstergere queas.

§. XIV.

Restat ut Sydenhami sententiam examinemus, qui asserit, quod in ventriculo & labefactata digestione causa sit quærenda. Licet non in genere statuamus, quod omnis podagra a mala digestione dependeat, quum hoc pacto quilibet imbecillitate stomachi laborans, podagricus fieret, tamen libentissime largior, quod chylificatio læsa ad producendum hunc morbum eatenus symbolum suum conferat, quatenus pneumatosis offenditur & ignis naturalis extinguitur. Ex dictis constat, quantum contribuat ad hujus mali generationem defectus spirituum, ubi addere lubet, quod depravata chylificatione, ingens humorum peccantium quantitas sanguini adferatur, quæ generationi hujus morbi suppetias ferre potest.

§. XV.

Si quærat aliquis, unde eveniat, quod podagra regulariter in articulis pedum animadvertatur, cum calor non pedibus saltim, sed in toto corpore deficiat, materia etiam peccans podagrica non in pedibus generetur, sed sanguinis circuitu ad pedes ablegetur, rationes *Celeb. Bœrhaavii* omnem plane absolvunt paginam, dum l. c. p. 196. ita argumentatur: *hæ partes primo constant vasis minimis, secundo a corde remotissime distant & tertio maxime comprimuntur.* Quod minima sint vascula, quæ materia tenax & corrosivis particulis referta, penetrare tenetur, ex anatomicis constat, quum iis in locis adeo exiles sint arteriolarum ramusculi, ut neutiquam humorum spissorum progressus, multo minus vero particularum calciformium agilitas sperari queat. Distantia harum partium a corde, utpote principio humorum commovente, causa omnino est, quod tantus in extremitatibus non sit vigor, ita ut, refrigerio externo accedente, humorum fiat congelatio. Multum denique confert pedum compressio, dum per stricturam & violentiam externam calceorum vascula per se angusta, multo angustiora reddantur.

§. XVI.

Sed ut dicam quod res est, omnis podagra conjunctim a materia acri & corrosiva & ignis naturalis defectu generatur, quæ duæ causæ in quovis podagrico sunt supponendæ. Nunquam enim mihi persuadere possum, unicam earum, separatim consideratam, affectum hunc producere posse. Quodsi defectus caloris naturalis per se sine materiæ peccantis adminiculo generaret articularem morbum, verendum esset, ne omnes ægroti, diuturniori morbo emaciati fierent podagrici. Pari modo lascivi, potatores

&

& qui genio suo quocunque modo indulgent, hincque sufficientem materiam podagricam in sanguine alunt, satis vero sunt robusti nec ullum spirituum defectum sentiunt, nunquam podagra laborabunt. Robur enim naturæ plus valet in ægroto quam materia peccans. Quæ ratio est, cur illi, qui ob dispositionem hæreditariam præ aliis ad podagram proni, ea sint immunes donec vel ob varii generis bacchationes, vel incidentem senectutem de caloris naturalis defectu conquerantur. Experientia testatur, regulariter circa annum quinquagesimum, ubi vires sensim sensimque minuuntur, podagram suas incipere tragœdias. Quæ cum ita sint, concludendum est, duas jam allatas causas ad generationem podagræ omnino requiri, quod in curatione maximopere est attendendum. conf. *Forest. L. XXIX. p.* 414.

§. XVII.

Quodsi practicorum codices de methodo medendi consulimus, eos adeo discrepantes deprehendimus, ut parum aut nihil optati sperare queamus. Plurimi in eo conveniunt, materiam peccantem esse educendam, quare ad cathartica tanquam ad sacram anchoram confugiunt. Hæc remedia, utut speciosis titulis superbiant, tamen ægrotantium voto vix satisfaciunt; etenim, cum materia peccans ad artus jam sit delata, lenia remedia, sive *ἄνω* sive *κάτω* operentur, inepta sunt ad materiam peccantem removendam, fortiora vero, quæ artubus sunt dicata, naturam maxime debilitant, spiritus animales ad vincendum hunc morbum necessarios, dissipant & morbum contumaciorem reddunt. Drastica ergo remedia nil aliud agunt, quam ut materiam podagricam ad extremitates a natura ablegatam, ad sanguinem vel ad viscera nobiliora non sine summo ægrotantium periculo revocent. vid. *Sydenh. p.* 561. *Ephemerid. A. N. C. D. III. A. V. & VI. p.* 347.

§. XVIII.

Alii cautius in curanda podagra procedere credunt, cum per *sudorifera* materiam peccantem expellendam esse, sibi persuadent. Quamvis autem massa humorum non inepte hac via ab impuritate liberari queat, tamen in hoc morbo vix ac ne vix quidem scopus optatus attingitur. Notum enim est, eatenus diaphoretica operari, quatenus sanguinem commovent serumque expellunt. Ponamus ergo, extra paroxysmum hujus generis remedia adhiberi, prædictum nobis promittere possumus effectum, quum natura impuritatem humorum ad extremitates propellere intendat, ut ob sanguinis concitatiorem motum eandem vi quasi in artus protrudat, &, ut citati Sydenhamii verba mea faciam, cunctantem paroxysmum ante diem sollicitet. Quando vero in ipso paroxysmo hæc remedia in usum vocantur, materia morbifica, articulis inhabitans omni humiditate orbatur,

Xxx 2 tena-

tenacior & spiſſior redditur, ita ut impacta & ad omnem motum inhabilis fiat. Ut taceam una cum ſudore particulas laudabiles & nutritivas expelli ita ut corpus reſiduo vigore penitus ſpolietur. Denique non omittendum eſt, quod particulæ podagricæ poris cutaneis plane non reſpondeant; ita, ut impoſſibile ſit, eas una cum ſudore egredi.

§. X I X.

Nec illa diaphoretica, quæ placide alias movent perſpirationem & diapnoica ſalutantur, omne ſanationis punctum abſolvunt. Licet enim hujus generis remediorum intrinſeca virtus diſcutiens, quando videlicet particulæ tartareæ adhuc ſunt ſolubiles, aliqualem effectum edere valeat, tamen fatendum eſt, quod ejuſmodi remedia parum aut nihil efficere queant, ſi materia peccans ad artus jam eſt delata, adeoque præſervative, neutiquam vero curative illa ſunt adhibenda.

§. X X.

Par eſto judicium de diureticorum virtute antipodagrica. Hiſce medicamentis nonnulli authores ſpecificam attribuunt virtutem, quibus ſubſcribere hæſitamus, quia horum remediorum operatio admodum eſt incerta, dum lenia diuretica, omnibus conſentientibus doctoribus, ſæpiſſime convertuntur in diaphoretica, fortiora vero, ſale penetrantiori prædita, uti ſunt juniperina, therebinthinata, ex cantharidibus præparata &c. potenter pellunt urinam, ut diabetes non raro ſequatur, & tamen tanti non ſunt effectus, ut materiam podagricam a maſſa ſanguinea ſeparare & ſaburram tartaream articulis pedum inhærentem, via plane inverſa, per venas emulgentes & meatum urinarium educere valeant.

§. X X I.

Nec magis ſalutaris effectus de anodynis & opiatis eſt ſperandus, quamvis a Williſio, Sylvio, Dolæo aliiſque magni æſtimentur & in prima claſſe remediorum antipodagricorum locentur. Verum equidem eſt, nos anodynorum uſu furorem hujus affectus ex voto compeſcere poſſe, ita ut ab ægrotantibus iſtiuſmodi remedia miris laudibus prædicentur, ſed multum abeſt, ut victoriam gloriari queamus, ut potius diris ſymptomatibus poſt brevem quietem malum recrudeſcat. vid. *Ephemerid. N. C. Dec. III. A. II. p.* 32. Si quoque anodynorum operationem, quatenus ſpiritus animales conſopiuntur, probe ponderamus, per ſe patet, vigorem vitalem maxime offendi nec quicquam materiæ peccanti derogari.

§. XXII.

§. X X I I.

Quid vero dicendum de remediis topicis, quorum adeo ingens utrobique reperitur copia, ut numero vix comprehendi queant. Sint ergo vel ſpiritus antarthritici, vel emplaſtra, vel unguenta antipodagrica vel cataplaſmata aut pediluvia, vel quocunque ſpecioſo nomine veniant, cane pejus & angue ſunt vitanda. Quum enim ſpirituoſæ ſint energiæ, quorſum pediluvia ammoniacalia a quodam empirico frequenter commendata, referri merentur, nil magis quam materiæ morbificæ retrogreſſus ad interiora & nobiliora corporis viſcera eſt ſperandus. Natura enim, quæ a centro ad peripheriam vel extremitates materiam malignam propellit, hiſce remediis externis turbatur & impeditur, qua ratione multo periculoſior ſequitur effectus. Hoc ſuo damno expertus eſt Legatus Cæſareus *L. B. a Bendenrider* qui Soiſoni ante breve tempus podagra laborabat, adeo vero infelici ſucceſſu pediluviis tractabatur, ut podagra in ventriculum reverſa, brevi poſt hunc miniſtrum jugulaverit.

§. X X I I I.

Alii per interna remedia generoſiora & fortiora morbo huic contumaci mederi volunt, unde ☿ialia in uſum vocant. Aſt minime omnium miſeri ægrotantes, quicquid etiam *Blancardus* in Tr. de podagra *p.* 115. iis promittit, effectum ſalutarem ſperare valent. Impoſſibile enim eſt, per ſalivationem materiam morbificam ad artus delatam, expurgari, cum ſequeretur, cauſam materialem ſine noxa ab extremitatibus, via plane inverſa, ad glandulas oris retrahi, quod tam rationi quam experientiæ repugnat. vid. *Eph. A. N. C. D. II. A. II. p.* 362.

§. X X I V.

Tranſeunt denique ad ferrum & ignem, qui pharmaceuticis remediis hoſtem hunc obſtinacem movere nequeunt, dum ad moxam confugiunt, quæ inuſtione parti dolenti adplicatur. Si de hoc peregrino remedio dicendum quod res eſt, hujus operatio in eo conſiſtit, ut dolor, quem excitat inuſtio, podagricum ſuperet ſuaque vehementia hunc quaſi obſcuret, quod *Hippocrates Sect. II. Aph.* 46. confirmat, ſi dicit: duobus doloribus ſimul obortis, vehementior alterum obſcurat. Inſuper humores congelati & ſtagnantes ab externo calore, quem moxa aduſta excitat, ſolvuntur, ut ad ſanguinem commode regredi queant, quod nonſolum a moxa ſed etiam urticarum cæſione & frictione cum pannis laneis ſperari debet, ſicuti mox demonſtrabimus. Quum vero ad fundamentalem cujuſcunque morbi curationem requiratur materiæ peccantis remotio, quæ nihilominus in ſanguine remanet, non poſſum non ſpecioſam hanc curam palliativam, neutiquam vero fundamentalem appellare.

§. XXV.

§. XXV.

Majori fundamento ad avertendum hunc morbum, vel in manibus vel pedibus V. S. inſtituendam, commendari videas. Utcunque vero hac operatione res acu tacta videatur, tamen non poſſum non ſanguinis miſſionem ob id reprehendere, quia impoſſibile eſt, ut per venæ inflictum vulnus cauſa morbifica auferatur vel naturæ vigor hac operatione reſtituatur. Inquit ſupra laudatus Bœrhaave V. S. eſſe adiaphoram, quæ in plethorico uno vel altero menſe ante paroxyſmum inſtituta, id efficere valeat, ut dolores vix percipiantur. Huic contrarius eſt Sydenham, qui dicit, timendum eſſe, ne a ſanguinis & humorum agitatione novus excitetur paroxyſmus, qui diuturnior & vehementior prioribus ſit. Aſt Bœrhaavio magis applaudendum videtur, imprimis ſi phlebotomia in pede vel parte affecta celebratur & crebrius reiteratur. Conf. *Breſslauiſche Natur-Geſchichte den XIX. Vers. p.* 135. Quicquid ſit, cunctas morbi cauſas hæc operatio non removet, cum calor naturalis, qui cumprimis attendi meretur, hoc pacto non reſtauretur. Ad aliam ergo medendi methodum eſt progrediendum.

§. XXVI.

Ante omnia inquirendum eſt, utrum malum recens vel inveteratum ſit. Priori caſu, ubi podagra nondum quatuor ſuperavit annos, afflicti firmam ſpem concipere poſſunt, fore ut a morbo liberentur. In curatione ergo hæ indicationes ſunt reſpiciendæ, quo materiæ peccantis evacuatio & caloris naturalis reſtauratio promoveantur, quod ut eveniat, non juvat ægrum defatigare mille medicamentorum ſpeciebus, ſed ſimpliciſſima methodus, per ſcarificationem inſtituta, ſufficiens eſt, ut ad ſcopum perveniamus. Alibi dictum, quod natura in podagricis omnem impuritatem ad corporis extremitates ablegare ſoleat, hinc impoſſibile eſt, eam ſine ſanitatis læſione alia via, quam poris cutaneis expurgari. Aſt pori cutanei adeo ſunt exigui, ut cauſa materialis eos haud penetrare queat, ſicuti §. 18. & 19. fuſius docuimus, hinc neceſſe eſt, ut loco pororum foraminula cuti infigamus, quantitati impuritatis ſanguinis æquata, quod optime balneatoris lanceola abſolvitur.

§. XXVII.

Licet facta hac operatione, natura patulam habeat viam omnem impuritatem foras ejiciendi, nihilominus haud ſufficit ſola cutis vulneratio, ni inſimul humorum ſaburra ad exeundum ſtimuletur. Ergo ſtimulatur & vi quaſi provocatur humorum colluvies cucurbitularum adplicatione, quod neminem medicorum latere poteſt, dum omnes pro ſcopo revulſorio vel derivatorio huic vel illi parti cucurbitulas admovendas commen-

dant,

dant, quo humores aliunde ad partem, cui affixa eſt cucurbitula cum impetu propelluntur.

§. XXVIII.

Cucurbitulæ poſt ſcarificationem neceſſario adhibendæ ſunt, cum experientia teſte, vix ac ne vix quidem ſola ſcarificatione ad finem perveniamus. Mercator hujus loci mea perſuaſione ſcarificationem contra podagram cum euphoria continuaverat, ita ut ne minimum hujus morbi inſultum ſentiret. Sed accidit ut ægrotus, neſcio qua ex ratione, alii balneatori, qui nondum ſuppetias tulerat, negotium ſcarificationis committeret, qui loca quidem deſignata ſcalpello ſuo tetigit, ſed cucurbitulas admovere ſtudio intermiſit, defectum earundem ſupplere putans cultellum eburneum, quo ſanguinem prorumpentem abſtergebat. Multum vero abſuit, ut mutila ſcarificatio hæc, priori cum cucurbitulis adminiſtratæ æquiparari potuerit, ut potius podagræ paroxyſmus vix triduo præterlapſo reverteretur. Ratio, cur adeo ſiniſter effectus tum demum ſcarificationem ſecutus ſit, in eo conſiſtit, quod a ſcarificatione quidem materia ſtagnans tartarea fuerit irritata, propter cucurbitularum vero defectum non evacuata, ſed potius inepta balneatoris abſterſione cum eburneo cultello ſuppreſſa, quod ipſe ægrotus confirmavit, referens, cruoris vix decimam partem, uti antea, emanaſſe, nec obſcuro, ſed magis florido colore comparuiſſe.

§. XXIX.

Scarificatione ulterius calor naturalis optime reſtauratur. Etenim ob vulnuſcula cuti inflicta & cucurbitulam ardentiorem dolor calorque ſenſibilis in membro excitantur ſcarificato, ita ut ſpiritus, qui antea quaſi ſuffocati videbantur, reſuſcitentur ſuoque influxu calorem reſtituant. Qua ratione methodus *Boerhaavii* ſuo non caret uſu, quando l. a. commendat, ut omni mane & veſperi pannis laneis & calidis juncturæ fricentur, vel etiam urticis verberentur, utpote quod aliquando ſuam præſtat utilitatem, ſi nempe malum dependeat ab humorum congelatione a refrigerio orta, ſine ubertate materiæ podagricæ. Maſſa enim ſtagnans hoc pacto diſcutitur & calor reſuſcitatur, ut particulæ tartareæ, quæ intra articulos ſubſiſtunt, circulationis lege ad ſanguinem reducantur.

§. XXX.

Ut hæc, quæ de ſcarificatione dixi, in ſummam contraham, nemo vitio mihi vertet, ſi hoc elogium ſcarificationi tribuam, quod nullum medicamentum a prudentiſſimis Medicorum ſit inventum huic medicinæ æquiparandum, dum ambo requiſita vi quaſi concentrata & ſpecifica cauſæ hujus mali reſpondent. Nullum remedium invenitur, quod adeo com-

mo-

mode materiam podagricam, videlicet sanguinem frigidum & crassum, senili aetati familiarem, sine regressu ad interiora evacuat & vi quasi humores corruptos ex profundo corporis ad locum scarificatum allicit. vid. *Valesc.* de *Taranta Phil. Pharm. Chirurg. p.* 35. Nemo a scopo aberrat, qui hanc methodum medendi fonticulis aequiparat, qui in morbis chronicis pro evacuanda materia peccante omnem saepe absolvunt paginam. Simili, modo, cum podagra afferente Hippocrate, profunda sanguinis expurget & materiam nocivam ad extremitates rejiciat per scarificationem fonticuli ad instar, materiae peccanti exitus paratur, cui natura brevi adsuescit & omni impuritate se exonerat. De altera scarificationis virtute, videlicet calefaciente, supra verba fecimus, ita ut nihil prohibeat, quin titulo veri remedii antipodagrici, scarificatio insigniri queat.

§. XXXII.

Ne illotis manibus hanc medendi methodum quis aggrediatur, monendum est, quod in ipso paroxysmo scarificatio haud instituenda sit, quoniam tum, ubi dolores saepe superant aegrotorum patientiam, verendum est, ne atrociora symptomata excitentur. Tutius est, tempore intercalari, i. e. vel ante vel post podagricum insultum, ubi humores placido motu circulantur, hanc operationem suscipere. Hoc pacto enim causa materialis futuro paroxysmo detrahitur, ut aegroti, etiamsi dolores proximo termino quadantenus recurrant, eos vix percipiant.

§. XXXII.

Hic veniam mihi dabis B. L. ea, quae experientia circa tempus scarificationis me docuit, Tecum communicare. Dixi in praecedenti §. quod minus consultum videatur, hostem hunc, qui castra jam in articulis locavit, armata manu aggredi, sed majori fortuna, insidias struendo illi obviam iri. Ast contrarium in uno alteroque casu sum expertus, ubi aegrotantes dolorum vehementia victi, in ipso paroxysmo parti dolenti violentam manum admoverunt, dum unus balneatoris auxilio scarificationem una cum cucurbitularum applicatione suscepit, alter vero omni pariter patientia destitutus, summo cum furore scalpellum arripiens articulum primi digiti pedis vulneravit, ubi utroque casu sanguis atramenti instar nigricans & grumosus prodiit, quo facto dolores illico cessarunt & paroxysmus, qui alias per aliquod tempus duravit, hoc pacto interceptus & sine ullo incommodo. Verum enim vero, quis haec exempla pro norma assumet vel sibi persuadebit, quod durante adhuc paroxysmo haec violentia sit admittenda? Notum enim est, tam apud Medicos quam Chirurgos canonem esse receptum, quod in partibus extreme sensibilibus & nervosis, ubi adest dolor summus ab igne & ferro sit abstinendum, ni

vel necrosin vel gangraenam provocare velimus. Licet ergo in allatis exemplis audaces fortuna juvarit, neutiquam tamen concludendum est, quod utrobique pari successu hic conatus voto nostro respondeat. Interim non inficias eo, quum dies diem doceat, fore, ut majori experientia & penitius hanc controversiam rimando, nodum hunc solvere & certum quid determinare valeamus.

§. XXXIII.

Haud sufficit scarificatio semel adhibita, sed saepius reiteranda est. Quum enim ad materiam morbificam educendam naturae patens sit facta via, necesse est, ut crebro haec operatio reiteretur. Commendant *Nenterus Fund. Med. P. I. & Christ. Joh. Langius Oper. Med. P. II.* scarificationis menstruam repetitionem, quibus vero ob id contradicere audeo, quod aegris multum facessit incommodi, singulis mensibus in reliquis negotiis turbari, & quantitas sanguinis, quae ad libram unam singula scarificatione evacuatur, aliqualem debilitatem conferre potest. Experientia me docuit, singulis tribus mensibus institutam scarificationem omnino sufficere ad omnimodam hujus morbi curationem.

§. XXXIV.

Quo in loco cucurbitulae sint applicandae haud difficile est determinare. Quando enim in manibus morbus grassatur, intra pollicem & indicem in metacarpo scarificare & cucurbitulam collocare fas est, quod si vero in pedibus dolores exsurgant, in metatarso ille locus est eligendus, qui inter omnes pedum digitos est medius, ubi & scarificatio & cucurbitulae adplicatio debite ordine adhibentur. Si denique gonagra salvis manibus pedibusque sentiatur, supra genu prope patellam cucurbitula apponi debet, caeteroquin vero attendi, ut ipsae juncturae nec a scalpello nec cucurbitula afficiantur, sed potius a balneatore locus transverso digito distans eligatur.

§. XXXV.

Si juxta methodum praescriptam singulis tribus mensibus scarificationis negotium expediatur, omnis materia podagrica tandem penitus eradicatur, ita ut vix transgresso anni spatio ne minimus quidem podagrae dolor sentiatur. Etsi vero omnia ex voto cedant, tantum abest ut scarificatio post haec negligatur, ut potius qualibet temporis periodo omni attentione continuanda sit. Natura enim huic evacuationi adsueta: & tali ratione fonticuli ad instar omnem impuritatem excernere solens, maxime offenditur, si in hac salutari evacuatione impediatur. Neminem latere potest, quantum molestiae sentiant, qui V. S. per aliquot annos continuatam, negligunt; inde multo majori periculo se exponunt podagrici, qui

non pro copia ſanguinis imminuenda ſed materia peccante educenda ſcarificationem ſuſcipere neceſſe habent, ſi per negligentiam hanc materiam vitioſam in corpore retineant. Neque mirum eſt, ſi morbus articularis vel recurrat, vel natura impuritatem ad loca multo nobiliora, e. g. ad pectus, ventriculum. inteſtina &c. ablegando, aſthmata, vomitus, inflammationes periculoſiſſimas & hujus generis alia ſymptomata lethalia excitet. Qui ergo ſemel ad hanc medendi methodum ſunt tranſgreſſi, eam ſine omnimoda mutatione continuare tenentur, alias mortem ſibi conſciſcunt, & ſiniſter effectus non ſcarificationi ſed propriæ ipſorum negligentiæ adſcribendus eſt.

§. XXXVI.

Quærat aliquis, unde veniat, quod neglecta ſcarificatione podagra adeo tarde regrediatur, vel priſtinam ſuam ſedem penitus negligat & ad alia loca, v. g. ad pectus, ventriculum tendat? Rationem hanc concipio. Quia omne podagræ ſeminium, ſcarificatione per aliquot annos continuata penitus eſt extirpatum, & calor naturalis reſtitutus, ita ut ſanguis per exilia vaſcula libere circulari queat, materia peccans, quæ in articulis ſeminium ſuæ indolis non invenit, cui ante hac adhærebat, ad communem ſanguinis maſſam reducitur, & natura a recto tramite aberrante, ad nobiliora viſcera propellitur e. g. ad communem alimentorum canalem, cujus in tunicis poſtea firmiter hæret, quod venenum atrocia ventris tormina, diarrhœas, vomitus & periculoſiſſimas inflammationes excitat. Si vero natura viam ad extremitates inveniat & materiam peccantem ibi deponat, magis requiritur temporis ſpatium antequam verus paroxyſmus oriatur. Etenim particulæ podagricæ ob eradicatum ſeminium ægre articulis affiguntur, uſque dum temporis ſucceſſu rurſus fruticis inſtar radicentur, quo facto demum podagra fixam ſedem recuperat. Interim non nego, quod quandoque in uno alteroque ſubjecto, ubi ſanguis materia vitioſa ſcatet, podagra breviori tempore redire & ob fertilius materiæ peccantis incrementum novum paroxyſmum formare queat.

§. XXXVII.

Quod ſcarificatio non obſtante ſenectute continuanda ſit, forte quis dubitabit, qui ſanguinis adeo crebram effuſionem ſenectuti nocivam autumat. Verum, quum in mulieribus poſt quinquageſmum annum, ubi ipſa natura menſes ſupprimendo ſanguinis evacuationi contradicit, ſummo cum fructu venæ ſectio crebro inſtituitur, non video, cur non eadem ratione ſcarificatio trimeſtris ſit admittenda. Hac ætatis periodo, qua homines magis quieſcunt, & corporis exercitia negligunt, maſſa ſanguinea augetur & particulæ tartareæ, ob defectum vigoris, qui antea eoſdem in ſanguine retinebat, fundum petunt, quare in articulos manuum pedumve

ſe

ſe inſinuant. Meminit *Vit. Riedlinus Lin. Med. A. VI. p.* 154. menſtruæ ſcarificationis a muliere ſexagenaria in pedibus ad eorum tumores abigendos, ſummo cum fructu inſtitutæ, ubi quæſtio ab Autore movetur, an in tanta ætate adeo crebra ſcarificatio conveniat. Sed experientia docuit, nil minus quam periculum ſcarificationem eſſe ſecutam, dum, ea quovis menſe repetita, tumores prorſus evanuerunt, qui vero ſcarificatione neglecta rediverunt.

§. XXXVIII.

Cæterum non ſolum ii, qui uno alteroque anno podagra jam ſunt cruciati, de hac medicina ſibi gratulari debent, ſed etiam qui ob hæreditariam diſpoſitionem affectum hunc ſaltim metuunt, ſpem concipere poſſunt, fore ut ſcarificatione in uſum vocata & ſingulis æquinoctiis reiterata ob omni podagrico inſultu ſint præmuniti. Cum enim extra omnem dubitationis aleam poſitum ſit, parentes corporis ſui vitia ſæpiſſime propagare, quilibet podagricorum parentum ſanguine natus ſuæ ſanitati optime conſulit, ſi præſervative bis in anno ſcarificatione utitur in pedibus inſtituenda, ubi pariter notari meretur, quod ſine intermiſſione ea per totum vitæ curſum continuari debeat, ne ob negligentiam in excernenda materia peccante podagræ paroxyſmus oriatur & poſtea trimeſtris ſcarificatio in uſum vocari debeat.

§. XXXIX.

Qui dicto modo curari volunt, propriam ſcarificationis ſupellectilem ſibi aſſervare tenentur, ne inſtrumentis balneatoris, quæ cuilibet ſine diſcrimine inſerviunt, ſeſe ſubjicere debeant. Nil magis apud vulgum eſt receptum contra cutis exanthemata, quam ſcarificatio, ita ut in ſcabie, purpura & aliis affectibus a ſanguine corrupto ortis, ad vaporaria balneatorum ægrotos confugere videamus. Si ergo ab ejuſmodi fatis ægroti tuti eſſe volunt, non balneatorum ſed proprium apparatum adhibere debent, quod *Georg. Horſtius T. II. p.* 433. inculcat, ubi inſimul meminit, quod a balneatore ob inſtrumenta venenata ingens ægrotantium numerus malitioſe fuerit interfectus.

§. XL.

Dictum eſt §. XXVI. quod podagrici intra quatuor annos, vel nondum tranſgreſſo quarto invaſionis anno, mediante ſcarificatione ſe ab hoc malo liberare poſſint, unde facile concludi poteſt, quod non cuivis podagrico hæc medendi methodus ſit ſalutaris. Atque omnes omnino a ſcarificatione abſtinere oportet, quorum articulis & tendinibus hic morbus diu inhæſit & in nodos & tophos abiit, quod *Ovidius L. I. ex ponto epiſt.* 3. *v.* 23. ita confirmat:

Tollere nodoſam neſcit Medicina podagram

Yyy 2

Cum

Cum enim cauſa materialis adeo firme articulis inhæreat, imo calcis ad inſtar indurata & concreta ſit, oleum & operam perdimus medicamentorum uſu. Imo de ſcarificatione plus damni quam ſalutis in ejuſmodi ægro ſperari debet, dum materia tartarea ligamenta & tendines inhabitans movetur, ſed non promovetur. Etenim vulnuſcula ſcalpello cuti inflicta neutiquam quantitati materiæ podagricæ reſpondent, ut hæc penetrare commode queat. Hinc fit, ut peſſima ſymptomata, videlicet contracturæ, convulſiones, inflammationes & hujus generis alia ſequantur pejora, quum maſſa concreta ſcarificatione irritata, ſpiculis ſuis acribus partes nervoſas pungat & dilaceret. Melius ergo eſt adeo rebellem & incurabilem morbum plane intactum relinquere, quam infelici conatu deteriorem reddere.

§. XLII.

Ne quicquam, quod de effectu ſcarificationis in podagra nodoſa experientia me docuit, ſilentio prætermittam, lubet ſequentem brevibus addere obſervationem. Vir quidam caſu, ter iterata vice, indicem ſiniſtræ manus contuſione ita lædebat, ut quamvis læſionem cruentatio aliqualis ſequeretur. Quum digitus integritati fuerit reſtitutus, accidit, ut chiragra digitum hunc doloribus acutiſſimis bis vel ter quovis anno cruciaret, qui tandem ſucceſſu temporis tophum efformarunt, hocque in ſtatu ægrum per duodecim annos detinuerunt. Hic ſcarificationis effectu in podagra admodum proficuo ſuffultus, tophum primo aperiit, materiam tartaream eximens &, quovis menſe ſcarificatione præmiſſa, cucurbitulas adhibens, quo regimine jam per tres annos continuato factum eſt, ut dolores ſenſim ſenſimque fuerint mitigati, donec ab omnimodo chiragræ inſultu ægrotus fuit liberatus, quo in ſtatu jam ultra annum ſartus atque incolumis vivit & digiti agilitate priſtina ex voto fruitur.

§. XLII.

Regulam, quod in podagra nodoſa ſcarificatio non admittenda ſit, ſingulares circumſtantiæ, quæ in hoc caſu occurrunt, non deſtruunt. Ex relatione patet, ægrum externa digiti læſione reiterata, occaſionem dediſſe, ut natura materiam podagricam congeſſerit eamque ad manus extremitatem ablegaverit. Quum ergo nullibi in corpore ægrotus, neque dolores podagricos neque tophos præter hunc in digitis obſervaverit, nec in adeo profunda articuli cavitate uti genu & oſſis femoris cum iſchio ſunt cohæſiones, ſed magis ſuperficiaria regione, qua materia calciformis ſibi exitum ſine moleſtia parare potuit, ſedem occupaverit materia peccans, quæ crebro ab ipſo ægroto eſt remota, in dubium vocandum non eſt, quod in tali caſu ſcarificatio, præmiſſa videlicet tartari evacuatione, admitti, ſicque malum inveteratum eradicari commode poſſit. Nec ſicco pede tranſeundum eſt, quod ſca-

rificatio menſtrua in ejuſmodi ægroto requiratur, ut locum excretorium, cui a multis annis natura jam eſt aſſueta, patentem inveniat, quo ab impuritatibus ſe commode liberare queat.

§. XLIII.

Antequam filum abrumpo, liceat paucis diæteticæ & pharmaceuticæ curationis mentionem facere. Sicuti in genere diæta congrua in innumeris morbis admodum eſt proficua, ita & in podagra moderata vita, & ſex rerum non naturalium norma omni medicina ſæpe ſunt potentiores. An vero adeo exacta diæta utrobique ab iis, qui podagra vexantur, expectari debet, quum vix decimus inveniatur, qui ſecundum normam diætæ vitam agit? Neceſſe ergo eſt, ut talis adhibeatur medicina, quæ errores inſimul in diæta commiſſos corrigere valet eoſque ſua virtute plus pollente ſuperat. Sed ejuſmodi medicina, ut cum Sydenhamo loquar: adhuc in Democriti puteo latet atque in naturæ ſinu recondita eſt, ita ut magis optanda quam ſperanda ſit. Si quid ergo ab ullo remedio hucuſque commendato ſperari debet, certe a ſcarificatione præ omnibus poteſt expectari, ita ut nequaquam adeo anguſtis limitibus diæta podagricorum ſit circumcingenda, ſed, etſi hi genio ſuo quandoque indulgent, ſcarificationis ſpecifica virtus omnium errorum effectum infringere poteſt, ſi modo ægri τὸ *ne quid nimis* memoriæ commendatum habeant. De curatione pharmaceutica non eſt ut multa proferam, quum ſcarificatio ordinato tempore reiterata ſufficiat ad perfectam ſanationem. Quodſi tamen medicamenta a prudente medico præſcribantur, quæ humorum pravam diſpoſitionem corrigunt, nec non ignem & vigorem vitalem reſuſcitant, illa curationem adjuvare poſſunt. Aſt propero ad portum, hinc vela contraho Tuoque favori L. B. me meaque ſtudia de meliori commendo.

J. ADRI.

CCXVI.

J. ADRIANI THEOD. SPROEGEL

EXPERIMENTA

CIRCA VARIA VENENA IN VIVIS ANIMALIBUS INSTITUTA.

Gottingæ 17 Martii 1753.

PROOEMIUM.

Cum mibi ad summos in arte medica honores adsequendos, aliqua pro legibus hujus Academiæ dissertatio conscribenda esset, pro themate præ cæteris hoc, quod Experimenta circa varia venena in vivis animalibus instituta sistit, selegi. Enarrabo nempe fideliter ea omnia, quæ in vivis animalibus de hoc vel illo veneno observavi, symptomata, modumque agendi, cum vivi adhuc, vel mortui jam animalis, dissectionis historia & brevi de his observationibus ratiocinio. Subjuncturus alia nonnulla experimenta, quæ ad scopum quidem meum non pertinent, in iisdem animalibus tamen a Perillustri ac Generosissimo Hallero, Præceptore meo æternum sanctissime devenerando, me præsente instituta. Capta hæc inprimis sunt de respirationis mechanismo, quem adsertis Hambergerianis semper contrarium esse, iterata experientia docuit. In tres hunc meum laborem distribui sectiones, harum prima illa continebit, quæ ex regno vegetabili desumsi venena; secunda tractabit, venena mineralia; & in tertia de illis agam, quæ siphone in jugulari vena externa, viventis animalis injecta sunt. Nulla instituere mihi licuit experimenta cum animalibus sic dictis venenatis, occasio enim ea experiendi defuit. Ne vero experimentis meis fides denegari possit, mihi nominandi sunt testes fide dignissimi, inprimis Venerandus ac Perillustris Præceptor omnibus fere interfuit, alia etiam vidit Cl. Joannes Georgius Zimmermann M. D. amicus meus integerrimus, & multi Generosissimi ac Prænobilissimi commilitones præsentes fuerunt.

SECTIO PRIMA

De plantis nonnullis venenatis.

§. I.

Veneni generalis definitio facilis non est & diversissime ab Auctoribus data. *Boerhaavius* (*a*) omne illud venenum dicit, quod ingestum vel adplicatum corpori, talem excitat mutationem, quæ per eam mutationem ipsam superari non potest, & medicamentum a veneno ea nota separat, quod ea, quam medicamentum facit mutatio, in sanitatem tendat; illud vero corpus vel in ægrotum aut mortuum mutet. Optimam hanc *Boerhaavii* definitionem non esse, unusquisque statim videbit, qui considerat medicamentum a veneno non differre, nisi quod minori copia datum corpori nostro prosit, majori vero valde idem inimicum sit & venenorum doses dentur, quæ a vitæ viribus superari possunt, aliæ minime; in priori igitur casu essent medicamenta & in posteriori unice venena. *Celeberrimus Richardus Mead* in introductione elegantissimi sui libri *de venenis* (*b*) meliorem dat definitionem; venenum nempe vocat omne illud, quod parva copia datum, animalium vitæ ita contrarium est, ut vel per os sumtum vel extrinsecus adhibitum ei destruendæ sufficiat, aut saltem funestos effectus producat; hæc etiam *Illustris ac Generosissimi Halleri* sententia est.

§. II.

Venena inter se valde differre, potissimos tamen effectus & modum agendi congruere, antiquissimi jam observarunt Auctores. *Dioscorides in Præfatione libri de venenis* (*c*) inquit: venenorum quamplurimorum facultates in affectus consimiles corpus redigunt, & in libro *de alexipharmacis* ipso: medicamentorum venenatorum magna est varietas, mutationes autem corpori inductæ communes & paucæ. Eadem cum veteribus sententia est *Richardus Mead*, quin princeps discrimen illud esse, inter animalia etiam, quod horum vulnera extrinsecus, pharmacorum vero effectus intrinsecus, in stomacho & intestinis sint, adfirmat (*d*). Plantæ vero venenatæ a mineralibus venenis se distinguunt potissimum, quod

(*a*) Prælectiones Academicæ Tom. VI. Goettingæ 1744. p. 374.
(*b*) A Mechanical Account of Poisons. London. 1747.
(*c*) Interpretatio *Joannis Antonii Saraceni* 1598.
(*d*) Libro citato, pag. 185. 186.

quod hæc illis vehementiora sint, ob proprium pondus, cum soliditas earum partium vires addit & robur, quo succos plantarum nocivarum superant.

§. III.

Magnus est plantarum venenatarum numerus, in duas classes tamen diviserunt eas auctores: in venena nempe *corrosiva* & *narcotica*. *Corrosiva* dicuntur ea, quæ gustu acria sunt, & in ore, faucibus ac ventriculo, alicujus ustionis speciem producunt, corrodunt ventriculi & intestinorum membranas, faciunt inflammationes & subtilissimis suis particulis nervos penetrant, pariunt inde convulsiones vehementes, quas tandem mors sequitur. Excitant etiam maximos vomendi conatus, aut vomitum ipsum, cum dirissimis anxietatibus conjunctum. *Narcotica* vero faciunt vertiginem, mentis abalienationem, constringunt vasa cerebri, & sistunt motum fluidi in iis contenti, hinc excitant stuporem quendam & somnum profundissimum, qui denique lethalis fit. Destruunt etiam penitus in ventriculo & intestinis, motum vermiformem omnemque fere irritabilitatem & sensibilitatem, & ita porro. Enarrabo nunc ipsa mea de hac re facta experimenta.

§. IV.

EXPERIMENTUM I.

D. 24 Julii Anni 1751. hora pomeridiana tertia, feli trium mensium, *radicis Napelli* recentis, minutim concisæ & lacte mistæ drachmam semis spatula in os intrusi. Vix hæc deglutita, vehementer vagiit & clamavit, parietes, fenestram, circumstantia omnia, ex maxima sine dubio anxietate conscendit. Verum totum corpus brevi post debilissimum redditum est, ut modo in dextrum, modo in sinistrum latus decumberet, præsertim vero in sinistrum; pedibus etiam posterioribus insistere ægre potuit & horum dexter paralytici instar erat, potus adpetentissima, os lingua sæpius linxit. Hora elapsa integra & dimidia, ingesta varia, carnem nempe, piscium spinulas, cum veneni adsumti frustulis evomuit, valde convellebatur, dein, oculis firmissime clausis, dormiit; post horæ quartam partem iterum ut prius varia egessit sed majorem radicis copiam, nec non spumam albam subviscidam & lac coagulatum, conatus ad vomitum semper semperque vehementiores erant. Ter adhuc eodem modo vomitum fecit, postremo vero nil præter aquam subspumosam albidam eructare potuit, versus tempus vespertinum singultus, tremores corporis convulsivi superaccedebant & fortissimis conatubus penitus nihil egerebatur, infirmissimis semper manentibus pedibus in latus sinistrum cubitavit.

 Nocte

Nocte ſubſequente vomitus plane ceſſavit, alterius diei matutinali tempore, heſterna pedum debilitas adhuc aderat, cibum omnem recuſabat cum vagitu. Poſt meridiem vero jam erat vegetior, devorabat avide lac & panem & tandem ad priorem ſanitatem rediit.

EXPERIMENTUM II.

Repetii d. 19 Auguſti, recuperata penitus ſanitate, in hac feli, *napelli radice*, eodem modo præparata, majori tamen dupla copia, drachma ſcilicet integra, hoc experimentum, hora 4. pomeridiana jam audita. Quantitatem hanc totam non deglutivit, cum quarta pars ex ore circiter effluxerit. Veneno adſumto caput ſtatim vehementer ſuccuſſit, fortiter ſingultiit, & multa viſcida ſpuma, cum paucis guttis meræ aquæ, ex ore emanavit. Poſt horæ dimidium ingeſta varia, materiam viridem, ſpumoſam multam, & aliquid deleterii adſumti evomuit; pedes poſteriores ut in ſuperiori exemplo, erant inbecilles, ut iis uti nullo modo potuerit & modo in dextrum modo in ſiniſtrum latus decubuerit, capitis ſuccuſſiones & ſingultus vehementiores erant. Hora ſexta iterum ut antea vomuit, nullum vero venenum, incedere vero nequaquam potuit, ſed per aliquot tempus quietiſſima permanſit; paulo poſt parum & claudicans ambulavit, & ſubito rurſus moribundæ ſimilis in terram proſtrata eſt. Naſum animalis ſcalpello acuto tunc temporis irritavi, abſque ullo doloris ſigno, vehementer dein anxia reſpirationem cum ſibillo & ſtrepitu peregit, mox diriſſime convellebat ſed iterum proſtrata per longum tempus penitus abſque motu erat. Hora ſeptima ut prius irritata, clamavit, ſaliva perpetuo copioſe fluebat. Decima ejuſdem diei hora eundem in modum ſeſe adhuc habebat. Hora ſeptima alterius diei matutina viva erat, ſed ejulabat fortiter & vehementiſſime cum totius corporis motu convulſivo in altum ſubſiliit. Hora elapſa nona & dimidia tandem maximas inter convulſiones obiit, corpus totum erat rigidiſſimum ita ut pedes vix a ſe invicem in diſſectione dimovere potuerim. Aperto animalis ventriculo, naturali ſimillimum eum reperi, abſque ulla contractione vel dilatatione, ſatis magna quantitate veneni repletum & cibis & muco quodam viridi, & nihil eroſionis ſimile viſum eſt, villoſaque tunica mundiſſima, inteſtina cum viſceribus reliquis ſaniſſima. Aperui deinde thoracem, ſanguis ventriculo cordis dextro fluidus multus, fere diſſolutus, inerat, ſic etiam in aorta & reliquis arteriis & venis. Urinaria veſica conſtricta, ut nulla fere cavitas ſupereſſet.

§. V.

Napelli vulgaris Cluſii (*e*) aut *Aconiti foliorum laciniis linearibus, ſuperne latioribus, linea exaratis, Illuſtr. Halleri* (*f*), vim venenatam, tota fere jam antiquitas novit. *Petrus Andreas Matthiolus in Commentario ſuo ad Dioſcoridem* (*g*), totam plantam valde venenatam eſſe, præſertim vero ejus radicem adfirmat. Adeo pernicialis tamen non eſt hæc radix, ut manu calefacta tenentes interimat, ſed tantum vulgi perſuaſio (*h*). Multa vero profert experimenta funeſta, omni fide digna & vario modo facta; illa inprimis experientia, juſſu Imperatoris in latrone inſtituta, fuſiſſima eſt. *Saracenus in ſcholiis ſuis in Dioſcoridem* (*i*), multa nomina adduxit, quæ ob vim deleteriam, huic plantæ data ſunt. *Plinius* (*k*) *in hiſtoria ſua naturali*, hoc aconitum omnium venenorum ocyſſimum eſſe dicit, ita ut pantheras guſtatu necet, & inde nomen *Pardalianches* acceperit. *Celeberrimi Wepferi* experimenta, quæ fuſiſſime in aureo illo libro (*l*) deſcribit, hic repetere ſuperfluum eſſe credo. Cum nullum nec eroſionis, nec inflammationis, in animali hoc veneno interempto, ſignum viderim, vim ſuam potiſſimum in nervos exegiſſe oportet, vellicando nerveam ventriculi membranam, unde diræ illæ convulſiones & anxietates ſubortæ ſunt: ſanguinem etiam minime coagulatum, ſed fluidiſſimum, invenimus; ita ut coagulatio accuſari nequeat (*m*).

(*e*) V. Rariorum plantarum hiſtoria lib. 5. Antwerpiæ 1601. pag. 96.

§. VI.

EXPERIMENTUM III.

D. 25 Auguſti hora 2. pomeridiana, felis *radicis Anthoræ* bene conciſæ & in mortario contuſæ, cum lacte, drachmas duas devoravit; ſaniſſima permanſit & omnino nihil inde mali ſubſecutum eſt.

EXPERIMENTUM IV.

Eodem modo præparatæ radicis, partem duplam, drachmas nempe quatuor ſubſequente die, eidem animali dedi & iterum abſque ullo damno.

§. VII.

Ex his duobus experimentis adparebit, nullam vim *Anthoræ* ineſſe noci-

(*f*) V. Enumeratio ſtirpium Helvetiæ. Götting. 1742. p. 312.
(*g*) Venetiis 1565. p. 1095.
(*h*) Vide *venerandum ac optimum Præceptorem* meum l. c.
(*i*) *Dioſcoridis* Opera, ex interpretatione. *J. A. Saraceni* 1598. p. 85.
(*k*) Pariſiis 1723. Vol. II. pag. 419.
(*l*) De cicuta aquatica, Lugd. Batav. 1733. p. 225. ſeqq.
(*m*) Vide *Wepferum* l. c.

nocivam, a veteribus enim pro multorum venenorum antidoto habita eſt. *Matthiolus in ſuo Commentario* (*n*) eam virus napelli frangere retulit, ſed *Cluſius* ob ſimilitudinem cum aliis aconitis, quorum tota claſſis ſuſpecta nobis omnino eſt, ſibi etiam anthoram valde ſuſpectam adfirmat (*o*), & eadem ſuſpicio fuit *Friderici Hofmanni* (*de medic. inſecur. & inſid.*) Nomen genericum hujus plantæ, *Venerandus ac Optimus* meus *Præceptor* in jam excitato elegantiſſimo libro (*p*), ſequens dedit: *Aconitum foliorum laciniis linearibus, ubique ejuſdem latitudinis; Antithoræ* vero nomen accepit, quia ranunculo illi, *thora* veterum dicto, qui ob vires ſuas deleterias infamis eſt, contraria creditur.

§. VIII.

EXPERIMENTUM V.

D. 26 menſis Auguſti, poſt meridiem hora 2. & dimidia, feli, quæ bis anthoræ radicem devoraverat, ſcrupulum integrum ſucci illius lactei, qui ſponte ex decerptis foliis *tithymali*, cui vulgo *cataputiæ* nomen eſt, exſtillat, eadem circiter cum quantitate lactis vaccini infudi. Valde ſucuſſit ſtatim caput, tuſſiit vel ſternutavit potius vehementer, cum tremoribus & motu totius corporis convulſivo, exoneravit poſtea alvum ſiccis & paulo poſt fluidioribus fæcibus, ceſſavit inde tuſſis, ſed reſpiratio difficilis & cum ſibillo quodam peragebatur, ſuperaccedebant conamis ad vomitum, ſed ſine ullo penitus effectu. Oculi erant firmiſſime clauſi & per longum tempus quietiſſima permanſit, lac, panem & radicem ingeſtam brevi poſt evomuit, iterumque ut in initio, non ita tamen vehementer, tuſſiit. Penitus fere ſanitate recuperata, aperta caſu janua, fuga ſibi conſuluit.

EXPERIMENTUM VI.

Canis moloſſus, ſeminum *cataputiæ* bene contuſorum, drachmas duas, quæ in carnis fruſtulis abſcondita erant, avide devoravit; nihil vero inde ſubſecutum eſt mali, niſi quod alvum ter vel quater naturali ſimillimam, neutiquam vero fluidam, depoſuerit. Quod plane nullus effectus ſubſecutus fuerit, credo a ſeminibus valde vetuſtis ſubortum fuiſſe, quæ ex pharmacopolio ſumere oportuit, etſi mihi unius ſaltem anni eſſe, qui vendidit, adfirmaverit.

§. IX.

(*n*) L. c. pag. 1097.
(*o*) L. c. lib. 5. pag. 97.
(*p*) Enum. Stirp. Helv. pag. 313.

§. IX.

Totum fere *tithymalorum* genus acre & cauſticum eſſe, & eam ob cauſam iis aut penitus abſtinere, aut ſaltem caute cum hac tota gente agendum oportere, *Illuſtr. Hallerus* (*q*) monuit. Hæc ſpecies, quæ *Tithymalus foliis ad caulem cruciatis, lingulatis, ſub floribus cordatis, longe acuminatis, ſcutis bicornibus, obtuſis*, *Enumerationis ſtirpium Helvetiæ* (*r*), eſt præ aliis venenata, inprimis enormi purgante vi pollet, ideoque a feminis laſcivis, plerumque recens ſemen ad abortum promovendum adhibetur, quod flagitium merito in medicina legali fuſtigationis pœnas cadit. *Dioſcorides* (*s*) grana ſex vel octo alvum vehementer ſatis purgare, & multam deſumere pituitam, *Matthiolus* (*t*) adnotavit; exſtant etiam varia exempla lectu digna apud *Plinium* in *hiſtoria naturali*. Guſtus hujus plantæ virus ſtatim prodit, intolerabilior acris enim eſt, & linguam, fauces & ventriculum urit, vellicat membranam ejus nerveam, parit vomitum, facitque majorem humorum ſecretionem. Cuti faciei exterius admotus hic plantæ ſuccus, puſtulas inſtar febris urticatæ excitare, in me ipſo expertus ſum. Doleo vero me non potuiſſe hoc experimentum ad finem perducere, tanta enim copia in horto Regio Academico, ex quo indultu & benevole adſentiente *optimo Præceptore*, *Illuſtr. Hallero*, hanc & alias plantas ſumſi, non aderat, ut hoc experimentum reiterarem, & animal quod memorato modo aufugit, nunquam poſtea vidi.

§. X.

EXPERIMENTUM VII.

D. 1 Sept. feli juniori, pomeridiana hora 2. lactis, ſponte ex decerpto *Tithymalo*, *Cypariſſias* dicto, exſtillantis, aqua fontana ſimplici miſti, ſcrupulum unum, propinavi, de quo vero penitus nullum incommodum perpeſſa eſt, & altero die æque ſana ac vegeta fuit, ac ſi nullum accepiſſet deleterium medicamentum.

§. XI.

Tithymalus foliis ad caulem linearibus, obtuſis, radiis umbellæ plurimis, petalis

(*q*) Enum. Stirp. Helv. pag. 190.
(*r*) Pag. 189.
(*s*) In libro quarto materiæ medicæ cap. 167.
(*t*) V. Commentarius in *Dioſcoridem* pag. 1260.

petalis lunatis, *Illustr. Hallero* (*u*) dictus, & *Tithymalus Cyparissias Matthiolo* (*x*), ejusdem cum priori indolis est, non vero ita acris & causticus, quod proxime antecedens experientia docuit. Damnatur tamen a plerisque ob virulentam suam acrimoniam, & in hydrope solum eo *Boerhaavius* utitur, quando viscera omnia sana sunt.

§. XII.

EXPERIMENTUM VIII.

D. 10 Septembris hora ante meridiem undecima & dimidia cuniculo juniori, succi ex *cicutæ aquaticæ Gesneri* foliis expressi, semunciam circiter infudi, sed nullum inde subortum est malum. Translata erat hæc planta ex lacu *Denkershusano* a *Venerando Præceptore* meo in hortum medicum, in quo nullos flores produxit, & multum forte virium suarum amisit, cum ibi multo siccius, quam in loco suo natali, solum sit.

EXPERIMENTUM IX.

D. 29 Septembris, mediocris magnitudinis cani, nigro, unciam integram succi hujus plantæ ex foliis & floribus expressi, quam die antecedente a loco natali, trium milliarium germanicorum distante, ex lacu nempe qui prope pagum *Denkershausen* situs est, recenter adportaveram, eodem modo ut prius dedi, hora matutina decima. Nullus inde penitus subsecutus est effectus, sed circa vesperam offa, panem & alia, avide, summa cum voluptate, sanus devoravit.

EXPERIMENTUM X.

Eidem cani ut heri, ligato prius, eadem quantitate, succum ex radice sola expressum, quem multo fortiorem esse, & odor & sapor demonstrant, vi in os infudi; differt hic succus ex radice, qui flavus & spissior est, ab illo ex foliis & floribus hujus plantæ, qui colore viridiore & multo aquosior est. Hora elapsa ter ingesta omnia, maximo cum conatu, egessit, & aqua mere limpida, spumosa ex ore interdum emanavit. Etsi hi vomitus mox cessarint, per totum tamen diem, omnem cibum & potum recusavit, contremuit sæpissime toto corpore, nec ullum sonum edidit, cum antea maximo nostro incommodo, perpetuo latraret.

EXPE-

(*u*) Libro citato pag. 193.
(*x*) L. c. p. 1254.

EXPERIMENTUM XI.

Subsequente die, radicis bene concisæ & contusæ ipsius, ultra unciam & dimidiam eidem cani, ore vi diducto, ligneo bacillo intrusi, quam vero ægerrime deglutiit. Corpus totum vehementer statim contremuit, quod mihi vero videbatur, magis a tortura illa, quam ligatis pedibus in veneni intrusione perpessus est, non ab ipso veneni effectu subortum fuisse. Spuma magna copia effluxit, ita viscida, ut pugni magnitudine ex ore propenderet, sed altero die sanissimus, oblatum cibum avide comedit.

§. XIII.

Sium pinnis laciniatis, pinnulis trifidis, nervo non folioso Illustr. Hallerus (*y*) hanc cicutæ speciem nominat. Notissimæ ejus vires deleteriæ in hominibus sunt, a *Celeberrimo Wepfero* (*z*) tristibus exemplis comprobatæ. Antiquissimis Auctoribus virulentam hujus plantæ indolem notam fuisse, *Nicander* (*a*) testatur, qui cicutam, aconitum & alia venena, carmine græco descripsit & *Dioscorides* (*b*) e lethalium venenorum genere esse, & vi sua refrigeratoria necare, adfirmavit, inque *Alexipharmacis* (*c*) pleniorem dat effectuum hujus veneni historiam; *Saracenus* vero *in scholiis suis in Dioscoridem* (*d*), *Celsi* sententiam, qui cicutæ semen inter rodentia numerat, damnat, cum cicutam potenter refrigerare & vi sua refrigeratoria enecare, apud omnes fere medicos, in confesso sit. *Matthiolus* (*e*) nonnulla enarrat exempla, quibus abunde cicutæ nociva vis probatur, inprimis triste experimentum rustici, qui pastinacæ loco has radices comedit, lectu dignissimum est. *Plinius Secundus* (*f*) cicutam ut magnum venenum describit. Verum hæ cicutæ omnes, non aquaticæ, sed vulgaris illius terrestris, speciei esse videntur, quæ *Illustr. Hallero cicuta* simpliciter dicitur (*g*). Ceterum hanc cicutam aquaticam vi sua refrigerante necare, falsum omnino est & experientia *Wepferi* contrarium ostendit; calidam potius esse, amarities & acredo docet, & symptomata a *Wepfero* memorata. Maximas producit in ventriculo

(*y*) L. c. pag. 436.
(*z*) In historia cicutæ aquaticæ.
(*a*) *Nicandri* Theriaca. Interprete *Joanne Gorræo*. Parisiis 1622.
(*b*) In libro 4. de materia medica, caput 79. pag. 276.
(*c*) Pag. 406. cap. 11. de cicuta.
(*d*) Pag. 85.
(*e*) L. c. pag. 1415. 1416.
(*f*) In historia naturali.
(*g*) Enum. Stirp. Helv. pag. 434.

triculo anxietates, facit sopores, deliria & mortem, nisi accedat vomitus, quo sæpe homines servati sunt, parit etiam vehementissimos convulsivos motus, quos, miseri illi mortales, qui hanc radicem ederant, experti sunt. Somnus & deliria illa satis, ut credo, ostendunt, hanc cicutam majorem sanguinis versus caput determinationem facere, & circulationem ejus vehementiorem, igiturque potius motu sanguinis circulatorio aucto, calorem, quam frigus in corpore nostro excitare. Convulsiones etiam, huic plantæ, particulas acres & pungentes inesse, quæ vellicatis nervis ventriculi, has producunt, demonstrant. Sed superfluum fore existimo, experimenta *Celeberrimi Wepferi*, qui hanc plantam peculiari libro (*h*) descripsit, hic repetere; monendum mihi tamen adhuc est, non in parva copia hanc cicutam effectus suos demonstrare; & tempore vernali, virus multo fortius esse, quam autumnali, eamque ob causam, mea experimenta exspectationi non satisfecisse. Multa etiam de hac cicuta aquatica cum *Wepfero* communia habet, *Cel. Richardus Mead* (*i*).

§. XIV.

EXPERIMENTUM XII.

D. 11 Octobris cani eidem, succi ex foliis *Hyoscyami foliis amplexicaulibus*, *Illustr. Præceptoris* (*k*) expressi, unciam infudi integram, sanissimum permansit hoc animal & ita vegetum acsi nihil deleterii accepisset.

§. XV.

Plantas inter narcoticas, *hyoscyamum* hunc, unum ex fortissimis esse, omnium auctorum sententia est. Suffitum ipsum stupefacere & vi sua narcotica dentium dolores tollere *Illustr. Hallerus* (*l*) memorat, narrat etiam tristem historiam hominis, qui varia venena, napellos, apocyna & belladonnæ baccas sine noxa comedit, ab hyoscyamo vero mente alienatus fuerit. *Dioscorides* (*m*) insaniam & soporem gignere, ideoque vix in communem usum recipi posse, ait, & *Clusius* (*n*) omnibus Hyoscyami speciebus vim refrigerantem, soporiferam & dolores sedantem adtribuit. *Plinius* vero largiorem hujus plantæ succum, venenum esse, & potum insaniam fecisse, oleumque ejus majorem cerebri motum excitasse, in historia naturali testatur (*o*) & *Matthiolus* (*p*) exempla varia adducit de venenata vi hujus plantæ, narrat inprimis, illos qui de hoc succo biberint, capitis gravitate & venarum distentione laborasse, menteque cum quadam verborum altercatione abalienatos fuisse, & vidisse se, pueros adeo desipientes factos, ut parentes eos a cacodæmonibus vexatos crederent. *Wepferus* (*q*) etiam habet casum lectu dignum, in quo totum monasterium his radicibus, radicibus cichorei mixtis, comestis, varia & partim ridicula symptomata perpessum est. Causam inertiæ hujus plantæ, in memorato meo experimento, sitam esse credo, vel in nimis parca dosi vel quod post diuturnum tempus pluviosum & quidem autumno decerpserim, cum hæc planta calore æstatis penitus fere siccata, succusque ejus multo aquosior redditus fuerit & vim suam deleteriam amiserit. Requisita ad occidendum copia, inprimis in animalibus, haud facile potest determinari, alia enim in eadem specie, aliis multo sunt robustiora & aut majorem, aut minorem, veneni quantitatem requirunt, secundum eorum naturam, quam his experimentis diversissimam semper inveni. In hominibus tamen hunc *hyoscyamum*, & in minori copia datum, funestos semper effectus facere, compertum est, iterataque experientia docuit (*r*). Sed hac occasione necesse esse mihi videtur monere, nullam valere conclusionem effectus & virium venenorum in corpore nostro, cum vires ejus multo, viribus animalium, debiliores sint, & parcissima veneni quantitas illud penitus destruat, qua multo major ab animalium natura impune superari possit.

(*h*) Cicutæ aquaticæ historia.
(*i*) Mechanical Account of Poisons. pag. 230. & seqq.
(*k*) Enum. Stirp. Helv. pag. 512.
(*l*) L. c.
(*m*) Lib. 4. de materia medica cap. 69. pag. 269.
(*n*) In rariorum plantarum historia. Lib. 5. pag. 85.

§. XVI.

EXPERIMENTUM XIII.

D. 13 Octobris canis idem, qui antecedente die drachmas duas seminum *lathyridis majoris Raiy* (*s*). sumserat, unciam semis *daturæ Acostæ* vel *stramonii fructu erecto*, *calyce pentagono Illustr. Halleri* (*t*) seminum, carne mistorum devoravit. Licet famem per viginti quatuor horarum spatium quietissime sustulerit, ferculum tamen hoc in initio recusavit, exceptis paucis seminibus, sine noxa tamen adsumtis.

§. XVII.

(*o*) L. c. Vol. II. pag. 215. 310. & 457.
(*p*) L. c. pag. 1064.
(*q*) L. c.
(*r*) In actis S. R. *Parisinæ* & *Londinensis* multa exstant exempla.
(*s*) Pag. 866.
(*t*) Libro citato pag. 489.

§. XVII.

Validiſſime narcotica eſt hæc planta, cum tota ſua gente, & ſemen ejus parva copia funeſtos effectus producit. Recordor *Illuſtrem ac ſumme Venerandum Præceptorem* meum, in prælectionibus narraſſe, hoc ſemen ex pharmacopolæ inperitia pro nigellæ ſemine, colore & habitu cum hoc ſimili, venditum ad drachmæ unius pondus, lethale fuiſſe, atque ſe ex ventriculo feminæ exemtum ſemen adſervare, quam occiderat. Dementat enim ſtatim, facit deliria, ſomnum, quem denique mors ſequitur. Refert idem *Illuſtr. Vir* (*u*) experimentum *Bartholeti*, qui cum hac planta deliria, maniæ contraria, arte produxit, & *Kempfero* in India ab amicis ſuis deliria conciliata eſſe. *Dioſcorides* (*x*) qui ſtramonii aliam, finitimam utique ſpeciem fructibus pendulis, calyce terete, *ſolanum manicum* adpellat, drachmam unam radicis ex vino potam, imagines haud injucundas menti repræſentare, duas ad triduum uſque inſaniam & mentis alienationem facere, duplam hujus vero ponderis copiam, mortem conciliare, teſtatur. Commentator *Dioſcoridis*, *Petrus Andreas Matthiolus* (*y*) ſe nunquam hoc ſolani genus vidiſſe, adfirmat, loquitur tamen prolixe de venenata aliarum a *Dioſcoride* memoratarum ſpecierum indole. *Cluſius* (*z*) vero, hanc ſpeciem *daturam* Indis vocari dicit, & ei eaſdem fere cum *Dioſcoride* vires adtribuit, mentis nempe alienationem, viginti quatuor horarum ſpatio durantem, & alia. In *aromatum* vero *hiſtoria* tres *daturæ* ſpecies deſcribit *Chriſtophorus a Coſta* (*a*) narratque de prima illarum, quam id ipſum modo citatum *ſtramonium* eſſe credo, quod conſuetudo apud inpudicas mulieres invaluerit, hujus in pulverem triti, ſeminis drachmam ſemis ex vino præbere, miſerumque maritum qui venenum bibet, tota die mente alienatum eſſe. *Plinius* vim reprimendi refrigerandique huic plantæ tribuit (*b*) & *Wepferus* funeſta etiam exempla habet (*c*).

§. XVIII.

(*u*) In Enum. Stirp. Helvet. pag. 490.
(*x*) L. c. lib. 4. de medica materia cap. 74. pag. 272.
(*y*) L. c. pag. 1073. ſeqq.
(*z*) V. Indicarum plantarum hiſtoria lib. 2. pag. 238.
(*a*) Pag. 289. in operibus *Caroli Cluſii*
(*b*) L. c. Vol. II. pag. 438.
(*c*) L. c. pag. 289. ſeqq.

§. XVIII.

EXPERIMENTUM XIV.

Ultimum quod ex plantarum regno, excepto opio, inſtitui experimentum, cum *phytolacca americana*, *majori fructu*, (*d*) vel *phytolacca foliis integerrimis Linn.* (*e*) fuit. Dedi nempe decimo die Septembris, mediocris magnitudinis cani, in initio ſaltem guttulas aliquas ſucci ex baccis expreſſi, neque enim maturæ erant; tuſſiit ſtatim vehementer, corpus tremuit & aliqui, ſed parvi momenti, motus convulſivi acceſſerunt. Drachmas poſtea duas hujus ſucci, eidem animali in os infudi, & antea memorati effectus erant multo fortiores, ſed poſt breve tempus reſtitutum penitus animal, nihil amplius mali paſſum eſt.

§. XIX.

Cum hujus plantæ ſucco experimentum faciendi occaſionem nactus ſum ab Anglis illis, qui eadem cancrum curaſſe, in *diario Londinenſi* ſcripſerunt. Acrem eſſe guſtus demonſtrat, an vero materiæ iſti cancroſæ abſumendæ par ſit, merito dubito, cum debiles effectus, in hoc exemplo demonſtraverit. Non licuit mihi plura de hac re capere experimenta, quæ vero adjuvante *ſummo numine* inpoſterum inſtituere certe non deſinam.

§. XX.

Capta cum *opio* experimenta, ſecundum eum ordinem recenſebo, quæ a me inſtituta ſunt, & in mea diaria relata. Octo mihi omnino exſtant cum *opio in ſubſtantia*, & duo cum ejus *reſina*, *ſpiritu vini extracta*, facta.

EXPERIMENTUM XV.

D. 15. Septembris, hora nona matutina, cani, in quo ante paucos dies vim ſucci *phytolaccæ americanæ*, explorare volui, drachmam *opii crudi* integram, in pulverem contuſi, ore vi diducto & animali bene ligato, intruſi, utque eo facilius hunc pulverem deglutiret, ſatis magnam aquæ fontanæ copiam, ei ſuperinfudi. Die antecedente, drachmam integram hujus veneni eodem modo præparati, jureque carnium miſti, huic cani dedi, ob vehementem vero amaritiem recuſavit, etſi duobus diebus famem ſuſtuliſſet. Hoc veneno vix adſumto, ſpuma viſcida, a colore opii rufeſcens, ex animalis ore perpetuo manabat, totumque ejus corpus contremiſcere incepit. Uſque ad horam pomeridianam quartam ſubſequentis

(*d*) V. *Tournefort inſtitutiones rei herbariæ* p. 299.
(*e*) V. *Adriani van Royen floræ Leidenſis prodromus* p. 222.

dici, hoc in ſtatu, ſine ullis aliis memoratu dignis ſymptomatibus, præter copioſe ſemper fluentem ſpumam, tremores & leves vomendi conatus, permanſit, modoque in hoc modo in alterum latus, decubuit quietus. Pedibus, inprimis vero poſterioribus, inſiſtere nullo modo potuit, quod quidem potius torturæ, ex ligatis artubus, quam effectui veneni attribuo. Præterea ſomnolentus absque vero ſomno fuit; ut perpetuo dormire videretur, oculi tamen aperti erant. Vivum eodem die adhuc, præſente *ſumme venerando ac optimo præceptore* meo *magno Hallero*, diſſecui. Motus in ventriculo & inteſtinis periſtalticus penitus deletus, eaque vacua ingeſtis erant, repleta tamen aqua flava, bile & opio tincta. Veſica urinaria lotio pleniſſima & fellea veſicula, bile itidem plena erat. In reliquis partibus vero nihil a natura alienum aderat. *Opium* irritabilitatem ac ſenſibilitatem imminuere, *venerandus præceptor* meus, in eodem animale ante ejus mortem adhuc obſervavit. Nullum enim percepit dolorem a punctura aliqua, vel a vellicatione aurium; ſpiritu nitri vel ſcalpello tactus, parum clamavit, & deletio motus periſtaltici ſuperius jam obſervata, ſatis clare, ut mihi videtur, opium irritabilitatem imminuere, oſtendit. Veſica urinaria nitri ſpiritu tacta, paululum contrahebatur & aperto abdomine conſtricta, aliquid adhuc lotii expulit. Obſervatum etiam eſt, ſed in hoc animale non ſatis bene, diaphragma œſophagum in inſpiratione conſtringere, quæ etiam *illuſtr. Halleri* ſententia eſt. *Cl. Joannes Dietericus Walstorfius*, (*f*) cranium quidem animalis aperuit, ad motum cerebri explorandum, qui nullus ab *optimo præceptore* noſtro, digito cerebro inpoſito, inveniebatur. Stilum tandem nitri ſpiritu madidum, in ſubſtantiam cerebri ipſam infixit, maximæ ſtatim ſubſecutæ ſunt convulſiones, inprimis vero opiſthotonus vehemens erat & eo vehementior, quo profundius in cerebrum & cerebellum hic ſtilus infigebatur.

EXPERIMENTUM XVI.

D. 20. Septembris in cato, valido animale, eadem cum veneni quantitate, hoc experimentum repetii, inde ſtatim pene delirus factus ac poſteriori pede mancus manſit, nulli vero alii effectus apparuerunt, præter illos in ſuperiori experimento memoratos. Ventriculo aperto, & ipſe & tenuia inteſtina, aqua flava, bile tincta repleta apparuerunt, & perinde in cane, fellea veſicula bile turgidiſſima, panis etiam & opii aliquid in ventriculo, qui nullibi inflammatus erat, repertus eſt. Motus vermiformis in ventriculo & inteſtinis aderat adhuc integer & ſano ſimilis, & motui cordis inſigniter ſuperſtes, etiamſi pectus ſerius abdomine apertum fuerit, cordis ventriculorum vero motus, illis inciſis, aliquis ſupererat.

Cor

(*f*) Vide pulcherrimam ejus diſſertationem *de motu cerebri, cerebelli, duræ matris ac venarum*. Gott. 1753.

Cor interne irritatum, ad motum revocari non potuit, vena cava vero inferior, ſpiritu nitri tacta, valde conſtringebatur, magis, ſi intus irritares, ſi extus, minus. Urinaria veſica & fellea valde etiam irritabiles erant; modoque multum, modo parum, diaphragma in reſpiratione deſcendebat & œſophagum fortius, quam in antecedente experientia, conſtringebat & in magna actione veſicæ inſtar deorſum tumentis, ſeptum transverſum turgebat. Ex præſentia motus periſtaltici credo, opium effectum ſuum nondum per breve hoc tempus exercuiſſe, quod animal ſex circiter poſt veneni adſumtionem horis jam aperueram.

EXPERIMEMTUM XVII.

D. 21. Septembris. Ranæ, hora antemeridiana undecima, *opii* grana decem, ore diducto, in ventriculum intruſi, quæ doſis eam hora veſpertina ſexta occidit. Ante ejus mortem *venerandus ac optimus præceptor* meus, varia hac occaſione, ad circulationem ſanguinis pertinentia, obſervavit; inprimis quod ſanguis venæ ſectione adhibita, magna cum celeritate iter ſuum peregerit, cor etiam ſanguine jam ſtagnante iterum per hanc, ad motum revocavit (*g*). Motus periſtalticus nullus, nec in ventriculo, nec in inteſtinis, obſervabatur, nullaque in vellicatis vel diſciſſis nervis, irritabilitas, quæ alias in hoc animalium genere, diutius quam in reliquis, ſupereſt.

EXPERIMENTUM XVIII.

D. 23. ejusdem menſis cuniculo, cui ante hos undecim dies, ſuccum *cicutæ aquaticæ* (Experim. VIII.) dederam, hora ante meridiem undecima, drachmam *opii crudi*, forma pilularum, intruſi, circa noctem animal mortuum, absque prægreſſis memoratu dignis ſymptomatibus, erat. Eo inciſo nihil præter aquam iſtam flavidam, ventriculo & inteſtinis contentam, ventriculumque crambe repletum, inveni; veſicula fellea tota hepati innata erat & vix conſpicua. *Illuſtr. ac generoſiſſimus Hallerus* varia in hujus animalis oculis obſervavit.

EXPERIMENTUM XIX.

Subſequente die, ejusdem cum priori ætatis cuniculo, pilulas ex *opio* factas, eodem modo intrudere volui, ſed in nimis magnam maſſam collectum, faucibus & œſophago fortiter adhærebat animalque ſuffocabat.

EXPE-

(*g*) Vid. Cl. *Georgii Erneſti Remi*. Diſſertatio inauguralis ſiſtens *experimenta circa circulationem ſanguinis inſtituta*. Gott. 1752.

EXPERIMENTUM XX.

D. 24. Septembris, hora ante meridiem nona, occiso per *opium* cuniculo, in rana experimentum eodem modo institui. Motus peristalticus in initio omnino adhuc satis visibilis aderat, nulla vero ex puncturis nervorum sensibilitas apparuit, vesicula fellea bile flavissima repleta erat, quae pallidior alias in ranis est. *Illustris ac venerandus praeceptor*, experimenta ad sanguinis circulationem pertinentia, reiteravit, eodemque cum successu ut in priori exemplo. Incidit nempe venam, & continuo sanguis celeriter fluxit, cor interdum quiescebat, stimulatum vero sese pulcherrime iterum contraxit atque dilatavit, egregieque mucro ejus in actione per lineam & ultra in altum surgebat. Cor absque irritatione erat quietum, nullusque sanguinis in mesenterio motus.

EXPERIMENTUM XXI.

D. 14. Octobris, cani mediocris quidem magnitudinis, sed insignis roboris, coloris nigri, *opii crudi* drachmam integram, in pillularum massam redactam, superinfusa copiosius aqua, deglutiendam dedi, animale fortiter prius ligato. Spuma illa, in antecedentibus experimentis saepius jam memorata, maxima ex ejus ore copia, perpetuo emanavit, ita viscida, ut fila ad duos usque, & tres pedes longa, traheret; satis quietus erat, quando sibi relinquebatur, quoties accederet aliquis parum autem latrabat, mordebat & animum inimicum ostendebat. Hora decima penitus quieti traditus, clausis fortiter oculis per integrae horae spatium, quietissimus dormiit, spuma ex ore profluere & longa ejus fila propendere, continuabat, totumque ei semper tremebat corpus. Expergefacto hora nona, major copia spumae & viscidior aderat, ita viscida, ut pugni magnitudine os circumdaret, qua maximis capitis motibus & quassatione sese liberare, nullo modo potuit. Pedes magnopere imbecilles fuerunt, ut iis insistere aegerrime potuerit, sed modo in anteriores, modo in posteriores decubuerit; etsi per viginti quatuor horas famem & sitim sustulerit, omnem tamen cibum & potum constanter recusavit. Hora integra & ultra iterum elapsa, dormituriit, saepissime vero expergefactus, auribus vellicatis, omnino nullum ostendit doloris signum, neque magis cum totum animal prehenderem & in altum elevarem; spuma copiosius semper semperque fluebat, & pedes debilissimi, usque ad ejus dissectionem fuerunt. Post meridiem, hora secunda, eum tandem liberavimus ab illa tortura, & praesente *venerando ac optimo praeceptore, magno Hallero*, cultro anatomico subjeci. Vermiformis motus, in tenuibus intestinis, nullus omnino aderat; in crassis vero & inprimis in recto, satis adhuc visibilis per longum tempus manebat. Cane jam mortuo & resectis a mesenterio intestinis, & peristalticus & antiperistalticus motus, admodum clare

clare adparebat. Ventriculus mera aqua, colore opii colorata, distentus erat, nullus ei inerat motus, nec scalpello irritatus, nec spiritu nitri fumante tactus, tunica vero ejus villosa subinflammata videbatur, quod non effectui opii, sed longo jejunio attribuendum esse, existimo. Cl. *Walstorfius*, cranium memorato modo forcipe aperuit, ad effectum, quem opium in cerebro excitat, videndum & observandum, sed exspectationi nostrae nequaquam hac vice respondit. Pulcherrime dura matre denudata, nullus unquam ejus motus, licet animal diu supervixerit, in respirando, per plus quam semihoram, observatus est, neque successit, cum *illustr. Hallerus* animali cerebrum depressisset & a cranio liberasset. Dura mater, spiritu nitri fumante tacta, nullam irritabilitatem vel sensibilitatem ostendit, etsi cutis sensilissima adhuc fuit, vehementissimeque animal in ejus dissectione clamaret (h). Respirationes etiam, in abdominis incisione erant magnae, certo doloris signo; ex inciso duodeno bilis, quam spiritus nitri viridissimo colore tinxerat, magna satis copia, profluxit, & stilo, spiritu nitri madido, profundius in cerebrum & cerebellum infixo, dirissimae subsecutae sunt inde convulsiones, & totius corporis tremores. Animal hoc, quod diutissime aperto abdomine, thorace & cranio, immo ipsi cordi, vulnere satis magno inflicto, vixit, nondum omnem ab opio irritabilitatem amiserat, sed incisiones cutaneas optime adhuc persensit, licet & motus peristalticus & venarum & cerebri ipsius sensus & motus destructus esse videretur, qui tamen in aliis experimentis clarissime adparent.

EXPERIMENTUM XXII.

D. 21. Octobris, cani molosso, flavo, scrupulos duos *opii crudi*, eodem modo & eadem forma, ante meridiem hora decima, divulsis vi faucibus, intrusi; somnolentus statim fuit & ad quietem se comparavit, temulentique instar modo in dextrum modo in sinistrum latus cadebat. Post horam, bis magno cum nixu aquam, in qua magna opii quantitas jam dissoluta erat, evomuit, quod nondum in superioribus meis, cum opio institutis experimentis, accidit. Spumosa illa materia, in omnibus antecedentibus meis experimentis memorata, post hos vomitus primum ex animalis ore manare coepit, quae inter vomendum non adparuit, licet in aliis experimentis, opio vix deglutito statim adfuerit; caetera symptomata cum jam memoratis analoga fuerunt. Irritabilitatem ab opio satis inminutam fuisse, observatum est, nullum enim doloris signum hoc animal, vel ab aurium vellicatione vel a punctura cutis ostendit, & immobile

(h) Cl. *Joannis Georgii Zimmermanni* Dissertatio pulcherrima, de *irritabilitate*, Gottingae 1751. proposita.

bile ſemper permanſit. Nullam etiam iridi irritabilem vim ineſſe, ſequens nos experientia edocuit: admovimus nempe oculo quam proxime candelam, ſed nulla inde ſubſecuta eſt iridis contractio, neque ulla dilatatio; candela rurſus remota, & manu umbra oppoſita, quod etiam accidit admoto oculis cultro peracuto. Hoc in ſtatu per totam hanc diem usque ad ſubſequentis poſt meridianum tempus canis inmutatus fuit, cataleptici inſtar inmobilis, ſine ulla ſenſatione, etiamſi funibus vapularet. Hora ſecunda alterius diei, totum corpus convulſive tremuit, veræ tamen convulſiones non erant, ſonusque aliquis in ventriculo & inteſtinis, ut murmur aliquod a nimia adſumta aqua, auditu percipiebatur, certo præſentiæ motus periſtaltici ſigno, quem plane jam deſtructum fuiſſe, ideo conjiciebamus, quod abdomini, inpoſita manus, nullum obſervaret. Hoc toto tempore nec alvum depoſuit nec lotium. Tertio vero poſt venenum adſumtum die vegetior erat, oblatumque cibum avide devoravit, valde tamen adhuc quietus & pedes etiam inbecilles fuerunt usque ad diem ſubſequentem, atque ita convaluit.

EXPERIMENTVM XXIII.

Recuperata rurſus ſanitate, eidem cani, quinto poſt priorem veneni adſumtionem die, drachmas duas *opii crudi*, eodem modo ut ſuperius, intruſi. Spuma illa nunquam non obſervata, magna copia ſtatim aderat, ſed emanare non potuit ligato animalis ore, ut miſerrime eam deglutire cogeretur. Cæterum eadem ſemper ſymptomata paſſus eſt, a majori opii quantitate parum fortiora, nec magis dormiit, ſed ſtupidus, inmobilis & irritabilitate deſtitutus, ad diem usque tertium absque ullo cibo vel potu, ita etiam absque fæcum alvinarum & urinæ excretione permanſit. Experimentum cum iridis ſenſibilitate, in præſentia *optimi præceptoris*, eodem modo, ut ſuperius repetii, & penitus eundem eventum expertus ſum. Poſt meridiem tertii, ab adſumto opio, diei, vivo cani abdomen aperui, cutis ſine ullo doloris ſigno diſſecta eſt, & motus in ventriculo ac inteſtinis vermiformis omnino nullus adparuit. Ventriculus & inteſtina repletiſſima flava bile & ſpumoſa aqua fuerunt, fellea veſicula & urinaria veſica itidem valde diſtentæ. Fœtidiſſimam animam ſpirabat hoc animal, ex acrimonia humorum a longo iſto jejunio, ſine dubio ortam. Strangulavimus tandem miſerum canem, & quidem in inſpiratione, & aqua ſubmerſo, ſiniſtrum thoracis latus aperuimus ſcalpello obtuſo, quod acutum non eſſe oportet, ne pulmones ipſi vulnerentur. Verum nulla omnino aeris bulla ab *ill. & venerando præceptore*, aliisque multis circumſtantibus conmilitonibus, obſervata eſt. Aeri poſtea iterum expoſitum animal, rurſuſque inmerſum, multæ aeris bullæ adparuerunt. Dextrum deinde latus etiam eodem modo & eodem cum effectu apertum eſt. Alibi ab *illuſtri præceptore, magno Hallero*, abunde demonſtratum eſt, nullum inter pulmones & pleuram eſſe aerem, & ſæpius reiterata experientia adſerti hujus veritatem, ſatis ut credo, oſtendit. Oportet itaque fallaciam in experimentis, quæ a *celeberrimo Hambergero* & ejus adſeclis, hac de re inſtituta ſunt, fuiſſe, unde error iſte natus ſit, aerem nempe in cavitate thoracis inter pulmones & pleuram adeſſe. Facillime etiam aliquis committi poteſt, ſi pulmoni ipſi leviſſimum vulnuſculum infligatur, ex quo aer in pulmonum cellulas contentus, exit; memorabile etiam eſt ex pilis ipſis multas aeris bullas adſcendere.

EXPERIMENTVM XXIV.

Cani, mediocris magnitudinis, *reſinam opii*, *ſpiritu vini extractam*, duarum drachmarum pondere, hora ante meridiem nona, divulſis vi faucibus, intruſi. Vix opio deglutito, conſueta illa ſpuma, ſed albidior, quam in experimentis cum opio crudo factis, ex ejus ore, inſigni quantitate profluxit. Poſt horæ dimidium mortui ſimilis dormitabat, valde vero anxius & inquietus fuit, caputque ſæpius ſuccuſſit. Irritabilitas, pedibus vellicatis, omnino ſatis manifeſta aderat, nervoque crurali irritato, valde clamavit animal; alvum dormituriens depoſuit naturali ſimilem, debiliſſimum erat, ut nullo modo incedere & pedibus inſiſtere potuerit, & erectum ſubito iterum in terram proſtratus fuerit. Duobus poſt adſumtum opium horis elapſis, irritatus ac inſtrumentis vehementiſſime vellicatus canis, nullum omnino doloris ſignum oſtendit, & firmiſſime dormiens, caput pedibus nonnunquam vellicavit. Hora prima pomeridiana multo alacrior videbatur, & irritatus clamavit ac latravit, ſed parum tantum & ſubmiſſa voce. Hora tandem ſecunda, abdomen aperui, nullumque doloris ſignum, diſſectis muſculis & cute, edidit, motus ventriculi & inteſtinorum vermiformis, etiam penitus deletus erat, nervo vero vellicato vehementer doluit animal, & diaphragma, nervo diaphragmatico irritato, ſeſe convulſive conſtrinxit, ſub loco compreſſionis; minime vero motum eſt, ſi ſupra eam ſedem irritares. Diaphragma omnino videbatur œſophagum conſtringere, dum carnes eum tranſmittentes, tument, ſæpiusque adhuc, thorace aperto, canis diaphragma agitavit. Venam cavam abdominalem manifeſto in inſpirando detumeſcere & palleſcere, ideoque vacuam evadere, in exſpirando vero iterum intumeſcere & plenam fieri, Cl. *Walstorfius* mecum obſervavit. Ventriculus aqua flava, ſubnigra repletus erat, non vero inflammatus, inteſtina bile plena, uti ſemper in animalibus opio interemtis, nullum vero in his viſceribus inflammationis ſignum adparuit. Tota extracti hujus maſſa, vix ejus quantitate inminuta, aderat in duodeno inteſtino.

E X P E R I M E N T U M X X V.

Die ſubſequente, qui primus menſis Decembris erat, alii, ejusdem
magnitudinis & roboris, cani, drachmas fere tres hujus *extracti reſinoſi
opii*, ante meridiem hora decima, eodem modo, intruſi. Vehementer
ſtatim inquietus & vomitibus, qui vehementiſſimi aderant valde crucia-
batur, dum ore ligato nihil evomere potuit, indeque ſubortæ ſunt
diriſſimæ convulſiones & totius corporis motus convulſivi, ſæpe
etiam alvum anxius depoſuit. Symptomata cæterum reliqua, ea-
dem erant, ut in antecedentibus experimentis jam a me deſcripta
ſunt, & animal elapſis nonnullis diebus priſtinam ſanitatem recupe-
ravit. Deinde, ab *illuſtri & venerando præceptore* meo, *magno Hal-
lero*, experimenta quædam, de reſpirationis mechaniſmo & inprimis de
actione muſculorum intercoſtalium internorum, in eodem animale inſti-
tuta ſunt, quæ circumſtantibus omnibus abunde de veritate adſertorum,
optimi noſtri præceptoris, convicerunt. Obſervatum nempe eſt, muſculis
intercoſtalibus externis, quatuor ſuperiorum intervallorum penitus de-
ſtructis, ita ut actio internorum clariſſima adpareret, hos in inſpiratione
valde intumeſcere, & diſtantias coſtarum a ſe invicem imminuere, ita ut
earum angulus denique rectus factus ſit; in exſpiratione vero, muſculi
intercoſtales interni, rurſus tenſi, longique facti ſunt, & diſtantiæ co-
ſtarum maximæ, earumque anguli cum ſterno acutiſſimi redditi ſunt.
Unius lateris thorax, deinde & alterius a *venerando ac optimo præcep-
tore* meo perforatus fuerat; ad reſpirationem fortiorem reddendam, &
mediaſtinum, bullæ ſimile, primo per unum, deinde per aſterum tho-
racem prorupit. Diu hoc in ſtatu, thorace aperto animal vixit, & per
horæ integræ ſpatium fere, hanc intercoſtalium muſculorum internorum
actionem, optime contemplati ſumus.

§. X X I.

Enarratis nunc meis cum opio factis experimentis, exceptis iis, quæ
per injectionem in vena jugulari viventis animalis, inſtitui, ſubjungam
breve de opii viribus ratiocinium. Brevior ero in hac enarratione, cum
multi, & inter hos *celeberrimi viri*, jam ſatis hanc materiam exhauſe-
rint, doctiſſimeque deſcripſerint. Opium, ſuccum ſponte ex capitibus
inciſis, *papaveris foliis ſimplicibus glabris*, *illuſtr. Halleri* (*i*) exſtillantem,
& a ſolis calore condenſatum, eſſe, omnibus notiſſimum eſt. *Veneran-
dus ac optimus præceptor* meus (*k*) etiam hic Gottingæ, ex capitibus
hujus papaveris ſpeciei, extractum vinoſum ſe paraſſe, quod opio vero
nihilo debilius fuit, adfirmat. Succus etiam, qui in hac ſpecie amaris-
ſimus

(*i*) Vid. Enum. Stirp. Helv. p. 303.
(*k*) l. c.

ſimus eſt, & odor, qui ſtatim caput feriat, vim valde narcoticam ines-
ſe, ſatis demonſtrat. Differt itaque hæc noſtra ſpecies papaveris, non
aliter ab illa Aſiatica, ex qua Turcæ inprimis, opium conficiunt, niſi
quod illius Aſiatici opii ſuccus, a nimio ſolis ardore, magis condenſa-
tus & ab aquoſis particulis liberior, ideoque multo fortior ſit. In mi-
nori doſi datum opium, ex optimis certe medicamentis eſſe, itidem
omnibus notum eſt, in majori copia vero datum, inconſuetis mortem
inferre, quotidiana experientia docet. Symptomata, quæ producit in
humano corpore, præcipua ſunt: quod primo loco lætitiam efficiat, ſan-
guinis circulationem accelerando, & hæc ratio eſſe videtur, cur Turcæ
eo delectentur, ad melancholiam & perpetuam triſtitiam profligandam,
quæ illis propria eſt, quare huic voluptati adeo adſueſcunt, ut pereant,
ſi illis uſus opii negetur. Ejusmodi exemplum apud *Bellonium* lectu dig-
num exſtat; amiſerat, miles Turca opium, unde adeo animo conſter-
natus eſt, ut a *Bellonio* vehementiſſimis precibus opium efflagitaret. De-
dit noſter peregrinator drachmam & dimidiam militi, eam tantam doſin
ſtatim maxima cum voluptate & ſine noxa devoravit. Facit deinde
ſomnum, qui initio ſatis blandus eſt, mox vero turbulentus fit, ſi tan-
dem nimia fuerit adſumti opii copia, absque ullo dolore & incommodo
hominem æterno ſomno tradit. Deſtruit nempe opium motum ſpirituum,
omnemque irritabilitatem, nec non periſtalticum ventriculi & inteſtino-
rum motum. Alius etiam adhuc opii effectus eſt, quod lentam faciat
mortem, ſi quis quotidie jejuno corpore, magnam, non vero tantam
opii quantitatem adſumat ut moriatur; ita enim ſenſim fatuus fit, &
mens cum corpore perire videtur, & æger infantis inſtar, repueraſcit.
Sufficiens ad occidendum copia rite determinari non poteſt, dantur enim
homines, quibus drachmæ duæ non nocent, cum e contrario nonnun-
quam grana decem ad hominem occidendum, ſufficiant; ſecundum con-
ſuetudinem & naturæ diverſitatem enim variat opii effectus. *Illuſtr. ac
venerandus præceptor* in prælectionibus ſuis, caſum notatu dignum vir-
ginis, quæ incauta grana decem, opii adſumſerat, ſæpius narravit. In-
cidit illa in ſomnum quadraginta octo horarum ſpatio durantem, tandem
mechanice ad vomitum irritata, iterum reſuſcitata eſt, &, cum morti
proxima eſſet, tamen ſervata eſt. Animalium natura, quæ omnino
noſtra multo fortior eſt, longe etiam majorem venenorum copiam ſuperare
poteſt, ut ex meis memoratis experimentis ſatis adparuit. Sed ſuperfluum
eſſe credo, prolixius hic ſermonem de opio facere, cum ab omni tempore
elegantiſſimi libri hac de re ſcripti ſint. Inprimis vero legi meretur *cele-
berrimus Anglus*, *Richardus Mead*, qui peculiari tentamine de opio &
ejus effectibus (*l*), fuſiſſime egit. Exſtant etiam varia notatu digna in
obſervationibus medicis ſocietatis regiæ ſcientiarum Edinburgenſis, & in *philo-
ſophicis tranſactionibus*.

(*l*) V. Mechanical Account of Poiſons. Lond. 1747. p. 241. ſeqq.

SECTIO SECUNDA

De venenis nonnullis Mineralibus.

§. XXII.

VEnena ex regno minerali ut plurimum, plantis venenatis multo fortiora eſſe, & minori copia ingeſta vel exterius adplicata, corpus noſtrum deſtruere, ſuperius jam (§. II.) a me obſervatum eſt. Videtur ratio, cur corpori noſtro ita, & parva doſi adſumta, inimica ſint, pendere a magno illorum pondere ſpecifico & a partium ſoliditate, quæ villoſæ ventriculi tunicæ adhærent, hanc erodunt, ventriculi nervos vellicant, indeque pariunt convulſiones & tandem mortem ipſam inducunt. Vehementiſſimum omnium mineralium venenorum ſine dubio, *mercurius ſublimatus corroſivus* eſt, quo cum nonnulla inſtitui experimenta ſequentia.

§. XXIII.

EXPERIMENTUM XXVI.

D. 3. Septembris 1751. feli vetulæ ſcrupulum unum *mercurii ſublimati corroſivi*, cum lacte, ad ejus deglutitionem promovendam, dedi. Nondum hoc venenum deglutierat animal, cum multum ſpumoſæ materiæ ex ejus ore profluxit, absque ullo motu ventriculi. Non multo poſt in latus decubuit, & quinque horæ minutis primis vix elapſis poſt veneni adſumtionem, mortuum jam erat animal, ſine ullis prægreſſis convulſionibus & aliis ſymptomatibus, niſi quod pedes parumper adtraheret, caputque concuteret. Statim diſſecui mortuam felem, & œſophagum ita conſtrictum, ut nulla fere ſuperfuerit cavitas, inveni; nullo modo tamen inflammatus adparuit, licet tota veneni quantitas illi adhuc ineſſet. Ventriculus non adeo, ut œſophagus conſtrictus fuit, & multo laxior verſus pylorum, circa ejus fundum etiam ſatis viſibilis cavitas ſuperfuit; repletum autem reperi mera aqua & nonnullis devorati veneni ſpiculis. Villoſa ventriculi tunica ubivis quidem inflammata, in fundo fortior tamen adparuit; inflammatio hæc nihilominus non ita vehemens fuit, ut in ea fele, quæ ſcrupulum arſenici albi, adſumſerat. Motus periſtalticus validior, quam facile vidiſſem, ſurſum deorſumque adfuit, flatusque vel ſurſum vel deorſum inpulſus, modo longitudinales fibræ, modo tranſverſales conſtrictæ, adparuerunt. In inteſtinis nihil cæterum præternaturale repertum eſt. In tuba etiam motus vermiformis ſatis manifeſtus fuit, ovarium vero cum ovis Grafianis minimum adparuit.

Aſpera

Aſpera arteria usque ad ſuam diviſionem, eadem ſpuma, qua ventriculus, repleta erat, pulmonesque pulcherrime rubri & aere pleniſſimi, veſica urinaria diſtentiſſima. In hepate, corde, aliisque viſceribus nihil, quod a ſtatu naturali alienum foret, offendebatur. Alcohole irritata inteſtina ſeſe contraxerunt, ventriculus vero parum tantum ea vi valuit; in pleniſſima veſica urinaria motus ejus conſtrictorius adparuit, cum nitri ſpiritu irritaretur. Fellea veſicula & vena iliaca, eodem ſpiritu tacta, irritabiles fuerunt, arteria vero iliaca neutiquam. Cordis ventriculi etiam adhuc palpitabant, & ad fortiorem motum, ſcalpello vel veneno irritati, reſuſcitati ſunt, ſanguisque corde contentus, niger & coactus fuit.

EXPERIMENTUM XXVII.

D. 3. Octobris, cani, qui neque ſucco ex foliis cicutæ aquaticæ, neque illo ex radice ſola expreſſo, neque radice ipſa, neque tandem ſucco hyoſciami, interimi potuit, bolos aliquos carnis, in quibus *mercurii ſublimati corroſivi* grana decem abſcondita erant, ad devorandum dedi, quos etiam libentiſſime adſumſit; ſtatim evomuit hanc carnem, & mox iterum egeſta omnia, devoravit. Decem minutis primis horæ vix elapſis, vehementer inquietus ejulavit, & ob maximam procul dubio anxietatem, ſæpius in gyrum inceſſit, adque ſitim forte exſtinguendam, extremitates pedum linxit. Poſt horæ dimidium ter devoratam carnem, & multam ſpumoſam materiam, vehementiſſimis cum conatubus evomuit. Per breve tempus dormiendi illi animus fuit, ſeque quieti tradidit; verum hæc quies, aliquot tantum minuta perdurans, vehementiſſimis vomendi conatubus mox interrupta eſt, quibus tamen nihil, præter parum ſpumæ egerere ex ventriculo potuit. Subſequente nocte, ceſſantibus his vomitibus, altero die vegetus & ſanus hic canis fuit. Ex hoc experimento, adparebit, venenum hoc, carne abſconditum, non potuiſſe effectum ſuum, ſatis manifeſte exercere, quia villis ventriculi non inhæſit, & animal iteratis vomitibus ſe eo liberavit.

EXPERIMENTUM XXVIII.

Tandem huic cani, qui diutiſſime inter beſtias venena toleravit, d. 4. Octobris, poſt meridiem hora prima vix audita, grana circiter quindecim, *mercurii ſublimati corroſivi*, ſuperinfuſa copioſe aqua fontana, intruſi. Adfuerunt ſtatim magni ad vomitum conatus, nihil omnino vero præter meram aquam ſubſpumoſam eructare potuit, quod mirum non eſt, quia per aliquot jam dies nihil cibi adſumſit. Inceſſit ſæpius in circulum, mox poſterioribus pedibus iterum inſedit, ſubito rurſus ſubſiliit & valde ejulavit. Obſervatis his per horam integram & ultra, hoc animal cultro anatomico ſubjeci, inprimis ad actionem ventriculi in vomendi conatubus

tubus

tubus, qui ſemper vehementes fuerunt, obſervandam. Sed nequaquam hac vice noſtræ exſpectationi reſpondit, licet animali jam ligato, granum adhuc hujus veneni intruſiſſem; & videtur maxima vis in vomitu, muſculis abdominalibus, ventriculum fortiter prementibus, ineſſe, quæ iis diſſectis plane ceſſat. Os totum inflammatum & rubrum, immo nonnullis locis lividum adparuit; œſophagus nec inflammatus, nec conſtrictus, ut in fele, hoc veneno interemta, fuit, ventriculus vero, inprimis ejus orificium ſuperius, valde inflammatum, nigrum & gangrænoſum. Villoſa tunica partim rubra, partim ſublivida adparuit, & ubivis veneni adſumti ſpiculis repleta, in inteſtinis vero nullum, nec leviſſimæ eroſionis vel inflammationis ſignum. Motus in ventriculo & inteſtinis vermiformis penitus deletus erat, ſpiritu vero nitri fumante irritatæ hæ partes ad motum reſuſcitatæ ſunt. Effracto cranio, in hoc animali, motus cerebri pulchre adparuit, & pulchrior adhuc fuit, dura matre digito depreſſa & a cranio liberata, pulſus etiam arteriarum duræ matris, per apertum cranium optime obſervatus eſt. Thoracem tandem aperui, & motum cordis per longum temporis ſpatium contemplatus ſum, diutiſſime enim hæc beſtia vixit, & thorace aperto, diſciſſis coſtis, perforato cranio, & inciſo ſinu falciformi duræ matris, ex quo magna ſanguinis quantitas ſine pulſatione effluxit, reſpirationis officio perfuncta eſt. Modice ſtimulato vel nitri ſpiritu uſto cortice cerebri & dura matre, nullæ ſubortæ ſunt convulſiones, ſtilo vero, eodem veneno inbuto, profundius paulum in cerebrum & cerebellum infixo, opiſtotonus vehementiſſimus fuit. Cor denique ſcalpello incidi, quod per aliquot horæ minuta prima adhuc palpitavit.

EXPERIMENTUM XXIX.

D. 19. Octobris cuniculo mari vetulo, ſatis grandi, *mercurii ſublimati corroſivi*, in pulverem redacti, grana decem magna cum aquæ fontanæ copia infudi. Periit hoc animal, vix veneno deglutito, cum paulo ante mortem meram aquam evomuiſſet. Abdomine ſtatim aperto, motus periſtalticus & antiperiſtalticus, & in inteſtinis tenuibus & in craſſis valde pulcher adparuit, & nunquam ita fortem & per tam longum tempus durantem, obſervavi. In ventriculo vero omnino nullus adfuit, ſi quietus relinqueretur, ſi vero eum digito vellicares, ſatis contractilis & irritabilis fuit; veſica urinaria, quæ diſtenta valde fuit, etiam facile irritabilis adparuit, non vero perinde veſicula fellea. Cordis motus plus quam dimidia poſt mortem hora adfuit, & longe motui inteſtinorum vermiformi ſuperſtes. Ventriculum cum œſophago inde aperui, qui devorata braſſica repletus erat, officium & ſuperius & inferius ventriculi valde conſtrictum, nullum vero in toto ventriculo inflammationis vel eroſionis ſignum adparuit. Quod etiam adeſſe non potuit, quia ventriculus

culus ita braſſica diſtentus fuit, ut venenum illius membranas attingere non potuerit, ſed ſtatim ſe cum contentis his miſcuerit. Oeſophagum etiam valde conſtrictum inveni, non tam vehementer tamen, ut in ſuperiori, cum feli inſtituto, experimento. Inteſtina cæterum penitus naturalem ſtatum oſtenderunt, nihilque veneni, neque in illis, neque in ventriculo, neque in œſophago repertum eſt, videturque igitur, id venenum, copioſa infuſa aqua, ſolutum fuiſſe, & vim ſuam ſtatim in nervos exercuiſſe, quod etiam ſubitaneam iſtam mortem ſuadere, credo. In magno illo, ſuperius jam obſervato motu vermiformi inteſtinorum, ab *Illuſtr. & Venerando Præceptore* noſtro, invaginationis principium & cauſa diriſſimi illius morbi, qui volvolus vocatus, obſervata eſt; quæ fit a particula inteſtini gracileſcente in aliam vicinam craſſiorem recepta; facillime vero, motu periſtaltico aucto, ſe iterum expedit introſuſcepta inteſtini pars, morbuſque tum ſtatim penitus evaneſcit.

§. XXIV.

Subitanea mors, quam *mercurius* iſte *ſublimatus corroſivus*, parva etiam doſi ingeſtus, corpori animalium infert, ſatis clare ut ut mihi videtur, oſtendit, illum effectum ſuum in nervos potiſſimum exſerere, motum fluidi in illis contenti retardando & ſiſtendo. Vulnerant nempe & lacerant ſpicula iſta ſalina teneras ventriculi membranas, earum mucum naturalem deradunt, irritantque adeo liquidum nervoſum; inde oriuntur diræ illæ convulſiones & vomitus; diſcindunt & pungunt vaſa, quo facto, omnium circumjacentium partium inflammationes producuntur, ſanguineque ſtagnante, extravaſatio illius & denique gangræna ſuboritur. Adgnoſcitur vero ſtatim adſumtum hoc venenum, ſapore ſumme corroſivo, qui in ore percipitur, & in faucibus & ventriculo, prunarum candentium inſtar, vehementiſſime urit, ſuccedentibus enormibus torminibus cum totius ventriculi maxima diſtenſione. Diſtenditur enim ille ad crepaturam uſque, quod ab aëre in eo contento fit, qui, conſtrictis a veneni irritatione orificiis ejus, nullibi exire poteſt. Non facile ſervari poteſt homo, qui ejuſmodi venenum comedit, niſi ſtatim ab initio iteratis vomitibus ſe ab hoc veneno liberet. Tale exemplum exſtat apud *Celeberrimum Sydenhamum* (*m*), in quo famulus pharmacopolæ, vitæ pertæſus, mercurium ſublimatum devoravit, & hoc modo ſanatus eſt, adjectis balneis, fomentis, clyſmatibus, aliiſque demulcentibus. Plura de hoc veneni genere, & experimentis etiam conprobata, apud *Cel. Richardum Mead* (*n*) exſtant. Multa etiam lectu digna

(*m*) Vid. *Hermanni Boerhaave Prælectiones Academicæ.* Tom. VI. Gotting. 1744. N°. 1029. p. 380.

(*n*) Libro citato p. 187. ſeqq.

digna experimenta habet cum hoc veneno instituta, *incomparabilis planè vir*, *Joannes Jacobus Wepferus* (o), elegantissime & fideliter descripta, aliique egregii & antiquitatis & nostri ævi Auctores.

§. XXV.

EXPERIMENTUM XXX.

D. 11 Septembris, illa felis, cui antecedente die lactis ex decerptis foliis *Tithymali Cyparissiæ* (exper. 7.) sponte exstillantis, infuderam, hora post meridiem prima & dimidia, scrupulum *arsenici crudi albi*, devorare coacta est, quod alicui copiæ lactis vaccini inmistum erat, ad venenum tantum facilius deglutiendum. Statim clausis firmissime oculis, horribili cum vagitu, totum corpus tremuit & convulsum est, summoque cum nixu e ventriculo aquam mere spumosam egessit. Dimidia elapsa hora, aquam subspumeam, iterum ut prius, maximo cum clamore evomuit, ac sæpissime præ magna siti pedum extremitates linxit. Hora tertia iterum ut antea vomuit, egessitque aliquam, sed parvam tamen veneni quantitatem, cum majori aquæ meræ copia. Ter adhuc eodem modo vomuit, majoribus semper cum conatubus & vehementissima totius corporis concussione, immo motubus nonnullis convulsivis, ejulatu & vehementi anxietate conjunctis. Ad motum, quem ventriculus in vomitu facit, observandum, vivum deinde, in præsentia *Venerandi ac optimi Præceptoris*, *Magni Halleri*, dissecui animal. Sed abdomine aperto non amplius vomuit, etsi ventriculus valde contraheretur, & motus peristalticus & in stomacho & in intestinis satis manifestus adparuerit, qui per horæ integræ spatium, perduravit. Circa pylorum ventriculus valde inflammatus adparuit, nullum vero veneni adsumti vestigium inventum est, etsi in intestinis tenuibus, inprimis vero in duodeno, satis multa spicula arsenici adessent, quæ id intestinum non nihil inflammaverant. Ventriculo & intestinorum initio multum spumosæ aquæ, bile flavo colore tinctæ, inerat, hepar vero, lien & reliqua viscera sanissima reperta sunt. Rugæ ventriculi admodum pulchræ, in harum interstitiis sanguinis grumuli coagulati observati sunt.

EXPERIMENTUM XXXI.

D. 13 Octobris cani, hora post meridiem prima, scrupulos duos, *arsenici crudi*, in carne abscondit, dedi, quod ferculum avidissime devoravit. Post dimidiam horam, deglutito veneno, frustula aliqua sicci panis ei exhibui, quæ vero vix deglutire potuit; devoratis tamen illis,

(o) Libro citato p. 373. seqq.

vehementer cum totius corporis tremore tussiit, postea que satis quietus per breve tempus permansit. Bis deinde maximo nixu vomiturit, nihil tamen evomere potuit, præter frustula aliqua panis, & quidem secunda tantum vice. Incessit interdum in gyrum, corpusque parietibus adlisit, atque caput sæpius concussit, sine ullo tamen convulsivo motu. Liberavi denique animal ab hac tortura & anxietate & vivum dissecui. Cranium primo loco apertum est ad observationes de cerebri motu, sæpius jam institutas, reiterandas, pulsaverunt aliquamdiu arteriæ duræ matris, cerebrum vero penitus quievit. Depressa vero a cranio dura matre cum aliqua crepitatione, animal, a veneno valde jam debilitatum, mortuum est. Abdomine aperto, ventriculum inprimis interne accurate contemplatus sum, qui totus ruber fuit ab inflammatione, quæ a veneno producta fuit. Valde aëre elastico distentus erat, & carnem, in qua arsenicum absconditum fuit, penitus immutatam reperi. Reperiebatur etiam inter ventriculi villos magna arsenici copia, extravasato & in grumos collecto sanguine circumdata. Oesophagus & intestina penitus sana fuerunt, & motus peristalticus in istis validissimus, & sponte & mechanice aut chemice irritata, ita ut breviora & angustiora fierent. Per medium dissectum intestinum, adfluxit alba flavescens materies, quam modo expulit motus vermiformis, modo iterum resorpsit, & spiritu nitri tacta villosa tunica parum se constrinxit. Urinaria vesica valde magna & lotio plenissima fuit, quam vivus nullo modo exonerare potuit; vesicula fellea itidem bile turgidissima adparuit. Constricta etiam fuerunt ventriculi orificia, & ductus choledochus parvam tantum ostendit cavitatem, ex qua nihil fere bilis exprimi potuit; ventriculi etiam contenta nulla bile tincta fuerunt, certo signo fellis adfluxum, ductuum constrictione inpeditum fuisse.

§. XXVI.

Ob analogiam *cadmiæ nativæ* vel *cobalti*, cum *arsenico crudo*, cujus minera est, mea statim cum hoc ipso instituta experimenta, hic subjungam.

EXPERIMENTUM XXXII.

D. 9 Octobris hora post meridiem prima, felem sex circiter mensium, scrupulum integrum *cadmiæ nativæ*, devorare coegi. Hora vix elapsa, hesterna ingesta & post horam dimidiam iterum ut prius, maximo cum conatu, totiusque abdominis vehementissima constrictione, vomuit, multumque devorati veneni simul ventriculo egessit. Aliquoties eodem modo, vehementioribus tamen semper cum conatubus, vomitum repetiit. Vivam tandem dissecui, nullam vero mutationem, neque in

in ventriculo, neque in inteſtinis, neque tandem in aliis partibus, aliquid notatu dignum, reperi; videtur igitur, hoc animal iteratis vomitibus ſeſe a nociva cobalti vi penitus liberaſſe. Experimentum de cerebri motu a *Cel. Walſtorfio*, præſente *Ill. ac Generoſiſſimo Hallero*, in eodem animali repetitum eſt, nullum vero omnino motum ineſſe, invenit, ſi pericranium cum dura matre firmum permaneat, ſatis vero conſpicuus hic motus adparuit, quoties dura mater a pericranio, digito divulſa fuerat. Obſervatum etiam eſt, in inſpiratione cerebrum a cranio diſcedere, in exſpiratione vero rurſus ad id accedere; confundenda tamen non eſt pulſatio arteriarum duræ matris, cum motu cerebri ipſius, quod facillime fieri poteſt.

EXPERIMENTUM XXXIII.

D. 20 Octobris, hora decima ante meridiem exaudita, mediocris magnitudinis cani, *cobalti*, bene in pulverem contuſi, ſcrupulos duos, ſuperinfuſa multa aqua, intruſi. Poſt dimidiæ horæ ſpatium, varia ingeſta binis vicibus, magno cum conatu evomuit, horaque undecima iterum eodem modo, ſed meram tantum aquam vomuit. Hac ratione aliquoties adhuc vomitum repetiit, & paulo poſt panem, avidiſſime & ſumma cum voluptate devoravit, atque altero die æque ſanum ac vegetum fuit animal, acſi nullum venenum accepiſſet.

EXPERIMENTUM XXXIV.

Subſequente itaque die, hora decima, majorem huic cani doſin, ſcrupulos nempe quatuor *cobalti* vel *cadmiæ nativæ*, eodem modo ut in heſterna experientia, dedi. Evomuit ſæpius, hora integra nondum elapſa, devoratum heri panem, cum aliis cibis, a veneno colore nigro tinctis, eo tamen diſcrimine, ut ultimis vomitibus, nil niſi meram aquam, cinericii coloris egeſſerit; hora vero poſt meridiem ſecunda elapſa, meram ſpumoſam flaveſcentem aquam, cum nonnullis cobalti ſpiculis eructavit. Hos vomitus quinquies vel ſexies eodem die, maxima cum anxietate totiuſque corporis tremore, hoc animal continuavit; circa veſperam vero quietius factum & per ſubſequentem noctem penitus hi vomitus ceſſaverunt alteroque die ad priſtinam ſanitatem rediit, ac ita vegetum fuit, acſi nullum unquam deleterium medicamentum accepiſſet.

EXPERIMENTUM XXXV.

Die tandem 23 menſis Octobris, hora undecima ante meridiem audita, huic cani *cobalti* drachmas duas, eodem modo ut in ſuperioribus ex-

experimentis, parati, divulſis faucibus, intruſi; os animalis vero firmiſſime ligavi, ne venenum ſtatim rurſus evomeret, ejuſque vim, ſæpius iteratis vomitibus, penitus inertem vel ſaltem valde debilem redderet; quam cautelam & in omnibus meis ſequentibus experimentis & in multis antecedentium ſemper obſervavi. Devoraverat canis vix hanc veneni doſin, cum vehementiſſimis vomendi conatubus, magna cum anxietate & totius corporis motu convulſivo conjunctis, cruciaretur. Paulo poſt ſuperaccedebant ipſi vomitus, diriſſime convellebatur animal, cum ore ligato, egeſta iterum deglutire cogeretur; valde debile fuit & pedibus neutiquam inſiſtere potuit. Hoc in ſtatu uſque ad horam ſecundam pomeridianam permanſit, tunc temporis a tortura liberavi canem & ligaturas pedum oriſque diſſolvi. His diſſolutis vinculis tranquillior fuit canis, ſed ita debilis, ut, cum incedere vellet, ſtatim iterum in terram procideret. Tremebat vehementius totum corpus, quod vero magis ligaturæ, quam veneni actioni tribuendum eſſe, mihi videtur. Abdominis muſculi ſæpiſſime ſeſe adhuc convulſivum in modum, ut in vomitu fieri ſolet, contraxerunt, ſed omnino nihil, ob magnam debilitatem ventriculi totiuſque corporis evomere potuit; dimidia vero iterum elapſa hora, meram aquam, ab adſumti veneni colore, nigerrimam, maximo cum nixu & motu corporis convulſivo, egeſſit, quaterque alvum ſatis fluidam depoſuit. Circa horam tandem tertiam poſt meridiem animal, abſque ullis aliis prægreſſis notatu dignis ſymptomatibus, mortuum eſt. Aperui ſtatim abdomen, ubi motus periſtalticus & antiperiſtalticus in inteſtinis pulcherrimus adparuit, in ventriculo vero omnino nullus, nihilque in reliquis viſceribus, quod a natura alienum foret, offendebatur. Conſpecto intus ventriculo, hic vehementiſſime inflammatus viſus eſt, & ita pulchre ruber, acſi omnia ejus vaſa cera rubra optime repleta eſſent; fuit etiam nonnullis locis ſublividus, conſtrictus & penitus vacuus. Totus inteſtinorum tractus ab inflammatione ruber intus adparuit, eo rubriora vero fuerunt inteſtina, quo ventriculo propiora, eoque debilior inflammatio, quo ab illo remotiora eſſent.

§. XXVII.

Inter omnes *arſenici* ſpecies, illa quæ *alba cryſtallina* vocatur, vehementiſſimum venenum præbet & inprimis in uſum adhiberi ſolet. Eo magis hoc venenum deteſtabile eſt, quod a ſaccharo haud facile diſtingui poteſt, omniſque ſaporis expers cum hoc miſtum, propinari ſolet, ac ita corpori noſtro ingeſtum, illud ſubito deſtruit, niſi ſtatim ab initio iteratis vomitibus ſuccurratur. Modus agendi manifeſto idem eſt, qui mercurio ſublimato corroſivo, cum quo ſtructura etiam ſua arſenicum hoc album valde convenit, eo tantum diſcrimine, quod mercurius

 vivus

vivus ſublimatus multo citius vires ſuas in corpore noſtro exerceat, mortemque inferat, quam hæc veneni ſpecies, de qua hic nunc ſermo eſt. Præcipua, quæ in animalium corporibus, excitat ſymptomata, conſiſtunt inprimis in eo, quod in ventriculum receptum hoc veneni genus, diriſſimas anxietates, vellicando nerveam ejus tunicam producit, quas totius corporis motus convulſivi ſequuntur. Ventriculus, cujus & inteſtinorum omnem deſtruit hoc venenum motum periſtalticum, conſtrictis a vehementi irritatione orificiis, aere in illo contento ad crepaturam uſque diſtenditur. Parit porro nauſeas ac vehementiſſimos vomendi conatus, qui ſemper eo vehementiores ſunt, quo magis ventriculi orificia ſunt conſtricta, & inprimis ſuperius ut nihil evomi poſſit. Poſt mortem ventriculum & inteſtinorum initium valde inflammatum, & in nonnullis locis maculas lividas, ſubnigras obſervavi; certo ſanguinis extravaſati ſigno. Videtur igitur omnino, arſenicum vaſa ventriculi ſanguifera diſcindere, villoſamque ejus tunicam corrodere, hinc dira illa ſymptomata, convulſiones nempe, maximas anxietates, vomendi conatus, aliaque oriri. Si arſenicum hoc album cryſtallinum pulveriſatum prunis candentibus injiciatur, odor ſtatim virus ejus prodit, qui ſulphureus, alliaceus, fœtidus atque nonnihil narcoticus eſt, qualem vim etiam arguere videtur, etſi experimenta *Celeberrimi Wepferi*, & mea vehementem corroſionem, nihil vero omnino narcotici ſimile, oſtenderint; facile etiam arſenicum adgnoſci poteſt, ſi lithargyrii ſolutio adfundatur, quam ſtatim colore nigro tingit. In hominibus quantitas ad occidendum ſufficiens rite determinari non poteſt, variat enim hujus veneni effectus, ſecundum humanæ naturæ diverſitatem, & in venenis adſumendis conſuetudinem. Granum unum vel alterum arſenici ſæpius ſine noxa adſumtum eſt, & *Boerhaavius* (*p*) majorem adhuc copiam ab agyrtis adſumi adfirmat. Exſtant e contrario etiam exempla, ubi hoc veneni genus, minima copia ingeſtum, funeſtos produxit effectus, & inprimis illud legi meretur, quod in *obſervationibus medicis Societatis Regiæ Scientiarum Edinburgenſis* (*q*) reperitur: immiſit nempe femina incaute, cum guſtu aliquid in uſum domeſticum explorare vellet, parum arſenici in os, quod aliis rebus abſconditum erat, unde diriſſima ſymptomata perpeſſa eſt, totius nempe corporis convulſiones, vertigines, aliaque. Poſtquam hoc in ſtatu per integras viginti quatuor horas permanſerat hæc femina, ſymptomata illa tandem ceſſarunt, copioſeque adſumto oleo amygdalorum dulcium, adjectis injectionibus ex oleo olivarum atque laudano liquido, intra ſex dies ſanata eſt, per multos tamen annos debilis ejus fuit ſanitas. Multa etiam funeſta exempla de hoc veneno, in hominibus obſervata, enarrat *Celeberrimus Wepferus* (*r*), quæ etiam experimentis in animalibus vivis inſtitutis, comprobata ſunt. Varia etiam exſtant apud *Illuſtrem Richardum Mead* (*s*), lectu digna, & apud alios Auctores.

(*p*) Vid. Prælectiones Academicæ Vol. VI. Gott. 1741.
(*q*) Medical eſſays and obſervations Vol. IV. pag. 41. Edinburgh. 1747.

§. XXVIII.

Cobaltum ejuſdem cum arſenico indolis eſſe, ſuperius jam (§. 26.) obſervavi. Eodem modo agit quam arſenicum, quod magna copia huic lapidi ineſt, ſed doſis ad occidendum requiſita multo major eſſe oportet, quia arſenicum aliis rebus haud venenatis, inmiſtum eſt. Ad venenationem non facile adhiberi ſolet hæc *cadmia nativa*, color enim illius niger ſtatim contrarium aliquid oſtendit, & quantitas quæ multo major requiritur, facit, quod fere ſemper arſenicum huic veneno præferatur; quod etiam ob colorem ſuum album facile aliis corporibus inmiſci poteſt. Adhibetur plerumque cobaltum contuſum, & in aqua calida ſolutum, ad muſcas occidendas. In ſanguinem receptum hoc venenum mortem inferre, hic Gottingæ exemplum exſtat (*t*); feminæ pauperioris nempe filia ſcabie capitis laborabat, mater ut malum debellaret ac ulcera ſanaret, pulverem cobalti inſperſit, unde vero filia intra paucas horas miſerrime mortua eſt. In cane ſcabioſo idem experimentum inſtitui, eundemque inde effectum expertus ſum, qui etiam ſubſecutus eſt, cum hoc experimentum ſequentem in modum inſtituerem.

EXPERIMENTUM XXXVI.

D. 11 Decembris hora ante meridiem nona ſani canis, mediocris magnitudinis dorſo, deraſis prius novacula pilis, & parvis, ſaltem in cute, inciſionibus factis, drachmam circiter unam *arſenici cryſtallini albi*, inſperſi. Pedes vero & os ligaveram animali, ne dorſum lingere & ſe ab effectu veneni, quem exterius obſervandi mihi animus erat, liberare poſſet. Breve poſt elapſum tempus, diriſſimis cruciabatur animal convulſionibus vehementiſſimeque in altum ſubſiliit, ſuperaccedebant conatus ad vomitum, nihil vero ligato ore, evomere poterat. Hoc in ſtatu per quatuor horas permanſit, & eadem ſymptomata perpeſſus eſt canis, acſi venenum interius adſumſiſſet. Hora tandem poſt meridiem ſecunda mortuum eſt animal vehementes inter convulſiones. Inciſus ventriculus & inteſtina omnia, tam exterius, quam interius, valde inflammata adparue-

(*r*) In libro de cicuta aquatica.
(*s*) A Mechanical. Account of Poiſons. Lond. 1747.
(*t*) *Venerandus ac optimus Præceptor* meus *Magnus Hallerus* ſæpius hujus exempli in Prælectionibus ſuis, mentionem fecit.

paruere; inflammatio hæc erat partim ſanguinis exſudatio in totam ventriculi & inteſtinorum celluloſam, partim etiam extravaſatio vera, nigra, ſanguinis in magnos ſatis grumos collecti. Cutis, in qua venenum adplicatum fuit, tota erat livida, ſubnigra & tumida, venarum tunicæ rubræ & inflammatæ. In thorace pleura itidem cum pericardio inflammata, cor ſanguine pleniſſimum & pulmones ruberrimi adparuerunt, unoque verbo inflammatio multo vehementior obſervata eſt, quam ſi animal eandem arſenici quantitatem intus ſumſiſſet. Bis adhuc eodem modo, eodemque cum effectu, in canibus hoc experimentum repetii.

§. XXIX.

Hæc experimenta ſatis, utut mihi videtur, venas reſorbentes demonſtrant, quæ reſorptis particulis ſalinis arſenici, cum ſanguine noſtro facillime miſcibilibus, in antecedenti exemplo memoratos effectus produxerunt. Neque mirum etiam eſt quod majori cum vehementia & velocitate, venenum hoc effectum ſuum exercuerit, cum ſanguini inmiſſum, rectiſſima via ad cor & ad nervoſum ſyſtema pervenerit, unde ſtatim diræ convulſiones iſtæ ſubſecutæ ſunt. Hinc tam velox effectus ſequitur a morſibus venenatorum animalium, qui nullus eſt, ſi exempli cauſa, vipera vel bubo vel ejuſmodi aliud animal devoraretur, & nunquam nocent venena animalium, niſi inmediate in ſanguinem inmittantur.

§. XXX.

EXPERIMENTUM XXXVII.

D. 23 menſis Octobris, cani mediocris magnitudinis, hora undecima & dimidia antemeridiana, *ſacchari ſaturni* drachmam dimidiam, ore vi diducto, cochleari intruſi. Semihora vix elapſa vomuit, ſed ligato ore nihil egerere potuit, & e ventriculo egeſta iterum deglutire coactus eſt. Spumoſa lactea materia, in qua multum veneni ſolutum erat, maxima copia ex animalis ore promanabat, quæ interdum ſatis viſcida fila traxit. Continuavit hos vomitus quater adhuc, vehementioribus ſemper cum conatubus, totius corporis motibus convulſivis & tremoribus; quæ tamen ſymptomata omnia poſt meridiem ejus diei ceſſaverunt, & hora ſecunda nulli vomitus amplius ſubſecuti ſunt, ſed ſanitate recuperata, canis oblatum cibum, oſſa, panem butyro illitum, aliaque avide devoravit.

EXPE-

EXPERIMENTUM XXXVIII.

Repetii hoc experimentum die 25 Octobris, dupla majori quantitate, drachma nempe integra *ſacchari ſaturni*, in eodem cane. Idem penitus effectus & in ſuperiori experimento memorata ſymptomata, parum fortiora, ſubſecuta ſunt; ſpumaque iſta albida majori ex ejus ore quantitate profluxit; ſed poſt breve tempus ad priorem ſanitatem rediit animal; quod deinde ad experimenta de reſpirationis mechaniſmo capienda, cultro anatomico ſubjectum eſt, quæ *Illuſtris & Generoſiſſimus Hallerus*, inprimis de aere, qui inter pleuram & pulmones a *Cel. Hambergero* adeſſe adfirmatur; inſtituit. Strangulavimus laqueo canem, & cum ſub aquam mergeretur, primo dextrum thoracis latus aperuimus, ſed nulla omnino aeris bulla exiit, perforavimus deinde etiam alterius thoracis latus, & idem effectus inde ſubſecutus eſt, nullæ nempe adparuerunt aeris bullæ. Iterum vero aëri expoſitum animal & poſtea ſubmerſum, magna bullarum aërearum copia adfuit; quarum etiam multæ ex ipſis pilis proruperunt. Experimenta cæterum cum ſaccharo ſaturni ſæpiſſime, & maxima doſi repetii, nullum vero alium effectum, quam in experimentis antecedentibus memoratum, obſervare potui.

§. XXXI.

Saccharum ſaturni vix inter venena referri poteſt, cum actio ejus & effectus tam lentus ſit, ut poſt aliquod tempus demum interficiat. Magna etiam copia adſumtum hoc venenum, nunquam ſtatim mortem corpori animalium infert, ſed illud tantum languidum facit. Diverſa quantitate cum hoc veneno inſtitui experimenta, dedi his animalibus in initio ſaltem ſemidrachmam, deinde integram, poſtea duas, & tandem tres, ſed nullum animal inde mortuum eſt, & ipſa in antecedentibus experimentis memorata ſymptomata, a majori doſi parum fortiora quam a minori, fuere. Quotidie vero & per aliquod temporis ſpatium ſumtum hoc ſaccharum, omnino corpori noſtro valde inimicum eſt. Deſtruit nempe, fere ut opium, motum periſtalticum in ventriculo & in inteſtinis omnem, aufert omnem irritabilitatem ac ſenſibilitatem viſceribus, ſiſtit etiam motum ſanguinis in vaſis, ſaltem eum valde retardat, immo ipſum ſpirituum motum inpedire videtur. Hinc factis in toto corpore obſtructionibus, ſuboriuntur ſcirrhi, inprimis meſenterii, colicæ vehementiſſimæ, quæ tandem in veram paralyſin abeunt. Hi effectus ſequuntur, ſi hoc venenum magna doſi exhibitum fuerit, ſi vero in minori quantitate ſumatur, langueſcens facit corpus, homines habituali aliqua triſtitia adficit, ita ut evaneſcere videantur & tandem pereant. Potentiſſime etiam hoc ſaturninum adſtringit, alvique obſtructiones efficaciſſimas facit, &

conſtringendo ſpermatica vaſa inpotentiam efficit, hinc in uſum medicum, ut adſtringens medicamentum & in inflammationibus ac fluxionibus proficuum, adhiberi ſolet. Nullum etiam dubium eſt, lentum illud veneni genus, quod Gallis *la poudre de ſucceſſion*, adpellari ſolet, ſaturninis ejuſmodi originem ſuam debere. Oportet tamen ad hæc venena adhibenda, eſſe familiaritatem, ut poſſint longo tempore & in magna doſi exhiberi. Attamen falſum omnino eſt, quod nonnulli crediderint, mortem ad certum & determinatum tempus promoveri poſſe, quod nullo modo faciendum eſt.

§. XXXII.

EXPERIMENTUM XXXIX.

D. 23 menſis Octobris, cani juniori parvo, grana decem *reguli antimonii ſimplicis*, eodem modo ut in prioribus meis experimentis exhibui, hora ante meridiem undecima & dimidia audita. Os uſque ad horam ſecundam pomeridianam ligatum reliqui, ſed nihil inde mali perpeſſum eſt animal, præter leves aliquos ad vomitum conatus & pedum tremores.

EXPERIMENTUM XL.

Die vero ejuſdem menſis 25, eidem animali ſemidrachmam *reguli antimonii ſimplicis*, ſuperinfuſa copioſius aqua, eadem ratione intruſi. Inquietus ſtatim valde erat canis, & dum ligato ore, nihil evomere poſſet, tremoribus & nonnullis convulſivis motubus cruciabatur; poſt breve tamen tempus, ſanitate recuperata, oblata oſſa avide devoravit.

EXPERIMENTUM XLI.

Eodem die hora undecima antemeridiana, cani ejuſdem cum priori magnitudinis, *vitri antimonii* bene contuſi drachmam ſemis, eadem ratione ut in antecedenti experientia, intruſi. Horæ quarta parte vix elapſa, valde convulſum eſt animal, dum vomere vellet, & ob firmiter ligatum os nihil egerere poſſet, ſed poſtea per longum tempus quietus permanſit canis, & abſque aliis memoratu dignis ſymptomatibus, altero die, ita ſanus ac vegetus fuit, acſi nihil deleterii ſimile accepiſſet.

§. XXXIII.

Ejuſmodi plura, eodemque cum effectu, inſtitui cum *antimonio* experimenta, quæ vero omitto, cum nihil novi ex iis obſervaverim. Antimonium crudum in ſe quidem pro nullo veneno haberi poteſt, cum experientia doceat, illud ſæpius magna ſatis copia brutis pro medicamento ſine noxa propinari. *Celeberrimus* etiam *Kunkelius* (*u*), ſe contracturam ipſam, pulvere antimonii crudi, in ſubſtantia ad grana viginti quinque dato, feliciter ſanaſſe, & vim antimonii non tantum in aliis ſed & in proprio ſuo corpore expertus eſt. Si vero vel calcinatione vel ſublimatione, terra in antimonio exiſtens deſtruatur, ita ut ejus ſal corroſivum & arſenicale a vinculo ſuo liberetur, omnino vomitorium vehemens & venenum fieri poteſt, quo inprimis antimonii regulina pars, ejus vitra, flores, aliaque præparata pertinent. Hujus claſſis etiam eſt tartarus ſic dictus emeticus, qui maximopere in uſum adhibetur & nullo modo pro veneno habendus eſt, etſi exempla exſtent, illum interdum homines fere occidiſſe, diriſſimis illis, quos excitat, vomitubus, & inde ſubortis totius corporis convulſionibus. Non facile tamen hæc antimonialia occidunt, nec ullum exemplum exſtat hominis inde enecti, cum emetica ſint, ſeque ipſa expurgent, & corpus noſtrum a venenata vi liberent. Multas cæterum habet lectu dignas obſervationes *celeberrimus* & in experimentando *ſagaciſſimus vir Joannes Jacobus Wepferus*, qui cum antimonio plura & vario modo inſtituit experimenta, quæ in ſæpius jam excitato elegantiſſimo libro (*x*) exſtant.

(*u*) In laboratorio chimico, cap. de *antimonio*.
(*x*) De cicuta aquatica.

SECTIO TERTIA

De injectionibus in venam jugularem externam.

§. XXXIV.

IN hac tertia ſectione, ea experimenta enarrabo, quæ veneno aliquo ſiphone in venam jugularem externam vivi animalis injecto, inſtitui. Recenſebo omnia quæ hac occaſione a me obſervata ſunt ſymptomata breviter, & comparabo mea experimenta cum illis, quæ in *philoſophicis tranſactionibus* & apud *Cel. Anglum Joannem Freind* exſtant. Multum de his experimentis concludere non licebit, quia diverſiſſimum ſemper inveni effectum, qui interdum magnus injecta parva quantitate, & minor injecta majori adparuit; & ipſæ alias innocentiſſimæ res ſanguini inmiſſæ, ſubitaneam animalibus mortem induxerunt; quod clarius ex ipſa experimentorum enarratione patebit.

§. XXXV.

EXPERIMENTUM XLII.

D. 20. Decembris, hora poſt meridiem prima, denudavi canis majoris venam jugularem externam dextri lateris ab integumentis illi incumbentibus, & inciſione in ipſa vena facta, quam ſuperius verſus caput prius ligaveram, ſiphonis auxilio, drachmas ſex *laudani liquidi Sydenhami* injeci. Poſt hanc operationem inferius venam ligatura clauſi, ad vulnus cutaneum vero ſanandum futuram, quam vocant pellionum, adhibui. Poſt ſemihoram, mortui inſtar humi proſtratum fuit animal, nullumque vitæ vel motus ſignum edidit, etſi variis inſtrumentis pungentibus laceſſeretur. Poſtquam per integram ſaltem horam hoc in ſtatu fuit canis, a ſomno quaſi expergefactus, iterum obambulavit, ſed temulenti ſimilis modo in unum, modo in alterum latus, ſubito decubuit, quietus cæterum fuit, nullamque doloris perceptionem oſtendit. Altero jam die alacritatem recuperavit penitus priſtinam, cibi & potus valde adpetens, panem in carnium jure tinctum, avidiſſime devoravit.

EXPERIMENTUM XLIII.

D. 31. ejuſdem menſis, vulnere lateris dextri penitus ſanato, hora circiter ſecunda, ſiniſtri lateris venam jugularem eadem ratione, ut in antecedenti experimento aperui. *Solutionis opii per fermentationem paratæ,* & aquæ

& aquæ uncia dimidia dilutæ, drachmas duas injeci, vulnusque ut prius ligatura & ſutura clauſi. Moribundi ſimile per trium horarum ſpatium, absque motu & vitæ ſigno permanſit animal, circa veſpertinum tempus vero inceſſit pauliſper, debiliſſimi illi erant pedes & inprimis poſteriores, ut iis nullo modo inſiſtere poſſet, ſed ſtatim rurſus in terram decumberet. Per tres integras dies eundem in modum ſeſe habuit canis, totoque hoc tempore omnem cibum & potum ſtrenue recuſavit, mortuus tandem eſt quarto poſt hanc operationem die, absque ullis antea prægreſſis notabilibus ſymptomatibus. Inſtrumentis variis vehementiſſime laceſſitus, nec clamavit nec alium motum exhibuit, ſed absque irritabilitate inmobilis fuit. Videntur itaque omnes partes corporis & inprimis nervi, irritabilem ſuam vim penitus amiſiſſe, quod clarius adhuc de ventriculi nervis patet, qui alias facile a fame irritati, ſenſum alicujus doloris in illo producunt. Nervo octavi paris qui jugularem hanc venam comitatur, una cum vena ligato, vocem valde inminutam fuiſſe, *venerandus ac optimus præceptor* meus mecum obſervavit; illa tota vero periit, cum in altero latere idem nervus ligatus eſſet. Ab abſtinentia omnis cibi & potus, tanta ſuborta eſt humorum acrimonia, ut fœtor vivente adhuc animale ſummus & fere intolerabilis eſſet. Ab hoc inpeditus ſum, omnia accurate interne perſcrutari, ſed obiter tantum adnotare potui, ventriculum, inteſtina & omnia viſcera valde inflammata fuiſſe, vaſaque, inprimis vero venæ, putrido ſanguine repletæ adparuerunt, quod vero magis putrilagini, quam opii effectui tribuendum eſſe, cenſeo.

§. XXXVI.

De *opii* viribus, jam ſupra (§. XXI.) prolixius egi, ut ſuperfluum eſſe credam, harum etiam hoc loco mentionem facere; inprimis cum effectus opii in injectione idem fere fuit, quem experimenta mea, opio intus ſumto, in animalibus oſtenderunt. In *philoſophicis tranſactionibus* (y) eodem modo inſtituta experimenta, ſed cum opio crudo in aqua ſimplici ſoluto, exſtant, quæ partim eundem, partim penitus alium effectum docuerunt, quam mea experimenta. Injecta ſunt in primo exemplo, venæ crurali felis quinquaginta opii grana, in aquæ uncia ſoluti, unde diriſſime ſtatim convulſum eſt animal & poſt perpeſſa multa adhuc alia ſymptomata, quadrante horæ vix elapſo mortuum fuit. Alterum majori paulum quantitate opii inſtitutum experimentum enarrat, canem etiam valde convulſum eſſe toto corpore, vehementesque habuiſſe cordis palpitationes, dormiit interdum, mox rurſus expergefactus parumper inceſſit, iterumque quieti ſe tradidit. Per tres dies hoc in ſtatu vixit, quarto denique mortuum inventum eſt animal, omnem cibum &

 potum

(y) Philoſophical transactions Vol. XXVII. Numbr. 335. pag. 493. & 494.

potum etiam toto hoc tempore recusavit. *Cel. Joannes Freind* (z) retulit etiam experimentum, ubi in venam jugularem canis *panaceam opii* injecit, & illum intra quatuor horæ minuta mortuum fuisse, adfirmat. Nescio quomodo factum sit, quod in hoc memorato exemplo, tam subitanea mors ab hac opii injectione subsecura sit, quæ in meis experimentis post aliquot demum dies supervenit. Quod ad alterum, ex *philosophicis transactionibus* adductum exemplum attinet, maxima parte cum meis convenit, exceptis illis convulsivis motubus, quos *illustris auctor* observavit, & quos ego nunquam vidi. Ortæ sunt hæ convulsiones forsan a ligaturis, quas animal in hac operatione perpessum est, non vero ab ipso opii effectu, qui potius illas sopit quam excitat.

§. XXXVII.

EXPERIMENTUM XLIV.

Die 20. Januarii 1752. hora ante meridiem undecima, in magnitudinis mediocris canis venam jugularem, *facchari saturni* drachmas duas, quod in aquæ calidæ sufficiente quantitate dissolutum erat, memorata eadem ratione, injeci. Vix veneno inmisso, animal mortuum fuit, neque ullum vitæ signum amplius edidit, cum tamen in fere omnibus reliquis experimentis, cordis motum diu adhuc superstitem fuisse observaverim. Aperto thorace, pulmones ruberrimos ac sanguine turgidissimos inveni. Venosum totum systema, vena cava superior & inferior, vena portarum, iliacæ, unoque verbo omnes, valde sanguine repletæ adparuerunt. Sanguis ex tota pulmonum superficie ubique extravasatus, & in satis magnas guttas collectus, adfuit. Pulmones collapsi & ab aere vacui, hepar etiam ad inpedito sanguinis per venas refluxu, nigricans fuit, eundem in modum ventriculus & intestina reperta sunt. Cordis ventriculus dexter aterrimo sanguine ad rupturam usque distentus, sinister vero penitus vacuus observatus est; eademque ratione in cordis auribus res se habuit. Alia ad irritabilitatem partium corporis animalium pertinentia, *illustris ac generosissimus Hallerus* observavit, nec non motum venæ jugularis in respiratione, qui vero hac vice non optime respondit.

EXPERIMENTVM XLV.

Subsequente die, cani hesterno majori, drachmam tantum unam *facchari saturni*, in aqua tepefacta soluti, in venam jugularem injeci. Effectus idem fuit ut in antecedenti experimento memoravi, subsecuta nempe est statim subitanea mors. Cadavere dissecto, omnia ut prius inveni.

EXPE-

(z) In Emmenologia pag. 167. 168. Oxoniæ 1703.

EXPERIMENTUM XLVI.

D. 22. Januarii, cani molosso, hora ante meridiem undecima, solutionis hujus *facchari saturni* drachmam unam, eadem ratione injeci, & in prioribus experimentis observatum effectum etiam hic vidi. In dissectione animalis, summam venosi systematis repletionem, omniaque viscera ruberrima, & sanguine extravasato tecta reperi.

EXPERIMENTUM XLVII.

Non penitus dimidium scrupulum hujus solutionis *facchari saturni*, venæ jugulari junioris ac parvi canis injeci, & eundem ab hac parva quantitate effectum expertus sum. De motu venarum & inprimis venæ jugularis, *venerandus ac optimus præceptor* iterum instituit experimenta, qui pulcher hac vice adparuit & cum respiratione semper synchronus fuit. Confundendus vero non est hic motus venæ jugularis cum pulsatione subjacentis arteriæ carotidis.

§. XXXVIII.

Ex nimia ista omnium venarum repletione, quam in enarratis his experimentis omnibus observavi, causa subitaneæ illius mortis, quam *saccharum saturni* in venam injectum, produxit, clare patet. Impedit nempe statim omnem sanguinis circulum per pulmones & ita animalia suffocando necat, unde etiam extravasatio illa sanguinis, quam in primo inprimis experimento reperi, orta esse videtur, quam nimia venarum minimarum distentio produxit. Nulla cum *facchari saturni* solutione in venam injecta, reperiuntur experimenta, neque in *transactionibus philosophicis*, neque apud *clarissimum Joannem Freind.*

§. XXXIX.

EXPERIMENTUM XLVIII.

D. 22. mensis Januarii, cani majori drachmas duas *spiritus vini rectificatissimi*, syringa in venam jugularem enarrato modo injeci. Statim corpore toto tremuit, cor valde palpitavit, subsequentibus interdum arteriarum pulsationum intermissionibus, respiratio vix adfuit ulla. Per semihoram deinde, vinculis solutis, quievit, mox temulenti instar parumper incessit, modo in unum, modo iterum in alterum latus decubuit cum totius corporis motubus nonnullis convulsivis, breve vero post tempus pristinam recuperavit sanitatem.

EXPE-

EXPERIMENTUM XLIX.

Inmiſſi per ſiphonem in canis, non magni quidem ſed fortiſſimi venam jugularem, d. 24. Januarii, hora undecima ante meridiem, *ſpiritus vini rectificati*, qui tamen optime dephlegmatus non videbatur, drachmas duas. Inmiſſo vix ſpiritu hoc, cor vehementer palpitare & clamare coepit animal, mox obambulavit paulisper ſed ſubito iterum in terram procidit. Altero die ſanus iterum fuit, & ſanitate priſtina bene adhuc fruitur, cum ad priorem ſuum dominum, cui furto ablatus erat, non longe poſt hanc operationem redierit.

EXPERIMENTUM L.

Idem experimentum die 28. Januarii in alio cane, eadem *ſpiritus vini* quantitate, quam ipſe bene dephlegmaveram & cineribus clavellatis ab aqua liberaveram, repetii. Inmiſſo vero vix veneno in venam animalis, mortuum eſt, absque ullis convulſionibus, ſi leves quosdam tremores excipiam. Diſſecui ſtatim poſt mortem canem, ſanguinem in cordis ventriculo dextro; in venis pulmonalibus, cavis & in toto venoſo ſyſtemate valde coagulatum obſervavi; coagula hæc erant admodum dura, ita ut nullo modo circulationem ſubire potuerint, ſanguinis etiam tota maſſa ſpiritus vini odorem vehementer ſpirabat.

§. XXXIX.

Adducta hæc experimenta, inprimis vero ultimum ſatis ut credo, actionem *ſpiritus vini*, ſanguini noſtro inmiſſi, oſtendit. Coagulat nempe ille ſtatim ſanguinem, atque ejus circulationem penitus ſiſtit, hinc ſubortæ ſunt iſtæ vehementes palpitationes cordis, corporis tremores, aliaque recenſita ſymptomata. Si ſpiritus vini non bene rectificatus fuerit, effectum quidem ſuum etiam eodem modo oſtendit; ſed leviorem; coagulavit ſanguinem, hæc coagula vero non ita dura fuerunt, ut a vi cordis ſuperari non potuerint & ab illa iterum diſſoluta, priſtinum motum ſubierunt. Eodem modo ſucceſſerunt experimenta, quæ in *transactionibus philoſophicis* (*a*) enarrantur, ſanguisque in primo illorum etiam in cordis ventriculo dextro & in toto venoſo ſyſtemate, valde coagulatus inventus eſt; in altero exemplo a majori quidem ſpiritus quantitate, non vero rectificatiſſimi, animal non mortuum eſt, temulenti inſtar & apoplecticum per breve tempus permanſit, poſteaque priſtinam recuperavit ſanitatem. Hac ratione inſtituit etiam *Cel. Joannes Freind* (*b*) hoc experimentum eundemque effectum expertus eſt.

§. XL.

(*a*) Vol. XXVII. Numbr. 335. pag. 496. & 498.
(*b*) in Emmenologia pag. 168.

§. XL.

EXPERIMENTUM LI.

Die 22. Februarii, in canis moloſſi venam jugularem externam, *aceti vini deſtillati* optimi drachmas duas infudi, & ſubitaneam mortem ab illo ſubſecutam fuiſſe obſervavi. Diſſecto poſt mortem animale, nullam fere mutationem in ſanguine reperi, niſi quod paulum rubrior & nonnihil fluidior, quam in ſtatu naturali videretur. Ter hoc experimentum poſtea adhuc repetii, eundemque ſemper effectum vidi.

§. XLI.

Acida omnia, quæ in vivo animale venis infundantur, ſanguinem noſtrum cogere, peripneumoniam & denique mortem inferre cum *Boerhaavio* (*c*) omnes fere auctores conſentiunt. *Acetum* ſolum ab hoc effectu excipiendum eſſe, quod magis ſanguinem noſtrum fluidiorem reddit, quam coagulat, iterata experientia docuit, a *Boerhaavio* etiam confirmata. Neſcio quomodo factum ſit, quod in meo experimento, tam ſubitanea mors, ab aceto venæ vivi animalis infuſo, ſupervenerit, cum tamen & in *philoſophicis transactionibus* (*d*), & apud alios auctores nullus fere adfuerit effectus. Aer forſan hunc effectum produxit, qui ſæpe inpediri non poteſt, quo minus aperta vena ſe in illam inſinuet, tuncque ſemper cum ſanguine miſtus occidit, quod ex mox recenſendis experimentis patebit.

§. XLII.

EXPERIMENTUM LII.

D. 13. Februarii ante meridiem cani unius ſaltem menſis, aperta vena jugulari eaque ſuperius ligita, inferius tubulo modicam *aeris* quantitatem inflavi, quæ hoc animal intra pauca horæ minuta absque ullis memorabilibus ſymptomatibus prægreſſis, ſi leves quasdam convulſiones exceperis, occidit. Diſſecto animale, auriculam ac cordis ventriculum dextrum aere diſtentiſſimum inveni, qui aer una cum ſanguinis circulatione movebatur, pulmonum cellulæ itidem valde aere plenæ apparuerunt. Motus cordis poſt mortem hujus canis ultra horam integram, valde pulcher & fortis ab irritatione aeris adhuc fuit, eumque ſemper fortio-

(*c*) Prælectiones Academicæ Vol. VI. pag. 382.
(*d*) Vol. XXVII. Numb. 335. pag. 492.

fortiorem obſervavi, ſi cor exterius ſcalpello irritaretur; auris vero dextræ motum per longum tempus, quieſcente jam reliquo corde, ſuperſtitem obſervavi. Vermiformis itidem in ventriculo & inteſtinis motus per longum tempus, cane mortuo ſuperfuit, qui etiam refecta a meſenterio inteſtini parte & menſæ inpoſita, permanſit; iſte motus non materiam quandam flavam bilioſam expulit, modo iterum reſorpſit, ut ſuperius jam obſervavi. Nihil præterea quod a naturali ſtatu alienum foret, in abdomine adparuit, niſi quod vena cava, meſenterii venæ, totumque venarum ſyſtema ab inflato aere valde diſtentum offendebatur. Nervum diaphragmaticum ſcalpello etiam irritavit *illuſtris ac optimus* meus *præceptor*, & digito in medium conpreſſo nervo, diaphragmatis fibræ muſculares tremebant ſi infra conpreſſionem nervum irritares, minime vero ſi ſupra hanc laceſſeretur nervus. Plura ad irritabilitatem & ſenſibilitatem pertinentia experimenta in eodem animale inſtituta ſunt.

EXPERIMENTVM LIII.

Eodem modo in cane moloſſo feci cum *aere* hoc experimentum, *d.* 17. ejusdem menſis, qui inflato vix aere mortuus eſt. Poſt mortem omnes venæ inflatæ valde adparuerunt & ab aere diſtentæ, nihil vero naturæ diſſimile aliud obſervatum eſt. Jugularis venæ externæ, ab integumentis nudatæ pulſationem optime vidimus, nullo modo a ſubjacente arteria carotide ortam. Cor pulſavit valde diu cum utraque auricula ſupra integram horam, inprimis vero dextra; appendice cordis leviter tacta, cor valde ſe contraxit, ut deorſum ſuum ſanguinem mitteret, absque ullo venæ cavæ motu. Cum poſt unam & dimidiam horam diaphragma quieſceret, ſternocoſtales muſculi adhuc tumuerunt, coſtasque adtraxerunt; œſophagus etiam egregie irritabilis, tactusque cultro anatomico ſe conſtrinxit & contenta ſua promovit. Evulſa de corpore inteſtina, inque partes fiſſa menſæ inpoſita, repſerunt motu ſuo periſtaltico ſeorſim ſingulæ partes & pulchre irritabilia fuerunt, refrigerata vero penitus quieverunt.

§. XLIII.

Sæpius hoc experimentum in canibus eodem modo reiteravi, qui omnes continuo mortui ſunt. Videtur igitur aerem enarrato modo inflatum, cor ita diſtendere, ut ſe contrahere non poſſit, adeoque motum ſanguinis circulatorium ſtatim ſiſtere. Si nimiam aeris copiam inflaverim, aer ipſas pulmonis cellulas diſrupit, & in illorum ſuperficie bullis ſatis conſpicuis adparuit. *Boerhaavius* (*e*) cauſam ſubitaneæ illius mortis, quam venæ vivi animalis inflatus aer efficit, in illo ponit, quod lethalem ſtatim peripneumoniam, dum vaſa pulmonum minima obſtruit, faciat atque omnia diffringat, dum per vias, quæ illi alias inperviæ ſunt, iter ſibi parare conatur. In illo cæterum a *Boerhaavio* recenſito experimento *Bohnii* adfirmatur, ſanguinem ab aeris inflatione coagulari, quod vero in meis experimentis nunquam accidit, cum ſanguis e contrario fluidus, immo fluidior quam in ſtatu naturali adparuerit.

(*e*) Prælectiones Academicæ Vol. II. pag. 208 Gott. 1740.

§. XLIV.

EXPERIMENTUM LIV.

D. 21 Februarii hora prima poſt meridiem, in canis venam jugularem ſcrupulum *ſalis armoniaci* in aqua ſoluti, memorato modo injeci. Maximas ſtatim animal perpeſſum eſt convulſiones per ſemihoram circiter durantes, mox iterum ad ſe rediit, ac altero die, clauſo bene vulnere, æque ſanum fuit, acſi nihil naturæ alienum pertuliſſet.

EXPERIMENTUM LV.

Poſtridie ejus diei, alterius lateris venam huic cani aperui, eademque ratione *ſalis armoniaci* ſolutionis in aqua tepida drachmam infudi, de quo animal omnino nihil mali perpeſſum eſt, & ligata utraque vena jugulari tamen valuit. Perforavit deinde *Illuſtris & Generoſiſſimus Hallerus*, tendinem Achillis bis in pedibus poſterioribus hujus canis incíditque capſulam articulatoriam patellæ abſque ulla viſibili noxa; animal enim bene poſt hanc operationem cucurrit, pedibuſque poſterioribus incedens ſaltavit, alioſque motus abſque incommodo peregit. Perioſtium abſque ſenſu eſſe in eodem animale etiam obſervatum eſt, cum nullam perceptionem ab illius irritatione ederet canis, in cutis vero inciſione perpetuo quiritavit.

§. XLV.

Idem effectus non fuit *ſalis armoniaci*, eadem copia eodemque modo venæ jugulari canis immiſſi, qui in *Philoſophicis Tranſactionibus* (*f*) enarratur, quod animal breve poſt tempus occidit. Nec illud meo reſpondit experimentum, quod *Celeberrimus Joannes Freind* (*g*) cum ſpiritu ſalis armoniaci cum calce viva parato, inſtituit, in quo vero magis ſpiritus & calx, quam ſal, culpandi ſunt. Cæterum experientia me edocuit, effectum hujus ſalis ſanguini immiſſi, nullum fere fuiſſe.

(*f*) Vol. XXVII. numb. 335. pag. 490.
(*g*) Libro citato pag. 169.

§. XLVI.

EXPERIMENTUM LVI.

D. 24 Februarii, in canis venam jugularem drachmam integram *spiritus salis crudi*, quem aquæ fontanæ uncia dilueram, injeci; nullum vero inde subortum fuisse malum observavi, exceptis illis clamoribus, quos animal edidit cum liquor iste injiceretur.

EXPERIMENTUM LVII.

Eidem cani postridie ejus diei in altero latere, hora ante meridiem undecima, venam jugularem aperui, & drachmam unam semis, *spiritus salis crudi*, eadem cum aquæ fontanæ copia diluti, infudi. Pervenit vix iste liquor ad cor, cum animal dirissime convelleretur & clamaret, postque quinque circiter horæ minuta mortuum est. Dissecto post mortem cane, sanguinem in cordis ventriculo dextro, auricula dextra, vena cava superiori & inferiori, & ut brevis sim, in toto venarum systemate, valde coagulatum reperi. Coagula hæc ita dura fuerunt, ut figuram suorum vasorum exactissime referrent, fragiliora tamen quam illa, quæ in mox recensendo experimento cum oleo tartari per deliquium instituto, observata sunt. A corde remotiores venæ sanguine repletissimæ adparuerunt, sanguis ille non erat coagulatus sed satis fluidus; vacuæ quidem non observatæ sunt arteriæ, sed modica tantum illis inerat sanguinis minime coagulati quantitas. Multum de irritabilitate cæterarum partium observatum est in hoc animale, butyro enim antimonii tacta tibiæ capsula articulatoria, nulla subsecuta est constrictio, nec ulla cum denudatum peritoneum eodem veneno conspergeretur, tendo etiam Achillis absque sensatione repertus est, itidemque pericardium penitus insensile. In corde auricula dextra irritata immobilis fuit, sinistra vero auris cum suo ventriculo omnino valde irritabiles observabantur.

EXPERIMENTUM LVIII.

D. 7 Martii hoc experimentum eundem in modum in cane satis magno repetii. Effectus idem ut in superius memorato exemplo fuit, sanguis nempe in venis cordi propioribus coagulatus valde & in grumulos collectus inventus est. Alia experimenta a *Venerando ac optimo Præceptore* meo in eodem cane instituta, hic enarrare non vacat.

§. XLVII.

§. XLVII.

Repentinæ illius mortis causa, qua animalia statim *spiritu salis* vix in venam injecto, interfecta sunt, facile ex ipsa experimentorum enarratione patet. Vehemens enim ista sanguinis coagulatio, ejus circulum impediit, cordisque motum uno quasi momento abstulit. In primo meorum experimentorum, acidum hoc fortissimum, eam ob causam animal non interfecit, quia nimia aquæ copia dilutum fuit, ideoque sanguinem non tam cito & tam vehementer cogere potuit, quin a cordis vi hæc coagula superari potuerint; quod in altero experimento tamen, parva tantum aquæ copia spiritui huic adfusa, accidit. Exemplum in *Transactionibus Philosophicis* (*h*) exstans, eadem quantitate & ratione institutum, eundem effectum ostendit, vehementissimam nempe sanguinis in venis coagulationem. Venæ vero abdominis & inferiorum partium sanguinem habuerunt naturali similem hanc ob causam, quod spiritus ad usque cor solum delatus, inpedito statim cordis motu, ulterius progredi non potuit. Superius cæterum, acida omnia sanguinem cogere, *Boerhaavii* (*i*) sententiam esse jam dixi, qui solum acetum ab hac classe excepit, & mea experimenta, quæ aliquoties cum spiritu hoc salis adhuc repetii, me de adserti hujus veritate magis convicerunt.

§. XLVIII.

EXPERIMENTUM LIX.

Die 11 mensis Martii infudi in canis venam jugularem, *salis tartari* in simplici aqua soluti drachmam. Immisso vix veneno, convulsiones totiusque corporis tremores satis magni fuerunt, sed paulo post absque aliis notabilibus symptomatibus, pristinam recuperavit sanitatem animal.

EXPERIMENTUM LX.

Subsequente die, huic cani alterius lateris venam jugularem aperui, & tres drachmas *olei tartari per deliquium* in illam injeci, quod animal in uno temporis momento occidit. Post mortem thoracem statim perscrutatus sum, & ventriculi dextri, auriculæ dextræ, cavarumque venarum sanguinem valde coagulatum reperi; coagula hæc erant viscidissima & non ita fragilia, ut in modo memorato experimento cum spiritu salis facto, figuramque suorum vasorum, immo minimas eorum ramificationes

 pulchre

(*h*) Vol. XXVII. numb. 335. pag. 492.
(*i*) Prælectiones Academicæ. Vol. VI.

pulchre retinebant. Venæ a corde remotiores, sanguine quidem erant distentæ, sed fluido & non coacto; arteriæ ut in experimento cum spiritu salis non quidem vacuæ sed modico tantum sanguine repletæ observatæ sunt. Pulcherrimæ etiam repertæ sunt ventriculi & intestinorum venæ, sanguine turgidæ earumque ductus serpentini optime adparuerunt.

EXPERIMENTUM LXI.

Repetii hoc experimentum die 7 Martii, eadem *olei tartari per deliquium* copia, eodemque modo; effectus idem fuit ut in antecedenti experimento, excepta arteria pulmonali, cui etiam sanguis multus polyposus, qui arteriæ figuram exprimebat, inerat. In vena cava abdominali sanguis magna copia fluidus repertus est, cum quo *Illustris ac optimus præceptor* meus, *Magnus Hallerus* experimenta fecit sequentia. Adfudit sanguini isto spiritum nitri, de quo semifluidus permansit floridior vero sano adparuit; pene perinde fuit sanguis, cum parum salis tartari injiceretur, sed paulum minus floridus; adfuso vero aceto, niger & coagulatus repertus est sanguis, major vero fuit hæc coagulatio, spiritu vini sanguini isti infuso.

§. XLIX.

Primum quod cum *sale tartari* institui experimentum, eadem quantitate factum, etiam in *Philosophicis Transactionibus* (*k*) enarratur; alius vero penitus fuit effectus & ab illo in experimento enarrato diversissimus, mortem nempe statim animali intulit. In altero vero experimento cum oleo tartari per deliquium, causa mortis manifesto eadem est, quæ ab injectione spiritus salis reperta; inpeditur nempe statim sanguinis circulus a vehementi ista coagulatione & cor se movere desinit. Ter in diversæ magnitudinis canibus hoc ultimum experimentum reiteravi & effectum eundem esse inveni.

§. L.

Enarratis nunc omnibus experimentis, quæ partim cum venenis ex vegetabilium regno, partim ex minerali, partim etiam cum injectionibus in venam jugularem vivorum animalium institui, finem huic opusculo inpono. Plura mihi adhuc restant experimenta facienda, quæ volente *summo numine*, si occasio & otium mihi fuerit, certe & ulterius instituere pergam, multa etiam jam facta repetenda sunt ut horum venenorum

(*k*) Vol. XXVII. numbr. 335. pag. 491.

rum actio & effectus clarior fiat & melius determinetur. Parva cæterum & nulla fere conclusio formari potest in corpus humanum ab effectibus venenorum, quos in animalibus ostenderunt; cum eorum natura multo fortior & a nostra diversissima plerumque sit, & longe major vis veneni alicujus ab animalibus superari inpune potest, quæ minori copia penitus jam destruit corpus humanum. Injectiones vero nihil fere demonstrant, quod & ipsis experimentis satis patet, cum innocentissimæ alias res magnum effectum sæpius ostenderint, & impediri nunquam satis potest, ne aer se in hac operatione in venam insinuet, quem animalium vitæ valde contrarium esse experientia docuit, ut taceam de aliis rebus accessoriis, quæ sæpius evitari non possunt, exempli causa nimiam amissionem sanguinis, nervi recurrentis punctionem, unde vehementissimæ statim suboriuntur convulsiones, aliaque supervenientia mala. Hæc pauca, quæ in enarratione experimentorum ipsa jam admonui, hic repetere mihi visum est; latissimus cæterum mihi pateret campus & fere inexhaustus, si omnium venenorum effectus experimentis explorare vellem, nullusque foret sermoni meo

FINIS.

ABRAH.

CCXVII.

ABRAHAMI VATER

ET

FRIDER. GENSLER

DE

ANTIDOTO NOVO ADVERSUS VIPERARUM MORSUM PRÆSENTISSIMO IN ANGLIA HAUD ITA PRIDEM DETECTO.

Vitemberg 11. Septemb 1736.

Q. D. B. V.

DE Antidoto adversus morsum viperarum, noviter in Anglia detecto, quaedam commentaturi, non opus fore judicamus, ut vocis antidoti significationem fusius exponamus, cum nemo facile sit, quem lateat, eadem remedium contra venena intelligi. Neque etiam quis a nobis expectet, ut in explicanda natura venenorum in genere, horumque differentia & varietate modoque operandi, verbosiores simus, quia hoc ab aliis actum est, nec instituti ratio id permittit. Hoc quidem certum, atque ab auctoribus sufficienter demonstratum est, quod, uti veneni vox a priscis Latinis Scriptoribus ambigue, & nunc pro deleterio, nunc pro salutari remedio usurpata fuit, teste *Gellio Noct. Attic.* ita nullum detur venenum absolute tale, id est, noxium ac vitae animalium infestum, sed quod omnia sint corpora naturalia in se bona & innoxia imo ne ullo quidem excepto, utilem quandoque praestent medicinam. *Vid. Friccius de virtute Venenorum Medica, conf. etiam B. Parentis Phys. Exper. in Append.* Comprobat hoc, ut reliqua nunc taceamus, vipera suo exemplo, quae per se & in praeparatis, non tantum contra varios morbos, ipsumque morsum viperae utiliter solet adhiberi, sed cujus etiam saliva venenata perinde, ac capita integra horum animalium ore hausta ac deglutita, nihil noxae inferunt, de quo legi meretur *Francisc. Redi observ. de Viperis in Ephemer. Germ. Dec. I. A. I. & II.* Nihilo tamen secius vulnera a viperis vivis inflicta, imo dentibus mortuarum facta, ac saliva earum simul vulneri instillata, dira symptomata, ipsamque mortem brevi inducunt, uti experientia docet, & experimenta *loc. cit.* adducta confirmant. Notatu dignum imprimis est, vulnera a vipera inflicta, non tantum aliis animalibus, sed sibi ipsi etiam esse exitialia, quod curiosissimum comprobat experimentum, a Capitaneo Hall in Carolina Meridionalis Americae anno 1720. factum, quod ab Illustri *Sloano* cum Societate Regia communicatum in *Transact. Vol. XXXIV. n. 399. n. VII.* consignatum est. Ille nimirum post varia tentamina cum canibus, a vipera caudisona morsis, in ipsa vipera experiretur, illam suspensam, acubus baculo infixis, pupugit & vellicavit tamdiu, usque dum se ipsam morderet, quo viso, illam in terram demisit, ubi octo ad duodecim minutorum intervallo, mortua est. Quapropter non immerito de Antidoto, huic veneno opponendo, ac ad symptomata funesta atque fatales eventus, ab eodem metuendos, praecavendos & avertendos, solliciti sunt Medici. Varia quidem sunt ab auctoribus observata, uti infra videbimus in tractatione, singulare tamen in Anglia recenter detectum, atque experimentis comprobatum: in praesenti producimus. Communicavit idem nobiscum *Clariss. Sprengell eques auratus ac medicus Londinensis primarius, itemque Societ. Reg. at-*

atque Collegii med. sodalis in literis Anno MDCCXXXIV, ad nos datis. Non possum non certiorem te reddere de experimento curiosissimo atque utilissimo, quod heri videre mihi contigit. Vir nimirum plebeius viperas duas diversas brachiis suis denudatis applicuit, a quibus irritatis in utroque vulneratus est. Accepto vulnere, brachia mox insigniter intumescere cœperunt, pulsus debilis tardusque evasit, parumque abfuit, ut lipothymia afficeretur. Hoc viso, loca vulnerata inungebantur oleo quodam, quo facto, brevi pulsus celerior redditus est, homo vires recuperavit, atque omnis noxæ immunis abiit. Idem hodie in domo mea experimentum multoties in brutis, columba, gallina, aliquot porcellis, felibus atque in cane magno repetiit, eodem ubivis eventu. Nullum quippe horum mortuum est, sed cuncta evaserunt, exceptis iis, in quibus, ut vim venenati morsus experiremur, remedium non est applicatum. Nulla hic subest impostura, aut vaniloquentia, sed negotium re ipsa ita actum est, multique mecum experimenta viderunt. Scire cupis, quale hoc fuerit arcanum, tantis viribus pollens? Miraberis haud dubie, si tibi manifestavero, nullum aliud hoc esse, quam simplicissimum oleum olivarum, quod stupendum hunc effectum, nobis præsentibus & admirantibus, edidit. Hactenus ille. Novitate rei permotus, optavimus quidem, ut nobis ipsis, rem hanc experiundi, se offerret occasio, sed voti nostri compotes non sumus facti. Communicaveram tamen eo tempore experimenta ista Londini facta, cum clariss. Dn. D. Vatero, Medico Dresdensi, Patruele meo amantissimo, qui superiori anno, data occasione, rei veritatem atque remedii hujus efficaciam expertus est. Operæ pretium videtur, ut casum singularem, publici juris faciamus, atque in præsenti dissertatione inaugurali de morsu viperarum, hujusque antidotis, ac sigillatim olei olivarum efficacia, quædam proponamus. Faxit Divinum Numen, ut labor hic cedat in sui honorem, hominumque afflictorum emolumentum.

H I S T O R I A.

Minister Pharmacopoeus in Officina regia Dresdensi, primarius, Provisor alias dictus, superiori anno viperas Italicas pro ægro illustri præparans, per incuriam ab una earundem in manus digito morsus est. Hic, accepto vulnere, perterritus, ad libros Medicos evolvendos advolavit, remedium quæsiturus, quo periculum, quod sibi imminere intelligebat, averteret. Sed parum solatii in dictis libris invenit, contra summopere contristatus est, cum in uno eorum legeret, vulnera a viperis inflicta, communiter esse lethalia, parumque auxilii superesse. In his angustiis constitutus, varia quidem, interque ea etiam theriacam extrinsecus vulneri imposuit, sed nullum inde levamen sensit, ut potius intercedentibus aliquot horis, totum brachium enormiter intumesceret, ægerque immanes in eo dolores, ac insignes tensiones sub ala, cor versus, cum virium defectu persentisceret. De vita igitur, omnibus incassum adhibitis, fere desperans, ad laudatum Patruelem meum D. Vaterum confugit, atque ab ipso auxilium petiit. Hic de olei olivarum virtute in hoc casu, uti dictum, ex relatione ad ipsum data, certior factus, statim brachium totum eodem iterato largiter & calide inungere jussit, a quo mox optatus effectus secutus est. Brachium enim, post unam aut alteram inunctionem, detumescere cœpit, dolores cum reliquis symptomatibus mitigati sunt, & sensim cessarunt, ægerque intra unum alterumve diem perfecte convaluit. Nihil interea intus propinatum est, præter mixturam simplicem cum liquore minerali anodyno, ex consilio dicti Medici, a cujus usu sudor largissimus, cum insigni ægri levamine, secutus est. Non diffitemur, multum hoc remedium ad curam felicem contribuisse, primariæ tamen partes in hoc negotio, oleo olivarum adscribendæ erunt, quia ab ejus inunctione, extemplo symptomata remiserunt. Totam historiam ex ipsius Pharmacopoei demorsi ac ita sanati ore habeo.

T H E S. I.

Antequam de morsu viperarum venenato, ejusque antidotis, sigillatim de olei olivarum virtute ac efficacia agamus, de earundem prius natura & indole, itemque diversitate & speciebus, paucis quædam sunt monenda. Viperas ex serpentum familia esse, res est in vulgus nota. Nomen inde accepisse creditur vipera, quod vi aut viru perimat, aut quod sola, secus ac aliæ serpentes, fœtus vivos edat, adeo vipera, quasi vivipara audiat. *Vid. Severin. de vipera pythia p.* 71. & 91. Cui quidem sententiæ contradicit *Hoffmannus in Clav. Pharmac. Schrœder. p.* 638. & in serpentibus quoque vivos fœtus deprehendi, asserit. Plures conditiones, quibus a reliquis anguibus discernitur, *vid apud Severinum loc. cit p.* 260. Præ aliis, ob morsum imprimis virulentum ac deleterium, male audit, quem in homine perinde, ac animalibus brutis, symptomatum funestissimorum syndrome, ipsaque mors sequitur. Ea propter antiquitus emblematis loco fuit vipera, quo rem quamvis damnosam, perniciosissimam & exitialem indigitarunt, veteresque easdem executores vindictæ divinæ crediderunt, quod vel solo exemplo divi Pauli constat, quem Melitenses populi cum vipera a manu pendula videntes, propterea malefactorem aut homicidam esse judicarunt, eundemque fluctus maris procellosi licet effugientem, vindictam divinam superstitem esse nolle, clamarunt. Differunt autem viperæ tum magnitudine & corporis mole, qua tamen a reliquis serpentibus superantur, tum patria, quia italicæ, & aliarum calidarum regionum, nostras malignitate & virulentia antecellere observantur. Imprimis India Orientalis, serpentes stupendæ magnitudinis alit, quorum quosdam tantæ vastitatis perhibent, ut integros homines atque bruta, imo urobubalos deglutire possint, referente *Cleyero* Proto-Medico Bataviæ In-

Indiæ Orientalis ad *Menzelium*, uti videre licet *Ephem. Germ. Dec. II. A. II. obſ. VII.* quamvis quod uros attinet, nihil ſe comperiſſe dicit *Kempferus*, ac propterea ad nugas fabulantis vulgi id referat *in Amoenit. Exot. Faſc. III. obſer. IX. p.* 573. Ibidem autem producit viperæ ſpeciem, quæ Indis Naja, Luſitanis cobras de cabelo dicitur, quæ eodem narrante, ferox & hominibus infenſiſſima beſtia eſt, quæ mordendo exitiale virus vulneri inſtillat, unde ſubito anxietates cordis, lipothymiæ, atque neglecto alexipharmaci maturo uſu, mors ſequitur. Peculiarem præterea viperam India Occidentalis, America patefecit, quæ caudiſona appellatur, ita dicta, quod in cauda ſingularia crepitacula, ex annulis mobilibus, ultimæ vertebræ adnatis, conflata gerit, quarum ope multiplicatum ſonum edit, quo admoniti homines æque ac bruta, tempeſtive ſibi cavere poſſint, a tam pernicioſo colubro. vid *Anatomia ejus ab Edward. Tyſon Medico Londinenſi deſcripta, excerpta ex Tranſact. Philoſ. in actis Erudit. Mens. Mart. A. MDCLXXXIV. p.* 138. *Plura de hac Tranſact. Philoſoph. Vol. XXXII. n.* 376. *n.* 4. & *Vol. XXXIV. n.* 399. *N.* 7.

Thes. II.

A morſu viperarum, uti ex parte jam vidimus, in homine extemplo atrociſſima excitantur ſymptomata. Membrum vulnere tactum acerbiſſime dolet, atque enormiter intumeſcit, facies palleſcit, ſenſimque cum reliquo corpore flaveſcit, ac ictero afficitur, totum corpus occupat tremor, oritur anxietas præcordiorum, inquietudo ac triſtitia, pulſus fit debilis ac interruptus, cum palpitationibus cordis animique deliquiis, accedunt horrores, nauſea & conatus vomendi, motuſque convulſivi, tandemque æger, niſi cito eidem ſuccurratur, nunc citius, nunc tardius, brevi tamen temporis ſpatio exſpirat. Eoſdem propemodum effectus morſus viperarum in brutis edit, cujus rei experimentum in capra majori fecit *Mangetus*, uti refert *in Biblotheca. Medic. Pract. L. XVIII. p.* 853. quæ a vipera irritata, vulnus naribus inflictum accepit, unde illa ipſo momento tremula facta, vix ab una parte domus in aliam, præ debilitate, migrare potuit. Abhinc humi cubuit, tremuloſque per totum corpus motus, cum abdominis diſtenſione paſſa eſt. Poſt horæ circiter quadrantem ſalivatio, eaque admodum viſcoſa & ſpumoſa exorta eſt, & ad aliquot minuta talis perduravit. Inde in diſpnœam incidit, qua paulum imminuta, ſomno correpta eſt, quem rurſus ſubſecuta eſt ſalivatio, ſed tenuis, ac minus, quam prior, ſpumoſa. Somnus hinc cum intenſiori dyſpnœa, comiteque ſtertore, ingenti partium omnium tremore, & muſculorum colli convulſiva tenſione, eam corripuit. Salivatio interea non ita copioſa ſubſtitit, dyſpnœa & tremor ſenſim remiſerunt, ac oculos identidem aperuit, donec poſt duas, cum unius quadrante, a morſu horas, pedibus inſiſtens, rigida & quaſi cataleptica facta, non ita tamen pertinaciter immobilis, quin excitata atque aliquatenus adacta, horæ quadrantem per cameram obambularet, donec veneni vi rurſus proſtrata, & vehementioribus motibus convulſivis ſuccuſſa, toto tandem corpore reſoluta perierit. Sed breviori temporis intervallo, effectum funeſtum producit, morſus viperarum in animalibus minoribus. Ictus a vipera turtur, quem *Steno* objecit, narrante *Borrichio in Act. Medic. Haſniens. Vol. V. p.* 268. *obſ.* 100. tremore initio correptus eſt, ambulans inde tantillum, ſed ebrio ac vacillanti ſimilis, ſpatioque exiguo interjecto, poſt convulſiones inſignes, in dorſum decumbens, exſpiravit. Vipera enim, obſervante *Redi in Epiſtol. II.* occidit facilius columbam, pullum gallinaceum, gallum Indicum, ſciurum, glirem & alia, tum aves, tum animalia minora, quam beſtias grandiores, ut ſunt vervex, dama, equus, taurus, imo majora iſta, & pelle duriſſima inſtructa ſæpiſſime non occidit. Secundum magnitudinem animalis, & ſecundum locum, quem vipera ferit, ſequitur mors citius aut tardius, *vid Ephemer. Germ. Ann. II. p.* 414.

Thes. III.

Venenum hoc adeo deleterium, ſymptomatum iſtorum atrociſſimorum cauſa, in quo conſiſtat, & in qua corporis viperarum parte reſideat, maximus auctorum, in diverſas partes abeuntium, diſſenſus obſervatur. Veteres, uti multa fabuloſa, de viperarum generatione & indole tradiderunt, ita eaſdem totas ac in omnibus ſuis partibus venenatas eſſe, perſuaſi fuerunt, vel varias earum partes veneni ſuſpectas crediderunt, atque hoc nomine nunc caput, nunc oculos vel linguam, modo caudam, aut etiam bilem accuſarunt, *vid. Severinus loc: citat p. II. p.* 273. *ſeqq.* At enim vero recentiorum in perſcrutanda natura viperarum diligentia, ac inſtituendis variis tentaminibus, ad indagandam veneni hujus rationem adhibitis, ſolertia effecit, ut hodie ſciamus, neque totas viperas, neque ullam earum partem, ſive ſolidam, ſive fluidam eſſe venenatam, excepta ſola ſaliva, in veſiculis, juxta dentes inciſorios majores, ſtagnante. Atque ne hæc quidem, ore hauſta & deglutita, venenatum effectum edit, uti ſupra vidimus, ſed ſolum mordendo, a vipera vulneri ſimul inſtillata, aut vulneri, alio inſtrumento facto, afficta, ſanguinique ibidem immediate mixta, horrendorum iſtorum effectuum, antea enumeratorum, cauſa exiſtit, uti experimenta *a Franciſco Redi loc. cit.* conſignata, confirmant. Huic quidem adverſarium ea in re ſe præbuit *Moſes Charas*, qui duplici Tractatu, *experimenta nova circa viperas* inſcripto, id egit, ut demonſtraret, liquorem hunc flavum ſalivalem inſontem plane eſſe, malignitatem ejuſdem fictitiam appellans, & venenatos effectus, ſpiritibus viperæ ad iram concitatæ, efferatis, ac ideæ vindictæ, quam ſibi formavit, adſcribens, plurimaque experimenta in contrarium, pro demonſtranda natura ſalivæ viperinæ innoxia, facta adduxit. Dubiis tamen ab

ab ipso factis, satisfecit laudatus *Redi in Epist. ad Abbatem Bourdelot & Alexandrum Morum loc. citat.* cujus adeo sententia apud plerosque praevaluit. Ad indolem hujus liquoris salivalis quod attinet, colore & sapore simillimum olei amygdalarum dulcium esse, perhibet *Redi obser. de viperis loc. citat. in Ephemer. Ger. man.* A. I. Sale tamen, eoque volatili, uti aliorum animalium, imprimis insectorum humores, eundem esse turgidissimum, singulari admodumque eleganti experimento comprobavit *clarissimus Mead, in Tract. Anglico, mechanical Account of poisons in several Essays.* Excepit nimirum ille salivam a vipera irritata, mordendo dentes in corpus solidum oblatum infigente, effusam, ac sollicite collectam, plano vitri politi imposuit & microscopio examinavit. Primo intuitu nihil praeter congeriem spiculorum salinorum, in liquido velocissime agitatorum apparuit, sed brevi facies mutata est, postquam evaporato humido, spicula ista salina in crystallos incredibilis tenuitatis & aciei abierunt, quae hinc inde nodulis, quasi punctis crystallisationis, inter se connexae fuerunt, adeo ut telam aranearum, contextu suo tamen infinite subtiliori, exhiberent, tantae soliditatis ut per plures menses, in vitri superficie absque ulla alteratione persisterent. Idem laudatus vir, naturam hujus salis ulterius examinaturus, non obstante exilissima ejus quantitate, tincturam heliotropii coeruleam instillavit, quam more acidorum in rubicundam mutavit. Praeter lacerationem itaque partium membranosarum & nervosarum, dentibus subtilissimis iisque uncinatis factam, hae partes etiam a spiculis salinis irritatae, in spasmos aguntur, ac hoc ipso affluxus humorum, dolor acutissimus, ac intumescentia membri vulnerati producitur non tantum, sed etiam spicula ista sanguini immediate permixta, ac circumacta, tantas in corpore turbas, diraque symptomata excitant.

THES. IV.

Universum quippe sanguinis circulum a veneno hoc admixto vehementer non tantum confundi, atque secretiones ac motus tum liquidi nervosi, tum bilis valde turbari, testantur symptomata atrocissima, pulsus debilis & interruptus, lipothymiae, palpitationes cordis, conatusque vomendi, tremor totius corporis atque convulsiones, icterus &c: presso pede insequentia; sed etiam sanguinis ipsius crasin atque texturam destructum iri, monstrarunt sectiones brutorum ex morsu viperae enecatorum. *Mangetus in Biblioth. Med. Pract. L. XVIII. Tom. IV. pag.* 852. canum aliorumque animalium sectiones a se factas, recenset. In cadavere canis, in trunco venae cavae nonnihil sanguinis concreti se reperisse dicit, reliquum vero sanguinem ibi loci, in corde & ubique fuscum & obscuri coloris observavit, vitiosae consistentiae, qualis sanguis ex parte dissolutus & corruptus. Viscera autem omnia naturalis fuerunt coloris, praeter ventriculum, cujus color quodammodo obscurus, sed manifestius in mesenterio & intestinis. In alio cane nullus sanguis coagulatus repertus est, totus tamen coloris obscuri, vitiataeque consistentiae, cum manifesta ad concretionem propensione, apparuit. In alio cane, cujus lingua a vipera morsa, haec livida evasit, totumque mesenterium maculis lividis conspersum fuit, quarum plurimae lentium magnitudinem superarunt, sub quibus sanguis concretus delituit. In columba atque pullo gallinaceo, nonnihil sanguinis concreti in corde & vena cava repertum est, reliquo cruore nigricante, ac ad coagulationem vergente, & dissolutioni & corruptioni proximo, viscera vero ceteraeque partes internae coloris floridi, recteque constitutae fuerunt. Ex his patet vis atque efficacia virulenti istius succi, quem vipera mordendo vulneri instillat, cum exilissima ac vix sensibilis quantitas hujus liquoris, universam massam sanguineam in tantas turbas agere, ac compagem ejus destruere valeat. Non immerito itaque cum fermento comparatur ejus activitas modusque agendi, quia in fluido vitali motus peregrinos, fermentationi analogos excitat, utut hae voces in sensu proprio, monente laudato *Mead. loc. citat. p.* 14. non sint accipiendae, quo fermentatio in corporis animalis humoribus non datur. Pulchre rem illustrat experimentum, quod in India factum, *D. Tyson in Philosoph. Transact. Vol. XII. n.* 144. citante *D. Mead. l. c.* refert: Venit ad illum Indus cum variis diversarum specierum serpentibus, inter quas cobra de cabelo fuit, ex qua particulam minutissimam salivae expressam, instillavit sanguini coagulato, vulneri, ab alio serpente femori ipsius, praemissa ligatura, inflicto, adhaerenti, a quo sanguis ille coagulatus in fluorem & fermentationem quasi actus, mox in flavum liquorem abiit. Cujus naturae sit sal illud, quo turget saliva viperina, utrum sit acidum, an vero alcalicum, difficile est determinare. Vidimus supra quidem experimento Meadiano, spicula in vitro polito, a saliva viperina relicta, acidorum more, tincturam coeruleam in rubicundam mutasse, adeoque acidae indolis esse videtur venenum viperinum, quemadmodum etiam *Bernerus in observat. de aranea punctura*, exercitationi Physic. Medic. *de applicatione mechanismi ad medicinam annexa*, liquorem viscidum ab aranea ictu communicatum, acido volatilem esse dicit, atque inde symptomata ab ictu aranearum inducta deducit, & propterea rejicit eorum sententiam, qui morsum viperarum succo citri, aut alio acido curari posse perhibuerunt. Multum etiam huic doctrinae favet, quod sanguis coagulatus & ad coagulationem pronus, in animalibus brutis dissectis, repertus fuerit. Sed nos in defectu propriorum experimentorum, nihil hac in re decernimus, quia id nos longe nimis a scopo nostro abduceret. Notum enim & exploratum nobis est, quid huic sententiae opponi soleat, quod nimirum non tantum acida cum alcalibus, sed etiam acida diversa inter se effervescant, quod morbi acido principio communiter adscripti, acidis medicamentis sanentur, itemque quod coagulum sanguinis saepe sit effectus praegressae resolutionis, adeoque principium acidum non

non evincat, quia & acida volatilia resolvunt. Parum etiam refert, sive acidum sive alcalicum sal in saliva viperina statuatur, sufficit quod illud sanguinis crasi & texturæ sit contrarium, ac compagem ejus destruat, atque œconomiam animalem pessundet. In cura etiam non tam ad naturam istius veneni acidam, aut alcalicam, quam ad exclusionem ejus & eliminationem e corpore per diaphoresin respiciendum est, ad quam nunc progredimur.

THES. V.

Ut itaque venenum hoc adeo virulentum ac deleterium, morsu viperæ insinuatum, quantocyus e corpore exterminetur, ac quo minus sanguinem inficiat, caveatur, aut si jam ad illum penetraverit, idem omnibus modis per diaphoresin expellatur, varia tum extrinsecus applicata, tum intus sumpta, commendata & proficua observata, apud auctores consignata reperiuntur. Commendantur propterea ab auctoribus ligaturæ membri supra plagam, qua impedire student, quo minus virus malignum vulneri instillatum, se latius extendat, cor versus serpat, atque circulo sanguinis universali communicetur. Ad venenum vero ipsum e vulnere extrahendum, suctionem ore institutam, profuisse legimus, quo fine certos homines adhibuerunt veteres, quos psyllos aut marsos appellarunt, quorum corpori ingenitum virus, serpentibus exitiale, esse crediderunt, adeo ut isti easdem solo odore sopire ac in fugam dare queant. Agnovit tamen fallaciam suo jam tempore *Celsus L. V. C. XXVII. n.* 3. *affirmans; non, hercule, scientiam præcipuam habent hi, qui psylli nominantur, sed audaciam usu ipso confirmatam. Nam venenum serpentis non gustu, sed in vulnere nocet. Ergo quisquis exemplum psylli secutus, id vulnus exuxerit, & ipse tutus erit & tutum hominem præstabit. Illud interea ante debebit attendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat.* Vidimus nos etiam superius, succum virulentum viperarum, ore haustum atque deglutitum nihil nocere. Suctionis vicem supplere potest cucurbitula, aut quodlibet simile vas, adhibita simul scarificatione circa vulnus, quo plus vitiati jam sanguinis extrahatur, quod *idem loc. citat.* commendat. Porro ferrum candens vulneri, quantum quidem præ æstu ejus vicinitatem ferre potest, quam proxime admovere jubent, referente Boyle in exercit. II. de utilitat. philosoph. Experim. usque dum uti loqui amant, omne extraxerit venenum, quod ut oculares testes asseverant, sæpius instar maculæ subflavæ, ferro adhæreat. Quam quidem rem *idem loc. cit.* in medio relinquit, historiam tamen refert viri, a se eum in finem pretio conducti, qui a vipera ad iram concitata, in manu morsus, cultri candentis, decem aut duodecim minutorum intervallo vulneri admoti, beneficio, ab omni malo liber mansit, ac repetitione hujus experimenti, præmiis haud contemnendis potitus est.

THES.

THES. VI.

Pro usu interno ad expellendum venenum, auctores valde laudant viperas ipsas, earumque capita ac viscera, imprimis hepata, maximeque ex iis paratum sal volatile. Eam ob causam Mithridatium, regis Mithridatis antidotum decantatissimum, additione carnis viperarum auxit Andromachus, cui propterea theriacæ nomen impositum est. Hæc uti adversus alia venena, ita sigillatim contra animalium venenatorum morsum, specifica virtute pollere creditur, adeo, ut etiam præservationis gratia assumpta a quibusvis venenis tutos præstet. De hac *Galenus* aliique perhibent, quod ejus usu plurimi imperatores ac principes, qui eam opportune sumpserunt, a lethifera venenorum noxa præservati sint, imo *Idem Cap. XVI. Lib. de Theriaca ad Pisonem*, de eadem affirmare non dubitavit, quod instar ignis cujusdam purgatorii illos, qui ipsam biberunt, a pestilentia præservet, neque permittat, ut eadem corripiantur. Ad demonstrandam virtutem alexipharmacam viperarum, varia experimenta in brutis ac hominibus facta, adducunt recentiores, quos inter *Charas in Libro novarum experientiarum circa viperas*, plurima adducit in diversis canibus & in fele instituta, quibus capita viperarum tosta, & omissa tostione, devoranda dedit, quæ animalia a viperis irritatis morsa, omnia hujus antidoti beneficio evaserunt. Concludit propterea idem, rem esse certissimam, quod caput viperæ tostum & deglutitum, morsum penitus sanet, & quod partes quædam corporis, cor & hepar ejusdem sint efficaciæ, unde in periculosa occasione ad hanc medicinam sit confugiendum. *Mangetus pariter loc. citat.* adducit exemplum juvenis, qui cum in medelam affectionis cujusdam faciei crustosæ, juscula viperina ac sal volatile viperarum adhiberet, aliquando a vipera forcipe comprehensa, altum inter pollicem & digitum indicem commorsus fuit, nec inde tamen quidpiam noxæ retulit, quod longo jam prædictorum jusculorum & salis usu præmunitus quasi fuisset, in succi virulentissimi & perniciosissimi expulsionem ac extinctionem, ac propterea nobilissimum ac præsentissimum hoc in casu medicamentum vocat sal viperinum, totamque viperæ substantiam. Sed *Redi* repetitis iisdem experimentis cum capite viperino, in canibus quidem duobus eundem effectum expertus est, adeoque experimentum inter res comprobatas numerare constituit, sed oborto dubio, duos alios catellos, antidoto non devorato, admorderi curavit, qui pariter mortui non sunt, contra vero capo, duo catelli, octo pulli gallinacei, duo feles catuli, atque sex turtures, muniti licet antidoto ex capitibus viperinis, morsu viperarum interierunt, uti *idem testatur loc. citat.* Singularis virtutis quoque hoc in casu prædicatur pomum citreum, uti videri potest in *Hoffmann. Clav. Pharmac. Schrœd.* quo loco non tantum historia ex *Athenæo* desumpta adducitur, ubi refertur, quendam facinorosum, ad bestias damnatum, integri pomi citrei esu ab interneci-

 one

one aspidum fuisse vindicatum, sed etiam pro confirmanda hujus rei veritate, narratur casus studiosi medicinæ, Parisiis Gallorum a viperæ morsu lethaliter fere decumbentis, nil quicquam proficientibus theriaca, orvietano, cauterio potentiali, sale viperarum volatili in aqua theriacali hausto, salutifero pomorum citrinorum esu restituti. At enim vero sæpius citatus *Redi* testatur, se duos pullos gallinaceos quatuor diebus continuo nutrivisse hordeo, in decocto citri infuso, ultimo eorum guttur frustulis citreorum & citrato implevisse, ac elapsis duabus horis a viperis morderi curasse, insuperque vulnus Q. Essentia corticum citri inunxisse, ambo autem intra tres horas morientes, ansam ipsi colligendi dedisse, hanc medicinam esse frustraneam, & historiam *Athenæi* fabulosam. Præter hactenus enarrata antidota alia adhuc sunt, quæ a virtute specifica, qua contra morsum viperarum gaudere creduntur, nomen etiam acceperunt, qualia sunt scorzonera, ab escorzo, quod viperam lingua catalonica indicat, adeoque viperaria dicta, ac serpentaria virginiana, itemque lignum colubrinum, quod vero potius radix lignosa est, quia serpentum atque colubrorum morsibus medeantur, ita appellata. Exquisita horum, qua pollent, amarities omnino in istis virtutem diaphoreticam ac alexipharmacam, satis evincit.

T H E S. V I I.

Progredimur nunc ad duo alia antidota præcipua, quæ India orientalis nobis præbuit, numero tot venenorum dirissimorum, quæ incolæ ibidem maximopere reformidant, respondentia. Alterum horum venenorum est morsus serpentis Naja, Lusitanis Cobra de Cabelos, cujus malignam indolem a Kæmpfero notatam supra vidimus. Alterum exhibet arbor ipu, vel upa, in abditis sylvarum insulæ Celebes locis crescens, quæ recens sauciata, fundit succum adeo exitialem, ut referente itidem *Kæmpfero loc. cit.* nisi arbor eminus vulneretur, & ab ea parte, a qua ventus adspirat, vel aura incumbit, aggressores erumpente halitu suffocet, quam fortem etiam volucres, arborem recens vulneratam transvolantes, experiri feruntur, quamobrem collectioni hujus succi lethiferi, morti ob malefacta damnatis solum committitur, qui ad vitam salvandam hastis longis & acutis,. ex arundine magna & robusta factis, sylvas dumis & belluis infestas ingredi & penetrare tenentur. Hoc succo exitioso Macassarienses lanceas & pugiones inficere dicuntur, quibus vulnera lethalia vix sanabilia infligunt. Adversus ambo ista venena adhibent & laudant bina memorata antidota, radicem nimirum mungos, atque lapidem viperinum, quibus solis prædicta venena, vix alio remedio vincibilia, sanari posse tradunt. Radix mungos ab animalculo ejus nominis denominationem accepit, quod sciuri forma, alias etiam monguria, mustela aut viverra audit, a quo primum usus hujus radicis detectus dicitur. Animal istud natu-

naturali odio, velut catus glirem, serpentes prosequitur, ac perpetuum cum illis bellum gerit. Narrant de illo, quod ubi cum vipera dimicando, se morsum sentit, tantæ sit sagacitatis, ut, relicto hoste, radicem dictam pro alexipharmaco quærat, cujus esu restitutum, ad certamen redintegrandum revertatur, ex quo virtus radicis primum innotuisse perhibetur. Hanc itaque exploratum antidotum, ad cuncta venena, sive intro sumpta, sive corpori extrinsecus vulnere illata æstimant. Propterea tum præservationis, tum curationis gratia, radicem rudi saltem frictione super lapidem comminutam, aut cultiori modo pulverisatam, cum haustu aquæ dulcis, sive alius liquoris assumunt, ipsi quoque loco vulnerato pultem ex radicis pulvere cum sputo vel aqua factam, imponunt. Recenset hæc omnia pluribus circumstantiis *Kæmpferus in Amœnit. Exotic. Fasc. III.* quo loco etiam testatur, se radice hac, quæ penetranti amaritie, ob quam planta tota, fel terræ audit, virtutem alexipharmacam prodit, in febribus putridis morbisque malignis feliciter usum, multisque successibus infallibilem ejus efficaciam, adversus canis rabidi morsum, in brutis æque ac hominibus expertum fuisse. Videri etiam potest *Lochneri* Schediasma, quo mungos animalculum & radix describitur, *in Ephemer. Germ. in Append. ad Cent. III. & IV.*

T H E S. V I I I.

Alterum ex duobus commemoratis Indiæ antidotis, constituit lapis serpentinus aut viperinus, quia extrinsecus locis sauciis impositus, firmiter adhærens venenum omne extrahat, magnes etiam venenorum dictus. Hunc generari credunt in capite aut cerebro serpentis, cobra de cabelos vocatæ, non quod pilis tegatur, nec quod capite operculum tanquam depressum pilum, hinc inde mobile gerat, sub quo prædictus lapis inveniatur, sed quoniam lacessita, cutem capitis utroque cervicis latere inflare & in orbem planum, sive compressum, ad instar alæ vel vittæ, quæ in dorso exactissimam imaginem conspicilli exhibet, extendere solet, *Conf.* præter *Kæmpfer. Valentin Hist. simpl. Musei museorum titulo antea germanice edita.* In hujus serpentis capite generari lapidem istum, fabulantur Indiæ populi, eundem tamen a sacerdotibus eorum, quos brachmanes vocant, arte potius elaborari, conjiciunt prudentiores, qualem formulam componendi talem lapidem, ad imitationem eorum, videre est *in App. ad Ann. VI. & VII. Miscell. Curios. s: Ephemerid. German. in Dn. de Bernitz fasc. II. Medic. singul.* Lapidem dictum, ad venenum e vulnere venenato, sive cæsim, sive punctim, sive morsu inflicto extrahendum, certissimum & infallibile remedium esse tradunt, quando nempe loco vulnerato, aut morso adhuc cruento aut scarificato applicatur, cui idem firmissime adhæret. Hac ratione elicit ac imbibit venenum, nec prius decidit, nisi extracto omni veneno, aut lapi-

lapide eodem ſatiato, quamobrem duo in promptu eſſe debent, alternatim adhibendi, lapis vero decidens confeſtim lacti calido, pro purificatione ejus, immergi debet. Ita enim virus ex poris ejuſdem elicitum, quod in ſuperficie lactis colore flavo & cœruleo variegatum ſpectabile innatare, narrant, atque ſic lapis novo uſui aptus redditur. *Kempferus* quidem parum fiduciæ in virtute hujus lapidis collocat, valorem tamen ejus in ſuſpenſo relinquit, nunquam ipſe illius efficaciam expertus. In caſibus ſiquidem ipſi obvenientibus, ad ſacram ſuam ancoram, uti vocat theriacam, ſe potius confugiſſe profitetur, quam ligato prius membro, vulneri ſcarificato, poſt factam ſanguinis expreſſionem, affricuit, propinata inſuper ejuſdem electuarii portione pro ſudorifero. Refert tamen idem caſum oppido rarum, quem ipſi dominus de Pavillon, gubernator provinciæ Choromandelo narravit, & tota teſtata eſt ſpectatrix ejuſdem familiæ, qui domi ſuæ acciderat, quem huc inſerere operæ pretium cenſemus. *Una nempe ex ſervis domeſticis a cobras de cabelo morſa, ardentiſſimos plorabat dolores. Productus illico & impoſitus lapis eſt; quo decidente, cum nec lapis præterea alius, nec lac dulce in promptu eſſet, quod poros elueret, nutrix, in tam pernici malo anxia, lapidi immulſit ex ſuis uberibus. Ex quo vero illi papilla confeſtim dolere, mox uber ejuſdem lateris intumeſcere cœpit, non ſine vitæ diſcrimine, in quo triduum verſabatur, ab uberis duritie vix decem diebus liberata. Papillam autem habuerat aliquantillum ab alumni gingiva excoriatam, adeoque recluſis venulis aptam, quæ veneni inquinamenta reciperet, calenti lacte elicita.* Poſſideo duos tales lapides cum radice mungos, ſed nulla eorum vires experiundi ſe obtulit occaſio. Reminiſcor tamen hiſtoriam, quam ante triginta & duos aut tres annos B. Parenti & mihi, B. Spenerus, medicus aulicus Berolini, cum ipſum inviſeremus, retulit. Monſtrando enim nobis inter alia curioſa, quæ poſſidebat, pugionem Macaſſarienſem & lapidem viperinum, narrabat, ſtudioſum quendam medicinæ in ſuis ædibus, de iſtius pugionis indole venenata dubitando, cutem in manu propria leviter vulneraſſe, ut quid ſubſit, experiretur. At ambo cum reliquis præſentibus valdopere perterriti fuerunt, cum vidiſſent, manum cum brachio toto mox intumeſcere & acuto dolore affligi. Applicato tamen ſubito lapide dicto, dolorem remiſiſſe, ac tumorem ſenſim imminutum, nec funeſti quid ulterius ſecutum fuiſſe, idem nobis aſſeveravit. Nos uti propria experientia deſtituimur, ita rem merito in medio relinquimus, & ſi quid hoc in caſu præſtat lapis, id non tam magnetiſmo quodam, quam ſola poroſitate ſua, firmiter adhærendo parti vulneratæ & ſauciæ, ſanguinem extillantem, eidemque ibi admixtum virus, imbibendo, perficere judicamus, id quod forſan bolus armena, terra ſigillata, unicornu foſſile, aliaque ſicciora & poroſa corpora applicata præſtare poterunt.

THES.

THES. IX.

Nunc ad antidotum noſtrum, cujus uſus in morſu viperæ noviter detectus, oleum nimirum olivarum accedimus, ut videamus, quomodo hoc loco morſu viperæ tacto inunctum, ſequelas ejus funeſtas avertere queat. Hoc licet viliſſimum, hactenus recenſitis tamen erit anteferendum, quia vulgare, facile parabile, ac ubivis in caſu neceſſitatis obvium eſt, ſi modo virtus ejus conſtanti experientia fuerit confirmata. De hoc tamen nullatenus dubitandum, ut potius ſpes affulgeat certiſſima, fore, ut plura experimenta facta, rem iſtam extra omnem dubitationis aleam ponant, ſi modo olei iſtius naturam atque effectus paulo curatius perpendamus. Non eſt ut de ortu, varietate ac multiplici ejuſdem in vita communi utilitate quicquam hic adjiciamus, cum hæc in vulgus ſint nota. Neque uſus ejus, in pharmacia & medicina ampliſſimus, ignotus eſt, quia inter omnes conſtat, nullum facile oleum coctum & infuſum, aut unguentum emplaſtrum, atque clyſterem eſſe, quem idem non ingrediatur, illud per ſe etiam emolliendi & lubricandi gratia intus & extus uſurpari. Nobis nunc ſolum cum virtute ipſius alexipharmaca, qua venenis reſiſtit, res eſt. Notum magis eſt, quam ut exponi a nobis debeat, poſt venena mineralia corroſiva ore hauſta, illud ſuperbibitum, aut etiam præſervationis gratia aſſumptum, effectus funeſtos abinde metuendos præcavere & avertere, quatenus ſalia acria oleoſa natura involvit, lubricitate canalem alimentorum defendit, ac vomitum excitando, expulſionem venenorum promovet. *Celſus* propterea illud remedium generale adverſus omnia venena, vel in cibo vel in potione aſſumpta *loc. citat.* commendat, *commodiſſimum eſſe*, inquiens, *ubi primum ſenſit aliquis, protinus oleo multo epoto vomere. Deinde, ubi præcordia exhauſit, bibere antidotum: ſi id non eſt, vel merum vinum.* Norunt id in ſuum commodum vertere circumforanei & agyrtæ, qui, ut theriacæ ac orvietano ſuo vendibili fidem faciant, aſſumpta prius quantitate olei atque juſculorum pinguium; venena impune cum admiratione vulgi devorant. Neminem etiam latet, oleum ſcorpionum, ſuffocatione horum inſectorum in oleo olivarum paratum, contra iſtorum non tantum, ſed etiam aliorum animalium venenatorum, aut venenatos ſaltem effectus producentes ictus morſuſque commendari, & cum fructu adhiberi. *Matthiolus comment. in L. II. Dioſcoridis p.* 232. *ego*, inquit, *uſu illud exploratum habeo, quod oleum per me factum, in quod ſane magnus ſcorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat & pulſantibus manuum & pedum arteriis, illitum, ab omnibus liberat venenis. Quin & eos ſanat, qui tam a viperis, quam ceteris venenoſis animalibus vel icti, vel demorſi fuerint.* Conferendo hæc cum experimentis iſtis cum oleo olivarum factis, & cum effectu laudabili contra morſum viperarum obſervato, non immerito in animo noſtro exoritur ſuſpicio, fallaciam ſubeſſe, & quod ſcorpionibus in oleo

iſto

isto infusis tribuitur, hoc idem per se præstare posse. Clarum enim nullatenus esse judicamus, quid oleo a scorpionibus, ex immersione eorum etiam vivorum accedat. Dices forte, sale volatili horum insectorum oleum hac ratione impraegnari. Nemo facile sibi persuaderi patietur, sal volatile, in succis horum insectorum glutinosis inclusum, hac infusione liberari, ac cum oleosa substantia uniri posse, qui novit, extremam ignis torturam in operationibus chimicis requiri, ubi sal volatile ex animalibus, eorumque partibus desideratur. Forsan autem scorpiones oleo immersi, perforando propriis aculeis, folliculum liquore venenato turgidum, eundem in oleum ambiens effundunt, seque ipsos hac ratione interficiunt, ut vulgus fabulatur. Constat tamen, non propterea animalcula ista in oleo emori, sed quod aëris liberioris, ad vitam continuandam adeo necessarii, usu priventur. Esset etiam hoc, venenum veneno addere, si vulnera recentia morsu ictuque animalium venenatorum facta, hoc oleo succo virulento scorpionum prægnanti, inungere vellemus, quoniam supra vidimus, salivam viperarum vulnusculis, instrumento acuto factis, instillatam, eosdem funestos effectus ac morsum earum, producere. Credendum potius est, solum oleum substantia sua unguinosa, lubricante ac demulcente illud præstare.

THES. X.

Quod igitur nunc ad modum operandi attinet, quo oleum olivarum hoc perficit, id unice ab oleosa ejus natura pendere, ratio suadet. Etenim uti superius demonstratum est, dira illa symptomata morsu aut ictu, uti aliorum animalium venenatorum aut saltem iracundorum, vel rabidorum, ita etiam viperarum producta, a saliva vulneri simul instillata, proveniunt, quæ judice *celeberrimo Hoffmanno in Medicin. Rational. system. T. II. Pathol. General. P. II. Cap. II. §. IX. imprimis venenata qualitate imbuitur, quoniam est humor valde subtilis, fermentativæ & spirituosæ indolis, qua de causa*, ut in *scholio* adjecto pergit, *salivalis ille virulentus liquor, mediante morsu nervosis & fibrosis partibus insinuatus, summe pernicialis.* Vidimus quippe in antecedentibus, eundem natura sua salina spiculisque acribus, nervos non tantum lacessendo & irritando, spasmos atque affluxum humorum excitare, sed etiam in sanguinem penetrando, motum peregrinum, fermentativo analogum, inducendo compagem ejus dissolvere. Quid autem ad salia acria temperanda, spicula involvenda, rosiones ac irritationes, mox inde pendentes, præcavendas efficacius, quid ad partes membranosas & nervosas contra stimulos defendendas & solandas, spasmos sistendos, motus turbulentos ac fermentativos impediendos, potentius est substantia oleosa? Eam ob causam *Celsus lib V. cap.* 27. contra hydrophobiam, a canis rabidi morsu, projectionem ægri non opinantis in piscinam, non antea ei provisam, com-

men-

mendando; inquit: *Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus, in aqua frigida vexatum, nervorum distentio absumat. Id ne accidat, a piscina protinus in oleum calidum demittendus est.* Alio antidoto adversus morsum viperarum se munire harum captores, memorat citatus *D. Mead l. c. p.* 29, quod quidem isti in secretis habent, ipse tamen diligenti investigatione tandem detexit: nihil aliud hoc esse, quam axungiam viperarum, mox vulneri illitam, idem testatur, qui iteratis experimentis cum successu factis, de ejus efficacia confirmatus, affirmat, curam hanc adeo facilem & certam esse, ut nullo alio interno remedio opus sit, quia dicta pinguedo substantia sua glutinosa & viscida involvat sal volatile liquoris hujus venenati, quominus spiculis suis crystallinis effectum virulentum edere queat. Idem valet oleum nostrum olivarum, quod vel ideo omnibus & pinguedini etiam viperarum anteferendum, quia ubivis locorum ad manus esse, ac in largiori copia membris læsis inungi potest. Multum ad ejus effectum promovendum valet calida inunctio, ut tanto intimius penetrare queat. Nihil igitur restat, quam ut continuatis experimentis, efficacia ejus laudabilis in iisdem casibus ulterius confirmetur. Utrum istud eundem effectum contra ictus morsusque aliorum animalium edere queat, antequam usus id docuerit, affirmari quidem non potest. Nulli tamen dubitamus, cum in plerisque eadem est ratio, omniaque ista vulnera ob succum virulentum simul instillatum, potissimum horrenda illa symptomata producunt, quin idem ab eo expectare liceat. Nihil itaque addimus, præter votum, ut divina benedictio prospero eventu in his casibus ancipitibus, opus hoc coronet, laborque noster ad solatium multorum afflictorum vergat.

 JOS.

CCXVIII.

JOS. EXUPERII BERTIN

E T

J. FR. CLEM. MORAND

THESIS IN HÆC VERBA

Ergo specificum Viperæ morsus antidotum, Alkali volatile?

Parisiis 13 Novemb. 1749.

I.

V*Enena* appellantur ea omnia quæ parva quantitate intra corpus assumpta, vel ipsimet extus applicata, ejus naturalem statum violenter, nunc brevi, nunc tardius destruunt. Græcis τοξικα, imo & Φαρμακα, sed melius addendo *deleteria* vocantur, quia pharmaca, medicamenta etiam significant. Triplex est venenorum genus, ex triplici naturæ regno. Quæ vegetabili ortum debent, ob rodentem vel causticam indolem, ut aconitum, helleborus, euphorbium, tithymalus aliaque plura, vel ob vim inspissantem sive obstruentem, vel narcoticam, noxia deprehenduntur. Ex mineralibus venena, acidæ plerumque sunt indolis ut arsenicalia & mercurialia. Omnium subtilissima suppeditant animalia, quæ morsu vel punctura potissimum irrepunt; hinc promptius per varias partis læsæ contractiones, in vascula minima, inde in massam sanguineam permeant. Quid igitur mirum est, si spiritibus animalibus permixta materies venenosa, fibrillas nerveas dolorifice pungat, convulsiones ab excitato impetuoso spirituum motu, citius excitet, si demum omnes humores totumque corpus contagione labefactentur, donec foras amandata fuerit? Ex hacce triplici venenorum familia, alia aliis magis sæviunt, diversasque edunt malignitatis strages; quemadmodum enim diversæ sunt partes machinam constituentes, ita quoque subjectorum ratione, eorumque corporis habitus, varia sunt venena, quam multiplex ac diversa latentium humorum conditio, tam dissimilis inde exorientium symptomatum ratio. Non omnes æque vehementer eodem veneno afficiuntur, quidam levius, quidam violentius; quidam cito, quidam tardius moriuntur. Inter animalium venena, primum obtinet locum viperæ venenum, cujus etiam non eadem est in omnibus viperis, & corporibus, energia, non eadem in omnibus regionibus, calidioribus, frigidioribusve sævitia; imo etiam, ex pluribus physicis, pro animalis, plus vel minus irati, mole, colore & sexu, varios habent eventus: non igitur convenit omnibus idem remedium, sed certum & optimum haberi debet, illud quod tutissimo, citissimo, minusque injucundo donabitur effectu.

II.

Inter serpentes morsu venenato inquinantes, vipera quod vivos pariat fœtus, sic dicta, est animal in totum perniciosissimum, ut loquitur *Amatus Lusitanus*, in hieroglyphis etiam ægyptiacis, quidquid periculosissimum significat; ut bene multa, ad ipsius historiam & anatomen attinentia quæ prope infinita sunt, omittam, maxillis mobilibus articulatos ab ipsomet ortu gerit uncos & incurvatos dentes, qui peculiari actione musculari, cum maxillæ superioris osse primo, antrorsum protruduntur. Basi illius ossis, affigitur vesicula flavo liquore plena, cui annectitur ductulus excretorius, fibris musculosis, in longum & circulum protensis (*a*), munitus, quarum ope e vesicula exprimitur succus, ab acuto, & fistuloso dente in inflictum vulnus stillandus: hic tanquam mera salivalis materies, a celeberrimo pharmacopæo (*b*) spectatur, & omnium ferme scriptorum opinioni directe adversans, hunc venenatum esse negat, sive ex eo quod absque ullo incommodo pluries gustatus & deglutitus fuerit ille succus, sive quod non infeliciter cum sanguine mixtus fuit per aperta recenti vulnere vasa, & ex solis iratæ viperæ concitatis spiritibus, miserandorum omnem symptomatum syndromen oriri affirmat. Sed quid inde? Etenim nonnisi lacessita, sæpe externa læsione provocata, vindictæ inhians, morsum infert vipera; qui igitur effectuum ætiologiam rimari voluerit, dentes perscrutetur; inde malorum quibus catervatim stipatur ille morsus, unicus fons & origo. In vesiculæ jam descriptæ succo, latere vim lethalem certo concludere est; ut autem explicetur in quo præcise consistat illud venenum, a vipera demorsum inspice. 1°. Acute dolet pars læsa, quæ rubet deinde, & incalescit, gangrenæ prænuntius succedit livor, ad vicinas partes brevissime æque ac intumescentia serpens, his accedunt languor, totius corporis debilitas, pulsus fit celer, quanquam debilis, & intermittens: convulsivos motus, frigidus comitatur sudor; sed maxime omnium & pertinacissime musculi collum caputque moventes convelluntur, supervenit icterus, magnus & intolerabilis dolor, regionem umbilica-

(*a*) *Mead.* de Vipera.
(*b*) D. *Charas*, Regiæ Scientiar. Academ. Socius.

licalem occupat: excitantur nauseæ, biliosæque evomuntur materies. Quanquam autem pessimus sit in genere viperæ morsus, non semper tamen indubitato mortem infert; citius, otiusve hæc apparent symptomata, plus vel minus exacerbantur, prout cor usque & cerebrum virus penetravit, pro tempestatis, morsi, mordentis, temperiei, sanguinis diathesos, victus ratione, aliorumque similium, unde explicari poterit, quomodo plura animalia post morsum absque ullo remedio curata fuerint, quomodo semetipsum a vipera vulneratum, coram illustrissima scientiarum Academia Parisiensi; intra breve tempus curavit D. Charas; non igitur absurde concludetur, mortem ostia pulsare, nisi remedia tempestive adhibeantur. Sed quodnam medicamentum, tot & tantos avertet tumultus? Illud erit, quod & poros aperire, & sudoris beneficio, per patentia cutis ostiola, venenosam eliminare materiam poterit.

III.

Quanquam enim nemini accurate, nota & perspicua sit veneni viperini indoles, de eo tamen a posteriori, ratiocinari fas est. 1°. Affici fluida, injectique succi vi inspissari & deturbari suspicandi locus est, ex frigore morsum affligente, ex pulsu debilitatæ arteriæ, cum quadam mollitie, quod & adhuc confirmant biliosi vomitus, symptomaticus icterus, doloresque in abdomine. 2°. Genus nerveum affectum designant motus convulsivi, in demorsis apparentes; quomodo autem excitantur illi? Quæstio sane difficilis, & ex nervorum structura, cum innotescet, facile forsan, eruenda. In his effectibus curandis infinita prope, a neotericis instituta fuerunt experimenta. Notum est omnibus eos qui viperas colligunt, viperina axungia vulneri cito applicata, omnes ab hoc morsu futuros eventus, prævertere quod, etiam clarissimus Anglus, (a) ut specificum laudat. Ferrum, ad eum caloris gradum, qui vix tolerari potest, excandescens, parti applicatum, tanquam eximium in hoc morbo, experimentisque comprobatum remedium prædicat, D. *Boyle*. Pulvere pyrio super parte demorsa accenso, apud Americanos; & quarumdam decoctione plantarum levique partis læsæ scarificatione, apud venatores Pictavienses, nulla est præstantior viperæ morsus medela; ab antiquioribus, viperinæ partes coctæ, hoc serpente demorsis, felicissime exhibebantur. Tanquam certissimum ab Anglis celebratur oleum simplex olivarum (b), quod & toti membro illini potest, sed in dubium revocavit illud pharmacum regia scientiarum Academia Parisiensis (a), inventis & perfectis, Urbi & Orbi pariter notissima. Vulgo autem ignis, caustica, ligaturæ in parte affecta ejus-

(a) *Mead*, Lib. de Venen. Anglic. p. 29.
(b) *Vaterus*, Differtat. de novo Antidoto adversus Viperar. morsu.
(a) Mémoire de MM. Geoffroy & Hunaud; année 1737.

ejusque viciniis, adhibentur, nec non scarificationes quibus nonnulli cucurbitulas in principio succedere volunt, remedium certe non contemnendum. Aqua muriatica sive simplex, cui sal solutum insit, vel spiritus vini camphorati, aut spiritus theriacalis, calide applicantur vulneri, quod deinde prompte scarificandum est, & emplastro vesicatorio cum theriaca, emplastro de meliloto, ut & oleo succini & castorei, simul mixtis obtegendum; deinceps in quavis deligatione, vulnus aliquo illinatur liquore, ut & oleo scorpionum, rutæ, chamœmeli, balsamoque Peruviano. Curationem absolvunt alexipharmaca, diversæ præparationes viperinæ, & omnia quæ cor ad celeriores vibrationes stimulando, naturæ conatum juvare poterunt. Hinc sudorifica, & cardiaca pleraque promiscue usurpantur, cum eadem fere sit utriusque medicamenti indoles, poros aperire, ut facilius & admitti, & eliminari possit serum; recte equidem, ista, donec nulla amplius veneni vestigia hinc inde appareant, statim & sæpius exhibentur, theriaca præsertim, quæ amico amplexu, diffusas veneni portiones sibi adjungit, quas aut præcipites secum ducit, aut si fluitent adhuc, nullam noxam propter ascitos comites valent inducere; sed omnibus remediis, quæ vel non satis prompta, vel truculenta nimis sunt, præpollet Alkali volatile.

IV.

Sal volatile, omnium medicamentorum, sive natura sive arte paratorum nobilissimum, spiritibus quibus abundat sanguis analogum, hos recreat, reficit, & nisum, quo noxia quæque amoliri conantur, roborat, intimasque corporis partes subit celerrime, occlusas venarum scaturigines, meatus cohærentes, humoresque concretos, luminis adinstar momento dissolvit, noxiosque per corporis emunctoria eliminat. Hujus equidem effectus, varii erunt pro diversa vulnerum & injecti veneni ratione, quantitate, qualitate, nunc citius, nunc tardius pro vario inspissationis gradu, pro varia succorum inspissatorum indole, pro variis in quibus primum inspissantur partibus, vim suam exercet, sed semper felicissimo cum successu, si statim & sæpius exhibeatur; hujusce pharmaci præstantissimam in eo casu virtutem non satis commendandam reddit, eventus, pluribus circumstantiis notabilis, & coram regia scientiarum Academia, a celeberrimo Bernardo *de Jussieu* prolatus. Vir quidam, (*) regium professorem una cum frequentissimis rei medicæ studiosis, rei herbariæ causa, ut quotannis mos est, in agris concomitans, dum angues venabatur, in viperam, quam prima facie colubram autumavit, fortuito incidit (nam in viciniis Parisiacis raro occurrit) eam, infelix heu, ex una in alteram manum securus transmittebat. Ira ferox anguis, occupat hanc

(*) Mense Jul. ann. 1747.

hanc morsu, lethiferamque ibi eructat saniem, formidabile virus; longis amplexibus illam implicat, triplicique demum tabidos morsu, depascitur artus. Dolore, & intumescentia quæ inflicta vulnera statim secuta fuerunt, impulsus, unde & doctrinam, hic & etiam malis medicinam quærit. Extrema carpitur cauda serpens, & peritissimo defertur Magistro qui viperam, non colubram pronuntiavit, nullaque relicta mora, alkali volatile liquidum, & deinde sal volatile, intus & extus adhibuit; res ægrotantis, quamvis in tuto positæ viderentur, & citissime appositum fuisset remedium, gravissima nihilominus exorta sunt symptomata. Brachia ad scapulas usque, subitaneo tumore, horrendam in magnitudinem assurrexerunt, unde ligaturæ ex consilio cujusdam primum admotæ, sublatæ fuerunt; nauseæ vehementes, anxietates cordis, necnon syncopes accesserunt. Ad locum in quo pernoctandum erat, ægrum recto tramite tres diduxerunt Philiatri, & interea, aquam supradictam guttatim in vino mixtam sæpe sæpius ei exhibebant. Ibi adventus, lectum intravit, & jusculum, cui alkali volatile miscuerunt, sorbuit, quod delirium leve & ciborum per cœnam injectorum vomitum non amovit: ad dolores & torpores in brachiis levandos, vulnera, & partes inflatæ, oleo olivarum, & sale armoniacali, hacce nocte sæpius illata fuerunt. Demum post abundantes sudores melius se habuit ægrotans, & sex horis elapsis ita absoluta fuit curatio, ut postridie, arva nobiscum, prima luce petiit; per plures deinde dies, supradicto illitu, intus vero, sale volatili usus fuit. (*). Æque salubriter eodem fere processu, pari casu in usum revocavit spiritum volatilem viperæ, doctor medicus D. *Yvon*, qui supradicti eventus testis fuerat.

V.

Exulet ergo tanta medicamentorum sylva, qua nihil ad distinendam ægrotantium salutem, & ad praxeos rationalis, & efficacis incrementum remorandum deterius inveniri potest (*a*); ad pauciorem & selectorum numerum redigatur innumerabilis apparatus, quippe qui, *a curatoriæ methodi simplicitate, curati securitas*, (*b*) quin imo, *permultis, & compositis, indicationibus, pauca & simplicia sufficiunt medicamenta*, ut luculenter patet, elegantissima thesi celeberrimi hujusce Academiæ socii domini *Herissant*; eo salubrius est illud pharmacum, quod pluribus & valde compositis supplet, quod eorum omnium vires in se continet: Alkali volatile, duris rigidisque corporibus, in partes minutissimas dividi facile potest, & in exiles canaliculos permeat, naturæ laboranti juvamen affert; si

(*) Ex dono Bacc. propon. servatur vipera in museo Hort. Reg. Plantar.
(*a*) *Hoffman* Med. rat. System. Tom. 3. Sect. 2. Cap. 3.
(*b*) Thesis D. *le Thieullier*.

si quid est liquoribus, tenax, viscidum, ac everberantibus solidorum oscillationibus inobediens, illud alkalium ope totidem cuneorum instar dividitur, atteritur, comminuitur. Præcipua hujus morsus curatio, in fibrarum elatere, & liquorum fluxilitate restituenda sistit. Hæc omnia alkali volatilis usu assequeris: partes solidas quibus præterlabuntur fluida, ad motum excitat, actuosis particulis sanguinem exagitat, & dissolvit, vasorum systolen adauget, diaphoresim promovet, & sudores. Forsan objicies, sanguinem in patella effusum, ab alkalibus pluribus tum fixis, tum volatilibus, oleosis inspissari (*c*), sed hic effectus, ex aerearum partium miscela oriri potest; an calorem quo pollet hocce medicamentum, noxium supponeres? Num semina quædam, & fructus nonnulli, acrius os afficiunt, & tamen salubre sanguinis fervori frænum injiciunt; sic semen Cardamomi, masticatum, calido licet donetur sapore, sitim nihilominus, frigiditate, in ore ipso salubriter extinguit; quid plura? Hujus medicamenti vim afferit experientia, quapropter non dubites concludere;

Ergo Specificum Viperæ morsus antidotum, Alkali volatile.

(*c*) Chym. *Boerhaav.* Tom. 2. p. 239.

J. HENR.

CCXIX.

J. HENRICI SCHULZE, *ET AUCTORIS.* JO. GEORGII KRUMNAU, *DISPUTATIO.*

QUA CORPORIS HUMANI MOMENTANEARUM ALTERATIONUM SPECIMINA QUÆDAM EXPENDUNTUR IN QUE CAUSAS EARUM INQUIRITUR.

Halæ Septemb. 1741.

PRÆFAMEN.

Quum certus sim medicinam duobus niti debere columnis, experientia & ratione; & quod ipsa ratio ex repetitis experimentis eodem semper modo cadentibus, horumque pluribus inter se collatis & comparatis, elicienda & producenda sit: totam medici vitam sentio nihil aliud esse debere, quam perpetuam observationem eorum, quæ in sensus incurrunt, atque severam indagationem illorum, quæ sensibus abscondita sunt, & istos, quos per sensus nostros percepimus, produxerunt effectus. Fuit quondam scholæ medicæ aliqua familia, quæ propalam profitebatur illam abditarum causarum indagationem, qua rationem venamur, ad medicum nihil pertinere: forte etiam Hippocratem non injuste dicemus a rationibus requirendis aliquantum alieniorem, quam videri ipsum volunt clarissimi viri, qui dogmaticorum seu rationalium patrem ac principem per complura secula decantant. Sed quod Hippocrates remotioribus causis requirendis sedulo feliciterque studuit, etsi in proximis industria ejus defecit: maneat ipsi laus, qua diutissime floret, per nos illibata. De empiricis autem manifestum est, quod totus mundus in profunda rerum medicarum ignorantia versaturus esset, si ab exortu illius sectæ mansissent & ad nos persisterent ejusdem decreta, quibus omnem abditarum causarum requisitionem abscindebant. Nam qui anatomicum scrutinium corporis humani contemnunt medici, eos necesse est aut ignaros esse summi momenti accessionum, quas ars nostra inde a ducentis annis, dante & procurante anatomia, accepit; aut de sua, ad quam delati sunt, secta ita sentire, quod ad summum perfectionis apicem deducta sit, & tamquam corpus athletice repletum in extremo boni habitus consistat. Certe de secretionibus parum, præter facultates veterum, nosceremus, nisi anno, qui ante hunc præsentem centesimus fuit, Mauricius Hoffmannus Furstenwaldensis Marchicus ductum pancreaticum in animalibus invenisset, suoque hospiti Wirsungo ostendisset, qui sequenti anno in homine etiam repertum publicavit. Certe ab hoc tempore anatomici certatim glandulis quasi venandis operam dederunt, infinitosque ductus detexerunt, quibus diversi latices multis locis effunduntur. Legat recentissimos physiologos, qui dubitat, an hæc inventa lucem attulerint. Quid dicam de circulatione sanguinis, quid de chylo & lympha, horumque humorum viis, quid de novis, circa partes generationi inservientes, inventis? Omitto hæc, cum longe pluribus, & pauca attingo, quæ in memoriam revocent quantum opera artis medicæ emendatiora certioraque per anatomen sint reddita. Quanto nunc expeditior & facilior est fistularum lacrymalium curatio, præ illa pristina, quæ non poterat non corrumpere & miseriores reddere ægrotantes? Quanto nunc melior est herniarum curatio: & quam compendiosa multisque modis certior calculorum excisio, postquam anatomici ruditatem artis necessariæ emen-

dandam, dirigendam, illuſtrandamque ſuſceperunt. Atque hæc pro anatomis empiricis viſa fuerunt reſpondenda. Quis autem exitus erit, ſi pro phyſica dicendum eſſet, quantum leges motus declarando, corporumque qualitates expendendo, aëris, ventorum, caloris, frigoris, diverſarum, quæ in aëribus & aquis occurrunt, mixtionum & adventitiarum qualitatum indicium faciendo, ortumque indicando, ad morborum generationem intelligendam & curationum vias inveniendas, operæ pretium faciat: aut ſi expediendum eſſet quantum ampliſſime patens chymia artem noſtram promoverit ad inveniendam mixtionem eorum, quibus recte comparatis valetudo ac vita noſtra quotidie producitur & continuatur: quantum ad venenorum diſtinctam cognitionem ea faciat, eodemque ad oppoſitam illis medelam cum recta ratione faciendam nos inſtruat. Hæc certe omnia ſi recte adhibeantur, & non tam inferantur in doctrinam medicam, forte extra corpus noſtrum particulariter viſa & obſervata, ſed in ipſo corpore obſervatis maturo providoque judicio ad illuſtrationem adhibeantur: oſtendunt ſane multas vias propius ad naturæ abdita penetrandi. Sed videtur optimam ſpem nimis ſæpe corrumpere feſtinatio, quando nos impatiens deſiderium novæ inventionis, aut omnino ſyſtematis novi, laudem decerpendi impellit ad extrudendum quod maturitatem nondum conſequutum eſt. Æque enim incrementa artis remorari videntur, qui ad placita ſectarum, tamquam in brevia aut ſyrtes devecti, hærent, quam qui libere in verum inquirere exorſi, navem inconſideratius vento ratiociniorum permittunt, a quo cæcis & latitantibus ſaxis impinguntur. Quare mihi hanc legem ſcripſi in veritatum medicarum ſcrutinio tenendam, nihil ut adſperner, quod vel ipſe fideliter obſervavi, vel a viris fide dignis annotatum & in commentarios ſuos relatum deprehendo, quodque plena fide hiſtorica dignum debeat haberi: deinde ut in eventus cauſa proxima requirenda in nulla acquieſcam, quæ ſupponitur, ſed indagando pergam, donec inveniam in corpore humano realiter præſentem, ſenſibus comprehendendam, & cum quæſito eventu manifeſtum nexum habentem. Ut autem exercitium perpetuum haberem, a longo jam tempore mihi præfixi indagationem momentanearum in corpore animali vivo accidentium mutationum: quarum ipſemet partem fidelibus & attentis ſenſibus obſervavi: partem ex virorum fide dignorum ſcriptis aut orali relatione accepi. Selegi autem ex multis pauca alterationum ejuſmodi ſpecimina, ne limites commentationis academicæ nimium excederem, & ut tempori anguſto, quum graves cauſæ reditum in patriam accelerare jubeant, conſulerem. Lectoris benevoli æquitatem imploro, ut omnia in meliorem partem interpretetur.

§. I.

ALterationem, cum omni ſchola medica, vocamus ſtatus, qui ante fuit, notabilem mutationem, ſive illa in melius accidat, ſive in deterius. Atque talis accidit multis ſubjectis; ut aëri, quando ſerenus in nubilum, frigidus in calidum, ſiccus in humidum, aut quoviſcunque alio modo conſtitutus in diverſum aut contrarium migrat: ut vino generoſo, quanto lenteſcit, vappeſcit, aut in acetum tranſit. Sed medica conſideratione digniores ſunt alterationes, quæ in animalium viventium corporibus, præcipue autem humanis, eveniunt. Pridem itaque invaluit in medicina hoc nomen alterationum, quum vetuſtiſſimi therapiæ omnem, quam ægrotis navat, operam bipertitam voluerint: ſcilicet evacuatoriam, quæ nimia & noxia ſubducit; & alterantem, quæ qualitatem humorum aliter determinat, & his ita alteratis, firmarum etiam partium ſtatum & conditiones mutat.

§. II.

Latiſſimum illum conceptum, commodioris doctrinæ cauſa, emendavit Illuſtris Academiæ hujus *Senior Dom. Frider. Hoffmannus, præceptor ac patronus meus omni pietate & obſequio ætatem colendus in medic. ſyſtemat. Tom. III. ſect. 2. cap.* 4. qui quatuor medicamentorum ſumma genera docens, alterantium nomen illis reliquit, quæ materiæ vitioſæ corrigendæ dicata ſunt, & ab iis ſejungit, quæ ſolidorum ſtatum roborando & excitando, aut remittendo & ſedando, mutant. Quæ diviſio ut rei naturæ convenientiſſima, & docentibus ac diſcentibus aptiſſima eſt, quando de medicamentorum generibus agitur: ita non videor mihi contra mentem illuſtris venerandique præceptoris agere, qui alterationis vocabulum in tractatione mixta, ſcilicet pathologica & therapeutica, tam amplo ſenſu accipio, ut lædentium æque ac juvantium momentaneis effectibus conveniat.

§. III.

Momentaneas alterationes dicendo, intelligo illas, ubi inter tempus cauſſæ corpori allapſæ, vel quocunque modo inſinuatæ aut illatæ, illiuſque conſpicuum effectum, ſive ſalubrem ſive inſalubrem, nullum omnino intercedit notabile intervallum. Atque hujus generis non pauca notantur in vita hominum, ubi a re audita, viſa, odorata vel ore adſumta, ipſo illo momento affecti exſternantur, concidunt & vitæ ſuæ ipſimet ignari, alios de ea dubitantes, aut non multum boni ſperantes

reddunt. Et quamquam ab illo initio continuo augescentes læsiones sæpe progrediuntur, & gravissimos effectus tandem producunt; ut finis seu eventus istiusmodi momentaneus non possit dici: quoniam tamen cum initio, perpetua & necessaria serie, cohæret eventus posterior; non vereor ne litem mihi de nomine quisquam moveat.

§. IV.

Quum multa occurrant istiusmodi alterationum exempla, quas momentaneas optimo jure dicas: haud scio an me reprehensurus quisquam sit, si dixero & gravissimas & frequentiores esse, quæ initium capiunt ab aliqua caussa, quæ auditum & visum afficit: maxime si, quod vix abesse in his binis solet aut potest, animi magna & improvisa commotio conjungatur. Sic pleraque exempla gravissimarum passionum præbent feminæ, præcipue gravidæ aut menstruatæ, quas incurrerunt subita tempestate exorta, quæ magnis tonitruis aut fulgetris vel in ipsas ædes, quas habitaverunt, vel vicinas delapsis, incendiove excitato periculum magnum adduxerunt, aut minatæ fuerunt. Deinde conspicientes oculis suorum, quibus tamen succurrere non possunt, maximum & improvisum periculum; tantoque magis læduntur & afficiuntur, quanto securioribus & tale quid minime exspectantibus tam tristia objiciuntur oculis.

§. V.

Sed & per olfactus & gustus sedes in nos primum delata, ipso momento, quo tam breve iter trajiciunt, incredibiles sæpe effectus perpetrare solent, tam ad juvandum excitandumque, quam ad animi deliquia, strangulatus uterinos, epilepticas convulsiones, mentis perversiones alienationesque subitaneas inducendum. Tandem etiam tactum accensere debemus illis fenestris, per quas mors cum morbis subire vitalem œconomiam valet. Non multa, fateor, specimina occurrunt, quæ satis clare comprobent tactum, quatenus organum sensus denotat, & in manu eminenter collocatus est, momentaneas producere aut potius primum suscipere & in universum corpus diffundere & propagare posse alterationes. Nam quod frigus, calor, humiditas, siccitas, horumque vicissitudines brevi tempore sibi succedentes potenter agant & celeriter, nemo negaverit: dubitabunt tamen plerique, an hic magis in humores alteratos & hinc per totum corporis habitum undique ad interiora recurrentes caussa conjicienda sit, quam in tactus organum, per se & privatim patiens.

§. VI.

§. VI.

Enimvero omnem eximit animo dubitationem, quod apud gravissimos scriptores, tam veteres quam recentiores, consignatum de torpedine pisce legimus. Tantum scilicet scribunt vivæ vim inesse, ut retibus capta, antea quam manu attingatur, manum lacertosque piscatoris stupore non modico afficiat. Quin si quis contum vel hastam mari immiserit, illaque hunc piscem attigerit, celeriter stupor manum corripit. Ex quo factum est, ut jam a bis mille annis de tam singulari efficacia, per maris inquietas undas, per funes retium, per contos hamorum transmissa disputatum fuerit. Et ne manibus solum infestam putemus, etiam de pedibus nos certiores reddit *Plinius hist. natur. lib.* 32. *torpedo*, scribens, *etiam procul & e longinquo, vel si hasta virgave attingatur, quamvis prævalidos lacertos torpescere facit, & pedes, quamlibet ad cursus veloces, alligat & retinet.*

§. VII.

Videntur etiam tactui plurimum debere illæ alterationes, quas relatas legimus apud *Anselm. Boetium* de *Boot de gemm. & lapid. libr.* 2. *cap.* 102. & ex eo repetitas apud *Rob. Boyle de utilit. philosoph. experimentalis* exercit. 5. *pag.* 279. Scilicet *Boetius* apud illustriss. Baronem de Kniphausen didicerat vim insignem jaspidis rubræ, in menstruis impetuosis subito sistendis, quum femori alligata esset: ut & in vulnere pedis, quum nihil ad sanguinem cohibendum valeret, eandem admotam, etiam non tecto vulnere, hæmorrhagiam extemplo sustulisse. Harum curationum memor, quum virgo per sex annos menstruis nimiis & impetuosis ita vexata, ut vix umquam hebdomada præteriret, quin aliquoties ipsi sanguis efflueret, quæque omne genus præsidiorum & medicamentorum frustra tentaverat, opem ejus implorasset: sepositis aliis omnibus utendam ipsi dedit jaspidem rubram, crebris experimentis antea spectatam, quam collo appensam gereret. Sistitur illico sanguinis fluxus, nec redit, quamdiu gemmam gestat: si deponeret, interjecto non longo tempore redit, idemque, gemma iterum appensa, statim sistebatur.

§. VIII.

Dantur etiam notabilia alterationum satis celerium specimina, in quibus obscurum est quis sensus potissimum primumque afficiatur. Refert illustr. *Rob. Boyle de insign. effic. effluvior. cap.* 6. de virgine nobili quæ a rosis tantopere offendebatur, ut etiam ignara nulloque sensu de præsentia earum admonita, anxietatem ad lipothymias properantem perciperet: cujus rei experimentum, in principissæ cujusdam aula captum, plu-

pluribus refert. Nota mihi eſt nobilis matrona, quæ feles jam adultos circa ſe pati poteſt: ubi autem exigui & nondum adulti conclave ſubeunt, maxime inſciam illico admonent de ſua præſentia anxietate cardialgica ad ſyncopen, niſi animalculum cito removeatur, progrediente. Forte tamen omnium maxime mirabile eſt, quod in viro illuſtri, & maxime forti animo ac corpore prædito, noſtro tempore multis cognitum eſt. Is quum omne pomorum fructuumque horæorum genus ſine offenſa ferat, ab una tamen pomorum ſpecie, quam vocant *Herren-Æpfel*, tantopere læditur, ut, ſi ipſo maxime inſcio vel unicum in conclave, quo degit, inferatur, mox animi deliquio corripiatur: cujus rei experimentum in aula magni principis factum eſſe, multis referre poſſem, ſi longiorem ſermonem liceret texere.

§. IX.

His momentaneam alterationem inducentibus proxima ſunt, quæ admodum exiguo ab aſſumtione aut applicatione intervallo, vix uno aut altero horæ minuto longiore, corpus aut mentem mirifice alterant & pervertunt: utinam ſint, quæ æque certe & celeriter eam poſſint in ſtatum integrum reſtituere. Nequiſſimum apud exteros paratur unguentum, cui odores admiſti pulchrum balſami nomen dederunt, cujus ſi vel tantillum, quod piſi magnitudinem æquet, ſubter nares hominis inungas, ex leviter in iram concitato reddet furioſum, feminæ autem ad voluptatem blandis ſermonibus paululum flexæ, omnem pudorem, omnem, quam ſana ratio requirit, continentiæ curam aufert. Ejuſdem generis eſt pernicioſum daturæ ſemen, cujus in ſanæ rationis & conſcientiæ uſu auferendo tam multa exſtant, tamque infamia ſpecimina, ut ab eo tempore, quo primum ab Indis ad nos mitti cœpit, omnes libros medicorum querelis de maleficiis ſuis impleverit.

§. X.

Sufficiant hæc ſpecimina alterationum momentanearum: quibus tamen nonnulla adjicere commode debebimus, in ea, ad quam illico accedemus, indagatione proximæ cauſæ. Iſtud tantum monemus, quod in exemplis alterationum, quas concitati affectus ſubitanei intulerunt, longi eſſe noluerimus, quum copioſe de illis a doctis viris pridem actum fuerit, ex quibus indicamus, qui ad longe plures remittit, b. D. D. *Chr. Jo. Langium* in binis diſſertationibus, *de animi commotionum vi medica*, & *de mortuis ex affectibus.*

§. XI.

Atque has omnes alterationes, quando in titulo diximus fieri in corpore humano, illud utique vivum intelligimus; nam mortuum, præterquam putredinoſi corruptivi, nullius motus capax eſt: has autem omnes alterationes, motuum tam in fluidis quam ſolidis, eſſe alias determinationes, quam brevi antea fuerant, manifeſtum eſſe exiſtimo. Dum vivum dico, eodem ipſo dico in tali ſtatu conſtitutum, ut arctiſſimus inter animam atque corpus nexus ſubſiſtat: proinde itaque animam minime excludimus, quippe per organa ſenſuum, animalibus functionibus utique ſervientia, tam quæ celeres mutationes ad pejorem, quam ad meliorem ſtatum afferunt, corpori primum allabi diximus. Sunt præterea quam plurima facultatum animalium valde tunc alteratarum documenta: in illis utique qui ſine ſenſu, motu, ſuique conſcientia jacent. Quum vero hæc de anima diſceptatio nihil, quod in ſenſus incurrat, adeoque convictionem ſenſualem, quæ in experientia eſſe debet, afferre poſſit, ex ulla parte præbeat; ſummique medici & philoſophi in diverſum longe hic abeant: ſtatui mihi omnem hanc de animæ in harum alterationum eventu partibus & concurſu diſceptationem ſuo loco relinquendam, mihi vero illa ſuperſedendum eſſe.

§. XII.

Jam ut mihi aditum ad hanc indagationem parem, experimenta quædam, cum ab aliis capta, tum a me ipſo inſtituta, teſtibus ſemper adhibitis, recenſebo. Animal quodcunque recens mactatum, ſi ſanguis omnis, ablato capite, effluxerit, &, modo nondum omnino obriguerit, in ſpinalem ejus medullam acum ad hoc ſatis firmam & commodam impreſſeris, illico obſervabis motum aliquem, qui artus trahit & convellit. Hoc quum alii in aliis experti fuerint; ipſemet in ranis ſæpius: nuper autem in cane, cui caput amputatum fuerat, omniſque ſanguis effluxerat, tentavi, eo ſucceſſu, qui omnium exſpectationem ſi non ſuperabat, certe implebat. Puncturam enim factam illico excipiebant ſatis notabiles, quin celeres & vegetæ artuum ſuperiorum commotiones: quumque retracta acu ſexies eandem iterum imprimerem, moveri & contrahi ſemper eaſdem partes, quamquam ſemper imminutius, obſervabam. Quum vero ad lumbares vertebras eandem acum poſtea adigerem, non licebat motum contractionis ullum conſpicere. Habeo a viro fide digniſſimo, multiſque annis Lipſiæ commorato, quod ſuo tempore id experimentum in homine violenta morte exſtincto, in almæ univerſitatis theatro factum fuerit, omnibuſque admirationem moverit ſucceſſus ejus.

§. XIII.

Puto me ex adducto experimento satis juste colligere, quod & ante me docti viri tam ex illo, quam iis, quæ chirurgi in capitis vulneribus quotidie observant, didicerunt & docuerunt, esse scilicet inter corporis nostri partes ad motum suscipiendum nullas promtiores & celeriores illis, quæ a cerebro, membranis ejus investitæ, proxime exeunt; tum vero quæ a medulla ejus per dorsi spinam demissa, iisdemque membranis involuta, procedunt: denique illa, quæ majores nervorum ramos accipiunt aut membranas habent cum cerebri involucris proxime & immediate conjunctas, aut plures diversorum ramorum propagines nervosas, in ganglia plexusque coadunatas, deinde iterum de se emittunt & propagant. Qui autem nervi integumentis minime involutis prodeunt, ut qui a processibus cerebri mammillaribus per tunicam narium pituitariam distribuuntur, motui non æque apti sunt & destinati; sed tanto interiorem ad animalis facultatis sedem accessum præbent: unde odores ad vires refocillandas plurimum valent, & efficaciam celerem exserunt; sed & non minus perniciosis atque nocentissimis exhalationibus portam aperiunt.

§. XIV.

Olfactus atque gustus organum arcte inter se cohærent: quod vitæ quotidianis experimentis cognitum est, etiam illis, quæ medicinæ omnium minime vel gnari vel curiosi sunt. Efficiunt autem illam cognationem, & notabilem officii communionem, nervi ab eodem pari quinto exorti, quorum pars magna ad superiorem maxillam, nasum, palatum, uvulam, partesque cum his connexas, distribuitur: sed nec minor portio maxillæ inferiori, præcipue autem linguæ, impenditur. Et quamquam sunt hodie, qui, sub celeberrimi viri ductu, officium gustatorium, huic quinti paris propagini ablatum, in nonum par, quod alias linguæ motorium habebatur, transferunt: nescio tamen, quam id juste faciant, & an gravius pro suo gustatorio vel argumentum vel experimentum attulerint, aut afferre possint, quam quo *Realdus Columbus*, excellentissimus anatomicus, omni, ut mihi videtur, dubitatione majori documento, ab experientia rerum magistra ducto, quinti paris officium luculentissime comprobavit *de re anatomica lib.* 15. *p.* 264. edit. venet. fol. Quanquam enim iste doctissimus anatomicus adducto loco de pari quarto loquitur: neminem tamen offendere hoc debet, qui novit, quam non longissimum tempus effluxerit, ex quo olfaciendi officium istis per os cribrosum trajicientibus cerebri portionibus medullaribus, tunicam narium subeuntibus, attribuere cœptum fuit.

§. XV.

§. XV.

Jam igitur mirari tantopere non debemus, si nervi tam propinqua via e cerebro egressi, deinde ita a natura conditi, ut debeant ab oblatis immediate, quamvis subtilissimo modo, quem potissimum *Marcellus Malpighius* docuit, contingi, atque hinc in se factam mutationem ad sensorium commune deferre; ubi in debilitatis grato quodam & analeptico excitante contacti fuerunt, non solum in naribus & oris partibus subsistentem effectum exerant, verum etiam illico & celerrime ad sui originem, cerebrum puto, transmittant. Accedit, quod effectum eorum, quæ in nos per olfactum gustumque delata sunt, magis propagari oportet, gustatorii seu quinti paris per complures partes distributio, quum non solum variis oculi partibus, verum etiam faciei plerisque sese immittat. Omnium autem maximum est, quod pro nervi intercostalis compositione in ipso adhuc cranio partem largitur, qui deinceps juxta spinam dorsi per thoracem & abdomen latissime decurrens, & cum vago pari omnibusque spinalibus infinitis sese modis & locis conjungens, fere omnium in corpore plurimum admirationis impensæque indagationi operæ pretium reddit. Et quemadmodum de gratis atque amicis illud apertum est, ita non minus manifestum & ex parte antea jam monitum, quod noxia sese haud minori facilitate hic insinuare atque hinc diffundere longe lateque possint.

§. XVI.

Videtur autem nec injucunda neque inutilis quæstio, quidnam istud dicere debeamus, quod se per gustum odoratumque nervorum extremis papillis applicat, & quo pacto in illas agat? An substantialiter aliquid nervos subeat; an vero tantum tractio, strictura ve, vel e contraria parte remissio tonique destructio fiat? Sic quando perpendimus, quam sævos effectus in nos edat tonitru, vel improviso vel gravius solito auditum, fulgurque aut incendium, vel alia res terribilis visa auditave: vix quisquam erit, cui non absurda moliens videatur, qui aliquid substantiale & materiale vel suspicari hic velit & requirere. Enim vero ut in illis, quæ per auditum visumve concussa & quasi prostrata sunt, prorsus existimo motum tantummodo profunde pertinaciterque alteratum in culpa esse, ita tamen spero, me effecturum, ut excusatus videar statuere, quod in effectibus, qui ab odoratu, maxime autem gustu pendent, etiam materialis quædam substantia nervos intret & per hos in corpus celerrime dispergatur.

 §. XVII.

§. XVII.

Quibus id argumentis inductus mihi perſuaſerim, paucis expediam. Audiveram *D. D. Præſidem* non ſemel auditorio ſuo recenſentem experimentum, quod ante hos 25 annos, in corona multorum commilitonum, inſtituerat, animo certe nil minus, quam præoccupato. Scilicet legerat in diſſertatione quadam inaugurali apud Belgas habita ſubjunctum corollarium, quo provocabantur omnes anatomici, ut darent, ſi poſſent, rationem, qui fieri queat, ut, ſi cani vivo vegetoque crus integrum uno impetu amputaretur, atque ſub ea, quam evenire neceſſe eſt, hæmorrhagia paucæ guttulæ liquoris cujuſdam ſtyptici rubri ori indantur, momento plane, abſque ulla deligatione aut arteriarum conſtrictione per fila obducta, impetuoſus ille fluxus ſubſiſtat. Videbatur hoc magnum & admirabile: obverſabatur tamen animo, quod arteriæ diſciſſæ, motu contractionis, per validum ſtypticum inducto, retrahi & ab circumjacentibus partibus comprimi potuerint. Exiſtimabant itaque patroni & amici, cum quibus de hoc argumento collocutus fuerat, dubio huic eſſe obviam eundum ea providentia, ut arteria non diſcinderetur, ſed incideretur commodo ad arteriotomiam inſtrumento. Procuraverat inter hæc amicus, ipſemet medicus, liquoris hujus ſufficientem quantitatem ex Batavis tranſmiſſam. Cum omnia jam neceſſaria ad manus eſſent, cani ex venaticorum genere, menſæ commode alligato, cutis in ſummo crure aperiebatur, &, quantum neceſſarium erat, diducebatur, ut arteria libere conſpiceretur. Infligebatur vulnus, ſaliebat ſanguis longe lateque in altum, & arcum bene longum faciebat. Hoc viſo fibulatum lorum ori circumductum momento aperiebatur, & cochleari, quo ſaccharum infuſis calidis admetiri ſolemus, infuſæ guttæ forte triginta ori immittebantur. Momento ſubſiſtebat ſanguis; & vulnerato loco thrombus coagulatus ſuperſtabat. Non longo tempore interjecto ipſa liquoris conficiendi formula cum Exc. *D. D. Joanne Junckero* communicabatur, ad cujus præſcriptum *D. D. Præſes* prorſus ſimilem & experimentis pluribus comprobatum elaborabat, ex hæmatite præparato, cryſtallis tartari & aceto bono deſtillato diu una digerendis, donec acetum colorem rubrum ſaporemque bene ſtypticum acquirat: quo facto modica ſpiritus vini quantitas ſucceſſive additur.

§. XVIII.

Quum hoc experimentum ſemel iterumque repetitum, ſæpiuſque a *D. D. Præſide* in prælectionibus ſuis laudatum eſſet, in mentem venit alicui amico meo, annon idem poſſit effectus impetrari alio quodam liquore ſtyptico, quorum in officinis aliqui haud contemnendi ſemper proſtant, aut non magno temporis impendio parabiles ſunt. Sumſit itaque illum liquorem martialem, in diſpenſatorio Boruſſo Brandenburgico ſub hoc titulo deſcriptum, ſcilicet qui paratur ex reſiduo a floribus ſalis ammoniaci martialibus in cella per deliquium ſoluto. Hunc cani, ut decet, ligato ac ſanguine per apertam arteriam ſaliente, ori infudit, atque omnino eundem inde effectum obſervavit. Ipſemet tandem, ante menſis forte ſpatium, utriuſque liquoris, tam ſtyptici rubri Dippelliani (ad hunc enim auctorem refertur) quam dicti martialis experimentum cepi: omninoque de ſucceſſu certus ſum: quanquam non diffiteor mihi efficaciorem viſum fuiſſe liquorem martialem, illo ſtyptico Dippeliano: cujus culpam tribuo aceti, minus quippe, quam volebam, generoſi imbecillitati.

§. XIX.

Neſcio annon maxima admiratione in his experimentis dignum ſit, quod ſtypticus liquor momento ab ore ad crus ſatis diſſitum pertigerit. Pertigiſſe autem effectus docebat. Erat enim in ore inflicti arteriæ vulneris conſpicuus thrombus, ſeu tenaciter coagulati ſanguinis grumus, leviter faſtigiatus, qui, inſtar epiſtomii, vulnus obturabat, atque egreſſum ſanguinis omnino prohibebat. Jam mihi plane videtur, ſi infuſus ori liquor tantum in ſolidas partes egiſſet, eaſque, nervis in ore ac œſophago fortiter ſtrictis, deinceps momento procurrente motu, etiam in reliquo corpore valide adduxiſſet; meram labiorum vulneris conſtrictionem accidere debuiſſe. Quum autem effectus in ſanguine coagulatorius, qualem fortia tantum acida producunt, in oculos clariſſime incurrerit: quis non miretur momentaneam celeritatem delatæ ab ore ad crus medicinæ coagulantis, quæ profecto non potuit per ordinarias vias ad œſophagum primum veniſſe, deinde per lactea aut lymphatica vaſa ad ſanguinem deducta fuiſſe, quantumvis rapidum nobis per has partes aſſumtorum progreſſum nunc velimus fingere, quem alias placidiſſimum & lentiſſimo gradu ſuccedentem omnes phyſiologi nobis proponunt.

§. XX.

Enimvero objicies nobis, quod parum vero ſimilia ſint, quæ de medicina ſtyptica, per nervos celerrime provecta ad arteriam vulneratam, diximus. Antiqua eſt, & toties repetita oblocutio, quod in nervis cavos ductus oſtendere non liceat. Non reponam hoc loco ſæpius reſponſa, quod non omnino aut fieri nequeat aut umquam factum ſit, ut conſpiceretur ex majoribus nervis diſciſſis alicujus humoris effluxus: ſed ipſius poſtulati iniquitatem tantum oſtendam. De nervis, mollibus utique & poroſis partibus, tam inexorabiles ſumus, ut progreſſum alicujus

 fluidi

fluidi per illos nolimus admittere, nisi ostendantur ductus cavi, per quos seta aut stilus immitti forte possit, quum de ossibus, longe certe durioribus & rigidioribus, nemo dubitet, quin fibrae eorum cavitatem habeant, per quas influat, quo ad vitalitatem eorum conservandam, & ad augenda illa secundum omnem dimensionem, a prima inde aetate ad consistentem opus est. Fracta ossa, quando adducta materia, quae in callum abit, confervent, annon probant esse fibras, diaphysin eorum constituentes, quantumvis videantur compactae rigidaeque, ductibus cavis, per quas tenuissima lympha adfluat, praeditas?

§. XXI.

Suspicaberis forte non per fibras ossium diaphysin constituentes illud fluidum, sed a periosteo suppeditari: adeoque ad id, cujus causa osseae fibrae porositatem adduxi, comprobandum eam non quadrare. Enimvero causa non cadam, etiam si liberalis sim in largiendo tibi quod postulas. Supersunt enim mihi, quae in praxi toties visae sunt, in medio diaphyseos durissimorum ossium exorti veri magnique tumores, in quibus tandem arte chirurgica apertis collecta humiditas mensurabilis ac ponderabilis deprehensa fuit. Qui in ebore elaborant artifices haud exiguo damno suo subinde incidunt in tales durissimi ossis abscessus: quorum unum, qui multas uncias limpidae aquae continuit, *D. D. Praeses* vidit Norimbergae apud b. *D. D. Goetzium*, apud quem ad invisendum diverterat, quum artifex recens inventum, & adhuc bona humiditatis quantitate intus servata caute excisum eum adferret. Qua occasione plura in eboris media & durissima parte enata abscessuum specimina, ab artificibus redemta, non sine admiratione conspexit.

§. XXII.

Et annon quotannis nobis obversantur arbores, justo tempore succo turgentes, ut ad integras pluresque mensuras intra paucas horas eum possis educere: v. g. betulae, juglandes. Erras si per corticem eum putas emitti: videas enim in Germania inferiori & Livonia mea, ubi prae ceteris betulae & multae & annosae sunt, pro succo colligendo & exhauriendo veris tempore truncum earum magnis & profundis excidi cavitatibus. Et qui ex juglandibus aquam limpidam sapidamque cupiunt, Januario mense ex majoribus radicibus unam ad medullam usque perforant, sicque in vas commode apteque appositum, si ceteris recte prospectum sit, aliquot mensurae succi confluunt. Si autem vel juglandem vel betulam alio tempore succi obtinendi causa sollicites, lignum ejus siccum invenies, & non multo plus humidi, quam ex arida pumice, obtinebis. Earundem arborum siccata ligna scriniariorum, tornatorum, doliariorum elegan-

elegantioribus & firmioribus operibus idonea reperiuntur. Ebur autem quam firmum durumque sit, quid attinet hic multis inculcare?

§. XXIII.

Sed ex levi diverticulo in viam aeque ad nervos redimus, visuri quid celerem decursum & momentaneam propulsionem intra ipsorum poros ductulosque receptorum valeat efficere. Diximus antea illos nervos, qui per organa olfactus gustusque distribuuntur, ita fuisse a natura fabrefactos, ut involucris porosis obducti & reconditi sint, per quae odorabiles & gustabiles particulae, penetrantes ad papillas nervorum extremas atque subtilissimas, eas immediate & substantia sua adficiunt. Jam itaque si blanda, naturae amica & non nimis confertim illata illa sint, effectum blandum & oeconomiae vitali commodum edere valent: ut quotidie videmus ex odoratorum, spirituosorum, vinique vel aceti tempestivo usu, ut & ore hausta & in illo tantum detenta efficaciam jam edant optabilem. Sic animo defecti prae imbecillitate, jam recreantur, quando analepticum ore tenent: aut naribus admota odorabilia obversantur. Fit inde perspicuum, quod ad nervos immediate accedant: quod autem intra illos de talium substantia aliquid recipiatur & per corpus celeriter distribuatur, experimentis adductis credimus comprobasse. Superest itaque una quaestio, quid sit in nervis, quod tam celeriter impellat & distribuat receptorum sive laudabiles sive noxias vires.

§. XXIV.

Nihil autem vereor omnem hunc fructum tribuere maximo artificio constructis gangliis nervorum, quorum fabricam atque usum sagacissimus atque accuratissimus anatomicus *Jo. Bapt. Morgagnus, adversf. anatom. 2.* magis, quam ante ipsum quisquam, illustravit: exquisita autem & luculenta dissertatione explicavit illustrissimus etiam post fata *Jo. Mar. Lancisius.* His duumviris docentibus istud novimus, esse ganglia veluti corcula quaedam structura musculari composita, arteriis suis venisque, per tunicas exteriores ad interiorem substantiam admissis, praedita, unde accipiunt vim semet contrahendi, & contentum appulsumque liquidum, vegeto motu, quasi ejaculandi. Atque sane notabile est, quod ad ganglium paris intercostalis supremum, ubi a pari vago insignem ramum accipit, eodem loco non minor ad linguam excurrit, per quem utique communicatio manifesta & in oculos incurrens prima perficitur, quae autem deinceps, usque ad ganglium secundum, in thoracis suprema regione jacens, per complures alios nervos ab lingua, oris palatique partibus saepissime augetur & intenditur. Cumque nunc exinde per thoracem & abdomen ita pergat hic intercostalis nervus, ut, non dicam singulis nervis

vis a spina exeuntibus fila impertiatur, sed in arteriarum venarumque singularum tunicas sese immergat, easque variis modis stringat, investiatque, non video, cur fieri non possit, ut intra vasa, vasorumque tunicas aliquid deponant ex eo, quod intra se receperunt. Sic acidas penetrantissimas, itidemque stypticas subtilissimas particulas ad arteriam vulneratam perduxisse, atque in ipsa vulnerata tunica arteriæ effluenti sanguini admiscuisse, atque sic coagulum induxisse, mihi prorsus persuadeo.

§. XXV.

Atque eadem ganglia mihi prorsus videntur haud minimam partem habere in effectibus aliarum medicinarum, subito, vel ad sanitatem vel perniciem, aut magnam læsionem corporis operantium. Ex quo tempore salis ammoniaci commendatio ad curandas febres intermittentes cœpit scriptis divulgari, visum fuit hic quoque accidisse, quod in infinitis aliis, ut, si nimis ampla & universalia promissa minus spei respondeant, ad medicamentum, ut loqui solent, rectificandum & exaltandum animus adjiciatur. Id hic quoque factum esse rerum documentis patet. Primo flores simplices expetebantur. Quum hi prodigiosas curationes non facerent, adhibebantur citrinescentes martiales. Tandem, ut non quiescere solemus, donec ex bonis nimium bona, sed bonæ valetudini tanto ominosiora, arte procudamus: elaborati sunt flores hi cum hæmatite facti, aurantii obsoleti coloris: quorum usu quum unus itemque alter momento ipso, quo ore acceperat, gravi somno obrutus, nihilque sui conscius jacuisset, atque deinde evigilasset febre solutus: mirum in modum encomiis ferebatur hoc sulphur anodinum. Sed quum pergeretur alacrius, accideretque ut vir senio propior iisdem floribus acceptis obdormiret, numquam evigilaturus, sicque a morbo in perpetuum liberatus libitinæ commendandus esset: cito, & merito quidem, desiit illius medicinæ fiducia, factumque deinceps fuit, ut sollemnissime inter venena narcotica scriberetur.

§. XXVI.

Quorsum hæc valeant adducta, paucis dicam. Momentanea narcosis, omniumque sensuum feriatio, in sensus incurrit. Si quis medicamentum vel minima quantitate gustu exploret, profundissimam adstrictionem, tantum non strangulatoriam, ori & faucibus illico impressam diuque inhærentem, non sine vertiginosa ad caput congestione experietur. Idem tamen esse volatile docet ejusdem confectio: nam si encheireses probe teneantur, non solum facile & mediocri igne, sed copiose & confertim adscendunt flores isti. Et quoniam illud martiale, quod tantopere, ad stran-

strangulationem usque, adstringit, cum salino solubili & per se penetrante conjunctum est, vehiculoque solutum exhibetur; illico se poris linguæ, palati, faucium & œsophagi insinuat, per omne nervosum genus diffunditur, ganglia plexusque vehementi sua adstrictione contrahit: a quibus vicissim tunicæ arteriarum ad superficiem excurrentium angustantur, ut humoribus illuc excurrendi libertas magna ex parte adimatur, intus autem intra majora vasa acervati hæreant, ad cerebrum copiosius irruant, oppletisque vasis corticalem substantiam intrantibus medullarem substantiam, ex qua prima nervorum stamina producuntur, premant: illaque durante stuporem illum seu effectum narcoticum, inducant & sustentent.

§. XXVII.

Si inter hæc fiat, ut vis naturæ corporeæ, per acervatos in vasis humores, excretoria organa recludat & perrumpat, ibique effluxum & exitum, cum medicinæ salinis permixtum adstrictorium habenti, tum simul halituosis aliisque in morbo acervatis sordibus inveniat atque aperiat: salutem ægrotus recuperat. Quod si vero in corpore humoribus superonerato, viis non facile expediendis, humoribus autem ad motum non dispositis, eadem accidant, rem ad eventum apoplecticum decurrere minime debemus mirari. Videnturque in hoc genere majoris periculi, quæ cum volatili expansivo principio profunde adstringens una habent: quam quæ sine illo turgefaciens tantum & orgasticum possident. Certe ab oleo animali Dippeliano, quin spiritu cornu cervi probe facto, visi sunt homines epileptici, aut febre intermittente laborantes, si justo tempore ante paroxysmum data fuerint, profunde sopiti aliquot horis jacuisse; tandem cum exsudassent, expergefacti cum euphoria fuerunt, neque tamen, quod ad meam notitiam pervenerit, quisquam inde funestum soporem contraxit.

§. XXVIII.

Quum de medicinis momentaneum effectum edentibus sermo fit, non possum quin inferam specimen notabile, quod *D. D. Præses*, præceptor omni obsequio ætatem colendus, cujus fideli institutione in quintum jam annum, ædibus autem & convictu per tres admodum annos magno cum fructu usus sum, doctrinæ & admonitionis causa subinde recensuit. Scilicet puerulo semestri paululum majori, quum miserandum in modum per aliquot horas ejulasset & abdomen contorqueret, injecta autem enemata, atque nescio quæ alia exhibita, parum conspicuæ opis tulissent, suasu matronæ cujusdam petebatur ex pharmacopolio pulvis, cujus effectum optabilem in aliis sæpe spectasset. Dabatur modica quantitas: quæ vix ori infusa fuerat, quum puellus in medio ejulatu tamquam obmutesceret, oculos clauderet, somnum placidum caperet. Quam id optabile initio fuerat vi-

visum, tam sollicitos reddebat parentes momentanea mutatio & somnus, quantumvis placidus, ultra octavam jam horam continuus. Advocabantur, quotquot haberi poterant medici, qui metum eximebant, quum libere respirantem & bellissime transpirantem viderent. Examinato pulvere, qui ex epileptico M. specieb. diaireos & saccharo penidio concinnatus & guttula una vel altera laudani liquidi Sydenh. concinnatus fuerat, inveniebatur centesimam forte grani unius opii partem fuisse, quae tam momentaneum, tamque conspicuum effectum ediderat. Quum post aliquot interjectos dies eadem in pusione exacerbatio dolorum accederet, jamque medicina confidentius daretur, vix conspicuum fuit, quod fructum adferret eadem quantitas; & altera tertiaque demum dosi profectus sentiebatur.

§. XXIX.

Hactenus de nervis primas regiones, quas medicinae subeunt, perreptantibus, atque vires earum primum in se recipientibus, loquuti sumus, quantum necessarium visum fuit ad indagandas rationes momentaneorum, quos producunt, effectuum. Non fuit propositum nervorum, iisque appositorum gangliorum omnem doctrinam evolvere; aut ab iis pendentium alterationum non aeque momentanearum censum agere. Quod cogitans benevolus lector veniam dabit, si ad pathologiam atque praxin utilissima plura, quae docti viri *Willisius*, *Vieussenius*, atque hos omnes longe supergressus *Lancisius*, in hanc rem attulerunt, sicco pede a nobis praetermissa animadverterit.

§. XXX.

Superest nunc ut dispiciamus, si quae supersint celeres subitaeque alterationes, quae ad censum earum, quas tractavimus, haud commode videntur referri posse. Scilicet loquuti fere sumus tantum de illis, quae excitantur, quando per odoratus gustusque vias nervi immediate affecti mutationem aliquam susceperunt & propagaverunt ulterius. Videntur his fere contraria, quae in nervorum extrema, cuti intertexta, primum incidunt, & effectum ad interna propagant. Quae de torpedine §. 6. attulimus, quantum ad historiam pertinet, puto indubia esse: tanto autem magis admiranda, quia non nisi vivae illa vis est, mactata autem inter mensarum delicias habita fuit. Sed quod nostris regionibus dispiciendi de his atque indagandi copia omnis ademta est; & antiquus auctor, qui ostendit in quo illa vis sita fuerit, ad nos non pervenit: cum justa excusatione haec omittimus. Pariter despero de invenienda ratione individualium alterationum a rosa, fele, pomo certae & determinatae speciei: quare nec his expediendis frustra insudabo.

§. XXXI.

§. XXXI.

Quotidiana sunt exempla celerium magnarumque alterationum, quando corpori bene calenti ac transpiranti, animo autem securo & nihil adversum exspectanti, aliquid accidit contrarium, ut magno frigore afficiatur aut humiditate simul ac semel perfundatur. Atque quo magis quisque insuetus est talium, tanto magis graviusque ab illis afficitur: quum adsuetis etiam ex ferventi balneo in fluvium, hiberno ipso tempore, se immittere atque natare, deinde in hypocaustum fervens redire, non solum impune sit, verum etiam ad corporis firmitatem & alacritatem conducat: quod inter Russos toto licet die oculis arbitrari. In plerisque, quibus male talia cedunt, terror subitus concurrit, & plurimam partem in laesione hinc orta sustinet. Sed si demamus illum, contrarii effectus caloris blande expandentis & ad superficiem pellentis; frigoris autem superficiem constringentis & ad interna pellentis, solidis vero partibus angustationem & corrugationem inducentis, manifesti sunt. Hinc fit ut haemorrhagiae saepe nimis cito hac arte supprimantur: sed non raro gravissimos post se affectus relinquant: ut in naribus polypos, ut & in utero: haemorrhoides autem ita supprimant, ut mox tubercula dura, pulsantia, suppurantia & in fistulas ani abeuntia producant. Possemus, si tempus permitteret, notabiles casus dare, quibus tristes hi eventus clare comprobati fuerunt.

§. XXXII.

Sed haec valde nota, & quotidianis exemplis forte nimis spectata, mittimus. Paucis autem dispiciemus quam firmae sint eorum rationes, qui in jaspide aut haematite exterius applicatis, praeter frigoris effectum, nihil volunt admittere. Enimvero sententiam illam fida observatio refutat. Supra §. 7. adduximus ex *Anselm. Boetio* virginem, cui jaspis rubra ad nimiorum mensium vitium corrigendum fuerat proficua. Ut autem judicari possit, quod frigori lapidis nihil tribuendum sit, non gravabor adscribere auctoris verba. „ Jaspidem - - illi commodato do, ut collo appensam gerat. Paret „ illa, sanguinisque fluxus illico sistitur. Gestat per aliquot hebdomadas; „ non redit fluxus. Cum itaque se prorsus curatam opinaretur, deponit „ gemmam: post paucos dies redit fluxus: iterum appendit jaspidem, cujus „ beneficio mox liberatur. Cum vero singularem hujusmodi facultatem & „ divinam miraretur, ut mihi retulit, experiundi gratia aliquoties a collo „ deposuit gemmam, ac semper animadvertit redire fluxum, nec curari, „ quin iterum appenderet. Observavit tamen non statim, seposita jaspide, „ redire, sed post multas prius elapsas hebdomadas: appensa tamen statim „ sisti, ita ut nulli alii causae fluxus inhibitio adscribi ab illa potuerit, quam „ jaspidi ".

§. XXXIII.

§. XXXIII.

Non gravabor adſcribere prorſus parallelam huic obſervationem *Rob. Boylei* ex fine tractatus, cui titulum fecit *de atmoſphær. corpor. conſiſtentium.* „ Vidi, inquit, lapidem penes academicum quendam mihi notum, quem, „ ſi oculis fuiſſet habenda fides, agatem judicaſſem, non hæmatitem, adeo„ que non crediſſem aptum ad medica effluvia, vehementi hæmorrhagiæ „ ſiſtendæ accommodata, communicandum, niſi, qui eum geſtabat, mor„ bo illi fuiſſet obnoxius, ſeque ipſum & alios hoc lapide cervici appenſo „ pluries curaſſet: quem ſi deponeret, ut quandoque experimenti gratia „ factitabat, temperamentum ejus perquam ſanguineum, cui geminum raro „ vidi, ipſum paucorum dierum ſpatio in recidivas conjecit". Judicem nunc ipſum benevolum lectorem facio, poſſitne hic frigori, ſive jaſpidis ſive hæmatitæ, cauſa cohibitarum hæmorrhagiarum tribui. Eſto frigidos hos eſſe lapides, quando cervici appenduntur: quam paucis momentis opus eſt ad expellendum frigus, caloremque ſuſcipiendum, ſi ex collo, ſub veſtimentis, dependeant. Et an vero videri poteſt ſimile, tales lapillos per menſes annoſque geſtatos, frigiditate ſua, quam olim habuerunt, continuo juvare. Ceterum paucis addo in talibus eam adhiberi debere judicii moderationem, ut non illico adſpernemur omnia, ſi non quævis obvia jaſpis, aut quivis hæmatites, parem opem ferant. In omnibus iſtiuſmodi externis notatur, quod non æque duriores homines afficiant, ac teneriores & majori ſenſibilitate præditos. Deinde ipſi lapides mirum in modum differunt, quod exemplo magnetis cognoſcas. Omnes enim norunt eſſe inter illos, qui ferri modicum pondus attrahunt & ſuſtentant: dari autem nobiliores atque pretioſiores, qui tantum pondus ſuſtinent, quod proprium ſuum pondus quinquagies, immo, ut *Rob. Boylæus* auctor eſt, octuagies æquat. Quam tamen ejus virtutem nemo a priori, ut loqui ſolemus, per ſenſus cognoſcit: ſola experimenta indicant & comprobant.

§. XXXIV.

Sed ad finem tandem properamus, atque ex longo ordine dictis aliquas concluſiones ducimus, quas in arte verſatorum judicio ſubmittimus. Dicebamus §. 4. longe graviſſimas eſſe læſiones, quas inducunt alterationes momentaneæ feminis gravidis ac menſtruatis. Facile eſſet plura colligere ac adducere ex optimis obſervatoribus exempla gravium convulſionum, ab hoc initio ortarum, nævorum etiam corpori fœtus geſtati impreſſorum, atque abortuum: ſed unicam mihi probe notam pro exemplo dabo hiſtoriam. Femina juvencula, quæ ætatis ſuæ anno 18. primum pepererat, quum uterum iterum tertio menſe gereret, & meſſis tempore omnes domeſticos in agrum dimiſiſſet, ſola domi relicta, oborta graviſſima tempeſtate, cellam pro-

fundam ſubibat, quo minus fragorem tonitruum exaudiret & fulminibus terreretur. Sed cum fulmen in propriarum ædium tectum decideret, magnamque frontis earum partem ſummo cum fragore dejiceret: iſto tanto terrore penitus exterrita in ſyncopen incidit, & abortum fecit. Ab eo tempore, quoties conceperat & ad tertii menſis medium acceſſerat, abortum toties experta eſt, ut, ſi recte memini 23. immaturos fœtus ejecerit. Nulla fuerunt artis præſidia omiſſa: conſilia celeberrimorum medicorum, integrum volumen conficientia, præſtantiſſimæque medicinæ omnino nihil profecerunt. Infelix femina tandem melancholica facta & cachectica, finem tot calamitatum optatiſſima morte invenit.

§. XXXV.

Quum per nares & linguam tam propinqua ſit ad cerebrum, atque humores vitales nobiliſſimos via; medicus odoratum & guſtum afficientia prudenter in uſum vocata, neutiquam adſpernetur. Sunt hujus generis complura in officinis, quæ ſi individuis recte aptentur, inſignem fructum largiuntur. Poſſunt ope ſpir. ſalis ammoniaci, aut mixtura hujus ſalis cum calce viva, exaltari. Sed aliis potius aceta, aut vinum arrident. Ipſumque vinum aut acetum, ore tantummodo detentum, ſi intro dare dubites, gargariſatione juvant. Quam efficacia ſint adſtringentia volatiliſata, patebit ex §. 17. lectione: quare vix opus eſt de cauto illorum uſu admonere. Quin nec volatilia, ſed ſatis fixa, ut terram Japonicam cum tinctura martis & anodina mixtam, haud ſegniter vires ſuas per corpus diffundere: patebit ex illo caſu, quem Exc. *D. D. Præſes* ante complures annos cum publico communicavit, viri ab inconſulta hæmorrhoidum ſuppreſſione apoplexia exſtincti, cujus inteſtinum rectum cum bona coli parte, arctiſſime & anguſtiſſime conſtrictum inveniebatur. Opiatorum igitur cum adſtringentibus vix videtur fieri fauſtum auſpicatumque connubium. Sed vere tutiora ſunt, quæ & per ſe ſunt puriſſima ac a fæcibus ſequeſtrata, & deinde cum purgantibus aut emeticis non ſegnibus, ut veratro albo, ſcilla, ſulphure aurato antimonii, gutta cambodia, ut quodvis purgans morbo commodius videtur, rite combinata ſunt. Hoc pacto correcta opiata, præſertim alcalino ſapone adjuncto, ut in Starckeyanis pilulis, divinum ſunt remedium, ſi modeſto uſu eadem adhibeas.

§. XXXVI.

Non quidem momentaneam, ſed ſatis profecto celerem opem adfert etiam caſtoreum illis, quos rigida & pluvioſa tempeſtas in graves ſpaſmodicas contractiones conjecit. Novi exemplum viri proceræ ſtaturæ & tamquam quadrati, robuſti & cetera non certe in umbra molliter educati. Hic cum aperto curru, quales ſunt apud nos veredariorum publicorum, injurias incle-

clementiſſimi aëris, ventorum frigidorum, pluviarumque pertuliſſet, dira corripiebatur colica, cum abdominis partium tam vehementi contractione, ut umbilicus omnino ad lumbos intus retractus eſſet. Totum proinde corpus in anteriorem partem rigide incurvatum erat, ut nullo pacto ſemet, non dicam erigere, ſed vel tantillum movere poſſet, robuſtiſque pluribus viris opus eſſet, qui admotis ſcalis de curru ipſum tollerent, inque proximam tabernam deponerent. Ibi quum momento quieviſſet, donec cyathum potus caffe appararent, & ſibi, ſæpius idem paſſo, familiarem medicinam, eſſentiam caſtorei afferrent, duas forte drachmas hujus eſſentiæ ſimul ebibebat atque pauculis momentis interjectis, jam aliquantum ſemet erigere, mox ſurgere, libere obambulare, atque in hoſpitium ſuum pedibus abire valebat. Habeo hiſtoriam a viro, qui coram omnia vidit & obſervavit: & forte ipſemet, cui id accidit, hodie ſuperſtes eſt. Medicus erat, doctoralibus infulis in hac academia ornatus. Adduxi autem caſum, quia celeris alterationis & auxilii exemplum eſt, & ut cogitandum commendem, annon a caſtoreo minorem opem propterea plerumque reportemus, quod nimis paucas guttulas granave ægrotis admetimur. Sed rivos tandem hic claudo, benevolumque lectorem rogo, velit a me dicta in partem optimam accipere, ſuaque benevolentia & æquitate omnibus æqui bonique conſulere.

FINIS.

DANIELIS

CCXX.

DANIELIS LANGHANS

DE

CONSENSU PARTIUM.

Gottingæ 10 April. 1749.

§. I.

MEdico praxi operam daturo, ſane non ſine magna erit utilitate certa variorum illorum corporis humani conſenſuum notitia, cum magna graviſſimorum etiam morborum pars unice per hanc illamve conſenſuum ſpeciem in corpore noſtro oriatur.

§. II. Per conſenſum autem harum partium nihil intelligimus, niſi ejuſmodi harum partium inter ſe harmoniam, cujus ope ſæpenumero contingit, ut, affecta una parte, alia eodem vel poſt aliquod tempus perinde male afficiatur. Idem erit genus conſenſus, ſi per certas cauſas in hac vel illa corporis parte aliquis producatur effectus, deinde alius iterum in alia & a priori plane remota parte naſcatur, qui primum affectum inter ſuas cauſas habet. Manifeſtiſſima harum rerum exempla ſunt abſceſſus, qui poſt inflammatorium pleuritidis, pleuropneumoniæ, aliorumque morborum inflammatoriorum ſtadium, in certis locis ſuperveniunt, uti inguinibus, glandulis parotidibus, aliisque etiam interne latentibus partibus. Deinde vomitus ab inflammatione aut a calculo renum excitati. Mammarum intumeſcentia, quæ tempore illo fit, quo fœminis lochia fluere incipiunt, &c.

§. III. Omnes hi morbi, ſymptomata, atque effectus varii, qui per conſenſum aliquem in corpore noſtro excitantur, ad ſequentes claſſes commode referuntur: ad conſenſum ſcilicet tunicæ celluloſæ, quæ ubique per totum corpus regnat; ſecundo ad conſenſum vaſorum, non ſolum rubrorum, ſed & lymphaticorum, & ſeroſorum: tertio ad conſenſum nervorum: quarto ad conſenſum partium quarundam, quæ fabrica ſimili inter ſe & ſtructura gaudent: & quinto denique, ad membranarum conſenſum.

§. IV. Primam ad claſſem pertinent pleræque fere hydrops; hydrops nempe anaſarca, hydrops ſcroti; hydrops cavi abdominis, Veteribus aſcites dictus; hydrops pulmonum; hydrops aſperæ arteriæ. Abſceſſus varii. Emphyſema, ſive aeris per vulnus aliquod in adipoſam præſertim tunicam immiſſi, ibique rarefacti, per univerſum corpus mira diſtributio.

§. V. Hydrops *ἀνὰ σάρκα*, ut nemo facile ignorat, eſt nimia aquæ ſecretio in adipoſam telam ſubcutaneam, quæ iis maxime in locis colligi primo incipit, in quibus tardior paulo ſit ſanguinis per arterias in venas circulatio, quam in aliis partibus. Unde prima plerumque hujus mali ſedes in imis eſt pedibus, a corde quippe omnium partium remotiſſimis, ex quibus per venas ad cor ſanguinis motum valde imminutum eſſe oportet (a). Secernitur hæc aqua, neque per vaſa lymphatica, neque, per

(a) Si aqua hæc unice in pedibus continetur, & haud ultra aſcendit crura, tumoremque ibi aliquem laxum, album & mollem producit, vocatur *οἴδημα*. *vid. Lommii Obſerv. Medic. practic.* p. 268.

per ferofa, quæ in imis pedibus nondum demonftrata funt, fed per ipfos rubris continuos canales, qui per omnem fubcutaneam cellulofam migrant: hæc autem ita fieri, demonftrant anatomicæ injectiones, quarum ope cera, aqua, atque aer facillime in hanc telam expellitur (*b*). Ab aucta nunc hoc modo per aliquod tempus hujus aquæ copia in imis pedibus, vicinæ cellulofæ areolæ fenfim fenfimque replentur, quæ fequentibus fimili ratione abundantem fuam aquam advehunt.

§. VI. Hanc igitur ob caufam certe haud difficilis nobis ferit cognitu origo hydropis fcroti, licet plerumque cum hydrocele pro uno eodemque habeatur morbo, quod manifefte autem anatomicis repugnat infpectionibus, uti mox videbimus.

§. VII. Sedes hydropis fcroti eft intermedia illa fine dubio cellulofa inter cutem & membranam, quam Græci proprio nomine δαρτὸν appellaverant. Eft ergo hæc cellulofa mera continuatio cellulofæ fubcutaneæ, quæ fub cute in corpore noftro ubicunque reperitur. Oritur hydrops fcroti fere femper ab hydrope anafarca, dum aqua illa hydropica, quæ fuperiora crura inguina jam occupat, in tunicam externam cellulofam fcroti, continuam cum cellulofitate inguinum & femorum, lente fefe demittit. Diftinguitur hoc malum ab hydrocele, quod cutis fcroti, quæ in fano homine rugofa eft, nunc plane glabra & albicans appareat: deinde, quod tumor ille a diftendente humore productus, mollis fit attactu, digitifque impreffis facile cedat. In hydrocele autem cutis fcroti haud glabra, fed tota rugofa apparet: tumorque hic elafticus eft, & impreffis digitis magis refiftit: occupat etiam plerumque unicum tantum fcroti latus (*c*).

§. VIII. Sed in hydrope anafarca a difpofitione quadam cachectica corporis oriunda, non folum pedes & teftes, fed tota fubcutanea, & mufculis etiam interpofita cellulofa, ab ejusmodi aqua repletur: vifa funt aliquoties a BOERHAAVIO ipfa corpora cavernofa penis ab hac aqua diftenta. Non immerito igitur inter alias curationes ab Auctoribus (*d*) profundæ fuperiorum femorum fcarificationes commendantur, ad avertendam nimirum aquam illam in fubcutanea cellulofa fuperiori contentam: hoc fatis commode fieri poffe, nemo non videt, nam omnes areolæ tunicæ cellulofæ ita inter fe communicant, ut aqua, in una collecta, libere in vicinam exire queat.

§. IX. Sicuti in hydrope anafarca aqua ex imis pedibus ad fuperiora fenfim fenfimque progreditur, ita & hic contingere poteft, ut aqua in exter-

(*b*) Vid. Ill. atque, æternum mihi Venerandum *Præceptorem* in Comp. fuo Phyfiolog. Cap. 1. pag. 9. §. 20.

(*c*) Vid. Zachar. Platneri Inftitut. Chirurg. pag. 849. §. 863.
Boerhav. Aphoris. p. 300. §. 1227.
Heifteri Inftitut. Chirurg. pag. 8. 42.

(*d*) Frid. Hoffman. in Medicin. rational. pag. 323. Edit. Genev.
Boerhav. Aphorism. p. 307.

externa peritonæi membrana collecta, proprio fuo pondere verfus pelvim defcendat, & inde per varias hujus cellulofæ productiones vicinas partes adeat. Hæc ita fieri poffe, ex decurfu hujus cellulofæ perfecte omnino videbimus. Quando peritonæum ad conjunctionem five fymphyfin offis pubis pervenit, ubi fupra veficam urinariam fefe conjicit, magna telæ illius cellulofæ pars, quæ extrinfecus hoc peritonæum ambit, difcedit idem, atque per veficæ latera ad proftatam, urethram, & corpora ipfa cavernofa abit; poteft ergo ope harum productionum aqua hydropica in omnes has partes libere defcendere, neque, ipfæ teftibus circumpofitæ cellulofæ, crurum, inferiorumque denique pedum fubcutanea etiam cellulofa ab adfluxu hujus aquæ immunes manebunt: continuatur enim modo dicta cellulofa per hiatum illum abdominalem, quem multi, fed immerito quidem, anulum abdominalem vocant, ufque ad teftes, vafis fpermaticis, & ductui deferenti inftar vaginæ circumdata, quæ cellulofa deinceps teftis vaginalem tunicam producit (*f*). Eadem ad fuperiora pervenit femora cum maximis vafis iliacis, quæ fub ligamento *Fallopii* tranfeunt, ubi iterum cum copiofa mufculis femoris interpofita, & adipofa fubcutanea amplum fatis commercium habent.

§. X. Duæ adhuc hydropum fpecies nobis explicandæ veniunt, hydrops nempe afperæ arteriæ & pulmonum. Prior fpecies fane vix differt ab hydrope anafarca, cum aqua illa fimili ratione in cellulofa illa inter cutem & cartilagineam afperæ arteriæ partem media, primo ad certam aliquam quantitatem colligatur, & in vicinam continuamque paulo poft cellulofam tunicam propagetur (*g*). Satis largam, valdeque dilatabilem effe hanc cellulofam, quæ inter cutem afperæque arteriæ faciem anteriorem reperitur, demonftrant pleraque fere huic parti inflicta vulnera, per quæ aer externus facillime eam fubit, atque fimul cum colli cute in tumorem aliquem expandit.

§. XI. Licet omnino valde raræ fint, hydropis pulmonum obfervationes, aliquoties tamen contingit, ut lympha, vel aquofa fanguinis pars, aut ex ruptis quibusdam lymphaticis vafis, aut ob fimiles forfan caufas, quæ hydropem anafarcam gignunt, in pulmonum cellulofam fubftantiam per-

(*f*) Vid. Ill. *Præceptorem* in Comp. Phyfiol. n. 776. nec non in Comment. Boerhav. Vol. V. P. I. pag. 289.
Clariffimi atque Eruditiffimi Dni Doctoris *Schobingeri* Amici mei, omnium optatiffimi & cariffimi elegantiffimam, utiliffimamque plane Diff. Inaug. De Dignitate Telæ Cellulofæ in Corp. Humano, in qua fufiffime atque exactiffime omnino totam hujus cellulofæ hiftoriam nobis defcriptam dedit.
Teftium vaginalis hæc tunica certa hydroceles fedes eft. Vid. Mr. *Garengeot obferv. de Chirurg.* Tom. 1. obferv. 27. p. 461.

(*g*) Vid. Boerhav. Aphorif. p. 298. §. 1221. ubi de hac hydropis fpecie ita loquitur. Quin & afpera arteria auctiori & confpicua parte quacumque, vi lympham ftagnantem colligens, Bronchoceles fæpe fpeciem exhibet.

perveniat. Hæc vaſa a *Rudbeckio* deſcripta, a D. *Ferrein* & *Hunauld* repetita, varia in pulmonum ſuperficie reticula habent, quæ ad glandulas vicinas bronchiales migrant, indeque ad œſophageas, & abhinc denique in ductum thoracicum. Similes hydropum ſpecies reperiuntur vel in ipſa ovariorum mulierum celluloſa (*h*), aut in eorum cavitate interna, quas multi pro principi ſterilitatis cauſa habent. Sic etiam in utero non infrequens valde ejuſmodi hydrops, qui plerumque ſub nomine hydatidum venit (*i*).

§. XII. Tranſimus nunc ad abſceſſuum hiſtoriam, qui per conſenſum tunicæ celluloſæ variis in corporis partibus apparere ſolent. Neminem eſſe, credo, qui neſciat, nihil eſſe abſceſſum, niſi congeriem purulentæ cujusdam materiæ, poſt prægreſſam aliquam inflammationem in loco affecto productæ, quæ ex affuſis per rupta a nimia inflammatione vaſa ultima liquidis, & liquefacta ſimul pinguedine fit. Sed alia adhuc obſervatur ſpecies abſceſſuum, qui, prægreſſa antea nulla plane inflammatione, certa quædam loca ſuperveniunt. Hi vulgo *metaſtatici* appellari ſolent, atque duplicis ſunt originis; alii enim pertinent ad vaſorum conſenſum, de quibus ſuo loco nobis dicendum erit: alii ad conſenſum tunicæ celluloſæ.

§. XIII. Unum alterumque hic ſufficiet exemplum, ad demonſtrandam horum abſceſſuum originem, qui ad conſenſum celluloſæ tunicæ pertinent; nam ſicuti pleræque hydropum ſpecies ratione ſuæ originis nihil plane inter ſe differunt, ita etiam & abſceſſus iſti nullam adeo magnam differentiam admittunt. Demonſtrabimus ergo, quomodo poſt pleuritidem nata in pleuræ externa celluloſa materies purulenta (*k*) in ſubcutaneam affecti thoracis lateris celluloſam poſſit pervenire. Duplicem hanc viam eſſe, per quam ejuſmodi purulentæ materiæ fit translatio, docet Anatome. Prima eſt, quando pus arteriarum & venarum muſculos intercoſtales perforantium celluloſam ſequitur, quæ non ſolum cum intermedia horum muſculorum celluloſa, ſed & cum externa ſubcutanea manifeſtum commercium habet. Altera autem via eſt, quando pus ad angulum illum coſta-

(*h*) Vidit *Boerhaavius* ejusmodi hydatides in ovariis mulierum, quæ octo & decem denique aquæ libras continebant.

(*i*) Hydrops uteri difficulter certe poteſt agnoſci, uti optimus *Drelincourt* in epiſtola ad *Bonetum* libere fatetur: accuſat enim ſe ipſum, quod formoſam aliquando, ſed omnino honeſtiſſimam Virginem, cui mammæ lacte incipiebant turgere, & ciborum jam aderat faſtidium, draſticum petentem, repulerit ut gravidam, & medicamenta negaverit: mortua autem biennio poſt hac virgine, & corpore inciſo, innocentiam ejus cum dolore detexit.

(*k*) Hos abſceſſus olim Aegyptii, ſi poſt diem decimum quartum ſubito dolor pleuriticus remiſerit, ſcalpello, vel ferro ignito aperiebant. Vid. Aretæum lib. 1. de Morb. Acut. Cap. X.

coſtarum, ubi muſculi intercoſtales interni deſinunt, per intermediam horum muſculorum celluloſam in ſubcutaneam migrat (*l*).

§. XIV. Neque ſane diſpar eſt ratio originis abſceſſuum reliquorum omnium, qui huc referri poſſunt. Nati ſunt ope hujus tunicæ celluloſæ abſceſſus in extremis manubus a deglutitis aciculis; (*m*) ſicetiam ad umbilicum, ad axillas, &c. ab aliis per os ingeſtis ſcindentibus, vel pungentibus corporibus, quæ in abſceſſibus reperta ſunt. Haud potuit deglutita ejuſmodi acicula aliter, niſi per conſenſum tunicæ celluloſæ ad manus pervenire, perforata prius illa œſophagi parte, quæ extra pectoris cavitatem ſita eſt: probabile omnino videtur, hanc aciculam, quæ in celluloſam forte aliquam brachii muſculis interpoſitam pervenit, æquali compreſſione horum muſculorum ad inferiores ſenſim ſenſimque promotam fuiſſe, & horum ſimili denique conatu & actione ad volam uſque manus perveniſſe.

§. XV. Ultimus qui nobis explicandus ſupereſt morbus, & qui merito ad hanc conſenſuum ſpeciem referri debet, eſt emphyſema. Hæc vox græcæ originis eſt, oriturque a verbo ἐμφυσάω: emphyſema ergo dicimus, quando poſt vulnus aliquod pectori aut integumentis capitis inflictum, aer externus in adipoſam tunicam ſubcutaneam irrumpit, eamque ita deſtendit, ut totum ubique corpus, aut magna ſaltem ejus pars, aëre tumida appareat.

§. XVI. Contingit ſæpenumero, præcipue autem in hominibus macilentis, quibus aut per lapſum, aut inſtrumento quodam leniter tantum aliqua integumenti oſſa cranii ambeuntis pars vulnerata fuit, ut aër per totam ſubcutaneam celluloſam ſeſe diffundat, uti *Mery*, *Palfin*, & præſertim *Bœrhaavius* (*n*) noſter obſervarunt.

§. XVII. Certa quædam ſunt loca tam interne quam externe in corporis ſuperficie, per quorum vulnera aër nos ambiens longe facilius viciniam celluloſam ſubit, quam per alias corporis ſedes. Omnia ſubcutanea loca multa pinguedine repleta, poſt accepta vulnera ab hoc malo plerum-

 que

(*l*) Vid. Eruditiſſimum D. D. *Schobingerum*, amicum, quem certe magis amo, quam memetipſum in Diſſ. Inaug. pag. 50.

(*m*) Vid Mr. *Petit* dans les Memoir. de l'Acad. Roy. de Chirurg. pag. 552. Invenit aciculam in abſceſſu, qui in infimo pede a deglutita & ad eum uſque locum deſcenſa, generatus fuerat. *Moinichen* Obſervat. Medic. chirurg. obſ. 21. ſimilem deſcribit caſum in Fœmina, quæ ex improviſu aciculam deglutivit, quam ex ſuperiori pedis parte, quam ſimili modo parvulus abſceſſus obſidebat, poſtea extraxit. *Williams Derhams* Phyſic. Theologic. pag. 811. *Rodericum* a *Caſtro* Lib. 4. de mulierum morbis. Cap. 6. *Blancardi* Anatom. Practic. Cent. 1. Obſerv. 42. *Reies* Camp. Elyſ. jucund. quæſt. 92. Sect. 1. pag. 1175. circa aurem dextram ex abſceſſu aciculam extraxit. Les Memoir. de l'Acad. Roy. de Chirurg. pag. 550 Ubi *Petitus* ſimilem priori hiſtoriam enarrat. Confer etiam Philoſoph. Tranſact. Num. 26. 282. 304. &c. *Ruyſchium*, Obſerv. Anatom. 55. adverſ. Dec. 11. pag. 12.

(*n*) Vid. Commentar. ad Inſtitut. Vol. VI. pag. 87.

que immunia esse solent, uti v. g. nates, crura, pedes, ipsum abdomen, brachia, &c. quibus magna præ reliquis omnibus corporis partibus adipis atque pinguedinis copia est. E contrario autem, loca minus pinguedinosa, & macilenta, qualia sunt, tota capitis posterior & lateralis ad aures usque pars, nec non pectoris latus utrumque magis omnino ad suscipiendum aerem disposita sunt, per vulnera sua. Unde Chirurgi in pectoris aut capitis vulneribus summa semper cura, antequam labia ad se invicem adducunt, & glutinantia sua emplastra imponunt, aërem intus expellunt. Neglecta enim ab ignaro & artis suæ minus perito Chirurgo hac cautela, aer in cellulosa illa subcutanea macilenta, in fronte v. g. coercitus, & a corporis naturali calore rarefactus, brevi per totam ubique faciem, palpebras, collum, brachia, unoque verbo per totam non solum subcutaneam, sed musculis etiam interpositam tunicam cellulosam diffunditur, eamque ad crassitiem duorum pollicum distendisse visus est. Simili modo in vulnerato œsophago, (o) aliisque internis partibus, quas aër externus adire potest, nascitur emphysema.

§. XVIII. Ex historiis emphysematum satis patet, cellulosam subcutaneam non solum per totam regionem, quæ sub cute est, sed cum aliis etiam internas corporis partes ambientibus cellulosis infinitas certe communicationes habeat. Non ignorant hoc commercium laniones, qui per tubos mactatis suis animalibus aërem inter cutem & musculos inflant, ut facilius de carne, mediante cellulosa ei adnexum pellem detrahant. (p) Hanc artem plurimi Helvetiæ nostræ rustici in equis vivis, quibus, ut pulchram atque formosam eis formam concilient, aërem simili ratione per inflictum cuti vulnusculum in subcutaneam cellulosam impellunt, iterque, emplastro claudunt, ne fraus tam nefaria ab emtoribus facile percipi queat. Idem etiam artificium orientales aliqui mangones in camelis imitantur, (p) quos ob fallacem, quam acquirunt, pulchritudinem, ignaris hujus fraudis pretio cariori vendunt.

§. XIX. Sane haud opus esse, existimo, ut multis hic exponam caussam atque rationem physicam, ob quam aer in tunica cellulosa coercitus adeo mirabiles effectus producat. Nam si quis generales tantum aëris nos ambeuntis agnoverit proprietates, quæ eo imprimis redeunt, ut ab incumbente & premente corpore in angustius aliquod spatium comprimi possit, & remota caussa premente, proprio suo elatere iterum expandi, & calore incredibiliter dilatari, ille sine dubio facillime videbit, effectibus illis nihil plane obscuri inesse. (q)

§. XX.

(o) Vidit *Boerhaavius* ejusmodi emphysema in dissecto nobilis viri cadavere, quod post ruptum œsophagum in vicinis cellulosis tunicis natum fuerat. vid. *ejus histor. alter. morbi atrocis.*

(p) Vid. *Littrium* Mem. de l'Acad. Roy. des sc. 1713. *Mauchartum* in Ephem. N. C. centur. 1. observ. 12.

(q) Vid. Illust atque, Excellentissimum *Segnerum*, Præceptorem meum omni pietate mihi venerandum, *in seiner Einleitung in die Naturlehre*. pag. 104. ad pag. 110.

§. XX. Propositis sic plerisque, quoad mihi licuit, illorum morborum speciebus, qui ad consensum tunicæ cellulosæ pertinent, ad proximum caput jam jam nos conferimus, ad historiam scilicet vasorum, quam non solum arteriæ rubræ & venæ, sed reliqua simul omnia vasa excretoria constituunt.

SECTIO II.

De Consensu Vasorum.

§. XXI.

Magnum certe hic vasorum consensus in se continet numerum morborum symptomatum & affectuum. Hujus enim loci est, omnis major sanguinis determinatio ex una parte in aliam: (r) deinde contagiorum resorbtiones & metastases materiarum morbosarum: huc pertinent excretiones & evacuationes variæ: animi affectus nonnulli.

§. XXII. Primam ad classem sane non immerito ab auctoribus practicis capitis dolores & deliria febrium acutarum referuntur, de quibus plerumque ægroti hujusmodi febre laborantes, aut ab initio febris, aut in incremento demum valde conqueruntur. Eorum deliriorum, licet variæ omnino caussæ sint, princeps tamen unice a majori sanguinis cerebrum delati copia petenda videtur, quæ arteriarum diametrum ita sensim distendit, ut vicini nervi vel comprimantur, vel a novo saltem a corde in arterias pulso sanguine ingratam aliquam pulsationem percipiant.

§. XXIII. Haud mirum videri potest, in febribus acutis dolorem capitis pro prima caussa majorem sanguinis in cerebrum adfluxum habere, si arteriæ carotidis truncum communem & arteriam vertebralem simul sumtam comparaverimus cum lumine arteriæ aortæ, in quorum rationem aliquoties inquisivit magnus & *æternum mihi venerandus præceptor*. Invenitur omnino arteriarum carotidum & vertebralium lumina simul sumta $\frac{1}{7}$ esse luminis aortæ. Oportet igitur, ut per hæc vasa ad minimum $\frac{1}{7}$ totius sanguinis ad caput perveniat. In fetubus autem, quibus hæ arteriæ ratione corporum suorum majores quam in adultis sunt, major & dimidia forte pars ad caput ascendit. Ea copia sanguinis poterit vel per motum muscularem, vel vitalem facile augeri, & in caput determinari, uti nos docet ratio hydraulica. Omnis enim canalis ita dispositus, uti arteria aorta educet ex convexitate arcus particulas fluidi intus moti motus tenacissimas, cum ii rami sint in directione axis, quæ vero ex concavitate trunci prodeunt, extra axis directionem sunt: necesse igitur est, particulas mobilissimas ex arcu aortæ in arterias carotides propelli. Hanc rem ita sese habere, ex quibusdam practicis experimentis abunde constat. Mercurius

v.

(r) Vid. Magnum Præceptorem in Comp. Phisiolog. p. 300.

v. gr. ex mobilissimis atque ponderosissimis constans particulis, non potest fere ulla arte impediri, quin in caput ascendat, ibique effectum suum per salivationem prodat; nunquam autem agit per diuresin, raro per alvum. Simili ratione omnia medicamenta volatilia operantur in corpore nostro, ut alcohol vini, &c. quæ in cerebrum continuo & quam velocissime rapiuntur. Repertus est aliquoties spiritus vini in cerebri ventriculis, post obitum hominum, qui huic potui valde adsueti fuerant.

§. XXIV. Apparet nunc satis, puto, manifeste, in febre acuta, ubi cordis & arteriarum pulsus præter naturam valde frequens est, sanguinem tanta copia ad caput pervenire, ut vasa necessario omnia distendat, atque hoc modo teneram cerebri substantiam moleste etiam afficiat. Pendet etiam a nimia hacce sanguinis agitatione & copia deliriorum in his febribus ratio, qua continuo tolluntur, dummodo repetitis, iisque satis largis venæ sectionibus, pediluviis & phœnigmis cerebro abundantem suum sanguinem detrahamus, & ope hujus irritationis ad inferiores partes derivemus. Hujusmodi revulsiones non solum hic commode instituuntur, sed in omnibus etiam reliquis partibus. In inflammatione enim v. gr. pulmonum, pleuritide, vel quocunque demum morbo inflammatorio, imo etiam, quando materies podagrica interiora versus retropellitur, multum certe juvant, teste experientia.

§. XXV. Certa quædam habemus signa, quæ demonstrant, sanguinem in febribus acutis maxime determinari ad caput. Huc pertinet rubor faciei, aurium tinnitus, carotidum pulsationes in collo, oculorum tumor, vertigines, narium hæmorrhagiæ, & quæ reliqua sunt. Vertigines oriuntur, dum interna arteria carotis vicinos, imo proxime adpositos nervos opticos, & magis vicinos ramisque arteriosis obnuptos nervos tertii paris pulsat, quod alias in statu naturali nunquam, nisi in hominibus summe plethoricis observatur. Similem vertiginis speciem illi etiam patiuntur, qui vino aut alio spirituoso potu sese obruunt, ut ex præcedenti (§. 24.) optime patet.

§. XXVI. Alteram adgredimur abscessuum historiam, qui per vasorum consensum fiunt. Enarravimus in superioribus quædam abscessuum metastaticorum exempla, quæ per tunicæ cellulosæ consensum certa quædam loca superveniunt. Oriuntur abscessus ope consensus vasorum, quoties post prægressam aliquam inflammationem, post pleuritidem (*s*) v. g. pleuropneumoniam, peripneumoniam, paraphrenitidem, &c. materies purulenta per vasa resorbentia in sanguinem recipitur, & ex eo ad alias partes advehitur. Recensebimus ex ordine omnes sigillatim abscessus, qui post hunc vel illum morbum inflammatorium nascuntur.

(*s*) Vid. *Boerhaav.* Aphoris. pag. 199. §. 892. De peripneumonia vera. pag. 181. §. 892. de paraphrenitide pag. 204. §. 910. *Aretaeum* de morbis acutis lib. 1. pag. 9. lit. B. *Frid. Hoffman.* Edit. genev. Tom. 1. pag. 137. §. 17. ubi hujus morbi historiam ex aretæo proponit. *Lommii* observ. medic. pag. 108. 115.

§. XXVII. Quando adeo ab irresolubili inflammatione pulmonum, externi thoracis, diaphragmatis, aut alius in corpore notabilis visceris, pus natum est, resorbetur id omnino, vel per aperta oscula venarum resorbentium, quæ in tunicam cellulosam patent, in cujus areolas elabitur, vel per vasa illa resorbentia, quæ in toto thoracis non solum & abdominis interno ambitu, sed in omnibus corporis nostri cavitatibus copiose ubique reperiuntur. Per ea vasa in majores venosos ramos revehitur, & ex his in truncos, qui ad cor ducunt.

§. XXVIII. Facillimum est demonstratu, omnino in omni tela cellulosa magnam adesse vim ejusmodi venularum, quæ nimiam in areolis hujus telæ secretam pinguedinem, aut aliud quodcunque liquidum resorbent. Nemo enim ignorat, in somno, omnique animi, corporisque perfecta quiete, maximam adipis atque pinguedinis copiam in tunica nostra cellulosa generari, quæ certe, nisi per vias aliquas aut in sanguinem, inde ad renes, aut ad intestina, aut immediate per transpirationem auctam extra corpus decederet, brevi in immensum cresceret. Oportet ergo, talia hic adesse vasa, per quæ liquefacta, & nimia pinguedinis pars ad alias partes pervenire possit. Hoc eleganter probant experimenta nonnulla practica. Videmus in luis venereæ curatione mercuriali omnem fere in corpore pinguedinem solvi, atque ad fauces determinari, ita ut infelicissimis ejusmodi hominibus superata curationis vi ossa sub cute emineant, quæ antea multa pinguedine tecta, vix percipi potuerunt. Sed non diu in eo tristissimo statu eorum corpus manet, quod sceleton plane reffert, acquirunt enim brevi tempore, postquam salivationem passi sunt, tantam pinguedinis copiam a bono cibo potuque, ut amissum multarum librarum pondus non solum restituant, sed multis libris præterea augeant. Eadem observamus in hydrope anasarca, hydrope ascite, & reliquis hydropum speciebus, ubi quam maxime areolæ tunicæ cellulosæ aqua distentæ sunt, quæ educi haud potest, nisi validis purgantibus naturale robur & libertatem resorbentibus tunicæ cellulosæ vasculis penitus, vel ex parte saltem conciliaverimus, quod fit, quando intestina a transeunte materie ita irritantur, ut sanguis & tenuior ejus pars copiosius in vasa mesenterica confluant, & venæ bibulæ, nunc inanes ad resorbendum liquidum in cellulosam effusum, aptiores evadant. Aliud porro occurrit exemplum hujus rei in suppuratorio variolarum decursu, (*t*) sub quo tanta sæpenumero consumitur pinguedinis, subcutaneæ præcipue copia, ut vix dictu credibile sit: visum enim est, hunc morbum haud longo certe ex tempore quinquagintas libras consumsisse, quæ partim per sudores viscosos, partim per urinam, partim per suppurationem ipsam decesserunt: sedimentum, quod in urina eorum hominum reperitur, mera pinguedo soluta esse solet.

§. XXIX.

(*t*) Vid. Thom. *Sydenh.* pag. 137. 138. 156.

§. XXIX. Similia etiam per vaſa reſorbentia reſorbetur purulenta illa materies, quæ poſt pleuritidem, vel prægreſſam pleuropneumoniam in pectoris cavo collecta fuit. Adſunt enim & hoc loco, uti in omni corporis cavo, ejuſmodi vaſa reſorbentia, (*u*) ob perpetuam nimirum exhalationem vaporis illius aquoſi, & coagulabilis, qui ex universa pulmonum ſuperficie ex ultimis arteriarum finibus exhalat. Similem exhalationem producimus, ope injectionum aquoſarum, quæ per arterias, aut venas, in tota pulmonum ſuperficie exſudant. Quando eæ exhalantes arteriolæ liquidum ſuum debito modo ſecernere pergunt, & venæ deſinunt ſuo fungi munere, id eſt, nimiam ſecreti liquidi quantitatem iterum reſorbere, oritur proprium pectoris malum, quod recentioribus ſub nomine hydropis pectoris notum eſt, de quo ne tantillum autem a veteribus nobis memoriæ proditum eſt. Eodem modo res ſeſe habet in cavo abdominis, ubi ex omni interna peritonæi parte priori ſimilis exhalat liquor viſcidus, coagulabilis ab igne & alcohole, quem reſorberi etiam oportet, ne idem hic ac in pectore contingat malum, cum hydrops abdominis a pectoris hydrope non niſi nomine differat.

§. XXX. Mixta denique ſanguini purulenta hæc materies reſorbta, vi cordis & arteriarum brevi per univerſum corpus diſtribuitur: tranſit aliquando ſine damno pulmonum, hepatis, aliorumque viſcerum nobilium, vaſa tam rubra quam reliqua: ſæpe autem in ultimis harum arteriarum finibus immeabilis hæret, novamque ibi inflammationem producit, & ſuppurationem; quod ſine dubio a diſpoſitione quadam pendet inexplicabili corporum, & variabili hujus materiæ conſiſtentia, quæ modo craſſior, modo ſoluta magis, modo deterior, modo minus, concipi debet. Loca autem conſuetiſſima, in quibus plerumque hæc materies infarcta hæret, ſunt glandulæ quædam conglobati præſertim generis, nec non conglomerati, parotides ſcilicet & inguinales, quod ab Hippocrate jamjam animadverſum video. (*w*) Sed præter hæc loca tamen non raro etiam hepar afficitur.

§. XXXI. Sane mirabilis plane hujus materiæ purulentæ in corpore decurſus eſt; cur enim plerumque unice fere in dictis glandulis accumulatur, ibique abſceſſus format; cur non in aliis glandulis conglobatis, quæ magna certe copia per colli latera partim ad alas, partim in ipſum pectus cum arteria aſpera, ſupra pericardium ad ſuperiorem uſque ſepti tranſverſi partem deſcendunt, & per hoc cum ductu thoracico & arteria aorta per totum abdomen ad ipſa inguina. (*x*) Simili inter ſe gaudent fabrica & ſtructura omnes hæ glandulæ.

§. XXXII. Hujus rei ratio quærenda forte erit in peculiari harum

(*u*) Vid. magnum *Præceptorem* in Compend. Phyſiol. pag. 124. & 84.
(*w*) In Prognoſt. Charter. Tom. VIII. pag. 684.
(*x*) Illuſtr. atque æternum mihi venerandus *præceptor* in primis Phyſiol. lineis, pag. 87. §. 183.

glandularum ſitu, quarum aliæ, ut nemo non videt, aëris frigidiuſculo adflatui externo magis ſunt expoſitæ, aliæ autem minus. Glandulæ enim parotides, nec non inguinales, non niſi unico teguntur involucro, cute ſcilicet, quare facillime certis quibuſdam temporibus aliqua mutatio in his contingere poteſt, quæ internis glandulis vix poteſt accidere. Ita poterit ab adſpirante aëre frigidiuſculo aliqua in his vaſis conſtrictio fieri, quæ glandulas has adeunt, ut materies illa purulenta, per ultimos horum vaſorum fines nunc transeunda, plane immeabilis reddatur. Uti enim, ineunte vere, aut autumno a ſubitaneis aëris mutationibus graviſſimæ obſtructiones & inflammationes intra quartum ſæpenumero diem funeſtæ, in vaſis intercoſtalibus facile generantur, licet non unico tantum involucro tegantur, ſed validiſſimis præterea muſculis, qui in utroque latere pectus cingunt, cur non malum idem & hic in ſubcutaneis ejusmodi vaſis locum habeat, quando a frigido aëre conſtringuntur.

§. XXXIII. Sed in internis glandulis ab omni quippe externi aëris injuria immunibus, haud ſimile aliquid unquam timendum eſt, quum aliis etiam gaudeant naturæ auxiliis, quibus dictæ ſubcutaneæ glandulæ carent. Foventur enim perpetuo naturali vicinorum viſcerum calore, & exhalente ex iiſdem viſceribus liquore limpido, atque calidiuſculo lubricæ ſervantur, ut neceſſario hoc modo arteriæ omnes, quas accipiunt, ad expanſionem & dilatationem facilius ſe accommodent. Interimhaud dubito, quin & internis quibuſdam glandulis ejuſdem præcipue generis, ſimiles ſæpe naſcantur abſceſſus: verum hoc non niſi ex longinquo tamen ſuſpicari nobis licet.

§. XXXIV. Quemadmodum hæc ab inflammatione producta materies purulenta per vaſa alia reſorbentia ſanis antea corporis partibus poteſt advehi, novamque ibi iterum excitare inflammationem & ſuppurationem, ita etiam propagantur contagia omnia ex primis ſuis ſedibus in alias atque remotas partes. Id manifecto videmus in morbis præſertim venereis, rabie canina, variolis, &c. Vix ullus in corporis tam externis quam internis partibus locus eſt, ex quo, ſi venereum ei applicatum fuerit venenum, non poſſit non aliquid in alium locum transferri. Hoc fieri poteſt, aut per ſudores, aut contrectatione, aut lactatione aut infecta ſaliva, aut per ipſum concubitum, teſte experientia (*a*).

§. XXXV. Si certum eſt, his modo dictis modis venereum malum ad internas partes propagari poſſe, oportet, cutem in toto noſtro corpore talia habere vaſa, quæ tenuem adhærentem liquorem & ſubtiliſſimum hoc alcalinum venenum reſorbeant, & in ſanguinem revehant. Conſentiunt huic noſtræ ſententiæ variæ obſervationes practicæ: mercurius enim unguentis quibuſdam exceptus, leni frictione manubus facta, pleriſque locis per cutem penetrat, & ad ſanguinem venit. Eo venire, adparet ex affectibus, qui poſt ejuſmodi frictionem ſenſim in faucibus æ-

(*a*) vid. *Boerhaav.* Aphoris. pag. 340. §. 1441.

grotorum apparent, ex quibus post tertium diem ingens liquefactæ a mercurio in tela cellulosa pinguedinis copia effluit, quæ ad glandulas salivales determinatur. Reperti sunt, haud semel certe in hujusmodi hominum hoc morbo consumptorum cadaveribus, integri globuli mercurii crudi, sanguini per frictiones repetitas advecti, & ex hoc in cariosum aliquod os depositi.

§. XXXVI. Quando in gonorrhœa virulenta, aut in penis venereo cancro saniosa hæc materies adstringentibus, aut alio quocunque modo in sanguinem retropellitur, oriuntur bubones in inguinalibus, & axillaribus glandulis, nariumque & faucium membrana post aliquod tempus sordidis ulcusculis obsidentur. Multi scriptores crediderunt, sedem hujus gonorrhϾ esse glandulam prostatam, ex quo corruptus liquor prostaticus efflueret. Verum ea glandula ab hoc malo plerumque immunis reprehenditur: sunt autem sinus illi muciferi urethræ *Morgagniani*, (*b*) qui saniosam illam materiem in cavitatem urethræ effundunt. Horum sinuum, ut paucis rem absolvam, alii majores sunt, alii minores, atque per totam urethræ partem superiorem & lateralem dispositi; tendunt oblique versus glandem. Superiores & reliquis majores octo, novem, vel decem adesse solent. Maximus autem omnium sedet retro glandem, qui primum ab impuro concubitu saniem illam suscipit. Similes sinus in uteri præsertim cervice, qui vulgo ova Nabothii dicuntur, & secundum urethram, nec non circa clitoridem, &c. reperiuntur. Secernitur ex his ductulis mucus aliquis, qui in viris sensilissimam urethram oblinit, ne urina in transitu suo acri & irritante sua natura aliquod damni ei inferat: hinc quoties deficit, aut abraditur, intolerabilis dolor nascitur, de quo homines gonorrhœa laborantes perpetuo queruntur, quoties urinam mittunt. Quando materies hæc ichorosa diu ita sibi relinquitur, in diem magis magisque vicinam urethræ substantiam corrodit, & ampliora sensim in ea generabit ulcera, & præterea eodem modo subtilissimum hujus materiæ in sanguinis universam massam resorbetur, uti fit, quando lues venerea per sudores acquiritur. Urethræ enim structura non differt a reliqua cute, quæ non sit, nisi canalis ex cute, cellulosa, & epidermide, factus. (*c*) Oportet igitur, talia & hic etiam adesse vasa resorbentia, qualia in toto externo corporis ambitu reperiuntur. Inde procul dubio pendet ratio originis inflammationum & ulcerum illorum, narium pituitariam & faucium membranam obsidentium.

§. XXXVII. Mirabilis hujus veneni in corpore effectus omnino notatu dignus est. Vidi aliquos ægros, quibus ab impuro concubitu parva,

(*b*) Hos sinus *Eustachius* olim perspectos jam habuit, uti tabulæ ejus octavo post mortem suam editæ, docent; sed melius omnino eos descripsit, & depinxit *Illust. Morgagnius* in adversariorum Anatom. Tab. IV. fig. 4. ita, ut re vera fas sit, hos sinus suo nomine morgagnianos appellare.

(*c*) Vid. magnum *Hallerum* in Compend. Physiolog. pag. 422. §. 765.

va, sed cancrosa ulcuscula retro penis coronam nata fuerant, quæ, cum statim decoctis ex ligno sancto, sassafras & mercurio dulci paratis, occurrerem, aliaque præterea remedia, ad depuranda ulcera imponi juberem, mox evanuerunt, sed brevi in faucibus in conspectum venerunt, his simili ratione delectis, ad pristinam sedem malum iterum rediit, quod tamdiu contigit, donec a sufficiente mercurii usu omnis hujus veneni vis iners plane reddita fuerit.

§. XXXVIII. Licet nobis plerumque fere contagiorum natura, quæ tot & tam stupendos sæpenumero effectus in corpore nostro producit, penitus, vel magna saltem ex parte sit incognita, haud obscura tamen mansit via illa, per quam internas partes adeunt: nulla enim datur alia, nisi per vasa resorbentia, quæ non solum in omni externo corporis spatio, sed in internis etiam partibus illis maxima reperiuntur copia, quæ ad suscipiendum præsertim cibum potumque destinata sunt. Hujusmodi ergo partes sunt, oris interna cavitas, faucium, œsophagi, ventriculi, & intestinorum omnium; præsertim quidem tenuium, (*d*) in quibus certe vim innumerabilem vasorum resorbentium esse oportet, quorum nonnulla oculis conspici queunt, alia, quippe minora per varia experimenta demonstrantur. Si quis in ore spiritum vini, aut alium quemcunque potum spirituosum diu continuerit, specie quadam ebrietatis corripitur, ipsa sanguinis circulatio auctior ei redditur, & vires universi corporis in debilibus exinde valde refocillantur, manifesto satis argumento, volatilem horum liquidorum partem in sanguinem resorberi. Non male hoc utimur adminiculo in praxi medica, quando subito amissæ in corpore vires instaurandæ sunt. Longe major est numerus vasorum resorbentium in cavitate ventriculi & intestinorum, quæ omnis potus libere & intra paucissima sæpe minuta ad sanguinem transit, nam in statu sano vix guttula per anum effunditur & si magna liquidorum copia, sub usu ex. gr. acidularum mineralium, epota fuit.

§. XXXIX. Diversa est contagiorum omnium in corpore nostro indoles: alia enim unice fere fauces affligunt, uti rabies canina: alia sub epidermide stigmata varia producunt, qualia a morbillorum contagio & petechiarum quarundam fiunt: alia in cute inflammationes excitant, quæ mox in suppurationem abeunt, quemadmodum hoc videre nobis licet in contagio vero varioloso: alia præ nimio sudore corpus fere consumunt, uti in sudore anglico: alia in glandulis quibusdam suam injuriam exerunt, & partes musculosas destruunt, uti in peste: alia iterum aliter atque aliter sese produnt. Sed quænam causæ sint, cur unum contagium magis

(*d*) In intestinis tenuibus nullum plane dubium est, quin multa similia adsint vasa resorbentia. Non semel ea injecit magnus & pie mihi venerandus *Hallerus* per venam scilicet mesentericam, in quam, & duodenalem dextram confluunt. Vid. Comp. Physiol. pag. 390. §. 712. *Ruyschii* Adversf. Dec. II. pag. 18. & Adv. Dec. III. pag. 23.

magis hoc modo & non alio in corpore agat, & cur in hac vel illa tantum parte adeo mirabiles producat effectus, id quidem, ut lubenter confiteor, plane me fugit. Theoreticis haud adeo difficile erit, pro lubitu varias hic detegere causas; sed invenire causas, quæ veritati & naturæ horum contagiorum respondent, res erit, omnibus difficillima. Quis enim unquam hominis, rabie canina aut peste vera consumpti cadaver, ad examinandas interne affectas partes sollicite secuit, cum constet, ab unico sæpe attactu funestum in se ipsum morbum transire posse. (e) Interim fas est, reliquos hic etiam paucis considerare morbos & affectus, qui ad vasorum consensum referri optime queunt.

§. XL. Diximus (§. XXI.) ad vasorum consensum varias excretiones pertinere, & evacuationes sanguinis, reliquorumque liquidorum. Earum hæc præcipue notatu digna est, quæ a terrore subito in intestinis, sub nomine diarhœæ accidit. Hujus excretionis prima causa pendet sine dubio a nimia nervorum relaxatione, & a debili spirituum animalium ad cor & arterias determinatione, uti ex variis phænomenis hic occurentibus satis apparet. Omnia enim plane relaxata sunt, ipsum cor vix tanta vi gaudet, ut sanguinem debito modo per omnes arterias expellere possit. Hinc multi, maxime quidem homines debiliores in animi deliquiis cadunt, quæ nil nisi quies cordis sunt, & eandem ob causam frequenter in meticulosis cordis & arteriarum polypi reperiuntur. *Rivinus*, *Pechlinus*, aliique clarissimi *viri* observarunt, grassante peste, neminem nisi timidos, & eos, qui infecta corpora tangunt aut cum hominibus infectis vivunt, hunc morbum contrahere. In timidis enim tota cutis, omnesque vasorum sphincteres relaxati aerem corruptum & infectum magis ad interiora transmittunt. Manifestum hujus rei exemplum nobis suppeditant medici illi Monspelienses, a rege olim Massiliam missi, ubi pestis contagium multa jam millia hominum interfecerat, qui tamen deleto omni contagio, sani atque incolumes domum redierunt. Certum igitur est, nullam aliam hujus diarrhœæ causam esse, quam nimiam nervorum omnium relaxationem, præsertim autem illorum, qui laquei instar arterias includunt. (f) Unde, de-

stru-

(e) Vidit *Boerhaavius* Leydæ medicinæ studiosum, qui, cum canem rabie sua exstinctum, inscius aperiret, & dissecaret, in eundem incidit morbum quo postea consumtus est. Alius instrumento leniter vulneratus, quo antea canem rabiosum dissecuerat, simili morbo correptus, brevi post, miserrimo modo vitam amisit.

(f) Sane ad intelligendam hujus affectus & reliquorum omnium mirabilium symptomatum, effectuum, & phænomenorum, causam, oportet, nos antea satis perspectum habere *magni & æternum* mihi *venerandi præceptoris* hac de re novum systema, quod in propria dissertatione anno 1744. Gottingæ in publicum edidit. Verum *Willisius* in *Libr. de Anatom cerebri* primus ni fallor, & qui eum hac in re secuti sunt, *Vieussentius* & *Bianchi*, &c. aliquam de modo, quo nervi circulationem sanguinis dirigunt, conjecturam proposuit. Sed imperfecta tamen omnis nostra mansisset cognitio, nisi optimus *præceptor* pro sua in anatomicis præsertim experientia summa, plu-

tima

structo hoc nervorum cum vasis vinculo naturali, liquor omnis tenuis liberius & majori quantitate per ductus excretorios intestinorum in eorum cavum effunditur. Non semel hoc spectaculum magnus *præceptor* in itineribus suis botanicis, quæ per altissimos Helvetiæ montes suscepit, aliis, quos secum duxerat, contingere observavit, cum ex eminentissimis rupibus subito oculos in remotissimam terræ planitiem dirigerent: cum allis vertigo, aliis tremor artuum, aliis pene deliquium, aliis demum diarrhœa, alioquin in metu non raro molesta incumberet.

§. XLI. Tristitia ratione suorum symptomatum a timore vix differt: franguntur enim cordis & reliquæ corporis vires, quod in mœrore lente fit & sensim, oriuntur diarrhœæ similes, appetitus diminuitur, quod illi optime experiuntur, qui in conviviis tristi nuncio afficiuntur: pallor nascitur in facie a diminuto scilicet sanguinis motu in subcutanea cutis faciei vasa sanguifera: dispositiones fiunt in cachexiam, ob deficiens ventriculi in ingestis coquendis & subigendis robur: impeditur pariter sanguinis per pulmones transitus, quia cordis vires, quas a nervis uti reliqui etiam musculi omnes, acquirit, ita debilitantur, ut non nisi imbecilli vi superstite, munere suo in expellendo quippe accepto sanguine, fungantur, quæ certa hic est ratio, cur in tristitia diu durante lachrymas fundamus, cum sanguis libere ex capite per venas jugulares in venas subclavias sese evacuare non possit, quia & hæc nimio jam sanguine turgent.

§. XLII. Tristitiæ oppositus affectus ira est, quam ob notabilia, & ad consensum nostrum pertinentia phænomena, merito a nobis considerari hic oportet. Iram igitur appellamus eam animi

affectum

rima, quæ huc pertinent, detexisset, eaque simul in hanc systematis elegantissimam formam redegisset. Ipse *Cartesius* Lib. de affectibus animi, & *Meyerus* nostris temporibus, hos effectus explicare conati sunt, de mechanismo autem, cujus ope omnes hi effectus in corpore nostro producuntur, nihil plane attigerunt. Ut sciamus igitur, quanam in re hoc sistema consistat, necesse erit, ut pauca adjiciam verba. Invenit *illust.* & pie *venerandus Hallerus* in dissectionibus suis, quod plerisque in corpore locis arteriis nervi circumjaceant, uti instar laquei in animi affectibus validis eas, venasque constringere possint: sic arteria aorta, ut breviter dicam, a nervo recurrente octavi paris includitur: uti etiam ab intercostali arteria subclavia, & brachialis præsertim a quinque illis plexubus brachiorum. In abdomine nullus fere truncus notabilis ex arteria aorta proficiscitur, quin simili semper ratione ab uno alterove plexu nervi intercostalis involvatur. In minoribus ramis arteriosis non dispar est ratio: arteria e. gr. meningea ex arteria maxillari interna oriunda, duobus illaqueatur ramis nervi temporalis superficialis, a ramo descendente tertii quinti paris provenientis, quorum superior trans arteriam dictam, inferior autem retro eam migrant ad truncum suum, cui sese inserunt. (Vid. *ill. Halleri Diss. de Nerv. imperio in arterias*, §. 14. *Clarissimum* atque *eruditissimum dominum Meckelium* amicum meum suavissimum in Diss. sua inaug. de quinto pare nervorum cerebri: *Winslowi Exposit. anatomic. traité des nerfs.* §. 58. 59.) Quo accuratius neglecta hactenus anatomes nervorum excolitur, eo plura horum laqueorum specimina deteguntur. His igitur rite inter se consideratis, omnium phænomenorum & symptomatum affectuum animi causam inspicere merito fas erit.

affectum, qui a malo jam præsente primo in anima nostra excitatur, quod, mediante corpore subito avertere aut mutare conatur. Eam etiam ob causam fit, ut eo tempore corpus hominis irati robustissimum reddatur, præsertim autem musculi, qui statim in actionem rapiuntur: cor ita incitatur, ut circulatio intra minutum primum sæpe ad viginti quinque pulsus aucta visa fuerit. Hinc tantum vulneratis imminet malum, si quocunque modo ad iram incitantur, incrudescunt enim iterum eorum vulnera, quæ a sanatione & coalitu parum distabant. Tota etiam facies rubicunda apparet, quod clarum omnino signum est, sanguinem auctiori copia ad caput determinari. Haud mirum inde videri debet, quod in hominibus iratis tam frequentes fiant narium hæmorrhagiæ, apoplexiæ & subita nonnunquam mors. Sed ex principibus phænomenis, quæ ira in corpore nostro excitat, & illud sine dubio scitu valde dignum, quod in bile observatur. Scimus enim, bilis secretionem insigniter tunc augeri, cujus in brevi tempore tanta copia per ductum choledochum in intestinum duodenum effunditur, ut in ipsum ventriculum adscendat, ubi vomitu bilioso, nauseaque sese prodit. Imo, si per resorbentia ventriculi vasa copiosissima bilis ad sanguinem transit, peculiaris inde nascitur febris, vulgari febrium acutarum aut intermittentium curandi methodo haud sanabilis. Præter hæc autem iræ phænomena, quæ corporis sanitati adversa, & valde inimica esse solent, alia adhuc observantur, quorum ope pertinacissimi sæpenumero morbi, nulla arte edomabiles, penitus victi fuerunt, paralyses v. gr. arthritides, podagra, aliaque a lenta debilique humorum circulatione oborta mala ira non raro subito sanavit.

§. XLIII. Terror, lætitia, gaudiumque nimium, multa cum ira communia habent, etsi horum affectuum prima causa plane diversa est. Terror enim nascitur, dum subito grave & improvisum malum animæ nostræ offertur: unde effectus, qui hoc tempore vario modo in corpore nostro ludunt, vix, nisi vehementiori saltem gradu ab illis differunt, quos ira excitare solet. Incitatur hic etiam sanguinis circulatio, (g) sed magis, quam in iratis, cor palpitat, ob immodicum sanguinis in cor influxum, quam ob causam lege consueta sese evacuare in arterias non potest. Salubris plerumque habetur hic animi affectus, maxime quidem pro iis, quibus lente in corpore humores circulantur. Sic in paralysi haud minus quam ira prodesse visus est. Manifestissimum hujus rei exemplum nobis offert *Crœsi* filius mutus, uti testatur antiquitas: qui cum in prælio cum rege patre suo contra Persarum victorem exercitum dimicaret, nudato gladio militem ad occidendum patrem suum appropinquare, vidit, quo facto filius summa incitatus ira & terrore, subito exclamavit, parce miles, rex est, quem occidis. Multi homines terrore sanati sunt, qui per annos neque pedibus incedere, neque ex lecto surgere potuerunt; & ab incendiis, quæ in vicinia oborta fuerant, non pauci artuum usum recuperaverunt. Omnia hæc abunde demonstrant, maximam tum temporis fieri spirituum ad cor & partes reliquas determinationem, & ab hac denique sanguinis, reliquorumque corporis humorum per omnia vasa incitatiorem, quæ non raro certe funestos etiam eventus producit. Mirabilia hac de re exempla exstant apud *Petitum* chirurgum Parisinum celeberrimum. Vidit hominem, qui a solo aspectu nudatorum per inflictum vulnus manus suæ tendinum, terrore subito exstinctus est. Similes terroris effectus vidit *illust.* & quoad vixero, nunquam mihi satis devenerandus *præceptor* in canibus, quos *Hambergeri* incredulitatis, aut ut recte loquar, ejus in anatomicis præsertim ignorantiæ, & nefarii ingenii causa toties dissecare coactus fuit, qui, dum vinculis adstringuntur, ne guttula quidem sanguinis effusa, & ne mucronem quidem cultri experti, præ solo metu non raro exspirasse visi sunt. Legimus porro in Bibliis sacris Lib. 1. Samuelis Cap. 4. Eli Pontificis Judæorum maximi funestam historiam, qui nonagesimo ætatis suæ anno, cum ab hostibus Judæorum exercitum profligatum esse audiret, captamque cum sacerdotibus arcam, terrore exstinctus est. Infantes debiles & teneri, quibus non raro ab ancillis, aliisque feminis spectra finguntur, tanto sæpe convelluntur terrore, ut, vel ipsam aliquoties vitam amittant, aut epileptici per totum reliquum vitæ tempus evadant, aut in alium gravem morbum incidant, uti in apoplexiam, quæ consueta sine dubio est causa mortis eorum, qui terrore vehementi occiduntur.

§. XLIV. Lætitia, gaudium, & amor, ratione effectuum illorum, quos producunt, ab ira, nimioque terrore vix differunt. Cor sanguinem, quando præter naturam frequentius constringitur, per totum corpus auctiori & incitatiori celeritate distribuit. Hinc perspiratio libera, & expedita: hinc, ob majorem liquidi gastrici in ventriculum effusi, major appetitus: hinc in facie rubor, & apoplexia tandem lethalis, quam gaudium nimium producere visum est, cujus rei memorabile habemus exemplum in *Leibnizii* nepte, quæ Hannoveræ vixit. Eam *Leibnizius* post mortem suam omnium bonorum suorum hæredem reliquit, quorum inopinato aspectu, & cum præterea in arca viri thesaurum multorum millium imperialium inveniret, nimio gaudio & lætitia consternata, vitam amisit. Cæso, ad Thrasymenum lacum ab *Hannibale*, cum *C. Flaminio* toto fere Romanorum exercitu, tanta ubique Romæ nata est animorum perturbatio, ut matres, quæ filios, quos occisos putabant, cum incolumes reciperent, præ nimio gaudio exspiraverint, uti *Livius* rem describit. (h) Inde varios (ait) vultus digredientium ab nunciis cerneres, ut

(g) Vid. *Will.* de cereb. pag. 177.

(h) Vid. *T. Livii Patav.* Histor. Roman. Tom. 11. pag. 99. *Plinii Secundi* natural. hist. part. 1. pag. 173. ubi in *Chilone*, *Sophocle*, & *Dionysio* Siciliæ tyranno similia exempla leguntur.

ut cuique aut læta aut tristia nunciabantur, gratulantesque aut consolantes redeuntibus domos circumfusos. Feminarum præcipue & gaudia insignia erant & luctus. Unam in ipsa porta sospiti filio repente oblatam in conspectu ejus exspirasse ferunt, alteram cui mors filii falso nunciata erat, mœstam sedentem domi ad primum conspectum redeuntis filii gaudio nimio exanimatam.

§. XLV. Ad intelligendam igitur causam omnium horum phænomenorum & effectuum, nil aliud opus esse arbitror, quam, ut sciamus, ab auctiori spirituum per fibrillas nerveas determinatione majus corpori robur conciliari, & e contrario ab impedita ea determinatione diminui. Priori sub statu omnes nervosi laquei arteriis circumducti aliquam eis inferunt vim, quoties laquei illi (not. f.) arterias stringunt, & transeuntem sanguinem celerius movent, uti in ira, terrore, & lætitia fit. Altero autem sub statu, ubi vix aliqua spirituum determinatio superest, nullam ejusmodi vim nervi possident, unde priori oppositus effectus in circulatione sanguinis producitur, qualis in timore, tristitia, aliisque hujus generis animi affectibus observari solet, in quibus nulla vi nervorum superstite, soli cordi circulatio committitur, & præterea ipsum cor, fracta vi nervea, debilitatur. Falsum est, quod nonnullis de his phænomenis proferre placuit; animam nempe nostram immediate operari in cor, & arterias. Ex aliis enim observationibus satis constat, animi affectus neque in cor, neque in arterias, sed unice in systema nervosum agere? Quid enim sunt animi affectus, nisi modo aucti, modo autem imminuti spirituum per nervos motus, qui deinceps ea ratione, quam diximus, in circulatione sanguinis aliquas mutationes producunt. Hæc ita se habere, evincit opii actio, quod minima copia, quæ pulsum non mutat, non in sanguine, nam calidum est, & incitans motum, sed in nervoso systemate vim suam exercet, qua motus hysterici convulsivi subito tolluntur, quorum immanes effectus totum corpus senserat.

§. XLVI. Hæc ex historia consensus vasorum adferre mihi licuit: multa autem hic nobis consideranda adhuc supersunt, quæ tamen, perspectis enarratis omnibus, sponte sua nemini non intellectu unquam erunt difficilia. Multa etiam ex industria silentio hic mihi præterire oportet, quum ob similitudinem quandam suarum partium ad ultimum consensum magis pertinere videantur.

§. XLVII. Ex his nunc nemini mirum videri potest; cur tot morbi, tot effectus, & tam mirabilia phænomena unice per vasorum corporis humani consensum oriri queant. Tanta enim ejus per universum corpus expansio est, ut nullum omnino viscus, nulla membrana, nullus musculus, nullaque fere cerebri pars, &c. inveniri unquam possit, quin earum semper cum reliquis etiam partibus omnibus elegantissimam harmoniam detegeres, cujus ope cerebrum v. gr. cum imis consentit pedibus, cum brachiis, & viceversa. (*b*) Exemplum evidentissimum est in curationibus deliriorum, capitisque dolorum, febrium quarundam acutarum, ubi maxima sanguinis copia in cerebrum pulsa, redire libere non potest: liberato autem a nimio sanguine cerebro, quod pediluviis, phœnigmis, & repetitis venæ sectionibus, in pedibus institutis, commode obtineri potest, æger continuo ad pristinam sanam mentem reducitur. Sed cur derivant pediluvia, phænigmaque sanguinem in cerebro abundantem ad inferiores ejusmodi partes? Nempe pedum vasa omnia sensim ab aqua calida incipiunt incalescere, se expandere, ut ab ea irritatione major spirituum & sanguinis simul ad irritatas pedis partes adfluxus fiat, quæ ob dilatatam vasorum diametrum ad recipiendam majorem liquidorum copiam nunc longe quam antea capaciores sunt factæ.

SECTIO III.

De consensu nervorum.

§. XLVIII.

Vasorum historiæ succedit nervorum amplissimus consensus, qui, ut mox videbimus, per totum corpus pariter late regnat, & cui magnum omnino cum vasis est commercium, quod præsertim ex omnibus supra recensitis animi affectibus patet, qui vix rite intelligi queunt, nisi certam prius nobis formaverimus ideam illorum, quæ ad nervosum systema merito referri deberent.

§. XLIX. Priusquam autem hujus consensus morbos, affectusque varios adgredi liceat, operæ pretium fore arbitror, ut de nervorum antea fabrica, proprietate, & spirituum in eos influxu pauca verba præmittamus.

§. L. Quid nervus sit, omni tempore inter auctores veteres & recentiores in lite fuit: alii enim ajunt, fasciculum esse fibrarum solidarum, secundum longitudinem sibi adcumbentium, & inter se ope telæ cellulosæ tenerrimæ conjunctarum: alii autem negant, fibras has solidas esse, quod multis verisimilibus & probabilissimis defendunt ratiociniis, & experimentis. Assumimus ergo nervos nihil aliud esse, quam fibras medullosas

Oooo 2

(*b*) Vid. in illust. *Præceptoris* Differt. Anatom. Select. Vol II. *Vateri* Diff. de consensu partium corporis humani. Thes. V. de cordis cum toto corpore consensu. *Buchneri* Differt. Inaug. med. de consensu morborum capitis & ventriculi. pag. 4. §. 11.

dullosas cavas, sibi parallelas, telæ celulosæ ope inter se cohærentes, piaque membrana collectas, & validissima membrana illa, quæ vulgo ab anatomicis dura mater apellatur, vel continua cum dura membrana valida cellulosa tela, in fasciculos quasi formatas. Ipsam cerebri medullosam substantiam similibus ex fibris fabrefactam esse, anatome non uno loco manifeste satis testatur; verum hoc, neque in junioribus corpusculis, quorum cerebra mollissimæ adhuc & tenerrimæ sunt substantiæ, neque, in adultorum toto cerebro, demonstrari commode potest. In corpore vero calloso, corporibus striatis, atque thalamis opticis, solis oculis infinitæ ejusmodi fibræ parallelæ secundum longitudinem, varieque decurrentes, optime discerni queunt, ne dicam de animalium quorundam cerebro, præsertim quidem piscium, quorum tota medullosa cerebri pars instar pectinis infinitas ejusmodi fibras refert, quæ in nervos continuantur. Mirabilis sane cerebri horum piscium figura est, quæ ex quatuor collibus componitur, quorum duo priores nervos olfactorios constituunt, reliqui duo nervos opticos. Et ex hac medullosa cerebri parte nervos omnes in corpore componi, variorum nervorum origo, uti quarti, quinti, & septimi, satis omnino probat, (*g*) quin imo medullam spinalem ipsam, quæ mera est continuatio medullæ oblongatæ, hujus esse fabricæ, nemini non ignotum esse, puto. In animalibus enim, & cadaveribus hominum quibusdam morbis consumtorum per totam hujus medullæ longitudinem similes fibræ longitudinales apparent, quæ in hydrope e. g. ubi aqua sese eis interponit, a se invicem diducuntur & separantur.

§. LI. Fas erit, tot experimenta & toties a multis clarissimis viris iterum repetita, intacta hic relinquere. Neminem enim superesse credo, qui dubitaret, nervorum fibrillas cavas esse. Transit per has fibras liquidum aliquod invisibile sub nomine spirituum animalium notum, quod omne corpori robur conciliat, & quod omnem in corpore motum producit. Nemo hucusque certam nobis formavit ideam de natura hujus liquidi, licet omnino multæ hac de re natæ sint sententiæ & controversiæ; nulla enim earum tanta gaudet probabilitate, cui non possit non multum & quidem justissimo modo objici. (*h*) Albuminosa, aquosa sanguinis pars qualis perspirabile sanctorianum, & in cerebri ventriculos, pectoris, atque abdominis cavum exhalans liquidum est, ad liquidum nerveum translata est a *Boerhaavio*, & multi ante & post eum spiritus hujus naturæ esse crediderunt. Verum parum probabile est, liquorem ejusmodi tam stupendos effectus producere. An materiem autem electri-

(*g*) Vid. *illustr. præceptorem* in Comp. Phisiol. pag. 197. §. 385.

(*h*) Testantur *Bellinus* & *Malpighius*, sese liquidum hoc nerveum ex extremitatibus dissectorum magnorum nervorum exstillare, vidisse: sed hoc liquidum, revera non est liquidum, nerveum, neque exstillat ex nervis, sed ex tenui illa nerveorum fibrillarum, fasciculis interposita tela cellulosa, & inprimis ex medullæ spinalis sacco ultimo, ubi simile, quale in ventriculis cerebri, liquidum colligitur.

electricam, aut magneticam spiritus nostros componere, perinde dubito: aerem multi spiritus efficere arbitrati sunt, quibus minus credo, quia aditus in corpus omni aeri penitus impervius est, & quia ejus in corpore præsentia non potest non omni tempore inimica & noxia valde esse. Quibusnam autem ex principiis elementalibus sanguinis mirabilis hæc materies componatur, id certe debilem meam cognitionem fugit.

§. LII. Ab influxu incogniti hujus liquidi per nervos omnes in corpore motus, tam voluntarii quam involuntarii excitantur, & prout alicujus nervi irritatio vel major, aut minor est, secernitur vel major vel minor etiam ex communi sensorio spirituum animalium copia, ad locum præsertim irritatum: hinc idea doloris ab idea voluptatis non nisi gradu irritationis differt, si in trunco ex quo aliquot rami nervei cum aliis ramis ex diverso trunco oriundis, in hoc vel illo ganglio conveniunt, aliqua irritatio excitatur, similis fere & in his ipsis alieni trunci unice connexis nervis effectus producitur, nihilo secius, quam si prima irritatio in iis ipsis contigisset. Inde explicatur, cur in nephritide vomitus, stupor, sensusque molestus in crure & teste proximo oriatur? Cur in malo hysterico, a vitio uteri producto, hinc & inde in corpore tam mirabilia phænomena excitentur? Cur in hernia incarcerata vomitus? Cur affecto uno oculo, alter brevi etiam moleste afficiatur. &c.

§. LIII. Quia de plerisque nephritidis symptomatibus, quæ ad consensum præcipue nervorum pertinent, dicere hic mihi animus est, haud supervacaneum fore, arbitror, si generalem hujus morbi descriptionem præmiserimus.

§. LIV. Nephritis in genere significat renum inflammationem, hærentem in ultimis arteriæ renalis finibus, cujus origo multiplex & varia omnino esse potest. Ulcera aut vulnera e. gr. renibus inflicta, talem fere semper inflammationem excitant: ita etiam a retropulsa materie podagrica: a nixu vehementi hominis, qui nimia pondera elevare conatur, ubi sanguis, dum anima retinetur, in uriniferos ductulos urgetur, renes facile inflammari solent. Ipsi calculi sæpenumero, præsertim autem asperi atque tuberosi, quando corpus quocunque modo valide exercetur, simile renibus damnum inferunt. Hanc inflammationem comitatur more solito febris acuta, quæ pro gradu inflammationis, ratione vehementiæ differt. Ex affectibus, qui plerumque hic occurrunt, facile hoc malum agnoscitur; læsa est diuresis, nam urina non nisi exigua copia redditur, quæ simul aquosa, pellucida & absque ullo sedimento est. Hinc olim *Hippocrati* ejusmodi urina aquosa & tenuis mala habita est, quoties spissa antea & crassa reddita fuerat. Ad effectus porro nephritidis merito numerantur mirabiles illi motus spasmodici, qui sub inflammationis stadio in œsophago, ventriculo & intestinis statim percipiuntur. (*i*)

Oooo 3 §. LV.

(*i*) Vid. *Lommii* Observat. Medic. pag. 205. *Aretæum* Lib. II. De Morb. Acutis. Cap. 9. litt. D. *Boerhaav.* Aphoris. pag. 225.

§. LV. Ad demonstrandam veritatem propositæ §. LIV. sententiæ, oportet ostendere, renum nervos cum iis aliquod habere commercium, qui ventriculum, intestina, & testes adeunt. Renibus natura multos, sed parvos dedit nervos, quod ex anatomicis optime constat: hinc renes vix acutum, sed obtusum magis in vulneribus, exulcerationibus, & plerisque irritationibus dolorem excitant. Possunt enim sæpenumero calculi, satis magni & asperi, diu sine adeo magno dolore vel incommodo in rene circumferri. Videbimus nunc primo, unde renum nervi proveniant, & secundo, quibusnam cum nervis & plexibus anastomoses habeant.

§. LVI. Renes nervos suos accipiunt, tam dextro quam sinistro in latere a plexubus illis magnis semilunaribus, quos trunci illi valde magni *splanchnici*, ex ipso nervo intercostali ex thorace provenientes, constituunt. (*k*) Hi trunci, priusquam superiorem lateralem musculi inferioris septi transversi partem perforant, a quinque diversis, quos nervus intercostalis in thorace producit, ramis componuntur. Plexus hi semilunares ante aortam positi, communicant inter se, & cum intermedio nervo stomachico posteriori, qui ante & circa originem arteriæ cœliacæ plexum format. (*l*) Plexus semilunares producunt ex convexitate sua multos satisque notabiles ramos, quorum aliqui conjunctim cum primis gangliis lumbalibus plexus renales constituunt, a quibus principes omnino nervi renum proveniunt, qui cum arteria & vena renali simul per sinum renalem in eorum substantiam distribuuntur. Ex hoc renali plexu multi oriuntur rami, qui partim ad testes, partim autem ad plexum mesentericum medium abeunt, qui magna ex parte ex his ramis efficitur. Notandum porro hic est, renes etiam cum ventriculo per nervorum anastomoses aliquod commercium habere; non quod ventriculus immediate a plexu renali aliquos ramos accipiat, sed quod plexus coronarius stomachicus maximis ramis cum ganglio magno semilunari communicet, a quo nervi renales proveniunt. Ex his ipsis satis apparet, cur inflammato uno alterove rene, cardialgiæ, vomitusque statim subsequantur, & cur ad proximum testem dolor stuporque oriantur? summe certe probabile est, materiem illam spirituosam primo ad locum irritatum pervenisse, & abhinc per communicationes nervorum ad ventriculum & testes ivisse, quibus per se, ob summam nervorum copiam, maxima sensibilitas est.

§. LVII. In explicandis reliquis omnibus supra recensitis symptomatibus & morbis hujus consensus, nulla certe alia, quam hac nobis opus erit methodo. Non dispar enim est ratio vomitus e. gr. illius & cardialgiæ, quæ in affectibus hystericis plerumque incidit, ab illa, quæ in nephritide excitari solet.

§. LVIII.

(*k*) Vid. *venerandum* atque *illust. Præceptorem* in comp. Physiol. pag. 414. §. 759. nec non in comment. Boerhaav. Tom. III. pag. 218. not. m.

(*l*) *Winslowi* Traité du Bas Ventre, pag. 162. §. 399. §. 78. 79.

§. LVIII. Transimus nunc ad historiam affectuum hystericorum, quorum tanta vis est, ut vix alio in morbo amplitudo hujus consensus melius intelligi, & inspici possit, quam in passione hac hysterica. Omittimus autem omnia hujus morbi symptomata, quæ ad vasorum præcipue consensum pertinent: dolorem exempli gratia capitis, quando menstruorum fluxus, aut ad parvam aliquam quantitatem diu imminutus, aut plane abolitus, & interceptus, passionem hystericam producit. Nulla fere datur in corpore fœminino notabilis pars, in qua malum hystericum non peculiares & constantes aliquos affectus excitaverit. Caput enim æque afficitur ac collum, abdomem, & extremitates tam superiores quam inferiores. Quare, in exponenda horum omnium, vel saltem ad consensum nostrum pertinentium affectuum ratione, maxima omnino opera danda est, ut quoad mihi ob exiguam & vix ullam in praxi medica cognitionem fas erit, aliquem hic ordinem servem. Recensendi igitur primo nobis erunt capitis affectus.

§. LIX. Præter generalem illum capitis dolorem, & vasorum sine dubio consensum unice respicientem, aliæ adhuc dolorum capitis species hic ab auctoribus observari solent, quæ plerumque unam alteramve tantum capitis partem occupant, aut instar clavi infixi ægrotæ caput moleste afficiunt, cum alternis tensivis & veris spasmodicis motubus, ad usque verticem sese exporrigentibus. Eodem hoc tempore alia symptomata observantur in interno capite, deliria nempe, ab ipsa cerebri medullosa substantia irritata, & vellicata, producta: obliviones: animi affectus, uti ira, tristitia, metusque, &c.: ipsi oculi omnem sæpenumero videndi facultatem amittunt, (*m*) in vertiginem incidunt, lachrimasque fundunt; nares frequentissime sternutant: in auribus ægrotæ molestum quendam sentiunt tinnitus aut campanarum quasi sonantium sensum, aut penitus, sed pro tempore, quo paroxysmus sævit, surdæ redduntur. Interne deliquia animi perfecta multarum horarum, & urinæ suppressiones decem & duodecim dierum *illust. Hallerus* vidit.

§. LX. Haud exigui etiam momenti sunt, quæ, durante paroxysmo in organis respirationis atque deglutitionis accidere solent. Ajunt enim fœminæ ejusmodi hystericæ, adscendere sibi dolorem quendam obtusum a synchondrosi ossium pubis secundum totam illam musculorum rectorum abdominis directionem, instar adscendentis cujusdam glomeris vel nodi versus os hyoides, aut paulo altius, ibique subsistere, & in omni deglu-

(*m*) Verum, haud miror tales in hystericis affectus, si *Illust. Morgagnii*, aliorumque magnorum virorum mirabiles plane hac de re observationes perpendeo. Vidit *Morgagnius* in fœminis hystericis perfectas cæcitates uno alterove aliquoties superveniſſe oculo, a solo nimirum, de quo antea vehementissime querebantur, colico dolore. Vid. *Morgag.* Epist. Anat. XVIII. pag. 310. Ejusmodi casus etiam describit *Michael* Adolph in Act. Nat. Cur. Vol. 2. Obs. 887. & Nebelius in Ephem. Nat. Cur. Dec. 3. 4. Observ. 81.

glutitione difficultatem parere; hinc mulierculis hystericis, quae huic symptomati obnoxiae sunt, nescio, quae causa persuadet, uterum ad fauces adscendere. Tam vehemens saepe hic in faucibus dolor est, ut brevi, suffocatione sese morituras esse, putent.

§. LXI. Neque immunes subsistunt ab hoc malo partes in pectore absconditae, & musculi, qui pectoris latera cingunt, respirationique inserviunt, tentantur enim spasmis, praesertim autem pectorales. Sanguis, ob constrictas ab irritatis nervis arterias pulmonales difficulter, lenteque per pulmones trajicitur, unde anxietates tunc temporis valde crudeles, & palpitationes cordis nascuntur; imo non infrequens est, ut in animi deliquia incidant, quem admodum jam monitum est, aut molesta tussi laborent.

§. LXII. In abdomine maxime afficiuntur ventriculus, renes, & aliqua etiam intestinorum pars. In ventriculo cardialgiae, vomitusque excitantur: in renibus ejusmodi saepe fit constrictio, ut urinae transitus in ureteres claudatur, saepe etiam, ut a nimia hic generata irritatione vomitus cieatur, uti in nephritide, quod *Sydenhamus* jamdudum observavit: moniti enim sunt a *Sydenhamo* medici, ne faeminas hystericas nephritide laborare crederent, quando de dolore circa regionem vertebrarum lumborum inter ultimam costam spuriam & os ilium saeviente, queruntur, & eadem fere ac in nephritide adsunt symptomata, vomitus v. g. cardialgia, & laesa diuresis. In intestinis borborygmi, tenesmi, dolores in intestino praesertim colo, saepe laborant obstructione alvina satis pertinaci. Brachia atque pedes convulsivo quodam motu huc & illuc jactitant.

§. LXIII. Et haec consuetissima sunt symptomata & affectus, qui in passione hysterica a plerisque scriptoribus observati, & memoriae ita proditi sunt. Inquirenda & examinanda nunc erit horum omnium origo, quae maxima ex parte ab anastomosibus nervorum, uti supra jam diximus, pendere videtur. Verum autem, uterus, fons omnium horum malorum, nullos ejusmodi habet nervos, qui immediate cum musculis v. gr. laryngis, aut cum ventriculo cohaerent, quos motubus spasmodicis afficere posset, sed ex eodem tamen proveniunt trunco, a quo & uterus & reliquae partes omnes, quae in hoc malo afficiuntur, nervos suos accipiunt. Hic truncus, uti notissimum est, est nervus intercostalis, qui per totum thoracem, abdomen ad pelvim usque decurrit. Neque opus esse credo, ut de omnibus ramis & anastomosibus, quas cum aliis nervis habet, multa hic verba faciam, sufficit autem, illos tantum considerasse ramos & anastomoses, quarum ope propositi morbi affectus rite intelligi queunt.

§. LXIV. Prima hujus morbi causa, omniumque illorum affectuum, qui tunc temporis in remotissimis partibus excitantur, origo, in irritatione quadam nervorum uteri consistit, quae per communicationes nervorum ad omnes illas partes propagatur, quae ab hoc morbo patiuntur.

Oportet igitur has partes ex uno eodemque trunco nervos suos accipere, ex quo uteri nervi proveniunt. Haec res facilis omnino demonstratu erit.

§. LXV. Potest autem sensus illius irritationis ex infimo mesenterico plexu ad sequentem, & ex hoc ad supremum facile propagari, quia inter se varias satisque conspicuas anastomoses habent. Plexus autem mesentericus supremus non paucos etiam ramos mittit ad plexum renalem, uti vicissim accipit a plexu stomachico, quod supra jam, ubi de vomitu nephriticorum dictum est, vidimus: patet igitur, irritationem illam hystericam, quae ad renales plexus adscendit, simili via ad ventriculum pervenire, qua pervenit irritatio nephritica.

§. LXVI. Plexus semilunares constituunt una cum ramulis quibusdam primorum nervorum lumborum plexus renales, quorum dexter cum plexu hepatico, sinister autem cum plexu splenico, & coronario stomachico ope ejusdem magni ganglii communicat. Plexus semilunares, uti §. LVI. vidimus, originem suam debent ramis quibusdam nervi intercostalis, qui ex thorace in abdomen descendunt. Nullum ergo dubium est, quin per varias has anastomoses omnis illa in utero primo excitata irritatio ad has partes pervenire possit. Sed neque hic penitus subsistit sensus irritationis, ubi nervus intercostalis enarratos illos, plexus semilunares constituentes, ramos producit, nihil enim impedit, quin per reliquam etiam nervi intercostalis partem, variosque ejus ramos ad reliquas partes omnes excurrat, variosque illos in eis effectus producat.

§. LXVIII. In pectore pleraeque fere partes a nervo intercostali nervos accipiunt. Cor enim magnam nervorum copiam habet, quorum principes merito hic enarrandi sunt, quia feminarum hystericarum animi deliquia ab his nervis unice oriri videntur. Ganglion cervicale supremum, factum, ex trunco nervi intercostalis, per foramen caroticum retro arteriam carotidem ad primam vertebram colli descendente, & ex primo, secundo, & tertio nervo cervicali, multos dat ramos & surculos pharyngi & laryngi, & musculis praesertim destinatos, qui ut omnino probabile est, sensum adscendentis illius nodi & glomeris in his musculis generant. Idem hoc ganglion primos cordis nervos generat, qui aucti ramis & ab octavi paris pharyngeo plexu, & a nervis cervicis, & a trunco intercostali, secundum asperam arteriam per collum in pectus descendunt, secundum primo ad arteriam thyreoideam ganglion faciunt, ex quo denuo nervi orti alii cor adeunt absque medio, alii ganglion cervicale imum efficiunt, quod & ipsum insignes cordi nervos mittit, auctum a cervicalibus imis. Hi nervi ad sedem dextram ductus arteriosi, retro aortam plexum faciunt, ex quo tres nervorum fasciculi cor adeunt, quorum anterior ad coronariam arteriam dextram, medius ad sinistram, postremus ad sinum sinistrum ramos suos mittunt. Hi cordis nervi varie augentur a recurrente nervo, sibi multis modis innexo, a quo arteria aspera

aſpera non paucas fibrillas accipit: unde tuſſes illæ & affectus aſthmatici, qui quidem irritatis, & mox dicendis pulmonum nervis multum ſimul etiam debent.

§. LXVIIII. Sic ganglion cervicale medium generat interim truncum nervi intercoſtalis, qui haud procul abhinc in duos quaſi dividitur ramos, quorum unus magis ſuperficialis eſt, alter autem profundus. Ramus ſuperficialis deſcendit verſus arteriam ſubclaviam, ubi circumeuns circa arteriam, retro eam in ganglion iterum recipitur, quod a ramo profundo conficitur. Vidit præterea *Clariſſimus Winslowus* ramum, qui cum nervo recurrente anaſtomoſi facta, propaginem generat, una cum octavi paris nervis in pulmonem diſtributis.

§. LXX. Sed nervo intercoſtali aliquod etiam omnino commercium eſt cum nervis, qui externas cranii partes adeunt, quarum aliquot in malo hyſterico afficiuntur, & cum nervis brachii, & pedum. Omnia enim paria nervorum cervicis manifeſtiſſime uno alterove ramo communicant cum nervo intercoſtali, de quibus autem nunc paulo fuſius nobis dicendum erit.

§. LXXI. De primo, ſecundo, & tertio nervo cervicis ex §. LXXVIII. jam conſtat, quod maxima ex parte ganglion illud cervicale ſupremum ſimul cum trunco nervi intercoſtalis conſtituant. Horum ramorum quilibet ſæpe major eſt, quam ipſe truncus intercoſtalis ex cerebro deſcendens. Ramus poſterior primi nervi cervicis unice fere muſculis rectis & obliquis capitis deſtinatus eſt.

§. LXXII. Nervus *intercoſtalis* communicat etiam, ut nemo ignorat, cum nervis brachii, quos quartum, quintum, ſextum, & ſeptimum colli par, primumque & alterum dorſi, conſtituunt: quam ob rem facile intelligi poteſt, cur in malo hyſterico brachia toties convulſivo motu agitentur, uti in præcedentibus annotatum eſt. Ob ſimilem etiam anaſtomoſin nervi intercoſtalis cum duobus ultimis nervis lumborum, & cum nervis ſacris, qui multum omnino conferunt, ad conſtituendum maximum illum nervum ſciaticum, pedes ſpaſmis corripiuntur.

§. LXXIII. Propoſitis, quæ de malo hyſterico ratione conſenſus nervorum dicenda erant, ad alium affectum tranſimus, qui in hominibus hernia incarcerata laborantibus, obſervatu non adeo infrequens eſt: contingit enim, ut, elapſa aliqua inteſtinorum præcipue tenuium parte, aut in ſcrotum per anulum abdominalem, aut ad inguina, haud diu poſt id infortunium, vomitus quippe ingentes, & ſtercoris ejectiones per os ſuccedant.

§. LXXIV. Triplex hujus vomitus cauſa eſt, quam nemo non optime intelligit: alia fit a tractione quadam membranarum, quæ adeo ad continuationem membranarum pertinet: alia, ſi elapſis in ſcrotum inteſtinis multum atque indurati ineſt ſtercoris, quod naturali via diſcedere haud poteſt, ob conſtrictum illorum exitum & mutatum naturalem ſitum;

tertia

tertia denique cauſa ad conſenſum nervorum proprie pertinere videtur, qui plerumque ob excitatam in incluſa inteſtinorum parte inflammationem fit, qua nervi partis incluſæ aliquam irritationem patiuntur, quæ ut ſupra vidimus, per communicationes nervorum ad uſque ventriculum & œſophagum propagatur. Oportet igitur, ut in hunc conſenſum inquiramus, ne incerti hic aliquid remaneat.

§. LXXV. Inteſtina tenuia nervos ſuos accipiunt a plexu præſertim meſenterico ſupremo, qui arteriæ meſentericæ ſuperiori circumjacet, & cum ea magna omnino ex parte ad inteſtinum colon, & inteſtina tenuia abit, quibus, & glandulis meſentericis, infinitos certe ramos largitur, a quibus ſumma illa inteſtinorum ſenſibilitas pendet: a purgantibus enim vix aliquid patiuntur linguæ atque faucium nervi, ſed inteſtina ne quidem mercurium dulcem diu ſuſtinent, qui linguæ papillas nerveas grata quadam dulcedine afficit. *Williſius* hunc plexum meſentericum ſupremum ganglion vocat ſolare, a ſimilitudine quadam radiorum quos prodeuntes ex hoc plexu rami referunt. Proveniunt ab eo plexu & renali aliqui ſurculi, qui ad originem meſenterii deſcendunt, ad arteriam meſentericam inferiorem, ubi medium producunt plexum meſentericum, cui truncus ipſe intercoſtalis nonnullos ramos addit. Reliqua, quæ hic occurrunt, dictis §. LVI. ſimillima ſunt.

§. LXXVI. Neque magis ſpecialiores quoſdam hic partium quarundam ope nervorum interſe conſenſus omittere licet, quos a *Williſio* præcipue annotatos video. Ita (*m*) ventriculus cum aſpera arteria & larynge conſentit, quod ex tuſſi illa ſcitur, quæ unice a vitiato, magnaque pituitæ quantitate obſeſſo ventriculo, ſæpe producitur: ſic ventriculo aliquis etiam eſt conſenſus cum corde: & uni oculo cum altero (*n*).

§. LXXVII. Ventriculus conſentit cum arteria aſpera, & larynge, nec non cum corde ipſo, ope nervi vagi, ſive octavi paris, quod ex tribus diverſis truncis componitur. Primus acceſſorius eſſe videtur, oriturque a ſeptem ramulis nervorum cervicis, qui in unum quaſi truncum concurrunt. Is truncus in cerebrum adſcendit, ubi innumeri ex medulla oblongata prodeuntes ramuli ei inſeruntur, quibus auctus, exit de cranio cum octavo pare, & muſculum adit trapezium, cui unice deſtinatus eſt. Secundus octavi paris truncus eſt nervus pharyngeus, qui pharyngem præſertim & linguæ baſin adit: anaſtomoſes etiam quaſdam habet cum nervis mollibus intercoſtalis. Tertius denique truncus omnium eſt maximus, & de quo præcipue dicendi hic nobis erit ſcopus, truncus nempe octavi paris. Primi hujus nervi rami veniunt ad laryngem, ubi cum nervo recurrente varie communicant: deſcendit autem truncus, datis his ramis, cum vena jugulari in thoracis cavum, generatque ibi locorum,

Pppp 2 ubi

(*m*) Vid. *Williſ.* de Cerebro. pag. 178.

(*n*) *Illuſt.* atque *æternum venerandum Præceptorem* in Comp. Phyſiol. pag. 300. §. 555.

ubi bronchia pulmones subeunt, nervum recurrentem, qui sinistro in latere circa arteriam aortam sursum flectitur, in dextro autem circa arteriam subclaviam, unde nomen nervi recurrentis natum est. Is recurrens nervus, facta hac in utroque latere mirabili flexura, aliquod ad cor ramos mittit, adscenditque secundum œsophagum versus laryngem, ubi cum nervis laryngeis superioribus varias anastomoses habet; in toto hoc autem itinere non paucos certe œsophago dat ramos. Pulmonum plexus notissimos ipse truncus efficit; haud magni sunt, quod natura horum viscerum optime demonstrat, nam vix aliquem exulcerati in phthisicis pulmones dolorem excitant, si anxietates illas summas excipis, quas transeuns per compressa pulmonis vasa sanguis parit. Sed uterque tandem plexus mutatur in plexus alios, quorum sinister œsophageus anterior & minor vocatur, dexter major, œsophageus posterior: prior descendit cum œsophago ad anteriorem ventriculi superficiem, ubi in multos ramos & surculos dividitur, qui caussa sunt summæ sinistri orificii sensibilitatis, plexus posterior per totam curvaturam minorem ventriculi expanditur, variosque dat ramos hepati vicino, cum ramis ganglii magni hepar adeuntibus, commistos.

§. LXXVIII. Ex istis nunc ratio patet, cur a vitiato ventriculo tussis, & vice versa, a tussi vomitus & cardialgiæ toties nascantur, uti in malo hypochondriaco inveterato sæpe fit, dum crudi & haud facile digerendi cibi debili ventriculo ingeruntur.

§. LXXVIIII. Quomodo autem oculi inter se consentiant, ut affecto uno oculo, alter etiam male afficiatur, nunc inquirendum. Nemo sine dubio ignorat, hunc mirabilem consensum latere in conjunctione illa notissima thalamorum opticorum, qui magna certe ex parte nervos opticos, tanquam principes oculorum nervos, generant. Si nunc in uno alterove oculo vel a caussis quibusdam externis, vel internis etiam, notabilis aliqua irritatio excitatur, in utroque statim oculo unus fere idemque producitur effectus, quia propagato sensu irritationis illius ad irritati nervi originem, altera priori adnexa, similem irritationem percipit; hinc per utrumque æquali vi spiritus ad oculos determinantur (o).

§. LXXX. Infinita similium observationum & symptomatum exempla ennarranda nobis adhuc restant, sed, cum pleraque eorum ab aliis jam exposita sint, haud opus erit, ut speciatim omnia iterum proponam. Digna erunt perspectu, varia illa symptomata, quæ ope anastomosium quarundam nervi duri cum nervis maxillæ tam superioris quam inferioris & ramis quibusdam nervi intercostalis sæpe producuntur.

§. LXXXI. Quando parietes calce obducti unguibus vel corpore aliquo scindente raduntur, ingratus aliquis producitur sonus, qui dentes moleste afficit: aliis hominibus similis in dentibus stridor nascitur, quando

(o) Vid. l'Anatom. d'Heister &c. p. 792.

quando charta, aut ligna dura raduntur. Omnia hæc sola fieri communicatione nervi duri cum ramis maxillaribus & dentalibus nervi quinti, docet Anatome. Truncus nervi duri, egrediens ex cerebro per proprium foramen, quod stylomastoideum vulgo dicunt, deinde, perforata glandula parotide, ad angulum maxillæ inferioris in conspectum venit, ubi in duos ramos dividitur, quorum unus *inferior* est, alter autem *superior*. Hic major duorum est, atque in septem aut octo plerumque ramos distribuitur, qui fere omnes in lateralem capitis partem ad faciem excurrunt, & speciem plexus formant, qui ab Anatomicis Gallis *pes anserinus* appellatur. Ab hoc nunc superiori ramo veniunt duo vel tres circiter surculi, qui supra tendineam musculi temporalis partem ante venam temporalem cum nervo maxillari communicant; & ab ejusdem aliis ramis insignes surculi producuntur, qui transversim faciem perrepunt, & plexum cum infraorbitali ramo nervi maxillaris superioris insignem faciunt (p). Idem ramus superior surculos habet, qui cum nervi tertii quinti ramo buccinatorio uniuntur. Inferior nervi duri ramus æque ac superior variis in locis cum nervis maxillæ inferioris & cervicis communicat: distribuitur enim ad angulum maxillæ inferioris in multos ramos, qui partim ad faciem & partes vicinas, partim autem ad collum distribuuntur, inter quos hic præcipue memorabilis est, qui ad marginem maxillæ inferioris longo itinere versus musculum labii inferioris migrat, quo perforato, cum nervo ex maxillæ inferioris foramine prodeunte, communicat.

§. LXXXII. De specialiori & magis composito nervorum inter se consensu, cujus ope multi Clar. Viri mirabiles certe effectus & symptomata explicant, nihil hic dicam: imo, neque de hoc nervorum consensu aliquid attingam, qui a sola fit cohæsione nervorum, mediante interposita tenerrima tela cellulosa, quum vix aliquid auctoritatis vel certi eis insit.

§. LXXXIII. Omnia hæc recensita symptomata graviora fieri, & sensim alia producere facile queunt, quotiescunque irritatio ad certum quendam gradum augetur: si intestina, verbi gratia, infantum ab acescente lacte materno irritantur, non raro eodem tempore in toto corpore convulsivi motus excitantur. Sensus igitur hujus irritationis, si ad nervorum originem pervenerit, totam fere medullosam cerebri substantiam in consensum rapit, ex qua universali irritatione ad omnes partes major spirituum nascitur determinatio. Hoc fieri, manifeste apparet in motu musculari, qui citra animæ voluntatem in omnibus fere corporis musculis maximus in convulsione fit: flexores vehementius & citius, quam in statu naturali contrahuntur, & idem extensoribus contingit. Ab ejusmodi mutua quasi musculorum contractione & extensione pendet convulsionum idea.

(p) Vid. *Winslow.* Traite des Nerfs. Tom. III. pag. 235. 237. Edit. Paris.

idea. Variæ ſunt cauſæ, quarum ope convulſivi in corpore motus excitari queunt: vulnera exempli gratia valde magna, & productæ per ea hæmorhagiæ notabiles, vel quæcunque liquidorum evacuationes nimiæ: nervi ex parte tantum diſſecti: & generatim nervorum irritationes ſummæ.

§. LXXXIV. Vidimus hactenus irritati nervi effectus, variaque, ob communicationes nervorum inter ſe, ſymptomata: ſed fas erit, ut oppoſitum etiam nervorum his conſideremus ſtatum, qni fit, ſi aliqua cerebri pars, vel nervorum origines, aut truncus aliquis ita comprimitur, ut per eum truncum nulla amplius ſpirituum fiat determinatio ad partes deſtinatas. Ejuſmodi ſtatum obſervamus in apoplexia, morbisque omnibus, ab ea oriundis.

§. LXXXV. Apoplexia in genere conſiderata, eſt ſenſuum & functionum plerarumque partium corporis humani ſubita quædam abolitio (*q*), inſtar hominis ſumme ebrii & fatigati, dum in profundiſſimo jacet ſomno: plerumque tamen ſuperſtes manet cordis & reſpirationis officium; manifeſto ſatis argumento, nihil pati cordis nervos, licet effuſus in cerebri ventriculos ſanguis ipſum cerebellum premat, a quo multi *Celeberrimi viri* cordis nervos venire crediderunt.

§. LXXXVI. Producta ab effuſo in cerebri ventriculos ſanguine apoplexia, haud longo ab ea calamitate tempore aliis morbis originem præbet; minime enim rarum eſt, ut, ſanata apoplexia, hi vel illi muſculi paralytici evadant. Hinc, ſi omnes unius lateris muſculi tali laborant paralyſi, *hemiplegia* vulgo dicitur: *paraplegia* autem, quando omnes partes, cervici ſuppoſitæ, ita affectæ ſunt. Sed, quænam horum effectuum cauſa ſit, dici oportet. Quærenda certe erit in conjunctione & communicatione omnium cerebri ventriculorum, & libera ex ultimo in medullam ſpinalem via, per quam ſanguis effuſus ad origines nervorum ſpinalium deſcendit, quas ſuo pondere ita premit, ut per eas liquidi nervei ſecretio penitus, vel ex parte ſaltem aboleatur. Sanguinem hoc modo ex ventriculo quarto ad medullam ſpinalem facile deſcendere poſſe, docet ſpinæ bifidæ in fœtubus origo.

§. LXXXVII. Priuſquam autem apoplexiæ effectus conſiderare nobis licet, oportet, ut antea rite intelligamus ipſas apoplexiæ ab effuſo ſanguine natæ cauſas & rationes: an forte ventriculis aliquid ineſt, quod, ſi ab effuſo comprimeretur ſanguine, tales in toto fere corpore effectus producere poſſet, nempe abolitionem ſenſuum & functionum omnium ſæpe partium, excepto corde, & aliqua pulmonum parte, cujus integritas a ramis trunci nervi intercoſtalis pendet.

§. LXXXVIII. In anteriori ventriculorum anteriorum parte duo eminent colliculi (*r*), qui ab anatomicis *corpora ſtriata* vocantur, quorum

(*q*) Vid. *Boerhaav.* Aphoris. pag. 232. §. 1008.
(*r*) Vid. *Venerandum* atque *Illuſt. Præceptorem* in Comp. Phyſ. pag. 181. §. 362. &c.

rum ſubſtantia externa corticalis eſt, molliſſima pia matre obducta, interna autem media pars medullaris & corticalis ſimul eſt, atque in ſtrias diſtinctas diſpoſita. *Vieuſſenius* tria diverſis nominibus ejuſmodi corpora deſcripſit, ſed unicum eſt utrimque, cujus diverſas regiones *Vir Clar.* diverſis nominibus inſignivit. Hæc corpora principem atque nobiliſſimam totius cerebri partem eſſe, docent obſervationes practicæ: nam abſceſſus, hydatides, ſanguis effuſus, vel quidquid aliquam in corpora hæc ſtriata preſſionem exercet, graviſſima in toto corpore ſymptomata producit, uti epilepſiam, apoplexiam, & mortem ſæpe ipſam. Haud miror autem, tanta exinde mala oriri, quando conſidero, ab his corporibus maximam crurum cerebri partem oriri.

§. LXXXIX. In poſteriori vel media horum ventriculorum parte alii duo apparent colliculi, *thalami* nervorum opticorum vulgo appellati. Externa eorum ſubſtantia medullaris eſt, interna autem ſtriis corticalibus mixta, quæ melius in animalibus quibusdam, uti in vitulo, quam in hominibus conſpici queunt. Hi thalami, dum retrorſum eunt, cerebri crura ingrediuntur, quæ una cum corporibus ſtriatis nervos opticos generant. Inter thalamos reperitur ſtria medulloſa, *geminum centrum* a *Vieuſſenio* nominata, quod centrum a dextro in ſiniſtrum latus tranſverſali quaſi nervo conjungitur, quam cohæſionem Anatomici vocant commiſſuram cerebri anteriorem. Intervallo illo, quod eſt inter thalamos nervorum opticorum, & corpora ſtriata ſedet *ſeptum lucidum*, quod tenerrima eſt lamina medullaris, pia matre obducta: ad anteriorem hujus ſepti finem adſcendunt plexus choroidei, ubi in unum coeunt, adſcendunt inquam cum thalamis opticis ex baſi cranii, ubi originem ſuam ducunt a plicata pia matre, numeroſis vaſis rubris picta; arteriolæ ejus inferiores a carotide veniunt & vertebrali: venæ confluunt in venam Galeni. Exhalat perpetuo ex his plexubus vapor aliquis, ventriculos replens, qui mox autem per venas reſorbentes reſorberi ſolet, alias idem hic contingeret, ac in pectore & abdomine, hydrops ſcilicet naſceretur, a quo corpora ſtriata facile comprimerentur.

§. XC. In ventriculo tertio itidem variæ reperiuntur eminentiæ, & colliculi: inter quos illi notatu maxime digni ſunt, qui a Veteribus *nates teſteſque* vocabantur, nunc autem a *Winslowio* eminentiæ anteriores & poſteriores dicuntur. Hæ eminentiæ ab intermedia illa ſtria craſſa medullari dextrum & ſiniſtrum cerebri lobum poſteriorem inter ſe conjungente, in quatuor hos colliculos figuratæ ſunt: anteriores nates, & poſteriores teſtes vocantur: anteriores partim corticales & partim medullares ſunt. Hæ quatuor eminentiæ inter ſe efficiunt intervallum, quod glandula pinealis replet (*s*), cui plexus choroideus medius ſuper expanſus eſt.

§. XCI.

(*s*) Glandula hæc pinealis non raro oſſea, lapideaque reperitur, & argumentum ſatis firmum contra *Carteſium* & reliquos præbet, qui hanc glandulam animæ noſtræ receptaculum eſſe crediderunt.

§. XCI. Sanguis ex ventriculo tertio in quartum immiſſus, non pauca & hic etiam nocere poteſt, quando pons Varolii & cerebellum aliquam injuriam patitur. Negat quidem *Vieuſſenius*, ſanguinem aut aliud liquidum ex tertio ventriculo ad quartum venire, ob valvulam nempe illam cerebelli, qui in anteriori & ſuperiori hujus ventriculi parte reperitur. Verum ea valvula ventriculum quartum non excludit ab aquæductu, ſed unice poſterius a cranii camera ſeparat. Naturalis autem via ex ventriculo tertio in quartum, eſt aquæductus *Sylvii* de le *Boe*: hoc nomen non male certe a ſimilitudine quadam canalium illorum, qui abſconditi ſub terra aquam ad deſtinata loca vehunt, deſumtum eſt; deſcendit enim aquæductus ille ſub natibus in calamum, ſive poſteriorem medullæ ſpinalis ſulcum, inſtar aquæductus cujuſdam veri, dum in locum ſuum terminatur.

§. XCII. Quotieſcunque igitur ab effuſo in hos ventriculos ſanguine, vel a nimia exhalantis aquæ copia, hæ partes aut omnes, aut earum principes ita comprimuntur, ut earum deſtruatur integritas, a qua omnium quinque tam externorum, quam internorum, actio pendet, apoplexia naſcitur. Quando vero ſanguis ex ventriculo quarto in medullam ſpinalem ſenſim deſcendit, diſparent mox pleraque apoplexiæ ſymptomata, quibus alia, & ſæpe ſubito funeſta ſuperveniunt: paraplegia exempli gratia, hemiplegia, aut paralyſes hujus illiuſve tantum membri, vel muſculi.

§. XCIII. De paraplegia in genere notandum eſt, reſolvi in ea maximam tunc temporis partium illarum partem, quæ a ramis nervorum medullæ ſpinalis liquidum nerveum accipiunt, ne dicam de iis partibus, quibus nulli alii ſunt nervi, quam ii, qui ex medulla ſpinali veniunt: comprimuntur igitur hic plerique ex utroque medullæ ſpinalis latere oriundi nervi. In hemiplegia autem deſtructio unius tantum fit lateris, quia ſine dubio illius tantum lateris nervi a deſcendente ſanguine premuntur, remanente interim altero incolumi.

§. XCIV. In ſummo illi vitæ periculo verſantur, quibus, uti olim jam *Hippocrates* obſervavit, poſt apoplexiam paraplegia contingit. Cur hæc autem tantopere timenda ſit, quivis optime ſane intelliget, dummodo ſibi animo revocaverit, cordis principes nervos non a cerebro, ſed ex ipſa medulla ſpinali proficiſci, &, his compreſſis, in corde non niſi imbecillem, liquida ſua expellendi, vim remanere, qualem pauciſſimi, uti ſupra abunde vidimus, octavi paris nervuli, & primus ille a capite nervi intercoſtalis perveniens trunculus, præſtare poſſunt.

§. XCV. In paraplegia multum non ſolum externa membra patiuntur, muſculique pectus & abdomen cingentes, ſed & interna pleraque fere viſcera, quæ a trunco intercoſtali ramos accipiunt. Ratio ex præcedentibus ſatis patet: truncus enim intercoſtalis maxima ex parte ex ramis nervorum ſpinalium efficitur, quorum quilibet, excepto tamen pare tertio, quarto

quarto & quinto, ramo ſuo anteriori nervum intercoſtalem adit. Non repeto autem quæ de hoc nervo ſupra paſſim expoſita ſunt.

§. XCVI. De ſpina bifida ejuſque origine, quæ nemini, perſpectis iis, quæ de apoplexia, hujuſque effectubus dicta ſunt, obſcura videri poteſt, haud multa enarranda mihi ſuperſunt. Hoc malum non infrequens eſt infantibus, quibus in capite hydrocephalus a quacunque cauſa natus eſt. In fetubus non raro ejusmodi hydrocephalus ſive congeries aquæ illius exhalantis (§. LXXXVI.) in ipſo utero naſcitur, quæ cum temporis progreſſu cerebro circumpoſitas membranas, ipſaque nullis adhuc futuris inter ſe connexa oſſa ita ſenſim diſtendit, ut hiatum amplum efficiant, ex quo dilatatæ membranæ cerebri inſtar ſacci vel aqua repletæ veſicæ, ſupra faciem, vel capitis latera propendent. Quando hæc aqua in cerebri ventriculos effunditur, brevi dicta (§. LXXXVII.) via in medullam ſpinalem pervenit, & ubi dura mater ad os ſacrum cum reliquis ſimul membranis in ſpeciem ſacci cujuſdam formatur, ſenſim ſenſimque ad tantam augetur copiam, ut proprio tandem pondere & nixu ultimarum vertebrarum lumborum corpora, quæ eo tempore nondum tanta ac in adultis duritie gaudent, diſtendat, atque rumpat (*t*).

§. XCVII. Finito denique & hoc nervorum ampliſſimo certe conſenſu, de quo non niſi generalia, & quæ ſcitu nobis quam maxime neceſſaria erant, proferre licuit, ad ſequentem & priori ex parte analogum conſenſum tranſire omnino fas erit, qui in continuatione latet membranarum & cohæſione inter ſe.

SECTIO IV.

De conſenſu Membranarum.

§. XCVIII.

Generalis hujus conſenſus idea pendet ab irritatione membranarum, quæ ob cohæſionem mutuam in parte non irritata ſimiles ac in irritata effectus producit.

§. XCIX. Ut clariora & certiora hæc omnia videantur, oportet proponere ſymptomata ab ejusmodi irritatione excitata. Ita pruritus in glande penis a latente in veſica urinaria calculo vel materie tophacea excitatus, ſine dubio fit per continuationem membranarum veſicæ cum membranis urethræ (*u*), quæ ad penis glandem continuantur. Cum autem veſica

(*t*) Vid. *Tulpii* Obſervat. Medic. lib. III. pag. 235.

(*u*) Vid. magnum atque æternum mihi Venerandum Præceptorem in Comp. Phyſiol. pag. 300. §. DLV.

veſica urinaria ex variis, uti notiſſimum eſt, membranis, & interpoſitis ſibi tunicis celluloſis conſtet, neceſſe erit, ut inquiramus, quænam ex his membranis & telis, cum urethra continua ſit.

§. C. Fabrica veſicæ urinariæ ſane haud multum differt ab inteſtinorum aut ventriculi fabrica. Primum involucrum præſtat peritonæum, quod apici & anteriori veſicæ parti ad conjunctionem oſſium pubis inſidet; non tota autem anterior pars peritonæo tegitur, ſed dimidiam circiter tegit celluloſa. quæ eſt inter veſicæ partem anteriorem & faciem internam oſſium pubis. Hæc igitur tantilla peritonæi pars ſupremam veſicæ partem tegens, minime pro involucro habenda eſt: verum ſub hac celluloſa prima jacet muſculoſa tunica, ex multis, varieque huc & illuc tendentibus ſtratis & faſciculis compoſita, qui in nullum perfectum ordinem redigi aut diſponi queunt. Princeps, maximumque harum fibrarum ſtratum incipit a proſtatæ glandulæ facie anteriori, a qua per totam veſicæ partem anteriorem ad uſque urachi originem adſcendit: inde per poſteriorem veſicæ partem deſcendit ad proſtatæ faciem poſteriorem. Hæ fibræ conſiderandæ ſunt, tanquam veſicæ urinariæ muſculus depreſſor, quemadmodum *Cowperus* eas ita nominavit (v). Præter has fibras autem, aliæ adhuc obſervantur, quæ ad omnes fere partes excurrunt abſque ullo ordine. Earum multæ a prioribus veniunt, ſed haud longum per intervallum conjunctim migrant, partim etiam a proſtatæ facie anteriori ſupra veſicam ad faciem poſteriorem procedunt, ubi a priori teguntur ſtrato. Nulla ex his fibris continuatur in urethram, neque celluloſa illa huic membranæ circumpoſita, aut ſequens inflabilis, quæ eſt inter tunicam muſculoſam & proximam nerveam: nervea autem & villoſæ ſimilis intima membrana, quibus veſica non caret, utique in urethram continuatur, eſtque vera continuatio cutis & epidermidis, ex quibus tota urethra manifeſte componitur (x). Nullum ergo ſupereſt dubium, quin pruritus ille per ſolam continuatiouem tunicæ nerveæ veſicæ, & villoſæ, ad glandem penis propagetur.

§. C I. Similem ob cauſam excitatur in naribus infantum pruritus a vermibus in inteſtinorum cavo hærentibus. Narium cavitatem inveſtiens membrana ab Auctore Schneideriana dicta, manifeſtiſſime per os, fauces, œſophagum, totumque inteſtinorum tractum ad anum uſque continuatur, & in toto hoc itinere nuſquam interrupta continuatione nomen ejus mutatur. In inteſtinis & ventriculo villoſa appellatur: in faucibus & ore ſimpliciter membrana oris: & in naribus Schneideriana. Non ſemel

mel

(v) Vid. Magnum Præceptorem in Comp. Phys. p. 420.

(x) Winslow. Epoſit. Anat. Traité du bas-ventre pag. 222. §. 531. ubi his verbis utitur. Il n'eſt d'abord qu'un canal membraneux, produit par l'ouverture anterieure de la veſſie à l'endroit, qu'on appelle communement le col de la veſſie &c.

mel examinavit Ill. *Winslowus* (y) hujus membranæ ſtructuram, quam non ubique æqualem invenit: ad marginem cavitatum narium vidit, eam cuti & epidermidi faciei continuam eſſe, ſed paulo interius pulpoſiorem, poroſiorem, mollioremque fieri: ope hujus membranæ efficitur magna veli mobilis palati pars, ibique etiam in membranam faucium continuatur. Hoc uti verum eſt, nihil de reliquis dubitandum ſupereſt: œſophagi enim interna membrana, quæ ob continuationem villoſæ tunicæ ventriculi & inteſtinorum villoſa etiam nominari ſolet, ejuſdem fere eſt fabricæ & ſtructuræ, quæ in faucibus eſt, pulpoſa nempe, glabra, & abſque villis. Oportet igitur, & ventriculum hanc membranam accipere. cum ventriculus vera continuatio ſit, quod in canibus præſertim apparet. Hujus villoſæ tunicæ integra aliquoties fruſta ob deglutitos fervidos potus aut cibos ſeceſſiſſe viſa ſunt (z), unde ingens excitatur dolor, quod in cute externa etiam fieri ſolet, quando epidermis quocunque modo deſtruitur. Similia ſæpe contingunt in diarrhœis, uti ex practicis obſervationibus ſatis conſtat.

§. C I I. Ob continuationem hujus membranæ per nares, fauces, œſophagum, atque inteſtina omnia, facilia explicatu erunt, quomodo nempe a diarrhœis ſurditates ſæpenumero tollantur. Nihil ergo ad demonſtrandam hujus rei veritatem opus eſſe credo, quam ut demonſtremus, tubæ Euſtachianæ membranam internam a faucium ſpongioſa membrana oriri, vel cum hac ſaltem continuam eſſe.

§. C I I I. Nemo ignorat, tubam Euſtachianam, male a multis Auctoribus pro *Fallopii* aquæductu habitam, ejuſmodi canalem eſſe, cujus pars una intra cranium, altera autem extra cranium ponatur. Prior pars irregularem quendam canalem repreſentat, qui orificio ſuo in tympani cavitatem hiat, cui etiam perfecte adaptatur: pars altera non male figuram tubæ muſicæ, unde nomen traxiſſe videtur, exprimit, libera enim eſt hæc pars, & faucium cavitatem prominet, ubi membranam ſuam a faucibus recipit, quæ ad alterum orificium uſque extenditur. Hæc membrana priori ſimillima eſt, poroſa ſcilicet; multis cryptis & excretoriis ductulis plena, ex quibus mucus aliquis ſecernitur, qui tympani cavitatem, ipſumque tympanum oblinit, ne aer per fauces in hanc tubam veniens, tympano aliquid damni inferat: nullum enim plane dubium eſt, quin & per hanc etiam viam aer externus ad tympanum perveniat, nam, aperto ore, auditus acui poteſt; viciſſim, quando nimia fit aeris per fauces inſpiratio, tota fere audiendi facultas perit, quod in oſcitationibus præſertim obſervamus, id fit, quando aer ea copia per orificium tubæ anterius ſubit,

 bit,

(y) Traité de la Tête §. 336.

(z) Datur in America peculiare quoddam genus animalium, in quibus quotannis tota hæc tunica villoſa per alvum ejicitur, quod *D. de la Peyronie* in Catto moſchato americano obſervavit.

bit, ut aeri per meatus auditorios advenienti resistat, & contrarios in aure fluctus excitet.

§. C I V. Si mucus ille, qui ex cryptis exstillat, quos diximus, in tympani & tubæ cavitatem, tanta augetur copia, ut ab ea aeris in tympano tremores suffocentur, species quædam surditatis nascitur: hinc, si in ventriculi & intestinorum tunica villosa, quæ tubæ Eustachianæ membranæ continua est, tanta irritatio excitatur, quanta sine dubio in diarrhœis adesse oportet, omnis sanguis, ejusque tenuiora liquida ad irritata excretoria intestinorum vasa majori determinantur celeritate, & copia, quæ adhærentem villosæ tunicæ mucum naturalem abstergit, & per anum educit. Sed, quia eadem hæc villosa tunica in tubam Eustachianam continuatur, & irritationis sensus in eam facillime propagari potest, necesse est, ut & ibi similis effectus producatur. Diluitur ergo ab adveniente liquido tenui per ductulos illos mucus inhærens inspissatus, qui excerni antea haud potuit (*a*).

§. C V. In tractatione consensus vasorum & nervorum, ubi de caussis vomitus in hernia incarcerata contingentis, aliquid jam dictum est, principem hujus phænomeni caussam omisimus, quæ ad hunc unice consensum membranarum pertinet.

§. C V I. Omnia intestina, dum in statu naturali sunt, totum abdominis cavum exactissime ubique replent. Id fit, partim ab æquali musculorum abdominis resistentia: partim autem a variis illis peritonæi productionibus, quarum ope pleraque intestina firmantur. Elapsa autem per dilatatum quocunque modo anulum abdominalem, aut viam aliam, aliqua intestinorum tenuium parte, extra peritonei cavitatem, mox aliquod ibi locorum relinquitur spatium, quod elapsum nunc antea occupavit intestinum. Sed in hujus locum descendit vicina superior pars, quæ simile etiam spatium relinquit. Elapso denique intestino colo ex situ suo naturali, deorsum simul trahitur ventriculus, qui colo transverso, ut nemo ignorat, ope omenti gastrocolici adhæret. Excitantur igitur tunc temporis, dum tot nervi valde distrahuntur & irritantur, vomitus ingentes, & ventriculi dolores acerbissimi.

§. C V I I. Ultimus tandem partium corporis humani consensus, cujus historiam paucis adhuc adgredimur, a similitudine fit duarum partium inter se.

(*a*) Ait *Hippocrates* Coac. Prænot. Sect. II. p. 147. κωματώδεες, κοπιώδεες, καρφαλέαι κοιλίαι, κατέῤῥωγυίης ἐρ᾽θρὴ, διελθόντα πελιδνὰ, ἀφθώδεες.

SEC-

SECTIO V.

De consensu partium quarundam similium.

§. C V I I I.

Sane haud minoris est momenti hic consensus, quam reliqui jam expositi: multa etiam ei communia sunt cum vasorum consensu, imo, si dicendum, quod res est, tota hujus consensus idea a sola pendet similitudine vasorum & glandularum.

§. C I X. Ad hunc consensum primo referimus mirabilem illam mammarum muliebrium mutationem, quæ sub tempore pubertatis, ubi prima nimirum menstruorum fit eruptio, observari solet. Incipiunt enim tunc temporis efflorescere mammæ, , quod recte ab *Aristotele* jam observatum video, licet ejus observatio non penitus hujus rei veritati respondeat: quotiescunque enim (ait) mammarum altitudo, duorum circiter digitorum est, prodire menses. Verum certum est, sæpe prodire, licet nulla plane adhuc mammarum tumescentia appareat.

C X. Multi sunt, qui hujus phænomeni caussam ab anastomosibus illis arteriarum mammariarum, & epigastricarum deducunt: & dantur utique ejusmodi anastomoses inter has arterias, quod ex anatomicis satis patet. Sed quid eis fidendum, aut tribuendum sit, nemo non facile videt; nam arteria utraque epigastrica ita est disposita, ut plerumque nullum omnino ipsi cum uteri & pelvis arteriis commercium sit, quas solus fere truncus hypogastricus generat. Deinde mammis exiguæ sunt eæ anastomoses, quas toties in musculo recto vidimus gracilibus & capillaribus surculis fieri, neque magis epigastricæ cum mammariis consentire, quam cum lumbalibus, aut intercostalibus, aut quæcumque in corpore arteriæ cum vicinis arteriis solent.

§. C X I. Si utriusque partis, mammæ scilicet atque uteri secretos liquores paulo accuratius examinaverimus, nullam aliam hujus phænomeni esse caussam, quam adfinitatem secreti humoris, reperiemus, cujus adfinitatis caussam in fabricæ subtilis similitudine poni necesse est.

§. C X I I. In virginibus sæpe vix aliqua datur differentia inter liquidum, quod in mammis præparatur, & illud, quod in uterum effunditur: utrumque enim serosum est & lacteum. Lac ipsum non raro a multis magnis Viris in uteri cavitate repertum, & ex ea exstillare visum est (*b*). Oportet igitur summam esse analogiam inter uteri vasa secreto-

Qqqq 3 ria-

(*b*) In vaccarum & ovium utero verum lac invenit *magnus Præceptor & Regibus* in feminis quibusdam lochia alba vidit.

ria & mammarum ductulos excretorios? nam, si secretoria vasa multum in mamma & utero differrent, nunquam tanta foret similitudo in his liquidis. Horum vasorum analogia autem respicit sine dubio unice proportionem illam æqualem, quæ est inter uteri excretoria vasa ad arterias suas rubras, & mammarum ductulos excretorios ad arterias suas rubras. Et ex his nunc colligimus, illum sanguinis nixum, qui menstrua excitat, majorem etiam liquidi serosi quantitatem in mammis secernere: nam hic sanguinis nixus nihil est, nisi nimia sanguinis copia ad uterum delati pro portione resistentiæ vasculorum uteri, quæ omnia fere vasa sensim sensimque magis dilatat.

§. CXII. Mammas consentire cum utero, docent variæ observationes practicæ: nihil enim inauditum est, resecta una alterave cancro obsessa mamma, in ipso utero idem malum generari, quod aliquoties olim observavit *Boerhaavius*.

§. CXIII. Mirabile porro hujus consensus argumentum est diarrhœa illa, quam transpiratio a frigore suppressa excitat. Ponimus ex præcedentibus, in tota corporis superficie infinita adesse vascula exhalantia, quæ omni fere tempore liquidum aliquod tenue, aquosum, ab igne & alcohole nullo modo coagulabile, transpirabile Sanctorianum vulgo appellatum, transmittunt. Hoc liquidum exhalat ex vasculis tenerrimis, arteriis rubris continuis, quæ apertis osculis in cute aperiuntur: hæc vascula hanc habent proprietatem, ut, adspirante aere frigidiusculo sese constringere, & calore aperire facile possint. Quamdiu ita constricta sunt, tamdiu nihil plane liquidi per ea transit: hinc omnis reliqua hujus liquidi a sanguine veniens portio, priusquam ad exhalantia vasa perveniat, ubi ab incluso & retento jam liquido obstaculum invenit, cogitur reliquas transire arteriolas, quæ cum venis mutuo communicant, & per has denique lege circulationis ad cor movetur, ex hoc iterum in arterias & harum ultimos surculos, quibus aliquam cum exhalantibus cutis vasculis analogiam esse oportet. Horum vasculorum magna certe copia in toto tam tenuium quam crassorum intestinorum tractu reperitur, quin etiam in arteria aspera, ubi a suppressa transpiratione, si liquidum hoc perspirabile in excretorios hujus arteriæ asperæ ductulos urgetur, tussis molesta, pulmonum catarrhus, & similia mala oriuntur.

§. CXIV. Intestinorum vasa excretoria videntur aliquid diversi habere a cutis vasculis exhalantibus, quum in statu naturali mucum quendam effundant, ad lubricandam internam intestinorum tunicam, ab anatomicis *villosam* nominatam, quemadmodum supra jam vidimus: sed hoc discrimen nihil omnino impedit, tota enim horum vasculorum differentia unice in eo consistit, quod exhalantia intestinorum vasa paulo ampliorem diametrum habeant, quam cutis vascula exhalantia. Utriusque vero partis vasa & arteriolis rubris continua sunt, & transeunt nerveam & villosam intestinorum tunicam, quæ cuti & epidermidi similes plane sunt.

§. CXV.

§. CXV. Superest, ut de glandularum similitudine, quæ in conglobatis præsertim valde evidens est, aliquid disseram. Non infrequens certe est, ut, obstructa una alterave, a causis quibusdam internis, ex hoc genere glandula, mox reliquæ omnes, vel magna saltem pars, impervia reddatur.

§. CXVI. Glandulas autem conglobatas vocamus omnes ejusmodi in corpore glandulas, quæ globosam aliquam figuram exprimunt. Harum glandularum sedes est tunica cellulosa laxa, in qua leniter firmatæ sunt: hinc tanta gaudent mobilitate, ut digitis, si sub cute percipiuntur, huc & illuc sine damno commode moveri queant. Hoc non fugit plerosque Chirurgos, dum tumores cysticos, qui destructæ & induratæ sunt glandulæ, digitis extrahunt, vel, ut eis placet, enucleant.

§. CXVII. Primæ harum glandularum sedent in suprema glandulæ parotidis parte sub jugo, inde descendunt versus inferiorem hujus glandulæ partem, ubi nonnullæ circa marginem maxillæ inferioris disperguntur (*c*). Princeps autem agmen descendit cum vicina carotide & jugulari vena per totum collum, usque ad insertionem venæ jugularis in venam subclaviam, ubi in duo quasi agmina sive strata dividuntur, quorum primum venæ subclaviæ directionem & partem adhuc aliquam venæ brachialis sequitur: hinc primæ ob viciniam venæ subclaviæ glandulæ subclaviæ, reliquæ axillares appellantur, quæ glandulæ axillares in peste in abscessus sive bubones mutantur. Musculo bicipiti aliquot etiam glandulæ insident, sed in reliqua brachii parte & manubus ne vestigium quidem earum adest, unde nulla etiam hic conspicua sunt vasa lymphatica, nam, ubi adsunt glandulæ conglobatæ, ibi perpetuo adsunt vasa lymphatica.

§. CXVIII. Alterum harum glandularum agmen in ipsam descendit thoracis cavitatem, sub nomine glandularum bronchialium, sed male omnino: harum pars una migrat cum vena cava ad transitum suum per alam dextram septi transversi; altera supra pericardium dispergitur: eas glandulas optimus *Lancisius* tanquam fontes certos scaturientis in cavum pericardii aquæ & halitus, post mortem maxime ibi reperiundi, descripsit; sane hic error non tam Illustri, & in altioribus negotiis occupato Viro *Lancisio*, quam Chirurgo Romano *Caietano Petroli* tribuendus est, qui Lancisio has descriptiones proposuit; ipse enim *Lancisius* haud potuit tunc temporis, ob illustre, quo fungebatur, officium, cum apud Clementem XI. Pontificis Archiatri munus obiret, proprias instituere dissectiones.

§. CXIX. Non exigua est copia glandularum conglobatarum, quæ ductum thoracicum, & arteriam aortam per totum thoracem sequuntur, sub nomine glandularum dorsalium, ex quibus nonnulli Clari Viri non firma suspicione usi, liquidum ventriculi provenire scripserunt.

CXV.

(*c*) Vid. *magnum Præceptorem* in Comp. Phys. pag. 86. §. 183.

§. CXX. Similibus glandulis neque abdominis cavum caret: magna enim & hic earum est vis, quæ cum ductu thoracico & vicina arteria aorta huc pervenit. Vocantur hic glandulæ lumbales; quæ cum vasis autem iliacis ad inguina descendunt, inguinales. In pelvi multæ etiam sedent circa nervum obturatorium, & vasa ejusdem nominis: aliæ ludunt retro & circa intestinum rectum, cum quo iterum in abdomen adscendunt, ubi denique in mesenterii & mesocoli duplicaturam late dispserguntur, quod aliquoties observavit Illustris & æternum mihi venerandus Præceptor. Circa abdominis vasa magna coacervantur sæpe in agmina: circa venam v. gr. portarum, truncum arteriæ cœliacæ, & hujus ramos, lienalem, & illos, qui curvaturam minorem ventriculi adeunt.

§. CXXI. Inter omnes fere corporis humani partes nulla certe mutationibus tam facile obnoxia esse videtur, quam glandulæ hæ conglobatæ; aliam enim habent figuram in recens natis, & junioribus corpusculis, quam in adultis, ibi enim rubellæ sunt, subpallidæ, & attactu mollissimæ, liquidum in se continent sublacteum, album, & serosum; hic autem, in adultis quippe, & ætate provectioribus, cæruleæ quasi aut nigræ penitus sunt; attactuque longe duriores, neque ea qua in junioribus copia superfunt, plurimæ enim evanescunt, & ita indurantur, ut liquidum nullum transmittant, quod in senectute summa in se ipso olim optimus *Ruyschius* observavit. In ultima nempe ætate mesenterii præsertim glandulas induratas & ad transmittendum chylum inutiles plane esse. Earum officio tunc funguntur resorbentes illæ venulæ mesaraicæ intestinorum (*d*).

§. CXXII. Summam esse analogiam inter has glandulas docet non solum Anatome, sed variæ observationes practicæ. Nam infantulis, quibus collum scrophulis sive induratis ejusmodi glandulis obsessum fuit, pleræque internæ post mortem simul obstructæ & induratæ repertæ sunt. Non potest certe valde magna inter has glandulas adesse differentia, quia omnes simile liquidum continent, albidum serosum.

§. CXXIII. Et hæc sunt, B. L. quæ de consensu partium corporis humani proferre mihi licuit. Multa sine dubio hic invenies, quæ tuam attentionem omnino haud merentur, hæc autem, si placet, exiguis meis tribue viribus.

(*d*) Vid. Magnum Præceptorem in Comp. Physiolog. p 39. I. §. 712.

CCXXI.

CCXXI.

SAMUEL SEELMATTER,

MORBI CIRCA TOBINIUM FAMILIARES CUM CASIBUS NONNULLIS *ET* OBSERVATIONIBUS RARIORIBUS

Basileæ 28 Maii 1751.

§. I.

JAm ferme annus elapſus eſt, ex quo meditabar diſſertationem de aquis mineralibus & Soteriis, pro conſequendo in arte medica gradu doctoris, luci tradere. Eaque propter ſæpius anceps hærebam, an particularis cujuſdam fontis, an plurium & præcipuorum ſimul, quibus *Illuſtris Bernatum* ditio abundat, indagationem ex principiis chimico-phyſicis in me ſuſcepturus eſſem? At cito perſpexi, arduum nimis & maximi momenti fore hoc cæptum, cui tyro in arte aſclepiadea non ſufficeret, & cujus ſolidam elaborationem plurium annorum ſeries non exhauriret. Decrevi itaque cautius mercari & hunc laborem non niſi partitis vicibus & ſucceſſu temporis majore cum commoditate peragere, quando ſcilic. occaſio oblata fuerit unumquemque iſtorum fontium ſeorſim in loco per ſufficientia experimenta examinandi, probe gnarus, quantum temporis ac induſtriæ hujus generis materies requirat. Cum autem vitæ ſtudiorumque meorum ratio nunc abs me poſtulet cœpta negotia impr. practica perſequi, aliam breviorcmque viam calcare in animum induxi, ſuppeditaturus faſciculum de morbis quibuſdam patriæ noſtræ civitatis & locorum prope adjacentium; argumentum quidem ſatis difficile atque arduum, quod tamen B. L. temerario & juvenili auſui eapropter non adſcribet, cum pleraque contenta jam inde ab aliquo tempore vel ex ore ipſorum ægrorum, vel ex praxi optimi parentis, immo non raro ex ipſis, de quibus nunc agitur, locis haurire abunde mihi licuerit. Spero etiam non inſuave fore hoc qualecunque tentamen, cum plures ſatis curioſas & attentione dignas obſervationes ex circulo trium miliarium diſtantiam fere non exſuperante, quam breviſſime potero, divulgare conſtituerim. Ventilavit quidem jam ante decennium ex parte hanc materiam Experientiſſimus D. Dr. & Phyſicus Aulæ Gothæ-Saxonum J. Caſp. Sulzerus, Vitodurenſis, honoratiſſimus & amantiſſimus agnatus meus, in diſſertatione ſua de morbis quibuſdam Helvet. endemiis. Cum vero nos ſpecialiori & multum diverſa methodo iis fere tantum morbis & caſibus inhæſuri ſimus, qui limitatæ noſtræ ſphærulæ præ reliquis Helvetiæ locis familiares ſunt; facile judicabit æquus Lector, me non actum agere, aut falcem in alienam immittere meſſem.

§. II.

Tobinium præ reliquis municipiis & locis proxime circum jacentibus aëre gaudet fere ſemper ſaluberrimo. Mirum profecto, quod, cum gelu hybernum ſæpe jam a principio menſis Novembris ſuam ordiatur telam,

 eam-

eamque adusque principium vel medium Maii extendat, parciores tamen nobis nascantur morbi. At magis mirum, quod hujus anni constitutio, variante indies fere tempestate, ex frigida & sicca in humidam pluviosam & ventosam, divini numinis clementia, aut nullos aut paucissimos intra moenia nostra produxerit morbos; solis variolis, mitius tamen & parcius grassantibus, exceptis. Mirum, quod febres intermittentes, tertianæ, quartanæ, oppido raræ existant, & quod constanti experientia teste omnes, qui hactenus in urbe nostra hisce morbis decubuerunt, eosdem ex aliis & minus salubribus locis sibi conquisiverint; unico (quousque memini) excepto exemplo, quod cum rationibus physicis inferius sistemus. Mirum morbos quoscunque ordinario facilius ac alibi locorum medelam admittere, omniaque symptomata mitiori incedere gradu. Nec minus attentione dignum est, neminem hactenus purpura alba laborasse, paucos rubra, si chronicam excipiamus; & tria modo subjecta febre petechiali vera, uni fatali, non tam ex morbi hujus genio & sævitia, quam quod ad ipsam usque febris ἀκμὴν æger infausto sidere epoto vino medicato valide purgante inflammationem ventriculi & intestinorum lethalem sibi contraxerit.

§. III.

At si ex antithesi quædam Tobinio prope contigua loca consideremus, longe aliam & plane immutatam deprehendemus morborum faciem. Sic vicini nostri Lucernenses in pagis necdum miliari ab urbe distantibus longe plures & sævioris indolis patiuntur morbos; præcipue illi qui valles depressas undiquaque montibus & collibus, aut lucis cinctas, aut austro & favonio fere solis perspirabiles, & loca aquosa, paludosa, stagna inhabitant. Cœlum ibi continuis fere nebulis gravem spirantibus odorem, tectum & obfuscatum, aer vappidus, crassus, infectis & rebus putrescentibus, sulphureis, fœtidis impraegnatus; unde lerna malorum & morborum producitur. Hinc quovis fere tempore ibi locorum grassantur febres intermittentes pertinacissimæ, anomalæ, putres, petechizantes & veræ petechiales, anginæ, peripneumoniæ, pleuritides veræ, nothæ, aliæque plures, quæ vulgo malignarum nomine veniunt; immo quævis fere anni constitutio, ratio aëris, victus, aquæ, novas & particulares morborum irregularium sistunt historias. Sic, parcat. B. L. digressioni, memini aliquando dimidiam partem incolarum pagi Triengen, ditionis Lucernensis, febris inflammatoriæ specie cum immani cœphalalgia, capite ultra modum tumente, decubuisse; servatos tamen absque remediis, qui sex septimanas supervixerunt. Causa mali deprehensa fuit in fonte, quem biberunt, aqua nivali & cœno putrido infecto. Cessabat enim epidemium malum statim ac aquam coctam ejus loco biberunt; ægrique dein paucis remediis diluentibus & antiphlogisticis feliciter restituebantur.

Nec

Nec minus memorabilis est casus, qui hacce hyeme infausto omine se obtulit in pago Reiden ejusdem ditionis, ubi integra familia cum illis, qui hanc invisebant, febre inflammatoria correpta fere tota diem supremum obiit, ex potu insalubrium, uti tum judicabatur, aquarum, quarum tamen depravata indoles ad oculum non patuit.

§. IV.

Par fere ratio obtinet circa alia multa Tobinio vicina loca, ubi morbi quicunque gravioribus procedunt symptomatibus, quorum ratio physica, præter victum & regimen, non minus ab aëre, aqua & soli situ petenda. Sic pagum Moos Lerb dit. Bern. & loca adjacentia quotannis morbis malignioribus, febribus inflammatoriis, anginis, hac hyeme diarrhæa inflammatoria, quam falso dysenteriam existimabant incolæ, aliisque ejus generis morbis, ob stagnorum frequentiam infestata fuisse & infestari adhuc, omnibus compertum est; idem observatur in pago Roggwyl dit. Bern. Cincta nimirum infelici sidere villa est luco, qui Boreæ & Euri perspirationem intercipit, & quem ascendentes e locis paludosis nebulæ defædant. In medio autem, licet eminus multum elevata videatur, situs ejus depressior observatur, undequaque stagnis & cœno circumductus. Eadem fere fata ratione aëris & stagnorum experitur pagus Savenwyl, salubrior tamen, licet ejusdem situs priori longe depressior; id quod flamini ventorum Euri & Boreæ liberiori, Favonii autem a parte opposita interceptiori adscribendum esse existimo. Observantur desuper plurimæ nobis proximæ villæ, inter quas Winiken, Moosen ditionis Lucernensis, quæ quidem locis paludosis minus vicinæ, pluribus tamen rivis sæpe exundantibus alluuntur; hinc salubriores quidem memoratis existunt. Nihilominus propter copiosas exhalationes multæ ibi generantur febres catharrales, intermittentes, rheumatismi, coryzæ, anginæ, aliique morbi, qui interceptæ transpirationi suam debent originem; id quod præcipue hujus anni constitutio probat, ubi v. g. in pago Wittwyl quadraginta circiter subjecta simul febre catharrali correpta fuere, ex quibus tamen non nisi unus & alter senex Libitinæ tributum exsolvit; cujus ratio physica montibus ab utraque parte pago adjacentibus frequentius nebulis tectis, aquis vallem alluentibus, hinc exhalantibus, & forsan austro hunc tractum tunc perspiranti, attribuenda videtur. Liceat huic paragrapho addere, quod in loco non procul ab hoc pago dissito, eodem fere tempore, trium quatuorve casularum familia ex febre quadam inflammatoria inter paucos a morbo incipiente dies fere tota emortua fuerit. An funesta hæc catastrophe aëris inclementiæ, an fonti insalubri nimium frigido, quem bibere (uti perhibebant accolæ) debeatur, ob mancam, quam obtinui, relationem, in medio relinquo? Constat autem mihi pro certo, quod ex aquis frigidissimis, recenter ex petra

 ad

ad radicem arcis cujusdam diffitioris, effossis, epotis tres equi quam brevissimo tempore sublati, servusque de insigni inventi commodo glorians ex earundem haustu violentissima colica tantum non enectus fuerit; quæ an ab aquæ frigiditate, an contentis noxiis, contigerint, ob insufficientem experientiam decidere non audeo. Coronidis loco apponere lubet observationem quandam perquam curiosam, sed frequenti experientia confirmatam, ex ore & relatione Rev. Dn. Parochi de Niderwyl haustam, pluribusque Parochiæ loci membris compertam: exsurgere nempe, præprimis tempore verno non raro nebulam aut exhalationem sub nebulæ specie, circa basin montis dicti Engelberg 5000. mille passibus circiter ab hac villa ad Septentrionem & in Orientem dissiti, coloris ex cinericio viridescentis prodromum infallibilem varii generis morborum, febrium malignarum, anomalarum, tam intermittentium quam continuarum; idem denuo rogatus affirmat de eodem phænomeno, si ad radicem montis Lostorfiensis, versus septentrionem duobus a pago miliaribus distantis, appareat. Admonuit sæpe Rev. D. D. Parochus Parentem meum de hujus meteori apparitione, & illud excipient. talibus morbis; quin reminiscimur, aliquando post idem phænomenon in supra memorato pago Niderwyl grassatum fuisse morbum oppido rarum, quem Cel. Fr. Hoffmannus ex Plinio Zosterem sive Zonam vocabat, nemini tamen, quod scio, fatalem, & blandis diaphoreticis cum diluentibus feliciter discussum.

§. V.

Plura adhuc circa pagorum & villarum nobis contiguarum salubritatem & insalubritatem in medium proferri possent, quæ tanquam ex situ locorum, aere, aqua, stagnis, nebulis, montibus, collibus, sylvis &c. eruenda forent, ex quibus ad oculum pateret distantiam mille passuum non raro maximum momentum prosperæ aut adversæ valetudinis efficere. Cum autem ultra cancellos dissertationis exploratoriæ excurrerem, si omnes & singulos tractus seorsim sub incudem revocare vellem; constitui tantum paucis demonstrare, quod reliquæ nobis vicinæ civitates & municipia, licet pluribus villis salubriora, nihilominus pluribus & pertinacioribus infestentur morbis quam Tobinium nostrum. Veritati primo constans assentitur experientia, neminemque latet, febres intermittentes, tertianas, quotidianas, quartanas, certis anni temporibus ibi locorum grassari, cum harum paucissima apud nos prostent exempla. Nec minus experientia & observationibus plurimis confirmatum, v. gr. Arburgi, Oltæ, variolas, morbillos, febres continuas, pleuritides veras, nothas, rheumatismos, affectus catharrales aliasque multas ægritudines periculosius ac sævius quam apud nos grassari. Similiter febres petechiales, petechizantes, biliosas, diarrhoeas torminosas, aliaque ejus generis incom-

commoda Aroviæ & Brugis frequenter observant. Ratio physica haud dubie plurima ex parte quærenda ex Arola hasce urbes præterlabente, ex adverso montibus cincta, cujus propterea effluvia jugiter in aerem elevantur, & modo sub exhalationum subtiliorum, modo sub nebularum specie corpora incolarum afficiunt. Ejusmodi enim nebulæ circa montes vicinos fere continuo ascendunt. Quid autem & quantum ad procreandos morbos valeant effluvia & exhalationes, docent pluviæ tam autumnales quam vernales; & posteriores quidem ea propter maligniores, quod earundem exhalationes simul cum materia putredinosa ut plurimum in aërem evehantur. At utrasque fere statim comitantur morbi epidemici. Hinc patet etiam ratio, cur Lenzburgensium civitas morbis epidemicis citius & gravius Tobinio afficiatur? Licet eandem grandiores fluvii non affluant. Nimirum situs loci observatur humilis & depressior, planiorque. Quo autem depressior planiorque locus est respectu adjacentium, eo major tempore pluviali defluet aquarum copia, eoque minus cito inde derivabitur, sed stagnabit, & demum in vapores resoluta graviores & plures producet morbos. Accedit, ob eandem rationem, quod frequentiores ibi observentur nebulæ. Quodsi jam situm supra memoratarum urbium cum Patria nostra comparare liceat, deprehendemus situm ejus præ reliquarum multo elevatiorem esse, Aquiloni apertiorem, circa reliquas plagas collibus quidem cinctum, at ita, ut ab Euro & Zephyro liberius, ab austro autem ob præeminentes colliculos obliquius modo perflari possit. Ex his patere puto, quare morbis præprimis epidemicis minus obnoxia sit patria nostra civitas.

§. VI.

Nollem ex supra allegatis B. L. existimet, me ex Tobinio Utopiam effingere voluisse. Nulla regula est sine exceptione. Non destituitur Tobiniensis civitas morbis quandoque epidemicis, multo minus endemiis. Nec me latet epidemica anni, ni fallor, 1738. constitutio, quæ solo mense Januarii intra angusta nostra mœnia, exemplo non audito, triginta & ultra decrepitos senes ad charontis cymbam deduxit, affectibus soporosis, apoplecticis, paralyticis, catharrhis suffocativis plerumque intra triduum e vivis sublatos. Ludebatur quidem tum temporis eadem tragœdia cum quibusdam civibus Arburgi, Aroviæ, aliorumque adjacentium pagorum habitatoribus. Flabat tum, quod attentione omnino dignum censeo, per totum mensis Januarii decursum, inde a media nocte aut hora secunda matutina, usque ad meridiem aut horam secundam pomeridianam acer & frigidissimus a canis Lucernatum & quinque pagorum alpibus auster, succedente cum madidis copiosissimisque imbribus Zephyro. Nec dubitandum hanc Silicerniorum stragem natalia sua tam subitæ & frequenti ventorum & aeris frigidissimi in humidiorem & cali-

calidiorem mutationi præcipue debere; ſtringendo quippe & relaxando alternatim impotentiores jam ſenum nervos uſque dum ſoluti fuerint, ſanguineque & humoribus ſimul hac ſub viciſſitudine retropulſis ad corporis interiora, præcipue caput, ibique expanſis aut effuſis. Nec reticendum illud epidemicum malum, quod anno 1743.... Sub febris catarrhalis larva multas regiones Helvetiæ & Germaniæ infeſtavit, ex qua dimidia civium noſtrorum pars ægra decubuit. Sed & tertio aut quarto a morbo die plurimi reconvaluere ex uſu leniſſimorum alexipharmacorum cum nitroſis temperatorum, blandorum item diaphoreticorum & infuſione herbarum reſolventium. Mortuus tum temporis nemo, niſi unus & alter ſenex, ocyſſime apoplexia lethali quaſi fulmine tactus. Morbis endemiis, qui Tobinium etiam invaſerunt, merito adnumero dyſenteriam, quæ noviſſime elapſa æſtate & autumno tot feralibus ſtragibus, præprimis circa infantes in ditione Illuſtr. Reipublicæ Bernenſis inclaruit. Mortui hac lue intra mœnia noſtra unus adultus & quatuor aut quinque infantes; ægri 20 ad 25. Morbus hic Arburgi paucos; Aroviæ, Brugis & in ditione Lucern. neminem fere, quoad ſcio, & in comitatu Lenzburgenſi ſolam villam Attelwyl aggreſſus eſt.

§. VII.

Sunt etiam Tobinio noſtro & locis adjacentibus quidam morbi endemii, licet iidem plurimis Helvetiæ plagis communes ſint, in hac urbe autem utplurimum mitiores, niſi qui ſenibus ſuperveniunt. Ex horum cenſu primum agmen ducunt morbi & affectus cerebri & nervorum. Cum enim, uti ſuperius jam meminimus, gelu hyemale menſe Novembri jam canam ſuam ordiatur telam, eamque multoties uſque ad Majum protrahat, non poteſt non debile corpus humanum & præcipue ſyſtema nervoſum multifariam inde affici. A frigore conſtringuntur fibræ, vaſa, nervi, & ſpiſſantur fluida, & quo magis & diutius hæc conſtrictio durat, eo major poſtea eorundem ſubſequitur atonia & debilitas; & hæc conſtrictio profecto plurium morborum mater eſt. Nam conſtrictis a frigore poris cutaneis ſufflaminatur tranſpiratio inſenſibilis, ſudor, & ſic partes inutiles excrementitiæ in venas & ſanguinem reſorbentur, quantitate & qualitate æquali & libero circulo obicem ponunt, ſanguini & humoribus lentorem, viſciditatem, & torporem inducunt, eundemve partibus ſalinis, ſulphureis, oleoſis aut volatilibus nimis onerant & conſpurcant. Hinc ſi talibus partibus fœtus, aut ſpiſſus ſanguis cum impetu quodam ad caput rapiatur, quam facillime ibidem ſtagnare, immo ruptis aut infarctis vaſis apoplexiam lethalem, hemiplexiam, affectus ſoporoſos, febrem inflammatoriam, deliria &c. producere poteſt; ſi ad pectus, pleuritides, peripneumonias; ad hypochondria, omnis generis infarctus & obſtructiones. Pari modo a virtute frigoris conſtrictiva quam plu-

plurimi exurgunt morbi ſeroſi vel lymphatici, tumores glandularum, parotidum, amygdalarum, uvulæ &c. nam ſtrictis gelu fibris impediuntur motus humorum, ſe & excretiones, lympha denſatur, corrumpitur; hinc tempore hyemali tam frequentes ſunt tuſſes, coryzæ, defluxiones & febres catarrhales. A corruptione autem lymphæ ſuccedunt in infantibus achores, tineæ, ſcabies, quandoque ulcera cacoëthea. Obſervandum autem frigus morbificum ſuum effectum non ſemper manifeſtare, quamdiu intenſe durat, ſed demum, cum jam paulum deſævierit; ſuccedente nimirum tempeſtate pluvioſa, ventoſa; & idem fere contingere ex frequentibus nimium mutationibus aëris, ex frigido in humidum, pluvioſum. Tum enim generantur potiſſimum varii affectus rheumatici, cephalalgiæ, otalgiæ, odontalgiæ, dolores artuum varii, ruſticis nomine *der geſüchten* venientes; alii demum propullulant ſole jam magis calente, & tempore, quo plantæ arboreſque vireſcere, ac germinare incipiunt, morbi nempe cutanei varii, purpura chronica &c. (cujus tamen prima natalitia non frigori, ſed victus rationi adſcribo) aliæque efflorescentiæ, a ſanguine ſalibus vitioſis referto originem trahentes.

§. VIII.

Hæc de effectu aëris frigidi & humidi; at a calido & ſicco pauciores patitur ſphærula noſtra morbos, licet & nobis Syrius ardeat, æſtuſque ſub exeuntem Julium & principium Auguſti quandoque eodem fere gradu torreat ac Taurini in Pedemontio, affeverantibus id nobis ejus loci atque urbis mercatoribus. Ex oppoſito non defuere nobis ut aliis æſtates, ubi Junius & Julius admodum algidos ſe nobis ſiſtebant, concomitantibus hoſce menſes ventis acrioribus vel ſiccis vel pluviis. Obſervantur communiter circa inſignes æſtus febres bilioſæ, tormina, morbi inflammatorii, & ſi diurnis æſtubus ſuccedant noctes frigidiuſculæ, dyſenteria. Morborum bilioſorum & febrium cholericarum exempla nobis non deſunt; quin etiam obſervavimus aliquando diarrhœas inflammatorias peſſimi moris, & ex quibus unus & alter e vivis ſublatus fuit; ſunt tamen hi morbi apud nos longe rariores ac alibi locorum, & tantum non ſemper a nimia copia frigidæ corpori æſtuanti ingeſtæ, producti. Sic proſtant talia exempla, ubi meſſores poſt avidiſſimum frigidæ potum ſubito mortui in terram procidebant. Nec me fugit caſus ſex militum, qui poſtquam poſt ſtrenuas operas ruſticanas, corpore inſigniter calente gelidam potarunt, ſinguli ocyus inflammatione cum ſubſequente phthiſi pulmonali corripiebantur, cum fatali omnibus intra ſex hebdomadas exitu. Obſervamus ſæpius meſſores tormina & inflammationes a nimio frigidæ potu ſibi contrahere. Levantur autem breviſſime, ſi juſcula ex cumino cum oleo olivarum vel lini ſuperpotent; at ſi ad placandam ſitim gelidam denuo gelidæ ſuper affundunt, non raro enecantur.

§. IX.

Morbis viciniæ noſtræ, immo toti fere Helvetiæ familiaribus & certo reſpectu endemiis, non immerito adnumeramus hydropem, ejuſque varias ſpecies, leucophlegmatiam, anaſarcam, aſciten, hydropem pectoris, ovarii; ſic etiam œdemata, cachexiam dictam ſcorbuticam. Affectus hic non ſine ratione temperiei aëris frigidiori & humidiori ex parte adſcribendi. Verum facile dijudicabit æquus Lector, plures cauſas phyſicas & naturales hic ſimul cooperari. Sic indies obſervamus, procreari tales morbos a mala diæta, ſiniſtro regimine, perverſa medicatione, potu frigidæ poſt æſtum, ſubitanea refrigeratione; longe ſæpius autem a nimio vini, præprimis autem ſpiritus vini & liquorum ſpirituoſorum abuſu, qui peſſimæ notæ mos ingentem hominum multitudinem peſſundat & quotannis ferales ſiſtit tragœdias; præcipue ex eo tempore, ubi vina cariori & plebejorum fortunam exſuperante ſtant pretio. Deleterius autem liquorum iſtorum effectus in eo conſiſtit, quod fibras ſtringant, corrugent, exſiccent, lymphæ & ſanguini lentorem, acorem, coagulum inducant humoreſque corrumpant; hinc obſtructiones viſcerum, præcipue hepatis, efforment, ſtagnationes, ſcirrhos, vel & inflammationes producant. Unde pro vario horum effectu, locoque affecto etiam variæ hydropis ſpecies contrahuntur. Cumque plures ex vicinis noſtris Helvetis ſanguinem alant ſpiſſum &, ut ita dicam, fibroſum, non raro ex hac S. conſtitutione generantur ſenſim circa vaſa cordis polypi, qui dum ſanguinis undarum liberum tranſitum & circulationem per vaſa cordis impediunt, alibi locorum, uti in hepate, ſtagnationes ſanguinis, immo diſruptiones vaſculorum lymphaticorum & ſic hydropem efformant; non ſecus ac hydrops pectoris, ſenibus admodum familiaris, qui diſtentis in pectore a ſanguine vaſis (in ſenibus forſan etiam pulmones accretos pleuræ habentibus) ſua debet incunabula, tunc equidem, ut videtur, curabilis, ſi nonniſi ab exhalantis per parietes aut fines vaſorum lymphæ collectione proveniat, at non item, ſi diſruptis a fortiori ſtagnatione & obſtructione, ad exteriorem pulmonum ſuperficiem vaſis lymphaticis, ubi quippe lympha continuo in cavum pectoris & ſuper diaphragma depluit, ex jugi motu pulmonum, calore, fotu, & reniſu diaphragmatis quantocius alteratur, acreſcit, putreſcit, & tam inſignibus angoribus cum difficillima reſpiratione ægros ad mortem uſque excruciat, nec medelam admittit facile, niſi, quod rariſſimum eſt, quandoque naturæ viribus, forte etiam caſu diſrupta hæc vaſcula cum pleura coaleſcant. Obtulit ſe ſic Parenti aliquando caſus analogus ex occaſione aſcitis ſponte ceſſantis, dum filiam 30 annorum ex cholera a ſuperingurgitata horrenda frigidæ quantitate emortuam, ob ſuſpicionem propinati veneni, cultro anatomico ſubjicere mandabatur; ubi inter alia hepatis extremitates

tates ad duos pollices quam firmiſſime lieni connatas deprehendit, rogansque quibuſcum morbis conflictata fuiſſet defuncta, ex matre ejuſdem percipiebat, illam ante decennium inſigni hydrope laboraſſe, ſponte tamen hunc morbum evanuiſſe. Sed, ut in viam redeamus, inter morbos endemios etiam recenſere licet œdemata & tumores pedum, ſexui ſequiori, præprimis a partubus admodum frequentes & toto fere vitæ curriculo perdurantes. Affectum hunc cum Boerhaavio a fibra nimis laxa in ſexu fœminino provenire, nemo facile negabit. Sed cur non maritatæ, vel quæ non peperere eidem vel rariſſime, vel non obnoxiæ? Ratio phyſica hinc potius petenda videtur, ex præmaturis ſcil. partus laboribus, quibus non raro peſſimo more exercentur miſellæ, nec minus a lochiis poſt partum non rite ſuccedentibus, ex abuſu vini cocti, placentarum, paſtarum aliarumque, quæ fluxum hunc ſiſtere, aut minuere valent. Tumores pedum ſi ultimis graviditatis menſibus ſuperveniant, & varices quoque appareant, utplurimum compreſſionem vaſorum iliacorum, ſicque impeditum ſanguinis ex inferior. part. refluxum pro cauſa habent. Cachexia ſcorbutica jam auctiorem tumoris gradum præ œdemate ſiſtit, & leucophlegmatia eo minus curabilem, quod plerumque inſignem ſanguinis & humorum dyſcraſiam & corruptionem non raro cum labe viſceris nobilioris pro fundamento agnoſcat. Cum leucophlegmatia non niſi in viſcoſitate lymphæ & humorum conſiſtat & partes externas potiſſimum occupet, genti ruſticæ ideo magis familiaris, quæ frequenter cibis viſcoſis, ut radicibus Solani tuberoſi eſculenti C. B. T. lacte, caſeo, paſtillis, paſſim etiam quibuſdam fungis nutritur; cum ex oppoſito cachexia ſcorbutica non raro a vini meracioris, ſpirituoſioris, ejus ſpiritus, carnis ſuillæ, ſalitæ, aromatum, abuſui ſuam debeat originem. Hydropis ovarii, immo & molæ, licet proprie non tanquam aëris productum ſpectari queant, niſi in quantum a ſpiſſiori ſanguine derivandæ ſunt, non adeo infrequentes heicce locorum ſunt, hæ tamen hydrope hoc frequentiores & multivariis ex cauſis oriuntur; præcipue catameniorum poſt iram, terrorem, potum frigidorum, acetaria, placentas immoderate comeſtas &c. ſubſiſtens fluxus conſiderandus hic eſt.

§. X.

Jure merito etiam inter morbos noſtros familiares recenſemus mala hypochondriaca, hyſterica, melancholias, omneſque affectus, qui cum iiſdem certam quandam analogiam & communicationem habent. Mirum profecto, at non minus certum videri poteſt, ſi affirmamus, affectus hoſce non modo civitati noſtræ & vicinis, ſed & circumhabitantibus ruſticis, præcipue iſtis, qui corpus durioribus laboribus fatigant, non adeo infrequentes eſſe. Non incongrue malum hypochondriacum a motu peri-

peristaltico inverso deducit, Cl. Frid. Hoffmannus, exempla citans, ab unico potu aquæ frigidæ subinde hoc malum conquisitum fuisse; & sic indies observamus in hypochondriacis sanguinem versus superiora & ventriculum regurgitare, cum ejusdem inflatione, molesta circa præcordia tensione, cardialgia, flatuum & aciditatum copia &c. At, quod pace tanti viri dictum velim, manet tamen primum quæsitum. Stagnare sanguinem ab nimio haustu frigidæ, & nisi resolvatur stagnatio, generari inflammationem, l. infarctum, nemo dubitat, si vero resolvatur, præcipue ante inflammationem, tollentur symptomata stagnationem comitantia. Taceo quod hac ratione omnes fere rustici malo hypochondriaco laborarent, nam fere omnes, quocunque tempore, immo etiam æstuante corpore frigidam ultra modum potant. Nolo indagare, quam proteiformis sit hic morbus? Quomodo & cur sub diversis larvis ludat & sæpe eludat medicos? At certo certius observabimus rudimenta illius tantum non semper consistere in spissitudine nimia sanguinis, torpore, viscidicate, inertia, difficillima circa vasa venæ portarum, progressu, subsequente hunc ex nimia vasorum extensione compressione nervorum circumjacentium & motu anomalo; non secus atque in malo hysterico observamus vasa uteri nimium tensa & repleta, restagnante hinc versus partes superiores sanguine. Demonstrat hoc assertum mali hypochondriaci gradus auctior, melancholia hypochondriaca; demonstrat eductus per V. S. cruor, sero ut plurimum privatus niger, aut viscidus. Nec fere cum centesimo quoque hypochondriaco aliter res se habebunt, nisi quum in hoc malo per nimios motus spasticos & paroxysmos hypochondriacos adeo corruptus & alteratus fuerit sanguis, ut aliam prorsus, immo adhuc pejorem induerit naturam. Hinc tanti usus sunt in hoc malo debellando diluentia, aperitiva, lenia carminativa, antispasmodica, extracta amara, succi & herbæ antiscorbuticæ, & ante omnia motus succussatorius per equitationem & vecturam. Patet ex his quoque ratio physica, cur Helvetii & præprimis montium accolæ rigori ventorum expositi, ipsique inter duros labores rustici frequentius his malis afficiantur, & ad ea disponantur ex cohibita transpiratione, sudoreque, hincque generata sanguinis spissitudine & inde male affectis nervis, uti superius dictum. Nolo propterea plures & omnes alias caussas cooperantes hinc excludere. Sic malum hypochondriacum esse morbum eruditorum, vitam sedentariam degentium, noctes atque dies meditationibus incumbentium, librisque impallescentium, omnes norunt. Sic animi affectus, tristitiam, pavores, terrores, protracta & intensa animi desideria hanc passionem provocare posse nemo dubitabit. Sed quid quæso progignitur ab hisce aliud, nempe a vita deside & motus experte, quid a diuturno mœrore, terroribus &c. nisi sanguinis spissitudo, inertia, turbata perspiratio, debilitas nervorum? Quid aliud a cibo & potu crassiore & feculento? Quemadmodum nunc in sexu masculino frequentius occurrunt pathe-

pathemata hypochondriaca, ita in fœminino longe frequentiora sunt hysterica. De differentia horum affectuum merentur legi, quæ Hoffmannus aliique fusius tradunt. Nos tantummodo allegabimus, tam frequentem apud nos esse hunc affectum, ut nulla fere fœmina gloriari possit, se per longum vitæ tempus ab illo immunem vixisse. Sanguinem copiosius in mulieribus generari omnes norunt, hinc quandocunque extra graviditatis & lactationis tempus catamenia subsistunt, aut impeditius fluunt, jam exsurgent talia pathemata modo mitiora, modo sæviora. Inclinant in hunc affectum tanto magis mulieres, ob tortuosum vasorum in utero decursum, forte etiam ob absentiam valvularum in venis uterinis; hinc etiam ad stagnationes sanguinis naturaliter magis disponuntur; cum arctissimus uteri non modo cum ventriculo, pectore & capite sit consensus, sed etiam cum vesica urinaria, parte maxime sensibili & nervosa; unde facile patet, cur hæc mala hypochondriaco sint frequentiora & sæviora?

§. XI.

Lubet hic attingere quædam de arthritide & podagra tanquam morbis, qui frequentius hanc nostram infestant sphærulam. Arthritis in vagam & fixam distinguitur; hæc posterior ægrum sæpe per duos aut 3. integros menses insigniter excruciat, & sanguini spissiori & humoribus lentioribus circa articulos hærentibus, suam debet originem; cum in vaga sanguis quidem depravatus & salibus nimiis aut heterogeneis refertus, sed tenuior simul observetur. Sic novi exemplum honestissimæ Matronæ, quæ quotannis fere hac arthritide excruciata sanguinem mere serosum & acrem nutriebat. Novi etiam hunc morbum progenitum fuisse a nimio potu theæ indicæ inter plurima saccharata, cum vita sedentaria. Patet hinc ratio, cur hæ duæ arthritidis species diversam exposcant medendi methodum; vaga quidem, ea quæ humorum acrimoniam obtundunt & corrigunt, subjungendo quæ sanguini virtutem sic dictam balsamicam & consistentiam concilianit; fixa, quæ tenaces & viscidos resolvunt humores: utraque autem appropriata sibi diluentia. Ad hosce affectus producendos contribuit sanguinis & humorum hæreditaria dispositio, aër frigidus aut humidus, victus ratio perversa, subitum a calore refrigerium, immo ipsa animi pathemata, præcipue ira & excandescentia. Podagram cum arthritide congenerem esse affectum docent plurimi Authores & scholæ medicæ, id quod certo respectu nemo inficiari potest, nam uti arthritis articulos totius corporis cum symptomatibus multum similibus occupat, ita podagra incipiens quidem pedes, increscens autem etiam alios articulos, aliasque partes invadit, nomine tunc mutato, sed causa eadem. Licet autem insignem inter hos morbos deprehendere differentiam eosdem paulo attentius consideraturo. Obser-

ſervamus in interſtitiis digitorum pedum, præcipue cum ſudent, ſecerni naturaliter ex glandulis cryptis ſive folliculis materiem quandam tophaceam (ſi exſiccetur & indureſcat) cum unctuoſo humore, ne nimirum digiti pedum valido affrictu lædantur, non ſecus ac in aliis corporis humani partibus per glandulas alias diverſi indole, ſe & excernuntur humores. Hæc materia tophacea in quibuſdam, & ſpecialiter in illis, qui vina tartarea, ſive calcarea bibunt, copioſior, in aliis paucior generatur. Quamdiu jam materia tranſpirationis inſenſibilis, copioſe, ſatis, libere & abſque impedimento ſecernitur, corpus & pedes valent. Cum vero hi pori ſ. colatorii occludantur, materia iſta tophacea circa & intra partes tendinoſas obhæret, immo & quandoque reſorbetur in ſanguinem; ſimulque ibi retinentur particulæ hæ craſſiores excernendæ, ubi jam accumulata ea nova metaſtaſi, præcipue verſus æquinoctium vernale, quo tempore ordinario ſanguinis undæ orgaſmum patiuntur, ad pedes & articulos fertur, & mole jam aucta, partes nervoſas, intra quas conſtringitur, vellicat, cum dolore irritat, & ob ſanguinis copioſiorem & celeriorem a tergo appulſum, tumorem, calorem, ruborem demum, affectumque podagræ nomine venientem efformat. Comprobat hoc aſſertum ſuo exemplo Experientiſſ. olim in vicinia noſtra medicus; cui nulla ad podagram hæreditaria, aut naturalis diſpoſicio, qui nec vina, nec potus ſpirituoſos bibebat, nec cibis ullis ad hunc morbum diſponentibus utebatur, optimæ diætæ ſtrenuus obſervator; & tamen derepente podagra afficiebatur, cum fervida æſtate per medium rivum equo vectus extremos pedes frigidis rivi undis allui paſſus fuiſſet. Idem porro demonſtrari poteſt ex ipſa materiæ hujus tophaceæ inter digitorum pedum interſtitia præſentia apud quoſcunque, iis forte except. quibus malo omine pedes ſemper frigent. Elucet quoque ex eo, quod ipſa hæc taliſve materies ſæpius poſt fortiorem tranſpirationem, aut ſudorem circa juncturas & partes tendinoſas in extrema cute obhæreat; quod in podagra jam fere conſumtis in magna copia inter tendines & membranas nervoſas coacervetur, & tophos ſic dictos podagricos efformet; quod tophi iſti ejuſdem ſint indolis, ac materia calculoſa, unde etiam podagrici frequenter in affectus calculoſos prolabuntur; præterea tandem quod materia podagrica iiſdem torqueat doloribus in partibus internis quas obſidet, ac in externis, quas deſeruit. Sic ad inteſtina delata quam atrociſſimos ſuſcitat dolores colicos, inflammatorios; ad pectus inſignes anxietates cum metu ſuffocationis; ad ventriculum frequentiſſimos & moleſtiſſimos vomitus; ad caput immanibus cum inflammatione ſævit doloribus, ſæpe etiam deliriis, quæ quidem ſymptomata illico ceſſant, revocata ad partes exteriores podagra. Elucere denique videtur rei hujus veritas ex iis medicaminibus cum conveniente diæta, quibus podagrici inſigniter levantur; immo plures reſtituerentur, ſi juxta naturæ leges convenienter vivere amarent. Ex prioribus præſtantiſſima ſunt

ſarſa-

ſarſaparilla, china, polypodium, quæ materiam morbificam non modo corrigunt, verum etiam per ſudorem & copioſiorem tranſpirationem educunt, ſi longo tempore extra acceſſus uſurpantur. Ratione Diætæ ii podagrici quam maxime levantur, qui frequenti gaudent motu, & corpus perſpirabile ſervant, qui carnes alcaleſcentes ferinas evitant, ſola vitulina, aut ſimili contenti, oleraceis & fructubus parum acidis nutriuntur, remoto vino & quovis potu generoſiore. Notum eſt plures podagricos ex uſu lacticiniorum ab omnibus inſultibus liberos manſiſſe, quamdiu huicce methodo inſiſterent, at revocatam ilico priſtinam tragœdiam, cum vel minimam vini portionem bibiſſent; quæ tamen medicatio non omnibus æque convenit, quod fuſius explicari poſſet, ſi modo limites paginularum noſtrarum id permitterent; merentur legi de his Car. Piſo, Dower Legs d'un ancien médecin, nec minus tract. med. Anglorum de calculo & podagra.

§. XII.

Morbis Helvetiorum endemiis jure merito adnumerat cum laude iterum memorandus Experientiſſ. D. D. J. Caſp. Sulzerus, varii generis hernias, quem morbum non minus dextre quam judicioſe, ratione quippe & experientia ſuffultus paulo fuſius pertractavit; ſtrictius autem ſtrumas, aliaſque hujus generis affectiones. Quoad hernias, hoc tantum brevibus adjicere conſultum duxi, illas nempe non tam lacti, qua lacti, quam aliis pluribus cauſis originem ſuam debere. Notum quidem eſt lac & lacticinia fibras delinire & emollire, at nec minus notum eſt, virtutem lactis præcipue iſtius, quod apud alpicolas colligitur, ob paſcua præſtantiora herbaſque vi aromatica præ cæteris gaudentes, eſſe magis roborantem & confortantem, unde etiam (cæteris paribus) incolæ præ reliquis Helvetiis inſigniori robore pollent. Quodſi igitur morbum propius & ex meris principiis phyſicis contemplemur, facili negotio deprehendemus, effectum hunc præprimis iis cauſis adſcribi debere, quæ lac in ſtomacho & primis viis alterant, coagulant, in peſſimam aciditatem convertunt; non ſecus ac indies obſervamus, quantum etiam a minimo lactis potu lædantur hypochondriaci, utpote cujus uſu aciditates, cardialgiæ, flatus, dolores colici, tenſivi, alvi durities mirum quantum adaugentur. Idem alpicolis infauſto omine evenit, qui potibus magis aut minus ſpirituoſis, acidis, ſpiritui ceraſorum nigrorum, vino aliiſque potulentis & cibis acorem inducentibus inter lacticinia nimium indulgent, animique affectibus frequentibus abripiuntur, per loca acclivia ſub quacunque tempeſtate modo aſcendunt, modo deſcendunt; ita ex prioribus cauſis, torminibus, alvi ſegnitie & flatibus ſæpe multum vexati, abdomine inde frequenter valde extenſo in herniarum diſpoſitionem, aut ipſas hernias conjiciuntur. Quodſi jam ab Alpicolis ad proprias ædes & circum-

cum-

cumjacentes revertamur, visuri quomodo res harum respectu se habeat; primo intuitu deprehendemus hunc morbum nobis satis familiarem, immo & certo respectu endemium propterea appellari posse. In infantibus, uti mos est, vulgo meris lactis vitiis tribuitur, si non ad nutricis mores, ingenium, animi pathemata, errores in victu, ingluviem & alia attendamus, unde lac humanum tot tamque diversis modis corrumpi potest. Sic a lacte pinguioris consistentiæ infans ultra corporis necessitatem & commodum nutritur; ventriculus, reliquæ primæ viæ, immo mesenterium materia cruda, viscida onerantur, ceu plurium morborum pabulo. Ab acriori in convulsiones rapitur, ab acidiori inflatus & tormina, a bile turgescente in affectus biliosos, diarrhæas torminosas, convulsiones &c. Immo ipsa dentitio diffic. lac quodcunque symptomatibus spastico convulsivis pessime alterat, variasque morborum periculosissimorum species producit? At quot quantosque etiam morbos circa lactis vaccini & caprilli usum quotidie cum pessimis tenellorum rebus observamus, dum aut frigidum aut frigida permistum, aut nimis pingue, aut a vaccis, herbis recentibus inter gelu & quascunque immites tempestates foris pastis, propinatur? Quæ quidem omnia non tam lacti, quam inexcusabili circa propriam propaginem incuriæ humanæ rectius adscribenda puto. Jam ex antedictis facile colligi po:est, cur nostri & vicinorum infantes frequentius herniis infestentur? At nec adulti ab hoc malo liberi (loquor de illis, quorum infantilis ætas hoc malum non ad virilem aut consistentem transmisit) sed si attentius quod res est consideremus, videbimus illos numero esse pauciores, nec plures quam in alii mundi plagis. Videmus enim urbium incolas, & desidem vitam agentes ad minimum æque frequenter hoc morbo corripi, ac ruricolas. Videmus insuper urbicolis hanc labem non a lacte, utpote a quo plurimi abhorrent, sed a vino, cibis potibusque fermentescibilibus, acidis, crudis, flatulentis, ingluvie, ira, violentia quadam externa, in mulieribus non raro a partu difficiliori, laboribus in partu præmaturis, aut difficillimis aliisque similibus causis contractam fuisse. Attentione propterea quam maxime dignum est, quod ex vicinis nostris rusticanis, & quidem ex iis, qui durissimis defatigantur laboribus, quique ob opum penuriam fere meris lacticiniis vescuntur, quam paucissimi hernias sibi conquirant, nisi externæ simul concurrant inter duriores operas violentiæ. At longe plures ex his, quorum res domi lautiores occasionem suppeditant vina acida, spirituosa aliaque noxia liberalius ingerendi. Commendandum hinc pro scopo prophylactico, ut omnia illa sedulo evitentur, quæ tam in tenellis, quam adultis hanc tædiosæ aleæ plenam labem corpori humano inducere valent. Præsentem autem manus chirurgica, quantum potest, levabit. Consultius agetur cum tenellis, quorum nutrices iracundiores, socordiores, intemperantes, si ipsis statim cum lacte vaccino infusum fl. til. primul. ver. aut mera hæc infusio, aut denique aqua fabariensis tepida propinetur.

§. XIII.

Strumæ nobis non sunt endemiæ, rarissimæ saltem observantur. Debemus hoc, uti existimo insigni aquarum nostrarum salubritati. Memorabile autem, quod ante annos circiter 30. plures strumosi, scrophulosi, surdi & muti & imbecillæ mentis homines in duobus nobis proxime contiguis pagis, Ill. Ditionis Lucernatum, Adelboden & Wikon reperti fuerint, non tam a pravo victu, quam aquis tophaceis, sabulosis incolarum campos undique alluentibus, & inde abundanter scaturientibus, quas etiam pro potu ordinario hauriebant. Affectus hi hodienum tantum non ex toto evanuere, ex quo puriorum scaturiginum aqua detecta, prioresque multa industria melius servatæ & interceptæ seorsim ad fontes conducuntur peculiares. Observatur quidem & apud nos & alibi locorum in Helvetia affectus strumis analogus, consistens in colli quadam inflatione & intumescentia; morbus virginibus parcius menstruatis, aut quibus catamenia primo erumpere deberent, immo & quibusdam hypochondriacis familiaris, sanguinis restagnationi, spasmis & flatulentiis sua debens incunabula, in quo mirum, quantum lædantur a pulveribus strumalibus ægri. In medela autem elixiria stomachica, aperitiva, carminativa, cum emplastro strumali & ungulis bubulis combustis, luna decrescente, si non interdiu, saltem noctu applicatis omnem absolvunt paginam. At ex supra memoratis lactis vel potius nutricum erroribus & vitiis in diæta & regimine, sæpe etiam ex dispositione hæreditaria, aërisque injuriis, generantur heic locorum infantibus, pueris & puellis morbi quidam satis familiares, quales sunt infarctus glandularum parotidum, colli, mesenterii, atrophiæ, exostoses, rachitis &c. Tenerioribus pauca exhiberi possunt medicamenta, & rarius cum indulgentia matrum, rarissime cum diæta, moribus & regimine nutricum conveniet, ut ipsæ idonea pharmaca epotent. Hinc præter pulverem rad. Ir. flor. chin. epilept. March. Magnes. nitr. sacch. lact. aut vulgare, fere omnia respuunt. At cum iis, qui 6. vel 7. annos egressi, jam melius res se habent. In iis trageæ aperitivæ, alvum bis vel ter de die moventes, cum sero lactis dulcificato ad methodum Fr. Hoffmanni præparatæ non contemnendam præbebunt opem; & si mala hæc pertinaciora, uti in exostosi, rachitide incipiente, scrophulis, loco modo memorati seri lactis, destillata per fermentationem cum lacte præparata ex herbis antiscorbuticis, aperitivis, antatrophicis conducunt. Effectum certe eximium horum medicaminum expertus est Nobilis quidam Helvetius, annum ætatis tum agens 14-mum; qui quamplurimis incassum tentatis remediis ex usu hujus seri lactis, cum tragæa aperitiva & discutiente non modo ex diuturniore & pertinacissima ophtalmia, sed simul etiam ex rachitide felicissime convaluit, succedente decoro & venusto cum incremento corporis habitu. Eundem successum ab

usu horum percepit aliquando, in gravissima mesenterii obstructione & statu atrophico, filius illustris olim Senatoris Reipublicæ Bernensis, in quo oculi antea concavi & luridi, primum vivacem & vere dein splendidum induerunt colorem. Eodem modo sanatus fuit anno ætatis undecimo, ab ulcere inveterato cacoëtheo, seroso, acri, depluente inter tertiam, ni fallor, & quartam costam veram dextræ partis, strenuus nunc copiarum Regis vicini quidam Centurio; quibus plures adhuc hisce analogi casus, tam circa adultos, quam juniores, adnecti possent, si temporis ratio permitteret.

§. XIV.

Verum si quidam morbi nobis familiares, uti modo memorati, convenientibus remediis facile debellari possunt, licet non raro primo intuitu funestam præ se ferant faciem; non destituimur aliis, qui licet vulgo parvi momenti videantur, & forsan eandem ob rationem in primordiis suis negligantur, omnem respuunt medelam. Tales sunt affectus quidam hepatis, qui nullo dolore, nulla febre, nullo fere gravitatis aut molestiæ sensu, sed exigua tantum quadam externa duritie, aut tensione in hypochondrio dextro ad hepatis situm se manifestant, tarde ad feralem exitum procedunt, nisi incongrua medela, aut diætæ vitiis præmature exasperentur. Increscit interea lento pede hæc durities, abdomen sensim magis magisque intumescit, facies sublava fit, decrescunt carnes, primum ab humeris ad cubitos & manus, & demum per totum corpus; hoc decrementum sequitur sensim tumor pedum, calor febrilis, sitis, anorexia, cardialgia, respiratio difficilis, urina intense rubicunda, cum sedimento copioso roseo, quandoque verus ascites, & tandem sideratio & ultima linea rerum mors. Attentionem meretur hic morbus ex eo, quod hepatis viscus sit molle, indolentius, parvis in substantia sua interiori munitum nervis; quod sit officina bilis mediante concursu venæ mesentericæ, hæmorrhoidalis & splenicæ, quæ venæ portarum truncum constituunt; quod insignis illa vena portarum pulsu & valvulis careat &c. unde sanguinis regressus per venam cavam ad cor sæpius admodum impedite & tarde procedit, ut in febribus intermittentibus pertinacioribus & morbis hypochondriacis, in quibus tensiones ad hypochondria & molestiæ supra memoratæ, observantur. Et ex his evidentius patet, quare hoc viscus præ cæteris ad obstructiones pronius sit. Cæterum hic morbus ex multivariis producitur causis. Plura mihi nota exempla, ubi a frigida, corpori æstuanti ingesta, statim subsequutus fuit hic affectus, uti etiam a spiritu vitrioli ad sitim restinguendam immodice potui ordinario commisto; a vinis acidis, meracis, nimio spiritus vini & spirituosorum usu. Ita etiam sæpius observatum est, quod ii, qui a prima juventute vina generosiora, ex regionibus Ditionis Reipubl. Bernensis, dictis *la Cote*

Cote & la Vaux biberunt, in consistente autem ætate hunc potum cum vinis acidis & minus spirituosis Ærgoviensium commutaverunt, brevi tempore omnes hoc morbo perierint. Producitur etiam ab iracundia & adstringentibus, cortice peruviano intempestive & ante febris despumationem oblato, nec non a martialibus. Notum mihi exemplum honestissimi cujusdam Senatoris Municipii vicini, qui triginta ante obitum annis, ad arthritidem, qua laboraverat, curandam, uti tum moris erat, limatura ferri copiose usus fuit. Fugata hinc tandem arthritis, at supra memorata durities in regione hepatis subsequuta, cum respiratione indies difficiliori, reliquisque jam allegatis symptomatibus, quæ, licet exactissimam observaret diætam, ægrum tamen usque ad mortem comitabantur. In superioribus jam mentionem fecimus de morbis quibusdam mesenterii, ejusque glandularum obstructionibus, ætati juniori præcipue familiaribus. Nunc paucis describemus alium ejusdem morbum atrocem & satis periculosum, rariorem quidem visum, sed forsan minus rarum, si morbi hujus visceris penitius cogniti essent. Incipit ut plurimum cum febre inflammatoria, & post aliquot dies in abscessum terminatur, feliciori quidem sed non minus ominoso cum eventu, cum abscessus circa inosculationes vasorum lacteorum primi generis in intestina, disruptus fuerit; tum enim aliquando materia purulenta coloris cineritii per intestina & alvum educitur; infeliciori autem si abscessus in meditullio mesenterii delitescat; tum enim partes vicinas exedit, brevi fatalem ludens catastrophen. In parte affectus nullus manifestus persentitur dolor, & ob mollitiem nulla alia se produnt signa; secus ac in affectibus hepatis aliorumque viscerum. Cognitu hinc admodum difficilis est hic morbus, & inde solum, ut mihi videtur, dijudicandus, si in reliquis visceribus nihil mali deprehendatur. Curatus aliquando fuit hic morbus, modo nominatis symptomatibus stipatus, secedente per alvum materia purulenta, aliquibus in locis striis sanguineis tincta, in Parocho Ditionis Lucernatum, herbis aperitivis, discutientibus leniter vulnerariis, forma infus. propinatis; durante febre temperantibus, diluentibus, & blandioribus cardiacis. At post tres quatuorve annos ob debilem constitutionem, multos jam annos ante hunc affectum, perpessos gravissimos morbos, phthisi pulmonali corripiebatur æger, cui utcunque tractatæ successit tandem insanabilis ascites cum vitæ & miseriarum fine. Eadem aliquando observata fuere in fœmina juniore; cum autem morbus & morbi genius latuissent medicos, morbusque ideo forsan non convenientibus remediis oppugnatus fuisset, brevi post hypogastria insigniter & cum duritie intumuerunt. Liberata autem ad tempus ægra ex prudentissimo consilio & remediis percelebris atque experientiss. nunc defuncti D. D. Eusebii *Christiani* Protophysici Bernensis, licet post duorum aut sesquianni inducias hæc symptomata cum lethali exitu repullularint. Fatalis idem morbus, exonerato licet feliciter abscessu, fuit puerperæ sexto a partu die.

§. XV.

Liceat nunc etiam quædam adjungere circa affectus pulmonum. De infarctu videantur passim Authores. Circa hæmoptoën autem id modo annectemus: quod medelam per adstringentia tentatam fere semper infelici omine successisse, aut malum adauctum, aut obstructiones immo ipsam phthisin pulmonalem obortas fuisse viderimus. Tutius autem curatur in plethoricis V. Sne, antispasmodicis, temperantibus, diaphoreticis fixioribus, potu infusi veronicæ, manus & pedes balneo tepido fovendo, ut ad partes exteriores alliciantur sanguinis undæ, prospiciendo simul, ut alvus libera & laxior servetur, & diæta sit ex tenuioribus salubrioribusque in cibo & potu. Phthisis pulmonalis uti vario incedit gressu, ita etiam a diversis producitur caussis. Progignitur, uti allegatum fuit, sæpius ab hæmophthisi, a peripneumonia, cum pulmones a pure non probe repurgati fuerint, a peculiari humorum ad pectus depluentium acrimonia, a fumis metallicis argenti vivi in aurifabris, arsenici & mercurii sublimati in tinctoribus & iis, qui arsenicum sublimant, a polypis sanguini circulanti obicem ponentibus, & retrocedente scabie, morbillis, ulceribus manantibus exsiccatis, ab ingurgitatione gelidæ corpore æstuante, ab emansione & suppressione mensium, plurimisque aliis causis, quæ passim apud observatores legi possunt. Longum nimis foret hanc telam integre pertexere. Monebimus saltem phthisin raro aut non curari posse, si a mensium diuturna suppressione proveniat, si vomicæ ulceratæ soboles sit, si a copia haustæ frigidæ contracta, si cum polypis concomitata in vasis pulmonalibus aut a sanato intempestive ulcere manante (exemplo civis Arburgensis, qui sanato effluxu seroso in pede, licet a causa violenta conquisito, in phthisin immedicabilem & lethalem prolapsus fuit) si denique pulmones obsideantur scirrhis cum materia quadam sebacea, steatomatosa, si scirrhus jam carcinomatis naturam induerit, si unus aut alter lobus jam sit exesus, pure, ichore, aut alio acri. At uti quævis phthiseos causa peculiarem fere exposcit medendi methodum, nos pro more non nisi generalia quædam remedia cum uno vel altero casu adjiciamus, id adhuc prius monentes, quod forsan in libris medicis non adeo obvium est; sæpe nempe obstructiones hepatis phthisin præcedere, &, si omnino nil ad phthisin conferant (quod tamen vix semper valere poterit) illam tamen tum concomitari; illisque resolutis felicior semper expectanda morbi curatio. Dijudicantur hæc ex colore faciei ex flavo fusco, non raro cum connexis pathematibus hypochondriacis. Obtulit se talis casus in Ecclesiastico civitatis cujusdam vicinæ, subjecto admodum plethorico, temperamenti cholerico-sanguinei. Non tam emaciatus fuit æger, quam molestissima affectus tussi, modo sicca, modo humida, & purulenta, cum summa respirandi difficultate. Vultus ex flavo fuscus erat. Post mille undiquaque conquisita & epota pharmaca convaluit tandem ex usu seri lactis dulcis & gelatinæ antiphthisicæ D. D. Wepferi, cum tragæa aperitiva, hepatica, leniter bilem ducente, intra breve tempus. Liceat huic casui alium adjungere, ægri in eodem loco aliquando commorantis Ord. R. R. D. D. Capucin. Is phthisin sibi contraxit ab insigni & eminenti humorum acredine. Mitescebat malum remediis, adeo ut etiam aliquoties devictum putaretur. Verum post quatuordecim dies semper pristinam redordiebatur telam; donec tandem ex tusa alternis diebus per sex integras septimanas vena, qua singulis vicibus unciæ sex sanguinis educebantur, & subjuncta pro victu sola sorbitione jusculorum ex gelatinis pedum vitulinorum & gallinarum, perfecte restitutus fuerit. Sic plura alia exempla allegare possemus illorum, qui ex potu aquarum Selteranarum cum lacte asinino, convaluere; plurium, qui ex usu notissimarum circum nos nascentium plantarum; aliorum denique, qui ex revocata ad partes corporis exteriores scabie, decocto rasf. C. C. & rad. juniperi, sanitatem recuperabant.

§. XVI.

Peripneumonia, pleuritis vera & spuria sunt affectus in urbe nostra rariores, adeo ut per totum hujus hyemis decursum neminem civium his decubuisse observaverimus, nisi forsan quis pleuritidem spuriam exceperit. At licet priorum specierum exemplis non careamus, ruri tamen frequentiora ea esse animadvertimus, ubi non raro undiquaque circa urbem nostram epidemice grassantur. Definitionibus horum morborum aliorumque multorum in hoc fasciculo recensitorum, supersedeo, tum ne nimis increscat volumen, tum quod in iis a novissimis Authoribus non dissentiam, eæque abunde ex illis legi possint & satis alias notæ sint). Pleuritis peripneumonia frequentior est in confiniis nostris. Originem debent hi morbi insigni sanguinis spissitudini ad pectus congestæ; hinc hyeme & circa principium veris maxime grassantur. Non raro a potu frigidæ, nec minus a subita refrigeratione post insignem laborem & exæstuationem producuntur. Frequentiores sunt illis, qui sanguinem alunt tenacem, spissum, sic dictum phlogisticum, & qui assuetas venæsectiones negligunt; & quo frigidior hyems, eo fere facilius ac frequentius generantur. Sic rigidissima aliquando hyeme pleuritidem non modo acriter in pagis quibusdam nobis vicinis, Gondenschwyl, Reinach aliisque sævisse, sed & plurium mortibus inclaruisse meminimus; non quidem æque ex morbi genio & natura, ac ex perversa diæta & pessimo regimine. Observatum quippe fuit, mercantes tunc & itinerantes rusticos primam horroris & frigoris sensationem vino & spiritu vini supprimere voluisse, postea vero potu frigidæ, cum post frigus & horrores calor & sitis febrilis urgerent; moriebantur autem omnes intra triduum, qui hac infelici

 ute,

utebantur methodo, evadebant autem postea fere omnes alii auxilio medico, & conveniente methodo secundum probe observatas diætæ & regiminis regulas tractati. Licet vero periculosæ aleæ pleni sint hi morbi, reminiscimur tamen certis annorum constitutionibus inter centenos ægros, ex iis, qui methodo conveniente tractabantur, vix unum & alterum e vivis sublatum fuisse. Plethorici statim in principio morbi a V. S. etiam reiterata, multum levantur. Dantur autem epidemicæ pleur. ubi non profuisse certo observatum est. Cum etiam extra urbem degentes auxilium medicum communiter non exposcant nisi quarta aut quinta post morbi invasionem die, ubi sputa jam cruenta succedunt, in plurimis venæsectio non amplius imperari potest. In principio morbi nihil magis convenit nostratibus, quam blanda infusa pectoralia & discutientia in largiori dosi, cum diluentibus; in progressu autem ad facilitandum, si opus sit, screatum, sperma ceti cum conservis pectoralibus, idque eo magis, quod nervorum, solidorumque systema ob aërem acriorem, rigidius heic quam alibi locorum, præsertim in duris rusticorum corporibus observetur. In pleuritide conveniunt etiam impr. ab initio diaphoretica fixiora, cum nitrosis, acidis, resolventibus &c. Cum autem methodus hæc a consueta parum abludat, adjungam adhuc aliquas observationes, quas non admodum inutil. vel injucundas B. L. fore, spero. Memoriæ adhuc inhæret fatalis casus famuli, die solis vehementissima vixdum correpti pleuritide, cum jam certissimam circa proximæ diei veneris meridiem sibi instare mortem præsagiit, repetendo idem præsagium, quandocunque remittebant deliria. Nec dies, qui a morbo erat sextus, nec hora fefellit miserum, nam accurate præfixo sibi tempore naturæ tributum exsolvit. Memoratu dignus quoque est casus adolescentis 20. tum circiter annorum jam sexta die gravi peripneumonia laborantis, ob deficiens sputum spiritum ægerrime & nonnisi inter luctuosos anhelitus trahentis, cui electuarium unciarum quatuor, ex conservis pectoralibus cum uncia dimidia spermatis ceti aliisque præscriptum, cum infusi herbarum consimilium mens. I. At ille ad signaturam parum attendens, circa vesperam electuarium integrum deglutiit, superpotando calide integrum infusum. Mane semimortuus in lecto deprehensus; observatumque fuit materiam purulentam insigni quantitate cum remediis ανω & κατω rejectam; refectus jusculo optime habuit, nec febrem, nec tussim nec quidquam residui morbosi, præter debilitatem, persensit, immo insequenti die sospes & sanus lectica ad suos transportatus fuit. Quibus nunc addi potest, quod tales febres quandoque in primo aggressu jugulari possint, ubi scil. a primo statim morbi invasu remedia copiose exhibentur. Sic in ancilla juvencula vehementissimis cum symptomatibus pleuritis intra 18. horarum spatium discussa fuit ex sola infusione herbarum resolventium, sed in tam exiguo temporis intervallo ad ℔. 18. & ultra calide potat. Idem effectus, quod mirum, sed ideo non minus verum, observatus fuit ex pulveribus Hei-

Heideggerianis, ex regulo antimonii fixato, ☉ & ☽ conflatis, in duabus ex nostris civibus, quorum cuique tres doses exhibitæ; prima statim a principio morbi, altera binas post horas, & sic tertia. Sic ambo intra sex horarum spatium feliciter a truculento morbo liberati sunt. Cum pleuritis spuria speciem quandam rheumatismi sistat, cum febre, in consueto est venam tundere, si subjectum sit plethoricum, & tum diaphoreticis fixioribus, temperantibus & resolventibus morbum discutere.

§. XVII.

Ex morbis, nostratibus admodum familiaribus, omni modo endemiis, & qui plures ad cymbam Charontis comitantur, sunt apoplexia & hydrops. De priori hoc §pho mentionem faciemus. Si apoplexia a disruptione vasculi, effusioneque sanguinis in cerebrum provenit, actum est de vita ægri, immo sæpe subito ad terram mortuus concidit; si ab obstructione vasorum, vel levatur morbus, vel in hemiplegiam transit. Communis medendi methodus est in larga, etiam repetita V. S. remediis derivantibus, revellentibus, clysteribus acrioribus purgantibus, antispasmodicis, confortantibus, discutientibus, vesicatoriis & iis, quæ motum resuscitant. Nos simpliciter asserimus, statim in principio vix tutius & efficacius ad hunc morbum debellandum, dari posse remedium, quam jam dictos pulveres Heidegger. quippe quibus sæpius ab unica dosi intra quartam horæ partem discussus fuit insultus, uti numerosa hujus affectus possemus allegare exempla. Conveniunt etiam hi pulveres in affectu quodam rariore, qui forsan aliquoties pro vera cerebri apoplexia habitus fuit, ab ea autem differt, quod in cerebro neque stagnationes, neque effusiones in mortuis, anatomico examine deprehendantur, in vivis autem oculi nec rigidi; nec vitrei observentur; a syncope, quod oculi non clausi, & animus ad mortis punctum sit præsens; oritur, uti suspicamur a nervorum resolutione subita, & stagnante motu sanguinis in corde, aut circa præcordia, in quibusdam forsan cum polypis. Tale exemplum nobis sistit casus Sereniss. cujusdam Ducis & Principis Germaniæ. Sic aliquando obiit in urbe nostra ocyus fæmina quædam obesa, phlegmatica, in qua malum cum paralysi pedum subito sursum versa incipiebat. Lenzburgi eodem fere modo unus ex civibus nostris subitissime e vivis sublatus, ad quem nuncium magno terrore perculsa uxor, eadem fere cum summa virium dejectione & leni sensu oppressorio circa pectus symptomata persensit, apertis cæterum, nec ullo modo rigidis oculis. Liberata tamen a duabus pulverum supra memoratorum dos. & frictione pectoris cum aqua Reginæ Hungariæ. Binos adhuc circa apoplexiam adjungere lubet casus, ut pateat B. L. quam diversa sæpe in medendo sit calcanda via? Restituta est aliquando fæmina decrepita, temperamenti robustissimi, durissimis & crassissimis cibis vesci sueta, cui jam excrementa

menta involuntariæ ſecedebant, ab uſu unc. dimidiæ ſpirit. ſal. armon. aniſ. & liq. C. C. ſuccin. ex aquis cœphal. intra XXIV. horarum ſpatium ſucceſſive exhauſtis. Alter caſus ſiſtit apoplexiam in viro gravi, ætatis provectioris, a retrograda, vel potius emanente prodagra, cum ſubſiſtente ſimul fluore conſueto ulceris in pede antea manantis. Fruſtra hic tentatis remediis conſuetis antapoplecticis, quin potius inter horum uſum & pedibus & abdomine cum ſcroto & virga inſigniter intumeſcentibus, verus formabatur aſcites; quam primum autem decoctum ex rad. aperitivis cum rad. chin. ſarſæparill. lign. guajac. & ſale reſolvente bibit, omnia in melius vergere cæperunt. Diſcuſſus intra quatuordecim dies tumor, ulceri priſtinus fluxus conciliatus, fractæ ab apoplexia vires reſtitutæ, cum priſtino memoriæ & judicii, quo ante pollebat, acumine, ſubſequente brevi poſt conſueta podagra.

§. XVIII.

Hydropis ſpecies jam recenſuimus, excepta tympanitide, morbo rariſſimo, cujus tamen verum exemplum & hiſtoriam viri 56. annorum, cum petitione conſilii, cum Experientiſſ. atque Excellentiſſ. D. D. & profeſſore *Joh. Rudolpho Zuingero* communicavit parens m. colend. Morbus hic merito incurabilibus adnumeratur, cum fere ſemper junctam viſcerum labem, aut non minus graves cauſas habeat. At caſus hic ideo memorabilis, quod malum cum toto feralium ſymptomatum agmine uno quaſi ictu ſe in ægro manifeſtaverit; primo quidem ex immodico eſu integri caſeoli ſic dicti caprilli; & ſtatim poſt ſubſequuta hypercatharſi ex uſu purgantis validioris, tridui ſpatio ultra 200. ſedes provocantis. Uti autem diverſæ ſunt hydropis ſpecies, diverſæ cauſæ, diverſa temperamenta ægrorum; diverſa ratio victus, diverſi morbi gradus; ita etiam diverſa requiritur in medendo methodus. Tumores hydropici aliquando ſolis decoctis ex rad. petroſelini, fænicul. chin. pareir. brav. & ſimilibus feliciter diſcutiuntur. Quidam inſignis phlegmaticus hydrope ad crepaturam tumens, uſu -∿- æxci aniſ. & liq. C. C. ſuccin. cum paucis aperitivis in ptiſana ordinaria exhib. perfecte reſtitutus fuit. Alius adhuc pejus habens ſolo Liq. miner. annod. H. cum tinct. tartar. ſanatus, nunc athletice & pancratice vivit; & mirum profecto, quantas aquæ copias tam per urinam, quam per alvum immo & ſudorem eduxerit hoc remedium. Sic non pauci ex ſucco abſynthii & herbarum al. amararum liberati. At nulla fere methodus tutior & efficacior, quam per decocta rad. aperitiv. diuretic ex herbis capillaribus, cum pauco ſale tartari, aut tartaro ſolubili. Sed copioſiori & largiori doſi heic non parcendum. Hac methodo abſque maritatis purgantibus aquæ copioſe, etiam per alvum, evacuantur. Certius autem, præcipue in fortioribus ſubjectis, ſi in hoc, aut ſimili decocto tertia, aut quarta die adhuc infundantur drachmæ duæ v. pl. fol. ſen.
cum

cum drachm. I. rad. mechoacanh. alb. Sic aliquoties intra ſeptimanam aquæ penitus eductæ, in ægris facie jam hippocratica, & cute, miro ſpecculo, pendula prædit. Aſt intra paucum tempus extractis amaris & roborantibus vires reſtauratæ, ſanitaſque integra reſtituta. Obverſatur adhuc animo caſus viri graviſſimi, qui a decennio, antequam in hydropem incideret, ſæpius ſuſpectis ictericis ſuffuſionibus corripiebatur, levatus tamen idoneis remediis. Cum autem hydropicus factus fuiſſet, aquæ a medicis fortioribus purgantibus evacuabantur, ſed novis ſemper ſuccedentibus undis, uſque dum purgantia nihil amplius efficerent. Reſtitutus tamen fuit conſilio parentis m. uſu elixirii robor. aperit. ex extractis amaris, remiſtis blandioribus & in parca doſi laxantibus balſamicis, ſumto ſimul quovis triduo inter continuatum elixirii uſum, laxante ex ſale Sedliz. rob. ſambuci in aquis petroſel. chærefol. & fl. ſambuc. ſpatio undecim dierum. Alii plures & quidem aſcitici (quorum unus nunc optime valens, ex purpura ab uſu balnei ſaponaceo aluminoſi retropulſa, in hunc morbum incidit) vino medicato ex aperitivis, purgantibus, cum ſquilla liberati.

§. XIX.

Febres intermittentes perquam raras eſſe huic noſtræ civitati & ſemper fere aliunde conquiſitas, unico exemplo excepto, jam ſecundo monuimus paragrapho; eaque propter nunc hunc caſum tertianæ admodum pertinacis paucis recenſere operæ pretium eſſe duximus. Corripiebatur ante aliquot annos hac febre ex improviſo, æſtatis tempore, unus ex Rev. D. noſtris paſtoribus, & paulo poſt, immo ante ipſius reſtitutionem ejus uxor; demum natus trium vel quatuor tunc annorum. In uſum vocabantur ſalia aperitiva, digeſtiva, temperantia, laxantia, etiam amara, pluraque alia, quæ ad febris deſpumationem & ſolutionem alias conducunt; at omnia fruſtra. Inter hæc quoque non raro duplicabatur febris, donec tandem optimus vir ſub finem quintæ aut ſextæ ſeptimanæ, uxor autem paulo citius convaluiſſet. Cum parenti m. experientia compertum fuiſſet, febrem hanc in aliis quatuordecim dierum ſpatio ſemper periodum ſuam abſolviſſe, examinavit tandem quam proxime ad ædes ægrorum ſitas aquas, in quibus ordinarie equi lavabantur, deprehenditque eas, ob impeditum recentis aquæ affluxum & ſublatum effluxum ex alveo, in putridum & graveolens ſtagnum abiiſſe, unde ſimul flante, uti tum accidit, Borea, exhalationes iſtæ noxiæ neceſſario ædibus & cubiculis, quæ inhabitabant, communicatæ fuerunt. Sero nimis in damnum ægrorum hæc obſervata. Quod autem ex his cauſis febris hæc pertinaciſſima prognata fuerit, ex eo manifeſte liquet, quod natus eadem ultimo correptus, poſt unum alterumque paroxyſmum aliorſum deportatus ſtatim a febre convaluerit. Memoratu quoque dignum Rev. D. P. poſt fugatam febrem extrema laboraſſe inappetentia, nil quicquam proficientibus ſtomachicis,

ro-

roborantibus elixiriis, restauratum autem quam brevissime appetitum ex usu halecum & casei saliti. Laboraverat etiam aliquando in hac urbe civis quidam per plures annos symptomatibus febrem hecticam simulantibus, a tertiana olim in Germania citius suppressa; in quo frustra remediis febris revocatio tentata; sed quem medicina non potuit obtinere effectum, ex improviso opportuna præstitit iracundia, a qua febris recidivam passus dein juxta artis regul. restitutus, jam a pluribus annis optime valet.

§. XX.

Plures adhuc & quidem rariores proferre possemus casus circa podagram, sed rem, quam paucissimis tant. expediamus. Forsan aëris rigor unam ex principalioribus causis constituit, cur in subjectis quibusdam quam facillime retrogediatur, & quod quosdam invadat, licet ominosis semper ægrorum rebus, obtuso tantum cum dolore, nominata inde *das kalte podagra*; quale exemplum obvenit in viro gravi, cujus corpus & articuli post tales dolores, materia quippe non difflata, tumore ascitico infestabantur, sublato tamen ab usu 12. dosium pulv. Heideggeri, una mane, & altera sub noctem per 6. dies exhibiti. Inter causas externas retrocedentis podagræ merito recensemus illorum pessimos mores, qui, animo sanguinem podagricum evacuandi, statim a principio doloris parti affectæ cucurbitulas applicant. Remedium, quo quidem dolores evanescunt, at materia peccans in sanguine uberrime contenta, & indies mole aucta, utplurimum ad pectus transfertur, cum intensiss. sæpe doloribus & metu suffocationis; ubi, si quando inflammatio discuti & podagra ad partes exteriores revocari potest, non modo durante morbo, sed singulis fere diebus aliquoties retrocedit; quale exemplum nobis sæpius præbuit aliquis ex concivibus nostris. Quidam, applicatis ad pedes emplastris narcoticis cum oleo hyoscyami malaxatis, dolores in loco affecto consopiunt; Tum ad interiora recedit nodosa podagra, sæpius ad intestina & effectus patrat supra jam recensitos; uti in centurione quodam observatum fuit, qui hanc tragœdiam in proprii corporis dispendium ea intentione ludebat, quod, uti perhibuit, a podagra emori non amaret. Non latent me exempla podagræ in vesicam, colon, stomachum, pectus, retrogradæ. Sic subit animum exemplum viri ætatis provectioris, qui per plurimam anni partem podagricus decumbebat, aut lecto, aut sellæ semper affixus, & cui tum materia podagrica pectori infixa cum immanibus doloribus hærebat, a potu aquæ hippenterorum, ex simplici expressione fimi equini destillatæ, intra biduum curati, ita ut quo vellet exspatiari, immo equo peregre vehi potuerit. Fuit & exemplum viri, 56. annorum, qui a podagra circa stomachum hærente per 15. annos inter cœnam quotidie tribus torquebatur vomitibus, curati tum, ut alii plures, revocata ad pedes podagra, licet ante usum remediorum ab omnibus agonizans

zans prædicaretur. Curata sic est podagra retrograda, quæ ante eruptionem in articulos per quatuordecim dies, immo per integrum mensem sævissimis in hypogastrio sinistro vexabat ægrum doloribus. Qui evacuantibus mitioribus, stomachicis iisque, quæ transpirationem promovent, medicamentis, impr. sarsarparilla, debita methodo & habito respectu ad circumstantias, temperamentum &c. uti novit, multo profecto præstabit, si non penitus in eradicanda podagrica materia, saltem & quidem ad minimum in leniendis doloribus, in minuenda morbi frequentia & duratione. Paucis nunc addamus, quid hujus generis remedia in podagra, selecta antiscorbutica in arthritide fixa præstent. Tali destillato per 6. hebdomades continuato liberatus fuit aliquando R. D. P. Capucinus, qui ex radicata per plures annos contractura nec manus, nec pedes movere potis erat.

§. XXI.

Non destituimur præterea pluribus & insignioris momenti observationibus, uti circa variolas, morbillos, morbos infantum, & puerperarum ex malo regimine, casum perquam rarum de calculis in vesicula fellea innumeris, circa hæmorrhoides vesicæ, albas, vel viscidas ani & vesicæ, febres lentas, hecticas; inflammatorias per V. S. nono & decimo tertio die curatas, epilepsiam, miras & chronicas convulsiones uterinas, molas, scirrhos uteri exulceratos, excretionem vivi & ingentis longitudinis serpentis per anum ab oblatione fortuita pulveris Heidegg. in homine, qui octogenarius adhuc vivit, aliaque plura. At cum B. L. patientia ulterius abuti nolimus, ipsaque dissertatio nostra jam in prolixius, ac prævidere potuimus, opusculum excreverit, pauca quædam de rebus 6. non naturalibus, & illis tantum, de quibus in superioribus nullam fecimus mentionem, coronidis loco apponamus.

§. XXII.

De aëris in microcosmum effectu superius egimus. Cibo & potu gaudemus saluberrimo. Aquas ex fontibus vivis Tobinium haurit purissimas, limpidissimas, leviores, non corruptibile sponte, sub quiete & leni tepore nullum contrahentes ingratum odorem, nec saporem, nec turbandas, nisi igne ad ebullitionem calefiant, qua, uti ex paucis reagentibus etiam apparet, indicia terræ levioris, albidæ, simulque ut videtur homogeneæ, exigua quantitate, deteguntur, quæ in tophos cinericios sublæves, non admodum graves, in achenis, ubi aqua coquitur, formata adhæret; & terra aluminosa vulgo vocatur. Chemica & integra analysis earum, pluraque experimenta inde nondum secundum artem plene capta sunt. Constat autem eas stomachum non gravare, potas, uti insalubres & noxiæ aquæ sæpe solent; & lixiviis, saponi solvendo, operibus chemi-

micis, pharmaceuticis, technicis optime inſervire. Vina ex gallica Ill. Reipublicæ Bernenſis ditione, optimæ notæ, nobis advehuntur. Cumque lætiſſimis cincti ſimus paſcuis, carnes edules quæcunque ſuavi pollent ſapore, & valde ſucculentæ ſunt; piſces cancroſque nobis ex viciniis undique rivis & aqua recenti puraque, habere licet, ſed rarius in dies; cum exteris enim æque commendabiles viſi ſint ac nobis eo, uti in pluribus aliis, res devenit, ut non ſemper æque abunander ac æque commode iis nobis proſpicere poſſimus. Sic aves & ferinæ, magna quamvis ſub venatorum, ſylvarumque copia, minus apud nos venales reperiuntur, eo forte tamen commodo, ne nodoſæ podagræ obnoxii fiamus. Oleraceis tamen, frugibus hortenſibus, & arboreis, leguminibus & re frumentacea non caremus, imo ſæpius abundantem habemus copiam. Felices, immo nimium felices cives, ſi tam divite ſalubriorum penu ad nutritionem, ſuſtentationem immo ad ſatietatem, non vero ad luxuriem perfrui animo conſtituerent. At bone Deus! quantum intra illiacos peccatur muros & extra! quantum gulæ in propriam ſui perniciem adulatur civitas; hinc non mirum, ſi morbis aliquando corripiamur, at mirum quod non pluribus. Nec propterea exiſtimandum, luxum & ingluviem noſtra tantum inhabitare mœnia. Certe & ruſticorum caſas & pauperem tuguria eodem ſalutat omine, nam ſi non ferina, alitibus & turdis paſcuntur ruſtici, Baccho propterea non minus ſtrenue litant, & pauper cum divite nimium & nocentiſſimum vini & ceraſorum ſpiritum, aliaque multa ſpirituoſa ingurgitant. Hinc cum ad ſenium vergit ætas, eadem cum noſtris ſubeunt fata; ac tuſſim ſiccam, reſpirationem difficilem, hydropem pectoris, hepatis ſcirrhos alioſque mortis & miſeriarum prænuncios patiuntur. Taceamus graves, quas præcipue fæminæ non raro a placentis variis, intempeſtive deglutitis, experiuntur noxas. Cum autem duriora nutriat ilia meſſor, duriores quoque ſuſtineat labores, victum duriorem & copioſiorem abſque noxa perfert. At quid nobiſcum fiet, qui fumoſas urbes inhabitamus, ſub vita deſide, ſi quod peſſimi moris eſt, vixdum lectum egreſſi jentaculo, mox prandio, merenda, & denique non raro lautioribus ſub cæna epulis miſerum & invitum ſtomachum ad nauſeam uſque laceſſimus? Ignorabant avi crapulæ torpidos effectus & forſan nomen; aviæ rem cupedinariam, tot placentas, tot condimenta ſaccharata, aromatiſata, potum coffe aliaque multa, nullos hinc fere morbos utrique perpeſſi, niſi ipſam ſenectam, & ætate magis, quam morbis confecti ſupremum placide obibant diem. Sequioris ſexus homines nec purpura, nec phlyctænis, nec tot malis hyſtericis, rheumatiſmis, cœphalalgiis, ſic dictis vaporibus, conſimilibuſque malis torquebantur. Vereor equidem (ſed fallant me præmatura vaticinia) ne brevi puerperæ noſtræ, ut alibi, a prava diætæ & victus ratione inter puerperia funeſtiſſimum & periculo plenum morbum purpuraceum ſibi contracturæ ſint.

§. XXIII.

Motu & labore nimio nemo intra mœnia noſtra peccat; inertia & deſidia plures. Non item ruſtici morbos, quos a vita deſide procreari jam ſuperius ex parte indigitavimus, patiuntur. Noto notius eſt hanc vivendi rationem ſanguini, nervis & toti corpori torporem conciliare, & quæ a fibra laxa promanare poſſunt incommoda, ſc. non modo ſanguinis viſciditatem, ſpiſſitudinem, aut & ſeroſitatem, acrimoniam, mala hypochondriaca, hyſterica, alvi duritiem, menſium vitia, verum etiam affectus apoplecticos, ſoporoſos & alia plura. Hinc ſartoribus & netricibus, generi hominum deſidi, ſcabies, alba profluvia & hujus cenſus incommoda non ſine ratione, tanquam morbi familiares adſcribuntur. Plures etiam ex ſomno pot. quam nimiis vigiliis ægritudines ſibi contrahunt, & quidem eaſdem fere, quæ ex vita deſide fluunt. Hinc plerique, qui ſic in diem lethargice & ad mortis imaginem vivunt, ex pinguiori aqualiculo, etiam invito medico ſatis manifeſtant, excreta retentis nullo modo reſpondere, otia hæc non diu duratura, & Hannibalem jam ante portas ſtare.

§. XXIV.

His non obſtantibus cuivis obſervare licet, ſola animi pathemata citius & ſæpius mortales, uti ubique locorum, ita quoque in ſphærula noſtra, tam in inſignes & periculoſas ægritudines conjicere, quam modo memoratos ex rebus non naturalibus errores, ſi forte effectus ex aëris conſtitutione, de quibus ſuperius actum, excipiamus. Sic ab ira choleram, apoplexiam, hemiplexiam, menſium ſuppreſſionem, arthritidem pluraque mala aut oboriri, aut revocari poſſe pluribus exemplis comprobare poſſemus, a terrore animi deliquia, ſyncopen, tremores artuum, menſium ſuppreſſionem, nervorum reſolutiones &c. Quo plures autem & graviores cauſæ concurrunt, eo pejor in corpore humano reſultabit effectus. Qui ex iracundia febrem cholericam incurrunt, non ſine periculo ægrotant; at gravius & longe periculoſius ægrotabunt, qui paulo ante nimio mero aut ſpirituoſis indulſerunt, aut qui ſtatim poſt iracundiam nimiam frigidæ copiam epotant. Ruſtici ſæpe ſæpius inani, ſed non minus gravi & vere panico terrore percelluntur, ſi inter ambulandum ſubito ventorum turbinibus obruantur, aut ſi poſt frigidum aërem ſubito tepidiuſculum hauriant; effectu profecto admodum ſiniſtro, immo ſæpe periculoſiſſimo; nam ſtatim inter horrores & motus febriles, a vano & inani terrore obortos, inſigniter intumeſcit corpus, cum ſumma virium dejectione & laſſitudine. Hinc eſt, cur illorum medicaſtri, ſi cauſam morbi cujuſcunque ignorant, ſtatim audacter pronuntient: *der Krancke iſt in einen böſen Wind gekommen*, immo ſpectris & phantaſmatibus cauſam morbi tribuant, quæ ſoli debetur terrori. A triſtitia affectus melancholicos, hypochondriacos, hyſtericos,

eoſdem alioſque etiam ex intenſis protractis deſideriis progigni, nemo eſt qui dubitet. Aſt ex gaudio & lætitia morbos apud nos procreatos fuiſſe, nedum ſubitaneam mortem, quale exemplum matris romanæ ex improviſo aſpectu filii, quem in prælio ad Thraſimenum lacum occubuiſſe putarat, præ gaudio ſubito mortuæ tradit Livius, nobis hactenus non patuit.

TANTUM.

CIↃCXXII.

GUSTAV. HARMENS

ET

JOAN. FIELLSTROEM

MEDICINA LAPONUM.

Lond. Gothor. 22. April. 1734.

PROOEMIUM.

Quemadmodum hoc verum est, omnes in universum homines morbis esse obnoxios, nec ullas dari nationes ab his plane immunes, licet aliæ minus, aliæ huic, aliæ vicissim illi morborum generi magis expositæ videantur: sic ex hac inevitabili necessitate, & ex philautia illa naturali, qua ad conservationem vitæ suæ quisque ducitur, omnes semper in id anxii laboraverunt, ut aliquas saltem medendi artes, quamvis non semper adæquatas, invenirent, quibus sanitatem vel tueri vel morbos tollere possent. Huc spectat non modo medicina illa, quæ inter excultioris ingenii homines, a medicis cordatis & rationalibus exercetur quotidie, verum etiam empirica ista medendi ars, quæ intra vulgus, imo quæ intra gentes barbaras minusque excultas usu recepta viget. Hæ enim quamquam medicis & medicina, proprie dicta sint destitutæ, consiliis tamen & remediis suis domesticis sibi invicem succurrere ægrotosque sublevare quacunque ratione conantur. Hujus indolis (si quæ ulla) certe medicina est Lapponum, cujus adumbrationem in hac qualicunque dissertatione sistere mihi mens est. Argumentum autem hoc eo arrisit magis, quo majorem ejus occasionem mihi dederint exempla clarissimorum medicorum, qui ad locupletandam historiam medicam sedulis observationibus patefecerunt medendi methodum certis etiam nationibus præ ceteris consuetam, nec non remediorum genera his familiaria, eademque vel noxia vel utilia. Equidem fateri non erubescam, me summorum medicorum vestigia non posse vel premere vel digne sequi; interim tamen hos, quantum gigantes pygmæus, æmulaturus; hoc jam suscepi laboris, ut brevissime quidem & pro virili exponam morbos medicinamque Lapponum, *idque partim secundum ea, quæ mihi, licet puero, per biennium fere inter ipsos observare licuerit; partim etiam secundum relationes, quas deinde per iteratas sæpe literas ab amicis, & imprimis a fratre Germano (qui ipse jam aliquot annis in Uma Lappmark moratus est) mihi colligere contigit. Benevolum autem lectorem ut his conatibus, lineamenta potius, quam completam historiam repræsentantibus faveat, obsecramus. Plura forsan in futurum, si Deus vitam facultatesque benigne largitus fuerit, spondemus.*

§. I.

NEminem latere exiſtimamus, ſitum obtinuiſſe Lapponiam polo admodum vicinum, unde per ſe liquet qualis heic cœli temperies, ſcilicet jam frigidiſſima, jam iterum calidiſſima ſecundum anni viciſſitudines. Frigus hybernum prorſus eſt ingens & acerrimum, nec tolerabile, niſi iis, qui a teneris perferre didicerunt. Unicum adducam exemplum, unde fas ſit concludere, quanta ibidem frigoris vis. Obſervavi nempe hyberno tempore, quomodo arbores imprimis abietes & pini, quæ hic frequentes inveniuntur, vi intenſiſſimi frigoris a radicibus usque ad ſumma cuneo quaſi in duas finderentur partes, quod vehementi cum fragore fieri ſæpe ſolet. Æſtivo iterum tempore, quando hi inoccidui per aliquot menſes fruuntur ſolis lumine, calorem ſentiunt non minorem. Aperte hoc teſtatur Schefferus (*a*) præeunte Joh. Tornæo, *tempore*, inquit *æſtivo*, *quando ſol ingreditur cancrum*, *ingens exoritur calor*, *cujus ſine dubio cauſa ex eo eſt*, *quia ſol nunquam occidit*, *ſed tota nocte lucet clariſſime*, *atque ita nec calor quidem ceſſare poteſt*, *verum durat tempore æque nocturno ſicuti diurno.* Huic æſtivi caloris exceſſui merito debetur etiam præcox illa feſtinatio, qua terra hæc alias gelida ſatis, brevi admodum ſuos ad maturitatem perducat fructus, gramina atque herbas, quod miraculi inſtar ſemper habitum fuit peregrinis (*b*). Neque ſilentio prætereundum prorſus exiſtimo, quod plerique, qui hic ſpirant venti terreſtres, ſicciores ſint, & pro mundi plagæ, annique tempeſtatis diverſitate nimio aut frigore aut æſtu adurant, præter unicum illum, qui ab occaſu venit, nebuloſum, & quoniam in tranſitu oceanum lambit continuo, humidiorem, ſed quoque rariorem, nec diu durantem. Hunc certe ventum indicare videtur Schefferus (*c*) dicendo: *unum genus eſt*, *uti teſtati ſunt mihi*, *qui viderunt*, *ſurgens a mari*, *quod cum ſpirare incipit*, *denſas craſſasque media æſtate dieque creat nebulas*, *quibus longior omnibus proſpectus intercipitur. Hyberno autem tempore tantam nivium dejicit vim atque copiam*, *ut ſi quem deprehendat in campis*, *illi non aliud ſuperſit remedium*, *quam ut projectus in terram*, *veſte ſe operiat*, *obruique ſinat nivibus*, *donec tempeſtas deſiverit.*

§. II.

Aëris hæc temperies, modo frigida, modo ſicca & utraque in exceſſu, non
poteſt

(*a*) *Conſer. Lappon. Illuſtr. Cap. III.*
(*b*) *Conſer. Billberg de refract. Sol. inoccid. p. 78. Item Scheff. Lapp. Illuſtr. Cap. III p. 20.*
(*c*) *Vid. Lappon. Illuſtr. Cap. III. p. 18.*

poteſt non liquidiſſima expellendo condenſare humores, ſolidasque partes efficere rigidiores, unde endemicum & quaſi univerſale ſurget Lapponibus temperamentum ad melancholicum proxime accedens, hoc etiam ipſis maxime competere dilucide ſatis oſtendunt, tam eorum corporis habitus, quam animi mores. Prius enim quod attinet, ſunt Lappones, ſtatura corporis mediocres, ut plurimum vero breves, at non cubitales, ut quidem voluerunt (*d*), nec membris contortis inconcinni adeo, quemadmodum eos facit Iſac Voſſius (*e*); membra etenim illi omnino habent exacta proportione ſibi mutuo accommodata & optime convenientia, unde & ſumma in ipſis agilitas & pedum velocitas. Habitus corporis admodum eſt conſtrictus denſus atque ſiccus, qui manifeſtam præ ſe fert macilentiam. Nec mirum hoc quia frigus quod non ſinit eos pervenire ad proceritatem aliquam, non poteſt non ſuccum etiam naturalem ipſis denegando, reliquam molem minuere. Recte ergo Schefferus Cap. Cit. *ſicuti Lapones ſunt breves*, *ſic etiam macilenti*, *eſtque res prorſus rara inter ipſos homo obeſus.* Color corporis ex lurido ſubfuſcus eſt; capillos habent nigros atque ſpiſſos, idque præ reliquis ſeptentrionalibus magis commune, teſtatur & idem de ipſis Joh. Tornæus, dicens, ſe nunquam vidiſſe *præter unicum Lapponem capillis flavis.* Pectus habent latum, inque membris vis & robur tantum, quod longe ſuperare videtur ipſius corporis molem. Unde etiam Damiamus Goës ipſos appellavit nervoſos, quemadmodum & illud annotavit Schefferus eodem Cap. V. *Longe validiores*, inquit Petrus Claudii *ſunt hi*, *quam homines vulgo alii*, *quod ex ipſorum colligitur arcubus*, *quos Norwegus quis vix ad dimidium intendere poteſt*, *quod ipſi faciunt:* (*f*) addimus & hoc quod hujus gentis corpora aſpera & dura non facile alterentur ad injurias aëris, hincque labores quosvis diutius ſuſtinere poſſunt quam multi alii. Præclare ergo Polypius Lib. 4. *Ita natura comparatum eſt*, *ut cœli habitationis conſimiles evadamus.*

§. III.

Corpore quamvis ſatis ſint robuſti Lappones, fortitudo tamen in ipſis nulla, ſed meticuloſitas & timiditas ſumma, quod jam pridem de ipſis notarunt varii autores; Olaus ſcil. magnus, Petrus Claudis, Paulus Jovius, quorum teſtimonia ſecutus Schefferus hiſce uſus eſt verbis: *gens Lapponum*, *ſupra quam quis credat*, *meticuloſa eſt & imbellis.* Ex hac meticuloſitate illud provenit, quod ſumma in ipſis deprehendatur promtitudo ad ſuſpiciones omnes & ocultas machinationes; ſtudent quippe declinare malum quod ſibi imminere ſuſpicantur cum damno, interdum etiam cum exitio ejus a quo ſibi metuunt. Animo quidem videntur tranquilli,

ſed

(*d*) *Conſ. Scheff. Cap. V. p. 28.*
(*e*) *Conſ. Scheff. Lapp. Illuſtr. Cap. V.*
(*f*) *Conſ. Autor. in Norweg. Deſcript. Cap. 27. Item Scheffer. Loc. citato.*

ſed ſi ſemel ad iram fuerint commoti ad reconciliationem deinde minus ſunt proni; imo oſorem ſuum perpetuo proſequuntur odio, cujus notabile exemplum exſtat apud Schefferum Cap. V. p. 33. Quod dominante illo melancolicorum vitio, avaritia laborent, ſatis eorum pecunias corradendi cupido & deſiderium denotat; ſi ergo dolo aliquem in commerciis circumvenerit, ipſum quoque ultro derident. De ſalacitate Lapponum præeunte Joh. Tornæo teſtatur etiam Schefferus, cujus hæc ſunt verba; *ſunt Lappones ad alia propenſi vitia magna; ſed peculiari modo ad libidinem:* vid. Cap. V. p. 38. & ulterius ex Heberſtenio; *Lappi* ait *quamvis ſale & pane aliisque gulæ irritamentis careant, multum tamen proni in libidinem eſſe perhibentur.* Ex omnibus hiſce facile apparere exiſtimo, temperamentum eorum præcipue eſſe melancholicum; licet negare non velim, idem aliorum temperamentorum miſcelas ratione parentum, educationis, & reliquarum circumſtantiarum admittere, quæ utique temperamentorum unicuique ſingulare non minus hic quam alibi efficiunt.

§. IV.

Victus Laponum quamvis ſimpliciſſimus, tamen ejusmodi eſt, qui optimum dat nutrimentum, atque multum bonumque generat ſanguinem. Utuntur vero alimentis non aliis, quam quæ ipſum natale ſolum & proxima ejus vicinia ſuppeditat, quorumque uſus & conſuetudo a longo tempore apud ipſos invaluit. Et ut paucis me expediam, communis inter ipſos in victu eſt uſus carnium urſorum, leporum, rangiferorum domeſticorum & ferorum, nec non ſylveſtrium & aquatilium avium ferarum, anſerum puta, anatum, kniparum, tetraonum, majorum minorumque (*Kiäder ock Orrar*) attaginum, lagopodum (*Rypor*) & aliorum ejusmodi animalium, quæ æſtate ſimul ac hyeme in tanta hic aluntur copia, ut non ſolum captura horum vivant ipſi; verum mercatoribus etiam vili ſatis vendant pretio. Horum animalium carnes recentes, aere vel fumo induratas lixando, interdum aſſando in uſum paratas comedunt Lappones ſine pane interdum etiam ſine ſale. Pari modo ab iis, præſertim a Laponibus ſilveſtribus (Sveth. *Gran Lappar*) qui magis ex venatione & piſcatura victitant, piſces conſumuntur varii generis; his vero induratis & aſſatis non (ut vulgo creditur) loco fruuntur panis, ſed & obſonii & panis inſtar. Ex lacte rangiferorum caſeos conficiunt, quos in hyemem aſſervant. Lac vero ultima collectum æſtate, miſcent cum vacciniis rubris & chamætaxi baccis, quo facto maſſam hanc pulti formem viſceribus includunt rangiferorum, ſtomacho puta, vel aliis inteſtinis craſſioribus, ſicque frigori congelandum exponunt. Cum hoc deinde juſcula ſua condiunt hyeme, quo gratiora reddantur. Interdum etiam congelatum hoc absque prævia aliqua ſolutione comedunt, quemadmodum ipſe non ſemel obſervavi. Poſt confectionem caſei ex ſero lactis, pulmenta

menta parant, ubi loco farinæ, quam ipſi non habent nec deſiderant, ſumunt turiones pini contuſos, vel intimum liberum ejusdem arboris, quem aere exſiccatum ope piſtilli lignei in minutiſſimas contundunt partes; habetur vero utrumque hoc cibi genus ſumme ſalutare, hincque in vitiis ventriculi frigidis, inque morbis pectoris commendatur. Alterum modum, quo liberos pini arboris Lappones utuntur, his tradidit verbis Schefferus, teſte Samuele Reeng: *pinos proceras decorticare, præſertim ea parte, quæ vicina ſoli eſt, conſueverunt, & interiores capere liberos, inque tenuiſſimas membranulas chartæ inſtar, diviſas bene purgare, hos poſtea exponunt ſoli, ut fiant aridi, tum eas in minutiſſimas lacerant particulas, quas conjiciunt in capſas majusculas, confectas ex corticibus arborum. Capſulas repletas, ſic deſodiunt in terra, ſabulo opertas vel arena, atque ita die integro ſinunt macerari ſuo calore. Deinde ſuperne ubi capſulæ ſunt defoſſæ magnum excitant ignem, per congeſtos caudices ſtipitesque arborum, ita ſub terra liberi illi cocti colorem nanciſcuntur rubrum, ſaporem vero gratiſſime dulcem. Hoc ipſis condimenti loco in frequenti uſu eſt.* Forſan etiam pulmenta hinc conficiunt haud ſecus ac ex fructibus chamæmori Norvagici, quorum præparandi modus idem eſt, nec magis diſcrepat quam quod hos, pauca aquæ portione addita, primum leni macerant igne, ſicque cum ſuis vaſculis terræ demandant. Acetoſam vulgarem æſtate collectam in aqua decoquunt ad formam pultaceam, cui deinde refrigerato lac admiſcent rangiferinum atque ligneis capſulis ſervant: pulmenta hinc quoties lubet, parant vel juſcula ſua carnium eo condiunt. Quæ alia ſunt fercula peculiaria, brevitati ſtudens jam hic omitto, addita tantum mentione potus. Potus communis & ordinarius eſt aqua, quam etiam habent puriſſimam, fluvialem nempe & fontanam, adeoque ſaluberrimam; tempore vero hyberno, dum gelu condenſata jacent omnia, & ex hac ratione aliam habere non poſſunt, ex nive liquefactam hauriunt ejus loco. Ne autem ventriculus vitium inde contrahat, fruſtulum interdum caſei eidem injiciunt aquæ ſub liquatione ad ignem. Spiritus vini quamvis Lappones ſint avidiſſimi, optime tamen eo carere poſſunt. Utuntur vero hoc potus genere præſertim in conviviis ſuis & nuptiis, quas circa tempus nundinale potiſſimum celebrant, quo tum ſimul pocula hilaritatis pleno gutture hauriant ſupini. Herbæ tabaci denique adeo ſunt avidi, ut ejus acquirendi cauſa periculoſiſſima ſæpe & multorum milliarium itinera absque hæſitatione inſtituant. Nec ſemel obſervavi ipſe, quomodo Lappones crumenas ipſas, herbæ repoſitoria, dilacerantes, partem unam poſt alteram maſticabant, usque dum ſaporis aliquid hujus aromatis iſti ineſſet.

(g) *Vid. Lapp. ejusd. Illuſt. Cap. XVIII. p. 218.*

§. V.

Data jam aliquali adumbratione situs, loci, temperamenti, atque vitæ generis Lapponum, ordo tandem postulat, ut propius accedamus ad considerationem morborum, qui inter ipsos vigent. Sicuti autem sanitas consistit potissimum in motu æquali & moderato sanguinis, legitima orasi & qualitate gaudentis, ita morbus fit a sanguinis & humorum motu impedito, inæquali, aucto, atque turbata naturali mixtura, ob quantitatem excedentem non modo humorum per se utilium, sed etiam deficientem, eorundemque qualitatem quacunque ratione depravatam. Sanitatis ergo firmatæ idæa petenda est ex proportione inter movens sive vires motrices, quæ sunt in nervis, & inter sanguinem, & humores contentos in vasis. Ex hac enim proportione læsa, omnis exsurgit fons morborum materialis. Ad producendam autem tam plethoram, quam cacochymiam, non tantum multitudo ciborum major, quam corpus ferre potest, sed etiam laborum intermissio confert. Dici quoniam vix potest, quam sanitati sit amicus moderatus corporis motus & membrororum exercitatio. Ex hac ratione robusta corpora, in quibus validus celebratur motus, ciborum copiam bene possunt ferre, digerere, superflua ejicere citra sanitatis dispendium; imbecilla vero, quibus parum motus & vigoris inest, iisdem non sine damno utuntur; ob defectum enim digestionis & egestionis, copia seri & sanguinis impuri in venis progignitur, quorum utrumque amplus est fons morborum, tam chronicorum, quam acutorum. Tria ergo sunt quæ ad malam concurrunt diætam: primo major ciborum multitudo quam corpus ferre potest; secundo laborum intermissio; & tertio ciborum multa varietas. Assertionem hanc veram esse Lapponum victus ratio satis ostendit. Nam hi robusta habent corpora, quæ non facile alterantur ab aeris injuria. Victu etiam, quamvis gaudeant simplici, aqua scilicet, caseo, lacte & carne sub motu corporis continuo, sanitate longe præstant iis, qui delicatis variis in otio fruuntur cupediis; vividiores hi observantur in provecta ætate, quam alii in juventutis fine. Nec insolens est inter ipsos videre, qui centesimum superavit annum, plerique vero septuagenarii & nonagenarii alacres adhuc permanent adeo, ut negotia sua domi forisque promte expedire possint. Morbos, qui humorum putrefactionem consequi solent, omnino ignorant. Febres continentes malignæ, petechizantes & epidemicæ, ab aeris malignitate propullulantes, nunquam illos infestant. Nec scorbutus, lues venerea, lepra aut alii ejusmodi affectus fœdi ipsis adhuc innotuere; febribus intermittentibus raro, rarius adhuc variolis & morbillis laborant. Recte itaque Schefferus Cap. 27. *Lappones*, inquit, *tametsi aspere duriterque vivant, tamen commodissima fruuntur valetudine. Morbos ignorant plerosque, nec iis quidem infestantur, qui alias totas gentes solent populari. Febres ardentes nullæ, nulla pestis inter ipsos.* Præterea quod hic de peste asserit, illud etiam mox confirmat ex testimonio Olai Petr. Niurenii Cap. 9. cujus hæc verba. *Ante aliquot annos pestilens lues secuta est cannabim in Lappландiam, sed præter fæminas nendo eam masticantes neminem interemit*; rationem quoque sufficientem addit dicendo, *frigus enim septentrionale facile venenosum halitum dissipat.* Et sane ex eadem hac ratione cæteros quoque borealis plagæ inhabitatores, ab hisce morbis contagiosis immunes judicandi sunt. De Ferrœensibus hoc verum esse, jam dudum notavit Thom. Bartholinus: *pestilentia*, inquit, *nulla incolas inficit nec febris, propter ventos varios, quibus purgatur aer. De febribus observatum, quæ alibi medicamentis curari non potuerunt, huc delatas sine remediis aliis exstinctas fuisse.* Conf. Act. Med. Haff. Tom. I. pag. 86.

§. VI.

Morbi vero Lapponibus familiares sunt dolores arthritici, rheumatici, ischiadici, pleuritides, peripneumoniæ, nec non alii catarrhosi affectus, cum vel sine febricula quadam molestantes. Originem hi ducere videntur a dissipata per aeris injurias liquidissima sanguinis portione, & inde proveniente reliquorum humorum impedita magis circulatione; cui si accedat major fibrarum contractio a frigore externe vasis incumbente, humores in corpus retrogredi necessum est, & hinc passim stases, congestiones & spasmi oriuntur, quales in pleuritide, peripneumonia & febribus catarrhalibus &c. quotidie observamus. His autem morbis Lappones esse obnoxios cordatorum virorum testimonia secutus Schefferus (*b*), paucis indicat verbis, *frequentiores eorum morbi sunt pleuritides, dolores in dorso & pectore, capitisque vertigines.* De oculorum etiam morbis idem auctor, ex testimonio Ol. Petri Neurenii: *morbus*, inquit, *frequentissimus unus est ophthalmia & lippitudo oculorum, unde non raro in senectute cæcitas.* Quando vero ab ignis aspectu & a fumo, quibus tuguria eorum quotidie sunt repleta originem mali deducit, eam nos non agnoscimus solam; nam si hoc verum esset, utique fœminæ, domi & in tuguriis semper versantes, præ viris, qui magis frigori se exponunt, morbo hoc frequentius laborarent, sed contrarium semper observatur. Serosos ergo hos affectus potius ex aeris injuria ejusque rigiditate nimia derivandos esse, duximus.

§. VII.

Quamquam præterea tusses, raucedines, febres catarrhales, qui morbi circa autumnale & vernale tempus non minus hic quam alibi frequentiores quoque observantur, ab humida tum & frigida simul aeris constitutione accidere videmus; inficias tamen ire non possumus, Lappones perverso

(*b*) *Conf. Lappon. Illustr. Cap.* XXVII.

verso suo vivendi more, dum terra scilicet nive obducta & vigente hyeme, nudis cursu certare solent pedibus, morbos hos & ejusmodi alios sæpius contrahere, quam solo aeris vitio. Idem etiam verum est de pleuritide, quæ media etiam æstate invadit sæpe; licet enim excessus frigoris, nec non caloris, quem utrumque climati Lapponum proprium demonstravi, id habeant commune, ut dissipatis liquidissimis, & inde aucto humorum attritu ad vasa, inflammatorios morbos producant, frequentiores tamen occurrunt ex alio Lapponum imprudentiæ documento, quatenus hi nempe lotione æstate delectantes, præ sudore diffluentia membra, subito aquæ frigidissimæ immergant. Quid ergo mirum si ex subitanea hac mutatione in motu humorum tam progressivo, quam intestino magnæ alterationes & anomaliæ oriantur, hincque excretionis negotium turbetur insigniter.

§. VIII.

Quemadmodum itaque Lappones præ multis aliis optima gaudent valetudine, nec periculosis multis laborant morbis, sic paucissimis utuntur remediis. Gens etiam cum sit barbara, illiterata & incondita plane, certos non habet medicos, quos nationes plerumque aliæ; sed unaquæque hic mater familias, quando necessitas postulat suæ domus & familiæ est medicatrix. De medicamentis etiam non sollicitæ sunt aliis, quam quæ sibi ex regno suo vegetabili vel animali facili negotio acquirere possunt, & quorum usum medicum multorum annorum experientia comprobarunt. Verbo tota hæc ars, quæ paucissimis absolvitur, mere est empirica, & pro fundamento nihil agnoscit, præter traditionem majorum longo usu confirmatam. Inter medicamenta ergo interna usitatissima primum locum jam mereri videtur angelica sativa major C. B. quæ Islandica & Norvagica Dodon. & Tabernæmontano, atque scandiaca aliis quoque dicitur. Crescit hæc ibi montanis uliginosisque locis sponte, neque cultura opus habet ulla, vid. sis Sim. Paul. Flor. Dan. pag. 164. a vulgari officinarum vix differt. Radix enim est rugosa oblonga, sed minor sativæ, saporis est suaviter amaricantis & aromatici odorisque fragrantis. Caules qui duplici constant substantia, medullari scil. & lignosa, quando ad justam pervenerit magnitudinem planta, cubitales vel etiam bicubitales florent ultimo Junii. Herbam hanc Lappones, quia summopere ea delectantur etiam in cibis, suam dicunt vocabulo *Samigiærd*, quod significat herba Lapponum; nomine vero peculiari & proprio magis ipsam appellant *Posko*. In usu apud ipsos est non radix sola, verum etiam caules, ac inprimis flores tenelli nondum explicati, sed calyce suo tanquam nodo inclusi. Quorum usus & præparandi ratio ex iis quæ jam sequuntur, patebit.

§. IX.

§. IX.

Primo nempe flores teneros, in quibus totius plantæ virtus concentrata quasi latet, prima æstate, & antequam e sua vagina eruperint, colligunt, collectos statim excipiunt sero lactis rangiferino & decoquunt, donec consistentiam extracti cujusdam spissioris nanciscatur, quod usui servant. Est quidem extractum hoc saporis subamari, non tamen ingrati quod non semel ipse expertus testari possum. Usus vero medicus hic est. Admiscent extractum hoc larga dosi jusculis carnium recentium, quo facto, ægrotis, interdictis pro re nata aliis alimentis, mensuras aliquot hujus jusculi medicati subinde calide hauriendas præbent; & quando jam hic copiosi subsequantur sudores, illos pro bono habent signo, unde spes recuperandi sanitatem ipsis affulgere videtur. Hæc methodus medendi consueta est ipsis in febribus inflammatoriis catarrhalibus, nec non aliis affectibus serosis quibuscunque. Præterea cum insigne ipsis habetur stomachicum & tonicum, fluxu quando laborant alvi cum torminibus vel ejus constipatione, extractum hoc lacti admiscent rangiferino cocto, sicque sub forma electuarii vel pultis larga dosi assumunt. In defectu vero lactis idem faciunt cum caseo rangiferino in aqua ad pultaceam consistentiam prius soluto atque cocto. Quoniam sanitati adeo conducere existimant extractum hoc, eadem ratio quoque videtur, quod jusculа sua carnium, in usum quotidianum parata eo sæpe, ceu salutari condiant aromate, haud secus ac superius monui de usu fructus Chamæmori Norvagici atque acetosæ. An vero medicamenti loco acetosa aliquando utantur, hoc neque propria experientia neque aliena auctoritate affirmare possum. Omne vero quod dictum est, de florum usu, idem de caulium recentium non decorticatorum intelligendum, quorum præparandi modus ex Scheffero, teste *Sam. Reen* sequens est, *caulem*, inquit, *qui nunc incipit velle semen proferre abscindunt, eumque coquunt cum sero lactis per diem integrum donec colorem sanguinis referat*. Confer. Cap. XVIII. pag. 222. Jam ulterius etiam de caulium usu hæc pauca subjungere juvat. Recipiunt eodem tempore, quo flores colligunt, interiorem molliorem & succulentam caulium angelicæ substantiam, quam secundum longitudinem in tenuissima dissectam filamenta aeri exsiccandam exponunt, quo facto, ipsis vocatur *Fathno*, Westrobotniensibus vero *angelikæ-græs* item *Lapp-Græs* quod bene distinguendum est a *Lappsko-Græs*, quo calceis & chirothecis immisso, Lappones muniunt pedes manusque contra frigoris inclementiam vid. sis Scheffer. Cap. 31. p. 363. Nec hoc iterum confundendum cum planta, quæ dicitur calceolus Mariæ, & ob similitudinem quandam cum calceolo Lapponico. *Lappsko-Græs*. Sed ut redeamus. Ex Fathno hoc Lappones iisdem in pectoris morbis pulmenta parant lacte, jusculis item carnium coctum, non aliter ac superius dictum est de usu extracti ex caulibus vel floribus parati, immiscent. Neque in victu quoti-

diano hæc pulmenta omittunt, quippe quæ dulcis admodum ſunt ſaporis optimeque nutriunt. Mulierculæ vero Lapponum hoc Fathno tanquam bellariis ſapidiſſimis maxime delectantur. Unde nulla urgente neceſſitate illud maſticatum deglutiunt. Ad itinera etiam ſe parantes crumenis ſuis hoc proſpiciunt ſemper; ſuntque non minus illæ hujus avidæ, quam viri Tabaci, quo nunquam carere poſſunt. Æſtate ſi quando tuſſi, raucedine, aliisque pectoris affectibus corripiantur, præſentiſſimum remedium ipſis ſunt caules recentes, hos enim tum ſub cineribus fervidis, leniſſimo ſuperinpoſito igne aſſatos, & poſtea a corticali ſubſtantia liberatos, non ſine optato effectu comedunt. Referuntur & hi caules aſſati inter ipſorum delicias. Radices quoque colligunt juſto tempore & in aere exſiccatos contra catarrhoſos affectus maſticando & ſubinde deglutiendo uſurpant, absque ullo vehiculo. Torminibus item ventriculi vel diarrhæa laborantes, in defectu extracti hujus herbæ, radices contuſas & cum juſculis carnium vel piſcium coctas, addito interdum fruſtulo caſei, hauriunt. Ad deſiderium tandem tabaci fraudendum, in defectu ejus, has radices maſticant Lappones, deperdito autem ſapore, iterum rejiciunt, aliumque renovant bolum. Ex dictis ſatis apparet, quod Lappones hujus herbæ virtutes fere omnes non minus uſu ſibi cognitas habeant, quam medici, qui uno quaſi ore dicunt herbam hanc eſſe alexipharmacam, reſolventem, aperientem, attenuantem & ſudorificam. Circa uſum etiam non multum errant, niſi forſan in eo, quod medici cordatiores dicant eam minus eſſe tutam, ubi inſigniores adſunt motus febriles: humores enim exagitando calorem auget.

§. X.

Alterum anticatarrhale & cephalicum ſimul eſt muſcus quidam ſ. ſpecies lichenis, de cujus uſu ſic accepi a fratre meo. „Naſcitur hic muſcus „quidam, quem Lappones in lacte coctum uſurpant non ſolum in victu „quotidiano, verum etiam in morbis pectoris capitisque dolore. Muſcus „certe hic idem eſt, quem Schefferus deſcribit: „ Cap. 27. *in omnibus*, inquit, *morbis internis uſurpant radicem muſci alicujus*, *quam ipſi vocant Jerth*, *vel in defectu ejus*, *caulem angelicæ*. Confirmatur adhuc magis noſtra ſententia ex alio ejusdem auctoris teſtimonio ubi de muſcis in Lapponia: *oblatus eſt nobis* quintus (muſcus) *foliis latioribus longioribusque*, *quem Lappones Fathna vocare putantur*, *contra animi deliquium conducens*, *ſi juſculis bibatur contuſus* (i) Cum vero auctor ipſe exiſtimet, hunc non pertinere ad muſcos, ſed potius eſſe tenuiter ſectæ angelicæ particulas, obſervandum eſt, eum hæſitaſſe circa vocabulum *Fathna*, quod proprie ſignificat caulem angelicæ exſiccatum, male autem a relatore muſco huic indito.

(i) *Vid. Cap. XXXI. Lappon. Illuſtrat.*

Ablato enim hoc ſcrupulo res clara evadit. Sed objiciat adhuc quis, muſcum hunc non eundem eſſe cum ſuperiori Lapponum *Jerth*, quem Schefferus non muſcum, ſed radicem muſci vocat; at reſpondemus, facili negotio hoc conciliari poſſe, ſi modo attendamus auctorem hic quoque commiſiſſe errorem mali narrati: quis enim rei botanices paululum peritus neſcit, Lichenes ſeu muſcos radicibus proprie ſic dictis deſtitui, fibrillasque tantum tenuiſſimas habere, per quas a terra ſuccum accipiant nutritium. Hiſce ergo conciliatis, locus tandem natalis & virtutes datæ aperte oſtendunt, τὸ Lapponum *Jerth* eſſe eundem muſcum, quem inter innumera fere alia exotica, pariter ac indigena rariora ex omni mundi angulo curioſe conquiſita, in Herbario ſuo vivo ex Norlandia allatum ſervat celeber. Vir naturæque ſagaciſſimus myſta, archiater regius & profeſſ. D. D. Kil. *Stobæus*. Hunc enim mihi, pro ſummo, quo me ſemper proſecutus eſt favore, communicavit ſub titulo Lichenis S. Muſci Islandici eſculenti & pulmonaris; & quidem cum hac definitione. *Muſcus eſt latifolius membranaceus & ramoſus*, *foliis lactucæ criſpæ quodam modo ſimilis*, *ſemine & flore carens. Invenitur in Islandia*, Lapponia, *nec non reliquis regionibus ſeptentrionalibus.* Virtutes pariter ejus enumerantur his verbis: *quoniam optime nutrit*, *tabe confectis commendatur*, *populi etiam ſeptentrionales non tantum panes inde coquunt*, *verum etiam pulmenta cum lacte conficiunt.* Nec alium credimus muſcum catharticum Islandorum, de quo Thom. Barthol. in Act. Med. Hafn. Tom. I. pag. 126. *Fert Islandia*, inquit, *muſcum*, *nulli hactenus botanicorum cognitum*, *quo inſulæ coloni primo vere utuntur ad expurgandos humores corporis noxios*, *reliquo vero æſtatis ſiccatum in farinam comminuunt & pulmentariis admiſcent*, *exſpirante demum vi purgatrice & ſuccedente alimentaria*. Ex manuſcripto quodam gratioſiſſime mihi Carolin. noſtræ Rect. Magnif. maxime Reverend. S. S. Theol. Doct. Henr. Benzelius communicavit modum, quo Norlandi pulmenta ex hoc conficiunt, qui talis eſt: *muſcum a ſordibus bene purgatum injicias aquæ calidæ*, *quam poſt unam alteramve ebullitionem iterum decantes & abjicias*, *ſuperinfuſa deinde frigida eum aliquoties laves*, *quo facto*, *muſcum minutiſſime conciſum in lacte per horulæ quadrantem decoquas*, *addito ſub fine parum ſalis*, *ſi placet parum quoque cinnamomi.* Curioſe & circumſpecte non adeo Lappones ſua inde parant pulmenta, negligunt enim hi præviam lotionem, interdum etiam ſal, multo magis aroma iſtud, cujus nulla ipſis cognitio. Cibarium vero hoc dulcis quidem & grati ſaporis eſt, optimeque nutrit; verum cum multis conſtet particulis pinguibus & oleoſis, diu comeſtum tædium aliquando parit. Num Lapponibus cognita ſit vis illa purgandi, qua recens hic muſcus gaudet prima æſtate, certo affirmare non audeo, veroſimile quidem videtur.

§. XI.

Inter medicamenta pectoralia apud Lappones etiam venit resina abietis, qua hac ratione utuntur: hanc æstate, quando liquida exsudat ex arboribus, colligunt; urgente deinde necessitate, commiscent cum pinguedine ista, quæ olei similis ex caseo rangiferino tosto exprimitur, sicque eam in asthmate, tussi & raucedine calide hauriunt, adjuncto pro vehiculo carnium jusculo; externe vero idem hoc remedium adhibent contra perniones & ad tumores duros emolliendos & resolvendos, idque cum successu optato. In vulneribus sordidis non minus quam recentibus eandem hanc resinam subactam cum sevo rangiferino emplastri vel unguenti loco applicant. Schefferus itaque hujus remedii compositionem nesciens: *vulnera*, inquit, *non alio curant unguento, quam resina ex arboribus exsudante*. Item ex relatione Plantini. *Resinam emplastri loco adhibent, quando ictu vulnerantur*. Globulos pariter vel pilulas pisi majoris magnitudine inde formant, quorum duos, tres, aut plures successive devorant dysuria vel stranguria laborantes. Verisimile videtur usum hujus resinæ didicisse Lappones a vicinis Norvegis: nam idem fere de ipsis commemorat Thom. Bartholinus in Act. Med. Haff. Tom. I. p. 41. *In Norvegia*, inquit, *picem liquidam ex abiete incolæ propinant cum cerevisia in febribus malignis magno cum successu. In vulneribus sordidis periculosissimis pulvere istius ligni & musco quoque utuntur*. Resinæ iterum pini arboris quamquam non adeo frequens est usus in medicina, mulierculæ tamen Lapponum ob gratum, quem inde percipiunt saporem, masticando ea maxime delectantur. Id autem commodi eas hinc habere credimus, quod resina hæc balsamica sua virtute fœtorem oris & gingivarum laxitatem præcaveat, quin imo dentes a carie conservet, reddatque albissimos. Et forsan hæc ratio est quare mulierculæ hæ raro laborent odontalgia. Quicquid sit, nos tamen satis mirari non possumus, qua ratione barbara hæc & illiterata plane gens exhaurire potuerit virtutes balsamicas, discutientes, & resolventes, quæ communi medicorum consensu ejusmodi arborum resinis tribuuntur.

§. XII.

Unicum adhuc adducam exemplum medicamenti interni ex regno vegetabili desumti, cujus mentionem facit frater meus his verbis. Cres-
„cit hic in Lapponia quibusdam in locis arbor quædam foliis frangulæ
„quodammodo similis. Baccas habet subnigras, quæ interne assumta
„ingentem adeo excitant calorem, ut quo se vertat patiens nesciat. Vir-
„tutes harum in eo consistunt inprimis, quod ranas, quæ casu in ho-
„ mines

(k) *Lapp. Illustr. Cap. XXVII. pag. 310.*

„mines irrepserunt, enecare valeant; duos homines hoc malo laboran-
„tes baccarum ope restitutos pro certo dicunt. „ Quamquam ex descriptione quæ satis est manca, æquum non adeo videtur concludere, quænam hæc sit arbor; tamen ex baccarum definitione, earumque effectu facile apparere existimo, arborem vel fruticem hanc esse Thymilæam C. B. seu Laureolam fœminam officinarum. Nam crescit hæc non tantum in hortis culta, sed etiam in montibus & collibus silvosis foliis lauri deciduis. Baccas quoque profert rotundas pipere majores, unde etiam piper audit germanicum; primo quidem baccæ hujus arboris rubescunt, mox vero per maturitatem ad nigredinem accedunt. Prostant etiam hæ in officinis nostris venales vocanturque grana cocci gnidii vel. Mezerei. Svet. *keller Halls.* item *keller hals Bär*: & sub eo nomine rusticis quoque nostris notissima, qui tribus interdum granis deglutitis febrem intermittentem vel hydropem non sine vitæ discrimine curare conantur. Ex hac itaque plebejorum consuetudine, qui vel heroica semper quærunt remedia, vel etiam contraria student, crederem Lappones æque ac nostras agricolas hisce uti baccis non tantum iisdem in morbis, sed etiam in malo melancholico & hysterico, quando simul perversa illa phantasia luctantes credunt, se ranas vel alia animalcula viva intra corpus fovere; quorum exemplis praxis nostra clinica quotidie fere augetur. Jam observamus ergo fabulosam illam traditionem de animalculorum irreptione in homines penes omnes nationes & populos fide esse receptam. Quod autem in vulgus non adeo est mirandum, cum dentur medici ipsi, qui, nescio quibus argumentis innixi, fabulam pro vero sibi & aliis obtrudere satagunt.

§. XIII.

Qualitates illas emollientes, discutientes & resolventes, quæ communiter omni caseo ex cujuscunque animalis lacte parato tribuitur, quando externe applicatur, Lappones quoque in suo rangiferino deprehenderunt; quod testatur usus ejus medicus frequentissimus. Nam primo oleo illo, quod ex caseo exprimitur assato, contra tumores quosvis externe utuntur, hincque præsentissimum remedium contra perniones, de quo Schefferus (*l*): *quando membra*, inquit, *frigore aduruntur, medicinam ipsis præsentissimam exhibet caseus rangiferinus, cui ferrum candefactum intrudunt, & quod mox, educto illo, exstillat veluti olei, illud illinunt læso membro successu & virtute incredibili*. Idem hoc comprobat testimonio Olai Petri, cujus hæc verba. *Si aliquando membrum frigore lædi contigerit; caseus ille instar laminæ seu folii calefactus & applicatus medetur optime*. Pari modo hunc caseum assatum ad tumores duros resolvendos mammis applicant lactantium non sine euphoria. Externe quoque imponunt pectori-

(*l*) *Vid. Lappon. Illustr. Cap. XXVII. pag. 310.*

ctoribus infantum, non aliter ac mulierculæ nostræ faciunt cum sevo hircino, quando parvuli tussi corripiuntur gravi. In eodem hoc pectoris affectu caseum iterum lacte rangiferino coctum sub forma pultis vel pulmenti, non sine optato effectu tam infantibus, quam adultioribus præbent. Testimonio Schefferi hoc probatur ulterius ubi sic; *idem caseus*, inquit, *lacte coctus*, *tussim levat* & *quæ alia pulmonum pectorisve vitia ex frigore oriantur*. Præterea calefacientem in caseo deprehendentes virtutem, stomacho eum valde prodesse crediderunt; hinc sæpe jurcula sua carnium, quæ ipsis vocantur *Lebma* caseo hoc condiunt, non tantum, quo gratiora inde reddantur, sed ut hoc pacto simul frigida ventriculi vitia corrigantur. Ex eadem hac ratione, qui ditiores sunt inter ipsos, frustulum casei decoquunt in aqua, quæ pro potu ordinario haurienda est, quod inprimis faciunt hyeme cum aqua nivali, uti supra dictum est. Hunc potus parandi modum certe fama accepisse videtur Olaus Petri ubi hæc: *stomachum*, *ne perdatur continuo aquæ potu caseus ille præservat*. Comprobant ergo Lappones ea, quæ in encomium casei schola loquitur Salernitana:

Ignari medici me dicunt esse nocivum,
Sed tamen ignorant, cur nocumenta feram,
Experto reor esse ratum, qua commoditate,
Languenti stomacho caseus addat opem.

Est autem caseus hic rangiferinus grati saporis, quo etiam maxime accedit ad eum, quam nostræ mulierculæ conficiunt ex lacte ovili, pinguior tamen isto, unde paulo diutius affatus fere in oleum abit, quod a frigore non condensatur magis, quam oleum olivarum.

§. XVI.

Fel ursi cum nostrorum & reliquorum populorum septentrionalium sit quasi theriaci & panacea, de usu equidem ejus singulare quid notandum nunc occurrit: utuntur enim hoc Lappones interne contra omnes morbos promiscue, inprimis vero quando torminibus & colica flatulenta vexantur, ubi methodus adhibendi est vel cum jusculis carnium vel cum spiritu frumenti solutum. An etiam felle hoc externe utantur in ulceribus sordidis abstergendis, illud ut minus cognitum intactum relinquo. Satis vero ipsis cognita est facultas illa calefaciendi, roborandi, resolvendi, emolliendi & discutiendi, quæ communiter pinguedini adscribitur ursi. Nam utuntur hac unguenti loco in doloribus arthriticis, ischiadicis, nephriticis, ipsaque adeo paralysi & aridura. Hujus rei fidem his verbis facit frater meus: „contra dolores quosvis externarum partium, „sive sint brachiorum, sive lumborum, dorsi vel crurum, cum aliqua „nervorum tensione inungunt se Lappones pinguedine ursi vel castoris.„ Medicamentum hoc locum habere in allatis morbis quis negare potest; constant

constant enim pinguedines horum animalium, præter oleosas particulas, ex sale volatili copioso adeoque penetrantissimæ sunt virtutis, præsertim ad roborandos nervos in paralysi, unde etiam non pauca ingrediuntur unguenta nervina. Usum castorei internum & externum fere negligunt Lappones ipsi; qua ratione hoc fiat nescio, vix equidem credo ex ignorantia virtutis, potius vero ex desiderio lucri, quod vendito illo se capturos sperant. Magis autem notatu dignum videtur remedium ex cauda castoris paratum; de quo amicus quidam oculatus equidem testis hæc, quæ sequuntur narrabat: „ sumunt Lappones caudam castoris, hanc per „quam adiposam, in minutissimas dissecant partes, inque sartagine lento„ calore frigunt, haud aliter ac in olei ovorum præparatione fieri solet, „ quod hic jam redit olei, id exprimunt fortiter & cochleatim hauriunt vel„ per se vel cum spiritu frumenti, interdum etiam cum jusculis carnium.„ Fertur hoc præsentissimum esse remedium ad promovendam suppurationem & eruptionem abscessus, angina si quando laborent.

§. XV.

De remediis tandem ophthalmicis hoc tenendum; quod in omnibus oculorum morbis unguenti loco Lappones adhibeant fel cygni, aquilæ, aut lupi; habetur etiam hoc ipsis remedium probatissimum, quemadmodum illud accepi a fratre meo. Quamquam vero rationem reddere non possumus, quare Lappones horum animalium fella præprimis seligant, nihilominus notitiam suam medicam in hoc quoque morborum genere non inepte prorsus produnt, quod etiam eo magis est mirandum, quoniam in hoc conveniunt cum medicis nonnullis, qui non tantum pro scopo abstergente in ulceribus sordidis, sed præcipue etiam in oculorum affectibus commendant fella animalium. Etenim dantur passim apud medicos formulæ remediorum ophthalmicorum ex fellibus animalium paratorum. Sic ver. gr. Valent. Kræuterman, præmissis præmittendis, in leucomate vel albugine sequentem commendat formulam. Rf. Aq. fœnicul. Unc. iii. Fell. Anguill. inspissati drach. un. & S. Sacch. Canth drach. i. M. F. Collyrium D. Sr. *Man tüncket eine Feder ein*, *und rühret damit die* albuginem *des Tages zweymahl*. Ulterius aqua fellis destillata locum invenit non tantum in hebetudine auditus, sed etiam in ungue, nebula, & oculorum cicatricibus delendis, quæ etiam visum acutiorem reddere perhibetur. Essentia iterum fellis bovini inspissati cum sp. vin. parata, præter usum cosmeticum ad poliendam cutim, lentigines & maculas hepaticas tollendas, propter alcali volatile egregiæ habetur virtutis in oculorum morbis, ubi nimia peccat serositas. Sed in genere vero de medicamentis ex animalium felle confectis notandum est, quod, quicquid de illis prædicant nonnulli, cum grana salis in praxi accipiendum sit; nam medicamentum cum valde sit acre larga manu adhibitum serosos affectus

affectus ſi non in inflammatorios transmutet, tamen dolores exacerbare poteſt, quemadmodum practici obſervarunt celebriores. Solent etiam Lappones hos ſeroſos oculorum morbos hac ratione curare; ſumunt nempe lapidem ſelenitidem, quem, facta leni calcinatione, in pulverem redigunt ſubtiliſſimum, humoresque exſorbendi gratia oculis aſpergunt non ſine optato effectu.

§. XVI.

Abſoluta ſic hiſtoria medicamentorum, quibus Lappones interne vel externe utuntur; pauca tandem addere lubet de operationibus eorundem chirurgicis. Inter operationes chirurgicas, quarum nos aliquam habere potuimus cognitionem notiſſima eſt illa, quæ inurendo inſtituitur, per ipſorum *Duæulet*; attentione autem eo magis digna videtur hæc operatio, quoniam qua uſum & encheireſin adeo convenit cum Ægyptiorum Goſſipio ignito & Sinenſium moxa (cujus applicationem Moxiburium vocat *Bæchler*. Cynoſ. Med. Tom. II. pag. m. 584.) ut vix ullo modo differre videatur, unde etiam pene diceret aliquis, noſtros artem hanc ab his didiciſſe. Methodus jam hæc medendi, ut clara percipiatur magis, operæ forſan pretium erit hic rurſum inferre omnia momenta, quæ huc faciunt. Primum itaque quod Lapponum refert *Duæulet*, illud eſt fomes, Suet. *Tunder*, ſubſtantia fungo igniario durior, friabilis, coloris ex flavo rubeſcentis, ad ignem concipiendum aptiſſimus. Deſumitur hic ex Agarico Betulino, qui pedis equini figuram utcunque referens truncis harum arborum adnaſcitur, inprimis ex ea parte, quæ meridiem ſpectat, quia melioris habetur virtutis in medicina. Volentes jam inurere aliquam partem corporis ex fomite hoc conum ſibi formant, cujus longitudo ſolet eſſe ſemi uncialis, latitudo vero baſeos trium linearum vel paulo ultra. Faſtigio hujus admota ſcintilla loco imponunt amburendo, quo facto brevi mora depaſcitur; cremato jam hoc ejusdem magnitudinis alterum eodem in loco inſtaurant, comburique permittunt; poſt hunc ſubinde etiam tertium, donec ſatis factum judicaverit aut is, qui inuſtionem patitur, aut qui eam dirigit. Nonnulli unicum tantum in quavis operatione applicant conum, qui tum in ſua proportione eſt major, ſed methodum hanc rejiciunt plurimi, quia fonticulus ſuſcitatus fit juſto major, hincque ſubſequens exulceratio moleſta magis: ſub ipſa inuſtione partes circumjacentes undique comprimunt (haud ſecus quam Ægyptiorum (*n*) Pyroſophiſtæ) annulo ferreo forcipis vel clavis cujusdam, hocque faciunt eum in finem, ne dolor ex igne ſentiatur valde, ne conus accenſus de loco dimoveatur ſuo, neve calor ignis vi ſua expanſoria in ſuperficiem & peripheriam late magis, quam in ipſam carnoſam ſubſtantiam, quod deſiderant, agat profunde. Ajunt etiam ſe in anteceſſum & ſub ipſo uſtionis

(*n*) *Vid. Proſp. Alpin. de Medic. Ægypt. L. 3. C. 12.*

actu prædicere poſſe, an operatio hæc in ægrotantis levamen ſuccedat, nec ne. Bonæ prognoſeos ſigna ſunt ſequentia. Imo. Si fungus ignitus ſuperficiem cutis tangens, emiſſis ſcintillis, de loco ſuo deſilire conetur. 2do Si cineres combuſti albeſcant. 3tio Si locus uſtus intumeſcat cum rubedine, carneque depaſta, mox ſubſequatur exulceratio cum materia ſeroſa & purulenta. Contrarii vero eventus ſigna ſunt; quando dictus conus perſiſtens in ſuo loco, ſine ſtrepitu ullo deflagret, cineresque ad nigredinem magis accedant. Imo quod magis eſt; quando cauterium hoc actuale vim ſuam cauſticam perdidiſſe videatur, quod carnem fere intactam relinquendo, cutim ſaltem in ſuperficie corruget, aut in cruſtam duram elevet absque ſupuratione ulla. Operatio hæc ipſis vocatur *Duæuli* hoc eſt (ut ita dicam fungiburium) Item *Boldi-Duæuli*, *Pæja-Duæuli*, quod ſignificat, inuſtionem pati, vel inſtituere cum fungo tali ignito.

§. XVII.

Si jam quæris, quibus in morbis locum habeat uſtio, reſpondetur, in omnibus promiſcue, in quibus in certo loco humores detenti dolores & actionis læſionem pariant, quo pacto pene omnes morbos, quos unquam Sinenſes aut Ægyptii uſtione curare conantur, Lappones etiam per ſuum *Duæulet* tentant. Laborantes enim arthritide, malo iſchiadico, lumbagine, rheumatiſmo, cephalalgia, odontalgia &c. irritis aliis remediis, ad uſtionem quaſi certiſſimum confugere videntur. Nec aliud certe indicare videntur verba „ fratris mei, quando ſic: cura per inuſtionem „ Lapponibus res eſt notiſſima & frequentiſſimi uſus contra quosvis dolo- „ res, ſive ſint capitis, ſive dorſi, ſive brachiorum, lumborum, cru- „ rum, pedum &c. vel ubicunpue demum dolores & cruciatus in exterio „ ribus partibus ſentiantur". Locum etiam certum non minus quam Ægyptiorum & Sinenſium pyroſophiſtæ in ſingulis morbis hi obſervant, quod patet ex dictis Schefferi, quando eandem hanc medendi methodum his verbis delineavit: *ſi quos ſentiunt dolores in membris, loco affecto imponunt fomitem ignitum, ut ulcus extrahat humores vitioſos & ſic mitigetur dolor.* Clarius adhuc præeunte Plantiro, paucis totam ſiſtit operationem: *vulgare hoc apud ipſos*, inquit, *remedium quod capiant fomitem, ſive fungum arboribus betulinis placentæ inſtar adhærentem, eumque accenſum igne imponunt eo loco ubi ſentiunt dolorem atque cruciatus quem ſi recte tetigerunt, ultro deinde fungus ignitus reſilit, dolorque tollitur per exulcerationem ſubſequentem.* Si ergo locus variari debeat pro morborum diverſitate & dolorum ſenſatione, utique nulla pars fere corporis ab inuſtione eſt libera. Hinc etiam eſt, quod ego in Lapponia cum eſſem, memini me vidiſſe plurium incolarum faciem igneis cicatricibus fædatam, curam quoque aliquoties in brachiis, ſcapulis & craribus inſtitutam vidi, quamvis

vis tum temporis puer exacte habere non potui cognitionem morborum. Nec sane exteris plane ignota videtur hujus cauterii Lapponibus usitati applicatio; certe celeb. artis nostræ magister D. G. E. Stahl (*m*) curam hanc innuere voluit, quando de fungo pyrophoro sic: *so weit hat sich der Vorwitz der Menschen erstrecket, das sie auch zu Linderung de Schmertzen den äusserlichen Ansehen nach gantz ungereimte Dinge erwehlet. Hiervon zeuget unter andern der Gebrauch* Moxæ; *an deren Stelle aber füglich ein Stückgen Zunder-Schwamm genommen, der schmertzhaffte Theil damit gebrennet, und also Schmertzen mit Schmertz vertriebet werden kan.* Quid ex hac cura solatii, ipsi jam videant, credo equidem eos per dolorificam & crudelem operationem nihil efficere magis, quam ut dolores, hoc pacto paululum sedatos in futurum cum fœnore & duplici invitent accessu.

§. XVIII.

An præservative, an vero curative venæsectionem instituant Lappones, incertum est, prius quidem affirmarem ex dictis fratris mei ubi sic: „venam sibi secare permittunt Lappones chirurgo, qui fere semel quovis anno eam ob causam in Lapponiam proficiscitur. Quando vero „chirurgus non adfuerit, venæsectionem sibi invicem instituunt ipsi, ubi „loco lanceolæ utuntur cultello acutioris cuspidis vel acu quadam, quæ „ipsis vocatur *ajme*, cuspide trigona.

Modum applicandi cucurbitulas eundem fere retinent Lappones cum accolis suis bothnicis, qui talis est: sumunt cornu quoddam bovinum duplici præditum orificio latiori scil. & angustiori; basin hujus imponunt loco scarificando; angustius autem foramen ore excipientes aerem suctione attrahunt, quousque cucurbitula corpori adhæreat firmiter, quo facto, orificium hoc artificiose claudunt vel digito, vel vesica madefacta, quam etiam sub ipsa aeris attractione orificio ope linguæ aptant; elevatam jam hinc cutim cuspide sauciant cultelli, moxque iterum super imposito cornu, sugendo sanguinem iteratis vicibus, eliciunt. Est etiam methodus hæc adeo conveniens cum ea, quam *Prosper Alpinus*. Lib. II. Cap. 13, apud Ægyptios usitatam tradit ut vix differat qua modum applicandi. Nec tandem silentio præterire potui singularem illam operationem chirurgicam, quæ Lapponibus inter arcana quasi habetur, quamque instituant laborantes tussi ferina, asthmate humido, aut reliquis opplectionibus pectoris gravioribus. Tota hæc ars in eo consistit, quod in his affectibus, aliis frustra adhibitis, extremitatem tandem uvulæ forcipe sauciant ad copiosam usque sanguinis profusionem. Hoc autem arcanum nos ipsis relinquimus lubentes. Et hæc jam sunt ea quæ in compendio de medicina Lapponum tradere volui. Cœtera enim minus adhuc cognita in futurum differre cogor.

FINIS.

EBER-

CCXXIII.

EBERHARDI ROSEN,

ET

LAURENTII MONTIN,

MEDICINA LAPPONUM LULENSIUM.

Londini Gothor. 29. Junii 1751.

§. I.

CUicunque regioni ſuam eſſe vivendi rationem, ſuam diætam & medendi artem domeſticam, ſaltim in nonnullis rebus, propriam & a circumjacentium diſtinctam, experientia convincuntur peregrinatores curioſi quotidiana. Cum vero neminem, in materia medica, vel paullo verſatum, quantum ab euporiſtis barbarorum & vulgi illa ceperit incrementi, fugiat; non mirum eſt ejuſmodi res perquirere literiſque ſedulo mandare, plurimis, maxime quidem medicis, ſuis ſub itineribus curæ cordique fuiſſe. Eodem ex fundamento in noſtra etiam patria, remedia morborum certis uſitata provinciis, adtento oculo intueri adgreſſi ſunt viri eruditi & de republica literaria optime meriti, qui & ubique quædam ſingulis familiaria invenere. In Lapponia autem, remotiſſima regni Sviogothici provincia, ignotam ſepultamque eſſe omnem Machaonis artem, multi, niſi libris & ſcriptis (*a*) tam olim, quam noſtro etiam ævo, editis de meliori fuiſſent edocti, facile ſibi perſuaderent. Magnorum, qui indefeſſam Lapponiæ dilucidationi impenderunt operam, virorum hac de re diſquiſitiones cum omnem in genere provinciam reſpiciant, in aliis atque aliis illius provinciæ locis haut raro diverſam; nobis unius tantum tractus, qui nomine *Lapponiæ Lulenſis* (*b*) vulgo venit *Medicinam*, (*c*) qualem partim oculis vidimus, partim relationibus conſentientibus accepimus, (*d*) in chartam calamo quantumvis feſtinanti conjicere, inutilis non viſa opera fuit.

§. II

Cognito corporis noſtri vivi & ſani, quam ſub *Phyſiologiæ* nomine ut partem artis ſalutaris primam ſalutarunt ſummi viri; ad maximam partem haut aliter ac anatomia huic ignota eſt genti. Etenim quid ſibi velint actiones vitales, immo quid pleræque (*e*) tam naturales quam ani-

ma-

(*a*) Quorum præcipua memoratu digna ſunt *Schefferi Lapponia illuſtrata*, *Linnæi Flora Lapponica* *HöGſtröms Lappmarks beſkrifning*, & tandem *Fjellſtroms Diſſert. de medicina Lapponum.* Omnibus tamen hac in re facile palmam præripit flora lapponica, cum nobiliſſimus autor & hanc ſcientiam calluerit, & pleraſque Lapponias peragraverit, tandemque ſummo ſtudio res curioſas collegerit.

(*b*) Situm ejus ſupra urbem Luleam, ut res poſtulat deſignaſſe, noſtri quidem hoc tempore non eſt inſtituti.

(*c*) Ne mireris itaque, *L. B.* quod in hanc opellam quædam aut aliorum ſententiis contraria, aut antea profus non audita intrent, & alia, aliis locis magis convenientia, prorſus excludantur.

(*d*) Dum terram illam ad littora uſque maris Norvegici ante biennium fere pervagatus ſum

(*e*) Sciunt quidem, quamquam ruditer, corpus nutriri cibo, inutilia excretionibus alvi, urina & ſudoribus eliminari, procreationem ſobolis mediante genitura fieri; infantum nutritioni lac, organa ſenſoria ſenſationibus certis, ſomnumque viribus reficiendis eſſe dicata. Quo autem modo & quibus mediantibus inſtrumentis peragantur, non percipiunt.

males, ne minimum quidem cogitant. De ſanitate vero judicaturi, alacritatem vultus (*f*) corporiſque vigorem, agilitatem (*g*) & robur (*h*) examini ſubjiciunt. Staturam proceram (*i*) & membra ſucci plena populo, qui ut vix ſibi congruentia vili pendet, denegavit vehementiſſimum per hiemem frigus, denegavit copia ſpiritus frumenti a pueris (*k*) ingurgitata, denegavit tandem potus aquæ nimis frigidæ; unde maraſmum nullo contraherent negotio, niſi ſomnus diutiſſime protractus (*l*) fibras laxando medelam huic adferret malo. Exceſſus caloris æſtivi (*m*) quo jure locum inter cauſſas enumeratas mereatur primum, vitam penſitanti Lapponum opulentiorum quietam & inertem, quam ſuis ſub tentoriis die nocteque ſomno, & adſumtione cibi a phœbi urentis injuriis tuti tranſigunt, non difficulter patebit; ut reticeam aërem alpinum ſæpius humidum. Quemadmodum autem ſic, dum licet, in otio vitam tranſigunt, neceſſitate tamen preſſos quævis adgredi poſſe negotia maxime laborioſa, (*n*) edoctus ſum experientia. Strigoſa autem ut eorum corpora eſſe diximus, ſic color totius fuſco luridus eſt & crines nigricantes. Facies vero ſuperne lata, infra continuo adtenuata, malis collapſis, deſinens in mentum longum acuminato obtuſum, plerofque Lappones Lulenſes (*o*) a Suecorum pleriſque diſtinguit.

§. III.

Diæta, ſeu *modus ſanitatem conſervandi præſentem*, huic hominum generi eſt ſimpliciſſima nulliſque ſuperſtructa ſanitatis fundamentis, ſed conſuetudini a majoribus jure tanquam hæreditario acceptæ. Qua tamen ratione

(*f*) Lappones alpini omnes in univerſum, niſi morbis correpti, hilares ſunt, quin & multi ex ſilveſtribus. Unde miror doct. *Fjellſtröm Diſſert. de Med. Lapp. p.* 4. §. 2. temperamentum cunctis deſignaſſe melancholicum.

(*g*) Teſtimonium hujus adferunt longa eorum itinera pedeſtria, dum una ſæpe die ſeptem ad octo milliaria emetiri pedibus poſſunt.

(*h*) In quo conveniebant omnes, qui certaminibus robur eorum ſunt experti, cives Lulenſes. Teſtantur hoc quoque HöG*ſtr. Lapp. beſkr. Cap.* 8. §. 2. & *Fjellſtr. de med. Lapp* p. 5. §. 2.

(*i*) Fatendum tamen erit, me ſemel, & quidem in alpibus, vidiſſe Lapponem trium ulnarum longitudinem ſuperantem; quod etiam haud ita raro evenire adfirmat HöG*ſtr. Lapp. beſkr. p.* 142. §. 1.

(*k*) Parentes liberis, dum vix biennium adtigerunt, hunc porrigere liquorem ſæpius comperi ſub itinere Lapponico, dum per duos menſes intra illius terræ limites ſum vagatus.

(*l*) Æſtate ab hora nona veſpertina ad ſextam matutinam; deinde a decima ante meridiem ad quintam vel ſextam veſpertinam plerumque ſecure dormiunt.

(*m*) Ut contendit doct. *Fjellſtröm Diſſ. de Med. Lapp*: §. 2.

(*n*) Quod quoque commemorat *HöGſtröm Lapp. beſkr. Cap.* 8. §. 2. *Fjellſtr. de Med. Lapp.* p. 5. §. 2.

(*o*) Omnes fere mulieres magis adtenuatma faciem habere, obſervatu dignum videtur.

tione utuntur ſex rebus non naturalibus me conſiderare ordo jubet. Multum vitæ valetudiniſque tutelæ vel deſtructioni tribuere *aërem*; liberum nempe, purum mitemque priori; poſteriori vero ſtagnantem, heterogeneis inquinatum & haut temperatum, nemo non videt. Hinc Lappones alpini (*p*), dum æſtate in ſummorum montium convallibus habitant, vitam, longe ſalubriorem degunt, quam ceteri, qui vel pecoribus vel piſcatura victitant inque ſilvis remanent. Quemadmodum autem ut ab injuriis aëris corpus fieret immune, varia variis gentibus veſtimenta temperiei cœli adcommodata uſu venere; ſic quoque noſtri Lappones veſtitu gaudent proprio, (*q*) qui laxus & nullibi fere membra premens tanto magis naturæ videtur adaptatus, quo longius ab aliorum regni Sueciæ incolarum recedit. Tempore enim hiberno a corpore vim frigoris ingentem arcet tunica lanea, (*r*) collari (*ſ*) ejuſdem materiæ ſubjecto, medium cruris adtingens, cui alteram, immo ſæpiſſime pro ratione frigoris binas, e pellibus rangiferorum confectas ſuperaddunt; quas omnes leviter cingulo circa regionem hypogaſtricam conſtringunt. (*t*) Femoralibus laneis vel pelliceis utuntur anguſtis, longis ad talos extenſis; quibus calcei calce carentes factitio & ſicca interius veſtiti carice (*u*), adligantur hirſuti. Caput ſæpiſſime æque ac manus, tegmine (*x*) munitur pelleo pilis gaudente. Ita neceſſitate coacti, a feris rangiferiſque corpus pellibus, latere hirſuto aëri ſemper oppoſito, ſoſpes incolumeque in tanto frigore, ubi alias omnis ſuccus ſanguiſque humanus cito congelaſceret, ſervare didicerunt; cum eorum tentoria (*y*) huic inſervire uſui mini-

(*p*) Lappones, ſaltem Lulenſes diſpeſcuntur in *alpinos*, qui quovis vere alpes conſcendentes legitimas occupant habitationes, & *Silveſtres*, quibus territoria in ſilvis adſignata hoc interdicunt iter. Utrique conſiderandi erunt vel ut *Divites*, quibus magna ſuppetit copia rangiferorum, vel ut *pauperes*, dum piſcatura & venatione vitam ſuſtentare coguntur. Quod non obſervavit *Scheff. Lapp. ill. p.* 215. *nec HöGſtr. Lapp. beſkr. Cap.* 4. §. 8.

(*q*) Illum deſcribit *Scheff. Lapp. ill. cap.* 17. *HöGſtr. Lapp. beſkr. Caſ.* 8. §. §. 4. *ad* 9. Et quamquam ab utroque diverſus diverſo ſexui tribuitur; tam parvam tamen haut raro inveni differentiam ut viros a feminis vix diſtinguere poſſem

(*r*) Qua induſii linei loco illos uti mihi videtur.

(*ſ*) Semper etiam viri hoc habent, & ad ſolemnitates argenteis lamellis fere obductum; quod *Scheff.* ignotum fuit. *Cfr. Lapp. ill. p.* 211.

(*t*) Viri ſemper ſupra cingulum elevant ſuas togas, ne infra genua pendeant, quod non mulieres.

(*u*) Interdum pectine parata, *Cfr. Linn. Fl. Lapp. n.* 328. *β.* interdum autem non; nunquam autem erecta. ut habet *Scheff. Lapp. ill. p.* 267.

(*x*) Etiam alia adfert. *Scheff*, *Lapp. ill. p.* 209. ſed minus uſitata in hac Lapponia.

(*y*) Quorum deſcriptionem habet *Scheff. Lapp. ill. p.* 106. & 107. *Linn. Fl. Lapp. p.* 269. *HöGſtr Lapp. beſkr. Cap.* 5. §. 10. Poſterior *Scheff.* contradicit, quum hic Lappones piſcatores caſas habere tabulis ligneis, vel anguſtis trabibus ceſpitibus tectis dicat; poſterior tamen modus per omnem ſilveſtrem Lapponiam Lulenſem locum habere vidi; licet prior, cum aſſeribus, falſus omnino ſit.

minime valerent. Hunc veſtitum, ætate adpropinquante, retento tantummodo laneo, ſenſim deponunt, & calceos nominatos cum coriaceis (z) integumentumque capitis cum cucullo commutant laneo. Cubile (a) tandem calidum magis, quam molle ſemper quærunt, ubi denudati cubitum eunt in pelles rangiferinas, quibus ſubſtrati ſunt rami betulæ eisque imponunt tegumenta lanea pelliceaque a Rangiferis vel feris (b) deſumta, ut tempus ſomno otioque, (c) nulla obſtante neceſſitate graviori, terant.

§. IV.

Parcimoniæ *victus* æque laudabili ſanitatique proficuæ deditus eſt hic populus. Satietatem enim unum (d) raro duo, bis de die, mane nempe & veſperi, (e) adſumta, illis adferunt fercula. Et non hoc modo; verum quod memoratu inſuper dignum judico, per dimidium fere anni unico contenti ſunt cibi genere, eodemque ſimplici ſæpiusque levi. Etenim Lappones ditiores a vere ingruente, dum partum edunt vaccæ rangiferinæ, ad hujus loci autumnum lacte (f) illorum pecorum, ſerove, (g) quod ſæpius fit, caſei cum pauca quantitate lactis ſemper concocto, victitant. (h) Reliquo anni tempore carnibus avium, generis tetraonis (i) &

(z) In quo unico cum veſtitu Weſtrobotnienſi conveniunt

(a) Deſcribunt hoc *Scheff. Lapp. ill. p.* 212. & 213. *Linn. Fl. Lapp. p.* 269. *HöGſtr. Lapp. beſkr. Cap.* 8. §. 10.

(b) Fateor quidem, tegmina e pellibus ovinis vel leporinis, quod olim *Schefferus*, nuper vero *HöGſtröm* loc. cit. contendunt, a me per alpes vagantem nunquam fuiſſe viſa, novaccolis autem cunctis obſervaſſe propria.

(c) Artes nonnullas, quas exercent, rudiores quidem enumerat *HöGſtr. Lapp. beſk. Cap.* 4 §. 11. tamen ad uſus ſolum quotidianos & inevitabiles; adeo ut meliori jure me ejus verbis §. *præced* de illis prolatis uti debere exiſtimem: *De äro ond djur ock late bukar.* & *Cap.* 9. §. 7. hoc iterum adſtruit.

(d) Quod etiam *Nob. Linn. Fl. Lap. pag.* 269. felicem eorum vitam elegantiſſime depingens, teſtatur.

(e) Tempore æſtivo hora circiter 9. matutina, 7. vero vel 8. veſpertina.

(f) Huic ante coctionem adjiciunt unam tertiam partem aquæ, conſiſtentia tamen mediocris pulmenti permanente poſt ebullitionem. Quod tamen ferculis, quæ hoſpitibus offerunt, annumeratur pretioſioribus. Interdum quoque ipſum lac coagulatum, comminutum ac cum dimidia parte aquæ concoctum edunt.

(g) Eſt, quod obſervetur, dignum, omne in caſeum abire lac; adeoque quantum ſeri habere velint, tantum neceſſario adjiciant aquæ.

(h) Caſeo quoque, ſed parciſſime, nec quotidie, veſcuntur, lacte acetolato, quod tamen heri plerumque, ut cibum ſervorum, vili habent; corticeque intimo molli tam betulæ, quam pini, quem in palati potius oblectamentum, ac latrantis ſtomachi ſolatium, adſumunt. Corticem vero duriorem pini, terra maceratum, deglutire, ut vult *Scheff. Lapp. ill. p.* 218. ſi olim unquam, noſtris ſaltem temporibus apud illos non contingit.

(i) Tetraonem, qui grygallus minor *Geſneri*, pervagari omnes Weſtrobotniæ ſilvas, nihilo tamen minus fines vix unquam Lapponniæ intrare, res videtur curioſa.

& anatis, leporum, Urſorum, in primis vero rangiferorum, (k) qui totius eorum, quibus raro ulla eſt venationis cura, œconomiæ ſunt fundamentum, coctis (l) vitam alunt; quibus aquam, in qua caro elixa fuit, ſuperbibunt calidam. Menſam ſecundam interdum illis præbent caſeus rangiferorum, medulla, lac mixtum vel acetoſa Lapponica, vel umbellis angelicæ ſativæ vix expanſis, forma edendum liquida, & denique ipſum lac cremorve ſeri ebullientis ſive purum, ſive cum baccis vel rubi humilis, vel chamæmori norvegicæ, vel fragariæ, vel myrtilli minoris, vel vitis idææ, vel denique empetri (m) injectis ſervatum (n) ſæpiſſime forma ſicca. Pulmentum de ſanguine quod *Schefferus* & *Hogſtrom* (o) commemorant, nunquam vidi; de veritate tamen dubitare non audeo. Pauperes e contrario totum per annum cibum piſcatura & venatione comparare neceſſum habent ſemper plerumque unum eundemque; quamvis mutationem interdum permittat tantilla lactis ſupellex (p). Genera condimentorum fere innumera, gulæ iſta blandimenta, quibus nolentes etiam ad ingluviem perducantur, Lapponibus inuſitata ſunt atque ignota. Sal tamen facile hic exceperis, quod cuivis ſub coctione cibo manu ſemper addidere tam larga, ut ſæpe meo non placuerit palato. Panem, a noverca illorum cerere denegatum, avide, dum offertur, devorant; ejus tamen loco non edunt piſces exſiccatos. (q) Adeo autem illis non diſplicet panis, ut eundem non fermentatum, (r) ſupra lapides toſtum calidos, deliciarum inſtar, infantibus porrigere, vice plus ſimplici comperi. Natura demum, quæ iſtos ſua eſſe contentos ſorte juſſit, alium eis non deſ-

(k) Etiam aliorum pecorum, ut boum, ovium & etiam ſuum; ultimorum tamen caro exſiccanda abſque ſale impenſas lapponum, vermibus cum cito ſcateat, irritas reddit.

(l) Omnem cibum, etiam carneum, diu & ſufficienter coquunt, ut hoc quoque monet *HöGſtr. Lapp. beſkr, cap.* 6. §. 10. Hinc relationem de contrario falſam habet *Scheff. Lapp. ill. p.* 213.

(m) Modos pleroſque enumeratos, quibus lac ad futuros præparatur uſus, pluribus circumſtantiis deſcriptos habet in primis *Nob. Linn. Fl. Lapp.* ſub unaquaque planta.

(n) Vaſorum illis loco inſerviunt ventriculi & inteſtina rangiferina; in quæ, donec impleantur, loco infundibuli, ore abſumtum liquidum inſpuunt, fruſtulis tamen caſeoſis, ſi quæ lacti inſint, dentibus antea probe comminutis. Hoc in caſa ſuſpenſum fumo & calore exſiccatur, & caſeo exacte ſimile fit, quod ad ſaporem adtinet.

(o) *Scheff. Lapp. ill. p.* 217. *HöGſtr. Lapp. beſkr. p.* 121. §. 7.

(p) Habent enim nonnullos rangiferos, quibus utuntur in itineribus hiemalibus.

(q) Ut habet *Scheff. Lapp. ill. p.* 218. Quod etiam refellit *Nob. Linn. Fl. Lapp. p.* 251

(r) Evidens hinc omnino eſt, farinacea quæ ſunt, a Lapponibus noſtris deſiderari; aliter quamvis viſum olim fuerit *Exper. D. Fjellſtröm in diſſ. de Med. Lapp. ad calcem p.* 7. & *initio octavæ.*

destinavit potum, quam aquam (*s*) puram ac crystallo clariorem. Cum itaque Lapponum victus absque condimentis & magna mixtione sit paratus, sæpissime celeriter digeratur, ac chylum producat laudabilem; quid mirum, sanitate præ cæteris Septentrionis gentibus illos gaudere inconcussa? Quæ, me saltim judice, firmior longe foret, nisi haustus spiritus frumenti & usus Nicotianæ (*t*) ferme effrenus corpus eorum redderent debilius.

§. V.

Quæ nostrum intrant corpus, nunquam ad omnem suam molem illi adsimilari sunt apta; sed a machina microcosmica artificiosissime constructa modis eliminantur inutilia variis; quæ, si remanerent, acrimonia & putredine increscente, corpus destruerent. Ideoque *excretiones* Lapponum non minus, ac ingesta, perpendi debent. Communissima, quæ per alvum fit, semel haud quoque raro bis de die peragitur. Cum autem illam neque nimis liquidam, nec adeo esse duram consensu ipsi Lappones Lulenses adfirmarint unanimo; ad hanc quidem gentem endemium putatum malum alvum adstrictam, nullo jure referri posse palam est. (*u*) Adeoque aliis caussis spretis, (*x*) a calore (*y*) corpora eorum exsiccante nimio, derivare illud velle, minime e re erit. Ipsum enim quod adtinet malum multis Westrobotniensibus adeo familiare, a cibis siccatis crudis, (*z*) quos sæpe sine ullis liquidis coctis per plures dies edunt, ortum ad magnam partem ducit; id quod tamen æstate apud Lappones inauditum vivendi genus est. Calor iterum aëris apud homines otium, ut summum bonum, quærentes vix sudorem elicere, neque ex eo fundamento corpus exsuccum alvumque segnem reddere valet. Hinc a morbo isto omni ratione sunt immunes. Licet quidem omnes peregrinatores, Lapponiam intrantes ac inter solos degentes Lappones, initio adgrediatur tarditas alvi; longe tamen aliam agnoscit sui rationem, insuetum nempe lac rangiferinum;

(*s*) In silvis fontes frigidi, in alpibus nix liquescens aquam Lapponibus præbet; quam eo meliorem, quo frigidior obtineatur, æstimant. Hinc in jugis montium proficiscentes eam cum nive mixtam semper potant. Injiciunt ei interdum frustum casei, tempore hiberno, ut refert *Fiellstr. Med. lapp. p.* 9. § 4. Potum e baccis juniperi parari dicit *Mundius Bioxrbet p.* 554. sed eum valide refellit *Linn. Fl. lapp. p.* 301, ξ

(*t*) Hanc herbam viri nec non mulieres, senes juvenesque & masticant, & fumigant, & pulverem ejus naribus excipiunt. Longa etiam itinera ad Norvegiam ejus causa adgrediuntur; ut confirmat hoc *Fiellstr. Med. Lapp. p.* 9. §. 4.

(*u*) *Exper. Kalmeter in Dissert: de communi ad septentrionem per æstatem degentium malo, alvo adstricta* §. 1. & 4. commemorat quoque Lappones.

(*x*) *Dissert. cit.* §. § 3, 4, 5, 6.

(*y*) *Dissert. ejusd.* §, 7.

(*z*) Hanc caussam in *Dissert. cit.* §. 4. prolatam refellere tentat autor; utrum vero felici successu, non percipio.

num, quod hac esse præditum vi, & propria & aliorum experientia mihi persuadet. Urina propter copiam aquæ haustam est plerumque larga. Verum pro tempore anni valde differt transpiratio insensibilis; quæ, sævo grassante frigore, multum subprimitur, iterumque incrementa capit veri & æstati æqualia, ut insigniter tandem adaucta eo felicius acredinem, fomitem multorum morborum, per hiemem contractam expellat. De purgationibus mulierum solitis sciscitanti mihi responso satisfacere noluerunt; teste tamen Nob. D:no Arch. *Linnæo*, (*a*) frequenter inveniuntur, quæ suppressis illis laborent. De *motu* & *quiete* ut nunc tractarem, ordo me ducit; quoniam autem hæc in superioribus (*b*) leviter tetigi, ad *adfectus* eorum dominantes considerandos pedem promoveo. Nullos autem vehementius destructionem corporis moliri, quam qui, vasa minima contrahendo, sanguinem violenter ad interiora pellunt; ut metus & terror palam est. Ambobus hisce adeo obnoxii sunt nostri Lappones, ut a caussis, quamvis levioribus, modo improvisis (*c*) & insuetis (*d*) valide commoveantur; quod a tensione nimia fibrarum, unde facilis spasmus exteriorum, minimeque a laxitate erit derivandum. Nec has enumerasse commotiones animi sufficit; felix enim alias ista gens iracunda insuper est (*e*) atque libidinosa, (*f*) & quidem non raro in summo gradu. Qui omnes valetudini firmæ ita sunt infensi adfectus, ut unicus (*g*) forsan certa ibi grassantia mala corporis progignere potis sit.

§. VI.

Ut nonnulla quoque, etsi paucissima, de *functionibus corporis læsis*, ac *modo*, *illas certis cognoscendi signis*, qui nomine pathologiæ vulgo venit, jam proferam, e re esse videtur. Sciendum autem erit, morbos per hanc ter-

(*a*) *Fl. Lapp. n* 4 15. *i.* ubi quoque dicit, se invenisse illas, quibus catamenia fluebant æstate solum & non hieme. Quod si perpetuum esset, transpirationem insensibilem æstate quam hieme minorem esse, facile quis crederet; contra, quam visum fuit autori *cit. Dissert.*

(*b*) §. 2. *lit. g.* & *n.* §. 3. *lit. c.* §. 4. ubi de pauperum modo victum adquirendi agitur.

(*c*) Huic opinioni calculum addit *Nob. Linn. Fl. Lapp. p.* 262. *k.* eosque a tonitruante jove valde perterritos refugium sub umbra betulæ capere inquit. *Hö Gström* quoque *Lapp. beskr: cap.* 9. §. 8. *Fiellstr. Med. Lapp.* §. 3.

(*d*) Sic gladio nudato metum per multos dies remanentem illis injicere potui, bombarda vero nunquam; quum posteriori sint adsueti. Zelotypia eorum testimonii loco adferri etiam meretur.

(*e*) Confirmat id *Hogstr. Lapp. beskr. cap.* 9. §. 4. etiam *Fiellstr. Med. Lapp. p.* 6. § 3.

(*f*) *Hogstr loc. cit.* §. 5. *Fiellstr loc. cit.* caussa omnino est vita quieta & alimentum nutrimento laudabili plenum. Quod posterius male negat *Hebenstr Scheff. Lapp. ill. p.* 38.

(*g*) Nonne metus vel terror, ad morbos producendos rheumaticos quandoque sufficit, stasi per repentinum spasmum producta ingenti vel sanguinis, vel seri. Ut adeo quidem necesse non sit, cunctas huc semper collineare caussas quas recenset *D. Fiellstr. in de Med. Lapp.* 12. §. 6.

ram eo pauciores occurrere, quo minora incolis irritamenta gulæ conceſſerit natura. Adeoque morbis, (*h*) uno alterove cujuſque ſequentis claſſis excepto, nec febrilibus, ſive continentibus, ſive continuis, ſive demum intermittentibus, nec exanthematicis, ut peſte, petechiis, purpura, lepra & variolis, (*i*) nec deformantibus, quibus adnumerantur cachexia, ſcorbutus, hydrops & ſiphilis, neque rigidis & ſpaſticis, quorum peſſimi ſunt apoplexia & epilepſia, ut multa alia mala ſalubri populo incognita ſicco prætercam pede, vexantur Lappones noſtri. Qui vero ubique fere heic ſunt obvii; parvum non excedunt numerum, nec admodum funeſti habentur, ſi morbi infantum, quos videre mihi ſors non obtulit, excludantur. Incredibile enim quantum gentem hi devaſtent; ita ut partem dimidiam morientium conſtituant infantes tenelli, (*k*) qui primum vitæ annum non ſuperarunt. Tantæ autem ſtragis cauſſa in educatione recens natorum dura & fere crudeli, dum eos ſummo ſub frigore intra manus tenent nudos, (*l*) immo tempore vernali e balneo exceptos in lacum aut fluvium (*m*) demittunt, nullo negotio invenitur. Valetudini ſobolis hoc modo ingens addi robur ſibi perſuadent, errore quodam populari decepti parentes. Quibus enim huic tentamini reſiſtendi vires vitæ ſufficiant, firmiores quidem evadunt; reliqui vero, qui alias per plures annos in vivis eſſe potuiſſent, exſtirpantur. Adultiorum morbi præcipue ſunt phlogiſtici (*n*) & catarrhales; (*o*) qui ſui originem ingurgitationi aquæ nimium frigidæ, (*p*) ut opinor, debent. Præterea colica vel cum ſimplicibus torminibus, vel ſpaſmis violentis (*q*) conjuncta, fluor alvi, cephalalgia, ophthalmia, otalgia, odontalgia & perniones hanc affligunt gentem. (*r*) Morbos hoſce fere omnes a parte ſanguinis fluidiſſima diſſipata cum relictorum

(*h*) Recenſet plurimos ſequentium *Fielſtr. Med. Lapp. p.* 11. §. 5. Conferri quoque poteſt *Linn. Fl. Lapp. p.* 94. & etiam *HoGſtr. Lapp. beſkr. cap.* 10. §. 4.

(*i*) A Weſtrobotnienſibus unus alterve contagio hoc inficitur; quod tamen late non divagatur. *Cfr. HoGſtr Lapp. beskr. loc. nuper cit.* Sæpe æque rari ſunt morbilli.

(*k*) Nonne heic potius quam in alia ulla re latet vera ratio vix unquam increſcentis numeri hujus gentis?

(*l*) *Cfr. HoGſtr. Lapp. beskr. cap.* 7. §. 10. anno enim integro tenelli in incunabulis ſervantur, nullis induti veſtimentis, ſed undique Sphagno involuti. *Linn. Fl. Lapp. n.* 415. *lit.* δ. *Quo ſub numero hunc quoque deſcribit modum laudatus Autor.*

(*m*) Ut prope juga alpium vidi; ubi aqua erat frigidiſſima ob adfluxum a jugis conglaciatis.

(*n*) Pleuritis inprimis & peripneumonia; quod etiam habet *Fielſtr. Med. Lapp. p.* 11. §. 6.

(*o*) Quos enumerat *Doct. Fielſtr. Med. Lapp* §§. 6, 7. Raucedinem nimirum, tuſſim, rheumatiſmum, iſchiadem & amphimerinam catarrhalem.

(*p*) Non curſui nudis pedibus in nive, & lotioni, ut vult *Doct. Fielſtr. Med. lapp.* § 7. nam rariſſime accidunt.

(*q*) Depingit eam vivis coloribus *Nob. Linn. Fl. lapp. pag.* 69. ι.

(*r*) Proxime ſuperiores omnes paſſim etiam commemorat *Doct. Fielſtr. in Diſſ. de Med. Lapp.* dum in eorum occupatus eſt medendi ratione oſtendenda.

rum humorum circulatione impeditiori; unice derivare D: no Doct. *Fyellſtrom* [*s*] placuit; cum tamen longe quoque aliæ [*t*] revera dentur, quarum haut infrequenter unica talem producere effectum valet. Quum numerus morborum adlatorum tam arctis coerceatur limitibus; nemo non facile crederet, eos a Lapponibus exactius dignoſci, quam re ipſa fit. Verum enim vero nulla eis ſuppetit mechaniſmi corporis idea, nec ulla ab actionibus vel vitalibus, vel naturalibus, vel animalibus ſigna diagnoſtica; ſed ut a relatione ægri imperfecta cuncta dependeat res, neceſſe eſt. Hæc autem cum caſibus ſimilibus collata cognitionem dat maxime ſuperficiariam & vacillantem.

§. VII.

Qui tandem modus, & quæ leges medendi morbos ſupra dictos apud Lappones illos Lulenſes in uſu ſunt, nunc exponere meo conveniens eſt propoſito. Medicamenta e regno vegetabili & animali [*u*] depromta, in duas ſponte diviſa claſſes, pauca & ea ſimpliciſſima fere occurrunt omnia; quoniam medelam æque, ac cibum, e pluribus compoſitam gens ſimpliciſſima odit. Inter *vegetabilia* igitur, conſideratu digna, primum vere meretur locum angelica ſativa; [*x*] quæ, ut ejus uſus eſt vere inſignis, nonnullis in malis Lapponibus multum inſervit. Radix primi anni cruda vel ſecundi anni caulis, ad ſtimulandum ventriculum inertem, & motus colicæ ſpaſticæ [*y*] ſedan-

(*s*) *Diſſert. cit.* §. 6. licet non adeo conveniat cum hypotheſi *ſequentis* §. ubi cauſſas dat ſupra in lit. (p) adductas.

(*t*) Unicam tantum, *D: no Doct. Fiellſt.* ignotam, proferre ſatis mihi erit. Gordius, vermis ille, ruſticis ſub nomine, *onda bettet*, ſat cognitus, eſt vera cauſſa colicæ ſpaſmodicæ; ut in Lapponia obſervavi; quodque omnibus fere Lapponibus eſt res notiſſima. Cfr. *Diſſert. meam de Splachno p.* 2. *lit.* ε. Nec me erraſſe credo, ſi omnes morbos arthriticos in Lapponia ſævientes hinc deducerem. Nemo enim non novit, vermem iſtum perterebrare & carnem & membranas craſſiores; adeoque, dum perioſtium adtigit, & ſyſtema læſit nervoſum, ejuſmodi ſymptomata facile excitare poſſe. Præſertim, cum ſtaſibus vel depoſitionibus materiæ terreæ non adeo obnoxii ſint humores eorum aqua valde diluti. Tormina colica, a tænia excitata, apud paſtorem loci *Moden*, verbo tantum tetigiſſe ſufficiat.

(*u*) Regnum minerale ne unicum quidem medicamentum hiſce Lapponibus porrigit; nam ſelenitidem, quam pulveriſatam in ſeroſis oculis adhiberi profert *Doct. Fiellſtr. Med. Lapp. p.* 26. §. 15. in hiſce montibus rariſſimam ne vidi unquam, multo minus de ejus utilitate quidquam audivi.

(*x*) *Linn Fl ſv.* 231. In *Fl. Lapp. p.* 68. γ. adſerit Nob. Autor, Lapponum *Urtai*; *Fatno & Posko* eſſe proventum unius ejuſdemque plantæ; Hœgſtrœm, vero diſtinguit angelicam & Posko, *Lapp. beskr. cap.* 6. §. 2. in duas diverſas plantas; ſed valde erravit. Oſtendi ambas plus viginti Lapponibus, qui omnes eadem nomina eis imponebant; cum deinde non mei, ſed rei botanices ignari, erat, de horum nomine botanico dubitare.

(*y*) Cfr. *Linn. Fl. Lapp. p.* 68. ε.

ſedandos comeditur. Maſticatur (z) etiam non minus, ac ſelini radix, in defectu nicotianæ tam a viris, [a] quam mulieribus, ſalivæ provocandæ ergo. Cum lacte deinde concoquitur caulis aut flores nondum explicati; quod pulmentum in morbis catarrhalibus inflammationibus internis & diarhœa ægrotis propinant. [b] Utrum vero caules aſſentur ad tuſſis compeſcendam, [c] nec ne, mihi omnino eſt ignotum. Dolendum valde eſt, Lappones ſilveſtres vitam, dum ſalubri hac planta conſervare ſtudent, lethali frequenter deſtruere cicuta. [d] Sequitur ſonchus Lapponicus; [e] cujus caule raro, niſi angelica careant, ad orexin excitandam fruuntur; quum & guſtui minus obſervetur gratus. In medicina Lapponica locum quoque adquiſivit nicotiana. Oleum [f] enim in colica ſpaſtica interne adhibetur. Pulverem autem nicotianæ cum una tertia parte favillæ juniperi, quam deflagratione partium extremarum rami recentis ſupra lapidem lævem parant, ut eo coryzam ſolvant & levent capitis dolores, uſurpant. Daphnidis [g] baccas duas, ad maximum tres, a laborantibus inflammatione vel vomica œſophagi, ut prior matureſcat, poſterior vero rumpatur, integre deglutiri, nonnulli dixerunt Lappones; quod periculum tamen ſæpius in Veſtrobotnia fieri, narrationibus mercatorum Lulenſium ſum convictus. Medicamen non tutius illis præbet ſtrychnidis ſemen; [h] cujus partem dimidiam probe diſſectam cum aqua vel ſpiritu frumenti adſumunt & Lappones & novaccolæ colica infeſtati. Hanc aliter quoque curari vidi: Salicis [i] corticem, epidermide abraſa, ſpatio aliquot horarum aqua coquebant, & decocti bene decantati libras circiter duas hauriebant cum inſuper devorata quantitate ſalis muriatici larga. Si porro illos dyſenteria, quod rariſſime accidit, adoriatur; hanc a Weſtrobotnienſibus edocti ſubprimunt aqua cinerum betulæ (k) una die & nocte frigide elixata, filtrata, ad libram vero ſemis quavis tertia hora epota. Ex ejuſdem betulæ, antiquæ tamen, excreſcentiis corticalibus ſuam moxam, ſeu conos igne infectos, panaceam illam plurimorum morborum dolorificorum egregiam deſumunt; quos parti admovent morboſæ, &, uno combuſto, ſecundum tertiumque adplicant.

(z) Confirmat *Nobil. Linn loc. cit.* δ.
(a) Aliter ac *D: nus Doct. Fielſtr.* qui *Diſſ. de Med. Lapp. p.* 16. de mulieribus tantum loquitur
(b) Ut etiam *D: nus Doct. Fielſtr.* ſatis oſtendit *Med. Lapp.* §. 9.
(c) Quod habet *Idem p.* 16. §. 9.
(d) Pro certo mihi retulit paſtor loci. *D: nus Moden*, Multos Lapponum ſilveſtrium in territorio Sockjock hoc modo perire.
(e) *Linn. Fl. ſv.* 644. Uſus ejus mentionem injicit *Vir Nob Fl. Lapp. p.* 232, γ.
(f) De quo etiam, quaſi in tranſitu, narrat *Linn. Fl. Lapp. p.* 69. ι.
(g) Quæ Pharmacopœis eſt *Coccus Gnidius* vel *Laureola.*
(h) A Pharmacopœis vocatum *Nux Vomica.*
(i) *Linn. Fl. ſv. n.* 811.
(k) *Linn. Fl. ſv. n.* 776

tant. (l) Præter hæc emplaſtrum quoque ſuum (m) vulgare ad vulnera & ulcera, cujuſque demum ſint indolis, e cortice betulino tenuiori uſto & maſticato, quo vulgus per Succiam auſtralem ad vaſa conglutinanda fictilia utitur, habent. Lichenes tandem filamentoſi (n) pedes excoriatos vel ſanant, vel ſiccando levamen ſaltim adferunt. Nullius autem lichenis, ne muſci quidem Islandici, (o) in hac Lapponia uſus invenitur internus.

§. VIII.

Vegetabilis ſic regni explanata medicina, ad *animale*, ut, quæ inde deſumantur, auxilia adumbrem, me ultimum converto. Inter uſitatiora venit fel urſinum, [p] quod in Lapponia Lulenſi ſacra quaſi eſt anchora; quo etiam membra inungant dolentia. Æquale pretium habet caſtoreum liquidum; [q] quod quoque in omni fere inteſtinorum adfectu uſurpant. Sed & caudæ ejuſdem animalis pinguedinem adhibent; quam ad inflammationes maturandas cochleatim ægroto propinant. [r] Duram ſane gentique aptam medelam iſchuriæ de adipe phocarum cocto, filtrato & ad cochlearia duo vel tria iteratis vicibus hauſto, rariſſime ſumunt; quam per Weſtrobotniam vetulis (s) notiorem inveni. Oleum caſei rangiferini, quod ad ignem elicitur, quanta in inflammationibus externis tam mammarum, (t) quam aliarum partium [u] reſolvendis, in pernionibus [x] discutiendis, atque in reſtituenda cute excoriata [y] polleat virtute, neminem horum Lap-

(l) Moxæ hujus præparationem, adplicationem & uſum eleganter deſcribunt *Nob. Linn. Fl. Lapp. p.* 264. ρ. *Doct. Fielſtr. Med. Lapp.* §§. 16 & 17. *Hogſtr. Lapp beſk. cap* 10. §. 6.
(m) De quo agit *Nob. Linn. Fl. Lapp. p.* 265. ς. Alterum, quod e reſina abietis (botanicis pini) & oleo caſei confectum interne in tuſſi & cæteris morbis adſumi commemorat *Doct. Fielſtr. Med. Lapp. p.* 19 §. 11 aut rariſſime, aut prorſus nunquam, apud Lappones Lulenſes in uſu venit. Sed reſina veræ abietis maſticatur. *Cfr. Linn. Fl. Lapp. p.* 278. ζ & *Fielſtr. Med. Lapp. p.* 20.
(n) *Nob. Linn. Fl. Lapp. n.* 457. β. dicit iſtam ſpeciem adplicari, quæ eſt in *Fl ſv.* 984.
(o) Ut vult *Doct. Fielliſtröm de Med. Lapp.* §. 10. ubi etiam cunctam in medium profert præparationem.
(p) De quo etiam mentionem injicit *Doct. Fielſtr. Med Lapp* §. 14
(q) Ad colicam ſpaſmodicam leniendam, ut verbo commemorat *Nob. Linn. Fl. Lapp. p.* 69. ε.
(r) Tradit quoque hoc *doct. Fielſtröm med. Lapp. p.* 24. Ideoque ejuſmodi caudas a Lapponibus ſat care vendi non raro comperi.
(s) Hoc curavit vetula quædam chiliarcham Weſtrobotnienſium, *Nob. Dnum Widemeier*, laborantem graviſſima iſchuria, relictumque a chirurgis Tornoënſibus.
(t) Quod confirmat *Doct. Fielſtr. Med. Lapp p.* 22. §. 13.
(u) Ut faciei tumeſcentia cum inflammatione magna quam in duobus Lapponibus, hac medela ſanatis intra tres dies, vidi.
(x) Cfr. *Linn. Fl. Lapp. n.* 328. δ. *Fielſtr. Med. Lapp. p.* 22. §. 13. & *HöGſtr. Lapp. beſkr. cap.* 10. §. 5.
(y) *HöGſtr. loc. cit.*

Lapponum latet. In morbis oculorum linimentum inhabitatoribus ſilvarum præbet fel aquilæ vel cygni. [z] Ex ordine avium etiam axungia urogalli majoris, (a) ſanando fracturas oſſium, populo huic multum inſervit. Nec heic ſilentio prætereunda ſunt vitella ovorum, e volatilium corporibus ante incruſtationem exemta, ſiccata, maſticata & aduſtis inpoſita; quorum uſus valde proficuus ab omnibus hujus terræ Lapponibus laudem promeruit. Axungia porro viperina, pectori inuncta, inflammationibus ejus partis internis laborantibus ſolatium adferri, quamvis integre non tollantur, profeſſi ſunt multi. Immo cutis viperarum ut purgans præſtantiſſimum celebratur; quam ad magnitudinem unguis, [b] probe comminutam tam puerperis, quam aliis utriuſque ſexus hominibus, in obſtructione alvi cum aqua propinant. De operationibus chirurgicis, ut raſione interni lateris palpebrarum, [c] ſectione venæ, (d) cucurbitis [e] & ſauciatione uvulæ (f) forcipe facta, quæ in uſu eſſe, ab aliis putantur, cum nihil certi mihi conſtet; illas in medio relinquens, duas tantum adferam. Prior eſt cauta, ne quid ſit reliquum, eductio gordii, dum aliquam ſui partem extra cutem oſtendit; & poſterior tractio valida crinium circum totum caput in cephalalgia a crapulis, (g) vel alia quacunque cauſſa, quam maxime utilem venditant. Tandem Lappones hoſce ægrotos ſagas conſulere, (h) ſacrificia ſuis diis promittere, [i] vulgoque nomina in ſacro accepta lavacro commutare, [k] ne illos in poſterum cognoſcat ſummus Deus, verbo ſolum dixiſſe ſatis eſt mihi properanti ad diſſertatiunculæ hujus feſtinationem poſtulantis

(z) Cujus quoque mentionem facit *Fiellſtr. Med. Lapp. p.* 25. §. 15. & *HöGſtr. Lapp. beſkr. cap.* 10. §. 4. Oleum autem Juniperi, de quo ibidem loquitur *HöGſtröm*, ut ophthalmico; non uſurpatur heic loci.

(a) Cfr. *HöGſtröms Lapp. beſkr. cap.* 10. §. 5.

(b) In majori doſi adſumta habetur lethalis, inprimis puerperis, cum teſte eorum praxi, motus producat convulſivos.

(c) *Hægſtr. Lapp. beſkr. cap.* 10. §. 5.

(d) *Fiellſtr. Med. Lapp. p.* 30. §. 18.

(e) *Ibidem.*

(f) *Idem p.* 31.

(g) *Nob. Linnæus Fl. Lapp. p.* 278. *n.* narrat hanc etiam curari calefactione capitis ad ignem.

(h) Quod etiam confirmat *HöGſtröm Lapp. beſkr. cap.* 10. §. 8.

(i) *Idem cap.* 11. §. 18.

(k) *Idem cap.* 7. §. 12. Et non ſolum infantum, verum etiam adultorum nomina mutari, teſtatus eſt Paſtor loci *Modén.*

F I N E M.

J. HERM.

CCXXIV.

J. HERM. FURSTENAU,

E T

JOAN. PHILIPPI PAXMANN,

SPICILEGIUM OBSERVATIONUM

D E

INDORUM MORBIS ET MEDICINA.

Rintellii 31. Mart. 1735.

OBSERVATIO I.

Spicilegium poſt meſſem inſtituere, uti in omni diſciplinarum genere, ita in arte cumprimis ſalutari juvat.

SCHOLION.

AMplam poſt meſſem rerum in omni doctrina pulcherrimarum, obviarum, reconditarum, utilium, neceſſariarum, jucundarum, æquo & induſtrio rerum ſcrutatori ſpicilegium uſque relictum eſſe, intelligentibus conſtat. Neque vero, id ut planum ſingulis & manifeſtum fiat, vel falcem in alienam mittendo meſſem, vel per varia ſcientiarum argumenta errando, inductionis ope, probationem aggredi neceſſarium erit, cum vel ſola ſervandorum hominum diſciplina, quod agamus, quod dicamus, ſcribamuſque, abunde ſuggerat. Ea vero, uti ex ſanioris philoſophiæ, qua naturam ejuſque affectiones mutationeſque ſcrutatur, fontibus originem trahens, obſervationibus ſedulo factis incrementum debet, ita earum non neglecta applicatione uſuque continuato adoleſcit magis, ſenſimque ad majus indies perfectionis faſtigium adſpirat. Hiſce vero circumſpecte adornandis erectioris viri ingenii nullo non tempore inſudarunt, & quæ circa corporum naturalium inque primis humani indolem, conditionem, varietatem ſenſuum miniſterio, viſuſque præſertim annotarunt, editis eam in rem anatomici, phyſici, medici, pathologici, ſemiotici, therapeutici argumenti haud contemnendis obſervationibus, cum erudito communicarunt orbe. Ingens equidem hic notatur diſcrimen, obvia nonnullis & ex trivio petita, vera, falſa, certa, incerta, viſu an auditu cognita corradentibus, aliis non niſi ſingularia, rariora, admiranda, & felici beata ſucceſſu enarrantibus, adverſos vero & funeſtos præſidiorum effectus aſtute celantibus; ſelecta denique, & veram ſpondentia utilitatem, triſtia pariter & læta, obvia ſimul & rariora, ſed vera utrinque & certa, ita ut eorum quæ ad rem pertinent, nihil temere omittatur, eleganti & concinna ratione tradentibus aliis. Ac licet iis, quæ ab integris collegiis & ſocietatibus litterarum ac ſcientiæ inprimis naturalis incremento dicatis, & ſeculo ſuperiori ac præſenti in Gallia, Britannia, Italia, Ruſſia & Germania paſſim erectis, hodieque vigentibus, eorumque membris & ſociis ſunt profecta obſervata, palma præ reliquis a multis tribuatur; re tamen penitus expenſa fatendum omnino eſt, in actis, ut communiter vocantur, in ephemeridibus, in annalibus, in miſcellaneis iſtis obſervationibus, annuo vel menſtruo ſpatio edi ſolitis vera non raro falſis, incertis certa, utilia minus talibus, rarioribus & ſelectis proletaria & ubivis obvia, malis miſceri bona. Mirum ut non ſit, tan-

tam post observationum messem, alios inter, doctissimorum Bigæ Medicorum, *Theodoro Kerkringio*, & *Francisco Hildesheimio*, illi quidem anatomicum huic vero pragmaticum conficiendi spicilegium relictam esse provinciam. Neque vero etiamnum, neque inposterum inventis, dictis, enarratis, observatis aliquid addendi deerit occasio. „ Multum enim, verba „ sunt *Senecæ*: egerunt, qui ante nos fuerunt, sed non peregerunt, multum adhuc restat operis restabitque multum. Natura enim, studio quasi „ quærentem fugit, & occultat, quod ostendat revisenti. Veniet tempus, „ quo ista quæ nunc latent in lucem dies extrahat, & longioris ævi „ diligentia ”.

OBSERVATIO II.

In historia naturali & medica Indiæ orientalis non deficit spicas post messem colligendi materies.

SCHOLION.

Illos inter, qui de aëre, aquis & locis Indiæ orientalis id quod sensibus usurparunt, litterarum monumentis comprehensum memoriæ prodiderunt, *Josephus* a *Costa*, *Jacobus Bontius*, *Wilhelmus Ten Rhyne*, *Andreas Cleyerus*, *Georgius Eberhardus Rumphius*, *Herbertus de Iäger*, *Engelbertus Kæmpferus*, ut reliquos, & qui botanica sigillatim tradiderunt, *Christophorum* a *Costa*, *Carolum Clusium*, *Garcium ab Horto* & similes taceamus, nec sine elogio commemorandi veniunt. Neque vero itinerum illuc a variis factorum relationes his prorsus sunt negligendæ. Non pauca enim apud *A. Olearium*, *J. A.* de *Mandeslo*, *J. B. Tavernierium*, *J. Thevenotium*, *J. Sponium*, *Dellonium* aliosque occurrunt scopo nostro apprime inservientia. Sed uti hæc talia vastis plerumque operibus dispersa non sine labore plerumque colliguntur; ita post laudatissimos priorum in hoc opere conatus, & studia indefessa illud dissimulandum non est, inter multa egregia, uno ore adserta & confirmata non pauca occurrere, quæ lectorem in illa autorum dissensione & repugnantia dubium dimittunt, id quod doctissimi *Kæmpferi* observationes exoticas, quibus complures veritates antea absconditas in aprico posuit, cum reliquis conferenti ad oculum patebit. „ Enim vero illustris Societas Indiæ orientalis Belgica, ut *M. B.* „ *Valentini* fidem facit, non sine laudabili cautela legatos illos, aut, ut „ vulgo audiunt, commissarios ad plantationes suas aliosque locos transmittendos primum sacro jurisjurandi vinculo adstringit, ut in relationibus „ suis nil nisi veritatem illibatam proferant, quibus ea de causa major „ semper fides adhibenda est. Quandoquidem vero & hi tales rerum naturalium prorsus sint ignari, atque de iis, quæ ad res mercatorias magis

faciunt,

„ faciunt, solliciti tantum sint: hinc tutius ab eruditis & curiosis in locis „ Indiæ viventibus ea, quæ studium naturæ artisque medicæ concernunt, „ & ab iis curatius & perfectius explorari possunt expetere atque expectare possumus. Quem in finem tot membra S. R. I. Academiæ Naturæ Curiosorum in Germania, Volckamerus scilicet, Schrœckius, „ Mentzelius (a Potentissimo Borussiæ Rege hunc in finem lautissimo stipendio donatus) Schefferus, ut & inclytus Ludolphus aliique cum eruditis in orientali India, Cleyero, Jägero, Rumphio, ten Rhyne, similibusque commercium litterarium aluerunt, quorum observationes & epistolæ jam ex parte in Miscellaneis curiosis occurrunt. Majorem vero „ lucem illæ nobis litteræ atque scripta fœnerari possunt, quæ posteriores in India ipsa orientali inter se reciprocarunt, quibus se mutuo æmulando, & in multis contradicendo se ad uberiorem & curatiorem „ inquisitionem excitarunt, & stimulum non inutilem addiderunt: quo „ fieri non potuit, quæ alioquin in abscondito mansissent, in apricum deducta fuerint ”. Sed cum & hi vel præjudiciis forsan occupati, vel relationibus aliorum nimium confisi fallere & falli potuerint, integrum nobis erit, quid veri falsique hisce relationibus insit, quoad per autopsiam mihi, Respondenti innotuit, per lancem quasi laturam ostendere, non eum quidem in finem, ut, quæ in locis remotissimis congrua deprehenduntur, sanitatis præsidia ad nostra corpora imprudenter applicemus, sed ut ex sollicita omnium, quæ hic occurrunt circumstantiarum collatione judicium acuatur, cujus maximam in languentium medela vim deprehendimus.

OBSERVATIO III.

Aëris conditio in moderanda Indorum valetudine maximam obtinet efficaciam.

SCHOLION.

Aëris quænam sit in India orientali ratio, ex situ ejus versus solem discimus. Cum enim æquatori vel proxime subjaceat, vel saltem non adeo procul ab eodem distet quicquid orientalis nomine Indiæ venit, prono inde fluit alvo, id quod autopsia constat, perpetuum ibi æquinoctium, regionum tamen diversitate & majori vel minori ab æquatore distantia, quam latitudinem locorum, vel & elevationem poli appellare Geographi solent, hic neutiquam neglecta, assiduum adeoque ver, vel si mavis, autumnum, summamque aëris amœnitatem, optatamque temperiem matutinis præsertim & vespertinis horis, sed circa meridiem per ali-

quot

quot horas æſtum vix tolerandum, noctu vero frigus ſat notabile non
raro obſervari, veraque & illa *Horatii* deprehendi;

Matutina parum cautos jam frigora mordent.

Unde quid de aeris Indici ſalubritate habendum ſit, facile patet. „ Ex
„ tempeſtatibus, *A. C. Celſo* judice, peſſimæ, quæ maxime variant.
„ Quo fit, ut autumnus plurimos opprimat. Nam fere meridianis tem-
„ poribus calor: nocturnis atque matutinis, ſimulque etiam veſpertinis
„ frigus eſt. Corpus ergo & æſtate & ſubinde meridianis caloribus re-
„ laxatum ſubito frigore excipitur. Sed ut eo tempore id maxime fit,
„ quandocumque evenit, noxium eſt. Videlicet, ut *Ovidius* autor eſt:

Cum modo frigoribus premimur, modo ſolvimur æſtu,
Tempore non certo corpora languor habet.

Appoſite hiſce, & ſi quæ ſunt aliæ aëris æquinoctialis qualitates ad In-
diarum regionem applicat, eumque argumentis non contemnendis minime
ſiccum, ſed humidum valde in circumjacentibus inſulis non ſolum, ſed
& in continentis regionibus deprehendi, *Jacobus* oſtendit *Bontius*, qui
de aëre, qui circa Bataviam occurrit, ſigillatim ſequentem loquitur in
modum: „ Aër in circum vicina regione non admodum ſalubris exiſtit,
„ tum, quod calor & humiditas putredinis effectrices & genitrices phyſi-
„ cis dicantur, tum propter ſtagna & loca paludoſa hic frequentia, dum
„ enim venti e montibus ſpirant, fœtidos & craſſos, ne dicam, propter
„ multitudinem inſectorum venenatos vapores ſupra urbem noſtram adi-
„ gunt, ac ita aërem inficiunt, itaque ventus e continenti oriundus ſe-
„ rio nobis cavendus eſt, atque is præcipue qui poſt gallicinium e mon-
„ tibus ſpirat, ob primarum vigiliarum tepidum calorem ac aperta inde in
„ homine ſudaria, ſeu corporis poros, vehementius propter ſubtilem &
„ penetrantem qualitatem corpus afficiunt, quam vel frigidiſſimus Bo-
„ reas media hyeme in patria". Quo eodem loco duo anni tempora,
æſtatem pluvioſam & hyemen ſiccam, calore ob ſolem a linea æquino-
ctiali non longe recedentem plerumque ſemper æquali exiſtente in Indiis,
his quæ ſequuntur verbis conſtituit, fuſiusque deſcribit: „ Æſtas incipit,
„ ubi perpetuæ pluviæ cadere incipiunt: nam tum ſol propior æqua-
„ tori e directo nos feriens, ac e mari, paludibus & ſtagnis nubes in
„ altum cogit, incipitque hæc tempeſtas a Novembris initio ac uſque
„ initium Maji excurrit, cœlo tum temporis tam irriguo, ac tam pluvi-
„ oſo, tum cadentibus tam continuis pluviis, ut inſolitis merito ſecun-
„ dum Deucalionis diluvium metuatur. E contra a Maji initio uſque
„ ad Octobris exitum ſiccus plane & ſerenus eſt aër, vix pluvia toto ſex
„ menſium intervallo decidente contrario plane modo, quam in patria
„ noſtra, ubi recedente ſole pluvioſus fit aër, appropinquante vero ſole
„ ſiccior evadit". Et de anni quidem temporibus pluviiſque in India ca-
dentibus diverſæ occurrunt, & repugnantes invicem relationes. Idem
quod *J. Bontius* modo de Java ſua, *J. H. Seyfried* de Cambaja & littori-
bus

bus Malabaricis affirmat, ſed mox addit eo, quo hyemalis in dictis lit-
toribus occurrit, id vero eſt pluvioſa tempeſtas, in littoribus Coroman-
del æſtatem ſiccam vigere, utroque, ut ipſe *Lindſchotti* utrinque fide ni-
xus, addit, loco ſub eadem poli elevatione ſitis, & vix 30. 40. 50, aut
70. milliaribus invicem diſtantibus. Suratæ vero tres anni partes *J. A.*
de Mandelslo, calidam, Februario, Martio, Aprili & Majo, pluvioſam Ju-
nio, Julio, Auguſto & Septembri, frigidam denique Octobri, Novem-
bri, Decembri & Januario menſibus notavit; cujus quidem rei verita-
tem ego, Reſpondens, per integros novem annos in Bengala, eadem
fere cum Surata latitudine gaudente commoratus, toties deprehendi,
hoc tamen adjuncto diſcrimine, quod æſtus initium Martium, ejus-
que finem Junium, pluviarum initium Julium, finemque Octobrem,
frigoris vero qualiſcunque initium Novembrem finemque Februa-
rium menſes, ventoſque illic ex oriente & meridie, iſtic ex occidente,
hic vero ex ſeptentrione plerumque ſpirantes videre mihi licuerit. Reli-
quas quod attinet regiones, illud notatu videtur dignum, quod eo, quo
in Bengala & vicinis regionibus pluviæ deſinunt, tempore, in Java ini-
tium capiant, Novembris nempe initio, & uſque ad Februarii finem
menſis continuent, reliquis octo menſibus perpetuam æſtatem referenti-
bus; eo vero, quo hic pluviæ deſinunt tempore, Martii nempe initio
menſis in oris Coromandel illæ iterum cadere incipiant, & uſque ad Junii
finem perdurent, reliquis octo menſibus perpetua iterum æſtatis tempe-
rie, æſtu & ſiccitate conſpicuis. Quæ ſi recte æſtimentur, ut autopſia mi-
hi conſtant, ea, quæ ſupra ex aliis ſunt citata, non parum illuſtrabunt.
An vero *Lindſchotti & Seyfriedi*, tempeſtates in Malabariæ & Coromandel
oris eadem latitudine gaudentibus, & non multum ab invicem remotis,
ſibi e diametro contrarias adſerentium fides in dubium vocari debeat?
affirmare non audeo, qui Coromandel, non autem Malabariæ oras vi-
ſitavi, ſed ſi per analogiam argumentari licet, ſimile quid in Java &
Sumatra inſulis mihi deprehendere viſus ſum; hæc enim cum æquatori
ſit proxime ſubjecta, perpetuis fere pluviis integro anno madet; illa vero
ſex gradibus ab æquatore remota, ſed magis ad orientem vergens non
niſi per quatuor menſes pluviis, per reliquos octo menſes ſiccitate gau-
det. Simile prorſus exemplum infra de America occurrit.

OBSERVATIO IV.

Victus ratio Indis familiaris & vitæ genus valetudini ipſorum non parum velificatur.

SCHOLION.

Alimentorum ex animali & vegetabili regno profectorum, omnis ge-
neris carnium, volatilium, domeſticarum, ferinarum, quadrupedum,
piſcium,

piſcium, olerum, plantarum, radicum, & aromatum inprimis Indiam orientalem eſſe feraciſſimam, neque potulentis ſaporis ſuavitate & virtutis præſtantia, conſpicuis deſtitui, tum aliunde conſtat, tum a *Bontio* iterum docemur, qui pleriſque & alimentis & condimentis, & potulentis, in India uſitatis fuſe enarratis, „ Quid, pergit, jam poſtremo tibi memorem „ mala aurea, citrea, granata, & cæteros ſimiles fructus, quorum ſumma „ eſt copia, cum iſta in noſtra Europa notiſſima ſunt. —— Vites taceo, „ quæ ſi diligentem putatorem & cultorem nanciſcantur, quater in anno „ maturos ſuos fructus proferunt. Itaque, ſi diurnus calor non adſit, „ propter perpetuum virorem ſemper hic ver, ac veri heſperidum horti ". Sed ut pagani Indiarum indigenæ vaccarum adorant ſimulacra, quin &, ut *J. A.* de *Mandelslo* fidem facit, vitulis nuptias ingentibus non raro ſumptibus parant, rati, animas propinquorum facto e corpore exceſſu in hæc forſan animantia per metempſychoſin quandam Pythagoricam tranſiiſſe, cujus quidem philoſophiæ rudera in Indiis hodieque ſupereſſe, laudatus modo *Bontius* eo confirmat, quod Indi etiamnum abſtineant fabis rubris, & quicquid inter herbas rubrum colorem obtinet. Ita a butyro, vaccina, vitulina quin & omni carne ſunt abſtemii, vita exiſtimantes animantia, quam illis non conceſſerant, neutiquam privanda eſſe, paucis oleribus, ſalis & olei momento additis, lacte, pane ex arbore ſagwera parato, & præter piſciculos paucos, varii generis fructibus, inque primis oryza cum aqua ſimplici, quæ ipſis cibi potuſque loco ſufficit, contenti. Olerum vero & fructuum cum varia admodum genera in Indiis proveniant pro varia eorum qualitate, uſu & abuſu vario varios expectandos eſſe effectus, in aprico eſt. Hæc vero ut de paganis & plebejis Indiarum incolis inprimis valent; ita & Æthiopes, qui rerum ibidem potiti ſunt, & advenæ Europæi eo lautius vitæ genus plerumque ſectantur, vino peregre advecto, aromatibus ibidem maxima in copia provenientibus, omnis generis carnibus, pennatis inprimis, ferinis & domeſticis, varii generis piſcibus, fructibus, oleribuſque diverſis, quin & pane ex tritico, Japonia & Surata advecto, & cereviſia ex illo frumenti genere, quod Belgis mout vocatur, paratis, ut *Bontius* iterum refert, menſas inſtruunt, imo comeſſationes & compotationes quotidianas inſtituunt, theæ ex China allatæ, granorum Coffée partim ſponte ibi provenientium, partim ex Natolia & Japonia advectorum, & nicotianæ ſacharique, utriuſque indigeni, partim ex occidentali India advecti uſu abunde delectati. Ex hiſce invicem collatis ſatis, opinor, patet, ſanitate Indos minime perfecta & conſtanti gaudere, & ævi plerumque brevioris eſſe, quod utrumque communis rerum uſus & attenta confirmat obſervatio. Prætterquam enim, quod aëris varia conditio ſingulis propediem diebus ibidem obvia maximum ſanitati detrimentum inferat, æſtuſque circa meridiem maximus vel ideo valetudini ſit noxius, quod pori corporis nimium aperti, accedente veſpertino & nocturno frigore & rore noxio corpori minus

probe

probe tecto matutino tempore illabente importune claudantur, ſimili propemodum modo ac de aëre Hungarico de die exquiſite calido imo fervido, noctu vero ultra modum frigido, utriuſque vero noxis elegantes admodum obſervationes penes *Tobiam Coberum* legere licet; cum ex adverſo Septentrionales populi, aëre horrido & gelido utentes, inque iis Lappones tametſi aſpere duriterque vivant, tamen commodiſſima utantur valetudine, ut medicos nec habeant, nec iis ſe indigere exiſtiment, ut a *Jo. Scheffero* fuſius relatum extat: alimenta Indis uſitata ſanitati non æque conducunt. Licet enim victus ſimpliciſſimus omnium conſenſu ſit optimus, oryzam tamen, calidam inprimis adſumtam non ſolum noxiam eſſe ventriculo, verum cerebro ac univerſo nervorum generi, ut a vaporibus craſſis & ſiccis ex hoc cibo in cerebrum elevatis nervi optici ſæpe in tantum obſtruantur, ut cæcitas inde oriatur, alios inter, rerum uſu id confirmante, præclare iterum *Bontius* oſtendit. Famigeratum vero potus genus, Arac, quod e liquore nuce Indica contento, ac ex ipſa arbore deſtillato cum oryza conficitur, vel ob mangonii ſuſpicionem caute uſurpandum eſſe, patet, cum Chinenſes avariſſimi ſimul & aſtutiſſimi bipedum illud in India mixtis holothuriis in mari fluctuantibus parant, quæ excrementa maris Belgæ quallen vocant, eaque tam exurentis ſunt caloris, ut ſolo attactu veſicas in cute excitent, ut idem Cl. Autor fidem facit. Cereviſiæ vero ex oryza a Japonibus confectæ, & Sakki vocatæ, adque vini Hiſpanici vigorem & indolem coctæ proprietates & noxas uti in proprio expertus eſt corpore, ita graphice *Engelbertus* deſcripſit *Kæmpferus*. Ac ſicut de potu, Sagouer dicto, qui deſtillat ex arbore non abſimili palmæ Indicæ, *Jacobus* affirmat *Bontius*, illum, ut & reliquos potus naturalis ſpecies ex nucis Indicæ cavitate, & floribus elicitis frigida qualitate excellere, ac proinde nervis eſſe infeſtos, ſi quis nimia quantitate iis abutatur, præſertim corpore per exercitium aut ſolis ardorem excalefacto, indeque malum corporis habitum, fœdum ac luteum corporis colorem, ipſamque paralyſin derivat, quæ quidem omnia rerum uſu edoctus veriſſima comperi, ita de pane quem ex arbore Sagowera confici, ſupra commemoravi, pariter mihi innotuit, illum particulis nutritiis paucioribus inſtructum eſſe. Olerum & fructuum in Indiis provenientium ingens equidem eſt diſcrimen, pleraque tamen frigidiori ſunt qualitate prædita, quibus affatim æſtuante corpore ingeſtis, & notabili aquæ frigidæ, aut alius prædicti potus quantitate affuſa, non mirum, ſi diarrhœæ, dyſenteriæ, dolores colici, febres ſimiliaque oriantur mala. Præ ceteris Ananas fructus, ut ſaporis ſuavitate & eminentia reliquos fere omnes, ita & nocendi energia ſuperare deprehendi, utpote a cujus abuſu commemorata modo & plura alia proficiſci vitia, expertus novi. Inter fructus vero ſalubres & unde ſolatium aliquod male habentes ſibi queunt promittere cum areca cardamomis & calce viva folia betele miſta, mundandis dentibus maſticatorii loco inſervientia, fructus manges, piſanque, &

 cy-

cydonia Bengalensia, bambus seu mambu Sakar, *Bontio* laudata, & ana-lepticorum classi merito inferenda, tum fructus inprimis poley, & ferre everrendis urinariis viis idonea, & inter reliquas dapes apponi folita, nemini, quod sciam, commemorata neutiquam reticenda duxi; tabaci vero fumum, in locis istis orientalibus plus satis familiarem, cujus usus laudem, crimen abusus habet, vel idcirco tangendum putavi; quod non per fistulas passim usitatas, sed per peculiares machinas, alios inter a *Kæmpfero* descriptas & iconibus expressas ita hauriatur, ut oleum quod in nicotiana latet fœtidum, & narcotica vi præditum ab aqua interjacente absorbeatur. Reliquum vitæ genus Indis familiare quod attinet, nudi fere omnes incedunt, & pauco eoque misero per dicta victu utentes, & pluviis vix non immersi labores sub dio plerumque peragunt, idque non nisi necessitate coacti, cum de mediis vitæ sustentandæ vel in proximum diem sufficientibus securi otium labori præferant; ignaviaque torpescant. Præterea admodum juvenes, & vix quartum, quintum, sextum, septimum, octavum, decimum & duodecimum ætatis annum ingressi, utriusque sexus homunculi matrimonia contrahunt, & quamprimum per ætatem licet, veneri litant, liberisque dant operam, quod ne solus dixisse, aut fabulas narrasse videar, en testem iterum luculentum *J. A.* de *Mandeslo*, hæc talia disertis confirmantem verbis. Hæc vero omnia quantum perspirationem impediendo, vires frangendo, & maturam accersendo senectutem valetudini sint fraudi, non attinet pluribus evincere. *Cornelius* certe *Tacitus* de priscis suis germanis longe commemorat alia, in quibus seram juvenum venerem & septam pudicitiam, eoque inexhaustam pubertatem, & quod virgines non festinentur, eandem juventam, similemque proceritatem ex merito laudat, unde & quod pares validis misceantur, robora parentum liberi referant. Indorum vero plurimos vix trigesimum agentes ætatis annum, quem ex arborum forte obviarum, hoc vel illo tempore fatarum collatione computare solent, senilem referre canitiem, & vix quadragesimum annum vivendo superare, non uno documento certior factus sum.

OBSERVATIO V.

Pestilentia vera in Indiis fere nunquam est visa; febres vero acutæ continuæ, exanthematicæ, pestilentiales eo sunt frequentiores, intermittentes oppido raræ.

SCHOLION.

Ex pestis absentia summam aëris Indici puritatem & salubritatem colligunt nonnulli: ast postea quam curatiori facta causarum pestem producentium

indagine innotuit, pestem non nisi contagio propagari, penes omnes in confesso est, in aëre quoque purissimo pestis contagium longe lateque grassari, & stragem maximam edere posse. Febres vero intermittentes in Indiis rarissimas esse, *J. Bontius* iterum confirmat, præter unam & alteram quartanam, eamque cum ægro e patria delatam, quæ miserrime in hydropem, & inde certissimam mortem desierit, quæ certam servaret periodum, cum intermissione seu ἀπυρεξία febrem vix se meminisse, affirmans. Cujus quidem rei causa vel in victu Indorum parco, vel in perspiratione aucta, vel in utroque quærenda videtur momento. Harum vero defectum febrium, continuæ acutæ malignæ, largo fœnore resarciunt, quæ eodem teste Cl. *Bontio* plerumque cum tanto furore invadunt, ut tanquam attonitos de ratione mentis statim dejiciant, & sæpe intra paucissimos dies imo aliquando horas cum phrenitide & continuo delirio ægros e vita rapiant. Adsunt perpetuæ vigiliæ, vomitus varii coloris præcipue viridis & æruginosæ bilis. Externa rigent. Calor interne cum ingenti siti vitales & naturales facultates depascitur. Præter enim horridam illam & pestilentialem febrem, quæ 1733. in Batavia decem mensium spatio 35. hominum millia rapuit ab aqua marina per canales in civitatem derivata, & æstus occasione maris, modo accedente, modo recedente, hoc vero tempore paludum more hic insignem a cadaveribus aliisque injectis fœtorem spirante ortam, duas inprimis febrium ejusmodi pestilentialium species, quoad in Indiis degi, notare mihi licuit: alteram ad sinum Bengalæ quotannis frequentem, & Augusto inprimis mense pluviarum occasione affatim cadentium, Gange fluvio exundante, & juxta cum gentilium cadaveribus eidem injectis, & magno numero innatantibus, & putridum exhalantibus fœtorem multis aliis effluviis heterogeneis salinis, tartareis, nitrosis vulgo dictis, & sanitati adeo infestis, ut ferro cadente vel & farina fabarum aquam corrigere & potui idoneam reddere studeant, referto revertentem, & pluribus funestam, quam mecum *Bontius* cum singulis notavit circumstantiis; alteram, die Ave, sigillatim appellatam, & pustulis nigris in naso inprimis conspicuam. Huic vero posteriori, ut folia arboris cujuslibet obviæ in turundæ formam coactæ, & cum fœno græco, saleque communi mista opponere, &, ut narium hæmorrhagiam, quam criticam & salutarem in hoc morbo noverunt experti, concitent, naribus ingerere solent hujus regionis incolæ; scarificaionem forsan narium Ægyptiacam, Ill. *Stahlio* laudatam imitati, ita in reliquis febrium acutarum speciebus præter universalia, V. Sioem & cathartica in principio, si opus adhibenda, diaphoreticis & sudoriferis cum debito regimine adhibitis, negotium omne absolvendum erit. Quem in finem præter varias radices & herbas alexipharmacas indigenas, lapide bezoardico, & lapide cordiali Indico, Goæ ex variis simplicibus ejusdem commatis confecto Indi, nostrates vero alexipharmicis quoque usitatis, volatilibus & temperatis, ex coralliis, cancrorum lapidibus, apri dente, unicornu fossili, succino, cinna-

cinnabari, antimonio diaphoretico, ſcordio, angelica; vincetoxico, ſam-
buco, ſcorzonera, contrayerva, ſerpentaria virginiana ex Europa vel &
America advectis & varia forma adhibitis nec ſine effectu exoptato utun-
tur: illud vero ſilentio non videtur prætereundum, quod Indi harum
rerum periti ægrotos febribus continuis laborantes ventilatione ſollicite
inſtituta ſudore per aliquot horas data opera prohibeant, deinde vero ſu-
dori cum εὐφορίᾳ tuto permittant. Quæ quidem medendi ratio, ut em-
piricæ ſimillima appareat, duplici niti fundamento videtur, impeditura
nimirum, ne vel cœlo in Indiis fervente languentes ſudoribus nimium dif-
fluant, vel ſudoribus præmature concitatis, vires nimium proſternantur,
vel etiam, ut homines nudo corpore radios ſolares impune & abſque ſu-
doris colliquativi metu ferre ſoliti, ad ſudorem ejuſmodi ventilationis fla-
bello factæ ſubſidio præparentur ac diſponantur, quam in ſententiam
eruditæ *J. H. Schulzii* meditationes conferri merentur. Variolis vero &
morbillis laborantes, quorum exanthematum hiſce in locis uberrimus eſt
proventus, aqua frigida ſtrenue perfundi, idque ni fiat, vix, qui iis-
dem laborant evadere, tum ipſe ſæpius vidi, tum *Kæmpferus* in Javæ in-
colis notavit, idque in æſtuoſo iſto climate non adeo abſurdum putat.

OBSERVATIO VI.

Nervoſi vitia generis, & affectus ſpaſmodici in India orientali frequenter occurrunt.

SCHOLION.

Hujus quidem cauſam phœnomeni ex aëris vitio vitæque genere Indis
uſitato juxta prædicta eruere, haud equidem foret difficile; neque vero
peſtem iſtam, ut multis ſolenne eſt, appellandam peculiaribus antidotis
tollendam, ſed genuinis quodlibet vitium nominibus indigitandum cen-
ſui. Hæc inter communiſſimum omnium & frequentiſſime obvium, Be-
riberi dictum, pro paralyſeos ſpecie a *Bontio* aliiſque vulgo habetur, ego
vero, hoc ipſo nomine illud delirii genus, quando quis abſque cauſa ma-
nifeſta ſibimet ipſi diſplicet, ſolitudinem amat, mœrori indulget, id vero
eſt, melancholiam hypochondriacam denotari, experiundo didici, ſimul
& diuturno ſtudio vera eſſe deprehendi, quæ idem ille Cl. *Bontius* de ſpaſ-
mo, & tetano cumprimis commemorat; tam repentinum enim & ſubitum
eſſe aliquando ejus impetum, novi, ut dicto citius homines rigidi, non
ſecus ac ſtatuæ, permaneant: dum vel in anteriorem vel poſteriorem cor-
poris partem muſculi in voluntario motu verſus principium ſuum trahun-
tur. Hoc malo affecti truculenter admodum aſtantes intuentur præſertim,
quod ſæpe fit, interveniente ſpaſmo cynico, ſeu convulſione canina,
cum

cum utravis maxilla aures verſus trahitur. Ruber & viridis color ex ocu-
lis & facie oritur, dentibus ſtrident, & murmur inauditum, vice vo-
cis humanæ edunt tanquam ii, qui e cella ſubterranea loquuntur: ita
ut imperitis vere dæmoniaci appareant. Præterea & varii generis dolori-
bus & ſpaſmis in infimo præſertim ventre ſub colici, hypochondriaci,
quin & hyſterici mali nominibus ſcenam ludentibus, una cum Sinenſi-
bus & Japonenſibus miſere non raro Indos excruciari videas, quæ qui-
dem vitia variis ſtipata ſymptomatibus a flatibus ſeu vaporibus derivanda
exiſtimant. Quam in rem egregia ſunt, quæ Cl. *Kæmpferus* memoriæ
prodidit, digna omnino, quæ hic quoque legantur verba: „ Aſia quouſ-
„ que ad noſtros antipodes extimumve orbis terminum extenditur tribus
„ donata eſt Heliconibus, Arabum, Brahmenum & Sinenſium: ex quibus
„ ſcientiarum artiumque promanavit, quidquid eſt inter vaſti orientis po-
„ pulos. Hi vero cœlo, linguis, moribus, religione diſtincti populi, li-
„ cet pro diverſo, ex quo oriuntur, Helicone, alia atque diverſa foveant
„ artis medicæ (ceteras non attingo) principia, præcepta, materiam &
„ medendi methodos, nihilominus tamen, cum in morborum cauſas in-
„ quiritur, uno ore ſinguli ad tribunal ſubinde, flatus & vapores provo-
„ cant, ut tantum non videatur cum Coo noſtro L. de Flat. dolores &
„ affectus quoſcumque flatibus acceptos referre". Imo vero ex recen-
tioribus *Domergerio* & *Langio* cuidam idem placuiſſe dogma, D. Præſes
pridem oſtendit. Colicæ ſigillatim gentibus hiſce infeſtæ nomine non
quemlibet, ſed illum ventris dolorem venire, qui dum inteſtina lancinat,
in inguine ſimul motus excitat convulſivos, a *Kæmpfero* iterum docemur:
„ Nimirum is eſt hujus colicæ vel gradus vel genius, ut abdominis quo-
„ que muſculos & membranas vellicet. Si doloris cauſam, vel materiam
„ quærimus, ea ex ſententia horum antipodum, cum in præſenti morbo,
„ tum in omni cruciatu ventris neutiquam intra inteſtini cavum hoſpi-
„ tatur, niſi forte in affectu leviori, ſed in ipſa hæret partis alicujus ſub-
„ ſtantia membranoſa, puta muſculorum abdominis, peritonæi, omenti,
„ meſenterii, inteſtinorum: in quibus illa per moram faceſſens in vapo-
„ rem, vel, ut loquuntur, in ſpiritum ſæpe acerrimum rodit & lancinat.
„ Hujus igitur ſpiritus rodentis effracto carcere, ipſoque anguſtiis, quos
„ diſtendebat, exſoluto, ceſſabit momento citius acerbiſſimus extenſionis
„ ſenſus, quem ut perperam Latini ab inteſtino ſæpius innocenti co-
„ licam, ſi Gymnoſophiſtæ eum ad Japonum Sinenſiumque mentem ſa-
„ niori judicio amant ſua lingua vocare ſpaſmum abdominis & inteſtino-
„ rum. Habet hoc ſingulare patrius morbus Japoniæ, ut ad hyſtericæ
„ paſſionis exemplum perſæpe ſuffocationem hoſpiti ſuo machinetur, con-
„ vellendo totam regionem ab inguine ad uſque coſtas ſpurias, vel mu-
„ cronem; deficiat vero, ubi diu ſæviit, in tumores hic illic in corpore
„ promiſcue naſcentes, nonnumquam epilogum ludat teterrimum.

 OBSER-

OBSERVATIO VII.

Alvi fluxus simplices & cholerici, hepatici & dysenterici in Indiis sunt frequentissimi.

SCHOLION.

Plures inter alios idem mecum notavit *Bontius*, qui dysenteriam inprimis horribile vocat, & consuetissimum his regionibus malum, quod plures homines necat, quam affectus quispiam alius præter naturam. Hoc vitium contrahi existimat, partim ex aere calido & humido, sed & fructus supra laudatos maximum huic malo fomentum præbere addit, quibus si quis cum summa cautione non vescatur, & cum oryza vel pane & pauco salis, vix unquam hoc malum effugiet, non secus, quam in Gallia & Hispania, qui uvas avidius sine pane vorant, statim diarrhœam vel dysenteriam incurrunt, præcipuam vero mali causam allegat potum arae, mangonio dicti supra ratione corruptum. Aëris tamen potiores hic esse partes, non tam calidi vel frigidi, humidi vel sicci, sed ex calido in frigidum, ex sicco in humidum subito commutati, ex similium indole mutationum aliis quoque in locis notanda, aliarumque analogia regionum concludere licebit; nam & de Pannonia sua idem affirmat, & hoc præ reliquis malum incolis ejusdem infestum *Tob. Toberus* graphice describit, & cur in illa aliisque regionibus mense cumprimis Augusto epidemica & maligna oriatur dysenteria, non nisi subitæ aëris hactenus fervidi in frigidum mutationi in acceptis ferendum esse, tum usus rerum docet, tum in *Annal. Physico-Med. Uratislaviensibus* egregie evictum & demonstratum est. Radicem Bimili patna dictam & laxandi, hinc roborandi virtute præditam huic inprimis malo opponere norunt Indi harum rerum gnari. Primæ nimirum digestionis vitio hæc & similia eveniunt mala, affectus mordehi, quo ventriculus depravatus, & mordexin, quo nausea & vomitus perpetuus denotantur, sæpius in India oriuntur. Ciborum vero in ventriculo resolutionem in aere ultra modum fervido minus ex voto perfici, indeque temperantia in locis & temporibus æstuantibus inprimis opus esse, *J. A. de Mandeslo* opportune notavit, V. Cl. vero *G. A. Hambergerus* peculiari labore egregie demonstravit.

OBSER-

OBSERVAIO VIII.

Phtisis, Hydrops, Icterus, dira illa mala, Indorum plurimis infesta, multis funesta sunt.

SCHOLION.

Hujus rei fidem tot inter alia funera hominum, ut supra dictum, præmatura morte defunctorum faciunt: viam quippe ad lethum his similibusque vitiis sternentibus. Ista vero in pulmone, hepate, mesenterio, omento, & reliquis visceribus derivationi & secretioni humorum dicatis radices cum agnoscant, horum quidem viscerum inflammationes, exulcerationes, obstructiones, ut vulgo vocantur, aut alio modo factæ corruptiones ex aere & victu Indis familiari, vivendique ratione perversa supra pluribus ennarratis derivanda erunt. Et Icterum quidem seu regium morbum inter quotidianos in India morbos numerat *Bontius*, qui vel alios morbos, inflammationem, scirrhum, apostema hepatis comitatur, vel sequitur, & quia tum ut plurimum symptomaticus, & ex violenta morbi ortus, fere semper lethalis, sæpe etiam ita momentaneus est, ut intra paucissimos dies oriatur & occidat. Diuturnus autem sæpe delirium & phrenitidem, & neglectus certissimum hydropem, quem familiarissimum in Indiis morbum, sed facilius ibi quam aliis in locis sanabilem vocat, infert; phtisin vero, empyema, hæmoptysin, & similia pectoris vitia ex aëris constitutione calida & humida in corporibus inprimis nudis improvide eidem, aut rori cadenti expositis derivanda existimat. Inter reliquas vero mali corporis habitus species Indis admodum familiares duas cumprimis a Cl. *Kæmpfero* notatas deprehendimus, Andrum & Perical Malabaricæ regioni endemias & communes, quarum illa oscheohydrocelen, hæ vero pædarthrocacem quandam, seu spinam ventosam, vel & hypersarcosin pedum ulcerosam denotat; cujusquidem utriusque mali causam liquoris fundi Malabarici potatoribus eodem jure refert acceptam, quo plica polonica accusat fontes Ucraniæ, strumas propinat Styria & Transylvania, dracunculos ex stagnante imbre hauriunt Arabes desertorum, accolæ sinus Persici, & Guineensis Afri.

OBSER-

OBSERVATIO IX.

Dracunculi non poſtremum pathologiæ animatæ caput apud Arabes, Perſas ipſosque Indos conſtituunt.

Scholion.

Singulare lumbricorum genus dracunculi ſunt cum crinonibus, germ. miteſſer, pueris infeſtis, & *M. Ettmüllero* laudatis neutiquam confundendi, qui non in inteſtinis, aut alia quadam corporis cavitate, ſed in muſculis per corporis ambitum natales inveniunt. Horum jam *Plutarchus*, & ex eo *H. Mercurialis* meminit. *Jobus* vero *Ludolphus* & *Georgius Hieronymus Velſchius* uberiorem eorum deſcriptionem dederunt. Omnem vero morbi hiſtoriam, una cum cauſis & medendi methodo ita tradidit *E. Kæmpferus*, ut vix quod addi poſſit, inveniatur. Nam & aquarum impurarum & vermiculis ſcatentium uſu minus provido externo pariter & interno malum plerumque contrahitur, nec niſi emplaſtris emollientibus loco affecto applicatis ut lumbricus infixus ſuppuratione ſenſim proliciatur, curari conſuevit. Ac ne quis obvertat, nihil huic lumbrico cum Indis intercedere commercii, alius quippe terræ incolis infeſtum, ibidem ipſe Cl. Autor de patria ejus ſequentem differit in modum: „Non eſt beſtiola hæc ſoli Per„ſidi vernacula, ſed & Guineæ in Africa, & Rhaſe ac Avicenna teſtibus, „ Choraſmiæ & Aegypto quoque. Medinenſem Arabiæ tractum earum fe„ racem teſtatur ſæpe laudatus Arabs, & morbum ſub hujus patriæ titulo „ ex inſtituto pertractat gemino capite 21 & 22. Lib. Can. 4. Fen. 3. „ Tr. 2. Dracunculorum genitrices quoque offendi pagos mediterraneos „ quosdam terræ Gangeticæ ultra Paliacattam ".

OBSERVATIO X.

Arthritidis & Nephritidis exempla pauciſſima in Indiis reperiuntur.

Scholion.

Hujus veritatem obſervati non rectius, quam ſcriptorum ſilentio, autopſia & experientia propria, & quæ contra utramque moveri poterant, dubiorum reſolutione in tuto collocavero. Nimirum, qui contrariam tuentur ſententiam, quid olei cajeputi ex Indiis ad nos delati, & in *Annalibus Uratislavienſibus*, virtute nervina, antopoplectica & antiarthritica paſſim celebrati, quid moxæ, famoſi adeo podagrici a *Bushofio*, *ten Rhyne*, *Valentini*, *Kæmpfero*, aliisque pluribus expoſiti virtus, quid folia Acmellæ a *Valentini*, quid Kithie folia ex Indiis allata, & in *Annalibus* iterum *Uratislavienſibus*, ceu calculo pellendo idonea præſidia, quid plura alia exotica & quamobrem ad hoſce morbos adeo commendantur, & tantis ornantur elogiis, ſi morborum, quibus opponantur, nulla reperiuntur in iſtis regionibus veſtigia? quærere ſolent. Aſt dubiis hiſce diluendis unus iterum ſufficit Cl. *Kæmpferus*, qui de Moxa erudito inſtituto ſermone hiſce alia inter verbis uſus eſt: „ Adverſus arthritidem & ejus progeniem podagram „ ſchiaticamque quid valeat moxa, id non ita pridem coloni Batavi in In„ diis exploraverunt. Frangit hic ignis impacta perioſtio rhenani tartari „ ſpicula"; quæ quidem ſingula & quæ ſequuntur, ad Indos abſtemios neutiquam applicari poſſunt. Quod vero ad nephritidem ſeu calculi attinet hiſtoriam, in iſto hominum genere, qui cereviſiam vernaculam ex oryza coctam, Sinenſibus Sampſu, Japonibus Sakki vocatam in deliciis habent, invenire qui vaga arthritide & ſtranguria laborant, inſolens non eſſe, idem ille doctiſſimus vir autor eſt. Imo vero arthritis vaga plethoræ plerumque ſoboles a fixa multum omnino diſtat, neque qui ſtranguria tentantur, calculo mox ſunt affecti. Ac ſicut apud theæ bibulos Japonenſes & Sinenſes iſto quidem cœlo *Kæmpferus* & *Thevenotus*. ut eſt in *Actis Philoſophicis*, ita & ego penes hydropotas Indos calculoſos & podagricos nunquam inveni. Quod ſi vero in Indiis hiſce malis affecti reperiuntur, ſunt iſti Europæi, & Bacho, aut veneri ultra modum litantes, aut alia propria vel aliena culpa malis hiſce, graviter interdum, mulctati.

OBSERVATIO XI.

Lues venerea malum eſt in Indiis frequentiſſimum, lepra vero, quæ vulgo audit, cum lue venerea paria facit.

Scholion.

Luem veneream Indiæ & Javæ ſigillatim inquilinam eſſe, adeo ut febre quolidiana ſit vulgatior *A. Cleyerus* affirmare nullus dubitat, idemque de Goa *J. A.* de *Mandelslo* confirmat, cujus quidem adſerti veritatem ego quidem plus ſatis deprehendi. Iſta vero lues Indica nonnullis vocata, ut veneris vagæ & fœdæ flagellum ab intelligentibus merito appellatur, cujus quidem ſchema a doctiſſimo *J. N. Pechlino* vivis coloribus depictum exſtat; ita malum id eſſe antiquiſſimum & longe ante detectam frequentatamque Indiam, vel occidentalem vel orientalem, in ea morum corruptela, & laſciviæ indies auctæ fomite ubivis fere terrarum radices egiſſe, ac latius ſparſum eſſe, neque adeo cauſam adeſſe, patet, cur primam ejus originem ab eſu ſerpentum Inguanarum, Americanis familiari, vel aliunde

cum *M. Listero* derivemus. Ac licet negandum non sit, per contagium foedum hoc malum inoncentibus quoque communicari, & longe lateque propagari posse, longe tamen hæc rarissima, omnium vero frequentissima eorum esse exempla, qui propria culpa & immodico atque impuro concubitu sibi id accersiverunt, sanioribus pridem innotuit. Equidem an *Hippocrati*, *Galeno*, & reliquis, qui sunt superstites Autoribus priscis Græcis & latinis venerea lues hoc saltem nomine, cum de re ipsa nullum sit dubium, innotuerit, non attinet pluribus disquirere. Neque vero ex sacris aut profanis scriptoribus ad luis antiquitatem venereæ probandam testimonia cumulare, præsentis fert ratio instituti. Notatu tamen digna videntur hæc *Anonymi* cujusdam Galli verba „ Il y a tout lieu de croire, „ que ce mal est aussi ancien que le monde, & si on lit avec réflexion „ les débauches, & ensuite les douleurs, que Tacite, & Suetone Tran- „ quille attribuent à Tibere; on peut assurer, qu'il n'avoit pas le mal de Na- „ ples, mais celui de Caprées, lieu de ses divertissements & de ses plaisirs „ ordinaires". Quibus cum *Guido Patin*, & *Nicolaus* de *Blegny* prorsus consentiunt, quorum hic verisimile etiamnum existimat, lepram confirmatam, cujus tanquam affectus rarioris meminerunt, curationem nequaquam admittentis eandem esse cum ea quam nos proprie lepram vocamus: cæteras lepræ simplicis species, quas tanquam admodum vulgares tradiderunt, nihil aliud fuisse, quam varias impressiones a salibus venereis cuti inductis, quandoquidem asseclam habebant aut sequacem maximam partem accidentium luis; eademque de causa Indos præ libidine, cui brutorum in morem indulgent, effrænata, lui magis obnoxios esse: vehementiam porro æstus plerasque illas regiones torrentis, ejus accidentia magis terrifica, & conspicua proferre, fervore vehementiori sanguini inducto. Hæc si rite examinentur, & sicut a D. Præside nuper est indigitatum, diversi inprimis luis gradus, prope attendantur, nullum facile dubium remanebit, quin luem veneream & lepram unum eundemque esse affectum, asseramus, & elephantiam pariter Javæ novam, a *J. C. Mentzelio C. F.* descriptam, & tophos & gummata & ulcerationes in Insula Amboyna & Moluccis præcipue, amboynse Pockem dictas *Bontio* notatas, ad luem veneream jure meritoque referri, cum in utriusque historia morbi, & quæ de lepra vulgo dicta, passim occurrunt observationibus autores earum disertis confiteri soleant verbis, quod multum utrumque inter morbum commercii intercedat. Opportune hic recordor Respondens viri honoratioris Batavi, in supremo Indiæ senatu assessoris, cui ob lepræ, cujus accusabatur, suspicionem, pulvinari, ut fieri solet, domum transmisso locus in curia denegatus est, eo vero oculari inspectioni ad desiderium proprium subjecto, non lepræ, sed luis suspicionem venereæ justam esse, innotuit. Præterea & leprosorii recordor Indici, in insula Purmerent prope Bataviam fundati, non, ut in Europæ variis regionibus fieri amat, leprosis omnibus destituti, sed ægrotis & languentibus quam maxime referti; sed & curatiori insti-

tuto examine innotuit mihi, plerosque lubentes incurabilium classi adseri, ut nimirum victu & amictu & reliquis necessariis vitæ adminiculis otiosi abunde fruantur: nec qui curam eorum gerunt, chirurgi aliam quam palliativam instituunt, neglecto fonte rivulos, id est, ulcera, tubercula & similia vitia emplastris, unguentis aliisque topicis supeficietenus saltim tractantes. Ipsam vero quod attinet luem, Indi quidem eam applicato cinnabaris vulgaris factitiæ suffitu & pulvere radicis chinæ in substantia, ut dicitur, adsumpto, similique diæta sicca eventu satis felici expugnare solent, penes Æthiopes autem & Europæos, decoctorum ligneorum & mercurialis ope salivationis, curam ejus aggredi, ut passim alibi, moris est, neque nisi errore aliquo ab ægroto vel medente commisso, & regimine inprimis calido nimis adhibito, tristis aut minus felicis in cura successus memini.

OBSERVATIO XII.

Nosocomia in Indiis diversi admodum generis reperiuntur.

SCHOLION.

Varia admodum sunt, quæ de Indiæ & regionum vicinarum nosocomiis litterarum monumentis concepta leguntur. Præterquam enim quod brutorum quoque nosocomia illic offendi *Thevenotus* & *Mandelslo* fidem faciunt, *E. Kæmpferus* in describendis Persarum xenodochiis multam posuit operam, quibus tamen repetendis eo immorabimur minus, quod non tam nosodochia, quam hospitia vulgaria hoc nomine a Cl. Autore indigitari, constet, nec quæ de nosocomio Turcico, arci sanctiori (Serail) incluso & ægrotis non tam veris quam putatitiis, & Bacho venerique inhiantibus, frustra nitente exquisitissimo Imperatoris, ejusque ministrorum rigore refertissimis, lectu jucunda apud *J. B. Tavernier* occurrunt, cum ab Indis nostroque scopo sint remotiora, huc transcribemus; quæ vero de Nosocomiis Batavorum in India, & Javæ metropoli Batavia ab eodem autore commemorantur, scopum nostrum propius attingunt, præsertim cum satis abjecte de iisdem sentiat, & viliorem ejus conditionem vivis depingat coloribus, quam eorum, qui curam ejus gerunt, avaritiæ & morositati acceptam refert. Quæ quidem omnia, paucas si exceperis circumstantias, verissima deprehendi, neque, hic saltem causam inveni, cur fidem *Tavernierio*, ut ab aliis factum esse, penes *M. F. Lochnerum*, & *M. B. Valentini* videre est, in dubium vocem. Sed & meliorem longe Bengalensium conditionem nosocomiorum, quoad victum, & ministeria ægris necessaria, expertus novi. De Goæ vero nosocomio ægrorum commodis satis idoneo *J. A.* de *Mandelslo conferri meretur.*

OBSERVATIO XIII.

Medicina in Indiis eſt empirica.

SCHOLION.

Scholis, litteris, & reliquis eruditionis ſubſidiis deſtituti Indi medendi præcepta ab antiquiſſimis temporibus a majoribus per traducem accepta in poſteros iterum propagarunt, more priſtinis temporibus ſolenni, quibus ars ſalutaris certis familiis quaſi propria adhæſit, unde medicæ ſacris artis initiati medicorum filii procul dubio hodieque appellantur. „ Hi enim homines, quam exercent artem non libera electionis voluntate, „ ſed naſcendi ſorte profitentur, quæ unicuique honores, ſervitutem „ & ſpartam denique, quam hac naſcendi ſparta exornet, neceſſitate plus quam ſtoica diſpenſat, inde eſt, quod per continuos ætatum & generum gradus ac ſucceſſiones parentes liberis quaſi de „ manu in manum tradant, quæcunque ad artis illius, quam nativitatis lex ab ultima temporum memoria huic aut illi generi præſcripſit, perfectionem requiruntur ”, ſicut hæc talia *Henricus van Reede tot Drakenſtein* fuſius perſequitur. Illa vero rudis admodum, omnium eſt conſenſu, paucis herbis, ſimplicibus, decoctis, conſtans. Indorum enim Medicos pleroſque egregios eſſe botanicos, tum ejuſdem, tum *Bontii* fide conſtat. Cauteriis autem & frictionibus ut indulgeant, phlebotomiam tamen abominantur, quam Indi cum Sinenſibus graviſſimum quondam errorem autumarunt, & jejunio potius, aliiſque refrigerantibus, ſanguinem ad debitam temperiem reducere conantur, ajunt enim non ideo quod ferveat in olla, effundendum juſculum, ſed ſi compeſcere velis, ignem ſubducendum, ſicut inſigni empiriæ Indicæ documento ex *Martini Martinii* Hiſtoria Sinica *Simon Pauli* commemoravit. Horum vero ſimplicium ope auxiliorum morbos magna felicitate & brevi tempore, adjuvante ſine dubio cœli benignitate, & incolarum temperantia curari, & gentem inter Chinenſem, ut ſumme induſtrios œconomos, ita & artis uſu ſalutaris inclytos medicos reperiri; & eſſe illis libros antiquiſſimos de natura & virtutibus herbarum, arborum & lapidum, modernoſque illius nationis medicos, non ſecus ac fecerint antiqui, ſcribere de prognoſticis, cauſis, effectibus morborum, ex *Thevenoto* in *Actis Philoſophicis Anglicanis* relatum exſtat, Quæ quidem licet inſignem ſapere videantur theoriam, paria tamen facere videtur cum flatuum & vaporum pathologia, Arabibus, Brahmenis & Sinenſibus propria, ſupra laudata. Eundemque in cenſum venire videtur ſollicita illa, quin ſuperſtitionis & fallaciæ plena pulſum contrectandi ratio, Chinenſibus Indiſque familiaris & plures alios ab *Andrea* inprimis *Cleyero* ſingulari labore expoſita. Quam in rem egre-

egregiam Viri doctiſſimi *D. G. Morhofii* ἐπίκρισιν plane in rem noſtram facientem hic legere juvabit. Poſtquam enim Philoſophiam Chinenſium ad Pythagoricam de numeris, ſimbolis, characteribus, lineis, doctrinam pertinere, oſtendit, ita pergit: „ Similia ſunt illis pene & longe petita in re „ medica principia, ubi omnis anatomes ignari ſuas tamen de venis ob- „ ſervationes omni Medicorum choro inauditas tradunt; de pulſibus ne- „ ſcio quæ meteora comminiſcuntur, quibus tamen mirifice illi, ut fama „ eſt, proficiunt. Nam & ſedes & cauſas morbi ſolo pulſu explorant, ac „ feliciter nonnunquam pronunciant ac medentur, ut vel hinc pateat, de „ Medicis etiam verum eſſe, quod de vatibus nonnemo: omnium optime „ qui conjecerit, hunc vatem perhibeto optimum. Andreas Cleyerus „ aliquis nuper miſteria hæc nobis revelavit, quæ ubi in lucem protracta „ ſunt, riſum potius, quam applauſum merentur, ac merito pudorem „ illis incutiunt, qui Europææ Medicinæ hujus perfectionem objicere „ non ſunt veriti ”. Quantumvis vero plura empiriæ medicæ Chinenſis exempla paſſim proſtent, non poſtremum tamen videtur, quod ex *Martinio* iterum *Simon Pauli* citat, ejus rei ſequens eſſe documentum: „ Artis „ chymicæ Profeſſores & hic non rari ubique vagantur, non aurum modo pollicentes, ſed & immortalitatem in hac vita, quorum pene idem, „ qui Europæorum ſcopus eſt, ſplendide mentiri ſcilicet, & nimium credulos avaroſque iſtis officiis fallere ”. Et immortalitatis in hac vita avidiſſime inhiantes eſſe Indiæ incolas, & ab impoſtoribus alchymiſtis frequentiſſime falli, tum *J. A. de Mandelslo* fidem facit, tum de Chinæ Imperatoribus, immortalitatis poculo moriendi neceſſitatem, licet fruſtra, effugere annifis Cl. *J. Hübnerus* teſtis eſt.

OBSERVATIO XIV.

Indorum medicinæ multum ineſt ſuperſtitionis.

SCHOLION.

Indos una cum Sinenſibus ideis, numeris, lineis, imaginibus, figuris, & miræ, quam in ſingulis fingunt, poteſtati multum tribuentes pythagorίζειν, tum ſupra ex parte tactum eſt, tum *Morhofius* iterum demonſtrat, qui plures veterum Indorum circa ſcientiam naturalem (ex cujus fontibus medicina orta eſt) ſententias fuiſſe refert, ſed de illis adeo confuſa omnia, ut nihil quippiam diſtincti colligi inde poſſit, niſi etiam, quæ e quorundam auctorum laciniis colliguntur. Id tamen conſtare ex hodiernis itinerariis exiſtimat, aliquid Pythagoricæ doctrinæ ſimile illas habere. Μετεμψύχωσιν enim ſtatuunt eamque ſibi habent perſuaſiſſimam, adeo ut nulla ferme inter illos ſecta ſit, ſunt autem plurimæ, quæ non

non pro principio eam ponat. Indos certe in curatione morborum, inque
primis epilepſiæ, quem *Hipppcrates*, vel quiſquis illius libelli, inter
ſcripta ejus ſuperſtitis, vir *Galeni* judicio memorabilis autor fuerit, Sa-
crum appellat, quemque expiationibus & incantationibus curari affirmat,
admodum eſſe ſuperſtitioſos, & amuletis non tantum, quibus verba mi-
nus nota inſcripta ſunt, collo primum apponendis, deinde in Gangem
fluvium projiciendis, ſed & verborum murmure pronunciatorum ſuſur-
ris multum tribuere, identidem deprehendi. Hanc autem medicinam amu-
letariam antiquiſſimam eſſe, & multis retro ſeculis a Sabæis Arabiæ inco-
lis excultam, qui tilſemis & idolis magicis ad horoſcopum fingendis maxi-
mam navabant operam, iiſque ad ſanandos morbos & conſequenda alia
bona magice utebantur ex Strabone, Agrippa, Gaffarello & Kirchero *Ada-
mus Brendelius* probatum ivit. Cujus quidem rei plura ne accumulem
experimenta, virilis facit impotentia, non niſi faſcino vel ligaturis, ut vo-
cant debita, & non niſi ejuſdem farinæ auxiliis auſcultans. Uno certe
plura mihi innotuere eorum exempla, qui virilitatis, quam in India ami-
ſerunt, repetendæ cauſa in eandem altera vice ſuperatis itineris mole-
ſtiis profecti ſunt, cujus quidem rei, omnem, qua patet hiſtoriam, ſub li-
gaturæ magicæ Macaſſarorum ſive Inſulæ Celebes incolarum elogio penes
E. Kæmpferum non ſine inſigni animi voluptate legere licet. Huc vero an
& iſta ſint referenda, quæ de Circaſſiis Medicis, ingentis libri oſtentatio-
ne, & una cum ceræ accenſione candelæ, ægrotantium pectori impoſitio-
ne morbos curantibus aut ægros fallentibus, & domeſtica animalia, ca-
pras, verveces, boves, vaccas ſoſtri loco expectantibus, ut & de vetulis
ructibus ori ægrorum immiſſis morbis medentibus a *J. B. Taverniero* ſatis
luculenter ſunt enarrata, & a *W. E. Tentzelio* dialogis menſtruis inſerta,
in medio relinquo, & ad ea, quæ dicenda ſuperſunt, pergo.

OBSERVATIO XV.

*Chirurgiæ & Chirurgicis auxiliis magnum ſtatuere pre-
tium Indi ſolent.*

SCHOLION.

Phlebotomiam ab Indis quondam & Sinenſibus repudiatam eſſe, ſu-
pra vidimus; hodie vero tanta frequentia & felicitate eandem illic admi-
niſtrari novi, u per luſum & jocum quaſi fragmentis vitri acutis in arte-
rias venaſque mallei ope adactis ſanguinem notabili quantitate emiſſum
viderim. Trepanationem vero abſque terebræ adminiculo ſolius inſtru-
menti lati & acuti, cuneo quaſi impulſi miniſterio in India exerceri, re-
petita edoctus ſum autopſia. Præ ceteris tamen, cauteriis, igne actuali
inuren-

inurendis magnum ſtatuunt pretium orientis populi. Præterquam enim,
quod pertinacem quoque cephalalgiam cauterio actuali ſublatam noverim,
lineis inprimis, hepatis, aliorumque viſcerum obſtructioni hoc præſidii ge-
nus proprie dicatum volunt. *Engelberto* certe *Kæmpfero*, quod poſt *Wil-
helmum ten Rhyne* nemo elegantius hoc expoſuit agrumentum, autore Ara-
bes, Brahmenes, Sinenſes, „dolores & affectus quoſcunque a flatibus,
„ut putant, ortos, aſſerunt nunquam tolli poſſe facilius, quam caute-
„riis, igne actuali inurendis. Igne vero an ferri candentis? Equidem
„junctam vulcani martiſque vim experiri in humana machina ſævitiam
„reputant, uti ſupervacaneam & inutilem, ita vero indignam rationali
„medico, cui urendo non alia debeat eſſe intentio, quam ut impactam
„doloris materiam reſolvat, vel in flatus jam reſolutam excludat & in au-
„ras evocet. Malunt igitur tarde gliſcentem, remiſſe uſtulantem, at-
„que ut verbo dicam, ejus indolis ignem adhibere, qui incluſam morbi
„cauſam mediante ſalis aperientis virtute lente tutoque evocet, quam
„qui ſtringente ac rodente armatus vitriolo cutem carnemque crudeli im-
„petu exedat". Et facta Arabum mentione, quæque ab iis adhibetur,
urendi materia fuſius explicata, „Brahmenes, pergit, quos Græcia Gym-
„noſophiſtas vocat, Indorum gentilium Sapientes, Theologi & Medici,
„tum qui ex eorum inſtitutis ſapiunt, gentiles ceteri, non unius, ſed
„varii generis cauteria pro morborum diverſitate parant. Latitantes e-
„nim cauſas, ajunt, & morbi cujuſque indolem non unius eſſe generis;
„proinde unam eandemque ignis materiam affectibus promiſcue omnibus
„nequaquam congruere, eligendam eſſe, quam genio morbi cujuſque
„aptam natam experientia docuerit. Varietatem vero illam exploraſſe,
„peregrino mihi datum non fuit. Clavum quis Herculi prius excuſſerit,
„quam a zelotypis iſtis doctoribus ſecreta artium exploraverit. Et paucis
„interjectis: Trans Gangem progrediens nobiliſſimum ſane omnium & u-
„ſitatiſſimum ignis formitem invenio apud Sinenſes & Japonios. Hoc fo-
„mite referunt ante ipſius medicinæ inventionem, & omnem aliam Chi-
„rurgiæ notitiam temporibus admodum priſcis celebratam cauteriſatio-
„nem fuiſſe, atque uſum ejus per longam ſeculorum ſeriem ad ſe demum
„dimanaſſe. Stupam hanc virtute ac vetuſtate præſtantiſſimam ſub com-
„muni appellatione Moxæ non modo Sina domeſticam habet, ſed omnes
„Sinenſium literis & doctrina eruditæ nationes, Japonii, Coræenſes, Qui-
„namenſes, Luconienſes, Formoſani, Coccincinenſes, Tunkinenſes jam
„olim pro cauteriis ſub eodem nomine adoptarunt". Cujus porro hiſto-
riam ibidem magno eruditionis apparatu, & luculentis experientiæ teſti-
moniis ibidem traditam legere licet, qua cum *Wilhelmi ten Rhyne*, *M.
B. Valentini*, *J. N. Pechlini*, aliorumque de moxa labores conferri me-
rentur. His ſi addas, quæ de Ægyptiorum Chirurgia *proſper Alpinus*
commentatus eſt, hos quidem venæ ſectioni, quin & Arteriotomiæ & Sca-
rificationi plus, quam Indos indulgere, ſed quoad inuſtiones, & cauteria,
quæ

quæ vocant actualia eorumque multiplicem variis in morbis, ut in epilepsia, paralysi, apoplexia, vertigine, inflammatione oculorum, aurium, dentium, defluxionibus catarrhalibus, pectus occupantibus, hæmoptysi, phtisi, suppuratione & empyemate pectoris, asthmate, flatulentia, induratione hepatis atque lienis, in hydrope sub umbilico, & hypochondrio sinistro, in doloribus dorsi, lumborum, colli, articulorumque, utilitatem, ut & quoad inurendi modum cum iisdem prorsus consentire, idem Cl. Autor, & ex eodem *A. O. Goelike* fidem faciunt.

OBSERVATIO XVI.

Puerperæ & recens in India nati Chirurgiæ subsidiis impune carent.

Scholion.

Hæc tamen ut sint, fœminæ saltem puerperæ in Indio nullo indigent embryulcia aut alia manuali operatione in partu difficili; uti plerisque cultioribus, sicut vocantur, gentibus persuasum est, alias necessaria. Licet enim obstetricibus non destituantur, pleræque tamen partum facilem cœli benignitate, & victus temperantia adjutæ experiuntur, infantes vero recens natos fasciis minime involvunt, sed sibi relictos brevi incedere, & quod maxime notatu dignum visum, recta artuum textura gaudere, minimique claudos & valgos deprehendi, cum in Hollandiam reversus paucarum intervallo horarum in loco non adeo hominibus referto quadraginta fere claudicantes numerare licuerit. Hujus rei ratio nemini amplius mira videbitur, qui victum simplicissimum & regimen simile esse optimum, & valetudini maxime conducere argumento non tam a brutis animantibus, quam vilioris conditionis hominibus, & rustica inprimis gente desumto, quorum vix centesimus quisque, imo ne millesimus quidem morbo quodam organico aut fontico, nisi ex causis plane fortuitis laborat, cum ditiorum, quin & magnatum liberi quo majori sollicitudine & cura educantur, eo pluribus & gravioribus vitiis expositi vivant; quam in rem egregiæ iterum Cl. Viri *J. H. Schulzii* meditationes de puerperarum, & recens natorum regimine commendari merentur. Fascias autem, quibus teneri infantes involvi solent, licet non omni careant utilitate, si tamen nimis fuerint arctæ, aut inæquales, artus ultra modum constringendo, meatus coarctando, & ligamentorum fibrarumque vim oscillatoriam refrænando noxias esse, indeque tenellorum distorsioni ossium occasionem dare, hæc vero omnia in sollicita nimis & curiosa fasciarum applicatione vix evitari posse, constat.

OBSER-

OBSERVATIO XVI.

Medicamenta ex Indiis advecta uti variæ sunt indolis, ita & diversam merentur censuram.

Scholion.

Quod si ea, quæ ex India saltem orientali ad nos transportantur medicamentorum genera enumerare singula, & dignum cuivis pretium statuere animus esset, paucarum quod super est, plagularum spatium ea minime caperet. Omnia fere aromata, in officinis & culinis usitata, pleraque etiam aromatica ex Indiis originem agnoscunt. Unde & potiorem eorum partem calida, quæ vocantur, constituunt medicamenta. Sunt tamen & cathartica non una senna, tamarindi, præter lignum, & succus aloe, mitioris omnia indolis. Sic & opium anodyna, & nitrum refrigerante ac temperante virtute præditum camphora, si quid aliud, calida & sexcenta alia ibi deprehenduntur. Radices, cortices, gummata & resinas, ut & alimenta & potulenta theam, coffee, sacharum, oryzam magno cumulo ex Indiis allata sicco, ut prætereamus pede. Hic vero *Rosini* opportune recordor *Lentilii*, qui mercibus pharmaceuticis Amstelodamo Stutgardiam allatis lustrandis occupatus, alia inter sequentem loquitur in modum: „ oculos, nares, & linguam afficiebant ex Indiis allata rarissima & curiosissima. Qualia sunt destillata in Indiis olea cardamomi, cinamomi ex cortice & foliis, cubebarum, caryophyllorum, galangæ, piperis nigri, zingiberis, sassafras, culilavan, santali citrini, terræ Indicæ. Hæc omnia olea longe magis ætherea sunt & penetrantia, quam quæ ex aromatis apud nos demum destillantur": oleum vero cajeputi arthritidi & febri dicatum viro optimo non æque cognitum in *A. N. C.* a *D. Schendo* ad *L. Schröckium* una cum aliis quibusdam Indiæ rarioribus, ut & in *Annalibus Uratislaviensibus* fusius descriptum occurrit. Inter rariora vero ex Indiis allata spolia de pedra quadrata, aureis venis prædito lapide quadrato, quem in calculo partuque difficili pulveris aut infusi forma, nec sine fructu adhiberi novi, ego Respondens tanto majori gloriari possum jure, quod a nemine ejus factam mentionem noverim, nisi quod Cl. *M. F. Lochnerus* ad *L. Schröckium*, sibi a *D. D. Vackio*, Archiatro Cæsareo, virtutem ejus lithontripticam, quam in proprio corpore expertus erat, lauditam, ut & ex ephemeridibus Venetis, Galleria di Minerva inscriptis To. V. P. X. p. 271. meminerit. Locum vero ejus natalem, nuspiam tactum novi esse Napalam, tractum nempe montanum inter Chinam & Tartariæ fines situm, ex quo mense cumprimis Januario, quando locus iste fumis igneis, quibus alias abundat, est vacuus, erui-

 tur.

tur. Ista vero, & si quæ sunt alia exoticorum genera medicamentorum cum ab aliis nimiis extollantur encomiis, ab aliis alto contemnantur supercilio, nobis ingeniosa placet *Jo. Barclaji* confessio, hisce concepta verbis: „ Permulta in solo nostro nata negligimus, quæ si portentosa servaret Ægyptus, aut Græcia miraculorum ferax, singula jamdudum lustrassemus, „ longinquorum nimis curiosi". De Malabaricæ regionis medicamentis *Henricus van Reede tot Drakenstein* ita exponit: „ Vivunt incolæ ad capularem fere senectutem, (vid. quæ supra de breviori eorum vita sunt commemorata,) eorumque valetudini prospiciunt. Indigenæ Medici, qui „ ex aliis regionibus medicamenta non petunt, aut certe quam paucissima, „ illis solis, quæ ipsorum regio liberaliter suppeditat, contenti, quem morem Europæi ibidem locorum felicissime imitantur: Belgæ vero, qui sub „ auspiciis Societatis orientalis Indiæ morantur, nescio qua oscitantia utuntur medicamentis, quæ primum ex illis locis petita per Persiam Arabiamque in Europam deferuntur, & hinc denuo mari in Indiam referuntur, fere obsoleta & corrupta non sine summa sumtuum jactura, „ qui huic rei sine ullo commodo impenduntur". Hæc vero postrema verba veritate non niti, toties expertus, simulac in Indiam ventum est, remotis pristinis, obsoletis, nova comparari, præparari, ægrisque propinari, pace autoris affirmare non dubito.

OBSERVATIO XVIII.

Ut venena in India frequentia & valde deleteria occurrunt, ita non desunt eximiæ virtutis antidota.

SCOLION.

Morsus animantium venenatos vix effugere in Indiis queunt peregrini & indigenæ, cum in viis publicis serpentes erecta cervice obvios quosque adoriantur, sed & fugientes fugiant. Vegetabilia vero toxica hic valde esse deleteria, *Engelbertus* iterum *Kæmpferus* notavit his, quæ sequuntur verbis: „ Aestuans inter tropicos solaris focus, ut salutares rerum „ naturalium virtutes, ita & deleteriam in venenis qualitatem magis in- „ tendit & acuit, quam sub zonis cœli magis algidi", idque viverræ mungo animantis, a quo usum radicis mungos edocti creduntur Javæ & Sumatræ incolæ, & veneni inprimis Macassariensis uberiori descriptione, quam non sine voluptate legas licet, sed & antidoti duplicis, radicis nempe mungos & lap. viperini expositione illustratum dedit. Huic vero *M. F. Lochneri* opera, qua mungos, animalculum & radicem descriptam dedit *M. B. Valentini* Indiæ litteratæ inserta jungenda erit. Ejus efficatiam antidoti æque ac lapidis viperini, expertus novi virtutes alexipharmacas. Is autem extrinsecus vulnusculis venenatis admotus tenacissime adhæret, donec veneno

neno ex vulnere attracto saturatus sponte decidat, lacte nigricante hinc reddito, abluendo, ut ex indigenarum ore locutus *E. Kæmpferus* fidem facit, qui exposito applicandi modo, Indis usitato ita pergit: „ De efficacia hujus lapidis, & quæ indies cum ipso instituuntur in India experimentis multa dicenda, inquirenda, dubitanda venirent. Quicquid sit, „ spondent efficaciæ veritatem quotquot ex Hindostanis de lapide quæsivi, „ & innumeros inveni, tum qui experimenta ipsos se fecisse, tum qui „ facta suis oculis vidisse, mihi per jovem lapidem jurarunt, adeo ut inter Indos de viperini lapidis virtute contra serpentis Cabelo morsum „ dubitare execrabilis incredulitatis crimen sit". Reliqua inter antidota cocus di Maldiva, nux medica Maldivensium dicta, in Insulis Maldivensibus prope maris littora occurrens, & a coco vulgari cibo potuique Indorum dicato multum diversa virtute non tantum antepileptica, adque partum facilitandum, sed & alexipharmaca insignis commemoranda venit.

OBSERVATIO XIX.

Rei Indorum medicæ cum Sinica, Japonica, Persica, Æthiopica & Ægyptiaca plurimum analogiæ intercedit.

SCHOLION.

Gentes versus orientem aut meridiem sitas similibus fere, quibus Indi, affligi morborum generibus, & simili fere medendi ratione curari, supra jam passim, occasione varia animadversum est. Non possum tamen quin de una Japonia, quæ reliquarum vicem supplebit, hæc quæ sequuntur Cl. *Kæmpferi* verba hic iterum legenda proponam: „ Medicæ artis „ quam (nostratis) Chirurgiæ gnariores sunt. Medicamentorum tamen „ farragine ægros non multum fatigant medici: qui morborum radicem, „ quam obstructionem vocant & doloris materiam (quam occlusos flatus „ ajunt) externa arte, puta acu, fumoque exterminant. Balneorum „ quoque usu domestico, quo indigenæ puritatem corpori quotidie conciliant, innumeros morbos vel circa intentionem profligant; contra- „ ctos quoque contumaciores nostratium more ad thermas relegant, qui- „ bus sparsim regio scatet efficacissimis". Neque vero Indiam thermis plane destitui existimandum est, quorum decem ex ordine fontes virtute insigni præditas in regione, quæ Zittecon Pattna appellatur, numerare licet. In universum solis in regionibus orientalibus & meridionalibus majori fervori, & victui vitæque rationi, quæ plerisque istis in locis una est, dicta modo analogia accepta ferenda erit.

OBSERVATIO XX.

Indiam inter utramque, orientalem & occidentalem ſeu Americam multa, ſi rem ſpectes naturalem & medicam, occurrunt, quæ ſibi invicem reſpondent.

Scholion.

Aëris hic eadem utrobique in locis æquatori ſubjectis aut certe non longe ab eodem remotis conditio, perpetuum utrobique ver, vel & perpetuus autumnus, æquinoctium fere perpetuum, ſumma locorum fertilitas, & reliqui effectus ſalutares & noxii in humanum quoque corpus redundantes obſervare licet. Et ſi quod his in locis præſertim magis ad orientem vel occidentem ſitis deprehenditur diſcrimen, illud egregie doctiſſimus *Gulielmus Piſo*, additis ubivis cauſis, notavit, verbis pone ſequentibus: „ Tempora anni non niſi duo ſunt, calidum & ſiccum æſtas „ dicitur: alterum quod calidum & humidum ac veri Europæo ſimile „ brumæ vicem ſupplet. Idque veriſſimum omnibus in Indiis intra u- „ trumque tropicum deprehenditur. Hiemis enim & æſtatis initium at- „ que finis licet ob particularia incidentia loci, tum & æquatoris majo- „ rem vel minorem vicinitatem, non in idem tempus incidant: plerum- „ que tamen annus ſex fere menſibus ad humidum & totidem ad ſiccum „ vergentibus abſolvitur. Adeo ut vel hinc etiam veritas Strabonis dicti „ confirmetur, nullum ſcilicet annum in Indiis inveniri utroque tempore „ ſine pluviis. Et quidem ea ratione ut hic non, ſicut in multis Africæ „ & Aſiæ, ejuſdem nobiſcum latitudinis, oris, maxima exinde intenſio „ & remiſſio æſtus, ſed nulla vel exigua ſaltem percipiatur, (ſole li- „ cet Braſilienſium Zenith menſe octobri & februario tranſeunte, radiis- „ que ſecundum angulos acutiſſimos reflexis feriente terram). Quæ di- „ verſitas iſtarum regionum incolis ob crebras malacias noxioſque tepo- „ res interitum: harum contra ob dominatricem auram ſalutem promittit „ perpetuam. Unde facile eſt colligere, anni tempeſtates eſſe non tam „ immediate ex ſole & aſtris eorumque motu æſtimandas; quam vento- „ rum ſpecie & diverſitate, regioniſque qualitate ac ſitu peculiari. Ea- „ dem cauſa ſolennibus illis torridæ ſubſolanis vel favoniis reddi poteſt. „ Quin in locis iſtis mediterraneis paulo verſus occidentem noctes non ſo- „ lum, ſed & dies aliquando ſunt frigidiores, quam in orientalibus litto- „ ralibus, uſque adeo ut pruina aliquibus quandoque capillos riguiſſe „ conſtet. Etenim in Indiis cum multa ſint admiranda, illud tamen vel „ inprimis videtur omnium phyſicorum ingenia ſuperare, quod in ea- „ dem cœli plaga, ſolis acceſſu & receſſu pari, iiſdemque anni menſibus „ ab

„ ab orientali parte quidem circa oceanum æſtas & ſiccitas ſit; ab occi- „ dentali vero trans juga montium & paludes Braſiliæ hiems, nebulæ & „ pluvia. Ut in tanta locorum vicinitate, quod ad rationem tempeſta- „ tum attinet, iidem pene populi ſibi mutuo antipodes videantur eſſe. „ Parallelum fere exemplum ſupra de India orientali relatum occurrit. „ Quam miram diſſonamque naturæ varietatem atque alia ejuſcemodi, ſi „ quis diligentius apud ſe reputet, profecto intelliget, antiquos multa de „ æquinoctiali circulo & torrida zona falſo opinatos eſſe. Cum contra „ quam Ariſtoteles & Plinius aliique ſunt arbitrati, non ſolum habitabile „ hoc clima, ſed & temperatum ac fertile utique reddant tum rores per- „ petui, tum pluviæ & jucundi a pelago flatus, dum vapores mane ſur- „ gentes, qui nebulas tempeſtive diſcutiunt, æſtumque meridionalem „ temperant, ac ſoles puriſſimos & nitidiſſimos reddunt ". Ac ſicuti morbos Americæ endemios ſpaſmos, catarrhos, hydropes, diarrhæas, dyſenterias, inque primis luem Indicam ſeu veneream, commemorante *Piſone*, eoſdem fere eſſe deprehendimus, quos in orientali India ſupra notavimus; ita & in medicis & medicamentis Americanis magnam cum orientalis auxiliis Indiæ deprehendimus convenientiam. Illa enim balſamis nativis, tolutano, peruviano, oleis, mellibus non unius generis abundat, herbarumque & radicum medicarum & ad tutandam valetudinem potentium ſerpentariæ virginianæ, contrayervæ, corticis chin. chinæ, radicis chinæ, ſarſaparillæ, pareiræ bravæ, ligni guajaci & ſaſſafras, pluriumque aliorum ferax eſt. „ India autem orientalis atque occidentalis cum medica- „ mentis omnium generum & ad omnem curandi neceſſitatem inſtructior „ ſit, quam Medicis Rationalibus, mirum eſſe nulli debet, quod ha- „ ctenus tam multa inſignium virtutum recondita in ſinu gerat quæ me- „ rito in lucem protrahantur ", uti *Piſo* iterum loquitur, cujus & hæc „ ſunt verba: „ Experientia, autorumque teſtimoniis conſtat, omnes „ paſſim Indiarum incolas medicinam facere, & morborum notitiam ex „ ſymptomatibus venari, ac cauſis neglectis communi quadam animi notio- „ ne eruere indicationes ex morbis, iisque ſatisfacere contrarium reme- „ dium opponendo ". Et paucis interjectis: „ Quantum vero ſeptentrio- „ nalium terrarum incolæ Indiarum aromatibus aliiſve medicamentis atque „ alimentis calefacientibus, ultra quam decet ſunt dediti: tam e contra- „ rio Indi Aegyptiique nimis ſunt proclives in vehementiora refrigerantia, „ immemores aut ignorantes, ſi par fuerit utrobique error in exceſſu, „ hunc majorem vitæ noxam minari. Nec dubium eſt, de Braſilia aliis- „ que Indiarum locis recte dici, quod de Græcia olim Homerus: ſcilicet „ habere eam & ſuppeditare Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ, μεμιγμέ- „ να, πολλὰ δὲ λυγρά. Interim ſeniores & exercitatiores eximii ſunt „ botanici, facilique negotio omnis generis medicamina ex herbis undi- „ que in ſilvis conquiſitis conficiunt ". Idem vero doctiſſimus autor de vita Americanorum longæva ſequentem loquitur in modum: „ Perquam „ ma-

„mature pubescunt incolæ: senescunt tarde, idque sine canitie aut calvitio. Quo fit, quod longe ultra centesimum ætatis annum viridi senecta, non Americani tantum, sed & ipsi Europæi fruantur totumque adeo territorium macrobium dici mereatur". Longe ab his diversa supra de Indiæ incolis orientalis propria autopsia edoctus commemoravi, cum quæ sequuntur illis per omnia congruant: „Brasilianorum liberi vivacissimi cum ventre duro sint & prominulo, solidisque toris, quamvis subucula tantum leviori induantur, nihilominus injurias cœli secure contemnunt. Rident matres ineptam nostratium in vestiendis & educandis parvulis industriam, qua perspirationem impediri & catarrhos multos generari ajunt. Nulli inter illos strabones, lusciosi, claudi gibbove deformati inveniuntur: cum tamen infantes nunquam aut linteis involvantur, aut involuti fasciis Europæorum more ligentur. Frigida frequenter lavantur. Idem provectioribus usitatissimum est: cum ob innatam genti munditiem, tum ob firmandam & tuendam corporis sanitatem.

OBSERVATIO XXI.

In Nautica, seu Classiariorum & Navigantium Medicina post spicilegium messis ampla relicta est.

SCHOLION.

Indiam qui hodie utramque petunt, itinere maritimo eo plerumque tendunt & quidem satis diuturno & molesto, unde multi morbis correpti medicina indigent. Spicilegium hac in re fecerunt *J. R. Glauberus* & *W. Cockburn*, sed spicilegium tantum. *Glauberus* enim famen & sitim, ceu præcipuas navigantium molestias respiciens, utrique medelam, fami ex frumento concentrato & in mellis formam redacto, siti vero ex salis spiritu singulari arte confecto parare contendit. *Cockburni* vero libellum futuri tantum operis particulam esse, & nonnullas tantum de navigantium morbis observationes tradere, ex *eruditorum Actis* discimus. In ea vero, quæ Cl. *Christiani Vateri* præsidio a *M. P.* ab *Asperen* Hafniensi ventilata prostat de morbis Classiariorum & Navigantium, eorumque remediis dissertatione, tum horum causæ morborum ad liquidum perductæ, tum singulorum remedia indigitata sunt. Sunt autem ex tot causarum numero, in mortalium perniciem quasi conspirantium oriundi morbi, nausea inprimis, vomitus, omnis generis febres, scorbutus, variis stipatus symptomatibus, arthritis, oculorum vitia non una, contusiones, luxationes, fracturæ & sexcenta alia mala, aëris vel frigidioris, vel calidioris, aut impurioris & infectis scatentis, vel & victus culpa, & aquæ

inpri-

inprimis puræ dulcis & recentis defectu miseris navigantibus infesta, multis etiam funesta, adeo ut ex centenis navem in Hollandia ingressis vix unum atque alterum, ad caput usque bonæ spei, famosum illud Africæ promontorium, nedum in Indiam salvum atque incolumen pervenisse, verissimaque esse deprehenderim, quæ a nemine forsan sine horrore, ita ut a *J. A.* de *Mandelslo* relata sunt, leguntur: sub linea nempe æquinoctiali degentes, & solis ardore quasi exustos, aqua pura sufficienti destitutos, marina salsa, & ut plerisque cum *Pisone* videtur, infectis repleta utentes: non scorbuto tantum, dysenteria, & febribus malignis corripi, iisdemque confectos fatis cedere, sed & non paucos furore abreptos, & per læsam imaginationem se Reges, Principes, Dæmones existimantes, quin & anabaptistas & desperabundos se in mare præcipites dare. Hisce tot ac tantis malis medelam parare & undiquaque conquirere operæ erit pretium. Hinc *Christianus* Daniæ Rex seculi prioris anno quadragesimo commotus universo collegio Medico Hafniensi clementissime injunxit, ut in commune omnes cito & studiose deliberarent, quomodo tot morbi & inprimis febres periculosæ & contagiosæ, quæ in Holmia inter naucleros regios tum temporis maxime grassabantur, curari & præcaveri possint, ut *T. Bartholinus* in Cista Medica fidem facit. Spiritum vini in regionibus putridis & in scorbuto, ubi sanguis ex nimis salso aere & cibo acescit, ceu præstantissimum cum *J. J. Bechero* commendant plerique auxilium, illum vero noxium atque ex illius usu vel potius abusu scorbutum ferinum, icterum, hydropem aliaque mala contraxisse nautas, Medici observarunt Dani, ut est in *Actis Hafniensibus* fusius relatum. Quin & in frigidis regionibus nautas, quibus plenus victus & abundantia spiritus vini data fuere, omnes ad unum subitanea & præmatura morte sæpe extinctos esse, econtrario vero Anglos aliosque casu ibidem relictos, & sola aqua miserrimisque offulis e balnearum reliquiis situ & marcore corruptis paratis per novem menses & amplius vitam servasse, & integra sanitate ad suos rediisse, ex *M. Listero C. Vaterus* observat. Quare *Friderici Dekkeri* consilium classiariis & navigantibus salutare & dignum visum est, quod labori præsenti colophonem imponat. Is enim vero artis usu præstantissimus quondam in Belgio Medicus præterquam quod theriacam sacram navigantium anchoram passim appellat, inprimis notandum judicat, nautis & qui per mare diu navigant, non tam spirituosa, volatilia, quam acida vel subacida convenire, imo inter medicamenta illis proficua oleum vitrioli omnibus palmam præripere, item poma citria, limona & similia. Hæc vero omnia navigantium ærumnis mittigandis neutiquam sufficere, sed sufficientem aquæ dulcis copiam una cum carnibus recentibus & similis farinæ leguminibus omnibus reliquis præsidiis longe anteferendam, horum vero omnium asservationem in navibus diuturno itinere vectis, possibilem es-

se,

ſe, claſſes ex India reduces, & omni rerum ad vitam neceſſariarum apparatu ſufficienti inſtructæ, neque adeo morbis expoſitæ ſatis, opinor, evincunt. Hanc vero meſſem ulterius ingredi merito veremur, qui ſpicilegium non meſſem facere conſtituimus. Quare & ſpicas colligimus, & hoc quicquid eſt operis aliis majori ingenii felicitate judiciique acumine gaudentibus lubentes relinquimus.

FINIS.

BALT.

CCXXV.

BALT. JOH. DE BUCHWALD

ET

FRIDERICI DE BUCHWALD.

OBSERVATIONUM QUADRIGA

HAVNIÆ.

Novemb. 1740.

PROOEMIUM.

Macrocosmum infinitis fere lusibus varietatibusque microcosmus imitari solet. Ratio quoque non minus quam experientia dictitant, leges easdem principiaque haud discrepantia vigere utrobique, & sagacibus naturæ mystis in oculos incurrere, manifesto indicio creata hæc omnia ex eodem emanasse fonte, eandem cuncta scaturiginem agnoscere: verbo, principium dari tantum unicum, illudque summum, ad quod omnia referenda. Atque, si sepositis argumentis, ex vastissimo scientiarum campo varie depromendis, tantum pensitationi subjiciamus hydrostaticas & hydraulicas leges, nec non desumenda ex mechanicis principia, adparebit facile intelligenti, esse hæc omnia in admiranda hominis fabrica, tanquam in compendio delineata. Posito vero, ex diversa legum principiorumque combinatione, variationes fere infinitas in macrocosmo reperiri, utique fatendum erit, observationes rite institutas & instituendas, multa insolita, curiosa non minus ac utilia, in corpore humano, tam in statu naturali, quam præternaturali considerato, detexisse & adhuc detecturas fore. Autopsia enim quotidiana, hic recte dicitur magistra, præcipue si accuratis sæpiusque iisdem sub circumstantiis institutis observationibus, fuerit innixa. Neque existimandum nulla nostro ævo observanda restare, quandoquidem adeo multa, forsan etiam infinita dentur, quorum adæquata destituamur ætiologia, atque de omnibus scientiis usurpari queat veriverbium, ab Celeberrimo Winslowio, Anatomicorum Coryphæo, mihi sæpius inculcatum: Pulchra quæ videntur, pulchriora quæ sciuntur, longe pulcherrima quæ ignorantur. *Ceterum necessitatem heic observationum medico-physicarum ulterius confirmare, foret laterem lavare; quoniam nemini, etiam qui a primo ut ajunt limine scientiam medicam salutaverit, ignotum esse potest, salutarem hanc artem, tam originis quam progressus ratione consideratam, multum, si non omnia, observationibus debere. Dubius itaque non amplius hæsi, quodnam dissertationis inauguralis loco, thema electurus essem, postquam Lutetiæ Parisiorum uberrimam nactus fueram occasionem, varia defunctorum corpora, examini anatomico practico subjicere, quo observationes mihi jam antea notas stabilire, ampliusque confirmare, ignotas vero notis addere majori cum fructu liceret. Ex illis præsenti hac dissertatione, quatuor præ ceteris notatu dignas, pro virium modulo in medium prolaturus sum: quarum Ia. gradum haud minimum congestionis, inflammationis nec non viscerum abdominalium coalitionem seu in unam massam concretionem, delineavit. IIa. hepar monstrosæ magnitudinis cum circumstantiis admodum singularibus, sistet. IIIa. Universalem nobis observatam arteriarum in ossa transformationem, proponet. IVa. Denique qualemcunque de sacco cerebri membranaceo, colophonis loco an-*

nectam, & eruditorum ulteriori relinquam pensitationi. Cum vero omnis ordo, dummodo cum natura rei conveniat, sit arbitrarius, ideo talem quidem in præsentia eligere in animum induxi, quo videlicet facilius tres priores casus, ad classes morborum ætatis referrentur. Faciam itaque periculum remque aggrediar, periculum licet in tam ardua re ipsemet subiturus: atque in antecessum summum illud cœli terræque Numen supplex veneror, ut non solum veras rationes assequi, sed expositionem etiam earundem dilucidam & perspicuam, recte exsequi, largiatur.

OBSERVATIO I.

ANno 1740. Infans quinque circiter mensium, carne potius quam lacte nutritus, febricula quotidiana corripiebatur, sponte tamen propemodum, prætérlapsis vix quatuordecim diebus cessante. Ast nono postea die, febris quotidianæ paroxysmis frequentibus cum insomniis summaque inquietudine, de novo adficiebatur. Sequebatur mox ingens virium prostratio tandemque tendinum subsultus: cumque infans nil nisi frigidam adsumere vellet, ex deficiente adpetitu, carnis etiam usum respueret, tandem decima circiter die medicus accersitur. Hic vero nimis tarde vocatus, fatebatur, contra vim mortis non esse medicamen in hortis, adeoque e vita excessit infans die insequenti septimo. Cadaver mihi postea casu oblatum, ad Angiologiæ instituendam repetitionem, & quidem a vasorum injectione auspicandam. Verum laborem aggressus, irrita omnia deprehendi: etenim obstructiones in abdomine, viscerumque omnium in unam massam coalitio, ad eum fuere evecta gradum, ut liquor injectus vasa primaria vix penetrare potuerit, sed hinc & inde in cavitatem abdominis evacuatus & coagulatus, primo statim adpareret adspectu. Ideoque nec vasa nec viscera poterant investigari, quia, sicut deprehendebam, peritonæum, diaphragma, omentum, hepar, lien, ventriculus, totusque canalis intestinalis, una cum mesenterio ita inter se cohærebant, ut non nisi violenta omnium dilaceratione a se invicem divelli potuerint. Aderat cerebri inflammatio & pulmones intimam cum pleura formabant unionem: verbo, omnia viscera abdominis connexa & in unum corpus coadunata observabantur. Accedebant etiam hinc & inde inflammationis vestigia.

ÆTIOLOGIA.

§. I.

HOminem totum a natalibus esse morbum adseruit quondam Democritus apud Hippocratem *in Epist. ad Damag.* qua vero ratione, haud facile constat, si de corpore debita sanitate prædito hoc adsertum statuere velimus. Attamen hoc certum atque evictum manet, hominem innumeris morbis, sub variis schematibus se exserentibus posse adfligi, adlatamque Democriti sententiam valere, quantum ad humani corporis dispositionem organicam & crasin humorum, post lapsum naturaliter ad morbos proclivem. Corporis in morbos proclivitas omni equidem ætati communis, sed non eosdem semper producit morbos, neque omnes ob hanc proclivitatem ægritudinibus infestantur: multi quippe a congestionibus, inflammationibus, febribus &c. immunes vivunt. Hoc tamen in genere observare licet, nonnullos morbos infantibus, alios vero junioribus, & adhuc alios adultioribus & ætate provectioribus esse communes, ut taceam differentias ratione temperamentorum, vitæ generis, sexus &c. Non exigit instituti ratio varios per diversas illas ætates recensere morborum adfectus: sufficiat indicasse congestiones diversas ratione loci, aut versus caput, aut circa pectus & abdomen contingentes, hincque uni ætati præ alia magis proprias, notiones satis adæquatas suppeditare, ad ætatum morbos rite intelligendos & distinguendos. His positis, nonnulla principii loco, de congestione, versus caput ut & inflammatione, ætatem infantilem respicientia, erunt præmittenda; ut nempe eo melius observationis præsentis patescat scopus, non quidem in novæ prorsus, sed insolitæ cujusdam rei allegatione consistens. Etenim id minime intendimus, ut exemplum congestionis & inflammationis, tanquam novi aliquid proponamus, sed tantummodo effectum earundem ad ἀκμὴν provectum, omnem eludere medelam, demonstremus, simulque in memoriam revocemus, quanti intersit, ejusmodi occurrentibus circumstantiis, methodo justa principio obstare.

§. II.

Considerata diligenter molliori in junioribus præ adultis cerebri compage, in aprico erit, resistentiam in illis cerebri minorem quam in his esse. Jam vero neminem facile latebit, directionem fluidorum, majorem fieri versus locum minus resistentem; unde etiam patet congestionibus adfligi juniores, præ adultioribus. Cum itaque congestionis voce indi-

cetur juſto major ſanguinis ad partem unam præ alia adfluxus, qui, ſi verſus caput fiat, veluti ordinarie obſervare licet in infantibus, reſultabit hinc extenſio vaſorum, ſtipata cum compreſſione nervorum cerebri, haud raro ad totum genus nervoſum ſe extendente, propterea etiam morbos inde reſultantes & infantibus familiares, ad claſſem morborum primæ ætatis eſſe referendos ſtatuo.

§. III.

Jam vero ejuſmodi ex congeſtione oritur etiam vaſorum capillarium infarctus, tandemque ob continuum ſanguinis affluxum pars ejuſdem rubicunda, vaſa ſic dicta lymphatica arterioſa, intrare cogitur, unde partis adfectæ rubor tenſioque dolorifica. Hunc autem ruborem cum doloroſa tenſione, nominamus inflammationem. At inflammata alicubi parte aliqua ſanguifera, vicina ſana ab ingurgitatis premitur: hincque præſenti noſtro in caſu animadvertere licet, inflammationem majus in ſpatium increviſſe, nam ſanguifera inflammata reſpectu ſanorum vicinorum, vices obeunt corporum durorum, aut tenſorum & comprimentium. Licet autem ad inflammationem producendam fieri ſoleat ingurgitatio in exilibus ſanguiferis primario arterioſis, adeo ut hinc ſucceſſive etiam vaſorum lymphatico-arterioſorum oboriatur infarctus, non tamen inficiandum exiſtimo, etiam alium inflammationis modum, remedia longe alia quam ordinaria expoſtulantem, dari poſſe, quando nimirum lymphæ ductus primo, vaſa autem ſanguifera tantum conſequenter & tractu temporis ingurgitationem patiuntur, ſicuti obſervatur in lue gallica, in tumoribus frigidis, ſcrophuloſis &c. quale, quoque exemplum præbent meliceris, ſteatoma aliæque tumorum ſpecies: verum de ejuſmodi inflammationis modo non hic ſermo.

§. IV.

Latex vitalis qui omnia nutritioni ſecretioni &c. neceſſaria offert, peccare poteſt aut quantitate aut qualitate perverſaque craſi, atque ideo innumeris morborum varietatibus portam pandere. Nimiam enim ob quantitatem, ſanguinis lentor cum ſubſequenti ſpiſſitudine & viſciditate ob abuſum præcipue ſex rerum non naturalium oboriri ſolet. Uti vero nervi in infantibus majoris comparative ſunt diametri quam in adultioribus, ſic & idem de vaſis ſanguiferis, teſte frequentiori autopſia, dicendum venit.

Diameter vero vaſorum major evadit ob quantitatem ſanguinis ea extendentem, certo indicio majorem comparative dari in teneriore ætate ſanguinis copiam, excedentem facile, ſi adhuc lactentibus concedatur frequens carnium &c. eſus; nam ex eo ſtatus infantum, naturaliter plethoricus, non tantum augetur, majoremque producit in cerebro vaſorum dilatationem, ad compreſſionem uſque texturæ ſubtiliſſimæ cerebri; verum etiam obſtructio primarum viarum, ſecretiones & excretiones turbans, perquam facile oborietur.

§. V.

Si itaque lactens tali in ſtatu conſtitutus, ut effectum congeſtionum verſus ſuperiora perſentiſcere, primarumque viarum obſtructiones pati, maxima cum inquietudine cogatur, & hoc non obſtante, parentes ex præjudiciis maxime erroneis, ſed in Gallia ſane haud raris, tenerrimos infantes alliciant, invitent & quovis modo ad eſum aut potius abuſum carnium, fructuum &c. excitent, quid mirum ex duplici hoc fomite, congeſtione puta & obſtructione, quotidie adaucto, tandem inflammationem partium aliaque infinita redundare mala. Quibus tamen raro medela paratur ab initio, ſed morte imminente, medici efflagitari ſolet conſilium, adque ejus juſſum omnia fiunt, agnoſcuntur, damnantur, & quovis modo evitantur errores in Diæta &c. commiſſi: non amplius porrigitur infanti in febrili paroxyſmo frigida loco potus, ſumma a carnium eſu obſervatur abſtinentia &c. ſed omnia incaſſum eventuque plane irrito, quemadmodum allata ſatis docet obſervatio, nam *mala per longas invaluere moras.* Cerebri interim augetur inflammatio, viſcerum nobiliorum ſufflaminantur aut omnino ſiſtuntur ſecretiones, ſanguis qualitate etiam peccans, glutinoſitate ſua, ſtagnationes vaſa capillaria nimium dilatantes, partiumque fere omnium ſolidarum mollium, concretiones præternaturales, producit, tandemque ſtaſis cum inſequenti morte, ſcenam claudit.

§. VI.

Poſſet forte quis regerere, generalem adeo vix fieri viſcerum in unico ſubjecto labem, conjunctam cum univerſali & præternaturali eorundem cohærentia, utpote cum non in inſtanti ſed ſucceſſu temporis hæc fieri queant, & antequam ad illam concretionem pervenirent, potius vaſorum capillamenta rupturam paterentur, ita ut præcedere circulationis ceſſatio ipſaque mors deberet. Verum hæc ea ipſa ſunt nimirum, quæ prima hæc evincere noſtra poterit obſervatio, quæque ut eo magis eluceſcant ex allatis in §. 4. ulterius probanda veniunt: ſuppono itaque, majorem comparative dari in infantibus ſanguinis quantitatem quam in adultis; hinc addo, naturaliter inde conſequentem partium ſolidarum & mollium turgeſcentiam, infantibus, ceteris paribus, haud denegandam, quippe quam experientia, ni fallor, in aprico poſuit; deinde tranſpirationem inſenſibilem & quo ad partes internas, majorem in tenelli fore ætate

ætate quam comparative in alia; consequenter etiam infantes majoribus similiter esse instructos poris, quod & ipsum eorum ad sudores pronitas ut & autopsia comprobant. Casus itaque præsens si attente consideretur, videre facile erit adfuisse congestionem versus superiora, ut & obstructionem viscerum nobiliorum, hincque imminentem tandemque existentem debitarum secretionum defectum. Per hunc sanguis sensim spissioris indolis evadit, adeo ut secedentibus successive partibus serosis a parte lymphatica, naturæ gelatinoso mucilaginosæ, sanguis magis reddatur mucosus & glutinis instar glutinosus, similemque viscerum transpirationem producat. Ast talis glutinosa sanguinis indoles, non diminuitur sed potius augeri videtur abusu sex rerum non naturalium, præcipue si lactentibus varia carnium genera indiscriminatim concedantur.

§. VII.

Si itaque in infantibus major vasorum diameter, vasa etiam plus sanguinis continebunt, & consequenter sanguis in toto complexu sumptus, majori existet comparative copia. Ubi vero hæc adest partium turgescentia ceteris paribus, majorem transpirationem per apertiores poros requirit. Jam vero sanguine existente glutinoso, transpiratio, quæ in visceribus continuari potest sub specie transpirationis insensibilis, evadit, imprimis sub quiete corporis, magis, glutinosa: ergo transpiratio insensibilis glutinosa, fit genuina dictæ coalitionis omnium viscerum caussa: ergo infantes carne potius, quam lacte debito, nutriti, ad talem omnium partium coalitionem, præ adultioribus magis dispositi existimandi: ut taceam, me casus similes in infantibus observasse, nunquam vero in adultis.

Ex dictis simul dispalescit, qua ratione viscera hinc & inde inflammata fuerint. Spissitudo enim, ad quam pronus per se est sanguis, fuit adaucta, unde sanguinis lentor inducens obstructiones, capillarium non minus quam vasorum lymphaticorum arteriosorum, ideoque necessarius effectus, qualis est inflammatio, juxta definitionem §. 3*. allatam, non potuit non oriri.

§. VIII.

Jam denique posset quis exposcere, ut febris, de qua antea locutus sum, curationem, quomodo nempe ea fuisset instituenda, annecterem. Verum eam vix, ac ne vix quidem, ipse medicus Parisiensis, qui spiranti adhuc ægro adstitit, utpote non sub prima morbi initia, sed imminente demum morte advocatus, dederit. Ipsam autem, quando præ foribus stat, humani generis vastatricem debellare, vinculumque illud natu-

naturale inter animam & corpus restituere, fateor artem esse, cujus neque ille neque ego mysteriis initiati sumus, soli omnipotenti medico relinquendam.

Interim existimandum judico, medicum ordinarium multa potuisse præstare dummodo statim sub morbi initium fuisset vocatus. Signum enim boni ominis erat, febrem præterlapsis circiter quatuordecim diebus, sola a carnis usu abstinentia & quiete, nullis aliis adhibitis remediis, sponte evanuisse. Hoc scilicet est quod haut raro optimi dicere solent Practici, his verbis, *abstinentia & quiete, multi magni morbi curentur*: & profecto non dubitandum, prima accedente febre, singularis fuisse efficaciæ abstinentiam ab esu carnis, adhibitis simul legitima methodo, remediis sanguinem diluentibus, incidentibus, nec non temperantibus, interpositis ante inflammationem lenissime laxantibus rhabarbarinis &c. partim ut inspissatus glutinis instar sanguis resolveretur, resolutus attenuaretur, & ab obstructionibus primæ liberarentur viæ, ita ut humores, nimiam eamque glutinosam viscerum &c. transpirationem, excitantes, ab hoc tramite desistendo aliorsum vergerent & eliminari possent. Inter diluentia, hoc in casu tanquam primarium refero lac nutricis, minoris consistentiæ, seu debita gaudens fluiditate. Officium enim medici est, non tantum nimiam lactis dissuadere ingestionem, sed & lac nimium nutriens ab alio minus tali discernere posse.

Ad temperantia & incidentia pertinent nitrosa item salia neutra, uti arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus aliaque salium genera.

O B S E R V A T I O II.

MEnse Jan. Anno 1739. Subjectum quoddam, (ut solent loqui anatomici) sexus fæminei, quod quinquaginta annos natum, diem obierat supremum, ad theatrum anatomicum Parisiense defertur: mihique id petenti ad cursum instituendum myologicum offertur.

Primo statim intuitu, regiones, epigastrica, umbilicalis & hypogastrica, tumoris instar insignioris elevatæ & durissimæ, sensibus sese manifestabant, adeo ut totum fere abdomen induratum ab adstantibus haberetur.

Detectis musculis abdominalibus remotoque peritoneo & epiploo, tractum intestinalem, nondum mihi videre licuit; ast remota mole incumbente sub qua reliqua latitabant viscera, deprehendi lienem una cum arteria splenica, exiguæ tantum formæ, ventriculum vero & intestina, licet pressa, tamen illæsa & ordinariæ magnitudinis. Renes in statu naturali & copiosa pinguedine obvelati adparebant. Contra ingenti mole conspiciebatur ipsum hepar, coloris ex flavo albi, nullam in peripheria

cholidochi & duodeni demonstrans alias solennem flavedinem, ab bilis transsudatione oriundam.

Nobile id viscus adeo forma, mole & duritie erat adauctum, ut inter commilitones meos quamplurimi, an esset etiam hepar, hæsitaverint; attamen figura molis, ejusdemque situs, & connexio, clare satis id indicabant. Examini ulteriori subjiciendo viscus pergrande, & duritiei insignioris, observavi venam portæ in hac dura substantia, inclusam & vacuam, ductum hepaticum, cysticum & cholidochum, comparative fuisse exiguæ diametri; vesiculamque felleam, parietibus suis ob omnem bilis defectum, albam, adeo parvam atque hepati impressam, ut primo intuitu, visum fugeret, vena cava etiam in hepate cujus fit mentio, minor observabatur: e contrario arteriæ hepaticæ diameter multum excedebat diametro naturali: vasa lymphatica ordinario in superficie hepatis conspicua vix inveniri poterant. De cetero subjectum seu cadaver de quo loquimur, non erat emaciatum, copiosa quippe pinguedine, musculi, magnitudinis satis conspicuæ, erant obtecti.

ÆTIOLOGIA.

§. I.

Antequam ad exempli pensitationem me accingam, in antecessum præmonendum erit, respicere ipsum ætatem provectiorem, seu quod idem est, ad classem congestionum versus abdomen obortarum referendum esse; cum vero doctrina de congestionibus in variis, variorum rosciorum in arte, scriptis, accurata satis tradita extet, ideoque in eadem fusius enucleanda & repetenda, supersedere omni opera possim; ea tantum in medium prolaturus sum, quæ ad casus præsentis dilucidationem & uberiorem indagationem inservire poterunt: non equidem eo animo, quasi novi quid orbi literato obtrudere velim, cum sufficiat mihi, fideliter ea tantum attulisse, quæ ex frequentiori extispicio & examine cadaverum, me autopsia edocuit: ætiologias interea tam præsentis quam subsequentis casus, ad theoriam medicam ut & praxin haud omnimodo inutiles, maturo judicio & ulteriori indagationi L. B. relicturum.

§. II.

Suppono ut jamdudum notum demonstratumque, bilem per ductum cholidochum, ad sic dictum intestinum duodenum pervenire, ibique cum chymo misceri, ut idem melius incidatur, misceatur intime, & huic ideo fit instar saponis, adeo ut partium heterogenearum coagulatio, aliave minus convenientia, non fieri, aut si facta, cessare tollique queant: sicuti contingere solet in ventriculo capreoli, lacteam fere semper continente materiam coagulatam, quam tamen nunquam in duodeno invenire licet: manifesto indicio, mutationem subire lac hujus animalis, quam primum bile permiscetur in duodeno, uti & idem facere solent alia amara; hincque lac china chinæ coctum, haud facile in coagulum aut acidum mutatur.

§. III.

Bilis, communi omnium consensu, in hepate a sanguine venæ portæ plenarie secernitur, & per ductum hepaticum partim defertur ad cholidochum, partim vero ut dicitur, regurgitat per cysticum ductum in ipsam cystidem. Jam licet prius certum & evictum maneat, posterius tamen statuere velle, vetant partim naturalis folliculi structura, partim frequentissima a me aliisque instituta experimenta: inter quæ unicum, sæpissime reiteratum, incidenter allegasse modo sufficiat. Nimirum, nunquam observavi, quod ex cholidochi injectione arte instituta, subsecuta fuerit minima repletio vesiculæ felleæ: ast injectione frequentiori ductus hepatici, semper videre licuit, vesiculæ peculiares ductus liquore repletos, certo satis indicio, bilem non per cysticum ductum regurgitare, sed longe alia via, nimirum per memoratos ductus singulares, majores in superficie vesicæ, minores vero prope hepar adparentes, ad folliculum dictum deferri, ibique ob tractam moram, amaritudine & consistentia majori pollere. Quæ cum ita sint, explicatu alias difficillima observatio, evadet facillima: quomodo nempe calculo nonnunquam laborantibus, obstructo vesicæ felleæ collo, fundo vero vesicæ aperto, bileque cystica evacuata, tamen nova bilis ex vesica, per vulnus in hypochondrio dextro obortum, jugiter fuerit exonerata.

Probabile ergo erit, bilem secerni partim in hepate, partim vero in folliculo dicto: qua occasione formari præterea posset quæstio: quomodo in vesicula secernatur? Similiter, an secretio bilis fiat ibidem a sanguine venoso? An vero ab arterioso? Ast hujus loci non est hisce diutius immorari, adeoque uberiorem horum discussionem, ad aliam reservaturus occasionem.

§. IV.

Porro ratione structuræ & mechanismi ea ulterius indaganda veniunt, quæ ad statum hepatis naturalem pertinent, in quantum ad intelligendam casus præsentis sciagraphiam, necessaria judicanda. Naturalis hepatis mechanismus quemvis facile docuerit, nobile istud viscus præ aliis adfici, morbisque posse innumeris portam pandere. In aprico quippe positum,

situm, sanguinis per vasa motum, iis potissimum in visceribus fore omnium & tardissimum & difficillimum, in quibus secundum naturam, integritate corporis atque salute quam optime vigente, vi legum mechanico-hydraulicarum lentius ferri solebat, hocque eo consilio, eumque in finem, ut biliosus latex, qui profecto humor est omnium uspiam a sanguine secernendorum & crassissimus & ponderosissimus, in hoc viscere eo facilius & commodius a sanguinis consortio segregari queat. Cum itaque naturalis hepatis structura bilisque dispositio, ita sint comparatae, ut sanguis materiam bilis subministrans, lentore quodam peculiari segregationem a parte biliosa, ceu crassiori & ponderosiori, pati cogatur, ideo quoque evidens esse judicandum, quod si videlicet ex nimia congestione versus abdomen, huic aetati praeprimis solenni, sanguinis naturalis rythmus sufflaminetur, antequam aut venosus ad venam portae pervenerit, aut arteriosus ad arteriam hepaticam fuerit delatus, quod inquam exinde latex vitalis vi legis hydraulicae, eo vergere debeat, ubi minor se ei opposuerit resistentia; utpote congestione hepatis nondum supposita, & liquidis se comprimi non patientibus.

Hinc si nullus adhuc versus venam portae aut arteriam hepaticam infarctus adfuerit, necessario vitalis humor, majori copia & celeritate, ad hepar deferri debet: ex tali vero congestione resultabit hepatis infarctus, & tandem obstructio. Hanc autem causam memorati mali fuisse, a posteriori liquido satis constat: utrum vero sanguis arteriosus, aut venosus, ansam huic congestioni hepatis dederit, ambiguum satis videtur.

§. V.

Jam ut circa hoc morbi exemplum mentem aperiam meam, eo deveniendum erit, ut vi oppositorum casum praeternaturalem aequa lance, & qua fieri potest, brevitate, ponderem. Notum est per antecedentia, majores fieri in aetate virili versus abdomen congestiones, quam in aetate juvenili, in qua humores magis versus pectus ferri solent. Hinc & ex dictis satis constat, aetatem illam procliviorem esse ad obstructiones viscerum praecipue ad hepatis inflammationes: ut orientem ex congestionibus ejusmodi colicam, icterum, nephritidem, hydropem, inflammationem uteri, aliaque silentii peplo involvam. Ad instituti rationem sufficere videtur, structura & mechanismus hepatis ut & doctrina de congestionibus: ad intelligendam scilicet obstructionum in hepate facilitatem, quemadmodum praeter alios egregie confirmatum dedit celeberrimus Stahlius in diss. *de vena portae, porta malorum.*

Majoris vero momenti erit ex probabilibus determinare, unde dicti hepatis infarctus originem traxerit. Verum hic Rhodus; hic salta; nodum quippe hunc gordium solvere difficile & arduum reputandum, utpote cum omnes causae, a priori deducendae, ratione temperamenti, vitae

vitae generis, matrimonii, morborum praegressorum, statusque defunctae ante mortem, me lateant fugiantque. Hoc tamen non obstante, ea quae a posteriori quoad statum hepatis allati, aliquomodo dijudicari & probabiliter concludi possunt, in medium proferam.

§. VI.

Subjecti de quo quaestio, si consideremus habitum corporis externum, minime adparentem macilentum, haud a vero abludere videtur, mulierem, dum inter mortales versaretur, lautiori gavisam fuisse victu; adde quod forte etiam more sequioris sexus, vitam degerit, sedentariam, hocque modo plethoram exinde enascentem evitare non potuerit: ut alia incertiora silentio praeteream. Verum enim vero plethora in se considerata licet ab initio nihil mali portendat, successu tamen temporis, sufflaminato praecipue tributo lunari, multis idque saepius diris portam pandere solet adfectibus: quales dici possunt varii adfectus hysterici, febris continua, tertiana, lactea &c. Inflammationes uteri, hepatis, ventriculi, lienis nec non cacochymia, eamque praeter jam enumerata, concomitantia mala.

Sanguis enim abundans successive vasorum adauget diametrum, hincque mutua & inaequali pressione inter solida & fluida, partium aequilibrium seu tonus, plus vel minus in hac vel illa parte destruitur, tandemque liber sanguinis cursus facile sufflaminatur in uno alterove loco: quo fit, ut cogatur ad locum magis patulum, seu minus resistentem, resilire sanguis, aut devehi, tumque exoritur status communiter dictus praeternaturalis.

§. VII.

De hepatis statu praeternaturali ejusdemque stupenda magnitudine, etiam ad pondus usque 12. 18. imo 27 librarum: conferantur *Ephemerides* G. N. C. praecipue Dec. I. A. I. obs. 129. pag. 288. item Dec. 3. A. IX. & X. obs. 241. pag. 424. item Dec. I. A. VI. & VII. obs. 219. pag. 321. item Dec. I. A. IX. & X. obs. 139. pag. 311. item Dec. II. A. VI. obs. 203. p. 412. Praecipue vero refertur, hepar magnitudine excedens, fuisse causam respirationis difficilis, indeque subsecutae suffocationis lethalis: Dec. II. A. II. obs. 15. pag. 39. *sequ.* Post tantum exemplorum illustrantium numerum prolatum, si quis ratione observationis a nobis nunc adductae, sedula mente trutinare velit: nutritionem totius corporis non defecisse, colorem hepatis non retulisse inflammationis criterium, & tamen stupendam adeo in molem excrevisse hepar, haerebit forsitan animus in ferendo de tota re judicio. Attamen uni-

unicum, quod relinquitur quodque speciem probabilitatis suppeditare valebit, erit me judice sanguinis arteriosi major justo adfluxus.

Jam vero communis est omnium consensus, arteriam hepaticam nutritioni hepatis primario esse dicatam: notissimum etiam est, quod latex vitalis non deferatur ad hepar, nisi per arteriam hepaticam & venam portæ, (licet arteria gastrica ramum haud infrequenter emittat ad ipsam hepatis substantiam) ast aderat coarctatio venæ portæ, in ipso etiam a quamplurimis dicto sinu, diametrum illius valde diminuens, adeo ut ista compressione sanguinis per venam portæ, adfluxus non modo impediri, sed & bilis secreta, successive per cysticum ductum ut & hepaticum in cholidochum, ita ut nihil fere bilis remaneret, excerni debuerit. Et si profecto unquam, bilis per cysticum ductum in vesiculam regurgitaverit, hic nullatenus potuit; quod vel ejusdem exiguitate nec non compressione potuit.

§. VIII.

Elegans, & ni fallor haud contemnendum, quodque ad præsentem observationem referatur, exemplum, præbet jecur anserinum. Peregrinis enim in regionibus, ubi anseres exquisite solent saginari, (*die mit Nudeln gefüttert*) sæpius curiositate allectus, hepar unum alterumve anserinum adspexi & examinavi, semperque fere hepar in grandiorem molem adauctum, observare licuit, coloris ejusdem ac erat hepar, de qua agimus, humanum.

Et allatis, ut veritati quam maxime consonis, luce meridiana clarius ut puto evadit, quod salva veritate, statui possit, veram hujus mali originem a nimio sanguinis per arteriam hepaticam affluxu merito esse derivandam. Hoc vero si *inficias ire* cuidam libuerit, in illum procul dubio onus incumbet docendi ac ostendendi, undenam major ille ordinario arteriæ hepaticæ diameter? Cur stupendam adeo in molem excreverit secretioni bilis dicatum viscus, adeo ut nullum bili vestigium fuerit relictum? Et quæso, qua via defertur latex vitalis ad hepar? Vix datur tertia inter arteriam hepaticam & venam portæ. Ast hæc erat coarctata, una cum ductu hepatico; illa autem diametrum superabat naturalem: manifesto indicio, hanc, utpote hepatis nutritioni inservientem, genuinam hujus singularis metamorphoseos fuisse causam, si non primariam & efficientem, tamen occasionalem, mutantem officinam bilis in cellarium largissimum, seu promum condum, totum nimium nutriens hepar, hocque ad eum usque gradum, ut tandem immanis & monstrosa moles, vasorum infarctus, præternaturalis durities, scirrho haud multum dissimilis, fortasse etiam suffocatio lethalis, non potuerint non inde resultare.

§. IX.

§. IX.

Ne vero dissertationis limites transgrediar, unius tantummodo rei adhuc mentionem injiciam: quod videlicet vix inducar ut credam inflammationem jecoris in casu, de quo sermo est, extitisse. Certum enim atque evictum est, omnem partis inflammationem, præcedentem habere vasorum infarctum, ast hunc non ideo semper subsequi inflammationem: certissimo indicio, infarctum a causa allata inductum, diu posse existere sine inflammatione. Interea nullus dubitans, libenter concedo, si existente in vivis adhuc ægra, vel minima exorta fuerit inflammatio loci memorati, non tantum, uti probabiliter in dicto casu, aliqualem dolorem, sed & summos dolores & cruciatus in regione hepatis ejusmodi inflammationem peperisse. Hæc vero neganti parata statim erit responsio: verum quidem esse quoad congestiones a vena portæ obortas, ast a vero omnino abludere quoad congestiones, infarctus hincque resultantem inflammationem ab arteria hepatica productam. Talem quippe duplicem statuendam esse inflammationem, judico, innixus argumentis tam a priori quam a posteriori, depromptis.

His limitibus circumscriptus, corollarii saltem loco subnectam; quod in danda morborum abdominis ætiologia & prognosi, haud quaquam præcipitem se gerere conveniat, vel in adstruenda vel in neganda hepatis inflammatione, siquidem aut obtusus aut summus, versus hepatis regionem observatur dolor.

Præterito anno Lutetiæ Parisiorum ejusmodi casus se offerebat. Ægroto quodam de summo dolore in dextro hypochondrio conquerente, cui & aliquod adjunctum per intervalla, delirium, chirurgus firmissime *contendebat* dolorem istum angoremque non esse adscribendum hepati, ob substantiam hujus visceris parenchymatosam: medico tamen contrarium statuente. Tandem, ubi vitam cum morte æger transmutarat, hepar inflammatum deprehensum.

§. X.

Tradita adfectus sciagraphia nec non proposita qualitercunque ejusdem ætiologia, per se patebit quod simili in statu constituto alii cuivis ægrotanti, dari vix aliquod consilium in arena possit. Exempla quidem allegantur queis docemur, fuisse interdum partem hepatis ablatam, ægro etiam superstite. v. g. *in Ephem.* N. 6. Cent. X. obs. 49. pag. 339. seqv. refertur vulnus, cum amissione magnæ portionis hepatis, curatum.

Verum totius hepatis excisio *ἀδύνατον* & remedium crudele nimis reputanda, partim ob insigniora vasa, partim ratione capsulæ Glissonii pri-

primaria hepatis vasa ut & nervos, investientis. Quid itaque tali in casu conclamato faciendum, non video, nisi exacta & rigorosa Diæta, remediis simul stipata diluentibus, loco curationis palliativæ, ut etiam ab initio, instituatur & ægrotanti severe injungatur. Sicut enim abstinentia multorum ciborum, adjuncto insuper motu corporis, omnes reddere emaciatas partes valet, similiter & existimandum aliqualem exinde posse effici hepatis, ratione molis diminutionem.

O B S E R V A T I O III.

GAlliam cum primum ingressus essem Anno 1737. atque de arteriis osseis, nonnullorum adserta audivissem, videbar mihi non posse rectius judicare, quam si ad commenta referrem; certe plenam narrationi habere fidem non potui. Eodem vero anno Celeberrimum Winslowium Præceptorem meum in anatomicis summopere Venerandum, Lutetiæ Parisiorum hac de re interrogavi. Is ut quæstioni meæ satisfaceret adseveravit, se aortæ ossificationem, licet raro observasse.

Sequente anno, mense Decembri fortiore edoctus argumento, victas dare manus cogebar, ipsemet quippe in cadavere ad myologiam destinato, omnes arterias, præterquam in cerebro, osseas deprehendebam.

Viri ætatis decrepitæ cadaver mihi concedebatur. Ad musculos abdominis plene perfecteque detegendos, cum me accingerem, quandam hinc & inde insolitam in musculis resistentiam offendebam. Mox meliori licet rem aggredienti instrumento idem mihi accidebat, adeo ut certum aliquod punctum infra umbilicum, super rectum dextri lateris musculum sese offerret, ubi non nisi secundo aut tertio scalpelli ictu, integumenta separare poteram. Attentus ad hanc rem, tamen nihil adfirmare decrevi, nisi quod directus arte culter detecturus foret. Investigavi itaque ulterius dictum locum, & inopinato deprehendere mihi licuit, ossificatam arteriam epigastricam etiam in ipsa musculi recti substantia.

Adstantes permulti, admiratione & evidenti desiderio perculsi, idem mecum examinabant. Postero die aperta cavitate abdominis invenimus arterias iliacas ossificatas unacum ipsa corporis humani maxima arteria videlicet aorta, & ex illa orientem cœliacam, gastricam, hepaticam, splenicam nec non mesentericam, superiorem & inferiorem: tametsi eædem ipsæ arteriæ, quoad eorundem ramos & distributiones in visceribus, tantum cartilagineæ hinc & inde videbantur; quemadmodum præcipue in hepatis substantia mihi adparebat, hanc enim incidendo resistere quidem, sed minus obstinate, nec non hinc & inde lenissimum strepitum edere sensibus percepi, adeo ut nonnullis in locis hujus visceris, ramificationes, non perfecte sed ferme osseæ judicarentur. Aperto thorace de-

tectis-

tectisque aliquomodo colli musculis, in conspectum prodibant osseæ arteriæ, aorta scilicet, ut & arteria pulmonalis, non exceptis carotidibus, præcipue externis aliisque per totum colli tractum. Hæ ultimæ etiam difficulter & frustulatim a me abscindebantur; cum alioquin colli nonnullarunque aliarum, laringis pharingis ut & linguæ, musculos, vix elaborare concinne potuissem. Notandum interim, aortam in loco, ubi ex sinistro cordis egreditur ventriculo, ut & in magna sua curvatura, cartilagini haud multum fuisse absimilem; licet altero in loco, ubi nondum dicta definit curvatura i. e. ubi emittitur Carotidum arteria sinistra, maxima hæc corporis nostri arteria, verum constituere os inciperet. Istud vero os solidum, cum ramificationibus itidem osseis, per totam corporis peripheriam sese distribuendo, continuabat usque ad ultimos extremitatum recessus. Cor adspexi sed non inspexi quia me inscio & invito auferebatur.

Attentionem meretur, unamquamque arteriam ab aorta ortum ducentem, interstitiis transparentibus, & versus extremitates, circularibus, scatere, in quibus nec cartilagineæ nec osseæ, sed nude membranaceæ adparebant arteriæ; interim tamen dissecta seu aperta per longitudinem arteria, interstitia dicta, sex aut octo linearum diametrum, constituentia, fuisse hinc & inde punctulis albis, duris & distinctis, arte quasi factis, notata. Celeberrimus Dominus Ferren, Doctor Regens Parisiensis, in demonstrationibus suis anatomicis contendebat, memorata puncta ulteriorem ossificationis progressum, indicare. Pulmonum in lobo sinistro, materiam calcariam, friabilem, lapilli instar triangularis acuti, reperiebam. Ramificationes arteriæ pulmonalis partim cartilagineæ, partim vero uti & bronchia, osseæ, mihi videbantur. Singulare tamen erat, quod extremitatum arteriæ, quo magis ad manus & pedes accedebant, eo magis ossificatæ fuerint, hocque ad impletionem fere cavitatis plenariam, crinis diametrum vix superantis. Miraculum cuivis, talium curioso demonstrare ad oculum potis sum: quippe qui ablatam inde ipsam illam aortam, una cum iliacis, nec non totam arteriam cruralem usque ad suralis & tibialis arteriæ finem, adhuc servo-

ÆTIOLOGIA.

§. I.

ANtecedenter quam breviſſime annectere conſultum duco, aliorum Celeberrimorum virorum de arteriis oſſeis obſervata & literis tradita: inter quos anteſignani inſtar eminet, celebre tum temporis Daniæ in anatomicis lumen, Thomas Bartholinus. Is enim *cent.* 1. *hiſt. anat.* 50. inter alia ſequentem in modum mentem ſuam exprimit: *Membranoſum illud & denſum arteriarum corpus, interdum primo in cartilagineam poſtea vero in oſſeam abit ſubſtantiam.* Similiter laudatus vir, plurima oſſis rudimenta in aorta, ſigmodeiſque cordis valvulis, delineat: Cent. 2. epiſt. med. 97. etiam cent. 2. hiſt. anat. 45. exhibet os in corde humano. Præterea & refertur, Nobil. D. Antonium de Marchettis, Anatomicum Patavinum, publice recenſuiſſe, arteriæ magnæ truncum prope cor tam durum oſſeumque aliquando inventum fuiſſe, ut etiam mallei ictum eluderet. Sic quoque truncum aortæ deſcendentem oſſeum deſcripſit, Joh. Scultetus in Tract. de Frichiaſi admir. pag. 83. Item os cruciforme in liene exhibet Petrus Borellus cent. 1. hiſt. 4. Profert etiam Thom. Willis de *anima brutor. part.* 2. *cap.* 8. Arteriam Carotidem & Vertebralem dextram oſſeam ac imperviam factam: ut & cap. 7. de cerebr. anat. carotidem dextram plane oſſeam ſeu potius lapideam. Celeb. D. Joh. Jac. Wepferus in *obſ. anat. de apoplexia*, utramque demonſtrat internam carotidem lamina oſſea & tenera incruſtatam. Quibus ut alios prætermittam addi poteſt D. Lucæ Schrökii obſervatio, *de oſſiculis ex ſarcocele ſuppurata prodeuntibus*, uti videre eſt in Ephem. G. N. C. anni 3. dec. 2. p. 66. Similiter Lutetiæ Pariſiorum dyſenteriam obſervavi incurabilem, obortam ab apertura arteriolæ oſſificatæ in inteſtino colo &c.

§. II.

Columnas humani ædificii ſeu oſſa eboris inſtar dealbata, non ſatis laudare & admirari quondam potuit D. Simon Pauli; utpote cum genuinus oſſium uſus ex intentione Creatoris, in eo conſiſtat, ut fulcro, nec non diuturniori monumento, admirandæ totius fabricæ humanæ inferviant: ſicuti etiam omnes nervi, muſculi, viſcera aliaque organa, non propter ſemetipſos, ſed in uſum hominis totius, merito fabrefacta dicenda. Hoc tamen non obſtante, quam mira, ſæpius ſtupenda & ſecundum noſtrum concipiendi modum vix homini neceſſaria exiſtimata, in regno naturæ occurrere ſolent, quæ & ideo ad naturæ luſus adnumerantur? Exem-

Exempli loco pauca tantum allegabo: obſervavit inter alia, Celeberrimus Winslow, quemadmodum oblatas per occaſiones ſæpius mihi retulit, cor infantis duplex, quorum utrumque duplici uti ſolet erat inſtructum ventriculo, vaſa ordinaria emittente, ita tamen ut aortæ, arteriæ pulmonales &c. poſt egreſſum e corde, tandem unicam aortam, & unicam arteriam pulmonalem &c. formaverint: quatuor aderant auriculæ teſte laudato viro, ſatis diſtinctæ. Similiter Lutetiæ Pariſiorum plus una vice, in cadavere quodam obſervabatur, duplex ductus Thoracicus, cum unica tamen ciſterna. Vidi præterea ibidem in alio, duplicem venam cavam cum duplici vena azygo: & ſi de nævis maternis eorumque frequentia, omnia allegare vellem, tempus & charta non ſufficerent omnibus enarrandis. Neque ultimo loco ponenda, obſervatio de ſororibus gemellis, ab oſſe ſacro monſtroſe ſibi invicem cohærentibus: in quarum memoriam, Programma, occaſione curſus anatomici Roſtochii habiti, eruditum non minus ac curioſum, publici quondam juris fecit, vir & arte & facundia inſignis, Celeber. Georg. Detharding: & programmati quidem hæc ſubjuncta leguntur diſticha:

Corpora binarum ſic concrevere ſororum,
Non niſi divina diſſocianda manu.
Amplexa eſt ulnis Helenam lucina priorem,
Horis deinde tribus nata Juditha fuit.
Exitus urinæ patet unicus, unicus alvo,
Obſervant numerum cætera membra ſuum &c.

Inter ſingularia quoque referenda obſervatio Joh. Dolæi, de puella bilingui facta elingui, recenſita in *Ephem.* G. N. C. *anni* 9. & 10. pag. 311. etiam in eodem Volumine pag. 320. mentio fit calculi ſub lingua oborti: conf. Petrus Foreſtus libr. 4. obſerv. & Zacutus Luſitanus, de Praxi med. admir. lib. 1. obſ. 72.

§. III.

Si variis ex cauſis reſultantes variationum in corpore noſtro miriadas, tam quo ad ſtatum phyſiologicum quam pathologicum, revocare ad animum velimus, perſpectum erit intelligenti, varia adhuc perſcrutanda reſtare, quorum cauſæ ſeu diſtinctæ cauſarum notiones nondum tenebris evolutæ, neque firmo ſatis ſtare videntur talo, adeo ut licet ſcientiæ ad ultimum fere gradum evectæ, a multis haud ſine ratione, exiſtimentur; tamen in verba viri quondam eruditiſſimi, erumpere adhuc cogamur, dicentis: *Tantum eſt quod ſcimus, ſed quantum eſt quod ignoramus?* Peculiares inter, non ſatis admirandas & rariſſime occurrentes in microcoſmo varietates, jure meritoque referenda ſingularis, eaque totalis, atte-

arteriarum, de qua loquebamur, offificatio. Ejus genuinas caufas, cum nihil fine ratione fufficienti, licet interdum ignota, rimari, mente profequi, etiamfi nondum perfecte affequi, nunc propofitum. Scopus fummi artificis, artificiofe omnia conftruentis, eft haud dubie, ut vitalis latex, æquabili in microcofmo tono & circulo ad omnes etiam minutiffimas partes diftribuatur, diftributus vero, primo ejus centro motu retrogrado, de novo communicetur: ficut prolixius explanare conatus fui: in diff. 3. *de ufu motus tonici* §. 24. habita in Collegio medico anno 1727. Aft hic ordo hæcque elegantiffima circulationis lex, in allato cafu tolli videtur, vafa enim, liquidum vehentia & in ufum flexibilitatis pulfuque, per totam vitam duraturi, ex tunicis conftructa, metamorphofeos haud manent immunes, evadunt inflexibilia, rigida, cartilaginea, offibus non modo fimilia, fed & offeam induendo naturam, offa fiunt; dicat quifpiam & aperiat nobis idoneam extraordinariæ variationis hujus rationem: pronunciet verum rei tam infolitæ, quam certæ & indubitatæ ufum. Facile fortaffis hoc primo adparebit intuitu; aft quo magis nervo intendimus huic oneri ferendo, eo majores difficultates, eo graviora obftacula nos offendere, etiam invitis confitendum erit. Cui in promtu erit affeverare, ejufdmodi offa, fi omnem eorum ufum fpectaverimus, eo deftinata, ut conftituerent, imminentis partium folutionis & interitus præfagia? Quis denique caufam hujus peculiaris phænomeni, tanquam infallibilem, ex mera fibrarum rigiditate derivare conabitur? Verbo, pleraque doctorum judicia quæ adferri hac de re poffunt, nihil minus quam certa, aut veri inveftigatori animo videntur fuffectura.

§. IV.

Periculum tamen facturus, ea circa commemoratam obfervationem in medium proferam, quæ a veritate non multum abludere, aut faltem probabilia cenferi poffe exiftimavi. Quemadmodum multarum caufarum, unicus fæpenumero exiftere folet effectus, fic & præfenti in cafu, unica caufa infufficiens erit, ad ftatuendam generalem ejufmodi arteriarum offificationem. Nam alias vaforum in offa mutatio, cuivis feni decrepito, utpote fibris rigidioribus inftructo, obtingere deberet, cui tamen transformationi, non fuffragari videtur fcientiæ medicæ magiftra, experientia. Conjunctis vero, feu fimul exiftentibus caufis variis, effectus talis oboriri poterit, & quis noverit, annon & fæpius noftris in regionibus extiterit, fed ob defectum anatomes cadaverum, obfervari non potuerit, riteque examinari.

§. V.

Compacta adeo offium fubftantia, ficut plurimum continet terræ, pinguedinis oleofæ minus, aquæ vero longe minorem quantitatem, ita & factis rite experimentis idem exhibere folet. Si vero eorundem compofitionem a pofteriori, paulo exactius contemplemur, duo hic confideranda veniunt. Cœmeteria enim, elegantem eorundem atque ex lamellis conftantem ftructuram, demonftrant. Machina vero Papiniana, eadem valet in liquamen, feu veram gelatinam, parvo temporis intervallo, leniffimo adhibito igne, refolvere. Hæc attentius penfitanti, in aprico erit, quænam fint offium principia conftitutiva, quænam fit ftructura feu fabrica eorundem naturalis, & in quod ultimum redigantur. Ad principia quod attinet, ex chymicis haud minus clarefcunt; fi enim offa igni ac deftillationi fubjiciantur, promtius dictarum partium feparatio procedit; nam primo aquea humiditas, fub portione phlegmatis pauca, deinceps fubtilior terra, cum oleofitate permixta, fub falis volatilis oleaginofi forma prodit, terra autem craffior fubftantia, firmitatem atque duritiem offibus largiens, in retorta remanet.

§. VI.

De ftructura atque lamellis offium, ceu offeis bracteis reticularibus, ut & de progreffu filamentorum offeorum in fœtu, egregie jam fuo tempore differuit, oculatiffimus vir Malpighius in libro de *Anat. Plantarum.* Varia etiam erudite fatis proferuntur huc refpicientia, in *anatom. offium* Dominici Gagliardi, licet vix inducar ut credam, allatas ibidem claviculas, fquammulas aut lamellas connectentes, aliter quam (quod pace viri dixerim) ex lege imaginationis poffe demonftrari.

Omnium vero accuratiffime maxima cum cura & peculiari affiduitate, hæc delineavit: Bernhard Sigfr. Albinus, in *ofteogeniæ hiftoria* a celeberrimo Viro edita Leidæ Batavorum Anno 1737. Docte etiam fcripfit Theodorus Kerkringius in *ofteogenia fœtus:* errare tamen videtur in eo, quod experientiam fibi famulantem non demonftret, ftatuendo: offium rudimenta fe habere ab initio inftar membranarum: hincque cap. 1. pag. 213. inquit: *imo videtur totum corpus in embryonibus ex mera membrana conftare:* hæcque membrana, fecundum ipfius fententiam, fucceffive in cartilagines tandemque in offa mutatur. Vidi equidem plus femel, membranam feu potius expanfum, naturæ cartilagineo membranaceæ, in offibus cranii fuperioribus calvaria dictis: aft, ni fallor, nunquam id in aliis offibus obfervare licet; quamobrem mihi adftipulantem in *ofteogenia* Albinum, allegaffe non pœnitebit; hujus enim verba pag. 150. fequentis funt tenoris: *Mirabile eft* inquit, *quomodo alia offium a principio natura fit, alia deinde. Omnium cartilaginea primum, poft offea. Nunquam autem membranacea, quanquam talis effe adpareat amplorum fimul & tenuium, quo tempore cartilaginea funt; ut quæ calvariæ fuperiorem partem efficiunt; horum enim fpecies membranacea eft, natura cartilaginea: reliquorum ne fpecies*

species quidem membranacea est &c. postea ibidem eleganter pergit, dicendo: *ut deinde tenerrima hæc cartilago crescit, ita se paulatim confirmat, ac simul ex albida fit sensim candidior, amittitque pelluciditatem suam. Postquam diu permansit, dura est, candida, crassa & concreta. Quædam autem cartilagines osseam naturam inchoant cum adhuc valde molles sunt, & pellucidæ: aliæ demum cum jam duræ & concretæ. Cum in os abituræ sunt, ossei minutissimum quoddam alicubi intus in iis inchoatur, quo crescente, sesequæ diffundente, magis & magis occupantur; ipsis interim quoque crescentibus cartilaginibus.*

§. VII.

Hæc ultima verba tantum incidenter allegare volui, partim ut patefacat quodammodo quæ doctissimi viri de peculiari ossium progressu, paucis verbis expressa sit sententia, partim vero ne omnia ab aliis de ossibus tradita, tanquam fictitia reputentur. Verba enim allata, non solum accuratissime iconibus illustrata dedit, sed inter varia alia, curiosissima non minus, quam utilissima, ipse hæc omnia mihi Auctor laudatissimus in foetibus variæ magnitudinis, summa cum admiratione, nuperrime demonstravit. Quo simul tempore maxima cum animi delectatione videbam, minutissimum illud, cujus allata jam verba mentionem faciunt, quodque mihi adparebat instar puncti, in medio hujus alteriusve ossis, licet superne magis v. g. humeri, positi. Quæ puncta, cum adhuc cartilaginea albissima ac fere pellucida existunt ossa, interdum etiam hinc & inde in osse adhuc cartilagineo, dispersa sunt. Attamen unicam observabam in alii foetus osse ileo, exceptionem; etenim in ileo non incipere videbatur per punctum aliquod, aut quemadmodum fit in promptioribus ossificationibus per aliqua puncta citius adparentia, sed in ileis ossibus quantumvis cartilagineis, reperiebantur variæ lineæ striatæ aut filamenta ossea, non adeo alba & mollia ac ipsa cartilago. Præterea notatu dignum, primum quod in foetu apparere solet os, exiguum esse illud Zygomaticum.

Inter ossa capitis præcocia, maxillam inferiorem annumerat Theod. Kerkringius in osteog. foetus cap. 9. pag. 2. 34. Et Celeberr. Josephus Hunauld Anat. P. P. Horti Regii Parisiensis: monstravit præterito anno, cranium infantis, præcocis adeo ossificationis, ut cerebrum quod nondum proportionatam cum cranio nactum fuisset magnitudinem, ob justo majorem cranii capacitatem, cranio non sufficienter unitum, fere fluctuaverit, puellamque cui ultra tertium annum vixit, stupidam reddiderit.

§. VIII.

§. VIII.

Expositis brevissime ossium principiis, initiis & structura, nunc ad ipsum deveniemus ossificationis modum. Hic duo præcipue supponenda veniunt: imo ossa posse redigi in gelatinam, seu consistentiam acquirere spissiusculam & gelatinoso-submucidam: 2°. Naturali & ordinaria nutritionis lege, seu adpositione fibrarumque prolongatione, ossa incipere, accrescere & perdurare. Ne quid dicam de mutua partium inter se pressione, haud parum etiam afferente: quod vel ex eo liquet inter alia, quod succus nutritius provenire possit a peripheria membranæ circularis, redeuntis post trepanationem, aut alio modo circulariter ablata parte cranii, ita ut memoratus succus tendat ad circuli centrum, ibidemque scilicet in centro, molecula nutricii succi, ob mutuam partium inter se pressionem in quiete relinquatur, augescat & naturali calore exsiccetur: tale enim rarissime occurrens cranium laudatus Celeberrimus Hunauld, sæpius me præsente publice monstravit, ubi nimirum in loco, in quo facta partis cranii ablatio, redierat membrana ex ipso meditullio, foramen exacte claudens, & demonstrans in ejus centro punctum ossificatum. Unde etiam probabile mihi videtur, totam membranam potuisse hoc modo successu temporis, in cranio, adulti hujus ossificari, dummodo diutius superfuisset homo.

§. IX.

Ea, quæ I. membro attulimus, facile ex antecedentibus putamus concedi: ideoque concludendum existimamus, ossa constare ex materia quadam gelatinosa. Sin vero secundum non admitti posse videatur, quatenus nempe exinde sequeretur, compactam odeo ossium substantiam, in ipsissimo latitare sanguine: responsio erit in procinctu: consequentiam esse legitimam eandemque utpote principiis justis innixam, omnino esse adstruendam.

Exemplum ne præbent quodammodo bombyces & araneæ? Ex eorum enim humore vitali secernitur liquidum quoddam, quod ore excernitur, aëre vero exsiccatur, consolidatur & peculiari eorundem solertique assiduitate tandem elegantissima conficitur textura. Si itaque ossa dicenda sint ex materia quadam mucilaginosa conflata, hæcque in humido hominis, vitali dicto, resideat, nullibi certius eadem erit invenienda, quam in parte lymphatica. Novimus enim lympham non esse unicum simplex corpus, sed compositum commixtumque ex dissimilibus moleculis, utique nuncupandam; aptamque natam satis, ut succum continere & promere queat, veluti commune nutrimenti genus, cuique parti, duræ non minus quam molli, idoneum atque convenientem. Quærenti vero modum mutationis lymphæ in substantiam duram, alia reponenda quæstio: quomodo oritur humor

crystal.

cryſtallinus? An mollis evadet, ſi calore aquæ aut per acida exſiccetur? Non tamen ideo refugiendum erit ad Aſylum quoddam inauditum, aut minimum ignotum, quale dici ſolent varia v. g. Gluten quoddam peculiare, vegetationis opifex ſegregans & aſſimilans ſuccum, mox carni, mox cartilagini tandemque oſſibus proprium: ſimiliter ſpiritus inſitus, Archeus, ſucci nutritii Rector, Dux aut fermentum, aliaque plura hujus farinæ commenta.

§. X.

Contra potius talia erunt offerenda, de quibus dici nequit, tritum illud: *verba ſunt prætereaque nihil.* Obſervatu itaque facile eſt, ſerum ſanguinis, leniori licet igne, non tantum in fibroſam compagem coire, ſed tandem cartilagineam, diuturnitate temporis vero corneam & fere oſſeam induere naturam: e contrario autem oſſa aliaque a gelatina originem ducentia, in idem reduci poſſe docet experientia §. 5. allata, adeoque evicta ſatis manet rei poſſibilitas, quod vero actu ita fiat, patefcit ex allato oſſificationis caſu. Cadaver de quo agitur, erat viri decrepiti, fibriſque rigidioribus exſiccatis inſtructi: jam vero, teſte D. Hippocrate, oſſa calore indureſcunt: & ſalva manente veritate, quivis, contendere poteſt, quod mora quam facit lympha in oſſium poris, ubi non niſi lente admodum procedunt humores, adjuncto ſimul jugi calore naturali, ſufficiat ad conſolidandam aut concentrandam lympham, abeuntibus videlicet partibus ſeroſis & remanente tantum parte terrea oleaginoſa: adeo ut non tantum os ex humorum in cartilaginibus lento motu generari, ſed & debite nutriri queat: quemadmodum inter alia idem videmus in quovis ſcirrho indurato, & tractu temporis inſenſibili facto, ut & in locis callo obductis. Jam vero ad eum modum quo mora quam nectit lympha in meatibus oſſium, viſum fere fugientibus, ſufficit, una cum colore naturali, lymphæ conſolidandæ: quis inficias ibit, uſu etiam venire & accidere poſſe in ſtatu decrepitorum præternaturali, quam primum vel minima oſſificationi prona molecula, parietibus vaſorum fuerit adpoſita? & conſequenter in corpore cujus mentionem fecimus, contingere idem potuiſſe.

§. XI.

Cum vero ſenum oſſa non amplius creſcant; hincque non plus ſanguinis requirant, quam pro nutrimento ordinario ſeu debita conſervatione neceſſarium, ideo in propatulo eſſe, judicamus, quod ſi præſertim ſenes, Diæta lautiori abutantur, potionibus ſpirituoſis exareſcentiam illis naturalem, fibrarumque ſiccitatem hincque rigiditatem augentibus, tunc, diſſipata per corpus ſanguinis ſeroſitate, iiſdem non tantum, nimium illud nutrimenti varia incommoda pariat, ſed & abundans in ſanguine gelatinoſa pars, nimium terreo oleaginoſis moleculis inſtructa, quippe quæ in nutrimentum oſſium non amplius neceſſaria eſt, de novo recipi in vaſa ſanguifera cogatur, uſque

uſquedum ſucceſſu temporis, una alterave molecula parietibus vaſorum adponatur, quæ ſucceſſive, nova adpoſitione facta, naturali colore exſiccatur, ſeſe vero exſiccando, tunicas vaſorum non modo conſtringendo ſenſim coarctat, ſed & ideo ipſam oſſificationem, ſuccum ad oſſificandum pronum magis concentrando, ibidem accelerare valet, adeo ut aboriatur filamentorum lamellarumque fibroſarum & oſſearum, vera & realis prolongatio.

§. XII.

Ultimum tandem quæritur: an ne totum conſervationis aut partium homogenearum adſimilatione? Si hoc non minus quam illa nuperrime adſtructa, concedatur, quod videlicet ſuperfluum ſanguinis non cedens in nutrimentum oſſium, ex oſſibus de novo ad vaſa deferatur ſanguifera, priſtinamque circulationis legem, experiri cogatur, finem præſenti ætiologiæ, abſque aliis longe petitis argumentis, imponemus. Legitima enim erit ſequela: ſive ab abuſu ſpirituoſorum vel quacunque demum cauſa in decrepitæ ætatis homine, oriatur major quam in aliis fibrarum ſiccitas, hancque concomitans earundem rigiditas, atque interim ciborum gelatinoſorum & nimium nutrientium, uſus continuetur, ſequitur neceſſario, partes homogeneas gelatinoſo mucilaginoſas & primario nutritioni oſſium dicatas, ſed ſanguini de novo ſæpius communicatas, tandem utut abundantes, hinc & inde in vaſis ipſis deponi, & ſibi invicem uti ſtratum ſuper ſtratum adponi. Non aliter fere, quam aqua celebris fluvii, *Fürſten Brun* dicti, prope Jenam Saxoniæ, aliorumve fluviorum facere interdum ſolent; nam ſi lignum immiſeris in currentis fluvii aquam, atque poſt quadrantis horæ intervallum extraxeris, aqua licet adparente limpidiſſima, totam ligni ſuperficiem, materia calcaria obductam & petrefactæ ſimilem deprehendes. Atque hoc modo exiſtimo declarari poſſe, quare ſenex aliquis vaſa habere queat oſſificata cum in altero tamen, ætatis licet decrepitæ, parum aut nihil ejuſmodi deprehendatur.

§. XIII.

Interea alios majori arte & experientia inſtructiſſimos, ea qua par eſt obſervantia, rogatum volo, ut paucas, quas afferre ſuſtinui rationes æqui bonique conſulant: eademque opera ſcientiæ Machaoniæ Coryphæos audeo invitare, ut data in Praxi occaſione ulterius de hoc caſu inquirere; ejuſque ſi offeratur, examen velint inſtituere. Vidi equidem & perlegi varios authores, qui nec ulla de arteriarum oſſificatione annotarunt. Aſt nullum hucuſque vidi in cauſarum evolutione ſerio occupatum, multoque minus qui omnium arteriarum in oſſa transformationem delineaverit.

Ad me quod attinet, accuratiorem nequeo nunc exhibere ætiologiam, quam vero data uberiori exemplorum copia, dummodo in praxi occurerit, ulterius ſcrutari, indagandæ veritatis gratia, non ceſſabo. Hancque etiam ob

ob caufam, nullum mihi cognitum fpecificum, quod tamen miram in corpore humano metamorphofin, ficubi contigerit, valeat tollere, ita ut vafa ad ftatum priftinum naturalem redeant. Interim ex ultimo allatis perfpicitur quodammodo, vi contrariorum, methodus, fi non curatoria, tamen minimum præfervatoria, eaque a mali initio inftituenda. Cæterum accuratiffime fuo ævo pronunciavit divus Hippocrates Sect. 5. aphor. 18. Frigida offibus inimica. Signa vero morbi, de quo nunc egimus, ad morbos ætatum & quidem decrepitorum, referendi, me latent, nifi hoc duntaxat, quod ex diæta perverfe inftituta, fortaffis etiam ex pulfu queant conjici.

OBSERVATIO IV.

Anno 1739. Deprehendi inter duram meningem & membranam arachnoideam, faccum membranaceum craffum, fub forma dimidiæ lunæ, affixum unice parti anteriori & pofteriori cerebri: hincque in medio incurvato, ut & in plano, cerebrum refpiciente, liberum. Peculiare iftud facci genus, alterum, & quidem dextrum cerebri lobum obtegebat, atque materiam continebat polypofam, & quodammodo liquidam. Facta ejus aliquali evacuatione, adhuc reperiebatur uncia cum dimidia circiter, liquidi cujufdam inftar atramenti nigerrimi, in facco memorato contenti. Hujus rei teftes fuere Parifiis Celeberrimus Winslowius, aliique, quorum nonnulli hic Hafniæ jam præfentes. Et quidem tunc commonftravi, quod facco ablato, arachnoidea, piam meningim ut & cerebrum adhuc obvelaret, manifefto indicio, membranaceum iftum faccum, præcife inter arachnoideam & duram matrem, refidiffe.

Θεῷ δόξα.

STEPHANI

CCXXVI.

STEPHANI WESZPREMI OBSERVATIONES MEDICÆ

Trajecti 15. Julii 1756.

QUandoquidem non jejunis ſpeculationibus, ſed obſervationibus rite captis ſalutaris ars noſtra medica ſuum debeat incrementum: operæ pretium me facturum exiſtimavi jam ab eo ipſo tempore, quo ſacra hæc primum ſalutavi limina, ut ea omnia, quæ vel propria didicerim experientia, vel auditione aut lectione acceperim, pro privatis meis uſibus referrem in adverſaria, ut artis hujus mihi olim compararem gazophylacium. In publicum pro more ſolito prodituris, collectarum obſervationum nonnullas ſpeciminis loco hic adpingam:

OBSERVATIO I.

Anno 1753. *ad d.* 13. *Februar.* Turici in Helvetia, virgo annis nata 30. ex hydrope dicto aſcite in publico ægrotantium hoſpitio fatis functa eſt, cadaver in theatro anatomico manu demonſtratoris Burckardi apertum eſt, vidimus in abdominis cavitate ſaccum inſigni magnitudine carnoſum unius fere libræ cum dimidia in eum modum formatum, ut eſt uterus femineus quarto quintove geſtationis menſe dilatatus, vel ut altero a partu die contractus, qui funiculo velut umbilicali quopiam connectebatur cum ſiniſtri lateris ovario majorem partem jam putrefacto, ligamentum utrumque teres & rotundum, & tuba fallopiana cum vicinis partibus ad fundum usque uteri omnia erant mirum in modum lacerata, ſed illæſa interim fimbria, morſus diaboli a nonnullis dicta, quæ in latere magnæ illius molis pendula hærebat carneo juncta vinculo. Ad monſtroſam hanc ovarii hydatidem properavimus incidendam, ex qua primum quoque croceum, viſcidum, & naribus ingratum eduximus liquorem, mox ex ejusdem cavo ſolidiſſime compactam, ſed variis cavitatibus hinc inde absque ullo ordine pertuſam, oſſeam manu noſtra extraximus concretionem, quæ in bilancem poſita uncias quinque & drachmas ſeptem pendebat, reliqua abdominis ut & thoracis contenta omnia permanſere illæſa, niſi quod color viſcerum naturalis in multis partibus maxime fuerit immutatus. Rapuit omnes ſpectatores in ſui admirationem tam inſolitæ rei ſpectaculum, & inſignem hanc varie philoſophantium turbam in ipſas fere triſtes archimedæas conjecit meditationes.

OBSERV. II.

Senex quidam octuagenarius, annis plurimis in ſchola triviali præceptor, lenta tabe fatigatus ad d. 16. Febr. anni 1753. in noſocomio reipublicæ Turicenſis exſpirat, inter triſtes liberorum, amicorumve lamentationes & certamina in theatrum deportatur, ſed interpoſita publica magiſtratus auctoritate tumultus compeſcitur, dum ad habendas præ-

lectiones ſplanchnologicas in cadavere præparationes inſtituimus ; animadvertimus raro admodum exemplo pericardium cum reliqua muſculoſa cordis ſubſtantia intime concreviſſe. Ex dextro cordis ventriculo eum ex carne concretum extraximus polypum, cujus forma crucem ex aſſe referebat : altitudo baſeos novem, alarum quævis duos dabat pollices. Ubi inter operandum ad ſecandam tracheam perventum eſt, in canali arteriæ aſperæ lumbricus quidam teres albidus, octo pollices longus conſpiciendum ſe obtulit, & mox, ubi ad bronchia penetramus, in altero eoque ſiniſtro, priore non multo brevior hærebat lumbricus rigidus. An ſpiralis fiſtula, ejusque bronchia fuerint vermium, quo utebantur, hoſpitium, non videbatur ob prægnantiſſimas rationes tunc temporis; nobis vero ſimile, licet aperturam laryngis lingula, dicta epiglottide, tam firme clauſam repererimus, ut difficile fuerit concipere, qua ratione poſt mortem ex inteſtinis per ventriculum & æſophagum in hanc cavernam potuerit delabi. Præterea vitio ſenectutis laryngis cartilaginem thyroideam & cricoideam potiſſimum in oſſeam mutatam fuiſſe ſubſtantiam mirabamur maxime. Uterque pulmonis lobus tam firme coſtis muſculisque adhæſit intercoſtalibus, ut pleura, qua ſolet contegi, prius rumperetur, quam ut ab amica hac conjunctione commode potuerit avelli. In pleura hac morbida quoque Heiſteri illa adparuere tubercula plurima, quæ celebratiſſimus Cheſeldenus Anglus glandulas pleuræ adpellitare conſueverat.

OBSERV. III.

Sara Glandening, virgo annorum 17. Deptfordenſis ex agro Cantienſi, optimo corporis habitu prædita, anno 1754. menſe Septembre curata eſt ex febre intermittente, mox ita dira cœpit excruciari odontalgia, ut duo evellerentur molares, quo facto non modo inſignem animi perturbationem paſſa eſt, ſed etiam glandulæ maxillares majorem in modum intumuerunt ; ad tollendum morbum poſt exhibita varii generis medicamenta, mercurius dulcis in uſum vocatus eſt, ut medicamentum dumtaxat alterativum, ſed dum ſua culpa & amicorum incuria ptyaliſmus excitaretur, & a ſiti interea urgeretur vehementius, lecto proſiliens arripuit vas, quod vinum continebat rubrum, largiſſimum ſicco gutture avide ex eo hauſit poculum : rediit in relictum nidum e frigidiore aere, & ſenſit illico aliquam refrigerati ſtomachi moleſtiam, quam paullo poſt dolor non levis ad ſcrobiculum cordis e ſiniſtra regione inſecutus eſt ; ab hoc tempore nata eſt ingerendorum difficultas, mox vomitus continuus, ut duorum menſium intervallo domi ſuæ omnem cibum potumque adſumtum illico per os redderet. Anno 1755. ineunte menſe Martio in noſocomium admiſſa cœpit tentari laxantibus, emollientibus, lubricantibus, cardiacis, opiatis, fomentationibus &c. ſed nullo
hic

hic quoque ſucceſſu : quare dum corpore jam eſſet emaciato, & viribus propter enediam exhauſta, enemata nutrientia ex oleo & ovo potiſſimum parata quotidie per anum injecta, ſic non modo inſignem urinæ quantitatem cœpit ſingulis diebus reddere, quum antea non niſi duodecimo quovis die ſolam excerneret unciam : verum priſtinus quoque vividus faciei color redditus, ſed redditus etiam eſt corporis vigor. Id ante obſervatum eſt, quoties cibum potumve vel medicamentum adſumeret, quodammodo ſe toties refocillari ſenſerit, licet exemplo non mutato colore, nec odore, vel ſapore id omne foras ejecerit. Quum non levis oriretur ſuſpicio cardiam ventriculi forte eſſe obſtructam, virgula exploratoria ter diverſis temporibus in ventriculum immiſſa eſt, ſenſit toties operatorum manus aliquam reſiſtentiam ad ſuperius ventriculi orificium. Quinque menſibus integris nullus cibus vel potus in medium deſcendere potuit ventriculum, & non niſi ſemel per tempus hoc omne menſtruo laboraverat. Habita ad extremum conſultatione tandem definitum eſt, ut tentaminis inſtituendi gratia pedes unguento inungerentur mercuriali : levis dum ſic per duas ſeptimanas producitur ſalivatio, & videt interea alias in ſuo contubernio avide cibum capere, petit ſibi quoqce offam ab aliis offerri, eam ſibi oblatam mox recto itinere in ventriculum ſine ulla moleſtia demittit famelica, idem tentavit ſub veſperam eodem cum ſucceſſu ; verum ori ingeſta non amplius jam foras ejecerat, & mox die poſtero ipſa natura fæces alvinas ſua ſponteprotruſerat. Sic liberata a pertinaci morbo, & priſtinæ ſanitati reſtituta eſt virgo nubilis.

OBSERV. IV.

Rob. Rough, apothecarius, menſe Martio elapſo, atroci corripitur hemicrania, non certo alicui loco hicce dolor inſedit, ſed totam capitis partem dimidiam dextram periodice invaſit per duas hebdomadas ea lege, ut elapſa quaque hora quarta paroxyſmi nimium quantum exacerbarentur, & non niſi poſt bihorium ſedarentur, ita tamen, ut numquam dolor in paroxysmorum intervallis ex toto remitteret. Poſt inſtitutam venæ ſectionem leniter purgantia exhibita ſunt medicamenta, veſicatoria adplicata, &c. Aeger atrocitate doloris victus, quum trepanationem, periculoſam illam calvariæ perforationem, multis expeteret verbis, arteria quoque temporalis bis aperta eſt, ſed nullis remediis pertinax dolor demulceri potuit. Quum periodicam paroxyſmorum in orbes veluti revolutionem manifeſtam eſſe conſtaret, febre topica hemicranii hominem laborare conjectabam, hac fini brevem conſultatoribus medicis narro hiſtoriolam, quam ex celeberrimi in arte medica apud ultrajectinos profeſſoris, *Joan. Ooſterdykii*, fautoris & præceptoris optumi ore nuper admodum didiceram. Retulit, inquiebam, vir ille experientiſſimus in doctiſſima ſua prælectione de febribus publice habita, curæ ſuæ fuiſſe commiſ-
ſum

fum honoratum quemdam urbis illius civem, qui in altero, eoque finistro, ut notem, pede in hunc fere modum pathognomicis per vices urgebatur febris intermittentis symptomatibus, frustra tentatis aliis remediis, sola corticis exhibitione se ab hoc malo ægrum liberavisse. Aderat in cœtu nostro non nemo, qui retulit similia se quoque alicubi legisse exempla. Posteaquam manibus pedibusve in meam itum esset sententiam, instituendi tentaminis gratia peruviani pulveris uncia intra brevissimum illud, quod inter duos paroxysmos erat temporis intervallum, partitis dosibus exhibita est nostro patienti. Numquam dolor amplius revertit.

OBSERV. V.

CAS. I. Eliz. Lawrence, puella an. æt. 14. ingressa, chorea S. Viti corripitur, die 18. Jun. 1755. adducitur, quotiescunque in institutis per cubicula visitationibus se mihi conspiciendam præbuit, ipsissimum protheum mihi videre videbar, nam ita miras & instabiles habuit gesticulationes, ut in mille figuras se temporis momento transmutaverit, unde factu impossibile existimo universalem hanc totius corporis posse depingere convulsionem. Ex certissimis colligere licuit indiciis, eam non fuisse prorsus de statu mentis suæ dejectam: insignem tamen adfuisse doloris sensum ex animi pathematibus didici, nam quum subinde in risum soluta cachinnum quodammodo edere tentaret, eumque ore hianti continuaret, extemplo corrugata fronte, & distortis mire labiis instar canis iracundi ringebat, pedibus manibusve interea circulatoris instar mira præstabat, & toto se jactabat in omnem partem corpore. Dum ita diversos invicem miscuit animi adfectus, in ipsis quoque spectatoribus diversi exoriebantur adfectus, nesciebant enim, risune an commiseratione potius esset dignior. Verbo dicam, ii fuerunt omnium musculorum motus convulsivi, ii nervorum omnium innumeræ distorsiones, ut inficeta plebecula, quæ morbos a veneficiis suscitari credit, ex solo adspectu facile sibi persuaderi passa fuisset eam incantamentis, vel malis veneficarum muliercularum artibus corruptam. At quum vana hujusmodi opinio ad solas Hispanicas referenda sit fabulas, curata est medicamentis domando huic morbo idoneis: ℞ Tinctur. Sacr. ℔j. Syr. e Mecon. ℥jſs. Sal. CC. ʒiij. ex Mistura hac catholica quovis mane & vespere unciam semis, seu cochl. j. ebibit. Ex pilulis saponaceis sumsit gr. v. omni nocte hora somni. Ex tinctura vero fuliginis gutt. 30. ad 40. hora 11. matut. & 5. pomerid. sumsit ex haustulo aquæ fontanæ.

CAS. II. Fuit alia puella ejusdem ætatis, Maria Wolfe, hæc segniori pede duxit S. Viti choream, nam mente sibi constabat utplurimum, nec tam frequenter corpus indecore jactaverat, miras interim habuit superiorum labiorum distorsiones immotis inferioribus; utraque manu autem laboriosa fuit præterea, ut fila quandoque ducere, eaque rupta connectere, mox subito digitos contorquendo quidpiam numerare videretur, &c. Ad d. 21. Jan. anno præsente, incepit hac lege curari, ut ʒj ex pulvere Valeriano ter de die daretur: ℞. Pulv. Valerian. Silvest. — Visc. querc. cinnab. factit. āā q. v. m. toties hausit ex lacte ammoniaci cochl. duo, quorum singulis gutt. IV. de tinct. Thebaica sunt instillatæ. Ad d. 18. Febr. in locum nominatæ statim misturæ substitutum est julapum. Violat. ad ℥j. ter. quotidie sumendum ea lege, ut hic quoque quibusvis unciis misceretur laudanum liquidum majore dosi ad gutt. XII. sanitati restituta, finito Martio dimissa est.

OBSERV. VI.

CAS. I. Georg. Letson, 28. ætatis annum numerat, robusto satis est corpore, is mature discendæ arti pictoriæ animum puer addixit, quo id lucratus est infelix, ut anno abhinc tertio in colicam pictonum incideret. Usu manuum is in tantum orbatus est, ut ad nutum suæ voluntatis eas commode dirigere nequiret: tentavimus subinde ludibundi, ut alterutram manuum dextræ nostræ jungeret, quum id omni virium contentione præstare vellet, non nisi mira in omnes partes manuum circumgyratione se diu fatigaverat, nec umquam id, quod petiit, potuit adtingere. Quum manuum suarum beneficio conaretur quidpiam exsequi, omnes illico digiti incipiebant rigere, & quum edulium inter digitos ab adstantibus positum ori admovere tentaret esuriens, inflexo licet ad genua fere capite, numquam tamen hiantis oris desiderio potuit satisfacere sine nutricis opera. Supra regionem umbilicalem neutram manuum potuit in altum adtollere. Salvis reliquis membris, vultu sibi semper constabat hilari, animo satis excitato, de nullo viscerum abdominalium tormine, huic alioquin morbo satis familiari, vel urgentibus aliis symptomatibus umquam conquestum fuisse meminerim. In depellendo morbo ea curandi methodus observata est, ut ad d. 15. Febr. anno præterito primum quoque ℥j. bis de die deglutiret ex mistura cetacea seq. ℞ Sperm. ceti ʒj. Vitel. ovor. s. q. Aq. font. ℔jſs.— Cinnam. simpl. ℔ſs. Syr. Balsam. ℥iiij. m. Ex Iulepo Violat. eamdem mensuram haurire jussus, quod tale est: ℞ Aq. fontan. ℔iſs. —— alexet. spirit. ℥ij. Syr. croci ℥jſs. Sal. volat. cc. ʒiiij. m. Ad d. 29. Febr. ad alias formulas transitum est, ex elect. Lucatel. bis quotidie sumsit n. m. quantitatem ℞ Conf. rosar. rubr. ℥jj. Balsam. Lucatel. ℥ſs. Spec. Tragac. ʒij. Syr. e Mecon. s. q. m. Superbibit toties cochlearia duo ex Emuls. Oleosa seq. ℞ Ol. oliv. ℥x. Syr. Balf. ℥vj. Aq. font. ℔iſs. —— Cinnam simpl. ℔ſs. Spirit. volat. aromat. ʒj. m. Non neglectum interim, quin linimento illo saponaceo diligentius ambæ manus illinerentur, quod Helmontius chimærice Oppodeltoc pro more suo adpellaverat.

Tanta fuit medicamentorum horum efficacia, ut reſtituto manuum uſu ex integro, in Aprili dimitteretur cum ſalutari monito, ne artem ſuam pictoriam exerceret in poſterum: at quum aliter panem lucrari ſe non poſſe putaret, rediit ad tractandum opificium, ſed rediit quoque in noſocomium die 9. Jul. plenus animi mœrore, nam dextra manus tota evaſit paralytica, ſalva permanente ſiniſtra: quare Elect. Lucatel. & Miſt. Oleoſ. cum Linim. Saponaceo repetere juſſus eſt, quo facto poſt menſem elapſum denuo a malo liberatus eſt, ſed ad tempus tantum, nam dum ne nunc quidem ſalutaribus obtemperaret monitis, tertia vice gravius cœpit cum ſuo morbo conflictari, ad d. 28. Jan. anni labentis non modo de confirmata dextræ manus paralyſi, verum de periodicis quoque ventris torminibus miſere conqueſtus eſt. Tritam ſuperius viam ingreſſus, eam diligenter calcat, quo ſucceſſu, tempus docebit.

CAS. II. Joan. Edwards, vir quadragenarius, pictor, ab ipſa tenera ætate ſanus vixit ad an. æt. 38. usque, circa id tempus, ut retulit, toto cœpit immutari corpore, leves primum cœpit in medio ventre dolores perſentiſcere, qui mox ad regiones lumbares ſeſe diffuderunt accedente ſenſim dextræ manus tremore, prodromo in ea manu perfectæ paralyſeos: eam nonnumquam ſenſit capitis perturbationem, ut ſcotomate ſe laborare adſereret. A die 25. Nov. ad 9. Jan. anni labentis iis uſus eſt medicamentis, quibus Letſonius. Hoc die cepit adſumere elect. cinnabarinum ſeq. ℞ Conſ. abſinth. mar. ℥jj. Cinnab. antim. ʒjſs. Gum. Guajac. ℥j. Cortic. Vinter. ℥ſs. Syr. e Mecon. q. s. Superbibit cochlearia duo ex Emulſ. e ſenna oleoſa noſocomii. Uſus eſt interea matutinis perinde ac veſpertinis horis fotu parato ex ſeminibus ſinapi, quorum ℥vj. incoctæ ſunt aq. font. ℔vjjj. ad tertiæ partis conſumtionem. Die 23. dicti menſis juſſus eſt ex pilulis ſaponaceis, Matthæi dictis, gr. v. hora decubitus ſingulis noctibus capere: ſed medio Febr. ex præſcripta noſocomii lege excedere juſſus eſt. Dolores quidem mitigati ſunt, dextra tamen paralytica, quod ingenue fatendum eſt, per id tempus curari potuit nequaquam: prout nec *Plumbarius* ille, cujus nuper mentionem feceram in *tentamine de inoculanda peſte*, pag. 23. Nec mirum eſt, nam expugnatu quam difficilis ſit morbus, pridem omnis ævi docuit experientia. Notum eſt cinnabarim e mercurio, ceruſſam e plumbo; viride æris, ut nomen dictat, ex ære; ultramarinum ex argento parari, & omnes nobiliores colores ex regno minerali depromi. Has ita modificatas mineras dum nocturna diurnaque manu verſant pictores, noxios earum ſpiritus una cum aere ope inſpirationis in pulmones adtrahunt, qui a circulante ibi ſanguine mox abripiuntur, & tandem feruntur quaquaverſum in omnis generis canalibus, incipiuntque primum in nerveis meſenterii plexibus hoſpitari, conjecturam ſic faciente eggregio illo neurologiæ excultore, Williſio: ab hoc communi miſeriarum centro per nervos amice inter ſe conſentientes beneficio ſpirituum animalium ad manus determinari & ibidem figi tanto facilius, quo ſæpius digitos tam noxia materia coinquinari patiuntur. Non mirum itaque omnes eos artifices, quicumque fruuntur aere metallicis vaporibus repleto, ut ſunt metallifoſſores, alchimiſtæ, vitriarii, inauratores, ſpecularii, pictores, figuli, ſtannarii, murarii, gypſarii, &c. facile in aſthma, phthiſin, colicam convulſivam, apoplexiam, paralyſin, cachexiam, &c. incidunt, ut egregie nos docuit Bern. Ramazini in libro numquam ſatis laudato de morbis artific. a cap. 1. usque ad 15.

OBSERV. VII.

W. Conybeare, viro 30. annorum, ita a ſexennio inde caligabant oculi nullo externo in iis adparente vitio, ut objecta quævis per denſiſſimam veluti nubem ſibi videri adſeruerit. Viſitavit is ex eo tempore nobiliora illa D. Thomæ, Bartholomæo, Georgio dicata tria hoſpitia, noſtrum quoque poſtremo ante biennium intravit infirmarium, ubique locorum tentatus eſt poſt exhibita alia medicamenta, ſalivatione quoque ab hydrargyro excitata ab hac gutta ſerena liberari. Defeſſis jam medicis, ægroto vero ſpem omnem abjiciente, curatius in ipſam morbi naturam quum privatim inquirerem, dixit totum medullæ ſpinalis proceſſum ſubinde perturbari eo potiſſimum tempore, quum inflexo corpore quidpiam exſequi conaretur: in tantum crura eſſe debilitata, ut vix ultra horæ minutam in fixo loco poſſit ſtando ſubſiſtere niſi ſuffultus adminiculis, totus enim illico incipit contremiſcere artubus, & ſcotomate tentari, memoriam vero in tantum labefactatam, ut ſe ſtupere alii quoque certo indicio animadvertant ſæpenumero, ſed vidi totum jam emaciatum eſſe corpore &c. His & ſimilibus inductus argumentis, ſuſpicor amauroſin illam, qua ſola laborare exiſtimabatur, non eſſe ipſum morbum, ſed tantum ſymptoma morbi longe gravioris, & inveterata tabe dorſali adfici: quare per ſacra obteſtor omnia ægrum, fateretur candide, nonne abominando illo Onanis vitio ſe contaminaverit, & balſamicis particulis nerveum liquorem exhauſerit. Poſt protractam longiorem moram ſumma cum verecundia id fateri cogitur, ad d. 20. Febr. itaque jubeo primum quoque hora ſomni deglutire pilulas duas calomelinas pro uſu publico paratas, quarum ſingulis inerant Merc. dulc. gr. vj. mane vero ſequente ſalis catharctici ℥j. adſumere. Quum id quater præterea repeteret duarum ſeptimanarum intervallo, & potu ordinario aqua uteretur liberante, juſſi ex præſcripto Hippocratis in ſimili caſu Lib. II. de Morb. quadraginta diebus integris uti ſolis lacticiniis in eum fere modum, ut in Miſcellan. Nat. Curioſ. Tom. I. Obſ. 141. me legere meminerim. Frictionibus interim, ut edocui, bis quotidie poſt evacuationes naturales ſe ipſum exerceat, pediluvium vero bis terve quavis hebdomada repetat lectum petiturus. Elapſo adſignato termino redit rure ſed multum hilarioi

rioti jam adſpectu. In continuanda cura quum longius progredimur, ille balneum frigidum tribus hebdomadibus diligenter frequentat, cui alternis mane hora 8. mat. jejuno ſtomacho ſe immergit, mox ex electario minerali n. m. quantitatem bis quotidie ſumit ſuperbibendo toties Julapii volatilis ℥j. verum illud ita jubetur moderari, ut alvus bis de die dejiceret. Sic dum menſibus duobus dicto electario veſcitur, Julap. vero vero & aquam liberantem, ut ante, bibit, frictiones & pediluvia ſanctiſſime obſervat, in tantum convaluit, ut ad tractandum ſuum opificium jam redire cogitaverit; ſed auctor eram homini, ut aliud quodpiam vitæ genus eligeret, quandoquidem piſtoribus hoc præter alia incommoda magno eſt ſanitatis detrimento, quod volitantes florum farinæ particulas dum una cum aere adtrahunt, fermentescentes mox cum ſaliva, pulmones potiſſimum & ventriculum celebres illas officinas obſident, eas ſuis functionibus ſpoliant, unde inſpiſſatis ita humoribus, aſthmati, dyſpnœæ, & quibus non morbis inde reſultantibus viam aperiunt expeditam. Verum patiens noſter regulas ſibi præſcriptas longius quoque obſervare juſſus eſt.

OBSERV. VIII.

§. I. Non vacat eorum nomina e catalogo ægrotantium exſcribere, qui uſu balnei frigidi priſtinæ ſanitati reſtituti ſunt ab anno hujus ſæculi 40. quo infirmarium publicis uſibus apertum eſt. Si vel ſolas grallas, quas ſecum adportarunt, in monumentum recuperatæ ſanitatis adpendiſſent, totam fere iis jam impleviſſent domunculam balneatoriam. Floyerus egregie demonſtravit in ſua pſychroluſia, veterum Judæorum & Romanorum exemplis fuiſſe hanc gentem in id adductam, ut in depellendis pertinacibus morbis quam plurimis nec non conſervanda ſanitate balneo frigido uti incœperit ſub finem ſuperioris ſæculi: quod heic loci jam nunc tam frequenti in uſu eſt, ut vix nobiliorem aliquam plateam ea carere obſervare liceat. Ex mille obſervationibus a laudato Floyero & adſecla Baynardo publicatis conſtat luculentiſſime, nihil eo tutius adhiberi poſſe in ſcabie, epilepſia, melancolia, mania, hydrophobia, ictero, ſciatica, arthritide, rachitide, atrophia, nervorum & tendinum contracturis &c. in iis ſcilicet morbis omnibus, ubi juſta fibrarum elaſticitas reducenda, humorum viſcoſitas incidenda, attenuanda, glandularum ut & hepatis, lienis, pancreatis, meſenterii obſtructiones reſerandæ, urina movenda, ſpiritus animales excitandi, & per tubulos nervorum celeriore curſu impellendi ſunt, &c. Qua vero mechanica ratione tam ſtupendos edat effectus aqua hæc frigida, præter Meadium ſatis erudite demonſtratum dedit Wainewrightius in mecanica non-naturalium expoſitione, cap. 7. de balneo. Id ſaltim unice hic maximopere cavendum eſt, ne iis balneum hoc frigidum imperaveris, quorum viſcera exulceratione quapiam laborare noveris. §. II.

§. II. Liceat hic infeliciſſimum caſum commemorare: ad d. 12. Martii, Car. Withead, epilepticus, in balneum frigidum ante ſtatutum tempus ſe immergit abſente famulo publico, cui balnei cura demandata eſt; mox ab hoc ille in mediis aquis ſuffocatus invenitur, extrahitur. Tentari non potuit, ut vitæ redderetur, nam per bihorium jam extra aquam in libro aere corpus hæſerat, quum factum chirurgis innoteſceret. Cadaver apertum eſt, ſed nullum liquorem in ullis diſſectis invenimus viſceribus: ubi arteria trachea perforata eſt, aerem in pulmone contentum cum levi quodam ſibilo erupiſſe audivimus. Tum demum ab experientia edoctus didici, ſuffocationis cauſſam veri nominis non ipſam aquam eſſe, ut vulgus imperitorum credit perperam; ſed aerem, qui repetita inſpiratione accumulatus veſiculas pulmonales ita diſtendit, ut ſanguis e dextro cordis ventriculo in arteriam expulſus ad vaſa capillaria deferri poſſit nequaquam, quare nec vena pulmonalis amplius debitam ſanguinis copiam in ſe colligit, ut eam in ſiniſtram cordis cavitatem poſſit infundere: ſic circulatio ſanguinis ad vitam ſuperſtitem neceſſaria ſufflaminatur, ut tandem ipſa mors ſequatur. Ut aer in vaſe vacuo & in medias aquas projecto negat liquori introitum, non abſimili modo de ſuffocatis, forte & ſtrangulatis nobis hic ſentiendum eſt. Unde clariſſime perſpicitur, quam falſo illi medicaſtri cum *Roderico a Caſtro* & *Feltmanno* in foro criminali de ſuffocatis interrogati renuncient, ſi nullam in pulmone, ventriculo & inteſtinis aquam reperierint, non aquis eos ſuffocatos ſed in aere prius enectos, & ita mox in aquas fuiſſe ab impia manu præcipitatos.

OBSERVAT. IX.

Quum ad lunæ circuitus, ut ſolet, Tameſis ad diem XV. Kalend. Maji ingenti cum rapiditate ad veterem pontem reflueret, portitor quidam nomine *Jacobus Powel* aliis rebus, quam obeundo ſuo muneri, intentus, ex onerata navicula excutitur, quum prora ejusdem uni arcuum fortius allideretur; ſuffocatur illico in flumine, quæritur aliquamdiu, poſt quadrantem horæ cum dimidia invenitur, extrahitur, & nobis monitoribus omni veſte, quam potuit citiſſime exuitur, & ſicca de facto obtegitur, & in ædes vicinas in *Southwork* deportatur; ibidem corpus exanime ante accenſum focum, reclinato paullulum capite, pedibus vero modice in altum elevatis, in lecto diſponitur, ſtragulis probe cooperitur, vena in brachio utroque pertunditur, jugularis aperitur, fumus herbæ Nicotianæ ab adjutoribus enematis inſtar, ope fiſtulæ tabacariæ in inteſtina repetitis vicibus validiſſime per anum injicitur, abdomen a regione pubis, forti compreſſione urgemus verſus ventriculum; pannis ſpiritu vini tepido & oleo olivarum madefactis, omnes colli, dorſi, lumborumve vertebras, tamquam plurimorum nervorum originem, leniter

ter primum mox valentius diu multumque perfricamus; idem interea alii cum extremitatibus pedum manuumve ad ruborem usque faciunt; cordis ſcrobiculus, foſſa umbilici, partes genitales fomentabantur aceto & ſpiritu vini inter ſe commixtis, quibus cinnamomum, nux moſchata, & caryophilla aromatica incocta fuere, adjecta interim modica camphora ſed ſpiritu vini antea ſoluta. Ubi poſt longiorem moram ſpiritus ſalis ammoniaci volatilis adfertur, irritamus eo ſubinde nervos narium, tempora vero una cum iis partibus, in quibus arterias cuticulæ viciniores eſſe probe ſciremus, plus vice ſimplici inungimus; ut penetrantiſſimus hic liquor in cavitate vaſorum delatus, animales ſpiritus & mox ipſum ſanguinem, ſoluto prius coagulo, in motum concitaret.

Hora integra jam elapſa eſt, quum tædioſam hunc in modum ſine ſucceſſu peragimus operationem, ad inſtituendam itaque deproperamus bronchotomiam, deeſt Troicar, quare cultello dumtaxat duobus pollicibus infra cartilaginem ſcutiformem, dictam pomum Adami, longitudinalem fecimus in cute trans muſculos inciſionem, ibique per mediam cartilaginem transverſim perforatam, in ipſam aſperam penetravimus arteriam, absque interjecta ulla mora fiſtulam fumatoriam, loco canulæ, aperturæ commiſimus, & ejusdem beneficio, aerem per bronchia in lobos pulmonum iteratis vicibus impulimus, ut ſic inflatis veſiculis per venam pulmonariam ſanguis in ſiniſtram cordis auriculam inde in ejusdem ventriculum adigatur, & mox per aortam expellendus in totam corporis ſubſtantiam ſeſe diffundendo circuletur; ſed non negleximus eadem opera aceti fortiſſimi ut & ſpiritus ſalis ammoniaci aliquot guttulas vulneratæ tracheæ inſtillare, ut quum particulæ utriusque hujus liquoris efficaciter operari ſoliti, una cum impulſo aere miſcerentur cum ſanguine, ſolverent ejusdem coagulum. Pertæſi jam longioris operationis, tandem inter examinandum admota pectori manus ſentit in regione cordis motum exortum eſſe quempiam, ſed maxime languidum; ſpe itaque meliore excitati, extemplo cœptum laborem alacri producimus animo, & dum hoc facimus, ſentimus iterum cordis pulſum, verum multo concitatiorem adeſſe tamquam ſignum præſentis jam vitæ indubium, nam ſternum quoque videmus jam certiſſimo indicio elevari in altius quodam modo, mox totum thoracem dilatari: quare gratulabundi plantis pedum iterum calefactos admovemus lateres, & ſtatim memoratos ſuperius operandi modos, fomentationes puta, inunctiones, frictiones &c. repetimus; fit tandem noviſſime, ut in ſiniſtro, mox dextro pede motus quospiam animadvertamus convulſivis ſimiles. Et ſic poſt elapſum bihorium *Deo* T. O. M. vitæ necisque arbitro opem nobis ferente, mortuus nauta in vitam revocatus eſt.

OBSERV.

OBSERV. X.

§. I. Quod Paſchalis in transactionibus philoſophicis, num. 202. propoſuit, falſum eſſe propria mea didici experientia, nam ſuperiore anno die 15. Febr. hora noctis 11. Item 13. Martii hora 1. pomeridiana. It. 14. April. hora 4. antelucana, & alias non vice ſimplici lucinam ſuo functam fuiſſe munere hiſce meis præſens ſpectaveram oculis, & commilitones de ea re ſerio admonueram, quum in collegio Smelliano reales ex ordine inter pupillos peragerentur operationes: at horas illas ad primam & tertiam nychthemeri hexadem referri quis inficiabitur? Plures habeo tranſcriptas in adverſaria obſervationes, de ipſa quoque hominum morte captas, quæ cum primo & ſecundo fluxu ſenario conveniunt profecto minime. Quæ Paſchalis adſertio, a Plinio, ut mihi videtur, mutuata ſi indubia potuiſſet confirmari experientia, incredibilem ex ea in artem medicam redundaturam fuiſſe utilitatem nemo non videt.

§. II. Anno præterito prid. Non. Junii, quum militis cujusdam gregarii uxor gemellos eniteretur, extractas ab operatore ſecundinas curatius dum examinavimus, vidit præſens collegium totum noſtrum Smellianum ita eas eſſe formatas, ut infantes ſuis quidem includerentur loculamentis ſepto intermedio diſtinctis: at placenta in nullos prorſus lobos erat diviſa, vaſa funiculorum umbilicalium in interna illius ſuperficie miras inter ſe habuerunt anaſtomoſes, ut injecta cera in arteriam unius repleret illico totam alterius quoque funiculi arteriam. Similem prorſus placentam nobis ſuis pupillis in prælectionibus oſtentavit experientiſſimus M. D. With. Smellie, fautor optimus, cujus ipſe meminit in excellenti ſuo opere, quod *Treatiſe on the theory & practice of Midwifery* inſcripſit, Lib. I. c. III. ſect. 5.

OBSERV. XI.

CAS. I. Rob. Stephenſon vir quadragenarius per biennium fere integrum ſenſit abdomen in dies increſcere, ut ad extremum vix par eſſet portando tam monſtroſo oneri. Quum ex hydrope dicto aſcite laborare putaretur, valentiora licet ad movendam urinam propinata ſint medicamenta hydragoga, a pertinaci tamen illa, qua diu laborabat, iſchuria, liberari potuit nequaquam. Morbo victus dum ad d. XV. Kal. Jun. anno ſuperiori exſpirat, meis inductus precibus experientiſſimus M. D. Hibbinſius jubet cadaver aperiundum. Remotis omnibus abdominis tegumentis, videmus veſicam urinariam tribus pollicibus ſupra oſſa pubis prominere, quæ immiſſo catethere & expreſſo lotio mox flacceſcit. Quid ingens illa moles eſſet, quæ inteſtinis omnibus incumbebat tegendis, ſollicite dum examinamus, videbatur nobis omnibus velut uterus quispiam femineus ultimo geſtationis tempore maturo fœtu diſtentus, & ad

ſcrobi-

ſcrobiculum cordis usque protenſus; cujus ſuperficiem externam longa tegebat peritonæi productio. Magnæ hujus veſicæ ſuccenturiatæ collum, quod inter veſicam urinariam & inteſtinum rectum excrevit, dum inciditur in orbem ea lege, ut non niſi peritonæum a reliquo cœtu ſepararetur, nullis ligamentis muſcularibus cum vicinis partibus connexam obſervavimus præter ſolam telam celluloſam. Dum operator in veſicam incarceratam cultellum adigit contenta exploraturus, ingens aquæ flaveſcentis & fœtidæ copia erumpit cum impetu: impoſita cavitati manu ſentit quasdam innatare hydatides; extrahit unam, quæ ovi anſerini formam ex aſſe referebat, alteram ovo gallinaceo, tertiam columbino ſimilem, quartam reliquorum maximam ab ovo ſtruthiocamelino non multum abludentem, ſed læſam in altero latere, quum chirurgus aliquantum imprudentius ſaccum perfoderet, quare contentus in eo liquor omnis effluxit. Singula vero ova hæc cruſta membranacea, eaque ſatis firma tecta ſunt, prout dum animalia ovipara abortire contingit. Operatori chirurgo Riſoliere pro præſtito labore adſignata ſunt in premium, quæ in ſpiritum vini rectificatum impoſita in privato theatro anatomico ſuis oſtentare cœpit auditoribus. Hunc dum errantis naturæ luſum præſentes intuemur, ita ego in media adſtantium corona voce aliquantulum ſublata exclamare incipio: en hominem Britonem! raro inter mortales exemplo oviparum! ſubridentibus amicis theatrum anatomicum Noſocomii hilari vultu relinquimus.

C A S. I I. Recepta eſt in Noſocomium menſe Februario elapſo virgo firmo ſatis corpore, annos nata jam octo ſupra viginti, cujus abdomen a viceſimo tertio ætatis anno ſenſim in dies ita accrevit, ut menſurata ligaculo monſtroſi abdominis peripheria pedes quatuor & plus jam excedat: ſed, quod mirere, præter tanti oneris moleſtiam vivit ſana, de nullis umquam conqueritur doloribus, & quum cibi potusque adpetitus eam non deficiat, ſolitæ evacuationes naturales per urinam, alvum, & uterum omnes rite procedunt. Non eſt hydrops aſcites, ſæpius enim abdominis lateribus admotæ manus nullam aquæ fluctuationem in cavo ventris umquam ſenſere; ſed nec tympanitis eſt: num vero caſui ſtatim adſcripto ſit ſimilis, neſcitur; introſpicere natura negavit, cadaveris diſſectio olim docebit.

O B S E R V. X I I.

C A S. I. Maria Marſchal, virgo XXII. annos nata, exeunte anno ſuperiore in febrem incidit quartanam, quam dum ante tempus empiricus quidam medicaſter abegiſſet intempeſtiva corticis Peruviani exhibitione, incidit brevi poſt in morbum longe infeliciorem, elephantiaſin. Deportatur in Xenodochium exeunte menſe Novembre, cujus fœdam ſcabiem non ſine horrore primum intuebamur, quum manus pedesque totos nigricante cruſta ſquamarum piſcium inſtar contegi videremus, crura

crura potiſſimum, eorumque partes exteriores tam monſtroſo gravari onere, ut turpis ſcabiei cruſta tres tranſverſos digitos in craſſitie adæquaret in locis plerisque ſulcis veluti quibusdam profunde hiantibus diſtincta. Præ vehementi, quo urgebatur, pruritu, corrugata fronte & alliſis fortiter ſibi invicem dentibus multum ſtridebat, mox ſublata voce ejulabat, & cruſtam inquietis unguibus ſcalpendo, dolore miſere exſtimulata, de loco ſæpenumero dejecit, aut eadem ſua quoque ſponte decidit. Hoc ubi, ut ſæpius, factum eſt, carnem pulchre vividam & rubicundam conſpicari licuit, quæ non multo poſt iterum tegebatur æque nigricante ſed craſſiore plerumque, ut prius obſervatum erat. Quum rarius tam triſte in hominum cœtu occurreret exemplum, ad Lazarum hunc inviſendum plures accurrerunt & medici & chirurgi ſubinde. Toto morbi decurſu ſquamoſæ corporis partes illinebantur linimento ſaponaceo, nonnunquam unguento e pice, alias e parietaria parato; pro potu ordinario aqua utebatur ſulphurata: duabus primis hebdomadibus horis matutinis quibusvis ex pulvere Doveri ʒſs. veſpere vero ex pulvere Ari compoſito doſin eamdem addito toties julapio volatili adſumſit: ſequentibus tribus hebdomadibus electuarium datum eſt aperiens, cujus doſibus ſingulis bis de die repetendis mercurii alcaliſati ℈j. adjectus eſt. Primo anni labentis die emeticum, ex pulvere ipecacoanhæ cum crem. Tart. inter ſe commixtis paratum, eſt exhibitum: toto fere menſe Januar. elect. lenit. comp. cum electario cinnabar. æqua parte mixtis oblatum, & miſtura cardiaca propinata. Tentaminis inſtituendi gratia deformes illæ cruſtæ ultimo dicti menſis die linimento ex ſola ſaponis mollis ſolutione parato perungebantur, at tanta inſecuta eſt earum partium inflammatio, tantus dolor, tantus pruritus, quantus maximus eſſe potuit. Menſe Febr. elect. e caſtor. & miſt. Mindereri tentata ſunt plurima his ſimilia medicamenta in Noſocomio uſurpari ſolita ad initia uſque menſis Maji, quum nulla jam amplius cruſta in adfectis male partibus adparuit. Si eam nunc intuearis, non niſi ipſiſſimum videbis ſceleton ſola tectum cuticula, quum antea vaſto ſatis eſſet corpore: de nullis amplius queritur moleſtiis, quam quod pedes ad crurum flexus ita ad angulum rectum recurvi & facti ſunt rigidi, ut ad priſtinam in ambulando agilitatem difficulter reducantur; quare in lecto volutare miſere cogitur. Obſervatum eſt eam ante fuiſſe taciturniſſimam, nunc factam omnium ſui ſexus loquaciſſimam.

C A S. I I. Suſanna Goſton, mulier major quadragenaria, cujus manus utrasque ad carpum usque easque ſolas dumtaxat ſquamoſa hæc ſcabies occupaverat ſic inæqualiter, ut cruſtas in plerisque locis unius fere pollicis altas in cutis ſuperficie protruderet ingenti cum pruritu connexas. A die 27. Nov. iisdem, quæ prior, utebatur medicamentis ad d. 13. Febr. quo dimiſſa eſt; ſed recruduit morbus poſt elapſum menſem cum capillorum defluvio. Hanc ego ſimpliciſſimam in ea curanda adhibui methodum

thodum, ut poſt peractam V. S. primum quoque caperet bolum purg. ex gr. xv. merc. dulc. cum conſ. roſar. rubr. paratum, tandem ſumeret de pulvere æthiopico ℈ſs. bis de die ſuperbibendo toties hauſtum decocti liberantis. Hac vero lege pulverem mineral. in ejus uſus ipſe paraveram. ℞ Antim. crudi in pollinem redacti ℥jſs merc. puriſſ. ℥jj. Fl. ſulphur. ℥j. m. f. pulv. ſubtiliſſ. Poſt quintam hebdomadam ab lepra hac liberata eſt. Id maxime nos omnes hic adtentos reddidit, quod utraque harum patientum poſt febrem intermittentem cortice Peruviano intempeſtivius ſuppreſſam in infeliciſſimum hunc morbum præcipitata eſt. Quo vero modo id ipſum contingere potuerit, ex obſervationibus Albertini, deſcriptis in actis Bononienſibus, non male nuper demonſtraſſe videtur Nihellus de pulſu, part. II. c. IV.

OBSERV. XIII.

§. I. Infantes expoſiti curæ agreſtium mulierculariim commiſſi ad annum ætatis usque quartum ruri paſſim ſumtibus benefactorum aluntur, ſed antequam in hoſpitium publicum, Foundling hoſpital nuncupatum, admittantur, omnibus ac ſingulis nullo neglecto in vico Leather-lane dicto variolæ per inoculationem inducuntur. An. 1755. menſe Aprili factum eſt, ut ex hoc infantum genere quatuordecim puellis venenum hoc contagionis variolarum infunderetur ex artis hujus ſalutaris præſcripto. Una ſola fuit corpore præ ceteris præpingui, cujus ulcuſculum in dextro brachio excitatum altero ſtatim die circatrice obductum eſt, nec materie variolarum purulenta virus ſuum in ejusdem corpore exſeruit: quare ſecuturæ operationi committenda fuit. Reliquæ omnes ita benignas easque diſtinctiſſimas nactæ ſunt variolas, ut neutrum obſervaverim in tota corporis ſuperficie plures quam triginta vel quadraginta numeraſſe puſtulas. Videre licuit ibidem plures infantes ſexennes ſeptennesve in certa ædium parte a reliquorum cœtu ſegregatos, qui ſcorbuto, phthiſi aſthmatica, conſumptione & aliis morbis chronicis laborare incipiebant miſeri ex eo, quod in prima morbillorum invaſione venæ ſectionem jubere dedita opera neglexerint medici tentaminis ſolius inſtituendi gratia: e parte contraria, a quibus quatuor quinqueve ſanguinis unciæ pro inflammationis ratione repetitis vicibus detrahebantur, & medicamenta e nitro potiſſimum parata uſurpabantur, ſalvi & incolumes evaſerunt periculum. Ad diem ſecundam Julii Inslingtoni in æde inoculatoria viginti quatuor fuerunt virgines inoculationis tentamini ſubjectæ, quarum aliæ decimum, viceſimum aliæ, nonnullæ vero triceſimum quoque jam numeravere ætatis annum. Die ſequenti jubentur deduci in Noſocomium, quod iis unice curandis deſtinatum eſt, nullo alio inter mortales exemplo, qui a variolis & morbillis corripiuntur. Duo notatu maxime digna hic mihi occurrebant ſpectanda, quorum neutrum ante in ullis inoculandi

actibus

actibus vel obſervaverim, vel libellis in hanc rem ſcriptis unquam legere meminerim. Primum eſt, quum reliquas omnes pro more ſolito octavo nonove die febricula variolarum prænuncia invaderet, unam inventam eſſe provectiorem ætate, cui die demum elapſo duodecimo febris cum horripilatione conjuncta inſtantes denunciaverat variolas. Vulnuſculum artificiale in brachio non coaluit, adfuit levis ejusdem, ut ſolet, inflammatio, quæ reliquas omnes multo ſuperaverat. Altera fuit puella multo junior, huic vulnus infra muſculum deltoidem inciſione excitatum die ſtatim tertio cicatrice obductum eſt, quare eam nunc extra periculum conſtitutam arbitrabamur, inſecuturæ operationi deſtinantes: at opinione noſtra eramus miro modo decepti; nam octavo die labente febris eam adorta, & iis omnibus vexata eſt ſymptomatibus, quæ morbo huic propria eſſe quibusvis notum eſt. Diſcretas hæ quoque ſingulæ habuere variolas. Rarum profecto eſt exemplum, ubi confluentes eas videre contingat: hinc fit illud, ut inoculationi ſubjecti feliciſſime ſinguli mortis evadant periculum. Anno quadrageſimo ſexto hujus ſeculi hoc Noſocomium fundatum eſt munifica Evergetarum liberalitate, in hunc usque annum labentem recepti ſunt in hocce hoſpitium curandi bis mille octuaginta duo, quo modo ordinario variolas contraxerunt, at horum decem ſupra quingentos nunc jacent ſepulti. Quingenti ſexaginta ſeptem numerantur in catalogo, quibus variolæ per inoculationem inductæ ſunt; quorum, mirari ſane licet, nonniſi duo exſtincti ſunt, ſed horum quoque alteri inteſtinales vermes fuerunt exitio, ut ex diſſectione patuit evidentiſſime; alter vero prius a contagione via naturali correptus eſt, quam ipſa variolarum inſtitueretur inſitio; nam ante diem octavum jam propullulaverunt puſtulæ. Quam ſalutare ſit generi humano artis hujus exercitium, vel ex ſolo hoc luculentiſſime evincitur argumento.

§. II. Subticendum interea certe non eſt, inter eos, quibus Inslingtoni in domo inoculatoria, labente hoc anno, variolæ inſertæ ſunt, fuit Catharina Burdon, virgo annorum octodecim, cujus vulnuſculum, in brachio ſiniſtro levi inciſione excitatum, illico coaluit, nec ab artificialibus correpta eſt variolis: quare poſt elapſas hebdomadas ſex cum pluribus aliis iterum tentamini ſubjecta eſt, ſed ne nunc quidem inſertæ variolæ virus ſuum in ejus corpore poterant exſerere, dimiſſa itaque eſt ſine omni, quod in aliis fiebat, ſucceſſu. Non longe poſt tempore venit commendata in noſtrum hoſpitium, queritur de nimia ſiniſtræ manus inflammatione cum acutiſſimis conjuncta doloribus: duo mox formati ſunt abſceſſus in brachio ad muſculum bicipitem infra eam regionem, ubi ad implantandas variolas bis inſtituta eſt inciſio; quorum alter adplicatis emollientibus tandem ſua ſponte, alter ſcalpello apertus eſt; hunc poſteriorem gangræna ſecuta eſt, quæ repetitis ſcarificationibus difficulter potuit exſtirpari. Erant aliqui in cœtu noſtro, qui dum eſſent inoculationis adverſarii, maximopere ſibi gratulabantur ſuper hac

patien

patientis infelicitate, orta ex infauſto hoc & ſingulari prorſus inoculationis tentamine: quærebatur quippe, qui fieri potuiſſe infuſam illam materiem venenatam non niſi ſolum brachium, nec totam ſanguinis & reliquorum humorum maſſam infeciſſe? Monebamur ſimul, caute admodum nobis omnibus hic eſſe mercandum, ubi ad variolarum inſitionem noſmet accingimus, nam id non prius ſine omni periculi metu poſſe peragi, quam cognoverimus latens in corpore variolarum ſemen primigenium ad eam jam perductum eſſe maturitatem, ut natura ſufficientibus inſtructa viribus commode id in ſuis latibulis excitare, & inde eliminare valeat. Ita ſane videtur, nam plurium inoculatorum conſtat mihi quoque exemplis, ubi omnia externa inſertarum variolarum ſigna diſparuerunt, poſt elapſam unam alteramve hebdomadam effloruerunt in brachiis, cruribus, pectore, dorſove potiſſimum miliares quædam puſtulæ, aqueis repletæ humoribus, iisque corroſivis; qui expreſſi, moleſtam ſatis ob ſuam acrimoniam in cutis ſuperficie excitarunt inflammationem, ſed poſt paucos dies evanidam. Sunt, qui hoc phænomenon ei cauſſæ forte adſcripſerint, quod cito pede ad lautiorem diætam tranſilierint? Liberum ſane eſt, ſi lubet, ita ſentire. At quis ita lynceus eſt, dices, ut uniuscujusque corporis humani idioſyncraſian tanta cum accuratione cognoſcat, adeoque tempus ad inoculandum maxime opportunum definiat? Ita tibi hoc hominum genus reſpondebit: hoc opus, hic labor eſt!

Epiſtola ad RICH. IAMESIUM, M. D. *experientiſſimum.*

Diſſertationem tuam de curandis febribus & morbis inflammatoriis vulgatam ſumma cum voluptate legi: quot quantasque animas pulvere tuo antifebrili ex inferorum faucibus eripueris, innumeræ paſſim in orbe captæ obſervationes luculentiſſimo id teſtantur documento: pulchre hinc illud jam intelligo, cur regio quoque confirmaretur diplomate, & univerſo, qua late patet, orbi, ſerio commendaretur. Licuit mihi quoque ita eſſe felici, ut præparandi formulam ab optimo tuo amico H. mihi vero fautore præſtantiſſimo hac ſerie acceperim: *Take antimony, calcine it with. &c.* Sed ita ſcriptam eam eſſe video, ut mirari definam, cur plerorumque induſtriam multum exercuerit non ſine temporis & ſumtuum diſpendio, immo ſæpius cum præſentiſſimo ægrotantium quoque periculo. Quum probe ſciam non debere jatrochymicos in ullis præparationibus metallicis, ne mercurio quidem excepto, iisque præſcribendis tam eſſe circumſpectos, quam in ſtibiata hac medicamentorum claſſe, quos itaque pulvis hicce animo fovendos injecit ſcrupulos, hac ſerie, ſi placet, accipe, inde tamen pro ſolita tua humanitate eximendos: antimonium ſulphure vulgari, & glebe conſtat metalloide, pro varia ejus permixtione, varium eſſe novimus: in omnibus tamen illius præparationibus, quantumvis mille circumferantur, id unice agimus, ut partes metal-

metallicam glebam conſtituentes igne chymico a ſuo ſeparemus correctore. Metallica portio ex innumeris longis, rigidis, utrimque haſtatis componitur ſpiculis, iisque a centro in ſuperficiem horizontaliter directis, ut adoranda magnorum alchymiſtarum ſtella docet ad oculum evidentiſſime: hæc ſpicula ſulphuris flocculis tecta & velut totidem vaginis incluſa, tamdiu manent obtuſa & inermia, quoad iis fuerint denudata, quare arſenicum quoque ad conſtituendum ſtibium ſuam conferre ſymbolam, non niſi chymicorum redolet fabulam. Firmo hoc poſito fundamento, pace tot hyperaſpiſtarum chymicorum dicere liceat, miſſis illis faſtuoſis angelicis, ſeraphicis antimonialium præparationum titulis, unam forte earum commode poſſe ſufficere, eamque ſimpliciſſimam nullo adhibito ſale, oleo, cera. Hac fini eligo antimonium arte docimaſtica exploratum, fiat id ex. gr. natum in Galliis, cujus partes conſtituentes metallicæ & ſulphureæ eadem inter ſe quantitate permixtæ ſunt: hic materiem metallicam igne non fundente per trihorium ex artis præſcripto uſtulo, quoad omni, quantum quidem per artem licet, ſulphure depuratum reddo, ut nanciſcar vitrum antimonii virulentiſſime, immo lethaliter, *Boerhavio* teſte, emeticum, & non niſi ab hippiatris uſurpandum: deme ex tribus uſtulationis horis dimidiam, una ſexta ſulphuris pars permanſit unita cum metallica materie, quare habebis emeticum priore mitius, crocum metallorum, vel hepar antimonii: urge per bihorium, una tertia ſulphuris pars e ſinu excuſſa eſt, habebis antim. catarcticum: urge per horam integram, ſudores provocabit, deme tantillum ex hoc tempore, antimon. diaphoreticum vel dulce impetrabis: exhibe crudum, vix ac ne vix quidem quidpiam operabitur. Unde tanta operandi diverſitas? quo diutius torruiſti, tanto plus ſulphuris expuliſti, involucris denudaſti, ſpicula armaſti, quæ deglutita prout nervos fibrarum muſcularium œſophagi, ventriculi & inteſtinorum, ut ſunt irritabiles maxime, magis minusve convellunt, ſic nauſeam, vel catharſin creant pro ſpaſmodicarum ejusmodi convulſionum ratione; ſi vero ſulphure minus denudaſti, ſenſim illa cum fluidis abſorbentur, in itinere nerveas fibras placidius aggrediuntur, earum oſcillationem excitant, fluidorum motum accelerant, per ſubtiliſſimos canales pellunt ad ſua emunctoria, ut ſudores, diaphoreſin dumtaxat generent. Dictis fidem facit emeticum Glauberi poculum, in furno ſuo philoſophico part. V. deſcriptum, in quod peritus practicus tantam infudit vini copiam, & in tantum antimonio illud ſaturavit, quantum cognita prius a ſe & morbi & ægrotantis & medicamenti natura poſtulabat: non modo evacuantium ſed alterantium & reſtaurantium medicamentorum loco adhibebatur: unum integris familiis per vitam ſufficiebat poculum: dolendum quod pridem imperiti medici fregerint hoc ſalubre poculum. In præparationibus antim. adjiciuntur ſales: ad facilitandam forte fuſionem? At absque iis quoque id fieri poſſe, docet experientia, licet tardius tantillo temporis intervallo: aut forte ad acidum ſulphu-

ſulphuris abſorbendum? At acidum foſſile ſulphuris in antimonio, diu in flammis agitatum, & volatile redditum, ignis vehementia in auras avolat non minus quam pars oleoſa inflammabilis. Quemadmodum nitrum in fuſione antim. antequam in alcali convertatur, ut aptum reddatur ad acidum ſulphuris ſibi intime uniendum, oportet acidam ejusdem partem in igne conſumi, ita multo minor acida ſulphuris portio nullo negotio expellitur ignis vehementia, ſiquidem non niſi decimam ſulphuris partem præ altera conſtituere celebr. ſupputavit *Hombergius* Ac. Reg. Sc. 1703. p. 31. ſeq. Vapor ille, qui in antim. calcinatione, & accenſo quovis ſulphure exhalat, ſi in pulmones adtrahatur, ſpaſmos & convulſiones ſubinde excitat in vicinis partibus, id vero acido cauſticotato & nervis impacto tribuendum eſſe nemo negaverit. Oleum animale jubes ultimo loco addendum in pulveris præparatione, ſed ſit illud animale, vegetabile, vel foſſile, ſingula hæc antimonio nupta regulinarum partium ſpicula pro naturæ ſuæ denſitate magis minusve obtundunt. Hinc videre nulla poſſum ratione, qui fiat, dum ſulphure vel oleo, idem enim utrumque eſt inflammabile principium, conaris ſtibium depurare, non contentus eo, quod intime natura univerat, plus ſulphuris addendum præcipis: vis reguli ſpicula armare, ea in vaginam recondis; addis oleum animale, ut nitri & ſalis beneficiis, poſtquam in igne fuſa alcalinam adſumſerunt naturam, iterum tanto majore demas labore. Sed forte digito labellum! aliquod tamen Hippocraticon θεῖον pulvis tuus in ſe continere dum videatur, per tuam te rogo humanitatem quam obnixiſſime, quæ potiſſimum in ejus præparatione mihi veniant obſervanda, doce me. Quod dum a te impetravero, fide polliceor pannonica ſanctiſſime, &c. Subticere non poſſum me conſuluiſſe D. *Seehlium*, pyritrum excoctorem in Blackwald, de pulvere ſuo ſpecifico, cujus gr. XII. omnes febres intermittentes fugare longa omnium conſtat experientia. Artem empiricorum noſti ſolam eſſe negotiationem, repulſam me tuliſſe, noli mirari. Germanorum medicorum bubula eum arare diſces ex Quincii Novo diſpenſatorio part. II. c. 10. Dolendum eſt ſalutarem hunc pulverem ab ipſis quoque ſutoribus publice diſtrahi: ſed quid illi eſt negotii cum catapodio? En ſpecimen tui pulveris a me elaborati, cujus ℥j. in theca hac chartacea ad te exmitto. Vale, & feliciter age. L. ad d. XVI. Kal. April. An. 1756.

Præter præſtita humanitatis officia tale accepi reſponſum, quod non niſi ab empirico exſpectari poterat. Nobilis eques C. W. diligentiſſimus naturæ indagator, myſtici hujus pulveris præparationem ſub ſacra ſilentii fide ab auctore revelatam communicavit cum *Mich. Morriſio*, M. D. celeberrimo chymiæ profeſſore, fautore meo præſtantiſſimo, qui pro ſingulari ſuo, quo in me ducebatur, amore ſubticere non potuit. En dives decantatum illud chymiatri myſterium! deſcribendo longiore præparationis illius proceſſu meas maculare nolo, nam nihil aliud eſt, quam ipſiſ-

ſimum

ſimum antimonium emeticum mitius *Boerhavii*, temperatum cum tantillo olei animalis, quo nuperus in germania medicinæ ſtator, *Frid. Hoffmannus*, in fugandis febribus miracula præſtitiſſe creditur. *Seehlianus* vero pulvis Tartarus emeticus eſt, cujus granis VI. vel VIII. corrigendis adjicitur ſal quidpiam alcalicum: en expono aeri, quem poſſideo, ruit in deliquium.

OBSERV. XIV.

Puer octennis, ſalvo auditus organo, ut vacca ad novam portam, ſtupebat ad omnia: in diſſecto cadavere dextrum renem mire figuratum invenimus; detegere vero non potuimus ullos nervi intercoſtalis ramos a plexu cervicali ad cor & præcordia tranſmitti, quorum beneficio præter vagum par in animalibus ratione præditis cerebrum & cor mutuo inter ſe intime communicant. Unde facile foret rationem reddere, cur puer hic ſtupidus ad rationis uſum pervenire potuerit nequaquam: brutis quoque animantibus ſapientiſſimus rerum conditor quo naturæ mechaniſmo ratiocinationem negaverit: niſi haberem, quod calamo meo ſilentium hic merito imperat. Ob id nec ſuperatam pertinacem paſſionem iliacam, nec mulierem ebrioſam, *Holbergiana* methodo feliciter curatam, aut plura id genus alia, ex adverſariis huc tranſcribere jam licet.

Dubia medica, in actu diſputationis decidenda.

I. *Empiricine, an rationaliſtæ fuerint in curandis morbis olim feliciores? ſi illi, an ſola rationaliſtarum diſerta loquacitas eos reddidit in hominum cœtu ſic exoſos, quum empirici quoque præſtantiſſimos in defendenda ſua cauſſa nacti ſunt declamatores, Serapionem, Appollonios, Glauciam, Heraclidem, alios?*

II. *Poſſumusne nobis de temporum noſtrorum felicitate gratulari ſupra omnes antiquos Græcorum, Latinorum, Arabum medicos? eorum ſcripta eane ſolum fini a nobis legenda, ut veteris medicinæ infantiam inde cognoſcamus.*

III. *An medicamentum poſſit agere ex intentione medici? Si hoc abſurdum, cui bono conſtantur omnes in medicina hypotheſes?*

IV. *Cur ſolum Don Quixotum commendavit Sydenhamus legendum tironibus? an quod ipſe deſertis caſtris ſine prævia præparatione exauctoratus miles acceſſerit lucrandi panis gratia ad faciendam medicinam? vel quod omnes auctores ſyſtematici e manibus tironum ſint excutiendi?*

V. *Ad comparandum nomen in medicina omnesne* CCXL. *a* Boerhaavio *commendati auctores neceſſario ſint evolvendi?*

VI. *Angline, vel Galli, aut Germani plus in arte medica præſtiterint?*

VII. *Hippocratis* §. XXXI. *Sect.* V. *Boyle periculoſum eſſe clamitat; Sydenhamus ſuum Laudanum in lochiorum obſtructionibus non vult reiteran-*

dum,

dum, si res pro voto prima vice non ceciderit, quod Fullerus pernegat; Silvius in apoplexia a vomitoriis abstinendum praecipit, quae divinam opem adferre Dolaeus adserit: nonne sic scepticismus introducitur in praxin medicam?

VIII. *Rectene separatur chirurgia nobilissima medicinae pars a reliquis suis partibus, quandoquidem eos fuisse novimus optimos medicos, qui simul utramque exercuerunt?*

IX. *Ars obstetricia cur relinquitur soli imperitarum muliercularum faeci exercenda? Cur medici & horum administri chirurgi auxiliatrices suas manus hic subtrahunt? nonne ita pessime consulitur reip. quum multae matrum infantumve myriades ob neglectum artis hujus debitum exercitium ad inferos detrudantur?*

X. *An accurata linguarum, anatomiae, chymiae, matheseos, theoriae medicae & naturalis philosophiae cognitio sit necessaria ad faciendam rite medicinam?*

XI. *An sola in anatomicis enterologia, vel cum veteribus brutorum animantium inspectio sufficiat ad exercendam medicinam & chirurgiam?*

XII. *Post detectam per Harveum sanguinis circulationem quod emolumentum accessit praxi medicae, nam scarificationis, sinapismi, derivationis, V. S. arteriotomiae usus tam apud veteres fuit frequentissimus?*

XIII. *Nonne post tantam botanicis, anatomicis &c. illatam lucem, inductamque novam tot artibus faciem, veterem nos ubique agnoscere oporteat medicinam?*

XIV. *In originibus & caussis morborum proximis detegendis, cur nos talparum instar caecutire oporteat?*

XV. *Ostende mihi virum, infensissimum licet condendarum hypothesium adversarium, qui ab omni prorsus vacuus sit novae theoriae hypothesi?*

XVI. *An sola morborum historia, & fixa curandi methodus omne ferant punctum in medicina?*

XVII. *Freindii emmenologiam falsam esse dicit Quincyus; Mortoni theoriam ridet Meadius, quam ipse mox sequitur; chimaericas Willisii speculationes quis aequo ferat animo? & sexcenta ejusmodi dubia a Boerhaavio, Oosterdykio, Hallero in institutionibus proposita nonne Pyrrhonismum inducunt in ipsam theoriam medicam?*

XVIII. *Quid statuendum est de ventilatis illis in Germania nostri aevi systematibus, organico scilicet Stahlii, & mechanico Hoffmanni? Quod horum securiorem nobis pollicetur therapiam?*

XIX. *Rectene faciunt Stahliani, ut tanto magis naturae autocratiam extollant, dum heroica medicamenta omnia fere exsulare jubent?*

XX. *Cur, ne eruditae quidem societates potuerint specificas medicamentorum virtutes definire, in quo eae potissimum consistant? Quomodo cortex aut antimonium curet febres? Opium sit narcoticum? Cantharides vesicam adficiant? Quomodo rubia tinct. tingat ossa rubro colore intactis cartilaginibus*

ginibus &c.? An peritorum artificum hic culpanda imperitia? Aut invicta natura patiatur se sub jugum mitti nequaquam?

XXI. *Helmontii ne & Bontekaei opinio verior est, statuentium venae sectionem hominum esse carnificinam, eaque incomparabilem vitae thesaurum profundi; vel vero Botalli, & Stahlii dicentis praeservativum potius esse adversus omnis generis morbos acutos non minus quam chronicos, ne iis quidem febribus acutis exceptis, quae exanthematicae, varioli, morbilli, petechiales, purpuratae, audiunt?*

XXII. *Daturne universalis medicina? Inter tot tantasque decantatas omni aevo panaceas, & jactata arcana, quae hoc nomine digna potissimum?*

XXIII. *Danturne specifica unicuique morbo profligando remedia sine ulla exceptione? Fiat ita, quae illa? Unicum duntaxat, si placet, proferatur in medium?*

XXIV. *Si quatuor sint medicamentorum classes, ut nupero placuit medicinae dictatori; spasmi, atonia, febres, &c. convulsiones; cur tollendis his malis non sufficiant totidem remediorum formulae? Aut paucissimae, missa superficiaria illa medicamentorum farragine, qua pharmacopolia sordere novimus?*

XXV. *Cur jucundissima illa & utilissima simul de crisibus doctrina ab ipsis Hippocratis & Galeni temporibus jacuerit fere neglecta, si pr. Alpinum cum Dureto excipias, & nuperum Solanum cum suis corrivalibus, Nihello potissimum? An quia doctrina haec nullo nitatur fundamento? Aut improbo adquiratur labore? vel forte fatendum, plusquam supinam hic arguendam esse medicorum omnis aevi negligentiam?*

XXVI. *Quid de noto illo in vulgus proverbio sentiendum est:* qui speculantur, non medentur?

XXVII. *Theologosne, an philosophos, vel jurisconsultos vexant plures prae medicis controversiae?*

XXVIII. *Quid objiat, quominus liceat verbi divini praeconibus medicinam facere?*

FINIS.

GEORG.

CCXXVII.

GEORG. FRIDERICI RICHERZ,

OBSERVATÆ VISCERUM

ABDOMINALIUM LABIS

BREVIS EPICRISIS.

Leydæ 13 Maij 1757.

Non placuit mihi centies dicta variata utcunque fermonis forma repetere, aut anxie conquirere quæ novitatis aliquam haberent fpeciem. Simplicitatis cultor, a fucatis æque ac futilibus abhorreo, nec honefto Medico adeo curandum effe crediderim, quid vulgo tandem fingulari quadam commentatione perfuadere, quam quid improbo labore re ipfa in toto artis fuæ ambitu præftare poffit. Itaque operofioris opufculi loco, quod confuetudo poftulare videbatur, incomtas aliquot proponere conftitui obfervatiunculas, quæ hieme præterlapfa captæ in promtu erant, & derivatis inde corollariis eruditæ velitationi anfam præbere poffent. Si cui inftitutum minus placet, nil contra moneo. Quilibet per me abundet fenfu fuo. Mihi fatis eft, minimum temporis feciffe difpendium, neque deproperata fcriptione affectaffe gloriam, cujus me olim pœnitere poffet.

OBSERVATIO I.

Ofcheocele cum fummo inteftinorum gangrænofo.

INitio præteritæ hiemis cadaver viri mediæ ætatis examinaturus, infignem totius corporis maciem, præcordia valde retracta, dextri hypochondrii maculam pollicaris diametri cum nitore flavam, fcrotum a finiftra vehementer protuberans cum cole quincunciali ad dextram devoluto, primo quidem intuitu animadverti. Sublatis ordine poft cutem mufculis abdominalibus apertoque peritonæo, dictam modo maculam a veficula fellea tranffudaffe liquido apparebat; inprimis autem vifcerum pro parte fqualor turbatæque fedes luftrantis feriebant oculos. Inteftina quippe tenuia vafis turgefcentibus obfcure rubra, fummum etiam eorum, quod jam duodenum appellant, livoris gangrænofi. Tum ventriculus fub finiftro hypochondrio fere ad perpendiculum dependens: coli autem miri anfractus. A fynchondrofi enim offium pubis ad ilia affurgens, fub veficula fellis levi finiftrorfum flexu cavum hepatis fubiens transverfum fere feptum attingebat; hinc acutiffimo angulo fupra marginem concavam ventriculi ejufque exteriorem fuperficiem reflexum paulo ad dextram mox femilunari ambitu finiftrorfum inter convexam ventriculi marginem & coftas protenfum, recta dein ad pubis finiftrum latus defcendebat, & per annulum funiculi fpermatici magna fui parte fcroto immergebatur.

Poft hæc vifcera execturus, colon ex fcroto protrahere conabar. Hærebat id quidem in univerfo annuli ambitu liberum, trahenti tamen renitebatur. Cujus caufam ut curatius fpecularer, diffecta fub annulo ad latus cute, omnes ordine membranas feparabam quarum mox fiet mentio, interiore ad aliquot pollicum longitudinem aperta. Tum licuit inteftinum in ambiente facco, ut ut fæcibus turgens, ab omni parte liberum integrumque fpectare. Dein evifcerato abdomine, jejunum quidem & ileum poft unam alteramque lotionem albefcebant, at duodenum, per plures etiam feptimanas pura quotidie affufa maceratum, nigrefcentem continuo fervabat livorem.

Reliqua abdominis vifcera ad fpeciem illæfa; quin & in thoracis cavo nil adeo vitiati, nifi quod pulmo dextra fuperiore fibra leviter pleuræ accretus, cor perquam pallidum & ne mica pinguedinis donatum effet. Adhæc cerebri medulla folito magis flavefcens; quod tamen non æque morbo quam fævienti gelu & temporis moræ tribui poffe videbatur.

Hinc ad facci hernialis contemplationem advertebam animum. Erat autem hujus profunditas pollicum circiter 6, circulus interior maximus poll. fere 9, peripheria annulli poll. 3.

In recenti tunicæ præcipuæ tres; exterior, propago cellulosæ; media, aponeurofeos musculi obliqui externi, ut videbatur, continuatio; interior, peritonæi expansio morbosa. Inter mediam interioremque, ad limbum annuli hernialis exteriorem, Cremaster, fibris manifeste carneis inferius valde distractis fere ad tunicæ vaginalis initia procurrens. Sub hoc, funiculus spermaticus sua distinctus cellulosa inde a postico annuli latere ad externam superficiem tunicæ interioris valide agglutinatus, laxiori gyro extrorsum primo, hinc 3 circiter poll. ab annulo antrorsum tum introrsum prorepens, testiculo inferebatur. Fundus sacci interiori solum tunica circumscriptus, subjecti testiculi epididymibus arcte incumbebat.

In macerato diutius sacco, funiculum spermaticum cum cellulosa sua intumescentem, maximam partem ad testiculum usque separare licuit. Simul tunica, quam exteriorem dixi, in plures lamellas tenuiores cellulosam referentes telam secedens sensimque separata, eam quæ dartos vocatur secum traxit. Patuit tum hujus quoque longe maximam partem mere cellulosam esse, & vasorum in eam magno numero pertinentium collapsos canales muscularium fibrarum mentiri speciem.

Præter hæc in sacci tunica interiore, parte qua corpus spectaverat, pollicari circiter ab annulo distantia, circularis plicatura, qualis ex clauso foramine ovali in sinu cordis dextri notatur, sed longe major, diametri scilicet $1\frac{1}{4}$ pollicis.

Plicatura hæc maxime superius prominens latitudine fere $\frac{2}{12}$pollicis, sensim ad latera angustior, ad infimam peripheriæ particulam evanescenti similis, limbum anterius fluctuantem tunicæ peritonæi, a qua profectus erat, fibris subinde tomentosis funiculorum instar adstrictum monstrabat. Immisso funiculorum interstitiis tubulo coniculi passim inter ea ad $\frac{1}{4}$ pollicis plus minus progredientes apparuerunt. Inflatus aër ad interiora sacci vel circularis plicaturæ aream revertebatur. Quod cum limbi continuitatem cum sacci tunica interiore indicaret, ea quoque uno alteroque funiculorum soluto clarius patuit.

Nec prætereundum est tomentosos ejusmodi funiculos variis locis extra circularem plicaturam libere fluctuasse; quos quidem inclusi quondam coli lateribus implicatos fuisse quis suspicari posset, verum caute, ut monui, eximendo intestinum nullum remoræ indicium nihil abrupti observare licuit. Cæterum soluta limbi parte, plicatura circularis non duplicata membrana sed simplex peritonæi processus esse videbatur; neque is postea ulla arte sive flatu sive cultello nec diuturna maceratione in lamellas dividi poterat.

Testiculus extra saccum positus propria sibi inclusus erat vagina; quæ, ut alias jam observaveram, duabus membranis constabat, exteriore cremasteri nexa, atque interiore cui albuginea continuata, pulcherrime candicans foveolisque instar testæ ovi distincta.

Neque adeo præter rem esse videtur paucis addidisse: vesiculas seminales perquam turgidas gratissimo mihi spectaculo tres distincte lamellas, externam tenuem albam æquabilem, mediam crassiorem multo & omni specie musculosam, intimam albescentem tenuissimam vasculorum ramificationibus turgentem favosque vesicularum distinguentem, oculis objecisse.

Hæ antequam dividerentur pressæ, copiosum liquorem per unum idemque osculum, linearis fere amplitudinis, ad ortum carunculæ, quam gallinaginis caput dicunt, hians eructabant. Vacuato autem liquore distincta intus deferentium vasorum foramina duo, communi tantum hiatus limbo comprehensa apparuere.

Valida plenioris intestini a fæcibus obstructio, omnes arteriarum mesentericarum fluctus ad tenuia impellens, facile horum inflammationem, & permanente causa, gangrænam excitat lethalem (11. 33).

Non firma prognosis est, ægrum ab imminente morte liberatum iri, ubi justa encheiresi integrum e scroto intestinum in abdomen revolvi potest. Orta inde jam ante operationem immedicabilis superiorum labes, spem sæpe faciet irritam.

Oscheocelen majorem firmatamque sacco herniali illæso tolli posse, ob probabilem tunicæ interioris cum reliquis conglutinationem (56), quam maxime dubium videtur, quicquid etiam celebres nonnulli Parisiis chirurgi, labente sæculo ea de re disputarunt. De parva, sæpius & diligenter revoluta, meliora sperare licet.

In Oscheocelotome non adeo metuenda videtur vasorum spermaticorum læsio, si anterius mox sub annulo sacci hernialis sectio fiat. Sive enim ab interiori latere prorepat anterius, quod frequentius fieri Günzio observatum memini, sive ab exteriori ut in nostra hernia (55), sectioni indicato loco spatium remanebit præ aliis opportunum.

Ut ut opportunus eligi possit in oscheocelotome locus, tamen nec satis securum esse dixerim, quod laudatis in arte viris placet, saccum per totam longitudinem aperire. Ita enim vix evitari posset, ne vasa spermatica simul discinderentur, si ea, qualem nos observavimus, directione procurrerent (45. 57).

Qui tantopere inculcant, funiculum spermaticum cultello solvendum esse ubi sectioni impedimento est, securitati pulchre prospiciunt; at difficultatem illæsæ separationis sæpenumero crediderim insuperabilem (56. 61).

Qui vero inveteratæ herniæ saccum, non prævia illius a funiculo spermatico separatione, fortiter constringunt, illi simul subjacentem suffocant testiculum, qui parum, recidivæ non prospiciunt. Hinc nec Sermesio laudata methodus vitio caret, & vel castrationis effectu lædit, vel medelam tamen facit imperfectiorem.

Antiquorum placitis oscheocele fere solum a ruptura, recentiorum, magis a relaxatione peritonæi, explicatur. An temerarium sit asserere, ambas subinde causas concurrere posse, hic jam non prolixe disquisiverim.

Fate

Fateor tamen mihi hanc tertiam caufarum ofcheoceles fpeciem circularis illius plicaturæ [71. f.] contemplatione in mentem veniffe, atque eam in pofterum ubi occafio datur attenta obfervatione dignam videri.

Cæterum ex allata hiftoria obiter collegiffe liceat: eximiam effe bilis in penetrando vim atque fubtilitatem [4. 9], pulchroque hinc exemplo conftare, firmas craffafque etiam animalium partes nulla canalium ope a fluidis irrigari poffe:

Fallacem fæpenumero effe de fede dolorum fufpicionem, cum coli effe poffit, qui hepati aut ventriculo tribuatur [15]:

Denique, nec majores hernias penis femper brevitatem ponere [6], neque etiam in parte affecta, compreffis licet valide veficulis feminalibus, fecretionem feminis ceffare (54. 100.).

OBSERVATIO II.

Vomica hepatis in pectoris dextram cavitatem aperta.

ILlatum erat initio labentis anni theatro publico quod jam F. B. Albini cura floret, cadaver viri mediæ ætatis, demonftrandis mufculis dicatum. Aderam viri ampliffimi æque ac humaniffimi venia præparationi, quam dicunt, cunctaque curatius fpeculabar quæ ad demortuum corpus dexterrimamque adminiftrandi rationem pertinebant.

Erat habitus cadaveris torofus, cutis cum nitore leviter ex albo flavefcens, fubjecta huic cellulofa pinguedine admodum referta, mufculorum læta facies.

Aperto abdomine, in vifceribus nil adeo vitiatum apparebat, nifi quod inteftina tenuia, præfertim ileon, paffim folito arctiora vix digiti amplitudinem æquarent. Adhæc hepar altius prominebat, ut vix pollicem ab umbilico diftaret, & finifter præprimis lobus jufto durior punctifque albicantibus fcirrhofis diftinctus erat. Omentum mediocriter pingue.

Cum eximerentur vifcera, hepatis lobus dexter folito latius gibba parte diaphragmati accretus levi tractione occafionem præbere videbatur, materiæ ex abfcondito adhuc abfceffu profluenti. Erat materies illa ex albido cinerea, pure fluidior, inodora, nifi quod fub finem confiftentiæ paulo majoris & leviter olens appareret.

Preffo paulifper hepate fluxus largior ultra horæ fpatium continuus, ut collecta tandem materies 10 circiter librarum menfuram æquaret.

Inter hæc hepar & diaphragma ad cavum pectoris dextrum, finuofa, lacera; quin & diaphragma ad cavum pectoris finiftrum laxe propendens licet integrum.

Exemto hepate lobi dextri dorfum fere dimidiam partem in cruftam denfiorem fubalbicantem abiiffe vifum eft, fub qua cavum vomicæ tertiam circiter fubftantiæ lobi partem æquans. Cavum illud undiquaque materie mere purulenta tenaciore oblitum, vaforum ofcula claufa habebat. Capacitas vix quartæ parti exhauftæ materiei par. Cætera ex cavo pectoris dextro profluxerant.

Explorantibus cavum pectoris ftylo dexter pulmonis lobus adfumtus videbatur; verum aperto poftea thorace idem, cætera integer, in exiguum fpatium compreffus apparuit. Tum pleura quoque denfa, albicans, laxa, purulenta materie macerata & partim impleta patuit.

In finiftra cavitate pulmo cum pleura integer. Adhæc cor quidem flaccidum fed illæfum & fatis multa pinguedine coronatum.

Nec prætereundum effe videtur, interiora vaforum fub vomica a purulento latice fuiffe immunia, atque cyftidem felleam flava bile pleniffimam.

Jam miretur quis, præconceptam veterum, de fanguinis fonte, opinionem, acutiffimum alias Aretæum induxiffe, ut, reclamante experientia, hepati magnas vomicas denegaverit. Sed parcamus tanti viri manibus. Nos folam fere bilem ab hepate derivantes, redarguet forfan ferior ætas, ubi vifceris fabrica penitius perfpecta atque exactior eorum quæ fanguinem reficere poffunt computatio facta fuerit.

Hippocrates, ictericos ab hepate fubalbidos, a fplene obfcurius flavefcentes effe, edixit. Hanc diagnofin haud adeo curare videntur recentiores, qui morbofam flavedinem frequentius ab hepate repetunt. Favet tamen priori Hippocratis placito hiftoria modo recenfita (9), pofteriori, ut alia taceam, illuftre exemplum quod ante aliquot menfes in fæmina vidi, cui lien valde induratus enormi longitudine inde a transverfo fepto fere fupra totum renem ad os ufque ilei finiftrum propendebat, & fuprema parte, reliquis paulo craffiore, ambitu fuo minimum pollices æquabat tredecim. Sed lubenter fateor hæc tantis componendis litibus non fufficere. Cumulatioribus in re obfcura exemplis opus eft.

Ubi vomica hepatis alte fub diaphragmate defedit, atque ipfum parenchyma late devaftavit (30), vix certiorem a fectione quam medicamentis curationem fperari poffe autumo. In reliquis forfan potior a ferro falus. Crediderim tamen non adeo contemnendum effe Thieullier confilium, ut explorandi caufa perforetur antea locus, quem fcalpello incidendum putamus.

Vicit, ni fallor, poft Hippocratem Bœrhaavius, condendo breves de morbis aphorifmos, omnium quotquot novi induftriam. Neque tamen in tanti magiftri verba jurare juvat, ut ut fummo acumine polita. Sunt quæ illuftrari, quæ fuppleri poffe videntur. Et fere dixerim, recenfitam modo obfervationem fuppurati jecinoris exitum (§. Aphorif. 936.) & empyematis fontes (§. Aphor. 1185.) reddere locupletiores.

Aretæo jam dudum obfervatum memini, hepar inflammatum diaphragma detrahere. Et tamen mihi in tota hiftoria nihil adeo crucem figit, quam

quam quod sub illæso a sinistra pectoris cavo integrum diaphragma laxe propendens viderim (28). An forsan occulti cuniculi aërem admiserunt?

OBSERVATIO III.

Ventriculus sphacelo correptus.

ANni labentis mense aprili cadaver puellæ circiter semestris, perquam gratæ mihi anatomicæ exercitationis causa comparaveram.

Color corpusculi maximam partem albicans, ad latera thoracis rubicundior; habitus inter macilentum & pinguem ambiguus; abdomen elatum; caput amplum; vertex sordibus inquinatus. Demtis ordine musculis abdominalibus apertoque peritonæo, quicquid præcordia & pubem spatii interjacet intestinis tenuibus plenum apparebat. Erant illa distenta admodum atque flavescente passim coagulo repleta, cæterum coloris pulcherrime ex roseo albicantis & quoad speciem sanissima; nec in pleniori quippiam alienati. Quibus suspensa manu ad præcordia sublatis, hepar in gibba subrubellum in concava passim obscurius viridescens, vesicula autem fellea coloris porracei atque in aversa colli parte adeo expansa ut fere majoris ibi quam in fundo capacitatis esset.

Quæ licet attentione haud indigna viderentur, lurida tamen ventriculi facies magis oculos in se convertit. Erat quippe inde ab ore suo superiore usque ad distantiam aliquot pollicum a pyloro ex fusco nigrescente colore tinctus, nullo splendore & flaccidus instar macerati.

Quem cum leviter attingerem ut aversa mihi pateret superficie, continuo rumpebatur medius, liquoremque pultaceum coloris e cinereo nigricantis grumis albidis avellanæ partim magnitudine distinctum perenni fluxu eructabat.

Exceptus vase liquor leviter rancidum spirabat, grumi vero digitis triti verum lactis ostendebant coagulum. Cessante fluxu lacerum eximere conabar ventriculum; ast præter cardiam cum vasis majoribus a margine concava in pylorum protensis, huicque adhærentem laciniam insigniorem, nihil protrahere poteram. Reliqua partim sinui splenis firmiter agglutinata, partim in glutinosum leviter olentem mucum collapsa erant. Lacinia illa pyloro continua curatius examinata ad extremum limbum quo fundum effecerat, fasciam monstrabat ab interiori tunica usque ad muscularem ita corruptam, ut villosa cuticulam referret facile dehiscentem, quales in pultaceis cernere licet, nervea vero solito crassior & gelatinæ mollioris instar tremula musculari incumberet; quæ, illis leniter ablatis, exteriori inhærens clarius multo circulares quas vocant fibras sponte oculis objecit quam arte unquam præparari possunt. Erant illæ sublutei coloris, leviter pli-

plicatæ, latitudine, ortu, fine, directione tantillum discrepantes, neque ulla earum pleno arcu procurrebat. Partem sanam postea continuo aqua maceravi; verum ea adhuc integra permansit, ut ut facta sit tumidior & in laceratis marginibus tandem deliquescenti similis.

Juvat paucis addere, quæ morbo principi lucem affundere videntur. Et Splen quidem perquam parvus & flaccidus, memoratam ventriculi laciniam per totum sinum tam late sibi accretam habebat ut vix conspicua vasorum illius oscula paterent, & tam valide, ut laciniæ exteriorem tunicam absque sua non dimitteret. Ex pelvi tuba utriculi sinistra cum ovario plane in eum pubis sinum secesserat, qui secundum naturam ligamenta quæ vocantur rotunda excipere solet. Diaphragma ab omni parte integrum, validum, fibris carneis insigniter plicatis. In thorace pleura haud leviter inflammata, pulmo vehementer in bullulas expansus, cor sanguine suffusum, arteria pulmonalis nec non aorta descendens tenacibus eximiis polypis refertæ. Cranii suturæ pro ætate paulo latius hiantes, cerebri vasa spisso sanguine perquam turgida, cætera sanum nec in cavis suis morboso latice suffusum. Fere oblitus eram, ductum hepaticum inde a minimis ramis, quos acutiore cultello aperire oculisque discernere licuit, simili porracea bile madidum fuisse quam vesicula capiebat.

Ut ut cadaverosus fœtor absit, eas tamen partes corporis solidas verum occupasse sphacelum dixerim; quæ soluta compage mechanica in tabum colliquere (34. 37).

Apertis ulcere ventriculis nonnullos per longam annorum seriem traxisse animam, memorabilibus Etmülleri Wenkerique historiis credimus. Qui siderato plane ventriculo diu vixerint equidem, quod sciam, haud memorantur, neque etiam auctoribus facile haberetur fides.

Levis etiam ventriculi inflammatio diras sæpenumero excitat tragædias, vehementiores gangræna & sphacelus. Hinc splenis (51) pulmonum (60) cordis (61) cerebri (63) suffocationes, hinc inflammatio pleuræ (60), cystidis felleæ convulsio (16), intestinorum intumescentia (10), herniarum ortus (55), & innumera alia facile intelliguntur.

FINIS.

DISPUTA-

DISPUTATIONUM AD HISTORIAM ET CURATIONEM MORBORUM PERTINENTIUM,

TOM. V. PARS IV.

AD FEBRES.

CLI.

GEorgii Ernesti STAHL & *Godofrid.* MEYER *de tertiana febri genium universum manifestante* Hal. 1706. Plures Ill. STAHLII disputationes, & eam inprimis alii desiderabunt, quæ de autocratia Naturæ agit. Verum legem mihi olim scripsi, eamque in præfatione indicavi, me theorias etiam elegantissimas, optimæque dictionis, aut ingenii etiam vi conspicuas, nunquam admissurum, nisi cum naturæ observatæ historia conjungatur. Quare illos quidem STAHLII libellos omisi, qui hypothesi in universum ornandæ dicantur, aliquas vero inter multas selegi, quæ phænomenorum quasi picturam aliquam tradunt. Has inter ista est, quæ curiosam omnino symptomatum tertianæ enarrationem continet; deinde Ill. auctoris sententiam manifestissime declarat, qua ventriculi aliquod vitium pro causa mali, vomitus at reliqua vero symptomata pro naturæ se vindicaturæ conaminibus habet. Quare corticem chinæ chinæ, tamquam oppressorem insurgentis naturæ omnino rejicit, in salibus vero digestivis, cum absorbentibus, potius quam in vomitu spem suam ponit. *pag.* 1

CLII. J. *Godofr.* de BERGER & *Henrici David* STEIFLER *Chinachina ab iniquis judiciis vindicata* Witteberg. 1711. Cum motus febrilis a STAHLIANA schola pro salubribus naturæ conatibus haberetur, & in Germania potissimum populari odio cortex Peruvianus premeretur, hac eloquente & gravi dissertatione vanos hos terrores dissipat Auctor, unaque cum Tortio monet, sufficiente & aliquot dierum septimanis continuata corticis copia, ipsoque potius dato pulvere, quam extracto quocunque, febres tuto domari. Ipsa dies & experimentorum multitudo sensim docuit, nullum medicamen blandius, securius, certius a natura generi humano datum esse. Non perinde certum est, qua potestate cortex beneficam virtutem expediat; amarum esse, & solvere una & adstringere docet BERGERUS. Verum & quæ multo magis adstringunt, & quæ immensum amarore superant, multo, quam chinachina, inertius febribus obsistunt. Liceat paucis verbis vim saluberrimam hujus medicaminis grato animo recordari. Podagrico dolore lenissime adfectus, casu improviso frigori expositus, sub exitum mensis Martii, subito febre vehemente, & erumpente de facie, intra paucas horas, erysipelate pene oppressus fui. Cum tamen febris vehementiam aliquot matutinis & quotidianis horis remittere perciperem, nihilque summa copia acidorum contra vim febris posset, & erysipelas in dies magis per totam capitis capillatam cutem se diffunderet, denique die sexto post breviorem paroxysmum, & parcam remissionem, novus & vehementissimus viginti quatuor horarum insultus, cum vehementissimo calore me invaderet, cum-

cumque venæ sectio, quam suadentibus amicis invitus dederam, dolorem equidem pedis revocaret, cæterum febrem ne unico quidem inter 124 pulsu minueret, continuo, nihil territus ab eruptoria illa sanguinis depuratione, prima diei octavi remissione celeriter usus, corticis semuncem absorsi: cumque multo celerior, ut fere solet, mitiorque alter paroxysmus rediret, unciam corticis in proxima remissione sumta, deinde sensim diminutis, diu tamen continuatis, divini remedii dosibus, absque ullo incommodo, aut reliquiis ullis, inter blandos reparatæ podagræ dolores, morbo sum defunctus. Ut constet, etiam in exanthematicis febribus, dum certa sit, & alicujus constantiæ remissio, corticem perinde salubriter exhiberi, ac quidem in febribus vere intermittentibus datur. Remissio vero tunc certa est, quando febris ad pulsus in primo minuto centum redit, & melior certiorque spes est, si ad 94 usque descenderit, quem fere numerum in tertianæ diebus, qui vocantur liberi, in diversissimis ægrorum corporibus observavi. *pag.* 41

CLIII. *Honorii Wilhelmi* KASTENHOLTZ *consectaria theoretico practica ex historiis quatuor febrium tertianarum intermittentium depromta* Altdorf. 1745. Ex his suis febris tertianæ historiis deducit vir Cl. facile in alios & alios morbos has febres transire: neque vomitum, etiam a natura motum, ad fidam curationem sufficere; & emetica utiliter quidem exhiberi, poscere tamen prudentem medici manum, & gravissime subinde nocere, si alieno loco data fuerint: a febribus porro intermittentibus hactenus nervos adfici, ut spasmi aliquando, & alias atonia, ab earum declinatione supersint: demum eas febres a motu elastico & vitali potissimum pendere. 61

CLIV. J. *Frid.* CARTHEUSER *de febribus intermittentibus epidemicis* progr. Francof. ad Viadr. 1749. Epidemicas febres describit Vir Cl. cum sudore debilitante conjunctas, sanguine sæpe viscido. Chinam chinam nocuisse IDEM monet, emetica vero & purgantia medicamenta salutaria fuisse. 83

CLV. *Caroli* GIANELLA, Praxeos nunc professoris Patavini, *de admirabili Ipecacoanhæ virtute in curandis febribus tum autumnalibus tum lentis, tum aliis sive continuis sive intermittentibus sedem in primis viis habentibus* brevis disputatio Patavii 1754. Infusum hujus radicis aquosum propinat in febribus autumnalibus: tum in febribus lentis, cum nausea & conatu ad vomendum conjunctis. Eas febres hæc radix absque recidivæ metu sanat, ex viri Clar. experimento. 91

CLVI. J. *Henrici* SCHULZE & J. *Gottfrid* GRÆVII *de mercurialium usu in febre quartana curanda* Hall. 1742. Quartanam describit Vir olim eruditissimus, uti varia in variis hominibus facie adparet; etiam cum viscerum tabe, hinc cum tussi, cachexia, aliisque malis conjuncta: exempla deinde profert felicium curationum quæ breves dulcis mercurii doses, absque saliva potenter mota exhibitas, secutæ sunt. Rubrum etiam & præcipitatum mercurium diapnoen movere, & hactenus paria facere, album salivam potius ciere addit. Eum mercurium cum sulfure aurato antimonii conjunctum: dudum, ante Edimburgensium laudes, in Germania datum fuisse nos docet. Aliam febrem quartanam in juvene, solo emplastro splenetico cum saponato misto, & quattriduo gestato, vidit superatam fuisse. 101

CLVII. *Pauli* le ROY & J. *Baptistæ* HATTE disp. in hæc verba *Ergo febri subintranti Kinakina* Paris 1753. Febrem, & erudite, describit, & ex periodicarum grege esse, hinc a cortice Peruviano domari confirmat. Vim in amarore ponit, hinc cum cortice fraxini Peruvianum comparat, impar par pugilum. 115

CLVIII. *Henrici Wilhelmi* ARNOLDI *de febre stomachali epidemica* diss. Marburg. 1727. Febris periodicæ modo continuæ remittentis, & modo vere intermittentis, cum tertianæ periodo, peculiari vero dolore, continuo, & vehemente, in præcordiis costarumque oppositarum intervallo, tamquam charactere conjuncto, historiam dat.

dat. Non mediocre periculum ſuperabatur ſanguinis miſſione & emetico, quibus auctor ſolita ejus imprimis ævi temperantia addit, & abſorbentia, fractaſque vires vino jubet ſuſcitari. pag. 129

CLIX. J. *Andreæ* FISCHER & *Godofredi* KULZEL *hepatitis Pegaviæ in circulo Lipſienſi epidemice graſſans obſervata & curata* Erford. 1718. Brevior juſto neque ſatis plena morbi hiſtoria, hic tamen recenſetur, quod utilitati publicæ me fauturum ſperaverim, ſi quam plurimas epidemicorum morborum hiſtorias ederem. Ita & res ipſa ſuadebat, & extiterunt, qui volentem hortarentur viri Clari. Pegavienſis morbus epidemica febris fuit, cum vomitu bilioſo, dolore hypochondrii dextri pungente, reſpiratione difficili, & facie pallide citrina, & urina glutinoſa, ad vitrum vehementer adhærente. Venæ inciſio aut nocuiſſe dicitur, aut morbi certe tempora protraxiſſe. 143

CLX. Melioris notæ inter Stahlianas viſa eſt ejus *de febribus biliofis* diſp. quæ reſpondente *Ernesto Petro* MEUDER Halæ prodiit 1701. Cauſa morbi omnino ſerio in bile ponitur: ſymptomata recenſentur, quæ dicam: languor univerſi corporis, anxietas, nauſea, horror vehemens, tunc æſtus, dolor capitis, febris: ſubris nonnunquam, & febrem jugulaturus vomitus bilioſus, aut ſubſequens diarrhæa; porro faucium ſiccitas, virium proſtratio, agrypnia, delirium furioſum. Additur poſt graves iras imprimis ſupervenire. Curationis ſpes fere unice in nitro ponitur. 153

CLXI. *Alberti* v. HALLER, & auctoris medici & chirurgi Petropolitani G. C. PAPPELBAUM *de febre maligna per gangrænam pedis dextri in regione malleoli externi critice ſoluta* Gotting. 1742. Titulus fere hiſtoriam declarat, quam Clar. vir deſcribit, aliqua vero ſpe terrorem mitigat, quem gangræna ſuperveniens plerumque nec immerito, injicit, datque exemplum abſceſſus, quem pauciſſimi medici inter criticos retulerint. 177

CLXII. *Guidonis* FANOIS *de morbo epidemio hactenus inaudito præterita æſtate anni* 1669 *Lugduni Batavorum vicinisque locis graſſante* Leid. 1671 Hiſtoria morbi nimis quidem brevis eſt, neque artificem ſapit. Febris mali moris erat cum anxietate præcordiorum, & ſenſu ponderis ventriculo impoſiti, cum perpetua nauſea, aphthiſque: vis ad perniciem magna, ut 7000 homines Leidæ abſtulerit. Curationis, quam morbi melior eſt deſcriptio, cum auctor & 2000 ægrotis adſtiterit, & morbum ipſe ſit perpeſſus. Vomitum movebat, venam etiam repetito ſecabat, ſudoriferis abſtinebat, quæ perniciofa eſſet expertus. 201

CLXIII. J. de KORTE *de morbo epidemico anni* 1719. Leid. 1720. Rarum opuſculum debeo humanitati præſtantiſſimi viri *Hieronymi David* GAUBII. Morbum ex diario BOERHAAVIANO deſcribit auctor poſt calidam hyemem per æſtuoſam ſqualidamque æſtatem natum, ex corrupta, ut credebat PRÆCEPTOR, bile. Febris erat cum atroci cephalalgia conjuncta, in funeſtas nonnunquam & colliquativas dyſenterias terminata: aut in icterum: aut in rheumaticos dolores. Curabatur farinoſis, acidis, fructibus horæis, emetico aut purgante pharmaco, in ipſis morbi principiis dato: nocebant acria quæque & alexipharmaca, ipſeque Peruvianus cortex, quem Cl. auctor pro anodyno medicamento habet, cujus vi irritabilis nervorum natura ſopiatur. 217

CLXIV. *Georgii* DETHARDING & *Georgii* HANNÆI diſp. *de febribus Eiderostadienſibus epidemicis vulgo ſtoppelnfieber* Hafniæ 1735. Eleganti diſputatione exponitur tractus, quem Eydera adluit, inaquoſa & per æſtatem ſicca indoles: aquæ putealis aut paludoſæ gravitas, & ſedimentum lixivioſum. Febres in ea regione endemiæ ſunt ex periodico genere tertianarum, ſed continuæ aliæ, aliæ duplices, aut anomalæ: denique catarrhales benignæ aut malignæ, quarum febrium aliquæ ſingulis fere annis graſſantur. Vitium partim in primis, quas vocant viis eſt, & anxietates, nauſeaſve, aliaque ejus generis ſymptomata facit: modo

modo in ſanguinem tranſit, & petechias, eryſipelas, cephalalgiam, virium proſtrationem, pulſus inæquales. pag. 247

CLXV. *Franciſci Joſephi* MOLITOR & *Henr. Andr. Joh.* MAYER *de febre continua & intermittente tertiana utraque ad Rhenum ann.* 1734 & 1745 *epidemica & caſtrenſi* Heidelberg. 1736. In utroque exercitu hæc lues ſæviit, in gallico etiam magis: febres vere malignæ, ex genere petechialium, miti ſub primos dies facie, inde in cephalalgias enormes, ſopores tranſibant mortemque, poſt narium hæmorrhagias, congeſti in caput ſanguinis indices. Neque raræ erant, infrequentes aliam inter febrium ſymptomata, paralyſes. Frigus etiam ab intermittentibus aberat. Urina crocea erat, neque rarus icterus. Militum numerum incredibilem, & majorem abſtulit, quam peſtis ſolet, ut ex centuria aliquando unicus ſalvus ſuperfuerit. 263

CLXVI. *Simonis Pauli* HILSCHER & *Immanuel Friderici* SCHAVER *de febribus malignis in regione Rombildenſi a menſ. Dec. ann.* 1740 *ad Auguſtum uſque anni* 1741 *graſſatis* Jenæ 1741. Iterum de maligniori gente, cum æſtu aliiſque ſymptomatibus modicis, pulſu cum frequentia parvo, appetitu ciborum proſtrato: tuſſi, doloribus variis, etiam lumborum, cute arida, vigiliis contumacibus, convulſionibus, exanthematibus, purpura utraque, petechiis, vermium mortuorum egeſtione. Intercedebant longiſſimæ febrium periodi, & ægri fuerunt, quibus 28 die purpura alba erupit, & 27 aliis diebus febris ſuperfuit. Curationem, pro theoria ejus ævi, medici fere abſolvebant diaphoreticis. 275

CLXVII. *Hermanni Pauli* JUCH & J. *Jacobi* ZUBERBUHLER *de febre catarrhali epidemia cum tuſſi & coryza complicata menſibus vernalibus anni præteriti in pluribus Germaniæ Provinciis graſſante* Erford. 1743. De levi illa febre catarrhali ſermo eſt, quæ annis etiam 1711 & 1733 late dominata, ægros fecit plurimos, ſtragem fere nullam edidit. 295

CLXVIII. *Philippi Conradi* FABRICII & J. *Daniel* FAHRENHOLZ *obſervationes quædam circa conſtitutionem epidemicam anni* 1750 *adnotatæ* Helmſtad. 1751. Præter aliqua ad hiſtoriam naturalem agri Helmſtadienſis pertinentia, brevemque plantarum ſpontanearum catalogum, deſcribit Vir Ill. ſynochum putridam, ſatis etiam cum affectibus ſoporoſis & tendinum ſubſultu funeſtam, quæ venæ ſectione, nitroſis, aliiſque lenibus medicamentis ſanabatur, ea enim gens fere ſola mitia fert, & fortibus remediis offenditur. Inde febrem intermittentem, & variolas ejuſdem anni deſcribit. 315

CLXIX. *Henrici* MAII & *Arnoldi Philippi* KOPFF *de febre caſtrenſi quam vulgo cephalalgiam epidemicam vocant* Rinthelii 1691. Etſi dictio non eſt nuperi ſaporis, poteſt tamen utiliter legi deſcriptio morbi, qui in reliqua Europa rarus eſt. Febris eſt acuta, cum univerſi corporis fatigatione, nauſea, intolerabili pene cephalalgia, & cardialgia opprimente, abſque certis in pulſu aut urina ſignis. Curatio, ad ſeculi genium, a bezoardicis & calidis medicamentis petitur. 331

CLXX. *Michaelis* ALBERTI & *Georgii* SCHULLER auctoris *de morbo hungarico hagymaz ejuſque cura præcipue per ſpecificum* Hall. 1726. Idem morbus deſcribitur, qualis in patria regione graſſatur. Additur prioribus natura contagioſa, color faciei pallidus & livens, parotidum eruptio; & laudatur empirica curatio, Hungaris familiaris, qui unice decocto ononidis vulgaris caput lavant & confricant. A methodica deinde curatione rejicitur camphora, & quidquid eſt calidorum. 361

CLXXI. J. *Antonii Joſephi* SCRINCI & *Guilielmi* BACHE *de febre maligna caſtrenſi gallorum, quæ cum ingenti eorundem ſtrage per totum regnum Bohemiæ maxime vero Pragæ inter eoſdem graſſabatur* Prag. 1743. Unice decerpſi morbi hiſtoriam, quo triginta millia Gallorum unico anno exeunte 1742 dicuntur exſtincta fuiſſe. Petechialis erat ingenii, curantibus tamen medicis gallis negat auctor unquam

unquam exanthema adparuisse. Carpit eorum consilia, sanguinis missionem nimiam, emetica, etiam sexto & septimo die repetita, emulsiones. Inquirit in causam, voracitatem accusat, quæ semi supervenit, frigus nocturnum, corruptum a nimia ægrotorum copia aerem &c. *pag.* 385

CLXXII. *Josiæ* WEITBRECHT *de febrili constitutione petechizante Petropoli an.* 1735. *grassante* Regiomonti 1736. Hoc libello accurate scripto, traditur febris continua, aut in purpuram abitura, aut maculas expulsura petechiales, cui id singulare fuit, quod in declinatione salutaris ptyalismus superveniret. De inconstantia queritur aeris Petropolitani, cum alias rerum septentrionalium scriptores soleant constantiam hiemis inter prærogativas orbis borealis recensere. Noster vix triduo aut æstatem, aut hiemale genus sibi constare adfirmat, subitoque & in frigus æstum, & in egelidum teporem brumam degenerare. Frigus a propria materie nasci ideo suspicatur, quod longe alia sit aeris natura, quando frigori tepor succedit, quam fuit, eodem cum statu thermometri, quando autumnali tepori primum gelu supervenit. Inter rariora phænomena etiam pulsum venarum verum, & constantem producit, quem vidit cum purpura alba conjungi. In curando Vir Clar. abstinebat a missione sanguinis, ab emeticis: utebatur plurimum cascarillæ quidem odorato cortice ad grana decem quater de die dato, quo vitæ vires sustentabat. Eadem, sed cum altero potentiore Peruviano cortice conjuncta, anxietates mitigabat, exacerbationes in ordinem redigebat, ordinatas denique febres tollebat, & in universum salutifero hoc medicamine etiam continuæ febres labiguntur, dum non sint inflammatoriæ. Purgantibus vetat corticem miscere (eo rectius, quod ipse cortex alvi eam laxitatem præstet, quæ sufficit). Camphora non quidem deliria jam nata tollebat, sed cavebat venturis. Nitro utebatur, & denique, pro sudorifero fine, pulvere de chelis cancrorum composito. Cantharides primis diebus salubriter imponi comperit. Cum saliva saluberrime flueret, gargarismata, qua cieretur, necessario requirebantur. Enemata in dolore maxime capitis proderant. 395

CLXXIII. *Friderici* BRANDHORST castrensis medici *historia febris castrensis petechialis epidemica* Leid. 1746. Morbus in exercitu Borussico annis 1741 & 1742 sæviit, ex febrium continuarum genere, cum petechiis conjunctus. Prima symptomata in capite apparebant, dolor nempe capitis obtusus, & soporis pene ineluctabilis necessitas; apositia, sapor putredinis ex carnibus quibuscunque: deinde febris vehemens cum difficili spiritu, vigiliæ, aut sopor perpetuo ingravescebant, & delirium, & intensissimus æstus, osque & fauces aridæ & inflammatæ, cutis sicca, rigida, aliaque ardoris interni symptomata: sudor acidum spirans. die 14 erumpebat criticus: petechiis nulla ad servandum ægrum vis erat. Inter causas proegumenas luem veneream recte recenset, qua utcunque infecti difficillime ex acutis febribus se extricant, deinde inter externas pluviam, hiemem, & itinera per medias aquas militaria, tentoria in nivibus tensa, vitam castrensem, vina calidissima. Inter auxilia venæ sectio vix locum habebat, quod a quarto die parum utiliter administretur, ante eum diem miles vix in militare nosodochium transferatur. Emetica & purgantia minus feliciter propinabantur, felicius cedebant acida, aquosa, nitrosa. Inter corollaria primum memorabile est, quo auctor adfirmat, petechialem febrem gonorrhœam virulentam, condylomata, & alia venerei mali symptomata sustulisse. 421

CLXXIV. *Godofredi* WELSCH & *Sigismundi Ruperti* SULZBERGER *historia medica novum istum puerperarum morbum continens, qui ipsis der Friesel dicitur* Lipf. 1655. Memorabilis libellus, incunabula novi morbi tradit, qui ab eo tempore per septentrionalem Europam tyrannidem suam extendit, neque australi penitus parcit, cum Reginam Sardiniæ non ita dudum exstinxerit. Lipsiæ fere anno 1652 primum innotuit, jam tunc sævus, & in puerperas inclemens. Descriptio non

non multum ab eo morbo distat, quem toties in Germania vidi, carissimis mortalibus funesto, & quo ipso pene oppressus fui. Ichorem, vocem obscuræ significationis, accusat, qui hujus malignæ & miliaris febris causa sit. *pag.* 447

CLXXV. *Polycarpi Gottlieb* SCHACHER & J. *Georgii* STEINFELD *de febre acuta exanthematica ægram quinquies serie non interrupta invadente* Lipf. 1723. Vere singularis hujus feminæ calamitas fuit, quæ quater maligna purpura, benigna semel, & variolis perinde semel, pene absque intervallo defuncta vitalis, ex tantis malis evasit.

CLXXVI. J. *Godofredi* SALZMANN *Joh. Fil.* *Historia purpuræ miliaris albæ cum primis Argentoratum & viciniam ante biennium fere infestantis* Argentor. 1736. Febrem miliarem in genere, deinde eam peculiariter describit, quæ in exercitu gallico, post obsidionem Pilippiburgi sæviit, interque cives pariter grassata, medicorum magnum numerum interemit, ut certo memini. Vere contagiosam fuisse recte negat, eo certe sensu vocis, quo vulgo sumitur. Virium prostratio, & anxietas, sub ipsa morbi principia aderant, redibant, post remissiones aliquas, novæ subinde exacerbationes, absque refrigeratione. Accedebat pondus pectori grave, & animi inquietudo, & obscurius delirium; & perpetuo duratura diarrhœa. 481

CLXXVII. *Wilh. Ulrici* WALDSCHMIDT *de singularibus quibusdam pestis holsaticæ* Kiel 1721. Vere singularia multa continet, etsi pestis Kiliæ pepercit, cum vicinam Holsatiam devastaret. Etiam hac in regione medici nascentem morbum parum agnoverunt: contagium, per certas historias, vestium ope & ipsorum nummorum spargebatur, lac tamen matris nonnunquam innocuum fuit, neque malum brutis animalibus penitus pepercit. Nullos fetum grassaturos morbos hic tyrannus tulit: bubones exigui, incerta medendi methodus, theriacæ noxa utiliter hic confirmantur: & id quidem medicaminis genus magistratus Gedanensis etiam edicto proscripsit. 499

CLXXVIII. *Antonii* COCCHI J. *de morbo variolari quo adfecta est prænobilis monialis Maria Livia Burghesia sub finem ann.* 1739. Ne doctissimi viri hic brevis molis labor interiret, recusum dare visum est. Sanguinis missionem, sub principia morbi, & alvi laxationem, & frigidiusculam diætam Sydenhami laudat. 547

CLXXIX. *Casp. Guilelmi* BEUSSER & J. *Theodori* FABRI diss. *sistens historiam morbi & sectionem cadaveris variolis confluentibus defuncti cum epicrisi* Heidelberg. 1731. Utilis historia morientis ex variolis principis, in cujus intestinis nulla pustula, sed inflammatio late sparsa & gangrænam minitans reperta fuit, simileque in septo transverso malum, inque intestinis pus effusum. Neque ego unquam, tot in cadaverum morbosorum incisionibus, infra pharyngem pustulas reperi. 563

CLXXX. *Nicolai* ROSEN Archiatri, & *Petri Jonæ* BERGII, celebris clinici, *de variolis curandis* diss. Upsal 1754. Aliquot curationum ab auctore peractarum historiæ hic continentur, quibus corticis Peruviani in confluentibus cum parvo & celere pulsu variolis, inque febre secunda cum putredine & debilitate conjuncta, salutares vires confirmantur: Exhibebat autem Vir. Cl. corticem ad scrupulum. Sinapismus pedibus admotus variolas in pedes revocavit. 575

CLXXXI. J. *Gothofredi* BERGER & J. *Theodori* NEUKRANZ *de usu venæ sectionis & clysterum in curatione variolarum* Witteberg. 1711. Novam in Germania curandi methodum eo tempore proposuit Vir Cel. quo præter calida & sudorifera vix quidquam hoc in morbo exhibebatur. Contra venæ sectionem laudavit, quoties febris, ad eruptionem requisita, nimia foret, non adeo posterioribus diebus. Clysmata vehementer commendat. 585

CLXXXII. *Georg. Christoph* DETHARDING & *Tobiæ Philippi* HILKEN *de facie a variolarum insultibus præservanda* Rostoch. 1754. Aliorum consilia recenset; negat, qui semel veras variolas passus sit, cum genuinis variolis secundum 603

adfici: non valde improbat GUNDELSHEIMERI repetita fub morbi principium emetica medicamenta, cum catharticis conjuncta: neque Cl. VERDRIES vesicatoria cervici admota: præfert tamen fcarificationem partium a capite remotiorum; obfervat, circa ea vulnufcula numerofiores puftulas prodire, exempla adducit felicis eventus, tempus definit, ante eruptionem, & fub eruptionis primordia. pag. 627

CLXXXIII. *Francifci* CLIFTON *de diftinctis & confluentibus variolis* inauguralis difp. Leidæ propofita 1742. Vir doctiffimus, qui per alios labores celebritatem eft confecutus multam, partem hujus morbi repreffæ perfpirationi tribuit: laudat eas curationes, in quibus materies mali evocatur ad cutis ambitum: felicem fanationem prædicat, quæ refectis unice puftulis facta eft, ipfe vero balnea aquæ calidæ laudat. 651

CLXXXIV. *Matthiæ Ernefti* BORETII *obfervationum exoticarum fpecimen primum fiftens famofam Anglorum variolas per inoculationem excitandi methodum, cum ejufdem phænomenis & fucceffibus prouti nuper in carcere Londinenfi Newgate auctoritate publica in fex perfonis capite damnatis feliciter fuit inftituta* Regiomont. 1722. Longo titulo fere omnia exprimuntur, quæ in libello exftant. Cum nempe regina Carolina experimenta novæ curationis fieri juffiffet, quibus ejus fecuritas innotefceret, auctor iis experimentis teftis adfuit, quæ feliciffime cefferunt. Qui variolas naturales paffus erat, nihil ab infititiis morbi fenfit. Perinde fuiffe videtur, five unicum in vulnus venenum mitteretur, five in duo. 671

CLXXXV. *Thomæ* FREWEN *de infitione variolarum* difp. Ultrajecti 1755. Decem nunc annis hanc curationem exercuerat, quando fua experimenta publice propofuit VIR Cl. Medicationem ad infititias variolas requiri fatetur, quæ Sydenhamianis præceptis proxima accedit. Copiofo aquæ potu variolofum propriorum liberorum morbum, non blandiffimum, feliciter fuperavit. Variolas naturales, confluentes, peffimæ fpeciei anodynis curavit. Ante inoculationem aut emeticum medicamentum fumi jubet, aut mineralem æthiopem. 682

CLXXXVI. J. *Nicolai* MILLIN de la COURVEAULT & *Petri Jofephi* MORISOT des LANDES auctoris thefis in hæc verba *Ergo Parifiis variolarum inoculatio* Parif. 1755. Parifiis maligni generis cryftallinas variolas frequenter fævire queritur, jufcula carnofa recte damnat, inoculationem commendat, duoque in Gallia felicia exempla laudat. Imperitia cæterum & temeritas chirurgorum, in corporibus cacochymicis, ipfifque fluentibus menftruis, tamen variolas inoculantium, hanc faluberrimam curationem Gallis denuo, recentiffime, exofam reddidit, etfi ferox contra anglicam medicationem Parifiis propofita difputatio auctoritate publica fuppreffa fuit. 695

CLXXXVII. *Andreæ Ottomari* GOELICKE & J. *Othonis* BRUKNERI *de lue contagiofa bovillum genus nunc infeftante* difp. Francofurti ad Viadr. 1730. Inflammationis ventriculi fecundi, tertii & quarti cum magna veficula fellea conjunctæ, utilis hiftoria, quæ plurimis annis fæviit, neque hactenus fideliter exfpiravit. Incifiones cadaverum habet, morbique fymptomata. 713

CLXXXVIII. *Burcardi David* MAUCHART & *Chriftophori Henrici* KLEMM *de lue vaccarum Tubingenfi* difp. Tubing. 1745. Eumdem morbum, pluſculos poft annos, defcribit vir olim clariffimus. Infectoriam poteftatem hujus mali multis argumentis, & aliquot evidentiffimis hiftoriis confirmat: deinde curationem methodicam proponit: acida, nitrofa, diluentia, commendat. Sedem morbi in tertio maxime ventriculo ponit, neque miffionem fanguinis fpernit, quæ vaftæ animalis moli refpondeat. Subinde lini etiam mitigans decoctum dedit, fetacei loco, ut vulgo folent. Hellebori nigri radice utitur, unguentique fere veficas cientis meminit, ex fcarabeis unctuofis facti. Priorem diff. ejufdem argumenti invitus defidero, fupplemento adjecturus, fi mature ad manus venerit. 745

CLXXXIX. *Abrahami* ENS *difquifitio de morbo boum Oftervicenfium pro pefte non habendo* Halberftatt 1746. Inflammationem etiam & gangrænam tertio in ventriculo reperit, laudat miffionem fanguinis, & potiones refrigerantes & emollientes, fpernit emetica, & calida theriacalia. Denique negat quidquam contagiofi in eo malo effe, additque neque morbum a variis ægrotantibus, in fanas vaccas ejufdem ftabuli participes tranfiiffe, neque carnes enectorum boum cuiquam noxam intuliffe. pag. 771

Cæterum hoc loco minime illaudatam oportet eam operam dimittere, quam mihi Vir Clar. HAMBERGERUS, Societati Reg. fcient. Göttingenfis a fecretis, & Bibliothecæ cuftos, nuper navarit, cum ex BERGERIANA copiofiffima difputationum collectione, quæ in Bibliothecam GEORGIÆ AUGUSTÆ tranfiit, infignem numerum defideratarum difputationum mecum communicavit: quarum aliæ hoc ipfum opus ornabunt, aliæ certe, etfi non recuduntur, defiderio tamen meo hactenus fatisfecerunt, ut de iis judicare poffem. Sed etiam *Andreæ* FLOTTWELL Viri Clar. & Prof Regiomont. humanitatem gratus adgnofco, qui defideratiffimam ZIESNERI differtationem liberaliter ad ignotum hominem mifit. Bernæ d. 15 Novemb. 1757.

TABULA DISPUTATIONUM AD HISTORIAM ET CURATIONEM MORBORUM PERTINENTIUM.

PARS QUINTA. TOM. VI.

Ad morbos corporis obſidentes univerſitatem.

CXC. & CXCI.

JOb. ZELLER, & auctoris *Chriſtophori Abrahami* RUOFF, diſp. *de morbis ex ſtrictura glandularum præter naturam natis* Tubing. 1694. Pars prior varias obſervationes minime inutiles continet, ſuppurationem criticam ex meatu auditorio, aliam ex ſinu frontali recte a medico adjutam, aliam in ſinu maxillari dextro pure ſolutam fœtido: deglutitionis impedimentum cujus cauſa a morte nulla adparuit, glandularum meſenterii, & aliarum in rachitide ſcirrhos, cum oſſium mollitie conjunctos. In parte poſteriori hæc varia mala ex acido glandulas obſidente derivantur. *pag.* 1

CXCII. *J. Valentini* CHUDEN *de methodo præſervandi & curandi atrophiam* Gotting. 1746. Patris ſui ſchediaſma ann. 1724 editum medicus nunc caſtrenſis clariſſimus recudit, notiſque adjectis contra BORLII præſide viro Cl. *Michaele* ALBERTI ann. 1729. editam refutationem defendit. Summa hypotheſeos eſt, pueros in materno utero parum tranſpirare, hinc in cute ſordes ſeboſas colligi, quæ pro crinonibus habeantur: ex ejuſdem perſpirationis impedimento, in edito fetu ſuperſtite naſci in meſenterii glandulis obſtructionem, hanc atrophiæ puerilis veram cauſam eſſe. Spem curationis poni in balneis inprimis, aliquoties poſt partum repetitis. Eadem opera venenum varioloſum hactenus domari, ut vix unquam in confluentem ſpeciem erumpat. 37

CXCIII. *Michaelis Erneſti* ETTMULLER *de ſcabie* programma Lipſ. 1731. Enormioris ſcabiei ſubinde repullulantis hiſtoriam tradit, in qua veſiculæ ad ovi gallinacei magnitudinem pervenerunt. 56

CXCIV. *Caſimiri Chriſtophori* SCHMIEDEL & *J. Chriſtiani* VOIGT diſſ. *de lepra* Erlang 1750 Non adeo intercedit hic morbus, quin ſubinde exempla invenias, & audio a Cl. *Franciſco* THIERRY per Aſturias inprimis vulgo veros leproſos reperiri. Quos Cl. SCHMIEDELIUS deſcribit, ii vera lepra adfecti fuiſſe videntur, capite enim fuerunt tumido, rubente, pleno tuberculis, facie albiſſimis cruſtis tecta, tactu pene nullo, obtuſo pariter aut viſu aut auditu cuticulæ pungentibus ſquamis decidentibus, ut nova perpetuo pro priori cuticula ſubnaſceretur. 61

CXCV. *J. Friderici* BACHSTROEM *obſervationes circa ſcorbutum ejuſque indolem cauſas ſigna & curam inſtitutam eorum præprimis in uſum qui Groenlandiam & indias orientales petunt* Leid. 1734. Non longum libellum, per obſervationes natum, recudere viſum eſt. Exemplo ſcorbuti, qui Thorunii præſidium fere delevit, & exercitui Auſtriaco in Dacia Ripenſi funeſtam cladem intulit, deinde navium remotas terras petentium, oſtendit, morbi cauſſam eſſe, cibi vegetabilis defectum, cum ii omnes, quibus ejuſmodi cibi copia ſuppetiit, a ſcorbuto liberi manſerint, & reſtituto olerum commeatu morbus exſtinctus fuerit, navigatores denique in terram depoſiti, reddito uſu ſtirpium recentium, vulgo convaleſcant.

Blanda autem & pene inſipida, ſucculenta tamen olera, deinde acida, denique nimis jam acria de genere naſturcino laudat, ſatoque late naſturcio, aut ſiſymbriis de palude petitis, obſidionum, & navigationum tædia ſperat ſe ſuperaturum. Borealibus regionibus gravem ideo incumbere morbum putat, longam hiemem, olerumque raritatem, balænarum denique & piſcium eſum. Non ſatis, probabili cæterum hypotheſi, Grœnlandorum exemplum convenit, qui abſque omni vegetabili cibo vitam a ſcorbuto liberam tolerant. Aquam navigantibus infuſo mororum cortice temperat, additis etiam aliquis ſpiritus ſalis guttulis. *pag* 89

CXCVI. *J. Georgii Henrici* KRAMER diſp-epiſt. *de ſcorbuto* ad Ill. virum *Chriſt. Jacob.* TREW Noriberg. 1737. Prima pars opuſculi continet hiſtoriam ſcorbuti, qui in Cæſareo exercitu, per Hungariam caſtra tendente, graſſatus, & poſt febres inprimis intermittentes ſecutus eſt, verus utique omni ſigno ſcorbutus, cum facili gingivarum cruentatione, artuum rigiditate, dolore, oriſque demum fœtore Paluſtribus locis ea lues ſævit, ſoli militi gravis, præfectiſque, meliori vitæ ratione uſis, parcitura. Varia molitus auctor *J. Franciſcus* FABER, cum plurimi milites mota ſaliva periiſſent, pleraque vero auxilia vulgo laudata fruſtra adhibuiſſet, ipſe feliciſſime infuſo ſummorum ramorum pinaſtri pinique, & cortice peruviano malum ſuſtulit. Sequitur Viennenſis facultatis medicæ conſilium, & denique KRAMERI proprium opuſculum. Repetit Idem, vix unquam invadere id malum, niſi poſt febrium diuturnarum recidivas: vidit ſcorbuticas maculas nunquam niſi a ſomno erupiſſe: paludibus proprium malum eſſe, a ſanguinis putredine natum. Succo naſturtii hortenſis, & cochleariæ ad tres uncias bis vel ter quotidie dato certe ſanari, aut iiſdem herbis in conſervam redactis, calida vero olea nocere & ſpiritus, eſſentiam etiam peruviani corticis utiliter exhiberi. Frequentes in Hungaria hypochondriorum poſt febres infarctus tangit, qui puriori in aere ſponte evaneſcant. 127

CXCVII. *Georgii Erneſti* STAHLII & *Georgii Daniel* THEBESII *de ſcorbuti & venereæ luis diverſis ſignis & medicinis* Hall. 1706. Ad pathologiam pertinet. 158

CXCVIII. *Eberbardi* ROSEN & *Johannis* BORG *de ſymptomatibus purpuræ chronicæ ſcorbuticæ* Londini 1756. Nuperum morbum eſſe, & a calidi potus uſu natum, qui ſcorbuti materiem ad cutim pellat: cæterum malignum morbi genus, quod ægrotum vix unquam deſerat, quem ſemel occupavit. Occultum latere malum, inque alia & alia ſymptomata ad Protei modum erumpere IDEM obſervat. Curationis ſpem in perſpiratione reſtituta ponit, & mixturam antiſcorbuticam WERLHOFII laudat. 138

CXCIX. *Samuel Theodori* QUELMALZ progr. *quo frigoris acrioris in corpore humano effectus expendit* Lipſ. 1755. In homine frigore exſtincto ſanguinem in vaſis coactum reperit, & apoplexia exſtingui perſuadetur, quos frigus enecat. 203

CC. *Georgii Chriſtophori* DETHARDING & *Joan. Daniel* SCHÆFFER *de corticis chinæ chinæ efficacia in gangræna & ſphacelo adhuc dubia* Roſtoch. 1746. Diſſertatio non penitus titulo reſpondet, neque enim negat Vir Cl. corticis peruviani uſum vim habere in gangræna coërcenda, neque ægrotorum hiſtoriæ omnes eam vim dubiam reddunt. Nam in alio quidem ægroto mortem cortex ſex integris menſibus diſtulit, in alio, etſi recidivo morbo ſit exſtinctus, primum tamen gangrænæ inſultum fregit: in alio morbi vim coërcuit, ut ſolo antiſcorbuticorum remediorum uſu æger convaleſceret: bis denique omnino fruſtra eſt exhibitus. 219

CCI. *Philippi Friderici* GMELIN & *Achatii* GAERTNER *ſpecifica methodus recentior cancrum ſanandi cujus hiſtoriam analyſimque chemicam & medico practicam exponit* Tubing. 1756. Remedium ad atrox malum perinde fere atrox a Cl. viro *Antonio Ribeiro* SANCHEZ excogitatum eſt. Mercurii ſublimati grana 4 in 48 unciis ſpiritus vini ſolvuntur, ejus venenati ſpiritus bis in die uncia ſumitur, & emolliens decoctum ſuperbibitur, ſudorque exſpectatur. Cancroſæ mammæ vitrioli

cyprii exiguum momentum, & aliquantum salis ammoniaci, ex aqua rosarum & aceto imponitur. Post id fomentum, lithargyrium & saccharum saturni, in mammam illinitur. Cl. auctor hinc in naturam cancri, inde sublimati mercurii inquirit, ostenditque, qua ratione id veneni genus adgnoscatur, quando misto arsenico magis deleterium factum est. *pag.* 236

CCII. *J. Petri* BUCHNER *de rachitide perfecta & imperfecta* Argentor. 1754. Frequens satis Argentorati malum est, in urbe humili, cui paludes plurimæ subjectæ sunt. Familiæ rachiticæ mala describit, ossa fragilia, corpuscula flaccida. Vitriolo cyprio in vini spiritu soluto auctor feliciter usus est; bilis etiam usum laudat, quæ ægrotis fere nulla est, & vitæ rationem, quæ siccet & adstringat. 275

CCIII. *Georgii Augusti* LANGGUTH & *Samuel Gottlieb* EICHLER *de polypo infantis rachitici* dis. Witteb. 1744. Morbosi & rachitici corpusculi incisionem exponit, ossa contorta, hepar duplo majus, venas cordis tumidas, polypum; demum non morbum quidem, merito tamen repetendam observationem duræ membranæ cerebri undique cranio interius adnatæ. Hæc cum Glissonianis morbi notis comparat. 301

CCIV. *Christian Gottlieb* LUDWIG progr. *quo observata in sectione cadaveris feminæ cujus ossa emollita erant proponit* Lips. 1757. Utilis per singula descriptio feminæ, cui unica fere in extremo osse lamella, hinc ossa mollia, & maxime vertebræ, tum artus, mollesque costæ, & intortæ claviculæ, & pro medulla ruber intus ichor. 325

CCV. *Polycarpi Gottlieb* SCHACHER progr. *circa materiam ossificationis præter naturam facta* Lips. 1726. Appendicem mucronatæ cartilaginis bifurcam, & induratam; os latum in pleura: aortam osseis squamis variam describit. 335

CCVI. *Abrahami* VATER progr. *de ossificatione* Witteberg. 1726. Valvulas cordis osseas, quas pro osse cordis cervi habet, aortam late ossibus interruptam, carotides arterias & vertebrales osseas, & strias in dura matre ossescentes proponit. 342

CCVII. *Rutger Gottlieb* HOERNIGK *de induratione partium præter naturam* Lips. 1750. Omissa theoria unice ossis in diaphragmate, aut cellulosa potius pleuræ tela inventi figuram conservavi & descriptionem. 344

CCVIII. *Car. Friderici* HUNDERTMARK & *Friderici Jacobi* TITTMANN disp. *de casu rariori osteosteatomatis* Lips. 1757. Horridus in facie morbus, cortice primo osseo, deinde lardo densiori factus, quod osseæ fibræ pererrabant. Alius etiam pene ejusdem naturæ tumor ex ore prominebat, qui de palato pullulabat. Ejus etiam cortex cartilagineus, interior facies lardosa erat. Ea mala cum aliis, similibus fungis, comparat doctiss. auctor, additque rationem, qua potuerint, sed in suis principiis, a medico debellari. 347

CCIX. *J. Ernesti* HEBENSTREIT & auctoris, clar. nunc medici, & per egregia scripta noti *Gottl. Caroli* SPRINGSFELD, disp. *de partium coalescentia morbosa* Lips. 1738. Propria exempla malorum hujus generis multa producit, loborum cerebri connatorum, quod idem mali genus sæpe vidi; pulmonis ad pleuram; hepatis ad peritonæum innati: tum steatomatis ingentis mesenterii, ductus salivalis stenoniani coaliti. 375

CCX. *Caroli Frid.* KALTSCHMIDT progr. *de raro coalitu hepatis & lienis in cadavere invento* Jenæ 1752. Præter id malum, calculi erant in fellis vesicula. 396

CCXI. *Henrici* BACHERACHT *de morbis ligamentorum* disp. Leid. 1750. Lato sensu hic etiam membranacea partium mollium ligamenta intelligit Auctor: capitis femoris ex acetabulo, a causa interna expulsi exemplum profert: aliumque oris uterini in partu rupti. 399

CCXII. *J. Alberti Henrici* REIMARI, eruditissimi olim *J. A.* FABRICII nepotis, disp. *de tumore ligamentorum circa articulos fungo articulorum dicto* Leid. 1757. Etsi ad celebris præceptoris sui MONROI auctoritatem Vir Cl. periosteum, & vincula articulorum sensu carere negavit, etiam exemplis, sed non satis definitis, adla-

adlatis, non ideo non laudaverim insignem Cl. juvenis in morbis parum notis eruditionem & industriam, numerosasque morborum historias, quas in ea ætate propriæ experientiæ unice debuit Vir Cl. Fungum, confusum hactenus morbi genus, caute definit, ab adfinibus malis separat, ancylosium varia genera exponit, & utilium certe observationum plus habet, quam hoc loco liceat repetiisse. 425

CCXIII. *Georgii Ernesti* STAHL & *J. Conradi* TIFFENBACH *de podagræ nova pathologia* Hall 1704. Bonam morbi historiam tradit, causam a sanguinis collectione derivat, quem oportuerat per hæmorrhoides eliminari 477

CCXIV. *J. Godofredi* de HAHN *historia podagræ* P. L. CARBINALIS de SINZENDORFF Noriberg. 1751. Integram historiam octo annorum eruditissimus olim HAHNIUS producit; deinde retrocessionem veneni podagrici ex ira & fastidio, cum vomitu omnium ingestorum, sopore & funesta gangræna interna. 501

CCXV. *J. Friderici* BAUER & *C. J. Mich.* OTTO Ex. *de scarificatione certo & securo remedio antipodagrico* Lips. 1732. Scarificationem, cum cucurbitulis, tertio quoque mense repetitam podagricum venenum exhaurire, morbumque de ipsa radice averruncare persuadetur, & exempla aliqua in rei gestæ fidem proponit, nisi supra quatuor nunc annos ægrotum tenuerit. 523

CCXVI. *J. Adriani Theodori* SPROEGEL, anatomici nunc berolinensis, *experimenta circa varia venena in vivis animalibus instituta* Gotting. 1753. In Theatro olim anatomico Gottingensi noster commensalis & auditor, labore non exiguo, neque absque sumtu, numerosissima experimenta fecit, ut venena in ventriculum obtruderet, aut per venas demum in sanguinem cominus mitteret. Omnia repeti nequeunt. Inter herbarum genera opii vis maxime memorabilis visa est, quæ iridem reddit immobilem, & ventriculi irritabilem naturam plerumque sopit. Maxima atrocitas fuit argenti vivi sublimati. Multo leniora venena in venas missa subito necare visa sunt, acetum ipsum, saturni saccharum, & denique aër. 545

CCXVII. *Abrahami* VATER & *Friderici* GEISLER *de antidoto novo adversus viperarum morsus præsentissimo in Anglia haud ita pridem detecto.* Witteb. 1736. 593

CCXVIII. *Jos. Exuperii* BERTIN & *J. Fr.* CLEM. MORAND thesis in his verbis concepta *Ergo specificon viperæ morsus antidotum alkali volatile* Paris. 1749. VATERUS quidem hominem a vipera morsum oleo olivarum sanatum producit, BERTINUS alium, cui sal vol. viperæ salutari eventu datus est. In utroque exemplo liceat de vere venenata vi viperarum frigidioris Europæ dubitasse. 610

CCXIX. *J. Henrici* SCHULZE & *J. Georgii* KRUMNAU disp. *qua corporis humani momentaneorum alterationum specimina quædam expenduntur*, inque causam earum inquiritur Hall 1741. Præter aliquas, non penitus firmæ fidei narrationes, habet experimenta in medulla spinali instituta; suppressas a styptico DIPPELIANO, tum alio ex hæmatite & aceto parato medicamine, hæmorrhagias: vim sopientem olei animalis: profundi soporis, qui parcissimæ opii dosi supervenit &c. 617

CCXX. *Danielis* LANGHANS *de consensu partium corporis humani* Gotting. 1749. Partem Pathologiæ tractat, quæ pene neglecta jacuerat. Consensuum genera quinque statuit, etiam primam, quæ fit per cellulosam telam: per eam aqua interius migrat, & emphysema, & abscessus, qui in alium corporis humani locum transit. Per vasa aut rubra aut tenuiora consensus fiunt inflammationum, delirium febrile, phthysis a pure resorbta, curatio ulcerum per urinam; scirrhi a morbis acutis, & ea mala, quæ veneream luem sequuntur. Per nervos in alias aliasque corporis partes transeunt adfectuum animi effectus: colica dolore a retento calculo: hystericæ convulsiones: oculi alterius dolor & inflammatio, dentium ab ingratis sonis stupores: paralyses, hemiplegiæ. Per continuatas membranas progreditur dolor calculorum, a vesica ad glandem penis: prurigo nasi a vermibus: vomitus in hernia incarcerata. Denique similitudinem duarum partium lactis ab utero ad mammas, atque mammis ad uterum iter interpretaverat: & diarrhœas a suppressa perspiratione: & scrophularum ad loca remota translationes. 639

CCXXI.

FINIS TOMI SEXTI.

